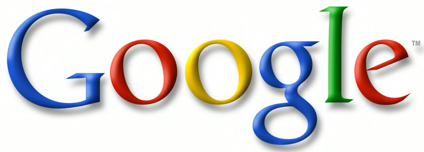

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

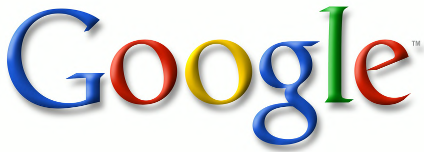
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

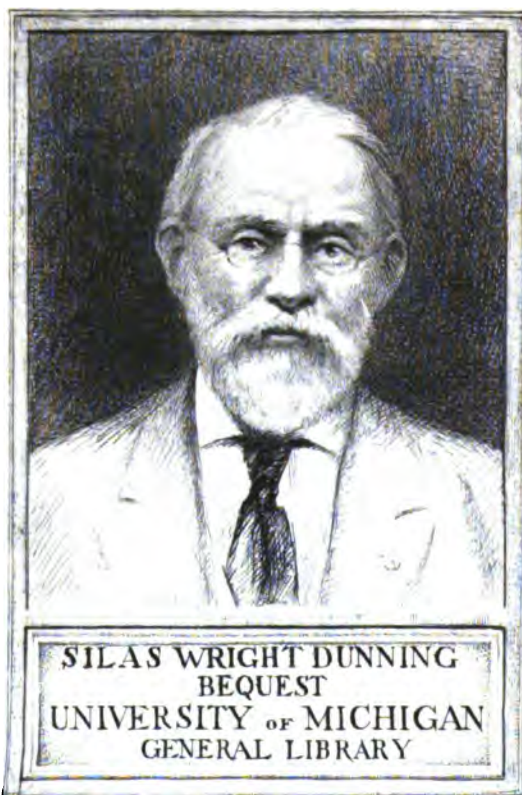
+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

SILAS WRIGHT DUNNING
BEQUEST
UNIVERSITY OF MICHIGAN
GENERAL LIBRARY

D
1
.H737

ANNO PACIS 1678
HOLLANTSCHE
MERCURIUS
tot HAERLEM
by Abraham Casteleyn

UNIV. OF MICH.

Printed in the Netherlands

HOLLANTSE
MERCURIUS,
Verhalende van
OORLOG en VREDE,
't Geen in en omtrent de
Vereenigde Nederlanden,
En elders in EUROPA,
In het Jaer 1678
Is voorgevallen.
Het Negen-en-twintigſte Deel.
Voorſien met kopere Platen.

TOT HAERLEM,
Gedruckt by *Abraham Caſteleyn*, Stadts Drucker, op de Marckt, in de Blye Druck. Anno 1679.

11-25-36
32807

Vreed'lievende Lezer.

N mijne voorgaende ſprack ick van hoope tot Vrede; nu vertel ick U E. op wat wijſe wy die hebben gekregen. De beroemde Dichter Maro, ſpeelende in ſijn Harders Kouten op de geluckige Vrede-tijdt, die hy onder de ruſtige Regeeringe van den Keyſer Auguſtus genoot, ſongh onder de naem van Tijter:

Deus nobis hæc otia fecit. *Een Godt gaf ons dees ruſt.*

Siende waerſchijnelijck op den gedachten Keyſer, maer wy mogen die woorden met meerder recht op heden toepaſſen op den Eenigen, Goeden en Grooten God, die ons na ſoo ſwaren en gevaerlijcken Oorlogh genadelijck met de Vrede heeft beſchoncken; een goet, ſoo groot, dat ick achte, dat het by weynige na ſijn waerde werdt geſchat, en daerom noch te grooter, om dat deſe, die in 't voorleden Jaer alleen tuſſchen Vranckrijck, Spangien en deſen Staet is gemaeckt, nu van dit Jaer van de generale Vrede ſtaet gevolgt te werden, ſoo de hoop my niet en miſleyt. Wy zijn in 't beſchrijven op de voet van het voorledene Jaer voortgegaen, de ſaecken eenvoudiglijck verhaelt nae onſe beſte kenniſſe, ende veel met de

Au-

Authentijckste Bescheyden, die wy hebben konnen bekomen. De Stoffe heeft ons overweldigt, want zelden eenigh Jaer als dit sal gevonden worden met soo veel bysondere voorvallen, ende geslingert, onder de onseeckerheyt van Oorlogh of Vrede, van soo veel verscheydene Intresten. Soo wy ergens gefeylt hebben, wy versoecken geen verschooninge als met beter onderrechtinge, om namaels de fouten te verbeteren; maer wy beklagen ons, dat niet tegenstaende wy 't selve voorledene Jaer al hebben versocht, echter niemant voor den dagh is gekomen: daer wy nochtans ons verbeelden, dat soodanigen Werck niet sonder fouten is te doen; wy versoecken dan nochmaels, indien yemant ons beter kan informeren, dat de selve die goetheyt believe te hebben, en sullen dat danckbaerlijck opnemen, in den staet van

U E. toegenegene Dienaer,

A. Casteleyn.

CHRISTIANUS DE V.
Coning van Deenemarcken.
CAROLUS, DE XI
Coning van Sweeden etc.
FRIDERIK WILHELM.
Churvorst van Brandenburgh.
CHRISTOF BERNHARD VAN GALEN
Bisschop van Munster.

UNIV. OF MICH.

Het Negen-en-twintigste Deel

Van den

HOLLANDTSE MERCURIUS

Van den Jare 1678.

En ongemeen en onverwacht voorval (gelijck ordinaris alle uytsteeckende dingen eerst gesien werden) doet my alle binnelantse affaires soo lange laten rusten, tot ick dit eerst verhaeldt hebbe: Het is het weder-innemen van 't Eylandt Rugen door de Sweden, dat te opmerckelijcker is geweest om den toestandt, daer in sigh doenmaels deselve bevonden: De Heer Keurvorst van Brandenburgh hadde Stettijn verovert, en de Deenen, op de nieuwe Peer-schans na, waren t'eenemael Meester van 't voorsz. Eylant, en absolupt van de Zee; de Grave Koningsmarck lagh met de overige Sweedtse Troupen seer benauwt in en om Straelsont, alwaer hy eyndelijck soude hebben moeten consumeren; soo dat de noot hem dede resolveren, om de Deenen van 't meergemelde Eylandt te verdrijven, 't geen die van de Regeeringe van Straelsont (vindende haer aen de eene zijde met soo swaren last op den Hals, en aen de andere gepriveert van de Toevoer uyt het selve Eylant, van waer zy gewoonlijck veelerhande Levens-middelen plachten te ontfangen) den Grave seer ernstelijck aenraden, als sonder 't welcke de Sweedtse saecke aldaer toch seeckerlijck moste tot niet loopen; en seer wijsselijck acht men voor haer selven, vermits, soo de Sweden de zegen bequamen, zy als dan weder de oude Toevoer souden bekomen, en, indien die ondervielen, soo souden zy haer met eenen van de selve ontslagen hebben gevonden; dan om te toonen, dat zy 't niet Sweden wel meenden, presenteerden verscheydene Borgers uyt de Stadt mede na Rugen over te gaen, om hen, nevens de Sweden, te hazarderen, gelijck dan oock waerlijck gevolgt is: De Sweden geven voor, dat de Grave Coningsmarck

al verscheyde mael dat voornemen / terwijl noch de Belegeringh van Stettijn duurde / had gemeynt te executeren / maer dat hy door 't onbequame Weder t'elckens daer in verhindert was / tot op den 15 Januarij / als wanneer Wint en Weder goet zijnde / sijn Excellentie geresolveert heeft sijn Desseyn in het werck te stellen / en daer toe soude hy de navolgende Reden aen de sijne hebben gedaen: Wy vinden die soo by haer uytgegeven / maer twijffelen of niet het grootste gedeelte Poësye is / doch soo zijn de meeste Oratien / die wy al-om in de Historien uytgedruckt vinden; voor ons / wy stellen dese gelijck wy die vinden:

GEtrouwe Spitsbroeders: Daer noch onlangs den dapperen Scepter van onsen Leeu-moedigen Koningh niet alleen, nevens sijne Erf-Koninckrijcken, een goet gedeelte van het Denemarckse Gebiet, maer oock de machtige Hertogdommen Bremen, Veerden en Pomeren onderdanigh waren, soo is 't heden door het tegenloopend' geval, dat wy van dese heerlijcke Landen by na geheelijck weder berooft zijn, van onse Vyanden omringt, en in soodanigen engte gedreven, dat wy gedrongen zijn het uytterste te tenteren: Laten wy echter getroost het eens wagen, dewijl de Vyandt sigh verseeckert hout, en van ons in 't minste niet verwacht; wy moeten op heden niet uyt eer en roem, maer om ons leven en vryheydt te behouden, de Wapenen in de handt nemen; onse koene dapperheydt moet op heden betoonen, dat wy niet gewoon zijn, om onder een vreemt Jock te buygen, en of men schoon wat struyckelt, dat men daerom niet voort ter Aerde wil vallen; ja of men schoon somwijlen de Aerde kust, dat men echter weder geswindelijck op de voeten springen kan: Gy siet, dat ons dit voorhebben de meeste nootwendigheydt raet, alsoo ons het gantsche Roomsse Rijck tegen is, en 't Eylandt Rugen als een dwersse Balck voor de neus leyt, soo dat wy nergens van daen eenige hulp konnen bekomen, maer dus in de engte zijn gedreven en beset, dat wy t'eenemael vergaen moeten: Waegt het dan noch eens met my, en volgt my, als uwen getrouwen Leytsman, nae, op dat wy ons door onse Wapenen redden; zijn wy tot noch toe ongeluckigh geweest, soo is doch het geluck wanckelbaer en ront, en draeyt sigh in 't kort van sijne Kinderen af, als zy die alreede op 't hooghst gevoert heeft; gelijck het oock gemeenlijck geleyt de dappere en koene Harten: en gy, ô dappere Duytsen, die tot tot noch toe onder de Sweetse Vaendelen den roem onser grootmoedige naem soo dickmael geholpen hebt, betoont het noch dit mael, en geeft door uwe onvermoeyde Armen te kennen, dat gy Duytsen zijt; ick verlate my oock seer op uw, als wiens dapperheyt en trouw my van lange tijt bekent zy, gy, die oock niet te vluchten, maer of te zegepralen of te sterven, zijt gewoon, erinnert uw voor dese mael oock de ver verspreyde roem uwer groote Voorvaderen, op dat gy niet in de handen van uwe vyantlijcke Lantluyden moogt vallen, welcke, om die aen onse Kroon bewesene stantvastigheyt en trouw, uw een barbaris loon geven, en smadelijck van Eer en Leven beroven souden: gy weet, dat de Sweden, als onse Coninghs Onderdanen, voor haer Vaderlandt, Huys en Hof, ja ten deele voor hare Vrouwen en Kinderen zijn genootsaeckt te stryden; deswegen ick haer geene trouloosheyt toevertrouwe, want soo sulckx geschiede, soude ick de selve, uyt krachte van het

hooge

hooge Krijgs-recht, als Eer- Eed- en Troulosen, doen straffen; aen uw, als vrye Luyden, wil ick soodanigen gewelt niet geb uycken, of gy my schoon by Krijgs-Eed verplicht zijt; ick dreyge uw oock niet met schimpelijcke smaet-woorden, alsoo ick my de minste vreesachtigheyt noch schandelijcke vlucht van uw niet en verbeelde. Eyndelijck keer ick my oock tot uw, gy getrouwe Burgers deser Stadt, als die uw oock niet ontsien hebt Vrouw en Kinderen te verlaten, en uw Bloet en Leven voor de Eere uwes Coninckl. Opperhoofts te wagen; bewijst de dapperheyt der strijtbare Pomereynen; neemt tot exempel de dapperheyt van de wackere Burgers van Stettijn, en gaet een deel met my moedigh te Velde; het overige gedeelte bewaer de Stadt en de Schantse, bescherm het selve voor alle over en inval, en bedenckt insonderheyt, dat onder onse Vyanden eenige Vaendelen met dubbelde Adelaers zijn geteyckent, die voor ongevaer 50 Jaren veel 100 voor uwe Stadt geplant stonden; gedenckt met wat furie gy doenmaels van de Keyserse aengegrepen en bestormt zijt geworden, maer erinnert uw daer by de dappere volstandigheyt, die uwe Lantsluyden en Voorvaderen in soodanige sware Belegeringe hebben bewesen, en wreeckt het Bloet van uwe doenmaels geblevene Mede-burgers, op dat de oude roem van uwe geluckige dapperheydt weder vernieuwt werde: staet dan alle voor een Man, en veroorsaeckt door uwe gesamentlijcke moedigheydt, dat wy desen dagh zegen, en daer door eere, roem en goede buyt, mogen bekomen: maer, soo 't anders uytvalt, laet ons liever eene roemlijcke Doot op het Bedt van Eere, dat is in 't opene Velt, van onse Vyanden wel gewroocken, sterven, als beleven, dat wy, door langdurige Belegeringe benaeuwt, van Honger vergaen, of ons schandelijck overgeven moeten: uyt kracht van 't welcke is dit de naeste wegh, die wy ons voorgestelt hebben: Hier door moeten wy ons lucht en een vrye Pas maecken, oock door de geluckige veroveringh van het voor ons leggende Eylandt voor onse Lantlieden de wegh openen, dat zy ons spoedigh hulpe geven, en ons dervoegen mogen versterckẽ, dat wy het aenstaende Voor-Jaer de ons afgenomen Plaetsen weder mogen aentasten, en onder de voorige gehoorsaemheyt van onsen Coningh doen buygen: Volgt my dan na, als uwen Aenvoerder, gemoedigt en getroost: slaet uwe oogen oock op my, en let op mijne daden, also ick op heden voor hebbe, of roemlijck te zegenpralen, of ridderlijck te sterven.

Na dat dan sijn Excellentie den Oversten Mackelier met eenige weynigh Soldaten de bewaringh van Straelsondt had bevolen/ heeft hy sijn werck aengevangen; hy liet een Caper met eenige Schepen na de Gellen zeylen/ om de Deenen te doen geloven/ dat de meeninge was op Schapperode ofte Wittow te landen/ alsoo gedachten had/ dat zy hem en de sijne in alle manieren het overkomen souden soecken te verhinderen; maer de Deenen door hem niet vertsaeght zijnde/ als leggende in haer voordeel geplaetst/ en veel stercker van Volck/ scheenen van die verbeeldinge als de Sweden op't Eylant Funen/ wanneer in voorgaende tijt onse Troupen daer lieten landen en met de Keyserse conjungeren/ als haer achtende machtig genoeg tegens beyde te wesen/ maer het is toen gebeurt/ dat zy daer/ gelijck de Deenen hier/ de Neder-

 laegh

laegh kregen: De Grave Koningsmarck dan ging den 15 / als geseyt / scheep met de Infanterye / en lande / sonder verhinderingh / aen de nieuwe Veerschans / welcke van de Cavallerye wiert gevolgt / maer het daer te kleyn vindende voor 3500 Man / te weten 2000 Ruyters en 1500 Man te Voet / resolveerde te versoecken door de enge Wegh / waer langs men dito nieuwe Veerschans van 't Lant maer kan naderen / of syne Troupen niet te Lande in het vlacke Velt soude konnen logeren / 't welck hy als vooren giste / dat de Deenen souden hebben willen verhinderen / maer bevont / tot syn verwonderinge / dat zy hem het Velt open lieten; dus op den 18 deser alle syn Macht / tot omtrent 5000 Man / te samen gebracht hebbende / resolveerde de Deenen te gaen attacqueren; de marsch vingh ten 7 uren 's morgens aen / en zy vonden de Deense Macht / die haer te Velde gevolght was / omtrent een half mijl van haer af / op een voordeelige Hooghte staen / waer op de Grave de syne de naeste Hoogte daer tegen over dede innemen / en stelde haer insgelijckx in Battaillie; aen yder kant posteerde hy 7 Esquadrons en in 't midden 4 Battaillons / en 5 Esquadrons en een Esquadron van Dragonders tot reserve: De rechter Vleugel commandeerde de Generael Major Buchwalt / de lincker de Overste Live en Overste Staelhamer / het Corps de Battaillie wierdt gevoert by de Heer Generael Major Grothuysen / nevens de Heer Overste de Grave Caerlsoon en de Overste Swerin / over de reserve had de Heer Overste Mellin het commando; het woordt / aen haer gegeven / was: Help Godt.

Hier tegen hadden de Deenen in front 6 groote Esquadrons aen yder Vleugel / en 4 Battaillons in 't midden / de Reserve bestont uyt 9 Esquadrons en 2 Battaillons; hare gantse Macht schatte men op omtrent 7000 Man / daer van de rechter Vleugel de Overste Lt. Meyer / de lincker de Overste Hulsen / ende 't Corps de Battaillie de Overste Wallis / Nezow en Offen-keller voerde / en de Reserve de Overste Keller van des Koninghs Lijf-Regiment / en over alles commandeerde de Generael Major Kunor / welcke sigh wel moedigh vertoonde / maer / soo men oordeelt / buyten noot sigh in gelijck voordeel in een Battaillie met de Sweden engageerde; de Sweden hadden daer by schoon Geschut / veel beter als de Deenen / die echter eerst met het hare begonden te schieten / maer de Sweden / daer op antwoordende / hadden 't geluck niet alleen de Deense rechter Vleugel merckelijck te beschadigen / maer oock den Generael Major Kunor self met de tweede schoot de lincker Elleboogh en een gedeelte van de Buyck wegh te schieten / soo dat doot ter Aerde storte / waer mede de Deense saecken strackx in confusie geraeckten / alsoo de andere Officiers malkanderen niet en wilden cederen; de rechter Vleugel / die door 't Sweetse Canon de meeste schade leet / retireerde sigh achter een Hoogte / om daer van bevrijt te zijn; hier op passeerden de Sweden een lage Wegh / die tusschen beyde Legers lagh / en met Water gevult was / niet soo weynigh verhinderingh / dat zy haer aen de andere zijde tegens de Deenen weder in Battaillie rengeerden / sonder dat die het selve pooghden te verhinderen / en 4 Stucken van de Hooghte / daer die eerst geplant waren / hebbende laten afvoeren / begonden daer mede de Deense lincker Vleugel / die

noch

noch op de Hoogte stont / te begroeten / en die / siende dat zy daer door seer beschadight wiert / resolveerde de rechter Vleugel van de Sweden te attacqueren / gelijck zy dede / vallende met 5 wackere Esquadrons op die van de Guarde / 3 Esquadrons tasten den Oversten Tisenhausen en den Oversten Lt. Raden / en eene den Oversten Gyldener aen ; de Overste Lt. Raden met de zijne most in confusie wijcken / maer wierdt door den Oversten Mellin van de Sweedtse Reserve met 2 Esquadrons dapper gesecondeert / soo dat doen wierden gerepousseert / en te rugge tot haer andere Troupen gedreven / welcke na een kleyn Gevecht voort in confusie geraeckten / en gedwongen wierden te vluchten ; dan eenige Schlibise Dragonders / die by een Moeras van haer Paerden waren gestegen / gaben op 't aennaderen der Sweden noch dapper vuur / maer te veel Macht op haer afkomende / wierden of nedergehouwen of gedwongen haer in de Bosschen te retireren / en vervolgens wierden de Sweden so geheel Meester van de Hoogte / daer de Deense Armee te voren had gestaen / en dit de rechter Vleugel der Deenen siende / die anders haer lincker Vleugel meynde te komen seconderen / is de Ruyterye deurgegaen / latende de Infanterye en Stucken onder 't gewelt van de Sweden ; want of de selve noch wel eenige schooten dede / soo nochtans / siende alle de Sweetse Infantery en voordere Macht op haer aenkomen / wierp het Geweer neder / en gaf sigh op discretie over : de Finnen des ongeacht maeckten etteljjcke ter neer / maer de Sweetse Officiers verhinderden het vervolgh / so dra het haer mogelijck was / en alsoo kregen de Sweden tusschen 1 en 2 uren des na-middags de volkomen Victorie / hebbende tot noch toe by na niemant / als de Sweetse rechter Vleugel / te recht in 't Gevecht geweest ; de Grave Coningsmarck / om sijn Victorie te vervolgen / ruckte noch dien avont met de zijne tot op een mijl na by Bergen / ten eynde de 2000 Deensse Ruyters / die vast voor uyt vluchten na Wittow / te vervolgen : Den 19 trock hy met de Cavallery en eenige Battaillons door Bergen / en arriveerde den 20 door diepe en quade Wegen na den Spijker / maer omtrent Hagart quam een Trompetter van den Oversten Nezow / met een Brief / waer by hy wegens de voorsz. Ruyterye aenbood te accorderen / daer toe noch eenige Deensse Officiers by den Grave quamen / maer sijn Excellentie wilde van geen Accoort hooren / als wel wetende / dat zy het niet ontvluchten konden / derhalven begeerde hy nergens anders toe te verstaen als op genade en ongenade ; doch den volgenden dagh liet hy haer weten / als zy haer Monteringe en Wapenen overgaven / dat haer aen Lijf en Goet geen leet en soude geschieden / 't welck zy aen-namen / en daer op wiert van den Grave den Generael Major Buchwalt / den Oversten Mellin en den Oversten Lt. van Raden geordonneert / haer 't Geweer en Monteringe af te nemen / de Officiers van de gemeene te scheyden / en die voor af by de Sweetse Armee gevangen te brengen : De Sweden reeckenden / dat zy by de 5000 Gevangenen hadden gekregen / alsoo seer weynigh waren ontkomen / als eenige Officiers na Rostock en Coppenhagen ; onder de eerste was de Coninckljjcke Deensse Commissaris / die 't meeste Gelt noch salveerde / en betuygde / dat voor het Gevecht tegens den Oversten Rumor hadde geprotesteert / om dat sigh uyt sijn

voor-

deel sonder noot had begeven/ maer dat den andere soude geseyt hebben/dat sig niet konde laten braveren: Van de Deenen zijn tusschen de 3 en 400 op de plaets van 't Gevecht/ en van de Sweden ontrent 200 gebleven: De Sweden hebben namaels een Lijst van haer veroverde Buyt en Gevangenen uytgegeven/ volgens welcke zy hadden bekomen:

Een paer Brandenburghse Herpaucken, die de Overste Hulsen had gevoert. 27 Vaendelen van de Keyserse, Deense en Brandenburghse Regimenten. 14 Standaerden van de Brandenburghse en Hessise Regimenten, als hebbende de Deenen geene by sigh gehad. 5 Keyserlijcke, 5 Brandenburghse en 2 Munsterse Dragonders Vaentjes. 5 Vier-Mortieren. 4 acht-pondige Metale Stucken. 12 Regiment-Stucken. Verscheyde Spits-Wagens. Een groote quantiteyt Kogels tot Stucken en Musquetten. Granaden, Schoppen, Spaden, &c. Een tamelijcke Voorraet van Meel. 3 Coninckljjcke Magasijnen, als tot Prorow, Bergen en Grabow, voorsien met alderhande Eetwaren. 2400 Paerden, voorsien met hare volle Monteringe.

Van de Keyserlijcke Officiers 57.

Als, de Overste Wachtmeester van Reithoffen. 6 Hooft-lieden. 2 Capiteyns Lt. Een Regiments Quartier-meester. 9 Luytenants. 7 Vaendrichs. Een Capiteyn des Armes.

Van de Coninckljjcke Deense 74 Officiers.

2 Overste Luytenants. 2 Overste Wachtmeesters. 6 Ritmeesters. 3 Hooftluyden. 2 Capiteyn Luytenants. 1 Regiments Quartiermeester. 15 Luytenants. 1 Cornet. 8 Vendrigs. 11 Quartier- en Wachtmeesters. 2 Veldt-scheerders. 1 Monster-schrijver. 1 Proviant-schrijver. 2 Velt-Trompetters. 15 Corporaels. 1 Capiteyn des Armes.

Van de Keur-Brandenburgse 65 Officiers.

Als, een Overste Luytenant. 3 Ritmeesters. 1 Hooftman. 9 Luytenanten. 6 Cornetten. 3 Vaendrichs. 9 Quartier- en Wachtmeesters. 1 Velt-scheerder. 1 Monster-schryver. 2 Velt-Trompetters. 27 Corporaels. 3 Tambours. 1 Capiteyn des Armes.

Van de Furstelijcke Hessise 50 Officiers.

2 Overste Luytenants. 1 Overste Wachtmeester. 2 Ritmeesters. 6 Hooftluyden. 1 Capiteyn Luytenant. 1 Regiments Quartier-meester. 7 Luytenants. 4 Cornets. 10 Vendrigs. 5 Quartier-meesters. 3 Velt-scheerders. 3 Velt-trompetters. 5 Corporaels.

Bisschoppelijcke Munsterse.

1 Overste. 1 Overste Wachtmeester. 1 Ritmeester. 2 Hooft-luyden. 2 Capiteyn Luytenants. 2 Regiments Quartiermeesters. 12 Luytenants. 1 Cornet. 10 Vendrigs. 1 Regiments Adjutant. 1 Velt-Trompetter. 9 Corporaels.

Van de Sweden self/ seyden zy/ maer dese volgende op de plaets van het Gevecht gebleven te zijn: De Cornet Steenhuysen, Quartiermeester Barnekow, Adjutant Kahlder, twee Corporaels, en de Quartiermeester Smit.

Onder de Gequetsten was: De Generael Adjutant Holmer, de Ritmeester Eszdorf, de Ritmeester Zoge, Ritmeester Walter, Capiteyn Owsteyn, die van

sijn

ſijn wonden ſtierf, Capiteyn de Atzie, Regiments Quartiermeeſter Pucherdt, Lt. Peterswald, Lt. Stubbe, Lt. Leeſten, Cornet Roſenſtedt, Cornet Primis, Corporael Feldhuyſen en andere.

Deſe Victorie herſtelde de Sweetſe ſaecken derwoegen / dat zy zedert van die kant noch eenige invaſien in Pomeren en Meckelenburgh hebben gedaen/ en vervolgens haer in ſtaet behouden / om te konnen ſubſiſteren ; dan haer namaels noch koorn gebreeckende/ hebben door Kapers/die tot Straelſont waren toegeruſt / verſcheyde Hollandtſe Schepen / komende uyt Pruyſſen / aen-gehaelt / en 't in-geladen Graen tot haer gebruyck genomen ; waer van hier nae meer te ſeggen ſal vallen.

Wy keeren na Huys/ alwaer wy 't voorledene Jaer de ſwevende Differenten / tuſſchen de Stadt Groeningen en de Ommelanden / onvoltrocken hebben gelaten ; want of wel Partyen / om de ſaecke vorder te perfecteren / tegen den 24 Novemb. laetſt weder in den Hage waren beſcheyden/ſo heeft het echter geduurt tot in 't begin van dit Jaer / dat de Gedeputeerden van Groeningen / eerſt aengekomen zijnde / en die van de Ommelanden / na eenige dagen wachtens / niet vermeenende / haer aen haer Hoogh Mog. hebben geaddreſſeert / ten eynde die mochten aengeſchreven werden / haer ten bewuſten eynde / ſonder een moment verſuym / mede na den Hage te begeven / gelijck oock gevolgt is ; waer mede de Beſoignes over hare affaires weder zijn aengevangen / en alſoo is eyndelingh de navolgende Reſolutie by haer Hoogh Mog: genomen :

Extract uyt het Regiſter der Reſolutien van de Hoogh Mog: Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Mercurii den 26 January, 1678.

IS gehoort het rapport van de Heeren van Heukelom en andere haer Hoogh Mog. Gedeputeerden tot de differenten, ontſtaen tuſſchen de Heeren Burgermeeſteren ende Raet der Stadt Groningen ter eenre, ende de Jonckeren, Hovelingen ende Eygen-Erfden tuſſchen de Eems en Lauwers ter andere zijde: hebbende ingevolge ende tot voldoeninge van der ſelver Reſolutien Commiſſoriael van den 25 Aug. des verleden Jaers 1677. en den 19 deſer Maent January, getracht de voorſz. differenten te aſſopieren, en uyt de weegh te leggen, oock geëxamineert en nageſien de retroacta, tot de voorſz. materie dienende, en namentlijck mede de voorſz. Reſolutie van den voorſz. 25 October: Waer op gedelibereert en reguart genomen zijnde op 't gunt in de jonghſte Conferentie by de voorſz. partyen over en weder is gealleguëert en bygebracht: hebben haer Hoogh Mog: nochmaels verſtaen en verklaert, verſtaen en verklaren by deſen, dat de gemelde Heeren van de Ommelandeu, der ſelver Miniſters en Bedienden ſullen hebben en genieten vry acces en reces, ſoo wanneer en ſoo lange zy binnen de voorſz. Stadt Groningen ten Lantsdagh moeten compareren en verſchijnen of aldaer moeten bekleden of waernemen eenige Provinciale Charges, Bedieningen, Ampten of Employen, en binnen de voorſz. Stadt woonen, reſideren of verſchijnen moeten, dat oock alle de Ingeſetenen der voorſz. Ommelanden, die aldaer moeten komen om te verrichten de affaires, die zy voor de Hooftmannen Kamer,

mer uytstaende hebben, gelijck vry acces en reces genieten sullen, en dat zy luyden mits dien binnen de voorsz. Stadt, noch met woorden, noch met wercken sullen mogen werden beledight, of by wegen van Feyten of van Rechten geincommodeert, gedetineert of aengehouden, en veel minder de Jurisdictie van gemelde Heeren Burgermeesteren en Raedt, subject gemaeckt sullen mogen werden, ten ware zyluyden binnen de voorsz. Stadt mochten komen te begaen eenig crimen of delict, en op de heete daet van 't selve crimen of delict, gemeenlijck geseyt in flagranti delicto, geapprehendeert en vast gehouden, of aenstonts vervolgt, en daer over ingedaegt mochten worden, en dat de gemelde Heeren Burgermeesteren en Raedt, der selver Ministers en Bedienden, en de andere Burgeren en Ingesetenen der voorsz. Stadt gelijcke vryheydt sullen genieten in de gemelte Ommelanden, soo wanneer zy aldaer wegens de Regeeringe souden mogen werden verschreven of eenige Provinciale Commmissien moeten waernemen ofte bekleden.

Dat voorts Jr. Osebrant Johan Rengers by de gemelte Heeren Burgermeesteren en Raet der voorsz. Stadt sal werden ontslagen uyt de detentie, daer inne hy tot noch toe is geweest, en op vrye voeten gestelt.

Dat de voorn. Jr. Osebrant Johan Rengers volkomentlijck sal werden herstelt, gelijck hy herstelt werdt mits desen in sijn Eere, Ampten, goede naem en faem, even en in sulcker voegen, als hy was voor date van de Capturen, Proceduren en Sententie, by de gemelde Burgermeesteren en Raedt ten sijnen laste gewesen en geëxecuteert.

Dat de gemelde Heeren Burgermeesteren en Raet aen de voorsz. Jr. Osebrant Johan Rengers sullen moeten restitueren alle Goederen en Effecten, mitsgaders Chartres en Papieren, den selven Rengers toebehoorende of concernerende en aengaende, voor soo veel en voor soo verre die of eenige van dien onder haer souden mogen zijn.

En wat belanght de kosten, ter saecke van de voorsz. Capture, Proceduren, Sententie en Detentie, en om daer van redres te bekomen, soo wel aen d'eene als aen d'andere zijde gesupporteert, hebben haer Hoogh Mog. goet gevonden en verstaen, dat de voorsz. Heeren Burgermeesteren en Raedt ter eenre, en de gemelde Heeren van de Ommelanden ter andere zijde, met den anderen daer over nader sullen verdragen, en dat by faute van dien haer Hoogh Mog. dien aengaende nader sullen disponeren, soo als de selve sullen oordeelen te behooren.

En dat onder benefitie van 't gunt voorsz. is, noch by de gemelde Heeren van de Ommelanden, of yemandt van de selve in het particulier, noch oock by de voorsz. Jr. Osebrant Johan Rengers, of yemant van sijnen 't wegen oyt of oyt eenigh verder recht, actie of pretensie sal mogen werden gemaeckt, geinstitueert of gemoveert, directelijck of indirectelijck in eeniger manieren, tegens de gemelte Heeren Burgermeesteren en Raet der voorsz. Stadt of yemant van de selve in het particulier, onder wat naem, titul of voorgeven sulckx soude mogen zijn, over en ter saecke van de Capture, Proceduren, Sententie en Detentie van den voorn. Jr. Osebrant Johan Rengers, en dat alle soodanigh verder recht, actien en pretensien sullen zijn en blyven gemortificeert en vernietigt, gelijck haer Hoogh Mog. de selve mortificeren en vernietigen mits desen.

Dat

Dat soo haest de voorsz. Jr. Osebrant Johan Rengers sal wesen gerelaxeert en op sijn vrye voeten gestelt, oock sal cesseren de separate Regeeringh, daer toe de gemelde Heeren van de Ommelanden by secreete Resolutie van haer Hoog Mo. in dato den 1 Julij des verleden Jaers waren geauthoriseert.

En dat de Heer Stadthouder van de Provintie van Stadt en Landen sal werden versocht, soo haest de voorsz. relaxatie sal zijn gedaen, de Heeren Staten van de selve Provintie by den anderen te beschrijven, en dat beyde de Leden van hoog-gemelde Provintie op de voorsz. beschryvinge by den anderen sullen moeten komen, en de Regeeringe bestellen als van outs.

Dat van 't gunt voorsz. is by Missive kennisse sal werden gegeven aen de gem: Heeren Burgermeesteren en Raet der voorsz. Stadt Groningen ter eenre, en de gemelde Heeren van de Ommelanden ter andere zijde, ten eynde de selve de goede meeninge en intentie van haer Hoogh Mog: desen aengaende promptelijck mogen opvolgen en na-komen, en dat den gemelden Heer Stadthouder noch mede sal werden versocht de hant daer aen te houden, ten eynde dese haer Hoogh Mog: Resolutie haer effect magh sorteren, en rescriberen wat de selve daer in sal wesen ontmoet en voorgekomen. De Heeren aenwesende Gedeputeerden van de Provintie van Vrieslandt hebben geinhereert de Resolutie by de Heeren Staten van hoogh-gemelde Provincie, hare Principalen, op 't voorsz. subject genomen.

Hier mede zijn de Gedeputeerden wedersijts nae Huys vertrocken / en den Heer Osebrant Johan Rengers is / volgens dese haer Hoogh Mog. Resolutie / uyt sijn ses-jarige Gevangenis door die van Groeningen ontslagen / oock in sijn Eer / Ampten / Naem en Faem herstelt; en op den 15 Februarij is de Lantdagh binnen Groeningen weder aengevangen / en de Regeeringe hersteldt als voorheen.

Weynigh tijdt hier nae addresseerden haer eenige Edellieden / Eygen-Erfden / &c. in Vrieslant aen haer Hoogh Mog: / met het navolgende Request:

Aen de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden en Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orange, &c.

REmonstreren seer ootmoedigh de ondergeschreven Edellieden, Eygen-erfden en andere wel-meenende gequalificeerde Ingesetenen in de Provintie van Frieslant, dat de abusen, ingekropen in de Regeeringe van hoogh-gemelde Provintie, t'zedert eenige Jaren herwaerts, en eyndelijck in de Jaren 1672 ende 1673 tot publijcke differenten en oneenigheden uytgeborsten, occasie hebben gegeven aen uw Hoog Mog. en sijn Hoogheyt eenige Heeren derwaerts te committeren, om de groote differenten en dissentien, aldaer geresen, ter neder te leggen en te accomoderen; welcke aengewende devoiren van soo veel succes zijn geweest, dat de Mediatie over de doenmaels swevende differenten zijn gedefereert geworden aen welgemelte Heeren uw Hoogh Mog. Gedeputeerden, sijn Furstelijcke Doorluchtigheydt den Heer Stadthouder en de Raden van den Hove Provinciael van Frieslant, die daer op hebben ter neder gestelt seecker Re-

glement of Ordonnantie Reformatoir, dat soude strecken voor een vaste en altijt durende Wet, die by alle Ingesetenen in Frieslandt precijselijck en punctuelijck soude worden geobserveert, dat by de Remonstranten te gemoet gesien zijnde, zy tot haer leetwesen hebben ondervonden, dat het voorsz. Reglement en ordre in veele deelen, en wel de meeste essentieelste wort tegen gegaen en gecontraveniеert, tot een onvermijdelijcke ruine van de Provincie en van de goede en welmeenende Ingesetenen van dien, soo als uw Hoogh Mog: en sijn Hoogheyt met veele particulariteyten soude konnen worden aengewesen; en waer van dat maer alleenigh sullen worden aengetrocken de bekende publijcke disordre en verloop van Finantien, gecauseert door conniventie in het practiseren van de wel-beraemde ordres, en het niet mesnageren en behoorlijck doen verreeckenen van de publijcke middelen, beneffens het stremmen van de cours van Justitie, door de authoriteyt van de Heeren Gedeputeerde Staten, causerende by den ondervoegde ontallijcke ongeregeltheden, daer uyt dat den innerlijcken toestant van meer-hoogh-gemelde Provincie in erger conditie wort gebracht, dan de selve in de vorige Jaren 1672 en 1673 is geweest, en niet alleenigh wort geruineert voor de Remonstranten in desen, maer oock voor de gemeene Unie, voor soo verre door het onvermogen en ongenoegen van de gesamentlijcke wel-menende Ingesetenen, benevens de andere Provintien niet en sal konnen continueren in de lasten van den Oorlogh, en sulckx de voornoemde Remonstranten niet langer konnende stille staen, met de voornoemde disordres aen te sien, sonder door behoorlijcke en vredelievende middelen, als goede en getrouwe Ingesetenen, te trachten om die te redresseren, en daer door (onder Godes zegen) hooghgemelte Provintie te brengen in sijn voorige florissanten staet en welvaren, tot ontlastinge van de algemeene Ingesetenen, en securiteyt van hare Persoonen, in hare possessien van rechten en gerechtigheden, gelijck als de salutaire intentie van uw Hoog Mog: en sijn Hoogheyt in den Jare 1673, ten tijde van 't decerneren van de voorgeroerde commissie is geweest, en uyt de observantie van 't voorsz. Reglement en Ordonnantie was te hoopen; dat geen apparentie en sien, om by de Regeeringe van de meer hooghgemelte Provintie, ten aensien van de Persoonen, daer uyt die jegenwoordigh is geconstitueert, door haer simpel versoeck met gemoede te sullen konnen effectuëren; maer dat zy bidden en verhopen, uw Hoogh Mog. en sijn Hoogheyt sullen continueren in die goetheydt, die ten voorsz. tijde hebben gehad, welcker respect (onder reverentie) mogen seggen daer inne geengageert te wesen, dat het meergeseyde Reglement of Ordonnantie worde geobserveert; en dat uw Hoogh Mog. en sijn Hoogheyt voor het gants ootmoedig versoeck van de Remonstranten die consideratie gelieve te hebben, dat wederom als in den Jare 1673 eenige Heeren uyt het midden van uw Hoogh Mog. Vergaderinge en wegens sijn Hoogheyt mogen werden gecommitteert, en in het begin van dese loopende Maent na de Provintie van Frieslant gesonden, om benevens sijn Furstelijcke Doorluchtigheydt de Heer Stadthouder en Raden 's Hofs van Frieslandt de Remonstranten haer welgefondeerde klachten te hooren, en in te nemen de berichten en informatien, die aen sijn Furstelijcke Doorluchtigheydt en hare Ed. Mog. sullen suppediteren over de jegenwoordige disordres en nieu-

we-

welijckx ingekropene abuysen, tot indracht van de Rechten en Privilegien van de Ingesetenen, ruine van de Finantien en non-observantie van een goede Justitie, om daer door meerder verwijderinge in hooghgemelde Provincie, tot prejuditie van de goede Ingesetenen voor te komen, en als onpartydige en disgeinteresseerde Rechters te termineren alle questien daer over geresulteert, en uyt de voorsz. berichten en informatien noch te resulteren, mitsgaders specialijck de visitatie van procuratie der Volmachten te helpen visiteren, en na rechte decideren; om alsoo de vervallene Staets Regeeringe te reformeren, (soo verre by nader ondersoeck buyten het voorsz. Reglement en Ordonnantie nodig gevonden mocht werden) en te beramen een vaste voet en wet, soodanigh, als nae de jegenwoordige constitutie van tijt applicabelijck en in 't toekomende tot algemene welstant van de Provintie nodigh bevonden sal worden, en dat sulckx mocht worden geeffectueert en ter executie gestelt voor de groote aenstaende Lantsdagh, om volgens die te beramen ordres de Comparanten aldaer te admitteren, en alle deliberatien en resolutien te reguleren op den voet en ordres daer toe te arresteren; 't welck doende, &c. En was verteeckent als volgt:

Oene van Grovestins.
D. van Walta.
Sybrant van Wigara.
. . . . Grovestins.
Fred. van Inthiema.
I. van Glins.
D. van Roorda.
Reyn Lolles.
Claes Annes Gosliga.
Pieter Annes Andela.
Wybe Ulbes Foekema.
Focke Hoytes Dorprechter tot Isbrechtum.
Gerben Dirckx Potma.
I. Hardenbergh.
Duco Martua van Burmania.
Edz. toe Grovestins.
S. Æbinga Humalda.
Homme van Camstra.
O. v. Ieltinga.
Andries van Aelst.
Ate Claessen Ipma.
Albert Reyns.
Aette Gerbens.
Ielle Ielles.
Ioannes Iuus Beard.
Sioerd Anskes Boockma.
I. v. Lycklama.
Hendrick Jans.
Gerrit Hendricks.
Boëtius Siema.
A. v. Hettinga.
S. Abbema, N. P.

Accordeert met d'Originele, ter griffie van haer Ho. Mo. berustende.

I. Spronssen.

Welck Request by den Heer Gedeputeerde van de voorsz. Provintie van Vrieslant wiert overgenomen / om in de sijne breeder gecommuniceert te werden; en des onvermindert wiert by haer Hoogh Mog. goet gevonden en verstaen / dat de voorsz. Remonstrantie mede coppelijcken gesonden soude worden aen de Heeren Staten of Gedeputeerde Staten van de hoogh-gemelde Provintie / en aen den Heer Stadthouder van de selve / met versoeck / dat na haer be-

bekende wijsheyt en voorsichtigheyt de saeck daer heen wilden doen beleyden/ dat het gedachte Reglement mocht werden geobserveert en na-gekomen/ om de Provintie in rust te houden; maer dese conclusie heeft de voorsz. aenwesende Heer van die Provintie gecontradiceert: De Missive/ hier over na Vrieslant gesonden/ luyde als volgt:

Edele Mogende Heeren,

EEnige Edelluyden, Eygen-erfden en andere wel-meenende gequalificeerde Ingesetenen in de Provintie van Vrieslandt, huyden aen ons hebben overgegeven seeckere Remonstrantie, houdende in effect klachten, dat het Reglement, of Ordonnantie Reformatoir, jongst gemaeckt, in veele deelen en wel de meeste en essentieelste wierdt tegen gegaen en gecontravenieert: Hebben wy goet gevonden en nodigh geacht U Ed: Mog: Copye van de voorsz. Remonstrantie hier nevens toe te senden, met vrundelijck versoeck, dat de selve nae hare bekende wijsheyt en voorsichtigheyt, de saecken daer heenen willen doen beleyden, dat het voorsz. Reglement geobserveert en nae-gekomen moge werden, op dat de Provintie in ruste gehouden, aen de Supplianten alle rechtveerdige reden van klachten benomen mogen werden, en wy dien-aengaende ongemolesteert blyven; en desen in die verwachtingh eyndigende, bidden Godt Almachtigh, Ed. Mog. Heeren, U Ed. Mog. te willen nemen in sijn H. protectie, in den Hage den 4 Febr. 1678. U Ed. Mog. goede Vrunden,

De Staten Generael der Vereenigde Nederlanden,

H. VAN DER MEER, vt.

Ter Ordonnantie van de selve,

H. FAGEL.

De opschrift was, *Ed. Mo. Heeren, de Staten van Frieslant, of haer Ed. Mo. Gedeputeerden, onse besondre goede Vrundẽ.*

Maer by eene soo genoemde Remonstrantie en respective Insinuatie door Dr. Bolsma en de Notaris Schoonhoven aen de Heeren Gedeputeerde Staten van Vrieslant wiert overgelevert/ maer soo qualijck by de selve opgenomen/ dat zy resolveerden/ den voorsz. Dr. en Notaris daer over vast te houden/ alles breeder uytgedruckt in 't na-volgende:

Extract uyt het Resolutie-boeck der Ed. Mogende Heeren Gedeputeerde Staten van Frieslant.

Dondendagh den 7 Februarij, 1678.

TEr Vergaderinge zijnde bekent gemaeckt en vertoont een Geschrifte, geintituleert met de woorden, Remonstrantie en respective Insinuatie, door Dr. Bolsma en de Notaris Schoonhoven overgegeven, luydende als volgt:

Ed: Mog: Heeren,

ALsoo het haer Hoogh Mog: de Heeren *Staten-Generael*, op onse aen haer Hoogh Mog. overgegevene Remonstrantie, ter herten nemende de eenigheyt en het gemeene welvaren des Lants, gelieft heeft aen sijn Vorstelijcke Doorluchtigheyt Prins Henrick Casimir, Stadthoulder deser Provintie, &c. gelijck oock aen de algemeene Staten des Lants, mitsgaders de Heeren Gedeputeerden,

(soo

(soo zy die gelieven te noemen) serieuslijck te recommanderen en aen te schrijven, omme haer in alle deelen te reguleren na de laetst gemaeckte en vastgestelde fondamentele Reglementen en respective reformatoire Poincten van de Jaren 1672 en 1673: Soo is 't dat wy ondergesz. geinteresseerde Edelen en Eygen-erfden als prætendenten op den aenstaende Lantsdagh deses Jaers 1678 sampt andere wel-meenende Ingesetenen deser Provintie, in conformité van voorsz. Remonstrantie, gelijck oock reformatoire poincten en 's Lants Wet, mitsgaders serieuse recommandatie van haer Hoogh Mog: de Heeren Staten Generael, wenschende dat doch die selve Reglementen niet mogen gevilipendeert en met voeten getreden worden, uyt een goeden yver en wel-genegentheyt tot het gemeene best, versoecken de weet en kennisse te mogen hebben, of niet U Ed. Mog. intentie en meyninge is, haer (gelijck wy verhoopen) na de meergedachte fondamentele en geratificeerde Reglementen des Lants poinctueel te reguleren, ten eynde wy ondergesz. prætendenten, in gevolge van dien, als Volmachten, ten aenstaende Lantsdagh in het Quartier van Westergoo mogen weten, waer na ons sullen hebben te gedragen, het welck wy by desen ernstelijck versoecken, dat ons voor het overleveren der procuratien worde bekent gemaeckt; andersints en by afslagh van sulckx, of mancquement van antwoort, protesteren wy expresselijck tegens alle het geene, het welck tegens de voorsz. meergenoemde fondamentele Reglementen des Lants (als zijnde de ware bevorderinge van 't gemeene best, en gerust-stellinge der gemoederen van de gesamentlijcke Ingesetenen deser Provintie) mitsgaders de serieuse aenschryvinge van haer Hoogh Mog: de Heeren Staten Generael mocht worden getenteert of ondernomen, dat ons het selve tot allen tijden sal zijn onschadelijck, gelijck oock vervolgens wy onschuldigh willen wesen en blijven aen alle onheylen en verwijderingen, die daer door ('t welck Godt verhoede) souden konnen ontrijsen, sullende ons andersints genootdrongen vinden te addresseren soo des behoort tot ons mainctien; en op dat uw Ed. Mog. hier af geen ignorantie sullen hebben te prætenderen, hebben wy prætendenten aen uw Ed: Mog. gelijckluydende Remonstrantie en Extract uyt de Resolutie by haer Hoogh Mog. de Heeren Staten Generael daer op gevolght laten toekomen en overgelevert.

Oene van Grovestins.
S. Æbinga Humalda.
T. Homme van Camstra.
R. van Danbits.

Frid. van Inthiema.
Duco Martna van Burmania.
E: v. Burmania.
W. Gutberleth.
A. Sprong.

Hebbende dit Geschrifte tot Bylage gehad seeckere gedruckte Remonstrantie, die voorgegeven wort aen haer Hoog Mog: te zijn gepresenteert.

Waer op rypelijck gedelibereert, en in serieuse achtinge zijnde genomen, dat 't voorgaende Geschrifte en de gedachte Remonstrantie zijn vervult met gantsch onware positien, en notoire valsche præsuppoosten, en daer nevens oock geconsidereert zijnde, dat de Subscribenten van 't voorsz. Geschrift en annexe Remonstrantie, voor soo veel in haer is, hebben getracht de Privilegien, Hoogheyt en

Souverainiteyt aen de Wettige Overheyt te ontrecken, en in de essentieelste deelen aen een andere macht over te brengen, oock aen de selve macht te defereren een legislative authoriteyt, om voor 't toekomende te beramen fundamentele Wetten van Regeringe.

Voorts gelet, dat de voorsz. Remonstrantie door den druck gemeen gemaeckt, en alomme onder de Gemeente is uytgestroyt, om daer deur, was 't mogelijck, de goede Ingesetenen tot seditie te bewegen, besonderlijck by dese sware en bekommerlijcke tijden.

En gemerckt, dat al 't selve zijn saecken van seer gevaerlijck gevolgh, en nergens anders toe streckende, als om de fondamentele ordre en wettige forme van Regeringe te renverseren, en alles in de Provintie in de uytterste confusie te brengen.

Is goet gevonden en verstaen, aengesien Oene van Grovestins, Duco Martna van Burmania en Homme van Camstra zijn geweest de voornaemste Aenleyders, vervolgers en uytwerckers van 't geene vooren is verhaelt, dat hare Persoonen in confinatie sullen worden getrocken, door een Onder-Officier met eenige Soldaten, om vervolgens in hare respective Logementen te worden bewaert, tot nader ordre.

Dat oock de Advocaet Bolsma en Notaris Schoonhoven haer in re illicitâ hebbende laten gebruycken, vergetende alsoo de eer en 't respect, soo de selve aen de Regeeringe, volgens Eed en Ampt, schuldigh waren, sullen van gelijcken geapprehendeert, en op 't gedemolleerde Blockhuys werden gebracht.

Dat wyders de Heer Procureur Generael Kann sal ontboden, 't geene voorsz. hem bekent gemaeckt, en geordonneert worden, gelijck sulckx geschiet by dessen, en dat op 't ernstighste, om criminaliter te procederen tegens alle de voornoemde Persoonen, als Perturbateurs van de gemeene ruste, en vertreders van de Rechten, Hoogheyt en Souverainiteyt van de Provintie.

Dat hier af mede Extract by Missive aen de Heeren Raden van den Hove Provinciael sal worden gesonden, met instandigh versoeck, tot bevorderingh van de gemeene rust, en tot mainctien van 't gezagh van de vryheydt en Privilegien van 't Landt, de goede handt daer aen sulckx te willen houden, ten eynde tegens de voornoemde Persoonen spoedige expeditie van Recht en Justitie moge werden gedaen. En dat haer Ed. Mog. vorder tot verseeckeringe van de selve soodanigh willen disponeren, als na merite van de saken wort bevonden te behooren.

Dat eyndelijck dese Resolutie aen de Ed. Mog. Heeren Volmachten van het Lant, altans Staets-gewyse tot de ordinaris gemeenen Lantsdagh by-een-komende, sal worden ge-extradeert, tot haer Ed. Mog. kennisse, en der selver hooghwijse deliberatien.

En is dese Resolutie genomen met eenparigheyt van stemmen, behalven dat de Heer Burmania heeft gedifficulteert te adviseren over een saecke, rakende de Persoonen van de Heeren Duco Martna van Burmania en Homme van Camstra.

Accordeert met 't voorsz. Resolutie-boeck.

In kennisse van my,

G. Kutsch.

Welcke

Welcke Resolutie by de Heeren Staten van Vrieslant is geapprobeert als volgt:

DE Staten van Frieslandt, geopent en geëxamineert hebbende haer Hoogh Mog. Missive van den 4 deses, secunderende der selver Resolutie, genomen op seeckere Remonstrantie, by eenige Ingesetenen deser Provintie ter Generaliteyt ingedient, en daer op gelesen de Resolutie der Heeren Gedeputeerden van den 7 deses, hebben nae voorgaende serieuse deliberatie met eenparigh advijs van alle de Leden goet gevonden den inhout van voorsz. Resolutie der Heeren Gedeputeerden te approberen, sulckx doende mits desen in alle haer deelen. Ende vorders verstaen, dat over 't nemen van voorsz. haer Hoogh Mog. Resolutie een geraisonneerde Missive in serieuse termes aen de selve sal worden geschreven, mitsgaders aen de Heeren Staten van Hollandt, onder welcker præsidie de selve Resolutie is genomen.

Dat mede alle die geene, die in eenige dienst en eedt van 't Landt zijn Tractament treckende, en voorsz. Remonstrantie hebben geteeckent, by provisie van alle hare Functien sullen worden gesuspendeert, oock niet tot den Lantsdagh admissibel zijn, ter tijdt en soo lange zy haer aen de Regeeringe behoorlijck sullen hebben gepurgeert, of de Proceduren neffens de drie mede-teeckenaers, als namentlijck Oene van Grovestins, Duco Martna van Burmania en Homme van Camstra aengestelt, zijn getermineert. Het welck haer Ed. Mog. willen verhopen, dat door de gewoonlijcke goede vigilantie van de Heeren van den Hove ten spoedighsten magh geschieden, met serieuse recommandatie aen de selve, kort en onvertogen recht aen voorsz. Persoonen te willen doen, soodanigh als zy nae merite van saecken in goede Justitie verstaen sullen te behooren: Sullende tot dien eynde oock de Procureur Generael in 't Mindergetal werden ontboden, en de selve op 't serieuste gelast en geordonneert, omme de drie voorsz. teyckenaers en aenleyders ten spoedigsten haer Proces te maecken, en het selve binnen drie of vier Maenden ten uyttersten in staet van wiesen te brengen.

Reserverende haer Ed. Mo. aen haer de vordere actie neffens de andere mede-teyckenaers, soo en als zy namaels bevinden sullen te behoren.

Aldus geresolveert op 't Lantschaps-Huys den 14. Februarij 1678.

Getekent,

Voor Oostergo.	Voor de Seven-wolden.
Ernst van Aylva.	*T. v. Andringa.*
Isbrant Offes.	*H. Ylst.*
Voor Westergo.	Voor de Steden.
Douwe van Sixma.	*Sierck Gerbens Monsma.*
R. Haarsma.	*B. Zericus.*

Accordeert met de principale Resolutie deses.

In kennisse van my,

J. H. v. Drogenham.

De

De Missive / welcke van de Staten van Vrieslandt aen haer Hoogh Mog. wierdt gesonden / diende speciael om die te informeren van de geschapentheyt der saecke / wordende daer in geseyt / Dat het maer weynige Ingesetenen dier Provintie waren, die, soo 't scheen, hare reeckeninge by de tegenwoordige Regeeringe niet konnende vinden, liever alles in de uyterste confusie en ruine sagen, als dat zy hare ambitie en opiniatriteyt souden na-laten, en daer over zy hare Hoog Mo. en sijn Hoogheyt den Heer Prince van Oangie waren komen inquieteren met hare ongefondeerde en opgeraepte klachten, sonder aen de Staten self te vooren daer van eenige kennisse gegeven te hebben, 't welck strydende tegens de Souverainiteyt van hare Provintie, sy seyden verwacht te hebben, dat haer Hoogh Mog: sigh soo verre in die saecke niet ingewickelt souden hebben, voor dat van haer self eerst nader hadden geinformeert geweest, meynende voorts dat op die wyse in alle Provintien by de onderleggende Partye moeyten souden konnen aengerecht werden; derhalven seyden te verwachten, dat haer Hoogh Mog. sigh niet souden laten induceren, om in faveur van eenige weynige Persoonen yets te doen, 't geen zy oordeelden dat tegens de Authoriteyt, Vry- en Gerechtigheyt van hare Provintie quam te strijden, gemerckt de Regeeringe nu meer eendrachtigh was als te vooren, en dat dese saecke domestijcq was; dat haer Ho: Mog. daerom versochten, dat de genomen Resolutie weder geliefden in te trecken, ende de Remonstranten, in cas van vordere poursuites, aen haer wettige en souveraine Overigheyt renvoyeren.

De Missive aen de Heeren Staten van Hollandt was meest om te betonen / Dat zy Heeren Staten van Frieslant verwondert waren, dat de voorsz. Resolutie van haerHoog Mo:mede geteyckent was van de Gedeputeerden van haer Ed.Gr. Mog. Provintie,welcke nochtans voor haer Vryheyt en Souverainiteyt noyt hadden ontsien Goet en Bloet te wagen; dan of 't selve soude mogen zijn geschiet sonder der selver kennisse, dat om de consequentie in 't toekomende daer in souden willen voorsien. Maer alsoo tot noch toe weynig anders op dit begonnen werck is gevolght / soo sullen wy dat daer laten / en eenmael iets meerder seggen van de Vrede-handel.

Hier van hadden wy gemeent nu in 't breede te spreecken / maer 't Toneel is soodanigh verandert / dat het Verhael van dingen / die nu niet te passe en komen / niet als seer tedieus soude vallen / dieshalven sullen maer in 't korte seggen wat Pretentien van de een en de andere kant zijn gemaeckt / en wat een yder voor redenen van sijn gepretendeerde heeft gegeven; waer tegens men hier na sal konnen sien het geene by den Coningh van Vranckrijck is opgestelt geworden.

De Pretentien van den Keyser tegens Vranckrijck en Sweden zijn:

Restitutie van 't geene Vranckrijck aen sijn Majesteyt en het Rijck afgenomen heeft; reparatie van de schade aen de selve gecauseert, en het uytvinden van middelen, om alle verschillen in 't toekomende wegh te nemen.

Contra-Pretentien van Vranckrijck.

De observatie en herstellinge van de Westfaelsse Vrede; maer gereserveert

'tgeen

't geen in faveur van sijne Geallieerde naderhant soude billijck vinden te proponeren.

Pretentien van Sweden tegens den Keyser en het Rijck.

1. Een generale Amnestie en vergetelheyt van alles. 2. De conservatie van de Westfaelsse Vrede. 3. Alle de Plaetsen in den staet, soo als die voor den Oorlogh waren, te restitueren. 4. Reparatie van de geledene schade te geven.

Pretentien van Vranckrijck tegens Spangien.

Alles te laten in den staet, soo die door den Oorlogh zijn gebracht.

Pretentien van Spangien tegens Vranckrijck.

1. Alles te restitueren, dat zedert den 17 September 1675. genomen is, in den staet soo als 't selve op den 3 Martij 1677 is geweest, Sicilien mede daer onder begrepen. 2. Reparatie van alle gedane onkosten en geleden schade, soo te Water als te Lande, in de Oorlogen, die zedert den Jare 1665 zijn gevoert. 3. Alle Confiscatien, zedert den 25 September gedaen, geannulleert, met restitutie aen de Eygenaers van de Vruchten, zedert den dagh van de Confiscatie ende reparatie van de schade, die sy geleden hebben. 4. Reparatie van de Casteelen, Bosschen, Hoven en Boomen, in desen Oorlogh geruineert, soo Capitael als Interessen. 5. Reserveert sigh de macht, om de gemelde Pretentien te ampliëren of restringeren. 6. Volkomen satisfactie aen de Geallieerde.

Pretentien van Vranckrijck tegens Denemarcken.

Presentatie van den Oorlogh tegens die Kroon af te staen, mits dat de Tractaten van Coppenhagen en Munster in haer geheel werden herstelt.

Pretentien van Denemarcken tegens Vranckrijck.

1. Volkomene en redelijcke satisfactie aen sijne Geallieerde. 2. Vergoedinge van alle schaden en kosten, soo door sijne Majesteyt als des selfs Onderdanen in desen Oorlog gedaen en geleden. 3. Reservatie om dese pretentien volgens ordre van den Coningh te ampliëren.

Pretentien van Spangien tegens Sweden.

Reparatie van alle gedane onkosten en geleden schade in desen Oorlogh, soo te Water als te Lande, als mede van de Rechten, de Kroon Spangien by Contracten gestipuleert, competerende: Reserveert sigh de macht, om de gemelde Pretentien te ampliëren, restringeren of daer by te voegen: Volkomene satisfactie aen de Geallieerden.

Pretentien van Denemarcken tegens Sweden.

Alles in den staet als voor den Oorlogh, en volgens de Tractaten van Bromsebroe, Rotschild en Coppenhagen, te herstellen, en dienvolgende van wederzyden restituëren wat 'er genomen is, en de gemelde Tractaten, voor soo veel als de selve dese volkomene restitutie souden mogen contrarie zijn, af te schaffen: Dat Sweden, als de Westfaelsse Vrede door sijn schielijcke invasie tegens de Landen van Brandenburgh gebroken hebbende, en ongehoorsaem tegens den Keyser en het Rijck zijnde, van al 't geene hy by de geseyde Vrede heeft geprofiteert, voor altijt sal werden berooft, en al 't geene hy in Pomeren besit aen Keur-Brandenburgh geven, uytgesondert het Eylant Rugen en Wismar, de welcke Dene-

marcken voor sigh pretendeert: Aengaende het Sticht van Bremen, dat sal onder de Geallieerde na alle billijckheyt en rechtmatigheyt werden gedeelt: Alle Monopolien van Sweden, aengaende de Commercie, af te schaffen: Alle de Frontier-Plaetsen van Sweden, die aen Denemarcken grensen, hem in handen te leveren, om alle onrechtvaerdige invasien in 't toekomende daer door te weeren, mits aen Sweden de Inkomsten latende behouden: Volkomene satisfactie aen alle de Geallieerden: Reserveert aen sigh d'interpretatie en extense van al het bovenstaende.

Pretentien van Sweden tegens Denemarcken.

1. Een generale Amnestie en vergetelheyt van alles. 2. Herstellinge van den Coppenhaegsen en Westfaelsen Vrede. 3. Restitutie van alle de ingenomene Plaetsen als voor den Oorlogh. 4. Vergoedinge van alle gedane onkosten en geleden schade in desen Oorlogh. 5. Behoorlijcke Guarantie voor het toekomende.

Pretentien van Keur-Brandenburgh tegens Vranckrijck.

1. Reparatie van de schade in Cleefs-lant en Marck-Brandenburgh gedaen. 2. Een suffisante Guarantie, dat sulckx in 't toekomende niet meer geschieden sal. 3. Dat de Vrede generael sal zijn, en alle de Geallieerde van sijn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt comprehenderen.

Pretentien van Keur-Brandenburgh tegens Sweden.

Reparatie van de schade, door de gedane invasie gecauseert, en behoorlijcke ordre ofte suffisante Guarantie in 't toekomende daer tegens te stellen.

Pretentien van Sweden tegens Keur-Brandenburgh.

1. Een generale Amnestie en vergetelheyt van alles. 2. De herstellinge en observatie van de Westfaelsse Vrede. 3. Restitutie van alle de ingenomene Plaetsen als voor den Oorlogh 4. Vergoedinge van alle geledene schade.

Pretentien van den Hertogh van Lotthbaringen tegens Vranckrijck.

Herstellinge in alle sijne Staten, geen uytgesondert, soo als die door sijn Voorsaten zijn beseten geweest.

Die van Vranckrijck tegens desen Staet / en desen Staet tegens Vranckrijck hebbe op 't laetst gespaert / om die geheel en woordelijck te stellen gelijck die leggen:

Pretentien van Vranckrijck tegens haer Hoogh Mog.

NA dat de Coningh uyt al sijn macht besorght heeft, om het Tractaet van Vrede te bevorderen, en dat sijn Majest. ten dien eynde alle de satisfactien, die men aengaende het Pouvoir van sijn Ministers in de Vergaderinge van Nimwegen begeert heeft, heeft laten geven, alschoon de eerste, die aen haer geëxpedieert is geweest, seer ampel en in goede forme was, soo hebben de Plenipotentiarissen van Vranckrijck geoordeelt, datse geen vaster bewysen van de oprechtigheyt der intentien van sijn Majesteyt tot de gemeene rust konden geven, als door gerechtige en redelijcke Propositien de middelen, om die te herstellen, en promptelijck een goede en seeckere Vrede te sluyten, te faciliteren.

Ten dien eynde verklaren gedachte Ambassadeurs extraordinaris en Plenipoten-

tentiarisen, dat, gelijck als de vaste vrientschap, die 'er gedurigh tusschen Vranckrijck en de Staten Generael der Vereenighde Nederlanden heeft geweest, zedert eenige Jaren niet als door subjecten van misnoegen, die men tegenwoordigh lichtelijck kan doen ophouden, en selfs verhinderen, dat die in 't toekomende niet meer te voorschijn komen, is gebroken geworden, sijn Majesteyt aen de gedachte Staten Generael sijn eerste vrientschap wel wil wedergeven, en gunstighlick aenhooren alle de Propositien, die hem van haer kant sullen gedaen worden, selfs raeckende een Tractaet van Commercie; waer toe de gedachte Plenipotentiarisen van Vranckrijck, het tegenwoordige belangende, sich renfermeren; reserverende echter, hier namaels in faveur van haer Geallieerde soodanige andere instantien te doen, als zy gerechtigh en redelijck sullen oordeelen. Gedaen te Nimwegen den 3 Maert 1677.

Marech. d'Estrades. *Colbert.* *d'Avaux.*

Accordeert met het Origineel, getekent

Jo. Berkelay. *W. Temple.* *L. Jenkins.*

Pretentien van haer Hoogh Mog. tegens Vranckrijck.

MYN HEEREN. Om aen uw Excellentien te betuygen, hoe seer mijn Heeren de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden verlangen te sien dat de Vrede in de Christenheydt weder herstelt werde, en bysonderlijck oock tusschen den Coningh van Vranckrijck en haer Hoogh Mog: en dat zy van haer zyde alle soorten van faciliteyt tot het geen dat tot bevorderingh van een so groot Werck kan dienen, willen bybrengen, soo begeeren zy voor haer particulier Intrest niets als de restitutie van de Stad Maestricht met het Graefschap van Vroonhove, en 't geen haer behoort van de Graefschappen en Landen van Valckenburgh, Daelhem en 's Hertogenrade over de Mase, met de Dorpen van redemptie, de Bancken van St. Servaes en al 't geene aen de geseyde Stadt behoort; benevens een volle satisfactie van de particuliere Pretentien van sijn Hoogheyt mijn Heer den Prince van Orangien, dewelcke specifique sullen werden verklaert; zijnde voor de rest van voornemen, schoon datse onvergoedelijcke verliesen hebben gehad, en onwaerdeerlijcke onkosten en schaden geleden, ter gelegentheyt en gedurende den tijt van desen doodelijcken Oorlogh (waer van zy met gerechtige reden reparatie en vergoedinge van schade konden eysschen) alles voor de gemeene rust op te offeren; mits dat haer Hoogh Mog. Geallieerden ter selver tijt oock een volle satisfactie, van 't geene haer toekomt, krijgen.

En om het Tractaet, 't geen door Godts genade gesloten sal worden, vaster te maecken en te doen subsisteren, soo houden mijn Heeren de Staten Generael voor seer nootsaeckelijck, dat het in-houde een particuliere en generale renunciatie van alle soorten van Pretentien, soo van den voorleden als tegenwoordigen tijt, hoedanigh die oock souden mogen wesen, welcke de eene partye tegens de andere soude mogen ondernemen, om in 't toekomende alle gelegentheden, van nieuwe dissentien op te wecken en te voorschijn te doen komen, te vermyden.

Gelijck oock ten tweeden, dat het Tractaet in-houde een Reglement, waer

door men de ongemacken, die gemeenlijck ter saecke van de onderlinge Commercie en Negotie, so van de kant der Souverainen, als wederzijts Onderdanen, te voorschijn komen en voorvallen, kan voorkomen:. En wy wenschen uyt al ons hart, dat uwe Excell. door hare wijse tusschenkomingh ons de Vrede op dese beginselen sullen besorgen: Wy blijven, &c.

Op welcke gemelde Pretentien de Hooge Partyen daer nae weder hebben geantwoort in substantie als hier na volgt:

Antwoort van den Keyser op de Pretentien van Vranckrijck.

Dat alsoo Vranckrijck den eersten Aggresseur is, en den Oorlogh sonder eenige reden begonnen heeft, hy over sulckx tot restitutie van alles dat hy gedurende de selve het Rijck afgenomen heeft, met de kosten en schaden, daerom gedaen en geleden, met recht gehouden is, en dat die Kroon daerom oock van alle voordeelen, door de Westphaelsse Vrede aen de selve verkregen, is vervallen. Vorders persisteert by sijne Pretentien en satisfactie voor de Geallieerden, als mede reserveert sigh de macht, om de selve nae sijn welgevallen, en soo als 't gemeene best vereysschen sal, te veranderen en extenderen.

Antwoort van Spangien op de Pretentien van Vranckrijck.

Behelst in substantie het selve als die van den Keyser.

Wyders op de Memorie, door de Geallieerde aen de Mediateurs gepresenteert, om conform hare Pretentien restitutie van alles, indemnisatie en securiteyt in 't toekomende tegens de aggressien van Vrankrijck te hebben, so hebben de geseyde Mediateurs uyt den naem van de Fransse Ambassadeurs daer op geantwoort, dat, so men tot Vrede soude komen, daer nieuwe voorslagen dienden te werden gedaen, also zy van alle de gepretendeerde restitutie, indemnisatie, &c. niet wilden weten. En wat aenging de Hertog van Lottaringen, dat also zy Fransse Ambassadeurs of den Coning, haer Meester, een Minister van ged. Hertog tot de Tractaten had geadmitteert, zy pretendeerden dat'er oock een van wegen den Bisschop van Straetsburgh soude werden aengenomen. Hier op hebben de Geallieerde gerepliceert, dat het absurd was, dat men nieuwe voorslagen van haer vorderde, alsoo sulckx in infinitum soude gaen, en dat zy haer aengaende hare Pretentien genoegsaem hadden geëxpliceert, soo dat dit hier geen plaets en hadde. Aengaende het senden van een Minister tot Nimwegen door den Hertogh van Lottharingen, dat de Fransse over langh beloofd hadden op de Pretentien van gedachte Hertogh te antwoorden, sonder een woort van den Bisschop van Straetsburgh te reppen, en dat zy derhalven gehouden waren de gemelde antwoordt te doen, sonder dat dese opgeworpene nieuwigheydt haer daer van konde dispenseren: Wijders soo most ged. Hertogh niet als een simpel Geallieerde, maer als een Hooft-Partye, werden geconsidereert, daer den Bisschop van Straetsburgh noch in de eene noch in de andere qualiteyt konde werden geadmitteert, soo dat die twee saecken gants niet gemeens met malkander hadden, en persisteerden sy over sulckx by hare gedane eysschen, om daer over met de Fransse Ambassadeurs te tracteren.

Antwoort van den Keyser op de Pretentien van Sweden.

Behelst dat alsoo Sweden in plaets van Mediateur, die hy van te vooren was, tot

tot Vyandt van den Keyser en het Rijck, door de invasie van de Keur-Brandenburgse Landen, en het aenhangen aen Vranckrijck, geworden was, sijn Keyserl. Majesteyt over sulckx pretendeerde, dat alle Heerlijckheden, Prinsdommen, en generalijck alle Leenen, die die Kroon van sijn Majesteyt pleegh te ontfangen, 't zy die noch door Sweden beseten wierden, of hem door de Geallieerde ontnomen waren, weder aen hoogh-gemelde sijne Majesteyt waren vervallen; sigh vorders reserverende d'extensie van sijn voorgaende Pretentien, en de satisfactie en indemnisatie der Geallieerde urgerende.

Antwoort van Denemarcken op de Pretentien van Vranckrijck.

Bestaet in een Verantwoordinge dat sijn Majesteyt uyt loutere noot, om sijne en der Geallieerden defensie, tot den Oorlogh is gekomen, en dat Vranckrijck over sulckx, als Guarandeur van de Coppenhaeghse Vrede, het verbreecken van die ten onrechte aen sijn Majesteyt imputeert, en dienvolgende met alsoo grooten onrecht om de herstellinge, soo van de geseyde als van de Westfaelsse Vrede aenhout, als zijnde self de eerste Verbreker van de publijcke Vrede, en van wien met meerder recht vergoedinge van alles soude konnen werden geëyscht, persisterende over sulckx by sijne gedane eysschen en pretentien, tegens de gemelde Kroon van Vranckrijck gedaen.

Antwoort van Spangien op de Pretentien van Sweden.

Dat alsoo Sweden de Brandenburgse Landen soo onvoorsiens heeft overvallen, terwijl sijn Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt, volgens het Tractaet met Spangien en de Geallieerden gemaeckt, sigh tegens Vranckrijck stelde, soo heeft Spangien, volgens het gemelde Tractaet, niet konnen na-laten hoogh-gemelde sijne Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt te hulpe te komen, en dieshalven persisteert by sijne Pretentien, hoopende dat Sweden sigh daer na, als rechtmatigh en billijck zijnde, sal schicken.

Antwoort van Denemarcken op de Pretentien van Sweden.

Werpt t'eenemael de schult van den Oorlogh op de Sweden, alsoo dese sonder eenige voorgaende reden of oorsaeck een anders Landen heeft geinvadeert, waer door Denemarcken, mede pericul loopende, sigh in postuur heeft gestelt, om sijn eygene Landen te beschermen, en sijn Geallieerde te hulpe te komen; weshalven die Kroon by sijne voorgaende Pretentien gantschelijck persisteert, als zijnde t'eenemael billijck en rechtmatigh.

Antwoort van Keur-Brandenburgh op de Pretentien van Vranckrijck.

Behelst een Protestatie, dat hy by sijne uytgegevene Pretentien vastelijck persisteert, als zijnde rechtmatigh en billijck, en dat hy over sulckx verhoopt, dat den Coningh van Vranckrijck geen swarigheydt sal maecken de selve in te gaen; doch wat belangt de Westfaelsse Vrede, daer Vranckrijck soo seer op staet, ende die door die Kroon self, in 't voeren van desen Oorlogh, overtreden is, of die de geattacqueerde Partye mede verbindt, dien aengaende gedraeght hem sijn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt aen 't Recht der Volckeren, 't welck die saeck volkomen decideert.

Antwoort van Keur-Brandenburgh op de Pretentien van Sweden.

Wijst aen, dat alsoo Sweden door het invaderen van sijne Landen notoirlijck

den eersten Aggresseur is, hem over sulckx satisfactie moet werden gedaen, en geheel Pomeren gecedeert, alsoo dat Lant, voor desen door hem aen Sweden gecedeert, nergens anders toe heeft gedient, als om hem Keurvorst gestadigh daer uyt te infesteren, en persisterende vorders by sijn voorgaende Pretentien.

De Sweetse Ambassadeurs klaeghden, dat zy gelijck de andere geen vryheydt hadden om aen haren Principael te communiceren 't geen dat 'er passeerde, en by gevolge niet en konden hebben die precise ordre van de selve in 't Antwoordt, gelijck wel de andere, waer om dan alleen bleven by haer gedane Propositie, als waer toe zy ordre hadden, doch dat zy voor haer reserveerden de vryheyt van te antwoorden soo wel op de bereyts overgegeven Geschriften van hare Party, als die namaels noch overgelevert souden werden.

Dus waren en bleven de hoogh-strijdende Partyen noch verre van malkanderen, steckende voorder by na alles op 't Antwoort, dat men van de Franse Ambassadeurs begeerde op de Propositien van de Ministers van den Hertog van Lottharingen, en de admissie, welcke de Franssen daer tegens begeerden voor de geene, die den Bisschop van Straetsburgh mede op de Vrede-handel soude willen senden; en om daer van eenigh bescheyt te geven, dient de navolgende Remonstrantie van den Lottharingsen Minister Canon aen de H. Mediateurs overgelevert, welcke ten dien eynde hier alleen gestelt wert:

Vertoogh van den Heer Resident Canon, Minister en Plenipotentiaris van de Heer Hertog van Lottharingen op de Vredens-Tractaten tot Nimwegen.

HEt seggen van de Heeren Ambassadeurs van Vranckrijck op voorleden Maendagh den 23 deser, door de Heeren Mediateurs aen uwe Excell. gebracht, zijnde niets minder als de Antwoordt, die zy op de Propositie van Lottharingen verwachteden, maer veel eer een elusie van die rechtvaerdige eysch en van uwe Instructien, en eygentlijck een teecken van de kleyne dispositie, die 'er van die kant noch tot de Vrede is, soo is 't mijn voornemen niet iets by die gevoelens, (die in der daet de uwe eerst geweest zijn, en insgelijckx van alle de Werelt, aen wie die manier van doen bekent sullen zijn) als mede niet by alle de andere reflexien, die uwe Excell. volgens haer groote wijsheydt daer op sullen konnen doen, te voegen; maer mijn oogmerck is alleen, om het geene de selve van my versocht hebben te voldoen, haer doende, of om beter te seggen haer biddende een kleyne recollectie in haer selven te doen van 't geene zy alreede en veel beter weten als ick, dat in dese By-een-komst van den beginne af tot nu toe omtrent die saeck voorgevallen is, op dat zy in de deliberatien, die zy op heden dien aengaende in hare Vergaderingh van meyningh zijn te houden, soo veel te lichter en na alle behoorlijckheyt en redelijckheyt konnen resolveren. Het sal haer sonder twijffel noch wel indachtigh zijn, dat soo dra als dese Stadt van Nimwegen tot het handelen van de Vrede uytgekoren en voor goet gekeurt was, de eerste aenleydingh, om aldaer te verschijnen, zijnde de nodige seeckerheyt voor de Ministers der geinteresseerde Machten, daer een groote strijdigheyt wegens de Vrygeleyden of Paspoorten voor die van Lottharingen ontstont; de Fransse weygerden die niet, gelijck zy in de voorgaende By-een-komst tot Ceulen gedaen hadden,

om

om dat zy de kracht uwer Alliantien in 't doordringen tot de admissie der geseyde Ministers, en 't kleyn genoegen der Coninckl. Mediateurs, en insonderheyt van den Coningh van Groot Brittangien daer over al te wel beproeft hadden. Doch, even al of het bloedigh Treurspel, 't welck op het Tooneel van Europa vertoont wert, door het afsterven van den overleden Hertogh geheel van wesen verandert was, soo namen zy die gelegentheyt waer, om den Titul aen desen te betwisten, en het besit der Lottharinghse Landen, de welcke, volgens alle de Rechten van een natuurlijcke en wettelijcke Erffenisse, op hem verstorven waren, aen haer te houden. In die selve tijt wierdt hy door alle de andere Potentaten van Europa in die qualiteyt van Hertogh erkent, en gelijck de Hertogen, sijn Voorsaten, met Brieven van Rou-beklagh, over 't afsterven van sijn Oom, en geluckwenschingen, op het intreden van sijne Hertogdommen, allenthalven bejegent; sijn Brittannise Majesteyt dede hem die Eere, insonderheyt van hem als Hertogh ende Broeder aen te nemen, en bracht soo door sijn voorbeelt als door sijn groote vlijt by sijn Alderchristel. Majesteyt soo veel te weegh, dat hy hem op die selve wyse in sijn Paspoorten te gemoet soude komen: De geseyde Paspoorten wierden dan met de qualiteyt van Hertogh en Broeder aen sijn Doorluchtige Hoogheyt, doch niet met den Titul van Ambassadeur voor sijn Ministers, (schoon sijn Minister in den Hage sulckx wel ernstelijck versocht hadde) afgevaerdight. Hier op verweckten de Franssen een nieuwe brabbelingh in 't spel, en seyden wel niet dat dat Voorrecht, 't welck een toebehoren van d'Oppermacht is, hem niet toe en quam, om dat'er geen Potentaet ter Werelt beter van de Mogentheyt en Oppermacht van 't Huys van Lottharingen overtuygt is als Vranckrijck self; doch om de saeck te verydelen en langh sleepende te houden, seyden zy, dat'er bewesen most werden, dat de voorgaende Hertogen van Lottharingen t'eeniger tijdt Ministers met dien Titul afgesonden hadden; en dit soude voorwaer een seer bequame middel zijn, indien alle de Werelt niet en wist, dat zy de Bescheyden tot het bewijs van dit Recht en van alle andere, die zy al mede in twijffel souden konnen trecken, in handen hebben, vermits het geweldigh wegh-nemen van alle de Titulen, Papieren en Bescheyden der Thesauryen, Chartres of Canceleryen en Reken-kamers van de Hertogdommen van Lottharingen en Bar, 4 dagen nae haer inbreuck in 't Lant, sonder eenigen Officier van den Hertogh daer by te roepen, en sonder eenigen Inventaris daer van te maecken, hebbende de selve t'eenemael overhoop en door malkander, gelijck een deel Hoy of Stroo op Wagens geladen, soo dat de wichtighste Bescheyden tot Peper-Huysjes by de Cruydeniers binnen Nancy, en selfs tot Mets, daer de selve gebracht wierden, aen de Soldaten, om haer Vier mede aen te stoken, mosten dienen. Dit zijn de middelen, die zy overgelaten hebben, om het geene hier vooren gesegt is, te bewijsen; en echter is dit noch al op een wijse, daer zy niet op verdacht waren, volbracht, want schoon men van de Brieven van Credentie en Recredentie, Commissien, Volmachten en diergelijcke andere Actens door dit haer gewelt berooft was, so heeft men haer echter andere ontwijffelbare Bescheyden vertoont, als namentlijck het Tractaet in de volle Rijckxvergaderinge op den 26 Augusti 1542 tusschen den Keyser Carolus V. en Ferdinandus, Roomssen Coningh, die aldaer nevens ver-

scheyde Keur- en Rijckx-Vorsten, en voorts alle de Stenden van dat doorluchtig Lichaem tegenwoordigh waren, ter eenre, en Antonius, Hertogh van Lottharingen, de welcke 4 Ministers met den Titul van Ambassadeurs aldaer hadde, solemnelijck opgerecht. Het selve is mede te sien in de Huwelijckse Voorwaerden, kort daer aen tusschen den Hertogh Francois, Soon van Antony, met Christina, Dochter van Christianus den tweeden, en Margarita van Oostenrijck, Suster van den Keyser Carolus V. gesloten; hy self met 4 Ambassadeurs van den Hertogh voor die Princesse, die altijt sijn beminde Nicht is geweest, contracterende. Die Titulen konnen voor solemneel gehouden werden, alsoo het eerste voorval d'independentie van den Hertogh van Lottharingen, ende daer nevens noch de protectie, die de Keyser en het Rijck haer schuldigh zijn, genoeghsaem justificeert; en het ander een doorluchtigh Huwelijckx-Verbont, 't welck echter doenmaels in 't Huys van Lottharingen niet nieu was, alsoo sonder die saeck nader te ondersoecken, Simon, eerste van die Naem, Adeleyde, Suster van den Keyser Lotharie, in 't Jaer 1129 getrout hadde; oock heeft Mathieu, insgelijckx eerste van die Naem, Bertha, Suster van den Keyser Fredericus, Fredericus IV. Isabella, Dochter van den Keyser Albertus, en Carel de I. Margarita, Dochter des Keysers Robertus, getrout; onder welcke Alliantien en die geene, die zedert gevolgt zijn, by nae niet als Conincklijcke en van 't Huys self zijn geweest. En konnen nu so veele Scepters en Kroonen, die in dat aeloude en doorluchtige Huys gekomen zijn, het Recht van Legatie niet genoegsaem en ten vollen aenduyden? Doch de Actens, of anders het oeffenen van dat Recht zijn in Vranckrijck, en men heeft de selve by Datums en by de Namen der Persoonen, gedurende de Regeeringe van den overleden Coningh Louis den XIII. aengewesen. Daer by is het seecker, dat de Franssen dien Titul en Rangh in verscheyde Huysen, die haer selven niet beter als dat van Lottharingen achten, admitteren, waer in zy niet meer doen, als zy schuldigh zijn, soo dat de vyandtschap en wederwilligheyt, die zy nu tot dit Huys hebben, haer alleen daer van af-hout: Weshalven na dat sijn Serenissime Hoogheyt de nodige Paspoorten van haer Keyserl. en Catholijcke Majesteyten, als mede van haer Hoogh Mog. de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, sijne Geallieerde, met den Titul van Ambassadeurs voor sijne Ministers bekomen hadde, so heeft hy die hinderpael voorsichtelijck over 't Hooft gesien, en sigh door een moderatie, die reets haren lof van Vrienden en Vyanden self ontfangen heeft, vergenoeght eenige Persoonen met de qualiteyt van Ministers en Plenipotentiarisen by provisie herwaerts te senden. Het staet u, mijn Heeren, ongetwijffelt noch wel te voren, hoe dat sijn Serenissime Hoogheyt, om het Vrede-werck in geenen deelen op te houden, sijne Propositie aen uwe Excellentien, voor het gemelde affenden, over-sondt, om de selve nevens de hare aen de Heeren Mediateurs over te geven, 't welck uwe Excellentien doenmaels ('t welck my zedert bericht is in 't begin van Maert geweest te zijn) getrouwelijck beschickten. De hooghgemelde Heeren Mediateurs de selve ontfangen hebbende, overreyckten haer aenstonts, en volgens haer gewonelijcke naerstigheyt aen de Heeren Fransse Ambassadeurs, de welcke weygerden de selve aen te nemen, onder pretext dat alhier geen Minister van den Her-

Hertogh was, om mede te tracteren. Dit was doenmaels haer seggen, gelijck uwe Excellentien sulckx aen sijn Serenissime Hoogheyt in 't begin van May bericht hebben. Hier op ben ick binnen dese Stadt gekomen, en hebbe de Commissie van hoogh-gemelde sijn Hoogheydt, inhoudende mijn Vollemacht, met die van den Baron van Serainchamps, mijn Ampgenoot, met toestaen van uwe Excellentien, in handen van de Heeren Mediateurs afgeleyt. Ick sal hier van de hoffelijckheden en plichtplegingen, die daer omtrent gevallen zijn, niets melden, alsoo sulckx van alle kanten, tot volkomen genoegen van sijn Hoogheydt, mijn Meester, en van my is toe-gegaen: De Heeren Fransse Ambassadeurs zijn oock dien-aengaende van haer zyde in geen gebreecke gebleven, alsoo zy sulckx seer beleefdelijck en minsaem verricht hebben. Alle dese plichten nu afgeleyt zijnde, om vervolgens in handelinge te treden, en de Heeren Mediateurs de bewuste Vollemacht aen de Heeren Fransse Ambassadeurs overgegeven hebbende, soo lieten dese daer op weten, dat zy eenige saecken daer in gevonden hadden, daer van zy nodigh oordeelden kennisse aen den Coningh, haer Meester, te geven. Ick sal nu van my niet spreken, doch uwe Excellentien hebben het gedult gehad van langer als 6 Weecken te wachten, na welcken tijdt de Heeren Fransse Ambassadeurs tegens de Heeren Mediateurs (volgens haer rapport aen de Vergaderingh gedaen) verklaert hebben, dat zy de geseyde Vollemacht aen-namen, doch voegden daer by een seer onnuttelijcke Protestatie, slaende op de Acte, den 4 Februarij lestleden alhier in de Vergaderingh gesloten, in-houdende, dat d'aengenome of achtergelatene qualiteyten aen niemant eenigh nadeel souden mogen toebrengen: Die Protestatie was, gelijck ick segh, seer onnodigh, want yder een weet wel, dat den Hertogh van Lottharingen het recht heeft om de naem en de qualiteyt daer van aen te nemen, dewijl hy het in der daet is, en dat sijn Alder-Christelijckste Majesteyt geen ander recht tot des selfs onthoudinge als de macht sijner Wapens heeft. Boven dien was 'er noch een of twee woorden in de expressie van die Protestatie ontvallen, de welcke wel niet verdraeglijck kosten wesen, doch alsoo de selve door den Coningh en Mediateur geimprobeert zijn, gelijck uwe Excellentien wel weten, als strijdende tegens 't geene met hem bestemt was, van den Hertogh van Lottharingen in die qualiteyt van Hertogh te erkennen, soo sal het hier mede genoegh wesen, en ick sal 'er niet meer van spreecken, na de aenneminge van die Vollemacht door de Heeren Fransse Ambassadeurs; doch alsoo zy de hare ondertusschen niet te voorschijn brachten, om die saeck van Lottharingen te verhandelen, soo wiert door uwe Excellentien goet gevonden haer het selve door de Heeren Mediateurs te doen voordragen, gelijck zyluyden en uwe Excellentien mede sulckx tot verscheyde reysen gedaen hebben, dan hebben geen ander antwoort van de selve konnen verwerven, als dat den Coningh, nae het geven van sijn Volmacht, om met den Keurvorst van Brandenburgh te tracteren, hy geseyt hadde, dat hy 'er geen meer soude geven, en dat zy mits dien dien-aengaende aen sijn Majesteyt niet konden schryven, en dat het derhalven aen den Hertogh van Lottharingen vry stont, soo hy wilde, op de Volmacht van yemant van sijn Geallieerde te tracteren, soo dat die nodige, indispensable en in alle Negotiatien voor af gaende Volmacht niet te voorschijn gekomen

is. De gemelde Heeren Fransse Ambassadeurs, hebbende ondertusschen haer Antwoort aen uwe Excellentien op hare Propositien, en niet op die van sijn Serenissime Hoogheyt, doen geven, soo vonden uwe Excellentien goet, de selve van haer te vorderen, alsoo ick de Eer hebbende van in de selve saeck met haer te steecken, en wenschende dat in de selve form daer omtrent, en sonder het bevorderen der Paspoorten en Volmacht, tot genoegen van sijn Serenissime Hoogheyt, te laten steecken, wierdt geprocedeert, soo oordeelden uwe Excellentien geraden, de gemelde Antwoort ernstelijck te vorderen, tot welcken eynde in 't overgeven der Propositien gestemt wierdt; doch nae dat de gemelde Heeren Fransse Ambassadeurs de selve een geheele Maendt langh onder handen gehad hadden, soo seyden zy, in plaets van daer op te antwoorden, dat de selve met de saeck in questie niet over-een quamen, alsoo daer inne gemelt wiert, dat de Hertogh sijne Ministers, by gebreck van Paspoorten, tot die tijt toe niet hadde konnen senden, en dat 'er nu eene was, welckers Volmacht voor goet was aengenomen, en die door de gedane Visites daer voor was erkent; dat 'er over sulckx nulliteyt was, en dat soo wanneer sijn Minister sijne Propositien door hem ondertekent soude hebben overgegeven, zy de selve gaerne souden aen-nemen, en daer op antwoorden: Uwe Excellentien namen dit ten eersten op als een geaffecteert uytstel, en een onwilligheyt, om voor als noch van de Vrede te handelen; want in der daet een pretext te nemen van het Geschrift van de Meester te verwerpen, om die van de Dienaer aen te nemen, dat komt geheel niet te pas, en is het over sulckx klaer, dat zy de saeck alleen trachten sleepende te houden: Een van uwe Excellentien heeft sulckx seer wel in acht genomen, en de sin van die woorden in twee woorden begrepen, gelijck het uwe Excellentien sonder twijffel noch wel sal voorstaen. De Heeren Fransse Ambassadeurs hebben, gelijck als ick seg, op de Propositien van Lottharingen voor desen niet willen antwoorden, om dat doenmaels geen Minister van den Hertogh alhier was, en jegenwoordigh willen zy sulckx niet doen, om dat 'er een is. Vorders heb ick op de gepretendeerde nulliteyt en forme aen uwe Excellentien gevraegt, of 'er een stijl van formaliteyt vast gestelt was: my dunckt, dat zy my van neen gesegt hebben, en het is in der daet oock soo; want soo zy wegen een form, contrarie dese Propositien, over-een gekomen waren, soo souden zy niet aengenomen hebben de selve over te leveren, en soo dickwils om Antwoort daer op aengehouden, dat om de validiteyt van de Vrede, die de een of de andere tijdt sal werden getroffen, te bevorderen, de Minister de Propositien soude moeten ondertekenen, en dat het anders een nulliteyt in 't Tractaet soude zijn. Of de Meester sulckx gedaen heeft, en weet ick niet, maer dit weet ick, dat de Geschriften van de Principael altijt voor die van de Minister zijn te prefereren; men soude hondert redenen daer op konnen te voorschijn brengen, die door uwe Excellentien aengemerckt zijn, daer zy echter over heen gestapt hebben, om de maet aen de Heeren Fransse Ambassadeurs vol te meten, soo dat ick op U E. aenhouden de Propositie en Eysschen van sijn Serenissime Hoogheyt, mijn Meester, overgegeven hebbe, zijnde in substantie de selve, doch aengaende de form, door my onderteeckent, en met mijn Signet gezegelt, gelijck zyluyden konden wenschen; het was den 2 deser, doen

doen ick de selve alsoo in uw presentie, onder het houden van de Conferentie, expediëerde, op de gereïtereerde verseeckeringh, die de Heeren Mediateurs soo even uyt de naem van de Heeren Fransse Ambassadeurs gegeven hadden, dat mits dat de Propositien op die wyse waren, gelijck zy begeerden, zy daer op souden antwoorden, en dat zy self macht daer toe hadden; doch zy hebben apparentelijck de selve niet willen gebruycken, want zy drie Weecken langh daer nae hebben doen wachten; en alsoo zy echter door de Heeren Mediateurs, op de instantien der Geallieerden, van haer Woort gesommeert wierden, soo hebben zy eyndelijck niet anders geantwoort, als dat zy niet gedacht hadden, dat hare Excell. de H. Ambassadeurs der Geallieerden om een Antwoordt op de saecken van Lottharingen so sterck souden aengehouden hebben, en dat zy meenden wel bevoegt te zijn, om eenige andere Propositien, die na haer gevoelen beter met den Vrede over-een quamen, als die geene die zy reets ontfangen hadden, te vorderen. Dat den Heer President Canon en sijne Eysschen door de Heeren Fransse Ambassadeurs aengenomen zijnde, schoon den selven laetst in dese Vergadering gekomen is, sijne saecken echter alsoo seer als die van de eerste, en insonderheyt als die van Vranckrijck, zijn geavanceert, door dien men van wedersyden tot noch toe by de eerste Propositien gebleven is. Dat soo wanneer de Heeren presente en alle andere Geallieerden eenige bequamer Propositien, so voor Vranckrijk als voor sijn Geallieerden, sullen willen doen, de Heeren Fransse Ambassadeurs door haer Antwoort sullen doen blijcken, dat de Alder-Christelijckste Coningh niets ter Werelt meer ter harten heeft, als het zijne tot de rust van 't Christenrijck vlytigh by te brengen. Dat ondertusschen zy Heeren Fransse Ambassadeurs betuygen, dat zy niet begrijpen konnen op wat fondament men weygert den Minister van den Heer Bisschop van Straetsburgh aen te nemen, nae dat sijn Keyserl. Majesteyt self en de Geallieerde Coningen en Princen hem Paspoorten gegeven hebben, om veyligh tot Nimwegen te konnen komen; sustinerende zy Heeren Ambassadeurs, dat wel-gemelde Heer Bisschop, als immediate Rijckx Furst en Geallieerde van Vranckrijck bevoegt is, om in dese By-een-komst te konnen ageren, en sijn Minister daer in te hebben, als mede des selfs Propositien, die hy voor te stellen heeft, gelijck als die van alle andere Geallieerde Partyen, te werden aengenomen: Doch alsoo diergelijcke sustenuen verscheyde saecken in sigh begrijpen, die eygentlijck andere aengaen, soo sal ick de selve geensints aenroeren of daer inne treden, maer sal my alleenlijck houden aen 't geen sijn Serenissime Hoogheyt, mijn Meester, voornamentlijck is raeckende, en uwe Excellentien over sulckx te gemoet voeren, dat zedert den 19 Februarij, als wanneer desselfs Propositien gedateert en overgesonden zijn, en zedert de Maent Martius, als wanneer de selve zijn overgelevert, op heden den 26 Augusti, zijnde ses geheele Maenden, noch geen Antwoordt daer op gevolght is. Wat sal men derhalven van de toegenegentheydt van Vranckrijck tot den Vrede seggen, want die Kroon weet wel, dat de wedergevingh van Lottharingen een voorwaerde is, sonder de welcke den Vrede noyt ten vollen sal konnen werden getroffen; doch het is soo verre, dat zy de selve soude toestemmen, dat zy self weygert daer op te antwoorden. 't Is wel waer dat zy sulckx belooft heeft te doen,

doch ſal men ſulckx ſoo ſolemnelijcken, door het tuſſchen-komen van ſulcke Mediateurs, en aen ſulcke Mogentheden, als die geene zijn, die door uwe Excellentien werden verbeelt, verſpreecken, gelijck de Heeren Franſſe Ambaſſadeurs gedaen hebben, ſonder 't ſelve in 't eynde na te komen? en ſal men ſien dat ſulcke verbinteniſſen vruchteloos uytvallen tuſſchen Luyden, die na hare Meeſters (alſoo zy de ſelve verbeelden) van de hoogſte glans en luyſter zijn, en die de opentlijcke trouw alhier gelijck als tot een onderpant in handen geſtelt is, om een eynde van dat groote Werck, 't welck de ruſt aen Europa wedergeven en vaſt ſtellen moet, te maken? De Propoſitie of Eyſch van ſijn Sereniſſime Hoogheyt van Lottharingen is al-om bekent; alle de Werelt heeft genoegſaem konnen bevroeden, wat de ſelve in-hielt, want het zijn ſijn eygen Landen, die hy wedereyſcht; het is ſijn Vaderlijck Erfdeel, en de nalatenſchap ſijner Voor-ouders, die door 65 achter-een-volgende Hertogen, waer uyt hy de Eere heeft geſproten te zijn, beſeten is. Moet men nu niet verwondert ſtaen, dat zedert 6 Maenden, dat dien Eyſch alhier op 't Papier is gebracht, en dat de Antwoordt daer op met ſoo grooten ernſt gevordert is; dat mede zedert 3 Maenden, die men de ſelve heeft doen hopen, en ten minſten zedert 6 Weecken, dat de ſelve ſoo ſolemnelijck is belooft, die echter in alle die tijt noch niet en is gevolgt? maer wie ſal nu weder dencken, als men die antwoort ſiet, dat de ſelve eenighſints ſlaet op den bovengemelden eyſch van de reſtitutie van Lottharingen, daer de ſelve niet een eenigh woort inhout, waer uyt men ſoude konnen beſluyten, of men dat Landt wil wedergeven of niet? doch het ſchijnt veel eer, dat zy met alle Man ſpotten, vermits de nieuwe apparentie van een goede fortuyn, die ſigh voor haer wel van pas op-doet, als zy ſeggen dat mijne ſaecken alſoo als de hare zijn, op de preſuppoſitie, die zy doen, dat vermits uwe Excellentien haer door hare antwoort de overgroote Eyſſchen, die zy formeren, en die haer, ſoo zy roemen, het lot der Wapenen in handen geſtelt heeft, niet toe-ſtaen, ſy ſoodanigh beſcheyt voor geen antwoort op en nemen, daer de ſelve nochtans volgens de ordre van alhier te procederen voor ſoodanigh overgelevert, en oock daer voor aengenomen zijn. Weshalven, mijn Heeren, alſoo die ordre ſoodanigh is, ſoo bid ick ſeer ootmoedigh uwe Excellentien, hare inſtantien by de Heeren Mediateurs ſonder ophouden te willen vernieuwen, om de behoorlijcke ſatisfactie van de Heeren Franſſe Ambaſſadeurs ernſtelijck daer op te vorderen, en te weegh te brengen, dat ſulckx in der daet nae-gekomen werde, 't welck zy ſoo veel te minder in 't geſicht van de gantſche Werelt konnen af-ſeggen, dat zy overvloedigh tijdt gehad hebben, om ſulckx te doen, dat zy het belooft, aengenomen en verklaert hebben, dat zy Volmacht daer toe hadden, die haer niet gegeven was, om de ſelve niet te gebruycken, maer ter contrarie dat den Coningh, haer Meeſter, ſonder twijffel ſal begeren, dat zy ſulck een rechtmatige ſaeck ſullen volbrengen, gelijck ſijn Sereniſſime Hoogheyt de reſtitutie van ſijn Hertogdommen en Landen van ſijn Majeſteyts rechtvaerdigheyt verhoopt, als mede de protectie der Machten, die uwe Excellentien hier verbeelden, waer aen hy de Eere hebbende ſoo door den Bloede, als by wege van Tractaten verbonden te zijn, en vermits dien Prins noch ſijn ſorge, noch ſijn arbeyt, noch ſijn Bloet, noch ſijn Leven tot haer dienſt en de

wel-

welstant van de gemeene saeck, daer hy sigh in bevint, ontsiet, soo is 't, dat hy sigh t'eenemael daer op betrout, en dat, om tot de geseyde restitutie te komen, de macht om te tracteren, die een Geallieerde aen sijn Mede-Geallieerde schuldigh is, en die hem belooft is, en hy niet derven kan, hem sal werden aen de hant gegeven en verschaft. En dit is het eynde van dit Vertoogh, 't welck den ondergeschreven Minister en Plenipotentiaris aen uwe Excellentien presenteert.

Hier tegens hebben de Franssen weder het hare geseyt: Maer de Coningh van Engelandt / bevindende dat de Tractaten tot Nimwegen te langhsaem voort gingen / om den loop der Fransse Conquesten te doen stremmen / als die alreede ruym verre genoegh gekomen waren / heeft sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien / zijnde doenmaels omtrent Charleroy / doen versoecken / om in Engelant over te komen / alwaer / nevens het Huwelijck van sijn Hoogheyt / eenige Besoignes zijn gevallen tot vorderinge van de Vrede / voornamentlijck voor soo veel den Coningh van Spangien en desen Staet met Vranckrijck aen-gingh / ten eynde daer door de overige Spaensse Nederlanden niet alleen te conserveren / maer oock om die in soodanige postuur te brengen / dat de selve / als in een bequaem Lichaem geformeert / souden konnen bestaen: Waer toe van sijn Majesteyt van Groot Brittannien Monsr. Duras / Grave van Feversham / al het voorleden Jaer aen den Coningh van Vranckrijck heeft gesonden / die aen sijn Majesteyt een Project van Vrede / in Engelant ontworpen / heeft gepresenteert / volgens 't welcke de Steden en Plaetsen Charleroy / Aeth / Audenaerde / Cortrijck / Doornick / Condee / Valencijn en St. Gilain aen den Coningh van Spangien souden hebben moeten gerestitueert werden / als mede Sicilien / doch dat Vranckrijck daer voor Bourgondien soude behouden: Maer, de Coning van Vranckrijk wilde daer niet toe resolveren / en scheen gants niet genegen / om 't voorsz. Project aen te nemen / gelijck als het lagh / maer dede door sijn Ambassadeur Barillon in Engelant aenpresenteren / om daer over te handelen / aen-biedende namaels in de plaets van 8 ses Plaetsen te restitueren / sluytende daer uyt Doornick en Valencijn; doch sijn Majesteyt van Engelant verstont tot geen verandering / en terwijl aldus in twijffel bleef / wat van de saecke soude werden / heeft sijn hoogst-gedachte Majesteyt het nae-volgende Tractaet in den Hage door sijn Ambassadeur den Heer Hyde met desen Staet laten oprechten:

Alliantie, gesloten tusschen de Koning van Groot Brittannien en de H. Staten Generael der Vereen: Nederlanden, op den 31 Decemb. en 10 Januarij 1678.

DEn seer Doorluchtige en Hoogmachtige Heer en Prins d'Heer Karel, den tweeden van dien name, Koningh van Groot Brittannien, ernstelijk overwegende den seer beschreyelijcken staet van 't Christenrijck, en den seer hogen noot, die nu dwingt, om haestelijck goeden raet by der hant te nemen, waer door den verderen voortgangh van den Oorloge, die wijt en breet haer plage is verspreydende, en hedendaegs by na geheel Europa in vier en vlam set, mocht gedempt worden, en by sijn selven overdenckende van hoe weynigh kracht sijne

betrachtinge van Mediatie (die hy nu byna drie Jaren langh met de uytterste sorg en kommer heeft aengewent) tot noch toe zijn geweest, om een generale Vrede te bevorderen; soo heeft hy eyndelijck geoordeelt nootsaeckelijck te zijn, sigh tot middelen van grooter kracht te begeven, en tot dien eynde met de Hooge en Mogende Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden een naeu Verbont te maecken, op dat de twee nabuurige Koningen met meerder force ende macht mogen gepermoveert werden, om tot Vrede in der daet te bewilligen, op soodanige Conditien en Voorwaerden, die tot nut van gants Christenrijck soude konnen strecken, en voornamentlijck tot herstellinge en bevestinge van Nederlant, aen welckers behoudenisse soo wel sijn Majesteyt als de voorgemelde Staten seer veel gelegen is; tot welcken eynde wy ondergeschreven na de middelen ons in desen aenbevolen (welckers uytcontrefeytselen in 't eynde van dit tegenwoordige sullen gestelt worden)uyt de naem en van wegen de voornoemde Heer Koningh en voorgemelte Heeren Staten Generael respective Gedeputeerden, in dese navolgende Articulen over een gekomen zijn.

Eerstelijck: Dat de meergenoemde Coningh van Groot Brittannien, en de gedachte Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden malkanderen sullen byspringen en beschermen met al haer macht en vermogen, soo veel als 't mogelijck is, en soo verre het de maet en reden om yets goets uyt te wercken toestaet, waer over zy naderhant sullen hebben te verdragen in 't particulier, waer door de naburige Coningen tot een generale Vrede mogen bewilligen, op dese navolgende Voorwaerden: Wat Vranckrijck en Spangien is belangende, so sullen de Steden en Plaetsen Charleroy, Aeth, Audenaerde, Cortrijck, Doornick, Condé, Valencijn en St. Gilain aen den Catholijken Coningh gerestitueert werden, te gelijck met andere Plaetsen, die de Franssen op nieuw, wanneer het oock soude mogen wesen, na de veroveringh van St. Gilain, in Nederlant souden komen in te nemen; het Graefschap van Bourgondien sal by de Franssen blyven; oock sullen zy herstellen alle de Steden en Plaetsen, die zy Franssen nu of naderhant in 't Coninckrijck van Sicilien ingenomen hebben, of sullen in-nemen; Wat Vranckrijck en 't Vereenighde Nederlant aengaet, daer sullen alle Plaetsen aen elckander gerestitueert werden, en nademael die dingen, die de Heer extraordinaris Ambassadeur van den Coningh van Groot Brittannien zijn aenbevolen over de Conditien van Vrede, ten reguarde van de Keyser en 't Rijck, die zijn noch soo klaer niet uytgedruckt, datse op dese tijt finalijck konnen afgehandelt werden, noch oock van sulcken grooten belangh, dat zy dit Tractaet souden konnen of mogen verhinderen, de voorgemelde Heer Ambassadeur heeft op hem genomen, en neemt op hem by desen, des Conings intentie over dese saeck nader te ondersoecken, en de ondergeschreven hebben belooft, en beloven by desen, dat de voornoemde Heer Coningh en de voorgemelde Heeren Staten (in consideratie genomen hebbende de Alliantie, die over dit subject tusschen sijne Majesteyt en de geseyde Heeren Staten is getroffen) alles sullen in 't werck stellen als op gefondeerde reden, recht en billijckheyt sal geoordeelt worden.

Wat aengaet 't Hertogdom van Lottaringen dat sal moeten gerestitueert werdē.

Wat Sweden is belangende, daer sal een Stilstant van Wapenen zijn, tot dat over yders Vredens-Articul sal verdragen zijn.

2. Tot

2. Tot welcken eynde sal den voorsz. Coningh van Groot Brittannien terstont alle sijn kracht en naerstigheyt in Spangien en by den Aller-Christelijckstten Coningh in 't werck stellen, op de beste en wettigste maniere aen hem sal promitteren en beloven, dat hy buyten alle exceptie en dispensatie, onder wat pretext of om wat reden het soude mogen wesen, tot een Vrede sal consenteren en over-een komen op de voorn. Conditien, by aldien den Catholijcken Coningh kan gepermoveert en bewogen werden door den voorgemelten Coningh van Groot Brittannien, om van sijn zyde te gelijck de voornoemde Conditien te amplecteren.

3. Daer na sal de voorgemelte Coning van Groot Brittannien met gelijcke arbeyt en vlijt den Alder-Christelijckstten Coningh aen-houden, ten eynde hy tot een Stilstandt van Wapenen voor 3 Maenden wil consenteren, op dat ondertusschen den voornoemden Coningh van Groot Brittannien sorgvuldelijck, en dat met alle neerstigheyt, by den Catholijcken Coningh sijn best magh doen, dat hy de voornoemde Conditien wil aen-nemen.

4. Maer om dat den Alder-Christelijckstten Coningh om geen rechtvaerdige reden een Stilstant van Wapenen magh komen te refuseren, soo sal de Coningh van Groot Brittannien sigh met het selve Tractaet obstringeren, dat hy dit te wege sal brengen, dat den Catholijcken Coningh insgelijckx de voorgemelte Conditien van Vrede sal komen te omhelsen.

5. Dat den Alder-Christelijckstten Coning van de voorgen. Coning van Groot Brittannien sal geinduceert en bewogen werden, om aen de voorsz. beloften t'eenemael geloof en vertrouwen te defereren, en dat hy dien volgende sijn Wapenen in Nederlant sal gelieven te laten rusten, ja soodanig dat by aldien den Coningh van Groot Brittannien, buyten hoop en verwachtinge, door al sijn aenporringe en betuyginge, niet sal konnen permoveren den meergem. Catholijcken Coning voor den tijdt van de voorn. drie Maenden de meerverhaelde Conditien te amplecteren, dat men als dan daer over middelen van grooter vigeur soude genootsaeckt zijn by der hant te nemen, soo sal dies niet tegenstaende den Alder-Christelijckstten Coningh niet vermogen sijne Wapenen te gebruycken in en binnen de Palen van Nederlant voornoemt, maer de Coning van Groot Brittannien sal sigh verbinden, en op sigh nemen, dat hy suppleren sal dat nodig sal zijn, om den Catholijcken Coningh daer toe te obligeren, dat hy de Vrede op de voorgemelte Conditien acceptere; derhalven sal den Alder-Christelijckstten Coning niet geoorloft zijn eenige hostile actien in de voorn. Lantschappen in 't werck te stellen of eenige Steden te occuperen, al was 't schoon dat zy haer van selfs in sijn handen wilden overleveren, ten ware den Coningh van Groot Brittannien cesseerde en achterwegen liet dat geene uyt te voeren, 't welck hy belooft heeft.

6. Daer en boven is 'er geaccordeert en besloten, dat in 't Tractaet, 't welck tusschen den Coningh van Groot Brittannien en den Alder-Christelijckstten Coningh, op de maniere als geseght is, staet gecelebreert te werden, de voorn. Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, gesamentlijk en te gelijck met den voorgemelten Heer Coning, haer sterck maken voor al het geene, dat van den voorn. Coningh van Groot Brittannien aen den Alderchristelijckstten Coningh, op wat maniere het oock soude mogen wesen, belooft is, gelijck zy haer seggen verbonden

den te zijn, mits desen, op de selfde wyse, al ware zy in 't selve Tractaet selfs expresselijck besloten, en al of zy het selfs ondertekent hadden.

7. In gelijcker voegen soo sullen haer den voorsz. Heer Coningh en de Heeren Staten Generael op den selfden tijdt, 't zy separaet, 't zy gesamentlijck, haer vervoegen soo als 't best gelegen sal komen, om de grootste instantien en krachten by den Catholijcken Coning aen te wenden, ten eynde de voorsz. Conditien van Vrede gesamentlijck omhelse.

8. En by aldien den Alder-Christelijckften Coning de voorgewende Conditien finalijck weygert te gehoorsamen, soo is uyt kracht van dit Verbont tusschen sijn Majesteyt en de Heeren Staten Generael besloten, dat zy aenstonts en buyten eenigh dilay, haer best sullen doen, met gelijcke Machten, soo groot als het mogelijck is, op de been te brengen, waer door zy den Alder-Christelijckften Coningh souden konnen nootsaken, om de selve Conditien te aenvaerden, achtervolgens sulcken raet en maniere, als onder haer besloten is.

9. Dat de voorsz. Staten Generael, wel bewust en versekert zijnde, dat de Catholijcke Majesteyt de voorn. Conditien sal omhelssen, derhalven nemen zy op haer en verbinden haer te gelijck met den Coningh van Groot Brittannien, dat sy op alle manieren en met alle krachten in der daet en waerheyt dit sullen trachten te effectueren, waer door den meergedachten Catholijcken Coning de voorseyde Conditien soude komen te accepteren, en dat 'et dieshalven aen sijn Majest. niet mancqueren en sou, om de Vrede te amplecteren.

10. De Vrede tusschen dese twee Coningen getroffen zijnde, sullender om de selve te onderhouden Bevestigers en Wreeckers zijn, op de beste, sampelste en sekerste manieren, en dit sal niet alleen zijn den Koningh van Groot Brittannien en de generale Staten, maer oock alle de Naburige Coningen en Princen, die haer sullen oordeelen aen de saeck gelegen te zijn, op dat het Christenrijck in een onwanckelbare ruste blijft, en dat Nederlandt wederom magh keeren tot sijne vreedsaemheyt en daer in gestadig leven, ten welcken eynde sal een getal van militaire Troupen beschreven werden, en andere middelen, welcke men in 't werck sal stellen, tegens een van beyde de Partyen, die of een hinderpael van de Vrede is geweest, of de selve sal geschonden hebben, om soo 't ongelijck wegh te nemen en te herstellen, dat d'eene of d'andere mocht ontnomen zijn.

11. Maer indien quam te geschieden, dat yemant van de Geconfedereerde dit voor qualijck en onbillijck (dat Godt verhoede) quam op te nemen, en dat hier uyt misschien een ontijdige Wrake of Oorloge, al ware het oock van de tegenwoordige strijdende Partyen, of van die geene, die het met haer mochten houden, of uyt andere gesteltenissen des Geconfedereerdens quame te spruyten, soo sullen de voorn. Heer Koningh en de meergemelte Heeren Staten Generael gehouden zijn malkanderen op 't uytterste getrouw te zijn, om alsoo alle geweldt tegen te gaen, en gelijck malkanders Koninckrijcken, Provincien en onderhorige Landen, Rechten en Vryheden, soo te Water als te Lande, op 't vigoureuste beschermen, en van dese alternative hulpe niet afwijcken, voor en al-eer zy malkanderen voor 't pericul bevrijt, en onderlinge satisfactie en securiteyt sullen verkregen hebben.

12. Dese gemaeckte Alliantie en al dat daer in begrepen is, sal van den voorn.

Heer

Heer Koningh van Groot Brittannien en van de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden door wedersijts opene Brieven met hare Zegels bevestigt, en in behoorlijcke authentijcke forme binnen de 4 naestvolgende Maenden, of indien 't eer sal konnen geschieden, geconfirmeert en geratificeert worden, en de onderlinge Instrumenten van Ratificatie sullen elckanderen overgelevert worden. Aldus gedaen in 's Gravenhage den 31 December 1677 en 10 January 1678. Was getekent en gezegelt,

(L. S.) *A. Heyde.*

W. van Heuckelom. D. van Wijngaerden. Caspar Fagel. J. de Marignault.

(L. S.) *Johan, Baron de Reede, Vryheer van Renswoude. C. van Bootsma.*

(L. S.) *Baron de Pallant. G. Grays.*

(N. B.)

Nademael in het eerste Articul van 't Tractaet, op heden opgericht tusschen den Heer Extraordinaris Ambassadeur van den Heer Koningh van Groot Brittannien en tusschen de Heeren Gedeputeerde Staten der Vereenigde Nederlanden niet expresselijck is uytgedruckt, dat Baljuwschappen, gemuurde Vlecken, Territorien, Regimenten, Lantvoogdyen met haer toebehoorselen, aenklevingen en aenhangselen en al de gevolgen, Steden die door kracht van den eersten Articul aen den Catholijcken Coningh moeten herstelt worden, gelijck mede in het eerste Articul niet voorsien is in 't Hertogdom Limburgh en 't Stedeken Binche, soo verklaren wy Gedeputeerden der gemelte Heeren Staten Generael hier ondergeschreven mits desen, dat het oogmerck van de voorn. Staten Generael, dit is, dat de Baljuwschappen, gemuurde Vleckjes, Territorien, Regimenten, Lantvoogdyen met haer toebehoorselen, aenklevingen en aenhangselen, en al de gevolgen, Steden die door kracht van het eerste Articul aen de voornoemde Catholijcke Coningh moeten herstelt worden, gelijck oock geschreven staet in 't Vredens-Tractaet in 't Jaer 1668 tusschen de 2 Kroonen opgerecht, en onder andere Plaetsen, die overgelevert sullen moeten werden, is oock ingesloten het voorn. Hertogdom van Limburgh en 't Stedeken Binche, met alle de aenkleven van dien, en dat wy ondergeschreven ondertekent hebben, met dat vertrouwen, dat den Koningh van Groot Brittannien in 't selve gevoelen met de Heeren Staten Generael sal over-een komen, en dat den voorn. Heer extraordinaris Ambassadeur ons te kennen gegeven heeft, dat hy dies aengaende geene last en hadde, en dat hy den voorgenoemden Heer soude aendienen, dat dit der meergemeldens Gedeputeerdens meyninge was, en dat hy al sijn plichten soude in 't werck stellen, dat sijne Majesteyt van Groot Brittannien soude gelieven in 't selve gevoelen te treden. Aldus gedaen in 's Gravenhage den 31 December 1677 en den 10 January 1678. Was ondertekent,

W. van Heuckelom. D. van Wijngaerden. Caspar Fagel. J. de Marignault. Johan Baron de Reede, Vryheer van Renswoude. C. van Bootsma. Baron de Pallant. G. Grays.

Een afgescheyden ARTICUL.

Alsoo in 't eerste Articul van 't Tractaet, op heden gesloten, behelst is, dat het Hertogdom van Lotteringen soude gerestitueert werden, en wat Sweden is aengaende, dat daer een Stilstant van Wapenen soude wesen, ter tijdt en wijle men over de Vredens-Articulen over-een gekomen was. Wy ondergeschreven door kracht van dit tegenwoordige Tractaet verklaren, dat dit is de intentie van den Koningh van Groot Brittannien en de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, dat den voorn. Heer Coningh daer geheelijck op uyt sal zijn, dat het Hertogdom van Lotteringen aen den Hr. Hertog gerestitueert werde, met die Bolwerken, die het tegenwoordigh heeft, by aldien het van den Alder-Christel. Coningh niet kan verkregen werden in soodanigen staet als 't geweest is, doen 't ingenomen wiert; en wat Sweden belangt, dat den Alder-Christelijckste Koningh die Steden, die hy in Sicilien in heeft, of 't zy wat anders, als 't maer bewesen kan worden buyten Nederlant te zijn, sal inhouden, by manier van Pant en toesicht, tot de Vredens-Conditien ten opsicht van Sweden konnen by-gelegt en geaccordeert werden. Aldus gedaen in 's Gravenhage den 31 December 1677 en 10 January 1678. Ende was ondertekent,

A. Heyde.
W. van Heuckelom. *D. van Wijngaerden.*
Caspar Fagel. *J. de Marignault.*
Johan, Baron de Reede, Vryheer van Renswoude. *C. van Bootsma.*
Baron de Pallant. *G. Grays.*

Ondertusschen had den Coningh van Engelant Mylord Montagu in Ambassade na Vranckrijck gesonden/ om dien Coningh noch krachtiger als voorheen tot het aenvaerden van 't voorsz. Vredens-Project te bewegen; en had ten dien eynde voor 't eyndigen van 't voorgaende Jaer Audientie by hoog-gedachten Coningh/ en namaels eenige Conferentien/ maer sijn Majesteyt bleef by de voorsz. 6 Steden/ of 't aengaen van een Stilstandt van Wapenen voor een gants Jaer/ ten eynde om inmiddels de Vredens-Conditien af te handelen/ maer sijn Majesteyt van Groot Brittannien verstont tot geene langer als voor 3 Maenden/ 't geen die van Vranckrijck/ als dien tijdt voordeeligst voor sijn Conquesten/ niet genegen was in te gaen; hier over quam echter de jonge Aubigny in Engelant/ en terwijl dat het tracteren sleepende/ en den uytslagh onseecker bleef/ liet sijn meer-hooghgedachte Majesteyt van Engelant het Parlement/ diens Vergaderingh 't voorgaende Jaer/ als doenmaels is gemelt/ was verbroegt tot den 25 Januarij/ nu weder adjourneren tot den 7 Februarij naestvolgende; de Bootschap hier van wiert gedaen door een van de Secretarissen van Staet/ en luyde als volgt:

CHARLES R.

SYn Majesteyt heeft saecken van seer groote importantie aen beyde de Huysen te communiceren, dienende tot satisfactie van haer laetste Addressen voor de pre-

preservatie van Vlaenderen; maer zijnde die saecken noch soo rijp niet, als de selve binnen weynigh dagen sullen wesen, soo is derhalven sijn Majesteyts believen, dat de Huysen immediatelijck adjourneren tot Maendagh den 28 van dese Maent January, Oude Stijl.

En om te meerder kracht aen de aenmaninge tot Vrede te geven/ begon men in Engelandt openlijck te werven/ ten eynde om 24 Compagnien voor eerst op de Been te brengen/ waer toe den toeloop seer groot was/ als zijnde de Engelsse Natie voorgaens seer gemoedigt tegens de Franssen: Men sprack noch van 48 Schepen van Oorlogh toe te maecken/ en dat daer toe d'Engelsse Oost-Indische Compagnie 20000 Ponden Sterlings en 700 Tonnen Salpeter aen den Coningh verstrecken soude. Kort hier nae/ dewijl het scheen dat Engelandt gedwongen soude werden/ om Vranckrijck tot den Vrede te brengen/ sigh in Oorlogh nevens de Geallieerden tegens de selve Kroon in te wickelen/ wiert het voornemen van de Lant-Militie verswaert en gebracht op 27000 Man te Voet/ 4000 te Paerde en 2000 Dragonders/ welcke van den Hertogh van Yorck als Generalissimus souden werden gecommandeert/ en onder hem den Hertogh van Monmouth Generael van de Cavallery/ den Marquis van Worchester/ Lord Gerard/ Lord Douglas en Colonel Russel Lieutenanten Generael zijn/ en Sr. Samuel Clarcke Major Generael: Te Water soude Prins Robbert 't Opper-bewint als Admirael/ en den Grave d'Ossery als Vice-Admirael waer-nemen; maer den laetsten is zedert in Hollandt overgekomen/ om 't Commando over de Engelsse Troupen/ die in deses Staets dienst waren/ waer te nemen. Doch het Fransse Hof bleef echter by sijn voorgaende Resolutie/ en dede aen alle kanten/ voornamentlijck in de Fransse Conquesten in Nederlant/ ongemeene groote Krijgs-preparatien maecken/ 't geen van den Coningh van Engelandt obligeerde sijne Troupen uyt den Franssen Dienst thuys te ontbieden/ doch hoe in Vranckrijck daer mede gehandelt is/ sal hier na te sien zijn.

Den tijdt/ dat het Parlement weder soude sitten/ quam ondertusschen te verschijnen/ namentlijck den 7 Februarij/ als wanneer de Leden talrijcker als na gewoonte/ tot bewijs van haren yver/ by malkanderen gekomen zijnde/ heeft den Coningh beyde de Huysen des selfs aen-gesproken als volgt:

Mijn Heeren ende Edelen.

ALs wy laetst scheyden, berichte ick U, dat, eer wy weder souden vergaderen, ick soude doen 't geen tot uwe satisfactie soude wesen: Ick hebbe dienvolgende soodanige Alliantien met Hollant gemaeckt, als dienen mogen tot de preservatie van de Spaensse Nederlanden, welcke niet konnen mancqueren van dat eynde, ten zy by gebreck van de behoorlijcke Assistentien tot onderhoudinge van dese Alliantien, of by slechte waernemingh, die de Spangiaerden voor haer self mochten hebben tot haer eygen preservatie; het eerste van dese kan ick niet verwachten, uyt reden van uw herhaelde Engagementen, om de selve te maintineren; en ick weet, dat gy wel soo wijs zijt, om te considereren, dat een Oorlogh,

logh, welcke de nootsakelijcke consequentie van dien is, niet ten halven magh werden gevoert, noch gebreecken soodanige verseeckeringen van volhardinge, als my mogen aenmoedigen, om die te vervolgen; behalven dat het niet minder nootsaeckelijck zy aen onse Vyanden soodanigen prospect van onse Resolutien te doen hebben, als hen seeckerlijck mogen doen sien, dat wy niet afgemat sullen zijn van onse Wapenen, tot de Christenheyt in soodanigen Vrede sal zijn herstelt, dat het niet in de macht van eenigh Prince sal wesen, om die te verstoren: Ick maeck U bekent, dat ick alle mogelijcke middelen by een Mediatie hebbe gebruyckt, om te procureren een eerlijcke ende verseeckerde Vrede voor de Christenheyt, als wetende hoe ver soodanigen Vrede voor eenigen Oorlogh te prefereren zy, en specialijck voor dit Coninckrijck, het welcke sigh nootsaeckelijck most eygen maecken de seeckere Beneficien, die het van de Vrede ontfingh, terwijl de Naburen alleen de ongemacken van den Oorlogh hadden; maer vindende, dat sulckx niet langer by sachte middelen te verhopen zy, soo sal 't aen my niet gebreecken, indien 't niet door harde middelen kan werden geobtineert, 't geen men door andere wegen niet hebben kan: om dese reden heb ick mijne Troupen uyt Vranckrijck thuys geroepen, en hebbe geconsidereert, dat alschoon de Hollanders het hare doen, dat wy niet minder mogen hebben dan 90 capitale Schepen, volkomen gemant, noch minder als 30 of 40000 Man te Lande met hare Dependentien, om soo op de Vlooten als elders gebruyckt te werden; en op dat 'er geen vreese magh wesen van qualijck geëmployeert te werden 't geene gy tot dit gebruyck sult geven, soo ben ick te vreden, dat soodanigh Gelt so strictelijck, als gy begeert, tot dese eynden geapproprieert sal werden: Ick hebbe getuygenisse genoegh van mijn sorge hier in gegeven, met de vorderingh, die ick heb gemaeckt in 't bouwen der nieuwe Schepen, deswegen, om die bequamer te doen zijn, ick die soo veel grooter hebbe bestelt, dat het my meer als hondert duysent Ponden sal kosten, boven 't geen by de Acte is geconsenteert: Ick hebbe soo veel gedaen in 't repareren van de oude Vloot, als ick konde, en in 't inkopen van de nootwendige Voorraet voor Schepen als Stucken; en tot dese en andere provisien, tot te meerder verseeckeringh beyde voor mijn ver af zijnde Plantagien, als de Eylanden, die nader by gelegen zijn, hebbe een groot gedeelte meer gespendeert als de 200000 Ponden, die gy my hadde bequaem gemaeckt, om op den Excijs te borgen; hoewel ick soodanigh credijt niet en hebbe gevonden, als ick op die verseeckeringh had verwacht: Ick hebbe de last gedragen beyde van eene Rebellie in de Virginien en een nieuwen Oorlogh met die van Algiers: Ick heb my geëngageert aen den Prince van Orangien voor mijn Nichts Portie: Ick sal niet bequaem wesen, om de tegenwoordige nootsaeckelijcke opstellingen te maintineren, ten zy de Impost van den Wijn, &c. voor my gecontinueert wert, welcke andersints soude komen tot profijt van de geene, die wy 't minst meenen: Ick hoope dese dingen weynigh recommandatie aen U van noden hebben, wanneer gy considereert uwe beloften tot eenige, en de nootwendigheyt van de rest: En om U te laten sien, dat ick niet alleenlijck mijn tijt en Gelt heb geëmployeert tot uwe verseeckerheyt, maer oock alles heb gedaen wat ick konde, om alle soorten van jalousyen wegh te nemen, soo heb ick mijn Nicht getrout aen den Prince

van

van Orangien, waer mede ick hoope, dat ick volkomene verseeckertheyt hebbe gegeven, dat ick noyt sal lijden, dat sijn Intrest sal werden geruineert, indien ick geassisteert werde, als ick van noden hebbe, om hem te preserveren: Hebbende dit alles gedaen, soo verwacht ick van U een volkomen Suppliment, over-een komende aen soo groote occasien, waer aen niet alleen dependeert de Eere, maer (voor soo veel ick begrijpe) het wesen van de Engelsse Natie, welcke niet gesalveert sal werden by 't vinden van fouten na desen; maer kan voorgekomen werden met het mijden van de hooft-foute, van slappelijck en half te doen, dat alleenlijck kan verhoopt werden van een vigoureuse en dappere vervolginge van't geen wy ondernemen: Dese consideratien zijn van de grootste importantie, die oyt dit Coninckrijck aengegaen hebben, en derhalven wilde ick wel, dat gy immediatelijck die aenvatte, sonder te lijden, dat eenige andere affaire, hoedanigh die magh wesen, U diverteerde, van dese tot goede Resolutien te brengen.

Dit was een Oratie / die 't Huys van de Gemeente wel aen-stont; echter waren sommige van opinie / dat het veel meer vrucht soude gedaen hebben / indien dit Werck eerder ondernomen was / en daerom toonden sigh eenige seer geanimeert tegens den Sprecker / als welcke zy oordeelden / dat het Parlement voormaels niet wettigh had doen adjourneren / om dat / sonder te recht omvraegh te hebben gedaen / was op-gestaen; maer 't selve was gepasseert / en men resolveerde den volgenden dagh een Addres aen den Coningh te presenteren / om de selve te bedancken voor het expresseren van sijn groote sorge voor de Protestantse Religie / in 't uyt-trouwen van sijn Nicht aen een Protestants Prins / en daer nevens ootmoedelijck te bidden / dat sijn Majesteyt geen Tractaet van Vrede soude believen toe te staen / als 't geen den Coningh van Vranckrijck in geen beter staet en conditie soude stellen / als hy was geweest by het Pirineesse Tractaet; en om dat te verkrijgen / dat men alle nodige assistentie soude presenteren: 't selve is den 12 daer na by 't voorsz. Lagerhuys / apart sonder 't Hogerhuys / aen den Coning gepresenteert / luydende als volgt:

Met believen van uwe Majesteyt.

WY, uwe Majesteyts ootmoedige en getrouwe Onderdanen, de Gemeente in dit Parlement vergadert, bedancken uwe Majesteyt met alle schuldigheyt en danckbaerheyt gants ootmoedelijck, voor de groote sorge, die de selve heeft geëxpresseert voor de preservatie en de encourageringe van de Protestantse Religie, door het concluderen van een Huwelijck tusschen Vrouw Mary, uwe Majesteyts Nichte, en den Prince van Orangie, zijnde een Prince, die van de selve Religie professie maeckt met ons, en in den Oorlogh voor de gemeene saecke van de Christenheyt geëngageert is: En tot meerder voortsettinge van 't selve, soo bidden wy uwe Majesteyt seer ootmoedigh en met den hooghsten yver voor uwe Majesteyts Eer, en de behoudenisse van des selfs Volck, dat de selve geen Tractaet van Vrede wil admitteren, in het welcke den Franssen Coning in possessie soude mogen werden gelaten van eenige vorder Dominien of Territorien, of in eenige meerder macht, als wat hy by het Pireneesse Tractaet heeft be-

houden. Minder als het selve oordeelen wy, dat uwe Majesteyts Coninckrijken en de rest van Europe niet en soude konnen verseeckeren van den Aenwas ende Macht van den voorsz. Coningh, maer dat hy alleen soude capabel wesen den Vrede van de selve te disturberen, t'eeniger tijdt als 't hem soude gelieven sulckx te attenteren; zijnde het sulckx, dat de Plaetsen, by het selve Tractaet aen den Coningh van Spangien gereserveert in de Nederlanden, avantagieus zijn, so wel tot de eenigheyt van eenige importante Steden en Guarnisoenen van 't Coninckrijck van Vranckrijck, als voor uwe Majesteyts Territorien. En wy moeten uwe Majesteyt gants ootmoedighlijck versoecken, dat het de selve mochte believen (om tot sulcken eynde te geraecken) in alle Tractaten en Confederatien te voorsien, dat niemant van de Partyen, die sigh met uwe Majesteyt sullen voegen tot het maecken van Oorlogh, om sulck een oogmerck te obtineren, hare Wapenen mogen nederleggen, of uyt hare Alliantien scheyden, tot 'er tijt toe dat den voorsz. Coningh ten alderminsten tot het selve Tractaet gereduceert is. En wy versoecken noch vorder, als een van de efficacieuste middelen, om tot sulck een oogmerck te komen, dat tusschen uwe Majesteyt en de Geallieerden magh geconditioneert werden, dat noch wy, noch yemant van haer, eenige Commercie of Negotie met den Franssen Coningh of des selfs Subjecten sullen houden, gedurende alsulcken Oorlogh, en dat geene Waren van Gewas, Productie of Manufacturen van Vranckrijck, of van eenige van de Dominien van den Franssen Coningh, sullen geadmitteert zijn, om gebracht te werden in uwe Majesteyts Coninckrijcken, of eenige van haer Landen of Dominien, het zy te Lant of ter Zee, of binnen de selve verkocht sullen mogen werden; maer dat de selve sullen werden gesaiseert en gedestrueert, wanneerse souden mogen bevonden werden, en dat eenige dagen tot sulcken eynde werden gelimiteert voor sulcken tijt, als de natuur van sulcke saecken sal permitteren. En dat in alle Tractaten, Articulen en Confederatien, die dienvolgende, of tot prosecutie van soodanigen Oorlogh sullen gemaeckt worden, magh werden gedeclareert en geconditioneert, dat geen Schip van eenige Natie, wie het zy, gepermitteert sal wesen, in eenige Haven van Vranckrijck in te lopen of uyt te komen; maer dat de Schepen en het Volck sal werden gesaiseert, en de Goederen gedestrueert. Wy versoecken daerom uwe Majesteyt gants ootmoedigh, om voort te procederen tot het maecken van sulcke Alliantien en Confederatien, als nodigh sullen wesen, om tot sulcken eynde te geraecken: En alhoewel wy vertrouwen, dat uwe Majesteyt nimmermeer kan twijffelen aen de affectie van sijn Volck, soo doen wy nochtans by dese occasie met alle vreughde en een eenparigh consent onse voorgaende beloften en engagementen vernieuwen: Uwe Majesteyt biddende, van confidentelijck gerust te wesen van wegen onse perseverantie tot prosecutie van den selven Oorlog. En als uwe Majesteyt sal believen alsulcke Alliantien en Confederatien in 't Parlement bekent te maecken, soo sullen wy by alle gelegentheydt uwe Majesteyt sulcke prompte assistentie en supporten geven, de welcke onder Godes zegen den voorsz. Oorlogh tot een geluckige conclusie sullen konnen brengen.

De Coningh beloofde de Addresse te examineren/ en haer Antwoordt te laten

ten toe-komen. Het Lager-huys resolveerde ondertusschen 70000 Ponden Sterlings te verstrecken / tot het begraven van den voorgaenden Coningh / en 't oprechten van een Mausoleum. Op den 14 liet de Coningh aen 't Parlement dit Antwoort toekomen:

CHARLES R.

SYne Majesteyt, hebbende ontfangen en gesien 't laetste Addres van dit Huys, heeft daer op dit Antwoordt begeven: Hy is niet weynigh gesurpreneert soo meenigmael in 't selve geinsereert te vinden, 't geen niet behoorde, en soo weynigh 't geen behoorde te wesen; In 't begin was sijn Majesteyts Aenspraeck aen beyde de Huysen des Parlements gesamentlijck, en de materie zijnde van so gemeen belangh, soo had het seer wel gevoegt, dat het Antwoort op de Aenspraeck oock gesamentlijck geschiet waer; want te ontfangen verscheyde Addressen, en mogelijck seer different, kan niet als materie van distractie in sijne raetplegingh verschaffen, en consequentelijck in de affaires van de Natie: 't is oock niet redelijck, dat het Hogerhuys voorby gegaen wert, in 't doen van dese dingen, die in 't laetste nootsaeckelijck by haer sullen moeten passeeren. Ten andere observere in de Addresse van dit Huys, van den 20. 30 Mey laetst, dat gy sijn Majesteyt nodight tot een Ligue offensive en defensive met Hollant, tegen den Aenwas ende Macht van Vranckrijck, en tot preservatie van de Spaensse Nederlanden, en op de verklaringe van soodanige Alliantie verseeckert gy sijn Majesteyt van sodanige spoedige Assistentien en Supplementen, als volkomen en overvloedigh tot dese occasien mogen dienen: Sijn Majesteyt heeft vervolgens eene offensive en defensive Alliantie met Hollandt gemaeckt, en dat verklaert aen U in 't Parlement, soo dat sijn gedeelte is voltrocken: maer aengaende dat van 't Huys tot de Supplementen, die hy begeerde in sijn Aenspraeck, geeft gy hem geen antwoordt, noch het alderminste bescheyt van het toestaen van eenigh dingh, tot support van de Tractaten, die hy gemaeckt heeft, alleen de oude beloften gestelt op nieuwe Conditien, en soo soude men konnen doen in eeuwigheydt, soo hy te vrede scheen met soodanige proceduren. Gy hoeft niet te dencken, dat of sijn Majest. of de Staten Generael, sullende haer begeven tot soo grooten Desseyn, haer selve willen beroven van de andere soo considerabele Alliantien: Sommige Ministers van de Princen, die 't meest aengaet, hebben kennisse en geapprobeert 't Tractaet met de Staten Generael; en dat niet eerder met haer heeft gesloten, is uyt reden, dat de distantie der Plaetsen van de Residentie der Princen geen tijdt en geeft, om soo veele Tractaten te voltrecken in Plaetsen soo verre afgelegen; en de gronden wel gelegt zijnde in Hollandt, daer is niet veel twijffel aen diens consent te slaen, voor wiens Intrest het Tractaet is gemaekt; maer niets kan delayeren of in der daet frustreren dese Tractaten, meer dan het gebreck van dit Huys, in 't supporteren van die sijn Majesteyt alreede heeft gemaeckt: hy moet sijn credrijt daer bevryen, en sien dat sijn Woordt sal werden gemaintineert, eer hy het elders weer op nieuw kan engageren. In sijn Majesteyts Antwoort op de geseyde Addresse van 't Huys van den 20. 30 Mey laetst, bericht hy U, hoe hooglijck hy geoffendeert was met de grote invasie van sijn Prerogativen, maer gy neemt geen

ken-

kennisse daer van; want in tegendeel voeght gy by uwe voorgaende quade conduite nieuwe invasien, soo wel offensive aen sijn Majesteyts Authoriteyt, als contrarie aen sijn opinie, en soo hy meent, aen de oordeelen van meest alle andere Lieden. Dit Huys begeert sijn Majesteyt te obligeren, sijne Geconfedereerde noyt te consenteren een Vrede, dan op Conditie, dat den Alder-Christelijckst en Koningh sal zijn gebracht ten minsten tot de Pireneesse Tractaten; een determinatie, die alleen Godt Almachtigh voegt, alsoo niemant kan seggen, wat bequame Conditien tot een Vrede zijn, als die voorweten kan de uytvallen van den Oorlogh. Gy adviseert sijn Majesteyt niet alleenlijck aen sijn Geallieerde, maer oock aen alle de Werelt te gebieden, niet eene van hare Schepen te laten gaen of komen van Vranckrijck, op poene van verbeurte van de Goederen, en 't nemen van de Schepen en 't Volck, excipiërende noch Geallieerde Princen of Ambassadeurs onder haer: Hy gelooft niet, dat eenige Vergaderingh van Volck aen de gantse Werelt oyt grooter provocatie heeft gedaen, sonder sigh te hebben voorsien, ja soo veel als geconsidereert hoe te voorsien een Schip, een Regiment ofte eenige Penningh, om dat staende te houden: Ten laetste, soo verre gy hem bekent hebt gemaeckt, hoe gy t'elckens hebt gesien, dat sijn Majesteyt williger was, om aen dit Huys een redelijcke satisfactie te geven, hoe t'elckens de Propositien, aen hem gedaen, onredelijcker zijn geweest: hy repliceert voor U weder 't gene, 't welck den 28 passato heeft geseyt, en soo hy met uwe Assistentie genoeghsaem tot soodanigen werck magh in Wapenen zijn, soo sal sijn Majesteyt die niet neder leggen tot de Christenheyt sal zijn herstelt in soodanigen Vrede, als niet in de Macht van een Prince alleen sal zijn te disturberen: dit is omme de consequentie soo veel als een Prince, die sijn Woordt sal houden, U kan seggen; maer te seggen, dat hy geen andere Vrede sal maecken, dan soodanige particuliere, 't zy des machtigh of niet, of met abandonneringe van de Geallieerde of niet, kan met geen solemnele Engagementen geseyt werden, ter oorsaecke, dat het niet sekerlijck kan werden nagekomen. Edelen, het recht van 't maecken ende bestieren van Oorlogh en Vrede staet aen sijne Majesteyt, en soo gy meynt, dat hy een gedeelte van dat Recht soude willen afstaen, soo mist gy: het Bestier van 't Gouvernement is in sijn handen, en hy heeft de selve resolutie en belangh, om hem daer in te preserveren, als hy heeft in 't preserveren van sijn eygen Persoon: hy bewaert beyde voor sijn Volckx protectie en versekertheyt, en wil die employeren, soo verre als hy kan. Indien dit Huys sijn Majesteyt encourageert, om verder te gaen in Alliantien, met Supplimenten tot maintineringe van die alreede heeft gemaeckt, soo sal sijn sorge en meeste vlijt voor U geëmployeert werden. Indien het Huys van dese intentie is, soo moet het haestigh zijn; dese tijt en conjuncture lijt geen uytstel om langh te beraetslagen, en derhalven begeert sijn Majesteyt, dat sonder eenigh verder verlies van tijt gy U selven appliceert tot de consideratie van dat Suppliment, waer na hy sijne mesures moet nemen.

Hier op heeft het selve Huys den 16 gedelibereert / of nader Remonstrantien aen den Coningh souden doen / of dat men tot de Consenten soude treden/ en wiert eyndelingh geresolveert tot een Equipagie van 90 Oorlogh-schepen te

te Water / te weten / 4 van de eerste Rang / 5 van de tweede / 16 van de derde / 47 van de vierde / 12 van de vijfde / en 6 van de sesde Rangh / en bemant met 25562 Man ; en te Lande te werven 26 Regimenten te Voet / yder van 1000 Man / 4 Regimenten Cavallerye / yder van 490 Man / en 2 Regimenten Dragonders / yder van 900 Man / te samen tot 29870 Man ; en om de onkosten hier toe te vinden / wierden aenstonts Commissarisen geordonneert / die de selve begrooten op 157971 Ponden 18 en een derde Schellingh ter Maent ; maer hoe men dat soude vinden / of by een Hooft-gelt / Taxatie op de Ampten of andersints / was men soo dra niet eens.

Uyt alle welcke Krijghs-bereytselen had men gemeynt / dat Vranckrijck eyndelingh soude om-gesien hebben / en de Vrede geamplecteert / volgens het eerst-gemelde Vrede-Project ; maer 't was 'er soo verre van daen / dat den Coningh self onder dese Besoignes van 't Parlement is te Velde getogen / en geruckt voor Gent ; maer van wy hier nae perfecter sullen spreecken : ende voor eerst noch sien 't geene van dese en andere kanten is aengewent / omme de Fransse Progressen / indien de Vrede niet quam te volgen / te stuyten.

De Reyse en 't trouwen van sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangien in Engelandt had het formeren van den Staet van Oorloge / 't geen in voorgaende tyden in November voor de volgende Jaren plagh te geschieden / nu doen traineren tot den 10 Januarij / als wanneer die na gewoonte wiert overgelevert / zijnde gedresseert gelijck in de voorgaende Jaren / welcke oock eenparigh by de Provintien soo is geconsenteert ; alleen zijn namaels daer over eenige Besoignes gehouden / en een Besendinge nae sijn Hoogheydt / als tot Antwerpen was / gedaen / maer van eenige verminderinge / Cassatie of Reductie is niet gevallen / als na het teyckenen van de Vrede tot Nimwegen / om dat men uyt alle de bewegingen van Vranckrijck wel sagh / dat die gesint bleef voor eerst noch den Oorlogh te continueren / en in 't Voor-Jaer sijn ordinaris voordeelen te bejagen tegens de Geallieerde / die / uyt veele Hoofden bestaende / daer van sommige te verre afgelegen waren / om soo vroegh als de Franssen in de Nederlanden by der hant te zijn / ordinairlijck d'eerste aenstoot / alsoo de Spaenssen self seer weynigh te Velde konden brengen / de Troupen van desen Staet lieten uytstaen ; daer wiert echter op den 22 Januarij in den Hage een Conferentie met de Ministers der Geallieerden gehouden / in welcke verscheenen sijn Hoogheydt en de Heeren haer Hoogh Mog. Gedeputeerde tot de Buytenlantse Saken, wegens den Keyser den Heer Crampricht / van Spangien den Baron de Lira / van Denemarcken den Heer Meyerkroon / van Keur-Brandenburgh den Heer Vice-Cancelier Romswinckel / van den Bisschop van Munster den Heer Termeulen / van den Hertogh van Zel den Heer Plenipotentiaris Muller / van den Bisschop van Osnabrugh den Heer Raets-heer Smits / van den Hertogh van Nieuburgh den Heer Baron van Hooghkirch en den Heer Jansson / en van den Hertogh van Lotharingen den Baron van Serainchamp : En alsoo voorgenomen was in de selve te overleggen / op wat wijse men dese Somer tegens den Coningh van Vranckrijck soude ageren / soo wierden twee Projecten voortgebracht / zijnde het eene op-

gestelt door den Hertogh van Villa Hermosa/ Gouverneur der Spaense Nederlanden/ en aen de Keyserlijcke Ambassadeurs tot Nimwegen gesonden/ en by sijn Keyserlijcke Majesteyt geapprobeert: het andere was op Papier gebracht tot Woerden/ in seeckere Conferentie tusschen den Bisschop van Munster/ den Hertogh van Nieuburgh en den Baron van Heimsbroeck/ als Gedeputeerde van den voorsz. Gouverneur; beyde van malkanderen niet veel verschillende/ als 't een soo wel als 't ander voorstellende/ dat men met drie Legers tegens de Franssen soude ageeren/ als het eene van Keyserssen boven aen den Rijn/ 't ander van Lunenburgsen/ Munstersen en Lotharingsen aen de Moesel/ en 't derde van de Troupen van desen Staet/ geconjungeert met de Spaenssen/ in de Nederlanden/ terwijl de Brandenburgsen en Nieuburgsen noch een vliegent Leger omtrent de Mase souden houden; maer dese wierden verworpen/ als niet gemaeckt zijnde nae de constitutie van saecken/ vermits Vranckrijck sijn meeste Macht tegens de Spaense Nederlanden stont te gebruycken/ en met twee Armeen aldaer te ageeren/ soo dat men voornamentlijck most bedacht zijn/ hoe men den Vyandt aldaer soude stuyten/ daer toe van dese kant boven de Guarnisoenen/ die desen Staet bereyts in de Spaense Steden hadde/ gepresenteert wierde noch een Leger van 30000 Man te Velde te brengen/ waer by de Spaenssen geen 10000 Man konden voegen/ daer nochtans niet minder als 60000 Man van noden was/ soo oordeelde men/ dat de Geallieerde ten minsten noch 20000 Man daer by mosten senden; maer als daer op vorder geinsisteert wiert/ hebben de Ministers derselver defectum Mandatis geallegeert; alleen die van Munster presenteerde 9000 Man te senden/ en de rest/ spreeckende van Subsidien/ beloofden aen hare Principalen daer over te schrijven/ dan die van Denemarcken versocht self assistentie van Volck en Schepen: Ende alsoo was sijn Hoogheydt gedwongen met de Spaenssen weder het eerste spits der Fransse Wapenen af te bijten: Engelant toonde sigh wel genegen/ om desen Staet en Spangien by te springen/ maer was noch in geen postuur/ om eenige Macht van gewicht by te brengen. Den Grave d'Ossery quam noch in de Maendt van Januarij over/ om de Engelsse Troupen/ in dienst van desen Staet zijnde/ als Generael Lt. te commanderen/ doende den laetsten van die Maent in die qualiteyt den Eed aen den Raet van Staten/ dan keerde/ om sigh te gaen uyt te rusten/ weder na Engelant. Sedert wierden noch verscheyde Conferentien met de Ministers der Geallieerde gehouden/ daer by den Engelssen Ambassadeur Hyde ook veelmaels present was/ sonder dat 'er echter iets als nae de eerste Actien der Franssen/ van te verwachten scheen. Sijn Hoogheydt ondertusschen/ wetende dat de Coningh van Vranckrijck al den 7 Februarij van Parijs was vertrocken/ is den 1 Maert mede na Brabant verreyst/ werdende in 't korte van den Graef van Ossery/ die weder uyt Engelandt was gekomen/ gevolgt; maer sijn Hoogheyt was naeulijcks tot Mechelen gearriveert/ of ontfingh bericht/ dat de Franssen met een Macht/ verre overwegende die onder sijn Hoogheydt en de Spaenssen/ waren gekomen voor Gent/ en die Stad met ernst wilden attacqueren/ waer op wel Krijgsraet met de Spaensse

wiert

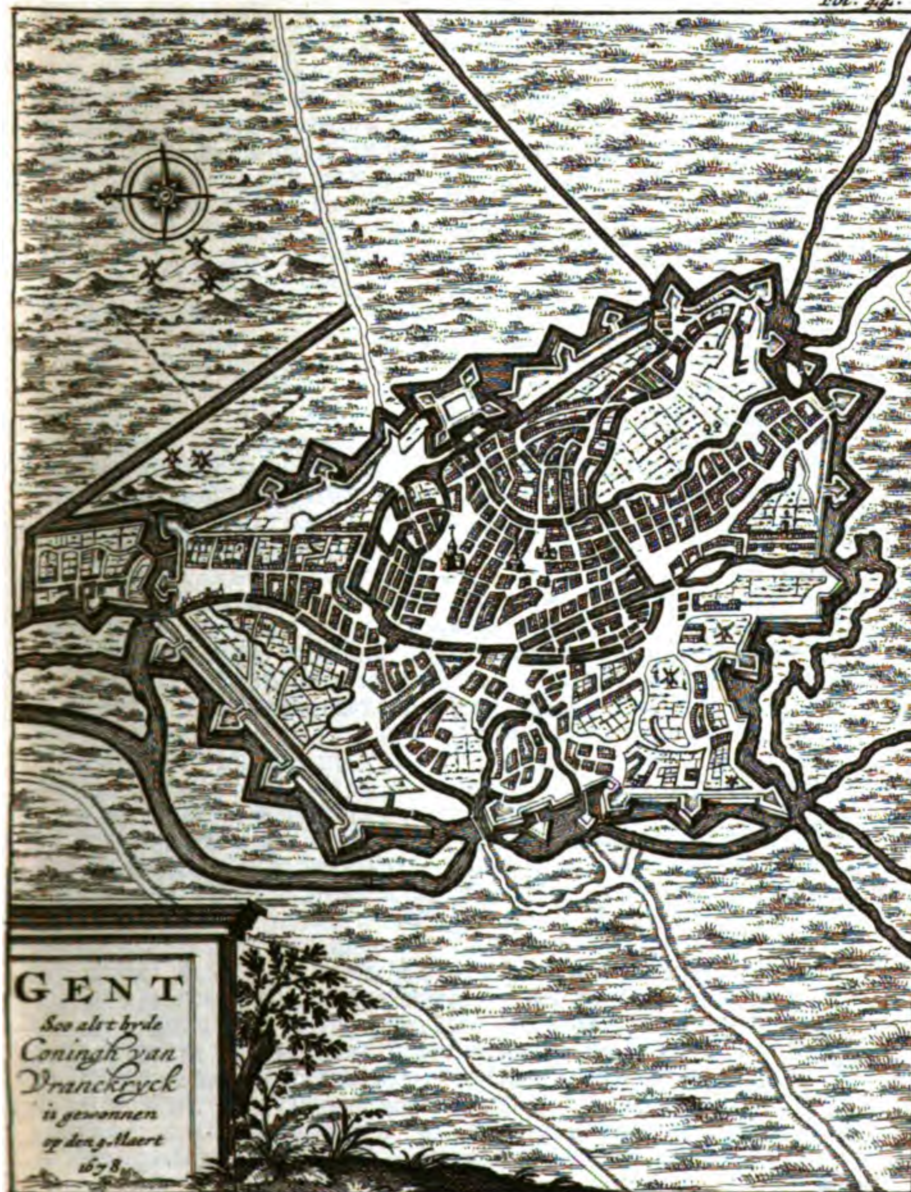
wiert gehouden / maer die konden self niet resolveeren / om hare Guarnisoenen uyt de andere hare Steden te lichten ; en alsoo sonder 't selve de Macht veel te kleyn was / soo konde syn Hoogheyt niets tot het Ontset ondernemen / maer men trachte de Stadt noch Secours toe te brengen / dat echter weynigh succes had / doch men droeg ondertusschen soo veel sorge voor de andere Plaetsen / die noch Spaens waren / en daer de perplexiteyt soo groot in was / dat zy self scheenen te twijffelen / wat uytslagh hare saecke soude nemen / als eenighsints doenelijck was. Dan eer wy 't Belegh self verhalen / sullen wy noch sien wat conduite de Coning van Vranckrijck / voor het daer toe quam / heeft gehouden.

De Tractaten door Engelant tot Vrede stonden op schroeven / en men bleef uyt de schijnbaerheden even onseecker of van Oorlogh of van Vrede / als dat die voor den Oorlogh de vaerblijckelijckste waren / want men had kennis van de groote Krijgs-rustingen / die de Coningh van Vranckrijck al-om dede doen / ende dat oock met het tracteren van den Cardinael d'Estree / eerst aen 't Savoysse Hof / tot een Italiaenssen Krijgh / en naderhant aen 't Beyersse / tot het formeren van een stercker party in Duytslant / geen Vrede voor en had / en daer by komende / dat de Coningh self den 7 Februarij van St. Germain na de kant van Lottharingen quam te vertrecken / soo achten veele / dat men voor eerst noch niet anders als de continuatie van den Oorlog had te verwachten / hoewel 'er noch dit tegen liep / dat syn Majesteyt de Wegh na Lottharingen / en seer veel Dames by sigh nam / dat de Reyse oock seer langsaem wiert voortgeset / en alsoo genoegsaem te kennen gaf / dat daer onder yets verborgen lagh / 't welck men hier te Lande giste te wesen 't afwachten van de uytterste Resolutie van Engelant : maer 't heeft sig eyndelijck getoont / dat dese Reyse soo is aengeleyt geweest / om de Geallieerde al-om in onseeckerheydt te brengen / en daer by voordeel te doen / want syn Majesteyt in Lottharingen zijnde / was 't onseecker / wat Wegh soude kiesen / of na der Elsas / of na de Moesel / of na beneden in de Nederlanden ; en hoe 't daer gestelt was / hebben wy hier voren geseyt / maer in Duytslandt was 't in geen beter postuur ; de Hertogh van Lottharingen was nae Neustadt / om syn Huwelijck met des Keysers Suster / de Coninginne Weduwe van Poolen / te voltrecken / en had het Commando over de Keyserse Troupen / die ten deel omtrent Offenburgh [illegible] / doch anders in de Winter-quartieren verdeelt waren / aen den [illegible] Herman van Baden gegeven / en omtrent de Moesel was nauwelijcks eenige Macht als in de vaste Plaetsen ; Keur-Ments begaf sigh in [illegible]enburgh : De Coningh / om syn Vyanden noch in te meerder on[illegible] te doen / dede den Mareschal de Crequi met de Troupen / die in der Elsas hadde / nae het Brisgow marcheren ; verscheyde andere Benden vergaderden onder den Heer Calvo langst de Mase ; de Stadt Luxemburgh wiert door den Marquis de Choiseul / Lt. Generael / beset : De Coningh was ondertusschen self tot Metz en Diedenhoven gekomen / alwaer men alle [illegible] ; Yperen / Bergen / Namen ende Charlemont wierden [illegible] van de Fransse Troupen beset gehouden / soo dat het niemant te recht konde gissen / waer het soude gelden : Dur de Villa Herm[illegible]o-

sa/ hebbende groote reden voor Yperen te vreesen / dede een gedeelte van het Guarnisoen uyt Gent derwaerts trecken / 't welck de Franssen in haer Desseyn seer wel toe-viel / want Monsr. d'Humieres quam op den eersten Maert de meer-gemelde Stadt van * Gent met 10000 Ruyters berennen/ besettende aenstonts de voornaemste Advenuen / op dat 'er geen Secours mocht binnen komen / alsoo daer aen het meeste succes dependeerde / want 'er niet boven 4 a 500 Soldaten binnen waren / dat na de grootheyt van 't begryp der selver Stadt niet waert is om te noemen: De Mareschal d'Humieres dede aenstonts arbeyden / om Bruggen over de drie Rivieren en Canalen te slaen. Den 2 en 3 quam de rest van 't Fransse Leger/dat by sommige op 70 a 80000 Man en meer wiert begroot / doch by de Franssen geseyt wert bestaen te hebben uyt 72 Battaillons en 95 Esquadrons / voort aen / en men begonde de Schop in de Aerde te steecken / dat die van binnen / welcke tot die tydt noch twyffelden / of 't op haer gemunt was / seeckerlijck dede besluyten / dat het haer soude gelden ; deswegen Don Francisco Pardo / haren Gouverneur/ op den 4 dito de Sluysen liet openen / daer door de Canalen soodanigh overvloeyden / dat het Veldt onder Water geraeckte / en de Franssen met hare Tenten mosten retireren ; alle de Huysen in de Voorborghten van de Brugse/ Pucelle en Dam-poort wierden oock in brant gesteecken / en men nam Keurlingen aen tegens 15 en 18 stuyvers daegs: Den Mareschal d'Humieres dede tegens het eerste Dijcken opwerpen / om de communicatie tusschen de Quartieren te maecken/ en liet het Water/so veel mogelijk/ na de Schelde afleyden/en inmiddels waren de Franssen den nacht te voren also besigh geweest met een Loopgraef te maken tusschen de Hever en Pucelle-Poort / en daer in soodanigh geavanceert / dat zy / als 't dagh was / de Keurlingen / welcke by die van de Stadt waren aengenomen / en aen die zijde in de halve Maen lagen / met Musketten konden bereycken / en hadden een Batterye van 7 stucken / schietende Kogels van 26 pont/ tegens de Hever-Poort opgerecht/ waer mede zy beginnende te schieten / geraeckte de gantse Burgery op de been / en men worf wel 2000 Keurlingen: De Coningh van Vranckrijck was / als geseyt / den 7 Februarij van St. Germain vertrocken / en had sijn Wegh op Vitry le France genomen / alwaer tot den 16 dito verbleef / en als doen vertrock na ter Maise / den 17 na Bar / en den 18 na Commorcyn / en quam den 19 tot Toul / van waer men meynde / dat sijn Majesteyt na Nancy soude hebben gegaen / maer keerde den 19 van daer na Pont a Mousson / en quam den 22 tot Metz / alwaer die van Straetsburgh hare Gedeputeerde sonden / als soo onseecker zijnde als andere / waer 't gelden soude ; de Coningh vertrock vorder na Stenay / van waer op de kennisse van het aenstaende Belegh van Gent op den laetsten dito op-brack / en spoede soodanigh / dat op den 4 Maert

in

* Gent is de Hooft-Stadt van Vlaenderen , zijnde bysonder groot van omringh , als houdende 45640 Antwerpse Voeten in sijn binnenste omkringh , maer van buyten is zy ongelijck grooter : Julius Cæsar willen sommige , dat haer met Muren heeft voorsien ; immer dit hout men seecker, dat zy ten zijnen tijde al geweest is. Keyser Karel de V. is daer geboren , en het plagh voor desen een Gemeente uyt te leveren, die seer considerabel is geweest, en self haer eygen Vorsten heeft doen te keer gaen.

GENT
Soo als 't by de
Coningh van
Vranckryck
is gewonnen
op den 9. Maert
1678.

UNIV OF MIC

in sijn Leger voor Gent arriveerde / dien selven dagh die Stadt noch gingh recognosceren / en liet opeyschen ; maer de Gouverneur antwoorde / dat hy gesint was de selve te defenderen : De Coningh nam sijn Quartier tusschen de twee Schelden ; het Quartier van den Mareschal Duc de Luxemburgh was tusschen de Durme en het Canael van 't Sas van Gent ; dat van den Mareschal de Schombergh tusschen de Schelde en de Durme ; van den Mareschal de Lorge tusschen 't Canael van Brugge en de Lye ; den Grave van Maulebrier-Colbert commandeerde een Quartier tusschen de Lye en de Schelde ; den Marquis van Rannes was geposteert tusschen het Sas van Gent en 't Canael van Brugge / en de Mareschal d'Humieres had de generale conduite van de Belegeringe ; Sr. Dumer / Veldt-Marschalck / commandeerde de Artillery / en Sr. de Vauban / mede Velt-Marschalck / de Wercken. De Trencheen wierden geopent tusschen den 5 en 6 's nachts ; den Duc de Lude / Groot-meester van de Artillery / Lt. Generael / gingh de eerste / om die te beschermen / met 3 Battaillons van Fransse Guardes aen de rechter / en 't Battaillon van Navarre en een Battaillon van Bourgondien aen de slincker hant ; de Keurlingen / leggende op 't Segel-Fort / dat de Grave van Monterey te voren aen de Pucelle-Poort had doen opwerpen / siende dat de Franssen vereytschap maeckten / om haer te attacqueren / verlieten 't sonder eenige weer te bieden ; dan die van de Stadt schoten dapper op de Franssen / welcke niet eens en antwoorden / maer in 't stille met haer Wercken voortgingen / en wierden oock maer 3 Soldaten doot geschoten / en Sr. de Rubantel / Veldt-Marschalck / commanderende het Fransse Regiment Guardes / aen de Wange gequetst ; dien nacht hadden de Franssen 2 groote en 2 kleyne Batteryen opgerecht / daer mede zy den 6 dapper aen-vingen te schieten / attacquerende de Stad maer op een Post / tusschen de Hever en Pucelle-Poort / waer tegens die van binnen weder met haer Canon antwoorden / dan hadde weynigh te beduyden ; maer door de Franssen wiert de Hever-Poort soodanigh beschoten / dat daer groote brocken af-vielen ; en vreesende die van de Regeeringe van binnen / dat de Franssen den volgenden nacht souden willen stormen / soo deden zy onder Trompetten-geklanck uyt-roepen / dat alle die 24 uren tusschen de Hever en Pucelle-Poort in de halve Maen soude willen leggen / dat die 4 Jaren van Wacht / Accijs en alle andere Stadts Lasten soude vry zijn : Dien dagh wierdt het Bolwerck tusschen de voorsz. Poorten / genaemt de Catte / voor het meestendeel geruineert. Tusschen den 6 en 7 was het des Nachts soo grooten Onwe'er / dat 'er aen weder zijden niet ondernomen wiert : Des daeghs wierdt binnen de Stadt uyt-getrompet / dat alle de Borgers op haer Posten souden blijven / en alle hare Winckels laten toesluyten : Inmiddels wierdt aldaer eene Brief uyt-gegeven / als geschreven van Duc de Villa Hermosa / belovende haer te komen secoureren / om het Volck soo veel meer aen te moedigen / want was anders gesingeert / alsoo / als voren is geseyt / niet raetsaem was gevonden / sigh met so veel minder Macht tegens een meerder te hazarderen : De Raet / de Coopliedeu / de Brouwers en Been-hackers namen doen Keurlingen aen / tot 12 Schellingen de Man /

 om

om 14 uren in de Buytenwercken te leggen: Inmiddels advanceerden de Belegeraers tot aen noch een andere halve Maen/ en een Batterye met 16 Stucken had van die morgen aengevangen te schieten/ hebbende die van binnen wel getracht een Uytval te doen/ maer quam niet van. Tusschen den 7 en 8 wiert 'er seer op malkander geschoten/ blijvende al eenige van binnen/ en werpende de Franssen veel Vier-ballen in de Stadt/ en canonneerden onophoudelijck; en de Coningh ordonneerde aen Duc de Villeroy/ Lt. Generael/ dat hy alle gereetschap soude maken/ om den volgenden Nacht de halve Manen en Buytenwercken voort te vermeesteren/ waer toe 500 Granadiers wierden uytgekosen/ en ten elf uren 's Nachts wierden veele Bomben ende Granaten binnen de Stadt geworpen/ welcke op eenelijcke Plaetsen Brandt veroorsaeckten/ en groote disordre en schrick in de Stadt brachten; en daer op een weynigh na middernacht liet Duc de Villeroy 7 Canon-schoten doen/ zijnde het teecken/ om op de halve Manen/ daer toe sy geavanceert waren/ aen te vallen; Sr. de Saint Georges/ Brigadier van de Infanterye/ en Velt-Meester van 't Regiment van den Coningh/ maeckte een valsse Allarm/ met het in-werpen van een groot getal van Granaden; die van binnen schoten dapper daer op/ maer gedachten Brigadier met de zijne naderende/ verlieten zy de halve Maen/ die aen die kant was/ zijnde niet boven 10 à 12 Fransse Soldaten doot gebleven/ en Sr. de Pelastron/ Ayde Major van het Regiment van den Coningh/ en een Capiteyn van 't Regiment van Navarre gequetst: Den Duc de Villeroy quam in de selve tijt uyt de Trenchée/ en dede de voornaemste halve Maen/ die gefraiseert en gepalissadeert was/ met den Degen in de Vuyst attacqueeren/ werpende gruwelijck met Granaden/ maer zy Franssen wierden echter lang afgewesen/ tot dat zy eyndeling tot in de halve Maen doorgedrongen zijnde/ eenige van die van binnen nedermaeckten/ en 4 Vaendels met 200 Gevangens bequamen/ en aldus wierden de Franssen aen dese zijde Meester van alle de Buytenwercken; daer by quam/ dat tusschen 12 en 1 uren 's nachts op 2 à 3 plaetsen op St. Peters Brandt ontstont/ 't geen een groote allarm binnen de Stadt veroorsaeckte. De Hoogh-Baillieuw met andere Officiers als doen meynende/ dat het langh genoegh gehouden hadden/ heeft den 9 dito de Chamade doen slaen/ en versocht te capituleren; daer waren sommige/ die dit mishaegden/ als geresolveert zijnde haer noch langer te defenderen/ soo dat veele Burgers uyt spijt haer Geweer aen stucken braecken en wegh wierpen/ dan 't selve belette niet/ dat wederzijts Ostagiers wierden gesonden/ om inmiddels te tracteren; die van binnen sloegen eerst voor een Stilstandt van Wapenen voor drie dagen/ om te sien of zy ondertusschen niet ontset souden worden/ doch de Coningh weygerde sulckx; maer wanneer zy/ uyt den name van de Geestelijcken/ Conincklijcke Raet en die van de Magistraet/ aen sijn Majesteyt voorstellingen deden tot Overgave/ wierden de meeste Poincten geconsenteert/ gelijck uyt het navolgende is te sien:

Articulen en Voorstellingen, geaccordeert door den Alder-Christelijckste Coningh aen de Gedeputeerde van de Stadt en het District van Gent.

IN den eersten, dat alle Vyantlijcke Acten, voor desen of na het Belegh begaen, souden geheel vergeten ende gepardonneert zijn.

Geaccordeert.

2. Dat alle Inwoonders van de Stadt en District van Gent, de welcke zijn onder het Gebiet van den Coning van Vranckrijck, sullen ontfangen worden in Sauveguarde van sijn Majesteyt met hunne Familien, Leenen, roerende en onroerende Goederen, Actien en Crediten, daer zy gelegen zijn, sonder eenige exceptie.

Geaccordeert.

3. Dat de Liberteyt van Conscientie nimmermeer sal toegelaten worden in dese Stadt en het District van Gent, maer het Catholijck, Apostolijck en Rooms Geloof gemaintineert en geconserveert sal worden: Sijne Majesteyt wordt tot dien eynde ootmoedelijck gebeden geenen Gouverneur van andere Religie te stellen.

Geaccordeert.

4. Dat de Stad van Gent en des selfs Magistraet sal gemaintineert worden als den eersten Staet van de Provintie van Vlaenderen, en sullen hebben de selfste Privilegien, Rechten, Authoriteyt en Administratie over alle de Steden, Landen en Cancelleryen Subalterne van haer District, zijnde onder het Gouvernement van sijn Alder-Christelijckste Majesteyt, gelijck als zy geweest zijn voor het Jaer 1667.

Geaccordeert voor het Lant en Casselrye, de welcke de Stads van Gent onderworpt aen de gehoorsaemheydt van den Coningh.

5. Dat alle de Privilegien en Costuymen, soo in 't generael als in 't particulier, de welcke genieten de Magistraet en Borgers van de Stadt van Gent, sullen van point tot point gemaintineert en bewaert worden in 't toekomende, gelijck als zy hebben gedaen voor desen, en onder andere het Lieutenantschap Civile, en Ordonnantie Caroline.

Geaccordeert gelijck als voor desen geschiet is.

6. Dat den Bisschop, Capittelen van St. Baefs en St. Pharailde, Abten, Prelaten en andere Persoonen, soo Geestelijcke als Wereltlijcke Edeldom, van wat staet, conditie, digniteyt, qualiteyt, ordre of bedieninge, daer zy in zijn, soo Geestelijcken, Religieusen, met hunne Suppoosten en Officiers, Gebeneficeerde, Reguliers, Pastoors, Collegien van de Societeyt, Cloosters, Hospitalen, Seminarien, Fundatien der Armen, sonder eenige uytgenomen (selfs die van Fransse Patronagie, voorsien soo te vooren als zedert desen tegenwoordigen Oorlogh door sijn Catholijcke Majesteyt of sijne Voorsaten door recht van Oorlogh of andersints) sullen blyven en zijn gemaintineert in geruste possessie van alle hunne roerende en onroerende Goederen, Leenen en andere Sta-

Geaccordeert mits door sijne Majesteyt daer in niet voorsien en is.

ten,

ten, Rechten, en exercitien van hunne Jurisdictie, soo Geestelijcke als Wereltlijcke, als mede hunne Renten, Inkomen, digniteyten, Privilegien, vrydom, liberteyt, exemptie van Logimenten der Leger-Volckeren, gelijck sy voor desen en tot nu toe hebben genoten, Collatien van Prebenden, Beneficien, Officien, Fonctien, Administratien, alderleye usantien sonder exceptie, en gelijck yder en een yegelijck die selve voor desen tot heden toe heeft gehouden, beseten, en in gebruyck gehad, sonder aen yemanden in de selve te doen eenig obstakel, schade of beletsel.

Geaccordeert mits den Eed doende van getrouwigheyt.

7. En by aldien eenige der voorseyde Goederen, vermelt Articulo præcedenti, hier voren zijnde aengetekent of geconfisqueert ter oorsaken des Oorlogs, die selve sullen mogen door de eygenaers worden aengenomen, en geadministreert uyt krachte deser gelijck voor die voorseyde aenteeckeninge ofte Confiscatie.

Dit sal onderhouden worden ten regarde van desen gelijck gepractiqueert wordt tot Ryssel en Doornijck, t'zedert dat zy zijn onder de Heerschappye van sijn Majesteyt.

8. Dat het Concilie van Trenten, gepubliceert en aengenomen in de Nederlanden, voortaen sal in die voorseyde Stad, Cancelrye en Steden subalterne van haer District onder de gehoorsaemheyt van sijn Alder-Christelijckste Majesteyt, als het gepractiqueert wordt tot den dagh van dit tegenwoordigh Tractaet, onderhouden worden.

Geaccordeert.

9. Dat de Borgers en Inwoonders der voorseyde Stadt en de Subalterne Cancelryen voorseyt sullen hebben 't Privilegie van Neutraliteyt, uyt welcker kracht zy sullen gehouden worden in alles en over al capabel te bekomen, te hebben, te genieten en te behouden hunne Officien.

Geweygert.

10. Maer dat die voorseyde Stadt en alle haer District, in consideratie van de groote gesupporteerde Lasten, onkosten, miserien, brant en ruinen der Goederen ten platten Landen gedurende desen Oorlogh, sullen bevrijt wesen en exempt in 't Accoort van de Beden en Subsidien en andere Schattingen en Imposten van sijn Majesteyt, voor den tijt van ses Jaren, en die van de acht Parochien van 't Auwerburgse voor tien Jaren, noch oock dat zy niet en sullen gequelt worden voor het gene zy mochten schuldigh wesen, of daer men soude mogen Contributie eysschen.

Geaccordeert mits voldoende de Officieren van de Artillerye.

11. Dat alle Reliquien, Ornamenten, Schilderyen, Klocken, soo der Kercken als van het publijck der voorseyde Stad, en het Quartier van sijn District, als alle soorten der Metalen van Gout, Silver, Tin, Koper, Yser, Loot, gewerckt of ongewerckt, sullen blyven ten profijte van de Eygenaers, 't zy Kercke, Stadt of particuliere, sonder elders te verdragen, en son-

sonder dat de Generaels, Meesters van de Artillery of andere en sullen mogen daer van pretenderen eenigen uytkoop ofte vergeldinge.

12. Dat alle de Borgers en Inwoonders der Stede en voorseyde Quartieren, tegenwoordigh en absent, als mede de gevluchte en ingesloten der voorseyde Stede, van wat qualiteyt of conditie zy mogen wesen, Geestelijck of andere Officiers, President en Raets-Heeren, Greffiers en hunne Suppoosten van den Raet van Vlaenderen sullen mogen continueren hun Woon-stede in de voorseyde Stadt den tijdt van twee na-komende Jaren, sonder vervolgt of gestoort te worden, om wat oorsaecke dat het zy, mits zy leven in alle stilte en getrouwigheyt, om hun te resolveren, die twee Jaren gedurende, of zy willen vervolgen hun Woonstee, of uyt te gaen, en in cas van vertreck sullen mogen vryelijck doen als het hun sal goet dunken, als mede te blyven, mits doende den Eed van getrouwigheyt.

Geaccordeert alleenlijck voor drie Maenden.

13. Dat ingevalle van vertreck hun sal toe-gelaten worden den eygendom en geniet van alle hun Goet, om daer af te disponeren, transporteren, geven, verkopen of alieneren, mangelen en belasten, gelijck zy sullen geraden vinden, of wel de selve te doen ontfangen, en administreren door alsulcke als sy sullen willen ordonneren, sonder dat die voorseyde verkopinge, donatien, belastingen, cessien, transporten en administratien hier na mochten worden gedebatteert van nulliteyt of collusie, noch onderworpen aen de Confiscatie, onder wat pretext dat het zy, en komende te sterven uyt of in die voorseyde Stadt sonder Testament gemaeckt te hebben, of andere dispositie, als het mochte wesen, in dit cas hunne Goederen sullen volgen aen die sullen wesen hunne Erfgenamen of Successeurs volgens Rechten Costume ten tyde van Peys.

Geaccordeert voor ses Maenden, te beginnen van date van de tegenwoordige Capitulatie.

14. Dat de Gedeputeerde der Provintie, Steden en Landt van Brugge, Yperen en Vrye, soo Geestelijcke als Wereldtlijcke, mitsgaders alle andere Vreemdelingen, besloten in Gent, gedurende het Belegh, van wat staet of conditie dat die zijn, sullen mogen uytgaen en hun liberlijck transporteren tot in de gesloten Steden en Fortressen onder de gehoorsaemheyt van syn Catholijcke Majesteyt en Vereenighde Provintien, sulckx als hun belieft, met hunne Familien, Wapenen, Papieren, Meubelen en Bagagie, sonder te zijn ondersocht, alles soo Personen als Goederen, exempt van Represalien, en hun sal gegeven worden Paspoort gratis, dienstigh voor den tijt van veertien dagen, en Sauvegarde, ingevalle zy de selve vragen.

Geaccordeert.

Geaccordeert voor den tijdt gespecificeert door de voorgaende Articulen.

15. Wat belangt de absente Geestelijcke, Borgers en Inwoonders, en elders residerende, is gejont de liberteyt van de wederkomste in de voorseyde Stadt met hun Vrouwen, Kinders, Familie, en Meubelen binnen 3 Maenden, te beginnen van den dagh van heden, om naderhant te delibereren van hunne Woonstee, dispositie van hunne Goederen, of vertrecken binnen 2 Jaren.

Sal geuseert worden als van ten tijde van de Heerschappye van Spangien.

16. Dat de Borgers en Inwoonders der voorsz. Stede en District sullen exempt zijn van de belastinge van 't Sout, en niet en sal geset worden eenige Impositien als door convocatie, consent en vergaderinge der Edele, en notabele genaemt de Collatie, volgens hunne Privilegien en Usantien, ende de middelen genaemt Impositien, Impost, Maelgelt gepracticqueeert voor de voorleden Oorlogen sullen gegeven worden in Pacht onder het voorsz. subalterne Quartier onder de Heerschappye van sijne Alder-Christelijckste Majesteyt, door de Commissarisen der voorsz. Stede, met last van te betalen de Beden en Subsidien aen sijne Majesteyt, en de schulden en de lasten van de Provintie, en daer af Rekeninge te doen, alles op den voet en forme als te voren des Jaers 1667.

Sijne Majesteyt sal doen examineren het surplus van dit Articul, en sal sijne intentie laten weten.

Geaccordeert.

17. Dat de Edele en andere besittende Leenen in de voorsz. Stadt en District van Gent sullen ontlast wesen van den Ban en Arriere-Ban, of grooten en kleynen Standaert.

Geaccordeert.

18. Dat de Prelaturen en Abdyen, de welcke zijn in de voorsz. Stadt en haer District, niet en sullen geconfereert worden aen eenige Commandatairen, maer in Titulum aen Religieusen van de selve Ordre of van eenigh Clooster in Vlaenderen.

Geaccordeert.

19. Dat den Souverainen Bailliuw sal gemaintineert worden in sijnen staet, Privilegien, Authoriteyten en andere Rechten, vermelt in sijne Patenten en Instructien, daer toe dienende, gelijck hy voor desen heeft gebruyckt.

Geaccordeert.

20. Dat alle de Raets-Heeren, Pensionarissen, Secretarissen en alle andere Officieren der voorsz. Stede, wesende in tegenwoordigen dienste, sullen worden geconserveert, en gemaintineert in hunne Staten en Officien, hunne respective Levens gedurende, met alle de selve Rechten, Gagien, Emolumenten, Eeren en Prerogativen, als zy voor desen hebben genoten, en tegenwoordiglijck genieten.

Geaccordeert mits zy het verdienen door hun beleyt.

21. Dat alle de Commisen en Ontfangers der voorsz. Stede en District van Gent sullen genieten de bedieninge van hun Officien als van alle tyden, en dat den Tresorier en Commis der Ontfangerye van't recht des gesegelt Papier sullen worden gemaintineert en gecontinueert in hunne voorseyde Officien, in

in conformiteyt van hunne Patenten en Commissien, en sullen worden geindemneert van de Penningen, door hun gelicht ten profijte van de Generaliteyt, in gevolge hunne Patenten en Acten van Authorisatie, daer in begrepen de Commis van den ontfangh van den twintigsten Penningh van het Huys-Geldt, en de Penningen door hem gelicht op Interest.

22. Dat 'er geen ondersoeck en sal gedaen worden, noch eenige swarigheyt (soo in hunne Persoonen als Goederen) aen de Edellieden en andere, de welcke, gedurende dese Belegeringh, in qualiteyt van Keurlingh of Militair als andersints mochten de Wapens gedragen en besoldinge getrocken hebben, door den Raedt en sijne Suppoosten, Magistraet, Ambachten, Kooplieden of andere tot de verdediginge der voorseyde Stede. *Geaccordeert.*

23. Dat de Ambachten en Gemeente der voorseyde Stede sullen worden gemaintineert en geconserveert in hunne oude Privilegien en Usantien. *Geaccordeert.*

24. Dat de Renten en Schulden, schuldigh door de Stadt, District en Staten van Vlaenderen sullen geconserveert worden voor de Eygenaren, en tot betalinge der selver gecontinueert worden de Impoſten en andere middelen der voorseyde Stede en haer District en subalterne Steden onder de Heerschappye van sijn Alder-Christelijckste Majesteyt, in de forme en maniere, als is gepractiqueert geweest voor 't Jaer 1667, en ten desen effecte en sullen worden geconfisqueert of gediverteert eenige Middelen en Pachten der Provintie van Vlaenderen, so generale als particuliere, gelijck voren so als na. *Sijne Majesteyt sal doen examineren dit Artijckel, en beantwoorden op 't favorabelste als sijnen dienst sal mogen toelaten, ten regarde de middelen van de Stadt: Sijn Majesteyt accordeert het geene gevraegt is.*

25. Alle Schulden en Renten gecontracteert, soo gedurende het Belegh, als voor het selve, onder den naem van sijn Catholijcke Majesteyt tot tegenwoordigh toe, sullen betaelt en ontlast werden door sijn Domeynen, en door de Beden en Subsidien geaccordeert aen de selve, volgens dat de voorsz. Renten en Schulden respectivelijck sullen geassigneert wesen in de Quartieren van Brugge, Yperen en 't Vrye, op 't Recht van 't Mael-gelt, en de Impost toekomende de Inwoonders deser Stede, sullen betaelt worden in de selve gedurende desen Oorlogh. *Hier voren is geantwoort op desen Artijckel.*

26. Dat insgelijckx alle de Schulden en Renten gecontracteert door die voorsz. Stadt en door de Subalterne van haer District sullen blyven, en betaelt worden volgens den inhout van de Obligatie, tot het volkomen rembourſement van de selve. *Geaccordeert.*

27. Dat den Commis der Impositien van de voorseyde Stadt en der subalterne Steden en Cancelryen des selfs District *Geaccordeert voor de Rekeningen, al-*

 en

reede gesloten en gearresteert door den geenen, die recht heeft gehad het selve te doen, en ten regarde van die noch niet en zijn gesloten, sullen worden geexamineert.

en sal mogen geinquieteert noch ondersocht worden voor de Penningen van sijn bewint of Administratie, om wat oorsake dat het zy, noch sijn reeckeninge onderworpen tot eenige oversieninge der Officieren van sijne Majest. en dat den voorseyden Commis sal geindemneert worden van de Obligatien, die hy in sijnen privé naem gepasseert heeft ten dienste van den Catholijcken Coningh door Ordonnantie der Staten, die hem hebben gegeven in betalinge en versekeringe de lopende middelen en subsidien, die hy sal profiteren tot het remboursement, en dat hy sal continueren in sijn Charge, gedurende den termijn, aen hem gejont door die van de Magistraet, geapprobeert door den Catholijcken Coningh, gedragen door de Commissien en Patenten.

Desen Articul sal ge-examineert worden, en voorsien volgens dat sijne Majesteyt sal geradigh vinden in Justitie en reden.

28. Als oock den Rentmeester Generael van de Domeynen en Confiscatien van sijne Majesteyt, de Ontfangers der Licenten, Rechten van inkomen en uytgaen, Paspoorten, Tollen en andere, geen uytgenomen, de welcke hebben gehad eenige Coninckklijcke Administratien, en betaelt met de Penningen gedurende dit Belegh ten dienste van sijn Majest. selver, dat sy sullen hun mogen doen betalen het geene hun schuldigh is, so ter cause van hun Ontfangeryen als andersints.

Hier vooren is voorsien geweest aen dit Articul.

29. Dat alle Personen indifferentelijck, soo Coninckl. Officiers, Militaire als andere, hebbende roerende of onroerende Goederen in de voorsz. Stadt of District van Gent sullen mogen verkopen, geven, belasten, cederen en transporteren, gelijck oock Philippe de la Fuente en Castille, en Gabriël de Tolledo, Commissarisen van de Vivres, met hun Familien en Goederen, of ten deele doen regeeren en administreren door andere, in alsulcke forme en maniere, als hun sal goet duncken, en dat binnen 2 Jaren, sonder dat die voorsz. Verkopingen, Donatien en Belastingen, Cessien, Transporten en Administratien mogen hier na gedebatteert worden door nulliteyt of onderworpen zijn de Confiscatie, om wat pretext het oock zy.

In dit sal genseert worden als te Rijssel en Doornijck.

30. Dat geenen Bergh van Bermhertigheyt, Juweelen, kostelijcke Gesteenten, Silverwerck en Meubelen, daer in geengageert, soo voor Intrest als gratis, en die geene toebehorende aen de Raets-Heeren, Assesseurs, Sur-Intendent ende Officiers des selven Bergs, sullen genomen worden onder de protectie des Conings, en die selve Raets-Heeren, Sur-Intendent en Officiers sullen gemaintineert worden in hun Privilegien en Prerogativen, aen hun geaccordeert, soo door den Erts-Hertogh Albertus en Isabella, zalig. memorie, als door den overleden Coningh Philippus den vierden, in de conformi-

miteyt van hun intentie, sonder eenige vernieuwinge, so ten regarde van hun Personen, Renten en andersints, en dat geenen anderen Bergh noch Sur-Intendant van de Heerschappye des Conings en sal hebben Jurisdictie op den selven Berg van Gent, en dat de Magistraet van Gent daer van sal hebben de Super-Intendentie, met authoriteyt van te stellen den Super-Intendent, Raets-Heeren en Officiers.

31. Dat de voorseyde Magistraet oock sal hebben de Super-Intendentien van de Gods-huysen van St. Jacobus, Poort-Ackere en andere, met de dispositie der Plaetsen vacant wesende. *Idem.*

32. Dat de Geestelijcke Confrerien, en die van St. Joris, St. Sebastiaen, St. Anthonius en St. Michiel sullen genieten en gemaintineert worden in hun Privilegien, Usantien ende Costuymen. *Geaccordeert.*

33. Dat de gemeyne Brieven, Registers, Tituls, Rekeningen en aenwysingen, concernerende dese Stadt, de Heerschappye des Conings, Raet, Staten en 't Lant van Vlaenderen, sullen blyven in haer Archiven, ende en sullen hier naemaels elders niet getransporteert worden buyten de voorseyde Stadt van Gent. *Geaccordeert.*

34. Dat alle de Edellieden en Coninckl. Officiers deser Stede en andere sullen blyven in possessie van Wapenen te dragen, over-een-komende met hun qualiteyt, als mede dienstigh tot hun versekeringe op de reysen, op 't Lant, in de selve maniere als zy hebben genoten onder de Heerschappye van den Catholijcken Coningh, en dat sullen onderhouden worden aen de voorsz. Geestelijcke, Edellieden en andere alle sulcke Rechten en Privilegien als zy hebben genoten, soo in als buyten de voorseyde Stadt. *Geaccordeert, soo zy verdienen dese gratie door hun beleyt.*

35. Dat geene Huysen nochte Goederen van alle de Personen, die wonen binnen de selve Stadt, nochte van die gene die daer uyt sullen trecken, sullen vermogen te worden gevisiteert op eenigh fatsoen, onder wat pretext dat het soude mogen wesen. *Geaccordeert voor soo veel als de sekerheyt van de Stadt en dienst van syn Majest. kan toelaten.*

36. Sijn Majesteyt sal insgelijcken gesupplieert wesen van niet te doen vertrecken uyt de selve Stadt, nochte uyt des selfs District eenige Personen, van wat conditie dat de selve souden konnen wesen, hebbende Vrienden, voerende de Wapenen ten dienst van sijn Catholijcke Majesteyt of van eenig ander Geallieert Prins, of te doen confisqueren hun Goet. *'t Sal in dit regard geuseert worden gelijck tot Valencyn en Camerijck.*

37. Item dat alle die geene, besittende eenige Landen, Parochien, Heerlijckheden, Leenen, Huysen en Erven, voor desen van ons gekocht of van onse Voorsaten, den Catholijcken *Geaccordeert.*

ken Coningh, en van de Voorsaten van onse Onderdanen van Vranckrijck, des Lants en Steden gecedeert of geconquesteert, sullen blyven in geruste besittinge, om te profiteren en te genieten, als zy tot noch toe hebben gedaen.

In dit regard en sal sijn Majest. niet anders doen als volgens de Rechten, voor desen toekomende aen sijn Catholijcke Majesteyt.

38. Dat sijne Majesteyt gedient zy van niet te maken in de selve Stadt een andere Citadelle, of soo de selve oordeelde anders t'sijnen dienste te behoren, dat het selve geschiede buyten de onkosten van dese Stadt en hare Inwoonders, die sullen geindemniseert zijn van de schaden en interesten, die zy souden komen te lijden door het afbreecken van hunne Huysen, 't in-nemen van hunne Erven als andersints.

Geaccordeert voor soo veel als 't welvaren van de Onderdanen dat kan toelaten.

39. Dat sijn Alder-Christelijckste Majesteyt gebeden zy van te willen accorderen, dat de Cooplieden en de Negotianten van de Provintie van Vlaenderen sullen zijn gemaintineert in de possessie van de Privilegien, die zy tot noch toe hebben genoten, en dat sijn Majesteyt sal hebben de goetheyt de selve meer in faveur en vermeerderinge van Commercie te benificeren.

Hier in sal ten desen regarde geuseert worden als voor desen.

40. Dat de Inwoonders van dese Stadt van Gent voortaen sullen zijn exempt van de Tollen door geheel Nederlant, dat niet alleenlijck ten regarde van de Consumptie van dese Stadt, maer oock voor al 't geene dat de selve Inwoonders sullen bedryven voor hun Rekeninge in 't particulier, selfs voor hun part, in Compagnie doende met yder een, die niet soude zijn exempt van de voorseyde Tollen.

Sijne Majest. sal ten desen regarde useren, gelijck de selve sal oordeelen te behoren.

41. De voorseyde Majesteyt sal oock hebben de goetheydt van te accorderen, dat door de geheele Provintie van Vlaenderen noyt en sullen gegeven worden in Pachte de Rechten van 't inkomen en uytgaen, maer dat de selve sullen gecollecteert worden van wegens sijn Majesteyt.

Idem.

42. Dat de selve Rechten sullen ontfangen worden met alle moderatie, goet en avancement van de Commercie.

Idem.

43. En in gevalle dat men jugeerde te zijn begaen eenigh bedrogh in de professie of Stijl van de Coopmans of Facteurs, dat de straffe, Boete of Confiscatie niet en sal mogen excederen de waerde van het deel van 't geheel, of van de partye van de Coopmanschappen, waer van men bevinden sal, dat de Rechten niet en sullen zijn betaelt, in der voegen dat de Koopmanschap voor soo veel sal vry zijn, als de Rechten daer van sullen zijn betaelt en voldaen.

Idem.

44. Dat de Cooplieden of Facteurs niet en sullen zijn subject te betalen de Rechten van 't Hout of andere Packingen der Koopmanschappen, soodanigh dat zy sullen passeren met te voldoen het gewicht van de enckele Koopmanschap.

45. Maer

45. Maer gelijck dese Stadt is in possessie van te genieten het derde deel van de voorsz. Tollen van Biervliet, dat de selve aldaer sal zijn gemaintineert, in der voegen dat sijn Majesteyt alleenelijck sal genieten in regard van de vremde de andere twee deelen. *Hier in sal geuseert werden gelijck als van te voren.*

46. Dat den Stapel van de Granen sal zijn gemaintineert en geobserveert in de selve Stad in de selve forme en maniere, gelijck zy van te voren is geaccordeert geweest. *Idem.*

47. Dat de Lijnwaetten, Garen, Legaturen en alle andere Koopmanschappen en Manufacturen van dese Stadt, en gefabriqueert rontom de selve, sullen mogen vry inkomen en uytgaen, ontlast van alle Rechten, Schattingen en eenigerhande Impositien. *Idem.*

48. Dat de Chargien van de Commissarissen, op-gerecht door sijne Majesteyt in te vernieuwen de Wetten en Auditie van de Stadts Rekeningen en de Cancelryen van de Provintie van Vlaenderen, de welcke zy hebben bekomen onder Titel van belastinge, de selve Commissarissen in cas dat sy blyven onder de gehoorsaemheydt van sijn Majesteyt, en dat het aen den selven niet beliefde hun te laten doen hun Functie, sullen weder bekomen hun Penningen, vervolgens den inhout van hun Patenten, aen welcke sal geaccordeert werden een Termijn van twee Jaren, om sigh te resolveren, of te blyven of te verlaten hunlieder woonstede, mitsgaders de dispositie van al haer Goederen en Effecten. *Neant.*

49. Dat alle Kooplieden en Negotianten, woonachtigh in dese Stede, sullen vryelijck mogen traficqueren en negotieren met de Onderdanen van sijn Catholijcke Majesteyt, niet tegenstaende desen tegenwoordigen Oorlogh. *Geaccordeert.*

50. Dat ten desen effecte de Boden, Voerlieden en Schippers sullen liber gaen en komen met hun Paerden, Wagens, Schepen en Koopmanschappen. *Geaccordeert mits zy geene Brieven dragen.*

51. Dat in dese conjuncture van Oorloge met Spangien de Effecten, Goederen ende Koopmanschappen, die sullen gevonden worden in dese Stede, toebehorende aen de Ondersaten van sijn Catholijcke Majesteyt, niet en sullen mogen aengeslagen worden, noch aengetekent ter oorsaeck van de voorseyde Oorlogh. *Geaccordeert.*

52. Dat't selve sal onderhouden worden ten regarde van de Ondersaten van andere Princen ende Staten, met de geene de welcke sijn Majesteyt mocht in 't toekomende in Oorlogh geraecken. *Idem.*

53. Sijn Alder-Christelijckste Majesteyt is seer ootmoedelijck gebeden te sweeren de observatie der Rechten, Stijlen, *Geaccordeert.*

Usan-

Usancien en oude Privilegien der voorsz. Stede, en dat die Borgers, Inwoonders en hunlieden Goederen niet en sullen tractabel zijn, als door Wet en Schependom als hier boven, soo als alle Voorsaten, Princen en Souverainen van dese Landen hebben gepleegt.

Geaccordeert. 54. Dat den eygendom en de woonstede van het Stadthuys sal geconserveert zijn aen de voorsz. Stadt en Magistraet, in de forme en maniere als het selve nu wordt geoccupeert, sonder dat het selve sal mogen verandert worden in de besittinge des selfs in 't geheel of in deel, om wat oorsaecke dat het soude mogen wesen.

Geaccordeert. 55. Dat sal toe-gelaten worden aen de Inwoonders te gaen en komen, als 't hun sal best duncken in Vranckrijck, geconquesteerde Steden en ten platten Lande der selve, en dat zy ten dien eynde sullen mogen Paspoorten nemen van sijn Catholijcke Majesteyt, om niet te vervallen van te worden gevangenen van Oorlogh, ende alsoo onderworpen aen eenigh Rantsoen.

Geaccordeert. 56. Dat sijne Alder-Christelijcke Majesteyt onder pretext van eenigen publijcken noot of ander en sal mogen lichten, noch hem begeven of te pressen eenige Penningen der voorsz. Steden, van Huysen of Geestelijcke Fundatien, of genamptiseerde Penningen, of gedeposeert in Justitie, of om te namptiseren of te depositeren ter oorsaeck van Proces of andersints, alwaer 't die voorsz. Penningen hadden genamptiseert geweest dertigh Jaren of meer, maer sullen die Penningen blyven in handen der Depositarissen, om uytgereyckt te worden ter Ordonnantie van den Rechter of Magistraten, die het mocht raecken.

Geaccordeert mits zy het selve verdienen door hun beleyt. 57. Dat het Officie van Controlleur van des Conings Werken, van het Princen-Hof, als mede 't Officie van Castelleyn, en Conciergerye der voorseyde Hof sal gemaintineert worden aen de Personen, die Patenten van sijn Cathol. Maj. hebben.

Geaccordeert gelijck zy hebben genoten voor desen. 58. Dat den Edeldom van Vlaenderen sal genieten de selve Privilegien, Vrydommen en Immuniteyten, als die van Wals-Vlaenderen, en particulierlijck van de Cancelrye van Rijssel.

Geaccordeert mits te leveren Huysen of Casernen, gemeubeleert tot het Logement van de Troupen. 59. Dat niet alleenlijck de Geestelijcke, Edele, die van de Magistraet, en dependentie van dien, maer oock alle andere Borgers en Inwoonders der voorsz. Stede sullen wesen exempt en vry van alle Logementen van Soldaten, van Service en alle andere saecken daer toe dienende, alsoo zy hebben geweest tot tegenwoordigh toe.

Geaccordeert voor drie Maenden. 60. Dat den Commissaris van de Monsteringe sal mogen blyven met sijn Vrouw en Familie in de voorseyde Stadt den tijt

tijt van twee Jaren, om gedurende de selve te mogen delibereren of hy wil verblijven of sigh vertransporteren, alsoo hy sal geradigh vinden.

61. Dat alle Staten, Officien en Rechten of Domainen, die in Leen hebben geweest, of geëngageert door sijn Cathólijcke Majesteyt, als die van den Hoogh-Bailliuw der voorsz. Stede, die van het Auwerburgse van Gent, en van den Rentmeester Generael van de Beden en Subsidien des Conings in de Provintie van Vlaenderen (ingevalle) dat gedurende den Termijn van twee Jaren, hy verklaerde te willen verblijven in Gent, en de vierde plaetse des Schependoms van de Keure, sullen blyven aen de Eygenaers van het Leen, of engageren volgens den inhout van de Brieven-Patenten, daer toe gedepescheert van de engageringe. *Geaccordeert by aldien tusschen dit en 3 Maenden zy declareren te willen blijven binnen Gent.*

62. Dat van gelijcken alle Coninckhijcke Officiers der voorseyde Stede, als Officier principael der Justitie, Onder-Bailliu en andere sullen gecontinueert en gemaintineert worden in hunlieder voorseyde Officie. *Idem.*

63. Dat de Vry-Schippers der voorseyde Stede sullen continueren in hun Recht en Privilegien, raeckende hun Ambacht, en exercitie des selfs, met het selve Recht ende Privilegie voor hun Kinderen, Nakomelingen ende Erfgenamen, gelijck zy hebben genoten, soo door de Privilegien der Alder-Christelijckften Coningh, als van den Cathólijcken Coningh. *Geaccordeert om te blijven in 't geene hun eygentlijck is raeckende door de Jugementen ende Arresten, by hun geobtineert.*

64. Ende in gevalle dat sijn Majesteyt gedient waere te doen cesseren de Functien der Bedieninge van de twee Sergeant-Majors ende Adjutant van de Borgerlijcke Wacht (welcke Officien zijn dependerende van het Magistraet) sullen genieten hun Leven geduurende de helft van hunne Gagien. *Geaccordeert.*

65. Dat de Militaire gequetste Officiers, en namentlijck den Heer Baron de Courieres, en de Soldaten sullen mogen resteren in de Stadt, met hunne gantse Familie, tot hun volkomen genesinge. *Geaccordeert.*

66. Zijnde van gelijcken sijne Majesteyt seer ootmoedelijck gebeden te willen laten attacqueren de Citadelle van alsulcken zijde als het alderminste de Inwoonders soude konnen incommoderen. *Sijne Majesteyt sal hier in doen het welck sijnen dienst sal vereysschen.*

67. Sijne Majesteyt is gebeden alle het geene hier vooren gemelt voor den Abt, Abdye en Inwoonders van de Jurisdictie van St. Peter neffens Gent te accorderen. *Geaccordeert.*

68. En generalijck hun te accorderen alle voordeelen, die sijne Alder-Christelijckste Majesteyt heeft gedient te wesen te consenteren aen die van Arras, Douay en Rijssel. Gedaen *Geaccordeert mits zy het verdienen door hun beleyt.*

tot Gent desen 9 Maert 1678. My present den eersten Secretaris der Stede van Gent. Getekent,

Schoorman.

Gedaen in 't Leger voor Gent desen 9 Maert des Jaers 1678.

Getekent, LOUYS.

't Regiment Fransse Guardes en eenige andere Troepen namen 's namidags ten 3 uren de Poorten in Besettinge, nevens alle de Posten, daer 't de Coning nodigh oordeelde: Sijn Maj. hadde aen den Gouverneur geaccordeert een Treves voor dien dagh tot den volgenden morgen ten 10 uren, om hem tijt te geven, dat hy met het Guarnisoen soude mogen retireeren in 't Casteel; 't selve bestont uyt de Regimenten van Vaudemont, van Gayal, van Pardo en van drie Compagnien Dragonders. Tot noch toe hadden de Franssen niemant van hooge conditie verloren, den Prince van Harcourt, den Marquis de Chamilly en Sr. de Rubantel waren gequetst, maer van weynigh belang; 't getal van Dooden en Gequetsten gaven sy door, dat oock seer gering was, en alsoo weynig als van die van binnen. Soo haest den Treves ten eynde was, dede den Coningh het Casteel, dat vier Bolwercken heeft, by den klaren dag attacqueeren, doch niet van de kant van de Stadt, om de Wercken en Gebouwen te sparen: De Trenchee wiert geopent, en men schoot den gantschen dagh en volgenden nacht met een Batterye van 6 Stucken, daer door men een gedeelte van de Wercken raseerde. Den 11 wierden de Approchien geadvanceert tot aen het Contrescarp; waer op Monsr. d'Humieres den 12 des morgens den Gouverneur dede sommeeren, maer die weygerde het overgeven; waer op 8 Stucken op nieuw op een Batterye wierden gevoert, en alles veerdigh, om de Contrescarpen te beschieten, de Gracht te passeren, en de Mineur aen de Wal den volgenden nacht te hechten: 't welck den Gouverneur bemerckende, versocht te capituleren, waer in hy begeerde, dat hy met het Guarnisoen, bestaende uyt 1000 Man, Wapenen, Bagagie ende 2 Stucken Canon na Antwerpen mocht werden geconvoyeert; 't welck hem wierdt geconsenteert, en oock soo getrouwelijck na-gekomen. Sijn Majesteyt gaf het Gouvernement van de Stadt aen den Grave van Montbron, Luytenant Generael.

't En is met de Penne niet wel uyt te drucken wat ontsteltenisse de Belegeringh van Gent in Engelant causeerde, alsoo men sigh daer niet ingebeelt had, dat Vranckrijck soo ombragieusen voornemen, terwijl het Parlement vergadert was, soude hebben onderstaen: De Hertogh van Villa Hermosa sont aenstonts een Expressen met seer bekommerlijcke Brieven aen den Coningh van Engelant, doende seer ernstige instantien, om sijn Majesteyt te bewegen tot spoedige assistentie, alsoo sonder dat den toestant van de Spaensse Nederlanden genoegsaem desperaet was: de Coningh toonde, dat hem ten hooghsten aen 't behout van de selve liet gelegen zijn, en beval op 't aenhouden van den Marquis van Borgomainero, Spaenssen Minister, aen den Heer Howard, Collonel Lt. van de Guardes, met 12 a 1300 Man aenstonts over te varen

na

na Oostende ; maer dat by dese toestandt wat onechdigh scheen / was dat de Spaenssen swarigheyt maeckten / om soo veel Machts van een vremt Heer / sonder expresse ordre uyt Spangien / daer binnen te ontfangen / als zijnde een Zee-Haven van de uytterste aengelegentheyt voor de Spaensse Nederlanden / doch presenteerden dese en meer Volck te ontfangen binnen Brugge en Nieupoort ; maer terwijl men over dese saeck handelde / quam 'er tijdinge dat de Franssen van de eerste Plaets genoegsaem Meester waren geworden / ende recht op Oostende aen-trocken / als wanneer de Marquis consenteerde / dat men 800 Man binnen Oostende soude ontfangen en noch wel meer / maer dat de Coningh van Engelant sigh eerst voor Vyandt tegens die van Vranckrijck most verklaren / doch daer toe konde sijn Majesteyt voor als noch niet resolveren / maer socht eerst en alvoren een quadruple Alliantie met den Keyser / Spangien en desen Staet te sluyten / waer van hier na misschien meer te seggen sal vallen ; dan de tijdingen aldus verf warende / eer de Lt. Collonel Howard met sijne Troupen noch vertrocken was / soo heeft sijn Majesteyt aen den Hertogh van Monmouth belast / sigh aenstonts met verscheyde Grooten mede na Oostende te begeven ; Howard met sijne Troupen gingh echter voor uyt / maer most met de selve wel 3 dagen voor Oostende blijven leggen / eer de Gouverneur hem begeerde in te nemen / also hy alvoren om bescheyt aen Duc de Villa Hermosa wilde senden ; hy wiert echter eyndelingh ingelaten / en in 't korte gevolght van den Hertogh van Monmouth / die verselt was van den Hertogh van Albemarle / den Grave van Feversham en andere Grooten / met twee Battaillions van de Guarde / yder van 800 Man / en dan noch 100 Man uyt de Guarde du Corps / welcke tot Oostende gekomen zijnde / meest na Brugge marcheerden / also de noot daer wel grootst scheen / doch dit diende alleen / om 't werck dragende te houden / ter tijdt toe in Engelandt meerder Macht op de been soude gebracht zijn / als wanneer den Heer Hertogh van Yorck genegentheyt toonde / om self over te gaen : Het Parlement / hebbende te vooren 1000000 Ponden aen den Coningh geconsenteert / was niet minder yverigh / om sijn Majesteyt in staet te stellen / ten eynde de Franssen krachtiglijck te konnen tegen gaen ; waerom dan tot het vinden van de voorsz. Somme een Hooft-Gelt in-willigde / en om te toonen / dat zy weynigh ontzag voor Vranckrijck hadden / resolveerde een Verbodt voor 3 Jaren te doen tegens 't inkomen van alle Fransse Waren en Manufacturen / als oock van eenige Correspondentie met de Inwoonders van 't selve Rijk ; maer boven al was der begeerte van 't Parlement / dat de Coning den Oorlog tegens die van Vranckrijck soude verklaren / en dede ten dien eynde het volgende Addres ontworpen :

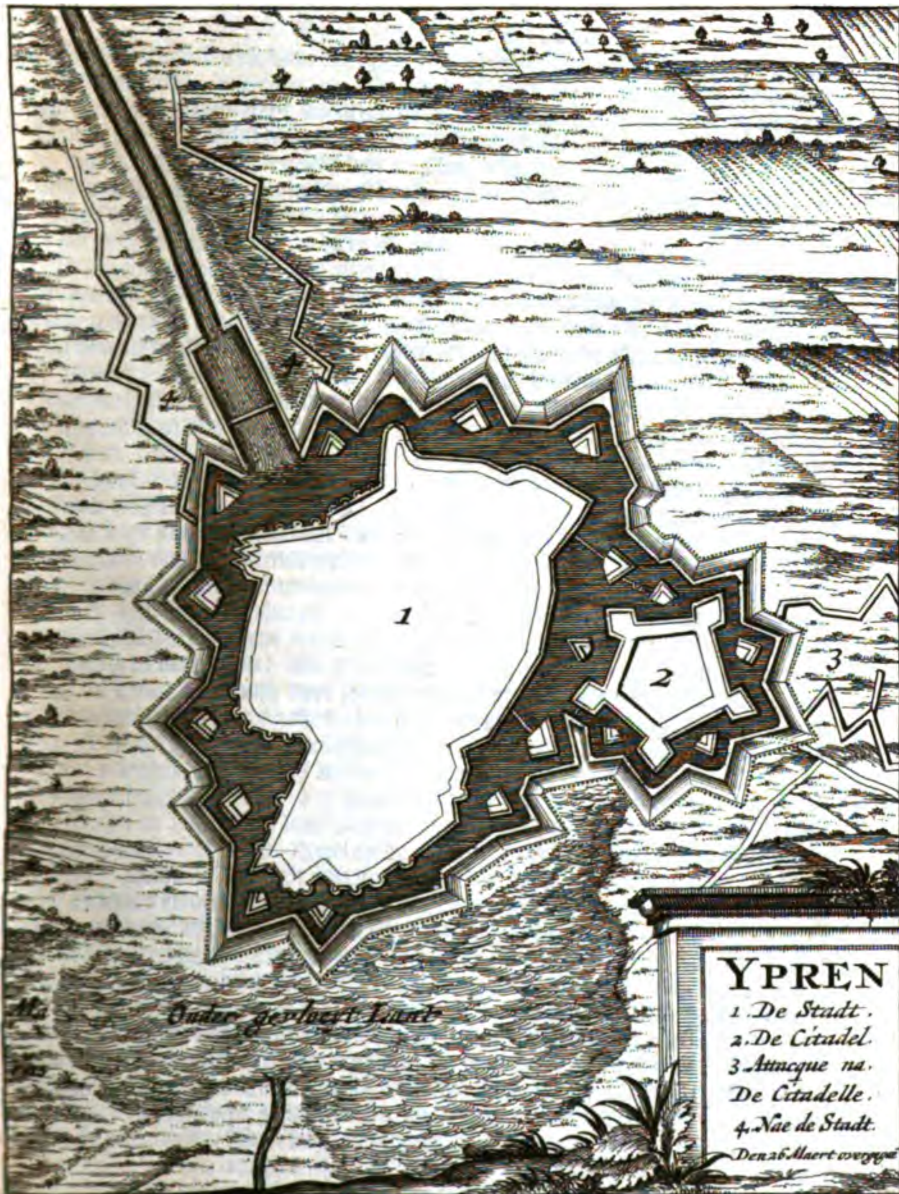
WY uwe Majesteyts getrouste en gehoorsaemste Onderdanen, de Gemeente, in dit tegenwoordige Parlement vergadert, komen in alle gehoorsaemheyt en getrouwigheyt, tot uwe Majesteyts dienst, uwe Majesteyt met dit Advijs versoecken, dat, tot voldoeninge van de meyninge van u goede Onderdanen, welke seer bedroeft zijn over de apparentien van de gevaren, die ontstaen door den aenwasch en macht van den Franssen Coningh, het uwe Majesteyt magh believen,

om de Princen en geconfedereerde Staten tegens hem aen te moedigen, immediatelijck te declareren en proclameren, en te treden in een actuëlen Oorlogh tegen den selven Coningh: tot vervolgingh van welcke hebben wy alreede gepasseert een Bil van Subsidie, waer aen alleen uw Coninckliick Consent ontbreeckt: wy versoecken, dat uw Majesteyt daer vertrouwelijck op wilt rusten, verseeckerende, dat wy van tijt tot tijt uwe Majesteyt sullen bystaen en helpen met soo volkomen Subsidien en Assistentien, als uwe Majesteyts occasien (tot soo Coninckliicke onderneminge) sullen vereysschen; en ter oorsaecke uwe Majesteyts devoiren by wegen van Mediatie niet en hebben voortgebracht die goede effecten, welcke uwe Majesteyt voor had, soo versoecken wy uwe Majesteyt ootmoediglijck, dat uwe Majesteyt gunstelijk magh believen uwe Ambassadeurs van Nimwegen en uyt Vranckrijck thuys te roepen, en te maecken, dat de Fransse Ambassadeurs, die hier zijn, van hier vertrecken, ten eynde dat blijcken magh, dat uwe Majesteyt is ontbonden, om als Mediateur te continueren op sulcke Termen en Conditien, als hem waren gepresenteert, en dat in Oorlogh vermagh te treden; dan tot geen ander eynde, als om den geseyden Coningh te brengen tot sulcken Conditie, dat hy niet meer ontsachelijck magh zijn voor uwe Majesteyts Onderdanen, en de Christenheyt herstelt werde in soodanigen Vrede, als in de Macht van den Franssen Coningh niet en sal zijn, om die te verstoren.

Maer hier over en de rest van de bereytselen in Engelandt is noch soo veel te doen geweest/ dat wy ondertusschen tijdt sullen hebben/ den Coningh van Vranckrijck in sijne Conquesten te volgen.

Gent met het Casteel was laetst van hoogh-gedachten Coningh vermeestert/ en daer door waren onse Steden in Vlaenderen in groote onseeckerheyt/ als alle dagen van de Franssen konnende geattacqueert werden/ waerom men hier-en-daer de Dijcken had doorgesteecken/ en gedachte Plaetsen soo veel met Volck voorsien als mogelijck was: Sijn Hoogheyt lagh met het gros van de Armee omtrent de Schelde/ hebbende sijn Hooft-quartier tot Boom/ alwaer, of tot Antwerpen sigh dese tijdt meest onthieldt/ om een waeckent oogh op de Franssen te houden: Men wist niet seker waer het de Coningh van Vranckrijck had gemunt/ niet tegenstaende * Yperen al een wijl van verre was beset gehouden/ maer men had gesien/ dat de Franssen/ met sulckx te veynsen/ om dat het haer seer dienstigh was/ verscheyde andere dingen hadden ondernomen/ die de Spaenssen minder behaegden als 't verlies van Yperen selfs/ en der-

* Yperen, de naem ontleenende van de Vloet d'Yper, die daer door loopt, soude eerst van Graef Balduinus omtrent het Jaer 960 zijn gebout, zijnde gelegen in Vlaenderen, 9 mijlen van Brugge, en 13 van Gent; hare sterckte was niet ongemeen, maer de Spaenssen hadden die met een Casteel doen voorsien, doch de Franssen hebben 't selve namaels voor ondienstigh geoordeelt; zy is redelijck wel behuyst en betimmert; haer Hooft-Kerck is St. Maerten toegeeygent; daer is een bysondere groote en ruyme Marckt, met een schoon Stadthuys, dat 270 Voeten langh en 50 breet is: De Stadt is in 't ronde gemeten, ende bevonden groot 1173 Roeden, hebbende 9 Poorten; hare Castellanye begrijpt 35 Dorpen, boven welcke daer noch een Rechtbanck is, genaemt de Zael van Yperen, die onder haer bewint 7 Casselryen heeft, en onder de selve is mede die van Cassel, die wel 24 Recht-Bancken heeft; voorts is Yperen het derde Lit van Vlaenderen, met een Borggraefschap en voert groot Gebiet; haer Wapen is een dobbel Kruys, onder een gevoerde Mantel.

1
2
3
4
4
Ouder gevloeyt Lant
YPREN
1. De Stadt.
2. De Citadel.
3 Attacque na.
De Citadelle.
4. Nae de Stadt.
Den 26 Maert overgegae

UNIV. OF MICH.

verhalven meer vreese voor Brugge vertoonden / dat men op heden noch niet en kan dencken / waerom den Coningh niet en liet attacqueren / of 't moste zijn / dat sijn Majesteyt doenmaels al gedachten hadde van 't Ontwerp tot Vrede / dat hier na sal volgen ; immers sijn meer hoogh-gedachte Majesteyt / na dat het Casteel van Gent den 12 Maert had verovert / is den 13 met het gros van sijn Armee / latende Monsr. d'Humieres met eenige Troupen tot Gent / opgebroocken / en na Yperen voorts gerückt / dat sijn Majesteyt even te voren door den Marquis de la Croisse nader had laten besetten / en quam self den 15 's middaegs daer voor / gaende aenstonts de Plaets recognosceren / en ordonnerende de Quartieren en Attacques / en op wat wijse men de Linien soude maecken ; de Infanterye arriveerde eerst den 16 / seer gefatigueert door de quade Wegen : De Trenchee wiert tegens de Citadelle geopent den 18 Maert / alschoon de Linien doe noch niet voltrocken waren ; maer de Franssen hadden als doen noch weynigh van buyten te vreesen ; zy begonden de Approchien van verre / en vermits het natte Weer / wierden zy seer gequelt van 't Water / gaende de Soldaten in de Loopgraven tot de knie in 't selve / doch daer tegens dede de Coningh door de Ruyterye gestadigh Tacke-bossen aenbrengen / terwijl twee Boyaux met afsnijdingen tot malkanderen verbaerdigt wierden / om daer door de gestadige uytvallen van die van binnen / welcke haer seer incommodeerden / te meer alsoo haer Geschut door de quade Wegen niet had konnen aenkomen / te beletten ; daer by die van binnen in tegendeel seer furieuselijck schoten / en niet weynigh Fransse Officiers / daer onder een Commissaris van de Artillerye was / eenige Guardes du Corps / en veel Soldaten nedervelden : De Marquis van Conflans / zijnde onlanghs van Duc de Villa Hermosa daer toe gesonden / commandeerde daer binnen / en heeft voorwaer die eere gehad / dat de Coningh verklaert heeft / dat hy geene Plaetse in de Spaensse Nederlanden beter heeft sien defenderen. Des volgenden daeghs 's morgens wilde de Marquis de Chamilly aen Monsr. de Dangeau wijsen / hoe verre zy al geavanceert waren / als wanneer een Musquet-kogel in 't Hooft en daer door een dangereuse kneusinge ontfingh ; daer viel doen oock een Canon-kogel op de Plaets / daer de Tonnen met Granaten stonden / zijnde in 't Parck van de Artillerye / en dede een groot getal van de selve aengaen en opvliegen / maer onder de Menschen wiert daer door weynig schade gedaen / alsoo die daer omtrent waren / op de Aerde nedervielen / ende alsoo de slagen meest ontweecken : Daer wierden twee Approchien na 't Casteel gemaeckt / in yder van welcke gestadigh 600 Arbeyders besigh waren ; doch het Canon van de Citadelle schoot net en sonder ophouden in de Trencheen / en doode verscheyde Arbeyders ; daer by deden die van binnen den 20 's nachts een uytval / daer mede zy het wercken der Franssen merckelijck te rugge setten / en de Comte du Plessis had moeyten genoegh om haer te doen retireren / invoegen de Franssen dien nacht niet verder advanceerden / maer alleen de gemaeckte Wercken verdiepten en vergroten : Het Fransse Canon / dat met ongemeene moeyten voortgebracht was / quam des Nachts tusschen den 19 en 20 in 't Leger / doch de Coningh had ondertusschen al Batteryen doen

opwerpen / ter Plaetse daer sulcks dienstigh oordeelde / soo dat men den 21 's morgens al begon te donderen op de Stadt / en wierden diversche Stucken van die van binnen daer door gedemonteert ; den 22 advanceerden de Belegeraers met haer Sappeen tot op 40 Passen na aen een kleyn Buyten-werck van een Contrescarp ; daer wiert doenmaels een Pagie dicht by den Hertogh van Villeroy gedoot / en kreegh self een gevaerlijcke schoot in sijn Just-au-corps ; die van binnen hadden de Belegeraers seer geincommodeert van een opgerechte Cavalier / als van waer sy gedurigh in haer Trencheen hadden geschoten / en derhalven wiert desen dagh meest besteet / om die met schieten en 't werpen van Bomben te ruineren / 't geen oock ten meestendeel gedaen wiert ; maer de gront voor de Belegeraers bleef door het regenachtigh Weer seer onbequaem / om te gebruycken / soo dat de Coningh 6000 Plancken liet brengen in de Loopgraven / waer door men die met meer gemack konde passeren / doch alsoo sijn Majesteyt vont / dat die van binnen haer wel sochten te defenderen / en genoeghsaem werck aen de zijne gaven / soo resolveerde de [illegible] heel aen de andere kant mede te doen attacqueren / ten eynde de Belegerde alsoo te perssen tot het verdeelen van haere Macht / waer mede soo spoedig wiert voortgevaren / dat de Coningh onder 't bestier van den Ridder de Sourdis den 23 daer aen de Trenchee aen de geseyde andere kant van de Stadt dede openen / en bracht men van daer mede twee Boyaux vaerdigh [illegible] tot op 15 schreden van 't Contrescarp / sonder dat die van binnen van dese nieuwe Wercken yets hadden vernomen als des morgens : Hier op resolveerde sijn Majesteyt de Contrescarpen / soo wel van 't Casteel als de Stadt / tusschen den 24 en 25 te doen attacqueren / waer toe ordonneerde 12 Compagnien van de Granadiers van de Armee / twee Compagnien van sijn Musquetaires / gecommandeert door den Ridder de Fourbin en Sr. de Jauvelle / Veldt-marschalck / en de Granadiers saten te Paert ; daer stonden 12 Mortiers op de Batteryen / en men resolveerde / dat op de sevende decharge de Granadiers / ondersteut van het Volck / gedetacheert tot drie Attacques / haer uyt de Trenchee souden begeven / en na de Contrescarpen van de Stadt en 't Casteel trecken ; het teecken wierdt gegeven ten elf uren / en geschieden de aenvallen in goede ordre / doch die van binnen 't selve verwacht hebbende / gaven dapper vuur / en bewesen een ongemeene resistentie : Duc de Luxemburgh / die aen de rechter handt was / begaf sigh buyten de Trenchee / en dede omtrent 50 Musquettiers onder Sr. de la Barre / Mareschal des Logis / marcheren / om het maecken van een Logement op de voorsz. Contrescarpen te favoriseren / 't geen door het Gelt / dat den Duc aen de Soldaten beloofde / wel succedeerde / maer daer by wierdt den Prince d'Elbeuf / noch maer 17 Jaren out / gequetst aen sijn rechter Been boven d'Enklauw / waer door 't groote Been wiert gebroocken ; hy storte aenstonts neer / en wiert door Monsr. de Feron en de St. Gilles uyt het Contrescarpe na de Trenchee gebracht : De Ridder de Tilladet quam van de flincker handt / van welcke een obstinate aenval geschiede / soo dat die / van gedachte Ridder onderstennt wordende / het Contrescarp in-kregen / en een Logement versekerden / maer de Capiteyn van de

Granadiers quam door een Fourneau/ dat die van binnen in brant hadden gesteken/ met verscheyde van de zijne op te vliegen/ gelijk oock meest alle de Officiers der Granadiers of gequetst wierden of te sneuvelen quamen/ maer die bleven echter volstandigh in haer aenvallen/ so dat zy eyndeling Meester wierden van de Contrescarpen/ die aen de zijde van 't Casteel waren/ even gelijck het Sr. de Rubantel geluckte omtrent de Contrescarpen van de Stadt: Hier op dede de Coningh de Plaets op-eysschen/ maer de Gouverneur de Marquis van Conflans antwoorde/ dat hy een Dienaer van sijn Majesteyt was, maer dat hy versocht, dat niet qualijck wilde nemen, dat hy de Plaetse, die hem aen-bevolen was, tot het uytterste socht te defenderen; doch overleggende/ dat het al ver genoegh was gekomen/ liet den dagh niet aen-breecken/ of dede de Chamade slaen/ en sont een Officier aen den Ridder de Tilladet/ om te capituleren/ 't welck voort geschiede/ en consenteerde sijn Majesteyt aen die van Yperen de selve Conditien als aen die van Gent/ en soo is 't Guarnisoen/ sterck omtrent 3000 Man/ daer onder 300 Gereformeerde Officiers/ op den 26 Maert daer uyt getrocken/ werdende geleydt nae Brugge: De Marquis de la Trousse is 'er door den Coning Gouverneur van gemaeckt: De Fransen self bekenden/ dat zy hier meer resistentie als ergens in Nederlant hadden gevonden/ en gaven dese na-volgende Lijst van haer doode en gequetste Officieren [illegible] sonder van de gemeene Soldaten te reppen:

Fransse Lyste van hare doode en gequetste Officiers voor Yperen.

DE Prins d'Elbeuf, Ayde de Camp des Conings, die sigh zedert 't begin der Storm geheel bloot gegeven had, wiert gevaerlijck aen 't Been gequetst.

De Ridder van Coviffon, Lt. in de Guardes, van een Musketschoot gequetst.

De Ridder van Plancy-Guenegaud, Vrywillige in dese gelegentheyt, gequetst.

Sr. de Villeneuve, Capiteyn in 't Regiment des Coningins en Ingenieur, ter doot gequetst.

De Graef van Limoges, Vrywillige, gequetst.

Sr. Evrard, Lt. van 't Regiment van de Kroon, Sr. Repon, oock Lt. van de Kroon, en een ander Officier in 't selve Regiment, wierden licht gequetst.

De Graef d'Autel, Vrywillige, door een Granaet-slagh gequetst.

Sr. de Wereilles, Lt. Collonel van 't Regiment van Elss, door 2 schoten gequetst, neffens 2 andere Officiers van 't selve Regiment, oock gequetst.

Sr. d'Attilly, Cornet van de lichte Paerden des Coningins, door een Musketschot gequetst.

Sr. de Serancour, Onder-Luytenant in de Gardes, gedoot.

Sr. de la Bourlye, Onder-Luytenant in de Gardes, van een Musketschoot dwars door 't Lichaem gevaerlijck gequetst.

Sr. de Boitirous, Capiteyn van de Granadiers van Navarre, schoon hy den tweeden dagh van 't openen der Trencheen aen de Schouder gequetst was, wiert in de leste aenval noch door een Musket-schot, die hem de Dye kneusde, gequetst, en waer van hy eenige dagen daer na storf.

Sr. de Montafelle, Capiteyn van de Granadiers van 't Regiment des Conings,

Sr.

Sr. des Crochets, Capiteyn van 't Regiment van den Dauphijn, Vrywillige, en Sr. de Singlas, Cap. der Granadiers van 't Regiment van den Dauphijn, gequetst.

Sr. de Meulan, Capiteyn van de Granadiers van Humiéres, door 3 Musketschoten dwars door 't Lichaem, en 2 Sergeanten van sijn Compagnie, gequetst.

Sr. de Riotot, Capiteyn van de Granadiers te Paert van den Coningh, gevaerlijck aen 't Hooft gequetst.

Sr. Piat, Capiteyn van de Granadiers des Conings, licht gequetst.

Sr. de Blecour, Capiteyn der Granadiers van de Kroon, gequetst.

Sr. de Mondesir, Luytenant van de Granadiers des Conings, gequetst.

Sr. d'Ecuilly, Luytenant der Granadiers van de Coningin, door een Musketschot gequetst.

Sr. de la Mothe, Luytenant van de Granadiers te Paert, door een Granaetslag aen 't Hooft, en door een Musketschoot dwars door 't Lichaem, ter doot gequetst.

Sr. de la Pommeraye, Mareschal des Logis van de Granadiers des Coninghs, door een Granaet aen den Arm en 't Been gequetst.

Een Brigadier, drie Onder-Brigadiers, een Mareschal des Logis, en 22 Musquettaires van de eerste en tweede Compagnie zijn gequetst, 't meeste gedeelte met gevaer, en 3 Musquettaires gedoot.

't Getal van gemeene Dooden en Gequetsten sal na advenant niet minder geweest zijn / en 't zy dat de Fransse Troupen door dese Belegeringh seer gematteert waren / of dat de Coningh van Vranckrijck het meynde gebracht te hebben tot die stant / als hy bequaemst oordeelde / om een Ontwerp tot den Vrede te doen / of dat / siende dat de Engelsse Macht dagelijcks grooter wiert / daer eenige reflexie op heeft genomen / of dat alle dese saecken gelijckelijck hem hebben bewogen / immer sijn Majesteyt dede sijn meeste Troupen in de Guarnisoenen trecken / om haer te refricheren / en is ten eynde van de Maendt met de Coninginne / die tot Rijssel toe gekomen was / te rugge na Parijs gekeert.

Doenmaels quam seer onverwacht de tijding / dat de Franssen Messina en voort geheel Sicilien hadden verlaten / waer van wy dese naricht hebben ontfangen.

Monsr. de Vivonne had het Opperbewint tot Messina en in andere Plaetsen / die de Franssen in Sicilien hadden vermeestert / gedurigh gevoert / sigh alsints de qualiteyt van Viceroy toe-eygenende / maer had daer so ongeruste Natie / ende daer seer weynigh op te vertrouwen was / gevonden / dat al van 't voorleden Jaer by den Coningh van Vranckrijck had aengehouden / om van dat bestier afgelost te werden: Sijn Majesteyt dede oock seer ernstig tot Toulon equiperen / en alsoo Monsr. de Vivonne sigh te verre had geengageert / om het voornemen des Conings uyt te voeren / soo sondt sijn hoogh-gedachte Majesteyt eyndelingh den Mareschal de la Fueilliade met eenige Oorlogh- doch meer Coopvaerdy-schepen nae Messina / alwaer hy den 20 Februarij deses Jaers arriveerde / en van de Franssen / en die hare Partye toegedaen waren / met groote genegentheyt ontfangen wiert / meynende dat het nu recht ernst soude werden / om met alle macht gants Sicilien te doen buc-

ken ;

[illegible] door de Regeeringe als nieuwen Viceroy en Capiteyn General opgedragen / waer op hy den Eed dede / de Privilegien van de Stadt te mainteneeren / en de selve tegens alle en een yegelijck / die de selve souden willen aentasten / te beschermen: De Inwoonders aldaer bleven in rust tot den 28 der selver Maent; hebbende gedachte Mareschal die weynige dagen in het besichtigen der Fortressen en het monsteren der Troupen / die aldaer waren/ doorgebracht; doch daer aen liet hy uytstroyen / dat hy seeckeren aenslagh wilde in 't werck stellen / sonder te seggen waer / hoewel een yder geloofde/ dat het Siracusa of Carlo Lentini (een Fortresse wel eer door Carolus de V. gebouwt) soude gelden; en om sijn voornemen aen het Volck soo veel te meer in te boeseman / soo belaste hy / dat men 60 paer Ossen van differente Persoonen/ tegens 12 Cari het paer alle dagen / soude huuren / en omtrent 150 soo Paerden als Muyl-Esels / tegens 6 Cari des daegs yder stuck / seggende / dat de selve souden dienen / om de Munitien en anders / tot den Treyn van de Artillerye nodigh / te draegen / en liet alles na Augusta marcheeren. Den 6 Maert arriveerde van Provence een Visters Tartane / met een Depeche voor den Viceroy / sonder dat men wist wat de selve in-hielt / als alleen / dat gedachte Viceroy / na 't ontfangen van de selve / de Krijgh- en Mont-Munitien / veele Stucken Geschuts uyt de Fortressen gelicht / omtrent 6000 Fransse Voetknechten / 1200 gemonteerde Ruyters / en by de 2000 Messineesse Soldaten [illegible] / die hy allengskens / onder pretext van eenigh Volck nae de [illegible] Posten te senden / liet embarqueeren. Den 9 vertrocken van Messina 20 Galleyen / met 150 Soldaten op yder; en zijnde eenige van de selve [illegible] Capiteyns in de Stadt gevraegt/ waer haer Reyse heen streckte / antwoorden sy/ dat sy een toe-gesegelde ordre hadden / die sy eerst/ in Zee zijnde/ [illegible] openen / om sigh daer na te reguleren: des nachts na haer vertrek wierden sy door een hevigen storm aengetast / en kregen noch t' allen geluck het [illegible] Stromboli / alwaer drie dagen en drie nachten bleven; den [illegible] zijnde / keerden sy wederom nae Messina / om sigh van de geledene schade te repareeren / alwaer haer eerste Soldaten ontscheepten / en niet meer [illegible] vertrocken: De gemelde Galleyen op den 13 Maert des morgens aengekomen zijnde / soo meende de geheele Stadt / dat Duc de la Fuelliade [illegible] met de gantsche Armade tot den beloofden Aenslagh soude [illegible]; weshalven door den Senaet een schoone blauwe Vlagge / met [illegible] en het Beelt van Lieve Vrouwe aen de eene zijde / en aen de [illegible] / die in de Vlagge / wel eer aen Don Juan vereert / als [illegible] Turcken soude vechten / stonden / in de Kerck wierdt gebracht / [illegible] Vlagge / gegeven zijnde / aen een Capiteyn van een Oorlogh-schip [illegible] / aen een Boordt van den Commandant te brengen / ge[illegible] / ende wierdt de selve door Duc de la Fuelliade met groote eer en [illegible] ontfangen / soo dat hy de selve gekust hebbende / achter op aen de [illegible] stellen / en daer na het Geschut van de geheele Vloot/ tot een teecken van vreughde / tot drie mael los branden. Den 14 trachteden de Fransen [illegible] / hoewel met weynigh omsichtigheydt / in de

Schepen te laten / echter altijt met de assistentie van den Mareschal de la Feuilliade / den welcken het werck geweldigh aenpreesse; sulck haestigh in-schepen verwekte eenigh vermoeden by veele verstandige / de welcke geheel niet goets daer uyt spelden. Den 15 het in-schepen / van al wat zy hadden konnen mede krijgen / gedaen zijnde / het beste Canon uyt de Fortressen gelicht / en de Stadt met alleen 300 Cantaren Kruyt en eenige Kogels gelaten zijnde / soo nodighde Duc de la Feuilliade alle de Gesworene van Messina / Monsr. de Valbelle en de andere Fransse Cavaliers en Edels / op de Galeye gecommandeert door Monsr. Janson / ter Middag-mael: de Maeltijdt gedaen zijnde / seyde hy tegens gedachte Gesworene / dat hy sigh tegens 22 uren in den Raet soude laten vinden / om haer een tijdingh van groote importantie te communiceren / waer op zy alle haer Afscheydt van hem namen: Daer nae gekomen zijnde / begaf hy sigh na de Raedt-kamer / alwaer met de gewoontelijcke Ceremonien wiert ontfangen / en zijnde op sijn Stoel geseten / seyde hy haer in 't korte: Ick heb ordre van mijn Coningh, om alle sijn Wapenen uyt Sicilien mede te nemen, en nae Vranckrijck te voeren, weshalven soo tracht u selven voor twee Maenden te maintineren, als wanneer ick sal weder-komen; tot welcken eynde ick door Lorenzo Corsini, Coopman alhier, 2800 Salmen, soo Graen als Meel, tot dienst van dese Stadt, tegens 12 Tari de Salm, heb doen inkopen; en echter alle die geene, van wat qualiteyt zy zijn, die hier uyt sullen willen trecken, en mede nae Vranckrijck overgaen, sulcks sal hun vry staen, en ick sal haer op mijn Schepen mede nemen; maer dat het met alle omsichtigheyt geschiede: Op sulck een onverwachte tijdingh begonnen soo de Gesworene als die van den Adel en de rijckste Burgers / tot het getal van eenige duysent / als mede de Consuls der Natien / haere Goederen te schepen. Den 16 Maert / 's morgens omtrent ten 13 uren / liep de geheele Fransse Armade / 120 Schepen sterck / zeyl na de Levant te vertrecken / hebbende door haer vertreck een Bolwerck van 't Casteel St. Salvador in de Lucht doen springen / en souden van gelijcken met de andere gedaen hebben / ten waer de Messinesen sulckx verhindert hadden. Terstont nae 't vertreck van de Armade steegh de Marquis d'Angusta te Paert met de Soon van D. Carlo Castelli / en rijdende door de Stadt en roepende / Langh leve den Coningh van Spangien, soo liepen yder daer toe met groote toejuychingen; waer op van de nieuwe Gesworene tot de Regeeringe [illegible] / de welcke het besit daer van namen / en sonden na de Coninklijcke Ministers tot Reggio en Melazzo / als oock na Cappola / en den Grave Varbo / die terstont met 850 Man nae Messina quam / seer wel wiert ontfangen / en [illegible] alle Sterckten in possessie heeft genomen; by dese vervolgens des Coningh van Spangiens Beeltenis op verscheyde Plaetsen aen-staen / en belaste een yder sigh binnen sijn Huysen te begeven / en de Winckels te openen / en voorder alles te doen / als of 'er niet gepasseert was: De Spaensse Viceroy Don Vincenzo Gonzaga volgde hem in 't korte met eenige Galeyen / en wierdt met groot bewijs van blijtschap ontfangen; en alsoo is Messina en geheel Sicilien weder onder de gehoorsaemheyt van Spangien gekomen / want de Fransse Armade

begaf

begaf sich van Messina na Augusta/ dat de Franssen mede in hadden/ alwaer zy tot den 21 Maert verbleven/ en als doen/ na dat zy den grooten Toorn van Avolos en andere Fortjens hadden doen springen/ het ysere Geschut vernagelt/ het metale met al wat haer verder aen stondt/ tot de Klocken toe/ mede genomen/ en veel ruine aengerecht/ zijn vertrocken/ doch hadden onderwegen 't ongeluck/ dat de Schepen door storm seer verstropt wierden/ en alsoo gants verdeelt tot Toulon en Marsellie arriveerden: Duc de la Fueillade begaf sich aenstonts na den Coningh/ en wiert met bewijs/ dat men sijn doen seer wel op nam/ ontfangen. De groote voorbarigheydt van die binnen Messina verlanghden na de oude Spaensche Regeeringe/ had haer doen verhopen/ om de Spaenssen/ als die daer weder binnen quamen/ eenige Conditien te doen beloven/ so dat de Spaensche Vice-roy aenstonts aen hem trock het verkiesen van de Gouverneur en Rechters/ 't geen te voren by die van de Stadt gedaen was/ dan liet een generael Pardon publiceren voor alle Messinesen/ die vanden 7 Julij 1674 tot die tijdt toe petities/ ter oorsaecke van de Grondeler/ [illegible] hebben gedaen/ en ordonneerde/ dat alle hare Goederen haer weder gegeven souden werden/ maer dat die geene/ die in 't vertrecken van de Fransse Armade/ op de goedertierentheydt van Spangien wantrouwende/ de Franssen waren gevolgt/ en alsoo in hare Rebellye hadden gecontinueert/ uyt die gunst gesloten wierden: Doch over dese is naderhant hoe veel te doen geweest/ alsoo Vranckrijck voor haer heeft gesproken/ en op dese wijse is Messina en gantsch Sicilien/ als gesegt is/ weder onder de gehoorsaemheydt van Spangien gekomen.

Dit gaf onder de politijcke verstanden/ ten opsicht van Vranckrijck/ veel speculatie, verscheyde oordeelden/ dat de Coningh van Vranckrijck/ den Oorlogh continuerende/ 't werck swaerder achtede/ als men hier wel gisse/ en daerom had geresolveert soo notabelen Conquest te verlaten/ om/ gelijck in 't Jaer 1674 de Steden in Nederlant dede/ sigh te onbelemmerder tegens sijn Vyanden te konnen redden/ maer die besloten daer uyt insgelijckx/ dat sijn Majesteyt gesint was den Oorlogh te continueren; met wat recht sullen wy hier na sien.

De animositeyt continueerde gestadigh in Engelant/ soo dat het Lager-huys haest bevestighde Een Acte, tot het lichten van Hooft-Gelt, om sijn Majesteyt bequaem te maecken, om te treden in een dadelijcken Oorlogh tegens den Franssen Coningh, en een Verbodt van alderhande Waren, die in de Landen, behoorende onder den Coningh van Vranckrijck, groeyen, voort-komen of gemaeckt werden, voor den tijdt van drie Jaren, in te gaen den 30 Maert deses Jaers: De Introductie van de selve Acte was, dat de Commons, vergadert in een Parlement, ter herten nemende, dat de Coningh hooglijck nodigh vont, om te treden in een Oorlogh tegens den Franssen Coningh, tot beschermingе van sijn Rijcken, en om te verkleynen de Fransse Macht, en dat het welvaren en de schat van de Engelsse Natie wiert uytgeput door den invoer en Consumptie van de Fransse Waren, aen sijn Majesteyt ootmoedighst deden een vrye Gift van verscheyde Sommen Geldts tot den voorsz. Oorlogh, om geheven te worden in ma-

manieren als volgt: Voor eerst wierdt sijn Majesteyt versocht, met advis van de Lords en Commons, te ordonneren en statuëren, dat alle Persoonen, oock Societeyten en Gilden in dat Rijck, van 't geen zy hadden in Geldt of deugdelijcke uytstaende Crediten, souden betalen den 100 Penning van alle Pensioenen, betaelt wordende uyt des Conings Inkomsten, meer bedragende als 20 Pont Sterlings in 't Jaer, van yder 20 Schellingen 3; alle Rechters en hare Suppoosten, Advocaten, Procureurs, Notarissen en Sollicitcurs, oock Medicijn-meesters de 20 Penningh van alle Salarien, welcke oock getrocken soude worden van 't Loon van alderhande Dienstboden; dat daer en boven alle Personen, niet genietende publijcke Aelmoessen, souden betalen een Engelsse Schellingh, uytgesleyt Kinderen beneden de 16 Jaren, van Luyden, die om Dag-loon arbeyden of dienen, of die om 50 Ponden gegoet zijn: Dat vorders yder, in de Rangh van Hertogh, soude betalen 50 Pont Sterlings, van Marquis 40, van Graef 30, van Vicomte 25, van Baron 20 Ponden; de outste Soon van een Hertogh, out boven de 16 Jaren, 30, de jonger 25 Ponden, de outste Soon van een Marquis 25 en de jonger 20 Ponden, de outste Soon van een Graef 20 en de jonger 15 Ponden, de outste Soon van een Vicomte 17 en de jonger 13 Ponden, de outste Soon van een Baron 15 en de jonger 12 Ponden, yder Baronnet 15 Ponden, een Ridder van 't Badt 15 Ponden, een Ridder Batshellour 10 Ponden, een Sergeant Attlaw van den Coningh 20 Ponden, en eenige andere Sergeants Attlaw 15 Ponden, een Escuyer 5 Ponden, een Gentlemen 20 Schellingen, en een Weduwe het derde part van 't geene, waer op de digniteyt van haer Man is getaxeert; dat schoon een Edelman, minderjarigh zijnde, hebbende 300 Ponden Sterlings, vorders soude betalen 20 Schellingen; een Aerts-bisschop 50 Ponden, een Bisschop 20 Ponden, een Deecken van een Cathedrale Kerck 10 Ponden, een Canonick 50 Schellingen; Doctoren in de Theologie, hebbende Beneficien, Doctoren in de Rechten of Medicijnen 5 Ponden; een Coopman binnen Londen, of in 10 mijlen na aen die Stadt, geen Burger zijnde, 10 Ponden; yemant die Neeringh of Hantwerck dede, bewonende een Huys van 30 Ponden en daer boven Jaerlijckx in Huur, 10 Schellingen; Participanten in de Oost-Indische en Guineesche Compagnien den 100 Penningh van hare Actien, en alle vreemde Coopluyden in 't Rijck 10 Ponden. Dese schattinge soude moeten werden betaeldt voor den 12 Juny, op peene van anders voor den 12 Julij geëxecuteert te werden, en wiert aen den Coningh toegestaen, dat daer op Gelt tegens 7 per Cento soude mogen lichten, mits dat het selve alleen tot den Oorlogh en niet elders soude werden geëmployeert. In 't tweede Lith van de voorsz. Acte wiert geseght, dat de ervarentheyt geleert hebbende, dat het in-brengen van de Fransse Wijnen, Brandewijnen, Linden, Zyde, Zout en Papier ende andere commoditeyten, groeyende, voortkomende of gemaeckt werdende in de Landen, staende onder den Franssen Coningh, seer had uytgeput de Schatten van 't Rijck, vermindert de waerde van de inlantse commoditeyten en Manufacturen, en in 't generael veroorsaeckt groot nadeel aen 't Rijck, dat ten dien opsichte wiert geordonneert en gestatueert, dat nae den 30 Maert geen Fransse Wynen, Azijn, Brandewijn, Lywaet, Zyde, Zout, Papier of eenige Manufacturen, gemaeckt van of ge-

mengt

mengt met Zyde-draet, Wol, Hair, Gout, Silver of Leder, groeyende, voortkomende of gemaeckt werdende in de Domainen van den Coning van Vranckrijck, binnen drie Jaren soude mogen werden ingebracht in 't Rijck en de Eylanden, daer onder behoorende, en dat het inbrengen en vertieren van soodanige Waren, gemengt of ongemengt, soude gereputeert werden noisance of beschadinge voor dat Rijck en yder Ingeseten van het selve: Dat de selve en de Schepen, met de welcke zy wierden overgebracht, by een yder souden mogen werden gesaiseert, en in bewarender hant souden blyven, tot dat daer tegens wettigh geinformeert en geprocedeert soude zijn by 12 Gesworens, die op haer proef souden verklaren van waer de voorsz. Waren souden wesen, en datse op haer Eedt Frans geoordeelt zijnde, by Sententie souden werden gecondemneert, soo 't Liqueurs mochten zijn, in publijcke Straten of Velden uytgegoten, en soo Stoffen of andere, verbrant te werden, en dat de inbrengers daer en boven souden verbeuren de volle waerde van de selve voor de eerste mael, en voor de tweede mael daer en boven inhabil verklaert, om Koophandel of eenigh Ampt te exerceren; dat verders eenige van de voorsz. Fransse Waren opgebracht werdende door Oorlogh-schepen of Commissie-vaerders, niet ontladen souden mogen werden, op de voorseyde poene, maer nae datse van goeden prijse verklaert waren, na elders moeten werden vervoert; dat verders geen van de voorseyde Waren, bereyts in het Rijck zijnde, souden mogen werden verhandelt of bewaert na den eersten Mey des volgenden Jaers 1679, Engelse Stijl, en dat tegens alle de voorseyde Waren, die nae de selve tijdt in 't Rijck gevonden souden werden, geprocedeert soude werden als tegens die geene, die tegens het voorsz. Verbodt souden mogen werden ingebracht.

't Was niet by toeval, maer met een seecker voornemen, dat twee saecken, als 't lichten van 't Gelde en 't verbieden van de Fransse Waren in een Acte waren gebracht, want men het een sonder het andere niet en begeerde: Daer waren verscheyde Engelse Kooplieden, die versochten, dat den tijt wat langer mochte werden genomen, maer den yver van 't Lagerhuys was te groot, soo dat de selve op den 30 Maert door den Speecker van 't selve Huys nevens noch eenige andere Acten aen den Coningh wiert gepresenteert, om sijn Majesteyts Approbatie, voegende daer by dese woorden, dat dese alleen diende tot een staeltje van de genegentheyt van 't Parlement: De Coningh consenteerde die, en vermaende daer by de Leden, dat sy geen tijt onnut, maer ten beste van 't Gemeen, wilden besteden.

Sijn Majesteyt had in 't begin van 't Jaer een Of- en Defensive Alliantie met desen Staet gesloten, en omtrent dese tijt wiert in Engelant met de Heer Ambassadeur van Beuningen noch gemaeckt een nader Tractaet, als een eeuwigh-durende defensive Alliantie.

Hier te vooren is gemelt het Addres, by het Lager-huys in-gestelt, om de Coningh te versoecken tot het immediatelijck declareeren van den Oorlogh aen den Coningh van Vranckrijck; 't selve was by haer aen 't Hoger-huys gesonden, om hare over-een-stemminge, maer dat wilde daer uyt gelicht hebben het woort van immediatelijck, (verstaet den Oorlogh te declareren tegens

Vranckrijck) alsoo de Coningh daer toe noch niet vaerdigh / en in behoorlijck postuur was / maer dat sijn Majesteyt 't selve soude doen / soo dra als hy konde / en begeerde daer en boven uyt gelaten te hebben de gantse Clausule van het thuys roepen van de Engelsse Ambassadeurs van Nimwegen en uyt Vranckrijck / als mede het doen vertrecken van de Fransse Ambassadeurs uyt Engelant / en alsoo beyde de Huysen van bysonder gevoelen zijnde / wierdt geresolveert / dat men weder zijts redenen van sijn gevoelen soude op-stellen / en die in een Conferentie met malkanderen overwegen; die van 't Lagerhuys stelden 't geene op dat volgt:

1. DAt alsoo sijn Majesteyt haer hadde verklaert, dat eene Ligue offensive en defensive met de Hollanders hadde gemaeckt, tegens den aenwasch en Macht van den Fransen Coningh, tot preservatie van de Spaensse Nederlanden, zy niet anders konden dencken, of sijn Majesteyt had sijne Affaires alrede daer na gedresseert; derhalven dat nu so verre geëngageert zijnde, een immediate Declaratie van Oorlogh tegens den selven Coningh niet dangereus of prejudiciabel aen sijn Majesteyts Affaires konde zijn. 2. Dat met het immediatelijck declareren van den Oorlogh, de Coningh vervolgens den Oorlogh mocht aenvangen, daer anders de Fransse Coning in de tegenwoordige onseeckertheyt die soude konnen beginnen, als hy daer de meeste voordeel by soude sien, en de Onderdanen van sijn Majesteyt aentasten, die nu noch op den Vrede vertrouwen; en dat ondertusschen de Geallieerde in groote onseeckerheyt souden blyven. Ten 3. dat de Wapenen van den Coning van Vranckrijck soo voorspoedigh zijn, dat indien de Coningh den Oorlogh niet immediatelijck declareert, wel licht yemant van de Geconfedereerde sonde konnen gedwongen worden, om den Vrede te maecken op soodanige Termen, als den Fransen Coningh soude begeeren, en dat wy als dan ons selven met groote swarigheyt souden moeten defenderen. Ten 4. dat de woorden, die het Hoger-huys in de plaetse wilde stellen, indefinitive zijn, en dienen souden voor die sijn Majesteyt soo langh van 't aenvangen van den Oorlogh hebben afgehouden. Ten 5. dat by 't declareren van een Oorlogh de gelichte Troupen immediatelijck mosten over Zee gesonden werden, daer die anders hier in 't Rijck souden verblyven, dat meer gevaerlijck voor sijn Majesteyt en destructive voor de Wetten, Vryheden en Eygendommen van de Onderdanen van dit Coninckrijck soude wesen. Ten 6. dat met de Declaratie sijn Majesteyts Onderdanen souden thuys geroepen werden, daer mede sijn Majesteyt en de Geconfedereerde haer soo veel souden versterken. Ten 7. dat also de Lasten groot sullen zijn, om dese Troupen te onderhouden, dat sy 't selve niet wel sullen konnen verantwoorden tegens die, welcke zy representeren, als met een klaer bewijs, dat de selve alreede buyten geëmployeert werden. Ten 8. dat als de Coningh den Oorlog sal beginnen, dat daer mede geen Mediatie bestaen kan. Ten 9. dat derhalven het verblijf van sijn Majesteyts Ambassadeurs tot Nimwegen de Geconfedereerde in twijffel sal houden, of sijn Majesteyt de Mediatie al heeft geabandonneert, en deswegen den Oorlog met minder vigeur souden voort setten, ende alsoo eenige apprehentie konnen geven, dat de Troupen, nae Vlaenderen

[illegible], meer souden dienen om een Vrede te maecken, als tot defensie tegens de Franssen. Ten 10. dat van de tegenwoordige machtige Conditie van den Coningh van Vranckrijck niet te verwachten is, dat die tot soo een Vrede sal willen verstaen, daer mede sijn Majesteyts Rijcken versekert souden zijn. En ten 11. dat de continuatie van een Franschen Ambassadeur alhier, na 't declareren van een Oorlogh, seer schadelijck is in 't respect van intelligentie en private correspondentie; en dat het beter is, dat de Engelsche Ambassadeur uyt Vranckrijck thuys geroepen wert, als dat de Franssen die thuys senden.

Hier tegens hadden de Lords mede het hare ontworpen / maer 't quam tot geene Conferentie / vermits die van het Hogerhuys verhindert waeren door een particuliere saeck van den Grave van Pembroock / die eerst den 14 April / na dat het Parlement gescheyden was / wiert getermineert / in maniere als hier na uytgedruckt staet.

De gemelde Grave van Pembroock was somwylen wat uytsporigh van Actien geweest / en wierdt nu beschuldigt / dat hy seecker Edelman / genaemt Mr. Coney / sonder dat die daer toe genoeghsame oorsaeck hadde gegeven / seer insolent met de Vuyst geslagen / en met de Voet getrapt had / invoegen dat den selven den sesden dagh daer na was overleden / doch echter had de geseyde Grave hem self gevangen begeven in den Tour / en wierdt op den 14 voorsz. daer over voor 't Hogerhuys te recht gestelt / met bysondere groote omswier: de Heer Cancelier / op Commissie van den Coningh / bekleede de Charge van High-Steewart van Engelandt / welcke nevens alle de Lords / sittende in hare Kleederen van Staet / sigh begaf nae seeckere Plaets / expres daer toe in Westmunsters-hal verbaerdight / en om-set met Leeningen voor den Coningh en 't Hof; daer waren oock Bancken voor de uytheemsse Ministers en andere Toehoorders / die in groot getal verscheenen: Den Gevangen compareerde voor de Bailie / en den Scherp-rechter presenteerde sig aen den hoeck van de selve met een Byl; men beschuldigde den Delinquant van Moort / als boven is gemelt / maer hy bracht een depositie van Doctoren en Chirurgijns voort / waer in de selve verklaerden / dat den genoemden Edelman niet en was gestorven van de geseyde mishandelinge; maer echter wiert by meerderheyt verstaen / dat hy Grave een Man-slagh had begaen / doch alsoo volgens een oude Wet / aldaer ingebracht / de gecondemneerde selfs over capitale misdaden / die niet geëxcipieert zijn / voor de eerste mael hen van de straffe (des doots self) mogen eximeeren / mits zy konnen lesen de een of de andere Passagie van den Bybel / in out Normans geschreven / en dat de Lords / welcke Sessie hebben in 't Parlement / de jure werden gereputeert sulckx alle te konnen lesen / soo heeft gedachte Heer Grave sigh na de pronunciatie van de Sententie met dit Privilegie van de Lords beholpen / om van de executie van de selve bevrijt te blyven / gelijck oock gevolgt is.

Het Parlement / vermits de Feest-dagen van Paesschen / versocht self voor een korten tijdt gescheyden te werden / 't welck van den 8 tot den 21 April geschiede. Ondertusschen had sijn Majesteyt alle Officiers / Soldaten ende

Bootsgesellen / in vreemden dienst zijnde / by een Proclamatie thuys ontboden / en dede een Bede-dagh tegens den 20 dito / zijnde daegs voor het wedersitten van 't Parlement publiceren / maer de selve was alleen in generale termen gecoucheert / ter eeren Gods / en omme des selfs rechtvaerdigen toorn en gramschap van dat Coninckrijck af te keeren.

Maer terwijl 't de Coningh van Engelant nu ernst scheen / om op de een of de andere wijse / 't zy by Tractaten of sigh nevens de Geallieerden te voegen / den loop der Fransse Successen te stutten / 't welck men voornamentlijck had bespeurt zedert sijn Hoogheydt laetst in Engelandt was geweest / en met sijne Majesteyts Nichte was getrouwt / ja dat de Heer Hertogh van Yorck vast bereytschap maeckte / om / in cas van continuatie van Oorlogh / self over in de Spaensse Nederlanden te gaen / ten eynde aldaer het Opper-Bewindt en Directie over de Militie waer te nemen / soo gebeurden twee saecken / die in Engelant beyde seer onsmaeckelijck waren ; dat was het qualijck bejegenen van de Engelsse Hulp-Troupen by de Vlamingen / en het slecht tracteren / dat de Fransen deden aen de Engelsse / Schotse en Yrsse Troupen / die te voren tot haer assistentie waren overgekomen.

Tot Brugge was aengaende het eerste het uytsporigste geschiet ; alwaer op Palm-Sondagh den 3 April des nae-middaghs de Bisschop met sijne Geestelijcke in Processie ging / waer by sigh dan ordinaris eenige devote Borgers voegende / soo was doenmaels daer mede onder / soo men voor het naeste heeft vernomen / een uytsporigh yverent Snyertje / 't welck met andere voor aenkomende / mede een Flambeauw droegh / en siende de Engelsse Officiers daer omtrent dese Processie staen aen-kijcken / soo treed hy tot een toe / en segt / Gy moet u Hoet af nemen ; waer op de andere / die juyst mede Rooms was / antwoorde / Ick weet wel wanneer ick mijn Hoedt af moet nemen , ick behoef dat van u niet te leeren ; 't welck de Snyer of niet wel verstaende / of qualijck opnemende / is op den Engelssen Officier aen-gedrongen / en heeft hem de Flambeau in 't Aengesicht gedouwt / tegens welcke impertinentie de Officier aenstonts sijn Degen trock / en sulckx van andere / die daer by stonden / mede gedaen zijnde / soo gaf dat soo grooten ontsteltenisse / dat de Bisschop / die 't Sacrament droegh / struyckelde / en voort in de naeste Kerck vluchte / waer van de navolgende de rechte oorsaeck niet wetende / ja sommige waer de Bisschop was gebleven / meenende dat hy door de Engelssen doot gesteken was / soo begonde den een en den ander te roepen / slaet doot, slaet de Engelsse Honden doot, en daer quam gelijck een gantsche oploop in de Stadt / wetende de Engelssen haer niet te bergen / sonder dat het meestendeel van de een en de andere kant te recht wisten / waer uyt dit ontstaen was / en onder des wierden al verscheyde Engelssen seer qualijck gehandelt / tot dat eyndelingh de Bisschop weder voor den dagh quam / en yder sigh nader begon te bedencken ; de Magistraet dede alle mogelijcke devvoiren / om het te stillen / en wanneer tegens den avont de Beroerte gedaen was / en bevonden wiert / dat de schult niet by de Engelssen / maer by de Burgers en Inwoonders was / soo heeft die eenige van de selve gevangen doen setten / en op de excuse dat het alleen uyt een misverstant

was

was geschiet / en dat men vergiffenisse door dese versocht / heeft namaels sijn Majesteyt van Engelant sigh niet hart daer ontrent vertoont; doch wanneer naderhant tot Brugge een Processie wiert gedaen / begaven de Engelssen haer te voren op de Wallen / toonende meerder bescheydentheyt als die / tot wiens hulp zy waren gekomen.

Het ander van 't qualijck tracteren der Engelsse / Schotse en Yrsse Trouppen geschiede in Vranckrijck / op verscheyde wijsen; de meeste voerde men verre van de Zee-kant / en danckte die toen af / sonder veel Gelt te geven / soo dat veele / die geen Franssen dienst wilden aen-nemen / al bedelende thuys mosten komen; en eenige Officiers wierden in 't overvaren van een Fransse Caper noch geplondert.

Maer dit was niet van gewicht / ten opsichte van het groote werck / namentlijck of de Coningh van Engelant mede in Oorlogh tegens Vranckrijck soude treden / waer toe de Keyserlijcke Minister de Graef van Walsteyn ende de Spaensse de Marquis van Borgomainero dapper arbeyden / maer sijne Majesteyt begeerde daer toe niet te komen / voor dat eerst noch een nader Quadruple Alliantie met den Keyser / Spangien en desen Staet soude zijn gesloten / niet alleen om den Coningh van Vranckrijck gelijckelijck tegens te gaen met de Wapenen / maer oock door een gelijck Verbodt van sijne Waren ende Manufacturen; welck Tractaet met de Keyserse en Spaensse Ministers al seer verre was geavanceert / als de Heer van Beuningen / Ambassadeur van desen Staet / noch bleef wachten na Pouvoir van dese kant; maer 't selve vont hier meer swarigheyt als de Engelsse wel gedacht hadden / als werdende geoordeelt / dat daer door niet alleen de Commercie hier te Lande merckelijck soude werden beschadight / maer oock dat met soodanigen Tractaet de continuatie van den Oorlog genoegsaem soude vast gestelt werden / daer men / om veele redenen liever wenschte uyt te wesen.

Alsoo was het Parlement den 21 April al weder vergadert / eer noch de geseyde Quadruple Alliantie tot perfectie hadde konnen gebracht werden / waer van de Coningh aen 't selve liet weten: Dat hy haer doenmaels had gemeynt saecken bekent te maecken, die haer groot contentement souden hebben gegeven, maer dat tegens sijn verwachtinge die noch soo verre niet en waren geavanceert, als hy wenschte, ter oorsaecke dat den Ambassadeur van Hollant noch niet sufficientelijck genoegh geauthoriseert was, om de Alliantie te sluyten met den Keyser en Spangien, als oock wegens het Verbodt der Fransse Waren en Koopmanschappen, waerom sijn Majesteyt dienstigh had gevonden haer te doen adjourneren tot den 29 April, oude Stijl, als wanneer de affaires, soo sijn Majesteyt verhoopte, in soodanigen stant souden zijn, dat zy dan Resolutie souden konnen nemen, na vereysch van saecken.

Doch geheel anders is 't gantsche Werck gekeert: Want de Coning van Vranckrijck / tot Parijs gekomen zijnde / en sijn gedachten over een generale Vrede hebbende laten gaen / heeft selve het nae-volgende Project ontworpen / en dat gesonden hebbende aen sijn Ambassadeurs tot Nimwegen / heeft het den 15 April door de Heeren Engelsse Ambassadeurs aen de Heeren Ambassa-

bassadeurs en Ministers der Geallieerde laten overhandigen / 't welcke luydt aldus:

Conditien, op de welcke sijn Alder-Christelijckste Majesteyt genegen is den Vrede te willen maecken.

EErstelijck, de getrouwigheyt waer mede sijn Alder-Christelijckste Majesteyt hem onverbreeckelijck verklaert tot het onderhouden van sijne Alliantien, heeft hem verplicht, van nimmermeer tot eenige Propositien van Vrede te verstaen, 't en zy de geheele en volkomene satisfactie van den Coningh van Sweden daer inne sal zijn begrepen; oock is hem 't selve positivelijck belooft geweest door den Coningh van Groot Brittannien, als sigh in dit poinct sterck maeckende voor hem en voor de Staten Generael; en maeckt ook noch ten desen dage 't eerste Articul van 't geen by hem wert geëyscht, en sonder het welcke hy niet soude konnen besluyten over alle de andere.

Alsoo het Interest van den Hertogh van Gottorp is geattacheert aen dat van Sweden, 't welck maeckt een gedeelte van 't Tractaet van Coppenhagen, van het welcke sijne gemelde Majesteyt heeft geweest Guarandeur voor die Kroon; soo begeert sijne Majesteyt, dat die mede in het Tractaet sal werden begrepen, op soodanige Conditien, daer mede hy kan blyven voldaen; In het reguard van den Prince en Bisschop van Straetsburg attacheert sijne meergemelde Majesteyt hem formelijcken aen de restitutie van dien Prince, in sijne Staten, Goederen, Eeren en Voorrechten, soo voor hem als voor sijn gantsche Huys, en particulierlijck voor den Prince Willem van Furstenbergh, sijnen Broeder, welckers vryheyt behoort te zijn een van de eerste poincten van Vrede.

Voor soo veel het Keyserrijck aengaet, gelijck sijne Alder-Christelijckste Majesteyt constant blijft in de selve gevoelens, als hy betuygt heeft voor des selfs rust, dat hy het heeft getroubleert gesien met onlust, en dat hy hem met droefheydt gedwongen heeft gevonden den Oorlogh aldaer te voeren; hy en sal niet veranderen in de publijcke verklaringe, die hy soo meenigmalen heeft gedaen, dat hy alleen maer insteerde tot het restabilieren van de Tractaten van Westphalen, in alle hare deelen, en datse noch eens mochten dienen, omme den Vrede aen Duytslant weder te geven: 't Selve doet oock dat hy dese alternative of verwisselinge aenbied, of Fryburgh wederom te geven, en dat Philipsburgh aen hem weder gegeven werde, of Fryburgh te behouden, en dat Philipsburgh bleef aen het Keyserrijck, sonder yets te veranderen in alle het resterende van het geene in de voorgenoemde Tractaten is begrepen.

Wat Spangien belangt, welckers Intrest de aldergrootste wel schijnt in desen Oorlogh, en dat Engelant, Hollandt en de nabuurige Staten in Vlaenderen hebben betuygt daer en boven te begeeren, dat' er aen die Kroon soude overblyven een Frontier in de Nederlanden, bequaem omme dese Barriere te sluyten, die zy vertrouwden seer important te zijn tot haer ruste; sijne Alder-Christelijckste Majesteyt heeft wel willen accorderen, door de tusschen-komste van den Coningh van Groot Brittannien, de middelen van die te restabiliëren; 't welck in in desen aensien, soo als hy hem alreede aen dien Prince hadde verklaert, dat hy

heeft

heeft aengeboden en noch is aenbiedende aen Spangien weder te geven dese naevolgende Plaetsen.

Eerstelijck, de Plaetse van Charleroy.

Limburgh, met 't geene daer aen dependeert.

Binsch ende sijn Prevosté.

Aeth, ende hare Castelleynie.

Oudenaerde, ende haer Castelleynie.

Cortrijck, en haer Castelleynie, onder reserve van de Streecke van Meenen.

Gent, met alle 't geene daer aen dependeert.

St. Gilain, maer dat de Fortificatien daer van sullen werden geraseert.

Voor soo veel importante en gefortificeerde Plaetsen, door sijne voorsorge, met soo veele depences, eyscht sijn Majesteyt by verwisselinge, dat Spangien hem sal cederen van 't geene hy door sijn Wapenen in desen laetsten Oorlogh heeft geoccupeert.

Het geheele Franche Compté.

De Stadt Valenciennes, en 't geene daer aen dependeert.

Bouchain, met 't geene daer aen dependeert.

Condé, met 't geene daer aen dependeert.

Camerick en het Cambresis.

Aire en St. Omer, met 't geen daer aen dependeert.

De Stadt Yperen, met hare Castelleynie.

De Plaetsen Warwick en Warneton op de Lis.

Poperinge, Bailleul en Cassel, met het geene daer aen dependeert.

Barry en Maubeuge, met 't geene daer aen dependeert.

Met een woort alle de Plaetsen en het Landt, het welcke hy nu in besittinge heeft, uytgenomen de Plaetsen die hier boven staen genoteert, die hy wel wil weder geven.

De Stadt Charlemont, of by verwisselinge Dinant, tot keure van sijn Catholijcke Majesteyt, op conditie dat hy op sig sal nemen van den Bisschop van Luyck te verkrijgen het afstaen van Dinant, en de toestemminge van den Keyser en het Keyserrijck.

In deser voegen sullen de Frontieren van Spangien in de Nederlanden voortaen haer begin nemen van de Zee, aen de Mase, Nieupoort, Dixmuyden, Cortrijck, Oudenaerde, Aeth, Bergen, Charleroy en Namen; en dese Barriére, op de welcke men soo langen tijdt heeft geinsteert, sal zijn geapuyeert door de Plaetsen, welckers Fortificatien sijn Alder-Christelijckste Majesteyt Millioenen hebben gekost, en die hem sullen priveren van de advantagie, die hy heeft gehad tot deser uren, van te hebben soo na gelegene en importante Posten, tot voor de Poorten van Brussel.

Ten regaerde van de Staten Generael, boven de satisfactie, die sijne Majesteyt haer geeft by de Articulen met Spangien, wil hy Maestricht noch wel weder geven, en aen haer accorderen het Tractaet van de Commercie, in dier voegen als het selve is geprojecteert geweest.

En omme een eynde te maken van sijne laetste betuyginge te geven van sijne in-

intentie tot den Vrede, wat reden hy oock mochte hebben omme in de possessie te blyven van Lottharingen, soo vint hy goet, den Prince Charles daer weder in te sullen doen treden, onder een van dese twee alternativen, van de welcke hy hem de keure laet.

De eerste is, van hem te herstellen in conformité van de Artijckelen in het Tractaet van de Pyreneen, sonder in een van de selve yets te changeren of altereren; de tweede, van hem te herstellen in alle sijn Staten, uytgenomen van de Stadt Nancy, de welcke soude moeten blyven aen sijn Alder-Christelijckste Majesteyt in alle Souverainiteyt, en van dien Wegh, de welcke over een gekomen is by het Tractaet de Anno 1661, omme te passeren van sijn Frontieren in der Elsas, en van die geene de welcke soude nodigh wesen om te passeren van Vranckrijck na Nancy, en van Nancy na Mets, Brisack en het Franche Compté, op conditie nochtans, om hem te desdommageren van de voornoemde Stadt van Nancy, sal sijn meergemelde Majesteyt hem wedergeven de Stadt Toul, considerabel door haer groote en door haer situatie, en noch meerder door des selfs Bisdom; sijn Majesteyt eyscht noch dat Langwick en sijn Prevosté hem sal werden gecedeert, maer met die aenbiedinge van op de selve tijt den Prince van Lorraine te recompenseren met een andere Prevosté van gelijke waerdye in de drie Bisdommen, gelijck Marsal aen hem is gecedeert door een bysonder Tractaet; het en is hedendaegs niet meer een gedeelte van Lorraine, soo en sal hy oock niet intreden in dese restitutie.

Dese Conditien zijn die geene, die komen en behooren te formeren de grontlegginge van de generale Vrede, waer toe sijn Alder-Christelijckste Majesteyt hem al voor lange aen den Coningh van Engelant heeft verklaert, als zijnde het laetste poinct tot het welcke hy hem kan uytlaten, en op het welcke sijne Vyanden konnen verkiesen of de Vrede of den Oorlogh, en hy pretendeert oock niet dat zy hem verder engageren als tot den 10 van de Maendt van Mey, nademael het niet redelijck soude zijn, dat sijne Vyanden hem aensagen als een Party, die haer altijt vry stont aen te nemen, wat nieuwe schade zy hadden gedaen, en dat zy haer souden prevaleren van dese trouwe, om den Oorlogh te doen duren.

St. Germain en Laye den 9 April 1678.

De sentimenten waren daer omtrent seer verschepden / maer in 't generael wiert geoordeelt / dat soo veel ons aen-gingh / wy geen reden hadden dese Conditien te verwerpen / doch de swarighepdt dede sigh meest op ten opsichte van de Geallieerde / want als met de Ministers der selver in den Hage daer over wiert gebesoigneert / soo sloegen zy die alle gelijckelijck af / seggende dat men die in geenen deele konde approberen of aen-nemen / eensdeels om dat de Articulen in sijn epgen aert onredelijck waren / en anderdeels om dat 'er geene gelijckhept in was / gemerckt dat Vranckrijck satisfactie voor sijne Geallieerde pretendeerde / en geene aen de Geallieerde van desen Staet wilde geven / of immer soodanige niet daer die satisfactie in konden nemen: Men had derhalven dit Project gaern aengesien als een Plan / waer op men nader soude konnen handelen / maer de Heeren Fransse Ambassadeurs tot Nimwegen daer over ondervraegt zijnde / gaven tot antwoort / dat haren Coningh niet ge-

negen

negen was daer over in Handelinge te treden / maer dat de hoogh-strijdende Partyen voor den 10 Mey simpelijck souden moeten verklaren / of sy geneghen waren de Vrede op de voorsz. Conditien aen te nemen of niet: Sijn Hoogheyt was hier over self in den Hage gekomen / alwaer doenmaels de Heeren Staten van Hollant en West-vrieslant juyst vergadert waren / en na dat de Leden daer de selve een keer nae hare Principalen waren gaen doen / soo is op den 2 Mey in presentie van sijn Hoogheydt daer over gedelibereert; en alsoo men garen met de Geallieerde gesamentlijck soude hebben gesloten / en dat der selver Ministers ten principael excipieerden op de kortheyt des tijts / soo wiert goet gevonden / dat de Heer van Beverningh / Ambassadeur van desen Staet op de Vrede-handel / die in den Hage was gekomen / weder nae Nimwegen soude keeren / en sien of de Heeren Fransse Ambassadeurs by den Coningh haer Meester geen twee Maenden tijt voor de Geallieerden souden konnen obtineren / en dat ondertusschen de Heer Diderick de Leyde van Leeuwen nae Engelant aen den Coningh van Groot Brittannien / en den Heer Jacob Boreel nae Brussel aen den Heer Hertogh van Villa Hermosa souden gaen / om aen beyde de Hoven de saecken tot den Vrede te disponeren: Inmiddels zijn de Staten van de respective Geunieerde Provintien hier op mede expres na den Hage beschreven / die vervolgens haer extraordinaire Gedeputeerden derwaerts hebben gesonden / en in de Treves-Kamer haer Vergaderingh hebben gehouden.

Doch hoewel men daer aen verscheyde Oorden van dese kant werckelijck was / om dit groote Werck ten gewenschten eynde te stieren / alsoo men hier niet salutairder als den Vrede konde bedencken / soo was den tijt al bynа verloopen / sonder dat men noch eenige verdere uytslagh van 't goet vinden der Geallieerden had; echter quamen de Heeren Fransse Ambassadeurs tot Nimwegen op den 7 Mey de onse sommeren / of desen Staet de Conditien wilde aen-nemen of niet / die daer op nae den Hage hebben gesonden om bescheyt / 't welck was / dat wy wel vaerdigh waren / maer dat wy wachten na de Geallieerde / versoeckende als voren langer tijt; waer toe zy Fransse Ambassadeurs zeyden niet gelast te zijn: maer korts daer na quam de Heer Grave d'Estrades / een van de Heeren Fransse Ambassadeurs / den Heer Beverningh spreecken / hem bekent maeckende / dat sijn Koningh den 15 Mey tot Gent soude wesen / en dat die niet ongaern soude sien / dat desen Staet yemandt aldaer aen sijn Majesteyt af-sont / om over de Stilstant van Wapenen nader te spreecken / alsoo die daer toe niet ongenegen was.

Maer laet ons ondertusschen sien / hoe de Heer Diderick de Leyde van Leeuwen in Engelandt en de Heer Boreel tot Brussel zijn gevaren; de eerste arriveerde daer den 9 Mey / als wanneer de Gemoederen seer opgeset waren tegens desen Staet / om dat de selve de Vrede socht / welcke men daer gantsch ruineus voor de gemeene saecke oordeelde; en daer op het Parlement / volgens haer Adjournement / juyst op den dagh van sijn arrivement weder vergaderende / heeft de Coningh / om alle schult van hem af te schuyven / geresolveert self weder in 't Parlement (hoewel tegen gewoonte) te verschij-

nen /

tien / [illegible] Heer Cancelier [illegible] openingh van saecken te laten doen / die hy [illegible] / wiens [illegible] op sijn [illegible] van haer Majesteyt te dienen:

Mylords en gy Edelen, en Borgers van het Huys der Gemeente.

SYne Majesteyt, hebbende gemaeckt een Alliantie Of- en Defensive met Hollandt, en getracht de selve noch krachtiger te maecken met het aengaen van meerder en vorder generale Alliantie, tot voortsettinge van den Oorlogh, heeft niet onbillijck geoordeelt, alvorens de laetste handt aen 't werck te leggen, het advijs van beyde de Huysen des Parlements te nemen, als geresolveert zijnde hem selven daer na te gedragen. En ten eynde het Parlement bequaem mocht wesen, om een klaer en seecker jugement in dese materie te geven, soo heeft sijn Majesteyt gecommandeert, dat den tegenwoordigen staet en conditie van saecken geheel en volkomentlijck aen U L. soude geopent werden, 't welck ick sal doen in weynigh woorden. De eerste Addresse van beyde de Huysen aen sijne Majesteyt is geweest op den 16 Mey 1676. in de welcke geobserveert zijnde de dangereuse aenwasch van de Franse Monarchye, en de Conquesten in Vlaenderen gemaeckt, met de quade consequentien, die daer uyt te verwachten zijn, so wierdt sijn Majesteyt versocht om sijn selven te versterckent met sulcke nieuwe Alliantie, als sijn Coninckrijcken mochten verseeckeren, en de Spaense Nederlanden preserveren, maer dit Addres en requireerde niet, noch scheen niet te strecken ten eynde sijn Majesteyt soo haestig en abrupt soude affscheyden van den staet van Mediateur, dat hy immediatelijck een partye in den Oorlogh soude worden, voor dat eenige sodanige Alliantie gemaeckt soude zijn. Dese Addresse wiert gevolght van verscheyde andere Addressen van 't Lagerhuys, in de Maenden van April en Mey daer aen volgende, alle sijn Majesteyt presserende, omme te haesten met het aengaen van soodanige Alliantie, en een van dien specialijck dringende tot een Of- en Defensive Alliantie met de Staten Generael; en in der waerheyt, gelijck geen Alliantie konde gemaeckt werden, voor wy met Hollant gesloten hadden, soo konde oock geen aenvangh gemaeckt worden, voor men de meeninge van den Prince van Orangien perfectelijck wist, alsoo aen hem soude dependeren veel van de verseeckertheydt en secretesse, welcke absolut van noden was, om soodanigen Tractaet tot perfectie te brengen. Maer de Prins was in soo grooten embarras van saecken, en in so een hitte van Actien, dat die gantsche Somer geen tijdt konde werden gevonden, om dat Tractaet aen te vangen; en op dat geen tijt mocht verloren gaen, soo dede sijn Majesteyt thuys soo veel als hy konde, om sijn self bequaem te maken en te bereyden tot soodanigen Alliantie, tegens den tijt daer toe soude gekomen zijn; hy repareerde sijn oude Vloot, en dede inkopen alle nootwendigheden tot de Zee en 't Canon, om te beter te verseeckeren de verre Plantagien en de naby zijnde Eylanden, spenderende een groot gedeelte meer als de 200000 Ponden, welcke hy vermocht te borgen op den Excijs, en soo hy doen hadde konnen verkrijgen 600000 Ponden compleet, (gelijck hy begeerde) de onkosten, gedaen tot dese en andere Magasijnen ende voorsieningen, beyde voor de Zee en het Lant, souden op dese tijt een universele vernoeginge en satisfactie hebben gegeven: Sijn Majesteyt liet het hier niet by

blyven

blyven, maer continueerde het overige van den Somer, om soo veel te vorderen als hy konde in de Alliantie met Hollant; ten dien eynde dede hy in de Maendt van Juny sijn Ambassadeur Sr. William Temple thuys komen van Nimwegen om geëmployeert te werden tot de Negotiatie met den Prince van Orangien, aengaende de mesures, die noodigh waren te nemen tot de gemeene verseeckertheyt, maer de continuële Actien van den Prince dede die uytstellen tot in Augusto naestkomende, als wanneer de Coningh appoincteerde sijnen Ambassadeur Hyde, om den Prince op te wachten, van hem te vernemen, wat cours best diende genomen te werden, soo de saecken doen stonden; en hem te versoecken, dat hy sijn eygen meeninge wilde schryven, of sekere Persoon herwaerts senden, die daer toe geïnstrueert was, of dat hy self soude willen overkomen; welck laetste de Prins beliefde te kiesen. Uyt de conversatie met sijn Hoogheydt vernam sijn Majesteyt wel haest tot wat een lage staet de affaires in Hollandt waren gekomen, en in wat disordre de rest van de Geconfedereerde waren, verliesende die in Vlaenderen alles, en zijnde 't Volck in Hollant violent voor de Vrede; soo dat' er geen andere remedie of expedient scheen over te wesen, dan dat sijne Majesteyt soude besoecken of 'er noch een Vrede op redelijcke Conditien soude konnen geobtineert werden, als zijnde het voornaemste en principaelste poinct, waer toe de Coningh het gantsche Jaer ernstelijck by de Staten was aengesocht, dat is te seggen in de Maenden van January, Mey en September laetstleden, voor dat den Prince over quam; en sijn Majesteyt had reden te geloven, dat soodanigen debvoir aengenaem soude zijn aen de Staten, en nam daer by gelegentheydt om de selve Staten te engageren (in cas van weygering) dat zy souden treden in soodanigen Alliantie met sijn Majesteyt, als hem bequaem mocht maecken, om me sijn begeeren te obtineren by de wegh van Wapenen, want hy verstont wel, dat de Staten van Hollant, welcke hy al langh moede van den Oorlogh hadde gevonden, noyt in eenige Alliantie met sijn Majesteyt souden willen treden tot vervolginge van den Oorlogh, sonder te hebben een Prospect van Vrede; en om de Werelt te overwinnen, dat sijn Majesteyt was geresolveert de Intresten van de Staten Generael op het uyterste te trouwen, soo heeft sijn Majesteyt (die niet anders konde sien, als dat het geluck en prosperiteyt van den Prince seer veel dependeerde aen de rust en welvaren van die Landen) in de tijdt van haer meeste dringende gevaren sijn Nichte aen den Prince ten Huwelijck gegeven; welcke daet alleen genoegh is, om de vreese hier te Lande uyt te blusschen, en de hoope van alle die buyten zijn, te vermeerderen; en met dese verseeckeringe en dese heerblijckelijckheyt van des Conings goede intentie aen de Staten, is den Prince te rugge gekeert: En nu ten eynde dat geweten mocht werden, wat sijn Alder-Christelijckste Majesteyt wilde consenteren tot soodanige Conditien van Vrede, als voor de Staten aengenaem mochten zijn, en dat soodanige mesures mochten werden genomen, als nodigh souden zijn in cas van weygeringh, soo zijn Conditien geprepareert, en gesonden na Parijs met den Grave van Feversham, maer hy keerde met een antwoort te rugge, dat seer weynigh voldeed: Dit quaet bescheyt aen den Coningh gekomen zijnde, soo heeft sijn Majesteyt verhaest de Vergaderingh van 't Parlement, en procedeerde om te stuyten het Tractaet met

de

de Staten Generael, om dese Conditien met gewelt van Wapenen te bekomen, als die niet verkregen konden werden door sachte middelen; en dit was de Of- en Defensive Alliantie met Hollant, die gesloten is in 't begin van January laetst, welcke sijn Majesteyt goetelijck heeft beliest, dat aen 't Parlement sal werden gecommuniceert, indien het sal begeeren die te sien: En sijn Majesteyt op de selve tijt, en tot vordere satisfactie van sijn Parlement en te beter verseeckeringh van sijn Coninckrijcken by alle voorvallen, heeft vorder sorge doen dragen tot het maecken van een andere eeuwighdurende Defensive Alliantie met de Staten Generael. In executie van de Of- en Defensive Ligue, sont sijn Majesteyt aen de Staten, om het getal van de Zee en Lant-macht te hebben vast gestelt, toestaende wat sijn eygen Quota ter Zee soude wesen, en schickte eenige Machten over in Vlaenderen, en soude meerder gesonden hebben, ten ware eenige difficulteyten waren gemaeckt aen die kant, welcke sijn Majesteyt, van wegen de vriendtschap, die hy met de selve heeft, niet goet en vint op te halen: De naeste saeck, die absolutelijck nootsaeckelijck was om te doen, was te hebben een gemeene Alliantie van alle de Partyen, die in de selve souden treden, om den Oorlogh aen te vangen, en te disponeren van de verscheyde Plaetsen van de t'saem-gevoeghde Machten, met het generael Verbodt van Commercie, en met te voorsien tegens alle waerschijnelijckheydt van eenigen separaten Vrede: Om welcke oorsaeck sijn Majesteyt sijn eygen Commissarissen appoincteerde te vergaderen en tracteren met de uytheemsse Ministers, maer tegens sijn Majesteyts groote verwachtinge bleeck het, dat de Hollandtse Ambassadeur geene macht had om te tracteren, 't welck de andere Ministers dede weygeren in eenigh discours te treden, en derhalven om te obtineren, dat die Pouvoirs mochten werden gesonden, soo heeft sijn Majesteyt belieft (behalvens de herhaelde en aendringende instantien van sijn eygen Ambassadeur in Hollant) selver aen de Staten seer ernstelijck over dese materie te schryven: In 't laetst het Pouvoir quam, maer de Instructien voor den Ambassadeur waren soo, dat niemendal konde werden besloten aengaende die Poincten, welcke meest essentiël en nodigh waren, om tusschen ons vast gestelt te worden, en daer sijn Majesteyt noyt heeft gelaten op te dringen tot op desen dagh; maer zedert vont de Koningh, daer hy altijt voor gevreest had, dat de Hollanders haest maecken, om uyt den Oorlogh te geraecken, en soo verre waren, van haer selven te begeven tot het aengaen van eenige nieuwe Alliantien, tot te vigoureuser vervolginge van dien, dat het geheel onseeckere gronden heeft, of zy sullen willen volharden in de Offensive en Defensive Alliantie, die zy met den Coningh gemaeckt hebben, of hoe verre dat zy sullen willen gaen, als zy al volharden souden; want voor dese tijdt self hebben zy in consideratie genomen, of zy soodanigen Vrede souden accepteren, als den Alder-Christelijcksten Coningh goet heeft gevonden haer tot Nimwegen te laten aenbieden, doch het is buyten sijn Majesteyts consent en toestaen, en contrarie die Ligue, by welcke zy aen hem geobligeert zijn, om den Oorlogh te vervolgen tot een beter Vrede soude geobtineert konnen werden; om dit voor te komen, heeft de Coningh een Expressen gesonden, ten eynde 't voornemen te weten, wat zy voor hadden met sulcken manier van procederen, en haer daer van af te raden, met haer te laten

sien,

sien, dat dit soo quaden Vrede voor haer als voor de rest van de Christenheyt soude zijn, als haer Vyanden souden konnen wenschen; maer de Coningh ontfangt geen ander bescheyt van haer, als klachten van haer armoede en uytterste onbequaemheyt, in het dragen van vorder Lasten tot het voeren des Oorlogs; en de Coningh is geinformeert door sijnen Ambassadeur, dat zy voor hebben om aen sijn Majesteyt over te senden een extraordinaris Envoyé, en sijn Majesteyt te bidden tot het accepteren van dese Propositien, en haer self daer over te excuseren op de generale impatientie van haer Volck. Dit is de stant van saecken, en soodanigh staet het op desen dagh tusschen ons en Hollandt, van wie wy nu weynigh hoope hebben, dat het soo verre sal treden in een nieuwe gemeene Alliantie, om die Quadriple te maecken: En nu op dese gantsche materie begeert de Coningh uw Advijs, wat best is voor hem te doen in dese sware conjuncture, en geresolveert dient te werden, om daer in te procederen, en daerom versoecke uw ernstigste en spoedigste overlegginge.

Hier op versocht het Lagerhuys communicatie van 't geene tot noch toe was verhandelt / soo met haer Hoog Mog. als 't geene de Graef van Feversham in Vranckrijck hadde voorgedragen / maer vonden in geen van alle satisfactie; en wiert weder het poinct van de Religie by der hant gevat / alsoo veel van de Leden oordeelden / dat men door meer effectuële middelen het Rijck securr behoorde te stellen tegens 't prevaleren van de Paepse partye / ja terwijlen sommige Leden / niet denkende dat'er yets voornaems soude passeren / absent waren / is by meerderheyt van 60 Stemmen gevoteert geene Consenten / hoe urgent die mochten zijn / meer te dragen / ten zy het selve alvorens soude zijn gedaen: Zy examineerden wel de Oratie van den Heer Cancelier / maer de Alliantien / met desen Staet gemaeckt / als boven geseyt / gaven geen vernoegen / voornamentlijck niet het Of- en Defensive Tractaet / als te favorabel voor Vranckrijck / en 't geen de Grave van Feversham in Vranckrijck had gedaen / meynden zy / dat schriftelijck behoorden te hebben / soo dat zy noch nader openingh van 't een en 't ander versochten / en toonden niet weynigt misnoegt te zijn over eenige Ministers / die zy dachten / dat het werck tot dien stant gebracht hadden; daer wiert oock te verde gebracht / dat de Geunieerde Provintien voorgaven onmachtigh te zijn den Oorlogh langer te continueren / daer op sommige voorsloegen / van haer te subsidieren / en andere / dat men moste weten / wat zy wel souden konnen doen; maer naer veele Debatten is 't daer op uyt gekomen / dat het selve Lager-huys heeft geresolveert een Addres met eenige Versoecken aen den Coning te presenteren / welcke uyt het selve / soo als 't hier onder staet / klaerst is te sien; de overleveringe geschiede daer van den 21 Mey / en luyde aldus:

Met believen van u Majesteyt.

WY uwe Majesteyts ootmoedigste en getrouste Onderdanen, de Communs, in dit tegenwoordige Parlement vergadert, erkennen in alle behoorlijckheyt en danckbaerheyt u Majesteyts groote gratie en gonst, in 't begeeren van ons

Advys op den staet van uwe affaires in dese tegenwoordige conjuncture, waer in u Majesteyts eere en de verseeckertheyt van dit Coningrijck soo hooglijck gelegen is: Ingevolge van welcke u Majesteyts Beveelen, namen wy immediatelijck in consideratie, 't geene ons by uw Majesteyts ordre was gecommuniceert, en na serieuse examinatie en overweginge van de materie, resolveerden wy op ons voorgaende Advys,'tgeen (ter oorsake van de urgentie van d'Affaires, en de expeditie die deselve doenmaels vereyschte) wy presenteerden in die forme, welcke niet gebruyckelijck was in materie van so groote importantie, en wy doen, om die consideratie, bevalen aen ons Committé te excuseren: En ter oorsaecke, dat wy apprehendeerden, dat de gevaren soo eminent waren, dat het delay van de minste tijt soude dangereus geweest zijn, en tot groote prejuditie van u Majesteyts dienst, en de verseckertheyt van u Coningrijcken, na dat soo veel tijt alrede verloren was, soo dachten wy het nootsaeckelijck, door ons self aenstonts aen u Majesteyt te geven, het geen in saecken van dese nature geheelijck is in de keure van het Huys, en is dickmael soo by ons gepractiseert. En alsoo dese occasien soo pressant zijn voor u Majesteyt, en 't gantse Coningrijck daer van soo dapper sensibel, soo moeten wy u Majesteyt ernstelijck versoecken, dat ons wil communiceren de Resolutien, die u Majesteyt heeft genomen op ons geseyde Advys, op dat daer door dese eminente gevaren mogen voor-gekomen werden: En daer de Communs verstaen, dat de presente inconvenienten en gevaren, onder welcke het Coningrijck nu legt, genoegsaem geheel of een groot gedeelte souden hebben konnen werden geprevenieert, indien u Majesteyt had aengenomen dat Advys, 't welck wy in alle ootmoedigheyt en danckbaerheyt aen u Majesteyt presenteerden op den 20 Mey, en 't geen wy reïtereerden op den 31 January laetst; de weygeringh van welcke, en 't demitteren van 't Parlement in January voorsz. was de occasie van dese quade consequentien, welcke sedert soo binnen als buytens Lants gekomen zijn. Al 't geen ontstaen is van de verkeerde interpretatie van onse procedüren, voorgegeven aen u Majesteyt by eenige particuliere Personen, door een secrete wegh, sonder kennisse en advys (soo als wy verstaen) van uwen Raedt, even al of wy invadeerden u Majesteyts Prærogativen, van 't maecken van Vrede of Oorlog, daer wy alleenlijck presenteerden ons ootmoedigh Advys in materie, waer in de verseeckertheyt van het Coningrijck was gelegen, 't geen een Recht is, dat noyt in geschil is getrocken in de tijdt van u Majesteyts Coninglijcke Prædecesseurs, en sonder 't welcke uwe Majesteyt noyt seecker kan zijn: op welcke gronden u Majesteyt was geinduceert, om te geven op dese Addressen soodanige Antwoorden, verwerpende ons Advys, dat daer door u Majests. goede Onderdanen oneyndelijck zijn gediscourageert geworden, en den staet van u Majesteyts affaires tot een seer deplorable conditie: Deshalven wy ootmoedig versoecken, tot het beste en verseeckertheyt van u Coningrijcken, en voldoeninge van uw' Onderdanen, dat u Majesteyt gratieuselijck wil believen te removeren de Raetslieden, welcke tot dese Antwoorden op onse Addressen van den 20 Mey en 21 January laetst, of yder van dien hebben geraden. En wy moeten verder ootmoediglijck versoecken, dat u Majest. gunstelijck wil accepteren ons ootmoedige Petitie en Addresse, als procederende van harten, geheelijck devoot tot uwe Majesteyts

steyts dienst; en gelijck wy noyt hebben gemancqueert in 't geven van getuygenisse van onse affectien en getrouheyt tot uwe Majesteyts Persoen en Gouvernement, soo magh u Majesteyt voort confidentelijck verseeckert zijn, dat wy noyt sullen mancqueren te supporteren u Majesteyts grootheyt en intrest, soo langh u Majesteyt sigh hout aen onse raetgevingen, niet tegenstaende eenige sinistre of self geinteresseerde debvoiren aen u Majesteyt mochten geven contrarie Impressien, en wy versoecken verder aen u Majesteyt, dat den Hertogh van Lauderdale (laetst gemaeckt Grave van Guylford) magh geremoveert werden van sijn Majesteyts presentie en Raet.

En alsoo 't meergedachte Lagerhuys / niet tegenstaende de Bootschap aen haer wegens sijn Majesteyt gedaen / van dat 'er nieuwe Consenten mosten zijn / om de Militie te Water en te Lande te onderhouden / alles liet stil staen / tot dat hier Antwoort op soude komen / als oordeelende de Leden / dat zy alvoren behoorden te weten of 't Oorlog of Vrede soude worden / so is de Coning den 23 's na-middags in 't Hogerhuys gekomen / alwaer het selve heeft aengesprocken in deser voegen:

MYLORDS. Ick hebbe ontfangen een Addres van 't Huys van de Gemeente, van soo extraordinaire natuur, dat ick niet kan kiesen, maer ben hooglijck daer by geoffendeert, en derhalven hebbe geresolveert haer te prorogeren voor weynig dagen, op dat sy haer mogen bedencké, en na desen meer respect dragen. Ick hebbe lang genoegh geleeft, om sensibel te zijn van de quade consequentien van sodanige Addressen. Ick verseeckere uwe Lordsschaps, dat ick wel voldaen ben van de behoorlijcke en respectueuse conduite van dit Huys voor my en mijn dienst, en verhope by onse naeste tSamenkomst, dat gy sult overlegt hebben wat Advys gy my sult geven in dese conjunctur e.

Waer nae het Lagerhuys in 't Hogerhuys ontboden / en aldaer gekomen zijnde / soo zeyde de Lord Cancelier / dat sijn Majesteyt haer had believen te prorogueren tot den 23 / oude Stijl / van de selve Maendt / of den 2 Junij / nieuwe Stijl / 't welck geschiede na dat sijn Majesteyt noch eenige Bils / maer meest particuliere saecken of Personen raeckende / had gepasseert.

Wy hebben te voren verhaeldt / dat de Heer Diderick de Leyde van Leeuwen tot Londen op den 9 deser Maent was aengekomen; de selve heeft vervolgens Acces by den Coningh bekomen / en nevens den Heer van Beuningen geachtet / om sijn Majesteyt te vertoonen de nootsaeckelijckheydt / die dese Landen hadden / om tot den Vrede te resolveren / als by haer selven / nae soo harden stoot en groote assistentie / aen de Spaensse Nederlanden gedaen / t'eenemael uytgeput zijnde / en de gemelde Spaensse Nederlanden in so slechten postuur van defentie / dat die niet anders als door een Vrede te behouden waré; 't selve wiert aen andre Heeren hier en ginder / daer 't te pas quam / mede geremonstreert / soo dat men aldaer aen 't Hof van geheel andere opinie als te voren wiert / te meer / om dat 'er dagelijcx van hier tijdinge quam / dat de intentie van dese kant was / om den Vrede te sluyté / gelijk desen Staet den 25 Mey al

 had

had geresolveert den Heer Beverningh in Ambassade aen den Coningh van Vranckrijck te senden / invoegen dat wanneer op den 2 Junij het Parlement weder te samen quam / de Coningh het selve heeft aen-gesproken in maniere hier na volgende:

Mylords en Edelen.

TOen ick U laetst bejegende, begeerde ick uw Advys op de groote conjuncturen van buyten. Wat gy Edellieden van 't Huys der Gemeente my tot antwoort gaeft, en of het bequaem was tot dat eynde, als ick had voorgenomen, ('t welck was de behoudingh van de Spaensse Nederlanden) laet ick U met bezadigheyt overwegen. Sedert dat ick uw advys begeerde, hebben de conjuncturen van buyten, en onse ongetempertheden (welcke daer in soo veel invloeying hebben gedaen) de saecken violent voortgedreven tot een Vrede, en hoe sy sullen eyndigen, kan ick niet seggen; doch ick sal U alleen bekent maecken, dat ick ben geresolveert, soo verre als ick bequaem ben, om de Spaensse Nederlanden te behouden, 't zy by Oorlog of by Vrede, door de wegh, die ick sal bevinden, dat daer toe de meeste aenleydingh geeft, en dat moet werden geoordeelt uyt de omstandigheden, die van buyten gespeurt worden. Voor mijn eygen deel soude ick dencken, zijnde gewapent, dat het soo nootsaeckelijck was Vrede te maecken als Oorlogh: En daerom, indien ick bequaem was, soude ick mijn Leger op de been, en mijn Schepen voor eenige tijdt in Zee houden, tot dat een Vrede zy gesloten, indien sulckx moet wesen. Maer ter oorsaecke dat sulckx sal dependeren aen uw Supplementen, soo laet ick aen U te overwegen, 't zy om soo lang haer van onderhout te voorsien, of om haer eerder te ontslaen; en dat gy wilt sorge dragen in elck geval niet te discourageren of qualijck te handelen soo veele waerdige Edellieden en brave Persoonen, die gekomen zijn om haer Lichamen en dienst, in dese gelegentheyt, aen haer Landt op te offeren, en sulckx ingevolge van uw eygen Advysen en Resolutien. Ick moet U van gelijcken in gedachten brengen van een gedeelte van mijn Revenue, welck nu expireert; en van noch een grooter, dat by een Clausul in de Bil van 't Hooft-gelt is afgesneden; gelijck oock van de 200000 Ponden, opgenomen op 't credijt van den Excijs, volgens uw Request; en ick versoecke, dat uw resolutie spoedig magh zijn, ter oorsake, dat de tegenwoordige nootwendigheyt sulckx vereyscht; en ick sal alle redelijcke Bils, die gy my tot het best en de behoudingh van de Natie sult aenbieden, consenteren. Mijn Heeren en Edelen: Ick sal niet meer seggen, maer alleen U verseeckeren, wat sommige quade Luyden hebben willen doen geloven, dat ick noyt eenige intentien gehad hebbe, als 't beste van U en mijn Volck, noch oock noyt hebben sal, maer doen al 't geen dat ick kan voor uw behouding en rust, soo ver als gy selfs sult billick oordeelen. En dewyl dat dese mijn Resolutien soo zijn, versoeck ick, dat gy my niet wilt dryven tot de extremiteyten, die beyde voor U en my qualijck moeten uytvallen, en, ('t geen 't slimst van allen is) voor de Natie mede, over de welcke wy alle een gelijcke sorge behoren te dragen: Daerom begeer ick, dat wy mogen voorkomen de disordres en ongevallen, die haer soude mogen gebeuren, door onse verschillen; en ingevalle sulckx geschiet, sal

ick

ick het aen Godt Almachtig laten, om tusschen ons te oordeelen, wie de oorsaeck daer van is. Een ding meer heb ick hier by te voegen, en dat is U te laten weten, dat ick noyt meer wil lyden dat de loop en methode van Wetten te passeren, verandert werde; en dat indien verscheyden materien oyt te samen werden gebracht in een Bil, dat die Bil seeckerlijck vruchteloos sal zijn; derhalven laet de importantie daer van noyt soo groot wesen.

En daer op den Heer Cancelier vervolghde:

Mijn Heeren, en ghy Ridders, Stedelingen en Burgers van 't Huys der Gemeente.

HEt geene noch door sijn Majesteyts ordre over blijft, om te seggen, sal op dese consideratien uytvallen; de tegenwoordige staet van 't Christendom, in consideratie van een generale Vrede; daer na, de influentie die die Vrede op ons schijnt te hebben; en de nootsaeckelijckheyt, om weder te keeren in eenige beter soort van intelligentie tusschen ons selfs, als het was toen wy laetst scheyden.

De Propositien, die van buyten tot een Vrede gemaeckt zijn, hoewel die sedert door sommige opgekomene voorvallen hebben konnen verhaest werden, soo zijn de selve nochtans al over lang bedacht, en aldaer vervaerdigt; want doen de Staten Generael bemerckten, dat alhoewel sy haer uytterste pogingen in 't werck stelden, en alle de proportien, die sy by haer Tractaet waren verbonden te verschaffen, overtroffen, de Spangiaerts nochtans in yder poinct aen haer gebrekigh bleven, niet alleenlijck in de Subsidien, die sy geobligeert waren om te betalen, maer oock in de Machten, die sy haer geëngageert hadden te Velde te brengen, in dier voegen, dat het soo verre van daer was, dat alle hare Steden en Guarnisoenen in eenige tamelijcke postuur waren, om een Vyant te konnen ontfangen, de selve ter contrarie soodanigh onvoorsien bleven, gelijck als of sy geschickt waren om verlaten te werden, soo resolveerden de Staten, alle de gelegentheden die sy konden, te soecken, om uyt den Oorlogh te raecken, en sigh te houden aen het aldereerste dat sigh van self soude aenbieden. Tot dien eynde solliciteerden sy, het geheele laetste Jaer gedurende, by sijn Majesteyt, dat de selve geliefde een Vrede te procureren; en sy souden doenmaels sulck een Vrede, als sy nu soecken, aengenomen hebben: doch sijn Majesteyt dacht, dat hy grooten dienst aen de Christen Werelt had gedaen, als hy twee poincten op haer soude hebben gewonnen, namentlijck en voor eerst, de Termen en Articulen van een beter Vrede met haer te concerteren, en dan in opsicht van die Vrede (sonder 't welcke men haer noyt soude hebben konnen persuaderen) in een Ligue Offensive en Defensive met sijn Majesteyt te treden, om soodanigen Vrede met gewelt te krijgen, soo het anders niet kon geschieden. En terwyl de dingen op dat fondament rustteden, en dat sommige preparatien ten dien opsicht wierden gemaeckt, soo was'er geen kleyne hoop, om het aengroeyen van de Fransse mogentheyt te stutten. Want schoon de Duytsen tot het aennemen van Vrede gestadigh geinclineert waren, en dat sy na de Fransse Propositien tot Nimwegen luysterden, soo nochtans waren sijn Majesteyts Resolutien, om haer in de Ligue te doen vast blyven,

en sijne weygeringen, om na sulcken Vrede te luysteren, of daer eenigh deel in te hebben, waren soo standvastigh, dat sy op 't laetst noodsaeckelijck geobligeert souden geweest zijn, om op d'eene of d'andere wyse in den Oorlogh te volharden. Maer wanneer eyndelijck van buyten wiert gehoort, dat dese Ligue (welcke de eenigste saeck was waer mede sijn Majesteyt de Staten kon obligeren) alhier soo qualijck opgenomen was, dat de selve verscheyde en weynig verdiende reflexien onderworpen was geweest; soo ras als het openbaer was geworden, en sy vernamen, dat daer een Resolutie genomen was van geen Gelt te schieten, tot dat satisfactie gegeven was in de saecken van de Religie, welcke in alle Landen de langste debatten zijn, en die men voornamentlijck in soo een tijdt niet en behoorde op het tapijt gebracht te hebben; en wanneer eyndelijck den Coningh een Addres ontfing, 't welck men van sulck een nature bevont, dat men diergelijcke in geen Landt of Koninckrijck van de Werelt gesien heeft, invoegen sijn Majesteyt sijn ressentiment daer over heeft getoont: Doen besloten sy by haer selven, dat het te vergeefs was langer op Engelandt te steunen, dewyle Engelandt niet langer het selve was; toen begon men van alle kanten na den Vrede te wenschen, Spangien soo wel als Hollandt: En soo de Stilstant, die men ingevolge van dien tracht te maecken, sijn effect neemt, gelijck het in alle schijnbaerheyt sal geschieden, soo mogen wy besluyten, dat de Vrede haest sal volgen.

De influëntie, die sulcken Vrede op onse affaires sal hebben, is bequamer om overdacht als uytgesproocken te werden; alleenlijck is dit evident, dat door de bereydselen, die wy tot den Oorlogh gemaeckt hebben, en 't Verbod, dat wy van den Koophandel hebben gedaen, wy een machtigh Coning, die tijt genoegh kan over hebben, om sigh dien aengaende, soo hy het goet vint, te ressenteren, niet weynigh getergt hebben: En derhalven moeten wy ons noodsaeckelijck, soo binnen als buyten 't Rijck, soo sterck maecken, dat men ons niet licht kan affronteren. De eerste trap hier toe, is, een staet van vrede en eenigheyt thuys te preserveren, 't welck nu noodsaeckelijcker is als oyt. Hy, die nu divisien opqueeckt, doet meerder ongeval aen dit Landt, als een uytheemsen Vyant kan doen, en ontwapent het in een tijt, als alle de Handen en alle de Herten, die wy hebben, niet genoeg zijn, om ons te beschermen. Geen vrese van een Arbitrair Gouvernement kan sulck een proceduur rechtvaerdigen, noch yver tot de Religie de selve goet maecken. Het is een soo out Project geweest het Gouvernement te ondermijnen, met het selve te beschuldigen van de Papery en Tiranny te trachten in te voeren, dat het veele sal verwonderen te sien, dat dit weder levendigh geworden is. Hebben wy vergeten, dat de Religie en Vryheyt noyt waerlijck verloren zijn, als doen sy tot een hantvatsel en pretext van de seditie gedient hebben? Zijn wy soo qualijck in de Historien ervaren, dat wy niet en gedencken dat het Prelaetschap, Papery en de Monarchy Tiranny genoemt wierden? Als het Recht van Adeldom en der Edellieden tot een bederf van de Vryheyt wierdt gehouden; en dat het een dangereus dingh voor sommige was, eenige gevoelens van getrouwigheyt en van haer plicht te hebben? Weten wy dit alles, en dulden wy noch uytheemsse Luyden, de welcke door onse verdeeltheden noch tot de selve tyden hopen te komen? Kunnen wy verdragen te sien, dat men alle dagen

de Vergetenis-Acte breeckt, en de memorie der vergetene misdaden weder levendigh maeckt, met de selve op nieuw in 't werck te stellen? Soo de vreese en jalousy oyt eerlijcke en verstandige Lieden kan betamen, soo is sulckx alleenlijck als'er eenigh gevaer van verdwaling is. Geen verseeckeringh kan te groot wesen tegens de wederkomsten van die fatale ongetemperstheden, die soo kortelingh gestilt zijn: En insonderheyt soo wanneer eenige voorteeckenen van de selve haer op nieuw in gedruckte Libellen, en in verscheyde Plaetsen van 't Koninckrijck beginnen te openbaren. Het soude mogelijck waert zijn een wyle te considereren, of wy niet eenige soort van schandael op de Protestantse Religie brengen, soo wanneer wy op dessels waerheyt en kracht soo verre mistrouwen, dat na soo veele Wetten, die tot dessels veyligheyt ingestelt zijn, en na alle de miraculeuse verlossingen van de Aenslagen, die tegens de selve zijn ondernomen, wy noch al wegens dessels continuatie beducht zijn. Het is sonder twijffel een plicht, die wy aen Godt en aen ons selven, aen dese tegenwoordige Eeuw en aen de Nakomelingen schuldigh zijn, van de gelegentheyt, die Godt ons gegeeft, van onse Wijngaert te beschermen, te profiteren, en de Heyningh daer rondom soo sterck te maecken, als eenigsints mogelijck is: En den Coningh heeft my belast U te seggen, dat hy gereet is, om met ons, in hoedanige saeck van die nature, daer sigh eenigh gebreck in mocht vertonen, mitsgaders in 't geene de Christelijcke voorsichtigheyt en gerechtigheyt van een Parlement, als een expedient, kan voorstellen, te concerteren. Doch waerom lyden wy dan, dat die van buyten over het gevaer van de Religie klagen, daer sy sulckx alleen op een slechte en niet wel gemanieerde wyse doen? Heeft niet de laetste Acte het onmogelijck, ja gantsch onmogelijck, aen de aldergeveynste en bedeckste Papisten gemaeckt, in eenige soorten van employ te konnen raecken? En heeft oyt eenige Wet, sedert de Reformatie, ons meerder seeckerheyt als de gemelde Acte gegeven? Al soo weynig oorsaeck als daer is van jalours over onse Vryheyt en Rechten te wesen, al soo weynigh geloven die gene, die het een en 't ander pretenderen te vresen, aen haer self. Kan daer een grooter evidentie van de moderatie van een Prince, en van sijn tedere genegentheyt tot de Vryheyt van sijne Onderdanen wesen, als te lyden, gelijck hy dagelijckx doet, dat soo veel licentieuse en quaetaerdige discoursen ongestraft henen gaen? Soo daer niet een eenig exempel in een geheel Koningrijck gevonden kan werden van een Persoon, die tegens de Wetten geleden heeft, en self seer weynige van die, die door de selve hebben geleden: Sullen wy dan die gene dulden, die in de Coffy-Huysen en andere publijcke plaetsen derven seggen, dat de Natie tot de Slaverny is gebracht. Laet het geoorloft zijn de wreveligste en ongemackelijckste Mensch van 't geheele Koninckrijck te tarten en provoceren, om, soo hy kan, (sedert dat de Werelt geschapen is, en dat dese Natie heeft beginnen Steden te bouwen) den tijdt te tonen, in de welcke de minste beswaernisse, en minder oorsaeck tot klachten als jegenwoordigh, hebben geweest. Neen! geeft hem een volkomen vryheyt tot dien eynde, en laet hem alle Eeuwen en Plaetsen van de Werelt doorsoecken, en ons seggen, soo hy kan, waer en wanneer men oyt geluckiger Volck gevonden heeft, als wy nu zijn. En soo de wrevelige boosaerdigheyt self moet root werden, soo wanneer sy dusdanige gelijckenisse

lijckenisse te voorschijn brengt, hoe ondanckbaer tegens Godt en de Menschen moeten dan die gene wel zijn, die haer soodanig comporteren, al of sy onder soo een sachtsinnige Regeringe het noch niet na haer sin en hadden.

MYLORDS EN EDELEN.

Den Coning en sal sijn self niet toestaen te geloven, dat gy hem soud verlaten, soo hem eenige swarigheden mochten over komen; en derhalven verwacht hy met groote verseeckertheyt u sorge, so om hem te preserveren in de affectien van sijn Volck, als om te consenteren tot de tegenwoordige Supplementen. De Machten die gelicht zijn, en de Schepen die in Zee gebracht zijn, met u advys, zijn een sware last geweest, en het sal oock geen kleyne onkosten wesen die af te dancken, en haer te betalen, tot dat sy afgedanckt zijn. De 200000 Ponden, die op u versoeck zijn geborgt, blyven als een schult op den Coningh, ten zy gy u selven ontlast van de obligatie, die gy op u genomen hebt, van die te betalen. Dat gedeelte van de Inkomst, 't welck d'aenstaende Maent expireert, sal de Kroon in groote necessiteyt brengen, indien niet gecontinueert werdt En toch de continuatie van dien sal soo groote verlichtinge niet toebrengen, als het wel behoorde; want de Bil van 't Hooft-geldt heeft vernietigt het Recht op de Fransse Wijnen, en alle andere Belastingen komende van den Handel met Vranckrijck, en het is waerdigh de sorge van een Parlement, dat weder door een andere wegh te herstellen, op dat sijn Majesteyt magh sien en kennen, dat'er niet verloren is met het vertrouwen op 't Parlement. Maer de Coningh heeft desen dagh sijn selven soo verre geexpresseert, dat het baerblijckelijck is, dat de maniere van uwe proceduren hem soo notabel is als de materie, en dat hy geene goede Bil, hoe waerdig die oock magh wesen, sal aennemen, ten zy die aen hem komt op de oude en wel voegende methode van de Parlementen. De laetste mesures, van te samen te voegen verscheyden independerende en onvoegelijcke materien in eene Bil, schijnt te altereren de gantsche forme en constitutie der Parlementen, en gevolgelijck van't Gouvernement self. Het neemt in eeniger manier weg des Conings negative stem, en dwingt hem alles aen te nemen, of niemendal, daer nochtans een gedeelte van de Bil seer gevaerlijck voor 't Koninckrijck soude konnen wesen, en het ander seer nootwendigh. Het neemt de negative stemme van 't Huys van de Pairs insgelijckx uyt de selve consequentie wegh, en ontset de Lords van die eere, die sy van geboorte hebben, de vryheyt van te debatteren en oordeelen, wat dat goet voor het Koninckrijck zy. Het gelijckt een specie van onteeringe van 't Gouvernement, en schijnt t'onderstellen, dat den Coningh en 't Huys van de Lords qualijk geaffectioneert zijn tot het publijk, dat eene Bil niet en kan passeren door sijn eygen kracht van reden en justitie, ten zy de selve geholpen werdt door een ander bygevoegde Bil, die aengenaem magh wesen. Het geeft eyndeling het grootste gedeelte van de wetstellinge aen de Communs, en by gevolge de oppermacht van oordeelen, wat Acten best voor het Koninckrijck zijn. Dan ondertusschen is dit een Privilegie, die soo tegens als voor de Communs soude konnen gebruyckt werden; want soo die methode plaets heeft, wie kan de Lords beletten in d'een of d'ander tijdt dat voordeel te nemen, van een Bil, seer aengenaem aen de Communs, en seer by haer begeert, daer by te voegen een clausul van weygerende

rende materie, welcke soo aengenaem en begeert niet en sal wesen, en als-dan sullen deCommuns ook gedrongen wesen of al of niemendal aen te nemen. Aldus sal eyndeling yder Bil dier genoegh gekocht werden, en het voornaemste eynde van Parlementen te beroepen, het maecken van goede Wetten, sal t'eenemael verydelt en verset zijn, en dat alles door het afwijcken van die methode, welcke de wijsheyt van onse Voor-Ouders heeft voor-geschreven, in voornemen, omme soodanige inconvenienten voor te komen en buyten te sluyten. Dese innovatien heeft den Coningh geresolveert te vernieuwen, en heeft my bevolen te seggen: *State super vias antiquas.*

MYLORDS EN EDELEN.

Noyt dependeerde, noch noyt sal soo veel dependeren aen 't geluckigh succes van eenige Vergaderingh, als aen dese tegenwoordige. Soo dese Sittinge niet en repareert de ongelucken, en niet en geneest en corrigeert de fauten van de laetste, soo sal dit gelijck een fataliteyt voor de Natie zijn. Soo wy nu de handen van het Gouvernement niet en versterckeen, en de Vyanden van dien beschaemt maecken, met alle mistrouwen uyt te bannen, soo lopen wy gevaer van niet alleen de aldermiserabelste, maer ook die Natie onder den Hemel te werden, daer men de minste compassie over sal hebben. Laet de murmureringe noch quade opinie van die, welcke niet voor en hebben als om te verleyden, niemant van u maecken tot een ongeluckige occasie, om de verseeckertheyt van 't Gouvernement, door het mistrouwen van 't selve, in gevaer te stellen. Die, wiens Huys is verdestrueert door Vuur, sal seer weynigh troost vinden met te seggen, dat den Brant door sijn foute niet en is ontstaen; maer het soude voor hem een eeuwige stoffe van misnoegen en hartseer geven, te gedenken, dat het in sijn macht was geweest, om de selve uyt te blussen. Laet de Werelt nu sien, dat u sucht tot het bewaren van het Gouvernement is de selve die doen was, als gy bereyt waert te sterven voor sijne Herstellinge; en weet, dat het is soo gedenckwaerdigen daet, en van soo grooten plicht en getrouheyt, den Coningh te beschermen tegens alle d'Autheurs van schandelijcke Libellen, die strecken om een misverstant tusschen hem en het Parlement te verwecken, als het is voor hem te vechten in een dagh van Battailje. Verheerlijckt de Historie van dit Parlement, met ons te vertonen de genesende deugt van dese Sessie: Soo sal uwen dienst aengenaem voor den Coning zijn, die noyt iets vergeet als injurien, en sult gy u self recommanderen aen de prosperiteyt met aen haer over te brengen de selve vrede en geluckssaligheyt, als u is toevertrout. En de Godt des Vredes en Eendracht maecke voorspoedigh alle uwe Raetslagen, tot de eere en geluck van den Coningh, en de vreugde en vertroostinge van alle sijne goede Onderdanen.

Hier uyt speurt men/ hoe de saken in Engelant in 't korte waren verandert; maer laet ons insgelijcks sien wat met Duc de Villa Hermosa over 't werck van de Vrede is gepasseert.

De Heer Boreel/ tot Brussel gekomen zijnde/ hadde met den Heer de Weede/ Heer van Dyckvelt/ die als extraordinaris Gedeputeerde van desen Staet alreede daer was/ op Sondagh den 8 Mey sijn eerste Audientie by Duc

Uit de Villa Hermosa / trachtende die op alle manier mede te persuaderen tot het ampleeteren van den Vrede / en lieten voort het conteniue van haer begeeren / in een Memorie verbat / overleberen / luydende:

ONse Heeren, de Staten der Vereenigde Nederlanden, sullende communicatie aen uw Excellentie van saecken van groote importantie geven, hebben sy de Commissie daer van aen ons ondergeschreven hare extraordinaire Gedeputeerdens opgeleyt, tot welcken eynde haer Hoog Mog. ons met dese Credentie-Brief voorsien hebben, om de selve aen uw Excell: te presenteren.

De Assistentien, die sijn Catholijcke Majesteyt in 't begin van desen Oorlogh aen den Staet der Geunieerde Provintien gegeven heeft, zijn soo nut en voordeligh voor die Republijck geweest, dat haer Hoog Mog: het selve altijt in hare gedachten sullen houden; gelijck dan de selve, om haer gevoelen aen sijn Catholijcke Majesteyt, soo haest als het mogelijck is geweest, daer over te betuygen, niet gemanqueert hebben met alle hare Macht tot secours van sijn Maj. te komen, doen desselfs Provintien door de Wapenen van den Coningh van Vranckrijck zijn geattacqueert; en sy verseeckeren sigh, dat uw Excellentie daer van gepersuadeert is, dewyl de selve noch op heden siet het gene haer Hoog Mog: contribuëren, om de Landen van sijn Majesteyt te beschermen en te hanthaven: En schoon desen Oorlog bereyts lange Jaren, en met onmetelijcke kosten, is gecontinueert, soo zijn echter de gevolgen van de selve soo ongeluckigh, dat den Coningh van Vranckrijck, wegens sijne Victorien ende Conquesten opgeset, niet anders als op de Conditien, aen de Mediateurs tot Nimwegen overgegeven, en die uw Excell. niet onbekent zijn, daer uyt wil trecken.

Welcke Conditien in haer selven geconsidereert, in der daet onrechtmatigh zijn, en van soodanigen natuur, dat de selve moeten werden verworpen, gelijck oock haer Hoog Mog: ten opsichte van hare Geallieerden soude doen, en insonderheyt van sijne Catholijcke Majesteyt, aengaende de Nederlanden, in welckers conservatie sy haer uytnemend geinteresseert bevinden.

Doch soo wanneer haer Hoog Mog: reflexie maecken op de macht van den Coning van Vranckrijck, welcke tot noch toe en gedurende desen Oorlogh soodanigh is geweest, dat de selve niet alleen de Legers van sijn Cathol. Majesteyt, der Geunieerde Provintien en van hare Geallieerden heeft wederstaen, maer oock groote Conquesten in verscheyde plaetsen gedaen, soo hebben zy een rechtvaerdige apprehensie opgevat, dat die Conditien, hoe hart de selve mogen zijn, gemerckt den staet van de affaires, noch voor de continuatie van Oorlog preferabel sullen wesen, de welcke na alle apparentie niet als seer droevig sal konnen zijn.

Weshalven de Heeren Staten Generael, onse Meesters, bewogen zijn, om de gemelde Conditien, als acceptabel, op te nemen, soo sy het geluck hadden van d'andere Geallieerden, en insonderheyt sijn Cathol. Majesteyt, in de selve gevoelens aen te treffen: En souden seer wenschen, dat uw Excell. in den naem van sijn Cathol. Majesteyt met haer wilde concurreren, om de selve, soo veel mogelijck sal zijn, aen d'andere Geallieerden te doen aggreëren, en ondertusschen tot de prolongatie van de tijdt, door de Coningh van Vranckrijck, by de Propositie tot Nimwegen gedaen, vergunt, te doen arbeyden.

En

En soude de kleyne seeckerheyt, die men in de gemelde Conditien vint, door nauwe Engagementen met de Coningh van Engelandt en d'andere Geallieerden te maecken, konnen werden gesuppleert.

Wy verwachten de antwoort van uw Excell. op het voorstaende soo haest als eenigsints doenlijck is, als zijnde de eenigste oorsaeck van dese Commissie.

Brussel den 8 Mey 1678.

Jacob Boreel. *De Weede.*

De Spaenssen / als doen noch wat fier zijnde / hebbende groot vertrouwen op Engelant / soo dede sijn Excellentie / nae dat met de nieuwe Jointe / daer Don Pedro de Ronquillo het Hooft af was / hadde geraetpleegt / haer des anderen daegs het navolgende Antwoort overhandigen:

SYn Excellentie, hebbende dese Memorie geconsidereert, en dat door d'onrechtmatigheyt der Conditien van Vranckrijck het verlies der Nederlanden violenter en onbetamelijcker als door een contrarie succes van Wapenen sal zijn, soo wil hy hopen, dat de Heeren Staten Generael de selve niet sullen willen avanceren, soo wanneer sijn Majesteyt sigh tot de eenigste conservatie van dien voor de blijckelijcke gevaren van den Oorlogh, waer van hy soo veel heeft geleden, heeft bloot gestelt. De punctuële en religieuse observatie der soo nauwe Tractaten met hoogh-gemelde sijne Majesteyt aengegaen, waer toe d'openbare trouw haer verplicht, laet hem oock niet toe daer aen te twijffelen, en insonderheyt daer hy stantvastigh genegen is, en sal zijn, om uyt alle sijn macht tot haer conservatie te contribuëren: En dat aengaende het expedient der nieuwe Alliantien, tot de seeckerheyt der gemelde inpracticable Conditien van Vranckrijck geproponeert, het te considereren is, dat den tijdt, binnen de welcke men de selve precieselijck soude konnen besluyten, niet anders kan zijn als die van de Campagne, waer van men vermogens de aenstaende Alliantie van sijn Brittannise Majesteyt door een favorabelder succes eenigh redres in d'affaires moet verwachten. En soude het een ontrouwigheyt zijn desselfs Machten in dese conjuncture te verlaten, met het aennemen van sulcke schandelijcke Conditien, en ter selver tijt sijne Keyserl. Majesteyt en andere hooge Geallieerden geen woort te houden, insonderheyt daer den Keyser geresolveert is de Nederlanden eerder tot secours te komen, als sijn eygen schade te herstellen, en daer de hooge Geallieerden vast tracteren, om alle hare Machten tegens Vranckrijck te voegen en te gebruycken: Sijn Excell. konnende verseeckeren, dat den Coningh sijn Meester, sedert de reductie van Sicilien, vast voorgenomen heeft, alle sijn Macht, gelijck hoogh-gemelde sijn Excell. alle sijne sorge en vlijt, tot de bescherminge en herstelling van dit Landt, in 't werck te stellen, waer inne hy hoopt, dat haer Hoog Mog: van haer syde, in een soo hoogdringende noot, en die de meeste welstant van de gemeene saeck betreft (als de eenigste middel zijnde om tot een rechtmatige en duursame Vrede te komen) mede wel sullen willen concurreren.

Gedaen tot Brussel den 9 Mey 1679.

Maer de extraordinaire Gedeputeerden van desen Staet insisteerden op haer eerst-geproponeerde / en gaven daer op den 14 Mey het volgende over:

DE Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden hebben gesien en geëxamineert de Antwoort, die uw Excellentie gedaen heeft op de Memorie, die wy ondergeschreven, der selver extraordinaire Gedeputeerden, aen de selve op den 8 deser hebben gepresenteert, hadden wel gewenscht, dat uw Excell. niet alleen hadde geconsidereert de Conditien, door den Coning van Vranckrijck aengeboden, gelijck die in haer selven zijn, maer oock, dat de selve op de tegenwoordige constitutie van d'affaires hadde willen reflexie maecken: Dat mede de Coningh van Vranckrijck meester van alle de Frontier-Steden der Nederlanden van sijne Cathol. Majesteyt geworden zijnde, tot in het hart van de selve was deurgedrongen, en self de Stadt Gent bemachtigt hadde, zijnde de sterckste te velde, en aen het hooft van een ontsachelijck Leger, gereet om alles te ondernemen, met seer groote apparentie van succes, en soo veel Conquesten te doen als hy self soude begeeren, vermits de Troupen der Geallieerden noch niet eens by een zijn, en veel minder in staet om hem het hooft te bieden, en sigh tegens sijne voornemens te stellen: Weshalven haer Hoog Mog: met groote reden vreesen, dat het geene aen de Coningh van Spangien in de Nederlanden noch resteert, ongetwijffelt verloren sal gaen, ten zy het selve door het aennemen der aengebodene Conditien behouden werdt: En het soude een seer gevoelige saeck voor haer Hoog Mog: zijn, dat het geene aen sijn Cathol. Majesteyt in de geseyde Nederlanden noch resteert, in dier voegen soude verloren gaen, na dat sy onuytsprekelijcke kosten gedaen hebben, en dat men soo veel Bloedt tot der selver behoudenisse gestort heeft. Uw Excell. weet, door het gene onlangs voorgevallen is, niet als al te wel wat staet men in tijdt van noot op de Troupen der Geallieerden kan maecken: De assistentie die men van sijn Brittannise Majesteyt verwacht, is seer considerabel, en sal een groote stut aen de Party toebrengen; doch het meriteert de reflexie van uw Excell. wel, dat het nieuw geworvene Troupen zijn, en dat'er veel tijdt heenen sal gaen eer de selve tot den Oorlogh gedresseert zijn: dat noch maer een kleyn gedeelte van de selve in dese Quartieren is, en dat het onseecker is, wanneer de rest noch komen sal, daer ter contrarie de tijdt seer kostelijck is, en dat in 't korte wel groote onheylen soude konnen voorvallen. Ten andere zijn haer Hoog Mog: (gelijck de selve aen uw Excell. hebben doen aendienen) niet langer in staet om den Oorlogh in dier voegen als sy tot noch toe gedaen hebben, te konnen continueren, door dien hare Finantien uytgeput, en hare Onderdanen onmachtig zijn om voortaen soo veel te konnen contribueren.

En alsoo haer Hoog Mog: gaerne ten allen tyde willen bekennen, dat sy aensienelijcke en vruchtbare assistentien van sijn Cathol. Majesteyt van den beginne deses Oorlogs bekomen hebben, soo hopen sy oock van de rechtmatigheyt van uw Excell. dat de selve sal toestaen, dat sy oock by desselfs continuatie niet gemanequeert hebben hare danckbaerheyt met het doen van hare uytterste pogingen en onuytmetelijcke kosten, daer over te betonen; soo dat het immers aen haer niet te wyten is, dat de Coning van Vranckrijck soo veele progressen gedaen heeft,

heeft, en dat de selve geen Vrede als op sulcke nadeelige Conditien wil maecken, waer by het Landt wel in der daet te seer verswackt, en in onvermogen gebracht sal werden, om de nodige Troupen tot sijne defentie te konnen onderhouden, doch waer tegens oock de Plaetsen niet soo seer van een gescheyden, noch het Landt soo verdeelt als voor den Oorlogh sal zijn, waer door dessells beschermingе en behoudenisse soude werden gefaciliteert: Oock soude men die gebreecken door Alliantien konnen vervullen, en een weynigh tijdts soude veel konnen by brengen, om de saecken te herstellen, en de Onderdanen des Conings, als oock insonderheyt die van de Geunieerde Provintien bequaem te maecken, om elckander de onderlinge assistentien te konnen geven, daer de selve jegenwoordigh in sulck een erbarmelijcke staet en onvermogen zijn, dat men haer tot de continuatie der extraordinaire lasten sonder groot gevaer en sonder sig tot dat uytterste te sien gebracht, van sigh tegens wil en danck met den Vyant te vergelijcken, of onder die swaerte te moeten beswijcken, soude konnen verplichten; waer tot men niet en vertrouwt, dat uw Excell. sal oordeelen, dat de Tractaten, die geen ander oogmerck als de welstant der Geallieerden en de behoudenisse van hare Onderdanen hebben, iemant soude konnen nootsaecken.

De hoog-gemelde Heeren Staten Generael hebben mede goet gevonden aen uw Excell. te doen voorhouden, dat sy geinformeert zijnde dat de Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van den Coningh van Vranckrijck geauthoriseert souden zijn, om een Treves, selfs tot de laetste December deses Jaers, te sluyten, sy aen hare Plenipotentiarissen tot Nimwegen gelast hebben, met die Heeren dien aengaende te spreecken, en te sien, of sy een Stilstant voor 6 Weecken of 3 Maenden ten langsten souden willen maecken, vertrouwende, dat soo men sulckx te weeg kan brengen, uw Excell. het mede voor aengenaem sal hebben, en sigh om de redenen by monde voort-gebracht, en die uw Excell. by sigh selve sal konnen overleggen, daer mede conformeren.

Overgegeven den 14 Mey 1678.

Jacob Boreel. *De Weede.*

En dit wiert van sijn Excellentie den 16 beantwoort aldus:

SYn Excellentie, hebbende gesien de Memorie van de Heeren Boreel en de Weede, extraordinaris Gedeputeerde van de Heeren Staten Generael van de Vereenigde Nederlanden, in dato den 14 deser, en wenschende van zijner zyde tot de meeste satisfactie van haer Hoogh Mog. te contribuëren, sal sigh conformeren tot het aengaen van een Stilstant van Wapenen voor den tijdt van ses Weken, onder de Conditien, die men rechtmatigh sal oordeelen, ten eynde uyt de gemelde Stilstant geene saecken voort spruyten, die nadeeliger als de continuatie der hostiliteyten en van den Oorlogh souden zijn, wel verstaende nochtans, dat men regard sal nemen op de antwoort van den Coningh van Engelant, aengaende de remonstrantien, door haer Hoog Mog. aen sijn Majesteyt gedaen, volgens de geene, die de wel-gemelde Heeren Gedeputeerden op den 8 deser aen sijne Excellentie hebben overgelevert, als mede dat men sulckx aen de Ministers van

sijn Keyserlijcke Majesteyt en die van de hooge Geallieerde sal bekent maecken; en op dat sulckx te lichter in 't werck soude konnen werden gestelt, soo is 't, dat sijn Excellentie vertrout, dat men die saeck tot Nimwegen of in den Haeg soude konnen ten eynde brengen; waer by dan de Heeren Staten Generael reden sullen hebben, om de achtingh, die sijn Majesteyt en sijn Excellentie aen de represrentatien van haer Hoogh Mog. toedragen, klaerlijck te bemercken; en ondertusschen twijffelt men niet, of zy sullen haer uytterste pogingen in 't werck stellen, om met alle haer macht tot de bescherminge der Nederlanden te contribueëren, op dat men gedurende den tijdt van het sluyten der gemelde Stilstandt geen grooter onheylen kome te lyden. Gedaen tot Brussel den 16 Mey 1678.

Doch de Heeren extraordinare Gedeputeerden daer mede noch niet voldaen/ hebben op nader/bekomen ordre noch verder aengehouden/ en haer op de volgende Memorie den 27 dito overgegeven.

DE Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, hebbende met een sonderlingh genoegen gesien uyt de Antwoort, die het uw Excellentien believt heeft op de Memorie, uyt der selver naem op den 14 deser door ons ondergeschreven haer Gedeputeerde gepresenteert, te doen; dat hy sigh conformeerde en voor aengenaem opnam, dat men over een Treves of Stilstandt van Wapenen voor den tijt van 6 Weecken soude tracteren; en hadden wel gewenst dat uwe Excellentie sigh mede positivelijck over het tweede Poinct, aengaende de Conditien van Vrede, door de Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van den Coningh van Vranckrijck over eenigen tijt binnen de Stadt Nimwegen voorgestelt, hadde verklaert: Doch alsoo geene mentie van soo importanten saeck in de gemelde Antwoort gedaen is, soo is 't dat haer Hoogh Mog. ons op nieuw aenbevolen hebben, daer toe by uw Excellentien aen te houden, en de selve voor te dragen, hoe seer de welstant van de gemeene saeck, en insonderheyt de behoudenisse van 't geene een sijn Catholijke Majesteyt van de Nederlanden noch resteert, is vereysschende, dat de selve uyt den naem van hoogh-gemelde sijne Majesteyt verklaert de gemelde Conditien, soodanigh als die leggen, aen te nemen, gemerckt den tegenwoordigen staet der saecken, en het groot gevaer, dat 'er in de continuatie van een Oorlogh met soo machtigen Vyandt, als de Coningh van Vranckrijck is, kan steecken, door dien den selven sijn Leger reets te Velde, en dat in 't hartje van 't Landt, by een heeft, en self daer by is: Weshalven, en om de redenen, in de voorgaende Memorien bygebracht, soo bidden wy uw Excellentien instantelijck, dat de selve een Resolutie, conform het begeeren van onse Heeren en Meesters, en dat sonder tijt verlies, gelieve te nemen, alsoo weynige dagen, in den staet, daer de saecken haer jegenwoordigh bevinden, fatale Revolutien souden konnen veroorsaecken, en die uwe Excellentie, als oock de hooge Geallieerde in de uytterste verlegentheyt souden brengen, en de rust van geheel Europa ongemeen souden benadeelen.

En hier op is dit Antwoort gekomen:

SYn Excellentie, hebbende dese Memorie gesien en geconsidereert, en met eenen een particuliere reflexie op de voorgaende van den 8 en 14 Mey gedaen, alschoon de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden de hardigheyt der Conditien, die de Coningh van Vranckrijck tot den Vrede met Spangien heeft voorgestelt, genoeghsaem bewust is, echter gemerckt de baerblijckelijcke gevaren, daer de Nederlanden nu in steecken, schoon andersints tot der selver behoudenisse soo seer geinteresseert, sigh ontbloot sien van alle middelen, ende hare Onderdanen in de onvermogentheyt, om den Oorlogh te konnen continueren, en dat mits dien daer niet soo important moet wesen als de preservatie van de overblijffselen der selver Landen, door toedoen van de naeuwe aengebodene verbintenissen, die men aen-neemt en in hooge achtingh heeft: En alsoo de Heeren Staten Generael hare instantien en begeerten op nieuw zijn doende, ten eynde men de geseyde Conditien, tot het sluyten van de Vrede soude aen-nemen, en sijn Excellentie genegen zijnde de selve te seconderen, gelijck de selve zedert den Coningh sijn Meester tot de beschermingе der Geconfedereerde Staten in Oorlogh getreden is, gedaen heeft, en daer inne tot hanthavinge der gemeene Interesten is gecontinueert, soo is 't, dat welgemelde sijne Excellentie sigh gaerne met de gevoelens der Heeren Staten wil in-schicken, en de Vrede op de Conditien, door den Coningh van Vranckrijck aengeboden, aen-nemen, op dat soo overtuygende blijck van de stercke genegentheyt, die men heeft van sigh met de Heeren Staten te vervoegen, de onderlinge Verbonden en de conservatie der 2 Machten soo veel te meer bekrachtige: Wel verstaende nochtans, dat alle de Conquesten, die den Alder-Christelijckssten Coningh in wat plaets van de Werelt van sijn Meesters Staten en Landen, en die in de geseyde Propositien niet gemelt zijn, soude mogen gedaen hebben, insgelijckx aen sijn Majesteyt sullen moeten werden gerestitueert; hopende sijn Excellentie daer en boven, dat de Heeren Staten hare Officien by den Alder-Christelijckssten Coningh wel sullen willen aenwenden, ten eynde de selve van soodanige Conditien affsta, welckers executie van sijn Majesteyts macht niet en dependeert, mitsgaders in alle andere stecken, de welcke capabel konnen zijn, om het geene ons noch overschiet te conserveren; als mede de Frontieren en Grens-Palen soodanigh te disponeren, dat men in 't toekomende de voorvallen moge mijden, waer uyt nieuwe oorsaken van Oorlogh souden konnen spruyten, en insgelijckx tot de meeste satisfactie der hooge Geallieerde te contribueren. Gedaen tot Brussel den 3 Juny 1678.

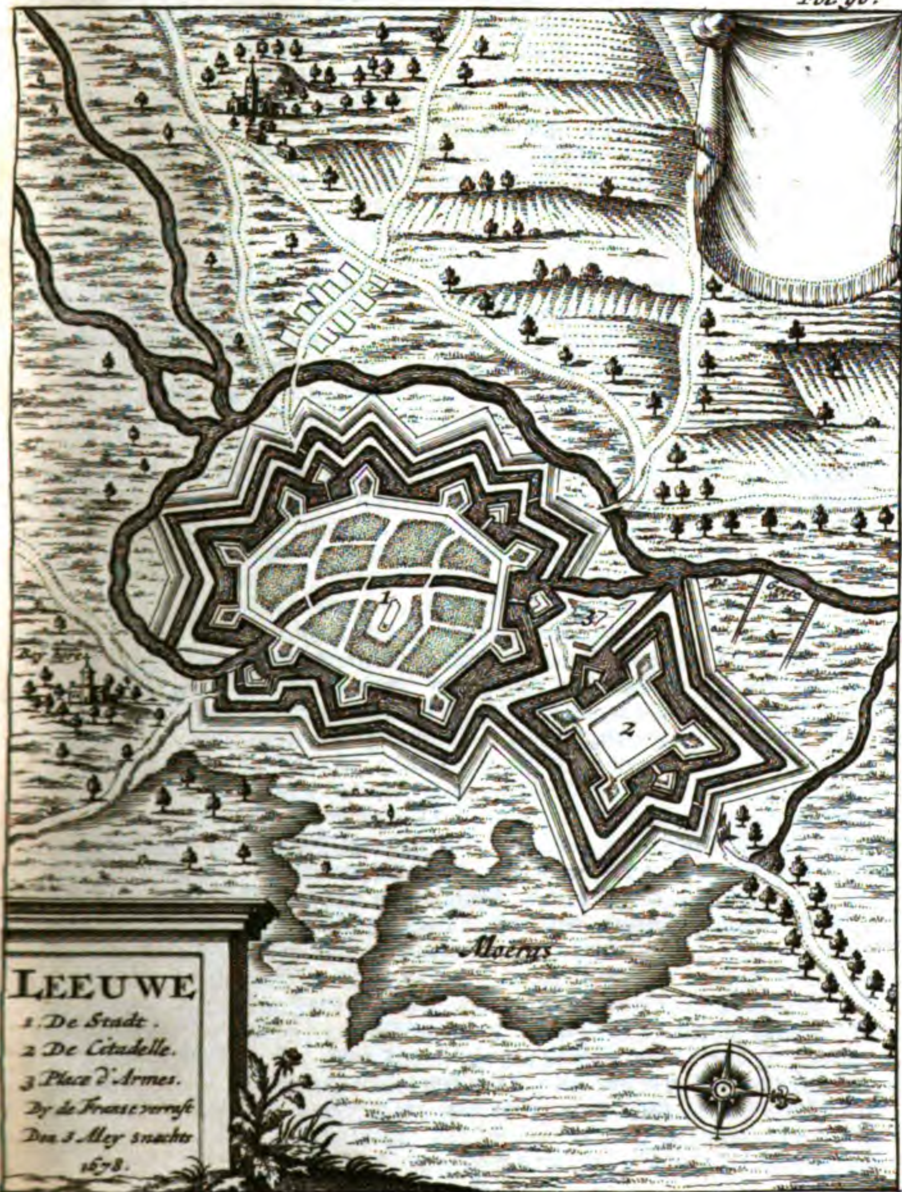
Getekent,

Duque de Villa Hermosa, Conde de Luna.

Waer uyt is te sien/ dat de Spaenssen sigh nu genoegsaem met desen Staet conformeerden/ daer toe te meerder reden hadden/ eensdeels om dat zy vernamen/ dat de gedachten in Engelant begonden te veranderen/ en andersdeels om dat het met hare stant dagelijckx noch ten achteren was gelopen; want zedert wy van Oorloghs-Actien hebben gesprocken/ hadden zy de stercke Plaets van St. Leeuw noch verloren/ daer van wy U/ beminde Leser/ dit nader bescheyt mede deelen.

Leeuwe

Leeuwe (dat de Franssen meenen / dat men l'Eau behoorde te noemen / om dat het rontom in 't Water legt) is een Stadt / gelegen in 't midden van Brabant op de Riviere de Geete / na de Frontieren van Luyckerlandt / als zijnde 10 a 12 mijlen van de Stadt Luyck / 8 mijlen van Maestricht en 4 van Leuven / dichte by St. Truyen / hebbende een Citadelle met 4 reguliere Bolwercken / omringt van Maras en een groote Gracht / met noch een Voor-Gracht / die vol Water is / 10 a 12 Voeten diep / komende het selve niet genadert werden als langs eene Dijck; de Spangiaerden hadden 't selve / zedert de Hollanders in 't Jaer 1632 Maestricht hadden gewonnen / doen fortificeren / om haer Landt mede te decken / en de stroperyen te verhinderen; en was zedert dese Troubelen / wanneer de Franssen Maestricht bekomen hadden / om de selve oorsaeck door den Comte de Monterey noch al meer versterckt / maer de Spaensse Regeeringe in de Nederlanden / meer en meer verswackt zijnde door desen laetsten Oorlogh / konde daer binnen het behoorlijck getal van Volk en andere nootwendigheden niet brengen / die soodanigen Plaetse wel vereyschte; 't welck van oorsaeck is geweest / dat Sr. Calvo / commanderende voor de Franssen binnen Maestricht / het ooge daer op geslagen heeft / om te sien of gedachte Plaetse by verrassinge niet en soude konen vermeesteren; dit voornemen overleyde hy met Sr. de la Breteche / Collonel van een Regiment Dragonders binnen Maestricht voorsz. / welcke op hem nam / om 't Desseyn ter executie te stellen; hy dede daer toe verscheyde mael de ondiepten van het onder-gevloeyt Lant en van de eerste Gracht peylen / en was self by nacht tot aen de Palissaden geweest; hy liet dan tot dit voornemen verscheyde dingen maecken / en daer onder 20 kleyne Schuytjes / die onder niet als van Stroo en Biesen / en ter zijden niet als van licht Hout gemaeckt wierden / zijnde gedeckt van gewasscht Lywaet / om over al te konnen gevoert werden: Hier op is Sr. de Calvo self den 1 en 2 Mey in verscheyde Detachementen / te samen uyt-maeckende 300 uytgelesen Voetknechten / 100 Dragonders / 250 Ruyters en 50 Swemmers / met Wagens / die de voorsz. Schuytjes en 't geene meer van noden was voerden / uyt Maestricht door verscheyde Wegen uytgetrocken / doch waren alle geappointeert op seeckere Plaets / zijnde een Tol-huys / omtrent 4 Mijlen van Leeuwe / te samen te komen / gelijck geschiede / en de Troupen bleven daer den 3 dito tot des Avonts / als wanneer zy hare Wegh vervolgden / en quamen omtrent middernacht voor de Plaets: Sr. de la Breteche liet sijn Dragonders af-sitten / om de Schuytjes met de Werck-tuygen tot het maecken van een Brugge te dragen; hy verdeelde de Detachementen / die 't ondergevloeyde Lant souden passeren / en de Attacque doen / en ordonneerde de geene / die dese ondersteunen souden; doch zy quamen soo dra niet aen de kant van de Gracht / of een Sentinelle / die daer was / riep: Qui va la: En geen antwoort krijgende / als dat zy deserterende Franssen waren / brande los / so dat daer mede die van binnen in allarm geraeckten / dan waren soo verstelt / soo om dat zy dit niet en hadden verwacht / als om dat 'er niet dat vermogen tot resistentie was als 't behoorde / dat zy niet bequaem waren om te bestellen / 't geen tot soo schielijcke verweeringe vereyscht wiert:

LEEUWE
1. De Stadt.
2 De Citadelle.
3 Place d'Armes.
By de Fransce verrast
Den 3 Mey snachts
1678.
Moeras
1
2
3

wiert: De 50 Fransse Swemmers onder Sr. de Cremeau / Capiteyn in 't Regiment van Piemont / passeerden de ondiepeen met den Wegen tusschen haer Landen / terwijl 200 Fransse Musketiers onophoudelijck op die van binnen schoten / om haer Passagie te favoriseren ; langst den Dijck marcheerden eenige andere Detachementen / die voor haer 2 Palissaden vonden / daer van de laetste veel yseren Pinnen hadde / over welcke zy eenige Mantels wierpen / en met Ladders die overklommen ; de 50 Swemmers tasten de eerste Palissaden aen / werdende onderstut van 20 Man / die in de Schuytjens waren / en maeckten in 't korte een openingh / die groot genoegh was om te passeren ; daer was een Corps de Guarde tusschen het Casteel en de Stadt / maer de Officiers en Soldaten / die daer binnen waren / kregen soo grooten schrick / dat zy na de Stadt vluchten / 't welck den allarm van binnen vermeerderde ; 't Guarnisoen echter wat in ordre komende / begonde ongemeen met het Canon te schieten / maer rechte weynigh uyt : De Franssen namen van de Schuytjes uyt het ondergelopen Lant / en brachten die door de bedeckte Weg van 't Casteel na de Gracht / recht tegens een Bolwerck van 't selve / en daer wy veel Soldaten opstonden / en die gedurigh op de Franssen schoten / soo dat hoewel Sr. de Cremeau van de andere zijde van de Gracht met 50 Swemmers quam / soo wilde het maecken van de Brugge soo niet gelucken / als de Franssen haer hadden ingebeelt / te meer / alsoo eenige van de hare quamen te sneuvelen / waer door zy de selve niet wel vast konden krijgen / echter aldaer geen tijt zijnde om te sammelen / soo resolveerden sommige over de half bequame Brugh en de andere met Schuytjens haer over de Gracht te begeven / alwaer zy aen de Bermte van 't voorsz. Bolwerck een Palissade vonden / welcke sy / onaengesien de resistentie / vermeesterden / daer over die van binnen 't Casteel soo verschrickt wierden / dat sy haer aenstonts over gaven / soo dat de Franssen daer van meester zijnde / hebben 't Geschut na de Stadt gekeert: Dan ondertusschen had den Gouverneur Hernandes (dat een wacker Soldaet was / en door desen St. Gilain had gedefendeert / en nu sigh mede wel trachte te quyten / doch was maer weynigh dagen te vooren daer in gekomen / en had over verscheyde defecten geklaegt) de rest van 't Guarnisoen tusschen de Stadt en 't Casteel te samen gebracht / om over al te secoureren daer 't van noden mocht zijn ; maer verstaende dat de Fransse bereyts meester van de Citadelle waren / heeft sig na 't Stadhuys / andere seggen de Kerck / begeven / denckende noch een goede Capitulatie te maecken ; maer Monsr. Calvo met een getal van 800 Ruyters uyt Maestricht noch tot versterckingh van de sijne gekomen zijnde / dede de Dragonders derwaerts naderen / en den Gouverneur met de sijne voor Prisonniers de Guerre sigh overgeven / uytmaeckende het Guarnisoen omtrent 400 Soldaten en 35 Officiers / die na Maestricht wierden gebracht : De Franssen in 't begin plonderden alwaer sy omtrent quamen / maer 't selve wierdt daer na belet : sy vonden in de Plaets 13 Stucken Canon / met haer toebehooren : en sy souden niet boven de 20 Man in dese Actie verloren hebben / daer onder Sr. Bannet / Capit. van 't Regiment van Piedmont : Sr. de la Bretesche bleef noch eerst aldaer binnen commanderen.

Dit gaf een nieuwe schrick in Brabant / alsoo de Franssen nu de selve Provintie gants doorlopen konden; maer men meynde het weder te vermeesteren / eer dat sy daer meerder Volck binnen brachten / doch 't selve sammelde / tot dat Sr. Calvo van Maestricht de Plaetse had voorsien / oock soude het selve / om verscheyde redenen / difficiel hebben gevallen.

Maer boven dit verlies leden de Spaensse noch een ander in Catalonien / daer men gemeynt had / dat / als haer naest by gelegen zijnde / geheel de meester souden gespeelt hebben: doch in de plaets van 't selve ruckte Duc de Navailles (die voor Vranckrijck daer een Armee commandeerde) op den 28 April voor Puicerda / zijnde een considerable Plaetse in Cerdaigne / op 't Gebergte gelegen: En / na dat op den 29 de Passen hadde beset / sonder veele Wercken van Belegeringe te maecken / dede den volgenden Nacht de Trenchee openen / niet tegenstaende dat 'er noch geen Canon by der hant was / en / om de swaere Wegen / eerst 4 dagen daer na arriveerde. Tusschen den 3 en 4 May vermeesterden de Belegeraers al de Contrescarpen / niet tegenstaende die van binnen haer tamelijck defendeerden / en maeckten de Franssen daer een Logement op. Den 5 kregen sy 4 Stucken Canon / daer sy 's anderendaegs mede begonden te schieten / verwachtende noch 4 andere. De Nacht tusschen den 6 en 7 namen sy de bedeckte Wegh in: en arbeyden tot den 14 om een Mineur aen een Bolwerck te hechten / als wanneer sy die aenstaecken / en 't voorsz. Bolwerck meest ruineerden / vullende een groot gedeelte van de Trencheen; waer op de Franssen een Logement op de Ruinen van 't Bolwerck besetten: doch de Belegerde hadden haer van binnen tegens de Bolwercken afgesneden / als geresolveert zijnde haer ten uyttersten te defenderen. Den Grave van Monterey / commanderende als Viceroy van Spangie in Catalogne / maeckte wel de mine dat de Plaets wilde komen ontsetten / als zijnde tot anderhalve mijl na daer by gekomen / maer trachte alleen op den 13 eenige Troupen daer binnen te brengen / doch vont de Passagien der Gebergten te wel beset / in voegen 't selve mede liet steecken: De Belegerde konden dit niet geloven / en defendeerden haer noch dapper tot den 28; maer als-doen versochten sy permissie / om een van hare Officiers / met 5 Ruyters en een Trompetter / nevens soo veele van de Fransse / na Ripaul te senden / om te vernemen / of 't waer was / dat de Spaensse Armade was geretireert / en dat sy alsoo geen secours te verwachten hadden; 't welck haer wierdt geconsenteert: En 't selve soo vindende / soo resolveerden sy te capituleren / 't welck voort voltrocken wierdt: volgens welcke Don Sanche de Miranda / Gouverneur van die Plaets / den laetsten May door de Bressen soude uyt-trecken / met Wapenen en Bagagie / doch sonder Canon / indien die Plaets voor die tijdt niet ontset wiert: 't welck achter blijvende / is de selve in handen der Franssen vervallen: En daer na is Monsr. de Navailles weder na Roussillon gekeert / op dat de Spaensse daer geen diversie souden maecken. Maer Sr. du Quesne / Lt. Generael van een Esquadre Fransse Schepen / gaf de Spaensse op de Kust van Catalonien soo veel ombragie / dat sy daer omtrent genoegh waer te nemen hadden: gedachten Monsr. du Quesne hadde de hardiesse / dat een Spaens Schip / gemonteert

met

De Segre
't Plan van de Stad
PUY-CERDA
in Cerdagne
By de Franse gewonnen
Den 31 Mey.
1678.

UNIV. OF MICH.

met 60 Stucken/ en gemant met 300 Man/ dat tot Barcelone aen de Moulje onder 't Geschut van de selve Stadt lagh/ door 3 van sijn Schepen te doen attacqueren/ komende den Spangiaert/ die self de Bloedt-vlagge hadde opgestreecken/ tegens al 't schieten van de Stad/ op zy/ sonder tot die tijdt toe een schot te doen/ maer als doe gaven sy hem de geheele Lagen/ waer tegen den Spangiaert hem echter wel queet; maer de 3 Fransse Schepen hadden achter haer een Brander/ die het Spaensse Schip aen boort klampte/ en die niet konnende los 'er quijt worden/ geraeckte daer mede aen de brant/ en vloog eyndeling op. Van dese Actie heeft men in Vranckrijck breet gesprocken; maer het aensteecken van Schepen/ onder 't Geschut van de Vyanden/ hebben d'onse niet alleen meermaels gedaen/ maer noch geheele Vlooten geattacqueert en geslagen.

Men verhaelde daer insgelijcx de rescontre/ die den Heer Cornelis Evertsz. gaende na Spangie/ met 6 Fransse Oorlogh-schepen heeft gehad/ soodanig/ dat het weynigh gelijckheyt met de waerheyt had/ en even al of d'onse voor hare 6 Schepen waren gaen loopen: hare vertellinge luyde aldus:

DE Franssen doen haer niet minder vreesen te Water als te Lande, en wanneer als hare Vyanden niet meer als twee derdendeelen stercker zijn als sy, soo derven sy haer noyt verwachten: wy hebben nu laetst noch een blijck gehad; 12 groote Hollandse Oorlog-schepen, 3 Fluyten, 2 Fregatten en 6 Branders, alle gecommandeert door den wackersten Man ter Zee die sy hebben, dorsten niet bevechten Mr. le Chevalier de Chasteaurenaut, daer van het Esquadre niet en was gecomposeert als uyt 6 Schepen, Mr. le Chasteaurenaut voerde de Courtisaen, Mr. de la Breteche le Bon, Mr. Bellisserad de St. Louis, Mr. den Chevalier de Bellefonds den Invincible, Mr. de Mose-Jenouiller den Fedroyant, en Mr. de Real de Superbe: dese Braven, die niet anders sochten als haer te signaleren, waren verdrietig te sien, dat de Vyanden vluchten, na dat sy se hadden geattacqueert, en dat al 't geene dat sy konden doen, was, haer in disordre te brengen, en te vervolgen tot de nacht toe: sy doden haer Officiers en Matrosen, en het Canon van ons Esquadre ontredderde 4 van de grootste van die gene welcke sy geattacqueert hadden, dat van Evertsz. wierdt twee Masten afgeschoten: Mr. le Chevalier de Chasteaurenaut voerde de gantsche Nacht sijn Vuuren, waer door men aen de Vyanden doet weten, dat men haer niet en wijckt, en dat men haer nodigt om te komen vechten, als sy de lust hebben.

Maer hier tegens stellen wy de volgende Missive/ uyt het Schip van de Heer Evertsz. self/ waer uyt te grooten onderschept blijckt:

WY zijn met onse byhebbende Schepen den 14 deser van 't Eylandt Wicht t'zeyl gegaen, als wanneer den 17 dito, zijnde omtrent 30 mijlen West ten Zuyden van Heyzant, wy 's morgens gewaer wierden uyt den Noorden 9 Schepen, op ons af komende: omtrent 9 uren bevonden deselve te zijn 6 kloecke Fransse Oorlog-schepen, van 80 tot 90 Stucken gemonteert, nevens 3 Branders:

wy leyden't by de Wint zuyd-oost over, om ons in ordre te rangeren, haer afwachtende; sy sulckx siende, quamen voorts in ordre omtrent de middagh af, hebbende de Loef van ons, gaende de Zee soo hoogh, dat men de onderste Poorten niet en mocht openen, en daer door de Schepen oock soo slingerden, dat men geen vaste Schoten op den ander doen konde: wy waren doen met ons 5 's Lants Schepen by een, als ons Schip Hollandia, Joncker Engel de Ruyter, de twee Capiteyns Schey, de oude en jonge, en Capit. van Zyl: den Vice-Admirael Enno Doedes met sijn 4 byhebbende Schepen lagh in ly van ons, en was niet mogelijck ons by te komen, wat weer hy oock dede: den Vyant lagh goelijck een Musquetschoot van ons by de Wint oostwaert, sonder verder af te komen; tegens syn de selve geraeckten wy langen tijt te vechten, en onse Schout by Nacht de Ruyter quam tegens twee andere in actie: In dese rescontre heeft een van des Vyants Schepen sijn beyde Mars-zeylen verloren, en een ander sijn Voorstengh; op ons Schip is het Voor-Mars-zeyl en de Fock onbequaem gemaeckt; gemelde Schout by Nacht de Ruyter sijn Voor-Mars-zeyls-Ree midden doorgeschoten, waer door sijn Mars-zeyl midden door scheurde, en Capiteyn Dirck Schey sijn groote Ree omtrent een Vadem van de Nock afgeschoten: Ten twee uren voor Sonne-ondergangh haelde den Schout by Nacht van de Fransen, die 't Esquadre commandeerde, sijn Bezaens-schoot aen, zeylende soo dicht by de Windt als mogelijck was, en met den doncker wende het van ons af: wy gyden onse Fock op, en haelden de Zeylen tegens de Mast, om een nieuw Mars-zeyl aen te slaen, en de Fock, als mede het staende en lopende Want, so in het onse als de andere Schepen te repareren: wy lieten 't voort de gantsche Nacht oostwaert overdryven, settende op alle de Schepen Vuuren, in gedachten, dat de Vyanden ons des anderen daegs 's morgens weder by souden komen, om de Battaillie te hervatten, dan wy zijn hun niet gewaer geworden, en wy, niet wetende waer haer te vinden, vervolgden onse cours: Wy hebben in 's Lants Schepen, by occasie van 't gemelde Gevecht, niet meer dan 22 Doden bekomen en 68 Gequesten. Op den 24 deser is alhier gearriveert Capiteyn Brakel met 4 van 's Landts Oorlogschepen: Capiteyn Poort met sijn by-hebbende Schepen is heden hier mede gekomen. Capiteyn Brakel heeft slaegs geweest met een Zaleesse Rover, die van Algiers quam, hebbende aldaer twee Portugijsse Prijsen opgebracht; hy heeft de selve, alsoo geen quartier begeerde, in de grondt geschoten: gemelde Rover had op 180 Man, daer onder 28 Slaven, en 18 stucken; van dese 180 Zielen is maer een eenigh Man gebergt, zijnde een Fransman.

Maer 't is een mael tijdt, om na huys te keeren, daer wy 't laetst in groote apparentie tot Vrede gelaten hebben; doch daer is, terwijl wy uyt geweest zijn, eenige Beroerte in de Dorpen over 't Y voorgevallen, die wy noch eerst sullen verhalen.

By haer Ed. Groot Mog. de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslant was al langh gesprocken, om de Maet van den Turf door de gantsche Provintie op eene voet te brengen, alsoo daer omtrent groote ongelijckheyt in swangh gingh; sommige en wel de meeste maten met Tonnen, maer van

[illegible]

ongelijcke groote / gemaeckt met Manden / insgelijcks seer van malkanderen verschillende / en alsoo niet billijcker is / als dat de eene Ingesetem van een Lant wert getracteert en gehandelt als de andere / soo hadden haer Ed. Groot Mog. nu goet gevonden alle den Turf gantsch Hollant door met de Turf-Ton / op de groote van de Leytse Maet / te doen meten ; op welcke Conditie van de Verpachtinge van den Turf tegens April al-om was geschiet : Maer in 't invoeren van dien heeft het over-al niet even-eens voort gewilt / speciael tot Sardam / alwaer men te voren met Manden hadde gemeten / en die de Inwoonders haer verbeelden / dat (twee tegens eene Ton gereeckent) veel meer konden uytleveren als de nieuwe Tonnen ; eenen Jan van der Stengh was Secretaris tot Oost-Zardam en Oostsanen / en met een Collecteur van de Turf-Impost / gelijck dat ordinaris van meer Impositien by de Secretarissen van de Dorpen wort waergenomen ; en men had van na Haerlem eenige Tonnen / op de Leytse Maet tot Sardam gemaeckt / gesonden / om die aldaer te laten yken / maer sulckx / als strijdigh tegens het Kuypers Gilt / om dat elders als binnen Haerlem gemaeckt waren / geweygert zijnde / soo waren de voorsz. Tonnen onge-yckt weder thuys gekomen / 't welck by het gemeene Volck veel gesegh heeft gegeven / even als of men een Turf-maet had willen in-voeren tegen of buyten de intentie van de Hooge Regeeringe / 't geen in effecte onwaerheyt was ; maer wanneer nu andere en ge-ykte Tonnen vaerdigh waren / heeft men die volgens de Ordonnantie willen gebruycken. Het was den 18 Mey / als de voorsz. Secretaris van der Stengh nae Haerlem vertrock / om eenige saecken aldaer te verrichten / als onderwijlen door sijne Klercken Ceelen geweygert wierden / om als te voren met Manden Turf te meten ; 't geen by de Turf-Tonsters / Turf-Boeren en Gemeente qualijck wiert opgenomen / en over gemurmureert / voornamentlijck soo zy zeyden / om dat Burgermeester Meyndert Jochemsz. Kat uyt het selve Schip / daer nu Ceelen toe geweygert wierden / eenige dagen te voren met Manden Turf op gedaen hadde / rotten daer over op de Zuyt-dijck te samen / en malkanderen ophitsende / kregen een Trommel by de hant / die zy eene Anna de Turf-volster om den Hals hongen / en wierde doen door een van de Wijven / die t'samen gerot waren / de Trommel roerende / geroepen : Die Capiteyn Rontbemt om Kaes en de Broot wilde dienen, dat die soude voor den dagh komen. Waer op meer Jongens en Wijven als andere vergaderende / zijn sy lieden al trommelende gegaen na den voorsz. Burgermeester Kat in de Noort / om de gemelde Tonnen af te vorderen en te verbranden / of aen stucken te smijten / waer toe een van de Wijven Brecht Zegers / gaende voorby een Scheijnmaecker / een Bijl op haer Schouder had mede genomen / spreeckende de Wijven in 't voorby gaen van des Secretaris Huys sijn Klerck toe met dese woorden : Dat gaet 'er na toe, wy sullen jou strackx by komen. Zy ontmoeten den Burgermeester omtrent het Wees-huys / waer binnen de voorsz. Tonnen waren / en die om de selve aenspreeckende / soo weygerde hy sulckx / en berispte haer over dit doen / seggende : Dat zy thuys souden gaen spinnen, en dat men sulck Volck wel soude kennen, als zy om Broot van de Schael quamen. Waerom zy ver-

verstoort zijnde / zijn met grooten toeloop gekomen voor 't Huys van den Secretaris / (hebbende in eenen Lijs Kattevangers en van een Jongen den Trommel om den Hals / alsoo Anna de Turf-voister / seyde dat het werck soo hoogh gingh / die van de hare hadde afgedaen) en hebben tegens eenen Waeghals / Dienaer van den Secretaris / die met des selfs Huys-vrouw over de Deur lagh / dus uytgebroken: Jou duyvelsse Verklicker, komt beschaert ons de Tonnen. Waer op den selven Waeghals als oock de Huysvrou antwoorde: Dat zy na Burgermeesteren mosten gaen. Maer zy zeyden: Dat die de selve niet en wilden geven. Waer op zy lieden begonden te schelden en te rasen / en de Jongens met Steenen op en in de Glasen te goyen / so dat het soo hart aengingh / dat Waeghals tegens des Secretaris Huysvrouw zeyde: Komt laet ons in Huys gaen, wy zijn ons Lijf nu niet seecker. Waer op zy te samen zijn na binnen gegaen / sluytende de Deur toe; maer de Jongens volharden met goyen tot ontrent ten 12 uren / als wanneer het ophielt: Ondertusschen murmureerende en rottende / zijn zy des Avonts omtrent 8 uren weder gekomen / namen de Brandt-Ladder van de Kerck / welcke voor de Deur stont / en randen / soo Jongens als Wijven / de Deur open en op de Vloer / breeckende de Ladder in 3 stucken; en daer op in Huys vloeyende / begonden te roven en te plonderen / en voornamentlijck in de Kelder / daer zy Wijn ende Bier tappende en scheppende / dronchen / vol en rasende werden: De Vrou van den Secretaris hadde met behulp van haer goede Vrienden en Buuren in de stilstant veel van haer Inboel en van het Comptoir geborgt / en een Expressen na Haerlem gesonden / om van 't gepasseerde voor den middagh aen haer Man bericht te geven / die 't selve aenstonts aen den Heer Jacob Wyp-vesteyn / Bailliuw van Kennemerlant / als onder wiens District dit geschiet was / te kennen gaf / de welcke sijnen Stedehouder Dr. Johannes Angills nevens twee Heeren Leen-mannen Francois Palm en Dr. Nicolaes le Fevure / een Klerck van den Secretaris van Kennemerlant / de Bode en 4 Dienaers van de Justitie / om haer te informeren / heen heeft gesonden / de welke / reysende over Halfwegen / door stilte als anders tot Sardam over 10 uren in den Avont eerst aen-quamen; komende op den Hogen-Dijck aen de West-zijde omtrent den Overtoom / quamen eenige Vrouwen / die van goede wille tegens den Secretaris van der Stengh waren / hem tegen / hem waerschouwende: Dat hy niet verder wilde komen, dat hy een doot Man soude zijn, dat zy (de Plonderaers) hem levendigh souden verscheuren. Waer op de Secretaris resolveerde / (verstaende dat het met de Personen van sijn Vrouw en 9 levendige Kinderen wel was) tot eenen Pieter Vinck / Apotheker aen de West-zijde / in te gaen / en aldaer tot de na-nacht te verblijven / van waer nae Haerlem is vertrocken / en soo voort na den Haegh / om van het gepasseerde kennisse aen die het behoorde te geven: Ondertusschen de Stedehouder / Leenmannen / &c. voortgaende / zijn gekomen tot Jan Adriaensz. Boter / Castelleyn in 't Adriaens-Hooft / alwaer verstonden de rechte geschapentheyt van de saeck / dat het Huys geheel door duysenden van Menschen geplondert was / en over al geraseert zijnde / noch vol was van droncken en volgesopen Menschen / die

als

als dolle Luyden aen-gingen / en wiert den Stedehouder gewaerschouwt / dat hy sigh met soo weynigh Assistenten in 't Huys van den Secretaris by de donkere nacht niet soude begeven / onder die dolle en rasende Menschen / of dat hy een doot Man soude zijn. Ondertusschen was het gerucht gekomen in 't Huys / alwaer zy plonderden en roofden / dat den Baillieuw met sijn Dienaers gekomen was / om haer te weeren / en 't plonderen te beletten / dan zy gingen daer op te sterker aen / en riepen: Waer is hy? laet hem komen, soo is hy op sijn laetste Gras, en een doot Man. Houdende voorts haer Messen gereet / om haer voornemen uyt te voeren; de Stedehouder begaf hem echter / nevens de Hr. Palm en sijne Dienaers / in Huys / vonden een groote meenigte van Plonderaers / meest Turf-Boeren / haer Knechts en vreemde Jongens / de welcke voor 't meeste van de goede Luyden met Aelmoessen onderhouden wierden / waer by haer oock eenige Ingesetenen haer Kinderen gevoegt hadden / veele noch besigh zijnde met spolieren en plonderen / veele haer vullende van Wijn en Bieren / die in de Kelder van den Secretaris in goede quantiteyt lagen / en schandelijck misbruyckt wierden / waer van veele soo veel al hadden ingenomen / dat zy door dronckenschap naeulijckx wisten wat zy deden; 't welck de Stedehouder (werdende / soo dra in Huys quam / afgesneden van sijne Dienaers) nevens de Heer Palm hebben moeten aensien / en was het voorsz. Volck soo ongestuym aen 't hollen / dat als doen geen middel by der hant konde genomen werden / om 't selve te beletten: De Stedehouder begaf hem weder na Jan Adriaensz. Boter / alwaer versocht wiert van eenige Buren en goetwillige tot den Secretaris van der Steng / dat hy haer wilde assisteren / om eenige Papieren van belang (de welcke in een Kassje / staende in het Comptoir / besloten waren) te bergen / 't geen uytgevoert wierde; en was aenmerckelijck / dat terwijlen de rasende Menschen sopen en plonderden / de goetwillige tot den Secretaris een Kist met Gelt uyt den Huys gedragen / en in 't Veldt (nevens een Sack met Geldt in de Kolck van den Haert) geberght hadden / welcke daer na voor den dagh quamen en uytgehaelt wierden. Ondertusschen vertrocken de meeste moetwillige / afgesloofft en droncken zijnde / en wierden de verdere door den Stedehouder en sijn Dienaers uytgedreven. Terwijlen brack den dagh aen / als wanneer de Dienaers van den Baillieuw in Huys wierden gelaten / die met behulp der goetwillige de Deur en Vensters met Plancken en anders hebben toegespijckert. Des Donderdaegs quamen noch 2 Heem-raden / als de Heeren Willem van Wisselt en Cornelis van Loon / met den Secretaris van Kennemerlandt Pieter Baes van Haerlem / welcke met den anderen / na dat de Stedehouder aen haer rapport hadde gedaen / goet vonden by haer te ontbieden de Heeren van de Regeeringe van de Oostzijde van Zaerdam / om met malkanderen te delibereren op de middelen / tot stuyt-inge van de verdere spolieringe en plonderinge / maer quamen alleen de Burgermeester Hals en Frederick Fransz. Joncker / Schepen en Capiteyn / aen welcke wierdt voorgehouden / of de gemelde plonderinge en spolieringh niet wel hadde konnen werden gestuyt / immers dat het als doen noch tijt was om 't voorkomende te doen; maer wierdt geantwoort / dat zy het niet konden

be-

beteeren / dat het haer leet was / en dat de Borgery niet wel in 't Geweer konde werden gebracht / dan dat zy hoopten / dat het nu wel gaen soude / en zijn so gescheyden / aen-nemende den Burgermeester Kat te spreecken ; de welcke al gerucht gehoort hebbende / dat het hem wel mede mocht gelden / op middelen dacht / om 't zijne te salveeren : Kort daer na / zijnde de Klock ontrent half 12 uren / en de Gemeente uyt de Kerck / als Hemelvaerts-dag wesende / so wiert de Klocke getrocken / en nae dat de selve wat hadde geluyt / het volgende uyt de Vensters van de Kerck gepubliceert / uyt den naem van Burgermeesteren / Schepenen en Vroetschappen / hoewel het niet door alle was bestelt :

BUrgermeesteren, Schepenen en Vroetschappen aen de oostzyde van Sardam hebben geresolveert en vast gestelt, soo gedaen werdt by desen, dat de Volsters van de voornoemde oostzyde de Turf met Manden weder sullen meten, als van alle oude tijden gebruyckelijck is geweest, sonder eenige Tonnen te gebruyken. Actum in 't Dorps Weeshuys tot Oost-Zardam voorsz. den 19 Mey 1678.

't Geen van een groote menighte van Menschen / jongh en oud / op 't kleppen van de Klock toegeloopt / wiert gehoort / die daer op begonden te roepen : Victorie, Victorie, nu zijn zy (meynende daer mede de Regeeringe) de klem al quijt, nu schijtenz'er voor, nu moeten meer Pachten af. En wierdt aenstonts het gepubliceerde aen de Kerck-deur geplackt ; al 't welcke by de Heeren Leen-mannen qualijck wiert opgenomen / niet alleen om dat het sonder haer kennisse was gedaen / maer oock om dat zy oordeelden / dat daer mede de Seditie wierdt gevoet / en dat in allen gevalle Burgermeesteren / Schepenen en Vroetschappen daer toe niet en waren gequalificeert / als zijnde een saeck / die de Hooge Overigheyt concerneerde / soo dat daer op de Stedehouder en Heeren Leen-mannen de Regenten van de Oostzijde by haer hebben ontboden / doch quam niemandt als Burgermeester Hals en noch een ander Schepen / welcke voorgehouden wierden : Het groot abuys, dat 'er begaen was met de gedane Publicatie, en de quade consequentien, die men daer uyt hadde te vresen, tonende een groot misnoegen en ressentiment / en protesterende daer tegens wel scherpelijck. Waer op den voornoemden Burgermeester Hals antwoorde ; Dat zy het om best wille hadden gedaen, meynende daer door het Volck te stillen. En wierdt dien dagh voort toe gebracht / om de Regenten te bewegen tot de Burgery in de Wapenen te brengen / om alle verdere ongemacken daer door voor te komen / en zijn de Heeren Leen-mannen met den Secretaris weder na Haerlem gekeert / blijvende de Stedehouder met 4 Dienaers tot Sardam. 't Grauw of de Oproermaeckers nu de voorsz. Publicatie gehoort hebbende / liepen na 't Weeshuys / en eyschten de Tonnen / welcke haer door den Wees-vaer toegelaten wierden te krijgen of gegeven / waer van zy eenige by Moockenburgh brachten / die zy al juychende verbranden / en smeten de andere aen stucken / daer van eenige tot een memorie een stuck thuys droegen : Ondertusschen groeyde het seggen / dat het den Burgermeester Kat soude gelden / die zy voorgaven / dat mede aen de Pacht of Pachters vast was / en noch met Manden had geturft / en soo voort ; gelijck oock daer nae geschiede. Het

ge-

geruchte nu in de naeste Dorpen al versprept zijnde / soo waren 'er veele daer van daen gekomen / welcke haer by die van Sardam voegende / in den laten Avont trocken nae het Huys van den voorsz. Burgermeester Kat / met voornemen / soo het scheen / om daer mede te roven en te plonderen / maer wierden door den Burgermeester en de zijne met goede woorden / en beloften van Bier en Taback / noch dat zy in sijn Huys niet of weynigh souden vinden / alsoo meest alles wegh gedaen was / gehindert en afgewesen / haer aenwijsende een Biersteecker / daer zy genoegsaem Bier konden halen / en een open Veldt van Meyndert Arentsz. Meyn in de Noort / daer zy het souden drincken / waer mede zy voor die tijt gediverteert zijnde / daer na toe trocken / haelden Bier en Taback / droncken en speelden op het Velt tot in den laten na-nacht / als wanneer zy lieden weder by den Burgermeester quamen / klagende over het Bier / 't geen zy hadden / die haer onder 't versoeck van dat zy hem wilden helpen voor spolieringe bevrijden / ander Bier toe stondt / onder welcke Versoeckers van Bier was een Westzaender / welcke vry veel gezagh onder haer scheen te hebben / en de Capiteyn of Luytenant speelde ; nu droncken en vol wordende op het Veldt / begeerden zy Wijn te hebben / en sonden eenen Boon-sack (die daer na opgehangen wiert) tot eenen Dirck Jan Tymesz. Schotvanger / op de welcke zy het mede gemunt hadden / om een Orhooft Wijn / met voorgeven / dat zy van sijn Huys niet souden beschadigen / en dat dito Boon-sack sorg soude dragen / dat hem niet quaets soude geschieden : Dirck Jan Tymesz. stont haer het Orhooft Wijn met een pont Taback toe / en sondt haer tot Daniel Leyts / Wijnverkoper aen de Oostzijde / daer zy het al mede op genumt hadden / de welcke haer een Orhooft leverde ; zy brachten 't selve op 't Velt / smeeten het de Boom in / en roeren (of door dronkenschap / of met voornemen / om 't Volck dol en rasende te maecken) de Taback onder de Wijn ; onder welcken hoop haer verscheyde Ingesetenen vermengden / die (indien men haer noemde) haer selven souden moeten schamen / en niet soo seer om te plunderen / als wel om te drincken en te suppen gekomen waren ; den uchtend aengekomen zijnde / sagh men het Volck / jonge en oude / als verslagene op 't Velt leggen / den eenen hier en den anderen op een andere Plaets / en was die nacht soo veel ongebondentheyt geschiet / dat het schandelijck is / om te seggen. De Secretaris van Kennemerlandt tot Haerlem gekomen zijnde / dede aen den Heer Bailliuw van Kennemerlant rapport / welcken Heer de Secretaris met de Nacht-schuyt na den Haegh sont / om daer van / daer het behoorde / kennis te geven / gelijck geschiet / en 't vordere door den Staet daer op gevolgt is. Ondertusschen de Oproerders en Plunderaers van alle kanten vermeerderende / vloeyden zy na het Huys van Symon Oosterhoren / Onder-Secretaris van de Westzijde / Collecteur mede van verscheyde Imposten / wonende aen den Overtoom / de welcke alvorens door het quaet geruchte een goet getal Mannen van de Burgerwacht gehuurt hadde / om het te beletten ; maer de Oproerders aen-komende / gingen de Wachters deur. De Bailliuw van Blois / kennisse van dit werck gekregen hebbende / was daer mede gekomen / om met sijne presentie / soo veel doenlijck / de verdere oproeren te hinderen / en

hadde hem nevens Symon Oosterhoren en andere in en omtrent het Huys begeven / en deden met woorden / dreygen en beloften alle devoir / om het te stuyten / maer konden omtrent het woedende Volck geen stilstant krijgen / 't Huys most mede onder de voet / 't was mede een Pachter / soo dat zy het Huys mosten verlaten / en aen de moetwil van dit oploopent en tomelose Graeuw overgeven: De Jongens begonden eerst met Steentjes in de Glasen te gooyen / en allenckxkens met wat groter / tot dat / de furie nu hoger wordende / de groote / welcke al meer en meer van andere Plaetsen toe-liepen / een Planck namen / waer mede men 't Water op den Overtoom schut / (waer onder mede de gemelde Boon-sack was) en ramden de Deur open / liepen in 't Huys / spolieerden wat zy vinden konden / en braecken de Voor-muur van het Huys af / met verwonderingh / dat daer geen ongelucken en geschiededen met het neervallen van de Ruinen: Symon Oosterhoren had mede alvorens / vreesende voor 't geen daer na geschiede / sijn meeste Goet geberght en wegh gedaen. In alle dese plunderingen scheenen zy ordre te houden / en nae een Leytsman of Capiteyn om te sien; den eenen dese en den anderen een ander voor een Capiteyn aen-siende / daer het te geloven is / dat die de meeste drift en voortgang maeckte / voor Capiteyn gehouden wierdt / sonder eenige ordentelijcke bestellinge; daer was onder anderen eenen / welcke met een Stockje aen-wees / waer best en geraetsaemst gebroocken wiert; zy gaven voor / dat zy van hoger hant quamen / en dat de geene / die zy dienden / (op het presenteren van Gelde en Bier / dat zy het plunderen souden na-laten) haer beter konden betalen en houden als zy lieden; zy hadden oock een oude gezegelde Brief / na alle waerschijnelijckheydt uyt des Secretaris van der Stengs Comptoir verkregen / maer van anderen inhout / de welcke zy vertoonden / daer by valschelijck voegende / dat het de last van sijn Hoogheydt was / om de Pacht en de Pachters uyt te roepen; 't geen wel in de Man wilde / en van yder / ja selfs van Luyden / anders van goet oordeel en wille / gelooft wierdt / soo dat seecker Regent in een ander Dorp / dat anders een eerlijck Man was / aengesproken zijnde / om dit woeden te helpen weeren / zeyde: Wel hoe! wat sullenwe doen? zy seggen, dat het van sijn Hoogheyt komt. Soo raeckten dese nacht door. Ondertusschen hadden die van de Westzijde / meest Vrouwlieden / een kringh geslagen / en getelt wie voor aen soude gaen / om de Tonnen uyt het Wees-huys te halen / en aen stucken te slaen of te verbranden; 't Lot viel dan op een Vroumensch / die daer na gegeesselt is / de Trommel te slaen / een ander de Bijl te dragen / en een derde 't Vaendel van een Schortkleet te voeren / en trocken soo met alle Man heen / haelden de Tonnen uyt het Weeshuys / brachten die op een Erf aen de Westzijde / braecken de selve aen stucken / en verbrandense / verkochten de ysere Hoepen / en gingen daer mede te werck / even al of zy een groote Buyt bekomen hadden / 't geen veele daer na suur opbrack. De Bailliuw van Blois en de Stedehouder van Kennemerlant spraken des Vrydags uchtends malkanderen / ontboden die van de Regeeringe van de Oost en Westzijde in het Weeshuys aen de oostzijde by malkanderen / en wiert door de Stedehouder haer te voren gehouden: In wat swarigheyt dat zy staken; dat het tijt

was,

was, om de foule te weeren: dat het onverantwoordelijck voor de geheele Werelt was: dat de Ingesetenen in de Wapenen mosten komen, dat sy-lieden by nalatigheyt haer en hare Nakomelingen in bysondere smerten souden inwickelen. 't Welck van den Baillius van Blois geadvoueert wesende / en 't sijne daer by doegende / presenteerden sy-lieden beyde na Amsterdam te gaen / en aldaer van de Heeren Burgermeesteren eenige Militie te versoecken / met de welcke sy-lieden het meenden te sullen konnen stuyten; ofte so sy-lieden Ingesetenen wilde werden / dat sy-lieden voor aen souden gaen / ende daer eerst onder schieten. 't Welck aenmerckinge in de Regenten verwerckte / want sy-lieden nu begonden te sien / dat het de Oproermaeckers niet alleen om de Pachters te doen was / maer dat het oock daer na haer-lieden / de Rijcke en meest-gegoede stonde gelden. Daer wierdt dan met gemeene stemmen geresolveert (niet der vende van des Gemeentens wille Militie in te brengen) dat yder stede aen sijn syde / 't sy Vrywillige / 't zy om 10 stuyvers des daegs / met of sonder Trom / 150 Man werven / gedeelt onder 4 Compagnien / den Baillius en den Stedehouder souden als Colonellen (soo noemde men het) voor-trecken. Welck geresolveerde in 't werck gestelt zijnde / quamen die gaene die geworven waren in beyder sijts Weeshuysen te samen / wierden Geweer / Kruyt en Loot gegeven aen die het niet en hadden / en 't selve begeerden / de Namen wierden opgeschreven en de quasi gemonstert: de Stedehouder vorderde van sijn kant van de Officieren belofte / dat sy hem en malkanderen trouwlijck souden by-staen / 't geen geschiede; maer willende het selve mede van de aengeteeckende hebben / wilden veele het selvige niet doen / seggende: wy zijn wel voor de Burgers, maer niet voor de Pachters en Verklickers. 't Welck oock geschiede aen de Westsyde / alwaer sy niet en wilden optrecken / als onder belofte / dat men de Pachters noch Verklickers niet en sonde beschermen / gelijck daer na in 't plonderen van de Huysen van Jan Jochemsz. Leenen / Cornelis Emaus / Dirck Schaep en Claes van Wormer gebleecken is: sy zijn dan opgetrocken / en elck na sijn gedesigneerde rendevous geschickt: in 't marcheren de Gemeente vermanende / dat sy haer stil souden houden / dat het tot bescherminge van de Goede was: en dat sy in de Nacht een Lantaern met een brandende Kaerse souden hangen: voort wiert ordre gestelt / soo door Patr. ruijte als andere voorsorgen / dat 'er geen meer onheil mocht geschieden. Inmiddels was 'er meer en meer Volck van alle kanten toegevloeyt / welcke veele alleen (na 't scheen) maer op den roof sagen / en daer sy niet te plonderen vonden / dan het aen de Ingesetenen ten besten te geven. Dien Vrydagh avont vergaderden allengskens die gene / so vreemde als Ingesetenen / jonge als oude / Vrouwen als Mannen / die 't plonderen in 't sin hadden / nevens de Krijckers / door de Nacht voortdringende / op 't Silverpad / voor de Huysing van Jan Jochemsz. Leenen; welcke wel vreesende voor 't geen hem over quam / sogt de selve met met het geven van Bier en Gelt / 't welck sy naest de Deur in een Herberge verdroncken / en daer na met Wijn en goede woorden / te stuyten / maer te vergeefs / hoe sy meerder ingevolgt wierden / hoe sy meerder begeerden; sy verkregen van Jan Jochemsz. Leenen / dat sy een Orhooft Wijn mochten gaen

 halen

halen tot Daniel Leyts/ aen de Oostsyde (daer sy het al mede op gemunt hadden / om dat hy / Notaris zijnde / altemet de Pachters diende) maer vonden/ daer na toe gaende / de Sluys door de Compagnie van Capiteyn Fredrick Fransz. Joncker (een Man van goede wille / en de welcke hem over al ten beste yverigh toonde) beset/ en de overgang toegesloten / soo dat sy met bedrey- ging te rugge sonder Wijn mosten keeren : waeromme sy nu vertoornt zijnde/ en weder op het Silverpad voor 't voorsz. Huys komende / begonden sy de Glasen in te gooyen/ in Huys te lopen en te plonderen. Cornelis Emaus / aen die syde wonende / en geen gedachten hebbende dat het sijn Huys en Meubelen soude gelden / alsoo men hem / als nu geen Pachten hebbende / wijs maeckte/ dat hy geen noot en hadde/ moster oock aen ; en quamen daer toe mede helpen plonderen Cornelis Kip / de welcke eenige Jaren in sijn Huys verkeert / ende door hem de meeste Kost genoten hadde/nevens sijn Stief-vader Kees Buys/ die beyde haer Geweer/ 't welck sy om te beschermen hadden aengenomen/ en loon daer voor te trecken / neer smeten / wierden oock beyde daer na opgehangen : dese Huysen / voornamentlijck dat van Emaus / tot de gront toe neder geworpen en geplondert zijnde / gingen sy voort op het eynde van 't Pad / na Dirck Schaep en Claes van Wormer / 't geen sy de Deuren op bonsende / de Glasen uytsmijtende / 't Huysraet plonderende / metter haest om ver hadden En vloeyden doen / na gedaen werck / na eenen Cardinael / Collecteur op de Zaendijck/ alwaer sy met een stuck van een Balck 't Huys open randen; maer siende dat daer niet veel te plonderen was / alsoo voorn: Cardinael sijn Goedt geblugt en geborgt hadde/ gaven 't Huys tot ruineren aen die van de Zaendijck ten besten/ dewelcke het ook tot de gront toe raseerden/ en veel van t'huys brachten / meynende dat het haer geoorloft was : En keerden de Belhamels / met een Schelle voor haer / door iemant / die men al mede Capiteyn noemde / gedragen / na den Dam en groote Sluys / met voornemen / om Daniel Leyts/ Wijnkoper aen de Oostsyde / sijn Huys te plonderen / maer wierden daer wederhouden en gestuyt / ende te rugge gedreven. Ondertusschen hadden sy al 's morgens de Thuyn van den Secretaris van der Stengh aen de Oost-syde aengetast/ en die soodanigh gespoeljeert en geraseert in korten tijdt / dat het byna ongelooffelijck scheen / yder daer van 't sijne als een roof t'huys dragende; en deden oock soo met een Schutten-Huys/ dat daer omtrent stont. Dit mosten den Bailliuw en de Hooft-Officieren met goede oogen aensien / alsoo de aengenomene Soldaten daer behagen in hadden / en selfs tegens de Plonderaers riepen : Soo Mannen, dat gaet wel , deed gy het niet , wy souden het doen. Gelijck als gesegt is / oock geschiede.

Bysonder was het / dat de meeste en grootste Oproermaeckers haer des daegs verscholen / om een Speelreysje reden en voeren / en des avonts vermomt/ den eene met Paruycken / den andere met aengesette Baerden / en bysonderlijck toegemaeckt voor den dagh quamen. Ondertusschen wiert goede wacht aen de Oostsyde gehouden. Den Stedehouder reys de Vrydagh nacht den 20 Mey met de Vrouw van den Secretaris na Haerlem (alwaer sy den Secretaris vonden) omme rapport van de geschapentheyt der saecke aen de Heer

Bailliuw

Baillius van Kennemerlandt te doen / en vernamen aldaer / dat'er 3 Heeren Gecommitteerde Raden van de Heeren Staten van Hollandt / nevens den Commis Fiscael du Bois tot Heerlem gekomen waren/ als den Heer Schatter van Haerlem/ den Heere Maes van Leyden/ en den Heere Woeringh van der Goude/ expresselijck op de klachten afgesonden van haer Ed: Groot Mog: en den Heere Prince van Orangie / om alle nodige ordre te stellen tot voorkominge van de geseyde Beroerten / de welcke het Noorder-Quartier / en dat daer aen gelegen was / bedreyghde: van dien dagh naer Amsterdam gereyst zijnde / hadden daer besorgt 't geen haer Ed: Mog: van noden hadden tot medewerckingh van haer voornemen; gelijck oock principalijck in den Hage ordre was gestelt tot het voort-pressen van twee Compagnien Militie uyt den Briel/ een van den Major Ruytenburgh/ en de andere van den Cap. le Febre: En was te verwonderen en met genoegen aen te mercken / dat dese expeditie soo schielijck en ras voort ging / dat / daer de tijding op Donderdagh eerst in den Haeg gekomen was / de Militie in de Schepen op Saturdag al tot Haerlem waren/ varende so voort door Sparendam na Saerdam/ daer sy op Sondagh omtrent de namiddagh quamen. Op Saturdagh den 21 Mey was den Stedehouder met den Commis Fiscael du Bois tot Saerdam gekomen/ (daer sy al gerucht van de Militie hadden) onderstonden hoe de gemoederen stonden; bevonden wel/ dat'er/ voornamentlijck aen de Oostsyde/ goede wacht gehouden wierdt / maer dat'er noch vreemde talen by de gemeene man en de Oproerige omgingen / dat het dese en gene noch soude gelden: hier van door den Commis Fiscael du Bois rapport aen haer Ed. Mog. gedaen wordende/ zijn de Heeren Gecommitteerde Raden / nevens den Heere Baillius van Kennemerlandt/ twee Heeren Leenmannen/ Palm en van Wisselt / den Secretaris en de Bode/ op Sondagh den 22 Mey in een Jacht na Saerdam gekomen/ allwaer sy op de middagh arriveerden.

Ondertusschen verspreyde sigh het vuur van den Oproer in de naestgelegen Plaetsen/ als Wormer/ Wormerveer/ Westzanen/ Assendelft en Crommeny/ en soude oock verder gegaen hebben / ten waer het geruchte / dat'er Militie op handen en het tot Saerdam gestuyt was/ 't selve gehindert hadde: Tot Wormer spolieerden en beroofden sy het Huys van den Secretaris van Santen/ de welcke / Collecteur van verscheyde Imposten / met sijn Broeder (die getrouwt / en Schout van de selve Plaetse was) in een Huys te samen woonden; dese hadden / tot voorkominge van het ongeval / 't geen haer dreygden / een of twee Lasten Bier uytgelooft / daer dese maer geene niet na en luysterden / en gingen niet alleen met de plonderingh voort / maer waren seer onbarmhertigh omtrent de Vrouw van de Schout / welcke / op 't uytterste swanger zijnde/ met een Schuyt/ waer in haer Meubele Goederen waren / vluchtende / smadelijck en verfoeylijck bejegent wierdt: In het plonderen was wel een van de voornaemste eenen Pieter Dircksz. Gravemaecker (alias David de Gravemaecker) met sijn Soon Jan Klinck / welcke David te voren van de Schout over seeckere saecke bekeurt zijnde / en een Ducaton hebbende moeten geven/ nu op 't Huys van den Secretaris sittende / de Pannen van boven werpende/

t'elckens riep / dat is voor de Ducaton. En wierdt oock in de selve furie aengetast 't Huys van eenen Collecteur Cornelis Pekels / 't welck mede / onder de indruck dat het Pachters waren / en voort mosten / meest onder de voet most: Gingen oock na 't Huys van eenen Claes Jaspersz. Visscher / Soon van een Pachter / die sy mede dreygden / onder welcke was Jan Dircksz. Kneepje / de welcke een Bijtel met een Hamer in de Hant hebbende / seyde / die die Man wilde beschermen, soude hy met die Bijtel de Teenen van de Voeten keppen. Maer gingh niet voort: En was ondertusschen een Man (die 't in 't Hooft schorte / en hem inbeelde dat hy groote Koopmanschappen en saecken te verrichten hadde) van Crommenyer-dijck / mede onder de Oproerige gekomen / de welcke tot Wormer komende / scheen ordre te willen stellen tot het plonderen / en de Luyden / die al genoegsaem in stilte waren / weder op te wecken; hy was bysonderlijck met een Ster op de Borst / en ander sot Gewaet / toegemaeckt / hem wierdt veel / eer men daer genoegsame informatie af bequam / toegeschreven / maer wierdt daer na soo hoogh als men voorgaf niet bevonden / maer een uytsporigh Mensch: de Regenten van Wormer / na 't gepasseerde / stelde mede (merckende dat'er niets anders / op die opgeraepte naem van Pachters / als plondering schortede) goede ordre / en deden hare Ingesetenen in de Wapenen komen / met de welcke sy het vorder stuyten. Die van Jisp / so na aen 't vuur / souden mede in brant gekomen hebben / maer wierdt aldaer voorsichtiglijck belet. Tot Wormerveer dreygden sy mede een Pachter of Collecteur Cornelis Jaspersz. / maer deden daer niet veel schade; soo oock tot noch een ander Collecteur Jan Alewijnsz. Zeylemaecker / de welcke met het opnemen van sijn Vloer als anders / uyt vreese van ruine / hem selven byna van binnen soo veel schade aengedaen hadde / als hem van buyten geschiede. Het vuur ging oock op tot Westzanen / alwaer de Ingesetenen van die Plaets oock trachte te plonderen eenen . . . . Collecteur en Notaris / en souden oock 't Huys gesvoljeert hebben / ten waer den Predicant aldaer Do. Hasius 't selve / so door sijne Woorden / op een Christelijcke wijse haer aenspreeckende / als door dreygementen / dat by aldien sijne Woorden niet helpen mochten, hy het selve met al sijn macht soude helpen weeren, had gestuyt: waer door sy van 't verdere aflatende / weder na huys toe gingen / evenwel het Huys vry wat beschadigt hebbende. Tot Assendelft hadden de Ingesetenen mede doende geweest / meer met bedreygen als metter daet / maer door meer schade tot Jochem Jacobsz. Leenen / Wildeboer als Jan Peet / te samen Pachters / door het afbreken en afnemen in haer eygen Huysen was geschiet / als wel door de Quaetwillige. Tot Crommenye hadde eenen Willem Gabesz. / mede Pachter / vreesende voor onheyl / dat hem mochte over komen / alles wat hy slopen konde in sijn Huys ordentelijk gesloopt / maer door die gene / welcke quamen om hem te beschadigen / bewogen wierden hem niets aen te doen / als niets konnende uytrechten.

Soo als het vuur opgegaen was / sig verspreydende alomme / so verspreyde sigh oock het gerucht / dat'er Soldaten op de been quamen / en dat de Oproermaeckers niet van hoogerhant / maer alleen uyt een bose moetwil om te plonderen

deren quamen. Dit is eygentlijck het beschreyt van de Huysen die geplondert of beschadigt zijn: wat belangt de Meubelen/ Gelt en Goederen/ hadde meer geroeps als 't wel in der daet was (evenwel genoegh voor die het quijt waren) 't welck of ten meesten deele weder quam / geborgen zijnde door de Eygenaers en Vrienden / of stondt daer nae nevens de Huysen (door haer Ed. Mog. ten by-zijn van de Regenten getaxeert) vergoet te werden. Op Sondagh nae de middagh van arriveerden de Schepen met Soldaten / geleyt door den Major Ruytenburgh / waer onder een was met 40 Soldaten van Amsterdam/ geleyt door Capiteyn Outshoorn / na dat alvorens de Heeren haer Ed: Mog. de Baillius van Kennemerlant / &c. als voren geseyt is / waren aengekomen/ welcke uyt haer Jacht de Klocke half twaelven aen Lant komende/ al vreemde en harde bejegeningen ontmoeteden / van dat de Inwoonders niet en begeerden / dat de Soldaten aen Landt souden komen / dat zy de selve daer uyt souden houden / en diergelijcke / niet door de bescheydene / maer door eenige qualijck opgevoede en losse Menschen / so dat / by aldien door haer Ed: Mo. met alles / wat tot behout en voorstant van de Ingesetenen was / ware aengewent/ het wat verscheyde qualijck soude afgelopen hebben; de Heeren dan traden gesamentlijck aen Landt / en gingen tot Jan Adriaensz. Boter / Castelleyn in 't Mariaens-Hooft / alwaer zy verwelkomt wierden van de Regenten van de Oost- en West-zijde. Wat daer om gingh tusschen haer Ed. Mog. Gedeputeerden en de Regenten / de eene in het berispen / bestraffen en overtuygen van qualijck toe-gesien te hebben / en 't verdere daer aen dependerende / de andere met haer te verontschuldigen / en haer met de hare in de goedertierentheydt van den Staet en des selfs Gecommitteerden te recommanderen / weten wy perfect niet; altoos de saecke wiert door wederzijtse overleggingen daer heenen gedirigeert / gelijck daer nae gebleecken is / dat de Soldaten des Maendags 's uchtends de Klocke 3 uren / wanneer de Burgerwacht met schieten soude af-trecken ('t geen het zeyn of teecken was) souden landen / gelijck oock met alle goede ordre en in stilte geschiede / ende op ordre van hoger handt door den Stedehouder van Kennemerlandt ontfangen wierden / geleyt werdende door den Major Ruytenborgh en de onderhebbende Capiteynen Outshoorn en le Fevre / tot op den Dam aen de West-zijde; veele waren over dese stille opkomst ontset / en vreesden voor straffe; andere waren verblijt: Onder de Ingesetenen / die de Wacht hadden / waren'er / die meenden / men had het haer behoren bekent te maecken / 't en was niet wel gedaen / de Regenten hadden't verdorven / ja wierden eenige / dat anders goede Ingesetenen waren / maer [illegible] gedroncken hadden / soo onvergenoegt en uytvarende / dat zy haer selven (ten ware dat zy door die geene / die haer moren hoorden / verschoont hadden geworden) in ongelegentheydt souden hebben gebracht: De Soldaten op den Dam staende / wierdt ordre gegeven / om Baracken te maecken / tot inlogeringe van de Soldaten / eenige op den Dam / en een by de Kerck aen de Oost-zijde / en oock verder ordre gestelt tot het geen / soo door den Major Ruytenburgh / Capiteynen en andere Officieren / en 't geen daer aen dependeert / behoorde / waer mede wy haer laten geworden met de geene / die daer toe gestelt waren;

waren: De Heeren haer Ed. Mog. nevens de Heer Baillius van Kennemerlandt, en die 'er verder aen dependeerde, wierden mede Plaetsen tot verblijf versorgt. Dingsdagh den 24 Mey, op alles door de Militie ordre gestelt zijnde, wierden, na voorgaende ondersoeckingh en ondervragingh, door haer Ed. Mog. ordre gegeven aen den Baillius van Blois en den Stedehouder van Kennemerlant, omme de meestschuldige en handdadige van die nacht by de Kop te vatten in beyde de Jurisdictien, sonder onderscheyt te maecken; tot welcken eynde, tot behulp van de voorseyde Officieren, tot Sardam mede gekomen waren de Lant-Drosten van Haerlem en van der Goude, met haer Dienaers, welcker getal van den Drost van der Goude al vry groot was; dese last aengenomen zijnde, om uyt te voeren, hebben de maniere daer van te samen, in presentie van den Major Kuytenburgh, overleyt, en elck sijn gedesigneerde Persoonen, om te vangen, aen-gewesen, 't geen oock wel geluckte, hoewel 't wonderlijck was, dat de Delinquanten niet en waren gevlucht, daer sy soo veel uytvoeringhs sagen, 't geen haer hadde behooren te doen nadencken: maer in plaets van dit, quamen mede de Soldaten besien, en wandelden over den Dam, en souden eenige by daegh wel hebben gekregen geworden, indien men de andere daer door niet wacker soude gemaeckt hebben. Hare Ed. Groot Mog. lieten verscheyde Publicatien, met het kleppen van de Klock, door den Secretaris van Kennemerlandt, ten overstaen van der selver Stedehouder, ende de Heeren Leenmannen Palm en Van Wissel, publiceren; als van alle de geplunderde Goederen, ofte die ergens geborgt, ende tot bewaringe gebracht waren, te brengen in het Weeshuys aen de Oost-en West-zijde van Sardam respective: maer quam weynigh (of door vreese van daer door bekent te werden, ofte de proye niet te willen missen) wederom: oock wierdt af gepubliceert, in maniere als vooren, dat de Waerden naer tien uren aen de Soldaten niet mochten tappen, waerom den Trom alle avondt Tap-toe sloegh; oock dat men buyten de Soldaten met geen geweer naer tienen langhs de straten mocht gaen; voort dat geen Schippers eenige Soldaten (sonder Paspoort daer toe) van Sardam na Amsterdam mochten voeren: Item dat men weder met de Tonnen soude moeten Turf opdoen, luydende van woordt tot woordt als volght:

DE Ed. Mogende Heeren de Gedeputeerdens van haer Ed. Gr. Mog. de Heeren Staten van Hollant ende West-vrieslant, in den name en van wegen hooggem. Heeren Staten, mitsgaders van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien, lasten en bevelen alle ende een yegelijck, die eenige Turf sal willen laten vullen, en opdoen, deselve Turf niet anders te laten vullen en op te doen dan in Tonnen, volgens het Placcaet dien aengaende by haer Ed. Gr. Mog. jongst geëmaneert, op poene en boete als in 't selve Placcaet, gelijck mede haer Ed. Mo. in den name en van wegen als voren, noch lasten en beveelen, aen allen ende een yegelijcken, die zedert Woensdag lestleden, zijnde geweest den 18. der lopende maent Mey, in hare Huysen, Kelders, ofte Packhuysen, eenige Koopmanschappen of Waren hebben opgedaen, ofte ingeslagen, den Impost subject zijnde,

de, alle deselve Waren en Koopmanschappen, binnen den tijt van 24 uren, aen te geven, en bekent te maeken, ten Comptoire van de respective Impostmeesters ofte Collecteurs van den Impost, die de voorsz. Waren en Koopmanschappen subject zijn, en dat met de oprechte quantiteyt en qualiteyt van dien, alles op poene, dat de voorsz. tijt van 24 uren verscheenen, de voorsz. aengeving ofte bekentmakinge niet gedaen zijnde, den sodanigen gehouden sal worden de voorsz. opgedaen en ingeslagen Waren en Koopmanschappen te hebben gefraudeert, en mits dien vervallen in alle de straffen en boetens, soo in de particuliere Ordonnantie op yder specie, als in het generael Placcaet, gestatueert,

't Geen oock seer nodigh was / soo ten reguarde van de Publicatie / die door de Regenten was geschiet / van niet met de Ton te turven / als door die gene / die haer inbeelden / dat alle Pachten een eynde hadden / en oock niet behoefden aen te geven. 't Gevangen nemen wiert dan / gelijck geseght is / in 't werck gestelt / en wierden 'er 6 / onder behulp van de Soldaten / van haer Bedde gelicht / 4 Mans-Personen en 3 Vrouwen / alle van de Westzyde / om dat daer de grootste en bekentste Delinquanten woonden. De Gevangene waren Cornelis Kip en sijn Stief-vader Cornelis Buys / die een dagh of twee daer na gekregen wierdt / Boonsack / Cornelis Blaeuw / alias Cornelis Ryte Jaspers / Hillegont Trijn Sybes / alias Ammirael / Poepse Mary / en Dicke Jaepje / waer by daer na noch quamen Anna de Turf-volster en Jan Dircksz Kneepje van Wormer / welcke gevangen in de Corteguarde wierden gebracht / gebonden / en opgehouden tot den dagh aenbrack / als wanneer den Stedehouder van Kennemerlandt haer vervoerde en na Haerlem bracht. Den 25. Woensdagh zijn de Heeren Gedeputeerden met den Stedehouder / Leenmannen en Secretaris van Kennemerlandt na Wormer vertrocken / allwaer waerschijnelijck met de Regenten is gesproken / gelijck tot Sardam / en wierdt oock aldaer gelijcke Publicatie / als tot Sardam / gedaen / uytgenomen 't gene de Soldaten aengingh / en vorder op alles ordre gestelt hebbende / zijn weder na Sardam gekeert / en aldaer mede al 't gene geordonneert hebbende / 't welck noodigh was / zijn hare Ed. Mog. vertrocken: Inmiddels waren noch gekregen Kees Buys en Anna de Turf-volster / die den voorn. Stedehouder insgelijckx na Haerlem bracht / allwaer die nevens d'andere op den 28. Mey des nachts aen den Heere Fiscael Ruysch zijn overgelevert / en met het openen van de Poort met 3 Wagens na den Hage gevoert en op de Voor-Poorte gebracht: allwaer over de Wijck langhs strandt den hier voorgemelten Koopman / door den Lant-Drost van Haerlem / gevangen mee aengekomen was / alsoo men niet seecker en wist / of sijne uytsporigheydt sijne swacke Hersenen of moetwilligheydt most toegeschreven werden: En zijn daer op alle dese Gevangenen te Rechte gevordert voor hare Ed. Mo. de Heeren Gecommitteerde Raden van Hollandt / en hebbende den Heer Fiscael de Informatie by den Stedehouder en Leenmannen van Kennemerlant beleyt / overgenomen / is daer nae op den 5 Junij / zijnde Sondag daer aen volgende / met den Secretaris Boot / en een Deurwaerder / self tot Sardam gekomen / om

om sich noch nader te informeren tegen dese en andere Delinquanten soo tot Sardam aen de Oost- als West-zijde / Saendijck en Wormer / waer mede 3 dagen met den Bailliu van Blops en Stedehouder van Kennemerlandt vegebracht wierden. Den Heer Fiscael weder in den Hage gekeert zijnde/ is ordre aen den Heer Bailliu van Kennemerlandt en den Heer Bailliu van Blops gekomen/ omme noch eenige gedesigneerde Persoonen / soo tot Wormer als op de Saendijck / te apprehenderen / en gevanckelijck na den Hage te voeren/ 't geen door deselve wierdt in 't werck gestelt/ voorsien zijnde/ hebben hare Dienaers / met eenige Soldaten ; doch tot Wormer in de nacht / zijnde den 19. Junij / verscheydene Huysen opslaende / vonden maer alleen Jan Dircksz. Kneepje / een oudt Man / welcke (na het gebleecken is) al vry schuldigh bevonden wiert. Sy hebben vorder op de Saendijck verscheyde Huysen besocht/ maer niemant bekomen/ alsoo de schuldige op 't geruchte haer alle op de vluchte hadden begeven / invoegen dat alleen den voorn. Jan Dircksz. Kneepje na Sardam wierdt gevoert / en vervolgens na den Hage / alwaer deselve noch dien avondt aen den Heer Fiscael wierd overgegeven ; waer op Vrydag daer na/ zijnde den 24 Junij / de Justitie volgde / en wierden 4 Mans-persoonen/ namentlijck Evert Pietersz. Boonsak/ Cornelis Pietersz. Kip / Cornelis Buys van Sardam/ en Jan Dircksz. Kneepje van Wormer opgehangen / en daeghs daer na een Mans-persoon Cornelis Blaeuw / alias Ayte Jaspers/ en 3 Vrouws-persoonen/ namentlijck Trijn Sybes/ alias Ammirael/ Dicke Jaepje/ en Anna Pieters/ welcke beyde de een aen de Oost- en d'ander aen de West-zijde de Trommel geroert hadden / gegeesselt / Poepse Mary het aensiende; en wierden tsamen uyt Hollant en West-vrieslant gebannen: den krancksinnigen Koopman wierdt door sijn gebreck van verstant alleen verschoont en vry gelaten. De Lijcken van de opgehangene waren geordonneert voor aen de Zaen weder opgehangen te werden/ gelijck op den 26 dito geschiede/ tot een exempel voor alle Oproerige / aen een nieuwe Galg / en met Ketenen wel vast gemaeckt / met verbod / dat niemant sigh soude onderstaen / die daer van af te halen / of dat men de Hantdadige in de plaets soude ophangen : Dit sagen de Sardammers ongaern ; maer het verhuysen van de Militie / die haer tot grooten last was/ hebben sy in 't korte daer na verkregen : En/ niet tegenstaende het gemelde verbod / is namaels de Galg by nacht / tusschen den 19 en 20 Augusti / soo verre aen de Stijlen doorgezaegt / sonder dat men weet van wie/ dat de Windt die voort heeft omgeworpen / en de Lijcken zijn oock by nacht door onbekende Lieden begraven. Dit is 't sommier van dit oproerig Voorval / blijckende daer uyt/ dat den Secretaris van der Streng aldaer seer in den haet was / daer het anders een Man is / die by veel Lieden bemint en wel gesien is / maer de quade voerden 't uyt / en de goede sagen 't aen : En wonder was 't / dat'er geen ongelucken in alle dese plonderingen geschiede / als alleen was een Vader en Soon in het Huys van Cornelis Emaus / door het vallen van een Schoorsteen of Solder/ gequetst. Naer dit alles zijn op seeckere tijdt Heeren Gedeputeerden van haer Ed: Mo: tot Sardam gekomen / en hebben over al oculaire inspectie van het beschadigde genomen/ de schade/ in presentie

van

van den Baillieuw van Kennemerlandt/ met communicatie van de Regenten/ getempeert / en ordre gestelt tot vergoedinge van de selve / als oock van de onkosten/ soo van de Militie als Justitie/ daer door gevallen.

Maer laet ons eyndelingh eens weder tot de Vrede-handel keeren: men mag by desen Staet / terwijl men in Engelandt noch al groote Krijgs-preparatien scheen te maken/ om de Geallieerde/ by continuatie van den Oorlog/ by te springen/ geresolveert/ om door onse Ambassadeurs/ tot Nimwegen zijnde/ een Stilstant van Wapenen voor 3 Maenden te laten proponeeren/ ten eynde alsoo meerder ruymte van tijdt voor de Geallieerde te verwerven. Maer den Coningh van Vranckrijck (die men anders hoorde dat de preparatien/ om den Oorlogh te continueeren/ dapper dreef seyde / en behalven een Leger in Catalonien/ 4 andere te Velde liet te springen/ als een onder Monsr. de Crequi aen den Rhijn/ een tusschen de Sambre en de Mase onder Monsr. de Schomberg/ een in Henegouwen onder Monsr. d'Humieres/ en het grootste onder sijn Majesteyt self by Gent / te samen uytmaeckende over de 100000 Man/ welcke alle half Mey souden moeten marcheeren) begaf sigh den 21 Mey van St. Germain weder na sijn Leger by Deynse / seggende in 't scheyden van daer/ dat hy de Vrede aen 't hooft van sijn Leger verhoopte te maecken. En noch tot Deynse voorsz. gekomen zijnde / heeft de navolgende Missive aen haer Hoog Mog: afgesonden.

Brief van den Coning van Vranckrijck aen de Staten Generael der Geunieerde Provintien.

Seer lieve groote Vrienden, Geallieerde ende Geconfœdereerde.

D'OPrechte genegentheyt, met welcke wy altijt hebben gewenscht te contribueren tot de Vrede van Europa, heeft ons met vermaeck doen vernemen door onse Plenipotentiarissen tot Nimwegen, de communicatie, die gy haer hebt laten geven door een van uwe Ambassadeurs, van u sentimenten over 't besluyt van een soo grooten werck. Wy zijn blyde, dat de Conditien, in welcke wy ons in die Vergadering geëxpliceert hebben, u rechtmatigh hebben gescheenen, en dat gy volkomen onderricht zijt geweest van de sinceriteyt van onse intentien in een soo groote en importante materie. Wy vinden self soo veel te meer satisfactie om u, door dese Brief, die te confirmeren, dat in de plaets van de voordeelen, die wy door de Wapenen hebben verkregen, en van die geene welcke wy noch souden mogen hopen van den Oorlogh, wy onse voornaemste glorie stellen in alle passen te doen, die tot de Vrede mogen leyden: maer also uyt de maniere die gy aen onse Plenipotentiarissen hebt laten spreecken, schijnt, dat wat begeerte gy hebt, om die te sluyten, u nochtans over blijft eenige swarigheyt, raeckende het 7 Articul van 't Tractaet van Commercie, het gene verhandelt is tot Nimwegen, tusschen onse Ambassadeurs en d'uwe, en eenige ongerustheyt, dat wy de Conquesten in Nederlandt sullen vertrecken, soo Spangie weygert de Conditien die wy hem aenbieden; soo hebben wy u wel willen onderrichten van onse sentimenten op die 2 Poincten: wy hebben 't niet favorabelder konnen doen op het eerste, als van dese uur af het 7 Articul toe te staen, in die maniere als gy het hebt

 begeert;

begeert: En op het tweede, met u soodanige mesures te nemen, dat sy de vreese wegh nemen mogen, die gy van 't verlies van Vlaenderen betuygt te hebben: Dit is dat geene 't welck wy willen doen, dan wanneer Spangie de handen aen de Vrede niet sal willen leenen, en gy sult hebben met ons gesloten een Tractaet, op de Conditien daer over wy ons geëxpliceert hebben ten uwen regarde, dat gy weder sult getreden zijn in onse oude Alliantie, en dat gy u geobligeert sult hebben Neutrael te blyven, gedurende den gantsen loop van desen Oorlog: en sullen wy altijt bereyt zijn in desen staet, t'uwer consideratie, t'accorderen aen Spangie in de Nederlanden de selve Conditien, die het op heden vryheyt heeft aen te nemen: En wy willen u self wel versekeren, dat wy niet en sullen attacqueren, gedurende al dien tijdt, eenige Plaetse in die Provintien. 't Is in deser voegen, dat gy ons genegen sult vinden; niet alleen om te formeren, maer oock omme voor altijt te bevestigen dese Barrière, die gy soo noodsaeckelijck voor uwe ruste oordeelt, en aen u weder te geven, met de herstellinge van de Commercie, soo veel andere voordeelen, als gy kunt verwachten van onse vrientschap: En soo, om dese Negotiatie te vorderen, gy dienstigh oordeelt Gedeputeerden tot ons te doen komen, sy sullen ons vinden in de Nabuurschap van Gent tot den 27 van dese Maent, en in de selve dispositie, die wy met desen Briefwel hebben willen doen blijcken. Waer op wy Godt bidden, dat Hy u neme, seer lieve Vrienden, Geallieerde en Geconfœdereerde, in Sijn Heylige en waerde bescherminge.

Geschreven in ons Leger tot Deynse den 18 Mey 1678.

Geteeckent,

LOUYS.

En lager,

ARNAULD.

Dese Missive vaerdighde den Coning af door drie wegen, om aen haer Hoog Mog: overhandigt te werden, als een ter Zee van Duynkercken op Vlissingen, en soo na den Hage, een tweede over 't Sas van Gent, en een derde op Nimwegen; de Trompetter, die te Water was gegaen, quam op Saturdag den 21 daer aen in den Hage: waer op aenstonts de Vergaderinge van Hollandt tegens 4 uren naer de middagh wierdt aengeseyt, en quam daer toe sijn Hoogheyt insgelijcks van Honslaerdijck, dan scheyde deselve ten 7 uren des avonts op reces, also de Gedeputeerden hare Principalen wilden spreecken, eer op soo gewichtigen saeck te resolveren: En wierde noch dien avont communicatie aen de Ministers der hooge Geallieerden gegeven.

Ondertusschen wierdt de voorsz. Missive van den Coning van Vranckrijck byna met alle Brieven, daer de selve gedruckt in gesteken was, uyt de Fransse Steden en Congiesten aen particuliere overgesonden, soo men acht, om de Gemeente, die hier alsints tot de Vrede inclineerde, te meer op te wecken; maer 't selve was niet van noden, alsoo de meergedachte Missive bekent geworden zijnde, tot Amsterdam verscheyde mael op eene dagh is gedruckt, en, na de gewoonte aldaer, aen een yder verkocht. Haer Ed: Groot Mog: de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt quamen op Dingsdagh den 24 weder te samen, en wiert, in presentie van sijn Hoogheyt, seer naerstig gebe-

gebesoigneert/of men iemant na den Coning van Vranckrijck soude afsenden: 't welck eerst niet wel voort wilde / maer op den 25 eerst by haer Ed: Groot Mog: en vervolgens by haer Hoog Mog: wierdt geconcludeert; waer van den selven dagh noch communicatie aen de Ministers der Geallieerde wierdt gegeven in een Conferentie / die 's avonts ten 5 uren met de selve / in presentie van sijn Hoogheyt / wierdt gehouden / waer in voorgestelt wierdt de staet van de affaires / en gevolglijck de nootsaeckelijckheyt van een Stilstant van Wapenen voor een korten tijdt / als sonder de welcke alles soude verloren gaen: wyders / dat de Ministers van den Keyser / Spangie en Denemarcken / tot Nimwegen zijnde / daer in al hadden geconsenteert / dienvolgende / dat alleen te delibereren stont de modo agendi; en dat het sentiment van haer Hoog Mog: was / dat den Coningh van Vranckrijck beter te bewegen soude zijn door een Deputatie als door een Brief / die / eens gelesen zijnde / wierdt geseponeert / en daer geen verder reflectie op viel. Waer in dan eyndelijck / na veele debatten over en weer / de voorsz. Ministers der Geallieerde de gemelde Besendinge mede hebben geconsenteert / als een saecke die sy konden laten geschieden / mits dat den Heer van Beverning / die tot de voorsz. Besendinge soude werden gecommitteert / geen andere Negotiatie of Tractaten met den Coningh van Vranckrijck soude ondernemen / als van een Stilstant van Wapenen. Hier over geschiede mede een Deputatie aen den Ambassadeur van Engelant / die de voorsz. Besendinge insgelijcks oock toestont: En alsoo is den Heer van Beverningh / een van haer Hoog Mog: extraordinaris Ambassadeurs op de Vrede-handel tot Nimwegen / versocht en gecommitteert / om hem ten spoedighsten / over nacht ende dagh / sonder een moment tijdt-versuym / te vervoegen na het Leger van den Coningh van Vranckrijck / in qualiteyt van haer Hoog Mog: extraord. Ambassadeur / en aen sijn Majesteyt te representeren: Dat haer Hoog Mog: met groot respect en aengenaemheyt hadden ontfangen de voorsz. Missive, en daer uyt met blijtschap gesien de sonderlinge genegentheyt, die sijn Majesteyt hadde, om te contribueëren tot de Vrede van Europa, ende die achte te zijn een van de voornaemste objecten van sijn glorie: dat haer Hoog Mog: sigh verplicht vonden sijn Majesteyt seer officieuselijck te bedanck en voor het toelaten van het 7 Articul van het Tractaet van Commercie, en wel bekennen wilden, daer door aen de selve des te meer verplicht te zijn, en nochmaels te konnen laten verseeckeren, dat sy, voor soo veel haer aenging, haer vergenoegden met de Conditien by sijn Majesteyt voorgeslagen, en de verklaringe op het voorsz. 7 Articul: dat sy niet soo seer estimeerden, als de eere en het geluck van sijn Majesteyts vrientschap, en noyt souden laten daer van alle respectueuse en reële preuven te geven: dat sy vastelijck vertrouwden, dat sijn Majesteyt volkomen gepersuadeert soude zijn, dat sy de Vrede uyt een oprechte harte wenschten, en seer geern gesloten sagen, en dat het besluyt van dien niet een moment soude getardeert blyven, indien het aen haer alleen stont: maer nademael sy haer tot hare defentie hadden moeten engageren met verscheyde Coningen en Princen, dat sy niet en konden twijffelen of hoogstgedachte sijne Majesteyt soude de goetheyt en gerechtigheyt hebben, om hare Geallieerde mede te permoveren, bequame

tijdt te vergunnen: dat sy wel wisten, dat sijn Majesteyt haer niet soude willen vergen, om hare voorsz. Geallieerde plotselijck te abandonneren, en derhalven versochten, dat sijne Majesteyt haer een kleyne tijdt van 6 Weecken soude willen accorderen, omme met de hoogst-gedachte hare Geallieerde over de voorsz. Conditien van Vrede te handelen, en haer tot het aengaen van de selve Vrede te permoveren, latende, gedurende den voorsz. tijt, alle hostiliteyten ophouden en cesseren: En eyndelingh, dat haer Hoog Mog: niet hadden willen mancqueren hen de eere te geven van door een Besendinge sijn Majesteyt mondeling te doen bedancken voor de verklaringe ten haren reguarde gedaen, ende te verseeckeren van haren ootmoedigen dienst en erkentenisse. Voorts/ also den Heer de Pompone een Missive aen den Heere Raedt-Pensionaris hadde geschreven/ wiert de selve versocht/ die te willen beantwoorden/ en dien Heer bekent te maecken/ dat haer Hoog Mog: aen hoog-gedachte sijn Majesteyt den Heer van Beverning hadden geresolveert af te senden/ omme aen sijn Majesteyt haer oprechte meyninge en intentie tot de Vrede bekent te maecken/ met versoeck/ van 't selve aen sijn Majesteyt te willen berichten; waer mede den Trompetter te rugge vertrock. Voorders wierdt goet gevonden de navolgende Missive aen den Coning self tot Antwoort te schrijven/ en dat die dienen soude tot eene Credentiael voor den Heer van Beverning.

SIRE.

WY hebben den Brief, daer uw Majesteyt ons mede heeft gelieven te vereeren, met een diepe eerbiedigheyt ontfangen, en daer uyt met een uytnemende blijdschap vernomen d'oprechte genegentheyt, waer mede uw Majesteyt alles wat mogelijck is tot de Vrede van Europa tracht by te brengen, en dat de selve sijn hoogste roem in 't gene sulckx van sijne kant eenigsints kan vorderen, is stellende. Wy vinden ons verplicht, SIRE, uwe Majesteyt seer ootmoediglijck daer over te bedancken, en hebben den Heer van Beverning, Heer van Teylingen, een van onse extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen op de Vredens-Tractaten tot Nimwegen, tot dien eynde by de selve wel willen af-senden, om het ongedult, waer inne wy leven, van aen uwe Majesteyt nieuwe verseeckeringen van onse hartelijcke genegentheyt tot de geseyde Vrede te betonen, te doen blijcken, hopende dat uwe Majesteyt den selven onsen Ambassadeur een gunstigh gehoor sal verleenen, en de selve biddende, hem te willen toestaen alle geloof, die hy soude konnen toeleggen aen een Persoon, de welcke volkomentlijck onderrecht is van de meninge, die wy hebben, van altoos te blyven,

SIRE,

Uwe Majesteyts seer ootmoedige Dienaers,

De Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Hier op is 't selve den meer-gem. Heer van Beverning/ zijnde tot Nimwegen/ aengeschreven/ doch wat indisposit zijnde/ scheen sig gaern geexcuseert te hebben; dan op een nader aenmaninge/ soo van den Staet als sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie/ liet sijn Excell. sigh daer toe geseggen: En vertrock den 29 Mey/ op Sondag/ van daer/ en arriveerde des anderendaegs

tot

tot Antwerpen / alwaer den Heer Don Pedro de Ronquillo in 't passeren sprack ; en ging sijn Excell. op Dingsdag morgen voort na Wetteren / alwaer de Coning van Vranckrijck doenmaels was / en hy des namiddags arriveerde / in 't Huys 't welck voor sijn Excell. expres was gedestineert / en met Meubelen / van Gent gebracht / geappropieert ; hy wiert in 't uyttreden van sijn Koetse door Monsr. de Boneuil / Introducteur der Ambassadeurs / en den Baron de Beauvais / een van des Conings ordinaire Hofmeesters / aldaer verwelkomt / en met verversinge van Bier en Wijn a la Glace geregaleert / daer op terstont een groote menigte van Officiers aldaer verscheenen / elck gedreven door nieusgierigheyt / om den Ambassadeur van Hollant / en wel insonderheyt den Heer van Beverning / te sien : dien selven avont is sijn Excell. met den Heer de Pompone in Conferentie geweest / doch de Audientie by den Coning wierdt tot 's anderendaegs den 1 Juny uytgestelt / werdende inmiddels den Ambassadeur en desselfs Gevolg ter Tafel net en ordentelijck getracteert: daer op is 's anderendaegs 's morgens ten 9 uren sijn Excell. ter Audientie / hoewel tot een private / opgehaelt door den Heere Mareschal de Lorges / Na-Neef van den overleden Mareschal de Turenne / en door den boven-gem. Introducteur van de Ambassadeurs / met een Conings Koets / getrocken van 6 Paerden / welcke Ceremonie wel sonder veel rumoer / doch met soo veel eer en respect voor den Staet / als den Heer Ambassadeur / gepasseert is / als men hadde konnen wenschen ; langst het Kerckhof / voor 't Huys van den Curé / daer den Coningh in logeerde / stonden de Guardes te Voet en te Paerde / met ontvouwen Standaerden en Vaendels / en van 't Kerckhof tot aen 't Huys de Guardes die de Wacht hadden voor des Conings Kamer / door de welcke den Ambassadeur met sijn Gevolg passeerde / en door een groote menigte van Hovelingen en Officiers van alderhande conditie / tot in een kleyn Kamertje / dat de plaets van een Antichambre waernam / en aldaer vertoonden sig aenstonts nevens den gem. Mareschal de Lorges noch 2 andere Marschalcken / als die van Luxemburg en Vivonne / van de 4 die in 't Leger waren / met verscheyde Princen en considerabele Heeren / van waer verder / na een weynigh toevens / sijn Excell. wiert geleyt in des Conings Kamer / daer hy / met de gewoonelijcke beleeftheden ontfangen zijnde / een groot half uur met sijn Majesteyt alleen in Conferentie bleef / in welcke sijne aenbevolen Commissie / hier voren gemelt / afleyde / en met sijn hoogged. Majesteyt (die sig alsints vertoonde als een groot Coning / en die sijn eygen saken regeerde) over diverse saken sprack ; en eyndigde dese Audientie daer mede / dat sijn Majesteyt aen sijn Excell. een schriftelijck Antwoort soude laten toekomen : werdende vervolgens op de selve manier als opgehaelt was / weder na 't Logement te rugge gebracht : En is daer nu den Heer de Pompone gaen besoecken / en vervolgens sig begeven hebbende in 's Conings Tente / om sijn Majesteyt te sien eetsingen / liste het die den Ambassadeur / een stuck van de Maeltijt / gedurende desselfs verblijf aldaer / in gemeene discoursen te onderhouden : En daer na het Antwoort en Recredentiael aen den ged. Heer Ambassadeur overgebracht zijnde / is sijn Majest. noch den

selven

selven avont omtrent ten 5 uren uyt sijn Leger vertrocken / sijn weg nemende over Audenaerde en Doornick na St. Germain/hebbende aen den Heer Ambassadeur door de Heeren de Boneuil en Beauvais doen presenteren 2 sijne Portraits / in Diamant-steenen geset / en een Goude Kettingh voor den Heer Secretaris Pulst ; welcke Presenten sijn Excell. beleefdelijck heeft gedecli-neert / goet vindende niet te min / dat sijn Secretaris de Goude Ketting aenname. Na 't vertreck van sijn Majest. wiert den voorsz. Heer Secretaris met de Edellieden/ die sijn Excell. gevolgt waren/ gelept om 't Fransse Leger/dat onder Duc de Luxemburgh was gelaten/ te besichtigen/ en bevonden dat seer schoon : 't selve trock des anderendaegs op / en marcheerde na de kant van Brussel. Sijn Excell. den Heer van Beverningh vertreysde daegs na de Audientie weder op Antwerpen / en arriveerde den 3 Juny in den Hage / alwaer eerst het Antwoort aen desen Staet overleverde / en daer na / in presentie van sijn Hoogheyt/ omstandig rapport dede ; 't Antwoort luyde aldus.

Antwoort van de Coningh van Vranckrijck op de Brief van de Staten Generael.

Seer lieve groote Vrienden, Geallieerde ende Geconfœdereerde.

WY hebben met veel vermaeck verstaen, en uyt den Brief die Gy Ons hebt geschreven, en door de verseeckeringen die den Heer van Beverning, uwen extraordinaris Ambassadeur, uyt uwen Naem Ons heeft gegeven, de dispositien tot de Vrede, in de welcke Gy betuyght te zijn: Wy konnen U niet beter doen kennen, hoe seer onse intentie gestadig genegen en sinceer zijn, om te procureren een goet, so groot en generael voor Europa, als door het Geschrift, dat Wy geordonneert hebben, dat hem ter handen soude werden gestelt. Gy sult sien de nieuwe faciliteyten, die Wy toebrengen, om U te stellen in staet van uwe Geallieerde te doen consenteren in de Conditien, die wy niet en konnen twijffelen, dat Gy niet equitabel soud oordeelen: En also wy niet particuliers daer by hebben te voegen, soo verseeckeren Wy U alleenlijck van 't vermaeck, dat Wy sullen vinden, in U met de Vrede weder te geven onse oude en waerachtige Vrientschap, en met U aen te gaen de meest-krachtigste en capabelste Engagementen, om voor altijt uwe Vryheyt te versekeren. 't Is dat gene 't welck Wy noch veel ampelder hebben geexpliceert aen den Heer van Beverning, wiens conduite en Persoon ons seer aengenaem is geweest: En ons resteert niet dan God te bidden, dat Hy U hebbe, seer lieve groote Vrienden, Geallieerde en Geconfœdereerde, in Sijn Heylige en waerde bescherminge. Geschreven in ons Leger tot Wetteren den eersten dagh van Juny 1678. *Uwe goede Vrient, Geallieerde en Geconfœdereerde.*

Onder stont, *LOUYS.*

En veel lager, *ARNAULD.*

Memorie, die de Coningh van Vranckrijck heeft doen overhandigen aen den Heer van Beverning, extraordinaris Ambassadeur van de Staten Generael der Geunieerde Provintien aen sijn Majesteyt.

DEn Coning heeft met vermaeck gesien, en uyt de Brief van de Heeren Staten Generael, en door de verseeckeringen, die sy hem hebben laten doen door den

den Heer van Beverning, hare extraordinaris Ambassadeur, dat hare intentien tot de generale Vrede responderen aen de begeerte, die sijn Majesteyt altijt heeft gehad, om die te procureren, en dat sy vaerdigh zijn te accepteren de Conditien, die sijn Majesteyt haer heeft doen aenbieden door sijne Ambassadeurs Plenipotentiarissen tot Nimwegen.

Maer ter selver tijt, dat den Heer Beverning hem in diervoegen de sentimenten van de gesèyde Heeren Staten Generael heeft bekent gemaeckt, soo heeft hy sijn Majesteyt uyt haer naem gebeden, te willen accorderen een Stilstant van Wapenen van 6 Weecken; hy heeft hem gepresenteert, dat sy die tijt van doen hadden om te communiceren met hare Geallieerde, en om van haer te obtineren haer consent tot de conclusie van soo grooten Werck.

Den staet, in welcke sigh op heden vinden de Wapenen van sijn Majesteyt, en soo favorable occasie, die hy soude verliesen, in 't differeren van te doen ageren, en souden hem niet toelaten dese Propositie toe te staen, soo de begeerte, om de Vrede aen Europa te geven, niet veel meer prevaleerden in sijn Hart, als die van sijne Limiten door nieuwe Conquesten te vermeerderen.

't Is ten dien opsicht, van te contribuëren tot de publijcke gerustheyt, dat hy wel wil accorderen, op de begeerte van de geseyde Heeren Staten Generael, een Stilstant van Wapenen voor 6 Weecken, te beginnen van den eersten Dagh van de aenstaende Maent, en soodanige, als gestipuleert wierdt tusschen Vranckrijck en Spangie in 't Jaer 1668.

Maer alsoo 't niet billijck soude zijn, soo de Vyanden van sijn Majesteyt die tijt vruchteloos lieten verlopen, en in de plaetse dat de selve soude dienen tot de Vrede, sy daer van souden profiteren, omme t'eloigneren het effect van de Wapenen van sijn Majesteyt, dat hy soude hebben verloren de voordelige conjuncturen, die op heden in sijn handen zijn; soo begeert sijn Majesteyt van de geseyde Heeren Staten Generael, dat sy hem beloven, dat ingevalle dat in de loop van de Stilstant van Wapenen sy hare Geallieerde niet en konnen brengen tot het accepteren van de Conditien, die hy aengenomen heeft, dat sy se niet en sullen assisteren, directelijck noch indirectelijck, tegens haer of tegens sijn Geallieerde, gedurende den gantschen loop van desen Oorlogh.

Hy wil wel in dit geval haer in wisselinge vernieuwen de selve engagementen, die hy met haer genomen heeft, door den Brief van den 18 van de voorledene Maent, soo wel voor 't geen dese selve Conditien aengaet, dat hy altijt gedisposeert sal zijn die aen Spangie te accorderen, als voor de versekering van de Plaetsen in Nederlandt. Sijn Majesteyt heeft ten proposte geoordeelt te doen weten aen de geseyde Heeren Staten Generael, door dese Memorie, die hy geordonneert heeft, dat aen den Heer van Beverning soude overgelevert werden, de sinceriteyt van sijne intentien tot de Vrede: En om haer daer noch veel grooter getuygenisse van te geven, soo beveelt hy den Hartog van Luxemburg, Generael van sijne Armee, haer Antwoort te gaen verwachten, gedurende dese Maent, in de Nabuurschap van Brussel, met ordre van in die tijt genige Plaetsen te attacqueren.

Gedaen in 't Leger tot Wetteren den eersten dagh van Juny 1678.

Geteeckent, LOUYS.

En veel lager, *ARNAULD.*

Hier op wiert voort geresolveert/ also nu tijt was gegeven om met de Geal-lieerde over de Vrede te spreken/ dat den Heer Beverning sig aenstonts weder na Nimwegen soude begeven/ om/ sonder eenigh versuym van tijdt/ de Ministers der Geallieerde te persuaderen tot bevorderinge van de Vrede/ also desen Staet daer toe was geincimeert/ en dat sy derhalven hare Principalen niet en souden willen abandoneren: Sijn Excellentie arriveerde dan den 6 dito weder tot Nimwegen/ als wanneer weder onpasselijck wierdt/ waer door eenige dagen de Besoignes niet en konde voortsetten; maer in den Hage communicatie van de Missive van den Coning van Vranckrijck aen de Ministers der Geallieerde gegeven zijnde/ en die aen de hare tot Nimwegen overgesonden/ soo heeft dat oorsaecke gegeven tot verscheyde Memorien/ die by haer op den 10 van deselve Maent aen onse Ambassadeurs zijn overgelevert/ doch te langh om hier te stellen: de Keyserse seyden: Dat sy niet en verwachten, dat desen Staet iets soude doen contrarie hare Verbonden, tegens den Keyser of het Keyserrijck, of eenige van hare Geallieerde, die om de Geunieerde Provintien in Oorlog waren gekomen: dat men niet in 't particulier behoorde te handelen, alsoo de Macht van Vranckrijck haer alle gelijckelijck swaer genoegh viel: dat den Keyser den Oorlogh had ondernomen om de Limiten van 't Keyserrijck, en voornamentlijck die van Nederlandt, te beschermen, en niet om sijn eygen intrest, en dat hy daer in wilde continueren tot de Vrede gesamentlijck wierdt verkregen: dat Vranckrijck nu maer Wetten voorschreef, daer in den Keyser noch het Keyserrijck met geen eere noch geen verseeckertheyt konden consenteren; en dat hy bovē dien niet en stipuleerde wat satisfactie voor Sweden begeerde, dat men daer uyt wel sag, dat hy niet de Vrede, maer een verdeelinge socht: doch soo de Vrede absolut nootsaeckelijck was, dat den Keyser soodanige Conditien wilde helpen voorslaen, als aen alle de Werelt soude doen blijcken de moderatie van sijn Keyserl. Majesteyt: dat sy derhalven niet en vertrouwden, dat de Staten Generael apart souden tracteren: dat Vranckrijck noch maer 20 dagen had gestelt, begeerende precipitante resolutie, daer de Geallieerde met rijpheyt en voorsichtigheyt wilden handelen: dat sijn Keyserl. Majesteyt, soo nu de Vrede soo verre boven den Oorlogh te prefereren soude zijn, daer in soude consenteren, als men maer sorge droegh voor de verseeckertheyt van 't Rijck, en dat men met de Geconfoedereerde dit overleyde; versoeckende, dat de Heeren Ambassadeurs daer toe hare goede officien wilden aenwenden. Die van Denemarcken seyde by-na in gelijcke sin: dat haren Coningh in de extremiteyt van affaires de Geunieerde Provintien was by-gesprongen, om haer te helpen, en de meynden, dat men geen Stilstant van Wapenen behoorde in te gaen, die haer mede soude obligeren om stil te sitten: dat den tijdt, aen desen Staet gegeven, te kort was, om met de Geallieerde te konnen resolveren: En eyndeling, dat haer Hoog Mog: sigh toch niet en souden willen separeren, van die soo veel voor haer gedaen hadde. In gelijcker voegen was den inhout van de Memorie van den Ambassadeur van Ceur-Brandenburgh/ dan versocht daer by: Dat men toch de Resolutie, die haer Hoog Mog: hadden te nemen, niet en wilde verhaesten, maer wachten tot hy bescheyt van sijn Meester hadde; en immer, dat men niet en soude tracteren

sonder

sonder aen den Heer Keurvorst die satisfactie te doen hebben, de welcke hem in 't 14 en 24 Articul van de Alliantie was belooft.

Men had aen dese kant seer geern gesien / dat men de Geallieerde mede tot de acceptatie van de bewuste Articulen hadde konnen brengen; maer den tijt vast verloopende / sonder dat men de selve veel wierdt vernemen / wierdt by de Provintie van Hollandt op den 15 Juny geresolveert / de aengebodene Vrede van Vranckrijck te amplecteren: En alsoo de andere Provintien noch niet vaerdigh waren / wierdt 8 dagen tijdt gestelt / om hare Resolutien mede in te brengen. Inmiddels trachten onse Heeren Ambassadeurs tot Nimwegen de Ministers der Geallieerde mede tot de Vrede te bewegen / en wiert daer over een generale Conferentie op den 18 dito gehouden / waer in hare Excell: op het bondighste remonstreerden de reden / die desen Staet tot het accepteren van de Vrede bewogen / versoeckende / dat sy Ministers haer / wegens hare Meesters / mede daer op souden verklaren; gelijck sy oock op den 20 daer een deden / maer in verscheydentlicke maniere.

Declaratie van den Heer Bisschop van Gurck, in d'extraordinaire Conferentie der hooge Geallieerde tot Nimwegen, den 20 Juny 1678.

WY hebben de Propositie, die uwe Excell: ons op eergisteren gedaen hebben, gehoort, houdende in substantie, dat de Heeren Staten Generael den Oorlogh niet langer konden continueren, en dat de selve sigh genootsaeckt bevonden de Vrede te maecken, om redenen als doen nader verklaert: Uwe Excellentien versochten doen mael onse gevoelens daer over te verstaen, en houden op heden daerom noch aen; en, om in geen gebreecke daer van te blyven, soo hopen wy voor alle dingen, dat uwe Excell. en de geheele Werelt dit recht aen sijn Keyserl: Majesteyt sal doen, van te geloven, dat de selve sigh altijt als een goede en een getrouwe Geallieerde by een yder, soo in Oorlogh als Vrede, gedragen heeft: wy willen ons niet verder daer over uytbreyden, maer dit is seecker, dat men sijn Leger in een goet getal en in goede ordre altijdt te Velde gesien heeft: oock is het notoir, dat hy 't selve ten beste van de gemeene saeck heeft gebruyckt, en ter plaetse daer men sulckx oirboorst gevonden heeft doen ageren. Wyders heeft de selve sijne Majest. sijne Geallieerde met de Machten, die hem mogelijck waren, maer niet soo hy wel gewenscht hadde, bygestaen, want de Rebellie, die men hem in Ongaryen verweckt heeft, is aen alle de Werelt bekent, als mede, hoe men sijn eygene Onderdanen, ja Turcken en Tartaren, tegens hem opgemaeckt heeft, sonder dat soo een baerblijckelijcke en soo aenstaende gevaer sijne Machten tot de gemeene belangens heeft konnen afwenden of verminderen; behalven dat men gesien heeft, dat, om de Krijgs-operatien in de Nederlanden aen de hant te komen, hy sijn Leger derwaerts gesonden heeft, waer door den Vyant gelegentheyt heeft gehad om hem Fryburgh, dat nu soo veele swarigheden verweckt, afhandigh te maecken. Indien sijn Majesteyt de saecken van den Oorlogh soo seer ter herten genomen heeft, heeft hy niet minder met die van de Vrede gedaen: en alsoo uwe Excell. ons die getuygenis konnen geven, soo hebben wy, desselfs Ambassadeurs, niets nagelaten van 't gene de selve eenigsints konde voort setten; en

 dewyl

dewyl men dacht, dat de krachtigste middel tot een redelijcke Vrede was, alles krachtiglijck in 't werck te stellen, soo heeft men, gelijck reets gesegt is, gedaen al wat mogelijck was. Nu is'er geen twijffel, of den Keyser sal met smerte vernemen, dat uwe Excell. oordeelen, dat de selve tot sulck een uytterste gebracht zijn, dat men de Vrede nootsaeckelijck moet ingaen, indien men tot geen grooter wil komen. Uwe Excell. hebben ons haer gevoelen dien aengaende geseyt, als mede de Spangiaerden: Aengaende het onse, wy bevinden voor eerst, dat die maniere van doen van de syde van Vranckrijck, met het voorschryven van Vredens-Conditien, sonder Tractaten daer toe te admitteren, tegens de stijl en gewoonte onder Opper-Machten gebruyckelijck, is strydende, en daer uyt die groote begeerte tot de Vrede, daer de Fransse soo breet van opgeven, geensints blijckt. Wat de Vrede self aengaet, sijn Keyserl. Majesteyt tracht al soo seer als iemant na de selve, dan hy wenschte, dat die algemeen was, op dat de gemeene rust en veyligheyt, dat sijn eenigste oogmerck is, en dat het meeste in de geseyde Vrede moet werden gesocht, daer door soude mogen werden verkregen. Uwe Excell. bekennen self, dat de Conditien, door Vranckrijck aengeboden, al te hart en onrechtmatig zijn: de selve hebben ons mede betuygt, dat het haer meningh geensints was, dat men die in 't geheel, en soo die leggen, soude inwilligen, en hebben onse gevoelens daer over versocht te vernemen, met het aenbieden van het tusschen-spreecken der Staten Generael, om die op een redelijcke voet te brengen. Wy, voor soo veel ons aengaet, hebben doenmaels de redenen geuyt, waerom wy ons daer over niet in 't geheel konden verklaren, dan wy seyden echter alhier ter Vergadering tegens den Heere Haren, dat wy d'Alternative, die den Keyser en het Rijck betreft, soo als die leyt, niet konden aennemen: wy hebben de redenen van dien verscheyde reysen te voorschijn gebracht, namentlijck, soo die gene waerom wy Philipsburgh niet konnen weder geven, als die gene, die ons verhinderden de Stadt Fryburgh in handen der Franssen te laten: wy hopen, dat alle de Werelt de selve seer rechtmatig sal oordeelen; van al 't welcke wy niet versuymt hebben den Keyser met een Expressen, na welckers wederkomste wy vast zijn verlangende, te verwittigen. Ondertusschen, alsoo wy van onse syde niets willen nalaten van 't geen de Vrede tot een goet eynde kan brengen, soo bidden wy op nieuw uwe Excell. dat sy met haer aengebodene tusschen-spreecken by de Fransse Ambassadeurs soo veel willen te weeg brengen, dat de selve de volgende Conditien willen toestaen, namentlijck:

1. Redelijcker Vredens-Conditien te willen laten stant grijpen.

2. Met ons daer over te handelen, alsoo wy van onse syde daer toe bereyt en willig zijn, als oock wenschen hoedanige lydelijcke getempertheyt daer omtrent by te brengen.

3. Alsoo groote sorg tot de belangens van onse Geallieerde, als voor ons self te dragen, insonderheyt voor sijne Doorl. den Hartog van Lotharingen, als die aen de quaetste koop is, en dat de Rijckx-Standen mede behoorlijck voldoeninge mogen erlangen.

En dit is, mijne Heeren, al het geene wy ons in staet bevinden van aen uwe Excell. jegenwoordigh voor te dragen.

Decla-

Declaratie van den Heer Marquis de los Balbases, in d'extraordinaire Conferentie der Hooge Geallieerde tot Nimwegen, den 20 Juny 1678.

AL 't gene wy over dese saeck konnen seggen, dat is namentlijck, te confirmeren en approberen, gelijck wy in 't geheel doen, het gene door den Heere Hartogh van Villa Hermosa, in sijn Brief van den 3 Juny deses Jaers, is geseyt en uytgedruckt, verklarende alleen, dat wy, voor soo veel den Coning onse Meester aengaet, de belangens onser Geallieerde, in Oorlogh- of Vredens-tijdt, niet en willen verlaten.

Declaratie van den Heer Ambassadeur van Denemarcken, in d'extraordinaire Conferentie der Hooge Geallieerde tot Nimwegen, den 20 Juny 1678.

ALs men den tijt, die daer sedert de wederkomst van sijn Exc. den Heer Ambassad. van Beverning van de Reyse, die hy by sijn Alder-Christel. Maj. heeft gedaen, verlopen is, en sedert dat de communicatie van sijn rapport alleenlijck aen de hooge Geallieerde in den Haeg, te samen voegt, met die gene, in de welcke men ons afvordert een laetste Declaratie van wegen sijn Majesteyt den Coningh onse Meester, over sulck een teere saeck, die niet minder in sigh begrijpt, als een volkomen decisie tusschen d'aenneminge van een Vrede, en de continuatie van den Oorlogh, soo sal een yder lichtelijck konnen sien, dat die niet lang genoegh is geweest, om de nodige orders van den Coningh sijn Meester daer over te ontfangen, als oock wel begrijpen, dat het in de macht van de Ministers niet en is sulck een importante Resolutie uyt haer selve te determineren.

Uyt vreese van sulck een toeval heeft men een behoorlijck uytstel by de Memorie, over acht dagen aen de Heeren extraordinaire Ambassadeurs der Heeren Staten Generael overgegeven, versocht, doch daer is tot noch toe geen Antwoort op gevolgt; maer in plaetse van die, werdt de hoogh-dringende noot der saecken, den slechten stant der Spaensse Nederlanden, d'onmacht der Vereenigde Nederlanden, om langer iets tot d'overdadige kosten van den Oorlog te konnen by-brengen, alle de hoop die men sigh wegens d'onderstant van Engelandt hadde konnen verbeelden, t'eenemael verdweenen, en d'ontsachelijcke Macht van den Vyandt gestelt tot een fondament van de mesures, die men nemen wil, om door de Vrede te voorkomen 't geene men niet en meent dat door de continuatie van den Oorlogh kan werden verhindert. Den Coningh onse Meester soude alle die onheylen sonder d'uytterste erbarminge ende versteltheyt niet konnen verstaen, en soo men oordeelt, dat hy machtigh genoeg is om van sijne syde iets daer toe te konnen by-brengen, soo konnen wy van sijnen 't wegen verseeckeren, dat hy sigh daer toe met de selve edelmoedigheyt, sorge en yver sal laten gebruycken, waer mede hy tot noch toe metter daet getoont heeft, dat de welstant van sijne Geallieerde sijn eenigste genoegen en gerustigheyt veroorsaeckt heeft.

Ondertusschen valt het swaer raet en advys te geven over een saeck, die alreede schijnt tot een vast besteck gekomen te zijn, en waer mede het alleen aen de form van d'executie schort.

Op voorleden Saturdag verklaerden ons hare Excell. de Heeren Ambassadeurs der Staten Generael, dat hare Meesters geen ander middel voor haer sagen, om sigh te behouden voor d'ondergang, die haer dreygden, door die van de Spaensse Nederlanden, in een uytterste omkeering van hare Republijck, als die van een spoedige Vrede: sy seyden ons, dat de Heeren Fransse Ambassadeurs betuyghde, vaerdigh te zijn om de selve, soo met haer, als alle andere, die daer toe genegen mochten zijn, affonderlijck te sluyten; en verseeckerden ons met een, dat alsoo sy de moeyten, welcke de Antwoort, die sy aen den Alder-Christel. Coning over d'aenneminge van de Stilstant van Wapenen voor 6 Weecken souden moeten geven, haer soude veroorsaecken, gantschelijck souden moeten mijden, so souden sy sigh genootsaeckt vinden om de selve voor het eynde van dese lopende Maent tot haer voordeel alleen aen te gaen, al schoon men ter selver tijdt met haer daer toe niet en mocht aenspannen, alsoo de gemelde Stilstant van Wapenen niet nootsaeckelijck voor hare bysondere belangens was.

Wat resteert'er dan om daer op te raden of aen te preecken? Wy sien daer in, voor soo veel den Coning onse Meester aengaet, niet anders te konnen doen, als hare Excell. de Heeren Ambassadeurs der Staten Generael hare eygene verklaringe indachtigh te maecken, te weten, dat alwaer 't schoon dat sy haer genootsaeckt vonden de Vrede met Vranckrijck te maken, sy echter aen de Tractaten met de Geallieerde ingegaen, even sterck gehouden sullen zijn, en haer te versoecken, gelijck wy seer ernstiglijck zijn doende, van daer omtrent met sulck een voorsorge en omsichtigheyt te procederen, dat de selve geen nadeel aen de Noorse Vrede kome toe te brengen.

Het 18 Articul van 't Tractaet door sijn Majesteyt met de Heeren Staten Generael, ter oorsaeck van desen Oorlogh aengegaen, toont klaerlijck hoe verre die wedersydige Verbintenis tusschen hoog-gemelte sijne Majesteyt en haer sigh uytstreckt; onse plicht verbint ons, dat wy ons vast daer by houden, tot dat de orders van den Coning onse Meester ons daer van vry-spreecken, waer toe wy uyt ons selven niet bevoegt zijn: En wy bidden de Heeren Staten Generael, by al 't gene dat alderheyligst in d'openbare trou en in sulcke solemnele stipulatien magh zijn, van niets daer tegens te doen, dat de kracht van dien soude mogen krencken.

Wy verlangen na de Vrede al soo seer als iemant soude konnen doen, en benyden die niet aen onse Geallieerde; Soo men ons de wegh wijst, waer door die veyligh en eerlijck kan werden verkregen, sullen wy die van desen dagh af aennemen; en indien Vranckrijck de selve met sijne Majesteyt wil ingaen, so meenen wy, dat die al vaerdigh is, om daer in te bewilligen, mits dat se op het fondament van de reden en goede eenigheyt, die hem altijt onscheydelijck van de fortuyn van sijne Geallieerde sal houden, gegrontvest zy.

Wyders bidden wy Godt, dat Hy eenen raet, waerdigh hare rechtmatigheyt en behoorlijcke insicht voor die gene, die sy self in de gevaren van desen Oorlog gesleept hebben, aen de Heeren Staten Generael ingeve, en dat Hy hare voornemens en aenslagen tot de veyligheyt van een algemeene rust van gants Christenrijck wil zegenen.

Declaratie

Declaratie van den Ambassadeur van den Heer Keurvorst van Brandenburgh, op Maendagh den 20 Juny 1678.

DEn Ambassadeur van Brandenburgh seyt, dat het kennelijck is, dat sijne Ceurvorstel. Doorl. sijn Meester, eer dat den Alder-Christelijcken Coning de Wapens tegens haer Hoog Mog. de Heeren Staten Generael aengenomen heeft, niet nagelaten heeft te doen, al het gene hem mogelijck was, om hem sulckx te ontraden: dat oock sedert, dat den brant van dien Oorlogh aengegaen is, hy niets vieriger gewenscht heeft, als deselve hoe eer hoe liever te sien geblust, en d'algemene rust over al herstelt, en dat het met dat oogmerck alleen van de Vrede te bevorderen is geweest, dat sijne Ceurvorstel. Doorl. in sulcke nauwe Verbintenissen met sijne Geallieerde, en insonderheyt met haer Hoog Mog., was getreden: dat hy sijn Persoon en sijne Landen tot dien eynde gewaeght en op-geoffert heeft; en dat hy aen sijne Plenipotentiarissen in dese Vergadering van tijdt tot tijdt heeft belast met d'uytterste applicatie aen de Vrede te arbeyden, conform de Alliantien tusschen de Geconfedereerde, dewelcke de manier voorschryven, die daer omtrent moet werden gevolgt, om tot een algemene Vrede te komen. Dat de Propositie van eergisteren van hare Excellentien de Heeren Ambassadeurs van haer Hoog Mog. is geweest, dat de Heeren Staten haer ten aensien, soo van de innerlijcke als uytterlijcke constitutie van hare Provintien, tegenwoordigh tot dat uytterste gebracht sien, van de Vrede tegens haren danck met Vranckrijck te moeten aengaen: Dat sy betuygen ter selver tijt te wenschen, dat hare Geallieerde sulckx gesamentlijck met haer deeden, om de gemaeckte Verbonden na te komen; doch dat sy niet-te-min, om hare Republijck voor de Schipbreuck, die deselve dreygt, te behoeden, haer genootsaeckt vinden de geseyde Vrede alleen, of sonder de Geconfedereerde, aen te gaen, ingevalle dese de Conditien, die Vranckrijck haer heeft voorgeschreven, niet en konnen aennemen: dat sy de Resolutie van hare Geallieerde dien aengaende hoe eer hoe liever versochten te mogen weten, om hare mesures daer na te nemen, in de Deliberatie, die van dese Weeck in den Haegh daer over sal werden aengestelt.

Den Ambassadeur Plenipotentiaris van sijne Ceurvorstel. Doorl. van Brandenburgh seyt daer op, dat hy niet en weet, wat resolutie sijn Doorl. Meester nemen sal, alsoo hy dessels orders op de Declaratie, die den Alder-Christelijckften Coning op den eersten deser Maent Juny aen sijn Exellentie den Heer Ambassadeur van Beverningh gegeven heeft, in soo korten tijdt niet heeft konnen ontfangen; doch dat hy ondertusschen sijn bysondere gevoelen in de Memorie van den 10 Juny, die hy aen d'Ambassadeurs van haer Hoog Mog. heeft gepresenteert, eenigsints daer over heeft ge-uyt, en dat hy niet en twijffelde, of sy souden de behoorlijcke en nodige reflexien daer op maecken. Dat hy wyders wel gepersuadeert was, dat al-schoon een overmijdelijcke nootsaeckelijckheyt de Heeren Staten mochte verplichten, het Verbont, met sijne Ceurvorstelijcke Doorl. gemaeckt, in eenigerley wyse af te gaen, sy echter met soo veel oprechtigheyt ende voorsorge haer daer omtrent sullen dragen, dat het fondament

van

van dien altoos sal blyven bestaen, en dat sijn Ceurvorstel. Doorl. geen nadeel daer door sal lyden, of dat den Bant van hare Vrientschap en goede eenigheyt daer mede verswacken.

Gedachten Ambassadeur voegde noch 2 dingen daer by, namentlijck dat de Heeren Staten die souden willen considereren, als sy over die saeck sullen beraetslagen; het eene was, dat Vranckrijck in het Ontwerp van Vrede, 't welck dessels Ambassadeurs alhier hebben voorgestelt, niets soude melden van de Voorwaerden, waer op die Kroon de Vrede met sijne Ceurvorstel. Doorl. soude willen aengaen, daer men nochtans de voorstellingen soo wel tegens Vranckrijck als tegen Sweden van sijnent wegen overgegeven heeft; soo dat men noch niet en weet, of hoog-gemelde Kroon de Vrede met hem, of niet, sal willen maecken: Het ander Poinct is, dat de Voorwaerden, die deselve ten opsicht van Sweden in 't gemelde Ontwerp voorstelt, soo onwaerdigh, en self soo strijdigh zijn, met het gene haer Hoogh Mog. sigh verbonden hebben voor sijne Ceurvorstel. Doorl. te verwerven, dat men nootsaeckelijck daer uyt afnemen moet, dat Vranckrijck niet en begeert, dat de Vrede self met Sweden sal werden aengegaen, soo dat haer Hoog Mog. uyt al het selve sullen sien, dat men aen sijne Ceurvorstel. Doorl. self geen aenleydingh geeft, om in de Vrede nevens haer te konnen treden.

Eyndelijck beloofde den gemelden Ambassadeur de Resolutie van sijn Doorl. Meester over de gemelde Declaratie van Vranckrijck te communiceren, soo haest als hy deselve soude hebben ontfangen, sig wyders voor het overige aen sijn geseyde Memorie gedragende.

Declaratie van den Heer President Canon, Plenipotentiaris van sijn Hoogheyt den Hartogh van Lotthaoften, in de extraordinaire Conferentie der Hooge Geallieerde tot Nimwegen, den 20 Juny 1678.

DEse is niet wel mogelijck sigh in het geheel uyt te drucken, om dat hy het ontwerp daer van alleen in sijn Hooft geformeert hadde, en maer des avonts te vooren uyt den Haeg weder gekomen was; weshalven soo nam hy gelegentheyt uyt die Reyse, van sigh te verontschuldigen, dat hy de laetste Handelinge niet bygewoont hadde, seggende, dat hy de gemelde Reyse hadde gedaen om een Brief van sijn Meester aen de Heeren Staten Generael over te leveren. Wyders sprack hy in 't breede van d'onrechtmatigheyt der Alternativen, die door Vranckrijck als Vredens-Voorwaerden voorgestelt waren, alsoo de eerste een streeck Landts van 35 mijlen in de langte, en 16 a 18 in de breette, waer inne 26 Steden en 600 Dorpen en Gehuchten lagen, eyschte, en d'andere hem van sijn Hooft-Stadt beroofde, als oock de gelegentheyt benam van met sijne eygene Landen te communiceren, en dat uyt oorsaeck van de Wegen, waer mede men de beste van de selve trachte te belemmeren: de gelijckheyt van dese even harde en onaennemelijcke Voorwaerden mat hy uyt met de keure, die daer van aen sijn Meester gelaten wierdt. En om sulcke trotse Wetten te ontgaen, beriep hy sigh op de Verbonden tusschen hare Keyserlijcke en Cathol. Majesteyten, de Heeren Staten Generael en wylen sijn Meesters Oom aengegaen, en sedert met hem self

self vernieuwt, en beval sigh daer op in de bescherminge van alle d'andere Bontgenoten. Besluytende met een formele protestatie, dat sijn Meester eerder soude resolveren om sijn selven uyt het Landt te bannen, en sigh in sijne rechtmatige Pretentien, als oock sijne Geallieerde, die met hem gecontracteert hadden, in hare volkomene Verbintenissen in 't geheel te conserveren, als op Voorwaerden, die soo hart en soo schandelijck voor sijne Geboorte, en het onbetwistbaer Recht van sijne Navolging waren, daer oyt weder in te komen, also hy niets aen Vranckrijck gedaen hadde, waerom soo wredelijck gehandelt verdiende te werden.

Alle dese Declaratien tendeerden om de Vrede op te schorten / daer men nochtans na den toestant van de affaires most oordeelen / dat die ten uyttersten dienstigh was: Soo dat op den 21 haer Ed: Groot Mog: de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt weder vergaderende / resolveerden met de Vrede echter voort te gaen: En de Resolutie des anderendaegs ter Generaliteyt brengende / wierden aldaer eenige Swarigheden by d'andere Provintien wegen Ceur-Brandenburg / ten opsichte van de Kleefze Landen / gemoveert / als welcke niet mede in de Vrede besloten / of voor Neutrael verklaert zijnde / ons echter den Oorlogh op onse Frontieren soude doen continueren / nevens noch eenige andere Poincten / de West-Indien raeckende; 't welck dan het volkomen besluyt tot des anderendaegs op-hielt / als wanneer / het afgedaen zijnde / den Heer Lt. Colonel Lannoy met de volgende Brief aen den Coning van Vranckrijck wierdt afgesonden.

Missive van de Heeren Staten Generael aen den Alder-Christelijckste Coningh, van den 22 Juny 1678.

SIRE.

HEt is met al soo veel eerbiedigheyt als blijtschap, dat wy by de Antwoort van uw Majesteyt van den 1 deser uyt sijn Leger tot Wetteren, die den Heer van Beverningh ons van sijnen 't wegen overgegeven heeft, d'oprechte intentien van van uwe Majesteyt, om den tegenwoordigen Oorlogh te termineren, en dat het hem tot dien eynde belieft heeft ons dese lopende Maent toe te staen, om onse Geallieerde te induceren de Vrede op de Conditien die uwe Majesteyt voorgeslagen heeft, aen te nemen, oock om met de selve sinceriteyt daer op te correspondeeren, en aen uwe Majesteyt alle de satisfactie, die ons mogelijck is, te geven, soo hebben wy niets nagelaten om onse Geallieerde daer toe te brengen: En alhoewel wy ons niet konnen beloven, dat sy alle nevens ons tot de selve Conditien sullen willen concurreren, soo hebben wy echter niet nagelaten aen onse Ambassadeurs tot Nimwegen te belasten het Vredens-Tractaet met de Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van uwe Majesteyt op het eynde van dese Maent met die van de Geallieerde, die sigh daer toe gedisponeert souden mogen vinden, te sluyten en te teeckenen. Ondertusschen, alsoo wy verseeckert zijn dat sijn Cathol. Majesteyt de Vrede nevens ons sal aennemen, soo bidden wy uw Majesteyt ten dien opsicht, van nu af aen d'orders tot Cessatie van alle Hostiliteyten te Lant te willen geven, en sijne Troupen tegens 't eynde van dese Maent in sijne Staten te doen te

ontbieden: Dat het hem mede believe aen sijne Oorlogh-schepen en Kapers te verbieden de Schepen van desen Staet, of die van onse Onderdanen, die tot de Visschery gebruyckt werden, niet meer te insulteren of eenigsints te beschadigen, self haer Paspoorten en Vrygeley-Brieven te doen geven, om met de nodige veyligheyt te konnen negotieren en handelen, en sullen wy niet nalaten van gelijcken te doen; hopende dat sulckx ten beste van uwe Majesteyts Onderdanen en de onse, als mede tot voortsettinge van de goede vrientschap, die door de geseyde Vrede t'eenemael sal werden herstelt, sal gedyen: derhalven willen wy dese eyndigen, &c. 's Gravenhage den 22 Juny, 1678.

En dese onderstaende aen den Hartogh van Luxemburgh.

Brief van de Heeren Staten Generael aen den Hartog van Luxemburg.

MYN HEER.

WY hebben met al soo veel eerbiedigheyt als blijtschap uyt de Antwoort des Conings van den eersten deser uyt sijn Leger tot Wetteren, ons door den Heer van Beverningh uyt de naem van sijn Majesteyt overgegeven, desselfs oprechte genegentheden, om den tegenwoordigen Oorlogh door de Vrede te termineren, gesien: Ingevolge van 't welcke, om met de selve sinceriteyt, tot de meeste satisfactie van sijne Majesteyt, daer op te correspondeeren, soo hebben wy aen onse Ambassadeurs tot Nimwegen belast, het Vredens-Tractaet met de Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijne Majesteyt voor het eynde van dese Maent, met die van de Geallieerde, die sigh daer toe gedisponeert souden mogen vinden, te sluyten en te teeckenen: Ondertusschen, alsoo wy verseeckert zijn dat sijn Cathol. Majesteyt de Vrede nevens ons sal aennemen, soo hebben wy sijn Alder-Christel. Majest. versocht, de nodige orders tot Cessatie van alle Hostiliteyten te Landt van nu af aen te willen geven, en sijne Troupen tegens 't laetste van dese Maent in sijne Staten te rugh t'ontbieden: En dit is, mijn Heer, het gene waer van wy gedacht hebben U te moeten informeren, alsoo sijn Majesteyt ons in sijnen Brief betuygt heeft het selve alsoo te begeeren.

's Gravenhage den 22 Juny 1678.

En quam op de eerste de volgende Antwoort / door den voorsz. Lt. Colonel te rugge gebracht / zijnde van den Coning vereert met sijn Pourtrait / verset met Diamanten.

Brief van den Coning van Vranckrijck aen de Staten Generael der Geunieerde Provintien.

Seer lieve groote Vrienden, Geallieerde ende Geconfoedereerde.

GY sult lichtelijck konnen oordeelen, dat na soo veele aenbiedingen, die wy tot de Vrede hebben toegebracht, wy uyt de Brief, die ons van uwent wegen verhantreyckt is, met aengenaemheyt verstaen hebben, dat, sonder te wachten na de tijdt, die wy U tot een Stilstant van Wapenen wel hebben willen toestaen, gy uwe orders aen uwe Ambassadeurs en Plenipotentiarissen tot Nimwegen gesonden

den hebt, om het Vredens-Tractaet noch voor het eynde van dese Maent t'onderteeckenen: De verseeckeringe, die gy ons geeft, dat die van den Catholijcken Coning het selve insgelijckx sullen aennemen, doet ons seer gunstige dispositien tot d'algemeene rust van Europa voorspellen; self hopen wy, dat het selve niet lang sal konnen werden opgehouden door die van de Geallieerde, de welcke tot noch toe (wat vlijt gy oock by de selve aengewent hebt) tot sulck een groot en soo van een yder gewenscht werck het hare weygeren toe te voegen. Ondertusschen, alsoo de Vrede (die wy niet en twijffelen of sal tegenwoordigh, na de beloften die gy ons daer van gegeven hebt, tot Nimwegen gesloten zijn) ons in staet stelt van U onse genegentheyt in 't geheel weder te geven, en dat wy vreugde gevoelen met U de daden daer van te betonen, soo zijn wy te vreden de vyandelijckheden in de Nederlanden, mitsgaders de hinder die onse Oorlog-schepen of Commissievaerders aen uwen Handel tot dese tijdt toegebracht hebben, van nu af aen op uw versoeck te doen staecken. Het is wel waer, dat het gewonelijck gebruyck soude vereysschen, dat de saecken in den selven staet als die nu zijn, verbleven, tot dat de Vrede door d'uytwisseling der Ratificatien en door de Publicatien der Tractaten t'eenemael bevestigt was; doch sonder te wachten dat die gene die jegenwoordigh tusschen onse Ambassadeurs en Plenipotentiarissen tot Nimwegen, die van den Cathol. Coning en de uwe sullen werden geteeckent, in onse handen gekomen zijn; so zijn wy wel te vreden onse ordres, U ten gevalle, aen den Hartog van Luxemburg af te sendē, ten eynde hy ons Leger van omtrent Brussel sal hebbē af te trecken, en in de Landen van onse gehoorsaemheyt weder te brengen: Wy belasten hem tot dien eynde met den Hartogh van Villa Hermosa, als oock met uwen Envoyé, die sigh by den selven onthout, te concerteren over de conduite die d'Officiers, de welcke de Troupen, die wy genootsaeckt zijn omtrent Bergen te laten, sullen moeten houden, als oock over de wyse waer op men van wedersyden op het platte Landt tot aen d'uytwisselingh der Ratificatien met Spangie in goet verstant en vryigheyt in 't toekomende sal moeten leven. En na dat wy de Vrede te Landt aldus hebben vast gestelt, soo zijn wy oock wel te vreden de selve op uw versoeck te Water te bevestigen; het Tractaet, 't welck onse Ambassadeurs met de uwe nu apparent sullen hebben geteeckent, sal sonder twijffel de Plaetsen en tijden hebben beraemt, gedurende de welcke de Prinsen, die men van wedersijden soude mogen doen, wettelijck sullen zijn: doch om de Schepen, de welcke, 't zy tot de Handel of tot de Visschery, uyt uwe Havens sullen lopen, voor dese tijdt te verseeckeren, soo vinden wy raetsaem een genoegsaem getal van Paspoorten aen onse Ambassadeurs tot Nimwegen over te senden, met ordre, om de selve aen de uwe, na de gelegentheyt van saecken, te behandigen; sy sullen van gelijcken met de Spaensse Ambassadeurs doen, doch mits conditie, dat soo wanneer d'Ambassadeurs van den Cathol. Coning en de uwe de selve ontfangen, sy gehouden sullen zijn een diergelijck getal van Paspoorten als de onse haer sullen afvorderen, henlieden in handen te stellen: En sullen wy aldus gaerne sien, dat het voordeel, 't welck uwe Onderdanen daer door sullen genieten, van de langwyliger, hoewel gewonelijckre maniere van doen in de Vredens-Tractaten, niet en sal dependeren, en haer de soetigheyt van dien van nu af aen te doen smaecken,

ja selfdie verlichtinge aen d'Onderdanen van den Spaenssen Coningh U ten gevalle te weegh te brengen : oock sult gy door dit nieuwe merckteecken van onse vrientschap t'uwaerts konnen bemercken, dat wy de selve gevoelens als de Coningen onse Voorsaten (de welcke soo veel tot de luyster en roem van uwe Republijck hebben bygebracht, en die, soo wy hopen, dienen sullen om de selve in 't toekomende noch bloeyender en geluckiger te maecken) voor U blyven behouden. Waer op wy Godt bidden, dat Hy U, seer lieve groote Vrienden, Geallieerde en Geconfœdereerde, in Sijn Heylige en waerdige bescherminge wille nemen. Geschreven tot St. Germain en Laye den 30 Juny 1678.

Uwe goede Vriendt, Geallieerde en Geconfœdereerde.

Onder stont,

LOUYS.

En veel lager,

ARNAULD.

De Fransen hadden al een wijl Bergen in Henegouwen door ettelijcke Troupen/ die't daer omtrent hielden / geblocqueert gehouden/ en also daer een notabel Guarnisoen / daer onder veel Hollandse Troupen / binnen lagh / soo scheen haer intentie te zijn/ veel meer door uythongeren als gewelt de Stadt te bemachtigen / als doende die niet eens attacqueren / alleen zijn soo nu en dan/ als die van binnen uyt quamen / eenige Rescontres voorgevallen / daer onder eene / daer die van de Spaense kant in glorieerde / en de Franse een geheel Relaes / als van een Victorie / van uytgegeven hebben ; doch alsoo 't selve tot de gemeene saecke weynigh heeft gegeven / soo sullen wy daer van in 't breede geen gewagh maecken. Voorder was het Franse Leger onder den Hartogh van Luxemburgh / na 't vertreck van den Coningh van Vranckrijck na St. Germain/ opgetrocken na de kant van Brussel/ en had den Hartog sijn Hooft-Quartier genomen tot kleyn Bygarde : waer op het Hollandtse Leger tot Epegem/ tusschen Vilvoorden en Mechelen / quam leggen / ten eynde om of de Fransen / tegens vermoeden / iets wilden ondernemen / by der hant te wesen : wy sullen niet verhalen de klachten / die de Brusselaers/ over 't by-zijn van twee soo considerable Legers/ hebben gedaen/ maer dat den Hartogh van Luxemburgh / in sijn Quartier wachtende op bescheyt van de Stilstant van Wapenen ; en dat op den laetsten Juny ontfangende / aenstonts de volgende Missive aen onsen Envoye/tot Brussel zijnde/heeft gesonden ; dan waren daer doenmaels de Heeren Gedeputeerde J. Boreel en Everard van Weede.

MYN HEER.

ICk kome soo ordre van den Coningh te ontfangen, om te doen cesseren alle Acten van hostiliteyt tegens de Troupen en Onderdanen van de Staten Generael, my verder van Brussel met de Armee van sijn Majesteyt, als wy heden zijn, af te begeven, en vervolgens ons te retireren van de Landen die tegenwoordigh onder de gehoorsaemheyt van Spangie zijn, soo dra als ick met die, welcke den Heer Gouverneur Generael van de Nederlanden sal believen aen my te senden, sal hebben geconcerteert de manier hoe men van d'een en d'ander kant sal leven,

tot

tot de uytwisselinge van de Ratificatien, en hoe men sal konnen voorsien, om te beletten de revictuailleringe van Bergen, met de minste last die mogelijck sal zijn voor de Onderdanen van den Cathol. Coningh. Ick soude my self morgen retireren tusschen Halle en Tubise, om soo veel te eer Brussel te soulageren van de incommoditeyt van de Nabuurschap van de Armee, soo ick niet geloofde dat mijn Heer den Hartogh van Villa Hermosa wel te vreden sal zijn, dat ick my soo schielijck niet en esloingnere, om gemackelijcker te voorsien en in minder tijdt (wesende den een den ander soo veel nader) de Negotiatie daer over te eyndigen. Ick sal dan dien Gepeputeerde verwachten, welcke mijn Heer den Hartogh van Villa Hermosa sal believen te nomineren, en voorsien van Instructien en macht, in soodanigen gevalle vereyscht, te senden, om met my te tracteren, of met die gene welcke ick tot dien eynde committeren sal. En alsoo, na de ordinaris formen, sijn Majesteyt niet en soude schuldigh wesen sijne Troupen te doen retireren van de Landen die tegenwoordigh zijn onder de gehoorsaemheyt van Spangie, dan na de wisselinge van de Ratificatien, en dat de resolutie, van daer in te relacheren, niet en heeft genomen, als op 't versoeck van de Heeren Staten Generael, soo acht ick, dat het niet ondienstigh soude zijn, dat gy de moeyten wilt nemen tot hier toe te versellen die gene, de welcke mijn Heer den Hartogh van Villa Hermosa deputeren sal, en in mijn particulier sal ick u daer van seer geobligeert zijn, verwachtende seer veel van uwe hulp en assistentie, omme te eerder dese affaires te termineren, als yverigh begeerende, dat gy Getuygen moogt zijn van de maniere in welcke ick executeren sal de ordres, die ick heb ontfangen van sijn Majesteyt, om alle nodige faciliteyt in 't geseyde Tractaet toe te brengen: Daer-en-boven niet twijffelende, dat gy niet genegen soud zijn door uwe presentie te contribueren, om de Onderdanen van den Cathol. Coning te eerder te doen genieten 't goet, 't welck sy geheel schuldigh zijn aen de goede officien van mijn Heeren de Staten Generael. Ick ben, mijn Heer, uwen seer ootmoedigen en seer genegen Dienaer,

En was geteeckent,

Montmorency Luxembourg.

Het Opschrift was,

Aen mijn Heer, mijn Heer den Envoyé extraordinaris van de Heeren Staten Generael, by mijn Heer den Gouverneur Generael van de Nederlanden van den Catholijcken Koningh.

Den Brief was sonder datum.

En schickte noch een ander Missive aen den Prince van Vaudemont/ waer by versocht/ dat sijn Excell. Duc de Villa Hermosa iemant wilde deputeren/ om over het doen cesseren van alle Hostiliteyt en het af-trecken van de Troupen van den Coning van Vranckrijck te convenieren: waer op dan sijn Excell. gedeputeert heeft Don Balthazar de Fuen Major en den Baron van Hongsbroeck/ met versoeck/ dat haer Hoog Mog: Gedeputeerde/ op de nodiginge van den Hartogh van Luxemburgh/ mede na 't Fransse Leger wilden gaen; gelijck als sy hebben gedaen: En alsoo gesamentlijck gekomen zijnde op den

 eersten

eersten July des namiddags by den voorsz. Hartog / die geassisteert wierdt by den Heer Robert / Intendant van de Armee / soo heeft de selve voorgestelt: Dat hy ordre had ontfangen van den Coningh sijnen Meester, om met Duc de Villa Hermosa te maecken een Conventie, uyt krachte van welcke voortaen alle hostiliteyt tusschen beyde de Coningen en der selver Troupen en Onderdanen souden ophouden, en hy Hartogh met de Militie van sijn Coningh van omtrent Brussel vertrecken, en uyt het Gebied van den Coningh van Spangie af-marcheren, tot in de Landen van sijnen Coning, mits dat, tot dat de Ratificatie op de te sluyten Vrede soude zijn uytgewisselt, generhande Vivres of Voorraet in Bergen soude mogen werden gebracht, en oock geen Volck uyt of in soude mogen komen; en dat, om sigh te verseeckeren, alleen 40 of 50 Esquadrons Ruyters of Dragonders, sonder eenige Infantery, soude laten omtrent die Stadt, om met hare Wachten en Patrouilles de Passagien te houden besloten. Maer de Heeren Gedeputeerde van Duc de Villa Hermosa meynden: Dat het cesseren van de Hostiliteyt behoorde universeel te zijn; en sonder exceptie van eenige Quartier of Plaetse. En sustineerden / dat derhalven de Blocquade van Bergen oock most werden opgelicht, als niet redelijck zijnde, dat gedurende een Stilstant van Wapenen, en dat men gene Plaetsen soude mogen aentasten, de Stadt van Bergen door gebreck van Levens-middelen tot de extremiteyt van de overgifte soude werden genecessiteert. Maer den Hertogh van Luxemburgh seyde: Daer toe niet geauthoriseert te zijn, maer dat, gedurende de Ratificatie soude werden ingewacht, van 8 tot 8 dagen, volgens een Taxe, daer op te stellen, soo veel Granen en andere nodige middelen van subsistentie in de Stadt soude konnen werden gebracht, als na de proportie van de Menschen, in de selve zijnde, in soo veel dagen soude werden geconsumeert. Daer mede de Spaensse Heeren niet vernoegt wesende / met d'onse te rugge zijn gekeert na Brussel: van waer des anderendaegs gesamentlijck weder na den Hartogh van Luxemburgh haer begaven / maer vonden die doe nevens den Intendant veel achterhoudender / soo dat in 't geen te voren scheenen geconsenteert te hebben / te rugge traden / blijvende vast by het navolgende Geschrift / by den Hartogh van Luxemburgh opgestelt.

DAt den Alder-Christel. Coning daegs na de Ratificatie van dit Tractaet sijn Leger van omtrent Brussel sal doen vertrecken, en dat hy 6 dagen daer na generalijck alle sijne Troupen of kleyne Corpussen, die in verscheyde Plaetsen van sijn Cathol. Majesteyts gehoorsaemheyt konnen leggen, te rugh sal ontbieden, uytgesondert nochtans 't gene waer over men wegens de Stadt Bergen hier na sal convenieren.

Dat mede den Cathol. Coningh op den selven dagh deser Maent alle sijne Troupen uyt de Landen onder den Alder-Christel. Coning staende (so'er eenige zijn) sal doen marcheren.

Dat na den geseyden dagh van 6 dagen na de Ratificatie van het jegenwoordige Tractaet de Legers, Corpussen of Partyen malkanders Landen niet meer sullen doorstropen, maer sullen de Troupen van yder Kroon in het Districtt van der sel-

ver Landen moeten blyven, uytgesondert insgelijckx het gene waer over men hier na wegens de Stadt Bergen sal convenieren; wel verstaende nochtans, dat alle de Gevangens, die na den dagh van de Wisselinge van de Ratificatie van het jegenwoordigh Tractaet van wedersyden sullen werden gemaeckt, sonder Rantsoen sullen werden gerestitueert.

Dat 6 dagen na de Ratificatie van het jegenwoordig Tractaet alle en hoedanige acten van Hostiliteyt van wedersyden, so tusschen de Legers als tusschen de Guarnisoenen sullen ophouden, als oock die van de Geallieerde, die in Spaensse of Hollandse dienst zijn, 't zy in Leger-Corps, Party of Detachement, in wat plaetsen van de Nederlanden de selve mogen zijn.

Dat alsoo ten tijde van de naerkominge van het Vredens-Tractaet, of tusschen dit en de geseyde tijdt, het aen de Troupen van d'eene Kroon het nodigh soude konnen zijn over de Landen van d'andere te moeten trecken, het van wedersyden vry sal zijn sulckx alleen tot de communicatie van de Plaetsen der Nederlanden te mogen doen, mits de bloote Voeragie alleen in de geseyde Landen nemende, en aldaer niet langer blyvende, als in d'ordinaris marsch der Troupen werdt gepractiseert.

Dat het na den dagh van de Ratificatie van het jegenwoordig Tractaet aen alle Onderdanen van yder Kroon vry sal staen, sonder eenig Paspoort, op de Landen van haer Souverain te gaen en komen, en dat alleenlijck Paspoorten sullen werden verleent, om over Vyants Landt te mogen trecken.

Dat 6 dagen na de Ratificatie van het jegenwoordigh Tractaet de Troupen en Legers van yder Kroon op de Landen, waer van yder jegenwoordigh in possessie is, sullen leven, sonder op elckanders Landen te fourageren, uytgesondert nochtans het gene wegens de Stadt Bergen hier na sal werden beraemt; en wel verstaende, dat onder het Woort van possessie, of recht van dien, niet gemeent wert de passagie ofte verblijf des Legers of Partyen, in de Landen daer de selve jegenwoordigh leggen, of gelegen hebben.

Dat na den dagh van de Ratificatie van het jegenwoordigh Tractaet alle extraordinaire Eysschen van Contributien, Koeyen, Pionniers en Carroyen van wedersyden op elckanders Landen sullen ophouden, sullende aen yder vry staen soodanige Eysschen, volgens de voorvallende noot, alleen op de Landen daer een yder jegenwoordigh in possessie van is, te mogen doen.

Dat aengaende d'achterstallige Contributien van 't Jaer, 't welck den 16 October aenstaende komt te verschijnen, in de Landen die effectivelijck onder de gemelde Contributien staen, men continuëren sal de selve van wedersyden alleen door de wegen die door de Heeren Plenipotentiarissen tot Nimwegen sullen werden beraemt, in te vorderen.

Aengaende de Stadt Bergen, is men van wedersyden over-een gekomen als volgt: dat sijn Alder-Christel. Majesteyt sijn Leger omtrent de gemelde Plaets niet en sal senden, maer alleen 40 Esquadrons Cavallery of Dragonders, sonder eenige Infantery.

Dat de gem: 40 Esquadrons al by malkanderen in een plaets, omtrent de gem: Stadt, die den genen, die 't gem. Corpus sal commanderen, raetsaemst sal oordeelen, sullen werden gecampeert.

Dat

Dat het gemelde Corpus nergens anders toe ſal werden gebruyckt, als om te beletten dat'er niets in de gemelde Stadt komt, als 't gene hier na ſal werden geſpecificeert.

Dat die gene die 't gem: Corpus ſal commanderen, eenige Wachten op alle de naeſte Wegen en Avenuen na de gemelde Stadt ſal mogen detacheren, en eenige Partyen van d'een na d'ander plaets doen kruyſſen.

Dat alle het Vee, Koopmanſchappen, en generalijck alderhande Vivres of Eetwaren, die in of uyt de gemelde Stadt ſullen trecken, die door de geſeyde Wachten of Partyen ſullen werden onderſchept, van goeden prinſe ſullen zijn, gelijck mede de Perſonen en Paerden die de ſelve ſullen voeren, uytgenomen het gene hier na werdt geſpecificeert.

Dat hoedanigh Perſoon, te voet of te paert, of anderſints, 't zy in of uyt de gem. Stadt treckende, die door de gem. Wachten of Partyen ſal werden achterhaelt, van goeden prinſe ſal zijn, uytgeſondert de Couriers die Paſpoorten hebben, de welcke met haer Brieven alleen in en uyt de voorſz. Stadt vry en vranck ſullen mogen trecken, mits advertentie van hare paſſagie gevende aen den genen die het gemelde Corpus ſal commanderen.

Dat tot onderhout van 't gem. Corpus van 40 Eſquadrons ſijn Majeſteyt daer inne, aengaende het Broodt, Koeyen of Gelt, ſal voorſien, en dat men op den Spaenſſen Bodem omtrent de geſeyde Stadt niet als de blote Voeragie ſal mogen nemen.

Dat 6 dagen na de Ratificatie van 't jegenwoordigh Tractaet gene acten van Hoſtiliteyt tuſſchen het gem: Corpus en 't Guarniſoen van Bergen ſullen werden gepleegt, mits dat het gem. Guarniſoen ſigh binnen den omtreck van de Fortificatien der geſeyde Stadt ſal onthouden, en niet daer uyt trecken.

Dat men dagh voor dagh, te beginnen van den dagh van de Ratificatie van het jegenwoordigh Tractaet, binnen de gem: Stadt ſal laten 100 Sacken Koorn, yder Sack van 200 pont, ſonder eenige hinder daer tegen te doen, of eenig Recht daer voor te doen betalen.

Dat het ſelf vry ſal ſtaen ten eerſten voor 10 dagen te gelijck, namentlijck 1000 Sacken, tegens 100 Sacken voor yder dagh gereeckent, en voorts voor 5 dagen te gelijck daer binnen te laten.

Dat de Paerden, Koeyen of ander Vee, dat jegenwoordigh binnen de Stadt is, alle dagen vry en vranck daer in en uyt ſullen mogen trecken, om in d'een of d'ander Weyde onder 't Geſchut van de gem. Stadt (waer over men met den genen die 't gem. Corpus ſal commanderen, eens ſal werden) te gaen graſen, mits wiſſelende van d'een op d'andere, als die afgegeten ſullen weſen.

Dat men 100000 Gulden tot betalinge van de Hollandſe Troupen, de welcke Guarniſoen in de gem. Stadt houden, daer binnen ſal laten.

En indien daer eenige ſwarigheyt wegens de nakominge van dit jegenwoordig Accoort, 't zy in 't geheel of ten deele, tegens alle vermoeden ontſtont, ſoo ſal de ſelve door de Generaels-Perſonen, of die gene die daer toe ſullen werden geauthoriſeert, in der minne bygeleyt werden, ſonder dat het gem. Accoort ter dier oorſake ſal werden gealtereert, of dat het geoorloft ſoude zijn eenig gewelt daerom te gebruycken.

Over

Over alle het voorgaende zijn d'onder-geschreven Gedeputeerde respectivelijck geaccordeert, dewelcke belooft hebben de Ratificatien van den Heere Hertog van Villa Hermosa, Edelman van de Kamer van sijn Catholijcke Majesteyt, Gouverneur en Capiteyn Generael der Nederlanden, en van den Heere Hertog van Luxemburg, Pair en Marschalck van Vranckrijck, het Leger van sijn Alder-Christelijckste Majesteyt in Vlaenderen en Chef commanderende, van desen dagh aen de hant te schaffen. Aldus gedaen in 't Leger by kleyn Bygarde, den July 1678.

Daer mede de Spaensse soo wel als onse Heeren Gedeputeerde na Brussel keerende/ was daer de tydinge gekomen/ dat de Heeren Fransse Ambassadeurs tot Nimwegen difficulteyt hadden gemaeckt/ omme de te restitueren Plaetsen te evacueren/ voor aen Sweden volkomen satisfactie soude zijn gedaen: waer om dan/ en dat de Fransse noch geen genoegsaem Graen tot subsistentie van het Guarnisoen binnen Bergen souden willen laten passeren/ by Duc de Villa Hermosa wierdt geresolveert/ door de gesamentlijcke Heeren Gedeputeerde aen den Hertogh van Luxemburgh en den Intendent op het civielste te laten aenseggen: Dat sijn Excellentie, na een rijp overleg, oordeelde de geprojecteerde Conditien absoluyt onaennemelijck te zijn, voornamentlijck in 't regarde van de Stadt Bergen, want dat het al te hart ende onverantwoordelijck soude zijn, soo veel eerlijcke Soldaten en getrouwe Burgers selfs door een Conventie te stellen in staet, om van Honger te moeten vergaen; en dewijl haer Ed. hadden geseyt haer Pouvoir niet mede te brengen, om den Toevoer van meerder quantiteyt van Graenen ofte eenige andere Levens-middelen te accorderen; dat men die saeck nae Nimwegen, alwaer het groote Werck, en bygevolge oock diergelijcke Poincten wierden verhandelt, soude konnen renvoyeren, om geen confusie ofte embrouillementen te veroorsaecken. 't Welck dan den 3 's namiddags noch wierdt gedaen. En scheen den Hertogh en Intendent door die reden-byp wat gesurpreneert/ en soodanigen antwoort niet verwacht te hebben/ toonden haer oock veel liberaelder en toegevelijcker als daeghs te vooren/ doende verscheyde voorslagen/ om noch te komen tot het Verdragh/ en wilden verseeckeren/ dat den Coningh/ op de redenen by hem Hartogh aen sijn Majesteyt te representeren/ het geen meer was geeyscht als ingewilligt/ wel soude toestaen/ indien sulckx by haer Hoog Mog: Gedeputeerde wierdt versocht; maer die daer toe niet gelast zijnde/ wierdt het selve op 't beleefste ge-excuseert; en daer mede is dese Handelinge afgebroocken/ blyvende het Fransse Leger voor eerst leggen als te vooren. Men had 't selve uyt Brussel bereyts eenige Toevoer laten genieten; maer wanneer men wegens den Stilstant van Wapenen niet hadde konnen accorderen/ en dat de Franssen weder eenige moetwil begonden te gebruycken/ soo heeft de Gemeente dat feytelijck verhindert/ en eenige Wagens met Wijn/ die noch nae 't Fransse Leger wilden/ aengehaelt/ verbrant en de Wijn laten loopen: echter dede den Heere Grave van Monbron/ Gouverneur van Gent/ Briefjes al-om divulgeren: Dat hy ordre van den Coningh ontfangen hadde, alle

acten van Hostiliteyt, ten opsicht van de Troupen en Onderdanen der Staten Generael, te doen ophouden, op den selven dagh, als de Gouverneurs van de Plaetsen, horende onder de gemelde Staten, gelijcke ordre souden hebben. Maer de volkomen effecten van de Vrede heeft men soo haest niet mogen smaken, alsoo noch wat tot Nimwegen te doen viel.

Over de Poincten, die men noch garen soude hebben gehad, daer van hier vooren is gesprooken, was wegens desen Staet aenstonts ordre aen onse Heeren Ambassadeurs tot Nimwegen gesonden, en dat vervolgens de Teyckeninge soude werden voltrocken, waer toe den Heer van Odijck zich mede derwaerts begaf: maer men vont sigh wel verset, dat de Heeren Fransse Ambassadeurs, wanneer men de Tractaten voort soude perfectioneren, nieuwe Pretentien opwierpen, namentlijck dat Vranckrijck geene van de beloofde Plaetsen konde evacueren, voor Sweden volkomen satisfactie hadde; het welck van weder nieuw werck en bekommernisse veroorsaeckte, en geen geringe twijffelingh, of 't gantsche Tractaet daer door niet soude blijven steecken: wederzijdts wierden Expressen afgesonden, en men scheen aen beyde kanten te blijven persisteren; maer aen dese syde oordeelde men, dat het een Poinct was, waer in niet en konde toegegeven werden: en alsoo dit een van de swaerste saecken van onsen gantsen Vrede-handel is geweest, sullen wy hier de voornaemste Stucken, die dienen, omme de reden van het gesustineerde van yder kant staende te houden, hier nae stellen: Op den 17 July gaven van de Heeren Fransse Ambassadeurs tot Nimwegen de volgende Memorie aen haer Hoog Mog. Ambassadeurs over.

Memorie van de Fransse Ambassadeurs, overgegeven den 17 July 1678. aen de Heeren Ambassadeurs van de Staten Generael der Vereenigde Provintien.

DE Fransse Ambassadeurs siende met ongenoegen, dat de swarigheden, die gemoveert zijn, over de tijdt van d'Evacuatie der Plaetsen, die den Coning haer Meester wel wil weder geven, oorsaeck aen de qualijck geintentioneerde tot de Vrede geven, de sinceriteyt van d'intentie van sijn Majesteyt te doen verdacht houden, soo hebben sy gedacht, dat sy de selve aen de Heeren Ambassadeurs der Staten Generael door de tegenwoordige Memorie mosten kennelijck maecken.

En om te justificeren de redenen, die sijn Majesteyt heeft, om de geseyde Plaetsen niet te verlaten, voor dat Sweden volkomen voldaen zy, schijnt het, dat het genoegh is het begin van de Negotiatie, waer door de Vrede op heden soo verre gevordert is, een weynigh op te halen. Men kan seggen, dat de selve gefondeert is op de Conditien, die door de geseyde Ambassadeurs van Vranckrijck, uyt den naem van sijn Majesteyt voorgestelt zijn, dewijl de selve alle aengenomen zijn, eerst door Hollandt, en kort daer na door Spangie. Men kan mede seggen, dat doen de Staten Generael, ingevolge van den Brief die sijn Majesteyt haer op den 18 Mey laetstleden geschreven heeft, en van de Memorie die hy op den eersten Juny aen den Heer van Beverning in handen stelde, van de Besendinge van den Heer

Heer de Lannoy by de selve, en van den Brief die hy van harent wegen aen sijn Majesteyt overgegeven heeft, verklaert hebben, dat sy gereed waren het Tractaet onder die selve Conditien te teeckenen, sy haer mede verbonden hebben tot de executie van die gene, die Sweden betreffen, alsoo het de eerste was van alle de andere: En alsoo de selve samen gevoegt waren, soo hebben sy oock in d'intentie van de Heeren Staten Generael niet moeten gescheyden werden, om d'eene van sijn Majesteyt te bekomen, en d'andere te verwerpen: En hoog-gemelde sijn Majesteyt heeft geen oorsaeck te twijffelen, dat, dewijl hy maer een en de selve saeck van sijn en sijner Geallieerde Intrest hadde gemaeckt, haer meningh oock niet soude zijn geweest hem het een en 't ander te doen verwerven.

Sijn Majesteyt soude self hebben konnen hopen, dat sy-lieden, profiterende en voor haer self en voor Spangie soo veele importante Plaetsen, die hy wel, in consideratie van Sweden, heeft willen afstaen, sy sigh by de selve souden voegen, om de herstelling van die Kroon te procureren: En indien hy op haer niet versocht heeft hare Machten by de sijne te willen voegen, om de gem. Kroon in possessie van de Plaetsen, die sy verloren heeft, te herstellen, soo moeten sy ten minsten lyden, dat hy de middelen, die hy in handen heeft, gebruycke, om een Conditie, die sy solemnelijck hebben toegestaen, ter executie te stellen. Sy weten, dat sijne Majesteyt geen krachtiger middel heeft om tot de herstellinge van den Coningh van Sweden in Pomeren en in't Hertogdom van Bremen te contribuëren, als den Keurvorst van Brandenburg en de Princen die de Staten van die Kroon besitten, te beoorlogen. Haer is mede niet onbewust, dat sijn Majest. om tegens die Princen te ageren, de Plaetsen, die op heden in sijne handen zijn, van noden heeft, de welcke te gelijck tot de Passagie en Magasijnen van sijne Legers konnen dienen: Eyndelijck, sy konnen de Vrede, die sijne Majesteyt wel wil aengaen, niet anders aensien als een en het selve Tractaet voor hem en sijne Geallieerde, als mede niet vreemt vinden, dat hy alle de nodige precautie neme, om alle de Conditien daer daer van te sien naergekomen.

Dit gebruyck kan werden geseyt dat van alle de Tractaten te zijn, en men soude het exempel van het Pireneesse konnen by-brengen, vermogens het welcke de Plaetsen, die sijn Majesteyt aen den Cathol. Coningh in verscheyde Landen moste weder geven, wierden geëvacueert, met dat hy van sijne syde de Conditien, die hy beloofde hadde, in 't werck stelde, en dat Verceil self, 't welck hoog-gemelde Cathol. Coningh aen den Hartogh van Savoyen moste restituëren, mede op die selve maniere moste werden afgestaen, alsoo d'Interessen van sijn Majesteyt en die van sijn Geallieerde niet afgesondert waren: Alsoo oock de Staten Generael gehouden zijnde de Conditien, die sijn Majesteyt aengeboden heeft, en die sy tot Nimwegen aengenomen hebben, soo moeten sy al het gene in haer is contribuëren, om te maecken dat de selve, soo in sijn regard als in dat van Sweden, gesamentlijck nagekomen werde.

Sijn Majesteyt heeft soo veel te wettiger oorsaeck gehad te geloven, dat sy in sulcke rechtvaerdige gevoelens souden treden, om dat in 't Project van 't Tractaet 't welck hare geseyde Ambassadeurs aen die van Vranckrijck overgegeven hebben, sy geen mentie van de restitutie der Plaetsen gemaeckt hebben: soodanigh

stilswygen moet opgenomen werden voor een teecken dat sy de selve niet en pretendeerden, als wanneer alle de Conditien, die sy aengenomen hebben, naergekomen souden zijn, en dat sy soo veel te minder swarigheyt souden maecken dat Maestricht in handen van sijn Majesteyt bleef, en de Vyanden van Sweden daer toe te dwingen, om dat de Staten Generael die Plaets door haer Tractaet aen Spangie moeten restituëren.

En om nóch meerder aen de gemelde Staten Generael te doen sien, hoe dat sijn Majesteyt, na dat hy soo veel heeft gedaen om de Vrede van Europa te procureren, haer sijn eerste Vriendtschap oprechtelijck heeft willen weder geven, het voordeel dat sy daer van moeten ontfangen, vorderen, en alle gedachten van iets in de Nederlanden t'ondernemen, te laten varen, soo behoeven sy maer alleen te considereren de conduite, die de selve gehouden heeft sedert dat sy by den Brief, die den Heer de Lannoy aen sijn Majesteyt overgegeven heeft, haer geüyt hebben, dat sy de Vrede voor het laetste van Juny souden teeckenen, en dat Spangie op die tijdt mede van gelijcken soude doen.

Sy hebben gesien dat op haer versoeck, sonder na d'uytwisselingh der Ratificatien te wachten, sijn Majesteyt order gegeven hadde, om sijn Leger van omtrent Brussel te doen vertrecken: dat hy gereet is geweest om hare Handel en Scheepsvaert door de Paspoorten, die hy aen sijne Ambassadeurs geoorloft heeft uyt te wisselen, open te stellen: dat hy aengeboden heeft een overlegh te maecken, op wat wyse sijne Troupen omtrent Bergen souden leven, en op de middelen van die Stadt tot na d'uytwisseling der Ratificatien te doen subsisteren.

Dat, om de Nederlanden te soulageren, en den Keurvorst van Brandenburgh tot de Vrede soo veel te eer te verplichten, hy Monsr. de Schombergh met een considerabel Detachement van sijn Leger van Vlaenderen versterckt heeft, dat hy reets een ander na Duytslant gesonden heeft, en dat hy op het poinct stont om noch meerder derwaerts af te schicken: dat alle die conduite genoegsaem te kennen geeft, dat hy de Vrede met Spangie reets voor gewis stellende, sijn voornemen alleen was sijne Machten tegens den Keurvorst van Brandenburg te gebruycken, om hem tot de Vrede met Sweden te constringeren.

Doch alsoo sijn Majesteyt siet, door de discoursen die sijne Vyanden affecteren al-om te spargeren, dat sy trachten d'oprechtigheyt van sijne Woorden verdacht te maecken, en dat sy gaerne souden doen geloven, dat soo wanneer hy de mesures van Spangie en Hollandt tot den Oorlogh door de Vrede soude hebben gebroocken, hy de Plaetsen, die hy behouden hadde, soude gebruycken om met meerder voordeel tegens de Nederlanden te ageren: sijn Majesteyt wil mede wel, voor soo veel in hem is, die ydele bekommernissen doen verdwijnen: sijn eenigste oogmerck in dit geheele Werck is, de satisfactie van Sweden te procureren. Hy wil vertrouwen, dat de Staten Generael de selve intentie hebben, en dit is oorsaek dat hy gaerne met haer wil treden in alle middelen, die sy bequaemst sullen oordeelen, om de selve tot een goet eynde te brengen, 't zy dat sy haer self willen verbinden om die Kroon in de verlorene Plaetsen en Landen te herstellen, 't zy dat sy dessels Vyanden tot de restitutie disponeren: Soo sy maer een volkomene verseeckering van dessels herstellinge aen sijn Majesteyt doen blijcken,

ken, sal hy d'Expeditien, die sy hem dien aengaende sullen voorstellen, en die bequaemst sullen werden geoordeelt om de generale Vrede te procureren, met blijtschap aennemen. Sy sullen mede die selve saeck met de geseyde Fransse Ambassadeurs tot Nimwegen konnen verhandelen, of een Minister by hem senden, of eenige Gedeputeerde na de Vlaemsse Frontieren, en na Gent self, als het naest gelegene aen hare Staten, afvaerdigen, om met die gene, die sijn Majesteyt daer toe soude mogen stellen, daer over te confereren. Het sal hem genoegh wesen over een vaerdig en ontwijffelbaer middel te accorderen, om de herstellinge van Sweden te procureren.

De gemelde Fransse Ambassadeurs beloven sigh, dat de gemelde Heeren Ambassadeurs der Staten Generael en alle redelijcke Luyden te gelijck sullen zijn overtuygt, en wegens het Recht dat sijn Majesteyt heeft van de nakominge van een Conditie, die positivelijck aengenomen is, te vorderen, en de selve door de middelen, die hy in handen heeft, te procureren, 't en zy de Staten Generael andere wegen met hem concerteren, om hem daer aen te helpen. Den langen tijt, die hy sedert den 18 Mey, als wanneer aen hoog-gem. Heeren Staten schreef, in Vlaenderen verloren heeft, geeft mede genoegsaem te kennen, hoe oprecht sijn intentie tot de Vrede is geweest: In den staet, daer sijne Vyanden doen in waren, en die daer hy sigh in bevont, sal niemant konnen twijffelen, of d'eenigste begeerte van de Vrede aen Europa te geven, is alleen capabel geweest, om hem sulcke groote conjuncturen te doen verliesen; en om die oorsaeck alleen sal hy altijt bereyt staen om Propositien aen te nemen, die de volkome satisfactie van Sweden sullen vast stellen, en die de rust, die het geheele Christenrijck van dese Vergadering verwacht, mogen procureren.

En hier op is by de Heeren Ambassadeurs van desen Staet / volgens de Resolutie van haer Hoog Mog: / geantwoort.

Antwoort van de Ambassadeurs van de Staten Generael der Vereenigde Provintien, op de Memorie van de Fransse Ambassadeurs van den 17 July 1678, overgegeven op den 26 der selver Maent.

DE extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden hebbende een Memorie van den 17 deser uyt handen van de Heeren Fransse Ambassadeurs ontfangen, waer by de selve voor hebben het Poinct van de Non-evacuatie der Plaetsen, waer van de restitutie door sijn Alder-Christel. Majesteyt belooft was, te justificeren, en waer by sy met eenen haer Hoog Mog: nodigen, om met sijn Majesteyt eenige middelen te beramen, waer door een volkomen satisfactie aen den Coning van Sweden soude konnen werden te weegh gebracht; soo vinden sy haer genootsaeckt, by expresse ordre van hare Heeren en Meesters, aen hare Excell. voor te houden: Dat hare Hoog Mog: te ruggesiende op de proceduren, die hoog-gedachte sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck heeft gelieven te houden, om den jegenwoordigen Oorlog ter neder te leggen, en de favorabele verklaringen by de selve specia-

specialijck oock ten opsichte van haer gedaen, niet konnen geloven, dat hoogst-gedachte sijne Majesteyt den voortgangh en conclusie van de voorsz. Vrede soude willen binden of accrocheren aen de voorsz. Non-evacuatie, en mits dien t'eenemael zijn gepersuadeert, dat de voorsz. accrochementen niet zijn voort-gekomen uyt het genereus gemoet van sijne Majesteyt, maer uyt de artificien van die gene, die haer reeckeninge by de Vrede niet vindende, soo goeden ende heylsamen werck geerne sagen geinterrumpeert en gebroken: En meynen haer Ho: Mo: dat geen groter fondament by haer kan werden gemaeckt, tot justificatie van hare rechtvaerdige sustenue, ende tot wederlegginge van de voorsz. artificien, dan dat de voorsz. saecke werde gehandelt ende ge-examineert, soo wel naer haer eerste beginselen, als naer het geen successivelijck is gevolght: Het is seer evident, dat haer Ho: Mo: altoos hebben gelaboreert, om den jegenwoordigen Oorlogh getermineert te sien door een Vrede, daer inne alle de strydende Partyen souden konnen vinden haer genoegen en satisfactie; en dat sy niets liever souden hebben gesien, dan dat de gemoederen aen alle syden daer toe hadden mogen wesen gedisponeert: doch het ongeluck gewilt hebbende, dat hoog-gem. strydende Partyen in hare pretensien van den anderen seer verre waren en bleven geësloigneert, soo heeft hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck door de Heeren desselfs Ambassadeurs en Plenipotentiarissen tot Nimwegen gelieven voor te stellen Conditien, die konden en mosten maecken het Plan van een generale Vrede, en omtrent het Plan sigh te expliceren, dat het was het uytterste daer toe sijne Majesteyt sigh hadde konnen uytlaten, en op het welcke sijne Vyanden konden kiesen, of de Vrede of den Oorlogh, sonder daer aen langer te willen verbonden zijn, dan tot den 10 van de Maent van Mey deses lopenden Jaers. Haer Hoog Mog: de voorsz. Conditien geëxamineert, en bevonden hebbende, dat de principaelste gedeelten van dien concerneerden hare Geallieerden, hebben eerst getracht de gem. Heeren Ambassadeurs van hoogst-ged. sijne Majesteyt daer toe te disponeren, dat die souden mogen werden geconsidereert als een Plan, waer op van Vrede soude werden gehandelt, en dat men hadde mogen sien, waer toe soo wel de eene als de andere van de hoogh-strydende Partyen soude konnen werden gebracht: maer van de gem: Heeren Ambassadeurs van hoogst-ged: sijne Majest. tot Antwoort bekomen hebbende, dat sijn Majesteyt niet genegen was daer over in handelinge te treden, en dat de hoogh-strydende Partyen voor den voorsz. 10 Mey simpelijck souden moeten verklaren, of sy genegen waren de Vrede op de voorsz. Conditien aen te nemen of niet, so hebben sy by alle wegen en middelen getracht te vernemen de sentimenten van de Heeren Ministers van haer Hooge Geallieerden: En dewyle die excipieerden op de kortheyt van den tijdt, en dat sy van hare Principalen dien aengaende voor den voorsz. 10 Mey niet konden werden geinformeert, en dat haer Hoog Mog: niet konden weten, of alle de hoog-gem. Geallieerden, en namentlijck sijn Koninckl. Majesteyt van Spangie, in de voorsz. Conditien mede souden goet vinden te bewilligen: En vindende, dat de Barriere, by de voorsz. Conditien in de Spaensse Nederlanden voorgeslagen, oock particulierlijck tendeerde tot hare satisfactie, soo hebben sy aen de gem. Heeren Ambassadeurs van hoogst-gedachte sijne Majesteyt doen voor-houden

en

en versocht te mogen weten, hoe de selve Barriére soude werden geconsidereert, indien hoogst-gedachte sijn Koninckl. Majesteyt van Spangie niet soude konnen goet vinden de voorsz. Conditien aen te nemen: Sijne Majesteyt daer van geinformeert wesende, heeft hier op de goetheyt gehad van aen haer Hoog Mog: selfs door Missive, geschreven in sijn Leger den 18 van de voorsz. Maent van Mey, bekent te maecken, dat ingevalle hoogst-gedachte sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie niet soude konnen goet vinden de Vrede aen te gaen, en dat sy genegen mochten wesen met sijne Majesteyt haer Tractaet te voltrecken, op de Conditien t'haren regaerde voorgestelt, en haer te verbinden Neutrael te blyven, gedurende den geheelen cours van den jegenwoordigen Oorlog, hoogstged. sijne Majesteyt als-dan, ter contemplatie van desen Staet, aen hoogstged. sijne Koninckl. Majest. van Spangie altoos soude accorderen de selve Conditien, die hy doenmaels aennemen konde, en gene Plaetsen in de Spaensse Nederlanden aentasten soude; en indien den Staet versocht daer op met sijne Majesteyt te handelen en Geputeerde wilde senden, dat die Gedeputeerde hoogst-ged. sijne Majesteyt tot den 27 van de voorsz. Maent Mey souden vinden omtrent de Stadt van Gent, en in de selve dispositien die in de voorsz. Missive waren uytgedruckt. Haer Hoog Mog. aen de gem. Heeren Ambassadeurs van hoogst-ged. sijne Majesteyt voor den voorsz. 10 van de voorsz. Maent Mey hebbende doen verklaren, dat voor soo veel haer aenging, genegen waren de Vrede met hoogst-ged. sijne Majesteyt te sluyten, op de voorsz. Conditien t'haren regaerde voorgestelt, met versoeck, dat haer tijdt mocht werden gegeven, om hooggemelte hare Geallieerde mede tot het aengaen van de voorsz. Vrede te disponeren, hebben naderhant, op de receptie van de voorsz. Missive van den voorsz. 18 Mey, goet gevonden den Heer van Beverning als haer Ambassadeur extraords. aen hoogst-ged. sijne Majesteyt af te senden, om aen de selve bekent te maecken, hoe geerne sy een generale Vrede gevordert souden sien, en dat sy bereyt waren aen te nemen de Condition die hoogst-ged. sijne Majesteyt aen haer hadde gepresenteert door sijn Ambassadeurs tot Nimwegen, en dat sy versochten een Stilstant van Wapenen voor 6 Weecken, om gedurende dien tijdt over de Vrede met hoog-gem. hare Geallieerde te confereren, en van haer te obtineren haer bewilliginge tot de conclusie van een soo grooten Werck. Waer op hoogst-ged. sijne Majesteyt, by sijne Antwoort op den eersten der voorleden Maent Juny aen den gem. Heer van Beverningh in 't Leger tot Wetteren gegeven, de goetheyt heeft gehad van te verklaren, te vreden te zijn, op het versoeck van haer Hoog Mog: toe te staen een Stilstant van Wapenen voor 6 Weecken, te beginnen met den eersten van de Maent van July, op de selve voet als die in den Jare 1668 tusschen haer Koningl. Majesteyten van Vranckrijck en Spangie was geaccordeert; des dat haer Hoog Mog: souden beloven, dat ingevalle sy, gedurende de voorsz. Stilstant, hoog-gem: hare Geallieerde niet souden kunnen bewegen, om aen te nemen de voor-gestelde Conditien, sy luyden als-dan de hoog-gem. Geallieerde tegens sijne Majesteyt of sijn Geallieerde niet souden assisteren, directelijck of indirectelijck, gedurende den voorsz. Oorlogh, en dat sijne Majesteyt daer op aen haer wel wilde vernieuwen de Engagementen, vervat in desselfs voorsz. Missive van den voorsz. 18 Mey, soo wel voor soo veel aengingh

de

de Conditien die Spangie altoos soude accorderen, als ten reguarde van de veyligheyt der Plaetsen in de Nederlanden; en, om haer een grooter blijck daer van te geven, ordonneerde den Hartogh van Luxemburgh, gedurende de voorsz. Maent, haer Antwoort af te wachten in de Nabuurschap van Brussel, met last, om gedurende dien tijdt geen Plaetsen te attacqueren.

Wyders hebben haer Hoog Mog:, om te betonen hoe seer sy genegen waren den tegenwoordigen Oorlog te eyndigen, en hoe oprechtelijck sy daer inne procedeerden, niet afgewacht het eynde van de voorsz. Maent Juny, veel min haer bedient van den Treves of Stilstant van Wapenen, die met den eersten van de voorsz. Maent July soude ingaen, soo als sy nochtans wel hadden konnen doen, maer hebben op den 22 van de selve Maent July aen hoogst-ged. sijne Majesteyt by Missive bekent gemaeckt, dat sy alle debvoiren hadden aengewent, om hoog-gem. hare Geallieerde mede te permoveren tot het aengaen van de voorsz. Vrede; en al-hoewel sy niet verseeckert waren, dat die alle met haer daer inne souden willen concurreren, dat sy niet-te-min aen haer Ambassadeurs tot Nimwegen ordre hadden gegeven om het Tractaet van de voorsz. Vrede te sluyten en teeckenen met de Heeren Ambassadeurs van sijne Majesteyt, benessens die van de hoog-gem. Geallieerde, die daer toe genegen souden mogen zijn, en dat sy verseeckert waren, dat hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie de voorsz. Vrede nevens haer op de voorsz. Conditien mede aennemen soude. Waer op dan sijne Majesteyt de goetheyt heeft gehad, om daer op by sijne Missive van den 30 van de voorsz. Maent Juny te antwoorden, dat de selve met aengenaemheyt had verstaen, dat haer Hoog Mog: sonder af te wachten den tijdt die sijne Majest. hadde geaccordeert tot een Stilstant van Wapenen, geordonneert hadden aen haer Ambassadeurs tot Nimwegen, het Tractaet van Vrede te teyckenen voor het uytgaen van de voorsz. Maent Junius: En dat de verseeckeringe die sy hadden gegeven, van dat hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie die op de selve tijt mede soude aennemen, aen sijn Majesteyt dede sien seer favorable dispositien voor de generale ruste van Europa, en dat sijn Majesteyt sigh beloofde dat die niet lang soude konnen werden geretardeert door die van de hooggem. Geallieerden, die tot noch toe, niet tegenstaende alle aengewende devoiren, niet hadden konnen concurreren tot een soo groote en soo universelijck gewenschte sake. Dat alhoewel, na het ordinaris gebruyck, de saecken mosten blyven in die staet daer die in waren, tot dat de Vrede gants en t'eenemael soude wesen geconfirmeert door de uytwisselinge van de Ratificatien en Publicatie der Tractaten, sijn Majesteyt niet te min, in consideratie van desen Staet, last hadde gesonden aen den gem. Heer Hertogh van Luxemburgh, om sijne Armee van Brussel te doen vertrecken, en die te doen gaen in de Landen onder het Gebied van sijn Majesteyt althans gehorende, en om met den Hertogh van Villa Hermosa en den Envoyé van desen Staet aldaer te concerteren over de conduite, die gehouden soude werden by de Officieren, commanderende sijne Majesteyts Troupen omtrent Mons, mitsgaders op wat wyse men ten platten Lande, sonder hostiliteyt te doen, leven soude tot de uytwisselinge van de Ratificatie van de syde van Spangie.

Uyt dit alles blijckt onwedersprееckelijck, dat de intentie soo wel van hoogst-

ged.

ged. sijne Majesteyt als van haer Hoog Mog: in den beginne is geweest, te maecken een generale Vrede, op soodanige Conditien, daer inne alle de hoog-gemelte Geallieerden hadden mogen bewilligen: En alsoo het onseecker was, of alle de hoogh-gem. Geallieerde de Conditien, by hoog-gem. sijn Majesteyt voorgestelt, souden willen aennemen, en van de selve sijne Majesteyt verklaert zijnde, dat daer inne geen veranderinge te verwachten was, soo hebben haer Hoog Mog: versocht geësclairceert te zijn van sijn Majesteyts intentie omtrent de Conditien die haer concerneerden en aengingen; en hebben het geluck gehad van dien aengaende geinstrueert te werden, niet alleen mondeling door de gem. Heeren desselfs Ambassadeurs, maer tot tweemael toe door sijn Majesteyts eygen Missive, dat hoogst-ged. sijne Majesteyt de voorsz. Conditien t'haren reguarde altoos soude gestant doen, en specialijck mede die, de welcke de voorsz. Spaensse Nederlanden concerneerden, of schoon hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie of eenige Geallieerde in de te maecken Vrede niet quamen te bewilligen, als sy maer het voorsz. Tractaet quamen te sluyten, en verklaerden Neutrael te sullen blyven, en de voorsz. weygerende Geallieerde directelijck of indirectelijck niet te assisteren tegens hoogst-ged. sijne Majesteyt en desselfs Geallieerde, gedurende den geheelen cours van den jegenwoordigen Oorlogh. Uyt alle het welcke klaerlijck blijckt, dat het sijn Majesteyts intentie noyt is geweest de voorschreve Vrede en de effecten van dien te doen achter blyven of ophouden, ten reguarde van die hoog-strydende Partyen, die daer toe gereet souden mogen zijn, en in staet van tot de conclusie te procederen, schoon eenige van de selve Partyen daer toe ongenegen mochten wesen, maer alleen te bedingen, dat die gene, die de Vrede quamen aen te nemen, die gene, die in den Oorlogh wilden blyven, directelijck of indirectelijck niet souden mogen assisteren tegens sijne Majesteyt of desselfs Geallieerde; en kan het mits dien niet voort komen uyt het genereus gemoet van hoogst-ged. sijne Majesteyt, soo klaerlijck by de voorsz. Missiven geëxpliceert, maer alleen uyt de artificien van de gene, die haer rekeninge by de voorsz. Vrede niet souden mogen vinden, dat de voorsz. pacifcerende Partyen de effecten van de voorsz. Vrede niet eerder souden genieten, voor dat in effecte een generale Vrede soude zijn gemaeckt. En seeckerlijck, het soude haer Hoog Mog. daerom seer surpreneren, ingevalle de intentie van hoogst-ged. sijne Majesteyt soodanigh soude wesen, als die in de voorsz. Memorie is vervat, dewyle het seer abusijf is, dat sy souden hebben verklaert, de voorsz. Conditien in 't generael te bill[i]cken of aen te nemen, maer alleen gedeclareert hebben, dat sy haer daer mede, voor soo veel die haer aengingen, souden contenteren en vergenoegen, en tijt versochten, om die aen haer Geallieerde smaeckelijck te maecken.

Wyders is het seecker, dat men haer een diergelijcke verklaringe noyt en heeft geëyscht, maer dat sijne Majesteyt, op de scrupule die haer Hoog Mog. moveerden, van dat misschien, als hare Geallieerde niet souden konnen werden gepermoveert, om die voorsz. Conditien aen te nemen, haer te gemoet gestapt is, hebbende betuygt, dit alles niet tegenstaende, de voorsz. Conditien t'haren reguarde, en ten reguarde van hoogst-ged: sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie, altoos te

sullen gestant doen, soo wanneer haer Hoog Mog: het voorsz. Tractaet quamen te concluderen, op de Conditien t'haren reguarde voorgestelt, en sulcx met eenen evidentelijck heeft gedemonstreert: dat noch d'intentie van hoogst-ged. sijne Majesteyt noch van de Heeren Staten daer heenen ging, haer te verbinden tot de prestatie van iets anders dan 't geen betreffen soude haer eygen selven, en die Geallieerde, die met haer in de Vrede souden concurreren; en dat sijne Majesteyt, ten reguarde van de refuserende, niet anders dan een Neutraliteyt requireerde, en geensints insteerde op een obligatie of belofte, van sijne Geallieerde te moeten helpen aen de voldoeninge van sijne Pretentien, het welck de gem. Heeren Ambassadeurs nu by de voorsz. Memorie, tegens de voorsz. expresse verklaringe van sijne Majesteyt, begeeren: Indien het de hoog-gem. Heerem Ambassadeurs haer belieft te erinneren de Antwoort, die sy in de Conferentie van den 17 Juny laetstleden gegeven hebben, doen men sigh op het poinct de conclusie en teeckeningh der Tractaten heeft geëclairceert, sullen sy sonder twijffel moeten bekennen, dat het besluyt is geweest, dat sy gereet waren te tekenen met alle de Geallieerde, die verklaren souden daer toe te condescenderen, sonder eenige stipulatie voor Sweden, en sonder eenig accrochement ten dien opsichte, hebbende alleenlijck gerecommandeert d'officien by de Geallieerde te continueren, met belofte, dat sy van gelijcken by de hare souden doen: En is boven dien seer gewis, dat sy, gedurende den gantschen loop van de Negotiatie, noyt eenige mentie van d'Interessen van Sweden gemaeckt hebben, self niet, soo wanneer men de wyse van de restitutie van eenige Plaetsen, die tot een Barriére souden dienen, heeft gedebatteert: En abuseren haer grootelijckx de gem. Heeren Amassadeurs, als sy in de voorsz. Memorie seggen, dat de restitutie van de Plaetsen, die aen sijne Koningl. Majesteyt van Spangie souden werden gegeven, soude wesen geacoordeert, alleen in consideratie van de restitutie, die ten behoeve van sijn Koningl. Majesteyt van Sweden soude werden gedaen, daer den text van de voorsz. Conditien uytdruckelijck mede brengt, dat de voorsz. Plaetsen souden werden gelaten als een Barriére in de Spaensse Nederlanden, op de welcke sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittangie, de Staten Generael en andere Naburen van de selve Nederlanden soo seer insteerde, en dat sijne Majesteyt de voorsz. Plaetsen met die insicht aen hoogstged. sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie restituëren soude, mits dat daer tegen gecedeert souden werden de Plaetsen, in de voorsz. Conditien mede begrepen: en dat de restitutie van de voorsz. Plaetsen mede souden maecken een gedeelte van de satisfactie van haer Hoog Mog:, sonder dat die eenigsints gelimiteert, noch directelijck of indirectelijck is geaccrocheert aen eenige satisfactie of restitutie voor hoogstged: sijne Koninckl. Majesteyt van Sweden: En blijckt het klaerlijck, dat de gem: Heeren Ambassadeurs daer van oock soo wel zijn overtuygt, dat sy in de voorsz. Memorie moeten bekennen, dat sijne Majesteyt noch aen haer Hoog Mog: noch aen sijn Koninckl. Majesteyt van Spangie immermeer heeft gevergt, dat de selve haer Macht souden moeten voegen by de sijne, om hoogst-ged: sijne Koninckl. Majesteyt van Swoden te stellen in possessie van het geen hy verloren heeft, willende alleen de Non-evacuatie van de voorsz. Steden daer

daer op fonderen, dat in de voorsz. Conditien van een generale Vrede, de satisfactie en restitutie van Sweden het eerste Articul soude zijn geweest, niet considererende, dat soodanige volkome en geheele satisfactie van Sweden geensints kan werden geappliceert aen de Machten, die op de gemelte Kroon niets geconquesteert of genomen hadden; en dat het irregulier genoegh is een satisfactie te pretenderen tot laste van die gene, die niets verovert en gene possessie ter werelt daer van hebben; ja self, dat men een consequentie uyt soo een generael en twijffelachtigh voorstel wil trecken op alle de particuliere Conditien, de welcke, in gevolge van 't gemelde voorstel, op een seer differente wyse en stipulatien uytgedruckt zijn; even al eens, of men een selfde consequentie wilde trecken uyt het gene van de Princen van Straetsburgh en Furstenburgh daer na werdt geseyt, namentlijck, dat haer interest een van d'eerste Poincten van de Vrede moste maecken, alsoo dit een saeck is, die niemant van de Geallieerde, maer de Keyser alleen mogelijck in sijn particulier betreft. De Heeren Ambassadeurs hebben medé niet geconsidereert, dat sijne Majest. daer na by dessels Missiven van den voorsz. 18 Mey en 1 Juny soo duydelijck en soo rondelijck heeft verklaert, te vreden te zijn, dat haer Hoog Mog: de voorsz. Tractaten, voor soo veel haer aenging, souden teeckenen, en dat aen hoogst-ged: sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie de geoffereerde Conditien souden volgen, als sy maer beloofden aen die Geallieerde, die in de voorsz. Vrede niet quamen te bewilligen, geen assistentie te sullen geven tegens sijne Majesteyt of dessels Geallieerde; invoegen dat de voorsz. geoffereerde Conditien aen hoogst-ged: sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie en de Heeren Staten Generael souden werden gepresteert, schoon de hoogst-gem: Geallieerde in de Vrede niet quamen te bewilligen, niet soo wanneer hoogstged. sijn Koninckl. Majesteyt van Sweden soude wesen herstelt en voldaen, maer als sy de voorsz. Neutraliteyt quamen te beloven.

Haer Hoog Mog: souden wel liefst sien, dat den Oorlogh in het Noorden op een gevoeghlijcke wyse soude mogen werden getermineert; maer nademael hoogstged: hare Koningl. Majesteyten van Vranckrijck en Sweden over de Conditien van Vrede met de Hooge Geallieerde in het Noorden niet konnen eenigh werden, soo sullen sy tot haer leetwesen moeten aensien de continuatie van den Oorlogh aldaer: maer meynen ondertusschen, dat de gem: Heeren Ambassadeurs daer uyt seer abusivelijck infereren, dat sijn Majesteyt bevoegt soude zijn sig te bedienen van de Landen en Plaetsen van sijn Koninckl. Majesteyt van Spangie en van haer Hoog Mog: om den voorsz. Oorlogh te beter te konnen voeren; sy noemen die Landen en Plaetsen haer eygene, om dat de selve haer, volgens het Vredens-Tractaet, met de selve rechten als d'andere Landen en Provintien, die haer incontestabel toebehoren, moeten werden gelevert.

Wyders is het seecker en gewis, dat sijne Keurvorstel. Doorl. van Brandenburg en den Heere Bisschop van Munster uyt de Landen die haer Hoog Mog: althans besitten, noch meerder souden konnen werden geinfesteert; maer gelijck sijne Majesteyt en de gemelte Heeren dessels Ambassadeurs aen haer noyt hebben gevergt, en met groot onrecht souden insisteren, dat sijne Majesteyt sigh ten voorsz.

eynde van de voorsz. Landen soude mogen bedienen, soo is 't, dat sy met even gelijck onrecht pretenderen, dat sijn Majesteyt de voorsz. te evacuëren Plaetsen daer toe souden mogen gebruycken, voornamentlijck, dewyle sijn Majesteyt in dat geval noyt eenigh soodanigh gebruyck, maer een Neutraliteyt heeft geëyscht, soo als hier voren meermaels is geseyt; want immers niet meer strydig is tegens een soodanige Neutraliteyt, dan dat men den eenen soude laten gebruycken sijn Plaetsen en Landen, om den anderen daer uyt te infesteren en te beledigen, of nadeeliger voor d'Interessen van haer Hoog Mog:, als de rampen en ongelucken van den Oorlogh daer door in hare Landen en op hare Frontieren te locken: soo dat, in plaetse van d'aengename vruchten en d'effecten van de Vrede te genieten, en van een Barriére tot hare rust en veyligheyt verseeckert te zijn, sy haer van de eene kant verlaten souden sien, en van d'andere kant door duysent ongemacken geinfesteert. Oock meriteert een particuliere reflexie 't geen de gem. Heeren Ambassadeurs in de voorsz. Memorie zijn seggende, dat haer gesustineerde over een soude komen met het gebruyck van alle Tractaten; want het is notoir, dat soo wanneer een generael Tractaet werdt gemaeckt, alle die het Tractaet maken, volgens het selve Tractaet satisfactie moeten genieten: 't welck alhier niet kan werden geappliceert, alsoo hoogstged. sijn Majesteyt te vreden is geweest, dat een particulier Tractaet tusschen hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie en de Heeren Staten Generael, sonder de participatie van d'andere Geallieerde, die daer inne niet soude hebben willen concurreren, soude werden opgerecht: Indien nu hoogst-ged: sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie of de gem: Heeren Staten Generael in gebreecke bleven te voldoen de Conditien van soodanigh generael Tractaet, soo soude sijne Majest. als-dan met fondament het adimplement der voorsz. Conditien konnen vorderen; maer daer sy willigh zijn alles aen haer syde te presteren, kan aen de syde van hoogst-ged: sijne Majesteyt niet werden gepretendeert, dat aen haer niet soude moeten gewerden 't geen haer by de particuliere Tractaten is belooft, en waerom sy geresolveert hebben de Vrede te maken: En is seer considerabel hier op, dat sijn Majesteyt, hebbende in 't eerste Articul van sijne Propositien de volkomene satisfactie van Sweden (daer men het fondament van alle de swarigheden op maeckt) ter neder gestelt, sigh in de selve periode met die Woorden expliceert: *dat hy sonder de selve niets over alle d'andere soude konnen besluyten.* Waer uyt ontwijffelbaer moet werden geinfereert, dat de selve, in cas van een generael Tractaet, daer van niet en wil afstaèn, maer dat sijn intentie niet en was het selve in cas van een particuliere Conventie, waer van nu gesproocken werdt, te appliceren.

De gem: Heeren Ambassadeurs allegeren ten dien eynde seer abusivelijck het Tractaet van de Pireneen, en 't exempel van Verceil, daer sijn Koninckl. Majest. van Spangie de restitutie van Verceil by 't selve Tractaet belooft, en de Plaets in sijn handen en onder sijn macht hadde: En in cas subject is aen hoogst-ged: sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie en de Staten Generael geen restitutie van Sweden gevergt, gelijck oock sulckx niet heeft konnen gevergt worden, dewijl sy geen Plaetsen besitten, die aen sijn Koninckl. Majesteyt van Sweden toebehoren;

weshal-

weshalven hoogst-ged: sijne Majesteyt daerom oock van haer niet anders dan de voorsz. Neutraliteyt begeert heeft: zijnde ter contrarie seer applicabel, dat hoogst-ged: sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck niet heeft gelaten te doen de restitutie van de Plaetsen in het voorsz. Tractaet van de Pireneen vermelt, schoon den Oorlogh tusschen haer Koninckl. Majesteyten van Spangie en Portugael niet was getermineert, om dat de restitutie van de selve Plaetsen daer aen niet was geaccrocheert. Het is wel waer, dat in 't Project der Tractaten geen mentie is gemaeckt van den tijt, op de welcke de voorsz. Plaetsen sullen werden gerestitueert, maer het is evident en notoir, dat in dit Tractaet, terstont na de Ratificatie van dien, moet werden gepresteert dat geen, 't welck sonder expressie van tijt bedongen is; konnende haer Hoog Mog: daer van geen authentijcquer preuve bybrengen, als de allegatie van hoogstged: sijne Majesteyt selfs, in de voorsz. Missive van den 30 Juny, seggende, dat het ordinaris gebruyck van alle Tractaten is, dat de saecken blyven in die staet, daer in sy zijn, tot dat de Vrede t'eenemael is geconfirmeert door de uytwisseling der Ratificatien en de Publicatie van de Tractaten: En soude het mits-dien tegens dat gebruyck strydigh zijn, dat hoogst-ged. sijne Majesteyt de voorsz. te evacuëren Plaetsen soude blyven behouden na de uytwisselinge van de voorsz. Ratificatie en Publicatie der Tractaten. Hare Hoog Mog: sullen haer nu niet inlaten om iets te seggen op de conduite, die hoogst-ged: sijne Majesteyts Armee in de Spaensse Nederlanden heeft gehouden na de wederkomst van den Lt. Colonel Lannoy (de Antwoort van sijn Majesteyt van den 30 Juny op haer Brief van den 22 der selver Maent overgebracht hebbende) maer sy moeten haer ten alderhoogsten bedroeven, dat door alle de voorsz. ongegronde difficulteyten de conclusie en teeckeninge der Tractaten is te rugh gebleven, en self afgeslagen doen haer Ambassadeurs haer, volgens gedane beloften, aen die van sijn Alder-Christel. Majesteyt behoorlijck hebben gepresenteert, om dat haer Hoog Mog: niet hebben konnen toegeven, dat sijn Koningl. Majest. van Spangie en desen Staet, tot haer uytterste prejuditie, souden blyven versteken van een van de voornaemste vruchten van de voorsz. Vrede, te weten, de Evacuatie van de voorsz. Plaetsen, en dat sy haer mits-dien souden hebben sien gefrustreert van de Barriére, die hoogstged: sijne Majesteyt de goetheyt hadde gehad van aen haer soo iterativelijck en nadruckelijck te accorderen.

Hare Hoog Mog: verklaren oprechtelijck, dat de selve niets liever sullen sien, dan dat de voorsz. Vrede tusschen hoogst-ged: sijne Majesteyt, sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie en desen Staet, beneffens die van de Geallieerde, die daer in sullen willen concurreren, sijn voortgang aenstonts gewinnen magh, en zijn te vreden, sonder eenig uytstel, de Tractaten van dien te doen sluyten en teyckenen; maer aen haer kan niet werden gevergt, de voorsz. Evacuatie te laten blyven geaccrocheert aen den uytval van een satisfactie en restitutie, die apparentelijck niet dan door een Oorlog, waer van de uytkomst soo vol onseeckerheyt is, sal worden gereguleert. Staet mede te considereren, dat hoogstged: sijne Koninckl. Majest. van Sweden noch niet eens ordre gegeven heeft, om haer Hoog Mog: satisfactie te geven op de klachten en excessive schade van haer Ingesetenen, by haer soo

rechtvaerdigh gemoveert, en de Tractaten van Vruntschap te renoveren en vernieuwen; maer ter contrarie aen haer Ingesetenen, tegens de by provisie gemaeckte Tractaten, alle soorten van hostiliteyt omtrent haer Commercie doet ontmoeten. En alsoo sijne Majesteyt billicklijck verwacht, dat altoos vaste staet gemaeckt werdt op sijn Koninckl. Woort en toesegginge, soo konnen haer Hoog Mog: haer niet inbeelden, dat hoogstged: sijne Majesteyt in de Conditien, by hem selfs voorgestelt, een soo notable en prejudiciable verandering soude willen maken; waer in sy te meer zijn geconfirmeert, om dat de Heeren haer Ambassadeur en Envoyé aen sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittangie bekent gemaeckt hebbende, dat haer eenige scrupulen over dat accrochement waren voor-gekomen, hoogstged: sijne Majesteyt heeft verklaert verseeckert te zijn, dat de saecke daerom niet soude achter blyven: En derhalven moeten sy de voorsz. retardementen toeschryven, niet aen de sentimenten of bewegingen van hoogstged: sijne Majesteyt, maer aen die gene, die om hare particuliere interessen haer reeckeninge by de voorsz. Vrede niet vermeynen te vinden; en zijn daerom oock in goede hope, dat hoogstged: sijne Majesteyt, na sijn gewonelijcke genereusiteyt, de voorsz. retardementen sal doen ophouden.

Aengaende de Voorslag, by de gem: Heeren Ambassadeurs in de voorsz. Memorie gedaen, haer Hoog Mog: sien die tweesints in, of als een expedient, om door minnelijcke officien de hoog-strydende Partyen in 't Noorden te vergelijcken, of om door middelen van dwang en macht de Hooge Geallieerde van den Staet te obligeren, aen sijne Koninckl. Majesteyt van Sweden te doen restituëren 't geen de selve, gedurende desen jegenwoordigen Oorlogh, verloren heeft: En antwoorden daer op, dat voor soo veel den selven Voorslagh reflexie soude mogen hebben op minnelijcke officien, de gem: Heeren Ambassadeurs van hoogstged: sijne Majesteyt wel weten, dat haer Hoog Mog: haer altoos seer veel aen een generale Vrede hebben laten gelegen zijn, en dat het aen haer het grootste genoegen soude geven, indien die uytgewerckt konde werden, en dat sy mits-dien oock als noch daer toe alle minnelijcke officien seer genegentlijck sullen aenwenden, en haer uytterste kracht tot uytwerckinge van soo heylsamen saeck inspannen; biddende hoogst-ged: sijne Majesteyt, haer dien aengaende middelen aen de hant te geven, en dat haer Ambassadeurs tot Nimwegen van haer goede intentien volkomen onderrecht zijn, en dat over sulckx de voorsz. Evacuatie daer door niet langer kan werden geaccrocheert: maer indien de voorsz. Voorslagh soude gaen tot middelen van dwang en macht, vinden sy haer genootsaeckt te seggen, dat die als-dan recedeert van alle redelijckheyt, en van 't geen hoogstged: sijne Majesteyt selfs equitabel geoordeelt heeft, en dat sy haer daer toe geensints konnen inlaten, dewyle sy van haer selven noyt souden konnen verkrijgen, dat sy hare Geallieerde, die met haer van een en de selve partye zijn geweest, met de Wapenen souden moeten dwingen, of disponeren, om sijn Koninckl. Majesteyt van Sweden te restituëren 't geen hy verloren heeft, en sulcx dat sy haer eygene Vrunden en Bontgenoten soude moeten bevechten: En soude voorwaer het selve zijn een ongehoorde saecke, en die aen haer te min kan gevergt werden, om dat hoogstged: sijn

Maje-

Majesteyt soo iterativelijck heeft verklaert, niet anders van haer ten opsichte van sijn Majesteyt en sijn Geallieerde ter eenre, en haer Hooge Geallieerde ter andere syde, te eysschen, dan een Neutraliteyt, soo hier voren meermalen is geseyt. En derhalven konnen sy niet twijffelen, of de gem: Heeren Ambassadeurs van hoogst-ged: sijne Majesteyt, en alle die gene die onpartydigh zijn, sullen volkomentlijck zijn overtuygt, dat het aen haer Hoog Mog: niet en staet, dat de Vrede niet aenstonts gesloten wert. Oock kan het accrochemene van de voorsz. Non-evacuatie met reden aen haer niet werden gevergt, en is het selve soo prejudiciabel aen haer, dat sy het noyt sullen toestaen. Sy verklaren mede, alle minnelijcke officien krachtelijck te willen employeren, om te vereenigen de hoogstrydende Partyen in het Noorden, waer mede sy voldoen aen het expedient, dat by de gem: Heeren Ambassadeurs van hoogst-ged: sijne Majesteyt is voorgeslagen; maer indien het voorsz. expedient siet op middelen van dwang en macht, soo is het selve, na haer oordeel, geen expedient, maer een ongehoorde saecke, haer door een Tractaet van Vrede niet uyt den Oorlog te helpen, maer den selven Oorlog te doen transfereren tegens haer Geallieerde. Sy konnen niet twijffelen, of hoogst-ged: sijne Majesteyt is genegen de rust van Europa te procureren, en sy sullen oock seer geerne het hare daer toe contribueëren; maer sy konnen van de rechtvaerdigheyt van sijne Majesteyt niet verwachten, dat sulckx by haer soude moeten geschieden op Conditien soo prejudiciabel, als soude zijn de Non-evacuatie van de voorsz. Steden, of soo ongehoort, als soude wesen het bevechten van haer eygen Geallieerde, haer Hoog Mog: seer willigh en genegen zijnde alle minnelijcke officien tot bevrediging der saecken in 't Noorden krachtelijck te employeren: En verhopen sy oversulckx, en wenschen van herten, dat hoogst-ged: sijne Majesteyt de nodige ordres wel sal willen geven, om de Vrede met haer te sluyten en tekenen op de geoffereerde Conditien, en middelen aen de hant geven, die haer bequaem konnen maken, om het hare tot de rust van gants Europa te konnen contribueëren.

Dit is het gene de Heeren Staten Generael der Vereenigde Provintien goet gevonden hebben op de geseyde Memorie van de Heeren Fransse Ambassadeurs te doen geven: belastende ter selver tijdt aen hare Ambassadeurs, sigh tot het besluyt en teeckeningh van de Vrede aen te bieden, en de hoogh-gemelte Heeren Fransse Ambassadeurs seer instantelijck te versoecken, nevens haer daer inne te willen concurreren: Doch indien het voltrecken van soo heylsaem en soo algemeen Werck aen de geseyde Non-evacuatie der Plaetsen geaccrocheert blijft, soo vinden sigh de geseyde Ambassadeurs der hoog-gemelte Heeren Staten Generael genootsaeckt uyt de naem en van wegen hare Heeren en Meesters te protesteren, dat het aen haer Hoog Mog: niet en schort, dat de Vrede tot een geluckigh eynde werdt gebracht.

Dit geschil over de nieuwe Pretentie van Vranckrijck scheepte in 't korte over in Engelandt: alwaer het Parlament uyt de hier voren gestelde Aenspraeck van den Coning en den Cancelier vernomen hebbende/ dat de Vrede ongeschijnelijck soude volgen/ vast besig was/ om te procederen tot afdanckinge van

van de opgelichte Armee en de Vloot: waer tegens den Coningh alle debvoir aenwende/ dat die mocht aengehouden werden/ tot dat men van de Vrede t'eenemael verseeckert soude zijn/en daer toe de nodige Gelden geconsenteert; ten welcken eynde sijn Majesteyt den 28 Juny in 't Parlament/dat nu op't scheyden stont/komende/ de beyde Huysen heeft aengesprooken als volgt.

Mijn Heeren en Edelen.

ICk weet wel, dat het Saysoen van 't Jaer vereyscht, dat dese Sessie kort zy, en dat, soo wel ten mijnen beste als voor u gelegentheden, wy alle de vryheyt mogen hebben, om op 't Landt te gaen, in 't midden van de naeste Maent op 't langste; maer ick meen het een saeck van noch meer gewicht te wesen, dat wy niet alleen aensienlijck, maer oock minnelijck en in een volkomen vertrouwen van malkander vertrecken, dewyl niet anders ons beyde van binnen veylig en gerust kan maecken, of van buyten soo considerabel, als dese Kroon noch oyt geweest heeft, en sulckx is nu nootsaeckelijcker als oyt, soo wel voor de verseeckertheyt van 't Christendom, als voor onse eygen: derhalven sal ick op dees tijt mijn hart vryelijck aen u openen in sommige poincten, die ons alle beyde het naeste raecken; en ick hoop, dat gy die alsoo sult considereren, om dat ick verseeckert ben, dat onse Interessen niet verdeelt behoren te werden, want voor my sal ick 't noyt doen: Ick seyde u in de opening van dese Sessie, hoe violent de saecken van buyten tot een Vrede gedreven waren, en dat ick niet konde seggen, waer dat sy souden eyndigen; maer dat ick geresolveert was Vlaenderen te beschermen, 't zy by Vrede of Oorlogh; in welck voornemen ick ben vast gebleven, als in de grootste Buytenlandse Intrest van dese Natie: Ick moet u seggen, dat de saecken alreede schijnen gedetermineert te wesen tot een Vrede, ten minsten raeckende Spangie en Hollandt, welcke de Termen, by Vranckrijck aengeboden, soo verre hebben aengenomen, dat mijn Ambassadeur tot Nimwegen my schrijft, dat hy verwacht op 't laetst van dese Maent daer by te sullen geroepen werden, om te teeckenen: wat my belangt, ick wil hier in niet alleen als een Mediateur wesen, maer mijn Guarantie tot de selve geven, waer toe de Geconfœdereerden my sullen aensoecken; en ick ben geresolveert sulckx te geven op de krachtigste wyse, als sy de selve sullen begeeren en ick bequaem ben; maer hoe verre dit sal gaen, kan ick niet seggen; doch sy hebben aen my alreets laten weten, dat soo Engelant en Hollandt haer beyde niet willen voegen en belasten, om Vlaenderen te maintineren, na dat de Vrede gemaeckt is, den Spangiaert in geen conditie sal wesen, om sulckx alleen te supporteren, en soude moeten vallen in andere mesures; aen d'andere kant achten sy, dat Vranckrijck soo groot gelaten sal werden, dat namaels niemant met hem op een gelijcke voet sal konnen handelen, ten zy door dese Kroon ondersteunt worden; en tot dien eynde ben ick verseeckert, dat het nootsaeckelijck sal zijn, niet alleen onse Scheeps-Vloot gedurigh sterck in Zee te houden, maer de Werelt in eenige verseeckertheyt door ons te stellen, als zijnde wel vereenigt van binnen, en daer by in een groote opinie van onse conduite hier na, gelijck'er nu reets is van onse Macht: Op dese gelegentheyt kan ick niet meer seggen,

seggen, dan dat na onse gesamentlijcke Resolutien van een Oorlogh, en de Supplementen, die gy daer toe gegeven hebt, gy moogt dencken, dat de Vrede een quade koop is, om dat het u Gelt sal kosten; maer gy sult het misschien anders vinden, soo gy considereert, dat daer door soo een groot deel van Vlaenderen is behouden geworden; wijl, buyten de treden, die wy tot den Oorlog gedaen hebben, daer niets soo seker is, als dat de rest van gelijcken dese Campagne geheelijck soude verloren geweest zijn, soo niet al ten desen tyde; en ick geloof, dat gy veel grooter Sommen soude willen geven, als dit u sal kosten, liever als dat de enckele Stadt van Oostende in Fransse handen soude zijn, en 40 van haer Oorlogh-schepen in soo goeden Haven tegen over de mont van u Rivier, behalven dat gy en ick (als ware Engelsse zijnde) niet als behagelijck kan wesen, en verstaen de gewichtigheyt van de reputatie, die wy van buyten gewonnen hebben, door dien wy in 40 dagen tijdts een Armee van bykans 30000 Man hebben opgerecht, en een Vloot van 90 Schepen vervaerdigt, welcke nu al gereet ter Zee geweest soude hebben, indien wy in Oorlog hadden gekomen. Nu mijn Heeren en Edelen, ick weet, dat gy in soo groote conjuncturen begeert, dat ick soude bewaren de Eer van mijn Kroonen en u veyligheyt, door eenige ballance in de Buytenlandse Affairen: Ick sou verheugt wesen, soo ick daer machtigh genoeg toe was; maer ick sie niet, hoe dit voor my mogelijck sal wesen, bysonder in een tijt van Vrede, met een soo ongelijcke Revenue, die ons, by onse Schulden, al sedert langh gecontracteert, en de tegenwoordige Anticipatien, op het beste geheel gedisproportioneert maeckt, niet alleen by die van de Coningen, mijne Naburen, maer oock by die van de Geunieerde Provintien selfs, hoewel haer Omtreck niet breeder is als 2 a 3 van onse Graefschappen: Derhalven, als ick segge, dat ick mijn hart vryelijk voor u wil openen, so moet ick u bekent maken, dat soo gy my bequaem wilt sien, om in eeniger wyse in de conjuncturen van buyten te influëren, waer in de Eer en de veyligheyt van de Natie soo veel is geinteresseert, en waer in de veranderingen dickwils soo kort zijn, dat my geen tijdt gegeven wort, om u t'elckens om u Advys en assistentie te vragen; en soo gy my machtigh wilt maecken, om sulck een Oorlogh, als die van Algiers, met eer te vervolgen, en ter selver tijt omtrent onse eygen Kust te houden sulck een Vloot, waer door onse Naburen ons 't behoorlijck respect mogen dragen; soo gy wilt hebben, dat ick eenigh deel van mijn leven in rust en gemack slijt, en al de rest in een volkomen vertrouwen en minnelijckheyt met u en alle volgende Parlamenten, soo moet gy dan een wegh vinden, om gedurende mijn leven niet alleen mijn Revenuen en additionale Inkomsten vast te stellen, gelijck die te Kersmis laetst waren, maer die oock te vermeerderen (op sommige nieuwe Fonds) met 300000 Ponden jaerlijckx; waer mede ick sal te vreden wesen, dat'er een Acte gepasseert werdt tot de appropriatie van 500000 Ponden jaerlijckx tot de onderhoudinge van de Scheeps-Vloot en Krijgs-gereedschappen, 't welck ick achte de grootste verseeckertheyt en Intrest van dese Koninckrijcken te zijn; en ick wil u ter selver tijdt (gelijck ick nu doe) verseeckeren, dat ick niet alleen in dese of andere Sessien van 't Parlament sal consenteren sulcke redelijcke en publijcke Bils, als gy my sult aenbieden; maer ick

sal oock mijn geheele leven employeren, om het ware en publijcke best en veyligheyt van mijn Volck te advanceren, en ick sal trachten, soo lang als ick leve, dat noyt iets sal machtigh wesen, om die te beschadigen. Ick maeckte in mijn laetste Aenspraeck geen mentie van 40000 Ponden, waer in ick geëngageert ben met den Prince van Orangie wegens mijn Nichts Portie, om dat ick u het selve soo korts te voren had gerecommandeert; maer de eerste betalinge alreeds schuldigh en van hem begeert zijnde, soo moet ick u dit weder in gedachten brengen, en versoecken, dat gy my wilt machtigh maecken, om mijn woort aen hem te houden.

Waer op dan wel eenige Besoignes wierden aengestelt / speciael over de 40000 Ponden voor Mevrouwe de Princesse van Orangie / en de 200000 Ponden / geleent op den Excijs / te vinden; maer de vermeerdering van de jaerlijcksche Inkomst van 300000 Ponden wierde gedeclineert: noch had het Lager-huys alreede geresolveert / alle de Troupen / sedert den 29 September van 't voorleden Jaer geligt / voort te casseeren / en daer toe Gelt / namentlijck 200000 Ponden / te verschaffen; de Acte daer toe was bereyts in 't Hooger-huys gesonden / en al tweemael gelesen / als sijn Majesteyt de volgende Boodtschap aen 't selve Huys liet doen.

C. R.

DAt sijn Majesteyt gisteren ontfangen heeft een Missive van sijn Ambassadeur tot Nimwegen den Heer Jenkins van den 25 Juny, welcke hem bericht, dat de Ambassadeurs van den Fransen Coning aldaer hadden verklaert aen de Hollandse Ambassadeurs, dat sy niet en wilden ruymen eenige van haer Plaetsen, voor Sweden effective soude zijn herstelt in alle Plaetsen hem afgenomen; dat daer op een swarigheyt is ontstaen aen de zyde van de Spanjaerts, of sy de Fransse Conditien wilden accepteren: Dat daer op Monsr van Beverning, eene van de Staten Ambassadeurs aldaer, by hem ernstig had ondersocht, of de Armee in Engelant tegenwoordiglijck was afgedanckt, ter oorsaecke geen Mensch konde seggen wat uytslag dese saecke soude nemen, want soo Vranckrijck alle de Plaetsen in de Nederlanden wil beset houden met sijn Troupen, soo is 't dan ydel, dat de Staten soo veel moeyten hebben genomen omtrent de Barriere, alsoo sy geene souden hebben na dat alles was gedaen: Den geseyden Monsr. van Beverningh soude seer verlegen zijn, tot dat hy soude hooren uyt Engelant, dat de Armee niet afgedanckt was: Dat de Keyserl. Minister hem was komen besoecken, en dat ten principale, om van hem te vernemen in wat staet onse Armee was, staende de saecken in soo twijffelbare conditie.

Hier op volgde een Conferentie tusschen de beyde Huysen / trachtende het Hooger- het Lager-huys te persuaderen tot het langer aenhouden van de Troupen; maer 't selve konde soo dra door geene redenen daer toe gebracht werden / als hebbende al te grooten ombragie over de selve / als mede over de

Vloot/

Vloot/ die sy [illegible] niet een bestendighe [illegible]/ [illegible] volgen; het consenteerde van 400000 Ponden/ om sijn Majesteyt te [illegible] van de onkosten/ die tot het uyt-rusten van de Vloot besteet waren/ en 40000 Ponden tot de Huwelijckx-Gifte van Mevrouwe de Princesse van Orangie/ en [illegible] 3 [illegible] van [illegible] op den Rhijn [illegible] Majesteyt. Doch den Heer Godolphin [illegible] uyt den Hage komende/ met bericht van de Resolutie van haer Hoog Mog. dat de selve niet gesint waren de Vrede verder te [illegible]/ ten zy Vranckrijck [illegible] satisfactie souden hebben/ so [illegible] in Engelant/ dat het Lager-huys selfs [illegible]/ de Troupen [illegible] houden. En den Heer Ambassadeur Temple wierde by sijn Majesteyt geordonneert [illegible] den Hage te gaen/ om [illegible] Hoog Mog. te [illegible]/ [illegible] sijn Majesteyt van Groot-Brittannien geheel van die resolutie was/ om sigh nevens desen Staet te voegen/ indien Vranckrijck bleef by sijn sustenue/ van niet te evacueren. Daer wierden oock noch eenighe Regimenten geordonneert/ om aenstonts naer Vlaenderen over te schepen; werdende ondertusschen alle Troupen daer gemonstert/ en aenstellinge gemaeckt/ al of den Oorlogh tegens Vranckrijck soude aengaen.

De Ministers der Geallieerde in den Hage scheenen oock seer animeus te zijn/ en gaven voor/ dat hare Principalen seer veel tot de gemeene saecke souden contribueren; ja wanneer verder afgevergt wierden/ wat hare Meesters [illegible] voor/ [illegible] 1674 [illegible] [illegible] van de kant van Engelant/ [illegible] ons konde assisteren: maer men siet die door den bant voor geluckighst aen/ die [illegible].

Den Heer Ambassadeur Temple arriveerde met den Heer Diederick de Leyde van Leeuwen (die/ [illegible] in Engelant had gereyst/ al te voren [illegible] [illegible]) op den 13 July in den Hage/ en dede den [illegible] aen haer Hoog Mog. [illegible] twee Brieven/ d'eene van den Coning van Engelant/ en d'ander van den Hertogh van Yorck/ beyde met seer genegene [illegible] tot desen Staet/ en gedateert den 28 Juny; waer boven den Heer Ambassadeur Temple noch de navolgende Missive aen haer Hoog Mog. heeft overgegeven.

Hoog en Mogende Heeren.

ONse goede Vrienden, Geallieerde en Geconfœdereerde. Wy zijn ongemeen gesurpreneert geweest te vernemen de nieuwe Pretentien van Vrank-

rijck, ten regarde van de Detentie der Plaetsen in de Spaensse Nederlanden. Dit schijnt ons een Incident van soodanige consequentie tot verseeckertheyt van die Nabuurschap, dat wy hebben dienstig geacht in alle diligentie den Ridder Temple, onsen Ambassadeur, te doen vertrecken, om U in 't lange onse sentimenten daer over te ontvouwen, en hoe veel wy approberen de Resolutien, die gy daer over hebt genomen. Wy achten, dat'er geen tijdt verloren magh werden in een accident van die nature, ingevalle dat Vranckrijck finalijck wil insisteren op dese Pretentie; onsen Ambassadeur is daer toe volkomentlijck geauthoriseert, en bidden U te continueren hem in desen, als oock in alle andere saecken, die hy U van onsen't wegen sal seggen, het nodigh acces en geloof te geven, en soodanigh gelijck hy altijt gewoon is by U te hebben: wesende voor de rest verseeckert, dat wy al soo vast zijn geresolveert, als gy het kond wenschen, om strictelijck met U vereenigt te blyven, in alle de mesures die men gevoegelijck sal oordeelen, om in dese conjuncture te nemen. Waer op wy Godt bidden, dat Hy U hebbe,

Hoogh en Mogende Heeren, onse goede Vrienden, Geallieerde en Geconfoedereerde, in Sijn Heylige bewaringe.

Geschreven in ons Paleys tot Whitehal den 30 Juny 1678,

Uwen seer goeden Vriendt,

Geteychent,

CHARLES R.

En lager,

WILLIAMSON.

En versochte verder by Memorie Commissarissen van haer Hoog Mog: om mede te confereren / die aenstonts wierden gekoren / en dien selven dagh noch in Conferentie met sijn Excell. traden; welcke aen haer proponeerde 4 Poincten / als daer op oordeelde dat voornamentlijck een nieuw Tractaet met desen Staet most werden gemaeckt / als:

TEn eersten, dat geene Vrede sonder allersijts voorweten en goetvinden, of ten minsten niet buyten de Barriére, in de Alliantie in Januario laetst uytgedruckt, ja, soo 't zijn konde, noch voordeeliger soude werden gemaeckt, na dat den Coning sijn Meester en de Heeren Staten souden goet vinden.

Ten tweeden, dat alle Fransse Waren en de Commercie met Vranckrijck, op de selve manier gelijck in Engelant albereyts was geschiet en gepractiseert wiert, alhier mede soudē verboden werden, als zijnde het eenigste middel om de Macht van Vranckrijck te verminderen, en met goet succes uyt den Krijgh te komen, alsoo toch desen Staet geen Handel met de selve soude konnen behouden, wanneer het tusschen Engelandt en Vranckrijck tot een Rupture was gekomen.

Ten derden, dat men een overslagh en Fonds moste maecken, om den Krijg, tot conserveringe der Nederlanden, voort te setten; waer toe den Coningh van Engelandt een derde te Water en twee derde te Lande soude fourneren van de Macht die men daer toe nodigh oordeelde.

Ten

Ten vierden, dat indien eenige Stad van d'een of d'andere syde wiert verovert, dat als-dan geen Vrede soude gemaeckt werden, tot dat alle de Steden en Plaetsen die sedert de teyckening van 't laetste Tractaet ingenomen waren, weder souden werden gerestitueert.

Doch over 't derde Poinct seyde den Heer Ambassadeur / dat hy noch een nader verklaringe van syn Coning verwachte.

Over dese Poincten van zijn by de H. Staten Generael / en speciael by de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt / veel Besoignes gevallen / alsoo verscheyde Leden noch inclineerden om de Vrede met Vranckrijck voort te setten: de trafiquerende Steden in Hollandt konden swaerlijck verstaen tot het Verbod van de Fransse Waren en Commercie; maer ondertusschen siende / dat de Fransse bleven persisteren / en dat het onseecker bleef / wat van de Vrede met Vranckrijck soude werden / soo heeft men eyndelijck besloten de Alliantie met Engelandt aen te gaen / maer op conditie / dat noch eenige dagen soude werden gestelt / in welcke men vernemen soude / of Vranckrijck tot de Evacuatie der Steden / en alsoo tot het voltrecken van het Vredens-Tractaet noch soude willen verstaen; men spraek eerst van de tijt tot den 5 Augusti te nemen / maer wierdt op den 11 dito vast gestelt / alsoo 't Parlement daer tegens weder in Engelant soude vergaderen / en by 't selve daer over diende te werden geresolveert: En aldus is het volgende Tractaet met den Heer Ambassadeur Temple op den 26 July gesloten.

TRACTAET van ALLIANTIE,

Tusschen den Coningh van Groot Brittagne en de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, gesloten in den Hage den 26 July 1678.

ALsoo de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, na dat sy door hare Brieven aen den Alder-Christel. Coning verklaert hadden, dat sy, voor soo veel haer aengingh, consenteerden in de Vredens-Conditien, die hy haer hadde doen aenbieden, en dat syne Cathol. Majesteyt, de welcke mede in dat gevoelen was, het gemelde Tractaet, voor soo veel hem betrof, mede wel wilde aennemen, en hebbende hier toe alderhande faciliteyt by-gebracht, en aen hare Ambassadeurs tot Nimwegen belooft, het selve toe te stemmen, en de Vrede op die Conditien te accepteren, soo voor 't geene haer concerneerde, als de andere Geallieerde, die mede daer inne souden willen werden begrepen: Nochtans met groot leetwesen verstaen hebben, dat de Fransse Ministers sigh daer tegen stelden, en de restitutie der Plaetsen, aen Spangie en de Staten toebehorende, weygerden, voor en al-eer men, tot satisfactie van Sweden, aen die Kroon weder gaf alle die gene, die aen de selve, gedurende desen Oorlogh, afgenomen zijn: Soo een schielijcke veranderingh hebbende aen de Staten oorsaeck gegeven, om te geloven, dat sulcke ongefondeerde Pretentien veel eer een effect van de tegensin tot sulck een werck der Heeren Plenipotentiarissen waren, als van d'oprechte intentie

tie van sijne Majesteyt, die sigh op een andere en wel-meenender wyse dien aengaende heeft verklaert: En alsoo de gemelde Staten den Coning van Groot Britangie wegens het essentieel Poinct, 't welck dese importante Negotiatie gestadig op hiel door hare Ambassadeurs boven dien hebben onderrecht, hem biddende een seer rechtvaerdige saeck te willen voorstaen, en het wegnemen der hinderpalen, die sigh in dit Werck op-deden, van sijne Alder-Christel. Majesteyt te versoecken; daer by voegende, dat soo sijne vlijt in soo redelijck een stuck vruchteloos uytviel, hy haer wilde beschermen en met alle sijne Macht by-springen: Sijn Majesteyt, om haer gerust te stellen, verklaert hadde, dat de Vrede op sulcke Conditien noch eerlijck was, noch aengegaen konde werden, belovende haer by te staen, indien den Alder-Christel. Coning de selve, onder wat pretext het oock soude mogen wesen, quam af te slaen. Waer op de gemelde Staten aen hare Plenipotentiarissen hadden belast, op de Fransse te versoecken, dat sy, sonder sulcke ongeregeltheden of de gemelde satisfactie van Sweden te vorderen, het gemelde Tractaet met den eersten wilden sluyten en teeckenen, 't welck sy mede bereyt waren in de naem van de Staten te doen, soo sijne Majesteyt na de geratificeerde en gepubliceerde Vrede haer alle die Plaetsen weder gaf, sonder te pretenderen, dat men aen Sweden weder gaf alle die geene, die die Kroon, gedurende desen Oorlogh, verloren heeft.

Derhalven, en om de gevaerlijcke gevolgen van sulck een retardement voor te komen, soo is tusschen sijn Brittannise Majesteyt en de gemelde Heeren Staten over een gekomen, dat soo hare aen te wenden vlijt en arbeyt dese hinderpalen niet te boven komt, en soo sy voor den 11 der Maent Augusti van den Alder-Christel. Coning niet en verwerven eene verklaringe, dat hy de gemelde Plaetsen na de Ratificatie en Publicatie van 't Tractaet ter goeder trouwe wel wil weder geven, sonder langer op de Pretentie van Sweden te staen, met een prompte en onvertogene Executie van diegene, die uyt kracht van dese Vrede moeten werden gerestitueert; soo is, segh ick, tusschen die twee Machten in dat cas over een gekomen, den Oorlogh aen Vranckrijck te verklaren, en die gesamenderhant op d'onderstaende of andere Conditien, 't zy tusschen haer of andere Princen, die naderhant hier inne sullen willen treden, te voeren.

En alsoo den Alder-Christel. Coning tot verscheyde reysen aen sijn Brittannise Majesteyt, als de gemeene Mediateur der hoog-strydende Partyen, heeft doen seggen, dat hy de Vrede met vreugde soude aennemen, indien men de selve op redelijcke Conditien konde treffen, sonder dat nochtans sijne officien of hoop de gewenschte vrucht hebben gehad, uyt oorsaeck van de nieuwe Pretentien, die telckens weder te voorschijn quamen.

Hoog-gem: sijne Majesteyt en de Staten Generael, zijnde op den 26 July 1678 door hare Ministers by een gekomen, hebben gedacht, en beelden haer vastelijck in, dat men de vorige rust aen 't Christenrijck soude konnen weder geven, indien de Princen, die in Oorlogh zijn, de gemelde Conditien aennamen, en indien, wat Spangie en Vranckrijck aengaet, dese aen d'andere weder gaf Charleroy, Aeth, Oudenaerde, Kortrijck, Doornick, Condé, Valencijn, St. Gilain, Binchs,

het Hertogdom van Limburgh, &c. met hare Ampten, Castelenyen, Gouvernatien, Provooftschappen, en der selver toebehoren en aenkleven. En wat aengaet den Keyser, het Rijck en de Rijckx-Vorsten, sal Vranckrijck haer weder geven het gene haer jegenwoordigh is ontnomen, sullende de rest blyven gelijck het voor desen Oorlogh was. Dat Lottharingen aen den Hertogh van die naem in den staet soo als 't selve nu is, sal werden weder-gegeven, of indien men sulckx niet verwerven kan, dat het sal wesen in die staet als het was doen Vranckrijck het selve ingenomen heeft; sijn Majesteyt en de Staten haer onderling en actuëlijck tot de nakominge van dat Poinct verbindende.

1. Hoog-gemelde sijne Majesteyt en de Heeren Staten Generael beloven haer uyterste pogingen in 't werck te stellen, om den Alder-Christel. Coningh tot het aennemen van dese Conditien te constringeren, sonder dat sy Vrede met hem, buyten dessels consent, sullen mogen maecken, of op soodanige Conditien, als volgens het succes van den Oorlogh tusschen hoog-gemelde sijne Majesteyt en de Staten sal werden beraemt.

2. Sijne Majesteyt en de Staten Generael verbinden sigh noch Vranckrijck tot de gem: Conditien te doen consenteren, of tot soodanige als de geinteresseerde Princen sullen bevinden te behoren: En om die Kroon actuëlijck daer toe te dwingen, sal sijn Majesteyt een derde meer ter Zee en een derde minder te Landt in de Nederlanden opbrengen als de Heeren Staten, alles by forme van provisie, tot dat anders door de Geallieerde daer inne sal zijn voorsien.

3. Oock is geconditioneert, dat soo sijn Brittannise Majesteyt en den Alder-Christel: Coning in Oorlogh komen te geraecken, een van de Geconfœdereerde sigh door geen afgesondert Tractaet van den ander, sonder dessels consent, sal mogen scheyden.

4. Doch indien het Tractaet tot Nimwegen komt afgebroocken te werden, en dat Partyen een ander Plaets beraemde, om aldaer over de Vrede of een Stilstant van Wapenen te tracteren, soo sal sulckx niet als met toestemmingh van de andere Geallieerde mogen geschieden, en mits conditie, dat een van de Partyen, die in onderhandeling is om te versoenen, de nodige Paspoorten aen d'andere sal moeten procureren, om vry en veyligh na de bestemde Handel-Plaets te konnen trecken, alwaer mede aen de selve al het gene in die Handel voorvalt, sal moeten communiceren. En ondertusschen sal in geen Vrede of Treves mogen werden geconsenteert, als op de Conditien by het eerste Articul beraemt, of andere, die men sal konnen inschicken; als mede niet voor en al-eer dessels Geallieerde in't volkomen besit van alle de Landen, Steden, Plaetsen, Gerechtigheden en Vrydommen, die hy ten tijde van het teeckenen van het Tractaet in Europa onder hem hadde, sal zijn herstelt, of ten ware dat sijn Majesteyt en de Staten malkander daer over anders verstonden.

5. Doch indien de Vrede, die men jegenwoordigh voor heeft tusschen den Alder-Christelijckxten Coningh ter eenre, en sijn Catholijcke Majesteyt met de Staten Generael ter andere zyde, of door de Conditien, die Vranckrijck self heeft voorgestelt, of door die andere, die men soude konnen in-gaen, geluckighlijck

stant

stant grijpt, soo sal sijn Brittannisse Majesteyt en de Staten niet alleen in de beste en seeckerste form garant daer over zijn, maer oock de andere Coningen en naburige Vorsten, die eenigh belangh sullen hebben, om de rust van 't Christenrijck en de onveranderlijcke welstant der Nederlanden in acht te nemen. Oock sullen om soodanigh een oogmerck te bereycken, soo wel sijn Majesteyt als de Heeren Staten, wegens de nodige Troupen en middelen over-een-komen, om de contraveniërende Party te dwingen de andere van de geledene schade kost- en schadeloos te houden.

6. De gemelde Articulen sullen binnen den tijdt van drie Weecken moeten werden geteeckent en geratificeert, en noch eerder, soo 't mogelijck is, nevens de uytwisselingh der Ratificatien op de selve tijdt te doen. Gedaen in 's Gravenhage den 26 Julij 1678.

Was ondertekent,

Tempel. *W. van Heukelom, D. van Wijngaerden, Casp. Fagel, D. van Heyden, Van Leeuwen, J. de Marignault, Johan Baron van Reede, A. ter Borght.*

Men wist waerlijck niet wat van de Vrede te hoopen was / en het was met Bergen in Henegouwen soo verre gekomen / dat het Guarnisoen door de langdurige Blocquade soude hebben moeten bucken / weshalven sijn Hoogheydt op den 26 Julij 's nachts sigh uyt den Hage nae het Leger begaf / ten eynde met de Geallieerde / die nu al meest by ons Leger waren gekomen / een proef tot het Ontset te doen.

Korts hier na gaven de Heeren Fransse Ambassadeurs tot Nimwegen dese nader Memorie aen de Ambassadeurs van desen Staet over:

Memorie der Fransse Ambassadeurs, gepresenteert aen die van haer Hoogh Mog. op den 29 Julij 1678.

DE extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van Vranckrijck, niet geraden oordeelende om op de Memorie der Ambassadeurs van de Heeren Staten Generael van den 26 deser te antwoorden, in een tijdt, daer men veel eerder moet dencken op de middelen, om de hinderpael, die tegens het maken van de Vrede opgekomen is, wegh te nemen, als in een langwijlige Deductie van saecken en redenkavelingen, die de Gemoederen souden konnen tergen, so sullen zy haer vergenoegen met te seggen, dat alsoo de Heeren Staten Generael betuygen, van de oprechtigheydt van de intentien van den Coningh, haer Meester, ten vollen gepersuadeert te zijn, en dat sijn Majesteyt oock niet minder verseeckert is van de dispositien der gemelde Staten Generael tot een volkomene versoeninge met hem, soo resteert'er over sulckx niet anders, als de vaerdigste middelen te soecken, om de laetste volmaecktheyt aen dat groote Werck te geven, en verseeckeren tot dien eynde de gemelde Fransse Ambassadeurs de Heeren

ren Ambassadeurs van de Staten Generael op nieuw, dat sijn Majesteyt in de bequaemste expedienten gaerne sal treden, om de swarigheden, die de teeckening van de Vrede ophouden, te termineren. De gemelde Heeren Ambassadeurs der geseyde Staten Generael hebben konnen sien, dat geen ander belang sijn Majest. wederhout, als dat van eene Coning, desselfs Geallieerde, welckers voldoeninge het eenigste oogwit is, 't welck hy hier inne voor heeft: Oock sal hy de voorstellingen, die de selve sullen konnen te wege brengen, gaerne aennemen; en hy en kan niet twijffelen, of daer sullender wel eenige soo tot sijne als der Heeren Staten voldoeninge uytgevonden werden. Doch om een kennelijck merck-teken van sijne soo oprechte meeninge tot de Vrede, en van sijne sincere genegentheyt tot de Staten Generael, te geven, sal hy self gaerne aenhoren 't gene sy hem sullen willen voorstellen, om de swarigheden, die de selve ophouden, wegh te nemen, en soodanige expedienten met haer aen te gaen, dat de veyligheyt, die hy soeckt, en daer sy na trachten, daer inne te gelijck magh werden gevonden: hy sal tot dien eynde goet vinden tot St. Quintijn te komen, alwaer de Gedeputeerde, die sy by hem sullen willen senden, haer sullen konnen laten vinden: En soo sy-lieden, gelijck hy hoopt, sulck een voordeelige aenbieding aennemen, sal hy binnen de gemelde Stadt wesen 6 dagen, na dat hy van sijne Ambassadeurs verstaen sal hebben, dat de gem: Staten Generael het af-senden van hare Ministers sullen hebben vast gestelt, invoegen sy binnen de gem: Stadt konnen wesen op de selve tijdt als hy aldaer sal aenkomen. En alsoo hy niet en twijffelt, of sy sullen rechtmatige Propositien mede brengen, soo sullen sy oock in hem soodanige vinden, dat sy niet sullen konnen twijffelen aen d'oprechtigheyt, waer mede hy begonnen heeft, en noch continueert te ageren, om tot de Vrede te gemecken. Doch also de gem: Heeren Ambassadeurs der Staten Generael aen die van Vranckrijck in de Conferentie van den 17 deser hebben voorgedragen, dat dewyl alle de beloften, die sijn Majesteyt gedaen hadde, van niets in de Nederlanden binnen seeckere gestelde tijt te sullen aentasten, verscheenen zijn, en dat het over sulckx nodigh soude wesen met malkanderen te overleggen, om alle Vyandelijckheden, gedurende dese onderhandeling, op de beste wyse te doen ophouden, soo is't, dat de gem: Heeren Ambassadeurs mede ordre van sijn Majesteyt gekregen hebben, hare Excell. te verseeckeren, dat hy met de Gedeputeerde der Staten Generael gaerne in alle de de middelen sal treden, de welcke sullen konnen beletten, dat de selve door sijne Wapenen niet verstoort werden. De gem: Fransse Ambassadeurs vertrouwen vastelijck, dat de Staten Generael sullen profiteren van het voordeel, dat haer aengeboden werdt, van die saeck met sijn Majesteyt self af te maecken; doch soo sy liever hadden, dat de selve nader aen hare Frontieren wierdt verhandelt, soo laet hy aen haer keure, hare Gedeputeerde na Gent te senden, alwaer de Persoonen, die als-dan van sijnen't wegen sullen verschijnen, macht sullen hebben, om wegens de swarigheden, die over de tijdt van d'Evacuatie der Plaetsen ontstaen zijn, met haer te tracteren, en middelen, soo tot sijn Majesteyts als haer Hoog Mog: wedersydigh genoegen, daer toe uyt te vinden, als wegens het ophouden der Vyandelijckheden handelen, om geen hinder te verwecken omtrent dispositien, die soodanig een Handeling tot de Vrede soude konnen voort brengen.

Waer op onse Heeren Ambassadeurs / volgens d'ordre van hare Principalen / weder hebben geantwoort.

Antwoort van de Heeren Ambassadeurs en extraordinaris Envoyé van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, op de Memorie van de Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijn Alder-Christel. Majest.

DE Ambassadeurs en Envoyé extraordinaris van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, hebbende de Memorie van de Heeren Fransse Ambassadeurs van den 29 July aen haer Hoog Mog: gesonden, vinden haer door expresse ordre van hare Heeren en Meesters verplicht aen hare Excell. te antwoorden, dat sy met een ongemeene blijdschap daer in gesien hebben, dat sijn Alder-Christel. Majesteyt in d'oprechte meeninge tot de Vrede continueert, en dat sy van haer syde sullen by-brengen 't geen tot dessels bereyckinge eenigsints kan dienen: dat sy oock met het uytterste leetwesen moeten sien, dat de selve alleenlijck aen de satisfactie van den Coningh van Sweden geaccrocheert blijft, en dat die van soodanige consideratie aen sijn Majesteyt is, dat de selve alleen machtigh genoeg is, om het besluyt van soo een gewenschte saeck te konnen ophouden.

De Heeren Staten Generael meenen, dat sy daer toe gedaen hebben al wat men eenigsints kan verwachten van een Staet, die de Vrede bemint, alsoo sy, wat haer aengaet, verklaert hebben, dat sy de Conditien, door sijn Majesteyt self voorgestelt, aennamen; en voor soo veel haer Geallieerde betreft, soo veel mogelijck gearbeyt, om haer daer toe mede te doen verstaen, en self ten opsichte van den Heer Coning van Spangie daer inne gereüsseert, soo dat hy mede de Conditien, die hem concerneerde, aengenomen heeft: En dat sy na dit alles gedaen te hebben, haer noch van het effect der gem: Conditien sien gefrustreert, niet ten aensien van 't gene sy konden of behoorden van haer syde daer toe te contribuëren, maer om dat den Coningh van Sweden alvorens moet zijn voldaen, hoewel sijn Cathol. Majesteyt noch sy iets besitten van 't gene een gedeelte van de geseyde satisfactie moet te wege brengen; en niet tegenstaende hoog-gem: Heer Coning alle dagen continueert alderhande Vyandelijckheden tegen hare Ingesetenen te plegen, directelijck tegens de Tractaten, solemneel aengegaen.

Doch niet tegenstaende dese mishandeling van hoog-gemelte Heer Coningh tegens hare Onderdanen, en schoon haer Hoog Mog: gerechtelijck bevoegt waren; om hem weder aen te tasten, en den Oorlog aen te doen, soo hebben sy echter d'officien tot de Vrede in 't Noorden geprefereert, en aengeboden alles wat mogelijck was tot dien eynde by te brengen, ingevalle sijn Majesteyt haer eenige expedienten daer toe aen de hant wilde geven; sy persisteren noch in de selve gevoelens, en souden gereet wesen om van hare syde eenige daer toe voor te stellen, soo sy die konden uytvinden: doch sy konnen van de genereusiteyt van sijne Majesteyt niet verwachten, dat na soo veel goetaerdigheyt, die hy haer bewesen heeft, hy haer tot eenige middelen van bedwangh tegens hare Geallieerde soude willen verplichten, en dat sulckx soude geschieden niet om eenige grooter satisfactie

voor

voor sijn Maj. daer uyt te trecken, maer alleen tot voordeel van sijne Geallieerde.

Haer Hoog Mog: sullen altijt professie maecken van een diepe eerbiedigheyt, en van soo grooten deferentie voor sijne Majesteyt, als die eenigsints soude konnen wenschen, doch sy sien niet, dat het eenigh voordeel ter wereldt kan by-brengen, dat sy hem met eenige Besendinge na St. Quintijn souden lastig vallen, alsoo sy hem niets voor te slaen hebben, uyt oorsaeck, dat d'Evacuatie der Plaetsen moet wesen het effect van de solemnele beloften, die sijn Majesteyt haer, ingevolge van't nakomen van de Tractaten, gedaen heeft, en dat dien aengaende gene de minste swarigheyt over blijft: En dat ten opsichte van den Coningh van Sweden, als Geallieerde van sijne Majesteyt, sy alle minnelijcke officien, om desselfs Accommodement te procureren, hebben aengewent, en dat de selve gewisselijck met geen meerder apparentie van succes als tot Nimwegen, alwaer alle de Ministers der Hooge Geallieerde haer bevinden, konnen werden geappliceert; aldaer kan men met voordeel arbeyden, en met hoop om haer daer toe te disponeren, en kan men aldaer werden geinformeert van 't gene tot de gemeene welstant van noden is, en alderhande devoiren doen, de welcke tot St. Quintijn of Gent het selve succes niet souden konnen hebben.

De Heeren Staten Generael vinden soo veel te minder apparentie tot die Besendinge, als de Heeren Fransse Ambassadeurs haer niet geëxpliceert hebben op wat voor expedienten hare Gedeputeerde souden moeten werden geinstrueert, en dat sijne Majesteyt sijne instructien beter tot Nimwegen als tot St. Quintijn of elders kan doen voorstellen en volvoeren: Sy wenschten van gantscher herten, dat sijn Majest. eenige expedienten tot het voortsetten van de Vrede liet voorstellen, en sy sullen aenstonts metter daet doen blijcken, van wat genegentheyt sy gedreven werden, om al wat haer mogelijck is tot uytvoeringh van dat groote Werck by te brengen: En bidden sy seer instantelijck, dat men den tijdt wel in acht nemen, alsoo sy noch in 't vermogen zijn, om op de voorgestelde Conditien te concluderen, hoewel sy tot d'uytterste ongerustheyt gebracht zijn, mitsgaders tot de nootdwang, om nieuwe Engagementen aen te gaen, door de maniere van doen van die gene, die haer voordeel by de gem. Vrede niet en vinden, en die de gem. Evacuatie aen haer Hoog Mog: als een gants desperate saeck hebben voorgestelt, hoewel sy de geseyde Engagementen met dat respect en met die precautie ten opsicht van sijne Majesteyt hebben gemaeckt, dat die geen effect sullen sorteren, of het ongeluck most willen, dat sijn Alder-Christel. Majesteyt soo veel werck van de satisfactie van Sweden maeckte, dat hy sonder de selve tot de geseyde Evacuatie niet soude konnen resolveren, alwaer 't dat d'uytwisseling der Ratificatien al geschiet was.

De Heeren Staten Generael bidden sijn Majesteyt seer instantelijck, de Tractaten te willen doen sluyten, sonder der selver nakominge aen de gem. satisfactie van den Coning van Sweden te accrocheren, en haer soo geluckigh te maecken, dat sy daer van door een favorabele Resolutie, daer sy ten hooghsten na verlangen, eerlangh mogen werden versekert. Gedaen tot Nimwegen den 4 Augusti 1678.

Waer op haer eyndelijck den 6 Augusti de Heeren Fransse Ambassadeurs verklaerden als volgt:

Memorie van de Ambassadeurs van Vranckrijck, gepresenteert aen die van de Staten Generael, den 6 Augusti 1678.

DE extraordinaris Ambassadeurs ende Plenipotentiarissen van Vranckrijck, willende meer en meer betuygen de sincere wensch, die den Coningh haer Meester heeft van de rust en Vrede te geven aen de geheele Christenheyt, door de continuele sorge van sijn Majesteyt in 't weghnemen van alle d' obstaculen, die sigh hebben opgedaen tegens de conclusie van soo een heylsaem werck, verklaren aen de Heeren haer Hoog Mog. Ambassadeurs; dat gelijck sijn Majesteyt niet en was getreden in de begeerte van de Retentie ofte Non-Evacuatie van al de Plaetsen, tot dat Sweden volkomen satisfactie soude zijn gegeven, als om dat de Heeren Ambassadeurs van die Kroon het nootsaeckelijck achten voor den Coningh haer Meester, hebben geconsenteert in het desisteren van dien, sulckx dat sijne Alder-Christelijckste Majesteyt mede af-staet van sig aen de voorsz. Retentien te binden. Het is klaerlijck te sien, dat sijne Majesteyt niet en is geporteert geweest tot soodanige Partye, als door de begeerte, die de selve heeft, om soo veel te spoediger de Vrede sijn gewenschte eynde te doen hebben, en door de stantvastigheyt, die sijn Majesteyt neemt in de Parole van de Heeren Staten Generael: blyvende oversulckx altijt genegen, om der selver Gedeputeerde by hem ofte tot Gent te ontfangen, soo om te concerteren het geene nootsaeckelijck soude zijn om aen sijne Majesteyt te guaranderen d' Obligatie, in de welcke de Kroon Spangien soude treden, van dessels Vyanden nochte der selver Geallieerde te assisteren, als om te convenieren over de middelen, die sijne Majesteyt sal hebben, van aen de voorsz. Gedeputeerde te proponeren, om des te gemackelijcker te komen tot herstellinge van Sweden, sonder haer te obligeren in Oorlog te treden, om het selve te procureren; ende een van de eerste effecten, die een gevolg souden zijn van dese Conferentien, soude zijn van Mesures te nemen, om alle Hostiliteyten te doen cesseren, ende om de Stadt Bergen in Henegouwen van alle Subsistentie te doen voorsien, gedurende den tijt van hare Blocquade. De gemelte Ambassadeurs van Vranckrijck konnen niet twijffelen, of de voorsz. ouvertures sullen weg nemen alle de difficulteyten, die de Heeren Staten Generael tot noch toe hebben opgehouden, en dat gelijck de tekening van haer Tractaet en dat van Spangien niet en is opgehouden, als door de pretentie by sijn Majesteyt op de Retentie der Steden geformeert, het desisteren by sijn Majesteyt gedaen, sal haest de saecken in staet brengen van de Vrede met den eersten te konnen tekenen. Gedachte Ambassadeurs geloven oock, dat de Heeren Staten Generael niet minder sullen gevoelig zijn van de offerten, die sijn Majest. doet, om te doen ophouden d' Actien der Wapenen, en te verseeckeren de Subsistentie van de voorsz. Stadt Bergen, de welcke in sijn geheel sal herstelt werden, soo de Vrede (gelijck hy sig verseeckert) met de Gedeputeerde soude gesloten werden. Den 6 Augusti 1678.

Waer in de Spaensen geraeckt zijnde/ voor soo veel de Assistentie aen hare

Geal-

Geallieerde belanght / soo heeft de Heer Don Emanuel de Lira daer over de navolgende Missive aen den Heer Raet-Pensionaris gesonden:

Brief van Don Emanuel de Lira, extraordinaris Envoyé van sijn Cathol. Majesteyt, aen den Heer Raet-Pensionaris Fagel, van den 8 Augusti.

MYN HEER. De Brieven, die soo even van Nimwegen aenkomen, nevens de Memorie, die de Heeren Fransse Ambassadeurs op den 6 deser aen de Heeren Ambassadeurs van den Staet hebben gepresenteert, verplichten my aen U Ed. te verklaren, sonder in 't ondersoeck van de geseyde Memorie te treden, dat, daer magh van komen wat het wil, wy de nieuwe Conditie, van onse Geallieerde niet te mogen assisteren, waer van tot noch toe geen mentie gemaekt is, nimmermeer sullen inwilligen; die gene, die men ons met gewelt voorstelt, zijn hart en onredelijck genoegh, sonder dat'er noch andere by komen. Of men moet de Vrede voor den 11 deser sonder eenig verder uytstel tot Nimwegen tekenen, gelijck de Heeren Staten Generael sulckx besloten hebben; of men moet het Engagement, met Engelant aengegaen, gestant doen, en eens voor al houden het geen aengeboden wert, want die gestadige omwegen van onse Vyanden, sonder dat wy oyt konnen weten, hoe wy het met haer hebben, en die Stilstanden van Wapenen, die men alleenlijck voorstelt als onse Wapenen in staet zijn, om eenig voordeel op haer te bevechten, zijn niet langer te verdragen, en wy willen liever als ongeluckige, dan als misleyde te gronde gaen. Ick bidde en versoeck U Ed. seer instantelijck, dat hy gelieve mijne gevoelens, soo en de Heeren Staten Generael als aen de Vergadering van die van Hollant, te verstaen te geven, op dat ten allen tijde van mijne Declaratie, in tijts hier op gedaen, moge blijcken. Ick ben, &c. 's Gravenhage den 8 Augusti 1678.

Daer wiert echter op den selven dagh / namentlijck den 8 Augusti / by haer Hoogh Mog. noch geresolveert op de bovenstaende Memorie van den 6 deser van de Heeren Fransse Ambassadeurs; en alhoewel de selve hadden geseyt / dat sy die niet gedemembreert en begeerden / nochtans wierdt de vordere Besendinge aen den Coningh van Vranckrijck alleen geresolveert te doen / na dat tot Nimwegen het Vredens-Tractaet soude geteyckent zijn / als wanneer men gaern alle teyckenen van respect aen sijn Majesteyt van Vranckrijck wilde bewijsen / en wierdt door precijse ordre aen onse Heeren Ambassadeurs gesonden / om / indien mogelijck / de Tractaten tot het teyckenen te brengen / eer den 10 Augusti soude zijn gepasseert; het gaf echter in't opstellen van dito Tractaten noch veel swarigheydt / soo dat alles eerst op den 10 in een Conferentie / die van 's morgens tot den 3 uren na de middagh duurde / wiert geadjusteert / en dien Avont of Nacht omtrent 12 uren / begevende onse Ambassadeurs in haer Carossen haer na 't Logement van de Heeren Fransse Ambassadeurs / geschiede noch de teyckeningh / waer na de Ambassadeurs malkanderen embrasseerden / en groote teyckenen van vriendtschap bewesen: De Heer Secretaris Hulst bracht de Articulen in den Hage / die haer Hoogh Mog. or-

vomeerden met een goude Ketting en Medaillie te vereeren / en wierdt van den Heer extraordinaris Envoye Boreel gevolgt / als die / volgens ordre van den Staet van Brussel tot Nimwegen / om de Vredens-Tractaten te helpen bevorderen / noch eenige dagen te voren daer was gekomen.

Het Tractaet self sal den Leser hier na / wanneer het geratificeert is / mede gedeelt werden.

De tijdinge van de Vrede wiert in 't kort nae alle kanten verspreyt / dan nae 't Leger van desen Staet met de Geallieerde juyst directe geene Expresse gesonden / of die niet spoedigh genoegh overgekomen zijnde / soo is tusschen de Franssen en de onse een van de notabelste Actien voorgevallen / die in den gantsen Oorlogh gepasseert is. Hier voren is al geseyt / dat het met Bergen in Henegouwen seer op 't uytterste was gekomen / soo dat die Stadt of gesecoureert moste werden / of verloren gaen: Sijn Hoogheyt de Heer Prince van Orangien was omtrent de Brusselsse Vaert by 't Leger gekomen / dat men op 30000 Man schatte / en 't selve volghden de Osnabrugse Troupen / op 6000 Man geëstimeert; de Zellise op 3000 / en dan noch eenige Spaensse Cavallery / waer by noch de Generael Spaen met de Brandenburgse en Munsterse Troupen alle dagen wierden verwacht; want dit waren die Troupen / welke hier voren gemelt zijn / dat omtrent de Mase te samen waren / of souden komen / maer die op ver na het getal van 't opgestelde niet en konden goet maken; de selve hadden gedient tegens een vliegendt Leger van omtrent 8000 Man / dat onder Monsr. Schomberg by Maestricht was gekomen / en in Gulickerlant en verder veel onrust had getauseert / zijnde geweest tot voor Aken / maer hy / vernemende dat de Geallieerde onder den Generael Spaen opwaerts quamen / heeft sigh allengs nae Urmont aen de Mase begeven / en sigh aldaer begraven / daer tegens de Geallieerde wel yets sochten te tenteren / maer weynigh succes hebbende / soo keerden zy weder te rugge / te meer / alsoo zy vernamen / dat Schomberg sijn byhebbende Geschut na Maestricht had gesonden / en van intentie was / om over Dinant te trecken / en by de Franssen voor Bergen te gaen; weshalven zy Geallieerde / haer mede dienende te begeven nae het Leger onder sijn Hoogheyt / weder na beneden mosten / om aldaer de Mase te passeren / gelijck zy oock by gedeelte hebben gedaen / en zijn alsoo by 't voorsz. Leger onder sijn Hoogheydt gearriveert / uytgenomen eenige / die tegens die van Maestricht bleven waecken.

De Grave van Duras en de Marquis de Borgomainero waren uyt Engelant by sijn Hoogheyt gekomen / dan na dat sy by de selve Audientie hadden gehad / keerden weder te rugge / om rapport te doen; want het scheen nu / dat Engelant sijn stercke handt soude leenen / om de Franssen met alle Macht tegens te gaen / indien by haer systeme bleven persisteren: Sijn Hoogheyt dan met de Generaels der Geallieerde gesprooken / ende Krijgsraedt gehouden hebbende / wierdt geresolveert / dat de Geallieerde gesamentlijck souden opbreecken / om Duc de Luxemburgh / die met sijn Armee vast naderde nae Bergen / ten eynde alle Secours voor die van binnen te verhinderen / te volgen / en 't Ontset te tenteren: Dit opbreecken der Geallieerde geschiede in 't

be-

UNIV OF MICH

begin van Augusto / en waren zy noch naulijckx Brussel gepasseert / als den Gen. Spaen met 6000 Man/so van de Brandenburgse als Munsterse/ooch aen-quam: De Hertog van Luxemburg nam sijn Weg over Soignes / en marcheerde / als boven geseyt / alsoo tot versterckinge van de sijne voor Bergen / alwaer Monsr. de Montal en de Baron van Quincy de Fransse Troupen tot de Blocquade commandeerden / en de Geallieerde volgden: maer men was ondertusschen soo onseecker binnen Brussel van den toestant / dat men op den 10 Augusti aldaer liet om-roepen / dat soo iemant eenige Eetwaren na Bergen wilde brengen / dat de Passagie open was / alsoo men tydinge had / dat de Franssen van daer waren geweecken / maer 't contrarie bleeck uyt het geene den 14 dito quam voor te vallen / en best sal konnen gesien werden uyt de navolgende Brieven:

Missive van sijn Hoogheyt aen haer Hoogh Mogende,

HOOGH MOGENDE HEEREN,

VOlgens 't geene wy u Hoog Mog: by onse laetste van den 10 deser hebben geadviseert, zijn wy in 4 consecutive Marschen met het Leger van den Staet tot hier toe geavanceert, hebbende geoordeelt dese Pas langs met de meeste apparentie van succes het Ontset der Stadt Mons te konnen ondernemen, en hebben terstont op onse aenkomste ons verseeckert van seeckere Hoogte omtrent dese Plaetse, waer van den Vyant in dese occasie hadde vermeent sigh te prevaleren; waer na wy hebben goet gevonden dese Abdye, waer in den Vyant sigh seer voordeeligh hadde geposteert, en daer het Hooft-quartier was van den Heer Hertogh van Luxemburgh, door onse Dragonders, gesousteneert van eenige Battaillons Infanterye, te doen attacqueren, met soodanig succes, dat de selve binnen een seer korten tijdt is geëmporteert geworden by de Dragonders voornoemt, de welcke vervolgens by de vordere Infanterye gesousteneert wesende, sigh aldaer hebben gemaintineert, na een seer opiniater Gevecht van meer als 6 uren, niet tegenstaende den Vyant allenthalven tot sijn voordeel hadde de avantages van de Gront. Diergelijcke is mede geweest aen de zyde van Casteau, alwaer onse Infanterye die van den Vyandt, de welcke aldaer was geposteert, mede hebben weg gedreven; Waer door, soo als u Ho. Mo. seer wel sullen konnen considereren, nootwendig te hebben moeten geschieden, van wederzyden veel Volck is komen te blyven. De voorledene nacht is daer op den Heer Hertog van Luxemburg voornoemt met sijn Leger in der stilte, doch niet sonder confusie, achterlatinge van dooden, Gequetsten, Tenten en Provisien, van hier gedecampeert, waer door wy in seer goede hope zijn, dat by des selfs verlaten van dese geheele Post, het ontset der Stadt Bergen voornoemt sal konnen werden te wege gebracht, waer toe wy onse vordere devoiren naer vermogen sullen bybrengen. Wy vinden ons onder des geobligeert, dat getuygenisse te geven aen de Infanterye van den Staet, dat deselve in dese occasie heeft betoont een vigeur die onvergelijckelijck is, en actien gedaen, boven alles dat men van de selve soude hebben konnen verwachten, zijnde

seer te beklagen, dat de gelegentheyt van het Terrain niet toe en heeft gelaten, dat de Cavallerye van den Staet heeft konnen in actie komen, het welcke indien hadde konnen geschieden, onder Godes zegen seer groote en avantagieuse effecten daer van hadden konnen te gemoet gesien werden: Wy sullen verders U Hoo. Mo. gestadig adviseren 't geene sal komen voor te vallen.

Waer mede Ho. Mo. Heeren, &c. In 't Leger by d'Abdye van St. Denijs, den 15 Augusti,

Was geteeckent,

G. H. PRINCE D'ORANGE.

Missive van de Heer van Dyckvelt aen haer Hoog Mog.

NA dat sijne Hoogheyt voor gisteren hadde geresolveert de marsch voort te setten, niet recht op den Vyant, staende met de rechter Vleugel omtrent de Abdye van St. Denijs, en met de lincker by Mamcy St. Pierre, maer tusschen beyde latende Bosschen en holle Wegen, langs Roeles na Ville, om van daer het secoureren van Mons te ondernemen, is de Armee op gisteren tegens de middag hier aengekomen; en doen zijnde ondervonden, dat voor de selve Abdye, in de welcke den Hertogh van Luxemburgh selfs was gelogeert, aen de syde van het Camp, dat voor ons was afgesteecken, lagh een Hoogte, van de welcke de Fransse door Canon de onse soodanigh soude hebben konnen incommoderen, dat men daer niet soude hebben konnen blyven; vonde sijn Hoogheyt goet haer van daer te doen dryven, en de selve te laten occuperen: ten dien eynde wierde aenstonts het Canon aengevoert en geplant, oock de Dragonders van sijne Hoogheyt, en eenige Regimenten te Voet van de lincker Vleugel gecommandeert, en begost het Gevecht des namiddags omtrent 2 uren: de Artillerye wierdt soo wel gestelt en gebruyckt, en het Volck attacqueerde in soo goede ordre, en met soo grooten vigeur en dapperheyt, dat den Vyant in 't korte die Post verliet, haer retirerende op de Hoogte, leggende benevens de selve, en van daer defendeerde sy haer seer wel met Canon en Musquetterye: Ondertusschen trocken sy haer Troupes uyt haer Campement, deden die naderen en stellen langs een extraordinaris diep en geëscarpeert Defilé, 't welck was tusschen beyde de Armees, en wierden daer op dienstigh geacht, dat een ander Hoogte by de rechter Vleugel soude werden bemachtigt, om te beletten dat men van daer niet soude worden ingevallen, en wierden daer toe de Guardes te Voet van sijne Hoogheyt gedetascheert: de selve ondernamen en voerden het uyt met ongelooffelijcke couragie en stantvastigheyt, en avanceerden in 't begin seer verre, selfs de Fransse forcerende, en jagende in, en door een defilé ongemeen steyl, diep, en moeyelijck om te passeeren, tot in hare Linie: Oock waren dicht daer omtrent de Engelsse en Schotse met groote onversaegtheyt, een Post seer difficil om aen te doen, maer d' eene en d' anderen kosten, vermits de gants nadeelige constitutie van de gront, sulcks niet worden geappuyeert en versterckt, dat van daer de avantages konde werden vervolght: Ende de Vyant daer op tegens haer van tijt tot tijt versche Battaillons aenvoerende,

de, wierden oock eenige van de onse, als 2 a 3 van de Geallieerde, gesonden, om de Guardes en de andere die in actie waren, te soustineren, en daer na oock om de Guardes af te lossen, en vervolgens wierden op alle 3 die plaetsen seer sterck gevochten, en onaengesien de groote disavantagie van 't Termin, by de onse met de uytterste stantvastigheyt en opiniatreyt Attacque op Attacque gedaen, tot omtrent 9 uren in den avont, als wanneer den doncker haer separeerde: En omtrent die tijt hebben de onse wel verlaten de Posten, die de Guardes en d'Engelsse en Schotten hadden geëmporteert, maer gemaintineert en wel beset die van de Abdye, zijnde de principaelste, en waer door het passeren na Mons merckelijck was gefaciliteert. Den Vyant is te nacht voort afgetrocken na haer Campement, en van daer verder, en dat met confusie, achterlatende veele Gequetsten, oock eenige Behoeften en Tenten. Soo scherpen en langdurigh Gevecht, Hoog Mog: Heeren, heeft veel Bloedt doen vergieten, maer kan noch niet seecker worden geweten, wat en hoe veel van d'een en d'andere syde magh zijn gebleven; in 't gros wort gegist, dat wy mogen hebben 5 of 600 Dooden, en ruym soo veel Gequetsten, onder beyde na proportie veele Officieren: het verlies van den Vyant werdt vry grooter gemaeckt, en schijnt oock wel apparent uyt de menigte van haer Dooden, leggende op de Posten, daer het Combat is geschiet. Vermits het gemelte Defilé is de Ruyterye niet gekomen in actie, en hebben de Dragonders en Infanterye van den Staet gedaen al wat van geëxperimenteerde Soldaten kan werden verwacht of geimagineert, en particulierlijck hebben de Guardes in 't pousseren van den Vyant in en door de Defilé gesurmonteert difficulteyten, daer over een yder, die de gelegentheyt daer na heeft besichtigt, verwondert staet en gesurprenneert is. Alle onse Generaels zijn gesont; hoewel doorgaens dicht by het Treffen en seer geëxponeert zijn geweest: Sijne Hoogheyt heeft al wederom gedurigh soo na by het Vuur en aen den Vyant willen wesen, dat het als voor een miracul en sonderlinge genade van Godt Almachtigh te resenteren is, dat behouden uyt dese Actie is geraeckt; oock soo was sijne Hoogheyt seeckerlijck verwont of gevangen geweest, indien niet iemant van sijn Huys een Officier, die met een Esquadron op sijn Hoogheyt aen-quam, en alrede als aen hem was, het Pistool in de Zyde had geset, en van 't Paert geschoten: Anders heeft de presentie van sijn Hoogheyt soo na by de Posten, soo wel in het geven en stellen van de ordres, die den toestant van saecken successivelijck quam te vereysschen, als in het aenbrengen en aenmoedigen van de Troupes seer veel gecontribueert, dat schoon den Vyant soo grooten voordeel op ons hadde, ten opsichte van het Champ de Battaille, soo veel eer en avantagie is bevochten en gemaintineert; Godt de Heere wil sijn dierbare Persoon vorder bewaren, en zegenen uwe Hoog Mog: illustre Regeringe en Personen. Waer mede, Hoog Mog: Heeren, &c. In 't Leger by St. Denijs den 15 Augusti 1678. Geteeckent,

EVERARD van WEEDE.

P.S. Den Heer Hertog van Monmouth een quartier uurs voor 't Gevegt in 't Leger gearriveert, heeft sijne Hoogheyt alomme, gedurende het selve, gevolgt, en weet niet genoegh te roemen over de kloeckmoedigheyt en stantvastigheyt van de Troupen van u Hoog Mog.

Missive van de Heer Naerssen.

ED: MOG. HEEREN.

MYN HEEREN. Sedert mijnen Brief, die ick uyt 't Camp voor Anguin aen u Ed. Mog. op den 8 deses hebbe geschreven, is'er niet anders voorgevallen, als dat den marsch van het Leger heeft gecontinueert, de Franssen eenigen tijdt tot Soignes hebbende gelegen, quiteerden haer Campement op onse aenkomst tot Braine le Compte, en campeerde het Leger van den Staet en de Geallieerde (daer doenmaels de Heer Spaen met de Brandenburgse Troupes al was by gekomen) op d'eyge plaets daer de Fransse daegs te vooren waren uytgetrocken. Gisteren den 14 quam 't Leger omtrent St. Denijs, streckende de rechter Vleugel sigh omtrent Casteau, alwaer de Fransse op haer advantagie geposteert lagen: Sijn Hoogheyt dede aenstonts d'Armee in Battaille stellen, en een Bos door de Dragonders in besettinge nemen; waer op vervolgens een Hoogte geoccupeert hebbende, sagh men eenige Esquadrons Paerden van den Vyant boven en ter syden een Klooster by St. Denijs, dat sy wilden maintineren met eenigh Canon, maer sijne Hoogheyt haer prevenierende, hadde op de voorsz. hoogte mede Canon doen brengen, en dede eerst vuur op haer geven, waer op alles aen malkander geraeckten. Den Adjoutant Generael Coljer avanceerde met eenige in dienst van den Staet Duytse Troupen na St. Denijs, dewijle de Dragonders sich stoutelijck Meester van het Klooster maeckten, en de Franse daer uyt dreven. Den Lt. Gen. Delwich sich mede by de Troupen (daer de Heer Coljer was) gevoegt hebbende, maeckten sich na een vigoureuse resistentie Meester. Ondertusschen wiert omtrent Casteau ongehoort gevochten. Het Regiment Guardes te Voet sloeg vijf uren lang tegens de Fransse; sy dreven haer een quartier uurs uyt een open Velt, door een precipice daer het Riviertje la Haine onder door loopt, tot door Casteau henen; Het is onbegrijpelijk, hoe dat menschen sulcken effort hebben konnen doen, tegens hun Vyanden, op so een disavantagieuse Plaets, dewelcke op heden, door Heeren hen des verstaende, geëxamineert zijnde, geoordeelt wert stercker te zijn, als men weynig Steden kan fortificeren. Den Heere Grave d' Ossery dede merveilles met de Engelsche Troupes, een weynigh ter zijden de Guardes, alwaer de Fransse veel Volcks verloren: Den Hertogh van Holsteyn heeft met sijn Regiment soodanig gevochten, dat men daer aen niet heeft konnen sien, dat sy de Kogels van den Vyant meer apprehendeerde, als die geene die d' exercitie doen met los Kruyt, maer dat Regiment heeft veel resistentie gevonden, en by gevolge eer het den Vyant gerepouseert hadden, vele geleden. Alle de genereuse actien op te halen, die in dit Combat gedaen zijn, soude meer examen vereysschen, als my den tijt soude toe laten; Dit is ondertusschen de waerheyt, dat de Fransse uyt hare avantagieuse Posten soodanig geslagen zijn, dat sy sonder Trommel-slag van daer vertrocken zijn, marcherende den geheelen nacht (soo men segt) in disordre hooger op na Mons, hare Dooden onbegraven latende, en hare Gequetsten veele latende leggen, latende aen ons het Camp de Bataille, het welck meest alles gedaen is door de Infanterye van desen Staet, hebbende de Ca-

vallerye

valleryе door de Bosschen en gebroocken Lant, daer niet konnen bykomen. De couragie van onse Soldaten is soo groot, en ten eynde toe soo stantvastig geweest, dat Generaels Persoonen seggen, niets beter te hebben gesien; zelfs moet men seggen, dat'er niet een Regiment is geweest in den dienst van 't Lant, of het heeft sigh lofflijck gequeten; 't Gene waer voor wy oock Godt Almachtig hebben te dancken, is, dat hy den Persoon van sijne Hoogheyt op een bysondere manier heeft gelieven te salveren; sijne Hoogheyt hadde hem soo diep onder den Vyant geëngageert, dat een Frans Officier hem het Pistool op 't Lijf settende, den Heer van Ouwerkerck het ongeval prevenieerde, met den voorsz. Officier om ver te schieten. Den Heere Hertog van Monmouth, die op het poinct van de Battaille in 't Leger quam, heeft oock groote diensten gedaen. Morgen staet het Leger weder op na Mons te passeren; indien de Fransse ons wederom de Wegh willen bedisputeren, soo sal men weder aen malkander raecken. Ick sal van tijdt tot tijdt haer Ed: Mog: schryven, 't gene waerdig sal zijn de selve te communiceren: En blyve, Ed: Mog: Heeren, &c. In 't Leger voor St. Denijs den 15 Augusti.

Geteeckent,

R. van Naerssen.

P.S. De Heer van 's Gravenmoer is aen sijn Hals geschoten, doch men hoopt dat het niet doodelijck sal zijn: Anders zijn geen Generaels-Persoonen doodt of gequetst.

Missive van de Heer Pesters.

WEL-ED. GESTR. HEER.

GIsteren van Soignes opgebroocken, en op Reux of Roeles gemarcheert zijnde, vont sijn Hoogheyt goet te avanceren tot omtrent de Abdye van St. Denijs, daer den Hertogh van Luxemburg sijn Hooft-quartier hadde, en ons niet en wachte, zijnde een Post by-na inaccessibel, door dien (behalven de Bosschen) niet als een precipice derwaerts en leyde op eenige enge Paden. Ter rechter-hant van ons af was Casteau, by de Fransse oock beset zijnde, van gene mindere difficulteyt als de voorsz. eerste Post. Omtrent 12 uren begon ons Canon op d'eerste Post te speelen; en ging sijn Hoogheyt ter Tafel in 't open Velt, onder 't huylen van 's Vyants Kogels, die tegen d'onse gewisselt wierden, komende den Hertogh van Monmouth van passe om wat te eten, en d'Actie by te wonen. Na den eten begonnen onse Battaillons ter dispositie van den Grave van Waldeck te marcheren, en deden eene descente na de voorsz. Abdye, anderhalf uur van Bergen gelegen, die met 800 Man beset was, en gebruyckten onder 't oog van sijn Hoogheyt, soo wel als onder sijn aenleydinge, al glyende en al vallende sulck een vigeur, dat sijn Hoogheyt uyt een minder laegte op-komende, gemoedigt door 't succes, met veel vuurs in de oogen al wenckende riep, à moy, à moy, om de Regimenten te doen naderen, die hadden te seconderen. Daer was seer veel vuurs, en volgden genoegsaem alle de Regimenten van de slincker Vleugel malkanderen, met gelijcken yver en nadruck tot 's avonts toe. Het Kanon

wiert door den Heer Graef van Hoorn nader gebragt, en speelden over de Valeye in 's Vyants Battaillons, die malkanderen niet minder als de onse verloften. Onder dese actie reet sijn Hoogheyt na Casteau, alwaer de Spaense het werck soude waernemen mette rechter Vleugel, daer onder de Guarde van sijn Hoogheyt de voortocht hebbende, wonderlijck wel deden onder het beleyt en aenvoeringe van den Heere Grave van Solms, pousserende den Vyant uyt een advantage die niet te winnen scheen, daer de Spaense op volgden, daer in sy door de Regimenten van Rocqueservieres, van Holsteyn, en Engelsen, door Vuur en Vlam, gesecondeert wierden. Sijne Hoogheyt was onder al dit Vuur, en met duysende Kogels om sijn Ooren, raeckende sijne Hoogheyt selfs onder de Fransen, die wat voor uyt waren, en in soo een gelegentheyt niet altijt evenwel te distingueren zijn, schietende de Heer van Ouwerkerck een Fransman onder de Voet, die het op sijn Hoogheyt munte. In't eynde heeft sijn Hoogheyt beyde de Posten onder Godes zegen glorieuselijck geoccupeert en behouden, hebbende den Vyant alle sijne Dooden en vele Gequetsten in groote meenigte laten leggen, neffens eenige tonnen Kruyt, veel Harnassen, Piecken en Musquetten. Desen morgen reet sijn Hoogheyt in 's Vyants Camp, langs en over 's Vyants Dooden, en logeert tegenwoordigh in't Quartier van den Hertog van Luxemburg in de Abdye voorsz. zijnde van hier tot Casteau toe alles verlaten, en is 's Vyants Heyr geruckt nader aen de Stadt in't Quartier van Montal, daerse noch met Bosch en Water gedeckt zijn, dat sijn Hoogheyt niet beletten sal, mette hulpe van den selven Godt morgen of overmorgen den weg na de selve Stadt te openen, en haer te doen retireren, werdende ondertusschen alle provisie tot verquickinge van Brussel ingewacht, ick meene datse dese nacht sullen voortgaen. Den Lt. Collonel Croneman is doodelijck gequetst, gelijck oock den Major van de Guarde, andere Capiteynen wat minder, en een doodt; den Collonel Rocqueservieres is doodt, Capiteyn Schrevel doodt, vele andere Officieren doodt of gequetst, maer geene Generaels Persoonen. De Ruytery heeft al dit Vuur aengesien, sonder het minste mouvement te hebben konnen doen, by gebreck van Terrain. Luxemburg gisteren middag over Tafel sittende, en geadverteert werdende van sijne Hoogheyts aenkomste, schimpte daer mede, en scheelde weynig, of onse Dragonders hadden sijn Bagagie geattrappeert. De Hemel zy gedanckt over dese Victorie, daer men geen Stadt, maer een geheel Leger bestormt en op de vlucht gebracht heeft. Ick blyve Wel-Edele Gestrenge Heer, &c. In de Abdye van St. Denijs, anderhalf uure van Bergen den 15 Augusti, Was geteeckent,

Joh. Pesters.

In Vranckrijck is een Verhael van dit gepasseerde uytgegeven geweest, maer, als vals, verboden: doch men heeft naderhant dit Gevegt aldaer gedivulgeert als volgt.

Frans Verhael van 't Gevecht voor Bergen in Henegouwen.

DE Armee van den Coning [van Vranckrijck] gecampeert zijnde tot Escossines, soo vernam den Hartogh van Luxemburg, dat die van den Vyant begon

gon

gon te marcheren, om Enguyen te naderen: En alsoo sijn eenigste oogwit was, om te ondersteunen de Blocquade van Bergen, soo nam hy resolutie, om sijn Armee, die hy commandeerde, te doen camperen de rechter Vleugel tot Soignes, en de lincker te Neufville, ten eynde in een situatie te wesen, om gelijckelijck te waken op de bewegingen van de Vyanden, en tot de versekertheyt van Bergen.

Des anderendaegs den 10 Augusti hebbende vernomen, dat de Vyanden haer Leger niet en hadden gebougeert, leggende daer van de rechter Vleugel tot Hergines, en de lincker tot Havre; soo resolveerde hy na Cambron en daer omtrent te senden om Voeragie, als hebbende advys, dat de Vyanden ons door die Wegh souden willen naderen: Mr. den Grave van Auvergne wierdt gedetacheert met 1000 Paerden na de Molen van Silly, tot de verseeckertheyt van de Voeragie en van een Convoy van Vivres, dat hy moste halen uyt Aeth: En Monsr. de Luxemburgh avanceerden tot Cambron met gelijck getal, ten eynde in staet te zijn om hem te ondersteunen; welcke twee saecken wierden uytgevoert gelijck hy voor hadde.

Des anderendaegs den 11 verstont hy uyt onse Partyen, gelijck oock door Messrs. de Maulevrier en de Sourdis, die, de Dag-wacht hebbende, van de nacht af na den Vyant hadden geweest, dat de selve was gekomen tot Boutefelle; welcke tydinge hem obligeerde met het begin van den dagh met de Velt-Guardes te komen op de hoogte van Petit Rœux, alwaer hy de marche van de Vyanden distinctelijck konde sien; en doe de Son opgekomen was, sag hy hare Calommen, daer van de Hoofden waren gekeert na het Reviertje van Steinhercke; hy sont aenstonts ordre aen de Armee van den Coningh, sigh vaerdigh te houden, omme in de Wapenen te gaen.

Gedurende 2 a 3 uren was men onseecker van de Plaets, waer die van den Vyant campeerde; men vernam eyndelingh, dat sy het Riviertje van Steinhercke niet en passeerde: En haer siende soo dicht by ons, en op 't poinct van ons te dringen door een marche, tot die gene welcke Mr. de Luxemburgh geresolveert had te doen, met de Bagagie dien nacht te laten marcheren, soo dede dien Generael des anderendaegs 's morgens den 12 sijn Armee marcheren, om te occuperen de Post van de Heyde van Chasteau.

Die wierdt dan daer gecampeert, de rechte- Vleugel na St. Denijs, en de lincker na de Manuys, hebbende van voren het Dorp en 't Bos van Chasteau, en het Bos van Gleyn en Bergen van achteren.

Monsr. de Luxemburgh vont die Post, daer de importantste om t'occuperen, om datse t'eenemael bedeckte Nimy en Glein, 't welck de twee voornaemste en dangereusste Advenuen waren, en die hem niet verre dede af-zijn van de Brug van Aubourg, en van verscheyde andere, die hy hadde doen maecken in 't Quartier over de Haine, ten eynde omme sigh te gemackelijcker te opposeren tegens de desseynen, welcke de Vyanden van die kant mochten hebben.

Occuperende die Posten, soo geloofden hy de Vyanden te nootsaecken, van hem niet te konnen bevechten, als door het Pleyn van Binchs, 't geen hy soo veel te meer begeerde, om dat de Armee van den Coningh door die Wegh in volle

Battailje tegens haer konde gaen, sonder dat sy ons jalousye soude geven voor de andere Quartieren.

Den selven dagh den 12 dede des Vyants Armee niet als een kleyne marsch, sy quamen camperen de rechter Vleugel tot Steinhercke, en de lincker tot Braine: Mr. de Luxemburgh employeerde den 13 's anderendaegs, om te vouragеren de Plaetsen, die om haer Leger waren, daer van de Vyanden souden konnen profiteren, en sy avanceerden tot Soignes en tot Nast.

De nacht tusschen den 13 en 14 wierdt Mr. de Luxemburgh door 2 Partyen te Voet van 't Regiment van de Guardes en door Messrs. de Vertilly en Joyeuse, die uytgegaen waren, geadverteert, dat de Vyanden waren gekomen tot Boutesselle. Mr. Duc de Villeroy en Mr. Rosen, die de Dagh-wacht hadden, avanceerden met de Guardes, en lieten aen Mr. de Luxemburgh seggen, dat sy de marsch van de Vyanden hoorden: dien Generael bevont sigh dichte by Tieussy, en een weynigh na dat hy daer aengekomen was, pousseerden de Vyanden een van onse Partyen, en 10 a 12 Esquadrons van de hare verscheenen in het Pleyn; men geloofde dat het een Corps was, om haer marche te decken.

De halte die sy hielden aen de kant van de enge Wegh van Maff, doende hare Tambours en Timbalen ophouden, confirmeerde de onse in die opinie, dat sy de Hegge van Rœux ter rechter-hant souden laten, als siende geen Volck meer in 't Pleyn komen: ondertusschen sont Mr. de Luxemburgh ordre aen de Armee van den Coning, van sigh vaerdigh te houden: En ten 10 uren 's morgens siende die van de Vyanden komen in 't Pleyn van Tieussy, soo besorgde hy doen alleen, dat onse Guardes, die in 't selve Pleyn waren, daer uyt retireerden.

De Armee van den Coningh trock met groote vlijt daer in, plaetsende haer lincker Vleugel na 't Bos, 't geen recht tegens over St. Denijs is, en van achteren streckte tot aen de Haisne, tusschen Havre en Bousoy: En alsoo de Gront, die Mr. de Luxemburgh occupeerde, hem scheen geheel verseeckert door de enge Wegen, die tusschen de Vyanden en d'onse waren, soo wende hy alle sijn gedachten na 't Leger van Mr. de Montal, en besloot derwaerts sijne 2 Linien te senden, als ter plaetse daer hy meest reden had te apprehenderen: Mr. den Grave d'Auvergne geleyde de rechter Vleugel, Mr. de St. Geran de Infanterye, en Mr. de Tilladet de lincker Vleugel.

Hebbende niet te bewaren dan de enge Wegen van St. Denijs en van Chasteau, dat seer difficile Passagien zijn, en siende sijn tweede Linie in staet om te beschermen het Quartier van Aubourg, soo konde Mr. de Luxemburgh niet geloven, dat hoewel de Armee gesepareert was, de Vyanden ondernomen souden hebben, van hem te attacqueren door die 2 enge Wegen, en hy beelde sigh in, dat sy hare Troupen niet tegens hem stelde, als om haer Passagie achter haer te doen passeren, en gevolgelijck haer te gaen camperen op de Haisne.

Tegens de middag verstont Mr. de Luxemburg, dat sy van hare Infantery in 't Bos deden trecken, tot versterckinge van haer rechter Vleugel, die tegens over St. Denijs stont; en siende dat sy eene dispositie aen hare Troupen begonden te geven, gelijck als Volck die sigh tot een Attacque prepareerde, zijnde d'Abdye van

van St. Denijs, over 't Reviertje, ter halver wegh, soo bekommerde sigh niet, om die te behouden; hy liet alleenlijck de sorge aen Mr. den Duc de Villeroy, om te doen retireren het Regiment van Feuquiéres, eenige gedetacheerde Dragonders en ander Volck, gecommandeert van de Infantery, die de Toppen van de Hoogte achter de Heggen over de Abdye hadden beset (alwaer zy dien morgen geplaetst waren, om onse Guardes te ondersteunen) en aldaer niet te laten dan 20 Man, met ordre, dat zy op 't aen-naderen van den Vyandt hen souden retireren na de eerste Post langs het Riviertje, 't welck in dat moment wiert geëxecuteert.

Een weynigh tijt daer na de Vyanden, siende de Heggen onvoorsien, quamen die occuperen met een gros van Infantery, en by gevolge de Abdye, daer sy niet een Persoon en vonden: daer is niet aen te twijffelen, of sy hadden desseyn daer langs een waerachtige Attacque te doen; Mr. de Luxemburgh geloofde het, en bekommerde sigh niet meer, dan om die Gront te behouden, die hy sigh selven voorgestelt had te bewaren.

Ten dien eynde Mr. den Duc de Villeroy, die de Dagh-wacht hadde, Mr. den Grave van Plessis en Mr. de la Mothe, die sigh daer bevonden, posteerden d'Infantery in de bequaemste plaets, om te beletten, dat de Vyanden het Reviertje niet souden passeren recht tegens over de Hoogte, die wy in hadden.

De 2 Battaillions van Feuquiéres, die geretireert waren van de Hoogten van gene syde van d'Abdye, wierden d'eerste geplaetst door Mr. de la Mothe.

Mr. de Luxemburgh hadde de Brigade van Navarre doen avanceren aen de rechter-hant van de Gendarmerie, om sigh daer van, als 't nodigh was, te bedienen: de 2 laetste Battaillons van Navarre, en de 2 eerste van de Coninginne, wierden geposteert ter rechter-hant van Feuquiéres, om de Hoogten te bewaren, en de Wegh, gaende na Auburgh, vry te houden.

Mr. de Luxemburgh had van 's morgens af ordre gegeven aen Mr. de Resen, Marêschal de Camp, by dage sorge te dragen voor de Guardes, die by Chasteau waren, gelijck oock van die Post; hy hadde genomen, om die te bewaren, het eerste Battaillon van Navarre en het laetste van de Coninginne, hebbende boven dien tot St. Denijs niet dan d'Infantery, die ick hebbe gemelt: En of wel de Vyanden stercker in getal waren, soo prevaleerden sy echter niet, om dese Infantery uyt de Posten, die de selve in had, te jagen.

Maer 2 van hare Battaillons, hebbende d'Abdye ter lincker hant gelaten, passeerden de Valeye en 't Reviertje, langs het Moeras, en trachten op te klimmen door het Bos, dat streckte tot de Hoogte, die wy in hadden.

De Brigade van de Guardes, die Mr. de Luxemburg hadde doen stellen, wesende gekomen tot aen de rechter syde van de Gendarmerie, soo nam hy 4 Battaillons, die Mr. de Villeroy posteerde op de Top van de Hoogte, recht tegen over d'Abdye en langs het Bos, door 't welcke de 2 Battaillons van de Vyanden waren geavanceert: Messrs. des Guardes quamen recht te pas, want de 2 Vyantlijcke Battaillons, daer van ick nu heb gesproocken, begonnen de Hoogte van onse kant in te krijgen, en Mr. de Vaureal, als Hooft van eenige Officiers Soldaten,

begaf

begaf sigh met den Degen in de Vuyst na het Bos, dreef het gedetacheert Volck van dese 2 Battaillons te rugge, doode eenige en nam andere gevangen.

Men soude niet genoegh konnen uytmeten de dapperheyt en vastvastigheyt van de Messrs. van de Guardes; sy stonden, gedurende meer als 7 uren, uyt een seer groot vuur van de Musquettiers en van 't Canon, sonder dat oyt een Soldaet uyt sijn Post weeck.

Mr. de Rubantel, die als Hooft van dese 4 Battaillons bleef, dede daer seer nutten dienst, en gaf een voorbeelt van onversaegtheyt en beleyt, 't welck wel gevolgt wierdt van alle d'andere Officieren van sijn Corps.

Van d'eerste Battaillon en resteerde niet als Mrs. Mirabeau en Boisselot, dit was die sigh alderblootst had begeven; men magh seggen sonder flattery, dat Mr. de Mirabeau, die het commandeerde, sigh op een een extraorninaire manier dede uytmunten.

De Bataillons van Longis en van Legnerant deden oock wonderen, en men kan niet voegen aen de dapperheyt, die d'Officiers soo wel als de Commandanten lieten blijcken; Mr. de Montigny, die ageerde als Brigadier, begaf sigh in alle plaetsen, alwaer sijn presentie nodigh was. Ondertusschen stont d'Infantery, die langs het Reviertje geposteert was, van 't begin af al 't gewelt van den Vyant uyt, met alle de vigeur die sy gewoon is te bewysen in diergelijcke occasien.

De 2 laetste Bataillons van Navarre, gecommandeert door Mr. den Ridder de Souvre en Mr. de Bordes, deden al 't gene dat men konde verwachten van soo brave Luyden, als sy zijn. Mr. de Crenan, voor aen des Coninginnes, dede oock wonderen, en wiert wel gesecondeert van Mr. des Farges.

Mr. den Marquis de Feuquiéres, die sigh dapper geweert had van dat de Actie begon, agerende niet alleen als een simpele Colonel, wierden beyde de Heupen doorschoten; sijn Regiment leed daer veel, en sijn 2 Bataillons, wesende by-na buyten staat van Gevecht, soo stont Mr. den Duc de Villeroy met 't Bataillon van de Guardes, gecommandeert by Mr. de Pommereuil, om sijn Post waer te nemen; 't was Mr. de Montigny die het daer bracht: men kan met geen meerder stoutheyt tegen een groot gevaer aengaen; als sy daer quamen, waren alle d'Officiers by-na gequetst, en een groot getal van Soldaten gedoot, Mr. de Montigny was den Arm afgeschoten, en Mr. de Fourilles den Duym; Mr. de Pommereuil maintineerde de Post den gantschen dagh met groote dapperheyt en beleyt, en de Vyanden wonnen noyt een duym van de Gront, die men voor had te bewaren.

Het Esquadron van de Gendarmerie van den Dauphijn, gecommandeert door den Marquis de Sevigny, ondersteunde de Guardes, en gedurende meer dan drie uren wierdt het bloot gestelt tegens het Canon van den Vyant, daer door meer dan 40 Gendarmes buyten 't Gevecht wierden gebracht; men kan geen beter contenantie houden in een gevaer, als den Commandant en 't Esquadron deden.

Dewyl de saecken in deser voegen passeerden tot St. Denijs, soo geloofde Mr. de Luxemburgh nochtans, dat den Prince van Orangie die Attacque niet en liet doen, als om te faciliteren het middel van de Haisne de rest van sijn Armee te doen passeren, 't welck hem obligeerde Mr. de Chanlay, die by hem was, te senden aen

Mr.

Mr. du Montal, ten eynde, dat hy soude observeren 't geen dat aen de kant van Havre en van Bousoy, als oock 't geen hem soude mogen toekomen door de Weg van Auburg; hy beval oock self Monsr. de Chanlay, dat hy soude gaen tot by Mr. de Quincy, ten eynde, dat latende eenige Infantery in 't Leger, 't geen hy geretrencheert had by Glein, met de rest van sijn Troupen, die onder hem stonden, tusschen Berseans en Yon, om in staet te wesen van sigh te opposeren (soo 't nodigh mochte zijn) tegens die van die kant Mr. du Montal souden komen attacqueren. Het was alrede eenige tijdt dat het schieten by Chasteau vermeerderde, Mr. de Maulevriet was meer als eenmael komen seggen aen Mr. de Luxemburgh, dat hy geloofde dat de Vyanden ons van die kant soo wel souden willen attacqueren, als tot St. Denijs; en alsoo hy 't geloofde, soo gingh hy om te sien wat hy daer van 's morgens af had gesonden, en begonde 't eerste Bataillon van Navarre, gecommandeert by Mr. de la Vieuville, te posteren aen de Molen op de Gront, aen de rechter-hant van Chasteau, en 't laetste Bataillon van de Coninginne op de selve enge wegh ter lincker-hant van Navarre.

De Dragonders van Mr. de Fimarcon waren op een Weg, die liep by de Kerk, aen de lincker-syde van alles, en die oordelende, dat die Troupen niet genoegh en waren tegens die haer tegen quamen, en siende dat een groot Corps van Infantery oock met Canon naderde, werdende ondersteunt van de gantsche rechter Vleugel van de Cavallery van de Vyanden, soo nam hy de 2 Bataillons van de Guardes, gecommandeert by Mrs. de Creil en d'Avejan, daer van Mr. de Luxemburg hem te voren had geseyt, dat hy sig van konde dienen; en na dat hy die geposteert hadde dichte by die van Navarre, soo quam hy weder by hem, om te seggen, dat hy noch meer Infantery van noden had.

De Vyanden hebbende geoccupeert de Hoogten, het Casteel en de Kerck, die recht tegens ons over waren (want soo aen die kant als aen die van St. Denijs had Mr. de Luxemburgh niet voorgenomen meer te bewaren als de Engte) soo profiteerden sy soo veel van de avantagie van die situatie, als haer mogelijck was; de Kerck was vry goet van haer self: Rocqueservieres arbeyde om 't Casteel te accommoderen, dat genoegsaem voor d'onse om sijn situatie ontoeganckelijck was, als zijnde aen de lage kant omringt van een goede Muur; hy maeckte een Retrenchement in 't midden van de Court, en Barricades in de Avenues van de lincker-hant, 't welck d'eenigste plaets was waer langs wy het konden naderen, hebbende een steylte aen de rechter-hant, en haer Troupen in Batailje daer achter, die sy open hadden gelaten om te konnen helpen.

Boven dien het gros van haer Infantery occupeerde op veele Linien een Pleyn van 5 a 600 Treden breet voor haer, aen de lincker-syde van 't Casteel.

De eerste Linie was genadert langst de Heggen, die op de kant van de Hoogte stonden, gelijck als aen onse kant; sy hadden oock Infantery geposteert in de Heggen aen gene syde van de steylte, gelijck ick u heb geseyt, dat aen de rechter-hant van 't Casteel was, en dit alles seer na onderstut door de Ruytery van haer rechter Vleugel.

Mr. de Maulevrier vindende Mr. de Luxemburg voor aen de Brigade van den

Coningh, die hy dede avanceren, om in staet te wesen van te gaen na d'Attacques, daer die nodigst mochten wesen, soo oordeelde dien Generael, dat sy veel nutter tot Chasteau soude zijn, als wetende, dat aen de kant van St. Denijs de saecken sigh hielden soo als hy konde begeeren.

Mr. de Sourdis, die versocht had aen de rechter-hant van de Cavallery te blyven, en liet niet na sigh in alle plaetsen te begeven, alwaer nodigh was ordre te stellen. Mr. de Maulevrier bediende sigh van de Brigade van den Coningh, en alsoo hy aldaer stelde het eerste Bataljon, waer dat Mr. de St. Georges was, en het laetste Bataljon van de Guardes, gecommandeert by Mr. Vigier, soo vertrocken de Engelsse van de Hollantse Armee van by de Kerck, en quamen tegens de Dragonders van Fimarcon, welcke niet sterck genoeg zijnde, om soo grooten gewelt tegen te staen, retireerden haer van Hegge tot Hegge, terwyl sy haer de Gront vast bedisputeerden.

Het was daer dat Mr. de la Mothe, diens couragie hem altijt brengt daer hy meest te doen heeft, sigh seer wel te passe bevont voor aen een Bataljon van den Coning; hy repouseerde de Vyanden met meer vigeur, als sy gebruyckt hadden om d'onse te doen wijcken, waer na hy sigh begaf in alle de plaetsen, alwaer hy eenige conjuncture van de selve importantie geloofde te sullen ontmoeten als dese, om soo ten propooste en nuttelijck te doen ageren, als hy gedaen hadde.

Het tweede Esquadron van Varenne, gecommandeert door Mr. de Marsilly, die de Wacht hadde, avanceerde, beslaende de Wegh, en viel op de Engelsse met seer grooten vigeur, het doodend'er veel, en nam den Lt. Colonel Douglas ende eenige andere gevangen.

Soo dra als Mr. de Luxemburgh vernam dat de Attacque van Chasteau ernst was, soo sont hy ordre aen sijn tweede Linie, om te rugge te keeren, 't geen sy met groote vlijt dede. In de selve tijt quam Mr. den Duc de Villeroy hem seggen, dat hy van de Attacque van St. Denijs sagh, dat een Hooft van de Vyanden was genadert in de Kerck van Auburg, en self hoorde dien Generael het Canon van 't Quartier van Montal dat op haer schoot, het welck hem obligeerde een Bataljon van Stoupa en 2 van Phiffer te geven aen Mr. de Villeroy, om die te stellen aen de rechter-hant van de Posten, die d'onse by St. Denijs in hadden, uyt vrese dat het Corps, dat sigh tot Aubourg vertoonde, haer niet op zy mochte komen.

Mr. de Luxemburgh dede de rest van sijn Infantery van de tweede Linie marcheren na Chasteau, alwaer dapper geschoten wiert: ondertusschen wierden onse Posten gestadigh met volstandigheyt door de sorge van Mr. de Maulevrier gemaintineert, die haer gedurigh quam besichtigen.

Mr. de St. Geran quam met de tweede Linie aen, daer van 2 Bataljons van Elsas wierden geplaetst door Mr. de Maulevrier en door hem in de Gront van de Engte, om te ververschen d'Infantery, die haer aldaer van het begin van 't Gevegt gehouden had. Mr. de Luxemburgh oordelende dat het dienstig was, dat de Vyanden sagen, dat wy nieuwe Machten ontfingen, seyde aen Mr. den Marquis de Uxelles, de Bataljons te doen formeren, niet tegenstaende de ongelijckheyt van de Gront; 't eerste was van de Lionnoysen, dat voor af quam, en ging sig voegen

by

by het Batailjon van den Coningh, gecommandeert by Mr. de Montchevreuil, dicht by de Kerck, het wiert gevolgt van dat van Roussillon, en 't tweede van 't Lionnois wiert gesonden by de 2 Batailjons van de Guardes, gelijck oock dat van den Dauphijn, 't welck de selve marsch nam, wanneer het dapper Vuur, dat die van 't Elsassise gaf, des Vyants Infantery, gepostеert langs de Heggen op de Hoogte van de lincker-hant van Chasteau, van hare kant (gelijck ick alrede heb geseyt) dede deysen; 't welck gesien werdende van de naeste Posten, soo namen eenige gedetacheerde den Top van de Hoogte in, 't geen den Vyant had beginnen te verlaten.

De 2 Batailjons van Elsas volgden de gedetacheerde, en stelden haer in Batailje in die kleyne Gront, die de Vyanden verlieten, al schoon dat hare andere Linien noch dichte by haer geformeert waren.

't Casteel was geoccupeert (gelijck ick geseyt heb) by Rocqueservieres; daer was noch een dobbele Hegge aen de rechter-hant, gelijck oock een holle Wegh, die van 't Casteel tot na hare Troupen liep, soo dat die van 't Elsassise de Vyanden voor haer in Batailje hadden, aen de lincker-hant 't Casteel en de holle Wegh, en de dobbele Hegge, geoccupeert by de Vyanden, aen de rechter-hant.

't Eerste Batailjon van den Coningh, waer voor als 't Hooft was Mr. de St. Georges, siende dat van der Elsas optrecken, konde dat niet lyden, sonder mede een wegh uyt te soecken, om al soo haest aen den Vyant te geraecken als sy; het bevont sigh op de Hoogte, ter rechter-hant van dat van der Elsas, soo seer gedrongen door de weynigh Aerde, die men hem had gelaten, dat de rechte Wegh wiert gestut tegens de dubbelde Hegge, by de Vyanden ingenomen.

Troupen, minder moedig als die van den Coning, souden niet hebben derven onderstaen van sig in gelijcke situatie te formeren; de 2 Batailjons van de Gardes, gecommandeert van Messrs. d'Avejan en de Creil, quamen oock aen, en joegen met genoegsame dapperheyt de Vyanden, die dese dobbele Hegge in hielden, in welcke sy haer verspreyden, en namen alsoo aen d'onse de incommoditeyt van 't Vuur, dat gedurigh op onse rechter Vleugel wiert geschooten: het tweede Batailjon van 't Lionnoisse quam daer gevolgelijck, en volvoerde in de dobbele Hegge boven de Guardes de Gront, daer sy de Vyanden uyt gejaeght hadden, t'occuperen, het maekte sig meester van 3 Stucken Canon en van eenige Munitie, die niet voort gebracht konden werden door de Wegh, die de Troupen hadden genomen, om op de Hoogte te komen.

Een weynigh te voren trock eene van de Esquadrons van Tilladet, 't geen Mr. den Ridder d'Esclairvilliers van 't begin van 't Gevegt had geleyt in 't afgaen van de Hoogte, die wy bewaerde, om die van Navarre t'ondersteunen, even achter de 2 Batailjons van der Elsas, en Mr. de Tilladet dede het self formeren een Pistoolschoot van 't Casteel, en leyde het om te chargeren tegens 2 Esquadrons van de Vyanden, die naderden om het te attacqueren, uytstaende, eer sy chargeerden, 't schieten van een Troup Cavallery, die quam om haer van de rechter-hant ter syde in te vallen, van een Batailjon dat noch aen haer rechter-syde was, en van veele Infantery aen de lincker-hant; maer dit niet tegenstaende dreef het Vyantlijcke Esquadron

soo verre, dat men het by-na uyt het gesicht verloor, het quam te rugge traverserende eene Linie Infantery van de Vyanden: daer zijn geen termen sterck genoegh om na waerde dese Actie te loven; de getuygenisse, die de Vyanden daer van geven, is veel glorieuser dan al 't geen dat men soude konnen seggen. Mr. de Rennes commandeerde 't Esquadron daer van ick spreecke; 't was by die plaets van waer hy vertrock, dat Mr. den Ridder d'Esclairvilliers de Wonde ontfingh, daer van hy 2 dagen daer na storf; hy hadde op alle nodige plaetsen Ruytery geset, om de geavanceerde Posten te bewaren, hy besichtigde die dickmaels, en was in een gestadige besigheyt, niet alleen over die dingen, welcke hem mochten aengaen, maer daer was'er niet eene die hy nuttelijck oordeelde, waer toe hy sigh niet en begaf met alle mogelijcken yver.

De last van 't Esquadron van Tilladet en onse Batailjons, die sigh op de Hoogte beter begonden te formeren, deden aen d'eerste Linie van de Vyanden een bewegingh doen, door welcke sy ons een weynigh meer Gront lieten, 't geen Mr. de Luxemburgh middel gaf sigh wat regulierder te formeren, al schoon het Casteel gedurigh geoccupeert was by de Vyanden: De Guardes en die van't Lionnois hadden ordre de dubbele Hegge ter rechterhant te bespringen, en de rest van de Gront wiert verovert door de Batailjons van den Coning en van der Elsas, door 't eerste Esquadron van Varenne, de Maistre de Camp voor aen, en door 2 van Tilladet; daer is nauwelijckx exempel dat soo weynigh Troupen, gestelt tegens soo veele Machten, soo stantvastigh haer gedragen hebben in een gelijcke situatie, wesende niet ondersteunt als van haer eenigste dapperheyt, alsoo geen Gront genoeg achter haer was om een tweede Linie te formeren.

Het tweede Batailjon van de Guarde Switsers, gecommandeert by Mr. Stoupa; in de plaets van Mr. Machette, die gequetst was geworden, quam in dese enge plaets; men dede de Troupen ter rechter- en lincker-hant sluyten, ten eynde dat het sigh op de Linie soude konnen posteren; soo dra het daer was, schoot het dapper, en betuygde geen minder yver om te willen vechten als d'andere.

Het eerste Batailjon van de Guarde Switsers, gecommandeert by Mr. Reynols, quam eenigen tijt daer na, en alsoo het groot vuur, dat de Troupen van den Coning mosten uytstaen, yder oogenblick het getal verminderde, soo gaf die vermindering ons, met het gene men van de tusschen-ruymte nam, Gront genoeg om dat Batailjon mede in de Linie te doen komen, alwaer wy vers Voetvolck van noden hadden, om 't schieten van de Vyanden te balanceren, Mr. de St. Georges wiert daer gequetst; de vigoureuse manier, met welcke hy hadde geageert van 't begin van 't Gevegt, had hem gestadigh in gevaer gestelt van dat te sullen werden.

Mr. du Metz wiert oock gewont by-na in de selve tijt, hy had den gantschen dagh waerdiglijck gedient aen de Artillery, maer de nacht belette hem van die meer te gebruycken, soo quam hy op de Hoogte, om aldaer dat deel te nemen, 't geen hy trachte te hebben in alle d'Actien die'er passeerden.

Mr. den Marquis d'Uxelles, die het tweede Lionnois Batailjon met 100 gedetacheerde Mannen van sijn Brigade was gaen sousteneren, quam te rugge het bewint

wint nemen van 't Regiment van den Dauphijn, en naderde aen de lincker-hant.

Het Casteel wesende gedurigh geoccupeert door de Vyanden, die in 't dapper schieten continueerden, soo resolveerde Mr. de Luxemburgh haer te doen attacqueren, al schoon dat het een seer sware saecke was, gelijck als gy hebt gesien uyt de Beschryvinge, die ick hebbe gedaen; de drift, die Mr. den Marquis d'Uxelles betuygde te hebben, om de last tot die Entreprinse te hebben, deed hem na d'ordre, die men hem gaf, luysteren, even al of het een lichte saecke had geweest; hy marcheerde te gelijck, om die t'ondernemen, en niet tegenstaende een furieuse resistentie, en een al soo opiniater Gevegt als men oyt sagh, soo maeckte hy sigh daer meester van, en dreef de Vyanden door de holle Wegh; als wesende niets onmogelijck aen de Troupen van sijn Majesteyt, als'er eer in te leggen is. Monsr. de Luxemburgh niet konnende twijffelen, dat een soo extraordinaris succes de Vyanden niet en soude versetten, soude getracht hebben daer by sijn voordeel te doen, soo de nacht niet en was gekomen: De lust tot vechten mancqueerde niet, maer de swarigheyt om de Troupen by duyster te doen passeren door nauwe Wegen, die soo enge waren, dat sy by klaren dagh moeyten souden hebben gehad om het te doen, belette die drift te voldoen, welcke sy vertoonden.

Boven dien had Mr. den Grave van Auvergne aen Mr. de Luxemburg geproposeert, om iets te laten ondernemen by de Batailjons van den Coning, van 't Lionnois, van Roussillon en van de Coninginne, die dicht by de Kerck waren; hy marcheerde met haer, en verdreef met genoegsame vigeur eenige Infantery, gepostеert aen de rechter-syde van de voorsz. Kerck; Mr. de Percy, voor aen het Lionnoise, sloeg een van de Batailjons van de Guarde van den Prince van Oringe, hy kreeg 2 Vaendels, en het laetste van de Coninginne nam eene van de Troupen van Paderborn, daer van hy een Batailjon sloegh: Mr. den Grave van Auvergne dede ingevolge de Kercke attacqueren, alwaer de Spaensse Dragonders waren, hebbende 't Vuur gesteken in een naest gelegen Huys, soo drongh hy haer daer uyt te trecken, 't geen sy niet en konden doen, sonder considerabel verlies; daer wierden eenige van hare Officiers in dese Actie gevangen, waer van het succes niet weynig contribueerden om te doen gelucken d'Attacque op 't Casteel.

De Batailjons van den Coning, gecommandeert by Mr. le Chevalier de Montchevreuil, en die van Roussillon en kregen het gelijcke voordeel niet, om dat de Vyanden voor haer weecken, konnende het gewelt niet uytstaen.

De Dragonders van Fimarcon voegden haer by de Batailjons, daer van ick nu spreecke, en contribueerden niet minder als sy, om de Vyanden te verjagen, haer dapperheyt niet hebbende konnen verdragen worden, al schoon sy 't begin van de Attacque hadden uytgestaen; 't was daer omtrent dat Mr. de Fimarcon ter doot wiert gequetst van de laetste Schoten die sy deden; tot daer en toe konde men seggen, dat hy seer geluckigh was geweest, van dien gantschen dagh dat ongeluck geschuwt te hebben; de dapperheyt en beleyt van Mr. den Grave van Auvergne contribueerden veel aen dit succes.

Dese 4 Esquadrons wierden ondersteunt van een Esquadron van Curassiers en van een van Magnac, Mr. de Grignan was voor aen; als hy sigh onnut in een

Engte sagh, soo passeerde hy voor-by de Infantery in een Pleyn, seer dicht by de Vyanden, alwaer hy verbleef, en niet en retireerde als de laetste: Mr. de Luxemburgh had al eenmael 't Esquadre van Noailles te rugge gesonden, maer 't keerde wederom met de twee onder Mr. de Grignan, en ondersteunde d'Infantery die na de Kerck gingh, van waer het een dapper schieten uytstont. Onse Soldaten, na dat sy meester van 't Casteel waren geworden, staecken de brant in de Bassecourt. Ondertusschen waren de beyde Armeen gestadigh present, en 't schieten van de Infantery van d'een en d'ander kant continueerde, 't welck duurde tot 2 uren des nagts, maer eyndelijk de matheyt en duysterheyt deden 't solve seer verminderen.

Duc de Luxemburgh siende dat het niet meer mogelijck was om op vechten aen te leggen, en dat hy niet en behoorde te dencken, dan om de verseeckertheyt van Bergen, begon de Troupen te doen marcheren, die op de Hoogte waren, om de Engten te passeren, en de Hey in te krijgen, alwaer het Velt-Leger was, welcke beweginge soo dicht by den Vyant geschiede, dat de Esquadrons en Batailjons retireerden in rang, d'een na d'andere.

Soo verre heb ick de Fransse Vertellinge gevolgt; en men soude daer moeten oordeelen, nae haer schryven, dat sy een goede Victorie hadden bevochten, soo 't laetste van hare Retirade daer niet by en was gestelt; en dat sy, om te behoupsen de Dapperheyt van 't Regiment van de Gardes, selfs bekenden, dat van 't selve waren gequetst 4 Capiteynen, 2 Luytenanten doodt, 3 Luytenanten gequetst, 7 Onder-Luytenanten doot, 11 gequetst, 4 Vendrighs doodt, en 4 gequetst. Ick heb de Roem, die bysonderlijck aen Particuliere by haer werdt gegeven, uyt-gelaten, als sijnde te lang voor ons; maer achter dit alles besluyten sy 't Verhael aldus:

De selve reden, die 't vuur van 't Casteel dede verslappen, dede oock merckelijck verminderen dat van St. Denijs, alwaer de Troupen van sijn Majesteyt haer maintineerden in haer Post, sonder iets te ondernemen op die van hare Vyanden.

De Armee, weder vergadert wesende op de Heyde, dede Mr. de Luxemburg de Officiers Generael te rugge keeren na de Posten, die hy haer voor Bergen had aengewesen; zy geleyden daer de Troupen, die onder haer beveelen stonden, door de Wegen, die yder van haer had afgespeurt.

De gantse Armee quam daer, voor dat het dagh was; de rechter Vleugel en een partye van de Infanterye wiert geposteert voor de Haine, en de gantse lincker Vleugel van de Cavallery en Infanterye over die Riviere, om te verseeckeren het Quartier van Gleyn; zy besloegh buyten dien twee Posten in het Bosch, en had alle de Gardes van de lincker Vleugel op de Heyde van Casteau, alwaer daegs te voren de Armee in Battaillie had gestaen.

Wy sullen ons niet verder uytlaten, om met de Franssen over 't voordeel te disputeeren, maer alleen seggen, dat het hier te Lande voor een goede Victorie is opgenomen, want na dat de voorsz. Missive van sijn Hooght. nevens de andere

aen

aen den Staet waren gekomen / is by haer Hoogh Mog. op den 17 Augusti geresolveert de meergemelde Missive te laten drucken / en dat sijn Hoogheydt met een beleefde rescriptie soude werden begroet en gecongratuleert over de Victorie / en 't voordeel / op en jegens de Franssen soo loffelijck en genereuselijck geobtineert en bevochten / soo dat de selve genecessiteert was geweest met achterlatinge van Dooden / Gequetsten / Tenten en Bagagie te moeten descamperen en sijn Post verlaten / ende dat hoog-gemelde sijne Hoogheydt daer nevens soude werden bedanckt voor de goede en voorsichtige conduite en sonderlinge bevoorderen / niet sonder des selfs Lijfs-gevaer in het voorsz. opiniatert Gevecht aengewent / met versoeck / dat hoogh-gemelde sijne Hoogheydt noch voor al op de conservatie van des selfs illustre Persoon sorghvuldige achtingh geliefde te nemen / en in gedachtenisse te houden / dat nae alle Menschelijcke apparentie niet alleen het tijdelijck welwesen van de Ingesetenen van desen Staet / maer oock de ruste van Godts Kerck en van de Gereformeerde Religie / te gelijck met hoog-gemelde sijn Hoogheydts Persoon / wierden gehazardeert / en dat dienvolgende de selve oock in memorie wilde hebben de miserien en desolatien / daer in het geheele Lant soude komen te vervallen / indien hoogh-gemelde sijn Hoogheydt eenigh ongemack (dat Godt genadelijck verhoede) soude mogen overkomen / en daerom alles / en specialijck 't gunt sijn Persoon betrefte / niet alleen met sijn stantvastige moet en couragie / maer bysonder met sijn beproefde wijsheyt ende voorsichtigheydt wilde schicken en reguleren.

En op den 19 daer aen / by haer Hoogh Mog. in achtinge genomen zijnde / dat de Advijsen uyt het Leger eenparighlijck hadden mede gebracht / dat sijne Hoogheyt den Heer Prince van Orangien seeckerlijck verslaeNe ofte gevangen soude zijn geweest / indien niet de Heer van Ouwerkerck een Frans Officier / die met een Esquadron op sijn Hoogheydt aen-quam / en alreede als aen hem was / het Pistool in de zijde had geset / en van het Paerdt geschoten / en daer door gepræveniëert / dat hoogh-gemelde sijn Hoogheyt noch gequetst noch gevangen was geworden / soo is by haer Hoog Mog. goet gevonden en verstaen / in erkentenisse van soo loffelijcken daet / door den Heer van Ouwerkerck iets te laten maecken / ten eynde sulckx aen den selven ter handen soude werden gestelt / met betuyginge / dat haer Hoogh Mog. sulckx ten hooghsten aengenaem was geweest / en haer erkentenisse en danckbaerheyt / dien aengaende / in alle voorvallende gelegentheden aen meergemelden Heer van Ouwerkerck souden trachten te bewijsen / en met 'er daet te betonen: 't Selve is naderhandt volvoert met het vereeren van een Rappier met een massief Gout Gevest / item een paer Pistolen / kostelijck met Gout beslagen / en een paer massive Goude Toom-Bockels.

Wat Dooden of Gequetsten eygentlijck van weder zijden zijn geweest / heeft men tot noch toe niet recht geweten / maer 't getal acht men al vry groot geweest te zijn: De Engelsse Troupen / als die hen bysonder wel hadden gedragen / hadden seer veel geleden / en is de volgende Lijst van haer doode en gequetste Officiers uytgekomen:

In 't

In 't Regiment van den Generael.

Gewonde: Mac-Elligot en Floyd, Capiteyns; Cary en Ormesby Luytenants; Bissy, Creed, Little en Parsons Vendrichs, den Mareschal des Logis, Pavil Vendrich. Dooden: Hammon Cap. Lt. Rinken Lt. Wats Vendrig.

't Reg. van den Gen. Maj. Kirck-Patrick.

Gewonde: Lauder, Lt. Colonel, ter doot gewont, den Major, Levingston Capiteyn, Jan Bruce Cap. ter doot gewont, Cunningham Capiteyn, Nanning Cap. ter doot gewont. Dooden: Ballington en van Dortel Vendrigs; Keih Adjutant.

't Regim. van d'e Ridd. Alexander Colyear.

Gewonde: Lt. Colonel Douglas gequetst en gevangen, Capit. Ramsay ter doot gewont, Mackay ter doot gewont, den Mareschal des Logis. Dooden: Cap. Bruce, Dallyal.

't Regiment van den Colonel Wesley.

Gewonde: Major Hales ter doodt gewont; Charleton, Coleman, Floyd en Dupuy Capits.; Angerne en Willen Luytenants, Barneval en Arnesby Vendrigs. Doden: Lt. Colonel Archer en Lt. Charleton.

't Regiment van den Colonel Bellasis.

Gewonde: den Colonel, Lt. Coll. Monck, Cap. Penford, Lt. Lunnemon, Vendrich Nelson. Dooden: Major Babbington, Richardson en van der Straet Capiteyns, Price en Leppingcolt Luytenants, Dury Vendrich.

't Regiment van den Coll. Mackay.

Gewonde: Lt. Coll. Buchane, Lt. James Graham, Vendrich Graham. Dooden: den Major Colyeard, Capit. Charles Graham, Lt. Lancy en Vendrich Grant.

Sijn Hoogheydt met de Geallieerde de Franssen alsoo aen 't wijcken hebbende / soude ongetwijffelt de Zegen verder hebben vervolgt / en het Ontset van Bergen getracht te volvoeren / maer daer op ontfangende de tijdinge van de geteyckende Vrede / heeft goet gevonden daer in te procederen / gelijck uyt de navolgende Missive is te sien:

Missive van sijn Hoogheyt aen haer Hoog Mogende.

HOOG MOGENDE HEEREN.

NA dat wy op den 14 deses, soo als wy uw Hoogh Mog. hebben geadviseert, den Vyant hadden geobligeert, omme dese Post te verlaten, zijnde in deliberatie omtrent het gene verders tot het recouvreren der Stadt Mons soude diennen te werden ondernomen, hebben wy uyt een Missive van den Heer Raet-Pensionaris Fagel van den 13 deser verstaen, dat het Tractaet van Vrede tusschen den Staet en de Kroon van Vranckrijck op den 11 deser Maent was geperfecteert en geteeckent, hebbende wy in eenige dagen te voren, tot onse groote verwonderinge, gants gene narichtinge gehad aengaende den toestant van de Handelinge tot Nimwegen: In de voorn: Missive van den Heer Raet-Pensionaris hebben wy niet gevonden eenige specificatie van de Conditien waer op het voorsz. Tractaet was gesloten, en particulierlijck niet van wat daer by was vast gestelt, nopende de cessatie van Hostiliteyten, mitsgaders de revictuailleringe en subsistentie der

Stadt

Stadt Mons, waer na wy ons by dese conjuncture hadden mogen reguleren: waer door ons vindende in eene, soo wy vermeynen, rechtmatige bekommeringe, hebben goet gevonden den Heere van Dijckvelt te versoecken, een keer te doen na den Heere Hertog van Luxemburg, omme sig met hem te aboucheren nopende de revictuailleringe voornoemt, gelijck dan vervolgens is geschiet: Doch heeft gem: Heer Hertogh, hier over gesproocken wesende, ter antwoort gesegt, eenige uren voor het laetste Gevegt by Brieven van Nimwegen wel kennisse te hebben gehad van het sluyten der Vrede, maer die als noch niet te hebben bekomen van het Hof; ende wat verders aenging het revictuailleren van Mons, dat, als ongelast zijnde, daer op sigh niet en konde verklaren, doch dat aenbood daer over te schryven aen den Coning sijn Meester, te gelijck voorslaende een Stilstant van Wapenen voor tweemael 24 uren, als werdende de selve vereyst, omme daer op te konnen hebben antwoort van sijne Majesteyt: 't Welcke ons zijnde gerapporteert by den Heer van Dijckvelt voornoemt, en den Hertogh van Luxemburg nevens hem aen ons hebbende gesonden den Intendant Robert, die ons al 't voorgaende heeft geconfirmeert, hebben wy goet gevonden daer over te verstaen het sentiment van den Heer Hertog van Villa Hermosa en de hier aenwesende Generaels van de Geallieerde Troupen; met welckers toestemminge is geresolveert tot een Cessatie van Hostiliteyten, in te gaen op gisteren avont, en sullende duren tot Vrydagh aenstaende des middags: Waer van by den Heer van Dijckvelt wederom zijnde rapport gedaen aen den Heer Hertogh van Luxemburg, is de selve Stilstant alsoo vervolgens vast gestelt; zijnde voorts, ingevolge van de selve, aen den Grave van Pontamougear, Spaens Minister, by den Hertog van Luxemburg toegestaen sig te mogen begeven binnen Mons, omme aldaer het geconvenieerde te notificeren: Wy hebben niet willen onderlaten u Hoog Mog: van 't bovengesegde hier mede kennisse te geven, soo als wy punctuelijck sullen continueren te doen, van alles wat sal komen voor te vallen.

Waer mede, Hoog Mog: Heeren, &c. In 't Leger by St. Denijs den 17 Augusti 1678. 's morgens.

Geteeckent,

G. H. PRINCE D'ORANGE.

Hier op den Heer Hartogh van Luxemburgh ordre van sijn Coningh tusschen den 18 en 19 Augusti ontfangende / en daer van kennisse aen sijn Hoogheyt gevende / soo heeft sigh de Heer van Dijckvelt / op 't goetvinden van sijn Hoogheyt / nevens een Gedeputeerde van den Heer Hertogh van Villa Hermosa 's morgens daer aen begeven na 't Leger van gem. Hertog van Luxemburgh / om te vernemen wat ordre hy mocht bekomen hebben / en is daer nae / wegens het open-stellen van de Stadt Bergen en het cesseren van alle hostiliteyten / ontworpen een Conventie / de welcke na gegeven communicatie is geteeckent en geratificeert / gelijck uyt de navolgende Copye is te sien:

Tractaet, gemaeckt tusschen mijn Heer den Prince van Orange en de Heeren Hertogen van Villa Hermosa en van Luxemburgh, in 't Leger voor Bergen, den 19 Augusti 1678.

ALsoo nodigh gevonden is, dat terwyle men verwachte de Ratificatie van de Vrede, een manier uytgevonden wiert, na de welcke de Troupen in de Nederlanden haer sullen hebben te gedragen, om daer door voor te komen alle Acten van Hostiliteyt, die sulckx soude konnen verhinderen, en het Volck van d'een en d'ander syde te soulageren, soo is by d'onder-geschreven over een gekomen en verstaen, ingevolge van der selve respective Volmachten, 't gene hier na volgt.

Dat des anderendaegs na de Ratificatie van dit tegenwoordige Accoort alle Acten van Hostiliteyt tusschen de Armeen sullen komen te cesseren, en dat, in gevolge van dien, op den voorsz. volgenden dagh van de Ratificatie, de 2 Armeen sigh sullen retireren van omtrent Mons, dat d'Armee van den Alder-Christel. Coning sal marcheren na Genry in Merbe-portie, en die onder den Heere Prince van Orangie aen gene sijde vande Hegge van Reux na Nivelle.

Dat niet te min de Troupen, die de Blocquade van Mons hebben geformeert, onder 't Commando van Monsr. de Montal en van Monsr. de Quiney, dien selven dagh niet en sullen retireren, maer alleenlijck 2 dagen na de Ratificatie van 't tegenwoordige Accoort, dat is op den volgenden dagh na het af-trecken van de voorsz. 2 Armeen, en dat totter tijt toe de voorsz. Blocquade sal zijn verlaten, de Armee onder den Heere Prince van Orangie sal mogen verblyven in 't selve Campement als voorsz. is.

Dat de Stadt Mons dienvolgende sal verblyven in volle vryheyt, en dat alle soorten van Persoonen, Vivres en Koopmanschappen daer in en uyt sullen mogen gaen, in sodaniger voegen en maniere als gepractiseert wert in andere Steden, die onder de gehoorsaemheyt zijn van Spangie.

Dat ten reguarde van de Guarnisoenen 6 dagen na de Ratificatie van dit tegenwoordige Accoort, of eerder soo doenlijck, dat is, soo ras de Couriers in elcke Plaetse sullen konnen arriveren, de Partyen noch Detachementen niet meer sullen mogen lopen over het Gebiet en Landen van d'een en d'ander Partye, en sullen de Troupen en d'Armee van yder Kroon moeten verblyven in het District van de Landen en Plaetsen, soo die tegenwoordigh zijn onder de gehoorsaemheyt van yder Kroon.

Dat alle Gevangens, die gemaeckt sullen werden van d'een of d'ander syde na den dagh van de Ratificatie van dit tegenwoordig Accoort, sullen werden los gelaten sonder rantsoen, selfs oock de Paerden, Beestiael, Equipagie en Koopmanschappen, of eenige andere saecken, hoedanig die mochten genaemt werden.

En dewyle ten tijde van de executie van 't Tractaet van Vrede, of tusschen dese en de voorsz. tijt de nootsaeckelijckheyt mochte komen te vereysschen aen de Troupen van d'eene Kroon of desselfs Geallieerde te passeren over het Gebied en Landen, tegenwoordig behorende aen d'andere Kroon, soo sal het liber en vry

staen

staen aen wedersyden, om sulckx te mogen doen, alleenlijck tot communicatie van de Plaetsen in de Nederlanden, of om daer uyt te trecken, niet anders mede nemende uyt het voorsz. Gebied en Landen als de simpele Voeragie, noch oock langer te verblyven, als gepractiseert wert in 't ordinaris marcheren van Troupen.

Dat van den dag af van de Ratificatie van dit Accoort, het vry sal staen aen alle Onderdanen van wedersijts Kroonen, als oock van de Heeren Staten Generael, te mogen gaen en komen, sonder eenige Paspoort, onder 't Gebied en Landen, tegenwoordigh toebehorende aen de Kroon ofte Staten, daer van sy Onderdanen zijn, en dat het niet meer nodigh sal zijn eenige Paspoorten te hebben, als te gaen uyt het Gebied, tegenwoordig toebehorende aen een Kroon of Staet, op dien die tegenwoordigh toebehoren aen d'ander.

Dat het begin hier van sal zijn 6 dagen na de Ratificatie van dit tegenwoordige Accoort, de Troupen en de Armeen van yder Kroon sullen leven op de Landen en in de Plaetsen, die een yder van de selve tegenwoordigh in possessie heeft, sonder te mogen voerageren op de Landen van den een of van den anderen; wel verstaende, dat door het Woort Possessie men niet en wil begrijpen noch verstaen voor recht van Possessie de passagien noch het verblijf, die d'Armeen of Partyen gedaen hebbẽ, of tegenwoordig doen in de Plaetsen daer sy zijn of geweest hebbẽ.

Dat met het begin van den dagh van de Ratificatie van 't tegenwoordige Accoort alle extraordinarie vorderingen van Contributien, Beestialen, Pionniers en Wagens van wedersyden sullen ophouden in de Landen van den een en den ander, sonder dat het den een of den ander sal vry staen diergelijcke vorderinge meer te mogen doen, ingevolge van de opkomende nootsaeckelijckheden, als alleen over de Landen daer van een yder de possessie heeft.

Dat nopende de achterstallen van de Contributien van den Jare, vervallende den 16 October eerstkomende, over de Landen en Plaetsen, die actuëlijck de selve Contributien onderworpen zijn, men continueren sal van d'een en d'andere syde van deselve op te halen, door de middelen die benaemt sullen werden by de Heeren Ambassadeurs tot Nimwegen.

Dat wanneer tegens alle vermoeden het mocht gebeuren, dat eenige difficulteyten quamen t'ontstaen ten reguarde van d'observantie van dit tegenwoordige Accoort, 't zy in 't geheel of ten deele, soo sal 't selve in der minne werden geadjusteert by de Heeren Generaels, of die gene, die daer toe sullen werden geauthoriseert, sonder dat om die reden dit Accoort sal werden gealtereert, of vry sal staen sulckx met forse te verkrijgen.

Van alle 't gene hier boven staet zijn de onder-geschreven Gedeputeerde over een gekomen, en hebben beloost van op morgen te fourneren de Ratificatien van den Heere Hertog van Villa Hermosa, Edelman van de Kamer van sijn Cathol. Majesteyt, Gouverneur en Capiteyn Generael van de Spaensse Nederlanden, en van den Heer Hertogh van Luxemburgh, Pair en Marschalck van Vranckrijck, Capiteyn van de Guarde du Corps van den Alder-Christel. Coning, commanderende en Chef d'Armee van sijn Majest. Gedaen in 't Leger voor Mons den 19 Augusti 1678. Was geteekent,

Comte de Pont a Mouseard. *Robert.*

Wy approberen en ratificeren alle 't gene in het boven-staende Accoort is begrepen. Was onderteeckent,

Duque de Villa Hermosa, *Montmorancy Luxemburg*.
Conde de Luna.

Den ondergeschreve Gedeputeerde van de Vereenigde Provintien in d'Armee, geauthoriseert door sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orange, approbeert het boven-staende Accoort, zijnde gedaen in sijn tegenwoordigheyt en met sijn kennisse, voor soo veel aengaet sijn hoogst-gem: sijne Hoogheyt en d'Armee en de Troupen van de Heeren Staten Generael, die onder sijn Commando zijn.

Was geteeckent,

E. van Weede.

Welcke voorsz. Acte haer Hoogh Mog. op den 22 Augusti daer aen hebben geapprobeert en geratificeert.

Hier op zijn de Legers wedersijts / een yder na de zijne / van malkanderen geretireert; de Franssen nae de kant van Sambre-meuse / en de onse nae Escausines op de Route van Nivelle: Sijn Hoogheyt self is den 21 voort na den Hage gekeerdt / alwaer gekomen zijnde / op den 23 rapport aen haer Hoogh Mog. heeft gedaen / als wanneer andermael voor sijn dapperheydt en goede conduite is bedanckt.

De tijdinge van 't Gevecht voor Bergen / en van dat de Vrede tot Nimwegen tusschen Vranckrijck en desen Staet was geteeckent / sonder dat Spangie sulckx mede had gedaen / in Engelandt komende / gaf daer groote veranderinge / het Parlement / dat tegen den 8 September was beroepen / wierdt geprorogueert tot den eersten October / en de Reyse van sijn Majesteyt na Portsmuyen / om de Schepen te besien / wierdt uytgestelt: voorders wiert den Heer Ambassadeur Hyde na den Hage gesonden / alwaer hy den 24 Augusti arriverende / aenstonts Commissarissen versocht / en nevens den Heer Ambassadeur Temple met de selve in Conferentie is getreden / waer in sijn Excell. op den 25 dito het volgende bekent maeckte.

1. DAt sijne Majesteyt [van Groot Brittagne] hebbende verstaen de teeckeninge van 't Tractaet van Vrede tusschen de Ambassadeurs van den Alder-Christelijckste Coningh en van desen Staet separatelijcken, sonder insluytinge van Spangie, dat hy ongemeen gesurpreneert was over die vorderingh, gedaen tot Nimwegen, door de Ambassadeurs van desen Staet: En hebbende sijne reflexie daer over genomen, gecommandeert had aen hem Ambassadeur hier expres te komen, om te representeren aen de Heeren Staten, en haer te seggen, dat sijn Majesteyt niet en sagh, dat'er eenige declaratie noch belofte van den Alder-Christel. Coning was gedaen, om te evacuëren de Plaetsen op de Ratificatie van 't Tractaet, geteyckent tot Nimwegen.

2. Dat'er niet een Articul was tusschen de Ambassadeurs van den Alder-Christel.

tel. Coning ten reguarde van desen Staet, om de geseyde Evacuatie te versekeren.

3. Dat Vranckrijck de geseyde Evacuatie had getardeert door de nieuwe Propositien, die het aen Spangie had gedaen, daer van het geen mentie had gemaeckt in haer eygen Propositien, welcke aengenomen waren by Spangie, particulierlijck van te houden eenige Plaetsen tot de cessie van Dinant en de Stadt van Bovines, en andere dingē, daer van geen mentie is gemaekt in de geseyde Propositien.

En alsoo in 't laetste Tractaet, gesloten en geratificeert tusschen sijn Majesteyt en desen Staet, is geconvenieert, dat soo sijn Alder-Christel. Majesteyt uytstelde of retracteerde de geseyde Evacuatie, 't zy op 't subject van de satisfactie van Sweden, of om eenige andere oorsaecke, die 't mochte zijn, den Coningh en desen Staet souden zijn verbonden gesamentlijck in den Oorlogh tegens Vranckrijck te treden, so gelooft sijn Maj. dat dat geval van't Tractaet is gekomen, om de voorgemelde consideratien, en dat sijn Majesteyt en desen Staet gelijckelijck zijn verbonden het voorsz. Tractaet te volgen, en heeft ordre aen den geseyden Ambassadeur gegeven, om de executie van desen Staet te begeeren.

En alsoo sijne Majesteyt niet en twijffelt, of desen Staet is van het selve sentiment met hem, door de onderlinge verbintenisse van het geseyde laetste Tractaet, soo heeft hy bevolen aen den geseyden Ambassadeur, haer te verseeckeren uyt sijn naem, en van sijnen 't wegen, dat soo de Heeren Staten willen weygeren te ratificeren 't geen geteyckent is door hare Ambassadeurs tot Nimwegen, dat 3 dagen na eene soodanige Declaratie hem van wegen desen Staet sal wesen genotificeert, sijn Majesteyt actuëlijck sal verklaren den Oorlog aen Vranckrijck, en poinctuëlijck sal executeren de gantsche contenta van sijn laetste Tractaet met desen Staet.

En sijn Majesteyt hebbende geconsidereert de representatien, die hem van wegen desen Staet zijn gedaen over de Neutraliteyt van Kleef en Gulicker-Landt, soo is sijn Majesteyt so sensibel geweest van 't groot gevaer, dat desen Staet mocht over komen, als wesende van die kant niet gedeckt, als aen de syde van Vlaenderen: dat hy heeft bevolen aen den geseyden Ambassadeur, de Heeren Staten te verseeckeren, dat hy bereyt is te treden in alle de mesures, die sy souden mogen nemen tot versekertheyt voor haer aen die kant, als aen de andere, en dat het niet meer als aen haer hangt, dat sy die verseeckertheyt niet en krijgen.

Hier uyt sagh men nu, dat Engelant wel genegen was, in cas Vranckrijck niet en evacueerde, in Oorlog te treden; maer desen Staet had met soo groote moeyten de sake so verre niet gebracht, om die weder so plotselijck te abandonneren, men socht hier de Vrede. Den Heer van Beverning was van Nimwegen gekomen, om rapport te doen, en wierdt hier op weder versocht, dat derwaerts wilde keeren, gelijk sig ook daer toe liet bewegen, om aldaer de Fransse Ambassadeurs Verklaringe af te vorderen over de Geschillen met de Spaenssen, waer van hier boven den Heer Ambassadeur Hyde gewag heeft gemaeckt, en hier onder breeder van gerept sal worden. In ons Tractaet was iets door de kortheyt des tijdts versuymt t'expresseren, namentlijck in 't 13 Articul, van de Neutraliteyt van desen Staet, als daer in vergeten was te stellen,

 ge-

gedurende desen Oorlogh; maer op de Heeren Fransse Ambassadeurs de volgende verklaringe deden.

MEssieurs. Wy hebben den Brief van uwe Excellentien van den 17 deser ontfangen, en al-hoewel de goede trouwe van den Coningh onsen Heer sigh alsints en by alle voorvallen genoeghsaem heeft laten blijcken, en dat d'oprechtigheyt, waer mede sijn Majesteyt sijne eerste Vrientschap aen de Heeren Staten Generael wel wil weder-geven, aen uwe Excellentien de minste ongerustigheyt niet moet over-laten, dat men haer in eeniger manieren soude willen misleyden, ofte het 13 Articul van 't Tractaet, dat wy op den 10 deser met malkander gesloten en geteeckent hebben, verder uytbreyden, als doen maels eenparigh is verstaen, soo willen wy echter haer wel verseeckeren, dat het de meening van sijn Majesteyt, en dien volgende oock d'onse niet en is, ons van het gem: Articul langer te prevaleren, als desen tegenwoordigen Oorlogh sal komen te duren, ofte na dat het Godt belieft sal hebben een eynde daer van te maecken, de Heeren Staten Generael uyt kracht van 't selve verder als haer eygen intrest en goede eenigheyt met sijn Majesteyt van haer sal vereysschen, te verbinden. Waer mede, &c.

De selve is by den Coning van Vranckrijck soo geratificeert / gelijck hier na te sien is.

Confirmatie van den Alder-Christel. Coningh.

DEn Coning door sijne extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen op de Vredens-Tractaten tot Nimwegen geinformeert zijnde van d'explicatie, die sy door haer Brief van den 17 Augusti deses Jaers aen d'extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen der Staten Generael der Vereenigde Nederlanden op het 13 Articul van het Vredens-Tractaet op den 10 der gesyde Maent tot Nimwegen gesloten en geteeckent, gegeven hebben, waer by gesproken werdt van de Neutraliteyt, door de hoog-gemelde Staten Generael, soo ten opsichte van sijn Majesteyt, als van sijne Geallieerde, belooft, als mede van de Guarantie der Verbintenissen, waer inne Spangie, ter oorsaeck van de gem: Neutraliteyt, sal treden: En sijn Majesteyt den gesyden Brief hebbende gelesen en geëxamineert, waer by sijne voorseyde Ambassadeurs verklaren en verseeckeren, dat het sijn Majesteyts meeninge niet en is sigh van het gemelde Articul langer als desen tegenwoordigen Oorlogh duren sal, te prevaleren: Soo is 't, dat hooghgem: sijne Majesteyt de geseyde explicatie voor aengenaem opgenomen, en de selve geapprobeert, geapprobeert en geratificeert heeft, soo hy doet by desen, in allen schijn al of die in 't geseyde Vredens-Tractaet, achter desselfs 13 Articul, was geinsereert, belovende by sijn Koninckl. Woort, den geheelen inhout desselfs oprechtelijck en ter goeder trouwe na te komen en te doen nakomen, sonder te gedogen dat daer tegens directelijck of indirectelijck sal werden gedaen, om wat redcn

reden of oorsaeck het soude mogen wesen: Des t'oirconde heeft sijn Majesteyt desen met sijn Hant onderteeckent, en sijn Secreet Zegel daer by doen stellen.

Gedaen tot Fontaine-bleau den 5 September 1678.

Geteeckent,

LOUYS.

En lager,

ARNAUD.

Gevende den Coningh van Vranckrijck alsints blijcken / dat de Vrede met desen Staet socht voort te setten / deende veel Paspoorten voor de Schepen tegens d'onse uytwisselen: En op den 3 September liet sijn Majesteyt tot Parijs publiceren / dat alle die met sodanige Paspoorten voorsien waren / vryelijck in de Havenen van Vranckrijck mochten komen / en daer souden getracteert werden als d'eygen Inwoonders / verbiedende yeder alle sodanige Schepen aen te halen / op te brengen / of eenige hinder in hare Navigatie te doen / op peene van de doodt / en dat niet tegenstaende de Ratificatien noch niet en waren gewisselt. En noch den 30 Augusti daer te voren beliefde sijn hooggedachte Majesteyt / om te betoonen dat self aen d'Onderdanen van desen Staet meerder wilde gunnen als by 't Tractaet van Commercie was gestipuleert / by een Arrest van den Raedt van State af te schaffen de vermeerderingh van de Rechten van het inkomen en uytgaen / geheven volgens het Tarif in de Maent April 1667 / en sulckx te stellen op den voet van het Tarif van den 18 September 1664. Den Grave d'Avaux / eene van de Heeren Fransse Ambassadeurs / begaf sigh oock ondertusschen al na den Hage / omme bereyschap te maecken tot sijn verblijf aldaer / ten eynde de eerste Ambassade van Vranckrijck op nieuw te bekleden.

Maer 't geen het teeckenen van 't Tractaet met Spangie bleef verhinderen / waren de Geschillen / by de Fransse Ambassadeurs in de Conferentien van den 13 / 14 en 15 Augusti te berde gebracht.

1. DAt sy Franssen pretendeerden te houden 't Graefschap van Beaumont met 13 Dorpen.

2. Alles wat op d'andere syde van de Sambre is, soo dat de Riviere de Limijtscheydinge soude zijn tusschen de Fransse en de Spaensse Frontieren in dat Quartier, daer door het Prinsdom van Chimay met 36 Dorpen oock soude vallen onder de Franssen, en in 't gros omtrent 200 Dorpen; de welcke de Spaensse niet wilden na-geven, als niet begrepen in de Articulen van Vrede, van den Coningh van Vranckrijck voorgestelt: De Franssen daer-en-tegens wilden die houden, uyt kracht van de generale Clausule, in de voorsz. Conditien vervat, dat namentlijck alles aen den Coningh van Vranckrijck soude blijven, daer van hy in possessie was, en daer van hy niet en had gedesisteert, en by ontstentenisse van dien wilden oock niet wedergeven Puicerda in Catalonien, noch oock niet St. Leeu, als mede niet begrepen in de voorsz. Conditien.

3. Eyschten de Franssen cautie en securiteyt, dat Dinant effective haer soude gele-

gelevert werden, ende de Steden in ostagie. En nevens Dinant begeerden sy een Provooftschap, genaemt Bouvignes, of in cas dat Charlemont wiert ingeruymt, het Casteel of Sterckte Archemont, leggende dicht daer by; welcke beyde Plaetsen van Archemont en Bouvignes oock buyten het Project waren.

Ten 4. Eyschten sy een Articul in forme van Neutraliteyt, en geen assistentie te doen aen de Vyanden van den Coning van Vranckrijck of sijne Geallieerde.

En vorders eyschten Pardon en herstellinge van de Messinesen.

Waer tegens de Spaenssen andere Pretentien maeckten/ als het gehouden Bosch/ dat noch op de Gront lagh: de restitutie van de Steden/ met de Artillery/ &c. Daer op by de Partye niet veel reguard wierdt genomen: maer op de Franse Pretentien begeerden onse Heeren Ambassadeurs/ uytgenomen dat van de Neutraliteyt/ dat de Heeren Fransse Ambassadeurs haer in korten tijdt souden verklaren; waer op sy een Expressen na Parijs hebben gesonden. Doch ondertusschen de Spaense Ambassadeurs haer bedenckende/ dat'er noch een Swarigheyt was wegens de Castelenye van Aeth/ so brachten sy dat te berde/ zijnde dat den Coning van Vranckrijck in 't begin van den Oorlog tegens de Hollanders de voorsz. Castelenye soude hebben gesepareert/ en een importante partye van wel 70 groote Dorpen met de Stadt van Leux/ zijnde maer anderhalve mijl van Aeth/ gehecht aen die van Doornick/ so begeerden zy/ dat in het Vredens-Tractaet soude werden gestelt/ dat de Castelenyen/ die sijn Alderchristelijckste Majesteyt soude restitueren aen Spangien/ souden werden weder gegeven in de selve groote/ als de selve waren geweest/ als Vranckrijck die hadde ontfangen by 't Tractaet van Aken in 't Jaer 1668/ seggende/ dat Duc de Villa Hermosa met die meyninge de Conditien hadde aengenomen; maer de Fransse Ambassadeurs scheenen daer van niet te weten/ en heeft nevens de andere Conditien groot werck tot Nimwegen gegeven; doch eyndelijck zijn Partyen [de Ambassadeurs van Vranckrijck en Spangien] overeengekomen/ dat zy haer geschillen souden stellen ter Arbitragie en Decisie van desen Staet/ met de navolgende Acte:

ALsoo in het ondersoeck der Articulen, die het Vredens-Tractaet, 't welck tusschen hare Alderchristelijckste en Catholijcke Majesteyten voor handen is, moeten uytmaecken, eenige swarigheden zijn ontstaen, waer over men niet heeft konnen eens werden, soo ten opsichte van de Stadt Beaumont, als van de Dependentien van Dinant, als mede aengaende den staet, waer inne de Castellenye van Aeth aen sijn Catholijcke Majesteyt moet werden wedergegeven, en eyndelijck wegens de Amnestie en de restitutie der Goederen aen de Messinesen, die sigh soo in Vranckrijck als elders hebben geretireert; en dat de Ambassadeurs van sijn Catholijcke Majesteyt versocht hebben, dat de geseyde Verschillen met den aldereersten in 't geheel mogen werden afgedaen, eer dat het gemelde Tractaet gesloten en geteeckent werde, om de Instrumenten van Ratificatie in behoorlijcke forme van wederzyden te bekomen en doen afvaerdigen: So is 't, dat de

de Heeren extraordinaris Ambassadeurs en Plenipotentiarissen der hoog-gem.
Heeren Coningen, stellende van wederzijden een absoluyt vertrouwen in de
rechtmatigheyt der Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, over-
eengekomen zijn, gelijck de selve by de volgende Acte in den naem van de Co-
ningen, hare Meesters, te vreden zijn alle de geseyde Verschillen en Swarigheden
aen de Arbitragie en Decisie der hooggem. Heeren Staten Generael te submitte-
ren, om volgens het oordeel, 't welck zy daer over met den aldereersten sullen
laten gaen, te werden gereguleert, en dat echter ondertusschen de Articulen,
van wederzijden beraemt, sonder eenigh tijt-verlies sullen werden gesloten ende
geteeckent: En beloven de hoog-gemelde Heeren Ambassadeurs aen de Heeren
Staten Generael aenstonts en sonder eenigh uytstel voor te dragen al het geene sy
aengaende de geseyde materien sullen willen te voorschijn brengen.

Gedaen den 11 September 1678. &c.

Maer dit was noch naeu in den Hage gekomen / en dat men daer over be-
soigneerde / of haer Hoogh Mog. Ambassadeurs lieten met een Expresse we-
ten / dat noch op den 13 September des avondts de Courier / die de Fransse
Heeren Ambassadeurs na Vranckrijck hadden gesonden / te rugge was geko-
men / en mede gebracht had een assiant / die de Coningh van Vranckrijck had
gedaen van alle de questieuse Poincten / de welcke in de Acte van Submissie
van den 11 September / hier voren gestelt / waren vervat / soo dat zy Heeren
Fransse Ambassadeurs bekent maeckten / dat zy te vreden waren sonder uyt-
stel te procederen tot de Onderteeckening van de Tractaten / met omissie van
Beaumont en van de Messinesen / de Castelenye van Aeth te cederen / soo als
die Anno 1667 by het Akense Tractaet aen sijn Majesteyt van Vranckrijck
was gekomen / en in 't regard van Dinant simpelijck te seggen: La Ville de
Dinant. En daer mede alle de Geschillen tusschen Vranckrijck en Spangien
ten eynde gebracht zijnde / wierdt de Onderteyckening in 't Hostel van hare
Hoogh Mog. Ambassadeurs op den 17 September 's avonts ten thien uren
gedaen als volgt / zijnde de Grave d'Avaux / om die by te wonen / daer toe ex-
pres uyt den Hage gekomen.

In een groote Sael van 't Huys harer Hoogh Mog. Ambassadeurs / daer
in drie Deuren waren / was een langwerpige Tafel in 't midden en over
dwars gestelt / sulcx de eynden van de selve tegens de Glasen en tegens den in-
gangh over stonden; door die Zale zijn de Heeren Spaensse / die eerst qua-
men / geleyt geworden in een ander Vertreck / tot dien eynde expresselijck ge-
meubleert / aboutisserende aen de lincker zijde van de Zale / en de Heeren
Fransse van gelijcken in een ander Vertreck / ter rechter handt van de Zale /
juyst tegen dat van de Spaensse over / soo dat de Deuren van die twee Ver-
trecken / recht over malkander corresponderende / een yegelijck van de Par-
tyen een egale distantie had van haer Vertreck tot de Tafel: Na dat dan den
Heer Hulst / als Secretaris van de middelende Party / de Tractaten ten we-
dersyden nagesien hadde / en gerecognosceert door de selve / die tegens malkan-
deren

deren gecollationeert en geverifieert waren/ zijnde 't eene Instrument in de Spaensse en 't ander in de Fransse Tale gestelt/ en voorts de selve open ter neder geleyt/ het Spaensse voor de Stoel van den eersten Spaenssen/ en het Fransse voor de Stoel van den eersten Franssen Plenipotentiaris: En sigh gerangeert hebbende aen de syde van den Heer van Beverningh/ voor wien een Stoel aen 't hooge eynde/ gelijck voor den Heere van Haren aen 't lage eynde van de Tafel gestelt was/ soo heeft de gemelde Heer van Beverningh de twee Partyen door hunne respective Secretarissen daer van doen waerschouwen/ en tot d'Onderteeckening nodigen/ die daer op te gelijck zijn getreden tot de Tafel/ en elck op sijn rang sessie genomen hebbende/ soo heeft den Heer Marquis de los Balbases de Heeren Fransse/ en die Heeren vice versa de Heeren Spaensse met minnelijckheyt de goeden avont geboden/ en sigh alle gedeckt hebbende/ soo zijn de Tractaten ten wedersyden gelijckelijck onder-geschreven: En terwijl de Heeren opgestaen zijnde/ elckander familiaerlijck onderhielden/ hebben de respective Secretarissen der Heeren Ambassadeurs Cachets op de Instrumenten gedruckt; daer mede van dit groote werck gelückelijck geeyndigt zijnde/ zijn die Heeren van den anderen gescheyden/ elcke Party sigh wederom in haer eerste Quartier begevende/ en vervolgens na huys.

Terwijl dese Geschillen tusschen Vranckrijck en Spangie ons hadden opgehouden in genoegsame onseeckerheyt/ of wy met de Fransse Vrede/ of met de Engelsse in Oorlogh tegen de eerste souden treden/ hebbende/ op hoope dat de voorsz. Geschillen noch souden geëffent werden/ den Heer Engelssen Ambassadeur so lang opgehouden/ sonder dat men sig op syne begeerten volkomen konde verklaren/ soo was den tijt van de Ratificatie van ons eygen Tractaet byna verloopen/ als expirerende den 21 September: maer nu de tyding van de tekening van Spangie in den Hage gekomen zijnde/ hebben haer Ed: Gr. Mo: eerst/ en daer na haer Ho: Mog: gesamentlijk op den 19 Sept. onse Vrede geratificeert/ en is de Ratificatie noch dien avont met een Expressen na Nimwegen gesonden/ alwaer de selve des anderendaeghs den 20 September/ ten Huyse van Monsr. d'Estrades/ tegens de Fransse/ die al een eenigen tijdt aldaer geweest was/ is uytgewisselt/ doch met die bekentmakinge aen de Heeren Fransse Ambassadeurs/ dat men de Wisselinge ter goeder trouwe dede/ en in seeckere verwachtinge/ dat de Vrede met Spangie insgelijckx soude geratificeert werden/ als sonder welcke de onse geen effect soude konnen sorteren; het welck tot gerustheyt van de Heeren Engelsse en Spaensse Ministers alsoo was goet gevonden/ en wierdt by de Fransse niet qualijck opgenomen/ seggende/ dat toch haest de Ratificatie van haren Coningh tot Nimwegen soude wesen: Maer alsoo die van Spangie lange tijt heeft getardeert/ sullen wy u/ beminde Leser/ ondertusschen ons Tractaet/ soo van de Vrede als de Commercie/ te lesen geven: alleen dit noch voor af gedenckende/ dat den Heere Ambassadeur Hyde en den Grave van Ossery op den 22 September weder na Engelandt zijn gekeert.

TRACTAET van de VREDE,

Gemaeckt, gesflooten ende vast gestelt tot Nimwegen den 10 Augusti 1678, tusschen de Heeren Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijne Majesteyt van Vranckrijck ter eenre, ende de Heeren Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden ter andere syde.

IN den Name van Godt den Schepper. Aen alle ende een ygelijck, voor tegenwoordigh en toekomende, zy kennelijck, dat gedurende den Oorlog, die ontstaen is sedert eenige Jaren herwaerts, tusschen den Alderhooghsten, Alderdoorluchtigsten en Grootmachtighsten Prince LOUIS de XIV. by der gratie Godts Alder-Christel. Coningh van Vranckrijck en Navarre, en de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, sijne Majesteyt t'allen tyden hadde behoudẽ een sincere begeerte, om aen gem. Heeren Staten wederom te geven sijn voorgaende Vruntschap; en de selve aen hem de betuyginge van 't respect voor sijne Majesteyt, en d'erkentenisse voor die considerable advantages en obligatien, die de selve hebben ontfangen, soo van sijne Majesteyt, als van de Coningen desselfs Predecesseurs: Soo is 't eyndelijck gebeurt, dat dese goede dispositien, gesecondeert zijnde door de krachtige officien van den Alder-doorluchtigsten ende Grootmachtigsten Prince den Coning van Groot Brittannien, de welcke, gedurende dese bekommerlijcke tyden, wanneer byna het gantse Christenrijck in de Wapenen was, niet opgehouden heeft door sijnen raet en goede advysen, alles tot welstant en ruste van 't gemeen te contribueren; sijne Alder-Christel. Majesteyt en de Heeren Staten Generael, mitsgaders alle de andere Princen en Potentaten, die in desen Oorlog zijn geintereſſeert, daer heen gedisponeert hadde, om te consenteren, dat de Stadt Nimwegen verkoren wierde, omme aldaer van Vrede te handelen: En omme daer toe te komen, soo hadde sijn Alder-Christel. Majest. tot desselfs Extraordinaire Ambassadeurs ende Plenipotentiarissen genomineert den Heere *Grave d'Estrades*, Mareschal van Vranckrijck, en Ridder van sijne Ordre; den Heere *Colbert*, Ridder, Marquis de Croissy, Ordinaris Raedt in den Raet van State, en de Heer *de Mesmes*, Ridder, Grave d'Avaux, oock Raet in sijnen Rade: En de Heeren Staten Generael de Heer *Hieronimus van Beverningk*, Heer van Teylingen, Curateur van de Universiteyt tot Leyden, eertijts Raedt en Tresorier Generael van de Geunieerde Provintien; de Heer *Willem van Nassau*, Heere van Odijck, Cortgene, &c. Premier Noble en representerende d'Edelen in de Vergaderinge en Raet van Zeelandt; en de Heer *Willem van Haren*, Grietman van de Bilt, Gedeputeerden in der selver Vergaderinge van wegen de Staten van Hollandt, Zeelandt, &c. Welcke Extraordinaris Ambassadeurs en Plenipotentiarissen behoorlijck geinstrueert zijnde van de goede intentie van hare Meesters, hebben sig vervolgens binnen de voorsz. Stadt Nimwegen vervoegt, alwaer na wedersijts cummunicatie van de Volmachten, van de welcke de Copyen in 't eynde

eynde van dit Tractaet van woorde te woorde zijn geinsereert, zijn over een gekomen, over de Conditien van Vrede en Vruntschap, in maniere hier na volgende.

1. Datter in het toekomende tusschen sijne Alder-Christel. Majesteyt, en desselfs Successeurs, Coningen van Vranckrijck en van Navarre, en sijne Koninckrijcken ter eenre, en de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden ter andere syde, een goede, vaste, getrouwe, inviolable Vrede sal zijn, en vervolgens ophouden en werden nagelaten alle vyandelijcke Actien, van wat nature de selve soude mogen zijn, tusschen hoogst-gem. Heer Coning en hoog-gem. Heeren Staten Generael, soo ter Zee als op andere Wateren, en te Lande, in alle der selver Koninckrijcken, Landtschappen, Landen, Provintien en Heerlijckheden, en tusschen der selver Onderdanen en Inwoonders, van wat qualiteyt en conditie de selve soude mogen zijn, sonder exceptie van Plaetsen of Persoonen.

2. En indien eenige Prinsen by d'een of d'andere Partyen genomen wierden in d'Oost-Zee of Noort-Zee, van Ter Neuse af tot aen 't eynde van 't Canael, in den tijt van 4 Weecken, of van 't voorsz. eynde van 't Canael tot aen de Caap St. Vincent in de tijt van 6 Weecken, en van daer tot in de Middellantse Zee, tot aen de Linie in de tijt van 10 Weecken, en van de Linie af, en in alle andere Plaetsen van de Werelt, binnen den tijdt van 8 Maenden, te reeckenen van den dagh dat dese Vrede tot Parijs en in den Hage sal zijn gepubliceert, soo sullen de voorsz. Prinsen, en de schade, die by d'een of d'ander syde geleden sullen werden, na het verloop van den voorsz. gepresigeerden tijt, in reeckeninge werden gebracht, en sal alle 't gene dat genomen sal zijn, wederom gegeven werden, met compensatie van alle de schaden die daer door zijn veroorsaeckt.

3. Verders sal tusschen hoogst-gem. Heer Coning en hoog-gem. Heeren Staten Generael, en der selver respective Onderdanen en Inwoonders reciproquelijck wesen een vaste en eeuwige vruntschap en goede correspondentie ter Zee en te Lande, en voorts over al soo binnen als buyten Europa, sonder te ressenteren van 't ongelijck en schade die de selve geleden soude mogen hebben, soo in voortijden als ter occasie van desen Oorlogh.

4. En sullen uyt krachte van dese vruntschap en correspondentie, soo wel sijne Majesteyt als de Heeren Staten Generael, getrouwelijcken vervorderen en avanceren den welstant en prosperiteyt van den een en van den anderen, door alle support, hulpe, raet en reële assistentie, in alle occasien en ten allen tijden, en in 't toekomende niet consenteren in eenige Tractaten of Negotiatien, de welcke eenige schade soude konnen toebrengen aen d'een of d'ander syde, maer de selve verbreecken, en daer van over en weder kennisse en advys geven met ernst en oprechtigheyt, soo ras als sy daer van kennisse sullen bekomen hebben.

5. Die geene, welckers Goederen zijn gearresteert of geconfisqueert geweest, ter occasie van den voorsz. Oorlog, hare Ersgenamen, of actie hebbende, van wat conditien of Religien de selve souden mogen zijn, sullen die Goederen wederom genieten en possessie daer van nemen op eyge authoriteyt, en uyt krachte van dit tegenwoordige Tractaet, sonder dat sy van noden sullen hebben haer toevlucht te nemen tot de Justitie, niet tegenstaende alle incorporatien van den Fiscael, Engagemen-

gemeenten; reële Giften, Sententien provisioneel of definitif, gegeven by defFault of contumatie, by absentie van Partyen, en de selve daer op niet gehoort zijnde, Tractaten, Accoorden en Transactien, wat renunciatie dat in de voorsz. Transactien oock soude mogen zijn geëxpresseert, omme de selve Partyen uyt de Goederen te fluyten, die aen de selve toebehoren, en sullen alle een ieglijcke Goederen en gerechtigheden, de welcke in conformité van het jegenwoordige Tractaet sullen werden gerestitueert, of gerestitueert moeten werden, reciproquelijck aen de eerste Eygenaers, hare Erven, of der selver Actien verkregen hebbende; mogen werden verkocht by de selve Erfgenamen, sonder dat van noden sal zijn hier toe te verkrijgen eenigh particulier consent: En dat dienvolgende de Eygenaers de Renten, die van wegens den Fiscael soude mogen zijn geconstitueert in plaetse van de verkochte Goederen, gelijck mede der Renten en Actien tot laste van den Fiscael, respectivelijck sullen mogen disponeren van den Eygendom der selver by verkopinge of andersints, als van hare andere vrye eygen Goederen.

6. En alsoo het Marquisaet van Bergen op den Zoom, met alle de Gerechtigheden en Inkomsten daer van dependerende, en generalijck alle de Landen en Goederen toebehorende den Heere Grave van Auvergne, Cornel Generael van de lichte Paerden van Vranckrijck, en de welcke onder de macht van hoogstgem: Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden zijn gesaiseert en geconfisqueert ter occasie van den Oorlog, daer van dit tegenwoordige Tractaet een eynde behoort te maecken; soo is geaccordeert, dat den gem: Heere Grave van Auvergne sal werden herstelt in de possessie van 't gemelde Marquisaet van Bergen op Zoom, en de appendentien en dependentien van dien, mitsgaders in de Gerechtigheden, Actien, Privilegien, Usantien en Prerogativen, die hy genoten heeft voor date van de declaratie van desen Oorlogh.

7. Een iegelijck sal effectivelijck behouden en besitten de Lantschappen, Steden en Plaetsen, Landen, Eylanden en Heerlijckheden, soo binnen als buyten Europa, de welcke de selve tegenwoordigh hebben en besitten, sonder daer in getroubleert noch gemolesteert te werden, directelijck of indirectelijck, op wat manier het selve soude mogen zijn.

8. Maer sijne Alder-Christel. Majesteyt willende aen de Heeren Staten Generael wederom geven sijne oude Vruntschap, en daer van by dese occasie een particuliere preuve betonen, sal de selve immediatelijck na het uytwisselen van de Ratificatien van desen, herstellen in de possessie van de Stadt Maestricht, met het Graefschap van Vroonhof, en de Graefschappen en Landen van Valckenburgh, Daelhem en 's Hertogenrade van Over-Mase, met alle de Dorpen van redemptie, Bancken van St. Servaes, en alle 't gene van de selve Stadt is dependerende.

9. De hoog-gemelte Heeren Staten Generael beloven, dat alle 't gene concerneert de Excercitie van de Roomsse Catholijcke Religie, en 't besit van de Goederen der gener die daer van professie maecken, sullen werden gerestabileert en gemaintineert, sonder eenige exceptie, binnen de voorsz. Stadt Maestricht, en wat daer van dependeert, in soodanigen staet als de selve zijn gereguleert geweest by de Capitulatien van Anno 1632, en dat die gene die voorsien zijn geweest van

eenige Kerckelijcke Goederen, Canonicaten, Personaten, Provoostschappen en andere Benificien daer in sullen verblyven, en de selve genieten, sonder eenige contradictie.

10. Sijne Majesteyt wederom gevende aen de Heeren Staten Generael de Stad Maestricht, en de Landen daer van dependerende, sal vermogen daer uyt te doen halen en vervoeren alle d'Artillerye, Buskruyt, Kogels, Vivres en andere Munitien van Oorlog, die daer in bevonden sullen werden ten tyde van de overgevinge van de selve Plaets, en dat die gene die tot het selve werck sullen zijn gecommitteert, vryheyt sullen mogen hebben haer te bedienen, soo sy het souden mogen goet vinden, 2 Maenden lang gedurende, van Wagens en Schepen van dat Lant, de welcke vrye passagie sullen hebben soo te Water als te Lande, tot wegvoeringe van de voorsz. Munitie, en sal aen de selve by de Gouverneurs, Commandeurs, Officiers of Magistraten van de selve Stadt gegeven werden alle facliteyt die de selve konnen toebrengen tot het wegh-voeren en conduiseren van de selve Artillery en Munitien: En sullen oock de selve Officieren, Soldaten en Oorlogs-luyden en andere, die uyt de selve Plaetse sullen trecken, vermogen mede te nemen die Goederen en Meubelen aen haer toebehorende, sonder dat aen haer geoorlost sal zijn iets te eysschen van de Inwoonders van de selve Stadt Maestricht, en daer rondom, noch der selver Huysen te beschadigen, of eenige saecken aen de selve Inwoonders toe-komende, wegh te nemen.

11. Alle Oorloghs-gevangenen sullen van d'een en d'ander zyde los-gelaten werden, sonder reserve of distinctie, en sonder betalinge van eenig rantsoen.

12. Het lichten van de Contributien, geëyscht by den Intendant van de Stadt Maestricht, op de Landen daer onder behoorende, sal werden gecontinueert over de restanten die vervallen sullen tot op de Ratificatie van dit tegenwoordige Tractaet, ende de Achterstallen die noch onbetaelt zijn, sullen werden voldaen binnen den tijdt van drie maenden nae den voorsz. termijn, in behoorlijcke termijnen, en onder suffisante cautie, te stellen in een van de Steden die sijne Majesteyt daer toe nomineeren sal.

13. De Heeren Staten Generael hebben belooft en beloven by desen, niet alleen te sullen verblijven in een exacte Neutraliteyt, sonder directelijck of indirectelijck te mogen assisteren de Vyanden van Vranckrijck, en van sijne Geallieerden, maer oock te sullen guaranderen alle de verbintenissen in de welcke Spangie sal treden door het Tractaet dat gemaeckt sal werden tusschen hare Alder-Christel. en Cathol. Majesteyten, en voornamentlijck die verbintenisse, by het welck den Cathol. Koningh gehouden sal wesen, de selve Neutraliteyt te onderhouden.

14. Indien door onkundigheyt of andersints eenige non-observantie of inconvenient, tegen dit Tractaet aen de zijde van sijne Majesteyt, of van de Heeren Staten Generael, en der selver Successeurs mochte komen voor te vallen, soo sal daerom dese Vrede en Alliantie echter in sijn volle kracht verblijven, sonder dat men daerom sal komen tot een rupture van de Vrientschap ende goede correspondentie; maer men sal aenstonts de voorsz. contraventie promptelijck repareren,

pareren, ende indien de selve voort quamen door faute van particuliere Onderdanen, soo sullen de selve alleen daer over gestraft ende gekastijt werden.

15. En om in het toekomende de Commercie en de Vrundschap tusschen de Onderdanen van hoogst-gemelte Heere Koningh, en die van hoogh-gemelte Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden te beter te verseeckeren; soo is geaccordeert en over een gekomen, dat in gevalle hier namaels eenige inbreucke van vrundschap of rupture tusschen de Kroone Vranckrijck en de Heeren Staten Generael der Vereenighde Provincien, ('t welck Godt wil verhoeden) soude komen voor te vallen, soo sal t'allen tijden, ses Maenden tijdt gegeven werden na de voorsz. rupture, aen de Ingesetenen van d'een en d'ander zyde, om haer selven te konnen retireren met hare effecten, en die te transporteren daer het haer goetduncken sal, 't welck haer sal werden gepermitteert te mogen doen, mitsgaders in alle vryheyt te mogen verkoopen en transporteren hare Goederen en Meubelen, sonder dat yemandt haer daer in sal mogen verhinderen, nochte gedurende den voorsz. tijdt van 6 maenden te mogen procederen tot eenigh arrest van hare Effecten, veel minder tot het arresteren hunner Persoonen.

16. Aengaende de pretensie en interest, raeckende den Heere Prince van Orange, waer over by Acte op huyden geteeckent, separatelijck is getracteert en over een gekomen, de selve Acte, met alle den inhouden van dien, sal effect sorteren, en werden geconfirmeert, voltrocken en geëxecuteert na sijne forme en inhouden, niet min noch meer, dan of alle de selve poincten in't generael, en yeder van dien in 't particulier, van woorde te woorde in dit tegenwoordige Tractaet waren geinsereert.

17. Ende alsoo sijne Majesteyt en de Heeren Staten Generael erkennen de krachtige officien die den Koningh van Groot Brittannien onophoudelijck heeft gecontribueert door sijnen raedt en goede advertissementen, tot welstant en ruste van 't gemeen; soo is ten wederzyden geconvenieert, dat hooghst-gemelte sijne Majesteyt van Groot Brittannien, met sijne Koninghrijcken specialijck sal werden begrepen in dit tegenwoordigh Tractaet, in de beste forme als doenlijck is.

18. In dit tegenwoordige Tractaet van Vrede en Alliantie, sullen begrepen zijn van de zijde van hoogh-gemelte Alder-Christel. Koningh, den Koningh van Sweden, den Hertogh van Holsteyn, den Bisschop van Straetsburgh, en den Prince Willem van Furstenbergh, als geinteresseerden in desen tegenwoordigen Oorlogh; Daer en boven sullen daer inne mede begrepen werden, indien sy daer in begrepen willen zijn, den Prince en de Kroon van Portugael, de Republijcque van Venetien, den Hertogh van Savoyen, de 13 Swisersse Cantons en haer Geallieerden, den Churfurst van Beyeren, den Hertogh Johan Fredrick van Bronswijck, Hanover, en alle Koningen, Potentaten, Princen en Staten, Steden en particuliere Persoonen, aen de welcke sijne Alder-Christel. Majesteyt, op 't versoeck dat by haer aen de selve sal werden gedaen, accorderen sal, om van sijne sijde in dit tegenwoordige Tractaet mede begrepen te werden.

19. En van de syde van de Heeren Staten Generael, den Coning van Spangie, en

en alle der selver vordere Geallieerdens, die in den tijdt van 6 Weecken, te reckenen tsedert de uytwisselinge van de Ratificatien, sigh sullen verklaren den Vrede aen te nemen; van gelijcken de 13 loffelijcke Switserse Cantons, der selver Geallieerden en Geconfoedereerden, de Stadt Embden, en voorts alle Coningen, Princen en Staten, Steden en particuliere Personen, aen de welcke hoog-gemelde Heeren Staten, op der selver versoeck aen haer te doen, sullen accorderen, omme van haer syde daer inne begrepen te werden.

20. Hoogst-gem. Heer Coning en hoog-gem. Heeren Staten Generael consenteren, dat den Coningh van Groot Brittannien, als Mediateur, en alle andere Potentaten en Princen, de welcke in een gelijcke Verbintenisse willen treden, aen sijne Majesteyt en de Heeren Staten Generael sullen mogen geven hare beloften en obligatien van Guarantie, tot executie van den inhout van dit tegenwoordige Tractaet.

21. Het tegenwoordige Tractaet sal werden geratificeert en geapprobeert by hoogst-gem. Heer Coning en hoog-gem. Heeren Staten Generael, en sullen de Acten van Ratificatien van d'een en d'ander syde in goede en behoorlijcke forme werden overgelevert binnen den tijdt van 6 Weecken, of eerder, soo het selve kan geschieden, te reeckenen van den dagh van de onderteeckeninge.

Ten oirkonde hebben wy Ambassadeurs boven gemelt, van den Coningh en van de Heeren Staten Generael, uyt krachte van onse respective Volmachten, in der selver Name, dese onderteeckent met onse ordinarisse Handt-teeckeningen, en daer by doen stellen onse Cachetten. Gedaen tot Nimwegen den 10 dag van Augusti des Jaers 1678. Was onderteeckent,

(L. S.) *Le Mareschal d'Estrades.*	(L. S.) *H. van Beverningk.*
(L. S.) *Colbert.*	(L. S.) *W. de Nassau.*
(L. S.) *De Mesmes.*	(L. S.) *W. v. Haren.*

SEPARAET ARTICUL,

Raeckende den Heere Prince van Orange.

ALsoo by gevolge van den Oorlogh, die tsedert eenige Jaren herwaerts is ontstaen tusschen den Alder-Christel. Coningh en de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, sijne Majesteyt heeft gedaen saiseren alle de Goederen toebehorende den Heere Prince van Orangie, soo wel het voorsz. Prinsdom, als de Heerlijckheden en Landtschappen gelegen in Vranckrijck, en daer van de Revenuen en Inkomsten heeft gegeven aen den Grave d'Auvergne, die de selve tegenwoordigh als noch besit, en dat, door de genade Godts, den Vrede is herstelt door het Tractaet op huyden gesloten, en dat dienvolgende alle de bekommerlijcke effecten van den Oorlog behoren te cesseren; soo heeft sijne Majesteyt belooft aen gem. Heere Prince, en belooft by dese separate Acte, dat aenstonts na 't uytwisselen van de Ratificatien, de selve het voorsz. saisissement sal af doen, en hoogst-gem. Heere Prince doen herstellen in de possessie van 't voorsz.
Prins-

Prinsdom, en de Landen die de selve toebehoren in Vranckrijck, in 't Franche Compté, Charolois, Vlaenderen en andere Lantschappen, dependerende van de Dominien van sijne Majesteyt, en in alle sijne Rechten, Actien, Privilegien, Usantien en Prerogativen, in sodanigē staet en op de selve manier als hy daer van joüisseerde voor date dat hy daer van is gedepossideert geweest, ter sake van desen tegenwoordigen Oorlog. Gedaen tot Nimwegen den 10 dag van Augusti 1678.

Was geteeckent,

(L. S.) *Le Mareschal d'Estrades.* (L. S.) *H. van Beverningk.*
(L. S.) *Colbert.* (L. S.) *W. de Nassau.*
(L. S.) *De Mesmes.* (L. S.) *W. v. Haren.*

Tractaet van Commercie, Navigatie ende Marine,

Gemaeckt, geslooten ende vast gestelt tot Nimwegen den 10 Augusti 1678. tusschen de Heeren Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijne Majesteyt van Vranckrijck ter eenre, ende de Heeren Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden ter andere syde.

HEt Tractaet van Vrede, 't welck heden geslooten is tusschen den Alder-Christel. Coningh en de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, doende cesseren en ophouden alle oorsaecken van misnoegen, die een tijt langh hadden gealtereert en verandert de affectie, die sijne Majesteyt altijt gehad heeft voor der selver welvaren, volgens de exempelen van de Coningen sijne Predecesseurs: En de hoog-gem: Heeren Staten Generael insgelijckx weder betuygende die genegentheyt, die de selve voor desen getoont hebben voor de grootheyt van Vranckrijck, en tot een sincere erkentenisse van de obligatien en considerable advantagien en voordeelen, die de selve voor desen ontfangen hebben; soo is het te geloven, dat die goede intelligentie tusschen sijne Majesteyt en de Heeren Staten Generael noyt sal konnen werden getroubleert, maer gelijck sijne Majesteyt niet wil nalaten of iet versuymen, dat de voorsz. goede intelligentie soude konnen bekrachtigen, en dat de Heeren Staten Generael oock niet anders wenschen, dan de selve eeuwigh te doen duren, hebben geoordeelt, dat daer toe geen beter noch seeckerder middel was, als te establisseren en vast te stellen een vrye en volkomene correspondentie tusschen de Onderdanen ter wedersyden, en ten dien eynde te reguleren hare particuliere Interesten in 't stuck van Commercie, Navigatie en Marine, door Wetten en Conventien, die bequaem zijn om voor te komen alle de inconvenienten, die de goede correspondentie soude konnen troubleren of verswacken: Sijne Majesteyt, om te voldoen aen de begeerte van de Heeren Staten, hadde ordre gegeven aen den Heer Grave *d'Estrades*, Mareschal van Vranckrijck, en Ridder van sijne Ordres; de Heer *Colbert*, Marquis de Croissy, ordinaris Raedt in sijnen Raedt van State, ende de Heer de

Mesmes, Grave d'Avaux, &c. insgelijckx Raet in sijnen Raet, sijne Extraordinaris Ambassadeurs en Plenipotentiarissen op de Vergaderinge tot Nimwegen: En de Heeren Staten Generael aen den Heer *Hieronimus van Beverningk*, Heer van Teylingen, Curateur van de Universiteyt tot Leyden, voor desen Raet en Thesaurier Generael der Vereenigde Nederlanden; den Heer *Willem van Nassau*, Heer van Odijck, Corteigne, &c. Premier-Noble, en representerende de Ordre van de Ridderschap in de Staten van Zeelant; en den Heer *Willem van Haren*, Grietman van Bilt, Gedeputeerden ter Vergaderinge van de Staten Generael van de Provintien van Hollandt, Zeelant en Vrieslant, om te confereren en t'accorderen, of over een te komen, in kracht van hare respective Volmachten, ten wederfyden geëxhibeert, en waer van de Copyen hier achter zijn bygevoegt, over een Tractaet van Commercie en Navigatie, in maniere navolgende.

1. De Onderdanen van sijne Majesteyt, en van de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, sullen reciproquelijck genieten de selve Vryheyt in 't stuck van Commercie en Navigatie, die sy gehadt hebben van alle sijden voor desen Oorlogh in alle de Koninckrijcken, Staten en Provincien, van den eenen en van den anderen.

2. Ende sullen alsoo in 't toekomende den een tegens den anderen, noch ter Zee noch te Lande, of in eenige Rivieren, Reen en soete Wateren, geenderhande Vyantschap of Gewelt plegen, onder wat naem en pretext het oock soude mogen wesen; En mits dien soo sullen de Onderdanen van sijne Majesteyt, niet vermogen te nemen eenige Commissien tot particuliere uytrustinge ten Oorlogh, of Brieven van Represalien van Princen of Staten, Vyanden zijnde van de gemelte Heeren Staten Generael, en noch minder de selve uyt krachte van sodanige Commissien of Brieven van Represalien, eenigermaten verhinderen of beschadigen, noch oock met de selve ten Vrybuyte te gaen, op poene van vervolght en gestraft te worden als Piraten; Het gene insgelijcks van de zijde van de Onderdanen van de Vereenighde Provintien, ten regarde van de Onderdanen van sijne gemelte Majesteyt sal werden onderhouden; En sullen ten dien eynde soo dick en menighmael als het van d'een of d'ander sijde sal wesen versocht, in de Landen onder het Gebiedt van sijne gemelte Majesteyt, en in de Geunieerde Provintien gepubliceert en vernieuwt werden Placaten, seer expres en precieselijck verbiedende, dat niemant in eenigerhande maniere sigh sal mogen dienen van soodanige Commissien of Brieven van Represalien, op poene hier vooren verhaelt, die scherpelijck tegens de Overtreders sullen werden geëxecuteert, boven de restitutie en volle vergoedinge, daer toe sy gehouden sullen zijn aen die gene, aen de welcke sy eenige schade veroorsaeckt hebben.

3. En om dies te meer tegen te gaen alle inconvenienten, die veroorsaeckt souden mogen werden, door Prinsen gemaeckt, by inadvertentie of andersints, en insonderheyt in verre afgelegene Plaetsen; soo is verdragen en geaccordeert, dat indien der eenige Prinsen gemaeckt werden van d'eene of d'andere sijde in de Oost of in de Noordt-Zee, van Ter Neuse in Noorwegen af, tot het eynde van 't Canael, binnen den tijdt van 4 Weecken: of van het eynde van 't Canael tot aen de

de Caep van St. Vincent, binnen den tijdt van 6 Weecken; en van daer in de Middelantse-Zee en tot aen de Linie, binnen den tijdt van 10 Weecken; en van daer over de Linie en in alle Plaetsen van de Werelt, binnen den tijdt van 8 Maenden, te rekenen van den dagh van de Publicatie van het tegenwoordige Tractaet: Soo sullen alle soodanige Prinsen en schaden, die naer den voorsz. geprefigeerden tijdt aen d'eene of d'andere sijde gemaeckt of veroorsaeckt werden, in reeckeninge moeten werden gebracht, en oock al het gene genomen is, sal werden gerestitueert met alle schade die daer uyt sal wesen ontstaen.

4. Alle Brieven van Marque en Repressalien die hier bevoorens souden mogen zijn verleent, uyt wat oorsaecke het oock soude mogen wesen, sullen voor nul en van onweerden verklaert werden, ende en sullen hier namaels door geen van de gemelte Geallieerde in prejuditie van des anders Onderdanen gegeven mogen werden; ten zy alleenlijck in cas van openbare weygeringe van Justitie, welcke weygeringe niet voor bewesen en sal konnen aengenomen werden, soo de Requeste van den Versoecker der voorsz. Repressalien niet en is gecommuniceert aen den Minister die van wegen den Staet, tegens welckers Onderdanen de selve moesten werden verleent, aldaer ter plaetse sal wesen, ten eynde dat hy binnen den tijdt van 4 Maenden of eerder, indien 't doenlijck is, sich van't contrarie van dien magh informeren, of versorgen het behoorlijck compliment van Justitie.

5. De particuliere Onderdanen van den Koningh en sullen oock niet mogen aengesprocken of gearresteert werden in hare Persoonen en Goederen, over yetwes 't gene sijne Majesteyt soude mogen schuldigh wesen, noch oock de particuliere Onderdanen van de gemelte Heeren Staten Generael, voor de publijcke Schulden van de gemelte Staten.

6. De Onderdanen en Inwoonders van de Landen onder de gehoorsaemheyt van sijne Majesteyt, en de gemelte Heeren Staten Generael, sullen met malkanderen in goede Vrundtschap en Correspondentie leven, conserveren en ommegaen, en sullen onder den anderen in Europa in alle Plaetsen van des eens en des anders Staet genieten vryigheyt van Negotie en Commercie, in alle soorten van Koopmanschappen en Waren, daer van door de Wetten en Ordonnantien van de een en des anders Staet, generalijck en over al aen een ygelijck, so Onderdanen als Vreemdelingen, den Koophandel en Transport niet en is verboden.

7. En mits dien sullen de Onderdanen van sijne gem. Majesteyt en die van de gem. Heeren Staten Generael vry en liber met hare Koopmanschappen en Schepen mogen frequenteren de Landtschappen, Landen, Steden, Havenen, Plaetsen en Rivieren, van des een en des anders Staet, en de selve daer brengen, en aen alle en een ygelijk sonder onderscheyt verkopen, ook kopen, trafficqueren en vervoeren allerhande soorten van Koopmanschappen en Waren, daer van 't inbrengen of vervoeren aen alle d'Onderdanen van sijn Maj. of de gem. Heeren Staten Generael niet en sal zijn verboden, sonder dat die reciproque vryigheyt door eenigh Privilegie, Octroy, of eenige andere particuliere vergunninge sal konnen werden geslimiteert en gerestringeert, en sonder dat d'een of d'ander vermogen sal toe

te staen of te geven aen sijne Onderdanen eenige Immuniteyten, Beneficien, Don-gratuits of Vry-giften, of andere Voordeelen, boven die gene van de andere sijde, of tot haer nadeel, en sonder dat de voorsz. Onderdanen van d'een of d'andere sijde gehouden sullen zijn te betalen, meerder of grooter Rechten, Lasten, Gabelles, of eenigerhande Impositien op haer Persoonen, Goederen, Waren, Schepen of Scheeps-vrachten, directelijck of indirectelijck, onder wat naem of pretext het oock soude mogen wesen, als die de welcke betaelt werden by des eens en des anders eygen en natuurlijcke Onderdanen.

8. De Oorlogh-schepen soo van d'een als d'andere sijde, sullen t'allen tijden de Reen, Rivieren, Bayen en Havenen vry en open vinden, om daer in te komen, uyt te loopen, en ten Ancker te blijven, soo langh het de nootsaeckelijckheyt sal vereysschen, sonder dat sy gevisiteert sullen mogen worden, doch onder bespreck van sich hier van te dienen met discretie, en door een al te langh verblijf, geen oorsaeck te geven van jalousie, noch andersints aen de Gouverneurs van de voorsz. Plaetsen en Havenen, aen de welcke de Capiteynen van de voorsz. Schepen sullen laten weten de oorsaecke van hare komste en verblijf.

9. De Oorlogh-schepen van sijne Majesteyt, en de gemelte Heeren Staten Generael, als die van hare Onderdanen, die ten Oorloge sullen wesen uytgerust, sullen in alle vryigheyt hare Prinsen diese op hare Vyanden hebben genomen, mogen inbrengen daer het haer goetduncken sal, sonder gehouden te zijn in eenige Rechten, 't zy van de Heeren Admiralen of die van de Admiraleteyt, of eenige anderen; Gelijck oock de voorsz. Schepen of Prinsen komende in de Havenen of Baeyen van sijne Majesteyt, of de gemelte Heeren Staten Generael, niet sullen konnen gearresteert of aengehouden werden, noch oock de Officieren van de Plaetsen kennisse sullen mogen nemen, of de Prinsen wel of qualijck genomen zijn, maer sullen vermogen uyt te loopen, en vry en liber geconvoyeert werden naer de Plaetsen die hare Commissie mede brengen, daer van de Capiteynen van de voorsz. Oorlogh-schepen gehouden sullen zijn te doen blijcken; En in tegendeel en salder geen verseeckeringe, bergh-plaets of toegangh gegeven werden in hare Bayen of Havenen, aen die gene, die Prinsen op d'Onderdanen van sijne Majesteyt of de gem. Heeren Staten Generael sullen hebben genomen, maer door nootsaeckelijckheyt van Tempeest of pericul van de Zee daer binnen gekomen zijnde, sal men de selve, soo dra doenlijck, wederom doen uytlopen.

10. De Onderdanen van de gem. Heeren Staten Generael en sullen voor Aubains in Vranckrijck niet gehouden werden, en sullen mits dien exempt zijn van 't Recht van Aubaine, en vermogen te disponeren van hare Goederen by Testamente, Gifte als andersints, en hare Erfgenamen, Onderdanen zijnde van de gem. Staten, in Vranckrijck of elders wonende, sullen hare Erffenissen selfs ab intestato vermogen na haer te nemen, schoon sy niet hebben verkregen eenige Brieven van Naturalisatie, sonder dat het effect van soodanige vergunninge haer kan werden gedisputeert of belet, onder pretext van eenig Recht of Voor-recht van Provintien, Steden of particuliere Persoonen: Insgelijckx sullen d'Onderdanen van de gem. Heeren Staten, sonder de voorsz. Brieven van Naturalisatie, in alle vryigheyt

heyt haer vermogen vast ter neer te setten in alle de Steden van 't Rijck, om haer Koophandel en Traffijcq te doen, sonder nochtans daer door te konnen verkrijgen eenige Rechten van Borgerschap, ten ware datse van sijne Majesteyt hadden bekomen Brieven van Naturalisatie in goede forme; en sullen die van de Vereenigde Nederlanden generalijck in alles en over al soo favorabel getracteert werden, als de eygene en natuurlijcke Onderdanen van sijne Majesteyt, en insonderheyt en sullen sy niet konnen werden begrepen onder de Schattingen, die op de Vreemdelingen souden mogen werden geleyt: En sal den geheelen inhout van dit jegenwoordig Artical, ten reguarde van d'Onderdanen van den Coningh, in de Landen onder het Gebied van de gem: Heeren Staten geobserveert werden.

11. De geladene Schepen van een der Geallieerde, passerende voorby de Kusten van den anderen sijn Geallieerde, en door Tempeest of anders komende in eenige Reen of Havenen in te vallen, en sullen niet gehouden wesen te lossen, of hare Koopmanschappen of een gedeelte van dien te verkopen, noch ook te betalen eenige Rechten, dan soo wanneer als sy vrywilliglijck en na haer welgevallen eenige Koopmanschappen lossen.

12. De Schippers van de Schepen, haer Piloten, Officieren, Soldaten, Bootsgesellen, en ander Zee-varent Volck, de Schepen selfs, noch de ingeladene Waren en Koopmanschappen, en sullen uyt krachte van eenige generale of particuliere ordre van yemandt, wie het oock zy, of ter welcker oorsaecke of occasie het soude mogen wesen, niet konnen aengehouden of gearresteert werden, jae selfs niet onder pretext dat het is tot conservatie en bescherminge van den Staet; En generalijck en sal der niet mogen genomen werden van d'Onderdanen van d'eene en d'andere sijde, als met consent van den genen aen wien het toebehooren sal, en dat men betale die dingen die men van haer sal begeeren; Waer onder nochtans niet verstaen wert begrepen te zijn de Beslagen en Arresten, gedaen door ordre en authoriteyt van de Justitie, en de ordinaris maniere van doen, als mede om deughdelijcke Schulden, Contracten, en andere wettige oorsaecken, daerom geprocedeert sal werden by wegen van Rechten, volgens de forme van procederé.

13. Alle de Onderdanen en Inwoonderen van Vranckrijck en der Vereenigde Nederlanden, sullen in alle verseeckertheyt en vryigheyt vermogen te varen met hare Schepen, en te traffijcqueren met hare Koopmanschappen sonder onderscheyt te maecken, wie dat de Eygenaers van de selve souden mogen wesen, uyt hare Havenen, Koninghrijcken en Provintien, en oock uyt de Havenen en de Koninghrijcken van andere Staten of Princen, naer de Plaetsen van die gene, de welcke alreetyts Vyanden verklaert zijn, soo wel van Vranckrijck, als van de Vereenighde Nederlanden, of van een van beyden, of die het soude mogen werden; Gelijck oock de selve Onderdanen en Inwoonderen, sullen vermogen met de selve verseeckertheyt en vryigheyt te varen met hare Schepen, en te traffiqueren met hare Koopmanschappen sonder onderscheyt te maecken, wie de Eygenaers van de selve souden mogen wesen, van de Plaetsen, Havenen en Reen van die gene, de welcke Vyanden zijn van d'een of d'andere der voorsz. Partyen, of van een van beyde in 't particulier, sonder contradictie of verhinderinge, van wie

het oock soude mogen wesen, niet alleen recht toe van de voorsz. Vyandlijcke Plaetsen naer eene Neutrale Plaets, maer oock van d'eene Vyandtlijcke Plaets na d'andere, 't zy die Plaetsen gelegen zijn onder de Jurisdictie van een en den selven Souverain, of wel onder de Jurisdictie van verscheyde Heeren.

14. De voorsz. vrye Vaert en Traffijcq sal wesen van alderhande soorten van Koopmanschappen, met uytsonderinge van die van Contrebande.

15. Onder de soorten van Koopmanschappen van Contrebande verstaet men alleen begrepen te zijn alderhande Vuur-wercken en andere daer toe behoorende, als Canon, Musquetten, Mortieren, Petarden, Bommen, Granaden, [illegible], Peck-kranssen, Affuyten, Forquetten, Bandeliers, Bosskruyt, Lonten, Salpeter, Kogels, Piecken, Degens, Storm-hoeden, Helmetten, Curassen, Hellebaerden, halve Piecken, Paerden, Zalen, Holsters, Hengsels tot Degens, en andere toerustingen ten gebruycke van den Oorlogh dienende.

16. Onder de voorsz. soorten van Koopmanschappen en sullen niet begrepen zijn Tarw, Koorn, en andere Granen, [illegible], Boonen, Olien, [illegible], Zout, noch generalijck alle 't gene behoort tot voedsel [illegible], maer [illegible] sullen vry blyven, gelijck alle andere Koopmanschappen en Waren in 't voorgaende Articul niet begrepen, en sal geoorloft zijn de selve te vervoeren, selfs na vyandlijcke Plaetsen van de gemelte Heeren Staten, uytgesondert na Steden en Plaetsen die belegert, geblocqueert of beset sullen zijn.

17. Tot uytvoeringe van 't gene voorsz. is, [illegible] gesch[i]eden in [illegible], te weten, dat de Schepen en Barcquen met de Koopmanschappen van d'Onderdanen van sijne Majesteyt [illegible] zijnde in eenige Havenen van de gem. Heeren Staten, en willende van daer vertrecken na de Havenen van de voorn. Vyanden, sullen alleenlijck gehouden wesen te toonen hare Paspoorten aen de Officieren van de Havenen der gem. Heeren Staten, van waer sy sullen vertrecken, inhoudende de specificatie van de Ladinge hares Schepen, geattesteert en gemerckt met het ordinaris Zegel [illegible] by de Officieren van de Admiraliteyt [illegible] zijn gevaren, met verklaringe van de Plaets [illegible] hebben, alles in ordinarise en gewoonlijcke forme. [illegible] Paspoorten in de voorsz. forme, en sullen sy in [illegible] nochte ondersocht, opgehouden of verachtert mogen worden, onder wat pretext het oock soude mogen wesen.

18. Het selfde sal oock werden [illegible] van de [illegible] Schepen en Barcquen, die sullen [illegible], [illegible] van de gem. Heeren Staten, sonder in de Havenen [illegible] inloopen, of daer in lopende, sonder nochtans aldaer te willen ontladen, of haer last te breecken, welcke Schepen oock niet sullen gehouden zijn [illegible] te geven van haer Cargaisoenen, ten ware dat'er vermoeden [illegible] Vyanden van de gem. Heeren Staten toevoerden Koopmanschappen van Contrabande, gelijck hier voren geseght is.

19. En is [illegible] vermoeden, sullen de gesevde Onder-

danen

slenen gehouden zijn inde Havenen te vertoonen hare Paspoorten, in de forme hier voren gespecificeert.

20. Dat indiense waren gekomen binnen de Reen, of ontmoet in volle Zee, door eenige Schepen van de gem. Heeren Staten, of eenige particuliere Reders van Oorlogh, zijnde hare Onderdanen, soo sullen de voorseyde Schepen der Vereenigde Nederlanden, tot voorkominge van alle disordre, die van de Fransse niet nader komen als tot op een Kanon-schoot, en sullen haer Boot of Chaloupe vermogen te senden aen Boort van de Fransse Schepen of Barcquen, en daer in doen gaen alleen 2 a 3 Man, aen wien door den Schipper of Patroon van 't Fransse Schip, getoont sullen werden de Paspoorten ende Zee-Brieven, in voegen hier voren gespecificeert, na 't Formulier der voorsz. Zee-Brieven, 't welck op 't eynde van dit Tractaet sal werden geinsereert; Uyt welcke Paspoorten en Zee-brieven niet alleen sal komen blijcken van sijne Ladinge, maer oock van de Plaetse sijner wooninge en residentie, soo wel van den Schipper of Patroon, als van het Schip selfs, op dat men door dese twee middelen mach weten, of se voeren Waren van Contrabande, en ten vollen blijcke soo van de qualiteyt van 't voorsz. Schip, als van den Schipper en Patroon van dien, aen welcke Paspoorten en Zee-brieven volkomen geloof en vertrouwen gegeven sal moeten werden; En ten eynde men te beter magh kennen of se goed zijn, en datse in geenderhande manieren en mogen werden vervalst en gecontrefeyt, soo sullender van wegen sijne gem: Majesteyt, en de gem: Heeren Staten Generael werden gegeven seeckere Mercken en Contre-zegels.

21. En in gevalle in de geseyde Fransse Schepen en Barcquen gedestineert nae de Havenen van de Vyanden der gemelte Heeren Staten, door de voorsz. middelen eenige soodanige Koopmanschappen en Waren gevonden werden, die hier boven voor Contrebande en verboden verklaert zijn, de selve sullen ontladen, aengeslagen en geconfisqueert werden door die van de Admiraliteyt in de Vereenighde Nederlanden, of andere competente Rechters, sonder dat daerom het Schip ende Barcque, of andere vrye en geoorlofde Goederen, Koopmanschappen en Waren in 't selve Schip gevonden, in eeniger manieren sullen mogen werden aengeslagen noch geconfisqueert.

22. Daer en boven is noch geaccordeert en verdragen, dat alle het gene door de Onderdanen van sijne Majesteyt bevonden sal werden geladen te zijn in een Schip van de Vyanden van de gemelte Heeren Staten, schoon het geen Koopmanschappen van Contrebande zijn, geconfisqueert sal werden, met alle het gene in het voorsz. Schip gevonden sal zijn, sonder uytgesondert noch te gereserveert, maer ter contrarie sal liber en vry zijn, alle het gene dat is en gevonden sal werden in de Schepen, toebehoorende de Onderdanen van den Alder-Christel. Koning, alhoewel dat de ladinge of een gedeelte van dien, de Vyanden van de gemelte Heeren Staten toebehoorde, uytgesondert de Koopmanschappen van Contrebande; ten opsichte van dewelcke men sigh sal reguleren na het gene in de voorgaende Articulen is gesupponeert. En tot nader verklaringe van dit Articul, is daer en boven geaccordeert en verdragen, dat indien 't quam te gebeuren dat beyde

de de Partyen, of een van de selve in Oorlogh waren geëngageert, de Goederen toebehorende aen de Onderdanen van de andere Partye, en geladen in Schepen van die gene, die Vyanden van alle beyde geworden zijn, of van een van de selve, geensints sullen mogen werden geconfisqueert, ter oorsaecke of onder pretext, van dat de selve geladen zijn in een Vyandlijck Schip, en sal sulckx geobserveert werden niet alleen als de voorsz. Waren daer in geladen sullen zijn geweest voor de Declaratie van Oorlogh, maer selfs oock als sulckx geschiet sal zijn na de Verklaringe van den Oorlogh, behoudelijck het selve is gedaen binnen den tijdt en de termynen hier na volgende: Te weten, indien de selve geladen zijn in de Oost of in de Noort-Zee, van Ter Neuse in Noorwegen af, tot aen het eynde 't Canael in den tijdt van vier Weecken, ofte van het eynde van het voorschreve Canael tot aen de Caep van St. Vincent in den tijdt van 6 Weecken, en van daer in de Middelantse Zee, en tot aen de Linie in den tijdt van 10 weecken, en over de Linie, en in alle Plaetsen van de Wereld in den tijdt van 8 maenden, te reeckenen van de Publicatie deses, in dier voegen dat de Koopmanschappen en Goederen van de Onderdanen en Inwoonderen, geladen in soodanige Vyandtlijcke Schepen geensints sullen mogen werden geconfisqueert, geduyrende den voorsz. tijdt en in de voorsz. Districten, ter saecke dat het Schip, den Vyandt toebehoort, maer sullen werden gerestitueert of weder-gegeven aen de Eygenaers, sonder eenigh uytstel, ten ware de selve geladen waren naer de expiratie of het verloop van de voorsz. tijdt; En evenwel sal men geensints vermogen te vervoeren na Vyandtlijcke Havenen soodanige Waren van Contrebande, die men soude mogen vinden geladen in soodanigh Vyandtlijck Schip, niet tegenstaende de selve om de voorsz. reden waren weder gegeven; En alsoo hier boven vast gestelt is, dat een vry Schip sal vry maecken de Waren daer in geladen; soo is daer-en-boven geaccordeert en verdragen, dat die vryigheyt sigh oock sal uytbreyden over de Persoonen die haer sullen bevinden in een vry Schip, tot soodanige effect, dat niet tegenstaende sy waren Vyanden van d'een en d'andere Partye, of van een van de selve, sigh echter bevindende in een vry Schip daer uyt niet getrocken mogen werden, ten zy het waren Oorloghs-luyden, en in effective dienst van de selve Vyanden.

23. Alle de Onderdanen en Inwoonders van de voorsz. Vereenighde Nederlanden sullen reciproquelijcken genieten de selve Rechten, Vryigheden en Exemptien in haer Traffijcq en Commercie in de Havenen, Rheen, Zeen en Landen van sijne gem: Majesteyt, dat'er hier voor geseyt is, dat de Onderdanen van sijne Majesteyt sullen genieten in die van de gem: Heeren Staten, en in de openbare Zee, moet verstaen werden; dat de esgualiteyt in allen manieren aen d'eene en d'andere sijde reciproque sal zijn, en selfs soo wanneer hier na de gem: Heer en Staten in Vrede, Vriendtschap en Neutraliteyt met eenige Koningen, Princen en Staten waren, die Vyanden mochte werden van sijne Majesteyt, yeder van beyde de Partyen gehouden zijnde reciproquelijck te gebruycken de selve condi-tien en restricten, uytgedruckt in de Articulen van het jegenwoordigh Tractaet, de welcke sien op de Traffijcq en Commercie.

24.

24. En omme te meerder te verseeckeren de Onderdanen van de gem: Heeren Staten, dat haer geen gewelt altoos door de voorsz. Schepen van Oorloge en werde gedaen, soo sal men verbodt doen aen alle de Scheeps-Capiteynen van den Koningh, en andere Onderdanen van sijne Majesteyt, van haer in geenige saecke altoos te molesteren, noch te beschadigen, op pene van gestraft te werden, en in hare Persoonen en Goederen gehouden te zijn tot de behoorlijcke restitutie en vergoedinge over de geledene en te lijden schaden en interessen.

25. En ter dier oorsaecke sullen hier naemaels alle Capiteynen, en die Schepen ten Oorloge uytrusten, gehouden zijn yeder van hen voor haer vertreck, goede en suffisante cautie te stellen voor de competente Rechters, ter somme van 15000 Ponden, om een yegelijck van haer in solidum of in't geheel te verantwoorden de malversatien diese in hare courssen of op hare reysen souden mogen begaen, en voor de contraventien van hare Capiteynen en Officieren tegens het jegenwoordigh Tractaet, en tegens de Ordonnantien en Edicten van sijne Majesteyt, die gepubliceert sullen werden in krachte en conform de dispositie van dien, op poene van verval en nulliteyt der voorsz. Commissien en Verloven; het gene insgelijckx gepractiseert sal werden by de Onderdanen van de gem: Heeren Staten.

26. Indien 't gebeurde, dat een van de Fransse Capiteynen een Schip name, geladen met de voorsz. Waren van Contrebande, als geseght is, soo en sullen de voornoemde Capiteynen niet vermogen eenige Koffers, Malen, Balen, Bougetten, Tonnen of andere Kassen te openen, noch op te breecken, of de selve vervoeren, verkopen, of verwisselen en vervreemden, ten zy dat de selve te Lande zijn gebracht, in presentie van de Rechters ter Admiraliteyt, en na dat door haer een Inventaris van de voorsz. Koopmanschappen, gevonden in de voornoemde Schepen, is gemaeckt, ten ware dat de Waren van Contrebande, niet maeckende als een gedeelte van de Ladinge, den Schipper of Patroon van het Schip goedt vondt en toestont aen den voornoemden Capiteyn de voorsz. Waren van Contrebande over te geven, en sijne reyse te vervorderen, in welcken gevalle den voornoemden Schipper of Patroon in geenderhande manieren sal konnen werden belet sijn wegh en voorgenomen reyse te vervolgen.

27. Sijne Majesteyt begeerende dat de Onderdanen van de gem: Heeren Staten Generael, in alle Landen onder sijne gehoorsaemheyt soo favorabelijck sullen werden getracteert als sijne eygene Onderdanen, sal alle noodige ordres stellen, om te maecken dat alle gewijsden en Vonnissen over Prinsen in Zee genomen, in alle rechtmatigheyt en billickheyt werden gegeven door Persoonen die niet suspect nochte geinteresseert zijn in de saecke daer over questie is; en sijne Majesteyt sal precise en efficacieuse ordres geven, ten eynde dat alle Vonnissen, Gewijsden en Ordres van de Justitie alreede gegeven en noch te geven, na hare forme prompt en behoorlijck werden geëxecuteert.

28. En soo wanneer als de Ambassadeurs van de gem: Heeren Staten Generael, of yemandt anders van hare publijcque Ministers, aen het Hof van sijne Majesteyt zijnde, klachten sullen doen over de Vonnissen dieder sullen zijn gewe-

sen; soo sal sijne Majesteyt de selve Vonnissen in sijnen Raet doen revideren ofte oversien, omme te examineren, of de ordres en precautien in het jegenwoordigh Tractaet vervat, sullen gevolcht en naergekomen zijn; en omme oock na redelijckheydt daer inne te doen voorsien, sal het selve ten langhsten binnen den tijdt van 3 maenden geschieden, en des niet tegenstaende en sullen noch voor het eerste Vonnis, nochte na het selve (geduyrende de revisie) de Goederen en Effecten die gereclameert sullen wesen, niet mogen werden verkocht noch ontladen, als met consent van de geinteresseerde Partyen, tot voorkominge van 't verderf der voorsz. Koopmanschappen.

29. Alsser Proces in de eerste of tweede instantie sal zijn ontstaen tusschen die Prinsen in Zee hebben genomen, en de Geinteresseerde in de selve, en dat die Geinteresseerde een favorabel Vonnis of Gewijsde komen te obtineren, soo sal het voorsz. Vonnis of Gewijsde zijn executie hebben onder cautie, niet jegenstaende appellatie van die gene die de Prinse heeft genomen, maer sulckx niet ter contrarie; en het gene in dit en in de voorgaende Articulen is geseyt, om goet en kort recht te doen hebben aen de Onderdanen van de Vereenighde Provintien, over de Prinsen, by de Onderdanen van sijne Majesteyt in Zee genomen, sal oock soo verstaen en gepractiseert werden by de Heeren Staten Generael, ten regarde van de Prinsen, door hare Onderdanen genomen van die van sijne Majesteyt.

30. Sijne Majesteyt en de gem: Heeren Staten Generael, sullen t'allen tijde in des eens en des anders Landen vermogen te doen maecken en bevrachten soodanigh aenstal van Oorlogh en Koopvaerdye-schepen, als het haer goetduncken sal, gelijck oock te koopen soodanigen quantiteyt van Ammunitie van Oorloge, alsse van doen hebben, en sullen door hare authoriteyt te wege brengen, dat de verkopingen van Schepen, en den inkoop van Ammunitie van Oorlogh ter goeder trouwe, en ten redelijcken pryse geschiede, sonder sijne Majesteyt, nochte de gem: Heeren Staten Generael het selvige sullen vermogen toe te staen aen des eens of des anders Vyanden, by aldien de selve Vyanden Attaquanten of Aggresseurs waren.

31. Komende te gebeuren, dat de Oorlogh ofte Koopvaerdye-schepen door tempeest of ander ongeval komen te stranden op de Kusten van d'een of d'ander Geallieerde, soo sullen de voorsz. Schepen, haer toebehoorten, Goederen en Koopmanschappen, en het gene geberght sal zijn, of het provenu van dien, by aldien de voorsz. Goederen verderffelijck zijnde, sullen wesen verkocht, alle (door de Eygenaers, of van haer gelast en volmacht hebbende, binnen Jaer en Dagh gereclameert zijnde) sonder forme van Proces werden gerestitueert, mits betalende alleenlijck de redelijcke onkosten, en 't gene door de voorgemelte Geallieerde voor bergh-loon sal werden beraemt, en by contraventie of overtredinge van dit Articul, soo beloven sijne Majesteyt, en de gem: Heeren Staten Generael door hare authoriteyt met'er daedt ten strenghsten te doen straffen hare Onderdanen, die schuldigh sullen bevonden werden te zijn aen de onmenschelijckheden, die somwylen in diergelijcke rescontres tot haer groot leetwesen zijn begaen.

32. Sijne

32. Sijne Majesteyt en de gem: Heeren Staten Generael, en sullen in geene Landen onder hare gehoorsaemheyt, eenige Zee-roovers en Stroopers ontfangen, noch gedoogen datse hare Onderdanen ontfangen, wiese oock souden mogen wesen, maer sullen de selve doen vervolgen en straffen, of haer Havenen doen ruymen; en sullen soo de geroofde als de genomene Goederen door Zee-roovers en Stroopers, die in wesen gevonden werden, datelijck en sonder forme van Proces vry en liber gerestitueert werden aen de Eygenaers, die de selve reclameren of herroepen.

33. De Inwoonderen en Onderdanen van d'eene en d'andere sijde, sullen over al in de Landen onder de gehoorsaemheyt van den gem: Heer Koningh en de gem: Heeren Staten Generael, haer konnen laten dienen van soodanige Advocaten, Procureurs, Notarissen en Solliciteurs, als haer goet duncken sal, waer toe sy oock door de ordinaris Rechters, des noot daer toe versocht zijnde, sullen werden gecommitteert: en het sal de voorsz. Inwoonderen en Onderdanen wederzijdts geoorloft zijn, ter plaetse daerse woonen, hare Boecken van Koopmanschappen en Correspondentie, te houden in soodanige Tale als het haer sal welgevallen, sonder datse ter saecke van dien moeyelijck gevallen of achterhaelt sullen konnen werden.

34. Den gem: Heer Koningh, als oock de gem: Heeren Staten Generael, sullen vermogen ten gerieve van hare Onderdanen, traffijcquerende in des eens en des anders Rijcken en Staten, Consuls aen te stellen van de Natie harer Onderdanen, die genieten sullen de Rechten, Vryheden en Vryigheden, die haer dienst en amptshalven toe-komen, en sullen aengestelt werden in soodanige Plaetsen en Oorden, als men met gemeene bewilliginge dienstigh sal oordeelen.

35. Sijne Majesteyt, en de gem: Heeren Staten Generael en sullen niet toelaten, dat een eenigh Schip van Oorlogh, of eenigh ander geëquipeert by Commissie, en voor den dienst van eenigh Prins, Republijcque of Stadt, hoe het oock soude mogen wesen, eenige Prinse op des eens of des anders Onderdanen sal nemen in de Havenen, Baeyen of eenige Rivieren die haer toebehoren; en by aldien dat sulcks gebeurt, soo sullen sijne gem: Majesteyt, en de gem: Heeren Staten Generael haer authoriteyt en macht gebruyeken, omme daer van na redelijckheyt restitutie of vergoedinge te doen doen.

36. Indien het mochte gebeuren, dat eenige inobservantien of contraventien door inadvertentie of andersints tegen dit tegenwoordige Tractaet aen de sijde van hooghstgedachte sijne Majesteyt, of van de hooghgem: Heeren Staten Generael en der selver Successeurs quamen voor te vallen, soo sal echter het Tractaet blijven in sijn vigeur en volle kracht, sonder dat men daerom sal komen tot de rupture of verbreeckinge van de confœderatie, vriendtschap en goede correspondentie; maer men sal de voorsz. contraventie promptelijcken repareren, en indien die door de fauten van eenige particuliere Onderdanen mochten komen te ontstaen, soo sullen de selve alleen daer over gestraft en gecorrigeert werden.

37. En om in't toekomende beter te verseekeren de Commercie en de Vrientschap tusschen de Onderdanen van den hooghstgem: Heer Koningh en van de

 hoogh-

hooghgem: Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, soo is geaccordeert en verdragen, dat indien hier na eenige interruptie van Vriendtschap of rupture tusschen de Kroon Vranckrijck en de Heeren Staten Generael mochte komen voor te vallen, (het welck Godt verhoede) soo sal altijdt aen de Onderdanen van d'een en d'ander sijde gegeven werden den tijdt van 9 maenden, naer date van de rupture, om haer te mogen retireren met haer Effecten, en de selve te vervoeren waer het haer believen sal, het welcke haer geoorloft sal zijn te mogen doen, als mede te mogen verkoopen of te transporteren haer Goederen en Meublen in alle vryigheyt, sonder dat men haer daer in eenigh belet sal mogen doen, nochte oock gedurende den tijdt van de voorsz. 9 maenden te mogen procederen tot eenigh arrest van hare Effecten, veel min van hare Persoonen.

38. Het tegenwoordige Tractaet van Commercie, Navigatie en Marine sal duren 25 Jaren, aenvanck nemende met den dagh van de teyckeninge; en sullen de Ratificatien daer van in goede en gewoonelijcke forme gegeven en uytgewisselt werden van d'een en d'ander sijde binnen den tijdt van 6 weecken, te reeckenen van den dagh van de Teyckeninge.

SEPARAET ARTICUL,

Raeckende de Belastinge van 50 Stuyvers op yder Vat Scheeps, op de Schepen der Vreemdelingen, gaende uyt de Havenen van Vranckrijck.

VAn wegen den Alder-Christel. Coningh is gestipuleert, en by de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlandtse Provintien toegestaen, dat de esgualiteyt dieder precieselijck moet werden onderhouden ten reguarde van des een en des anders Onderdanen met de Ingeboornen, in 't stuck van de Rechten, Lasten en Belastingen, ingevolge van het Articul van 't Tractaet van Alliantie op huyden gesloten, niet en sal derogeren of verminderen de Belastinge van 50 Stuyvers op yder Vat Scheeps, in Vranckrijck gestelt op de Schepen der Vreemdelingen, en die de Onderdanen van de Heeren Staten der Vereenigde Provintien gehouden sullen zijn te betalen als alle andere Vreemdelingen, ten ware dat sijne Majesteyt op de remonstrantien, die hem hier namaels van wegen de gem: Heeren Staten mochten werden gedaen, in 't examineren der selver met die grote genegentheyt, daer mede sijne Majesteyt haer gelieft te vereeren, anders quame te disponeren; maer daer sullen van nu af by sijne gem. Majesteyt de nodige ordres gegeven werden, dat de voorsz. Belastinge van 50 Stuyvers van de Schepen der Onderdanen van de gem. Vereenigde Provintien niet meer gevordert werdt als eenmaels voor yder reyse in het gaen uyt de Havenen van sijn Rijck, en niet in 't inkomen: En dat de voorsz. Schepen, zijnde geladen met Sout, niet meer sullen betalen als de helft van de voorsz. 50 Stuyvers, op conditie, dat de gem: Heeren Staten, goet vindende gelijcke Belastinge by haer op de Uytheemse Schepen te stellen (het gene haer vry sal staen) niet sullen vermogen in reguard van d'Onderdanen van sijne gem. Majesteyt te gaen boven den Taux die hare Onderdanen in Vranckrijck betalen; blyvende in reguard van alle andere tegenwoordige en toekomende

komende Rechten, Lasten ende Belastingen het voorsz. Articul in sijn geheele kracht en vigeur, sonder dat het kan werden gelimiteert of te buyten gegaen door eenige andre exceptie of restrictie, als die gene de welke hier voren is uytgedrukt.

Welck separaet Articul sal wesen van de selve kracht en vigeur, als of het ware geinsereert in 't voorsz. generale Tractaet, huyden gesloten. Aldus gedaen tot Nimwegen den 10 Augusti 1678. En was geteeckent,

(L. S.) *Le Mareschal d'Estrades.* (L. S.) *H. van Beverningk.*
(L. S.) *Colbert.* (L. S.) *W. de Nassau.*
(L. S.) *De Mesmes.* (L. S.) *W. v. Haren.*

FORMULIER van den ZEE-BRIEF,

Van wegen den Coning van Vranckrijck, Navarre, &c.

LOUIS, Grave van Vermandois, Admirael van Vranckrijck, allen den genen die dese tegenwoordige Brieven sullen lesen, Saluyt. Doen te weten, dat wy verlof en consent hebben gegeven aen Schipper, voerende het Schip genaemt van de Stadt groot Lasten of daer omtrent, jegenwoordig in de Haven en Reede van om te gaen na geladen met na dat sijn Schip sal zijn gevisiteert, en sal voor sijn vertreck Eed doen voor de Officieren van de Admiraliteyt, hoe het Schip aen een of meer Onderdanen van sijn Majesteyt toebehoort, daer van de Acte hier onder sal werden gestelt, als oock, dat hy sal nakomen en doen nakomen door sijne Reders de Ordonnantien en Reglementen op de Zeevaert, en sal ter Griffie laten de Rolle, geteeckent en beëdigt, inhoudende de Namen en By-Namen van de Geboorte- en Woon-plaetse van sijne Reders, en alle de gene die mede varen, die hy niet sal vermogen Scheep te nemen, sonder weten en verlof van de Officieren ter Admiraliteyt, en sal in yder Haven en Baey, daer hy met sijn Schip sal inkomen, aen de Officieren en Rechters van de Admiraliteyt dit verlof vertonen, en haer getrou rapport doen van het gene gedurende sijne Voyagie sal zijn gedaen en gepasseert: En sal de Wimpels, Wapenen en Vlagge van den Coning en van ons, gedurende sijne Reyse, voeren. Des t'oirkonde hebben wy op dese jegenwoordige doen setten ons Teecken, en 't Zegel van onse Wapenen, en door onsen Secretaris van de Zee-Rechten doen ondertekenen A. den dagh van 16 Was getekent, *Louis, Grave van Vermandois.* En lager, door Geteeckent, En gezegelt met het Zegel van de Wapenen van den gemelten Heer Admirael.

Formulier van de Acte van den Eed.

WY van de Admiraliteyt van certificeren dat Schipper van het Schip in het voorsz. Paspoort genoemt, heeft gedaen den Eed daer inne vermelt. Gedaen den dagh 16

Een ander Formulier van Brieven, die gegeven moeten werden by de Steden en Zee-Havenen van de Vereenigde Nederlanden, aen de Schepen ende Barcken die daer uyt sullen lopen, ingevolge van 't voorsz. Articul.

ALder-Doorluchtigste, Doorluchtigste, Doorluchtige, Grootmachtigste, Grootmachtigen, Hoog en Wel-geboorne, Wel-Edele, Erentfeste, Achtbare, Wyse, Voorsienige Heeren, Keyseren, Koningen, Republijcquen, Princen, Fursten, Hertogen, Graven, Baronnen, Heeren, Burgermeesteren, Schepenen, Raden, mitsgaders Rechteren, Officieren, Justicieren en Regenten aller goede Steden en Plaetsen, 't zy Geestelijcke of Wereltlijcke, die dese opene Letteren sullen sien of horen lesen, doen wy Burgermeesteren en Regeerders der Stadt te weten, dat Schipper van (voor ons comparerende) by solemnelen Eede verklaert heeft, dat het Schip genaemt groot omtrent Lasten, 't welck hy altans voert, in dese Geunieerde Provintien thuys behoort, *Soo waerlijck most hem Godt Almachtigh helpen.* En want wy den voorsz. Schipper geerne gevordert sagen in sijne rechtvaerdige saecken, soo is ons versoeck aen allen voornoemt, en yder in 't bysonder, daer den voorn. Schipper met sijn Schip en ingeladen Goederen komen sal, dat de selve gelieven den voorn. Schipper goedelijcken te ontfangen, en behoorlijck te tracteren, gedogende hem op sijne gewoonelijcke Tollen en Ongelden, in 't door en voorby varen, Havenen, Stromen en Gebiet te passeren, varen en frequenteren, omme sijne Negotie te doen, daer, en soo hy te rade vinden sal, 't welck wy geerne willen verschuldigen. Des t'oirkonde deser Stede Zegel ter oorsake hier aen hangende, den

Hier naer volght den inhout van de Procuratie van de Heeren Ambassadeurs van sijne Majesteyt van Vranckrijck.

LOUIS, by der gratie Godts Coning van Vranckrijck en Navarre, allen den genen die dese jegenwoordige sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt. Alsoo wy niets liever wenschen, als door een goede Vrede te sien eyndigen den Oorlogh, die tegenwoordig de Christenheyt druckt, en dat door de sorge en mediatie van onse seer lieve en seer beminde Broeder den Coning van Groot Brittannien, de Stadt van Nimwegen van alle de Partyen aengenomen is tot de Plaets van Conferentie: Soo is 't, dat wy door gelijcke begeerte te doen cesseren en ophouden, soo veel in ons sal zijn, de verwoestinge van so veel Provintien, en het storten van soo veel Christen Bloet, yder een doen weten, dat wy ons t'eenemael verlatende op de experientie, de bequaemheyt en getrouwigheyt van onse seer lieve en seer beminde Neef den Heere Grave *d'Estrades*, Mareschal van Vranckrijck en Ridder van onse Ordre, van onse welbeminde en getrouwe den Heere *Colbert*, Marquis van Croissy, Ordinaris Raet in onsen Raet van State, en van onsen seer beminde en getrouwe den Heer *de Mesmes*, oock Raet in onse Raden, door de advantagieuse preuves die wy van de selve gehad hebben in verscheydene Ambassades, en considerabele Employen, die wy haer betrout hebben, soo wel binnen als buyten ons Koninckrijck: En om dese redenen en andere goede consideratien ons daer toe bewegende, hebben wy de gemelte Heeren Mareschal d'Estrades, Marquis van Croissy en Grave van Avaux gecommitteert

mitteert en gedeputeert, gelijck wy de selve committeren en deputeren by dese jegenwoordige, geteyckent met onse Hant, en hebben haer gegeven en geven haer volkomen Macht, Commissie en speciael Bevel, om te gaen na de Stadt van Nimwegen in qualiteyt van onse Extraordinaris Ambassadeurs en Plenipotentiarissen, en om aldaer te confereren, 't zy directelijck of door bemiddelinge van de Ambassadeurs, Mediateurs ten wedersyden aengenomen en geaggreëert, om met alle de Ambassadeurs en Ministers van onse seer lieve en groote Vrienden de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, en van hare Geallieerden, mede voorsien met behoorlijcke Volmachten, te handelen over de middelen, om te termineren en wegh te nemen de Differenten, die den tegenwoordigen Oorlogh veroorsaecken: En sullen de gemelte onse Ambassadeurs en Plenipotentiarissen alle drie gesamentlijcken, of twee van de selve, by absentie, sieckte of andere ongelegentheyt van den derde, of een alleen by absentie van de twee andere, in gelijcke geval van sieckte of andere ongelegentheyt, daer over mogen conveniëren, oock sluyten en teeckenen een goede en verseeckerde Vrede, en generalijck te mogen doen, negotieren, beloven en toestaen alle het geene de selve sullen oordeelen nodigh te zijn, om te effectuëren de voorsz. Vrede, met gelijcke macht en authoriteyt, als of wy selfs in Persoon present waren, schoon genomen dat daer toe speciaelder Volmacht en last, als wel in desen vervat is, van noden was; belovende op ons Koninglijck Woort, voor vast, bondig en van waerden te houden en na te komen, alle 't gene dat by de voorsz. Heeren Mareschal d'Estrades, Marquis de Croissy en Grave d'Avaux, of by twee van de selve, in cas van absentie, sieckte of andere ongelegentheyt van den derde, of by een alleen, by absentie van de twee andere, in gelijcke gelegentheyt van sieckte of andre ongelegentheyt, gestipuleert, belooft en geaccordeert sal wesen, en oock te doen depescheren onse Acten van Ratificatie binnen den tijt die sy uyt onsen Naem daer toe geprefigeert sullen hebben, want sulckx ons welbehagen is. Ten oirkonde hebben wy desen met ons Zegel doen bekrachtigen. Gegeven tot St. Germain en Laye den 23 December in 't Jaer der Genade 1675. en van onse Regeeringe het 33. Geteeckent,

LOUYS.

En op de Plijcke stont, *Van wegen den Coningh.* Geteeckent,

ARNAULD.

En gezegelt met het groot Zegel in geelen Wassche.

Volght den inhout van de Volmacht voor de Heeren Extraordinaris Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

DE Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, allen den genen die dese jegenwoordige sullen sien of horen lesen, Saluyt. Alsoo wy niets liever wenschen, als door een goede Vrede te sien eyndigen den Oorlog, die de geheele Christenheyt tegenwoordig druckt, en dat de sorge en Mediatie des Alder-Doorl. Conings van Groot Brittannien de Stadt Nimwegen by alle de Partyen is aengenomen tot de Plaets van Conferentie. Soo hebben wy door de selve begeerte, om te doen cesseren en ophouden, voor soo veel in ons vermogen is, de verwoestinge van soo veel Provintien, en het storten van soo veel Christen Bloet, wel willen daer toe contribuëren al wat in ons vermogen is: En hebben

hebben tot dien eynde gedeputeert tot de voorsz. Byeenkomste eenige Persoonen uyt het midden van onse Vergaderinge, die gegeven hebben veelderhande preuven van hare kennisse en experientie die sy hebben in de publijcque affaires, mitsgaders van affectie die sy dragen voor 't welvaren van onsen Staet, en alsoo de Heeren *Hieronimus van Beverningh*, Heere van Teylingen, Curateur van de Universiteyt tot Leyden, voor desen Raet en Thesaurier Generael van de Vereenigde Nederlanden, *Willem van Nassauw*, Heere van Odijck, Cortegne, &c. Premier-Noble, en representerende den Adel in de Vergaderinge van de Heeren Staten en in de Gecommitteerde Raden van Zeelant, en *Willem van Haren*, Grietman van de Bilt, Gedeputeerden in onse Vergaderinge van wegen de Heeren Staten van Hollant, Zeelant en Vrieslant, haer gesignaleert hebben in verscheyde importante Employen, daer in sy gegeven hebben preuven van haer getrouwigheyt, yver en addresse in in het maniëren der affairen; soo hebben wy om die redenen en andere goede consideratien ons daer toe bewegende, de gemelte Heeren van Beverningk, van Odijck en van Haren gecommitteert en gedeputeert, gelijck wy de selve committeren en deputeren by desen, en hebben haer gegeven, en geven haer volkomene Macht, Commissie en speciael Bevel, om te gaen na de Stadt van Nimwegen, in qualiteyt van onse Extraordinaris Ambassadeurs en Plenipotentiarissen tot de Vrede, om aldaer te confereren, 't zy directelijck of door bemiddelinge van de Ambassadeurs Mediateurs ten wedersyden aengenomen en geaggreëert, om met de Extraordinaris Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijne Alder Christel. Majesteyt en dessels Geallieerden, voorsien met behoorlijcke Volmachten, te handelen over de middelen, om te termineren en wegh te nemen de Differenten, die den tegenwoordigen Oorlog veroorsaken: En sullen de gemelte onse Ambassadeurs en Plenipotentiarissen alle drie gesamentlijck, of twee van de selve, by absentie, sieckte of andere ongelegentheyt van den derden, of een alleen, in absentie van de twee anderen, in gelijck geval van sieckte of andere ongelegentheyt, daer over mogen conveniëren, oock sluyten en teyckenen een goede en verseeckerde Vrede, en generalijck mogen doen, negotiëren, beloven en toestaen alle 't gene de selve sullen oordeelen nodig te zijn, om te effectuëren de voorsz. Vrede, en generalijck alles te doen, 't gene wy selfs souden konnen doen, indien wy daer present waren, al waer 't oock dat daer toe speciaelder Volmacht en last van noden was, als in dese voorsz. jegenwoordige vervat is, belovende sinceerlijck en ter goeder trouwe voor aengenaem, vast en bondig te houden, al het gene dat by de gemelte Heeren onse Ambassadeurs en Plenipotentiarissen, of wel by twee van de selve, in cas van absentie, sieckte of andere ongelegentheyt van den derden, of by een alleen in absentie van de andere twee, in gelijck geval van sieckte of andere ongelegentheyt, gestipuleert, belooft en geaccordeert sal wesen, en daer van te verleenen onse Acte van Ratificatie, binnen den tijt die sy uyt onse naem daer toe geprefigeert sullen hebben. Aldus gedaen in den Hage in onse Vergaderinge onder ons Groot Zegel, Paraphure van onsen President, en Signature van onsen eersten Griffier, den 4 January 1676.

Was geparapheert,

E. v. BOOTSMA, vt.

Op de Plijcque stont, *Ter Ordonnantie van de hoog-gemelte Heeren Staten Generael.*

Was geteeckent, *H. FAGEL.*

Hebbende onder uyt hangen het Groot Zegel in roden Wassche.

Volgt

Volgt de Ratificatie van den Coningh van Vranckrijck, op het Tractaet van Vrede en Vriendtschap.

LOUIS, by der gratie Godts Coning van Vranckrijck en Navarre, allen den genen die dese jegenwoordigen sullen sien of hooren lesen, Saluyt. Alsoo onse seer lieve en seer beminde Neef den Heere Grave *d'Estrades*, Mareschalck van Vranckrijck en Ridder van onse Ordre; onsen welbeminden en getrouwen den Heer *Colbert*, Marquis van Croissy, Raet ordinaris in onsen Raet van State, en onsen welbeminden en getrouwen den Heer *de Mesmes*, Grave d'Avaux, mede Raet in onsen Raet, onse Extraordinaris Ambassadeurs en Plenipotentiarissen, uyt kracht van de Volmachten die wy haer gegeven hebben, op den 10 van dese Maent in de Stadt van Nimwegen hadden gesloten, gearresteert en geteeckent met de Heer *Hieronimus van Beverningk*, Heere van Teylingen, Curateur van de Universiteyt tot Leyden, voor desen Raet en Thesaurier Generael van de Vereenigde Nederlanden, den Heer *Willem van Nassau*, Heer van Odijck, Cortegne, &c. Premier Noble, en representerende den Adel in de Vergaderinge van de Heeren Staten en van de Gecommitteerde Raden in Zeelant, en den Heer *Willem van Haren*, Grietman van de Bilt, Extraordinaris Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van onse seer beminde en groote Vrienden de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, van gelijcken versien met behoorlijcke Volmachten, het Tractaet van Vrede, volgende hier na van Woorde te Woorde geinsereert.

Fiat insertio.

SOO IST, dat wy 't voorsz. Tractaet van Vrede, en alle en yder Poinct en Articul daer in vervat, ons wel hebben laten gevallen, en 't selve soo wel voor ons, als voor onse Erfgenamen, Successeurs, Koninckrijcken, Lantschappen, Landen, Heerlijckheden en Onderdanen, geaccepteert, geapprobeert, geratificeert en geconfirmeert, accepteren, approberen, ratificeren en confirmeren 't selve mits desen: En beloven al 't selve ter goeder trouwen, en op ons Koninckliick Woort, en onder verbintenisse en hypotheecq van alle en ygelijcke onser tegenwoordige en toekomende Goederen, te houden, en onverbreeckelijck te observeren, sonder oyt daer tegen te doen, directelijck of indirectelijck, in wat voegen of manieren het oock soude mogen zijn. Des t'oirconde hebben wy dese tegenwoordige met onse Hant geteeckent, en ons Zegel daer aen doen hangen. Gedaen tot St. Germain en Laye den 18 dag van Augusti van 't Jaer onses Heeren 1678. en van onse Regeringe het 36. Was geteeckent, *LOUIS*. Van wegen den Coningh. Geteeckent, ARNAULD.

Volgt de Ratificatie van de Staten Generael, op het Tractaet van Vrede en Vruntschap.

DE Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, allen den genen die dese sullen sien of horen lesen, Saluyt. Hebbende gesien en geëxamineert het Tractaet van Vrede en Vruntschap, gemaeckt en geslooten tot Nimwegen den 10 Augusti deses Jaers 1678, by den Heere Grave *d'Estrades*, Mareschal van Vranckrijck, en Ridder van d'Ordre van den Alder-Christel. Coning, de Heer *Colbert*, Marquis de Croissy, Ordinaris Raet in den Raet van State, en de Heer *de Mesmes*, Ridder, Grave van Avaux, mede Raet in den gem.

Raet, Extraordinaris Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijne Alder-Christel. Majesteyt op de Vrede-Handelinge tot Nimwegen, in den naem en van wegen sijn hoogstgemelte Majesteyt: En door de Heer *Hieronimus van Beverningk*, Heer van Teylingen, Curateur van de Universiteyt tot Leyden, voor desen Raet en Thesaurier Generael van de Geunieerde Provintien, de Heer *Willem van Nassau*, Heer van Odijck, Cortegne, &c. Premier Noble, en representerende de Edelen in de Staten en in de Gecommitteerde Raden van Zeelant, de Heer *Willem van Haren*, Grietman van de Bilt, Gedeputeerden in onse Vergaderinge van wegen de Staten van Hollant, Zeelant en Vrieslant, onse Extraordinaris Ambassadeurs en Plenipotentiarissen op de voorsz. Vrede-Handelinge tot Nimwegen, in onsen name en van onsen 't wegen uyt kracht van hare respective Volmachten: Hebbende insgelijckx gesien en geëxamineert de Missive die onse gemelte Ambassadeurs en Plenipotentiarissen aen de Heeren Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijne Alder-Christel. Majesteyt geschreven hebben den 17 van de voorsz. Maent Augusti; als mede d'Antwoort die de gemelte Heeren Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van hoogst-gedachte sijne Majesteyt daer op ten selven dage hebben gegeven, concernerende de explicatie van 't 13 Articul van 't voorsz. Tractaet, mitsgaders de Acte van den 5 September des tegenwoordigen Jaers, by de welcke hoogst-gedachte sijne Majesteyt geapprobeert heeft de explicatie die de gemelte Heeren Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijne Majesteyt gegeven hadden over 't voorsz. 13 Articul van het voorsz. Tractaet van Vrede; welck Tractaet van Vrede, Brieven, Acten en Pouvoirs hier na volgen van Woorde te Woorde geinsereert.

Fiat insertio.

En nademael den inhout van 't voorsz. Tractaet mede brengt, dat de Acten van Ratificatien van d'een en d'ander syde, in goede en behoorlijcke forme sullen werden overgelevert binnen den tijt van 6 Weecken, of eerder, soo het selve kan geschieden, te reeckenen van den dagh van de onderteeckeninge. SOO IST, dat wy, om te geven preuven van onse sinceriteyt, en om te voldoen aen 't geen onse Ambassadeurs voor ons belooft hebben, het voorsz. Tractaet, en yder Articul van dien, hebben geaggreëert, geapprobeert en geratificeert, gelijck wy het selve aggreëren, approberen en ratificeren by desen, belovende ter goeder trouwe en oprechtelijck, dat wy het selve onverbreeckelijck sullen nakomen, onderhouden en observeren van Poinct tot Poinct, in conformité van den inhouden van dien, sonder oyt daer tegen te doen, directelijck of indirectelijck, op wat wyse en manier het oock soude mogen zijn. Des t'oirkonde hebben wy desen de Presiderende van onse Vergaderinge doen parapheren, ende by onsen eersten Griffier onderteyckenen, en met ons groot Zegel bevestigen. Gedaen in onse Vergaderinge in 's Gravenhage den 19 September 1678.

De Ratificatien zijn van weder-zyden in gelijcke Termen geschiet van 't separaet Articul / raeckende sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie / en het Tractaet van Commercie/ Navigatie en Marine.

De Ministers der Geallieerde hadden sigh voor het teeckenen der Vrede noch dapper tegen de selve gestelt; maer alsoo hare Memorien niet veel anders in hadden als alreede by haer in 't voorgaende was geseyt / soo hebben wy de moeyten niet genomen/ om die te stellen: den Coningh van Denemarcken

had

had daer over self aen den Staet/ in date den 3 September/ geschreven; maer uyt het Antwoort van haer Hoog Mog: sullen wy eens voor al konnen sien het geen tegens alle tegenwerpingen suffisantelijck heeft mogen dienen/ en daer toe dese hier maer alleen werdt gestelt.

Missive van haer Hoog Mog: aen den Coning van Denemarcken, in dato den 3 October 1678.

DOORLUCHTIGSTE, &c.

WY hebben gehoort het Rapport van de Heeren van Heukelom en andere onse Gedeputeerde tot de buytenlantse saecken, hebbende in gevolge en tot voldoeninge van onse Resolutie Commissariael van den 21 der voorleden Maent September gevisiteert de Missive van uwe Koninghl. Majesteyt geschreven tot Coppenhage den 3 van de voorleden Maent, en in de Notulen ten selven dage breder vermelt, waer op wy vermenen schuldigh te zijn uwe Koninghl. Majesteyt te antwoorden, dat ons op het aengenaemste is voorgekomen de goede genegentheyt die uwe Koninghl. Majesteyt daer inne toont om ons met sijne Koninghl. Affectie te blijven vereeren, op het exempel van dessels hooghloffelijcke Koningen en Voorouders, en dat uwe Majesteyt verclaert sigh aen onsen intrest en welstant, soo wel als aen sijn eygen te willen laten gelegen zijn, en sulcks niet ongenegen met ons te blijven in een vaste en onverbreeckelijcke Vriendtschap en Verbont: Wy konnen van onse sijde verklaren, dat wy altoos mede sullen trachten te cultiveren de tot noch toe niet geinterrompeerde Vrientschap, die tusschen de Kroon Denemarcken en desen Staet onveranderlijck is geweest, soo seer met de Interessen van beyde over-een-komende, en die tot conservatie van beyde de Landen soo geluckigh meermael is beproeft, en hopen daer van uwe Koninghl. Majesteyt baerblijckelijcke teeckenen in alle voorvallende occasien te konnen geven; om het welcke te trouwhertiger te konnen doen, souden wy menen het voorsichtighste te wesen niet te komen in al te naeuwe Eclaircissementen, maer uwe Koninghl. Majesteyt alleen te versoecken sigh te willen erinneren, dat wy buyten onse schult en toedoen ons ingewickelt vindende in een seer swaren en ruineusen Oorlogh, die nevens onsen ondergangh naer sigh scheen te slepen, die van gantsch Europa; na seer groote verliesen en het doordringen van den Vyant tot in het herte van onsen Staet, geassisteert zijn geworden door diversche Hooge Geallieerde, nochtans dat wy die alle (uytgenomen de Kroon Spangien) daer toe hebben moeten nodigen door seer considerable en beswarelijcke Gelt-sommen, die wy soo lange ons mogelijck is geweest, hebben opgebracht en gefourneert, tot een onuytspreckelijcke last en ongelooffelijcke beswarenisse van onse goede Ingesetenen, zijnde naemaels verder genootsaeckt geweest (den Oorlogh eenighsints van den Bodem van desen Staet geweecken zijnde) genoeghsaem alleen en met weynigh hulpe van de Geinteresseerde en Geallieerde, de groote efforten, soo den Coningh van Vranckrijck op de Spaensche Nederlande dede, na vermogen af te wenden, en tot dien eynde seer groote Legers te Velde en Vloten

ter Zee te onderhouden, 't gene ons sodanigh beswaerlijck is gevallen, dat wy tot meermalen toe en aen de Ministers van uwe Kon. Maj. en aen die van andere hoge Geallieerde van de constitutie van onse affaires en Finantien confidente opening hebben gedaen, met verklaringe, dat het ons onmogelijck was den Oorlog langer te continuëren, en versoecken, dat alle de Geinteresseerdens hun souden gelieven bequaem te maecken, om billijcke Conditien aen de hant te geven, en soodanigh een generael Project van Vrede te formeren, het gene eenmael de Christen Werelt van alle verdere onheylen en bloetstortinge soude bevryden. Waer op niet anders zijnde gevolgt als generale Verklaringen van yder der hooge Geallieerde, dat de selve tot een billijcke Vrede wel waren geporteert, sonder iets positijfs of specifijcks aen de hant te geven, hebben wy in den beginne van den Jare 1677 dadelijck gedenuncieert en verklaert, in hoedanigen onvermogen wy ons vonden, om den Oorlog langer te continueren: En zijn evenwel door de gesamentlijcke Hooge Geallieerde seer ernstig versocht en aengemaent geworden, alleen de alsdoen beginnende Campagne noch te willen uythouden, met beloften, dat men quovis modo de selve geëyndigt zijnde, uyt den Oorlogh soude trachten te geraken. Waer op al mede niet zijnde gevolgt, en den Coning van Vranckrijck sijne Progressen met het bemachtigen van de Steden Gent en Yperen seer hebbende voort-geset, en in staet zijnde om die noch veel verder te pousseren door opgerechte Magasijnen en andere Oorlogs-behoeften, die de selve aen de hant hadde, in de Winter-tijdt, soo wanneer de Geallieerdens alle in de Winter-quartieren waren, de Spaensse sonder Magasijnen en met seer geringe Macht, en geen Troupes die tot secours kosten werden aengewent, als die van desen Staet, die mede geen bestant Leger kosten uytmaecken, om de Fransse Macht, met hope van een geluckigh succes, het hooft te bieden, dewyle 13 Regimenten tot besettinge van de Spaensse Steden waren gedisponeert; soo heeft men eyndelijck met reden gegehoopt, dat uw Koninckl. Majesteyt nochte niemant van d'andere Geallieerde, naer de saecken soo lange hadden gefluctueert, vreemt souden vinden, dat naer so veel onbegrijpelijcke efforten by een Staet van soo kleynen begrip, als d'onse, na soo veel waerschouwingen, instantien en denunciatien aen alle de Ministers van de Hooge Geallieerde gedaen, dat wy het oor hebben gegeven tot een Vrede, in de welcke alle de ongeinteresseerde Werelt moet bekennen, dat wy geen particulier voordeel of groote avantagie voor onsen Staet, tot prejuditie van eenige van onse Geallieerde, hebben beoogt, oock niet en weten dat iemant van de selve benadeelt is, of dat wy daer inne eenigsints tegen onse Tractaten souden hebben gedaen, daer (de Kroon Spangie alleen uytgenomen, die in de generale Vrede heeft bewilligt, en de selve mede aengenomen) wy niet en meenen, dat iemant van de selve, gedurende desen Oorlogh, eenige Sterckten of Plaetsen heeft komen te verliesen, die wy gehouden souden zijn te guaranderen, en aen hare Heeren en Souverainen te doen restituëren. Wy willen derhalven hopen en wenschen van uwe Koninckl. Majesteyts beproefde rechtveerdigheyt en equianimiteyt, dat de selve het hier inne gepasseerde ons niet als ten goede willen duyden, en geen verkeerde impressien tegen ons opnemen, &c.

Den

Den Grave d'Avaux had sigh voort weder na den Hage begeven/ en om het nut van de Vrede soo veel eer aen de Onderdanen te doen genieten/ wierdt met sijn Excell. geconvenieert/ dat de Publicatie op den 28 September eerst in den Hage/ en op den selven dagh tot Parijs soude geschieden: gelijck dan gevolgt is/ als wanneer die in den Hage voor den middagh ten 11 uren is afgelesen van de Rolle van het Hof van Justitie/ en ter selver ure ter Puye van 't Stadthuys/ onder 't luyden van de Klocken/ 't blasen van Trompetten en het toejuychen by-na van alle Menschen; doch de generale Publicatie wierdt tot den 5 October uytgestelt: den inhout van de selve was aldus.

MEn laet een yegelijck mits desen weten, dat tot lof en eere van Godt den Heere Almachtigh, welstant en bevorderinge van 't gemeene beste van dese Vereenighde Nederlanden in 't generael, en van de goede Ingesetenen van dien in 't bysonder, den 10 Augusti deses lopende Jaers 1678 binnen de Stadt Nymegen gemaeckt en gesllooten is een goede, vaste, getrouwe en onverbreeckelijcke Vrede, tusschen den hooghst-gedachten Koningh van Vranckrijck ter eenre, en de hoogh-gem: Staten Generael der Vereenighde Nederlanden ter andere sijde, daer op wedersijts Ratificatien in behoorlijcke forme den 20 deses loopende maendts September binnen Nymegen voornoemt zijn uytgewisselt, en dat soo ter Zee, versche Wateren, als te Lande, in alle de Landtschappen en Steden onder wederzijdts ressort, sonder onderscheyt van Plaetsen gelegen, midtsgaders tusschen hare Volckeren en Ingesetenen, van wat staet of conditien die souden mogen wesen, alle Acten van hostiliteyt en Vyandtschap moeten cesseren en ophouden, na de expiratie van de respective termynen, hier onder geëxpresseert, te weten, nae de expiratie van 4 weecken, te reeckenen van huyden, dagh van de gedane Publicatie van de voorsz. gemaeckte Vrede, in 's Gravenhage, en sulcks nae den 26 van de aenstaende Maendt October in de Oost en Noordt-Zee, van Terneuse in Noorwegen af, tot het eynde van 't Canael; en na den tijdt van 6 Weecken, en sulcks na den 9 November toekomende van het eynde van 't Canael tot aen de Caep St. Vincent; en na den tijdt van 10 Weecken, en sulcks na den 7 van de aenstaende Maendt December van de Caep van St. Vincent voornoemt in de Middelandtsche Zee, tot aen de Linie; en eyndelijcken nae den tijdt van 8 Maenden, en sulcks nae den 28 Mey 1679. van ende over de Linie, in alle Plaetsen van de Werelt.

Derhalven last en beveelt men expresselijcken midts desen allen en een yegelijcken, soo Onderdanen en Ingesetenen van de respective Nederlandtsche Provintien, als die gene die onder haer Hoogh Mog. onderdanigheyt en gehoorsaemheyt zijn geseten, den voorsz. Vrede in conformité van de voorsz. Tractaten onverbreeckelijcken te onderhouden, sonder daer tegens yets te doen, op poene van gestraft te werden als Perturbateurs van de gemeene ruste, sonder eenige genade, faveur, verdragh of dissimulatie. Aldus gearresteert en besllooten ter Vergaderinge van de hoogh-gem. Staten Generael, in den Hage den 22 September 1678. Was geparapheert, *D. van Wijngaerden, vt.* Onder stont, ter Ordonnantie van de

de ſelve. Geteeckent, *H. Fagel.* Zijnde op 't ſpatium gedruckt het Cachet van haer Hoogh Mog. op een rooden Ouwel, overdeckt met een Papiere Ruyte.

Hier nevens was een Uytſchrijvinge gedaen tot een algemeene Danck- en Bede-dagh/ en dat men des [illegible] 's avonts teyckenen van blijdſchap ſoude betoonen.

Wanneer dit geresolveert was/ wierdt by haer Hoog Mog: goet gevonden notificatie van de geſloten Vrede aen den Heer Temple/ extraordinaris Ambaſſadeur van den Coningh van Groot Brittagne/ te geven; waer over ſijn Excell. de Heeren van Leyden van Leeuwen en Maurregnault/ twee van haer Hoog Mog: Gedeputeerden tot de Buytenlandſe Saecken/ die hem 't ſelve hadden genotificeert/ heeft bedanckt/ en bekent gemaeckt/ dat hy luſt en ordre hadde met Gedeputeerde van haer Hoog Mog: in Conferentie te treden/ om de voorſz. Vrede met een Guarantie/ volgens het 5 Articul van 't jongſte opgerechte Tractaet tuſſchen Engelandt en deſen Staet/ te bekrachtigen.

Den Grave d'Avaux/ extraordinaris Ambaſſadeur van den Coningh van Vranckrijck/ trachtende aen ſijn nieuw Employ een nieuwe luyſter te geven/ liet op den 26 September aen haer Hoog Mog: bekent maecken/ dat hy geſint was op den aenſtaenden Woensdagh/ zijnde den Dagh van de eerſte Publicatie/ ſijne Intrede in den Hage te doen/ met verſoeck/ dat ordre op ſijne Receptie mochte werden geſtelt: Waer op gedelibereert zijnde/ wierdt goet gevonden haer Hoog Mog: Hofmeeſter Heſſel van Dinter te gelaſten/ dat hy ſig als-doen na Delft ſoude begeven/ en aldaer wel-gemelden Ambaſſadeur van wegens haer Hoog Mog: verwelkomen/ complimenteeren en recipieeren naer ouder gewoonte/ en dien volgende in de Herberge/ daer den ſelven Heere Ambaſſadeur binnen Delft voornoemt ſoude zijn gelogeert/ af-ſpreecken de Maeltijdt/ die aldaer ſoude hebben gedaen/ en dat de nodige voiture voort ſoude verſorgen/ ſoo voor den Perſoon van den meergemelden Heer Ambaſſadeur/ als voor deſſelfs Suite/ om tot aen de Hoorn-Brugge gebracht te werden: Ende wierden de Heeren van Gent en van Werckendam gecommitteert/ om den Ambaſſadeur aldaer te gaen verwelkomen/ en tot in ſijn Logement te geleyden/ en eyndelingh aldaer met ſijn Excell./ die noch op koſten van den Staet getracteert wierdt/ de Maeltijt te doen. 't Selve wierdt van alſoo volbracht/ en de confluentie van Menſchen was meerder als ordinaris: Sijn Excell. by de voorſz. Heeren aen de Hoorn-Brugge verwelkomt zijnde/ wierdt geleyt in d'eerſte Caroſſe van Staet/ getrocken van de bonte Paerden van ſijn Hoogheyt/ alwaer ſijn Excell. boven in geſeten/ en de Heeren haer Hoog Mog: Gecommitteerden tegens hem over/ gevolgt van omtrent 50 Caroſſen/ ſoo met 6/ 4 als 2 Paerden/ is in den Hage gekomen/ en gereden tot aen het Deſfroyement-Huys van haer Hoog Mog:/ alwaer tot koſte van den Staet tot ſijne publijcque Audientie wierdt getracteert. In de Inhalinge was alles met ordre toegegaen/ als dat den Koetſier van den Marquis van Touars met gewelt was ingedrongen voor de Koets van den Heer van Gent/ en alſoo imme-

diatelijck

diatelijck gevolgt na de Koetse van den Heer Grave d'Avaux; maer alsoo hy (Heer Marquis) self sulckx disadvoueerde/ en den Koetsier presenteerde te laten gaen/ soo is daer mede satisfactie genomen.

Sijn Excell. den Ambassadeur tot den volgenden Saturdagh van gedefroyeert zijnde/ wierdt door de Heeren Verheyde en Aylua met de eerste Carosse van Staet/ gevolgt van diversse andere/ opgehaelt uyt sijn Logement/ in de Vergaderinge geconduiseert en op een groote Fluweele Stoel met Armen neder-geset/ recht tegen over den President den Heer van Odijck/ die doenmaels wegens Zeelandt presideerde/ en gaf eerst sijn Credentiael over/ 't geen overluyt wierdt gelesen/ luydende als volgt.

Seer lieve groote Vrienden, Geallieerde en Geconfedereerde.

NU dat het Tractaet, dat geteyckent is tusschen onse Ambassadeurs en de uwe tot Nimwegen, geluckelijck heeft geëyndight de Troubelen, welcke zedert eenige Jaren gealtereert hebben de naeuwe Alliantie, die ons met u vereenight heeft, soo is eene van onse eerste sorgen, om u bekendt te doen maecken, hoe oprechtelijck wy die willen herstellen op de vaste Fondamenten van onse oude Vriendtschap voor uwen Staet. Wy zijn verseeckert, dat ghy die sult aensien als een van de grootste Voordeelen van de Vrede, gelijck wy oock wel te vreden zijn die te versellen in alle rescontres met teeckenen, die uw nutst en aengenaemst mogen wesen, 't welck het geen is dat wy gewildt hebben, dat u particulierlijck soude geëxpliceert werden door den Heer Grave d'Avaux, een van onse extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarisen op de Vrede-handel, en die wy in de selve qualiteyt van onsen Extraordinaris Ambassadeur aen u hebben gesonden. Wy hebben hem soo veel te bequamer geoordeelt om aen U te betuygen onse sentimenten, vol van affectie tot de conservatie en verseeckeringe van uwe Vryheyt en van uwe Republijcke, om dat hy soo particulierlijck daer van geinstrueert is inde gantsche loop van een soo importante Negotiatie. Hy heeft daer insgelijckx gesien de begeerte, die ghy hebt vertoont, om weder met ons aen te gaen de Verbonden, die den Oorlogh had verbroocken. En wy ons gedragende aen 't geen hy U veel ampelder van onsent wegen sal seggen, en 't gelove dat gy daer toe sult voegen, soo sullen wy desen niet langer maecken, als om Godt te bidden, dat Hy U, seer lieve groote Vrienden, Geallieerde en Geconfedereerde, neme in Sijn heylige en waerde bescherminge. Geschreven tot Fontainebleau den 5 September 1678.

Uwe goede Vrient, Geallieerde en Geconfedereerde.

Geteeckent,

LOUYS.

En lager,

ARNAULD.

En daer op dede sijn Excell. de naervolgende Propositie op een seer nette en polite manier.

MYN

MYN HEEREN.

INdien oyt Ambassadeur is ingekomen onder geluckige voorsegginge van 't begin van d'eerste functie van sijn Employ, soo geloof ick dat met recht my op huyden beroemen magh van dese avantagie: Ick hebbe, om soo te spreecken, mijn Intrede in dese Stadt gedaen, op den selven Dagh, wanneer den Vrede oock ter selver tijdt ons in 't publijcq is verscheenen; en de blijtschap die uytgestort is onder uw Volck over de herstellinge van een Alliantie, die sy betuygen haer soo dierbaer te zijn, kan my geensints doen twijffelen, dat, gesonden zijnde van den Coning mijn Meester, aen uw Heerlijckheden, om dese selve Alliantie te bevestigen, mijn Negotiatie behoorden te wesen seer licht en geluckigh.

Het sal my dan niet swaer vallen, om krachtelijck te vernieuwen de Banden van Vrientschap, die in dese laetste tijden waren aen 't stucken gebroocken; het soude oock my geen moeyten zijn, om U te doen verstaen, hoe sinceer het verlangen van den Coningh mijn Meester is geweest, de selve te restabiliëren, dewyle ick sie met wat groot vermaeck Ghy daer van alrede zijt overtuygt.

Oock mede, mijn Heeren, het gene sijne Majesteyt gedaen heeft in faveur van uwen Staet, sal U veel eerder persuaderen, als al 't gene ick U soude konnen seggen: Ghy hebt gesien in wat maniere den Coning U sijn Vrientschap heeft weder-gegeven, soo ras de selve vernomen heeft, dat Ghy de selve sinceerlijck hebt begeert, soo heeft sijn Majesteyt seer blydelijck weder aengenomen sijn eerste sentimenten van goetwilligheyt, en de verbintenisse voor uw Republijcke, invoegen men wel kan sien, dat wanneer de voorgaende ongemacken de selve hebben konnen ontstellen, echter noyt hebben konnen uytblussen: En dit is het gene dat sijn Majesteyt bewogen heeft, wanneer de selve was in 't midden van sijn Victorie en in de aldergrootste voorspoet van sijn Wapenen, om de cours van sijn Conquesten in U reguard te doen ophouden.

Maer sijn Majesteyt heeft sigh selve niet willen contenteren alleenlijck met het ophouden van den Oorlog, maer heeft oock met het eyndigen van dien aen U willen betonen de teeckenen van een volkomen reconciliatie, en niets achter te laten van 't gene Ghy van de selve soudet konnen desireren: Ghy had verlooren de importante Plaets van Maestricht, sijn Majesteyt heeft U de selve weder gegeven; uw Commercie, die de Ziel is van uwe Republijcque, was seer verbroken, en is by den Coningh seer avantagieuselijck voor uw Onderdanen gerestabilieert; de Plaetsen, so diep in de Nederlanden, die de selve besat, veroorsaeckte U groote ongerustheyt, sijn Majesteyt heeft die wel willen weder geven, ende cederen 't gene hem toe-quam door soo veel verscheydene respecten, om te formeren de Barriere, die Ghy geloofde soo nootsaeckelijck te zijn voor uw ruste.

En seeckerlijck men behoeft alleen maer te considereren in wat staet sijne Majesteyt sigh als-doen bevont, en hoe veel considerabele Steden de selve gewilligh-lijck hadde toegeëygent aen de publijcque ruste, en tot satisfactie van uw Heerlijckheden, om t'oordeelen, dat de eenige liefde tot de Vrede en uw particuliere consideratie, den selven dese resolutie hebben doen nemen; sijn Majesteyt heeft oock

oock principalijcke gelet in eene soo importante rencontre, op 't vermaeck van weder te geven sijn eerste vrientschap aen de Staten, en haer soo weder te sien in sijn oude Alliantie, met de oude voordeelen, die de selve daer uyt getrocken hebben, gedurende een soo langen tijdt, en soo te contribuëren, gelijck de selve tot noch toe gedaen heeft tot de verseeckertheyt van uw Republijcque. Het is, mijn Heeren, op den selven voet dat sijn Majesteyt U verseeckert, gelijck de selve my belast heeft, op den tegenwoordigen dagh van sijnent wegen te doen, dat de selve voor altijt, voor soo veel in hem is, sal contribuëren tot maintenue van de ruste in de Nederlanden, en t'eenemael den Vrede met Spangie vast te stellen.

Tot alle 't voorsz. gepasseerde, soo avantagieus voor uw Heerlijckheden, heeft sijn Majesteyt met vermaeck sigh van uwe syde laten bewegen, om weder te komen in sijn goede gratie, en zijn in alle occasien, die sedert sigh hebben gepresenteert, gevolgt van nieuwe preuven van de sincere affectie, met de welcke sijn Majesteyt U weder geeft sijn eerste Alliantie; want nauwelijckx hadde de selve ontfangen het Tractaet, dat wy geteeckent hadden met uwe Ambassadeurs, of heeft daer op gesonden de Ratificatien; en sonder te verwachten dat de selve waren uytgewisselt, heeft de selve voorgekomen den wensch van uw Volck, door de Reductie gedaen op 't Recht van Inkomen: oock mede op den selven tijdt, sonder te blyven hangen aen de ordinaris formaliteyten, my aen uw Heerlijckheden willen senden; en my dunckt dat U dese spoedigheyt van my tot U te doen komen, niet anders kont oordeelen, als een seer particulier teecken van sijne Vrientschap, en overvloet van vertrouwen, dat sijne Majesteyt heeft gehad, dat de Staten Generael met vreugde soude confirmeren een Tractaet, dat haer met den Vrede weder geeft de vaste Vrientschap, die sijn Majesteyt t'allen tyden heeft gehad voor uw Republijcque.

Alle 't gene ick aen uw Heerlijckheden by dese voordrage, is seer waerachtigh, en aen de selve t'eenemael bekent; de Acten en Declaratien, die den Coning aen haer gedaen heeft, sijn publijcq, en konnen U dienen voor soo veel verbintenissen van sijne Vruntschap, en verseeckeringe van een geluckige en eeuwigdurende Vrede. Het is dan op huyden, mijn Heeren, dat d'oude affectie van den Coning mijn Meester tot de Staten Generael hervat sijn eerste krachten; op heden, segge ick, dat den Oorlogh, die de selve verandert had, is geëyndigt: 't Is nu meer als oyt, dat Gy kond reeckening maecken op de vaste Vrientschap van sijn Majesteyt op de continuatie van dessels secours (daer van ick ordre heb U te verseeckeren) die U noyt sal mancqueren in uw hoogdringende nootsaeckelijckheden.

Wat my aengaet, die sijn Majesteyt heeft vereert met een soo important en soo aengenaem Employ, en die de selve onder soo veel andere, die bequamer waren als ick, daer toe verkoren heeft, op 't vertrouwen datse ontwijffelijck hadde, gelijck oock aen U schrijft, dat ick particulierlijck onderrecht wesende, gedurende den cours van de Negotiatie tot Nimwegen, van sijn ware genegentheyt tot uwe Republijcq: gelijck ick dan ben verseeckert geweest van 't verlangen, dat Gy hebt doen blijcken, van weder te komen in alle de Verbintenissen, die den Oorlog hadde verbroken, ick te bequamer soude zijn, om U te doen geloven dessels

intentie, en te confirmeren dese goede Unie. 'k Sal alle goede sorge toebrengen in alle mijne applicatien, om de intentien van sijn Majesteyt vast te stellen, en te voldoen aen 't geene de selve van my verwacht; geluckigh zijnde d'eerste geëmployeert te zijn tot het weder oprechten van een Verbintenisse, die de onveranderlijcke Vrientschap van den Coning mijn Meester, de goede Correspondentie van uw Heerlijckheden, en de erkentenisse, die sijn Majesteyt sigh beloost van 't geene de selve tot nu toe gedaen heeft, en van 't geene de selve in 't toekomende vermeent te doen voor uwe Republijcq, ontwijffelijck voor eeuwigh sullen vast stellen. In 's Gravenhage den 1 October 1678.

Den Heer van Odijck antwoorde hier op in soodanige Termen/ als op gelijcke gelegentheyt waren passende: waer na sijn Excell. weder afgegaen is/ en door de voornoemde Heeren in sijn Logement gereconduiseert.

Acht dagen hier na geschiede de algemeene Publicatie en Vieringe van en over de Vrede; maer den Spaensen Minister oordeelende dat te voorbarigh te zijn/ om dat men noch onseecker was of Spangie en Vranckrijck souden ratificeren 't geen tusschen haer gesloten was/ heeft deswegen noch niet willen vieren/ gelijck oock geene van alle d'andere Uytheemsse Ministers/ uytgenomen die van Sweden: Wegens den Staet waren 4 Royale Vuurwercken in de Vyver van 't Hof opgerecht/ alle passende op de Vrede/ die goet effect deden/ nevens noch eenige Wercken van Wapenen en Letteren/ die met Lichten wierden vertoont/ en vorder het ordinaris los-branden van 't Geschut/ &c. Maer behalven dit munten de Vieringe van den Heer Fransen Ambassadeur buyten andere uyt/ sijn Excell. dede verscheyden Sinnebeelden vertonen/ en onder die 7 t'samen gebonden Pijlen/ verbeeldende de 7 Vereenigde Provintien/ t'saem gevlochten met een Struyck Lelien/ en daer by dese Woorden:

QUIS SEPARABIT? Wie sal [dese] scheyden?

Waer van naderhant in Hollandt/ doch by particuliere/ een Gedenck-penningh is gemaeckt: Sijn Excell. liet vorder veel Geldt onder de Gemeente werpen/ en goede Sommen aen den Armen en Godshuysen uytdeelen.

Eer wy nu weder na Nimwegen vertrecken te keeren/ sullen wy Spangie ruymte laten/ om de Vrede te ratificeren/ en eenmael gaen sien wat van verre en naby in dit Jaer meerder is voorgevallen/ als tot noch toe is verhaelt.

't Was Vranckrijck tot in de West-Indien tot noch toe vry wel geluckt: maer Monsr. d'Estree sijn fortuyn daer verder willende voortsetten/ is met een Vloot van 32 Schepen/ daer onder 12 Kapers van de Tortugas/ op hebbende 4600 à 5000 Man/ t'zeyl gegaen/ om d'onse mede van het Eylandt Curacao of anders Curassou/ de West-Indisse Compagnie toebehorende/ te verdrijven/ hebbende eerst d'Engelsse met soo grooten Macht op 't Eylandt van St. Christoffel groote vreese aengejaegt/ tot dat op den 7 Mey t'zeyl is gegaen/ om sijn secreet Desseyn te volvoeren; dan passerende dien dagh voor-by Mevis/ maeckte daer semblant/ al of hy met sijn Vloot weder na Gardeloupe en Martenique wilde laveeren/ maer wanneer dat doncker geworden was/ heeft hy

sijn

sijn cours verandert / en door de Wint geset na de Curacaose Eylanden: En om doen te bekennen waer sijn Desseyn op gemunt was/ deed hy de Prince Vlag verkeert/ met 't Blauwe boven/ ophyssen/ en liet die so wayen/ tot op den 11 Mey/ als wanneer/ soo als hy de Voortocht hadde/ op de Reven van 't Eylant d'Avis/ of 't Vogel-Eylandt/ by nacht is verzeylt/ vallende daer ordinaris soo swaren Stroom of drift van Water/ dat'er wel geoeffender Zee-Lieden als dese zijn gebleven. Hy was van de eerste/ en achter hem volgden noch 12 andere Schepen/ die alle verongeluckt en gebleven zijn/ sonder iets te konnen bergen/ als 't volck ter nauwer noot haer leven; dan echter souden noch wel 500 [illegible] sijne zijn verdroncken/ die vast haer begevende op de gesalveerde Schepen/ welcke uit en van in confusie en disordre van daer zijn vertrocken: Wesende alsoo Curacao niet bekomen en behouden door de Menschen/ maer door de ongeluckige verzeylinge van de Fransse Schepen: de Lijste van de selve is als volght.

Gebleven Schepen.	Capiteynen.	Stucken.	Mannen.
Le Terrible,	d'Estree,	70 Metale,	500
Le Romand,	Marquis de Grandtay,	66 dito,	400
Le Bellicoeur,	Chevalier de Minon,	70 een 3 Metael,	450
Le Bourbon,	Monsr. Recmadeoq,	54 een 3 Metael,	300
Le Prince,	Monsr. St. Auban,	54 een 3 Metael,	300
Le Hercule,	Monsr. Flacour,	52 een 3 Metael,	300
De Beschermer,	Monsr. d'Aspremont,	50 Ysere,	200
La Couche		24 dito,	250
De Coning David,	Monsr. Julian,	14 dito	36
Hier by zijn mede gebleven	3 Espagnoolse Kapers,	18, 12 en 6,	400

Den 13 May noch gebleven.

Le Dromedaire,	Monsr. Perie,	36 Ysere,	60

De volgende Schepen zijn nochtans [illegible]-gebleven.

Le Ducq,	Le Conde de Sourdis,	54 een 3 Metael,	300
Le Brillant,	La Clocheterie,	40 een 4 Metael,	160
l'Alcion,		40 een 4 Metael,	180
Le [illegible],	Monsr. le Dro,	40 een 4 Metael,	160
Le Tardif,	Monsr. Broveden,	24 Ysere,	60
3 [illegible],			120

7 Kapers van de Tortugas van verscheyde groote, gemonteert met 10 tot 4 Stucken; en 2 sonder Geschut, 420

Een Fyn[illegible]-Schip, zijnde een By-loper, om sijn Victualije te verhandelen.

Men kan oock wel dencken dat'er een goede quantiteyt van Vuur-wercken, Bomben en Carcassen moet gebleven zijn, alsoo daer aen over de 3 Maenden aen Martenique met 200 Man hadden gearbeyt; [illegible] zijn gebleven 12 Metale Velt-stucken en 3 Mortiers.

Hier van quam ten eynde van July addvijs in Vranckrijck door eenen Mr. de Bonnevile / welcke met eene van des Conings Fregatten na Curassouw was gesonden / om Monsr. d'Estree aldaer te vinden ; maer komende omtrent het Vogel-Eylandt / sagh aldaer de Wracken van de gebleven Schepen drijven / soo dat wel haest vernam hoe 't met Monsr. d'Estree en de sijne gestelt was ; en na dat eenige van 't Volck / met het gene sy hadden gebergt / had ingenomen / is weder na Vranckrijck gekeert / om de tijdinge van dit groot verlies te brengen / en wierdt seer haest van Monsr. d'Estree met 4 Schepen na Brest gevolgt : De Boucquaniers hebben noch sedert al eenig quaet gedaen / maer de Vloot van d'Estree is met gedevaliseerde Schepen in Vranckrijck gekomen : En al of dat noch niet genoeg was / so komt terwijle ick dit schrijve bericht / dat de overige Boucquaniers / sterck omtrent 700 Man / haer te samen hebbende begeven op een Frans Conings Schip / en daer mede veele insolentien tegens de Spaensse gepleegt / Maracaybo en andere Plaetsen daer omtrent uytgeplondert / 't Schip korts daer aen is gestrant en gebleven / en meest alle die van haer aen Landt quamen / van de Indianen doodt gesmeten zijn.

Maer laet ons eyndeling eens van de Actien der Geallieerde spreecken / het is langh geleden dat wy van haer hebben gedacht / en moeten die derhalven te verder ophalen : Ons laetste seggen was / dat den Hartog van Lotharingen na Neustadt was / om sijn Huwelijck met des Keysers Suster Eleonora / Coninginne Weduwe van Polen / te voltrecken ; sijn Doorl. bevont sigh aen sijn Been / door den val tot Philipsburgh / noch maer tamelijck wel / soo dat de Reyse sacht most opnemen / en arriveerde alsoo den 4 Febrnary tot Baden / tusschen Weenen en Nieustadt / alwaer hem den Marquis de Grana en den Graef van Bucquoy / nevens andere Grooten / quamen ontfangen / om sijn Doorl. na Nieustadt voorsz. te geleyden / maer hy en wilde Baden niet passeren / sonder de Baden te gebruycken : half wegen van daer op Nieuwstadt ontmoeten hem sijn Keyl. Majesteyts Oversten Stalmeester / den Graef van Harrach / den Ritmeester van Walsteyn / de Graven van Mansfelt en Schaffenberg / die uyt haer Koetsen traden / en haer Complimenten aen sijn Doorl. deden ; en vervolgende daer na hare wegh / zijn sy gesamentlijck ten 6 uren des avonts tot Nieuwstadt aengekomen : Sijn Doorl. wierdt door den Hofmeester en Kamerlingen buyten de Poort van 't Casteel beneden aen de Trap ontfangen / en door den Opper-Kamerlingh / die boven aen de Trap stont / gebracht tot aen de Verblijf-Kamer van de Keyser / die sijn Doorl. buyten de selve 3 treden te gemoet trad / 't geen voor een uytsteeckende eer werdt gehouden : Sijn Keyserlijcke Majesteyt bracht hem in sijn Kamer / en deed een Zetel geven / daer op sijn Doorl. geseten / en eenige Woorden met sijn Keyserl. Majesteyt gesproocken hebbende / is door de selve gebracht tot in de Anti-Chambre van de regerende Keyserinne / reyckende den Keyser in het te rugge keeren sijne Hant aen de Lotharingse Edelen tot de Hant-kus : den Hartogh by de Keyserinne geweest zijnde / is voort gegaen na de Keyserinne Weduwe /

alwaer

alwaer de Coninginne van Poolen / sijn Bruydt / met desselfs ongetrouwde Suster de Aerts-Hartoginne Mary Anna / sigh bevont ; sijn Doorl. met een diepe eerbiedigheyt groete haer alle drie / en gingen doen met malkanderen sitten op bysondere Zetels / die voor haer expres bereyt waren / de discoursen waren van hier en ginder ; maer de Keyserinne Weduwe willende de twee Gelieven alleen laten / maeckte de mine / al of iemant moste spreecken / gelijck oock de Aerts-Hartoginne dede / en bleven sy alsoo alleen te samen tot d'Avont-Maeltijt / als wanneer de Edellieden van sijn Keyserl. Majest. en Ministers van alle de Hoven den Hartogh geleyde in een Verblijf / dat expres voor hem in 't Arsenael was gemaeckt / de Keyserl. Beampten dienden hem in 't Avont-eten / doch en at niet in 't publijck / alsoo te Bedde bleef / om sijn Been te meer ruste te geven / tot 's avonts ten 7 uren / als wanneer sigh verboegde na 't Vertreck van de Keyserinne Weduwe / als van waer men sigh na de Hof-Capelle soude begeven ; de Hof-Bediende waren meest gekleet in Habijten met Gout en Silver geborduurt / sommige met Mantels en andere met Rocken / doch meest alle met kostelijcke Kleynodien op de Borst / en Diamante Hoed-Banden ; dese volgde de voornaemste Keyserl. Ministers / doe 12 Ridders van 't Gulde Vlies / in swarte Klederen / met de Ordre om den Hals / en daer op quam den Hartog van Lottharingen self / hebbende sijn Hofmeester den Furst van Lichtim en sijn Capiteyn van de Lijf-wacht den Baron van Chaumberg voor hem / en kort daer op volgde den Keyser / voor wien sigh vertoonde sijn Overste Hofmeester den Graef van Lambert / van Baden / van Walsteyn en die van Mansfelt ; de twee Overste Hofmeesters der beyde Keyserinnen / den Opper-Hofmeester van de Coninginne / en een van de outste Kamerlingen geleyden de beyde Keyserinnen / de Coninginne van Polen en de Aerts-Hartoglijcke Princesse ; de Klederen van de Coninginne waren seer prachtig flonckerende van Edel Gesteenten / de gront / die van Silver was / kost men qualijck bekennen / en daer op waren seer hooge Bloemen / met veelderhande Gesteenten beset / geborduurt ; de Onder-Rock was van Swart / met goude Bloemen : haer volgde de Eer- en Hof-Dames met groote menigte / alle / nevens de vreemde Princessen / pronckrijck opgeciert : In de Hof-Capelle was een Opgangh van 30 schreden hoogh / en 10 a 12 breet / gemaeckt / maer alsoo alle de Dames daer niet op konden / bleven veele op de Trappen sitten: tegens den Altaer over was een Stellagie opgerecht / 't welck met een Carmosijn Kleet / met goude Franje beset / bedeckt was / waer boven twee Zetels stonden / daer op haer de Coninginne en den Hartogh neder setteden ; ter syden was noch een langwerpige Stellagie / daer op den Keyser / Keyserinne / Keyserinne Weduwe en de Aerts-Hartoginne saten : De Ceremonie wierdt van den Graef van Colnitz / Bisschop van Newstadt / die van 2 Prelaten wiert gedient / verricht ; 't selve wiert aengevangen door 't Musijck van Veni Creator, en met het Te Deum Laudamus geëyndigt : In den aenvangh maeckte den Bisschop een diepe reverentie voor hare Majesteyten en sijn Doorl. / en begeerde eerst van den Hartog en daer na van de Coninginne hare verwilliging /

 maer

maer de laetste wende haer eerst met een beleefde neyging na hare Majesteyten / als of sy seggen wilde / dat sy 't aen der selver believen stelde / welcke dan met wencken haer toestemminghe bekent maeckten ; waer op de Zegen met goede bewegingen wierdt gedaen : En na dat het Te Deum gesongen was / quam den Keyser na den Hartogh / om die te omhelsen / maer die booght sigh ter voeten / dat sulckx niet volvoeren konde ; daer na wilde hy 't selve oock de Conninginne doen / maer die greep syn Hant / om die te kussen / 't welck syn Keyserl. Majesteyt niet wilde toelaten : Hier op volgden dan de geluck-wenschingen / en dat den Hartog de Ring aen de Vinger van de Conninginne stack / wiens Hant hy met eene meyninge te kussen / maer sy wilde dat niet toelaten: Vervolgens is men met Trompetten en Herpaucken te rugge na des Keysers Vertreck geleert / even in gelijcke ordre als men daer gekomen was : daer was in een groote Zael een heerlijcke Maeltijt bereyt / die met alle pracht en magnificentie wierdt gehouden ; en van de Taeffel komende / hebben de Keyser en de 2 Keyserinnen de Conninginne Bruydt geleyt in een Vertreck / dat nevens dat van den Hartogh was / van waer den Keyser en Keyserinne na een kleyne reden haer retireerden / verblijvende de Keyserinne Weduwe alleen by haer / tot dat sy te Bedde was / als wanneer het teycken wierdt gegeven aen den Hartogh / die als-doen syn Bruydt quam vinden. 's Anderendaegs sigh geretireert hebbende in syn Kamer / sont haer een groote Diamant / en een ander Juweel / t'saem geset van een groote Saphier / van een Paerle genaemt het Duyven-Ey / en van 2 andere / in forme van Peeren / vergeselschapt van een Tour van groote Diamanten. Voorder wierden de volgende dagen in Feesten / Comedien en andere Divertissementen toegebracht / en de Nieuw-getrouwde ontfingen de begroetingen van alle de Grooten.

Maer de Krijgs-rustingen / alsoo den Hartogh weder het Keyserl. Leger soude gaen commanderen / en gunde deselve geen langer tijt / als dat met syn Gemalinne voor de Vasten-dagen na Inspruck is vertrocken : den Keyser en 't gantse Keyserl. Hof quam korts daer na van Nieustadt weder tot Weenen; alwaer men seer verlegen was over de Ongarisse (soo genaemde) Rebellen / die de Roomse Geestelijcken met alle gewelt trachten te onderdrucken ; doch alsoo 't gemoed geen banden lijd / heeft sulckx tot noch toe geen succes gehad / maer de Keyserlijcke Macht doen verdeelen / en by gevolge merckelijck verswacken.

Met de Switserse Cantons / tot Baden vergadert / is veel spel tusschen de Keyserse en Franse geweest / om de Woud-Steden Neutrael te maecken / en in handen of bewaringe van de voorsz. Cantons te stellen ; maer Partyen konden over de Conditien en maniere hoe niet eens werden / soo dat na veele handeling niet finaels wierdt gedaen. Daer was oock geschil op haer Vergaderingh over de voorgangh der Keyserse en Franse Ministers ; maer wy sullen den Leser niet ophouden met soo tedieuse stoffe / die seer langwijligh van verhael soude moeten zijn.

De Fransen wel gissende dat de Keyserse souden trachten Fryburgh / als

daer

daer mede sy de Meester in 't Brisgouw konden speelen / weder te winnen / hadden een groot gedeelte van de Winter-tijt besteet / om 't selve sterck te maken ; maer de Oorlogs-actien bleven aen die kant rusten / tot dat den Coning van Vranckrijck sijne dingen in de Nederlanden genoegsaem gedaen hadde / soo dat daer door gelegentheyt bequam / om eenige van sijne Troupen na der Elsas te detacheren.

Den Hartogh van Lotharingen quam noch in April tot Eslingen by de Keyserl. Generaliteyt / en den 6 Mey tot Offenburgh ; van waer de Keyserl. Macht / na al een wijl geroepen was van haer Optocht / den 21 dito is opgebroken / marcherende na Altenheym / en van daer op Kust : men was seer onseecker of de Keyserse den Rijn souden passeren / en in der Elsas tegen de Fransse ageren / of dat 'et Fryburg soude gelden / 't laetst wierdt meest gelooft : maer Monsr. de Crequi / die 't Fransse Leger commandeerde / was haer voorgekomen / tot Brisack over Rijn gepasseert / en vervolgens omtrent Fryburg geruckt / so men achte met intentie / om den Oorlog niet alleen so veel te meer tot laste van 't Keyserrijck te voeren / maer oock om de Keyserse te nootsaken aen alle kanten te moeten sorge dragen tot bewaringe van de open leggende Duytse Landen / daer sy Duytsen over Rijn in der Elsas agerende / hare Palen met den Rijn hadden konnen besluyten / des te gemackelijcker / om dat sy de Stadt Straetsburgh met hare Brugge genoegsaem tot haren dienst hadden : De Duytse of Keyserse trachten wel aen de Fransse alle Toevoer af te snijden / maer zijnde de gantse Winter seer veel Voorraet in Fryburgh gebracht / soo twijffelde men / wie het van beyde de Legers langst soude hebben konnen harden : de Keyserse naderden Fryburgh tot op een uur na / maer de Fransse hielden haer daer omtrent alsints in haer voordeel / alsoo toch haer fortuyn aen geen Battailje wilden hasarderen / maer hare Vyanden trachten te matteren / gelijck het voorleden Jaer gedaen hadden. Wy spreecken niet van Partyen / die d'een op d'ander eenigh voordeel hebben gehaelt / alsoo de selve van weynig gewicht zijn geweest : maer de Franssen vast meer en meer Volck uyt de Nederlanden / tot hare assistentie afgesonden / bekomende / soo heeft Monsr. de Crequi geresolveert iets te ondernemen tegens Rijnfelden / als daer hy met de sijne soo veel nader by was / dat hy dat Conquest verhoopte gedaen te hebben eer de Keyserse daer omtrent souden konnen komen / en Fryburgh was toch in genoegsame stant van defentie gebracht : maer den Hartogh van Lotharingen daer van de lucht krijgende / is op Monsr. de Crequi genadert / welcke door een averechtse Tocht den Hartogh dacht te verschoecken / en van achteren in sijn Arriergarde te vallen / doch vindende de Keyserse te wel op haer hoede / soo dat met schade most retireren / trock schielijck weder te rugge na sijn oude Leger-plaets by Fryburgh. Inmiddels waren de Keyserse tot Laugendenzingen gekomen / en vonden de Kerck aldaer beset met omtrent 200 Fransse / onder de Ridders de Sangle en Citardire / die sigh in 't korte / werdende met Canon beschoten / mosten overgeven / soo dat de Cavallery / die Monsr. de Crequi tot assistentie van de sijne had gesonden / te laet quam / en

tot

tot in een Bosch te rugge wierdt gedreven. Monsr. de Crequi had al daegs te voren / namentlijck den 26 Juny / Mr. de Choiseul na Rijnfelden gesonden met 6 Battaillons en 15 Esquadrons / om de Passagien van die Plaets te besetten / waer by sigh Monsr. de Bouflairs mede quam voegen / verlatende de Posten van het Gebergte / waer langs den Grave van Starrenberg / die Duc de Loraine mede met een notable assistentie na Rijnfelden had gesonden / omme dat hy wel gedachten had / dat het de Fransse daer gemunt hadden / geluckelijck passeerde. Monsr. de Crequi poogde de Keyserl. Armee alleen op te houden / hebbende noch Mr. de la Frezeliere met Canon en 4 Battaillons voor af gesonden / om de Casteelen van Rotelingen en Brombach / recht tegen Basel over / in te nemen / terwijl de Fransse Armee maer sachjes soude volgen / begevende sig voor eerst na 't Pleyn van Nieuburg / van waer Monsr. de Crequi den volgende Nacht Mrs. de la Bussiere en de Belvese met 150 Paerden uytcommandeerde / om bescheyt te weten / of de Keyserse Armee volgde / die dese Ruyters vonden by Fryburgh / in 't selve Leger daer te vooren de Franssen gelegen hadden ; de Keyserse vielen aenstonts met 300 Man op dese Troupen / maer die ontquamen 't door een Engte / en de Keyserse te verre haer willende vervolgen / wierden met schade te rugge gedreven : Hier op sont Monsr. de Crequi 's anderendaegs dese Party weder na de Keyserse / doch ondersteunt van 4 Esquadrons ; dese van dito Keyserse vernomen zijnde / heeft den Hartogh van Lottharingen daer tegens gecommandeert eenige van sijn Guardes lichte Ruytery en Curassiers / dan de Franssen zijn voort geretireert / en hebben aen den Mareschal de Crequi laten weten / dat de gantse Keyserl. Armee op haer af-quam ; 't welck dan Monsr. de Crequi / die sigh verswackt vont door het Detachement na Rijnfelden gesonden / en d'andere die de gemelde Casteelen souden forceren / seer scheen te apprehenderen / soo dat sigh by Newburgh voorsz. op sijn voordeel in Bataille stelde / nemende het Reviertje / dat door 't Pleyn aldaer loopt / voor hem ; de Fransse uytgesonden Troupen mosten tot soo verre in confusie retireren / alsoo de Keyserssen haer met groote furie vervolgden / maer scheenen niet gedacht te hebben / dat sy soo na by het Gros van de Fransse Armee waren / nochtans / als brave Luyden hen willende dragen / bleven vechtende tegens de voorsz. 4 Esquadrons / die tot hulp van de eerste waren gesonden : 't Gevecht was scherp / en de Keyserse ontnamen de Fransse eenige Standaerden / doch siende de gantse Fransse Armee op haer aenkomen / retireerden / achter latende den jongen Grave van Lignebille / en eenige andere / dan het verlies van de Fransse was niet minder. Ondertusschen had sigh het Casteel van Rotelingen aen de Fransse Troupen overgegeven / na dat 4 Canon-schoten had uytgestaen / 't welck die van Brombach en andere kleyne Plaetsjes oock volgden / waer door die van Basel geen kleyne jalousye opnamen. Den Grave van Starrenbergh afgesonden / als geseyt / by den Hartogh van Lottharingen / was ondertusschen met de sijne by de Keyserse / die haer voor Rijnfelden voor de Brugge geretrencheert hadden / gekomen : waer tegens Mr. de Choiseul sigh op de Hoogte recht tegen over had

had geplaetst / dan kreegh op den 3 July ordre / sigh tot Hoorn / dichter by den Mareschal de Crequi / te naderen: die geinformeert zijnde dat het voorsz. Keyserl. Retrenchement voor de Brugge van niet veel belang of sterckte was / resolveerde 't selve te attacqueren / eer de Keyserl. Armee daer by soude konnen komen; hy quam dan den 6 July 's morgens in 't Leger van Mr. de Choiseul / van waer voort op de Keyserssen voor Rijnfelden aentrock / die 10 Esquadrons onderwegen hadden geleyt / om de Franssen de Passagie te bedisputeren / doch dese mosten al vechtende retireren / houdende hare Vyanden voor yder Engte eenigen tijdt op / tot dat sy in 't meergemelde Retrenchement voor de Brugge van Rijnfelden quamen / daer alle de Keyserssse Infantery binnen gebleven was / en sigh langs het selve had geposteert: Monsr. de Crequi ging de Wercken / soo veel mogelijck was / besichtigen / terwijl sijne Infantery afwachte / stellende de sijne voor aen tegen het Punt van 't Retrenchement in Batailje / en siende van de Hoogte / dat de Keys. Ruytery binnen de Retrenchementen sigh over de Rijn-brugge begonde te retireren / even al of niet gesint was de Fransse Attacque af te wachten / en dat het selve onder de sijne een ongemeene moet ontstack / soo dede hy sijne Dragonders / sonder het Voetvolck / dat op wegh was / af te wachten / af-sitten / en gesamentlijck op het Retrenchement aenvallen / 't geen sodanigen verbaestheyt onder de Keyserssen / die scheenen te meynen dat sy de gantse Fransse Armee op 't lijf kregen / veroorsaeckte / dat sy na eenige resistentie genoegsaem alle na haer Rijn-brugge vluchten / om daer over haer in verseeckertheyt binnen Rijnfelden te begeven / maer de Passagie niet ruym genoeg vindende / drongen malkanderen in 't Water / te meer / alsoo de Franssen hare Victorie vervolgende / daer op toesetteden / alles neder maeckten dat sy achterhalen konden / en soo dapper op haer invielen / dat het weynigh scheelde / of sy souden met de vluchtende gelijck binnen de Stadt gedrongen hebben; maer den Gouverneur Monsr. de Merty dat vreesende / dede de Valbrugge ophalen / 't welck miserabel voor de noch vluchtende was / alsoo die of haer toekeer tot den Rijn mosten nemen / en alsoo een seeckere doodt verkiesen / of 't gewelt van hare woedende Vyanden verwachten / die hare Vaendels op d'eene syde van de Brugge planten / en haer daer ten deele met Aerde en ten deele met Dooden / die'er veel waren / poogden te omwallen / om bevrijt te zijn voor 't gestadigh schieten van die van binnen; welcke wel considererende / hoe gevaerlijck het soude wesen / de Fransse aldaer te laten nestelen / de Brugge / soo verre die van Hout was / aen brandt staecken / waer door sy Franssen haer voort mosten retireren: En den Mareschal de Crequi wel wetende / dat de Keyserl. Armee niet soude stil sitten / maer hem trachten te volgen / is fluckx te rugge na 't Gros van sijn Armee gekeert / 't welck noch ettelijcke mijlen van daer was / en die de Keyserssen voor Rijnfelden also verkeerdelijck hadden gemeynt / dat haer soo na waren: Het was voor haer geen kleyn ongeluck / dat den Grave van Starrenbergh in 't Gevecht seer wierdt gequetst / als die de principale directie hadde / maer den Gouverneur van Rijnfelden wiert geloost / dat hy sig eerlijck had gedragen. De Franssen

hadden 3 Stucken van de Keyserssen bekomen/ maer van weynigh waerde/ so dat sy 2 van de selve in den Rijn hebben gesmeten; sy hadden weynigh Dooden/ maer meer Gequetsten gekregen/ schoon sy voorgaven/ dat sy niet boven de 4000 Man waren sterck geweest/ en de Keyserssen wel 8000/ maer 't eene is soo veel te weynigh/ als 't ander te veel: de Keyserssen maeckten haer getal niet boven de 5000/ en haer verlies/ dat de Franssen op 2 a 3000 Man/ so Dooden als Gevangen/ schatte/ op maer 1000; doch in der daet had de verwarde vlucht veel Volck doen omkomen/ daer van die van Basel/ met het aflopen van den Rijn/ de teeckenen van Lijcken/ Hoeden/ Klederen en diergelijcke sagen/ eer sy noch wisten wat 'er gepasseert was.

De Messrs. de Choiseul en de Boufflers begaven haer den 8 July voort opwaerts na Seckingen/ alwaer de schrick soo groot was/ dat de Borgers en Soldaten self hare Brugge in brant staecken/ waer van de Vlam door de harde Wint overslaende in de Stadt/ de selve bijna geheel in d'Asse geraeckt is.

Sy poogden vervolgens noch haer heyl op Rijnfelden te versoecken/ met het inwerpen van veele Vuurwercken/ waer door oock diversse Huysen in brant raeckten/ maer wierden door de goede ordre van den Baron de Mercy t'elckens geblust/ soo dat daer niet konden uytrechten/ te meer/ alsoo sy al meer als eenmael hadden gepoogt om een Brugge over den Rijn te krijgen/ maer de snelheyt vande Revier belette sulckx; echter verstouten haer noch eenige Franssen over Rijn te swemmen/ en eenige Schepen/ die omtrent Rijnfelden lagen/ los te maecken/ maer verscheyde van die Waeghalsen wierden door die van Rijnfelden doodt geschoten/ en d'andere kregen noch 6 Schepen los/ die sy lieten drijven daer den Rijn die wilde heen voeren.

Den Hartog van Lotharingen/ duchtende dat de Franssen/ die vast dagelijckx nieuw secours kregen/ souden trachten verder in Swaben in te dringen (vindende nu de swarigheyt van met een gelijcke Armee een Lant/ dat aen alle kanten open leyt/ voor alle invasien te beschermen/ te meer noch/ daer de Franssen met weynigh Treyn en sleep/ en de Keyserssen met seer groote/ hare Legers voeren) is met groote moeyten met sijn Armee door 't swarte Bosch door ongebaende Wegen gepasseert na Lauffenburgh: En eenige van sijne voorste Troupen hen begeven hebbende omtrent het Rotenhuys in een voordeelige hooge Post/ soo is Monsr. de Crequi/ daer van verwittigt zijnde/ daer op afgekomen/ doch de Keyserssen hem vernemende/ hebben niet lange stant gehouden/ en zijn al vechtende na hare Armee geretireert/ welcke de Franssen vernemende/ oock weder zijn geweecken/ steeckende het Rotenhuys in 't wijcken in de brandt/ en achter latende Mr. de Ranes/ die sigh te verre met de Keyserssen had geëngageert/ en doodt gebleven is.

Den Mareschal de Crequi licht konnende afnemen/ dat de Keyserse Armee door dese sware Tocht was gefatigeert/ resolveerde weder schielijck na beneden te keeren/ en sont den Grave van Roye met de Brigade van de Cavallery van Bulonde en Langallerie/ met de Infantery van Champagne en Normandye/ met de Dragonders van de Coninginne/ voor uyt: hy volgde

des

des anderendaegs / maer vernam wel haest / dat van de Keyserssen wierdt gevolgt / nemende hare marsch langst de swarte Bergen / waer op hy aenstonts den Duc de la Force met 1200 Granadiers tot versterking by d'eerste Troupen sont / en is self met de Brigade van Cavallery van Nevel / de Dragonders van den Coningh en die van Listenay dese na getrocken / beveelende aen de Armee / dat die maer soude volgen / terwijl de Artillery tot 60 Stucken toe uyt Brisack soude werden vermeerdert; hy begaf sigh na Gegembach / en was nauwlijckx daer omtrent gekomen / of bejegende de Voor-Troupen van de Arriergarde van de Keyserssen / welcke Duc de Loraine self geleyde / en haer by Ortenbergh was voorgekomen / bestaende uyt omtrent 5 a 6000 Ruyters / en 3 Regimenten Dragonders / die haer langst de Revier scheenen te willen plaetsen en retrencheren; maer Monsr. de Crequi sulckx vernemende / heeft / schoon hy swackst was in Ruytery / echter met de Granadiers / Dragonders en Voetvolck / dat hy by hem hadde / denckende dat sijn Armee ondertusschen soude aenkomen / geresolveert de Keyserssen geen tijdt te laten / maer haer te attacqueren eer sy in bequame postuur souden wesen; doch 't scheen dat de Keyserssen geen intentie hadden omme daer te vechten / also sy / soo dra de mine van de Franssen sagen om te slaen / haer begaven na de Weg van Offenburgh / de Dragonders / die oock afgeklommen waren / trachteden al schietende te retireren / maer de Franssen hier door aengemoedigt / drongen door de Riviere / en de Passagie te enge zijnde om alle de wegh na Offenburg te nemen / mosten verscheyde hare retraite in het Gebergte soecken / 't welck dan eenige confusie onder haer veroorsaeckte / daer door de Franssen gecourageert / soo stout haer vervolgden / dat den jongen Grave van Schombergh / hem te verre begeven hebbende / by de Keyserssen / na dat hy gequetst en sijn Paert onder hem doodt gebleven was / wierdt gevangen genomen: 't Regiment van Harrant van de Keyserssen had de meeste schade geleden / en 2 Standaerden verloren: Monsr. de Crequi was self / doch licht / gequetst / den Marquis van Chastelet en Mr. de Montfort bleven doodt: de Franssen seyden / dat sy wel 400 Gevangenen hadden bekomen. De Keyserssen retireerden na Oberkirch / en de Fransse komende door Ortembergh / daer 200 Man in lagh / soo gaf sigh dat / na eenige resistentie / over; maer den Grave van Starrenbergh ondertusschen te sterck binnen Offenbergh gekomen zijnde / soo dorst Monsr. de Crequi dat niet attacqueren / invoegen te rugge na Straetsburgh is gekeert / willende sigh op d'een of d'ander manier meester maecken van de Straetsburger Rijn-brugge / also de Keyserssen daer omtrent geen andere passagie over Rijn hadden / en eer sy die elders souden konnen veerdigen / soo langh de meester in der Elsas soude konnen speelen; hier toe socht hy dan het Fort Keel / leggende aen de Brugge van Straetsburgh voorsz. aen den Rijn / hebbende een diepe Gracht en tamelijck Guarnisoen / maer anders van geen notable stercke / 't welck men door de veranderlijckheyt van den Rijn hier geen groote Wercken maecken kan / in sijn macht te brengen: hy liet van die van Straetsburg dat Fort eysschen / om de passagie voor sijne Troupen over Rijn / soo hy seyde / te

te verseeckeren/ om / gelijck als de Keyserssen over die Brugge waren gepasseert/ sulckx mede te komen doen; maer dit quam haer seer onverwacht voor/ meynende / dat soo lang den Franssen Resident sigh by haer ophielt / men hare Plaetsen niet en soude attacqueren / dan die ontbood den Mareschal met eene by hem: En sy dit overgeven weygerende / soo ordonneerde hy aen Monsr. de Monclar / die een kleyn vliegend Leger apart had gecommandeert / 't geseyde Fort te attacqueren/ sendende eenige van sijne Troupen tot sijn versterckinge/ en wetende dat Duc de Loraine sigh met de Keyserl. Armee noch aen 't Gebergte bevont / is self na 't voorsz. Fort gegaen / en heeft het ordentelijck laten attacqueren: die van binnen schoten wel dapper / en staecken 4 Huysen / die aen de Gracht stonden / in de brandt / om dat de Franssen haer daer van niet bedienen souden / maer wierden gestadigh beroert van 3 Batteryen / die oock de Brugge beschoten / om haer de assistentie van Straetsburgh te benemen/ en wachte Monsr. de Crequi niet langh / of dede haer sommeren / sendende haer een Missive / waer hy liet weten / dat indien die van Straetsburgh haer Brugge en Forten wilden overgeven / dat hy dan haer in hun vryheyt en rust soude laten: daer op die van binnen antwoorden / dat sy de Brief aen die van Straetsburgh souden brengen / en dat sy van haer Meesters souden hooren/ hoe 't die verstonden/ en soo de Franssen soo lang wilden ophouden van ageren/ dat sy mede soo souden doen: 't Geen Monsr. de Crequi wel toestont / maer siende dat alrede by de sijne een soo grooten Bresse in de Wal was gemaeckt/ die bequaem genoegh was / om de Plaets te bestormen / soo ordonneerde hy onder de Stilstant van Wapenen 't geen tot het attacqueren nodig oordeelde. Doch die van Straetsburg te lang met haer Antwoort vertoevende / soo sond den Mareschal self daer om; dan alsoo die alleene was / dat sy Gedeputeerden aen hem souden senden / met versoeck / dat toch soo lange wilde uytstellen den Storm/ die sy hadden vernomen dat hy op 't Fort van Keel wilde doen/ soo heeft hy sulckx opgenomen voor een beleyt tot uytstel / ten eynde aen Duc de Loraine tijdt te geven / om tot ontset te komen / en daerom belaste hy / dat men aenstonts weder soude losbranden / en den Storm beginnen ; tot teycken van 't welcke hy beval al 't Canon en Musquetten gelijck te lossen: dit geschiede op den 26 July / en den Storm wierdt van 2 kanten aengevoert / waer tegen die van binnen dapper schooten ; maer Monsr. de Vaubecourt naderde met de Granadiers tot op de kant van de Gracht/ en benaude die van binnen derwoegen met het inwerpen van Granaten / dat sy 't selve mosten staecken / en dringende de Fransse vervolgens door de Bresse in 't Fort / soo nam de Besettingh hare vlucht na de Brugge / en daer over na Straetsburgh ; doch eenige / die haer ten uyttersten wilden defenderen / of die soo mede niet voort konden / wierden of doodt geslagen of gevangen genomen / welck getal over de 100 soude zijn geweest / doch de Gevangens sond den Mareschal aen die van Straetsburgh aenstonts te rugge / met dat bescheyt / dat hy haer noch in hare Vryheyt en Neutraliteyt wilde laten / en dat dit innemen niet onderstaen hadde / als om sigh te verseeckeren van de Passagie van de Rijn-brugge.

Den

Den laetsten Juny is den Graef Picolomini met den Baron van Mercy seer geluckigh binnen Straetsburgh gekomen / zijnde in de Wanzenauw bereyts in handen der Franssen / die daer en op andere Plaetsen op de Passagien na Straetsburgh lagen / geweest / maer sigh uytgevende voor den Hartogh van Birckenfeld / daer sijn Lijfreypen wat na geleecken / soo hebben sy hem met den Baron laten passeren.

Omtrent dese tijdt wierdt Duytslandt vervult met de tydinge van de Geboorte van een jonge Keyserl. Prins / waer van de Keyserinne op den 25 July in de Kraem was gekomen / en in 't Doopen door de Pauselijcken Nuntius wierdt genaemt / Jacobus, Joannes, Ignatius en Eustatius: Alle die aen 't Huys van Oostenrijck haer gelegen lieten zijn / toonde haer seer verblijt / om dat sy haer daer door met de Successie konden troosten.

Monsr. de Crequi trachte op alle manieren die van Straetsburgh tot de Neutraliteyt / soo als hy die begeerde / te brengen / en dat sy de Keyserssen niet meer over hare Bruggen souden laten passeren: maer 't zy dat de Straetsburgers meer inclineerden tot haer Landtslieden / of dat d'aenkomst van den voorsz. Grave / met beloste van groote Assistentie / haer bewoogh / hy konde noyt tot sijn oogwit komen / en wel siende / dat dit Fort of Schansse van Keel niet suffisant en was om de Keyserl. Armee / als die daer quam / te weeren / en dat hy noch met sijn Armee niet gesint was daer te blijven / alleen om dese Sterckte te defenderen / heeft het op den 4 Augusti belast te doen raseren en slechten / 't welck op den 5 al beschickt was / soo dat op den 6 de Brugge van Straetsburgh / soo verre hy van die kant konde / heeft in brandt gesteecken / en eenige Bogen daer door doen vernietigen / als mede het Dorp Keel / en is met de gantsche Fransse Armee tusschen den 7 en 8 over de Fransse Brugge tot Altenheym den Rijn gepasseert / begevende sigh aen de over-syde des Rijns in der Elsas / na het Velt-Leger dat Monsr. de Monclar aldaer had geformeert / latende aen die van Straetsburg weten / dat hy de Brugge niet en hadde doen verbranden / als om de Keyserse de passagie daer over te verhinderen; die in der daet hier door seer geincommodeert zijn geweest / want daer na ergens elders de passagie hebben moeten gaen soecken / en swaerlijck hebben konnen vinden.

Den Hartogh van Lotharingen / gissende dat de Franssen self het ooge op Straetsburgh hadden / en door dit verbranden van de Brugge alle secours voor die Stadt meynden te verhinderen / liet aenstonts 6 a 700 Ruyters en 1000 Man te voet in Schuyten over Rijn setten / en daer binnen trecken: het geen Monsr. de Crequi tot nadeel van de Stadt opnemende / die weder heeft beginnen te naderen / en als die sigh nu genoegsaem voor Vyant had verklaert / tracteren / doende voort na de Sterre-Schans / gelegen tusschen de Stadt en den Rijn / aen de voorsz. Rijn-brugge / doch aen d'andere kant als Keel / approcheeren / en seeckere Herberge / noch nader aen de Stadt gelegen / in besettinge nemen: waer op die van binnen de Stadt ongemeen begonden te canonneren / om daer door de voorsz. Herberge te ruineren; doch siende dat echter de Fransse

stant hielden/ inclineerde de Magistraet / om met Monsr. de Crequi te tracteren/ om alsoo sijne verdere desseynen te voorkomen ; maer 't gemeene Volck/ verbittert op de Fransse/ wilden de Gedeputeerden niet laten vertrecken/ doch begeerden tegens de Fransse Dragonders / die in de voorsz. Herberge waren/ uyt te trecken / om die van daer te jagen ; welck eerste sy wel onderstonden/ maer dorsten het laetste niet wagen / te meer / alsoo Monsr. de Crequi noch eenigh Volck tot versterckinge van de sijne daer na toe had gesonden / die de uytgekomene / niet tegenstaende onder 't Canon van de Stadt waren / deden retireeren/ slaende eenige van de selve doodt/ doch van de Franssen bleven mede wel 30 Ruyters. Die van de Magistraet aldus merckende / dat de Franssen vast avanceerden / en haer saecke verslimden / sonden haren Secretaris aen den Mareschal / om nader te tracteeren / mits dat men hare Stadt liber en vry soude laten : En alsoo wiert een Accoort ontworpen/ waer by bedongen wiert/ dat aenstonts alle Hostiliteyten souden ophouden ; dat de Straetsburgers het Duytse Guarnisoen souden laten uyt-trecken / soo dra sy soo veel Switsers/ als sy nodigh oordeelden / hadden bekomen / en haer Neutrael houden / en dat daer op de Fransse Armee het District van Straetsburgh binnen tweemael 24 uren soude quiteeren / met al 't geene dat sy van haer geoccupeert hadden. Maer als hier mede den Secretaris in de Stadt quam / was daer juyst den Prince van Baden binnen gekomen/ die haer aenmoedigde met assistentie als andersints / om dese Conditien niet aen te nemen / soo dat die van binnen weder begonden te schieten ; dan die van de Sterre- en Eel-schans / vreesende voor bestormt te worden/ hadden onder tusschen die verlaten/ hebbende Monsr. de Crequi / in de Loopgraven zijnde / een schoot door sijn Hantschoe en Hemde gekregen / en sijn Pagie / dichte by hem zijnde / door sijn Peerd : doch van de Keyserse waren by het defendeeren van dese 2 Schanssen de Graven van [illegible]/ van Turn en den Colonel Salm gebleven: de Franssen vonden binnen de selve 27 Stuckjes/ die sy aenstonts na de Stadt keerden/ alsoo de Keyserl. Ruyterye/ die tot assistentie was gesonden / buyten de Poorten was gelogeert : En alsoo men hier uyt afnam / dat den Mareschal sijn heyl verder tegen de Stadt soude soecken / soo heeft den Heere Hartogh van Lotharingen geresolveert een vliegende Brugge tot Lauterburgh/ eenige mijlen beneden Straetsburg / tot het oversetten van sijne Troupen te gebruycken / om de Stadt ter tijdt van noot te komen assisteeren: maer om dit te verhinderen / sond den voorsz. Mareschal Monsr. de la Roque / Brigadier van de Fransse Cavallery / derwaerts / met omtrent 400 Ruyters en eenige Dragonders/ om/ soo veel mogelijck/ de Keyserssen het overkomen te disputeeren/ gelijck de selve oock het geluck had van aldaer ter plaetse te komen / als alleen eenige 100 Man te voet van de voorsz. Keyserssen overgeset waren/ en die haer noch in geen genoegsame posture van defentie hadden gestelt / terwijl de Schuyten weer na d'andere kant waren/ om meerder Volk over te halen; dese dan zijn door de Franssen geattacqueert/ 2 a 300 ne'er gemaeckt / eenige gevangen genomen / en de rest vluchtende na den Rijn / is daer verdroncken / trachtende de Keyserssen met schieten van de over-

overzyde de hare wel te secondeeren/ maer konden seer weynigh helpen. En also den Hertogh van Lotharingen ondervindende de difficulteyt/ die de Franssen hem tegens het overkomen maeckte/ is noch lager na Philipsburgh getogen/ om daer den Rijn te passeren: waer op den Mareschal de Crequi met sijn Armee aen d'andere syde des Rijns mede nederwaerts tot Weyssenburgh is gekomen/ en eenige van sijne Troupen tot Landauw genadert/ om aldaer alle de Voeragie en Levens-middelen te consumeeren/ eer de Keyserl. Armee daer soude konnen komen: Gevende dit aen de Plaetsen na de Paltz beneden aen den Rijn gelegen/ bysondere ontsteltenisse/ weshalven oock die van Spiers Gedeputeerden aen Monsr. de Crequi sonden/ om Neutrael te verblijven; 't geen hy haer consenteerde. De Keyserssen maeckten een Brugge by Schreck over Rijn/ en lieten een gedeelte van haer Troupen/ doch meest Ruyterey/ daer over trecken/ die onder de Generaels Caprara en Schultz daer stant gehouden hebben/ maer daer is niet als met Partyen op malkanderen geageert; doch 't Landtvolck is aen alle kanten jammerlijck geruineert/ sonder dat'er heel veel onderscheyt tusschen Vriendt en Vyandt is gemaeckt: En hier door de Levens-middelen schaers werdende/ hebben de Keyserssen haer voort na de Paltz/ ja geheel tot Franckfort toe verspreyt.

Monsr. de Crequi hadde nu al op verscheyde wijsen die van Straetsburgh getracht aen sijn hant te krijgen/ gelijck meermalen is gedacht/ haer dan als Vyant tracterende/ en Mandaten tegens haer uytgevende/ en dan weder met beleeftheyt en goede beloften; maer 't zy dat de Straetsburgers de Franssen niet en vertrouwden/ om dat doorgaens de actien vyandelijck bleven/ of dat sy te grooten Keyserl. Guarnisoen/ zijnde by de 10000 Man/ in hadden/ konde hy als noch sijn oogwit niet bekomen: En daer by quam/ dat de Keyserssen weder eenige Eylandekens in den Rijn hadden vermeestert en beset/ waer door den Toevoer soo na de veroverde Schanssen als self na het Leger te Water wierdt belet; gelijck dan op eene tijdt van 16 Schepen 14/ die derwaerts met Voorraet wilden/ door de Duytsen zijn wegh-genomen/ bekomende daer by 1123 Sacken Meel/ 20 Vaten Wijn en 10 Brandewijn/ 2000 paer Schoenen/ en 18000 Rijckxdls. aen Gelt/ nevens 62000 Brooden/ met een groote quantiteyt van Vlees/ Speck/ &c. welck meestendeel men voort na 't Fransse Leger soude hebben gevoert/ als waer toe verscheyde Schepen uyt de Wanzenauw/ daer de Franssen mede lagen/ opwaerts na de Schanssen waren gekomen/ om dat Goet van daer af te halen/ maer 't selve was haer/ als geseyt/ alvoren ontnomen. En ondertusschen Monsr. de Crequi met de sijne de meeste Voorraet omtrent Weyssenburgh en Landau hebbende geconsumeert/ is in 't begin van October weder van daer opwaerts getogen/ begevende hem met een groot gedeelte van sijn Leger na 't Casteel van Lichtenbergh/ daer noch Keyserl. Guarnisoen binnen lagh/ namentlijck 300 Man/ en de Boeren veel Goederen in gevlucht hadden; 't selve oordeelde men seer sterck/ als gelegen op een Rots/ maer de Stadt niet te houden zijnde/ staecken die van binnen self in de brant/ en retireerden haer in 't Casteel/ dat de Fransse

noch

noch 9 dagen werck gaf/ schietende dapper en doodende verscheyde van de selve; den Grave van Montperaux wierdt sijn Hant en Hoet doorschoten/ soo als hy met den Mareschal de Crequi sprack/ drie andere swaerlijck gequetst/ terwijl hy haer wees wat sy te doen hadden/ en 2 andere daer omtrent sneuvelden: De Franssen sochten de Kasse op alle manieren te doen springen/ 't geen in 't begin niet wel wilde gelucken/maer eyndeling aen verscheyde kanten Mijnen vaerdigh hebbende / om die te laten springen / soo wilde den Commandant/ zijnde den Oversten Lt. Dolne/ dat niet verwachten/ maer gesommeert zijnde/ gaf de Plaets op goede Conditien over; de Franssen vonden daer 30 Stucken in: En 't was seer buyten gissinge van de Keyserssen/dat dese Plaets / die men voor onwinbaer had uytgekreten / sigh soo dra had overgegeven/ maer alsoo sy self het Guarnisoen binnen Straetsburg sagen aenkomen/ soo verdween alle twijffel.

De Franssen ondertusschen merkende/dat de Keyserssen vast arbeyden/om over andere Wegen den Rijn te passeren / en also de Passagie na Straetsburg af en aen te gebruycken / hebbende daer toe noch eenige Eylandekens in den Rijn ingenomen/ soo heeft Monsr. de Crequi Monsr. de Monclar met een gedeelte van sijn Armee na Straetsburg gesonden/ die de Keyserse en Straetsburgers uyt 3 Posten / welcke sy in hadden / daer onder die tot Nieuwenhof/ waer langs sy de Passagie na Offenburgh hadden open gehouden / verdreef/ na dat sy eenige tegenweer hadden geboden : maer vindende de Franssen swarigheyt / om de Forten of Schanssen aen de Straetsburger Rijn-brugge te houden / zijn sy derwaerts getogen / en hebben de Brugge / soo verre als sy konden / geraseert en verbrant / en daer na de Tol- en Sterre-Schans beyde gedemolieert en verlaten / en voorts alles daer omtrent geruineert hebbende/ zijn voort na Brisack getrocken.

De Keyserl. Armee/ om de Franssen t'observeren/is oock weder opwaerts na Offenburgh gekomen. Maer daer is sedert niet van waerde gepasseert/ als dat tot Weyssenburgh een t'Samenkomst is aengestelt / om van een Stilstant van Wapenen te spreecken: doch de Franssen voor eerst voor staende/ dat de wedersijdts Armee voor de Winter-tijdt uyt der Elsas en de nabuurige Landen souden vertrecken / als de Keyserse na de Keyserl. Erf-Landen / en de Franssen na 't Franche Comté en Lotharingen/so is 'er niet van gevallen/ alsoo de Keyserssen sulckx niet aenstont / achtende 't selve niet egael te wesen/ gemerckt sy oordeelden / dat in de Landen van het Rijck zijnde / in het hare logeerden / daer de Franssen / als vremde / alleen behoorden uyt te trecken: En alsoo heeft een yder sijn Winter-quartieren gesocht / daer die best konde vinden. En dit is al 't geen tusschen 2 Armeen/Keyserlijcke en Fransse / yder geschat tusschen de 30 en 40000 Man / van dit Jaer is gepasseert / doch de Keyserssen zijn in 't begin stercker geweest als daer na/ niet alleen om dat in verscheyde Rescontres ongeluckigh waren geweest / maer oock / om dat door sware Leger-tochten seer afgemat waren.

In 't Noorden en Oosten zijn de Krijgs-Actien der Geallieerde ongelijck

voor-

voorspoediger geloopen: Den Grave Coningsmarck had wel in 't begin het geluck van Rugen voorspoediglijck te vermeesteren / maer 't selve heeft maer gedient om de Victorien van den Heere Keurvorst van Brandenburgh te glorieuser te maecken: In 't begin wilde hy (Grave Coningsmarck) betonen/ hoe veel hem de moet door de voorsz. veroveringh gewassen was / want heeft met 3000 Ruyters en 1000 Man te voet / gepasseert zijnde over de Passe tot Cribzees/ een inval in Meckelenburg gedaen / lichtende het Guarnisoen/ dat van Neder-Saxisse Trouppen in Rubnitz lagh / daer uyt / en is gemarcheert tot Swan/ 2 mijlen van Rostock/ daer sigh soo lang heeft opgehouden/ en hier en ginder goede buyt gemaeckt / tot dat hy vernam dat de Lunenburgse Trouppen / die de Brandenburgse souden ondersteunt hebben / te sterck op de been quamen/ soo dat hy tijdelijck met sijne gemaeckte Buyt te rugh na Straelsont is gekeert: Echter wilde het voor datmael niet gelucken/ dat de Lunenburgse de Damgarter Schansse konden vermeesteren / als daer in verhindert werdende door het veelvuldige Winter-Water.

Den Coningh van Denemarcken siende/dat dit Jaer geen nieuw Secours te Water uyt dese Landen was te verwachten/heeft den Heere Grave Tromp uyt sijne Dienst ontslagen / alsoo vermeynde / dat het nu wel met sijn eygen Volck soude konnen doen / en heeft den Heer Niels Juel tot sijnen Admirael Generael en geheyme Raedt aengestelt. Van sijn Excell. Tromp versocht zijnde by den Heere Keurvorst van Brandenburgh / om te willen by hem komen / heeft sigh hier nae by sijn Keurvorstel. Doorl. begeven / waer van namaels meer sal te seggen zijn.

Den Coning van Sweden hielt met sijn Macht Christiaenstadt / als van groote aengelegentheyt voor Sweden zijnde / beset ; en alsoo de Deenen die Plaetse swaerlijck konden ontsetten / als wat verre van het hare af gelegen zijnde/soo hebben sy/ om diversie te maecken/ 't een en 't ander ondernomen.

Op den 6 Mey heeft sigh den Gen. Major Noerheyn en den Gen. Major Rantzauw met 1000 Man / soo Ruyters / Dragonders / als Voetgangers en Granadiers / uyt Landtskroon begeven na Engelholm / leggende 3 mijlen van Elsenburgh / op de Wegh van Helmstadt / alwaer de Sweden met 120 Man een Schans voor de Stadt beset hielden ; dese hebben sy den 7 's morgens ten 5 uren geattacqueert / en de Sweden gedwongen dito Schans te verlaten/ retirerende over een Brugge/ die sy af-braecken/ in de Stadt: maer de Deenen haer Victorie vervolgende / te meer/ om dat den Commandant weygerde de Plaets goetwilligh over te geven / soo hebben sy de Stadt van 4 kanten geattacqueert / en van 2 / daer onder mede van de afgebroocken Brugge/ door-gedrongen: de Sweden retireerden haer achter de Kerck / in een Afsnydinge / alwaer de Deenen haer niet wel komende meester werden / den brant in de naeste Huysen hebben gesteecken/ daer door de Vlam voort gaende/ 't gantsche Stedeken overweldight heeft / geraeckende alsoo in d'Asse alle de Voorraet/die de Sweden daer gebracht hadden/en blyvende niet als een Huys en de Kerck over eynde: 't Guarnisoen quam meest om hals / uytgenomen

den Commandant / een Sergeant / een Corporael en 10 gemeene Soldaten/ die gevangen wierden genomen : de Deenen hadden 15 Man verloren en 30 Gequetste ; de Schans hebben sy gedemolieert / en 't Geschut / zijnde Ysere Stucken/ in de Ruwe geworpen.

Op den 17 Mey heeft gedachten Gen. Major Rantzau een Adelijck Hof/ gelegen tusschen Landtskroon en Maelmuyen / genaemt Borreby / waer in 110 Sweetse Soldaten verschanst lagen/vermeestert/dwingende de selve door het inwerpen van Granaten tot overgeven / eer die van Maelmuyen tot secours konden komen : 't Guarnisoen versocht af te trecken/ maer te lang sammelende/ most sig op discretie overgeven/soo dat het selve gevangen na Landtskroon wierdt gebracht / en heeft den voorsz. Gener. Major de Stucken / die daer op waren/ in 't Water laten werpen/ en 't Hof in brandt steecken.

De Deensse Vloot in 't begin van Juny uytgelopen / en den 14 van de selve Maent voor Ystadt komende / heeft aldaer een groot Magasijn geplondert/ en 't Goedt op de Schepen gebracht/ en voort de rest in de brant gesteecken.

Den Gen. Arensdorf vernomen hebbende / dat den Sweedsen Commandant in 't Casteel van Elsenburg gebreck aen Proviant hadde / en sigh deswegen bediende van 't gene in de Stadt was / heeft den Gen: Major den Hartog van Croy met 300 Man te voet en 300 Dragonders derwaerts heen gesonden/ om de daer zijnde Voorraet af te vervoeren of wegh te nemen ; dese quamen tusschen den 18 en 19 Juny voor die Stadt / en bekomen die / maer vonden soo weynigh tegenstant/ dat niet een Man van haer doodt bleef/ en zijn daer den gantschen dagh gebleven/ ruinerende al 't gene sy van Voorraet in het Vaertuygh/ daer toe mede gevoert / niet en konden bergen : Die van het Casteel schoten wel dapper / en wierpen eenige Bomben / maer konden de Deenen weynig leet doen / soo dat alleen 2 Tambours van de Dragonders gedood en 4 gequetst wierden.

Maer 't gene waer mede de Deenen een grooter diversie voor hadden / was dat den Heer Grave Guldenleeuw in Noorwegen had aengevangen Bahuys/ een ongemeene Sterckte / by Gottenburgh / te belegeren : En om 't selve te dwingen / wierden 5 Bateryen met 24 halve Cartouwen op de Fortuynenbergh opgerecht / behalven noch 4 Bateryen op 't Eylandt Hising / en met de eerste dingen sy op den 15 Juny aen te schieten / waer tegens die van binnen niet schuldigh bleven / maer het dede wedersijts weynigh effect / als dat den Tooren en al 't gene boven de Sterckte uytstack / seer wierdt beschadigt. De Stadt Kongel / dicht by Bahuys gelegen / staken die van binnen self in brant. Doch de Sweden / die sigh aen dese Vestinge seer veel gelegen lieten zijn/ vergaderden tegen de Deenen tusschen Gottenburg en Waersburgh een Armee.

Den 1 July heeft een Deensse Party het Adelijck Hof Knudstrup ingenomen/ en 't Guarnisoen/ dat daer in lagh/ sterck over de 100 Man/ op discretie gevangen bekomen.

Maer om in Schoonen iets van meer gewicht t'ondernemen / wachte men op d'aenkomst van de Auxiliaire Munsterse Cavallery / zijnde de Infantery

al

-al gearriveert; dan die door contrarie en weynigh Wint te lang vertoevende/ en de Sweden vast met allen yver de Belegeringh van Christiaenstadt voortsettende / soo heeft de Coning van Denemarcken geresolveert het Casteel van Elsenburgh met geweld te doen aentasten / waer toe van den Gen. Major den Hartogh van Croy met 1200 Man voor uyt heeft gesonden / om weder post in de Stadt Elsenburg te nemen/en heeft dese van den Baron van Wedel met de Munsterse Infantery van Lamberson laten volgen/ en zijn sy also gesamentlijck op den 4 July voor 't gemelde Casteel van Elsenburgh geruckt / dat sy hebben omcingelt / en aenstonts een Circumvallatie doen opwerpen / om by alle voorval in sekerheyt te leggen/en hebben 't Casteel voort doen op-eysschen: den Sweedsen Commandant / zijnde den Oversten Karel Haar / antwoorde/ dat hy geresolveert was / 't geen hem was toevertrouwt / ten uyterste te defenderen: daer op de Deenen resolveerden de Tranchee te openen/en 't Casteel besonderlijck met inwerpen van Granaten te benouwen / waer mede 4 dagen werden toegebracht/ en voort alles bereyt met het vullen van de Gracht/ aenvoeren van Harkê en Tackebossen/en 't geen men meer nodig oordeelde om een generale Storm te doen: 't welck den Sweedsen Commandant/ die sig reets tot die tijdt toe vry dapper hadde gedragen / als hebbende over de 40 gemeene Soldaten en een Opper-Officier verloren/ bemerckende/ en vernemende dat de Mineerders met hare Wercken noch vaerdigh waren/ soo heeft hy den 7 's avonts ten 9 uren de Chamade laten slaen/ en versocht te accorderen/ 't geen hem toegestaen is/ en 't Accoort getroffen: En daer op is 't Guarnisoen/ 300 Man sterck / af/ en de Deenen / onder den Oversten Pot/ als Commandant/ daer in getrocken; de Deenen hadden omtrent 150 soo Dooden als Gequetsten: de Accoorts-Poincten waren dese.

Verkorte Articulen van 't Accoort van 't Casteel van Elsenburgh.

1. DAt het Guarnisoen soude uyt-trecken met opper- en onder-Geweer, met vliegende Vaendelen, Kogels in de Mont, brandende Lonten, en yder met 10 schooten voorsien. 2. Dat de Civile Beampte, welcke in Sweetsen dienst waren, insgelijckx vry souden mogen af-trecken, en 't Guarnisoen volgen. 3. Dat de Militaire en Civile Beampte haere nodige Bagagie onverhindert souden mogen mede voeren. 4. Dat eenige Boere-Wagens souden verschaft werden, om die nevens de Siecken te vervoeren. 5. Dat het Guarnisoen noch Civile Beampte geen molest op de Weg soude werden gedaen. 6. Dat de Afmarsch des anderendaegs 's morgens ten 9 uren soude geschieden, en 't Guarnisoen direct na 't Sweetse Leger geconvoyeert werden. 7. Dat den Oversten Haar, tot verseeckeringh van 't Convoy, 2 Opper-Officiers tot Gyselaers soude laten. 8. Dat alle Deenen en Overlopers souden overgegeven werden. 9. Dat de Krijg- en Mont-Munitien, die in 't Casteel waren, volgens Inventaris, souden overgegeven werden. 10. Alle Deense Gevangens los gelaten. En ten 11. Dat de groote Sweetse Vlagge, die aen die Vestinge was gegeven, daer binnen soude blyven.

Al 't welcke op den 7 July 's avonts ten 10 uren soo is geconsenteert en on-

verteeckent by Gustaef Wilhelm / Fryheer van Wedel / en den Hartogh van Croy / en is oock vervoorlijck achtervolgt. 't Guarnisoen komende aen de Gedinger Brugge / ontmoete daer den Coningh van Sweden met 8000 Man / die gedachten scheen gehad te hebben / om 't Casteel te komen ontsetten / maer was te laet / waerom van den Commandant in arrest dede nemen.

De Deensse Vloot had de Sweedse / die uytgekomen was / getracht te attacqueren / maer de selve liep in Calmar-Sont binnen / soo dat tegens haer niet en konde doen. Daer na is sy voor Straelsont geweest / om die Haven met het sincken van eenige Schepen te bederven / en het uytlopen der Kapers te verhinderen / maer had geen succes: En haer weder na Bornholm begevende / leed door een groote Storm merckelijcke schade.

De Coningh van Sweden hadde ondertusschen eenige 1000 Man gedetacheert tot versterckinge van de sijne in Noorwegen / om die van Bahuys te ontsetten; van waer gestadigh tydingen door de Deenen wierden gedivulgeert / even al of 't op 't uytterste was gekomen / apparent om de Sweedse Armee tot het verlaten van Christiaenstadt te bewegen; daer was dapper op gecanonneert / en Bomben en Granaten in geworpen / maer anders noch weynigh gewonnen: maer wanneer dese Assistentie by de Sweden in Noorwegen was gekomen / en dat die daer op de Deenen naderden / soo hebben sy de Belegeringh gequitteert / en haer Leger in brant gesteecken / sonder een Batailje te dorven wagen / als hen te verre / namentlijck wel 18 mijlen / van haer uytterste Grensen / bevindende. De Sweden zijn voort in Noorwegen ingetrocken / hebben aen de Bergh-wercken en hier en ginder eenige schade gedaen; maer alsse daer weynigh te halen is / zijn sy oock weder geretireert / van wierden in 't retireren van eenige Deensse Troupen merckelijck beschadigt.

Ondertusschen liep het met Christiaenstadt op het uytterste / niet dat de Sweden daer soo hart op toesetteden / hoewel sulckx wel in 't begin hadden gedaen / doch waren t'elckens door den Gen. Major Osten / die daer binnen commandeerde / rustigh afgewesen / maer die van binnen waren ten eynde van Victualie gekomen: hierom dan heeft de Coningh van Denemarcken geresolveert voor 't uytterste het Ontset te ondernemen / en is ten dien eynde den 25 July met de Deensse Armee / sterck tusschen de 12 en 14000 Man / van Landtskroon opgebroocken: den Gen. Arenstorf en den voorsz. Hartog van Croy voerden de rechter Vleugel; den Gen. Lt. Wedel en den Gen. Major Meercheym / hebbende onder haer de Munstersse / geleyden de lincker Vleugel / terwijl den Coningh en de Grave van St. Paul het Corps commandeerde: de Deensse Vloot wierdt mede na de Haven van Christiaenstadt gecommandeert / om te sien / of men van de Zeekant geen opening soude konnen vinden / of immer eenige diversie maecken / maer heeft weynigh konnen doen: En nu de voorsz. Deensse Armee al tot aen de Posten der Sweden was genadert / soo vonden sy die in soo stercke Wercken / voorsien met diversse Schanssen op de voornaemste Toegangen / dat 'er geen apparentie scheen / om het Ontset te wegh te brengen; echter / of de Sweden hadden willen uyt-komen / sond de

Co-

Coningh van Denemarcken sijn Bagagie te rugge na Landtskroon, ten eynde te liberder een Batailje te konnen slaen: maer de Sweden hebben haer binnen hare Beschanssingen gehouden, en de Deenen geen kans tot ontset gesien, hoewel die van binnen, schoon, als gesegt, ten eynde van Victualie waren, op hope van dien te langer hadden geopiniatreert: doch eyndeling soo verre gekomen zijnde, dat sy Paerden en Katten mosten eten, en maer een Broot meer over ig hadden, so hebben sy de aenbieding der Sweden, van goede Conditien te maken op den 13 Aug. aengenomen, en sijn haer de volgende Conditien geaccordeert.

Verkorte Accoorts-Poincten wegens 't overgeven van Christiaenstadt.

1. DE Zuyder-Poort by provisie in te ruymen, om door een Compagnie Sweden beset te werden, en de geheele overlevering op Maendagh ten 6 uren 's morgens te doen. 2. Als wanneer het Guarnisoen na Krijgs-gebruyck sal uyt-trecken, en na Elsenburgh geconvoyeert werden. 3. Den Medicus, Proviant-meester, Priester en Backer daer onder begrepen. 4. Als oock den Deensen Amptman en Commissarissen. 5. Item, alle de Civile Bedienden. 6. Sal het Guarnisoen Kruyt en Kogels tot 24 schoten, en Proviant voor 4 dagen, mede nemen. 7. Item, 3 Drie-Ponders Metale Slangen, en een Vuur-Mortier, met haer toebehoren, en Kruyt en Kogels tot 12 schooten. 8. 100 Wagens tot het afvoeren van de Nootwendigheden, Zadels en Tuygh van Ruyters en Dragonders van 't Guarnisoen, Krancken, en Geweer der verstorvene Soldaten, te verschaffen. 9. De vreemde Overlopers mede vry na Elsenburgh uyt te trecken, en de geboren Sweden gepardonneert, en na huys te mogen reysen. 10. Niemant in 't af-trecken iets met gewelt af te nemen, of tot dienst onder de Sweden te dwingen. 11. Het achter geblevene, soo Luyden als Bagagie, sonder tegenspreecken te laten volgen. 12. Een suffisant Convoy met de nodige Provisien tot de marsch van 't geseyde Guarnisoen te verschaffen. 13. Deensse Gyselaers tot aen de volle nakominge van 't Accoort in de Stadt te laten, die naderhant met de Bagagie over Zee na Coppenhage sullen werden te rugh gesonden. 14. De begane excessen in 't af-trecken of marcheren sullen gestraft werden, en 't gemelte Accoort niet prejudiciëren. 15. Wegens pretentien over Schulden van 't Guarnisoen, is sulckx bygeleyt, en sal derhalven niemant daerom werden gemolesteert. 16. De Deenen sullen kort na d'Aftocht kennis van d'Overgaef door 2 Officiers aen haren Coning mogen geven. 17. De bygesette Lijcken sal men op 't eerste aensoeck laten volgen. 18. Een generale Amnestie van alles. 19. Versekering van gene verborge Minen of anders, en dat de overige Proviant en Munitien opgeschreven, en getrouwelijck overgelevert sullen werden. 20. De Sweedse Bettinge der ingeruymde Post sal voor de gantsche Aftocht over de 20 schreden daer niet uyt mogen gaen. 21. Alle het bovenstaende op Cavaliers Parole na te komen. Gedaen tot Christiaenstadt den 14 Augusti 1678.

Was geteeckent,

(L. S.) *Karel Hendrick van der Osten.*	(L. S.) *Rutger van Aschenbergh.*
(L. S.) *Andreas Fuchs.*	(L. S.) *Axel Wachtmeester.*
(L. S.) *Georg Christof van Butkammer.*	(L. S.) *Axel Roland.*

Dienvolgende is het Guarnisoen / sterck omtrent 13 a 1400 Man / met Pack en Sack daer uyt getrocken/en na Elsenburg gemarcheert: de Deensse Armee / die sigh soo lang daer omtrent had gehouden / schoon den Coningh al eenige dagen te vooren na Coppenhage was gekeert / is daegs daer aen oock weder te rugge getrocken; 't welck de Sweden vernemende/ vielen met 600 Ruyters achter in de Arriergarde / maer mosten met verlies van over de 100 Man retireren: en op dat de Sweden in Lunden haer niet weder mochtē postē-ren/hebben de Deenen alles aldaer geruineert/en zijn na Elsenburg getrocken. En alsoo de Sweden de handen nu ruym hadden / heeft men van de Deensse kant de Militie uyt Noorwegen weder te rugge ontboden / om de Sweden alsoo te beter gewogen te zijn. Den Heer Gener. Arenstorf / die omtrent het Ontset 't meeste bewint hadde gehad / verviel by dese occasie in disgratie van den Coningh van Denemarcken/en wierdt deswegen van sijn Bedieninge af-geset/gearresteert en namaels te recht gebordert/ doch is anders niet veel van gekomen: Sijn Commando over de Armee is aen de Munstersten Gen. Lt. den Vryheer van Wedel opgedragen.

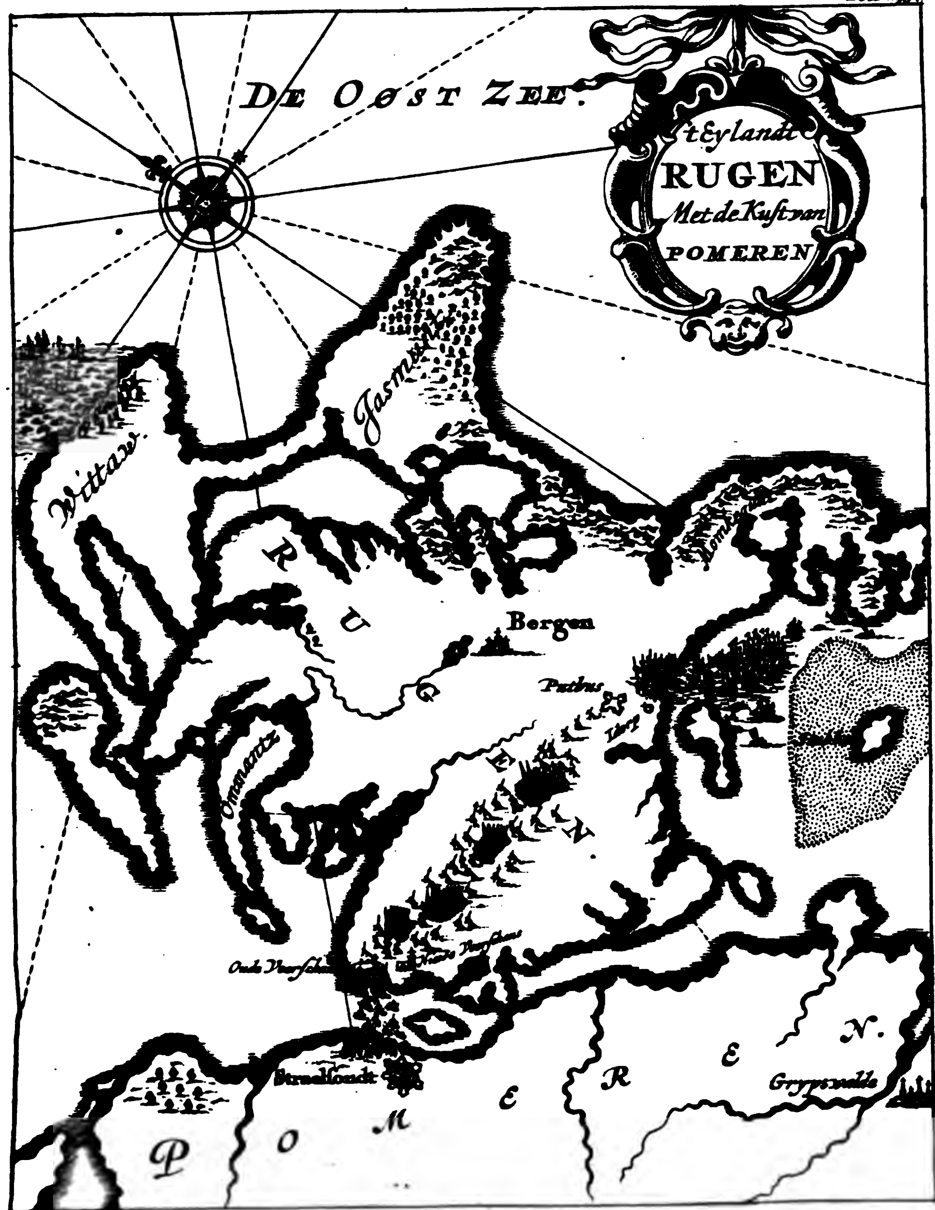
Terwijl dit in Schoonen passeerde/heeft sijn Keurv. Doorl. van Branden-burg met sijn Armee sterck na Pomeren beginnen te marcheren/en tot Anklam gekomē zijnde/heeft de Graef van Dronwitz en den Oversten Treffenfelt gelast voor uyt over de Peen te gaen/en de toestant van de Sweden te recognosceren; dese vonden de Weyer-Schans voor Greypswalde verlaten / die sy voort in besettinge hebben genomen: maer hoewel de mine wel gemaeckt wierdt / al of het daer soude gelden / soo nochtans heeft het Desseyn op Rugen eerst moe-ten voor gaen. Den Heere Keurvorst is vervolgens den 1 Augusti tot Wol-gast gekomen/ en heeft sigh aldaer laten huldigen.

Den Heer Grave Tromp / hebbende sijn Afscheyt van de Coning van De-nemarcken genomen / en sijn Gemalinne van de selve met een Present/ omset met Diamanten/ vereert zijnde/ is van Coppenhage vertrocken/ en tot Wol-gast voorsz. by den Heer Keurvorst gekomen/ en seer wel ontfangen.

Inmiddels heeft de Deensse Vloot onder den Heer Admirael Gener. Juel sigh op ordre van sijnen Coning na 't Eylandt Rugen begeven / en op den 22 September met de Troupen / die hy op hadde / onder den Heer Gen. Major Leeuwenhelm op Wittouw post gevat: De Sweden scheenen wel gegist te hebben / dat het daer soude gelden / alsoo omtrent 1000 Man aldaer gesonden hadden / die de Deenen met gewelt het landen trachten te verhinderen / maer mosten eyndelingh retireren met achterlatinge van 26 Gevangens / en veel meer Dooden: daer tegens de Deenen maer 30 Man hadden verloren / en ettelijcke gequetst geworden.

Maer de eygentlijcke landing op Rugen was aengestelt/ om door den Heere Keurvorst van Brandenburgh te geschieden/ als werdende het gene voorsz. is/ alleen ondernomen / om de Sweedse Macht te diverteren: sijne Keurvorstel. Doorl. had dan met de embarcqueringe van sijne Troupen in de Schepen/die daer toe van alle kanten te samen waren gebracht / op den 19 September tot

Pene-

t Eylandt
RUGEN
Met de Kust van
POMEREN
DE OOST ZEE.
Wittaw.
Jasmunt
R U G E N.
Bergen
Putbus
Ommantz
Oude Veerschans
Nieuwe Veerschans
Stralsondt
Grypswalde
P O M E R E N.

UNIV OF MICH.

Penemunde een aenvang laten maecken / 't geen tot 's anderendaegs duurde / als wanneer des namiddags ten 4 uren self scheep is gegaen / doch bleef omtrent het Baecken voor die nacht leggen. 's Anderendaegs den 20 als 't vordere Volck scheep was / liet sijn Keurvorstel. Doorl. het Ancker lichten / en passeerde de Drachen / blijvende daer met de Oorlog-schepen wachten / tot dat de rest van 't Vaertuygh mede aengekomen was. Den 22 dede sijn Keurv. Doorl. een uur voor dagh 3 Canon-schoten doen / als een Seyn / dat alles onder zeyl soude gaen / en also wiert in goede ordre met een Oost-zuyt-ooste Wint de cours na 't Eylandt Rugen geset: daer waren by malkanderen 210 Schepen die zeyl voerden / en 140 Booten of Chaloupen / welcke alle in ordre van Batailje waren gerangeert / na de Troupen / die daer op waren / haer te lande souden setten: de rechter Vleugel commandeerde den Generael Schoning / en waren daer by aen Cavallery van de Trawanten-Garde van de Ceur-Princelijcke / Dorflingise en Gorzkise Regimenten van yder een Esquadron / en een Esquadron van de Grumkowise Dragonders / aen Voetvolck van de Holsteynse / Schoningse en Barfusise Regimenten yder een Bataillon: de lincker Vleugel voerde den Gen. Major Allart / en bestont die aen Cavallery in 4 Esquadrons / van 't Lijf-Regiment / Anhaltise / Homburgse en Treffenfeldise Regimenten / nevens een Esquadron van de Dorflingise Dragonders / en aen Voetvolck in 3 Bataillons / van 't Goltzise / Fargelse en Lobenise Regimenten: het Corps van de Batailje / waer by de Artillery was / bestont uyt 5 Bataillons / van de Guarde / Ceur-Princisse en Dorflingse Regimenten / en 2 Lunenburgse onder den Oberste Maloni / gecommandeert by den Gen. Lt. Gotze: den Heer Velt-Marschalck Dorfling had onder sijn Keurvorstel. Doorl. het Opper-Commando; den Heere Grave Tromp (welcke dese Actie vrywillig bywoonde) dirigeerde de Vloot / en was op sijne Keurvorstel. Doorls. Hooft- of Commandeer-schip de Keur-Prins / oock wierdt sijn advijs in 't landen gevolgt. Men wende het met de Vloot voor eerst na Palmer-oort / om de Sweeden daer na toe te trecken / ten eynde als-dan schielijck te keeren na Putbus / om daer te landen; maer als men tegen de middagh by Palmer-oort quam / wierdt het doodt stil / en na de middag liep de Wint oostelijcker / soo dat het onmogelijck was tegen Wint na Putbus op te laveren / invoegen dat men het Ancker tusschen Palmer-oort en Putbus most werpen; geduerende welcke stilte / en dat de Vloot soo na aen Landt was / canonneerde de Sweeden uyt 8 a 10 Stucken byna gestadigh op de selve / en was wonder / daer sy over de 330 schoten deden / dat sy alleen 2 Personen troffen en dooden / daer onder den Oversten Crummerzee van 't Ceur-Princelijcke Regiment te voet / en 2 andere alleen quetste: 't scheen dat sy meynden / dat het landen daer gemunt was / en daerom al haer Macht daer te samen brachten.

Op den 23 vroegh / als sijn Keurvorstel. Doorl. hadde bevolen / dat men onder zeyl soude gaen / en maer trachten te landen daer de Wint haer soude heen voeren / quam den Baron Juel uyt de Coningl. Deensse Vloot / met bericht / dat de Deenen daegs te voren op de Spits van Wittauw waren gelant / en

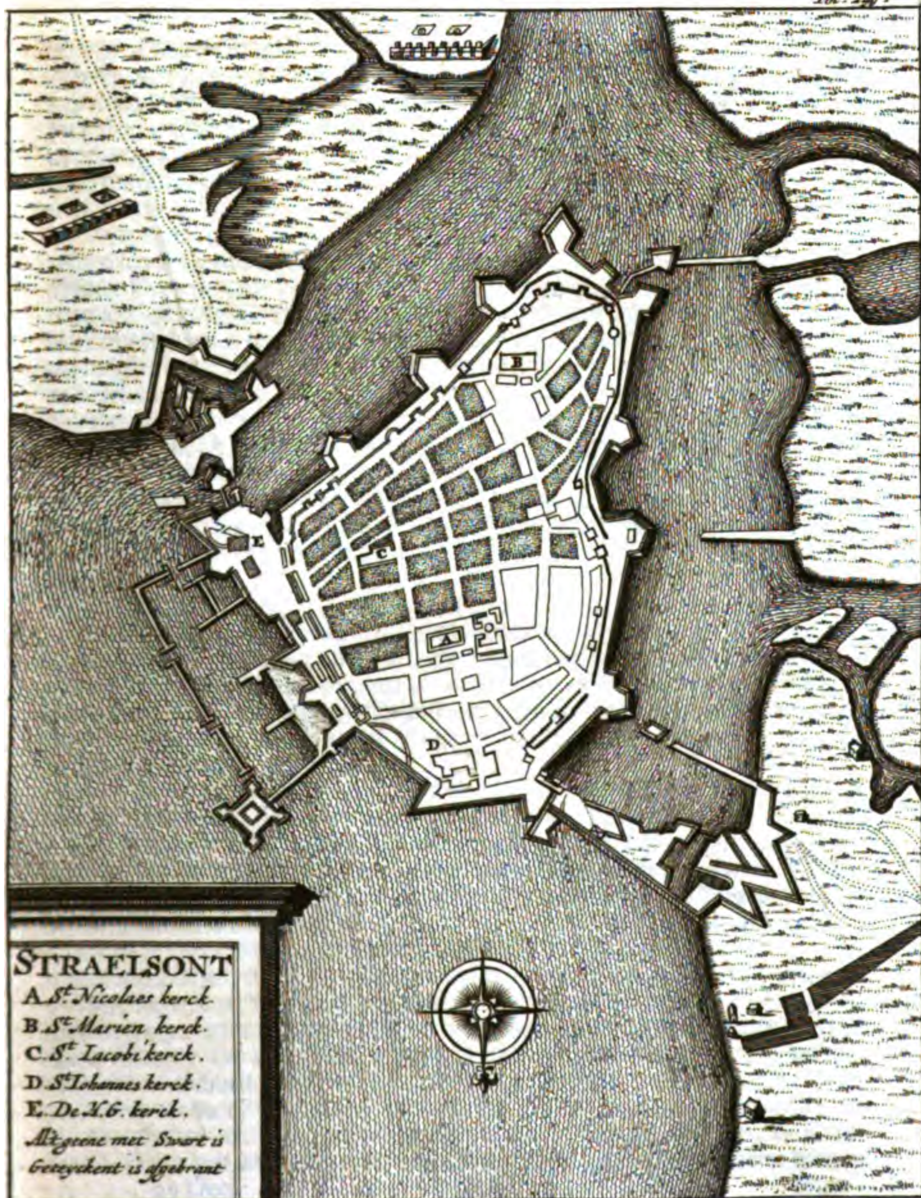
post

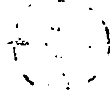
post gevat hadden/ gelijck alrede gemelt is; waer op den Heer Keurvorst beval/ des noch te meer te ylen/ ten eynde aen den Grave Coningsmarck geen tijt te laten/ om de Deenen aldaer te gaen attacqueren. Omtrent de middag wiert het weder stil/ maer men liet de Schepen/ die Canon voerden/ met Chaloupen na Landt boucheren/ en soo dra die bequamelijck geposteert waren/ leggende den Heere Tromp met het Schip / daer op hy was / ten Ancker / dicht onder een Schansje/ daer wel 2 Standaerden Ruyters in waren/ maer noch onvoorsien van Geschut/ alsoo de Sweden het daer by Putbus niet verwacht hadden/ soo ylden de Troupen met soo grooten drift na 't Landt / dat de Pieckeniers haer Piecken/ en d'andere Schoppen en Spaden in plaets van Riemen gebruyckten/ om hen aen Landt te helpen ; eenige sprongen/ als sy na by gekomen waren / in 't Water / dat sy noch tot aen de Armen en andere tot aen de Kop daer in stonden. De Sweden lieten sigh ondertusschen op het aennaderen met hare Cavallery op de Bergen sien/ en was den Grave Coningsmarck self daer by/ doende 6 a 8 Stucken aenvoeren/ en eenige schoten daer mede op de Brandenburgers doen / soo als sy debarqueerden / maer als hy haren yver bemerckte/ en dat sy/ sonder sigh daer aen te keeren / haer Bataillons-gewyse posteerden/ ja oock hare Stucken/ om te antwoorden / aen Landt brachten / soo abandonneerde hy die Post / en retireerde met groote haest : sijn Keurvorstel. Doorl. gaf ordre / dat men de Cavallery voort soude ontschepen / en begaf sigh self te Lande : En aldus is de gantsche Keurvorstel. Armee/ bestaende uyt omtrent 9000 Man / op 't Eylant Rugen geraeckt / alleen met het verlies van 2 Dooden en een Gequetste : En inmiddels is den Velt-Marschalck Dorflingh de Sweden met een deel der Ruytery / voor soo veel als men eerst hadde konnen te Lande brengen/ gevolgt/ 200 Ruyters chargeerden op 8 Sweedse Bataillons/ en die deden de selve retireren/ alsoo de schrick daer in was/ werdende de Sweden een Metael Stuck en een Standaert afgenomen / en bequam sijn Keurvorstel. Doorl. dien dagh en den volgenden nacht 200 Gevangens.

Den Grave Coningsmarck truckte aenstonts al sijn Volck by een / en retireerde daer mede na de Oude Veer-schans / om by alle noot te konnen overschepen na Straelsont.

Den 24 vroegh marcheerde den Heer Velt-Marschalck/ die de Sweden al op de hielen volgde / met de uytterste spoet na de Oude Veer-schans / en na dat die oock hadde wesen recognosceren/ en de Sweden in de uytterste confusie gevonden / zijnde besigh om haer Troupen na Straelsont over te voeren / soo commandeerde hy 500 Man te voet onder 't belept van den Generael Major Schoning/ welcke langs Strant souden naderen/ en de Vyanden van de Waterkant aentasten / gaende hy Velt-Marschalck met den Degen in de Vuyst self mede : En terwijl dese in Actie waren / traden een deel van de Cavallery van hare Paerden / en vielen van d'andere kant insgelijckx aen / soo dat de Plaets stormenderhant wierdt verovert / werdende boven eenige 100 / die in de furie neder gemaeckt wierden/ 700 Man gevangen/ en 2500 Paerden met veel Monteringe bekomen / benevens het Canon / dat in de Schansse was :

Graef

STRAELSONT
A. St. Nicolaes kerck.
B. St. Marien kerck.
C. St. Iacobi kerck.
D. St. Iohannes kerck.
E. De H. G. kerck.
Alt geene met Swart is
Geteyckent is afgebrant
A
B
C
D
E

Graef Coningsmarck / na dat hy sigh rechtschapen had geweert / is in een Chaloup gesprongen / en het soo ontkomen: Aen de Brandenburgse syde waren in dese Actie niet meer als 30 als 40 Man gebleven. En dit alsoo geluckelijck verricht zijnde / heeft sijn Keurvorstel. Doorl. voort eenige Regimenten geordonneert / om de Nieuwe Veer-schans te attacqueren; en na dat die daer voor waren gekomen / en de by sigh hebbende Stucken geplant / oock eenige schoten gedaen / en een Sergeant met een Bombe-gants verplettert / so hebben de Duytsen / die daer in lagen / op den 26 aengevangen te revolteren: den Oversten Lt. Klinkauw had het Commando daer binnen / en was daer by den Major Peterswald / 4 Capiteynen / 3 Luytenanten / 2 Vendrigs met 200 gemeene Soldaten tot Guarnisoen / maer de Rebellerende wilden de Officiers daer uyt hebben / en als den Commandant een Stuck hadde doen laden / om met Schroot op de Brandenburgers los te branden / soo maeckten sy haer daer meester van / en smeten het van 't Affuyt ter aerde / invoegen sy haer gedwongen sagen te retireren / te meer / alsoo dese Oproerige reets de Poorten hadden geopent / om de Brandenburgse binnen te laten komen; soo dat die Schans / welcke de Deenen voorheen soo swaerlijck hadden konnen dwingen / nu mede seer schielijck is overgegaen / bekomende de Brandenburgse boven het voorsz. Guarnisoen / dat gevangen wierdt / 14 halve Cartouwen.

Den Keurvorst in dese hitte sont vervolgens 2000 Man na 't Eylant Danholm / om dat mede te bemachtigen / maer als dese daer gekomen waren / en op de Schansse / die daer lag / wilden los gaen / so vonden sy die al mede verlaté.

Den Grave Coningsmarck / met sijn overige Troupen aen de Pomersse Kust gekomen / en by die van Straelsont binnen gelaten zijnde / heeft die aenstonts doen monsteren / en noch 1600 Ruyters en 600 Musquettiers sterck bevonden: hy stelde sigh voort in postuur / om sigh ten uytterste binnen die Stadt te defenderen / als een Vestinge / die men voor een van de voornaemste in Duytslandt hout.

Den Heere Keurvorst / alsoo 't bereyts laet in 't Jaer was / heeft geen tijdt willen versuymen / maer is aenstonts met sijne Armee mede over-gekomen aen de Pomersse kant / alwaer sijn Hooft-quartier tot Ludershagen heeft genomen / en om de tijt te verkorten / heeft geresolveert de voorsz. Stadt Straelsont op een ongemeene wijse aen te tasten: die van binnen de Brandenburgse aenkomst vernemende / hebben haer Voor-stadt self afgebroocken en geraseert / en zijn met 3000 Man uytgevallen / schermutserende met de Brandenburgse Voorwacht / daer by de Troupen van Reserve komende / zijn weder geretireert. Eenige dagen daer na dede sy een Uytval / in welcke sy over de 200 Paerden / welcke gingen foerageren / wegh namen / daer onder oock 2 Paerden van den Keur-Prins / die den Grave Coningsmarck aenstonts weder te rugge sont; doch sedert hebben sy geene Uytvallen meer gedaen: maer de Brandenburgers hebben voort aengevangen by de Wint-Molen voor de Francken-Poort te approcheren / en aldaer een Baterye op te werpen / gelijck oock voor de Tribbezese-Poort een ander wierdt opgerecht / waer op 17 halve Cartouwen en

Vuur-Mortieren geplant wierden, boven dien wierdt noch de grootste Batery van 20 Stucken en Vuur-Mortiers tusschen de Francke- en Tribzeise-poort verbaerdigt / terwijl den Heer Gen. Allart noch 20 diergelijcke Vuur-spouwers op den Danholm had geplant/ en wierdt daer mede soodanigh gespoept/ dat den 27 alles vaerdigh was: die van de Stadt estimeerden dit nochtans niet of weynig/ seggende/ dat sy haer te voren/ wel tegen 70 a 80000 Man hadden gedefendeert / en dat sy nu het selve licht tegens soo weynigh Volckr soude konnen doen. Den Heere Keurvorst / wanneer noch op Rugen was / had al een Brief / in date den 28 September / aen de Regeeringe van Straelsont laten afgaen / haer vermanende / om alle verdere onheyl voor te komen, dat sy iemant van haer aen hem souden senden, om aenbiedinge van goede Conditien te hooren, alsoo anders met den Coning van Denemarcken vast gestelt was, haer Haven aen beyde de syden door 't sincken van Schepen te bederven, en vorder met alle ernst, en insonderheyt met Vuur, aen te tasten; protesterende, dat onschuldigh wilde zijn van alle onheylen, die haer anders mochten over komen, en begeerde hier op catagorijcq antwoort. Die van de Stad/ in haer antwoort van den 16 Octob. / bedankte sijn Keurv. Doorl. van sijn genegentheyt, en dat sy aen de selve hare devotie wilden bewysen, voor soo veel die niet tegens de plicht, daer mede sy aen de Coning van Sweden verbonden waren, aenging: Dan alsoo sy een Krijgsmacht binnen haer Stadt haddē, dat 'et aen haer niet en stont, om iemant uyt te senden, en eenige Voorslagen aen te hooren, maer verhoopten echter verschoninge van alle gewelt, also toch hoorden, dat de Vrede op handen was. Den Grave Coningsmarck confirmeerde dit met een Brief/ die daer by voegde/ dat het in de macht van de Stadt niet en stont, om met sijn Keurvorstel. Doorl. te tracteren, dewyl de bewaringe hem toevertrouwt was, en derhalven, dat alle Brief-dragers voortaen soude doen straffen, die namaels eenige Brieven anders als aen hem souden brengen; doch versocht verschoninge van Kercken, Schoolen, Hospitalen, en Arme Burger-Huysen. Den Heere Keurvorst ondertusschen tot Lubershagen gekomen zijnde/ heeft den 18 op de eerste Brief van de Regeeringe van de Stadt gerepliceert: Dat hy alleen uyt pure genegentheyt aen haer had geschreven tot haer self redderinge, die Godt en de Natuur had bevolen, sonder dat gedachten had gehad, van haer te willen profiteren, maer haer alleen soude hebben aengeboden de Vrydom van 't Rijck, welcke haer van sijn Keyserl. Majesteyt al lang was gepresenteert; maer alsoo daer na niet hadden willen luysteren, protesteerde hy nochmaels onschuldigh te willen zijn van alle leet, die haer mocht overkomen, alsoo de Vrede noch verre te soecken was, en de Kroon Sweden die meer als andere ophielt: haer vry stellende, om iemant uyt te senden, die mocht komen sien, wat preparatien tegens haer gemaekt wierden. Daer en boven schreef sijn Keurvorstel. Doorl. aen den Heere Grave Coningsmarck: dat alleen uyt een beweegt gemoet aen de Stadt had gesonden, sonder hem daer door eenigh ongelijck te willen doen: dat indien men tot een Handelinge had gekomen, men hem en de Soldatesque goede Conditien soude hebben gepresenteert; maer also men sijn Schryven soo weynigh achte, dat de Stadt met geen Missiven meer

moeyelijck

moeyelijck soude vallen; maer om eenige Gebouwen te verschonen, dat sulckx niet mogelijck was, alsoo men de Kogels soo niet en konde besturen.

Om alles voort te vervaerdigen wierden noch 8 a 10 degen toegebracht/ en sijn Keurvorstel. Doorl. als-doen noch siende/dat die van binnen genegen waren het uytterste te willen verwachten/hebbende tot dien eynde aen den Grave Coningsmarck de Wallen/ om te beschermen overgegeven/ gelijck den selven Grave aen den Heer Keurvorst al had geschreven/ soo heeft men op den 27 dito 's avonts het canonneren en 't inwerpen van Granaten/ gloeyende Kogels en andere Vuurwercken aengevangen/ werdende van alle de Batteryen te gelijck los gebrant/ 't welck een afgrijsselijck geraes en gedonder veroorsaeckte/soo dat alles scheen te sidderen en beven/waer op men van 4 kanten het Vuur in de Stadt sagh opgaen/ dan van 3 wierdt het weder gebluscht/ maer de vierde/ zijnde aen de Water-kant/ nam gestadigh toe; Ten half 12 uren sagh men weder van 3 kanten Vuur opgaen/ en ten 1 uyre ontstont noch een andere Brandt/ gaende de Vlam verhoogen voort/ dat het jammerlijck om aen te sien was; echter wiert met het canonneren en inwerpen van Vuurwercken niet opgehouden/ doch de Kogels/ die van den Danholm quamen/ alsoo de Stadt aen die syde meest open-legt/ deden de meeste schade. 's Morgens/ als het dagh was/hadden die van binnen een Wit Vaendel uytgesteken/ even als of sy begeerden te tracteren/ waerom de Brandenburgers met schieten ophielden; maer niemant uyt-komende/ liet sijn Keurvorstel. Doorl. door een Tambour en vervolgens door een Trompetter haer seggen/ dat sy maer iemant souden uytsenden. Maer van de Wallen wierdt niet als spottelijck geantwoort/ en liet den Grave Coningsmarck de Stucken op de Wallen na de Stadt omkeeren/ dreygende de geene/ welcke souden uytgaen/ om met sijn Keurvorstel. Doorl. te tracteren/ ter neer te schieten/ alsoo hy verstont/ dat hem het defenderen van de Wallen en Muuren toe-quam/ en of al de Huysen af-branden/soo soude hy toch de Stadt tot sijne laetste druppel Bloets defenderen. Daer op gingh het canonneren dan weder aen/ en viel een Vuur-Kogel by den Tooren op St. Jacobs Kerck/ en brande die af/ soo dat niet als het Muur-werck van de Kerck en de Tooren bleef staen/ en ging de Stadt aen 7 kanten wee'er te gelijck aen. Ten 11 uren staecken die van binnen nochmaels een Vaen uyt/ maer quamen alleen 2 Gedeputeerden van de Stadt/ als den Sindicus Voit en den Raetsheer den jongen Charisius/ maer van de Militie niemant: den Grave Coningsmarck begeerde sulcke Conditien/dat die niet aengenomen wierden/ maer het canonneren op nieuw weder aengevangen. Ten 3 uren namiddags geraeckte het Munitie- en Proviant-Huys in brandt/ terwijl het aen andere kanten mede noch dapper brande/ ja self de Francken-Poort/daer by den Grave Coningsmarck sijn Post hadde/soo dat hy/siende de gantsche ruine van de Stadt voor oogen/ daer op ten 5 uren namiddags liet weten/ dat hy geresolveert was wegens de Stadt te tracteren: waer op sijn Keurvorstel. Doorl: een Generael Major/ een Oversten en een Burgermeester voor Gijselaers begeerde: 't geen den Grave oock toestont/ sendende den

Gener: Major Buchwalt en den Oversten Macqueleur / maer den Burgermeester excuseerde te komen / ter oorsaeck van de Brandt / waer omtrent ordre most stellen: den Heere Keurvorst heeft in tegendeel na binnen gesonden tot Gijselaers den Gen. Major Schoning / den Oversten Marwitz en den Ritmeester van sijn Trawanten Wangenheym: En daer op zijn de Tractaten noch dien avont aengevangen. Maer eer wy van haer besluyt spreecken / sullen wy eerst noch perfecter besien / hoe 't binnen de Stadt gestelt was / ellendiger kon het niet wel bedacht werden / de twee derdendeelen van de selve was wel afgebrant / als aen d'eene kant de Bleye-straet / Tribbezees-straet / de halve Kater-bergh / het Nieuwe Huys (waer in de Sweden haer Ammunitie hadden) en de Nieuwe Marckt tot aen de Hacke-straet: van d'andere kant de Hacke-straet / de Francke-straet tot de helft / de gantsche Lange-straet / de de Schlarweden en Ochsendreyer-straet tot aen de 4 Oert / de H. Geest-straet en Catinnemaeckers-straet geheel / maer van de Bade-straet was noch een weynigh blijven staen; in de Semlawer-straet waren eenige Huysen met de Poort wegh-gebrant; de gantse Botger-straet / 't heyle Hof / de St. Jacobs Kerck / de Matgenhage / en alle Dwers-straten / en daer by alle Huysen / behalven de Water-Poort / van de H. Geest-Kerck tot aen de Semlawer-Poort / als oock de Palmenir-straet / de Monicken-straet van d'eene syde tot aen Burgermeester Diten Huys; so dat men gist / dat'er by de 1500 Woningen waren verbrant: Uyt al 't welcke / en 't geene uyt de nevens-gaende Afbeeldinge kan werden beschouwt / wel af te nemen is / wat ongemacken die Inwoonders hebben uytgestaen gehad / te meer / als men considereert / dat dese Brandt maer 24 uren heeft geduurt. 't Is een ongeval / die Stadt overgekomen / daer men in veel Belegeringen niet van gehoort en heeft / en dit maeckte niet alleen de Burgers / maer oock de Soldaten dweeg; weshalven het Accoort noch dien volgenden nacht / na dat de Gijselaers waren gegeven / wierdt gevonden / behelsende 't gene volgt.

Verkorte Accoorts-Poincten van 't overgeven der Stadt Straelsont.

1. HEt Guarnisoen na Krijghs-gebruyck uyt te trecken. 2. Geen Soldaten onder de marsch of anders te werden gedebaucheert. 3. Alle Kroons Stucken en Mortiers nevens alle de Munitien te laten volgen. 4. Het Guarnisoen sal nae een bequame Sweedtse Zee-plaets, op kosten van sijn Keurvorstel. Doorl. werden getransporteert. 5. De Officiers, die niet tijts genoegh konnen gereet zijn, sullen alle hare saecken soo langh aen Landt mogen laten, tot dat bequamelijck konnen werden overgevoert, en specialijck de Vrouw Gravinne van Slippenbach. 6. Sal het Guarnisoen, tot dat het Scheep gaet, in bequame Plaetsen verleyt en onderhouden werden. 7. Ondertusschen sal den Sweedtsen Velt-Marschalck het Opper-gesagh in alles over 't selve hebben, en de Overlopers werden gepardonneert. 8. Alle Kroons Vaertuygen, en wat daer toe behoort, sullen vry en vranck mogen vertrecken, en de genomene weder gegeven werden, 9. De verpandene Voorraet van 't Magasijn sal door den Keurvorst tot een redelijcke Prijs betaelt werden. 10. Wedersijts Gevangens uytgewisselt.

11.

11. Siecken en Gequetsten tot hare genesinge toe verblyven, en als-dan nae Sweden getransporteert werden. 12. Den Fransen Gesant Monsr. de Rebenac sal by sijn Keurvorstel. Doorl. mogen blyven, of vertrecken wanneer en waer hy wil. 13. Alle Sweedtse Militaire en Civiel-Bedienden sullen alle hare Goederen in Pomeren en Rugen houden. 14. Sullen oock daer mogen blyven, mits den Eed van getrouwigheyt doende, en de geene die vertrecken willen, sullen deselve hare Goederen mogen verkopen. 15. D'Officiers van de Coninginne Christina mede daer onder begrepen. 16. De Dooden sullen mogen begraven of elders heen getransporteert werden. 17. De Coningl. Officiers, die noch reeckeningh aen sijn Majesteyt moeten doen, sullen mogen blyven, of trecken daer 't haer belieft. 18. Alle Militaire, uyt rechtveerdige oorsaecken gearresteert, sullen moeten blyven; en haer saeck voor de Gerechten, daer die geventileert werden, vervolgen. 19. In de Religions-saecken wert geen veranderingh gemaeckt. 20. Wegens de Archives, sullen die tot aen den lesten Hertogh van Pomeren, aen sijn Keurvorstel. Doorl. en de verdere aen den Coningh van Sweden blyven. 21. De Stadt sal by hare Privilegien geconserveert werden. 22. De Kercken, Scholen en Godtshuysen sullen mede in hare vorige stant berusten. 23. Als mede de Bedienders der selver, nevens een generale Amnestie voor haer. 24. Den Heer Velt-Marschalck sal aenstonts naricht van dese Overgaef aen den Coningh van Sweden mogen senden. 25. Alle Minen aengewesen, en aenstonts nae d'onderteeckeningh een Poort en Bolwerck ingeruymt werden Gedaen in 't Keurvorstelijcke Hooft-quartier tot Ludershagen den 25 October.

Den 28 is het Guarnisoen/ bestaende met de Officiers in 3750 Man/ uytgetrocken / gaende den Heere Grave Coningsmarck voor aen / na 't Eylandt Usedom/ om van daer/ volgens de Capitulatie/ vervoert te werden: den Heer Keurvorst / hebbende sijn Armee in Batailje gerangeert / sagh den Uyttocht. En is / als dit op Vrydagh was geschiet / self op Sondagh daer binnen gekomen/ als wanneer sigh van den Raedt en Borgerschap liet huldigen / waer op de Stucken van de Wallen/ Baterpen en Schepen los-gebrant wierden.

De Commandant van Damgarten / den Heer Kempe / had inmiddels/ volgens 't Accoort van den 16 October / met de Lunenburgse gemaeckt / dito Plaets aen de selve overgelevert / die naderhant aen den Heere Keurvorst is getransporteert: soo dat nu alleen Greypswalde mancqueerde / of de Sweden waren t'eenemael van den Duytsen Bodem / deswegen den Heere Keurvorst sijn gedachten aenstonts derwaerts heeft gewent.

Het Keurvorstel. Leger is van den 4 November van voor Straelsont opgebroken / en sijn Keurvorstel. Doorl. daegs daer na Greypswalde hebbende doen omcingelen / is self na Wrangelsburgh vertrocken / en heeft het Commando en bestuur van de Belegering aen den Velt-Marschalck den Vryheer van Dorfling gegeven: dese vermaende die van Greypswalde tot overgeven/ even gelijck sijn Keurvorstel. Doorl. die van Straelsont hadde gedaen: maer sy versochten wel verschoont te werden / doch boden ondertusschen alle tegenweer tot den 15 November/als wanneer/de Baterpen gereet zijnde/ 's nachts tusschen 11 en 12 uren het canonneren en Vuur inwerpen wierdt aengevangen

gen/ 't geen mede sodanigen succes had/ dat men voor middernacht op 5 plaet-
sen in de Stadt brant sagh opgaen: waer op den 16 een Trommelslager uyt-
quam / met bericht / dat eenige van de Kerckelijcke en de Borgers naer sijn
Keurvorstel. Doorl. begeerden te reysen / en daer toe versocht en uytgelaten te
werden: maer den Velt-Marschalck sloegh haer sulckx af/ en liet den Tam-
bour seggen / dat men aen hem maer had te senden / soo men wilde tracteren;
doende ondertusschen met het schieten continueren / tot ten 11 uren tegens de
middagh / als wanneer den Commandant nochmaels een Tambour uytsont/
die hy liet aenpresenteren / dat hy een Major en een Capiteyn tot Gyselaers
wilde schicken / indien den Heer Marschalck insgelijckx wilde doen / om van
voort tot overgave te handelen: gelijck vervolgens oock geschiede / en wierdt
met alles soodanigh gespoept/ dat het ontworpen Accoort niet alleen dien dagh
noch wierdt gesloten, maer oock noch den selven avont een Poort en Bolwerck
aen de Brandenburgers ingeruymt: Den 18 marcheerden noch 400 Man
van des Marschalckx Regiment daer binnen. Waer op den volgenden Son-
dagh sijn Keurvorstel. Doorl. sijn Intrede binnen die Stadt seer prachtigh
heeft gedaen / werdende daer in van den Grave Tromp met sijn Gemalinne
gevolgt / en liet sigh aldaer vervolgens huldigen. Het Guarnisoen wierdt na
de Penemunder Schansse gebracht / om met het Guarnisoen uyt Straelsont
na Sweden overgevoert te werden. De schrick / t'samen dat het nu toch niet
wel mogelijck was/ om die Plaets alleen voor Sweden te defenderen/ gelooft
men / dat den Commandant te eer heeft doen resolveren / om die mede over te
geven / want de schade / die daer binnen noch was geleden / zijnde alleen van
omtrent 30 slechte Huysen / was van die importantie niet / om de Stadt soo
geswint over te geven: de Accoorts-Poincten waren dese.

Verkorte Articulen van 't Accoort van de Stadt Greypswalde.

1. DEn Commandant sal met het Guarnisoen, sonder onderscheyt van Natien, na Krijgsgebruyck uyt-trecken. 2. Alle geboren Sweden, soo Ruyters, Voetvolck als Artillery-Bedienden sullen na Usedom geconvoyeert, en nevens het Straelsontse Guarnisoen na Sweden getransporteert werden, doch de Duytsen sullen volgens de Advocatoria aldaer verblyven, de gemeene ondergesteecken, en de Officiers een Pas, om na Huys te reysen, gegeven werden. 3. Alle Militaire en Civile Bediende in de Stadt, als oock den Landt-Adel, daer inne gevlucht, sullen alle hare Goederen, roerende en onroerende, werden gerestitueert, mits hen als getrouwe Vassalen en Landtsaten houdende, en de Leens-plichten af-leggende. 4. De Goederen, die men tegenwoordigh niet kan wegh krygen, sullen naderhant af gehaelt, en tot dien eynde met Passen voorsien werden. 5. Het staet de Vrouwen der Bediende en Officiers vry tot op't Voor-Jaer onder sijn Keurv. Doorl. protectie te verblyven, als oock de Siecken en Gequetsten, aen wien men daer na Passen sal geven, om te vertrecken. 6. De Stadt, Universiteyt en Ministerium laet sijn Keurv. Doorl. by hare Privilegien, Rechten en Gerechtigheden. 7. Alle Stucken, Munitien, Proviant en wat tot de Artillery behoort, sullen aen sijn Keurv. Doorl. blyven, uytgeseyt 2 Metale Stucken, tot keur van sijne hooghgemelde Keurv. Doorl., die den Commandant sal mogen mede nemen, waer tegens hy alle Minen en verborgene saken sal ontdecken.

Men

Men had de gantsche Somer geroepen van een Sweedse Armee / die uyt Lijflandt na Pruyssen soude komen / en sigh aldaer met eenigh Volck / onder de handt by de Fransse geworven / conjungeren / en is oock eyndeling voor den dagh gekomen: maer gelijck Sweden nu doorgaens ongeluckigh is geweest / soo is het haer met dese Armee mede niet wel vergaen: Sy is voor eerst te laet gekomen / om haer eenigen dienst te doen / en daer na heeft sy een stercke Ceur-Brandenburgse Armee op 't lijf gekregen; doch wy sullen 't eerste / als maer tot ons Jaer behorende / alleen verhalen.

Het was in October dat sy hare Tocht uyt Lijflandt door Courlandt na Pruyssen voort setten / de Macht bestont in omtrent 16000 Man / onder den Sweedsen Velt-Marschalck Horn; welcke onderwegen de tijdingh ontfangende van 't overgaen van Straelsont / niet weynigh ontstelt was / als zijnde die Stadt gereputeert van soo uytsteeckende sterckte / dat hy noch tijdts genoeg vermeynde te komen / om den Keurvorst een considerabele diversie te maken / en misschien te nootsaecken tot het quiteren van de Belegeringe: hy is echter voort gemarcheert / alsoo sijn Conings ordre soo lagh / en met de Armee den 14 tot op 2 mijlen na by der Memel gekomen / welcke Plaets hy daer na opgeeyst heeft / maer afgeslagen is / als wesende een bysondere Sterckte: dan den Commandant een Uytval op de Sweden doende / en met eenige schade moetende retireren / heeft de Voor-stadt laten in brandt steecken / waer van den Vlam over slaende / seer veel schade binnen de Stadt / als die ten deele verbrandende / heeft gedaen. De Sweden hebben echter die Vestinge niet durven attacqueren / als niet raetsaem vindende sigh voor eenige Sterckten op te houden / tot den Keurvorst meerder Macht tot assistentie van de sijne mocht gesonden hebben / maer liever in 't hart des Landts in te dringen / om alle tsamenrottingen van Boeren als anders te verhinderen / te meer / alsoo den Gen. Lt. Gortzke noch maer alleen met eenige Regimenten / afgesonden van den Heere Keurvorst / in Pruyssen was gekomen / die niet bestant waren om hen het hooft te bieden. Sy zijn dan wederom hooger aen getrocken / tot omtrent Tilse / ten eynde aldaer de Reviere Memel te passeren; sy vonden tot haer voornemen een hoogen Bergh tegens over de voorsz. Plaetse / alwaer de Brandenburgers lagen / en hebben op dien Bergh het Canon geplant / en by nacht een Brugge over de Revier aengevangen te slaen / en daer op de volgenden dagh op de Brandenburgsen te canonneren / welcke met de weynigh Stucken / die sy hadden / wel antwoorden / maer mosten eyndeling / als te swack zijnde / retireren / en de Sweedse Ruyterey het voort door de Revier settende / heeft de Brandenburgers en de t'samen-gekomen Boeren voort doen retireren / en de Brugge voltrocken: waer op de Infanterey en de gantse Sweedse Macht is over gekomen / Tilse heeft ingenomen / en vervolgens tot in 't hart van 't Vorstelijck Pruyssen is door-gedrongen; maer hoe sy Sweden daer zijn gevaren / sullen wy in onse volgende (soo 't Godt believt) verhalen.

In Schoonen was sedert laetst / dat wy daer van gesprooken hebben / niet veel gepasseert / als by eenige Partyen / vermits een yder het ooge op 't geen

omtrent

omtrent Rugen passeren soude/ hadde geslagen: werwaerts de Coningh van Denemarcken sigh meynde te begeven/ om met den Heere Keurvorst te abouccheren/ alsoo 't geene daer gedaen wierdt/ met onderlingh verdragh geschiede/ maer wierdt door quaet We'er en contrarie Wint daer in belet. De Sweden met haer Armee waren ondertusschen by Ronnebergh/ dicht by Lantskroon/ genadert/ schijnende de Meester in Schonen te willen speelen/ sonder dat iets van waerde ondernamen: maer de Coningh van Denemarcken sijn meeste Macht in October by Elsenburgh te samen brengende/ zijn sy self te rugge getrocken/ en na haer oude Leger by Christiaenstadt geweecken.

En als nu de saecken soo geluckigh met Rugen en in Pomeren waren afgelopen/ heeft sijn Majesteyt besloten sijne te voren geresolveerde Reys na den Heere Keurvorst voort te setten/ weshalven sig op't Schip de Neptunus heeft begeven/ en is daer mede den 1 December tot Wismar gearriveert/ alwaer met alle teyckenen van respect van de Regeeringe en Borgery is ontfangen: En bequam aldaer naricht van de aenkomst van sijn Keurvorstel. Doorl. tot Dobberan/ welcke sijn Majesteyt door den Grave van Rabentlou dede versoecken/ dat tot Wismar of in eenige andere Plaetse daer dicht by wilde komen/ om te samen te spreecken: maer den Heere Keurvorst onpasselijck aen de Borst zijnde/ soo dat de meesten tijdt het Bedde most houden/ versocht/ nevens excuseringe/ van dat door sijn indispositie niet tot Wismar quam/ dat sijn Majesteyt de goetheyt wilde hebben/ van self tot Dobberan te komen; gelijck dan oock den Coning belief de te doen/ begevende sigh op Sondagh den 4 December na geëyndigde Predicatie op wegh: den Keur-Prins quam sijn Majesteyt een quartier uurs te gemoet/ en aen de Trappen van het Kloster komende/vont daer de Keurvorstinne/ die in 't op-treden sijn Majesteyt ontfing/ en na boven by den Heere Keurvorst/ die noch vry onpasselijck was/ geleyde/ welcke den Coning/ na betuyginge en bewijs van veele eerbewijsinge/ bracht in een Vertreck/ dat voor sijn Majesteyt bereyt was: dien dagh wierdt alleen met beleeftheden en goet onthael gepasseert/ maer den volgenden dagh is den Coningh met den Heere Keurvorst alleen/ en oock met de Ministers/ t'samen geweest/ sonder dat men eygentlijck kan seggen/ wat daer besloten is. Op den 6 waren sy weder by malkanderen/ en is den Coningh van den Keurvorst met 2 seer schoone Paerden beschoncken: En na dat daer op weder de Maeltijdt met den anderen hadden gedaen/ en op de gesontheyt van de Koninglijcke en Keurvorstelijcke Huysen was gedroncken/ is sijn Coningl. Majesteyt wel vernoegt te rugge gekeert/ werdende van sijn Keurvorstel. Doorl. tot aen de Calesse/ niet tegenstaende sijn onpasselijckheyt/ geleyt/ en zijn alsoo met veele betuygingen van tedere genegentheyt gescheyden; den Keur-Prins is met den Coning tot een quartier mijls verre gereden/ als wanneer hem sijn Majesteyt de Ordre van den Olifant/ die hy self om hadde/ om den Hals heeft gehangen/ hem daer mede vereerende/ en is alsoo over Wismar weder na Coppenhage gekeert.

Den Heere Keurvorst gereconvalesceert zijnde/ is met sijn gantsche Hof na Ber-

Berlijn gekeert/ alwaer den 12 December met alle teeckenen van eere/ als een triumphant Vorst/ van de Regeeringe en Borgerye/ die in de Wapenen stont/ is ingehaelt: daer waren verscheyde Eeren-Poorten opgerecht/ oock het Beelt van sijn Keurvorstel. Doorl. op de Slot-Plaets levens groote/ sittende op een wit Paert; de Wegh was over al met Denne-Tacken verciert/ het Canon donderde van de Wallen en Schanssen/ als mede van eenige Vaterpen op het Water opgerecht/ en mancqueerde noch Musijck noch iets anders/ het gene ter eere van sijn Keurvorstel. Doorl. kon aengerecht werden: den Heere Grave Tromp was met sijn Gemalinne mede by dese Inhalinge.

Den Heere Keurvorst had het Guarnisoen van Straelsont niet alleen een eerlijcke Aftocht toegestaen/ maer oock binnen 6 Weecken beloofst na de eerste Sweedse Haven/ daer de Wint toe dienen soude/ over te voeren/ en tot haer seeckerheyt niet alleen een Paspoort van sigh self/ maer oock van de Coningh van Denemarcken belooft te verschaffen; welcke laetste oock eyndeling/ hoewel beswaerlijck (om dat/ so de Deenen oordeelden/ den Grave Coningsmarck het Accoort van de uytwisselinge der Gevangens met de hare/ die op Rugen had gekregen/ te voren niet behoorlijck had gehouden/ want de Deensse Gevangens op generhande wijse had willen los laten)/ heeft bekomen: als wanneer de Sweedse Guarnisoenen van Straelsont en Greypswalde/ sterck ontrent 4000 Man/ sijn scheep gegaen in 24 Keurvorstel. so Oorlog als gehuurde Schepen/ welke den 14 Decemb. komende by 't Eyland Bornholm/ den volgende nacht/ zijnde de Windt zeer hart uyt den West-zuyd-westen/ met een Snee-jacht/ op de Klippen aldaer zijn vast geraekt/ de meestendeel gestrant/ en veel Menschen jammerlijck omgekomen/ te meer/ om dat de Inwoonders/ siende soo veel Volck in de Schepen/ daer door verlegen waren/ en derhalven die niet en dorsten helpen/ voor dat door bidden en beloften daer toe bewogen wierden: daer waren/ als geseyt/ 24 Schepen/ waer van het grootste was een Brandenburgse Convoyer/ voerende 36 Stucken/ die onder Bornholm mede vast geraeckte/ maer echter noch af-quam/ en met sijn Volck tot Karelshaven is gekomen; 2/3/4/5/6/7/8/9 waren Sweedse Kapers/ die de Sweedse Artillery en 86 Metale Stucken en 7 Vuur-Mortieren in hadden/ nevens de Pomersse Archiven/ Gelt/ Kleynodien en Meubelen/ 't welck alles vergaen is; 10/11/12 waren Keurvorstel. Schepen; 13/14/15 waren 3 Stettijnsse Schepen; 16/17/18/19 vier Colbergse; 20 een Hollander/ Schipper Dirck Evertsz.; 21/22/23 en 24 vier Lubeckers/ welcke alle gestrant zijn/ uytgenomen den Convoyer/ als boven geseyt/ en 2 van de kleynste Lubeckers: het getal van de verdronckene heeft men niet recht konnen weten/ maer men had eens 785/ en andermael over de 800 aengekomen Dooden op Bornholm voorsz. begraven/ so dat 't getal met de geene welke sedert van ongemack omquamen (want men vont daer geen genoegsame huysvestinge/ gerack noch gemack voor soo veel Persoonen/ Mannen/ Vrouwen en Kinderen) wierdt begroot op 2210 Menschen: 1708 wierden na Coppenhage gebracht/ en noch over de 500 op 't Eylant gelaten/ die men mede nader-

hant noch na Coppenhage en elders heeft gevoert; onder dese wierden getelt den jongen Graef Oxenstern / 4 Oversten / als / den Heer Claes Ulrich van Swerin / den Heer Cremer / den Heer van der Liede en den Heer Claes Viting / gewesen Commandant van Greypswalde / 3 Overste Luytenanten/ 6 Majoors / 10 Ritmeesters / 21 Capiteyns / 4 Capiteyn-Luytenants / 42 Luytenanten/ 12 Cornetten/ 33 Vendrichs/ veel Artillery- en Scheeps-Beampte/ behalven noch veel anderen die mede over wilden: daer by was by de Deenen bekomen een Dragonders Standaert en een goet getal Vaendels; in somma / een groot verlies voor de Sweden: En alsoo de Deenen sustineerde/ dat den Grave Coningsmarck syn belofte / als voren geseyt / haer niet wel en had gehouden/ soo vonden sy ongelijck goet/ alle Sweedse/ Finnise of andere Nationale Volckeren mede aen te houden / op dat de Sweedse Armee in Schoonen daer door niet en mocht versterckt werden; welcke daer op gewacht hebbende / de Paerden al hadde laten scherpen / omme aenstonts iets te ondernemen / maer met dit ongeluck liep het voornemen tot niet.

Men hadde gegist / dat de Kroon Poolen dit Jaer mede in 't spel soude geraeckt hebben / en dat te meer / om dat den Poolssen Coningh / als in 't voorgaende Deel is geseyt / tot Danzig / daer veel spel met de Gilden hadde / was gekomen / alwaer den Sweedsen Minister den Baron van Lelienhoeck met syn Majesteyt heeft soecken te handelen / om de Sweedse Party te begunstigen: maer al wat men daer van vernam / was / dat den Franssen Ambassadeur Monsr. de Bethune eenig Volck onder de hant in Pruyssen liet werven/ dat dienen soude / om sigh met de Sweedse Armee uyt Lijflandt te conjungeren/ waer toe den Grave Carelson tot Danzigh over quam; maer wat voordeel de Sweden van dese hebben gehad / sullen wy in 't Verhael van 't naeste Jaer berichten. By de Keyserlijcken is noch seer geklaegt over de Assistentie / die uyt Poolen / soo sy meynden van Frans Geldt / aen de Ongarisse Rebellen met Volck wierdt gedaen / maer 't selve heeft niet wel konnen geweert werden. Den Coningh is noch in Februarij weder van Danzigh vertrocken / en begaf sig na Lublyn / alwaer een Convocations-dag wiert gehouden. Den 9 April quam daer een Moscovissen Ambassadeur / en versocht Assistentie: maer het quam de Poolen / die onlangs uyt een dangereusen Oorlogh met de Turcken waren geraeckt / soo niet gelegen: Echter is een Ambassade van de Heeren Gevolmachtigde en Sapiha na 't Moscovisse Hof gedaen / om by occasie / dat de Moscoviters hen van doen hadden / goede Conditien te maecken; sy begeerden van / den Generael Dorosensko, als een Rebel: de restitutie van Kiof en Smolensko, en satisfactie, voor dat de Moscoviters de Kroon Poolen met geen 30000 Man hadden geassisteert. En is na eenige handelinge het volgende tusschen beyde geaccordeert: Ten eersten is gecontinueert een Stilstant van Wapenen voor 15 Jaren, de 2 Jaren daer in gesloten, welcke van 't laetste Verdragh noch over waren. Ten tweeden, dat sijn Czaarsse Majesteyt voor de possessie der Steden Kiof en Smolensko aen Poolen soude geven 200000 Ducaten of Roebels, de helft contant, en d'andere helft in de Maent November op den Rijcksdag in Polen.

len. Ten derden, dat sijn Czaarsse Majesteyt aenstonts aen Polen sou inruymen de Steden Velijs en Nievel, beyde op de Littausse Frontieren gelegen; en wat de restitutie van de Stadt Siberien aengaet, daer over men niet eens konde werden, dat men daer over op den voorsz. Poolssen Rijckxdagh nader sou spreecken. Ten vierden, dat alle Poolsse Gevangens aenstonts los gelaten mosten werden. En ten vijfden, datmen op den voorsz. Rijkxdag soude resolveren en concluderen over 't poinct van de Assistentie en Conjunctie der Wapenen tegens de Turcken en Tartaren, &c. De Poolsse Ambassadeurs zijn den 14 Augusti hier op met veele Geschencken na huys gekeert.

Den 3 Mey/ als men tot Danzig het Danck-Feest over de geslotene Vrede tot Oliva heeft gehouden/ en dat die juyst op den Dag van Cruysvindinge quam/ soo hebben de Carmeliter-Monnicken/ die aldaer een Klooster hadden/ eene publijcke Processie na der Olijf aengestelt; 't welck het gemeene Volck/ en speciael de Schoenmaeckers Knechts/ niet konnende verdragen/ als meest seer hart Luyters zijnde/ soo heeft het eerst met Steenen beginnen te gooyen/ en is daer na tegens den avont in 't Klooster gevallen/ daer veele insolentie gepleegt/ en verscheydene Kerckelijcke Ornamenten wegh-genomen heeft: de Regeeringe aldaer/ swarigheyt hier uyt te genaket siende/ alsoo het seeckerlijck in Poolen niet wel genomen soude werden/ heeft de Poorten doen sluyten/ en eenige van de Quaetdadige vatten/ maer niet durven straffen; dan een groot gedeelte van de spolieringe is weder te recht gekomen. En heeft veele tot de ruste aldaer by-gebracht/ dat eenen Dr. Strauch/ Luters Predicant/ die te voren daer gestaen hadde/ doch naderhant by de Heere Keurvorst van Brandenburgh vast gehouden/ by de selve weder is ontslagen/ en op den 20 July met groote eerbewijsinge weder binnen Danzig ontfangen.

Ondertusschen zijn de Turckse en Moscovitise Armeen omtrent Czecherin/ dat de eerste belegert hadden/ in Gevecht geraeckt/ de Turcken hadden 't in 't begin te quaet/ maer haer weder recolligerende/ zijn andermael voor Czecherin geruckt/ hebben wel 8 a 9 Mijnen te gelijck aengesteecken/ en soo geweldelijck gestormt/ dat sy/ niet tegenstaende de tegenweer van het Guarnisoen/ dat men 30000 Man seyde sterck te wesen/ daer ingedrongen zijn/ 't meerendeel van 't selve neer-gemaeckt/ en de Plaets geraseert/ vervolgende voort de Moscoviters tot onder Bucksijn aen de Nieper; maer na veele schermutselen daer weynig avancerende/ en gebreck aen Vivres krijgende/ zijn sy weder geretireert. 't Heeft echter groote ontsteltenisse in Moscovien gegeven/ en den Veltheer Romadanowski in disgratie van sijn Czaarsse Majesteyt gebracht. De Turcken na huys keerende/ hebben haer dese Tocht niet bedanckt/ alsoo hare Armee seer gesmolten was.

De Polen de Vrede/ met de Turcken gesloten/ geratificeert hebbende/ zijn aen haer de beloofde Steden afgetreden/ en daer mede de Vrede bevestigt.

De Franssen siende dat den Hartogh van Nieuwburgh sigh meer en meer met het Huys van Oostenrijck verbond/ hebben hare Armee onder Duc de Luxemburgh in 't Landt van Gulick gesonden/ en ingenomen die Stadt/

 alle

alle Plaetsen in besettinge genomen / en d'arme Onderdanen met onverdragelijcke lasten beswaert / soo dat het Lant ten deele geruineert / en voort gelijck opgegeten is / dienende alsoo de Franssen haer van 't onderhout / en grootelijcks benadeelende die sy hare Partye oordeelden te zijn: dit dede de Geallieerden / Lunenburgsen en Munstersen / voort over Rijn retireren / en heeft Monsr. Calvo voort Aken en andere Plaetsen in besettinge genomen.

Den 25 October is den Erf-Prins van Nieuburg met de Aerts-Hartogin Maria Anna / des Keysers Suster / tot Nieustadt getrouwt.

Men verlangde ondertusschen bysonderlijck in de Spaensse Nederlanden / als daer de Onderdanen nu harder als voren door de Franssen gedruckt wierden / na de Ratificatie uyt Spangie / die lang bleef tarderen / alsoo 't in Spangie so glat niet deur wilde / vermits men daer de Articulen seer hart oordeelde / en voornamentlijck onaennemelijck / dat Spangie soude beloven geen assistentie aen sijne Geallieerde tegens Vranckrijck te doen: de Coning van Spangie begeerde daer op het advijs van de Raedt van State te horen / bestaende het selve uyt 7 Persoonen; maer daer van waren alleen 3 voor de Vrede / en d'andere van resolutie / liever alles te wagen / als de Conditien aen te nemen: doch des Conings Raedt de saecken considererende / gelijck die lagh / heeft de selve Raedt van State noch 4 Heeren toegevoegt / om op 't ratificeren nader te besoigneren / en onder dese nieuwe Heeren 3 zijnde / welcke tot de Vrede stemden / soo heeft sijn Majesteyt geresolveert de Ratificatie te teyckenen: die eyndeling den 28 November tot Nimwegen arriveerde / hebbende de Fransse Ambassadeurs / diens Conings Ratificatie daer al een geruyme tijdt voor de eerst gestelde tijdt van de uytwisselinge was geweest / inmiddels noch de gantse Maent van November / en vervolgens noch tot den 15 December / toegestaen / tot het uytwisselen van de Ratificatien / en dat ondertusschen de Stilstant van Wapenen soude continueren. De Spaensse Heeren Ambassadeurs sochten noch eenige Poincten / die men te hart oordeelde / als geseyt / wat verandert te krijgen / en voornamentlijck / dat de Keyserl. Ambassadeurs mede de Vrede souden teyckenen; maer daer omtrent ontstonden dagelijcks noch soo veele swarigheden / dat het selve alleen heeft gestreckt tot verlanginge van tijdt / 't geen namaels heeft gedient tot nadeel van de Spaenssen / also de Franssen so veel langer de Contributien zijn blijven pretenderen. De meer-gem. Wisselinge der Ratificatien met Spangie is van eerst op den 15 December geschiet; daegs te voren hadden de Heeren Fransse Ambassadeurs aen d'een / en de Heeren Spaensse Ambassadeurs aen d'ander syde / hare Instrumenten van de Ratificatien aen 't Hostel van haer Hoog Mog: Ambassadeurs gesonden / welcke door den Secretaris van hare Excellentien gebracht zijnde aen Partyen / om gecollationeert te werden / soo is daer op den volgenden dagh / zijnde den 15 voorsz. ten 4 uren namiddags de Wisseling geschiet in 't Hostel van haer Hoog Mog: / komende daer toe aldaer de wedersijts Secretarissen van de Ambassadeurs / / waer omtrent van geene bysondere solenniteyten zijn geschiet / als dat daer by gevoeght is een Acte van Certificatie van de gedane extraditie by

de

de Heeren haer Hoog Mog: Ambassadeurs/ zijnde den Heere van Beverning en den Heere van Haren: maer na de Franssen en Spaenssen in haer Logementen groote blijtschap hebben bewesen: gelijck sulckx namaels tot Parijs en door gantsch Vranckrijk/ en niet minder tot Brussel en elders in de Nederlanden/ en vervolgens oock in Spangie/ is gedaen/ maer met te veel omstandigheden/ om die hier alle te gedencken: het Tractaet van Vrede was het navolgende.

TRACTAET van VREDE,

Tusschen den Alder-Christelijcksten Coning van Vranckrijck ter eenre, en den Catholijcken Coning van Spangie ter andere syde, gemaeckt ende geteeckent op den 17 September 1678, tot Nimwegen.

IN den Name Godts des Scheppers en de Alderheyligste Drievuldigheyt: Aen alle en een iegelijck, jegenwoordige en toekomende, zy kennelijck, dat gedurende den Oorlog, die ontstaen is sedert eenige Jaren herwaerts, tusschen den Alderhoogste, Alderdoorluchtigste en Aldergrootmachtigste Prince LOUYS de XIV. by der Gratie Godts Alder-Christel. Coning van Vranckrijck en van Navarre, en sijne Geallieerden, ter eenre; ende den Alderhoogste, Alderdoorluchtigste en Aldergrootmachtigste Prince CAROLUS de II. by der Gratie Godts Cathol. Coningh van Spangie, en sijn Geallieerden, ter andere syde; hare Majesteyten niet lievers hadden gewenscht, als daer van een eynde te sien door een goede Vrede, als oock, om door de selve begeerte te doen ophouden, voor soo veel in haer soude zijn, de Ellendigheyt van soo veele Provintien, de Tranen van soo veel Volckeren, het Bloetstorten van soo veel Christenen, haer bewogen heeft, door de krachtige officien van den Alderhoogsten, Alderdoorluchtigsten en Grootmachtigsten Prince den Coningh van Groot Brittannien te accorderen, om haer Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen te senden binnen de Stadt Nimwegen: Soo ist, dat door de kracht van de Goddelijcke goetheyt de selve haer verder hebben willen bedienen van het volkome vertrouwen, dat hare Majesteyten hebben gecontinueert te nemen in de Mediatie van hoogstgem. Heer Coning van Groot Brittannien, eyndelijck gem. Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen, te weten, van de syde van sijn Alder-christel. Majesteyt den Heere Grave d'Estrades, Mareschal van Vranckrijck en Ridder van sijne Ordres; den Heer Colbert, Ridder, Marquis van Croissy, ordinaris Raet van sijn Raet van Staten, en den Heere de Mesmes, Ridder, Grave d'Avaux, Raet in sijne Raden: En van de syde van sijn Cathol. Majesteyt den Heer Don Pablo Spinola Doria, Marquis de los Balbases, Duc de Seste, Seigneur van Ginosa, Cazalnozetta en Pontecuron, Raet in sijnen Raet van Staten, en sijne groote Protonotaris in sijn Raet van Italien; Don Gaspar de Tebes en Cordua Tello, en Gusman, Grave van Venasuzza, Marquis de la Fuentes, Heer van Lorena van 't Huys van d'Arrucas, van d'Eylanden van Guadalupa en Matalione, perpetuële Meester van de Victorie, perpetuële Richter en Groot Escrivain van de Stadt van Sevilla, Edelman van de Kamer van sijn Keyserl. Majesteyt, in sijnen Souverainen Raedt

van Oorlog, en sijn Generael van d'Artillerye; Don Pedro de Ronquillo, Ridder van d'Ordre van Alcantara, Raet in sijn Raet van Castilien en Indien, en Don Jean Babtista Christijn, Ridder, Raet in den Hogen Rade van Vlaenderen, by den Persoon van hoog-gem: sijn Cathol. Maj. en van sijnen Raet van Staten, en Secreten Raet in de Nederlanden, uyt krachte van de Brieven en Commissien, die over en weder zijn gecommuniceert, en van waer in 't eynde van dit Tractaet de Copyen van Woort tot Woort zijn geinsereert, waren over-een-gekomen en geaccordeert op de wederzydse Conditien van Vrede en Vrientschap, als hier na volgt.

1. Eerstelijck is over-een-gekomen en geaccordeert, dat in 't toekomende sal zijn een goede, vaste, durable Vrede, Confoederatie en eeuwig-durende Alliantie en Vrientschap tusschen de Alder-Christelijckste en Catholijcke Coningen, hare Kinderen, alrede geboren en die noch geboren sullen werden, hare Erven, Successeurs en Erfgenamen, hare Koninckrijcken, Staten, Landen en Onderdanen, dat sy malkander sullen beminnen als Broeders, uyt alle haer vermogen, malkanders welstant, eere en reputatie te procureren, vermydende ter goeder trouwe, so veel haer mogelijck sal zijn, de schade van d'een en van d'ander.

2. Ingevolge van dese goede vereeniging, sal de Stilstant van alle soorten van Hostiliteyten, gearresteert en geteyckent op den 19 Augusti deses lopende Jaers, continuëren volgens sijnen teneur, tusschen hoogstgem. Heeren Coningen, hare Onderdanen en Vassalen, soo in de Zee, in andere Wateren als te Lande, en generalijck in alle Plaetsen, alwaer den Oorlog gevoert wort door de Wapenen van hare Majesteyten, soo tusschen hare Troupen en Armeen, als tusschen de Guarnisoenen van hare Plaetsen: En ingevalle tegens dese Stilstant van Wapenen eenige Plaets of Plaetsen waren genomen, 't zy door Attacque of door Surprise, of door secrete intelligentie, ja selfs indien eenige Gevangens genomen wierden, of eenige andere vyantlijcke Actie wierde gepleegt, door eenig onverwacht voorval, of door die gene, die niet konnen voorsien worden, contrarie den voorsz. Stilstant, soo sal die selve contraventie van d'een en d'andere syde ter goeder trouwe werden gerepareert, sonder vertreck of difficulteyt wederom gevende, sonder eenige verminderinge, 't gene dat geoccupeert was, en over te leveren de Gevangens sonder Rantsoen, sonder betalinge van kosten, invoegen dat alle saecken wederom sullen werden herstelt, in dien staet als die waren op den voorsz. 19 Augusti, wanneer de selve Stilstant van Wapenen wierde gearresteert en geteeckent, den inhoude van 't welcke geobserveert moste werden tot op den dagh van de uytwisselinge van de Ratificatie van het tegenwoordige Tractaet.

3. Alle oorsaken van ongemacken of misverstanden sullen voor altijt blyven uytgebluscht en te niet gedaen, en alle 't gene gedaen en gepasseert is ter occasie van desen Oorlogh, en gedurende de selve, sullen gestelt werden in een eeuwige vergetenheyt, sonder dat men in 't toekomende van d'een of d'andere syde, directelijck of indirectelijck door de Justitie of andersints sal mogen ondersoeck doen, onder pretext, hoe het soude mogen zijn; noch dat hare Majesteyten en Onderdanen, Dienaren en Adherenten van d'een en d'andere syde, sullen mogen betonen eenige de minste soorten van ressentiment van alle de offentien en schade,

de, die de selve gedurende desen Oorlog soude mogen hebben ontfangen.

4. Ter contemplatie van dese Vrede sal den Alder-Christel. Coning aenstonts na het uytwisselen van de Ratificatie van dit tegenwoordige Tractaet weder overgeven in de macht van sijn Cathol. Majesteyt, de Stadt en Fortresse Charleroy, de Stadt Binsch, de Stadt en Fortresse van Aeth, Oudenaerde en Kortrijck, Prevoostschappen, Castelenyen, Appartenentien en Dependentien, soodanig als de selve by hoogst-gem: Cathol. Majesteyt zijn beseten geweest voor den Oorlogh van 't Jaer 1667: Alle welcke voorsz. Steden en Plaetsen waren gecedeert aen hoogstgem: Alder-Christel. Coning, by hoogst-gem: sijne Cathol. Majesteyt, by het Tractaet getekent tot Aken op den 2 Mey 1668, 't welcke by dit tegenwoordige Tractaet expressel ijck wert gederogeert, voor soo veel aengaet de voorsz. Steden en Plaetsen, haer Appendentien en Dependentien van dien; ingevolge van 't welck den Cathol. Coning weder sal komen in de possessie van de selve, om voor hem en sijne Successeurs volkomentlijck en gerustelijck te besitten, uytgenomen de Verge de Menin en de Stadt Condé, de welcke (hoewel voor desen gepretendeert by sijn Alder-Christel. Majesteyt, als een Lit van de Castelenye van Aeth) echter blyven sal aen de Kroon van Vranckrijck, met alle hare Dependentien, uyt krachte van dit tegenwoordige Tractaet, soo als hier na sal werden gesegt.

5. Hoogst-gem. Alder-Christel. Majesteyt obligeert sigh en belooft mede te sullen herstellen in handen van hoogstgem: Cathol. Majesteyt aenstonts na d'uytwisselinge van de Ratificatien de Stadt en Graefschap van Limburg met alle sijne Dependentien, en 't Lant van Over-Mase, de Stadt en 't Casteel van Gent, mede met alle sijne Dependentien, 't Fort Rodenhuys, en 't Landt van Waes, de Stadt en Plaetse van Leeuwe in Brabant, met sijn Dependentien; de Stadt en Plaetse van St. Gilain, van de welcke echter de Fortificatien sullen werden geslecht, en de Stadt van Puicerda in Catalonien, in soodanigen staet als sigh de selve tegenwoordigh bevint, met hare Lantschappen, Plaetsen, Casteelen, Forten, Landen, Heerlijckheden, Domainen, Bailluagien, Appartenentien en Dependentien daer aen behorende, sonder iets te reserveren noch te rugh te houden, om beseten te werden by sijn Cathol. Majesteyt en dessels Successeurs, soodanigh de selve heeft beseten voor 't aengaen van desen Oorlogh.

6. De voorsz. Plaetsen, Steden van Charleroy, Binsch, Aeth, Audenaerde en Kortrijck, hare Bailluagien en Castelenyen, Gouvernementen, Prevoostschappen, Lantschappen, Domainen, Heerlijckheden, Appertenentien en Dependentien, en 't gene daer aen behoort, van wat name de selve soude mogen zijn, met alle hare Leenen, Vassalen, Onderdanen, Steden, Burgten, Vlecken, Dorpen, Bosschagien, Rivieren, platte Landen, en eenige andere dingen, daer aen dependerende, sullen by dit tegenwoordige Tractaet van Vrede verblyven aen sijn Cathol. Majesteyt, aen sijne Erven en Successeurs, of actie hebbende, onwederroepelijcke, en voor altijdt, met de selve Rechten van Souverainiteyt, Eygendom, hooge Jurisdictie, Patronactschap, Gardiaenschap en Jurisdictie, Nominatie, Prerogativen en Præeminentien op de Bisdommen, Kercken, Cathedralen en Abdyen, Prioorschappen, Digniteyten, Priesterschappen en alle andere, geene

uyt-

uytgesondert, zijnde in 't District van de selve gecedeerde Lantschappen, Plaetsen en Bailluagien van eenige Abdyen, die van de voorsz. Prioorschappen gehouden werden, en daer van dependeren, en alle andere Rechten, die voor desen hebben toegekomen aen den Alder-Christel. Coningh, niet tegenstaende de selve alhier niet particulierlijck waren uytgedruckt, sonder dat sijne Cathol. Majesteyt voor het toekomende sal mogen werden ontrust noch getroubleert, op wat wyse sulkx soude mogen zijn, door recht noch met'er daet van den Alder-Christel. Coning, sijne Successeurs, noch door eenige Princen van dat Huys, noch door wie of onder wat pretext of occasie het selve soude mogen zijn, of toekomen in de voorsz. Souverainiteyt, Eygendom, Jurisdictie, Ressort, Possessie en gebruyck van alle de voorsz. Landtschappen, Steden, Plaetsen, Casteelen, Landen en Heerlijckheden, Provoostschappen, Domeynen, Castellenyen en Bailluagien, met alle de Plaetsen en saecken daer van dependerende: En ten welcken effecte renontieert, quiteert, cedeert en transporteert hooghgem. Alder-Christel. Coningh, soo voor sijn selven, als voor sijn Erven, Nakomelingen, en actie hebbende, gelijck de voorsz. Plenipotentiarissen in sijnen Name by dit tegenwoordige Tractaet van Vrede onwederroepelijck hebben gerenuncieert, gecedeert en getransporteert voor eeuwigh en voor altijt, in faveur en ten profijte van hooghgem. sijn Cathol. Majesteyt, dessels Erven, Successeurs, en actie hebbende, alle Rechten, Actien en Pretentien, hooge Jurisdictie, Patronaetschap en Gardiaenschap, Jurisdictien, Nominatien, Prerogativen op de Bisdommen, Cathedrale Kercken, en alle andere Beneficien, zijnde onder het Territoir van de voorsz. Plaetsen, Landtschappen en Bailluagien alhier gecedeert, van wat Abdyen dat de voorsz. Prioorschappen werden gehouden en dependeren, en generalijck sonder iets t'achterhouden noch te reserveren eenige andere Rechten, die den Alder-Christel. Coningh of sijne Erven en Successeurs hebben en pretenderen, of souden mogen hebben en pretenderen, om wat oorsaeck en occasie 't selve soude mogen zijn op de voorsz. Lantschappen, Plaetsen, Casteelen, Forten, Landen, Heerlijckheden en Bailluagien, en van alle de Plaetsen en Dependentien als voorsz. is, niet tegenstaende alle Wetten, Coustumen en Constitutien ter contrarie geëmaneert, selfs die met Eede soude mogen zijn bevestight, de welcke en de Clausule derogatoir, expressselijck is gederogeert by dit tegenwoordige Tractaet ten effecte van de voorsz Renuntiatie en Cessie, de welcke kracht en plaetse sullen hebben, sonder dat particuliere expressie en specificatie de generale derogeert, nochte de generale de particuliere, uytsluytende oock by dese voor eeuwigh en altoos alle exceptien, onder wat Rechten, Tituls, Oorsaecken of Pretexten, de selve souden mogen sijn gefondeert, verklaert, consenteert, wil en verstaet hoogh-gem. Alder-Christel. Coningh, dat alle Leenen, Vassalen, Onderdanen van de Landtschappen, Steden en Landen aen de Kroon Spangien gecedeert, als hier voor is verhaelt, sullen zijn en blyven gequiteert en ontslagen van nu en altijdt van de gepresteerde hommage, dienst en Eedt van getrouwigheyt die de selve en een yder van dien soude mogen hebben gedaen en gepresteert aen den Coningh van Vranckrijck of dessels Predecesseurs, Alder-Christel. Coningen, mitsgaders

ders alle gehoorsaemheyt, subjectie en vassalschap, tot het welcke de selve deswegen gehouden soude mogen zijn, willende de selve Alder-Christel. Coningh, dat de voorsz. Hommagie en Eeden van getrouwigheyt sullen wesen nul en van geender waerde, gelijk of de selve noyt voor dese waren gedaen noch gepresteert.

7. Hoog-gem. Alder-Christel. Coningh sal oock doen restitueren aen hoogh-gem. Cathol. Coning alle de Steden, Plaetsen, Forten, Casteelen en Posten, die sijne Wapenen soude hebben of mogen hebben geoccupeert, tot op den dagh van de Publicatie van dese Vrede, in welcke Plaetsen van de Werelt de selve souden mogen gelegen zijn: gelijck aen d'andere syde sijn Cathol. Majesteyt sal doen restituëren aen den Alder-Christel. Coning alle de Plaetsen, Forten, Casteelen en Posten, die sijne Wapenen souden mogen hebben geoccupeert, gedurende desen Oorlog, tot op den dagh van de Publicatie van dese Vrede, waer en op wat plaetsen de selve oock souden mogen gelegen zijn.

8. De restitutie van welcke voorsz. Plaetsen, als boven gemelt, sal geschieden by den Alder-Christel. Coning of dessels Ministers, reëlijck en ter goeder trouwe, sonder eenigh dilay of difficulteyt, om wat redenen en occasien 't selve soude mogen zijn, aen die gene die daer toe by sijn Cathol. Majesteyt sullen zijn gedeputeert, binnen soodanigen tijt, en op soodanige maniere als hier voren gesegt is, mitsgaders in soodanigen staet, als de selve Plaetsen sigh als nu bevinden, sonder de selve in geenderley wyse te demoliëren, verswacken, verminderen of beschadigen, oock sonder dat men sal vermogen te pretenderen of te eyssen eenig rembourssement voor de Fortificatien in de selve Plaetsen gedaen, noch voor de betalinge van 't gene aen de Soldaten en Oorlogs-Luyden, daer binnen zijnde, soude mogen schuldigh zijn.

9. Verders is gearresteert, dat alle de Proceduren, Vonnissen en Arresten, gegeven door de Rechters en andere Officiers van sijn Alder-Christel. Majesteyt, gestabileert in de voorsz. Steden en Plaetsen, waer van sy jouïsseren uyt krachte van 't Akense Tractaet, en hier vooren aen sijn Cathol. Majesteyt gecedeert, of door 't Parlement van Doornick, ter saecke van de Differenten en Processen vervolgt, soo by d'Inwoonders van de voorsz. Steden en hare Dependentien, als andere, gedurende den tijdt dat de selve zijn geweest onder de gehoorsaemheyt van hoog-gem: Alder-Christel. Coningh, sullen hebben en genieten haer volkomen effect in alle maniere, als of gem: Heer Coning gebleven was Heer en Possesseur van de voorsz. Steden en Plaetsen: En sullen de voorsz. Vonnissen en Arresten niet mogen werden gerevoceert, in twijffel getrocken, geannulleert, noch de Executien van dien opgehouden noch verhindert, maer sal wel geoorloft zijn aen de Partyen haer selven te voorsien door revisien van de saecke, volgens ordre en dispositien van de Wetten en Ordonnantien; blyvende ondertusschen de Sententien in haer kracht en waerde, sonder prejuditie van 't gene in desen reguarde is gestipuleert by het 21 Articul van dit tegenwoordige Tractaet.

10. En alsoo de Ministers van den Alder-Christel. Coningh na den geslooten Vrede van Aken hebben gesustineert in de Conferentien tot Rijssel, dat de Sluysen ten Oosten en ten Westen van de Stadt Nieuwpoort, en 't Fort Vierboeten,

staende op de hoeck van de Sluys, westwaert by de Mont van de Haven van Nieupoort, en een gedeelte van die van Nieuwen-Dam, gebouwt op de Sluys aen de Oost-syde, met de rest van de voorsz. Haven, onderhouden by die van Veurne, was van het Territoir van de Castelenye van Veurne, en dieswegen behoorde te komen aen sijn Alder-Christel. Majesteyt: En ter contrarie de Ministers van sijn Cathol. Majesteyt sustineerden, dat sulckx niet en was; en of schoon het soodanigh soude mogen zijn, des neen, dat behoorde genoegh te zijn, dat sijn Cathol. Majesteyt, zijnde Souverain Prince terwyl dese Fortificatien zijn gemaeckt, soo ten reguarde van de Castelenyen van Veurne als van de Stadt Nieupoort, de selve heeft vermocht te incorporeren en toe te eygenen de voorsz. Partyen aen de Haven en Fortificatien van Nieupoort, en daer door de selve te maecken onafscheydelijck van de selve Stadt; soo is vast gestelt, dat de voorsz. Sluysen en andere Partyen van de Fortificatien van Nieupoort, hier boven genoemt, sullen verblyven aen sijn Cathol. Majesteyt, so als de selve Stadt, sonder dat de Alder-Christel, Coning, als hem toebehorende de Stadt en Castelenyen van Veurne, of andersints, de selve oyt sal vermogen te pretenderen. En wat aengaet den loop van de Wateren, en van de Castelenyen van Veurne, de selve sal continueren en beseten werden in soodanige forme en maniere, als tot nu toe is gepractiseert.

11. Hoog-gem: Alder-Christel. Coningh sal behouden en effectivelijck in de besittinge blyven van 't geheele Graefschap van Bourgondien, ordinaris genaemt het Franche Compté, en van de Steden, Plaetsen en Landen daer van dependerende, daer in begrepen de Stadt Besançon in sijn District, mitsgaders de Stadt Valencijn en sijn Dependentien, Bouchain en sijn Dependentien, Condé en sijn Dependentien, niet tegenstaende voor dese is gepretendeert te zijn een Lit van de Castelenyen van Aeth; Camerijck en Cambresis, Aire, St. Omer met hare Dependentien, Yperen en sijn Castelenyen, Warwijck, Warneton op de Lis, Poperinge, Bailleul en Cassel met hare Dependentien, Bavay en Maubeuge met hare Dependentien.

12. Het gemelte Graefschap van Bourgondien, de Steden, Plaetsen en Landen daer van dependerende, de Stadt Besançon en haer Destrict daer in begrepen, gelijck oock de voorsz. Steden, Plaetsen van Valencijn, Bouchain, Condé, Camerijck, St. Omer, Yperen, Warwijck en Warneton, Poperinge, Bailleul, Cassel, Bavay en Maubeuge, hare Bailluagien, Castelenyen, Gouvernementen, Prevoostschappen, Territorien, Domainen, Heerlijckheden, Appartenentien, Dependentien en wat daer toe behoort, van wat name de selve soude mogen zijn, met alle de Leenmannen, Vassalen, Onderdanen, Steden, Burgten, Dorpen, Vlecken, Bosschagien, Revieren, platte Landen, Zanden en eenige andere dingen daer van dependerende, by dit tegenwoordige Tractaet sullen verblyven aen sijne Alder-Christel. Majesteyt, en dessels Erven, Successeuren en Actien hebbende, onwederroepelijck en voor altoos met de selve Rechten en Souverainiteyten, Eygendommen, Hoge-Jurisdictien, Patronaetschap, Gardiaenschap en Jurisdictie, Nominatie, Prerogativen en Preëminentien op de Bisdommen en Cathedrale Kercken en andere Abdyen, Prioorschappen, Digniteyten, Priesterschappen,

schappen en alle andere Beneficien, behoorende onder het Destrict van de selve gecedeerde Landen, Plaetsen en Bailluagien, van wat Abdyen de selve Prioorschappen werden gehouden, of dependeren, en alle andere Rechten, die voor desen hebben toebehoort aen den Cathol. Coningh, niet tegenstaende de selve alhier niet particulierlijck zijn genomineert, sonder dat sijn Alder-Christel. Majesteyt in 't toekomende daer in sal mogen werden getroubleert en ontrust, door wat wegen, actie of recht het oock soude mogen zijn, by den Cathol. Coningh, dessels Successeurs of eenige Princen van dat Huys, of by wien, onder wat pretext, of by wat gelegentheyt het soude mogen zijn, de selve Souverainiteyt, Eygendom, Jurisdictie, ressort, possessie en gebruyck van alle de voorsz. Landtschappen, Steden, Plaetsen, Castelen, Landen en Heerlijckheden, Provooostschappen, Domainen, Castelenyen en Bailluagien; mitsgaders van alle Plaetsen en andere dingen daer van dependerende. En tot dien eynde heeft sijne Cathol. Majesteyt, soo voor hem selfs, als voor sijne Erfgenamen, Successeurs en Actie hebbende, gerenuntieert en gequiteert, gecedeert en getransporteert, gelijck desselfs voorsz. Plenipotentiarissen in sijnen Namen by dit tegenwoordigen irrevocable Tractaet van Vrede renuntieren, cederen en transporteren voor eeuwigh en altoos, in faveur en ten profijte van hoogst-gem. Alder-Christel. Coningh, sijn Erven, Successeuren en Recht-hebbende, alle de Rechten, Actien, Pretensien, Hooge Jurisdictie, Patronaetschap, Gardiaenschap, Jurisdictie, Nominatie, Prerogativen en Preëminentien op de Bisdommen, Cathedrale Kercken en alle andere Beneficien, behorende onder 't Destrict van de gem. gecedeerde Plaetsen, Landen en Bailluagien, van wat Abdyen de selve Prioorschappen werden gehouden en dependeren, en generalijck sonder iets te rugh te houden, noch te reserveren, alle andere Rechten, die de gem. Cathol. Coningh, of sijn Erven en Successeuren hebben of soude mogen pretenderen, of soude konnen hebben of pretenderen, om wat redenen en occasien het selve soude mogen zijn, op de voorsz. Landtschappen, Plaetsen, Castelen, Forten, Landen, Heerlijckheden, Domeynen, Castelenyen en Bailluagien, en op alle plaetsen daer van dependerende, gelijck als voorsz. is, niet tegenstaende alle Wetten, Coustumen en Constitutien ter contrarie geëmaneert, selfs die door den Eedt zijn geconfirmeert geweest, de welcke en de Clausulen derogatoir ten effecte van de voorsz. renontiatie en cessie by dit tegenwoordige Tractaet expresselijck zijn gederogeert, de welcke sullen duren en plaetse hebben, sonder dat de expressie of particuliere specificatie derogeert de generale, noch de generale de speciale, uytsluytende voor eeuwig alle exceptien, onder wat recht, tituls, saecken en pretexten de selve soude mogen zijn gefondeert; verklaert, consenteert, wil en verstaet gemelten Cathol. Coning, dat alle de Mannen van Leenen, Vassalen en Onderdanen van de voorsz. Landtschappen, Steden en Landen aen de Kroon Vranckrijck gecedeert, gelijck als hier vorens staet, sullen zijn en blyven ontslagen en geabsolveert van nu en voor altijt van soodanige Hulding, Trouwe, Dienste en Eed van getrouwigheyt, als sy en een yder van haer aen den selven of sijne Predecesseurs, Cathol. Coningen, souden mogen hebben gedaen, mitsgaders van alle gehoorsaemheyt, subjectie en

en vassaliteyt, als sy-luyden dieswegen aen den selven souden mogen schuldigh zijn, willende gem: Cathol. Coning, dat de selve trouwe, Hommage en Eed van getrouwigheyt sullen wesen van nul en van geender waerde, even alleens of die noyt waren gedaen of gepresteert geweest.

13. Alsoo sijn Alder-Christel. Majesteyt heeft verklaert, by de Conditien, op de welcke hy den Vrede heeft geoffereert, van te willen hebben de Stadt Charlemont, of by wisselinge Dinant, ter keure van sijn Cathol. Majesteyt, op conditie, dat den selven Cathol. Coning soude aennemen t'obtineren van den Bisschop van Luyck de cessie van Dinant, het consent van den Keyser en 't Rijck, soo heeft sijn Majesteyt gekosen te behouden de Stadt Charlemont: gelijck hy alvorens en in gevolge van dien sigh obligeert en belooft te sullen verkrijgen van gemelte Heere Bisschop en Capittel van Luyck, de cessie in authenticque forme van de voorsz. Stadt Dinant, benevens het consent van den Keyser en 't Rijck, binnen een Jaer na desen, te rekenen van den Dagh van de Ratificatie van 't Tractaet van Vrede, dat gemaeckt sal werden tusschen den Keyser en hoog-gem: Alder-Christel. Coning: En ingevalle dat hoogh-gem: sijne Cathol. Majesteyt de voorsz. cessie van den Bisschop en Capittel van Luyck, met het consent van den Keyser en 't Rijck, niet soude konnen obtineren, soo verbint sigh de selve en belooft aenstonts na het verval van den voorsz. termijn in de macht van sijn Alder-Christel. Majesteyt wederom te sullen doen herstellen de voorsz. Stadt Charlemont, om de selve te besitten als alle d'andere Plaetsen en Lantschappen aen den selven Alder-Christel. Coning by het 11 en 12 Articul van dit tegenwoordige Tractaet gecedeert.

14. En om alle die difficulteyten voor te komen, die veroorsaeckt zijn geweest in de executie van 't Tractaet van Aken, en om voor altijt de goede intelligentie van de 2 Kroonen te restabiliëren, soo is goet gevonden en geaccordeert, dat de Landen, Burgten, Vlecken en Dorpen, begrepen in de Prevoostschappen by desen gecedeert, of die alreede toequamen voor het maecken van dit Tractaet aen den Alder-Christel. Koning, aen geene syde van de Sambre, tegens andere sullen werden uytgewisselt, de welcke sig sullen bevinden nader gelegen te zijn en dienstiger voor sijn Cathol. Majesteyt: van gelijcken oock de Dorpen van de Verge de Menin, die haer sullen bevinden gelegen te zijn by Kortrijck, sullen werden uytgewisselt tegens andere, die nader gelegen zijn en dienstiger aen sijn Alder-Christel. Majesteyt; als mede de Dorpen van het Prevooschap van Mons, die haer bevinden soo verre geavanceert in die Landen, gecedeert aen sijn Alder-Christel. Majesteyt in Henegouwen, dat de selve de communicatie interrumpeerden, sullen werden verwisselt tegens andere Dependentien van Landtschappen aen den Alder-Christel. Koning gecedeert, die nader gelegen zijn en dienstiger aen sijn Cathol. Majesteyt: En generalijck, dat alle de Landen, die begrepen zijn in de gecedeerde Landtschappen, of gerestitueert aen een van de selve Heeren Koningen, over en weder sullen werden uytgewisselt tegens andere van gelijcke waerde, wel verstaende, indien men wegens dese Uytwisselinge sal konnen over een komen.

15. Men sal Commissarissen deputeren van d'een en d'andere syde 2 Maenden

den na de Publicatie van dit tegenwoordige Tractaet, die vergaderen sullen ter plaetse daer toe respectivelijck geaccordeert,'t zy om te procederen tot Uytwisselinge, als om te reguleren de Limiten tusschen de Staten en Heerlijckheden, die verblyven sullen aen yder van de voorsz. Heeren Koningen door dit tegenwoordige Tractaet in de Nederlanden, als mede om te liquideren de reele Schulden, wettigh gehipothequeert op de voorsz. gecedeerde Landen en Heerlijckheden, of gerestitueert aen d'een of d'ander van de 2 Kroonen, en over een te komen in de Portie en Deel, dat yder van de selve daer in voor het toekomende sal betalen; en generalijck in 't vriendelijck te termineren alle de differenten, die souden mogen ontstaen in d'executie van dit tegenwoordige Tractaet.

16. En indien het soude gebeuren, dat by de Uytwisselingen, hier boven gemelt, eenige difficulteyten souden mogen voorkomen, die 't effect daer van souden verhinderen, soo soude van d'een en d'andere syde geen Lasten of Tollen opgestelt mogen werden, om eenige embarras te causeren, noch de communicatie van die plaetse, die onder een en de selve Dominien zijn, difficielder te maken; en die Lasten en Tollen, die opgestelt sullen werden, sullen niet vermogen te doen betalen het Recht, als op die Koopmanschappen, die uyt eene Dominie komen en gaen na een andere, om aldaer te werden geconsumeert, of om te passeren na afgelegen Plaetsen.

17. De hoog-gem. Heeren Koningen remitterende of restituërende respectivelijck de Plaetsen hier boven genoemt, sullen vermogen na haer te nemen en te doen wegh halen alle Artillerye, Bospoeder, Kogels, Wapens, Vivres en andere Ammunitie van Oorlogh, die sigh bevinden sullen in de voorgeschreven Plaets ten tyde van de restitutie der selver: En die gene, die daer toe sullen werden gecommitteert, sullen sigh mogen bedienen, gedurende den tijdt van 2 Maenden, van Wagens en Schepen van den Lande, en genieten vrye passagie soo te Water als te Lande, tot het wegh voeren van de voorsz. Munitien: En sal verders by de Gouverneurs, Commandeurs, Officieren en Magistraten van de Plaetsen en Landen, soodanigh gerestitueert, alle faciliteyten, die van de selve dependeren, werden toegebracht tot het vervoeren en geleyden van de selve Artillerye en Munitien. En sullen oock de Officieren en Soldaten en andere Oorlogs-Luyden, die uyt de voorsz. Plaetsen sullen trecken, vermogen mede te nemen alle hare Meublen, hun-luyden toebehorende, sonder dat hen geoorloft sal zijn van de Inwoonders van de selve Plaetse of ten platten Lande ietwes te ontnemen of af te dwingen, noch hare Huysen te beschadigen, noch mede te dragen eenige saecken aen de voorsz. Inwoonders toebehorende.

18. De lichtinge van de Contributien van d'een en d'ander op de Landen gevordert, die de selve onderworpen zijn, sullen gecontinueert werden, voor soo veel noch resteert en niet vervallen is, tot op den 16 October naestkomende: En de Achterstallen, die noch resteren, sullen ten tyde van de voorsz. Ratificatien, werden betaelt in den tijdt van 3 Maenden nae het verloop van den voorsz. Termijn. En sal geen Executie dieswegen mogen gedaen werden gedurende den voorsz. tijt aen de schuldige Gemeente, mits dat deselve stelle goede ende suffi-

fante cautie, refiderende in de Stadt en de Dominien van den gemelte Heer Coningh, aen dewelcke de voorfz. Contributien schuldig zijn.

19. Het is oock geaccordeert dat de refcriptie van de Rechten, waer van den voorfz. Alder-Christelijckften Coningh in poffeffie is, op alle de Landen die de felve herftelt of reftitueert aen den gemelten Catholijcken Coningh, fal gecontinueert werden tot op den dagh van de Actuele Juftificatie der Plaetfen, waer van de voorfz. Landen fijn dependerende; ende 't geene dat noch onbetaelt fou fijn ten tijde van de voorfz. reftitutie, fal ter goeder trouwe betaelt worden aen die gene die de Pachten daer van hebben, van gelijcken dat binnen den felven tijdt de Eygenaers van de geconfifqueerde Goederen in de dependentien van de Plaetfen, die aen fijn Catholijke Majefteyt moften herftelt worden, in't befit van hare Goederen weder fullen treden, ende van alle de Boffchen die in de Plaetfen fullen gevonden worden; wel verftaende dat van den dagh van de tekeninge van 't tegenwoordige Tractaet, alle af-kappinge van Hout van d'een en d'ander fal ceffeeren.

20. Alle de Papieren, Brieven, Documenten, concernerende de Lantfchappen, Landen en Heerlijckheden, die aen de gemelte Heeren Coningen door dit tegenwoordige Tractaet van Vrede fijn gecedeert ende gereftitueert, fullen ter goeder trouwen in den tijt van 3 Maenden van d'een en d'ander gefourneert en gelevert werden, na dat de Ratificatien van het tegenwoordige Tractaet fullen uytgewiffelt zijn in eenige Plaetfen daer de voorfz. Papieren en Documenten konnen gevonden worden, felfs die gelicht zijn van de Citadelle van Gent ende van de Kamer van Reeckeninge tot Rijffel.

21. Alle Onderdanen van d'een en d'ander foo Geeftelijcken als Privaten, fullen herftelt worden in de befittinge van hare Eer-tijtels, Digniteyten ende Beneficien, waer mede fy voor den Oorlogh waren voorfien, als oock in die van alle ende een yegelijck hare Goederen, roerende en onroerende, loopende en aengekochte Renten, die federt den voorfz. tijt fijn gefaifeert ende befet geweeft, foo ten reguarde van den Oorlog, als om de contrarie partye gevolgt te hebben, mitsgaders oock in haer Rechten, Actien en Succeffien aen haer gekomen, felfs federt het begin van den Oorlog, fonder echter yets te konnen eyffchen, noch te pretenderen van de Vruchten en Inkomften, ontfangen ende vervallen van de faiseringe der gemelte Goederen, Meublen, Renten en Beneficien, tot op den dagh van de Publicatie van het tegenwoordige Tractaet.

22. Nochte oock niet van de fchulden, effecten ende Meublen, die voor den gemelte dagh geconfifqueert fijn geweeft, fonder dat oyt de Schuldenaers van foodanige Schulden en Depofitarifen van fulcke effecten ende hare Erfgenamen, ofte Actie hebbende, eenig vervolgh fullen konnen doen, nochte pretenderen eenige Openinge, welcke herftellinge in forme als vooren gefegt, figh fal uytbreyden in 't faveur van die geene die gevolgt hebben de contrarie partye, in voegen dat door middel van dit tegenwoordige Tractaet fy lieden herftelt fullen werden en wederom komen in de gratie van haren Koning en Souverainen Prins, als oock in't befit van hare Goederen foodanigh als de felve bevonden fullen werden, by het fluyten en tekenen van dit tegenwoordigh Tractaet.

En

23. En het selve restablissement van de een en de andere zyde sal geschieden ingevolge van den inhoude van het 21 en 22 Articul, niet tegenstaende alle Donatien, Concessien, Declaratien, gedane Confiscatie, preparatoire Sententien of Diffinitive, gegeven by contumatie in absentie van Partyen, en de selve ongehoort, welcke Sententien en Vonnissen sullen blyven nul en van geen effect, en als niet gegeven noch gepronuntieert, met volkomen vryheyt aen de Partyen, van te mogen weder keeren in 't Landt, daer uyt de selve voor desen zijn geretireert, om in persoon te genieten hare Goederen en Meublen, Renten en Inkomsten, of hare Woonplaetsen op te rechten buyten soodanige Lanschap en op sodanigen Plaets als haer sal goet duncken, verblyvende aen haer de keur en verkiesinge, sonder dat men tegens haer in desen gevalle eenige constrainte sal mogen oeffenen; en ingevalle sy-luyden liever ergens anders soude willen wonen, soo vermogen sy soodanige Persoonen, die niet suspect zijn, te deputeren, als haer-luyden sal goetduncken, tot het regeren en besitten van hare Goederen, Renten en Inkomen, maer niet in 't reguard van de Beneficien, herkomende van de residentie, de welcke personelijck moeten werden geadministreert en bedient.

24. De geene die van d'een of d'ander syde zijn voorsien geweest met eenige Benificien, zijnde ter collatie, presentatien of andere dispositien van de hoogstgem: Heeren Coningen, of andere, soo Kerckelijcke als particuliere, of die geene die alrede verkregen hebben provisie van den Paus van eenige andere Beneficien, gelegen onder de gehoorsaemheyt van een van de hoog-gem: Heeren Koningen, met contentement en permissie van welcke sy de selve beseten hebben, gedurende den Oorlog, sullen blyven in possessie en gebruyck haer leven lang gedurende, als wel en behoorlijck voorsien, sonder dat men echter verstaet eenigh ongelijck in 't toekomende te willen doen aen 't Recht van wettige Collatie, die de selve sullen gebruycken en besitten, als sy gewoon waren te doen voor den Oorlog.

25. Alle Prelaten, Abten, Prioren en andere Geestelijcken, de welcke zijn genomineert in haer Benificien, of met de selve voorsien by hoogst-gem. Heeren Koningen, voor den Oorlog, of gedurende de selve, en waer van gem. Majesteyten de possessie hadden, van te mogen disponeren en nomineren, voor de rupture tusschen de twee Kroonen, sullen echter blyven in possessie en gebruyck van de voorsz. Beneficien, sonder daer in te werden getroubleert, om wat redenen of pretext het oock soude mogen zijn, als mede in het vry gebruyck van alle die Goederen, die sigh bevinden sullen te dependeren van de outheyt, en aen 't recht van Beneficien te confereren, die dependeren van eenige Plaetsen, alwaer de voorsz. Goederen gelegen zijn; niet te min, dat de selve Benificien sullen werden voorsien met bequame Personen, die de gerequireerde Qualiteyten hebben, volgens de Reglementen, die geobserveert zijn geweest voor den Oorlog, en sonder dat men in 't toekomende van d'een of d'ander syde sal vermogen te senden Administrateurs, om de selve Benificien te regeren, en te genieten die vruchten, die niet verkregen konnen werden, als door die gene die den rechten titul hebben, en die daer van wettelijck zijn voorsien geweest: gelijck oock alle Plaetsen, die voor desen erkent hebben de Jurisdictie van de Prelaten, Abten, Prioren, op wat plaetse

die

die mogen gelegen zijn, [illegible] oock in 't toekomende erkennen, mits dat blijcke dat haer Recht is gefondeert op de oudtheyt, hoewel de Plaetsen zijn bevonden in 't Territoir van de Domeine van de contrarie Partye, ordonne-rende van eenige Casteleynen ofte Baillagien, toebehoorende aen de voorsz. contrarie Partye.

26. Is mede geaccordeert, over-een-gekomen en verklaert, dat men niets en hout voor gerevoceert van den inhouden van 't Tractaet van de Pirineen, uytgenomen alleenlijck 't concerneert Portugael, met de welcke den Cathol. Coningh tegenwoordigh in Vrede is, noch oock niet van 't Tractaet van Aken, als voor soo veel alleenlijck daer van anders is gedisponeert by dese tegenwoordige, door het cederen van die Plaetsen, hier vorens genoemt, sonder dat Partyen eenigh nieuw recht verkregen hebben, noch oock eenige prejuditie sullen komen te lyden over hare respective pretentien, in alle die dingen, daer van by dit tegenwoordige Tractaet geen expresse mentie gemaeckt is, en by gevolge alle 't gene gestipuleert is by het voorsz. Tractaet van de Pirineen, raeckende het Intrest van mijn Heer den Hartogh van Savoyen, en de Dote van de Doorl. Vrouwe Weduwe Infante Catharina sal werden geobserveert; sonder dat dese particuliere expressie sal konnen hinderen noch prejudicieren aen de generale stipulatie, gedaen by het tegenwoordige Articul van d'Executie van de voorsz. Tractaten van de Pirineen en van Aken.

27. Alhoewel dat hare Alder-Christel. en Cathol. Majesteyten alle haer sorge contribueren tot herstellinge van de generale Vrede, en dat de goede voortgangh van een generale Stilstant van Wapenen haer doet hopen, dat het selve sal gevolgt werden van een prompte conclusie, van alle 't geene dat de ruste aen de geheele Christenheyt soude konnen verseeckeren; echter, dewyl den Alder-Christel. Coning heeft geinsisteert, dat den Cathol. Coningh sigh obligeert, van geen assistentie te sullen doen aen eenige Princen, die tegenwoordig in Oorlog zijn tegens Vranckrijck en sijne Geallieerden, soo heeft sijn Cathol. Majesteyt belooft, en belooft by desen, van in eene exacte Neutraliteyt te sullen verblyven, gedurende den cours van desen Oorlogh, sonder te sullen assisteren directelijck of indirectelijck sijne Geallieerden, tegens Vranckrijck en desselfs Geallieerden.

28. En alsoo hoogst-gem. Alder-Christel. en Cathol. Majesteyten erkennen de krachtige officien, die den Coningh van Groot Brittangien onophoudelijck heeft gecontribueert door sijn goede raet en advertissementen, tot heyl en ruste van 't gemeen, soo is goet gevonden van d'een en d'ander zyde, dat hoogst-gem: Majesteyt van Groot Brittangien met sijne Koninckrijcken voornamentlijck sal zijn gecomprehendeert in dit tegenwoordige Tractaet van Vrede, op de beste en seeckerste maniere als doenlijck is.

29. In dit Tractaet van Vrede, Alliantie en Vrientschap sal van wegen sijn Alder-Christel. Majesteyt ingelaten werden den Coning van Sweden met den Hartog van Holsteyn, de Bisschop van Straetsburg en Prins Willem van Furstenberg, als Geinteresseerden in desen Oorlogh; van gelijcken sullen daer in begrepen wesen, ingevalle sy daer in begrepen willen zijn, die geene, die haer niet hebben willen

bldz: 273 - 280 zit achter bldz 288.

een eynde / om te sien / of 't ooch mocht wesen achter-gelaten van eenige Soldaten / die aldaer op Haeg-Berchens hadden gejaegt ; doch daer komende / vonden den Draeghbant / Scheede / Rock en Hantschoenen / doch geen Degen / maer de Knecht buckende / om dit op te rapen / wierdt hy in de Gracht of drooge Sloot een Lichaem gewaer / dat met een Degen door en door-steecken was / en 7 a 8 Duymen achter de Rugge uyt-quam / hebbende een Camelotte of Kemels-haire Mantel over sijn Hooft leggen ; en dit was den voorsz. Mr. Godfrey / hebbende het Geldt en eenige kostelijckheyt van Gesteenten noch by hem / waer uyt men te meer afnam / dat dit niet van Dieven was geschiet / maer van die hem om andere reden haddē willen om hals brengen ; daer by quam / dat men een Kring om sijn Hals meynde te sien / soo dat men geloofde / dat hy eerst verworgt en doe door-steecken was / en aldaer soo gebracht.

't Parlement den lesten October te samen komende / heeft den Coningh dat aengesproocken als volght.

Mylords en Edelen.

MY heeft de tijt langh gescheenen, sedert wy laetst gescheyden zijn, en soude uwe Vergaderingh door soo veele Prorogatien niet uytgestelt hebben, indien ick U eerder bequamelijck had konnen ontmoeten. Het gedeelte, dat ick dese Somer heb gehad in de preservatie van onse Naburen, en de genoeghsame verseeckeringh van 't geen overgebleven was van de Spaensse Nederlanden, is suffisantelijck bekent en erkent by alle die buyten zijn; en doch door dese oorsaeck heb ick geobligeert geweest mije Troupen soo veel langer aen te houden (als sonder 't welcke onse Naburen absolutelijck desperaet waren) en beyde de Eere en Intrest van de Natie is daer by soo verre gevordert, dat ick verseeckert ben, dat het aen niemant hier sal leet zijn, of dencken, dat het Geldt, gelicht tot haer afdanckinge, qualijck is besteet geweest in haer te continueren, en ick hebbe oock veel meer tot den dienst uytgegeven, dat ick verwacht, dat ghy sult suppleren. Hoe verre het noodigh magh zijn (geconsidereert den tegenwoordigen staet van 't Christendom) te reduceren de Landt- en Zee-Machten, en tot wat trap, is waerdigh de ernstige overlegginge van ons allen. Ick hebbe nu aen U te berichten (gelijck ick alsints doe in yder dingh dat my aengaet) dat ick geinformeert ben geweest van een Desseyn tegens myn Persoon by de Jesuyten, waer van ick yder sijn opinie sal laten, op dat ick niet en magh schynen te veel of te weynigh te seggen; maer ick wil die materie laten aen de Wet, en middeler tijdt sal ick soo veel sorge dragen als ick kan, om voor te komen allerhande practijcken van die soort van Lieden of van andere, welcke haer in een hoogen graet vermenght hebben met de Vremdelingen, en getracht hoe de Papery by ons souden mogen invoeren. Ick sal concluderen met aen U mijn andere belangingen te recommanderen. Ick hebbe groote ongelegentheden by de defecten van 't Hooft-Gelt. Mijn Inkomst is belast met veele Anticipatien, en ten besten genomen, is het gants niet eguael tot de tegenwoordige en nootsakelijcke Onkosten van het Gouvernement, waer van ick meyne, dat ick de gantsche staet U voorgestelt heb, en versoecke dat ghy daer op siet, en die wilt considereren met die getrouwheyt en affectie, als ick verseeckert ben, dat ick alsints by U sal vinden.

De rest laet ick den Cancelier seggen.

Den Cancelier vervolgden daer op / maer [illegible] der uyt / als die van den Coningh [illegible]

Hier op versocht het Parlement een Bede-dag / om voor de bewaringe van den Coningh Godt de Heere te bidden: En dede sijn Majesteyt [illegible] / voor alle Paepse Recusanten tot 10 mijlen buyten Londen te doen vertrecken; gelijck oock geschiede / namentlijck by een Proclamatie van den Coning / waer by alle Paepse Recusanten voor den 17 November wierden belast met hare Familien te vertrecken uyt Whitehal / Somersethouse en St. James / mitsgaders uyt de Steden van Londen en Westminster / [illegible] alleen geëxcuseert die / de welcke Trafijcq of Hantwercken oeffenden / en voor 12 Maenden in haer eygen Huys binnen de voorsz. Plaetsen hadden gewoont / die haer echter souden moeten aengeven aen de Justiciers of Peace.

Ondertusschen wierdt tot Londen de groote jaerlijckse Maeltijdt van den Lord Major op den 8 November wel gehouden / maer den Coning en andere Grooten waren daer niet by / om dat men niet raedsaem en vont / dat sijn Majesteyt sigh soude periculiteren onder soo veel Volcks. [illegible] door de Trainbands al-om neerstigh gewaeckt.

Inmiddels versocht het Parlement meerder opening van de Conspiratie: En alsoo men giste / dat veel uyt vreese van weerwraeck van de Roomsse niet en souden derven seggen / speciael wat de Moort van gedachten Godfrey aenging / soo heeft sijn Majesteyt by Proclamatie belooft 500 Ponden aen die quam t'ontdecken / hoe en wie de voorsz. Moort hadde gepleegt / met belofte van soodanige verseeckering voor haer Persoonen / als sy self souden begeeren.

Het Lager-huys heeft bysonderlijck sigh bemoeyt / om de rechte geschapenheyt van het Verraet uyt te vinden / en derhalven / na dat Otes eerst in den Raedt was gehoort / is daer na tot meermalen in 't selve Huys verschenen / en heeft seer resoluyt al 't selve geseyt; en alsoo 't meeste en eerste foundament op sijn aenbrengen is geweest / so sal in 't korte verhalen 't geen 't selve behelsde.

DAt sedert 't Jaer 1677 by de Jesuyten en andere Roomsse Religieusen was aengeleyt op het omwerpen van de Regeeringe en Religie in Engelant, 't introduceeren der Roomsse, daer toe getracht de Schotten en Yren oproerigh te maken, en den Coning te vergeven, of door andere middelen om te brengen: Dat hy daer van verscheyde Brieven had gelesen, die de Jesuyten aen malkanderen hadden geschreven, gaende de Correspondentie meest over St. Omer, en dat die mede gehouden was met den Biechtvader van den Coning van Vranckrijck: voor hebbende sy Jesuyten niet alleen so met den Coning te doen, maer oock met den Hertog van Jorck, indien die niet beter na haer sin wilde doen. Dat eenen Pickring, een Leecke-broeder, die in Somersethouse woonde, ten eynde van Juny deses Jaers hadde gemeynt den Coningh te doorschieten, soo als hy in James Parck wandelde, maer dat door 't verlies van sijn Vuursteen daer in verhindert was geworden, waer over gedachten Pickringh eenige slagen tot straf hadde ontfangen, en eenen Willem Grove bekeven. Dat de Jesuyten den 24 April een groote en naderhant verscheyde kleyne Vergaderingen hadden gehouden, om den Coningh om het leven te brengen. Dat den 13 Juny aen den Deponent 50 Ponden Sterlings waren belooft, soo hy den

Schry-

Schryver van de Moorden der Jesuyten konde vergeven of vermoorden. Dat eenen Ashby Instructie hadde gehad, om met George Wakeman, Doctor van de Coninginne, te handelen over het vergeven van den Coning. Dat de Roomsse in den Brant van 't Jaer 1666 die sy self gesticht hadden, wel 14000 Ponden Sterlings hadden geprofiteert, door dien sy de Huysen hadden doen plonderen, terwyl de Inwoonders met den Brant besig waren. Hy sprack oock van Jesuyten, die na Hollant waren gesonden, om aldaer mede Beroerten en onlusten tegen den Heere Prince van Orangie te verwecken. Dat ged. Wakeman had aengenomen den Coning voor 15000 Ponden te vergeven, doch dat Pickering en Grove echter yder haer best souden doen, om den Coningh om te brengen. Dat Grove hem had geseyt, dat hy aengenomen hebbende 't Zuytwerck in brant te steken, 't selve niet wel hadde konnen effectueren, en daerom in Margrietshill een Olyslagers Huys in brant had gebracht, en daer voor Gelt genoten. Dat men op den 17 Augusti den Deponent mede had aengesocht, om den Coningh te helpen ombrengen, maer dat het selve hadde geweygert, als daer toe onbequaem zijnde, maer dat het by eenen Conjers, een Benedictijner Monnick, was aengenomen. Dat op den 18 Augusti een grooten Raet van Jesuyten en Dominicanen was gehouden, ten eynde de laetste te bewegen om mede tot voortsettinge van 't Roomsse Gelove te contribueren, maer dat die dat hadden geweygert, 't welck de Carmelijten, aen wie den Deponent was gesonden, insgelijckx afgeslagen hadden. Dat den 20 Augusti een Raet was gehouden op een Brief uyt Yrlant, meldende, dat 4 Jesuyten hadden aengenomen den Hertogh van Ormont om hals te brengen. Dat op den 22 Augusti den voorsz. Conjers hem een Poock of een Mes, aen twee syden snydende, had getoont, daer mede hy den Coningh tot Windsor wilde vermoorden. Dat hem in een Papier aengewesen was, hoe sy Westmunster in brant wilden steecken, en dat men hem self onder de Acteurs, sonder sijn weten, had gestelt. Dat hy by eenen Blondel had gesien een Copy van een Bulle van den Paus, waer by de selve over alle Bisdommen en andere Waerdigheden had gedisponeert, meest in faveur van de Jesuyten; doch dat sy de lucht van de ontdeckinge hebbende gekregen, hem Deponent hadden willen pynigen, om te weten, wie het Werck ontdeck had, en voort wegh senden, daer op hy sigh dan deur-gemaeckt had, &c.

De omstandigheden van sijn depositie waren seer groot/ en heeft die self namaels in 't licht gegeven; maer alsoo men die alleen door voncken/ daer men teeckenen van vuur by afneemt/ moet oordeelen/ soo is metter tijdt meerder aen den dagh gekomen/ 't welck/ terwijl ick dit schrijve/ noch verwachte.

Dit niet tegenstaende is by veel/ die van gedachten Otes niet wel en spraecken/ noch al getwijffelt/ of 'er iets aen was; maer 't Lager-huys heeft self een Resolutie genomen/ daer by verklaert wierdt/ dat 'er een verbloeckt Complot was geweest/ om den Coningh om te brengen/ de Regeeringe en Religie om te werpen/ en de Papery in te voeren. Den voorsz. Otes heeft oock Pardon verkregen van 't gene hy self tegen de Wetten mocht hebben gedaen.

Den bewusten Godfrey is den 10 November met groote statie begraven. En daer is eyndeling eenen Willem Bedlow voor den dagh gekomen/ welcke hem na Wichal heeft begeven/ en bekent/ dat hy 't Lijck van ged. Godfrey hadde helpen wegh brengen/ na dat het selve door 5 a 6 Persoonen/ daer onder

eenige Geestelijcken / was vermoort / waer over hy niet had konnen rusten / voor hy dat aengebracht had / en versocht verbolgens Pardon / 't welck hy / op het versoeck van beyde Huysen / oock verkregen heeft.

De Moort van den gemelden Sr. Godfrey soude zijn toegegaen in deser manier: Eenige Roomsse hebbende de lucht gekregen / dat aen hem iets van de Conspiratie ontdeckt was / hadden toegeleyt / om te sien / of sy sulckx van hem te weten souden konnen krijgen; waer op de gelegentheyt sigh presenterende / dat op den Dagh van den 12 October / wanneer hy eerst was uytgegaen / was gekomen omtrent Somersethouse / aldaer wat over en we'er wandelende / als wanneer 2 Paepse Priesters hem hadden aengesprooken / enge-seyt / dat sy hem meer openingh van de t'Samensweeringe souden konnen doen / maer dat hy / om 't gesicht van de Menschen / wilde komen na de Plaets van 't selve Huys: alwaer sy een keer of twee te samen hebbende gewandelt / noch 2 Persoonen daer by zijn gekomen / welcke met malkanderen hem gedrongen hebben te gaen in een van de Kamers van 't selve Huys / alwaer sy hem eerst ondervraegden / wat hy van de Conspiratie wist; maer niet willende seggen / hebben sy hem tot 's avonts daer gehouden / als wanneer de 2 Priesters met Oorkussens zijn gekomen / om hem te versmoren / also sy toch uyt hem niet sagen te krijgen / 't welck sy / hem op een Bedde werpende / noch hebben geëffectueert / niet tegenstaende dat hy sigh dapper hadde geweert, en wanneer sy nu de voorsz. Oorkussens weder afgenomen hadden / en bevonden dat hy noch leefde / soo hebben sy hem met een Servet voort verworght / en verbolgens met sijn eygen Degen doorsteecken / 't Lyck daer na verbergende / eerst onder den Altaer / en verbolgens in een Stal / van waer sy hem met een Koets hadden gebracht ter plaetse daer hy was gebonden.

Daer is onder, andere mede gevangen eenen Prance / een Silver-smit / welcke eerst beleed / dat hy den gedachten Godfrey hadde helpen vermoorden, maer namaels over en weer het selve bekennende en ontkennende / ter oorsake dat een Geestelijck Persoon in de Gevangenis was geweest / immer soo men presumeerde / die hem daer toe met beloften en dreygementen had bewogen.

Den Coning den yver van 't Parlement tegens de Roomsse bemerckende / en dat selfs Wetten socht te maecken / omme by versterf de Kroon in versekertheyt te stellen voor een Successeur / die Paeps mocht wesen / soo is self den 19 November in 't meer-gedachte Parlement gekomen / en heeft beyde Huysen aengesprooken als volgt.

Mijn Heeren en Edelen.

ICk gevoele my soo verplicht over de groote en ongemeene sorgh, die gy Edele gedragen hebt, en noch continueert, tot de veyligheyt en behoudenis van mijn Persoon in dese gevaerlijcke tyden te doen blijcken, dat ick mijn selven niet heb konnen voldoen sonder expres alhier te komen, om U L. mijn seer toegenegene bedanckingen daer-over te bewysen; en ick meen oock niet, dat het genoegh is U alleen daer voor te bedancken, maer ick houde my oock verplicht, om U L. daer-en-boven te doen sien, dat

ick oock uwe behoudenisse soo veel als mogelijck is, betrachte, en dat ick gereet ben my met U L. te voegen in alle wegen en middelen, die de versekertheyt van de Protestantse Religie alsoo bondig konnen vast stellen, als uwe eygene Herten souden konnen begeeren, en niet alleen mijn Leven lang gedurende (waer van ick verseeckert ben, dat gylieden geen suspitie altoos hebt) maer oock in alle de toekomende Eeuwen, en self tot het eynde der Werelt toe: Weshalven ick U L. ben komen verseeckeren, dat hoedanige redelijcke Acten, die gylieden my soudet mogen komen te presenteren, om Wetten daer van te maecken, tot het besorgen van uwe veyligheyt, onder de Regeeringe van wat Successeur het soude mogen wesen (mits dat de selve het Recht van de Successie en de Devolutie van de Kroon op de ware Linie niet en komen te verhinderen, als oock mijn Macht en wettige Rechten van soodanigen Protestantsen Successeur niet en trachten in te binden) gylieden my bereyt sult vinden, om de selve aenstonts voor goet te keuren. Eyndelijck soo versoeck ick, dat gylieden op eenige krachtiger middelen tot het overtuygen der Papiste Recusanten wilt bedacht zijn, en met U L. deliberatien soo veel te spoeden, als eenighsints mogelijck is, op dat de Werelt de eenigheyt onser Gemoederen magh gewaer worden, en dat ick oorsaeck magh hebben U L. te doen sien, hoe vaerdigh dat ick ben alles te doen, dat tot genoegen en welstant van sulcke gehoorsame en getrouwe Onderdanen eenighsints kan strecken.

Dit behaegde niet alleen de beyde Huysen des Parlements/ die den Coning daer voor gingen bedancken/ maer oock het gemeene Volck/ 't welck deswegen verscheydene Vreugde-vuren heeft aengesteecken. 't Parlement/ insonderheyt het Lager-huys/ setten ondertusschen de saeck seer voort/ tegens die/ welcke aen de Conspiratie schuldigh mochten zijn/ maer onder die wierden al eenige vast gehouden/ die men naderhant onschuldigh bevont: men yverde by 't selve seer/ om den Coning te bewegen/ dat alle Persoonen die in Withal/ St. James en Somersethuyse waren/ de Eeden van getrouwigheyt en Opperhoofdigheyt souden afgenomen werden/ niemant uytgesondert/ als alleen de Portugijsse Dienaers van de Conninginne; welck eerste oock wierdt verkregen/ en in 't korte voltrocken: maer sijn Majesteyt meynde/ dat het selve niet te vergen was aen eenige van de Dienaers/ soo van de Coninginne als Hartoginne van Yorck/ als directelijck strijdende tegens de aengegane Huwelijcks-Contracten.

Op den 24 November heeft het Hooger-huys mede gestemt tot de Acte/ waer by onder andere wierdt vast gestelt/ dat alle Lords/ die daer Sessie hebben/ van 't selve soude werden gesecludeert/ soo wel als de Leden van 't Lager-huys/ ten waer zy de voorsz. Eden insgelijcx quamen af te leggen; ja men heeft daer by verder gegaen/ om dat ten tijde van Coningh Hendrick de VIII. verscheydene Lords die Eden hadden gedaen/ en echter Rooms waren gebleven/ en derhalven wilde men die noch een nader Verklaringe af-vorderen/ gelijck dan in de Acte self wiert geexpresseert/ en by den Coning op den 10 December geconsenteert/ luydende als volgt.

ICk N. N. belyde, betuyge en verklare, dat ick geloove dat'er in 't Sacrament van des Heeren Avontmael geen transubstantiatie is van de Elementen van Broot en Wijn in

het Lichaem en Bloet Jesu Christi, gedurende en na de Consecratie daer van, door wat Persoon dat het oock geschiede: En dat de aenroepinge of aenbiddinge van de Maget Maria of van eenige Heyligen, en het Sacrificie van de Misse, gelijck de selve tegenwoordigh gebruyckt worden in de Roomse Kerck, Superstitieuse en Afgodisch zijn. En ick betuyge, belyde en verklare in de tegenwoordigheyt van Godt, dat ick dese verklaringe doe, en yder deel van dien, in de eenvoudige en gemeene sin van de Woorden, my voorgelesen, gelijck de selve gemeenlijck verstaen worden by de Engelse Protestanten, sonder eenige uytvlucht, dubbelsinnigheyt of mentale reservatie, hoedanigh de selve soude kunnen of mogen zijn, en buyten eenige dispensatie, my alreets ten dien fine by den Paus of eenige andere Authoriteyt of Persoon toegestaen, of sonder eenige hoope van eenige diergelijcke dispensatie van eenigh Persoon of Authoriteyt, wie die oock soude zijn, of sonder te dencken dat ick ben, of kan quijt gescholden werden voor Godt of de Werelt, of geabsolveert van dese Verklaringe, of eenigh deel van dien, niet tegenstaende de Pairs, of eenigh ander Persoon of Persoonen of macht soude konnen disponeren, of de selve annulleren, of verklaren dat de selve was van nul en van geender waerden van den beginne af.

Hier van was niemant uytgesloten / als den Heere Hertogh van Yorck / om sijne hooge Qualiteyten.

Den Heer Joseph Williamson / een van de twee principale Secretarissen van Staet / en mede sittende in 't Lager-huys / had ten eynde van dese Maent het ongeluck / dat beschuldigt wierdt / dat 150 Commissien voor Paepse Officiers had geteyckent / dat soo qualijck by 't meer-gedachte Huys wierdt genomen / niet tegenstaende dat hy seyde / niets te hebben gedaen sonder ordre des Conings / dat sy hem voort gevangen na den Tour hebben gesonden; waer van sijne Majesteyt soo dra geene kennisse bequam / of deed hem aenstonts ontslaen / ja liet eenige Leden van 't Huys by hem komen / aen welcke bekent maeckte / dat hy niet en verstont / dat sy met die gene / welcke sijne speciale Dienaers waren / soodanigh souden omspringen: maer 't selve heeft niet belet / dat nader instantien van 't gedachte Huys zijn gedaen / om dien Heer gestraft te hebben / doch daer van is niet gevallen.

Den Coningh heeft vorder voor den 20 December ingedaegt eenen George Canners / Symondes / Charles Walsch / le Phaire / Pilchard en Bilston / alias Beston / zijnde geweest laetst Dienaer van de Lady Bellasis / op poene van noncomparitie verklaert te werden hoogh Verraet begaen te hebben / en dat 100 Ponden souden werden gegeven / aen wie eenige van de selve soude komen aenbrengen: maer gedachten Bilston of Beston comparerende / bevont men / dat hy de Man niet en was / die men vermeynt had / soo dat weder is los gelaten. Sijn Majesteyt heeft mede belast / alle Paepse Priesters en Jesuyten te achterhalen en te vangen / uytgenomen John Hudleston (als zijnde geweest het Instrument / waer door den Coning na de Slagh van Worchester het was ontkomen) en de Geestelijcke die by de Coninginne waren.

Den genaemden Bedlow hebbende in sijne nader verhooringe in het Parlement aengebracht verscheyde Personen / waer onder eenige die mede by Otes

wa-

waren gemelt / als / den Lord Bellasis / den Lord Peters / den Lord Powis / den Lord Arundel of Wardo / en den Lord Stafford / benevens noch eenige andere / soo zijn daer op de gemelde Lords / die de voornaemste directie souden hebben gehad / na dat den Coning soude omgebracht zijn geweest / aenstonts verseeckert / en voort in den Tour gebracht.

De uytsporigheyt van eenige Roomsch-gesinde heeft inmiddels soo verre gegaen / dat eenen Stalev / Soon van een Goutsmit in Coventgarden / met sijn Hant op sijn Borst slaende / en met sijn Voeten stampende / sijn Arm heeft vertoont / met dese Woorden / dat die den Coningh het Leven noch soude benemen, indien het aen andere ontbrack, alsoo die een Ketter was; nevens noch andere hatelijcke expressien: hy is daer over gevangen / en den 1 Decemb. gecondemneert gesleept / gehangen en gevierendeelt te werden / gelijck oock op den 6 dito is volvoert: hy ontkende sijn seggen niet / maer seyde / dat het oock daer by gebleven soude zijn. Op 't versoeck van sijn Vrienden wiert by sijn Majest. toegestaen / dat hy soude begraven werden; doch alsoo de Roomsse daer by seer veel uytsporigheden gebruyckte / even al of sy hem voor een Martelaer van haer Religie aensagen / soo heeft sijn Majesteyt hem weder doen opgraven / d'Executie volgens sijn Sententie laten voltrecken / en sijn Hooft en Quartieren ten toon doen stellen.

Op Woensdagh den 6 dagh van December wiert Mr. Eduard Coleman te recht gestelt voor des Conings Banck; sijne Beschuldigingen wierden voorgelesen / bestaende voornamentlijck daer in / dat hy Correspondentie had gehouden met den Biechtvader van den Coning van Vranckrijck / Monsr. le Chaise / om van den Franssen Coning Assistentie te bekomen / tot omwerpinge van de presente Regeeringe in Engelant / met het ombrengen self van den Coning / en invoeringe van de Roomsse Religie / en dat hy daer by Secretaris van Staet soude werden: En alsoo hy verklaerde / daer aen niet schuldigh te zijn / soo wierden de Getuygen tegen hem ingebracht / waer van den eersten was Mr. Otes / die veele particulariteyten dies aengaende tegen hem getuyghde / en speciael / dat hy kennisse hadde gehad van 't desseyn / om den Coningh door Grove en Pickeringh om te brengen: daer na wierdt oock Bedlow gehoort / die verklaerde / dat hy Coleman veel Gelt ontfangen had; waer op oock sijne eygen Brieven / aen den voorsz. Biechtvader geschreven / en die van bysonder gewicht wierden geoordeelt / doch te langh om hier te stellen / begeerende daer by assistentie van 1200000 Kroonen / wierden geproduceert / nevens een Ontwerp van des Conings Declaratie / indien het Parlement / volgens sijn voornemen / gedissolveert soude zijn geworden; en eyndelingh oock een Missive / die hy op de Naem van den Heere Hartogh van Jorck / sonder desselfs kennisse / ontworpen had / en by die verworpen was: hy excuseerde sigh seer slecht / seyde alleen / dat hy Mr. Otes en Bedlow niet en kende / en den eerste in 't begin / wanneer voor den Raet des Conings was / self hadde verklaert / hem niet te kennen; maer die antwoorde / dat hy sulckx hadde geseyt / om de duysterheyt van 't licht / maer dat / wanneer hy sprack / hem genoegsaem had

gekent:

gekent: Hy excuseerde vorder op een Poinct / dat was / dat Otes had geseyt / dat hy in een Consulte met de Jesuiten over Yrlandt in Augusto present was geweest in de Savoy / en daer tegen wilde hy bewijsen / dat hy van den 13 of 21 dier Maent al buyten de Stadt en in de Provintien was geweest: maer alsoo Otes van den precijsen dagh niet en had geattesteert / als in 't generael in Augusto / en dat hy maer bewijs meynde te konnen brengen / van een gedeelte van die Maent / soo wierdt sulckx in geen consideratie genomen / invoegen dat hy wierdt verklaert / hoogh Verraet begaen te hebben: En alsoo den volgenden dagh voor de Bar van de Banck komende / is gecondemneert gehangen en gevierendeelt te werden; hy sprack seer om Pardon / en meynde / dat men hem sulckx niet behoorde te weygeren: maer hy wierdt op den 18 December op een Horde van Newgate na Tyburn gesleept / alwaer hy verklaerde / dat hy was een Rooms Catholijck / en dat hy Godt danckte in die Religie te sterven / oock dat hy meynde / dat die Religie niet nadeeligh aen den Coning of het Gouvernement was: hem wierdt gevraegt / of hy oock iets nader te ontdecken had / en speciael van 't ombrengen van Sr. Edmondbury Godfrey / maer hy seyde nergens van te weten / en alsoo is hy gehangen / gevierendeelt / en sijn Ingewant verbrant: men meynde uyt sijn contenantie te hebben gemerckt / dat hy groote hoope hadde gehad op een Pardon / want op de Recht-plaets zijnde / noch het sammelen socht / maer 't was vergeefs.

Inmiddels had men garen gesien dat 'er meer opening van 't Verraet voor den dagh had gekomen / weshalven sijn Majesteyt / op 't begeeren van beyde de Huysen des Parlements / by Placcaet heeft belooft 200 Ponden Sterlings aen die voor den 4 January in 't volgende Jaer daer van meerder bericht soude geven aen een van de Secretarissen van Staet / en Pardon / indien den Aenbrenger mede daer aen schuldigh mochte wesen.

De beyde Huysen des Parlements hebben seer naerstig doen executeren het afnemen van de Eeden en Verklaringe van de gene die in 't selve als Leden saten / uytsiende die van 't Lager-huys niet den Sondagh / nevens andere dagen / daer toe te gebruycken: In 't Hooger-huys wierden alleen 6 a 7 Lords gevonden die 't selve weygerden / en alsoo haer plaets mosten quiteren.

Maer by dese Acte / waer by alle Paepse Recusanten buyten de Huysen des Parlements wierden gesloten / was noch een andere met eene gepresenteert geweest / omme een derde van de Trainbands voor 6 Weecken op de been te brengen / en die dan daer na door 't ander derdendeel af te lossen / en alsoo van 6 tot 6 Weeken: maer den Coningh weygerde sulckx / oordeelende dat te strijden tegen de Koninckl. Prerogativen / alsoo sijn Majesteyt de vrye dispositie over de Militie toe-quam; welck bescheyt aen 't Lager-huys oock wiert gegeven / wanneer daer over een nader Addres presenteerden: maer alsoo echter het selve Huys wilde voort gaen met het af-dancken van de gelichte Militie / soo heeft sijn Majesteyt haer bekent gemaeckt / dat het nootsakelijck was dat die / om de onseeckere toestant / noch wierdt aengehouden / en die in de Spaensse Nederlanden was / daer gelaten. Maer 't selve Huys / sonder te lesen de Memorien /

die

willen engageren of declareren in desen tegenwoordigen Oorlogh, die genoemt sullen werden 6 Maenden na d'uytwisselinge der Ratificatien.

30. En van wegen sijne Cathol. Majesteyt sullen van gelijcke hier in begrepen zijn, indien sy daer in begrepen willen wesen, die gene die haer niet hebben willen engageren of declareren in desen tegenwoordigen Oorlog, die genoemt sullen werden 6 Maenden na d'uytwisselinge van de Ratificatien, en alle andere die na 't eyndigen van desen Oorlog mede sullen werden genoemt by sijn Cathol. Majest.

31. Hoogst-gem: Alder-Christel. en Cathol. Majesteyten consenteren, dat alle Potentaten en Princen, die oock soude willen treden in een diergelijck engagement, sullen vermoogen aen haer Majesteyt over te geven hare Promessen en Obligatien van Guarantie over d'executie van den gantschen inhout van dit tegenwoordige Tractaet.

32. En tot meerder verseeckertheyt van dit Tractaet van Vrede, en alle de Poincten en Articulen daer in begrepen, soo sal dit tegenwoordigh Tractaet werden gepubliceert, geverificeert en geregistreert in 't Hof van 't Parlement van Parijs, en in alle andere Parlamenten van 't Coninghrijck van Vranckrijck, en Kamer van Reeckeninge tot Parijs, gelijck mede het selve Tractaet gepubliceert sal werden, als oock gevereficeert en geregistreert, soo in den Grooten Raedt, en andere Raden, en Kamers van Reeckeninge, van hoogh-gem. Cathol. Koningh in de Nederlanden, als oock in andere Raden van de Rijcken van Castilien en Arragon, alles ingevolge en maniere als begrepen is in 't Tractaet van de Piringen van den Jare 1659. van welcke Publicatie en Registreringe Extracten gegeven sullen werden, van d'een en d'andere zyde, binnen 3 Maenden na de Publicatie van dit tegenwoordige Tractaet.

Welcke Poincten en Articulen hier boven genoemt, met alle den inhouden in yder van de selve begrepen, zijn getracteert, geaccordeert, gepasseert en gestipuleert tusschen de voor-gem. Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van hoogh-gem. Alder-Christel. en Cathol. Majesteyten, welcke Plenipotentiarissen uyt krachte van haer Volmachten, daer van de Copyen aen de voet van dit Tractaet sullen werden geinsereert, hebben belooft, en beloven by dese onder verbant van alle en een yegelijck de Goederen en Staten tegenwoordigh en toekomende van de Koningen haer Meesters, dat de selve inviolabelijck sullen werden geobserveert en voltrocken, en de selve te doen ratificeren suyver en oprecht, sonder daer iets by te doen, en de selve Ratificatie te doen door authentique Brieven en Segelen, waer in dit tegenwoordige Tractaet sal werden geinsereert binnen den tydt van 6 Weecken, te reeckenen van den dagh en datum van dit tegenwoordige Tractaet, of eerder soo 't doenlijck is, daer-en-boven beloven gem. Plenipotentiarissen, in den Name als boven, dat de selve Brieven van Ratificatien zijnde gefourneert; den hoogh-gem Alder-Christel. Coningh soo ras doenlijck sal zijn, en in presentie van soodanige Persoon of Persoonen als sijn Cathol. Majesteyt sal gelieven te deputeren, solemnelijck sal sweeren op het Kruys, het Evangelium, Canons van de Misse, en op sijn Eere, van te sullen observeren en volkomentlijck vol recken reëlijck en ter goeder trouwen, alle de

Articulen van den inhoude van het jegenwoordige Tractaet: En van gelijcken sal oock gedaen werden, soo ras sulckx mogelijck sal zijn, door den hoogh-gem. Cathol. Koningh, in presentie van soodanige Persoon of Personen als den selven Alder-Christel. Coningh daer toe sal gelieven te deputeren. Ten oirconde van alle 't welcke hebben de voorsz. Plenipotentiarissen het tegenwoordige Tractaet onderteeckent met haer Namen, en op gedruckt de Cachetten van haer Wapenen. Gedaen tot Nimwegen den 17. September 1678.

Was geteeckent,

Le Mal. d'Estrades. — *Don Pablo Spinola Doria.*
Colbert. — *Conde de Benavuza, Marquis de la Fuente.*
De Mesmes d'Avaux. — *Jean Baptiste Christin.*

Van de Vrede-handelinge tusschen de noch hoogh-strijdende Partyen/ en speciael tusschen den Keyser en de Coningen van Vranckrijck en Sweden/ was noch veel te seggen/ maer die is eerst in 't voorste van het volgende Jaer ten eynde gelopen.

Tot Regensburgh waren eenige Pointen/ om op te handelen/ voorgeslagen/ maer daer is door die weg/ welcke ordinairlijck langsaem gaet/ niet gehandelt: tot Nimwegen/ als de gemeene Handel-plaets/ is/ voor so veel de gem. Potentaten belangt/ alleen gehandelt; alwaer by den Heer Engelssen Ambassadeur Jenkins/ als Mediateur/ al voor 't tekenen van de Vrede met Spangien een generale Stilstant van Wapenen is voorgeslagen/ waer over de Sweedse Ministers een expresse Courier na haer Coningh hebben afgevaerdigt; maer alsoo die sustineerden/ dat de selve soude gheteeckent worden voor den 10 September/ en dat dan alles soude moeten werden gerestitueert/ het geen sedert die tijdt haer mocht afgenomen zijn/ soo is van de selve niet gevallen/ als siende dit op de Progressen der Geallieerde op Rugen/ en vervolgens in Pomeren; waer van tijdinge tot Nimwegen komende/ is de Stilstant van Wapenen voort verdweenen/ te meer/ alsoo d'eene die voor 6 Weecken/ en d'andere voor 6 Maenden/ begeerde/ en dat yder de omschrijvinge van die soo verre van d'andere maeckte/ dat daer geen bequaem Concept van te maecken was: Oock heeft dit naermaels niet willen gelucken/ om dat alsdoen de Sweedse Lijflandse Armee in Pruyssen was gevallen.

De Ministers der Geallieerde hadden in 't begin geklaegt over de Vrede van desen Staet met Vranckrijck/ in de welcke nochtans by het 19 Articul van 't Tractaet was bedongen 6 Weecken voor soodanige Geallieerde/ als daer in souden begeeren geincludeert te werden: En 't selve hebben niet alleen verscheyde Vorsten en Steden/ als Hamburgh/ Lubeck en Bremen (doch de eerste wierdt afgewesen) versocht/ maer oock self sijn Keyserl. Majesteyt heeft niet willen die tijdt laten voorby gaen/ of heeft nevens den Hartogh van Nieuburgh begeert/ daer in gesloten te werden: Doch hier over is veel te seggen geweest/ alsoo de Heeren Fransse Ambassadeurs vermeynden/ dat als 't selve al soude toegestaen werden/ dat echter den Coningh haer Meester niet gehouden

ven soude zijn/ om de eerste Conditien/ in April te voren gepresenteert/ gestant te doen: waerom sy dan oock hebben begeert/ dat Philipsburg soude werden gedemolieert/ en Fryburgh aen de Franssen gelaten/ met de vrye Passagie derwaerts/ en een mijl in 't ronde. Maer haer Hoog Mog: hebben daer omtrent een maniere van Deductie doen instellen/ en daer by vertoont: de rechtmatigheyt van de insluytinge, als zijnde 't selve in 't Tractaet alsoo bedongen, voor die sigh binnen den tijdt van 6 Weecken daer toe souden verklaren, en dat niet verstaen konde werden, dat die ingesloten wierden, iets daer by souden genieten, indien den Coning van Vranckrijck de Conditien soude willen veranderen. Dat oock niet vereyscht en wierdt (gelijck sy Franssen scheenen te sustineren) dat alle de Duytse Princen t'effens quamen, alsoo voor yder in 't particulier die vryheyt was gelaten; gelijck alrede de Coning van Vranckrijck van sijne syde hadde geincludeert de Bisschop van Straetsburgh, den Prince van Furstenbergh, en daer na oock de Keurvorst van Beyeren en de Hartog van Hanover. En de Keyserl. Ambassadeurs hebben het opstellen van nieuwe Conditien oock gedeclineert/ doch betuyght/ wel genegen te zijn/ om over de Vrede te handelen/ haer verder verklarende op het Alternatif/ dat sy Philipsburgh wilden behouden/ maer Fryburg aen de Franssen laten/ te samen met een vrye Passagie/ voor-staende weder een Stilstant van Wapenen: maer 't selve wilden de Franssen niet consenteren/ als voor 20 Dagen/ en mits dat den Keyser de Vyanden van Sweden niet en soude mogen assisteren/ directelijck noch indirectelijck; geene Winter-Quartieren toe-laeten/ maer sijne Troupen van haer t'huys ontbieden; Gottorp en het Huys van Furstenbergh herstellen/ ende Fryburgh met het geheele Graefschap aen Vranckrijck laten. Hier op hebben de Heeren Mediateurs naerstigh gearbeyt/ en 't heeft meest gesteecken/ hoe men aen Vranckrijck soude permitteren/ dat die Croon Sweden door het Rijck soude assisteren/ als waer men doenmaels niet van en sagh; maer naderhant hebben de Franssen dat self verklaert. Doch dengeenen heeft het werck van 't Noorden de meeste difficulteyt gevonden/ om dat de Franssen/ staende op de Westphaelsse Vrede/ als-dan alle de Conquesten van de Geallieerde soude hebben moeten werden gerestitueert/ daer toe de selve niet en konden verstaen. Maer op dat dese saecke de Vrede met den Keyser niet en soude ophouden/ soo hebben de Keyserl. Ambassadeurs een voorslag gedaen/ van een Stilstant van Wapenen in 't Noorden/ voor 4 Maenden/ aen te vangen na de Vrede met de Keyser soude zijn gemaeckt/ om in die tijdt de Partyen aldaer te vereenigen; en soo 't selve niet geluckte/ dat men als-dan met Vranckrijck soude overleggen/ wat middelen men meerder soude gebruycken/ om de Noorder Princen tot de Vrede te brengen.

Geen minder swarigheyt heeft sigh vertoont in de Conditien/ die den Hartogh van Lotharingen aengingen/ welcke mede wel genegen was omme een van de Alternativen aen te nemen/ maer men konde over de omstandigheden niet eens werden/ soo dat daer omtrent verscheyde voorslagen moesten zijn gedaen.

Men is echter aen 't tracteren gebleven / en daer wierden Ontwerpen van geheele Tractaten overgelevert / een yder die na sijn sin stellende / maer heeft alleen gedient / om het Werck wijder uyt te breyden: want ten eynde van het Jaer was het noch niet gedaen / schoon dat de Fransse Heeren Ambassadeurs op den 2 December hadden verklaert / dat haer Meester de Coningh van Vranckrijck sig met het eyndigen van dien niet verder geobligeert wilde houden aen sijne Presentatie van den 15 April. Maer 't is echter tot in de Maent Februarij aengelopen / eer de Vrede met den Keyser is geteyckent / waer van in de naeste Mercurius larger sullen spreecken / alsoo dit alleen tot aenleydinge hebbe gemelt.

Na 't uytwisselen van de Ratificatien van onse Vrede is noch seer veel te doen geweest / eer de Stadt Maestricht aen desen Staet is ingeruymt / alsoo de Franssen haer Magazijnen van daer mosten vervoeren / gemerckt men met haer niet en konde eens werden / over 't geene desen Staet daer van wel hadde gewenscht te houden: dan ten lesten is met den Heer Franssen Ambassadeur den Grave d'Avaux in den Hage geaccordeert / om de meergemelde Stadt op den 6 November in handen van desen Staet over te leveren. Waer op haer Hoog Mog: sijn Hoogheyt hebben versocht / dat daer tegens de nodige sorge wilde stellen / gelijck oock noch namaels / om de Regeeringe aldaer te bestellen / en alles in goede ordre te brengen: En is die Evacuatie dan op den 6 November geschiet / treckende als-doen de Franssen daer uyt / en van d'onse daer binnen het Regiment van den Grave van Waldeck / die tot Gouverneur van die Plaetse was verkoren / benevens noch 3 andere te Paerde / en 8 te Voet. Sijn Hoogheyt heeft naderhant den Heer Helt / Raetsheer van sijn Hoogheyt / derwaerts gesonden / om de Regeeringe aldaer te herstellen.

Den Spaenssen extraordinaris Envoye de Lira hadde korts na de Wisselinge / namentlijck den 3 October / al versocht / dat Maestricht in handen van de Spaensse / volgens de gemaeckte Alliantie / mocht overgelevert werden; maer daer is met de Kroon Spangie noch meer te verhandelen geweest.

Op den 29 Septemb. hebben haer Hoog Mog: / na voorgaende Besoignes / geresolveert tot de Besendinge na den Coningh van Vranckrijck / waer van hier voren is gedacht / en die tot het voltrecken van de Vrede was uytgestelt / werdende nu goet gevonden / niet alleen een Heer / in qualiteyt van extraordinaris Ambassadeur aen sijn Alder-Christel. Majesteyt / te senden / maer drie Heeren / als / den Heer Boreel / Raet en President-Schepen der Stad Amsterdam / den Heer van Odijck en den Heer van Dijckvelt; doch de Heeren Gedeputeerden van Vrieslant begeerden de vryheyt voor haer Provintie te houden / om daer noch iemant uyt de selve te mogen by voegen; maer daer van is niet gevallen. 't Vertrek van hare Excell. is wat getardeert door d'indispositie van den voorsz. Heer Boreel / tot den 10 November / als wanneer gedachten Heer uyt den Hage vertrocken is / zijnde den Heer van Dijckvelt voor af op Brussel gegaen / en hebbende den Heer van Odijck sijn wegh genomen over Zeelandt / passerende d'eerste beyde over Brussel / en d'andere over Gent / na Parijs / alwaer

alwaer de laetste eerst arriveerde / namentlijck op den 24 November / en de andere weynigh dagen daer na: hare Excell. zijn eerst in een Conferentie met den Heer de Pompone geweest / en op den 6 December tot Versailjes by den Coning in een private Audientie/ opgeleyt door de Heeren Bonneuil / Vader en Soon / en Monsr. Giraud / Introducteur van de Ambassadeurs: in de Kamer van Audientie was niemant by den Coningh / als den Heer de Pompone / staende een geruyme distantie van sijn Majesteyt; na het Ceremonieel en een kleyne Introductie representeerde sy aen den Coningh: dat haer Hoog Mog. aenstonts na 't sluyten van de Vrede hadden geresolveert een Besendinge aen sijn Majesteyt te doen, van eenige Heeren uyt het midden van haer Vergaderinge, om te betuygen de blijtschap en het contentement, dat sy hadden, over de gesloten Vrede, vermits daer door sijn Majesteyt aen haren Staet verseeckerde dessels genegentheyt; dan dat door de forme van de Regeeringe vereyst was, dat diergelijcke Propositie aen de Provintien alvoorens mosten werden gesonden, waer door veel tijdts was verloren, en haer Hoog Mog: verhindert waren geworden hare genegentheyt soo spoedigh te voldoen, als gewenscht hadden: En ten anderen droegen voor, alsoo haer Hoog Mog: sonderlijck genegen waren, en niet soo seer wenschten, dan met sijn Majesteyt in goede confidente Correspondentie te leven, en daerom geern tegens alles wilden voorsien, 't geen daer in hinderlijck mochte wesen, de Neutraliteyt van de Landen van Kleef, Ravensbergen, Ravesteyn en van der Marck, als zijnde een groot gedeelte van dien, en insonderheyt het Landt van Kleef, genoegsaem geënclaveert in de Landen, behorende onder de gehoorsaemheyt van haer Hoog Mog:, als om dat veel considerable Landt-Goederen daer in toe-quamen aen hare Onderdanen, &c. daerom versochten, dat sijn Majesteyt die voor Neutrael wilde verklaren: En spraecken verder van de inclusie van den Keyser en eenige Fursten des Rijckx. Na de gedane Propositie beliefde sijn Majesteyt/ met een sonderlinge vriendelijckheyt/ te betuygen: Dat de Besendinge, oock in de Personen van hare Excellentien, aengenaem was: dat alles wat voor en in den Oorlogh gemoveert hadde, of gepasseert was, hadde vergeten, en niet gedachte, vertrouwende, dat haer Hoog Mog: van gelijcken souden doen, en dat sijn Majesteyt voortaen geen andere gedachten soude hebben, als die streckten tot voordeel en grootmaeckinge van haer Hoog Mog: Staet en Ingesetenen: dan op de voorgeslagen Poincten antwoorde sijn Majesteyt alleen in generale Termen, dat daer over soude spreecken, en haer Excell. antwoort laten toekomen, doch oordeelde de Kleefze Landen van noden te sullen hebben, om den Heere Keurvorst van Brandenburgh tot de Vrede te brengen; en wat de Inclusie van den Keyser belangde, dat sijn Majesteyt niet lievers en wenschte, als de generale Vrede gesloten te sien. Hare Excell. spraecken oock/ van de Contributien en 't werck van de Sweden, en de schade die de selve aen de Onderdanen van desen Staet, met het aenhalen van soo veel Schepen, hadden gedaen, sonder dat daer van reparatie of restitutie geschiede. Over alle 't welcke namaels meer te doen is geweest / gelijck oock over de publijcke Audientie van hare Excell. die sy eerst in 't volgende Jaer hebben gehad.

Weynig na 't teyckenen van de Vrede wiert by desen Staet goet gevonden de Cassatie en Reductie van eenige 's Lants Militie/ daer van al te voren gesproken was/ te voltrecken/ werdende 't selve/ en 't nomineren van die/ welcke gecasseert souden werden/ by de respective Provintien/ uytgenomen van Vrieslandt en Groeningen/ aen sijn Hoogheyt gedefereert; die daer toe den Heere Colliers/ Adjutant Generael van het Leger/ met de nodige ordres heeft afgesonden; ons Leger was tot Genap en omtrent Waveren/ by Brussel/ gekomen/ alwaer den voorsz. Heere Coliers aengekomen zijnde/ de gemelte Cassatie en Reductie heeft gedaen/ bestaende in over de 100 Compagnien te voet ende 28 te paerde: Maer de twee voor-gemelde Provintien daer in geen genoegen nemende/ als sustinerende 't selve by haer/ voor soo veel als de Troupen/ die op haer Repartitie stonden/ moste gedaen werden/ soo zijn daer over eenige Geschriften gewisselt/ oock Besendingen na den Hage en weder na Vrieslant en Groeningen gedaen/ 't welck geduurt hebbende tot in 't naeste Jaer/ als-dan hier van larger dencken te spreecken. Ten eynde van 't Jaer is noch een andere Cassatie van de Cavallery geresolveert/ welcke oock op den lesten dagh van 't selve is voltrocken/ bestaende in 1 Compagnie van 't Regiment van den Graef van Nassauw/ 3 van Webbenum/ 2 van de Stadhouder van Vrieslant/ 4 van Mompouillan/ 2 van Waldeck/ 2 van Ginckel/ 3 van 's Gravemoer/ 1 van Obdam/ 3 van Laleck/ 2 van Brederode/ 2 van Kingsma/ 1 van Flodorf/ 3 van Eppe/ 3 van Franck/ 2 van Holtsappel/ 4 van Somersdijck/ 2 van Troxis/ 2 van Harding/ 1 van Schellart/ 2 van Soppenbroeck/ 1 van Verloo/ 1 van Prins Maurits/ 9 Comp. Dragonders.

Den Heer Piccard/ Sindicus van de Ommelanden/ continueerde in den Hage te solliciteren/ om te hebben de ingaringe van 's Landts Middelen aldaer/ by Taxatie. En den Heer Jr. Rengers van Slochteren had by Request aen haer Hoog Mog: op den 10 November vertoont/ dat de Burgermeesteren en Raedt der Stadt Groeningen/ volgens den Uytspraeck van den 20 January laetst/ wel de Deuren en Gevangenisse hadden doen openen/ en hy alsoo sijn voorgaende vryheyt bekomen/ maer dat het herstellen van sijn Effecten en Papieren niet en was gevolgt/ klagende/ dat hem 't selve wierdt onthouden; versoeckende/ van haer Hoog Mog: daer in geholpen te werden.

Inmiddels wierdt op den 12 November door den Heer Verruci/ aenwesende Gedeputeerde van de Provintie van de Stadt Groeningen en Ommelanden/ ter Vergaderinge van haer Hoog Mog: geëxhibeert de Resolutie van de Heeren Staten/ sijne Principalen/ genomen/ waer by a l'amiable de Questien en Verschillen tusschen beyde de Leden van gedachte Provintie ter neder zijn gelegt/ luydende als volgt.

Extract uyt het Resolutie-Boeck der Ed: Mog: Heeren Staten van de Stadt Groeningen ende Ommelanden.

Saturni den 2 Novemb. 1678.

GEëxamineert zijnde de concepte Conventie tusschen beyde de Leden van dese Provintie, over der selver onderlinge Verschillen en Questien, luydende als volgt.

Alsoo

Alsoo eenige Verschillen en Questien zijn ontstaen tusschen de beyde Leden der Provintie van Stadt en Lande, waer door deser Provincie Finances seer merckelijcke prejuditie is toegevoegt; ja der selver totale ruïne soude konnen volgen; en de Heeren Burgermeesteren en Raet der Stadt Groeningen, als oock de Heeren van de Ommelanden, uyt genegentheyt tot restauratie der Provinciale ruste, vrede en eenigheyt, hebben goet gevonden by wegen van vrientschap en a l'amiable, de selve Questien ter neder te leggen, soo zijn de selve onderlingh geconvenieert en over een gekomen.

1. Dat de Questien tusschen beyde Leden, eenigen tijdt herwaerts geresen, op volgende maniere by desen sullen geassopieert wesen en blijven, en soo onvermoedelijck eenige nieuwe verschillen sich weder soude komen op te houden, of erryfen, dat bevoren men daer over soude na buyten gaen, of de selve tot decisie of arbitrage van iemant stellen, daer over door Gecommitteerden sich onderlingh sullen verstaen, en soo doenelijck, vereenigen.

2. De Regeringe en Finances sullen haer cours, als sy voor het ontstaen der selver questien gehadt hebben, wederom nemen en behouden.

3. Doch sal de Quotisatie door de Heeren der Ommelanden, voor dit loopende half Jaer gedaen, tot het uyt-eynde van 't selve verblijven en standt grypen, midts dat door gene, die van voorsz. Quotisatie voor d'eerste 3 Maenden d'ontfangh hebben gehadt van soodanigh ontfangh, overtellinge, reeckeninge en reliqua, aen de Heeren Gedeputeerden sullen doen, en de laetste 3 Maenden door de Provinciale Commissen werden ontfangen.

4. Dat voor het toekomende de species die bequamelijck konnen werden gecollecteert, als Capitael, Neringen, Dienst-bode-loon, Beslagde Landen en Oorgelt op de Paerden, en wat vorders de consumptie niet en raeckt, buyten Verpachtinge sullen verblyven, en by maniere van Collectatie werden geinnet, waer toe eenige Heeren sullen werden versocht en gecommitteert, en andere de welcke op de consumptie staen, en dat diens halven op diens voet niet konnen worden geheven, voor toekomstige Nieuwe-jaer, wederom nae den ouden voet sullen werden verpacht.

Doch dat te gelijcke mode ordre werde beraemt en vast gestelt, tegen d'onbehoorlijcke vexatie der Pachtenaren, de welcke de selve d'Ingesetenen komen aen te doen, en dat daer over eenige Heeren sullen worden gecommitteert, om d'abuysen in de Lijste te corrigeren voor d'aenstaende Verpachtinge.

Dat de reeckeningen over den ontfangh en uytgave van de Heeren Nitters en Plenck, als mede van de Schrywer Jacob Emmick, by de Heeren van bey de Leden daer toe te stellen, sullen worden naegesien.

De Restanten soo wel van het loopende half Jaer, als oock geduerende de separatie wegen de gemeyne Middelen, oock uytstaende, sullen soo wel als andere Provinciale restanten, door de Heeren Gedeputeerden werden geinnet.

Dat de Heeren Gecommitteerden tot de Provincie Finances, sullen bevorderen, ten eynde soo haest doenelijck opgestelt, nagesien, en by haer geëxamineert wordt een perfecte staet van Lasten, soo dese Provincie op het naestvolgende Jaer sal hebben te betalen, en wat Middelen daer tegens ingewilligt en voorhanden zijn, om die op de eerste Staetsche Regeeringe aen de Heeren Staten te exhiberen.

En dat ten regarde en support der kosten en verteringen by beyde Leden, soo generalijck als particulierlijck, tot date deses gedragen en gedaen, de Heeren van de Stadt

2500

2500 guldens, en de Heeren van de Ommelanden 30000 guldens; yeder voor haer Lidt, sullen hebben uyt de Provinciale Kassa te lichten en te mogen genieten, sonder dat dienthalven d'een tegen d'ander eenige verdere Actie sal hebben of reserveren: Hebben de Heeren Staten van Stadt en Landen de Heeren Gecommitteerden voor haer genomen moeyte bedanckt, het geconcipieerde haer laten welgevallen, en het selve geapprobeert.

Onder stont, Collegie Accord. Was geteeckent,

I. ROBERSSEN, Secretaris.

De Coningh van Engelandt had het Parlement tot den 8 September geprorogeert/ om dat in Augusto/ wanneer 't selve geschiede/ noch geen seeckerheyt van de Vrede tusschen Vranckrijck en desen Staet hadde/ en sedert het gene passerende/ dat wy omtrent de Handelinge hebben verhaelt/ soo heeft sijn Majesteyt haer voorder geprorogueert/ eerst tot den 1/ daer na tot den 11/ en voort tot den laetsten October: Waer na den Coningh met den Hartogh van Jorck na Windsor is vertrocken/ werdende derwaerts vande Coninginne gevolgt: En op de tijdinge van het teyckenen van de Vrede by de Spaenssen/ zijn de Troupen/ die na Vlaenderen op wegh waren/ gecontramandeert.

Maer in 't begin van October is eenen Mr. Titus Otes/ zijnde over eenige Jaren Rooms geworden/ en hebbende sig meesten tijt tot St. Omer by de Jesuyten opgehouden/ in Engelant by den Coning gekomen/ en heeft aen sijn Majesteyt bekent gemaeckt/ dat 'er een groote Conspiratie tegen sijn Koninckljjcke Persoon en 't Rijck onder handen was/ 't welck sijn Majesteyt in sijnen Raedt op den 8 October bekent gemaeckt hebbende/ is na Newmarket vertrocken; en dit vervolgens ruchtbaer geworden zijnde/ heeft een ongemeene verbitteringe tegens de Roomsse gecauseert.

Daer werden door den Raedt des Conings aenstonts gearresteert 8 a 9 Persoonen/ meest Roomsse Priesters/ en de Papieren verseeckert van eenen Coleman/ te voren geweest Secretaris van de Hartoginne van Jorck/ welcke sulckx verstaende/ sigh quam presenteren/ om ter purge te stellen; maer het viel buyten sijn gissinge uyt/ alsoo voort gevangen is genomen/ en naderhant swaerlijck gestraft.

't Geen ondertusschen d'ombragie op de Roomsse vermeerderde/ was dat eenen Sr. Edmondbury Godfrey/ zijnde een Rechter/ voor wien nevens andere de getuygenissen van Mr. Otes waren geleyt/ is vermoort gevonden: 't geen men in 't eerste van hem konde vernemen/ was/ dat hy den 12 October 's morgens uyt sijn Huys gegaen zijnde/ hier en ginder was gesien/ sonder dat men wist/ waer hy gebleven was/ tot den 17 's avonts/ als wanneer eenen Bromley en Water/ gaende na het witte Huys/ dicht by Primrosehill/ dicht aen een Hegge sagen leggen een Degen/ Draegbant/ Stock en een paer Hantschoenen/ maer niet willende iemant moeyelijck vallen/ begaven sy haer niet dicht daer by/ denckende/ dat het mocht wesen van iemant die sijn gevoegh was gaen doen; doch in 't voorsz. witte Huys komende/ en 't selve vertellende/ heeft de Knecht Rawson haer bewogen/ om gesamentlijck derwaerts te gaen/

ten

die daer over door de Spaensse Minister waren gepresenteert/ is daer in voort gegaen / en soo verre geprocedeert / dat sijn Majesteyt haer liet seggen / dat sy haer met soodanige dingen niet verder en souden bemoepen / alsoo die aen hem stonden ; doch dit heeft het begeeren van de Gemeente niet weerhouden : En daer op komende de tijdinge van de Ratificatie van de Vrede met Spangie/ soo heeft sijn Majesteyt self het Parlement laten weten / dat de Militie soude doen thuys komen / om afgedanckt te werden. En hier op is by 't Lager-huys aenstonts geresolveert te consenteren 17205 Ponden / 4 Schellingen/ 9 Penningen 's maents / voor 12 Maenden / te lichten by een Taxatie op de Landen / doch dat het Gelt niet / als na gewoonte / soude werden gebracht in des Conings Exchequer / maer in de Kamer van de Stadt Londen ; oock nomineerde het self Commissarissen/ die de Betalinge souden doen.

't Selve Huys resolveerde voort / dat alle Paepse Officiers / die Commissien van den Coningh aennamen / verklaert souden werden filonie begaen te hebben. Oock wilde de Bil tegen de Roomsse noch verswaren / daer mede/ dat men de selve soude sluyten buyten veele Professien / Neeringen en Hanteeringen /als/ van Doctor/ Rechts-geleerde/ Apothekers/ Wapenmakers/&c.

Daer waren door Otes en Bedlow beklapt en gevangen genomen eenen Ylandt/een Jesuyt/Grove en Pickering/Leecke-broeders/welkers Namen hier vooren al gedacht zijn / als die getracht souden hebben gehad den Coningh om 't leven te brengen / zijnde Grove en Pickering daer toe gehuurt / en soude d'eerste daer voor ontfangen 1500 Ponden / en Pickering even so veel in Ziel-Missen / yder Misse op 12 Penningen gereeckent ; waer op ged. Pickering sulckx al hadde getracht uyt te wercken/ so als sijn Majesteyt in de Palmagie-baen had gewandelt / doch dat door 't verlies van sijn Vuur-steen daer in was verhindert : En hier over zijn sy den 27 December gecondemneert gehangen en gevierendeelt te werdē/maer d' Executie wiert voor eerst uytgestelt/ om dat men gaern noch meer versekering had/ en daerom dit maer in 't korte schrijve.

Boven dese sat noch eenen Langhorn met eenige andere gevangen/daer van hier na meer te seggen sal zijn. Maer in 't eynde van 't Jaer barste een werck uyt tegen den Lord Thesaurier/ Grave van Danby/ over eenige Brieven aen den Lord Montagu / als die in Vranckrijck Ambassadeur was / geschreven/ en daer over den selven Heer door 't Lager- in 't Hooger-huys is aengeklaegt; gelijck sy de Beschuldigingen oock aennamen tegens d'andere Lords te doen.

Dus verwart stont het in Engelandt ten eynde van 't Jaer/ en dit heeft my vervoert in de tijdt/ alsoo anders U E. / beminde Leser/ had behoren geseyt te hebben / dat de Hartoginne van Jorck met de Princesse Anna / Suster van Mevrouwe de Princesse van Orangie / de Hartoginnen van Monmouth en Richemond / &c. verselt van den Grave van Ossery en andere Grooten / op den 12 October in den Hage is gekomen / om hare Hoogheyt Mevrouwe de Princesse te besoecken / alwaer wel onthaelt zijnde / en een keer na Amsterdam / doch als incognito/ hebbende wesen doen / is haer Koninckl. Hoogheyt/ met die gene welke by haer waren/den 24 Octob. weder na Engelant gekeert.

Onder de Heeren van Qualiteyt is van dit Jaer den 19 September op sijn Huys Bolhuys overleden den Bisschop van Munster / Christof Bernard van Galen / na dat hy omtrent 28 Jaren het Bisdom hadde berecht / en by de 73 Jaren was out geworden; hy wierde den 13 November in de Dom-Kerck van Munster begraven: hy was geboren in 't Jaer 1606 / den 12 October; sijn Vader is geweest Theodorus van Galen / Erf-Marschalck van Courlandt / Heere van Lutzen / Bisping en Roemberg; sijn Moeder was Vrouw Catharina / geboren van Hoerde / die men segt / dat in de Gevangenisse van haer Man soude zijn beswangert / soo als de selve was gevangen geset tot Bevergeerde / over een rescontre tot Munster met den Maerschalck Morrien / Heere tot Noortkerck / met de welcke in geschil was geraeckt over de Jacht / en die hy by forme van tegenweer / alsoo den andere sijn Geweer op hem trock / had doorsteecken / dan hy pleyte sijn self vry / hoewel noch in de Gevangenisse storf / also begeerde / dat sijn Party d'Onkosten soude betalen: sijn Soon Bernhard van Galen is in de Studien wel opgetrocken / heeft gereyst / en naderhant betoont / dat hy wackere Herssenen / maer wat onrustige / hadde / neygende meer tot Oorlog als Vrede / daerom de Soldaten hem noch haer Vader noemden / so dat hy een besonder Heer soude geweest zijn / indien hy in de plaets van een Bisschop een Veltheer was geweest: hy had onder den vorigen Keurvorst van Ceulen al een Regiment gecommandeert / en quiteerde de Wapenen niet / als om een Canonickschap van Munster / waer van hy vervolgens tot het Prioorschap quam / en eyndeling in 't Jaer 1650 / als den Keurvorst van Ceulen Ferdinand van Beyeren / die oock Bisschop van Munster was / overleed / tot het Bisdom self / niet sonder tegenstreven van sijn Partyen: hy belegerde 1657 Munster / en kreeg dat met een Accoort tot sijn devotie / en noch eens in 't Jaer 1660 / en heeft sedert dese Landen veel onrust veroorsaeckt: hem is gesuccedeert Ferdinandus / Bisschop van Paderborn / Grave tot Pyrmont / &c. die voor sijn overlijden tot sijn Coadjuteur was verkoren; dese gaf hier van aenstonts kennisse aen desen Staet / met aenbiedinge van goede Vriendtschap en Nabuurschap / en wierdt dat oock te seeckerder te gemoet gesien / om dat de selve van veel paisibelder humeur als sijn Voorsaet wierdt geoordeelt.

Den 6 December is den Keurvorst van Mentz / soo als hy noch een Brief wilde schryven / door een Beroerthept schielijck overvallen / en out zijnde 55 Jaren / gestorven; hy liet de naem nae van een Heer / die seer wel huys gehouden had / en daer door goede Middelen na-liet: In 't volgende Jaer / den 9 January / is hem gesuccedeert Carolus Henricus / Vryheer van Metternich / en gewesen Dom-Custos tot Mentz / tot groot genoegen van de Ondersaten.

Dit Jaer / den 2 Juny / is oock op sijn Hofstede / buyten Haerlem / overleden Mr. Pieter de Groot / roemruchtigh bekent by de notable Ambassades en Employen / die hy in sijn Leven bedient heeft.

Den ouden Professor Abraham Heydanus / seer bekent door sijn geleerde Schriften / is den 15 October / out 83 Jaren / tot Leyden gestorven.

In 't begin van Mey is mede overleden Anna Maria Schuurmans.

EYNDE.

REGISTER.

El-

Par-

Eynde van 't Register.

HOLLANTSE
MERCURIUS 1679.
By ABRAHAM
CASTELEYN
TOT
HAERLEM

UNIV. OF MICH.

MERCURIUS

Oorloge en Vrede

Vereenigde Nederlanden

In het Jaer

HOLLANTSE
MERCURIUS,

Verhalende van

OORLOG en VREDE,

't Geen in en omtrent de

Vereenigde Nederlanden,

En elders in EUROPA,

In het Jaer 1679

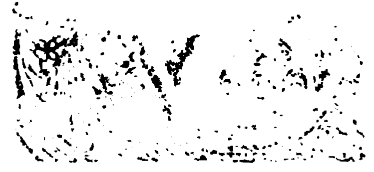
Is voorgevallen.

Het Dertigste Deel.

TOT HAERLEM;
Gedruckt by ABRAHAM CASTELEYN, Stadts Drucker,
op de Marckt, in de Blye Druck, Anno 1680.

haer vent … Dootden

…ijcks te doen bedaren … welck soo gelukkeluck … dat sy haer … de W…

… anders meesten …

… Hartogh van G…

… by malkanderen afgebeelt …

… van veele …

T'S HAERLEM.

Nieuwsgierigen Leser.

An den Titul-Plaet hebbe U E. dit weynige te ſeggen. Mercurius, de Vrede tot Nimwegen ten meerendeel opgetoyt ſiende, geleydt haer verder nae het Noorden, om de byſtere Buyen van Oorloghs-Onwe'er daer insgelijcks te doen bedaren: 't welck ſoo geluckelijck uytvalt, dat ſy haer aengebeden ſiet, eer de Wapenen ruſten. Sy doet derhalven Mars, die op de Voorgront leyt, door de ſachte Banden van Cupido boeyen en knevelen: terwijl een ander Minne-Gôd de Krijgs-Wapenen tot Flitſen en Minne-ſchichten verſmeet, verbeeldende de Huwelijcken, die op de Vrede zijn gevolgt, voornamentlijck van den Coning van Spangie met de Dochter van den Hartogh van Orleans, die daerom boven by malkanderen afgebeelt zijn, en een weynigh leger de Huwelijcks-Ceremonien. Don Juan van Ooſtenrijck, die hier noch onder ſtaet, onderwylen ſtervende, werdt van veele beſchreyt. En in Engelandt, dat in een byſonder Tafereel werdt afgebeelt, woelt het van Verraderyen en Doodt-ſtraffen.

Van

Aen den LESER.

Van het Boeck ſelf ſal ick U E. niet ſeggen, als dat het ſal trachten ſijn Titul te voldoen. Blyvende den Schryver als noch verſoecken, ſoo hy ergens gemiſt heeft, dat men hem ſulcks gelieft aen te wyſen, om het te verbeteren, en in't toekomende hem te willen dienen met die ſtucken, welcke iemant van fraeye ſaecken in ſijn Handen mocht krijgen, alſoo namaels meerder ruymte voor de ſelve verwacht.

Het Dertigste Deel

Van den

HOLLANTSEN MERCURIUS,

Van den Jare 1679.

N onse laetst voorgaende is niet als in 't gros geseyt / dat'er over de Cassatie eenige discrepantie was gevallen: Om dit wat nader te ontvouwen / dient / dat sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie / volgens de Authorisatie van haer Hoog Mog. / uytgenomen die van de Provintien van Vrieslandt en Stadt en Lande / d'aengestelde eerste en tweede Cassatie heeft gedaen / soo wel van de Troupen op de selve Provintien als andere staende: Waer mede de voorsz. twee Provintien / als meynende het selve / voor soo veel hare Troupen aenging / aen haer te behooren / niet te vreden zijn geweest / maer de meeste van die aengehouden / en andere gecasseert hebben / gelijck dan uyt de onderstaende Lijst nader blijckt.

Sijn Hoogheyt heeft in d'eerste gecasseert gehad de Compagnien

Te Paert, van Dongen, Patborgh, Lijklama, Eminga, Burum, Hellemis van Welle: Twee open gelaten en gestelt aen den Heere Stadhouder van Vrieslandt / met noch een open Naem / volgens de oude staet.

Te Voet, Ketel, Kykol, Bisco, Aysma, Papeley, Brandis, F. Hume, Vierssen, Daniel Krey, H. van Welle, Alexander Hume, Taco Hettinga.

Waer tegens die van Vrieslandt hebben gecasseert:

Te Paert, de Vries, van der Burgh, Appel, Coeverden, Patborgh, Lijklama, Quilo, van Hille, van Dongen.

Te Voet, Soltgauw, Hammersteyn, Dachman, Kykol, Bisco, Stoockebrant, Monter, Galema, Brandis, Frenck, Paen, Papeley.

By sijn Hoogheyt waren / van de gene die op de selve Provintien staen verdeelt / aengelaten:

Te Paert, Coeverden, Appel, Quilo, de Vries, van der Burg, Baron van Aylva.
Te Voet, Styrum, Hammersteyn, Siegers, Frenck, Bachman, Soltgauw, Molenschot, Sloot, Verwolde, Sterringa, Tamminga, Hoppers, Okkinga, Kamminga, Walrich nu Amama, Jeltinga, Klooster, Galama, Hanja, Boelens, Paen, Stoockebrant, Vierssen, Monter, Floid. Drie opene Namen.

Hier tegens hadden die van Vrieslandt op hare Provintie laten blijven van de nieuwe Troupen:

Te Paert, Baron van Palsterkamp, Baron van Ysselsteyn, van Welle, Burum, Eminga, Baron van Aylva. Een blinde Naem.
Te Voet, Styrum, Siegers, Sloot, Sterringa, Ketel, Ammama, Okkinga, Kamminga, Vierssen, Molenschot, Hopper, Aysma, Hanja, Jeltinga, Verwolde. Negen blinden.

Uyt het welcke voorsz. is men sien kan dat by beyde waren gecasseert:
Te Paert, Lijklama, Patborgh, van Dongen, van Hille.
Te Voet, Kykol, Brandis, Bisco, Papeley.
En van beyde waren aengebleven:
Te Paert, Palsterkamp, Ysselsteyn, Aylva.
Te Voet, Styrum, Molenschot, Siegers, Sloot, Verwolde, Sterringa, Hoppers, Okkinga, Camminga, Walrich nu Ammama, Jeltinga, Hanja, Lt. Vierssen.

In de tweede Cassatie / ten eynde van 't voorleden Jaer / was mede gelijcke discrepantie: Sijn Hoogheyt had gecasseert:
Palsterkamp, Ysselsteyn, Aylva, Hemmema, Kolb.
Waer tegens die van Vrieslandt casseerden:
Burum, Eminga, van Welle, Aylva.

Houdende de 4 Compagnien buyten die van Aylva aen / en hebben sedert de 9 blinde Namen vervult / en hare Troupen na hare Provintie doen komen. Doch over d'eerste Cassatie was eygentlijck de discrepantie ontstaen / waer over men voor had een Besendinge na Vrieslandt te doen: maer die Provintie quam haer Hoog Mog. voor / en sondt de Heeren Schepper ende Stantius / als hare extraordinaire Gedeputeerden / na den Hage / welcke op den eersten October 1678 in de Vergaderinge van haer Hoog Mog. de navolgende Propositie by monde hebben gedaen / en vervolgens by geschrifte overgelevert.

Hoog

Hoog Mogende Heeren.

DE Heeren Staten van Vrieslandt, onse Heeren Committenten, hebben ons gelast u Hoog Mog. op het serieuste te representeren, dat het haer Ed. Mog. gants vreemt, onverwacht en smertelijck voorkomt, dat u Hoog Mog: by de jongste Cassatie van 's Landts Militie aen haer niet hebben gelieven te defereren dat recht, dat haer omtrent het licentiëren van dien altoos onwedersprееckelijck heeft gecompeteert, en mits dien oock in dese occasie niet bedisputeert, veel min geweygert hadde behoren te werden.

Dat de dispositie over de Militie in 't stuck van de Cassatie een recht is immediatelijck van de Souverainiteyt dependerende, en mits dien de respective Bontgenoten eygen, meynen haer Ed. Mog., dat by niemant, die grondige kennisse van de wettige Regeringe deser Landen heeft, in twijffel kan werden getrocken, aengesien dit Poinct by de Heeren Staten van Hollandt in haer wijtluchtige Deductie van den 30 January 1651 diermaten is gejustificeert, dat het selve vervolgens als een gront-regel van Staet by alle de Geunieerde Provintien geamplecteert, en door een constante practijcque geconfirmeert is geworden.

En nademael de jongst-gecasseerde Militie op de voor-gedachte voet en methode by de respective Bontgenoten gelicht en aengenomen is, soo verstaen haer Ed. Mog:, dat de selve oock volgens de bekende Wet en Regel op gelijcke wyse en manier gedisselveert en gelicentieert behoort te werden.

Immers dat het selve ten respecte van de Provintie van Vrieslant stant behoort te grypen, vermits de selve noyt van haer recht in desen gerelacheert heeft, maer 't selve altoos sorgvuldigh bewaert, invoegen als zy 't selve van alle memorie af heeft gehad en geëxerceert, gelijck sulckx uyt verscheydene 's Lants Resolutien, en namentlijck die van den 23 April 1625, 14 Maert 1647, 6 July 1672 en 20 Maert 1674 geblijckt.

Oock hebben haer Ed. Mog. geen andere gedachten gehad of u Hoog Mog. iterative Aenschryvens over 't stuck van Cassatie, met het aengeven van 't simpel getal der te casserene Compagnien, sonder expressie van Namen, tendeerden daer toe, dat die blote plaetsen souden volgens 't out recht en practijcque by de respective Bontgenoten werden vervult.

Zijn eenige Provintien sedert van sentiment verandert, en de goetheyt gelieven te hebben van haer Recht aen sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie te defereren, en de selve wegens haer tot de Cassatie te authoriseren, haer Ed. Mog. sien dat met goede oogen aen; echter kan daer by niet werden ontkent, dat sodanige Acte van delatie en authorisatie involveert in sigh een Recht, dat die Bontgenoten haer selven presupponeren te competeren, en dat mits dien oock aen de Provintie van Vrieslandt met recht noch reden kan geresuseert werden.

Dit Recht meynen haer Ed. Mog. soo essentieel en eygen aen de Souverainiteyt van de respective Provintien, dat het selve haer niet als met goeden vryen uytgedruckte wille, of door enckele force en gewelt kan afhandig gemaeckt werden; so verre ist van daer, dat onse Provintie sigh door kracht of middel van een simpele

pele Resolutie, in haer absentie genomen, daer van soude sien ontrooft en ontset.

Want soo men die wegh inslaet, van in saecken van sodanigen consequentie en belang met pluraliteyt en overstemminge te willen procederen, soo is'er niet lichter als d'eene Provintie voor en d'andere na (hoewel wy beter van u Hoog Mog. gewoonlijcke equiteyt willen hopen en vertrouwen) van hare wettige Regten en Privilegien te ontkleden.

Te smertelijcker soude dit de Provintie van Vrieslant vallen, als die in tijts gevigileert, en hare Gedeputeerden ter Generaliteyt iterative last gegeven heeft, u Hoog Mog. uyt haren naem te verklaren, dat sy vastelijck geresolveert was omtrent de voorsz. Cassatie haer recht en vryheyt te conserveren, gelijck sulckx oock uyt der selver Aenteeckeninge op u Hoog Mog. Resolutie van den 4 Augusti laetstleden in formele termen blijckt.

Welcke Aentekeninge haer Ed. Mog. verstaen, dat niet aen de Resolutie van den 4 Augusti voorsz. alleen geadstringeert en gebonden, maer oock tot alle u Hoog Mog. Resolutien, op 't stuck van de Cassatie slaende, geëxtendeert behoort te werden; immers wil recht, reden en billickheyt, dat de selve ten minsten applicabel worde gemaeckt op sodanige Resolutien, die in absentie van onse Provintie genomen zijn, waer onder alsoo u Hoog Mog. bekende Resolutien van den eersten September laetstleden resorteert, dewyle het ongeluck doen juyst heeft gewilt, dat niemant van onse Gedeputeerden doenmaels ter Vergaderinge present was, soo sal daer uyt moeten volgen, dat u Hoog Mog. authorisatie tot de voorsz. Cassatie, op sijne Hoogheyt by de voorsz. Resolutie gebracht, soo glad, breed en ampel niet en leyt, als de selve Resolutie daer van vermelt: en persuaderen wy ons vastelijck, dat soo het selve sijne Hoogheyt by de exhibitie indachtigh gemaeckt was, de selve geen andere opinie en gedachten van onse Heeren Committenten soude hebben gehad, als men schuldig is te defereren aen goede en oprechte Vrunden en cordate Bontgenoten, die van sijn Hoogheyts eerste en tedere Jaren af hare liefde en trouwe aen de selve in verscheydene occasien bysonder hebben doen blijcken, en van herten geporteert en genegen zijn daer in te continueren: Gelijck haer Ed. Mog. oock hare Resolutie op 't poinct van Cassatie soo dra niet hadden genomen, of den Heere Stadhouder van onse Provintie heeft, om het behoorlijck respect aen sijne Hoogheyt te betonen, de moeyte voor haer Ed. Mog. willen nemen van de selve Resolutie aen sijn Hoogheyt aenstonts toe te senden, en de selve daer door volkomen kennisse en informatie van saecken te geven, sulckx dat de Provintie niet anders wetende, of sy heeft in dit stuck alles gedaen wat van haer met reden kan werden gedesireert.

Tot slot, ons ondergeschreven Extraord. Gedeputeerde heeft men belast, om u Hoog Mog. uyt dessels name gants gedienstelijck en serieuselijck te versoecken, dat de selve, als Hanthavers van 's Landts Vryheden, haer by haer out, wettigh en onwedersprekelijck recht gelieven te maintineren, en vervolgens sodanige goede voorsieninge te doen, ten eynde de Resolutie, by haer Ed. Mog. op 't stuck van Cassatie uyt krachte en in conformité van 't selve Recht genomen, stant mag komen te grypen, en dat daer door alle occasien tot onlust en verwyderinge verhoet,

die

die wy by verhoopte ontstentenisse van sulcx apprehenderen, dat daer uyt souden mogen rysen, alsoo wy geen apparentie sien, dat haer Ed. Mog. van haer wettige sustenue en wel-meyninge in desen sullen komen te relacheren.

Aldus by monde gedaen en by geschrifte ter Vergaderinge van haer Hoog Mog. geëxhibeert by ons onder-geschreven, den 1 October 1678.

Geteeckent,

J. de Schepper. *H. Stantius.*

Welcke voorsz. Propositie gestelt is in handen van de Heeren Eck en andere hare Hoog Mog. Gedeputeerden tot de Militaire saecken: Op welckers rapport de onderstaende Resolutie by haer Hoog Mog. is genomen.

Extract uyt het Register der Resolutien van de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Veneris den 28 *October* 1678.

IS gehoort het rapport van de Heeren Eck en andere haer Hoog Mog. Gedeputeerde tot de Militaire saecken, hebbende ingevolge en tot voldoeninge van der selver Resolutie Commissoriael van den eersten deser, gevisiteert en geëxamineert de Propositie, ten selven dage by de Heeren Schepper en Stantius, extraordinaris Gedeputeerden van de Provintie van Vrieslandt, uyt krachte van hare Credentialen, geschreven tot Leeuwaerden den 14 September laetstleden, stilo loci, ter Vergaderinge van haer Hoog Mog. by monde gedaen, en vervolgens in in geschrifte overgelevert en in de Notulen van den 1 deser Maent October breeder vermelt: Waer op gedelibereert zijnde, is goet gevonden en verstaen, dat de gemelte Heeren Schepper en Stantius op de voorsz. Propositie tot antwoort sal werden toegevoegt, dat de fondamenten by de Heeren Staten van Vrieslandt, of de Heeren der selver Gedeputeerden in desen geleyt, namentlijck, dat de Militie, op de respective Provintien gerepartieert, soude moeten werden aengesien als een Militie van de gemelde Provintien, en dat mits-dien de authoriteyt, om de voorsz. Militie te casseren, en die Cassatie te effectuëren, soude zijn een Recht van de Souverainiteyt van de selve Provintien dependerende, niet konnen werden geadmitteert, en dat 't gunt dien aengaende by de gemeyne Bontgenoten van tijt tot tijt is verstaen, daer mede niet alleen over een komt, maer 't selve gants en t'eenemael contradiceert: Dat niemant, eenige kennisse van de Regeringe deser Landen hebbende, onbekent kan wesen, dat de respective Geunieerde Provintien zijn Souveraine Provintien, yder in den haren in die Souverainiteyt, Vryheyt, Recht en Privilegien hebbende, behoudende en excercerende, en dat noch de gemeene Unie noch iemant van de Bontgenoten niet alleen niet vermag daer op iets te attenteren of te ondernemen, maer gehouden is sodanige attentaten en ondernemingen te helpen weeren, en de respective Provintien by de voorsz. Souverainiteyt, Vryheyt, Rechten en Privilegien te conserveren: maer dat het mede waer is, en in geen controversie kan werden getrocken, dat de Geunieerde

Provintien by hare Unie en Verbintenisse, tot hare beschermingė, hebben geoordeelt aen den anderen gemeyn te moeten maecken eenige saecken, sonder de welcke de voorsz. beschermingė niet soo wel gedaen en geëffectueert soude konnen werden, en dat onder die Poincten oock specialijck is geweest het Poinct van de Militie, die de gesamentlijcke Bontgenoten oordeelden tot hare beschermingė te moeten employeren: Dat het indisputabel is, dat yder van de respective Provintien heeft een volkomen vryheyt, om te adviseren, hoe groot getal en wat Volck van Oorloge de selve meynt dat aengenomen, in dienst gehouden, en uyt den dienst ontslagen moet werden: En dat sonder een volkomene vrye bewilliginge en consent van alle en een yder van de hoog-gem. Provintien geen Krijgsvolck kan werden aengenomen of in dienst gehouden: Dat daeromme door den Capiteyn Generael van de Militie van de Unie en den Raet van State van Jaer op Jaer, of soo wanneer den opkomende noot sulcks quam te vereysschen, zijn gedaen de Petitien tot onderhoudinge van het Volck van Oorloge, dat geoordeelt wierde tot defensie van den Lande nodigh te wesen, en dat de Heeren Staten van de respective Provintien daer op en daer toe hebben gedragen sodanige Consenten, en voor sodanigen tijdt als sy verstonden te behoren, sonder dat de selve buyten die voorsz. bewilliginge, of voor langer als sy bewilligt hadden, in eenigen deele tot het aennemen of onderhouden van het voorsz. Krijgsvolck waren of konden werden geobligeert en gehouden: Dat het mede waer is, dat soo wanneer de gemeyne Bontgenoten gemeynt hebben, dat een Capiteyn Generael over die Militie soude behoren te werden aengestelt, 't selve gedaen en geschiet is by een gemeyne en concurrente bewilliginge, sonder dat den een den anderen daer toe by overstemminge heeft geobligeert: maer dat het mede waer is, en niet gecontradiceert kan werden, dat die Militie, die alsoo met gemeyne bewilliginge aengenomen is, den Eed aen de gemeyne Unie gedaen, haer Commissie van de gemeyne Unie ontfangen, en onder den anderen rangh gehouden heeft als eene en de selve Militie, en sonder eenig onderscheyt op wat Provintie die gerepartieert is: En soo wanneer die tot de gemeyne defensie heeft moeten werden gebruyckt, dat de selve Militie mede sonder eenig onderscheyt op wat Provintie die gerepartieert was, heeft gestaen onder de directie, het beleyt en gesag van den gemelden Capiteyn Generael van de Unie, oock in dier voegen, dat soo wanneer de Heeren Staten van de respective Provintien hebben verstaen eenige van de voorsz. Militie te reduceren of uyt den dienst te ontslaen, de voorsz. reductie en afdanckinge altoos is geschiet of door den gem. Capiteyn Generael van de Unie, of door den Raedt van State, en dat de gesamentlijcke Bontgenoten altoos hebben tegen gesproocken de Reductie of Cassatie, die eenige Provintien ondernamen in 't particulier te doen: Dat de Heeren Staten van de Provintien verstaende, dat de aengenomene Militie most werden vermindert, en niet konnende goet vinden te consenteren in het verder aenhouden van dien, selfs verstaen hebben, dat de Reductie en Afdanckinge most geschieden door de gemeyne Unie, en noyt hebben ondertaen eenige aparte of separate Reductie of Afdanckinge te doen, als soo wanneer de gemeyne Unie daer toe niet wilde resolveren, en sulcks haer beswaren

swaren met het meerder aental van Militie, als waer inne sy hadden bewilligt, en mits-dien als men haer buyten haer consent wilde involveren in lasten, die sy niet verstonden te konnen of moeten dragen : Dat de Heeren Staten van Vrieslandt niet konnen aenwysen hier omtrent van andere conditie te zijn als de Heeren Staten van andere Provintien, oock daer toe niet anders by-brengen, dan dat de selve, soo wanneer de Unie met gemeyne bewilliginge goet gevonden heeft een Capiteyn Generael aen te stellen, hebben verklaert, sulckx te doen, onvermindert en sonder prejuditie van 't Recht, de hoog-gem. Provintie en haer Stadhouder competerende; maer dat het wederom is evident, dat de hoog-gem. Heeren Staten daer door niet hebben verstaen aen de Unie of de gemelde Capiteyn Generael te benemen een Recht, dat haer was competerende, of aen haer of haren Stadhouder te acquireren een gerechtigheyt, die sy niet en hadden, maer alleen te conserveren dat Recht, dat de hooggem. Provintie en haer Stadhouder competeerde; ja dat sy sodanigen Recht aen de Unie niet ontrecken, noch haer selven acquireren konden, sonder een expresse stipulatie en consent van alle de andere Provintien: kunnende in geen gedachten van iemant komen, dat de meer-hoog-gem. Provintie door de voorsz. verklaringe omtrent de Militie van de Unie een grooter of meerder recht soude hebben bekomen, of de Militie op haer gerepartieert, het ontsagh van de Unie meerder soude hebben ontrocken, als de Militie op een van de andere Provintien staende, of dat de andere Provintien aen de hoog-gem. Provintie van Vrieslandt eenig meerder gesag over de voorsz. Militie soude willen hebben attribuëren : Dat het ter contrarie seer notabel is, dat soo wanneer alle de Provintien van de gantsche Nederlanden door de Pacificatie van Gent wederom by den anderen tot een Lichaem wierden gebracht en versamelt, en dat de Heeren Staten van Hollandt en Zeelandt verstonden hare Regeringe en directie over de Militie separaet te houden, 't selve in de voorsz. Pacificatie met een gemeyne bewilliginge door een expres Articul is ter neder gestelt, dat sulckx na het aengaen van de Unie van Utrecht by erectie van den Lant Raet wederom door een expres Articul is bedongen, en dat het selve mede door een expres Articul is gepræcaveert, soo wanneer met den Hertog van Alençon getracteert en gehandelt is; maer wanneer sulckx door geen expres Articul met gemeyne bewilliginge is ter neder gestelt geweest, dat als-dan de hoog-gemelde Provintien van Hollandt en Zeelandt in dit stuck haer de gemeyne Unie en den Capiteyn Generael van dien hebben onderworpen, schoon de selve Provintien een particulieren Stadhouder en Capiteyn Generael waren hebbende, gelijck sulckx ten tyde van de Regeringe van de Grave van Licester voorgevallen is; en soo wanneer haer Hoog Mog. in 't gemeyn, en de Heeren Staten van Hollandt en Zeelandt in 't particulier in groote dissentien waren gevallen met den gem. Heer Grave, en genootsaeckt geworden selfs tot defentie van haer Provintie te gebruycken den dienst van den Stadhouder en Capiteyn Generael van de hooggemelde Provintie, noyt hebben gesustineert, dat de Militie op haer Provintie gerepartieert, niet was een Militie van de Unie, en niet stont onder het gesag, directie en bevel van den gem. Grave van Licester, als Capiteyn Generael van dien, maer alleen, dat

den

den gem. Heer Grave buyten 's Landts vertrocken zijnde, en met advys en goetduncken van haer Hoog Mog. wel ordre op de Regeringe van den Lande gestelt, doch ten selven dage die voorsz. ordre buyten haer weten en bewilliginge genoegsaem krachteloos gemaeckt, en den Staet alsoo buyten Regeringe gelaten hebbende, de hoog-gem. Heeren Staten wel vermochten haer eygen defentie te betrachten en waer te nemen: En soo wanneer daer over klachten zijn gedaen, en gesustineert geworden is, dat het selve tendeerde tot nadeel van de Unie, en het Recht den Capiteyn Generael van dien competerende, dat als-dan de meer-hooggem. Heeren Staten met een lange en geraisonneerde Deductie, .contineren de de gronden waer op de Regeringe van de selve Provintie was gefondeert, en wat het Recht van den Capiteyn Generael van de Unie,en van de Stadhouders in de respective Provintien was, hebben aengewesen, dat niemant haer konde verdencken, dat sy in een soo verwerden tijt haer eygen defentie betrachten, maer noyt hebben gesustineert, dat de Militie, op haer Provintie gerepartieert, het gesag van de Unie niet was onderworpen, en niet stont tot directie, beleyt en bevel van den gem. Capiteyn Generael van de Unie; ja dat sy ter contrarie hebben verklaert, dat de voorsz. Militie de directie, beleyt, gehoorsaemheyt en beveelen van de Unie en van den Capiteyn Generael onderworpen was: Dat haer Hoog Mog. vertrouwen, dat de meer-hoog-gem. Heeren Staten van Frieslandt uyt het gunt hier vorens verhaelt, wel sullen kunnen sien, dat de voorsz. fondamenten, by haer geleyt,niet kunnen werden geadmitteert,hier sullen willen blyven inhereren een sustenue, die soo directelijck aenloopt tegens de fondamenten van de voorsz. Unie, dat de selve wel wenschten de hooggem. Provintie van Frieslant hier inne te kunnen believen, maer dat het selve is van soo grooten consequentie, dat sy sulckx admitterende, het gantsche werck van de Militie en de defentie van den Staet in onseeckerheyt souden stellen, yder van de hooggem. Provintien als-dan met de voorsz. Militie, sonder kennisse van de Unie,met sijn goetvinden sullende konnen handelen: En dat de selve daer van te meer moeten afsien, om dat hooggem. Provintie van Vrieslandt haer Compagnien te voet, eygener authoriteyt, niet alleen met 9 Mannen heeft vermindert, en sulckx die 9 Mannen op yder Compagnie tegens de andere Provintien geprofiteert, nemaer oock noch daeren-boven een Compagnie te paert en 8 of 9 Compagnien te voet minder onderhouden heeft, als waer mede sy voor haer Quote op den Staet van Oorlog aengeslagen was, en waer in sy vrywilligh haer Consent gedragen hadde, en dat door de voorsz. Afdanckinge, by de voorsz Provintie gedaen, nu weerom een Compagnie te paert en 8 a 9 te voet minder onderhouden werden, en in dienst van de Unie zijn, als de hooggem. Provintie na haer Quote en Repartitie moet hebben: En dat haer Hoog Mog. derhalven versoecken, dat de meer-hooggem. Heeren Staten de Afdanckinge, by hoog-gem. sijne Hoogheyt, in krachte van haer Hoog Mog. Resolutie, in de naem en van wegen de gemeyne Unie gedaen, effect willen sorteren laten; en van de voorsz. separate Afdanckinge, van soo schadelijcken consequentie, en aen de gemeyne Unie soo præjudiciabel, willen afstaen.

S. VAN GENT, vt.

Accordeert met 't voorsz. Register. H. FAGEL.

Hier

Hier op hebben de Staten van Vrieslandt op den 7 December van 't selve Jaer by een large Resolutie / dienende voor een Debat op de voorgaende Resolutie van haer Hoog Mog: / tegen-spreeckende van poinct tot poinct 't geen in de selve was gesept / geantwoort / besluytende eyndeling daer mede: Dat haer Hoog Mog. sigh vastelijck mochten persuaderen, dat soo het versoeck in 't poinct van civiliteyt bestonde; of van die nature was, dat het selve buyten prejuditie van haer Provintie van Vrieslandt konde ingewilligt werden, haer Ed. Mog. haer geluckigh souden achten de eere ende occasie ontfangen te hebben, om metter daet te mogen betonen, het groot respect en de bysondere affectie, die sy haer Hoog Mog. waren toedragende: maer dat, gemerckt het deselve hadde geliest haer versoeck te fonderen op eenige redenen, by welckers admissie haer Ed. Mog. haer selfs souden moeten priveren van een Recht, 't welck hare Provintie altoos onwederspreeckelijck hadde gehad en geüseert, dat het haer Ed. Mog. leet was, dat sy haer door een indispensable necessiteyt geobligeert vonden daer van af te moeten houden, &c. dan wilden niet twijffelen, of souden door haer gegeven redenen haer geconvinceert en overtuygt houden van de wettigheyt en gefondeertheyt van haer Ed. Mog. sustenue.

Maer 't was ver vandaer: Soo dat by haer Hoog Mog. nochmaels een Resolutie wierdt genomen / waer in 't geen by de Staten van Vrieslandt was gesept / by forme van een Deductie particulierlijck wierdt wederleyt: En oordeelende / dat de gemelde swarigheden souden konnen wegh-genomen werden / als men met malkanderen sprack / soo resolveerden haer Hoog Mog. op den 29 December van 't voorgaende Jaer de Heeren Pauw van Achtienhoven en Pallant te committeren / om na Vrieslandt en Stadt en Lande te gaen / ten eynde die Provintien te persuaderen / om haer by by d'andere in de voor-gemelde Cassatie te voegen.

Dese Heeren Gedeputeerde arriveerden den 8 January tot Leeuwaerden / alwaer haer twee dagen daer na aengegeven en Audientie by den Heere Stadhouder versocht hebbende / zijn 2 Schildwachten na haer Logement gesonden / en kort daer na een Edelman / om haer te complimenteren / met byvoeginge / dat tegens elf uren met een Koets ter Audientie souden werden opgehaelt; den Heer Stadhouder haer tot aen de Koets ontmoet hebbende / en de Heeren Gedeputeerde boven gekomen zijnde / dede de Heer van Achtienhoven een breede Propositie en Deductie van redenen / dienende tot adstructie van de sustenue van haer Hoog Mog. / met betuyginge van de goede intentie / gevende daer op haer Credentialen over / versoeckende / dat sijn Furstel. Doorl. geliefde de goetheyt te hebben van door sijne conduite het daer toe te brengen / dat sy mochten geraecken tot een spoedige Audientie by de Heeren Staten van Vrieslandt / en gewenschte expeditie: Maer den Heere Stadhouder antwoorde / dat de Staten van Vrieslant niet voor den 12. 22 February souden vergaderen / en dat de ordre van de Regeeringe niet toe en liet daer in eenige veranderinge te maecken: En alsoo de tijdt noch soo lange was / resolveerden sy Heeren Gedeputeerde onderwijl een keer na Groeningen te doen / om te sien of het

aldaer tot een extraordinaire Convocatie van de Staten van die Provintie konden brengen; maer vonden daer tot sulckx soo weynigh apparentie als in Vrieslandt: alwaer de Heeren soo lange verbleven tot den 12. 22 February/ als wanneer de meergem. Staten vergaderden/ en sy Heeren Gedeputeerde op den 13. 23 ter Audientie van haer Ed. Mog. wierden geadmitteert/ doende als-doen daer de Propositie ter intentie van haer Hoog Mog. Waer op by de gemelde Heeren Staten de navolgende Resolutie wierdt genomen.

DE Staten van Vrieslandt gehoort hebbende de Propositie by de Heeren Pau van Achtienhoven en de Baron van Pallant, uyt den naem en van wegen haer Hoog Mog. op den 13 deses in volle Vergaderinge gedaen, en vervolgens by geschrifte over-gelevert, raeckende het Recht en de dispositie van de Bontgenoten over de Militie, op haer respectivelijck gerepartieert staende, hebben na voorgaende deliberatie goet gevonden te verklaren, dat haer Ed. Mog. wel hadden gewenscht, dat haer Hoog Mog. dese hare Deputatie by dit ongelegen Winter-saysoen hadden gelieven te menageren, gemerckt de Provintie van Vrieslant soo by de iterative Propositien van de Heeren, tot dien eynde expresselijck na den Hage gecommitteert, als op gevolgde Conferentien, Deductien en Debatten, het voorsz. Recht sodanigh heeft geverificeert en geadstrueert, dat sy meynen, dat d'andere Bontgenoten daer inne volkomene satisfactie hadden behoren te nemen; en doch uyt de voorsz. Propositie verstaende en bevindende, dat het de selve believt de Redenen en Bewysen, by haer Ed. Mog. tot assertie van hare sustenue geallegeert, op nieuw te debatteren: En bevreesende aen d'eene kant, dat door het nader opereus demesleren van dien meer en meer in longeur en verwyderinge mocht werden getrocken; en aen d'andere syde apprehenderende, dat een volkomen stilswygen haer als een defect van verantwoordinge mocht werden geimputeert, hebben, om 't een en 't ander voor te komen, goet gevonden de gronden en fondamenten, waer op de geheele saeck is berustende, eens op een nieuw naeckt en succinctelijck te representeren, en daer mede van de selve af te scheyden.

Het Poinct in questie consisteert dan hier inne, of de Staten Generael by pluraliteyt van Stemmen, of wel de Leden van de gemeyne Unie yder in den haren competeert een recht en d'authoriteyt, om ter executie te leggen eene Cassatie van Militie, by de gemeyne Bontgenoten gearresteert: haer Ed. Mog. sustineren het laetste om dese 3 peremptoire redenen:

1. Dat het een Recht is dat originelijck van de Souverainiteyt van de Bontgenoten dependeert.

2. Dat dese Provintie 't selve Recht altoos heeft geëxerceert en gepossideert.

3. Dat sy het selve Recht noyt heeft geabdiceert, maer altoos sorgvuldiglijck geconserveert en beschermt.

Tot adstructie van 't eerste sullen haer Ed. Mog. alleen aentrecken de eygene Woorden van de Heeren Staten van Hollandt, vervat in der selver Deductie van den 17 Mey 1651, waer by de selve onder andere verklaren, dat het buyten contradictie is, vermits de Provintien van alle oude tyden, en namentlijck mede na het

het aengaen van de Unie van Utrecht, yder by sig selven Souverain zijn geweest en gebleven, sonder oyt de dispositie over en omtrent de Militie te hebben gedefereert aen't gemeyne Lichaem van de Generaliteyt; dat deselve over sulcx ten opsigt van dien moeten geconsidereert worden als selver Souverain, en van den anderen absolutelijck independente Staten, van de welcke d'eene over d'andre niet en heeft te disponeren, noch oock by pluraliteyt te exerceren; even gelijck in dier voegen, als 7 Souveraine Koningen, die met den anderen in een Verbont of Ligue getreden, en uyt krachte van dien gehouden soude mogen wesen tot mutuële assistentie en defentie hare respective Krijgsmagten te contribuëren en te laten gebruycken, welcke Koningen notoirlijck d'een over des anders Militie niet en soude competeren eenig recht, gelijck de selve oock niet souden vermogen by pluraliteyt van Stemmen daer over eenige de minste acte van Superioriteyt te exerceren; sulcx, als 't selve des noots zijnde met verscheyde exempelen nader souden konnen werden geadstrueert: zijnde so na Rechten als volgens de practiquen van alle Landen meer dan bekent, dat in saken, die niet en zijn gedefereert aen eenige societeyt in't gemeyn, en die sulcx niet universitatis zijn, maer waer van een yder een separaet gedeelte competeert, gelijck de dispositien over Provintien als Militie competeert, dan by consonante eenparige Stemmen van alle de gene die sulckx aengaet: En is remarcabel, dat hooggem. Heeren Staten van Hollant in 't slot van de selve Deductie verklaren geresolveert te zijn hare Bontgenoten in't selve Regt, mitsgaders in d'exercitie van dien, na haer uytterste vermogẽ te helpẽ voorstaen en maintenerẽ.

Belangende het tweede, namentlijck de possessie van 't selve Recht, haer Ed. Mog. hebben in haer debat van den 7 December laetstleden met diversche geallegeerde exempelen betoont, dat hare Provintie 't selve van 't begin van de Unie af tot nu toe altoos heeft geëxerceert en gecontinueert: Aen welcke exempelen, indien haer Hoog Mog. geen contentement souden gelieven te nemen, tot surplus kan gevoegt werden, als 't gunt by 't Gouvernement van den Heer Stadhouder Willem Lodewijck, Grave van Nassau, hoogl. mem. is geschiet, gedurende 't welcke niet kan worden ontkent, dat de Provintie van Vrieslandt sodanige volkomen dispositie over de Militie, tot haren laste staende, heeft geëxerceert, datse niet alleen particuliere Legers daer mede gevoert, hare Frontieren verseeckert, notable Forten en Vastigheden ingenomen, maer oock onder reciproque stipulatie de selve in tyden en wylen aen hare Bontgenoten als te leen gegeven, en wederom andere Militie daer tegens heeft ontfangen.

En aengaende het derde, en ofschoon kort na het overlyden van hoogh-gem. Heere Stadhouder een Capiteyn Generael by de gemeyne Bontgenoten is aengestelt, soo is daer lange tydelijck by de Provintie van Vrieslandt niet wyders geconsenteert, als onder benefitie, dat sy de dispositie over hare Militie soude behouden, in voegen als sy de selve by 't Leven van meer-hooggem. Heere Stadhouder hadde gehad en geëxerceert; gelijck oock haer Ed. Mog. by 't aenstellen van sijn Hoogheyt den tegenwoordigen Prince van Orangie, na voorgaende serieuse deliberatie hare Gecommitteerden ter Generaliteyt hebben gelast in 't Register van haer Hoog Mog. de navolgende Aenteyckeninge te doen.

De aenwesende Gecommitteerde van de Provintie van Vrieslandt hebben uyt speciale last en aenschryvinge van hare Heeren Principalen ter Vergaderinge van haer Hoog Mog. verklaert in de genomen Conclusie en Resolutie van den 8 July 1672, soo veel aengaet het Capiteyn Admiraelschap Generael van den Staet der Vereenigde Provintien, als mede het geven van Patenten, Commandementen en Besettinge van de Naburige Frontieren van de voorß. Provintien en de Provintie van Stadt en Landen, niet anders konnen consenteren als sy hebben gedaen by het verleenen van ged. Commissien aen de Doorl. Hoog-geboren Princen van Orangie onsterffel. mem. den 23 April 1625, post-prandium, en den 14 Maert 1647, oock sonder prejuditie en onvermindert het Recht van de Provintie van Vrieslandt, mitsgaders Stadhouderschap en Capiteynschap Generael van dien in 't bysonder, gelijck sulckx by de respective Stadhouders van de selve Provintie de Hoog-geboren Heeren Willem Lodewijck, Ernst Casimier, sijn Excell. Hendrick en sijn Furstel. Doorl. Willem Frederick, respective geboren Graven van Nassauw en Fursten des H. Roomsse Rijckx, alle onsterffel. memorie, in hunne tijden tot noch geëxerceert is geworden. Het welcke Recht in 't breede is gejustificeert by de Ed. Mog. Heeren Staten van Hollandt, in een Deductie op de groote Vergaderinge van alle de Geunieerde Provintien den 20 Mey 1651 vast gestelt ende gearresteert, en den 16 Juny daer aen volgende by de Provintien van Vrieslandt en Stadt en Landen onder sekere Anteeckeningen en reserve mede is geapprobeert.

Welcke Aenteyckeningen en Reserven den 21 Juny des selven Jaers aen de voorsz. Provintie van Vrieslant en Stadt en Landen by alle Provintien ter voorsz. groote Vergaderinge (in conformité van 't Recht hier voor tot meermalen gededuceert) zijn toegestaen en geaccordeert door formele Resolutie, beginnende met de Woorden: *Op 't gemoveerde by eenige Provintien ter Vergaderinge van haer Hoog Mog.*

En sal niet een eenige Acte van overgifte of Verbintenisse konnen werden geproduceert, waer by geblijcke, dat hare Ed. Mog. dit Recht oyt of oyt in 't faveur van iemant hebben geabdiceert of gealiëneert, gelijck d'andere Bontgenoten; daeromme oock onder soo menigvuldige geallegeerde Stucken en Documenten niet een Resolutie op Articulen te berde brengen, waer by positivelijck verklaert werdt, dat de Provintie van Vrieslandt dit Recht aen 't gemeene Lichaem van de Generaliteyt soude hebben gedefereert. Te seggen, dat by de Unie van Utrecht gearresteert soude zijn, dat dese Landen als een Lichaem souden werden geregeert, en daer uyt te deriveren sodanigen gemeyn maeckinge van Militie, waer door alle relatie, die de selve Militie nevens de particuliere Bontgenoten respectivelijck is hebbende, t'eenemael wordt gemortificeert, zijn raisonnementen ende illatien die meer swier als slot en fondament hebben, aengesien in saecken van sodanige nature het altoos practicabel is positivelijck te verklaren de Conditien waer op men wat geeft en ontfangt, en sodanige generale stellingen ordinaris weynigh plegen te gelden. Haer Ed. Mog. willen hopen en vertrouwen, dat de andere Bontgenoten haer niet qualijck sullen gelieven af te nemen, dat soo lange de selve niet nader en klaerder komen te demonstreren, waer en wanneer haer Ed. Mog. het Recht alhier gecontroverteert werdende, aen de Generaliteyt hebben

ben gedefereert, sy daer inne volgens ouder gewoonte en constante practique komen te continueren, als geresolveert zijnde de Rechten en Privilegien, by haer Voor-vaders soo dier gekocht en verkregen, ongekrenckt aen hare Nakomelingen over te laten. Aldus geresolveert op 't Landtschaps Huys den 20 February 1679. Geteeckent voor Oostergoo, *J. de Schepper*, *G van Broersma*. Voor Westergoo, *B. van Burmania*, *J. Hixenus*. Voor de Sevenwolden, *E. v. Haren*, *R. v. Viersen*. Voor de Steden, *Fr. de Swart*, *S. Heemstra*. Onder stont,

J. JORRITSMA.

Hier op hebben gemelte Heeren Gedeputeerde haer na Groeningen begeven/ alwaer sy in de volle Vergadering van de Staten van Stad en Lande hare Propositie mede hebben gedaen/ trachtende de selve te overtuygen van 't ongelijck dat sy oordeelden dat die in hare proceduren van d'onordentelijcke Cassatie hadden: maer hebben echter niet anders geobtineert/ als dat/ na toewenschinge van alle prosperiteyt aen haer Hoog Mog. Regeeringe en Personen/ en bedanckinge aen gemelte Heeren Gedeputeerde van de genomen moeyten/ haer is bekent gemaeckt: Dat de Heeren Staten van Stadt en Lande verstonden en goet gevonden hadden tē inhæreren de Resolutie, den 2 November te voren by haer Ed. Mog. genomen, en waer by den 24 December daer aen volgende was gepersisteert: zijnde van inhout/ dat haer Ed. Mog. verstonden de Cassatie, gelijck de aenneminge van Militie, te zijn een poinct van Souverainiteyt, 't welck haer Ed. Mog. aen niemant gedefereert, noch met andere door kracht van vereeniging gemeyn gemaeckt hadden; en derhalven, dat het selve, gelijck het te voren gebruyckt was, oock tot der selver dispositie soude moeten blyven, sonder daer omtrent eenige indracht of kreuck tē konnen gedogen: En dat haer Ed. Mog. sodanigh Recht, haer als Souverain competerende, noyt in dispuyt, noch veel min aen haer Hoog Mog. of der Bontgenoten decisie of arbitragie konden of gedachten te submitteren, &c. Soo dat de welgemelde Heeren Gedeputeerde/ sonder iets te hebben konnen vorderen/ te rug na den Hage zijn gekeert.

Wy hebben 't voorleden Jaer seer verwart in Engelandt gelaten/ ter oorsaeck van een Conspiratie der Rooms-gesinde en Papisten/ tegens den Persoon van den Coningh en de Protestantse Religie: maer ten eynde van 't selve was noch iets anders uytgebarsten/ dat niet/ gelijck het andere/ tot de Policie betrocken wierdt/ maer in sijn self Policie en Polityque Personen aenging: Het sal den Leser noch wel indachtigh zijn/ dat Mylord Montagu wegens Engelandt na Vranckrijck was gesonden/ om aldaer de Vrede-handelingh voort te setten/ sonder dat gedachten Mylord het geluck bequam van daer in te reusseren/ en inmiddels viel iets particuliers voor/ waer over sigh gemelden Mylord schielijck te rugge na Engelant begaf/ alwaer hy sig over eenig ongenoegen by den Coning dacht te verantwoorden/ maer gaf geen volkomen satisfactie: onder des verkoren zijnde tot een Lit van 't Parlement/ heeft in de Vergadering van 't selve op dese tijt/ daer van wy nu spreken/ geassisteert/ en daer in de humeuren wat hevig opgeset zijnde/ so wierden somwylen eenige dingen/

 selF

self buyten het Parlement / geuyt / die nadenckelijck voor het Hof waren / en hy gedachten Mylord alsoo mede iets geseyt zijnde 't geen ten Hove was gerapporteert / soo heeft den Coning goet gevonden syne Brieven / die hy noch by hem hadde in sijn Logement / te doen saiseren ; 't welck wel gedaen wierdt / maer 't zy door onvoorsichtigheyt / of dat Montagu / dit verwacht hebbende / daer sorge voor gedragen had / daer wierden alleen 3 Kistjes met Brieven gekregen en na Withal gebracht ; waer van den Coningh / om dat het Lager-huys doorgaens seer stijf staet op de Privilegien en Vryheden van de Leden van 't Parlement / door den Heer Cancelier aen 't selve Huys dede kennisse geven / en met eene van de redenen / die sijn Majesteyt hadden bewogen / om 't selve te laten doen / namentlijck / om dat geinformeert was / dat hy (Montagu) eenige heymelijcke correspondentie met den Pauselijcken Nuntius tot Parijs soude hebben gehouden : doch na dat in 't gemelde Huys veele disputen waren gevallen / of sodanige saiseringe aen een Lit van haer mocht gedaen werden / soo seyde hy Mylord Montagu / dat de Vergaderingh sigh deswegen niet en wilde ontrusten / en noch niet om self te examineren (gelijck sy scheenen te begeeren) van wat inhout syne Papieren mochten wesen / alsoo hy seyde / dat een vierde Kistje / waer in sijn secreetste Papieren waren / noch had verborgen / en in sijn Logement gehouden / 't welck / soo 't Huys om 't selve wilde senden / dat soude konnen vinden in seeckere plaetse / die hy haer bekent maeckte / gelijck oock by gevolge gedaen wiert ; en 't Kistje in 't Lager-huys gebracht zijnde gebracht / most aldaer open geslagen werden / alsoo de Sleutel daer van in een van de gesaiseerde Kistjes was : den Speecker wilde alle de Papieren / die daer in waren / besien / maer Mylord Montagu seyde hem / dat twee van de voornaemste boven in lagen / zijnde die welcke waren gesonden van den Heer Grooten Thesaurier van Engelandt aen hem Montagu / doenmaels als hy in Vranckrijck in Ambassade was ; d'eene / die van de grootste importantie wierdt geoordeelt / luyde als volgt.

Brief van den Lord Thesaurier aen Mr. Montagu, des Konings laetste Ambassadeur in Vranckrijck.

Londen den 25 Maert 1678.

MYN HEER.

SEdert mijn schryven aen U met Monsr. Brisban, zijn de Resolutien, voor soo veel het senden van de Instructien belangt, om noch iets aen de Coningh van Vrankrijk te proponeren, gealtereert: de particulariteyten, daer in aen de syde van de Geconfedereerde geconsenteert sal werden (en van 't welck dit een Concept is) sullen U gecommuniceert werden door den Secretaris Coventry; doch gy sult geen andere directie daer omtrent van hem hebben, als alleen daer door bequaem gemaeckt werden, om den pols van dien Coning of sijne Ministers te tasten, ten minsten, dat gy tegen den tijt dat gy ordre sult krijgen om aen hem Propositien te doen, weten moogt, waer uyt de delicatesse van dit werck spruyt; 't is noodsakelijck

dat

dat gy daer van geinformeert zijt, dat uyt vreese dat het hier by het Parlement qualijck opgevat mocht werden, den Coning gene Propositien van Vrede altoos sal willen doen, ten zy hy daer toe by de Geconfedereerde gedrongen werdt: En schoon hy door Monsr. Godolsijn genoegsaem geinformeert is, dat sy de Vrede versochten op de Conditien U by den Secretaris toegesonden, wil den Raet, sijn Majesteyt, hebbende dat versoeck noch niet formaliter ontfangen, niet raden sijne Ambassadeurs te laten proponeren, 't gene waer toe hy noch niet volkomentlijck gemachtigt en is, om het goet te maecken: En soo wachtende na dese formele Procuratie, daer sijn Majesteyt door Brieven genoegsaem geauthoriseert is om het te proponeren, sal den tijdt verloren werden om de Vrede uyt te wercken, indien dit defect niet ergens mede kan gesuppleert werden: Daeromme, en om voor te komen des Conings weder-senden na Hollandt, eer hy de intentie van Vranckrijck weet, ben ick van sijn Majesteyt gelast te laten weten, dat gy de Propositien sult maecken, ingesloten aen de Coning van Vranckrijck, en haer te seggen, dat den Coning sal sien of die aen de syde van Spangie en Hollandt voor goet gekeurt kan krijgen, indiense by hem sullen geaccepteert werden: En in u Antwoort moet gy het selve aen den Secretaris schryven, als hebbende alleen des Conings pols getast. Gy moet den Coning dat recht doen, dat gy hem een volkomen Antwoort van de Coning van Vranckrijck sent, en soo een, daer op sijn Majesteyt sigh gerust kan stellen, daer kome van wat 'et wil. Om dese saeck met des te meerder dexteriteyt te verhandelen, is den Coningh van meening dese Propositien aen Monsr. Barillon te vertonen, maer hem geen Copye te geven, soo dat door de kracht van memorie te verwachten staet, dat hy aen sijn Meester schryven sal: En door dit middel alleen mogen wy hopen een Antwoort op een materie van soo groote importantie te krijgen; soo kond gy by gevolge dencken wat satisfactie wy daer oock van trecken sullen, als het gebeurt. Ick twijffel niet of het sal door uwe conduite tot een spoedige uytkomste gebracht werden, welcke van so groote importantie is, als de saecke self, zijnde by sijn Majesteyt geen quader conditie als ongeresolveert te staen tusschen Vrede en Oorlogh. Ick vinde aen Monsr. Barillon, dat het is, gelijck eenige Plaetsen, die dependent zijn aen groote Steden, en by de Coning van Vranckrijck begeert mochten werden; maer soo hy tot de Vrede genegen is, dat gy wel sult doen volkomentlijck te weten, hoe het by hem leyt, moogt gy met recht seggen, dat gy hoopt dat hy noch op eenige singuliere Plaets (schoon het al een gefortificeerde mocht zijn) noch op eenige ongefortificeerde, die dependent is aen die, welcke aen Spangie wederom moeten gegeven werden, sal blyven staen: En soder omtrent Sicilien iet mocht gemoveert werden, om in handen van de Fransse te verblyven ter tijdt toe de Vrede van Sweden geconcludeert is, hebt gy alleenlijck te seggen, dat gy niet geinstrueert zijt daer op iet te seggen, en dat gy verseeckert zijt, dat den Coningh gedaen heeft al wat hy konde, om te komen tot de uytterste Conditien daer in sy consenteren wilden; alleenlijck moet gy seggen, dat den Coning over Condé wederom gesonden heeft, niet wel vernoegt zijnde dat sy 't niet in sijn macht gelaten hebben te geven of te refuseren, na hy 't goet vont, en hoopt noch op een goet Antwoort: En, inge-

valle

valle de Conditien van Vrede aengenomen werden, verwacht den Coning 6 Millioenen Livres jaerlijckx te hebben voor 3 Jaren, van de tijdt af dat de agreatie tusschen sijn Majesteyt en de Coning van Vranckrijck sal geteeckent zijn, aengesien het wel 2 of 3 Jaren sal aenlopen, eer hy kan hopen sijn Parlement in humeur te vinden om hem, na dat hy eenige Vrede met Vranckrijck sal gemaeckt hebben, Supplementen te geven: den Ambassadeur alhier heeft oock die Somme toegestaen, maer niet voor soo langen tijdt. Soo U dunckt dat de Vrede niet en sal geaccepteert werden, behoeft gy van het Gelt geen mentie altoos te maecken: En men moet alle mogelijcke sorge dragen dese geheele Negotiatie soo secreet te houden als 't immer kan zijn, uyt vreese van offentie by ons te geven, alsoo wy meest in 10 dagen, na dat'er iets aen de Fransse Ministers gecommuniceert is, het selve te horen komen. Ick moet U wederom repeteren, dat wat gy oock op dit subject aen den Secretaris schrijft (aen wien gy niet een sillabe mentie van 't Gelt moet maecken) gy alleenlijck moet spreecken als van een saeck, die gy gelooft dat sy sullen consenteren, soo 't formelijck in U macht was desen Eysch te doen. Ick bidde, informeert U in den gront wat'er van Vranckrijck te verwachten is, en verseeckert haer, dat gy gelooft dat dit de laetste reys sal zijn dat gy eenige Propositien van Vrede meer krijgen sult, soo dese verworpen werdt, gelijck ick geloof dat het zijn sal, op dat gy soo wel U eygen mesures als den Coning daer op moogt nemen. Ick ben

Uwer Excell. seer ootmoedigen en gehoorsamen Dienaer,

Geteeckent,

DANBY.

Dese Brief wierdt in het Lager-huys seer eubel opgenomen / te meer / om dat de selve in een tijt / soo men seyde / was geschreven / dat het Parlement besigh was om den Coning te bewegen tot het declareren van den Oorlogh tegens Vranckrijck / en daer toe men oock Gelt had begeert: men resolveerde van een Beschuldiging tegens den gemelden Thesaurier in 't Hoger-huys te brengen / om welcke te ontwerpen Commissarissen wierden geordonneert / die 't selve in volgende maniere gedaen hebben.

Articulen van Beschuldiging van hoog Verraet en andere hooge crimen en wandebvoiren en offensien, tegens de Grave van Danby, Lord Hoogen Thesaurier van Engelandt.

1. DAt hy verraderlijck aen sigh heeft getrocken de Koninckl. Macht, van te tracteren in materie van Vrede en affaires met vreemde Princen en Ambassadeurs, gevende Instructien aen sijn Majesteyts Ambassadeurs, buyten en sonder communicatie van het selve aen de Secretarissen van Staet en de rest van sijn Majesteyts Raedt, en tegens de expresse declaratie van sijn Majesteyt en sijn Parlement; daer by trachtende te vernietigen en om verre te werpen de Provisien, die voordachtelijck waren gemaeckt by het Parlement, tot verseeckering en preservatie van sijn Majesteyts Koninckrijcken en Dominien.

2. Dat

2. Dat hy verraderlijck getracht heeft om te keeren de oude en wel opgestelde forme van 't Gouvernement in dit Koninkrijk, en in plaetse van dien te introduceren een arbitraire en tirannique manier van Gouvernement: En om sijn voornemen te beter te effectuëren, dat hy heeft voor gehad de oplichtinge van een Armee, op pretentie van Oorlog tegens den Franssen Coningh, en dan de selve te continuëren als een gedurige Armee in dit Koninckrijck: En een Armee soo op de been gebracht zijnde, en geen Oorlogh volgende, en het Parlement hebbende verstaen de selve af te betalen en af te dancken, en daer toe een grote somme Gelts geconsenteert zijnde, soo heeft hy de selve Armee doen continuëren, contrarie de geseyde Acte, en 't Gelt, gegeven tot hare afdanckinge, misbruyckt tot hare continuatie; en genomen heeft uyt sijn Majesteyts Inkomsten diverse groote Sommen Gelts tot 't selve eynde; en al willens genegligeert versekertheyt te nemen van de Betaelmeesters van de geseyde Armee, als by de geseyde Acte wert vereyscht, waer by de voorsz. Wet wert verydelt, en de geseyde Armee noch gecontinueert, tot groot gevaer en onnodige belastinge van sijn Majesteyt en 't gantse Koninckrijck.

3. Dat hy verraderlijck voor hebbende en designeerde te veraliëneren de herten en affectien van sijne Majesteyts goede Onderdanen van de Koninckliјcke Persoon en Gouvernement, te verhinderen de Vergaderinge van 't Parlement, en sijn geheyligde Majesteyt te beroven van haer heylsaem advys en raed, en daer by te altereren de constitutie van het Gouvernement van 't Koninckrijck; heeft geproposeert en genegotieert een Vrede voor den Franssen Coningh, op termen seer nadeeligh voor den Intrest van sijn Majesteyt en sijn Koninckrijck; om het welcke te doen, heeft hy getracht te procureren groote Sommen Gelts van den Franssen Coningh, ten eynde hem bequaem te maecken om aen te vangen en te maintineren sijn verraderlijcke desseynen en voornemens, tot het hasarderen van sijn Majesteyts Persoon en Gouvernement.

4. Dat hy Paepsgesint is, en verraderlijck heeft verborgen (na dat hy kennisse hadde) het laetste horribel en bloedig Complot en Conspiratie, gesmeet by de Papisten, tegens sijn Majesteyts geheyligde Persoon en Gouvernement, en onderdruckt heeft de baerblijckelijckheyt, en verachtelijck wedersproken des Conings Getuygenissen van het ontdecken van dien, in faveur van de Papery, immediatelijck aengeleyt tot destructie van des Conings geheyligde Persoon, en de omkeeringe van de Protestantse Religie.

5. Dat hy bedorven heeft des Conings Thesaurye, met uyt sijn Majesteyts Exchequer te nemen verscheyde gedeelten van sijn Inkomen tot onnodige Pensioenen en secrete diensten, ter waerde van 231602 Ponden in 2 Jaren; en dat hy geheelijck heeft gediverteert, buyten de bekende methode en gouvernement van de Exchequer, een gants gedeelte van sijn Majesteyts Inkomen tot sijn privaet gebruyck, sonder daer van eenige rekeninge te doen aen sijn Maj. in de Exchequer, contrarie tegens d'expresse Acte van 't Parlement, die 't selve geconsenteert had; en dat hy twee van sijn Majesteyts Commissarissen heeft geremoveert van dat deel van Inkomen, over het weygeren van 't consenteren van sodanige onordentelijcke actien, en te avanceren Gelt op dat gedeelte van de Inkomste tot privaet gebruyck.

6. Dat hy by indirecte middelen heeft geprocureert van sijn Majesteyt voor hem self verscheyde considerabele Giften en gunsten van Erf-goederen van de oude Inkomsten van de Kroon, oock contrarie van de Acten van 't Parlement.

Daer by was noch bygestelt meerder Articulen in te brengen.

Van dese by 't selve Lager-huys geapprobeert zijnde/ zijn in 't Hooger-huys gebracht/ en daer by versocht/ dat den meer-gem. Thesaurier uyt het voorsz. Hooger-huys/ alwaer mede sijne sittinge had/ soude werden geset/ en voort in verseeckeringh genomen: maer by de Lords dese Beschuldigingen gelesen zijnde/ viel groot dispuyt/ of de Poincten/ daer in begrepen/ hoog Verraet waren of niet: en hy Heer Thesaurier dede self de volgende reden tot sijn onschult.

MYN HEEREN.

ICk verhope dat gy U in geen andere verhandelingen sult inlaten, voor dat gy my de vryheyt sult hebben toegestaen, die yder van de Pairs in 't bysonder een Voor-recht is, om gehoort te werden op yder beschuldiging, die tegens hem ingebracht mocht werden, hoewel selfs van minder gewicht, als diegeen die nu tegens my is opgelesen.

Ick beken ick sou dese belastingh met een verschrickingh aengehoort hebben, indien de materie daer van waerachtig ware geweest; maer ick dancke God, ick weet mijn onnoselheyt soo groot te zijn, dat my de selve beschermt voor alle soorten van vreese, als alleen van te leggen onder sulck een swarte Character, gelijk sou mogen geloost werden by die gene, die mijn verweering niet konnen aenhoren, hoewel ick het vertrouwen hebbe, te dencken, dat het niet oprechtelijck geloost is in de harten van 't grootste gedeelte van dese, die tegens my geinformeert zijn.

Ick moet nootwendiglijck bekennen, dat ick my selve geoordeelt hebbe de minste Persoon in dit Koninckrijck, die oyt in eenig gevaer mocht zijn van over verradery te werden beschuldigt, om dat ick geen Mensch kenne die daer grooter afkeer van heeft, en die sulck een misdaed met meerder drift tegen iemant, die sig daer aen schuldig maeckt, sou soecken te vervolgen, als my selve; ja tot sulck een trap is mijn versoeying van die misdaed geresen, dat indien ick verseeckert was, dat het liefste Kint dat ick hebbe, daer schuldigh aen ware, ick gaerne sijn Scherprechter sou willen zijn.

Mijn Heeren, ick weet dat dese de tijd niet en is, om een ingang tot mijn gereguleerde verschoning en defentie te maecken, om dat ick weet dat uw Heerlijckheden my eerst een Copye van mijn belasting sullen op-leggen, en een tijd van vindicatie of beweering appoincteren; wanneer ick niet sal twijffelen 't selve te doen tot de voldoening van uw Heerlijckheden en de geheele Werelt. Ondertusschen wil ick alleenlijck verlof versoecken van uw Heerlijckheden, te willen aensien, dat dese Articulen in dese Belastinge, de welcke konnen schijnen eenige verradery in sigh te besluyten, hun antwoort soo vaerdigh en bereyt hebben, dat daer seer weynig dingen in begrepen zijn, die niet soo wel door verscheyde andere, als door

door my selve, souden konnen beantwoort werden, ja selfs sommige door yder Persoon in dit Koninckrijck.

Het eerste, 't welck aengaet het aennemen van Koninckelijcke Macht, bekenne ick niet te verstaen, hebbende noyt, gedurende mijn leven, eenige dingen van groot belang gedaen, noch in binnen noch buytenlandse saecken, omtrent de welcke ick niet altoos sijn Majesteyts Beveelen gehad hebbe: En hoewel ick verre ben van den aldervoorsichtigste Man te zijn in het besorgen van mijn eygen securiteyt en veyligheyt (daer misschien mijn groote onnoselheyt en onschult de oorsaeck van is) soo ben ick evenwel soo gebreeckig in gemeene voorsichtigheyt niet geweest, dat ick in de materiaelste saecken sijn Majesteyts ordre en directien, onder sijn eygene Handt, en bysonderlijck aengaende de Brieven daer men sigh nu tegens my van dient, niet verkregen hebbe.

Het tweede oordeele ick nauwelijckx mijn beantwoordingh waerdigh, zijnde genoegsaem kenbaer, dat het Heyr niet meer door my is op de been gebracht, als door yder van de Heeren van dit Huys. En wie hy zy, die in dien staet is, in de welcke ick ben, most seeckerlijck een sot of dwaes geweest zijn, iets te soecken het welcke gebreck van Gelt most veroorsaecken, voornamentlijck sulck een groote als de last van een Oorlogs-macht nootsaeckelijck moet voort-brengen. En aengaende een gedeelte van 't Articul, raeckende de Betaling van 't Heyr, dat is in der daed heel anders, dewijl'er van de Betaelmeester securiteyt, recipisse en versekering van de Somme van 400000 Ponden genomen is.

Het derde is van de selve nature met'et eerste, en komt uyt het selve fondament en gront voort, de welcke is het geen een Edelman heeft goet gevonden in 't Huys der Gemeente voor te stellen. Ick wil nu sijn actien en daden niet censureren, en dencke dat sy sulckx genoegh voor sigh selven sullen doen; maer alleenlijck seggen, dat, hoewel ick het houde voor een van de grootste ongevallen die een Man konnen over komen, onder sulck een belastingh van het Huys der Gemeente te staen, ick evenwel noch liever wilde onder sulck een ongeval, als onder dessels omstandigheden leggen.

Het vierde Articul is niet alleenlijck vals in alle sijne deelen, maer het is oock onmooglijck het selfde voor waerachtig te konnen houden, sonder my de grootste sot en snoodste villain te maken die op aerden is. Want by aldien ick al capabel en bequaem tot sulck een boosheyt was, soo is het evenwel seecker, dat hoe snoder en boser eenig persoon zy, hoe meerder de selve tot sijn eygen interest en belang gedreven wordt; en is het mooglijck dat eenige saeck onder den Hemel minder met mijn interest en belang kan over een komen, als het vernietigen en verderven van desen Koning? Kan ick by eenige mooglijckheyt verhopen oyt beter te zijn als ick ben, en ist niet schijnbaer dat'er niet een Mensch in levenden lyve is, wiens geluck soo veel hangt aen de preservatie van sijn Persoon als het mijne?

Mijn Heeren, ick weet dat'er geen Mensch in de Werelt is, die my aen dat gedeelte van 't Articul in sijn hart kan schuldigh oordeelen, al sprack ick daer niet een woort tegen: maer behalven dat ick soo verre was van dit Helsche Complot te verheelen ofte verbergen, soo ist notoir en kennelijck, dat sijn Majesteyt my

daer van d'eerste berichtinge gedaen heeft, t'samen met 43 Hooft-stucken van de informatie, eer ick selfs een syllabe door iemant anders daer van ontfangen had; en het is oock aengesegt aen de Bar van 't Huys der Gemeente, door hem (van de welcke ick die kennisse alleen ontfangen had) dat hy al de aenmoedinge en depeches van my had, die ick hem heb konnen geven. Behalven dat, wanneer het was ontdeckt van de syde van den Raed, heeft hy tegens eenige Klercken van den selven Raed gesegt, dat het beter ware geweest, en meer sou hebben ontdeckt geworden, indien het langer was geheym gehouden geweest: behalven dat had ick het geluck een bysonder instrument te zijn geweest in het saiseren en aenslaen van Mr. Colemans Papieren, sonder welcke sorge niet een van de selve voor den dagh sou gekomen zijn, en by gevolge de beste en materieelste blijckbaerheyt, die daer noch is van de Complotery, sou ons geheel ontbroocken hebben: En sekerlijck, dit is het eerste dat eenig Persoon was aengeklaegt, Verberger van een Complot te zijn, van wiens ontdeckinge hy een voornaem middel is geweest.

Aengaende dat gedeelte van het Articul, 't welcke segt, dat ick Paeps-gesind sou zijn, ick dancke God, dat het tegendeel aen de geheele Werelt sodanig bekent is, dat selfs eenige van die gene, die tegens my gestemt hebben, de erkentenisse van dese valsheyt van die allegatie hebben verklaert; en ick hope, dat ick, gedurende de geheele tijt van mijn leven, soo goede getuygenisse van mijn Godsdienst en leven hebbe gegeven, soo in mijn Huysgesin als door mijn dienst aen de Kerck bewesen (wanneer 't oyt in mijn macht is geweest) dat ik niet veel verantwoording tegen die bysonderheyt behoeven sal: En ick hope dat uw Heerlijckheden my mijn swackheyt sullen vergeven, in Uw te seggen, dat ick selfs een jonger Soon in het Huys der Gemeente hebbe, die ick des te liever sal hebben al mijn leven lang, om dat hy mede veroorsaeckt heeft, dat dat gedeelte van dat Articul tegens my is ingestelt, op dat uyt dat staeltje mocht blijcken, met wat slagh van yver het geheele tot mijn nadeel is opgestelt.

Het vijfde Articul sal, op nader ondersoeck, blijcken al soo qualijck gegront te zijn als eenige van al de rest. En ick ben droevig, dat ick een reden te geven heb, namentlijck, dat ick in mijn tijd niet wete van het verminderen of verswacken van eenigen Schat, zijnde gekomen aen een ledigen Schatkist, en hebbe noyt gesien dat een stuyver aen sijn Majesteyt is gegeven (byna in de tijd van 6 Jaren) die niet is aengewend tot bysondere gebruycken, en ten nauwsten sodanig by my geemployeert en aengelegt, als de Acten hebben gedirigeert en begeert, en daer is niet een van al dese aids en hulpmiddelen geweest, de welcke, in plaets van den Coning Gelt te geven, hem niet meer uyt sijn eygen Beurs gekost heeft, tot het selfde gebruyck, gelijck als blijckt uyt de ruymer uytmetinge en beslag der nieuw geboude Schepen, en soo mede in andere dingen; invoegen ick op my neme de ydelheyt en grootsheyt, te seggen, dat by de Betalinge, de welcke ick gedaen heb, van de Schepen en Zee-lieden, boven die van andere tyden, de Betalinge van het grootste gedeelte van de Schulden, die in de Exchequer gesloten waren voor mijn tijd, gedaen is door mijn eygen punctualiteyt in de cours van betalinge en andere dingen, de welcke ick bequaem ben te betonen, en ick twijffel niet of ick sal

blijc-

blijcken verdienstelijck in de plaets van crimineel op dat Articul te zijn.

Wat het sesde Articul belangt, 't welck een verhael maeckt van mijn groot genot, ick kan niet lochenen dat ick een Meester diene, wiens goetheyt en genegentheyt veel grooter is geweest tegens my als ick verdient hebbe, en aen wie ick met al de diensten van mijn leven geen danckbaerheyt genoegh bewysen kan; maer wanneer de particulariteyten en bysonderheden van dese genietingen sullen blijcken, sullen die bevonden worden contrarie en strydig te zijn met het geno men tegens my divulgeert en verspreyt; en dat ick in omtrent 6 Jaren tijdts in dese groote Bedieninge niet de helft genoten hebbe van dat 't welck andere in minder Bedieningen en half soo veel tijdts genoten hebben: En uyt het examineren en ondersoecken hier van, 't welck ick wenschte te mogen nagesien werden, sal een materie en stoffe ontstaen, om mijn onvoorsichtigheyt te beschuldigen, als niet hebbende gedaen voor mijn Huysgesin, 't gene ick gerechtelijck sou hebben mogen doen; maer niets om te belasten, of mijn eer, of mijn conscientie, of mijn getrouwe dienst aen de Kroon.

Mijn Heeren, indien mijn gehoorsaemheyt tegens den Coning mijn misdaed niet en zy, oordeele ick, dat niets anders van dese Articulen op my sal konnen hechten: want mijn eygen hart vleyd my te geloven, dat ick niets heb gedaen als het geen een recht Protestant en een getrouw Dienaer, soo voor mijn Coning als voor mijn Vaderland, betaemt; ja ick ben verseeckert, soo als ick dit tegenwoordigh spreecke, dat, indien ick een Papist of vriend van de Fransse ware geweest, ick nu niet beschuldigt sou werden: want ick hebbe reden te geloven, dat de voornaemste informeerder van het Huys der Gemeente tot dese Beschuldigingh door Fransse advysen is geassisteert en geholpen geweest: En indien die Edelman soo gerechtigh was om alles voor te brengen 't gene hy van my weet, als hy malitieus en quaetaerdigh is geweest in te tonen wat dienstigh konde zijn tot misduydingen tegens my, of eerder tegens den Coning (gelijck hy in der daed is) niemant sou my meer voorspreecken als hy selve, onder wiens hand ick hebbe te tonen, voor hoe groot een vyand van Vranckrijck ick te houden ben: hoe veel ick oock sou mogen hebben genoten, soo ick anders ware geweest, en wat hy selve sou hebben mogen genieten, om my tot het ontfangen van 't selve te brengen: maer ick verwondere my niet dat dese Edelman my geen recht wil doen, daer hy niet dienstigh oordeelt sijn Majesteyt sulckx te doen, op wien voornamentlijck dese stoffe reflecteert: alhoewel hy wel weet, gelijck als wil blijcken by sijn eygene hant, dat de grootste aenmaningen aen sijn Majesteyt, om Gelt van Vranckrijck te hebben, door hem selfs zijn gedaen, soo dat, indien sijn Majesteyt geltgierig ware geweest, hy geheele Steden sou hebben konnen verkopen, gelijck of sy sijn eygene waren geweest, en het Gelt daer voor sou hem soo heymelijck zijn thuys gekomen, als hy selfs had mogen begeeren: dat sijn Majesteyt met Vranckrijck Verdragh op Verdrag sou hebben konnen maecken, indien hy had konnen verstaen, om hem Steden over te geven; en evenwel den Coningh altoos een afkeer heeft gehad het slechtste Dorp te geven, dat by de Spangiaerden en Hollanders niet was toegestaen. Die selve Edelman heeft menigmael voorgewend, hoe veel sijn eygen belang

lang

lang in Vranckrijck was vermindert, alleenigh om dat hy gehouden wierdt mijn Vriend te zijn. En behalven verscheyde andere instantien, die ick van sijn hand hebbe, om de quaetaerdigheyt van 't Fransse Hof tegens my te tonen, hebbe ick twee Brieven het Huys der Gemeente toegesonden, de welcke tonen, hoe Mr. Ruvigny expressselijck herwaerts was gesonden, om my te ruïneren, het welck ick verseeckert ben dat sy liever souden sien als van eenigh ander Persoon in geheel Engelandt. Behalven wat dien Edelman soude konnen seggen van dat slagh (indien 't hem beliefde) verhope ick, dat sijn Majesteyt my verlof sal toestaen (tot mijn verdediging) te seggen in sijn tegenwoordigheyt, en in 't aenhoren van verscheydene Heeren, met de welcke d'eere hebbe gehad te sitten in de Commissie van Buytenlandse saecken ('t welcke, indien het niet waerachtig ware, sijn Majesteyt my mocht houden voor de onbeschaemste en snoodse van alle Menschen, dervende sulckx voor hem verklaren) dat sedert ick d'eere hebbe gehad sijn Majest. te dienen, tot desen dag toe, ick als mijn vast gestelde mening en gevoelen altoos heb voorgestelt, dat Vrankrijk 't quaetste interest en belang was, dat sijn Majesteyt sou konnen embraceren en omhelsen, en dat dat de Natie in de Werelt is, van dē welcke ick gelove hy het grootste gevaer te vreesen heeft, en die beyde sijn Persoon en Regeringe onder den laegsten trap van versmadinge houden: Om welcke reden alleen (al waren daer gene andere) ick noyt sijn Majesteyt raden sou sigh op hare vriendschap te vertrouwen.

Mijn Heeren, het is mijn groot geluck dat uw Heerlijckheden mijn Rechters zijn, welckers wijsheyt en gerechtigheyt soo groot zijn, dat gy beyde de waerheyt van de blijcken, wanneer die voor Uw komen, sult onderscheyden, en ondertusschen waerlijck beseffen wat de misdaden zijn, indien sy konnen bewesen worden, en niet wat naem men die geeft. Om dese oorsaeck heeft dit Huys wijslijck bestelt de speciale en bysondere materie en stoffe voor sigh te hebben, ten eynde sy mogen voldoeninge erlangen, of de belastinge oock haer rechte benaminge heeft; want anders was het ydel de speciale en bysondere materie en stoffe te begeeren, ten ware om te sien of de bysondere bygebrachte materie oock zy, dat men haer noemt te zijn: gelijck als by voorbeeld, indien een Man wiert beschuldigt verraderlijck de Rivier in een Roey-boot over-gevaren te zijn; dit is een speciale materie en stoffe, en verradery genoemt, door het invloeyen van 't woort verraderlijck; evenwel souden uw Heerlijckheden niet procederen, als nemende sulckx voor een verradery. Alsoo bidde ick oock in dese saeck, soo wel ter liefde van uw Heerlijckheden, als van my selve, dat het Uw wil believen dese cautie en voorsorge te gebruycken, de welcke voor al uw Heerlijckheden behoudenis en sitting in dit Huys sal nodigh zijn: want ick versoeck uw Heerlijckheden aen te mercken en te overleggen, of sulck een President hier na sou konnen verschijnen of gaen? Wat het Huys der Gemeente in sulck een geval sou mogen doen, het is voorseker, of sijn Majesteyt mag het selfde doen by sijn Deurwachter of Attorney, en wat yder van hen magh doen tegen een Heer, dat mogen sy doen tegens veel andere (en wy hebben 't sien doen in onse dagen tegens al de Bisschoppen t'effens) was het dan niet seer precarieus, en als op gunst, dat uw Heerlijckheden hun sitplaets

plaets hier houden, daer by yder van dese wegen soo menige van uw Heerlijckheden, als het voor een tijd mocht dienstig geacht werden uyt te weeren, alleen ter genade souden staen van een ding datse verradery noemen, 't zy dat het sodanig zy of niet.

Waerlijck, mijn Heeren, ick heb reden te geloven, dat in 't Huys der Gemeente de materie van mijn Belasting (indien bewesen) noyt gedagt was tot de hoogte van verradery te doen klimmen, 't zy by Statuten of gemene Wetten; 'en ick hoop, dat uw Heerlijckheden te droevigen Voorbeelt noch in gedachtenis hebben, van verradery by ophopingh te helpen opmaecken. Ick sou derhalven niet alleen mijn eygen onnoselheyt verongelijcken, maer oock het Recht van de Pairs, my te submitteren en onderwerpen, soo verre als te beantwoorden materie en stoffe van mishandeling of misbestiering, als een Criminele in 't stuck van Verradery.

Mijn Heeren, ick verwondere my niet over de quaetaerdige vervolging van dese, die my willen gehouden hebben voor 't gene sy waerlijck zijn, want ick ben wel verseeckert, dat noch selfs de Fransse my houden van hun interest ende belang, noch de Papisten van hun Godsdienst te zijn: maer het ontrust my te vallen onder sulck een strenge censure van 't Huys der Gemeente, hoewel ick het selve niet kan beschuldigen, maer wel mijn Aenklagers, die hun op sulck een beledigende wyse hebben geinformeert en onderrecht.

Mijn Heeren, ick sal besluyten met dese vertroostinge, dat ick in 't minste de materie en straffe van mijn belastinge niet apprehendere of duchte, onder de verseeckeringe van uw Heerlijckhedens rechtmatigheyt, en wil derhalven uw Heerlijckheden niet langer moeyelijck vallen voor dees tijt, als alleenig om te versoecken uw directie en besluyt, of ick sal hebben te vertrecken, 't welck ick aenstonts sal gehoorsamen.

Daer op vielen dan wel verscheyde hevige woorden / maer de meestendeel verstonden/dat hy tot nader ondersoek in 't Huys soude blijven sessie houden/en dat so lang als noch geen Resolutie soude zijn genomen of sijn Beschuldigingen in der daet Poincten van hoog Verraet behelsden. De Brieven / hier voren gemelt / zijnde van den Lord Montagu aen Mylord Thesaurier uyt Vranckrijck geschreven/ en aen 't Lager-huys gecommuniceert/ luyden als volgt.

Eerste Brief van Mylord Montagu aen den Heer Thesaurier.

Parijs den 11 January 1678.

MYLORD.

ICk hebbe de eere niet gehad om eenige Brief van u Heerlijckheyt te ontfangen in antwoort op al dese, in de welcke ick U de beste berichtinge van de saken alhier gedaen hebbe, die ick heb konnen doen, door een Expresse, daer toe afgevaerdigt, oock konde ick niet verwachten dat sijn Majesteyt eenigh haestigh besluyt in materie van sulck een groot gewicht sou konnen nemen.

De gelegentheyt waerom ick U dese moeyten aendoe, is om U te geven het beste

beste licht dat ick kan, aengaende de gelegentheyt van Mr. de Ruvignys Soons Reyse na Engelant, die misschien aldaer so haest sal zijn als desen Brief. Indien sijns Vaders Jaren 't selfde souden hebbẽ willen toelaten, ik gelove datse hem selfs souden hebben gesonden, soo hebben sy nu den Zoon daer toe verkosen, die staet om sijn gebruyck te maecken van het licht en de openingen, die hem sijn Vader geven sal, oock door de Na-verbandschap, de welcke hy heeft met Melady of Mevrouw Vaughan, die sijn eygene Nicht is, en de bysondere vriendschap, die Vader en Zoon met Mr. Willem Russel hebben, sal hy lichtelijck ingevoert worden in een groote onderhandeling met de gemalcontenteerde en misnoegde Leden van het Parlement, en hen konnen inboesemen wat sy sullen dencken dienstig te zijn, om uwe mesuren en betrachtinge ten Hove tegen te gaen, indien de selve aldaer onaengenaem mochten zijn, terwijl Mr. Barillon sijn sachte en civile weg houd.

Het dacht my mijn schuldige plicht aengaende sijn Majesteyt te zijn uw Heerlijckheyt dit bericht te doen, hoewel ick dese materie niet soo seer in mijn Brief aen den Secretaris hebbe open gelegt, en daerom hope ick dat gy desen tegenwoordigen niemant als sijn Majesteyt wilt laten sien. Van al 't gene ick dese of andere dingen aengaende sal weten, sult gy t'allen tyden kennisse en bericht ontfangen. Sy zijn alhier in groote bekommernis, om te weten wat van 't Parlement sal geworden, en twijffelen niet te seggen, indien 't selfde wordt afgestelt voor een Maent, datse niet en twijffelen aen een Vrede.

Ick ben, met alle eerbiedigheyt, MILORD,

Uw Heerlijckheyts gehoorsaemste en ootmoedigste Dienaer,

R. MONTAGU.

Tweede Brief van Mylord Montagu.

Parijs den 18 January 1678.

MYLORD.

SEdert dat ick mijn Brief heb opgezegelt by mijn Heer Dunbland, heb ick een by my gehad, die seer exactelijck en soo nau als mooglijck zijn is geinformeert van veel dingen hier te Lande, en my gesegt heeft de reden van de Reyse van den Heer de Ruvigny.

Sijn voornaemste boodschap is, om den Coning te berichten, dat de Coningh van Vranckrijck verhoopte, dat hy versekert op hem mochte zijn; dat hy sig niet soude laten vervoeren door den grooten Schatmeester of Thesaurier, een staetsuchtig Man, die, om sigh selven wel by het Volck te houden, hun neyginge socht te gratifiëren, door het leyden van sijn Heer en Meester tot een onredelijcken Oorlogh tegen Vranckrijck. En wat het Geldt aengaet, indien hem sulckx ontbreeckt, soude hy van hier krijgen wat hy begeerde.

Sijn Instructien zijn, indien dit niet houden wil, door middel van Will. Russel en andere van het misnoegde Volck een groote somme Gelts te geven, en alsoo uwe mesures en betrachtinge ten Hove tegen te gaen. Wanneer hy U sijns Vaders Brieven van een beveling sal geven, kunt gy niet minder als seer beleeft en vriendelijck

delijck

delijck tegens hem zijn, nademael het voornaemste gedeelte van sijn Reyse bestaet in sulcke goede plichten te bewysen. Mijn Heer, indien ick mocht waerdig zijn om raed te geven, die de saecken selve op sijn plaets sie, daer sou niet beter konnen gedaen worden, als, na dat hy 2 dagen in Engelandt sal geweest zijn, dat den Coning U ordre gaf aen Monsr. Barillon te seggen, dat hy weet, dat Ruvigny gemeenschap en commercie met Lieden heeft, die tot de Regeringe qualijck genegen zijn, en dat sijn Majesteyt bly sou zijn dat hy weder vertrock. Gy kont U niet inbeelden hoe het hen alhier versetten sou, wanneer sy sien, dat hun kleyne treckjes op ons geen vat hebben.

En de oude Ruvigny, die sigh roemt Engelant wel te kennen, en hebbende soo veel Gelts gespaert, als hy (gelijck ick U voor heen gesegt heb) ordre had te geven, heeft hen voor een maxime ingegeven, dat sy u credit en gesag moeten verminderen, eer sy eenig goed in Engeland konnen doen: maer nademael hun grootste geschil omtrent U is, soo trouw aen u Meesters belangen en interest te zijn, soo ben ick verseeckert, dat hy te rechtvaerdig is, om toe te laten, dat sy U eenig hinder toebrengen. Indien den Coning tot een Oorlog genegen is, gy weet wat U te doen staet; indien hy na hun Gelt luystert, soo laet het uw believen zijn my te kennen te geven wat sy bieden, en ick derve verseeckeren onsen Meester eens soo veel te doen bekomen, want Barillon orders zijn de marckt soo laeg te stellen als hy kan. Ick ben, &c.

R. MONTAGU.

Maer die wierden by 't Lager-huys niet geëstimeert / en scheenen de gemeenten aldaer te leggen / om met groote hevigheyt de saecken tegen gedachten Heer Thesaurier te vervolgen: daer by komende / dat het selve Huys gestadig besoigneerde om de Militie te casseren / waer toe het wel Gelt wilde verschaffen / doch niet in des Conings Thesaurye / maer in die van de Stadt laten brengen / behalven noch meerder saecken / die kleyn genoegen aen 't Hof gaven / soo dat den Coning heeft goet gevonden het Parlement op den 9 January te prorogueren tot den 14 February / met de volgende Aenspraeck.

Mylords en Edelen.

HEt is niet buyten swarigheyt dat ick desen dagh U kome seggen, dat het is om U te prorogeren, maer ick achte dat gy alle getuygen zijt, dat ick niet wel gehandelt ben, waer van ick de particulariteyten U dencke te melden op eenige bequamer tijd: middelerwyl verseeckere ick U, dat ick immediatelijck wil treden tot de afdanckinge van de Armee, en al de Werelt laten sien, dat ick gene intentie als ten beste van 't Koninckrijck en de versekertheyt van de Religie hebbe: Ick wil insgelijckx vervolgen die van 't Complot, en alle de sorge dragen, die my mogelijck is, tot de verseeckertheyt van de Religie, en maintineringe van dien, gelijck de selve nu is opgestelt. MYLORDS en EDELEN, ick heb U niet meer te seggen, maer laet het aen den Cancelier, om U te prorogeren.

't Welck die daer op alsoo gedaen heeft.

Wy souden / terwijl het Parlement wat was gescheyden / bequame ruymte hebben / om te spreecken van die gene / welcke over 't Verraet / in onse voorgaende gedacht / zijn gestraft ; maer also wy verwachten / soo daer van als van 't Verraet self / noch meer licht / als wy tot noch toe hebben ontfangen / soo sullen wy ondertusschen eens diggressie na 't [illegible] / alwaer de Sweedse Armee tot in Pruyssen was door-gedrongen / en omtrent Insterburg gekomen / eer den Heere Keurvorst van Brandenburgh op den 9 January van Berlijn opbrack / hebbende sijne Troupen / bestaende in [illegible] Regimenten / voor af gesonden / om de Sweden weder van daer te verdrijven : van deselve sijne Avantgarde bemannende / zijn elck verder in Pruyssen tot in Friedlant geruckt / en na 't Bisdom van Ermelandt gemarcheert / in allen schijn als of sy den Keurvorst aen de Wijssel wilden sluyten ; maer die op den 20 January met sijne voorsz. Troupen de selve Revier gepasseert zijnde / en sy narichten bekomende van eenige die de selve gesien hadden / waer onder men [illegible] dat den Grave Carelson mede is geweest / en dat die haer te machtigh souden zijn / soo heeft den Generael Horn / na gehouden Krijgsraet / geresolveert weder te rugge te trecken / om de Reviere Memel weder te passeren / eer de Brandenburgers hem mochten achterhalen / doende nu niet meer de [illegible] / gelijck als in Pruyssen komende hadde gedaen / maer liet den Soldaet alles ruineren / om het vervolgen van de Brandenburgers te swaerder te maken. Ondertusschen gebeurden 't dat den voorsz. Graef Carelson / natuurlijcke Broeder van de Coning van Sweden / die de Sweedse Armee vast volgde / door een Brandenburgse Partye van 13 Man onder den Cornet Wegesset / een half uur van Brandenburgh / soo als hy even sijn Maeltijt hadde gedaen / is overvallen / en op den 24 January gevangen binnen Coningsbergen gebracht ; En soo wierden hier en ginder in 't retireren al verscheyde Sweden achterhaelt / en andere ter neer gemaeckt : en hoe het verder met de gantsche Tocht is uytgevallen / sal U E. de navolgende Missive / van den Heere Keurvorst self aen desen Staet daer over geschreven / best konnen seggen.

Hoog Mog: Heeren, bysondere lieve Vrienden en Naburen.

DAt ick u Hoog Mog. niet eerder van 't geene 't welck by dese mijne tegenwoordige expeditie gepasseert is part en hebbe gegeven, is daer door gekomen, dewyle ick tot nu toe in gedurige marsch of actie met den Vyant begrepen ben geweest; doch tegenwoordigh en kan ick niet nalaten u Hoog Mog. in gewoonlijcken vertrouwen te openbaren, dat den Alderhooghsten den Vyant strackx by mijne aenkomste in Pruyssen sodanigh met vreese en schrick heeft geslagen, dat, soo haest hy hadde vernomen, dat ick met mijne Armee den 20 January over de Wijssel was gepasseert, hy sigh, als hy albereyts tot in 't midden van mijn Hertogdom Pruyssen was geavanceert, in alle mogelijkste spoet heeft aengevangen te rugge te trecken, onaengesien ick noch in de 20 mylen van hem af was.

Op dat ick nu hem mocht inhalen, liet ick mijne Infanterye op Sleden voortbrengen, en gaf mijnen Generael Luytenant Gartsken ordre, dat, dewyle hy den

Vyant

Vyant met ſijn onderhebbend Corps nader ſtont, hy hem met continuële Partyen ſoude alarmeren en ophouden, 't welck oock in diervoegen is geluckt, dat niet alleen dagelijckx ſeer veel Gevangenen, waer onder oock Graef Carelſon ſelfs is geweeſt, ingebracht wierden, maer oock den Vyant in ſijne marſch weynig konde avanceren, en genoegſaem alle nachten ſigh te ſamen moſte trecken en camperen.

Den 26 January ben ick tot Coningsbergen aengekomen, alwaer ick maer een dagh hebbe geruſt, en ondertuſſchen de Regimenten laten avanceren, ſoo dat ick met de gantſche Armee den 28 tot Labiau hebbe geſtaen, alwaer ick, op bekomene naricht, dat den Vyant ſijnen marſch van Inſterburgh na de Tilſe hadde gedirigeert, en alſoo qualijck eenen dagh reyſe meer van my was, een ſtercke Partye van Ruyters en Dragonders, in de 5000 Man, onder den Generael Luytenant Gartsken, en noch een andere van 800 Paerden en 200 Dragonders onder den Generael Major Treffenfelt hebbe gedetacheert, met ordre, den Vyant te recognoſceren, den ſelven in den marſch op te houden, en hem alle mogelijcken afbreuck te doen.

Ick avanceerde ondertuſſchen met het Voetvolck, Artillery en de reſterende Ruytery den 29 tot Gilge, en den 30 tot Knickerneſe, alwaer ick ſeeckere naricht bequam, dat den Vyant den vorigen avont tot Tilſe, dat maer 3 mijlen van daer is, was aengekomen, en ſigh aldaer neder geſtelt.

Den ſelven dagh geluckte het mijne uytgeſondene Partye onder den Generael Major Treffenfelt ſodanigh, dat hy ten ſelven dage den Vyant in 't Quartier heeft geënleveert, en daer in 3 Regimenten Dragonders en een te Paert t'eenemael geſlagen en geruïneert; en heeft den Vyant aldaer 8 Vaendels van Dragonders, die mijn noch dien ſelven avont wierden gepreſenteert, neffens 2 Standaerden en een Harpauck, verloren.

By aenkomende Nacht retireerde ſigh den Vyant van Tilſe over de Memelſtroom; waer op ick oock ſoo aenſtonts opbrack, en dewyl de ſpraeck ging, als dat hy ſijnen vorigen marſch over de Memel, voor Ay, na Courlandt, de welcke doch de rechtſte en bequaemſte is, ſoude nemen, reſolveerde ick den ſelven voor te komen, en dirigeerde mijnen marſch na een Plaets, de Heydekraegh genaemt.

Den ſelven dagh, als den 31, geraeckte voorgemelde mijnen Gen. Lt. Gartske met ſijn onderhebbende Partye in den marſch aen des Vyants Arriergarde, waer by ſigh den Velt-Marſchalck Horn ſelfs bevond, wierp de ſelve over hoop, na een hart Gevecht, en ruïneerde hem totaliter, ſoo dat by de 1200 Man op die plaetſe zijn gebleven, en by de 200 gevangen, oock daer by des Vyants meeſte en beſte Bagagie, neffens veele Munitie en Proviant-Wagens, zijn bekomen.

Ent vreeſde van den Vyant, en dewyle hy oock eenige naricht van mijne deſſeynen heeft gehad, mackte hem ſijnen marſch te veranderen, in dier voegen, dat hy ſigh den volgenden volgende nacht gants ter rechterhant is ingeſlagen, en ſijn retirade midden door Samaiten, Littauwen en Courlant te nemen heeft voorgenomẽ.

Of hy nu ſchoon daer door verder eenen voorſprong van 5 mylen heeft bekomen, ſoo hebbe ick hem evenwel eenen dagh tot in Samaiten gevolgt, doch hem, dewyle hy meer liep als marcheerde, met de Infantery en Artillery niet konnen inhalen;

inhalen; dienvolgens dan is het geweest, om mijne Luyden, die een marsch van meer als hondert mijlen hebben gedaen, wat te verschonen, oock dewyle den Vyant niet meer in mijne Landen, maer albereyts in 't Poolsse Gebied is geweest, niet langer met de Armee mogen volgen; dan ick hebbe evenwel mijnen Gen. Major Treffenfelt ordre gegeven den selven met 1000 Paerden na te volgen en afbreuck te doen: En verneme ick als tegenwoordigh, dat oock de Samaïten opsitten, en neffens mijne Luyden den Vyant sullen vervolgen.

Alle Gevangenen, waer onder veel Hooft-Officieren zijn, berichten eenpaerlijck, dat den Vyant gantschelijck geruïneert is, dat hy geen 2000 gesonde Mannen meer heeft, en dat de Ruyters soo zijn gematteert, dat sy van de Paerden vallen en doodt blyven: En is licht af te meten hoe veel den Vyant weder in Lijflant sal brengen, daer hy als noch 40 mijlen door Samaïten, Littauwen en Courlandt in dese grouwelijcke Koude, met onwil en tegenstant der Inwoonders, en seer enge en bose Wegen te marcheren heeft.

Dan ick hebbe den Alderhoogsten te bedancken, dat door sijnen bystant den Vyant, ongeacht hy sigh uytgerust en in goede Quartieren geweest is, daer tegens mijne Luyden binnen 14 dagen by de 100 mijlen in dit saysoen hebben gemarcheert, in twee dagen, als ick haer maer met de Cavallery bereycken konde, is geruïneert en uyt het Landt gejaegt geworden.

Dit hebbe ick u Hoog Mog. nu soo veel te liever willen aenbrengen, dewijle ick tegenwoordig wederom vrye handen hebbe, om my der gemene aengelegentheyt verders met meerder nadruck te konnen aennemen, en daer door een redelijcke Vrede te helpen bevorderen: gelijck ick dan, soo haest maer mijne Luyden eenigsints maer wat hebben uytgerust, geresolveert ben eenige Regimenten na mijne Chur-Landen wederom voort te laten marcheren. Ick verblyve

Uwer Hoog Mog. goetwillige Vrunt en Nabuur,

Geteeckent,

Kuckernese den 3 February 1679. *Frederich Wilhelm*, Chur-Furst.

De Sweden leden groote schade en ongemack / en souden weynige te recht zijn gekomen / indien de Polen en Littauwers haer niet meest stil hadden gehouden; maer nu seyden sy / dat sy noch by de 8000 Man binnen Riga te rugge hadden gebracht: Waerlijck een van de slechtste Tochten daer men van gehoort heeft: doch de Sweden / wel eer soo voorspoedigh in den Oorlogh / nu alles tegen lopende / is alle haer doen ongeluckigh uytgevallen / hoewel de Coningh van Sweden in Schoonen noch doorgaens heeft betoont van wackere couragie en dapperheyt te zijn / die oock noch dit Jaer door de Vrede-handel tot Nimwegen sijn saecken / door behulp van Vranckrijck / wonderlijck heeft herstelt: maer eer wy dat verhandelen / sullen wy noch eerst sien wat onse Ambassade in Vranckrijck is bejegent.

Terwijl haer Hoog Mogende extraordinaris Ambassadeurs / de Heeren Boreel / van Odijck en van Weede / daer met allen yver arbeyden / om de algemeene

meene Vrede in Christenrijck te bevorderen / en sijn Alder-Christelijckste Majesteyt daer toe te bewegen / tot soo verre / dat men aldaer meende / dat men van dese kant de Geallieerde al te veel voorspraeck / soo is daer eenige discrepantie ontstaen over 't Ceremonieel / dat gebruyckt soude werden in de eerste Audientie / welcke gedachte Ambassadeurs aldaer by den Coning souden hebben ; want of wel haer Excellentien wierdt aengedient / dat haer de selve eer soude werden bewesen / die andere Ambassadeurs / voor haer daer geweest zijnde / hadden ontfangen / soo nochtans viel geschil of 't selve was geschiet gelijck in de Notulen van de Heeren van Gent / van Beuningen en de Hubert van de Jaren 1660 / 1661 en 1662 was uytgedruckt / dat sy waren gepasseert het Pleyn van de Louvre door gedoubleerde Guardes, staende in ordre, met slaende Trommelen. 't Welck de Heeren de Bonneuil / Introducteur der Ambassadeurs / als oock mede Sr. Girault / Commis van de selve / vermeynden / dat buyten 't gebruyck was, alsoo 't eerste noyt en geschiede als voor Ambassadeurs van den Keyser of Koningen, en 't laetste niet als voor de Personen van hare Majesteyten privativelijck ; maer dat sy gisten, so omtrent het selve iets was gebeurt, dat sulckx was geschiet by geval, ter occasie dat het den tijdt was geweest dat de Guardes na haer gewoonte wierden afgelost en vernieuwt, maer niet om 't selve ter eeren van haer Hoog Mog. Ambassadeurs te laten geschieden. Maer tegens onse Ambassadeurs seyden / niet te begeeren als 't geen te voren was gegeven: En exhibeerden daer toe de gehoudene Notulen / met vertoogh / dat het notoir was dat de Guardes op 't selve Pleyn wierden gestelt, niet alleen voor de Ambassadeurs van gekroonde Hoofden, maer oock voor de Republijcke van Venetien en die van Savoyen, ja self aen die van de Switserse Cantons, niet tegenstaende de laetste niet en wierdt vergunt haer voor den Coning te mogen decken : weshalven haer Excell. meynden, dat men haer 't selve niet en behoorde te weygeren. Doch hier op wierdt gerepliceert / dat die eere aen de Republijcke van Venetien was gegeven voor dat haer Hoog Mog: Staet tot een Republijcke was geworden ; dat de selve eere aen de Hertogh van Savoyen was gegunt wel 40 Jaren voorheen, in een tijdt dat de Hertoginne van Savoyen Suster was van den overleden Coningh van Vranckrijck, en dat het Rijck dien Hertog sonderling van doen hadde, om den Oorlogh tegens de Spaensse in Italien te voeren : En wat de Switsers belangde, dat die tot geen Reglement konden strecken, vermits in andere deelen veel minder wierden getracteert als haer Hoog Mog. Ministers. Doch bleef eyndelijck daer op rusten / dat men d'oude gewoonte allenthalven soude observeren.

Haer Hoog Mog. daer van kennisse krijgende / hebben op den 22 Februarij geresolveert / dat hare Ambassadeurs aen Monsr. de Pompone souden voordragen : Dat haer Hoog Mog. hebbende doen nasien 't gunt omtrent de receptie van haer Ambassadeurs aen het Hof van hoogst-ged. sijne Majesteyt voorgevallen was, bevonden, dat in den Jare 1609, seer kort na 't sluyten van den Treves tusschen de Coning van Spangie en desen Staet, Coning Hendrick de IV. van glorieuse gedachtenisse, door sijn Majesteyts Ambassadeur aen haer Hoog Mog. had bekent gemaeckt, dat sijne Majesteyt wel wilde weten, of haer intentie was te geven den

Titul van Ambassadeur aen den Heer Aerssen, die aen sijn Hof resideerde, dat indien sulckx haer intentie was, sijn Majesteyt die voor aengenaem soude houden, en hem als sodanigh recipiëren, om aen haer Hoog Mog. te betonen, dat hy haer erkende voor een Vrye en Souverainen Staet, en aen yder te doen sien de estime die sijn Majesteyt maeckte van haer Vrundschap. Dat haer Hoog Mog. in den beginne van den Jare 1610 goet gevonden hebbende de Heeren van Brederode, van der Mylen en van Malderen, nevens den voorn. Heer Aerssen, in een solemnele Ambassade aen hoogstgedachte sijne Majesteyt af te senden, de gem. Heeren Ambassadeurs in April van den voorsz. Jare 1610, door ordre van hoogstgedachte sijne Majesteyt onder anderen mede sodanigh zijn gerecipieert, dat sy ter Audientie gebracht werdende, zijn gepasseert tusschen de Guardes, die in ordre stonden, de Trommelen slaende. Dat den gemelten Heer van der Mylen in Juny van den selven Jare 1610 wederom als Extraordinaris Ambassadeur derwaerts gesonden zijnde, geen particuliere mentie had gemaeckt van de forme op de welcke hy doenmaels was gerecipieert, hoewel sulckx niet soude zijn geömitteert geweest, indien daer inne eenige veranderinge voorgevallen was, sonderling daer hy Heer van der Mylen een seer ampel rapport heeft gedaen, van het onthael dat hy hadde genoten, en van de groote affectie, die hare Majesteyten Koning Lodewijck de XIII. en de Coninginne Regente, van glorieuse gedachtenisse, desen Staet toedroegen. Dat eerst den gemelden Heer van der Mylen, als Extraordinaris, en daer na de Heer van Langerack, als Ordinaris Ambassadeur, in het Jaer 1614 aen hoogst-gedachte sijne Majesteyt gesonden zijnde, de selve Heeren mede van de voornoemde receptie geen particulier vermaen hadden gemaeckt, maer alleen, dat sy met de gewonelijcke eer waren ontfangen. Dat den gemelten Heer Aerssen in den Jare 1625 en 1626 in extraordinaris Ambassade aen hoogst-gedachte sijne Majesteyt gesonden zijnde, met die Ceremonie was gerecipieert, en dat hy passeerde door geredoubleerde Guardes, staende in ordre. Dat de Vyanden van desen Staet, doenmaels eenige bekoelinge in de affectie van hoogstged. sijne Majest. tegen desen Staet hebbende weten te verwecken, en den gem. Heer Aerssen versocht hebbende sijn Audientie van afscheyt, den Substituyt van den Maistre der Ceremonien van hem op den 3 April 1626 hadde komen afvragen, in wat Ceremonien haer Hoog Mog. Ambassadeurs plachten ontfangen te werden by het leven van hoogst-gedachte sijne Majesteyt Koningh Hendrick de IV.? Dat den gemelden Heer Aerssen sulckx hebbende gedaen, en oock daer van gegeven een schriftelijcke Memorie, continerende onder andere, dat de Guardes waren gerengeert in double Haye, daer op was gevolgt, dat den gemelden Heer Aerssen den 21 van de selve Maent van April was gepasseert door de Guardes, die in ordre stonden met het vliegende Vaendel en slaende Trommel. Dat in de Jaren 1628 en 1629 den gemelden Heer Aerssen en de Heer van Vosbergen wederom in extraordinaris Ambassade aen hoogst-gedachte sijne Majesteyt afgesonden zijnde, de selve in haer Verbael wel niet uytdruckelijck hadden gereserveert, dat sy met de voorsz. Ceremonie waren ontfangen; dan dat echter seecker was, dat sulckx doenmaels mede moet zijn geschiet, dewyl sy in eenigh verschil staende met de

Heeren Ambassadeurs van sijne Koninckl. Majesteyt van Denemarcken aen het Hof van hoogst-gedachte sijne Majesteyt over de Ceremonie van de eerste visite aen de gem. Heeren Deensse Ambassadeurs, het voorsz. passeren door de Guardes met slaende Trommels hadden doen voordragen als een eere in de forme van Receptie, die bekent was, en die haer selfs in haer Persoonen was wedervaren; en dat de gemelde Heeren Deensse Ambassadeurs haer daer op oock hadden komen geven de eerste visite. Dat in het Verbael van de Heeren van Heemstede en de Knuyt, in den Jare 1634 aen hoogst-gedachte sijne Majesteyt als Extraordinaris Ambassadeurs afgesonden, wel geen particuliere mentie van die Ceremonie wiert gemaeckt, maer alleen in die gene, dat sy den rang en het respect van haer Hoog Mog. in de voorsz. Ambassade hadden trachten te conserveren, en sulckx, indien in dat poinct eenige nieuwigheyt of veranderinge was voorgevallen, daer van wel mentie souden hebben gemaeckt. Dat in de Jaren 1644 en 1645 eenigh verschil voorgevallen zijnde over de Rang en eerste Visite, die de Ambassadeurs van desen Staet tot Munster souden houden en ontfangen van de Ambassadeurs van sijne Majesteyt den tegenwoordigen Coningh, haer Hoog Mog. doenmaels hadden geinsisteert, dat aen de voorn. Ambassadeurs soude mogen werden gedaen de selve Receptie, die de Ambassadeurs van Venetien tot Munster souden genieten, dewyl haer Ambassadeurs aen 't Hof van sijne Majesteyt de selve Receptie genoten, die de Ambassadeurs van Venetien aldaer gedaen wierdt, en namentlijck, met het passeren door de Guardes en het slaen van den Trommel: En dat hoogst-gedachte sijne Majesteyt de goetheyt heeft gehad van aen haer Hoog Mog. by sijn Missive van den 4 Maert 1645 de voorn. Rang en eerste Receptie tot Munster toe te laten en te accorderen. Dat de Heeren van Gent, van Beuningen, de Hubert en Boreel gelijcke Receptie in de Jaren 1660, 1661 en 1662 hadden genoten, soo als uyt de overgesonden Extracten van haer Verbael was blijckende: En dat de gemelde Heeren van Gent, van Beuningen en de Hubert, noch in levenden Lyve zijnde, verklaren 't selve Verbael na de waerheyt te hebben opgestelt. Dat den gemelden Heer van Beuningen in den Jare 1668 in extraordinaris Ambassade aen hoogst-gedachte sijne Majesteyt gesonden zijnde, van de manier van sijn Receptie in dat poinct geen gewagh had gemaeckt, als alleen, dat hy seer wel was gerecipieert en onthaelt: En dat den Heer de Groot, in extraordinaire Ambassade aen 't Hof van hoogst-gedachte sijn Majesteyt gesonden in den Jare 16,0, daer van mede geen particuliere mentie had gemaeckt. Dat dan de voorsz. Receptie so klaer blijckende onder de Regeringe van hoogstged. hare Majesteyten Coning Hendrick de IV. en Lodewijck de XIII. van glorieuse gedachtenisse, en oock van hoogst-gedachte sijne Majesteyt, haer Hoog Mog. niet wilden vertrouwen, dat de selve sijne Majesteyt haer nu anders soude willen tracteren, als sy voorheen zijn getracteert geweest, sonderling dewijle hy Heer Pompone had verklaert, dat sijne Majesteyt genegentheyt hadde die saecke te laten by het oude en vorige gebruyck: dat haer Hoog Mog. mede niet pretendeerde van sijne Majesteyt iets anders dan het oude gebruyck; en alsoo souden representeren en bidden, dat de selve de goetheyt wilde hebben van haer daer by te conserveren. Dan al 't welcke, en 't geen

meer

meer ter materie mochte dienen/de Bescheyden aen den Heer Grave d'Avaux in den Hage / met wie over dese sake was gesprocken / zijn overhandigt; gelijck oock die in 't Frans by onse Heeren Ambassadeurs zijn overgelevert: en de selve by sijn Alder-Christel. Majesteyt gesien zijnde / heeft door Monsr. de Pompone aen onse Ambassadeurs laten seggen / dat sy souden werden gerecipieert en ter Audientie geleyt op de selve maniere als voorheenen was geschiet, en sy versocht hadden.

En wierdt by den Heere Grave d'Avaux daer over de navolgende Memorie aen haer Hoog Mog. op den 18 Maert overgegeven.

DEn Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van den Alder-Christel. Koning, en Plenipotentiaris tot de Vredens-Tractaten, heeft aen den Coning sijn Meester overgesonden de Actens, die u Hoog Mog. hem hebben ter hant gestelt aengaende de Receptie van hare Extraordinaire Ambassadeurs in het Hof van sijne Majesteyt, mitsgaders in die van de Koningen sijne Voorsaten, en hebben de Ambassadeurs van u Hoog Mog. de gemelde Actens sedert in 't Frans overhandight, waer in sijne Majesteyt een lang vervolgh van de possessie, dat de Fransse en Switserse Guardes ten tyde van hare Audientie van Ceremonie in 't Geweer souden zijn, heeft gesien; doch alhoewel dit gebruyck in dese laetste tyden aen sijn Majesteyt geinterrompeert gescheenen heeft, en dat het self ten opsichte van den Heer van Beuningen in 't Jaer 1667, als oock van de Heer de Groot in 't Jaer 1670 niet en is geobserveert, en dat dienvolgende sijn Majesteyt niet en behoefde sigh daer aen te houden; soo heeft echter de genegentheyt, die de selve tot u Hoog Mog. weder wil hervatten, hem bewogen sigh na die eerste exempelen te reguleren, sonder sigh aen die laetste te keeren, en heeft derhalven gelast, dat de Extraordinaire Ambassadeurs van u Hoog Mog., de welcke sigh jegenwoordigh aen sijn Hof bevinden, met alle die Eere die sijn Majesteyt siet dat haer sedert het Jaer 1609 door den Koning Hendrick de Groot toegestaen, en onder de Regeeringe van Coningh Louis de XIII. als mede die van sijne Majesteyt gecontinueert zijn, sullen werden ontfangen. Den gem. Ambassadeur twijffelt niet of u Hoog Mog. sullen het gene 't welck sijne Majesteyt haer desen aengaende tegens de laetste exempelen toestaet, insien al soo seer als een groot en oprecht merckteecken van sijne vrundtschap t'haerwaerts, als gelijck een effect van een possessie waer inne sy al van over lang souden zijn geweest.

Den opgemelden Grave d'Avaux is gepersuadeert, dat de Ambassadeurs van u Hoog Mog. haer reets kennisse sullen hebben gegeven van de condescendentie, die den Coning, tot het gene daer sy na trachteden, wel heeft willen hebben, en dat sy de selve met eene sullen hebben geinformeert, dat d'intentie van sijn Majesteyt is, dat de Guarde, die alhier ten Hove is, en die 't Geweer opneemt en de Marsch slaet t'elckens als den Heere Prince van Orangie uytgaet en weder komt, de selve eere aen sijn Ambassadeur mede sal bewysen soo dick en menigmael als hy sig ter Audientie by u Hoog Mog. begeeft; doch het retardement van de Depeche des Conings, die den voorsz. Ambassadeur eerst gister avont seer laet ontfangen heeft, heeft

heeft hem belet eerder kennisse van de gemelde intentie van sijne Majesteyt aen u Hoog Mog. te geven, en haer met eenen te versekeren, dat hooggemelde sijne Majesteyt sigh t'allen tyden tot al het gene van hare satisfactie sal konnen zijn, bereyt en willig sal tonen. Gedaen in den Haeg den 18 Maert 1679.

Geteekent,

d'AVAUX.

Hier op is dan gevolgt / dat onse Ambassadeurs haer publijcke Intrede binnen Parijs hebben gedaen / en haer eerste Audientie by de Coningh van Vranckrijck gehad / 't welck in de navolgende maniere toeging.

Op den 18 Maert / 's morgens / hebben hare Excell. 5 van hare Karossen / waer van 3 seer schoon waren / en alle met 6 Paerden / en Treyn na Rambouillet gesonden / en zijn selfs 's namiddaghs incognito derwaerts gereden / alwaer by haer is gekomen den Marschal de Schombergh / den Introducteur Mr. Bonneuil en den Heer Giraut / gevolgt van eenige Fransse Edellieden / met de Karossen van den Coning / Coninginne / Monsieur / Madame / Madamoiselle en van verscheyde andere Princen en Princessen van 't Koninglijck Huys / nevens die van den Heer de Pompone / yder met 6 Paerden / en hebben hare Excell. aldaer verwellekomt / seggende / order te hebben haer te geleyden in 't Hostel van de Extraordinaire Ambassadeurs / dat daer toe bereyt was: Waer op de Heeren Ambassadeurs beleefdelijck hebbende geantwoort / zijn sy door de voorsz. Heeren geleyd in des Conings Karossen / en daer in de hooger Hant gegeven: en is daer op de Intrede omtrent ten 5 uren binnen Parijs / met meerder toeloop van Menschen als ordinair / geschiet / ryden de de Karossen na het voorsz. Hostel / daer de gemelde Heeren haer Afscheyt van hare Excellentien hebben genomen: Weynigh daer na is by haer gekomen den Heer Tilladet / Capiteyn van de 100 Switsers des Conings / om haer wegens den Coning nochmaels te verwellekomen; 't selve geschiede oock wegens de Coninginne door den Heer de Villacerf / eerste Hofmeester van haer Majesteyt / wegens Monsieur door den Heer Olivier / zijnde Maistre de Guarde Robbe / en wegens Madame door den Heer Gorillon / haren eersten Hofmeester. Waer na op Maendagh daer aen hare Excell. de eerste Audientie souden gehad hebben / maer als-doen daer een groot Feest zijnde / is het uytgestelt tot 's anderendaegs / als wanneer de welgem. Heer Marschalck de Schombergh en de Heer Introducteur haer 's morgens ten 6 uren met de Karossen van den Coningh en Coninginne quamen af-halen / en met de selve / nessens de 5 Karossen van hare Excell. na St. Germain hebben gebracht; alwaer gekomen zijnde / vonden sy de Guardes van den Coning te voet / soo Fransse als Switsers / in de eerste Plaets gerangeert / met vliegende Vaendels en slaende Trommels / en voort gereden zijnde in de tweede Plaets / waren daer de 100 Switsers van beneden tot boven aen de Trap in ordre gestelt / als wanneer hare Excell. geleyt wierden in een Kamer / daer de Heeren Ambassadeurs ordinaris wachten / tot dat het sijn Majesteyt gelegen komt Audientie te ge-

den: Een half uur daer na wierden sy na boven geleyt / en beneden aen de Trap door den Marquis de Rodes / Grootmeester der Ceremonien / en door Monsr. de Saintot / Ceremonie-meester / ontfangen ; boven komende / wierden sy aen de groote Zael door de Hertogh van Noailles / Capiteyn van de Guardes du Corps / de welcke aldaer boven aen de Trap / kort na de 100 Switsers / mede gerangeert stonden / ontfangen / en wierden vervolgens in des Conings Kamer geleyt / alwaer sijn Majesteyt nessens desselfs Bedde in de Ruëlle binnen een vergulde besloten Balustre op een Stoel sat ; Soo haest als sijn Majesteyt hare Excell. gewaer wierdt / stont de selve op / en nam den Hoed af / en na dat hoog-gemelde hare Excell. hare eerste reverentien gedaen hadden / avanceerde sijn Majesteyt 2 a 3 schreden na haer toe ; doch na de tweede en derde reverentie binnen de voorsz. Balustre getreden zijnde / soo begeerde sijn Majesteyt niet / dat sy spreecken souden voor dat sy haer gedeckt hadden : den Heer Boreel voerde het woort / welcke sijn Majesteyt / na 't overleveren van de Credentien / heeft aengesprooken als volgt.

SIRE.

DE goede intelligentie tusschen desen Kroon en den Staet der Vereenigde Nederlanden, die omtrent een Eeuwe geduurt heeft, wesende ongeluckelijk verbroocken geweest door een droevigen Oorlog, soo is dese goede source, voor desen soo vruchtbaer in weldaden, uytgedroogt door de ellendigheden en inseparable miserien van den anderen: maer dewyle wy niet gesonden zijn aen uwe Majesteyt, om aen de selve te remonstreren, hoedanig geweest zy het begin, het midden noch het eynde van desen bloedigen Oorlog, soo sullen wy met stilswygen voor-by gaen de revolutien van de selve, uwe Majesteyt verseeckerende in den name van de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, onse Heeren en Meesters, dat haer Hoog Mog. verblijt zijn geweest, wanneer sy in uwe Majesteyt hebben gesien soo veele goede dispositien, om den Oorlogh te termineren, en de Vrede met haer te maecken, dewyle door het middel van de selve, volgens de verseeckeringe, die het uwe Majesteyt belieft heeft aen haer te laten geven, haer Hoog Mog. tegenwoordigh in dien staet zijn van te mogen genieten de eere van uwe Majesteyts goetwillentheyt.

SIRE, onse Heeren en Meesters seer wel wetende hoe seer de Vrundschap van uwe Majesteyt haer noodigh is, ende van wat importantie het voor den welstant van hare Republijck is, te hebben de eere van d'Alliantie met dese Kroon, soo sullen haer Hoog Mog. in gene voorvallende occasien mancqueren van te doen blijcken, datse de selve met groote sorgvuldigheyt soecken, en dat sy conserveren een diep respect voor een soo grooten Coning.

SIRE, den Oorlog verhindert hebbende mijn Heere den Prince van Orangie, om gedurende de selve aen uwe Majesteyt te konnen bewysen sodanigen respect als sijn Hoogheyt wel soude gewenscht hebben, soo hebben wy expresse ordre van dien Prince, van uwe Majesteyt te verseeckeren van het diepe respect van hooghgemelde sijne Hoogheyt, als mede, dat de selve niets soo dierbaer achten sal, als de

eere

eere te mogen hebben van de goede gratien van uwe Majesteyt, als zijnde dessels ootmoedigste en gehoorsaemste Dienaer.

Door den Vrede, Sire, die uwe Majesteyt gesloten heeft met Spangie, den Staet der Vereenigde Nederlanden, den Keyser en verscheyde andere Princen van 't Rijck, sal een goet gedeelte van Europa ruste vinden: maer soo lange als een sodanigh goet werck (en waer na soo seer verlangt is) niet algemeen is gemaeckt, soo blijft dit geluck noch onvolkomen: En hoewel onse Heeren en Meesters volkomentlijck gepersuadeert souden zijn van de sincere intentie van uwe Majesteyt, waer door de selve met groote passie verlangen na de generale Vrede, soo is 't nochtans, dat haer Hoog Mog. boven alle dingen wenschen, dat de selve gants Europa mogen sien herstelt in een stilstant, een ruste en een Vrede, hebbende ons daeromme belast uwe Majesteyt te versoecken, als den eenigsten Arbiter van soo een groot werck, en waerlijck waerdig een Alder-Christelijckste Coningh, van te willen doen wijcken de glorie van de Triumphen voor de ruste van soo veel Volckeren, en te willen prefereren de generale Vrede voor de hope, die de continuatie van een voordeeligen Oorlog soude konnen geven.

Waer door dan uwe Majesteyt aen sigh sal trecken de zegeningen van veel millioenen Zielen, de welcke tegenwoordig leggen suchten onder de harde verdruckingen van desen Oorlog, en die met haer gedurig bidden van den Hemel sullen doen neder-dalen alle zegeningen op de geheyligde Persoon van uwe Majesteyt.

Wat ons aengaet, Sire, die d'eere hebben van na het sluyten van de Vrede de eerste Afgesanten te zijn aen uwe Majesteyt, het sal ons een seer groot geluck zijn indien uwe Majesteyt onse Personen voor aengenaem sal houden, en dat het succes van onse Negotiatie sodanig sal zijn, dat de gantsche Werelt daer door sal bekennen, dat uwe Majesteyt aen den Staet der Vereenigde Nederlanden sijn eerste Vrundschap wederom gegeven sal hebben, &c.

Waer op sijne Majesteyt in termen van civiliteyt heeft geantwoort/ verseeckerende aen hare Excell./ dat altijt soude trachten te leven met den Staet van haer Hoog Mog. in goede intelligentie, en by alle occasien geven preuves van de Vrundschap, die sijne Majesteyt en de vorige Koningen van Vranckrijck van tijt tot tijt aen de selve hadde getoont en bewesen.

Waer is voort met Vranckrijck seer veel te doen geweest over de achterstallige Contributien/ welcke sijne Alder-Christel. Majesteyt van de Meyerye van den Bosch/ Baronnye van Breda en andere Landen/ horende onder desen Staet/ pretendeerde/ en waer in wegens Vranckrijck verscheyde mael seer ernstigh wierdt gesprooken/ even al of die met Militaire Executie souden laten vorderen/ indien men de selve niet na behoren voldede: maer haer Hoog Mog. hebben soo grooten yver getoont/ om de Coning van Vranckrijck satisfactie te geven/ dat eyndeling aen sijn Majesteyt genoegen is gedaen.

Ter occasie dat de Coningh van Engelandt/ overmits de Vrede tusschen Vranckrijck en Spangie/ uyt de Spaensse Nederlanden sijne Troupen/ die tot assistentie van de selve had gesonden/ soude laten over-halen/ en dat het selve

tot Oostende niet en konde geschieden / ter oorsaeck dat de Fransse noch Gent in hadden / en difficulteerden de Engelsse daer te laten passeren / soo dat sijn Majesteyt / met consent van desen Staet / sijne Oorlog-schepen voor Vlissingen soude senden / om aldaer in te nemen de Troupen / die van de Schelde derwaerts souden gebracht werden / soo viel iets voor dat men niet verwacht had / namentlijck / dat den 26 February een Oost-Indis uytgaende Schip / genaemt het Wapen van der Goes / van Vlissingen na Oost-Indien in 't uytzeylen wesende / voor het vatten van de Gaten komende / den Scheeps-raet goet gevonden hadde niet uyt te lopen / maer wederom na de Reede van Vlissingen te keeren / doch 't selve omtrent het Baecken van Soutelande wesende / van achter 't voornoemde Schip binnen Gaets zijn komen opzeylen 12 a 15 Fregatten van sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittangie / waer van het derde Fregat / genaemt de Soldado / Capiteyn Rich Trevanian / het voorsz. Oost-Indis Schip op de syde voorby lopende / een Schoot met Scherp daer op heeft gedaen / gaende door 't groote Mars-zeyl / een vadem boven de groote Ree / daer veel Matrosen op lagen / tot het beslaen van 't Schover-zeyl / om 't selve te doen strijcken : 't welck voor vreemt wierdt aengesien / als geschiet zijnde op de Stromen van desen Staet ; maer eyndeling heeft men bevonden / dat het sonder ordre van de Koning van Groot Brittagne was geschiet / hebbende den Commandant van 't selve Engels Esquadre / Johan Wetwange / de navolgende Verklaringe op den 11 Maert daer van gegeven.

ICk onder-geschreven Johan Wetwange, Commandant van het Esquadre van sijne Majesteyt van Groot Brittangie, geordonneert tot afhalinge van de Engelsse Militie uyt de Spaensse Nederlanden, verscheyde malen aengesproocken zijnde van de Heer Jan Rademaker, in qualiteyt als Bailliuw van de Wateren van den Lande en Graeffelijckheyt van Zeelandt, om satisfactie te geven wegens een Canon-schot, die uyt het Fregat genaemt de Soldado, daer Capiteyn op is Rich Trevanian, met Scherp is gedaen door het groot Mars-zeyl van een Oost-Indis Schip, genaemt 't Wapen van der Goes, soo als het selve onder zeyl was, op den 26 February 1679, ten tyde als het voorn. Esquadre de Wielingen quam inzeylen, verklare dat de voorsz. Schoot is qualijck, onbedachtelijck en t'onrecht gedaen, en wel te weten, dat die insolentie is tegens de intentie en wille van de Coning van Groot Brittangie, alsoo sijne Majesteyt niet en pretendeert, dat aen sijne Vlagge of Schepen eenige beleeftheyt van strijcken van Vlaggen, of neder-laten van Mars-zeyl, of diergelijcke sal werden gedaen, als in de openbare Zee, en niet binnen de Tonnen, Ondiepten, Reeden of Rivieren van dese Landen, en dat derhalven den voorn. Oost-Indisvaerder wel heeft gedaen van niet te strijcken, of eenig teecken van beleeftheyt te bewysen, en dat hy Commandant van het voorsz. Esquadre sal besorgen, dat de Autheurs van dese insolente actie sullen werden gecorrigeert, als zijnde de selve met het voorsz. Fregat de Soldado over eenige dagen wederom na Engelandt vertrocken.

Actum Middelburgh den 11 Maert 1679.

Onder

Onder stont, The Schot madwils made by the Soldado, was contrari the ordre, and ougt not te had bee. Geteeckent,

Johan Wetwange.

De Schoot uyt de Soldado was tegens de ordre, en had behoort niet gedaen te zijn.

Waer mede desen Staet satisfactie nam.

In January heeft sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie een Voyagie na Utrecht / Gelderlandt en Over-Yssel gedaen / om eenige ordres op de Finantien en andere saecken van die Provintien te helpen stellen: In Utrecht wierdt gebesoigneert / om in 't toekomende alle Renten van de Capitalen / ten laste van die Provintie op Lijf- en Los-Renten genegotieert / op een Comptoir te brengen / en aldaer van tijdt tot tijdt / volgens de Verschijn-dagen / te werden betaelt / en dat noch aen de Militie / staende gerepartieert tot last van de selve Provintie / voortaen op een Comptoir prompter op een egalen voet van Maent tot Maent hare Soldye soude werden voldaen / en daer toe suffisante Middelen aen de respective Comptoiren geaffecteert: Dan de Leden van de Regeringe niet van een sentiment zijnde / is eenige tijdt gestelt / om daer over te besoigneren / en met malkanderen te accorderen. Waer na sijn Hoogheyt na Gelderlandt is vertrocken / alwaer de Resolutien facielder zijn gevallen: En daer na in Over-Yssel komende / was tot Deventer eenig geschil over het bewaren van de Stadts Sleutels tusschen de Militie en Burgerye voorgevallen / alsoo den Major van de Militie / op Brieven van den Gouverneur / volgens ordre van sijn Hoogheyt / die van de Burgery had geëyscht / om by den Gouverneur of 't Opper-hooft van de Militie bewaert te werden / gelijck als in Frontier-Plaetsen gebruyckelijck is / en alrede tot Swol en Campen wiert gepractiseert: maer hier stelde sigh de Burgery tegen / en lieten eenige dagen de Poorten meest gesloten staen / tot den 7 February / als wanneer sijn Hoogheyt daer quam / en hare Gedeputeerden over dese saecke met sijn Hoogheyt eenige malen spraken / tot dat eyndeling op den 12 dito een van de 2 Sleutels van de Kasse, waer in de Stadts Sleutels wierden bewaert / aen den Major / die de selve weder van de Magistraet quam eyschen / is laten volgen / en den volgenden dagh / zijnde den 13 / de Poorten door de Militie weder zijn open gestelt / vertreckende sijn Hoogheyt voort na Swol / en vervolgens na den Hage: Alwaer de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt expres waren vergadert / en / na eenige Besoignes / wiert geresolveert tot het fortificeren van Naerden / om in tijt en wijlen Hollant verder te konnen sluyten / gelijck men in de voorgaende overval van de Franssen nodig hadde gevonden / en waer toe / als dit voltrocken was / noch andere Fortificatien souden werden gemaeckt: Den Heer Adjutant Generael Coljers is tot Gouverneur van die Plaets aengestelt.

Wy hebben aengaende de Vrede-Handel tot Nimwegen in onse laetste gedagt / dat de Koning van Vranckrijck door sijn Ambassadeurs hadde laten seggen /

gen/dat sig niet langer aen sijne Presentatie van den 15 April verbonden wilde houden / als tot het eynde van 't selve Jaer: dit gaf oorsaeck / dat op den 29 December de Conferentien tusschen de Keyserse / Fransse en Sweedse Ambassadeurs weder zijn hervat / doch alsoo / dat yder Party apart een Kamer op het Stadhuys van Nimwegen wierdt gegeven/en den Heer Ambassadeur Jenkins tusschen beyde / om over en weer te brengen 't geen Partyen souden goet vinden: welcke ordre in het begin geturbeert wierdt door de Deensse en Brandenburgse Ambassadeurs / als die onderwacht mede by de Keyserse quamen / dewijl sy oordeelden / dat die sonder haer niet en behoorden te handelen: doch dese wierden tot haer contentement noch een andere Kamer toegestaen / waer in sy souden verblijven / en de Keyserse haer van 't gene passeerde communicatie geven; en alsoo gingen de Besoignes weder aen. Maer ondertusschen/ in plaets van te avanceren / scheen alles tot meerder verwydering te lopen / alsoo de Fransse pretijs bleven staen op haer ingelevercde Projecten / en speciael op 't werck van den Heere Hartogh van Lotharingen / die het laetste van de Alternativen / by de Coning van Vranckrijck voorgeslagen/ wel hadde aengenomen / maer siende dat de Fransse de Passagien door Lotharingen in haer Opstellingen soo breed extendeerden/ dat daer door het Hartogdom van Lotharingen genoegsaem soude zijn geruineert / of immer van een gescheurt / soo soude dat garen gealtereert hebben / waer toe door sijn Minister vijfderley Voorslagen liet voorstellen/ als te weten:

1. DAt hy soude aennemen het Tractaet van 't Jaer 1661, mits dat hem Nancy gefortificeert weder-gegeven, en de Passagie of Weg, by 't selve Tractaet gestelt, wegh-genomen soude werden.

2. Of het selve Tractaet, met Nancy gedemolieert, mits de Wegh weg-genomen, of die tot een simpele faculteyt van passagie gebracht, mits dat Marsal aen hem soude gegeven werden.

3. Of dat hy Marsal souden cederen, uytgenomen de Sout-Mijnen, om in de plaets Nancy te hebben.

4. Of dat hy soude toestaen Frans Guarnisoen binnen de Stad van Nancy voor een tijt te hebben, en het Tractaet van 1661, doch met wegneming van de Weg.

5. Of dat hy aen soude nemen de wisselinge van Nancy tegen een andere Stadt van de selve waerde: of, soo men die soo juyst niet en konde vinden, dat hem het overige met andere dingen soude werden voldaen, dan alles sonder de Wegh.

Welcke Voorslagen den Heer Ambassadeur Jenkins wel aen de Heeren Fransse Ambassadeurs proponeerde / of / soo geen van alle by haer aennemelijck was / dat dan den Hartog ten minsten het eerste van de Alternativen van Vranckrijck soude mogen aennemen: maer 't een soo wel als 't ander wierde by de gemelde Heeren Fransse Ambassadeurs afgeslagen.

Voorder viel geen minder swarigheyt over 't werck in 't Noorden / en daer omtrent begeerde Vranckrijck:

1. Vol-

1. VOlkomene herstellinge van de Westfaelsse Tractaten, te weten, geheele satisfactie voor Sweden.

2. Dat den Keyser en dessels Geallieerde in 't Rijck souden beloven in generley manieren de Vyanden van Vranckrijck en van Sweden te helpen, met expresse denominatie van Denemarcken, Brandenburg, Munster, Lunenburg, &c.

3. Dat hy oock soude tegen gaen alle de gene die eenige hulpe aen de voorsz. Vyanden soude willen doen, en effectivelijck sulckx beletten.

4. Dat den Keyser hen in handen soude laten sodanige Steden en Plaetsen, door middel van welcke zy Sweden souden konnen assisteren. Gelijck die namaels by haer oock genoemt zijn.

Over dese saeck wierdt de gantsche Maent van January getracteert / en self door onse Heeren Ambassadeurs aen het Fransse Hof alle debvoiren aengewent / op dat de Coning van Vranckrijck soude verwilligen / dat de Hartog van Lotharingen nochmaels vry soude hebben een van de 2 Alternativen te kiesen / en dē Keyser bestaen / met ten regarde van sijn Geallieerde in 't Noorden verklaringe en beloften te doen van Neutraliteyt / op de selve voet en manier als de Coningh van Spangie en desen Staet hadden gedaen: Maer 't eerste wierdt gedeclineert / om dat men aen de Fransse syde oordeelde / dat de Hartog van Lotharingen sig eens hebbende verklaert op de aengeboden Alternativen / daer mede hadde geconsumeert sijn Recht van weder te mogen veranderen / also anders geen eynde was te bekomen: En wat het tweede belangde / dat 'er geheel andre speculatien vielen omtrent den Keyser / ten aensien van de Noortse saecken / alsoo 't Rijck veel meer gemeenschap hadde met de Fursten die tegen Sweden in Oorlogh waren / en derhalven tegen den Keyser en 't Rijck grooter precautien mosten werden genomen: Soo dat al 't gene daer konde gevordert worden / was / dat den Termijn / om de Vrede aen te nemen / gelijck Vranckrijck die hadde gestelt / nochmaels wierdt verlangt tot den 15 January: het welcke de Fransse Ambassadeur aen haer Hoog Mog. in den Hage oock notificeerde.

Men handelde ondertusschen / als geseyt / tot Nimwegen / en speciael wegens 't Noortse wesen / mitsgaders over de Steden en Plaetsen die de Franssen in 't Rijck in besettinge begeerden te houden / als namentlijck / Chastelet / Hoey / Verviers / Aken / Duren / Linnich / Nuys en Zons / als nodig om Sweden tegens sijne Vyanden te konnen helpen / ter tijdt toe de generale Vrede soude konnen bekomen werden / en wierden oock diverse Projecten van d'een en d'ander voorgestelt / daer over verscheyde Expressen wierden gesonden / tot dat eyndeling ten eynde van de Maent January alles scheen te neygen tot een besluyt / alsoo de Keyserse resolveerden de Vrede op de beste voet als mogelijck te maecken / soo dat eerst met de Fransse Ambassadeurs geaccordeert zijn / en na eenige dagen handelings insgelijckx met de Sweedse / inwoegen de ondertekening op den 5 February is geschiet / luydende de Tractaten aldus.

VRE-

VREDENS-VERBOND,

Tusschen hare Keyserlijcke en Alder-Christelijckste Majesteyten,
Gesloten en geteeckent binnen Nimwegen den 5 February, Anno 1679.

In den Name der Alderheyligste en ondeylbare Drie-eenigheyt.

HEt zy bekent aen alle en een yder, die daer aen gelegen is, of eenigsints gelegen magh wesen, hoe dat het, na dat van den aenvang deses Oorlogs over eenige Jaren gevoert tusschen den Alder-Doorluchtigsten en Groot-magtigsten Vorst LEOPOLDUS, verkoren Rooms Keyser, altijt Vermeerder des Rijcx, Coning van Duytslandt, Ongaryen, Bohemen, Dalmatien, Croatien, Slavonien Aerts-Hertog van Oostenrijck, Hertog van Bourgondien, Brabant, Styrien, Carinthen, Carniolen, Marckgraef van Moravien, Hertog van Luxemburg, Op- en Neder-Silesien, Wirtembergh en Tecke, Vorst van Schwaben, Graef van Habsburg, Tirol, Kyburg en Goritien, Marckgraef des Heyligen Roomssen Rijckx, Burgouw, Op- en Neder-Elsas, Laubach en Salins, &c. ter eener; en den Alder-Doorluchtigsten en Grootmachtigsten Vorst LODEWYCK de XIV. Alder-Christelijcksten Koning van Vranckrijck en van Navarre, ter andere syde, sijne geheyligde Keyserlijcke Majesteyt en sijne geheyligde Alder-Christelijckste Koninckl. Majesteyt niets hogers gewenscht hebben, als door de herstelling van een noyt verbreeckelijcke Vrede de verwoesting van soo veele Landtschappen, en het vergieten van soo veel Bloets te stuyten, eyndelijck, door de Goddelijcke goedertierentheyt, is geschiet, dat door toedoen van den Alder-Doorluchtigsten en Groot-machtigsten Vorst KAREL de II., Coning van Groot Brittannien, die in dese moeyelijcke tyden des Christenrijcx tot Middelaer van yder een is aengenomen, met sijnen onsterflijcken roem en onvermoeyden vlijt voor de gemeene rust en d'algemeene Vrede sijne raedgevingen en diensten heeft aengewend, dat de t'Samenkomst tot onderhandeling van de Vrede hier tot Nymegen sou aengestelt worden; verschynende dan ter geseyde Plaets de van wedersyden wettig gestelde Extraordinaire en Gevolmachtigde Gesanten, en van wegen den Keyser de seer Eerwaerdige, seer Doorluchtige en seer Voortreffelijcke Heeren, de Heer *Johan*, Bisschop van Gurck, Vorst des H. Roomssen Rijckx, en Raedsheer van sijne geheyligde Keyserlijcke Majesteyt; nevens den Heer *François Ulrich*, des Heyligen Roomssen Rijckx Graef Khinsky tot Chimitz en Tettau, Heer in Klumetz, sijnes geheyligde Keyserl. Majesteyts geheyme Raed, Kamerheer, Koninckliijck Stadhouder, Raedsheer in den Provintialen Koninckliijcken Hof-Raed, Voorsitter in d'Appellen, Bestierder van het Koninckliijck Hof in 't Rijck van Bohemen; en de Heer *Dierik Altbet Henrik à Stratman*, sijnes Keyserl. Majesteyts Rijckx Hof-Raed: En van wegen den Alder-Christel. Coningh de seer Doorluchtige en seer Voortreffelijcke Heeren, de Heer *Godefried, Graef van Destrades*, Maerschalck van Vranckrijck, Ridder der Koninckliijcke Ordens, sijnes geheyligde Alder-Christelijckste Conings Onder-Coning in America, Gouverneur van de Stad en Stercklen van Duynkercken, met alle de Plaetsen onder dat Gouvernement behorende;

hôrende; de Heer *Charles Colbert*, Ridder, Marckgraef van Croiſſy, ſijnes Alder-Chriſtel. Conings gewonelijcke Raedt in beyde ſijne Raeds-Vergaderingen; en de Heer *Johan Anthony de Meſmes*, Ridder, Graef van Avaux, mede ſijnes Alder-Chriſtelijckſte Koninckrlijcke Majeſteyts geheyme Raed; na het aenroepen van de Goddelijcke byſtant, en de wederſijdſe Volmachts-Brieven behoorlijck uytgewiſſelt te hebben, door het tuſſchen-komen en toedoen van de ſeer Doorluchtige en ſeer Voortreffelijcke Heeren, van den Heer *Laurens Hyde*, Knape, van den Heer *Willem Temple*, Baronet, en van den Heer *Loolin Jenkins*, Ridder, Extraordinaire en Gevolmachtigde Geſanten ſijnes geheyligde Koninckl. Majeſteyts van Groot-Brittannien, die het Middelaers-Ampt, om d'algemeene ruſt te beſorgen, van het Jaer 1675 tot nu toe, wyd van alle zydige drift, getrouwelijck en wijſſelijck volbracht hebben, ter eeren Godts, en welſtant van het Chriſtenrijck, in wederſydſe Wetten van Vrede en Vriendſchap verdragen zijn ſoo als hier volgt.

1. Daer zy een Chriſtelijcke, algemeene en geduurſame Vrede, met een waerachtige en oprechte vriendſchap tuſſchen ſijne geheyligde Keyſerl. Majeſteyt en ſijne geheyligde Alder-Chriſtelijckſte Koninckl. Majeſteyt, der ſelver Erfgenamen en Naſaten, Koninckrijcken en Landſchappen, nevens alle en een yder in 't byſonder, ſijnes geſeyde Keyſerl. Majeſteyts Bondgenooten, voornamentlijck de Keurvorſten, Vorſten en Staten des Duytſen Rijckx in deſe Vrede vervat, met hare Erfgenamen en Naſaten ter eener; en alle en een yder der Bontgenoten ſijnes geſeyde Alder-Chriſtel. Majeſteyts in deſe Vrede vervat, met hare Erfgenamen en Naſaten, ter andere ſyde; en dat die ſoo oprechtelijck bewaert en onderhouden worde, dat ſy beyde malkanders eere, nuttigheyt en voordeel bevorderen. En dat daer zy een gedurige vergeting en vergeving van alle 't gene ſedert den aenvang van deſe ontroeringen wederſijts vyandiglijck magh bedreven zijn, ſoo dat noch uyt oorſaeck of voorgeven van de ſelvige d'een den anderen naderhant eenige moeyelijckheyt, directelijck noch indirectelijck, door aenſien van eenigh recht, of door middel van feytelijckheden, in 't Rijck of elders daer buyten, niet tegenſtaende eenige Verbonden, die iets in tegendeel mochten by-brengen, ſou aendoen, of doen, of laten aendoen, maer alle en elcke byſondere van wederſyden aengedane verongelijckingen, gewelden, vyandſchappen, ſchaden en onkoſten, buyten inſicht van allerhande Perſonen en ſaken ſullen ſoo geheel vernietigt zijn, dat alles wat d'een van d'ander daer over ſou mogen te eyſſchen hebben, in eeuwigdurende vergetingh begraven zijn.

2. En dewyl de Vrede van Munſter in Weſtphalen, op den 24 October des Jaers 1648 geſloten, een ſeer vaſte grond van wederſydſe vriendſchap en gemeene ruſt maecken ſal, ſoo ſal die omtrent alle en hare byſondere deelen herſtelt worden in hare voorgaende kracht en voor het toekomende behouden blyven, als of het ſelve Vredens-Verbond hier van woort tot woort ingevoegt geleſen wiert, ten zy voor ſoo veel 't ſelve door dit Verdrag uytdruckelijck te niet gedaen is.

3. Doch dewyl uyt kracht van de geſeyde Munſterſſe Vrede ſijne geheyligde Alder-Chriſtel. Koninckl. Majeſteyt een eeuwigdurend Recht tot de Veſtinge van Philipsburg nevens het Recht van beſcherming verkregen heeft, en de geſey-

de Vesting door de Keyserl. Wapenen, in tegendeel 't Casteel en de Stadt van Fryburgh door de Fransse Wapenen is ingenomen, soo is wegens dese Plaetsen tusschen sijne geheyligde Keyserlijcke en Koninckl. Alder-Christel. Majesteyten in volgender voegen verdragen.

4. Sijne geheyligde Koninckl. Alder-Christel. Majesteyt, soo wel voor sigh, als sijne Erven en Nasaten, doet afstant en geeft voor altijt over aen sijne geheyligde Keyserl. Majesteyt, sijne Erven en Nasaten, alle het Recht van bescherming, van gedurige besetting, en alles wat hy uyt kracht van de Munstersse Vrede gehad heeft over de Vesting van Philipsburg, niets op de geseyde Vesting, en de Sterckten daer aen gevoegt, of aen dese of gene syde des Rijns gebout, van recht of vereyssing, voor sigh, sijne Erven en Nasaten of het Koninckrijck van Vranckrijck behoudende, onder wat titul of deckmantel sulckx sou mogen wesen, niet tegenstaende eenigerhande Wetten, stellingen, insettingen of andere redenen daer tegens strydende, als welcke alle en yder in 't bysonder door dit Tractaet vernietigt zijn.

5. Sijne geheyligde Keyserl. Majesteyt wederom, soo wel voor sigh, als sijne Erven en Nasaten, en 't geheel Huys van Oostenrijck, doet afstant en geeft over voor altijt aen sijne geheyligde Coningl. Alder-Christel. Majesteyt, sijne Erven en Nasaten, het Casteel en de Stadt van Fryburg, met 3 Dorpen daer onder behorende, als, Lehn, Mezhausen en Kirchzart, met hare Baenderyen, gelijck sy tot de gemeenschap van de geseyde Stad Fryburg behoren, nevens alle haren Eygendom, hoog Gesag, 't Recht van Patronaetschap, opperste Heerschappy en andere Rechten in 't gemeen, die hem over het geseyde Fryburg hebben toegekomen, niets voor sigh, sijne Erven en Nasaten, of het H. Roomsse Rijck van recht of vereyssing, onder wat titul of deckmantel sulckx sou mogen wesen, behoudende, niet tegenstaende eenigerhande Wetten, stellingen, insettingen of andere redenen daer tegens strydende, als welcke alle en yder in 't bysonder door dit Tractaet vernietigt zijn; behoudens nochtans der selver Stads Voor-rechten en Vryheden, voor-heen van 't Huys van Oostenrijck verkregen; behoudens oock voor den Bisschop en de Kerck van Constants het Recht des Bisdoms, Inkomsten en andere gerechtigheden.

6. Sijne geheyligde Coningl. Alder-Christel. Majesteyt sal van Brisac tot Fryburgh over de Landen sijnes geheyligde Keyserl. Majesteyts en des Keyserrijckx door een gewoonlijcke Wegh (gemeenelijck Landstras genaemt) open hebben een vrye maer onbeschadigende doortocht, om daer na toe te brengen Krijgsvolck, Voorraed en alles wat tot de besetting van Fryburg nodig magh wesen, met welcke en soo dickwils dat sal van doen zijn, sonder eenigerhande belet of verhinderingh.

7. En het sal niet geoorloft zijn die Oorlogs-voorraet, tot de besetting van Fryburg nodig, op de geseyde Weg en doortocht van Brisack na Fryburg met eenige Belastingen, Tollen of Doortocht-gelden, 't zy die nieuwe of oude mogen wesen, te beswaren en te belemmeren. Daer is oock verdragen, dat de nodige Leeftocht, soo wel voor de Besettelingen als voor de Inwoonders, die uyt alderhande Plaet-

sen

ten van Brisgouw na Fryburg gevoert sal worden, gelijck tegenwoordig, soo oock in 't toekomende, met gene, maer andere Koopmanschappen en Goederen met geen swaerder Schattingen of Tollen belast sullen werden, als of die in eenige andere sijne Keyserl. Majesteyts onderhorige Plaetsen gevoert wierden, of selfs van de selve Keyserl. Majesteyts Onderdanen betaelt mochten zijn.

8. Commissarissen, van wedersyden te noemen binnen een Jaer na 't voltrecken van de Vrede, sullen vast stellen, wat wettig gemaeckte Schulden de geseyde Stadt Fryburgh toestaen te betalen.

9. Sijne Coningl. Alder-Christel. Majesteyt sal besorgen ter goeder trou, sonder eenig uytstel of vertragen, dat aen sijn geheyligde Keyserl. Majesteyt weder in handen gelevert worden alle en ydere schriftelijcke Bescheyden, van wat aert sy mogen zijn, die in de Stadt en 't Casteel, of in de Huysen of bewaring der Raetsheeren of andere Beampten, of elders, ten tyde als Fryburg wierdt ingenomen, gevonden zijn: doch indien sodanige schriftelijcke Bescheyden publijck zijn, die de geseyde Stadt Fryburg en daer onderhorige 3 Dorpen aengaen, wegens de selve sullen de voorseyde Commissarissen malkander verstaen, in wat plaets die bewaert moeten werden, soo nochtans, dat men daer uyt Authentique Copyen sal mogen lichten, soo dickwils sulckx vereyscht sal worden.

10. Het moet vry staen niet alleen voor het Capittel van Basel, gelijck mede voor alle de Leden, en yder van die in 't bysonder, onder 't Oostenrijckse Gebied en de Universiteyt van Fryburg, maer oock voor de Borgers en Inwoonders, van wat staet of gelegentheyt sy mogen zijn, die souden willen verhuysen, met hare woning van Fryburg elders te nemen, sigh waer na toe het hen mag believen, met hare roerende Goederen, sonder eenige verhindering, verkorting of belasting, binnen een Jaer na de voltrockene Vrede te vervoeren, maer hare onroerende Goederen te verkopen, of te behouden, en door haer selven of andere te administreren. De selve macht om te behouden, te administreren of te verkopen sullen alle andere behouden, die Goederen, Inkomsten of Gerechtigheden op de geseyde Stadt Fryburg of de 3 daer onder gehorige Dorpen mogen hebben.

11. Nochtans staet sijn geheyligde Alder-Christel. Majesteyt toe, het geseyde Casteel en Stadt van Fryburgh nevens de 3 daer onder gehorige Dorpen aen sijne geheyligde Keyserl. Majesteyt weder over te geven, indien men over het Equivalent tot voldoeningh van sijne geheyligde Coningl. Alder-Christel. Majesteyt sal konnen verdragen.

12. Nademael den Heer Hertog van Lottharingen in desen Oorlog met sijne geheyligde Keyserl. Majesteyt vervoegt is, en in dit tegenwoordig Verbond heeft vervat willen worden, soo sal hy herstelt zijn voor sigh, sijne Erven en Nasaten, in de vrye en volle besitting van de Staten, Plaetsen en Goederen, welcke sijn Oom Hertog Karel in 't Jaer 1670 (wanneer sy door de Wapenen van sijn Alder-Christel. Majesteyt zijn ingenomen) heeft beseten; uytgesondert nochtans de veranderingen in de volgende Articulen te verklaren.

13. De Stad Nancy met hare Baenderye (gemeenlijck Finagie genoemt) moet gedurig aen de Fransse Kroon vereenigt en ingelijft blyven, soo dat de geheyligde

Coningl. Alder-Christel. Majesteyt en sijne Erven en Nasaten de selve mogen besitten met alle Gerechtigheden van Opper-hoogheyt, van hoogste Gesagh en Eygendom: En tot dien eynde doet de geseyde Hertog van Lottharingen, soo wel voor sig, als voor sijne Erven en Nasaten, renunciatie en afstant, en geeft over aen den hoog-gem. Alder-Christel. Coningh en sijne Erven en Nasaten, alle Gerechtigheden, sonder iets te bewaren of te behouden, van Eygendom of het hoogste Gesag, alle Voor-rechten en Hoogheden, welcke den Heer Hertog op die geseyde Stadt Nancy gehad heeft, of hebben moeten toekomen, niet tegenstaende eenige Wetten, gewoonten, stellingen, insettingen of over-een-komingen in tegendeel bevestigt, welcke met afschaffende clausulen van ontreckingh door het tegenwoordigh Tractaet vernietigt zijn.

14. En op dat te vryer gememeenschap tusschen de voorseyde Stadt Nancy en de Landen onder de Fransse Kroon gelegen magh onderhouden worden, en het Frans Krijgsvolk te lichter doortocht sou hebben, so sullen door Commissarissen, by den Alder-Christel. Coning en den voorseyden Hertogh te noemen, Wegen bescheyden worden, een halve Lottharingse mijl in de breete bevattende; d'eerste van St. Desir na Nancy, d'andere van Nancy na 't Elsas, de derde van de selve Stad Nancy na Vesou in 't Graefschap van Bourgondien, de vierde ten laetsten die van Nancy na de Stadt Metz geleyden; soo nochtans, dat het aenwysen van de voorseyde Wegen niet anders geschiede, dan in 't aenwysen des Wegs op 't Jaer 1661 aen den Alder-Christel. Coningh van den voorleden Hertog Karel overgegeven, onderhouden is.

15. Alle in 't gemeen gelijck voorsz. is, de aen te wysene Plaetsen, Dorpen, Vlecken, Landen, met dat onder de selvige behoort, die in de Wegen van dese halve mijl breete gelegen zijn, met alle Gerechtigheden, soo wel van Opper-hoogheyt en hoogste Gesag, als van Eygendom, welcke de voorseyde Hertog en sijne Voorsaten genoten hebben, sullen sijne geheyligde Coningl. Alder-Christel. Majesteyt toekomen; soo nochtans, dat indien der geseyder Plaetsen Baenderyen of onderhorigheden buyten de breete van de halve mijl sigh uytstrecken, wat over de Palen, van de Commissarissen gestelt, sal uytlopen, aen den voorseyden Hertog en sijne Erven en Nasaten, als voorheen, met alle Opper-hoogheyt, hoogste Gesag en Eygendom sal verblyven.

16. De Stadt en Drostschap van Longwic, met alles wat daer aen en onder gehoort, met alle Opper-hoogheyt, hoogste Gesag en Eygendom sal gedurigh verblyven by den hoog-gem. Heer Alder-Christel. Coning en sijne Erven en Nasaten; en voor het toekomende sal de voorseyde Hertog en sijne Erven en Nasaten geen recht daer op te eysschen hebben: maer tot verwisseling van de geseyde Stad en Drostschap sal sijne geheyligde Koninckl. Alder-Christel. Majesteyt aen den geseyden Hertog een ander Drostschap afstaen, in een van de 3 Bisdommen, van de selve groote en waerdigheyt, waer over de selve Commissarissen ter goeder trou sullen verdragen; en 't selve alsoo afgestaen, en aen den geseyden Hertog van van den Alder-Christel. Coning overgedragen, sal so wel de selve Hertog, als sijn Erven en Nasaten gedurigh genieten, met alle Rechten van Opper-hoogheyt, hoogste Gesag en Eygendom.

17. Sijne geheyligde Alder-Christel. Majesteyt doet oock wederom afstant voor sig en de Kroon van Vranckrijck, tot vergelding van de geseyde Stad Nancy, en geeft over aen den voorseyden Hertogh en sijne Erven en Nasaten, de Opper-hoogheyt, 't hoogste Gesag en Eygendom van de Stadt Toul en der selver Voor-steden, met alle andere Gerechtigheden, insonderheyt van Patronaetschap, Voort-rechten en Eygendommen, welcke de Kroon van Vranckrijck op de geseyde Stadt van Toul en der selver Voor-steden en Baenderye (in 't gemeen Finage genoemt) gehad heeft, of had behoren te hebben, soo dat de voorn. Hertog en sijne Erven en Nasaten alle de selve, sonder haer iets t'onthouden of uyt te sonderen, volkomentlijck mogen genieten, niet tegenstaende eenigerhande Wetten, gewoonten, stellingen, insettingen of over-een-komingen in tegendeel gesloten, alle welcke met de afschaffende clausulen van ontreckingen d'Alder-Christel. Coningh door dit tegenwoordih Tractaet uytdruckelijck vernietigt heeft.

18. Indien nochtans de Baenderye der Stadt van Toul kleynner en van minder waerde was als de Baenderye der Stadt Nancy, dat sal aen den Heere Hertog goet gedaen werden, soo dat de Baenderyen van beyde de Steden van gelijcke groote en waerdigheyt mogen wesen.

19. d'Alder-Christel. Coning sal afstant doen, gelijck hy door het tegenwoordig Tractaet afstant doet voor altijt, van wegen sich self, Erven en Nasaten, in handen van den Paus, het recht van te noemen en voor te dragen den Bisschop van Toul, hem van den Paus Clement de IX. toegestaen, soo dat den voorseyden Hertog het vry heeft, om sulckx te verkrijgen, sijnen toevlucht tot de Apostolijcken Stoel te nemen.

20. Hier-en-boven is verdragen, dat de voorgem. Heer Hertog gene veranderingin de provisien van Benefitien, welcke van de geheyligde Koninckl. Alder-Christel. Majesteyt tot den dagh van dit tegenwoordig Tractaet vergeven heeft, sal vermogen in te voeren; en de gene, die daer mede voorsien zijn, moeten in de geruste Besitting van de geseyde Beneficien verblyven, soo dat de voor-gemelde Hertog haer geensints sal konnen ontrusten noch verhinderen, noch uyt die besitting verstoten.

21. Daer-en-boven is besloten, dat alle Twist-saken, Vonnissen en Besluyten, genomen door den Raed, Richteren of andere Beampten van sijn Koninckllijcke Alder-Christel. Majesteyt, in geschillen en actien die ten eynde gebracht zijn, soo wel tusschen de Onderdanen des geseyde Hertogdoms Lottharingen en Bar, als andere, ten tyde dat de gem. Staten onder de Heerschappye van den hoog-gem. Alder-Christel. Coning waren, plaets sullen hebben, en haer volkomen stant genieten en behouden, niet anders dan of d'Alder-Christel. Coning Heer en Besitter van de gemelde Landtschappen gebleven was, en sal het niet vry staen de geseyde Vonnissen en Besluyten in twijffel te trecken, te vernietigen of de uytvoering der selver te vertragen en te beletten: Nochtans sal het Partyen wel geoorloft zijn, volgens de ordre en dispositie der Wetten en Instellingen, haren toevlucht te nemen tot de Revisie van de Acten, maer ondertusschen moeten de Vonnissen in hare kracht en vigeur blyven.

22. Terstont sullen aen den Heer Hertog weder ter hant gestelt worden d'Archiven en Schriften, die in de Schat-kamer van Nancy en van Bar, en in beyde de Kameren van Rekening of elders bewaert wierden, en weg gevoert zijn.

23. De geheyligde Keyserl. Majesteyt staet toe, dat de Vorst François Egon, Bisschop van Straetsburgh, en sijn Broeder Prins Wilhem Egon in Furstenberg, met haer Broeders Zoon Prins Anthony Egon in Furstenbergh, en der selver Amptlieden en Dienaren, ten vollen herstelt sullen worden in dien staet, faem, Waerdigheden, Rechten, Stemmen, Sittingen, Beneficien en Ampten, Leen-Goederen, Onder-Leenen en allodiale Goederen, nevens de aengetaste vruchten, en generalijck in alle de Goederen, welcke sy voor het verlaten door occasie van desen Oorlog geschiet, genoten hebben, of met recht hebben mogen genieten, niet tegenstaende en vernietigt zijnde allerhande Acten, Verbonden en Besluyten die hier tegen mochten stryden. De voorseyde Prins Wilhem Egon sal terstont, na dat de Vrede wedersijts geratificeert sal zijn, in volkomene vryheyt herstelt worden. Doch alles wat van 't Capittel van Straetsburg, en andere, die Beneficien en Goederen, de voorseyde Bisschop en Princen toebehoorende, geadministreert hebben, en van der selver gem. Beampten tegen die geseyt, gedaen of geschreven is, sal aen de gedurige vergeting bevolen worden, en men sal niet vermogen haer over de selve saecken eenigsints lastigh te wesen, of haer, onder wat voorgeven, moeyelijck te vallen.

24. Alle Vasallen en Geestelijcke en Wereltlijcke Onderdanen van wedersyden moeten herstelt worden, in de Eeren, Waerdigheden en Beneficien, welcke sy voor het ontstaen van den Oorlog genoten, gelijck mede in alle hare Goederen, roerende en onroerende, de roerende Inkomsten en die afgelost worden konnen, by occasie van den Oorlog verbeurt, verklaert en ingenomen, nevens de Gerechtigheden, Actien en Erffenissen, die aen haer oock gedurende den Oorlog mogen vervallen zijn, so nochtans, dat wegens de Vruchten en Inkomsten na de verbeurt-verklaring en inneming genoten van de Goederen, Meubelen, Inkomsten en Beneficien tot den dagh toe dat de Vrede geratificeert sal zijn, niets sal geëyscht mogen worden: van gelijcken sullen oock de Schulden, Effecten, Waren en Meubelen, voor den gemelden dagh verbeurt verklaert, soo dat noch de Crediteuren van gemeene Schulden, noch die sodanige Effecten en Waren in bewaring hebben genomen, en der selven Erfgenamen, of haer recht hebbende vervolgh, noch herstelling of voldoening derselver uyt te eyschen mogen worden; welcke herstellingen, volgens de geseyde forme, oock tot degene uytgebreyt sullen worden, die strydende Partyen gevolgt sullen hebben, en dierhalven sullen sy door dit Tractaet in de gunst van haren Vorst wederkeeren, gelijck mede in hare Goederen, sodanige als die ter tijdt van 't besluyten en onderteeckenen deses Tractaets sullen geweest zijn. Dese dingen sullen sonder exceptie geexecuteert worden, niet tegenstaende eenige Giften, verbeurtmakingen, bedryven, bygewesen of eyndigende Vonnissen, en die gevelt mochten zijn uyt wederspannigheyt, Partyen absent of niet gehoort zijnde, welcke Vonnissen en geoordeelde saecken van geender waerde sullen zijn, en even eens gehouden worden of sy niet gevonnist en uytgesproocken waren;

waren; volle en ongekreanckte vryheyt blyvende by de geseyde Partyen, om weder te keeren in haer Vaderlant, daer sy te voren uytgetrocken mochten wesen, en dat sy of selfs de geseyde Goederen, Meubelen, Renten en Inkomsten mogen genieten, of elders waer het haer goet duncken mach, hare woning nemen mogen, soo als sy dat sullen verkiesen, alle gewelt gants buyten gesloten zijnde; doch indien sy elders anders willen verblyven, soo sal het haer geoorloost zijn door Saeckversorgers, die niet verdacht mogen wesen, hare Goederen en Inkomsten te doen administreren, en de selve te genieten, uytgesondert nochtans de Beneficien, residentie vereyssende, welcke sy personelijk sullen moeten bedienen en waernemen.

25. Die saecken, over de welcke tusschen de geheyligde Keyserl. Majesteyt en het Keyserrijck, met den Coning en 't Rijck van Sweden, soo wel voor sigh, als als voor de Hertog van Gottorp heden verdragen is, moeten in dit Tractaet vervat verstaen zijn, soo dat het tegenwoordige, als het voorseyde Keyserlijck Sweeds Tractaet voor een en het selfde te houden, en van de selve kracht en waerdigheyt zy, al of het van woort tot woort in dit Verdrach was begrepen.

26. En dewyl de gemeene rust daer aen gelegen is, dat den Oorlogh, die de geheyligde Coninckl. Alder-Christel. Majesteyt en den Coning en 't Rijck Sweden met de Coning van Denemarcken, de Keurvorst van Brandenburgh, de Vorsten des Huys van Lunenburgh, Bisschop van Osnabrugh en de Hertogen van Zel en Wolffenbuttel noch hebben, hoe eerder hoe liever bygeleyt worde, soo sal sijne geheyligde Keyserl. Majest. niet min by de voorseyde Vorsten, als sijne geheyligde Coninckl. Alder-Christel. Majesteyt by de Coningh van Sweden haren vlijt krachtig te werck leggen, dat de Vrede tusschen de voor-gemelde Machten met den eersten gevonden mach worden, en tot dien eynde sy een Stilstant van Wapenen, bequaem om den Vrede te bevorderen, terstont mogen toestaen: doch indien tegen verwachting dese bevlytingen geen gewenscht eynde mochten bereycken, soo beloven sijne Keyserl. Majesteyt en Keurvorsten, Vorsten en Standen des Keyserrijckx, in dese Vrede begrepen, dat sy, den tijt van de Stilstant der Wapenen verlopen zijnde, de voorseyde Vyanden van Vranckrijck en Sweden in geenderley voegen en onder genen deckmantel, hoe die mocht wesen, directelijck noch indirectelijck, sullen helpen, of eenige verhindering in dien Oorlog, te voeren aen Vranckrijck en Sweden, toebrengen, noch lyden dat de Krijgs-Benden der voorseyde Vyanden van Vranckrijck en Sweden Winter-quartieren of Legerplaetsen buyten hare Landen in het Duytse Rijck souden nemen. Het sal sijne geheyligde Coninckl. Alder-Christel. Majesteyt vry blyven alleen tot het voorseyde eynde in de volgende Plaetsen des Duytsen Rijckx Besettingen te houden, nochtans sonder de Heeren dier Plaetsen of hare Onderdanen te beschadigen, welcke Besettingen op kosten van den Alder-Christel. Coning onderhouden sullen worden, namentlijck in de Plaetsen en Steden Chastelet, Hoey, Verviers, Aken, Duren, Linnich, Nuys en Sons, in welcke geen nieuwe Vastigheden sullen gemaeckt mogen worden, ten zy voor soo veel die tot verseeckerheyt der geseyde Besettingen nodig sullen wesen, en geen redelijcke oorsaeck tot achterdocht mogen geven: Oock sal het den Alder-Christel. Coningh niet toestaen die Plaetsen

van

van wegen onkosten daer in gedaen, of onder eenigh ander voorgeven te behouden, maer hy sal die inruymen en weder-geven aen die, van de welcke hy de selve heeft ingenomen, soo haest als de Vrede tusschen de geseyde Partyen, voor soo veel aengaet de Landtschappen in het Duytse Rijck gelegen, gesloten en geratificeert sal zijn, of dat tot de selve te bevestigen bequamer middelen met gemeen toestemmen uytgevonden sullen wesen: En de geheyligde Coninckl. Alder-Christel Majesteyt belooft wederom, de tegenwoordige Vyanden des Keysers of des Duytsen Rijcku in gener voegen, onder wat voorwenden sulckx sou mogen zijn, directelijck of indirectelijck te helpen: het sal oock den Keyser en 't Duytse Rijck vry staen met den Alder-Christel. Coningh de bevlytingen, raedslagen en bedryven t'saem te voegen, opdat dien Oorlog oock met gemeene toestemming dies te eerder bygeleyt worde.

27. Volgens de Munsterse Vrede, op den tweeden Articul in alles bevestigt, sullen wedersijts weder over-gegeven, en de Plaetsen die weder over-gegeven moeten zijn, te goeder trouw ingeruymt worden: Tot welcken eynde ter selfder tijdt als dit Tractaet van wedersyden geratificeert sal wesen, Commissarissen genoemt sullen zijn, op dat de voorseyde inruyming en wedergeving binnen den tijt van een Maent na het ratificeren van de Vrede sonder verder uytstel volbracht magh wesen; die Plaetsen hier ondertusschen begrepen zijnde van welcke in de voorgaende Articul anders verdragen is.

28. Nadien'er van outs geschil is over 't Casteel en Hertogdom van Bouillon tusschen de Bisschop en Prins van Luyck en de Hertogen van die naem, soo is het verdragen, dat de Hertog van Bouillon in 't besit blyvende daer hy nu in is, 't selve geschil door een minnelijcke wegh of door Scheydsmannen, by Partyen binnen drie Maenden na de geratificeerde Vrede te noemen, geeyndigt sal worden, de wegh van dadelijckheyt gants buyten gesloten zijnde.

29. Met dat het Verbond van dese Vrede van de Heeren Extraordinaris Gevolmachtigde Gesanten ondertekent en gezegelt sal wesen, moet alle vyantschap ophouden: doch indien'er na 14 dagen na d'onderteeckende Vrede iets aengevangen, of door een dadelijcke wegh verandert magh zijn, dat sal met den eersten vergoed, en in den vorigen staet herstelt worden.

30. Maer het invorderen van de Contributien van d'een en van d'ander syde de Landtschappen, Landen en Plaetsen opgeleyt, die sich aen de geseyde Contributien voor de onderteeckening van dit Tractaet hebben onderworpen, sal sijnen voortgang hebben, tot de Ratificatie van het tegenwoordige Tractaet, en wat te dier tijdt noch schuldig sal overig zijn, sal binnen den tijdt van 4 Maenden na de Ratificatie betaelt worden: soo nochtans, dat der selver betaling na 't verwisselen van wedersijts Ratificatien met dadelijckheyt van die Plaetsen niet ingevordert magh worden, die door bequame Borgen sigh sullen verbinden de verschuldigde Sommen in sodanigen Stadt, als men over een komen sal, te betalen.

31. Hoewel in den tweeden Articul van dit Tractaet genoegsaem verklaert is, dat het Vredens Verdrach van Munster in alle en yder van sijne deelen bevestigt wordt, soo is nochtans uytdruckelijck goet gevonden, dat alles wat in de saeck van het

het Montferrat by 't geseyde Vredens-Verdrach van Munster besloten is, voorts sijne kracht en vigeur moet hebben, 't gene voor de Hertog van Savoyen daer in voorsien wordt gevonden.

32. En dewijl sijn geheyligde Keyserl. Majesteyt en sijn geheyligde Coninckl. Alder-Christelijkste Majesteyt de plichten en vlijt des Alder-Doorl. Conings van Groot Brittannien, die hy om de algemeene Vrede en de gemeene rust te bevorderen sonder ophouden heeft aengewend, met een danckbaer gemoed erkennen, soo heeft het haer beyde behaegt hem met eenen, nevens sijne Rijcken, in dit tegenwoordig Tractaet op alle de beste wyse met namen te vervatten.

33. Oock soo sullen de gene in dese Vrede vervat worden, die voor de uytwisseling der Ratificatien, of binnen 6 Maenden daer na van d'eene of d'ander syde met gemeen toestemmen genoemt sullen worden.

34. Den Keyser en den Alder-Christel. Coning staen toe, dat alle Coningen, Vorsten en Republijcken over het uytvoeren en nakomen, soo wel van alle deelen als van yder der selve in 't bysonder, die in het tegenwoordige Tractaet vervat worden, aen hooggemelde sijne geheyligde Keyserl. Majesteyt en sijn geheyligde Coninckl. Alder-Christel. Majesteyt hare Guarantie verleenen.

35. De Vrede in deser voegen gesloten, beloven de van beyde Partyen Extraordinaire en Gevolmachtigde Gesanten wedersijts van den Keyser en 't Duytse Rijck, en den Alder-Christel. Coning, op de forme van beyde syden goet gekeurt, geratificeert te sullen werden, en dat sy onfeylbaerlijck sullen te wege brengen, dat de behoorlijcke Brieven van Ratificatie binnen den tijdt van 8 Weecken, van den dagh der onderteeckening te reeckenen, of eerder, indien het geschieden kan, hier van wedersyden uytgewisselt worden.

36. En nademael de geheyligde Keyserl. Majesteyt van de Ceurvorsten, Vorsten en Stenden des Rijckx, uyt kracht van 't gene gesloten is op den 31 Mey des Jaers 1677, aen de Fransse Gesanten onder 't Zegel der Cancellery van Mentz behandigt, behoorlijck versocht is geweest, dat den geseyde Ceurvorsten, Vorsten en Stenden des Duytsen Rijckx belang door sijn Keyserlijck Gesantschap in dese Vergadering sou doen waernemen, so hebben so wel de Keyserlijcke en Coningl. Gesanten in de voorseyde namen het tegenwoordig Vredens-Verbond, tot verseeckering en meerder kracht van alle 't gene daer in is vervat, met hare eygene Ondertekeningen en Zegelen bevestigt, en behoorlijcke Ratificatien in voegen als verdragen is, in den boven gestelden tijdt te sullen uytleveren, belooft, en dat geen protestatie of tegenspreking van de Bestiering des H. Roomssen Rijcx tegen d'ondertekening van dit Tractaet aengenomen sal worden noch kracht sal hebben.

Dit is gedaen binnen Nymegen op den vijfden Dagh van February des Jaers onses Heeren 1679.

(L. S.) *Joannes, Bisschop en Vorst van Gurc.* (L. S.) *De Marschalck Destrades.*

(L. S.) *François Ulrik, Graef Khinsky.* (L. S.) *Colbert.*

(L. S.) *T. A. Henrick Stratman.*

KEYSERLYCK en SWEEDS VREDENS-VERBOND,

Gesloten en geteeckent binnen Nimwegen den 5 February, Anno 1679.

In den Name der Alderheyligste en ondeylbare Drie-eenigheyt.

HEt zy bekent aen alle en een yder, die daer aen gelegen is, of eenigsints gelegen magh wesen, hoe dat het, na dat van den aenvang deses Oorlogs over eenige jaren gevoert tusschen den Alder-Doorluchtigsten en Groot-magtigsten Vorst LEOPOLDUS, verkoren Rooms Keyser, altijt Vermeerder des Rijcx, Coning van Duytslandt, Ongaryen, Bohemen, Dalmatien, Croatien, Slavonien, Aerts-Hertog van Oostenrijck, Hertog van Bourgondien, Brabant, Styrien, Carinthen, Carniolen, Marckgraef van Moravien, Hertog van Luxemburg, Op- en Neder-Silesien, Wirtembergh en Tecke, Vorst van Schwaben, Graef van Habsburg, Tirol, Kyburg en Goritien, Marckgraef des Heyligen Roomssen Rijckx, Burgouw, Op- en Neder-Elsas, Lanbach en Salins, &c. ter eener; ende den seer Doorluchtigen en Grootmachtigen Vorst KAREL, Coning van Sweden, Gothen en Wenden, Grootvorst van Finlandt, Hertog van Schonen, Esthoen, Lijflandt, Carelien, Bremen, Verden, Stettin, Pomeren, Cassuben en Wenden, Vorst van Rugen, Heer van Ingrien ende Wismar, als mede Paltz-Graef aen den Rijn, Hertogh van Beyeren, Gulich, Cleef ende Bergh, ter anderer zyde, sijne geheyligde Keyserlijcke Majesteyt ende sijne geheyligde Koninckllijcke Sweedtsche Majesteyt niets hogers gewenscht hebben, als door de herstelling van een noyt verbreeckelijcke Vrede de verwoesting van soo veele Landtschappen, en het vergieten van soo veel Bloets te stuyten, eyndelijck, door de Goddelijcke goedertierentheyt, ingeschiet, dat door toedoen van den Alder-Doorluchtigsten en Grootmachtigsten Vorst KAREL de II., Coning van Groot Brittannien, die in dese moeyelijcke tyden des Christenrijcx tot Middelaer van yder een is aengenomen, met sijnen onsterflijcken roem en onvermoeyden vlijt voor de gemeene rust en d'algemeene Vrede sijne raedgevingen en diensten heeft aengewend, dat de t'Samenkomst tot onderhandeling van de Vrede hier tot Nymegen sou aengestelt worden; verschynende dan ter geseyde Plaets de van wedersyden wettig gestelde Extraordinaire en Gevolmachtigde Gesanten, en van wegen den Keyser de seer Eerwaerdige, seer Doorluchtige en seer Voortreffelijcke Heeren, de Heer *Johan*, Bisschop van Gurck, Vorst des H. Roomssen Rijckx, en Raedsheer van sijne geheyligde Keyserlijcke Majesteyt; nevens den Heer *François Ulrick*, des Heyligen Roomssen Rijckx Graef Khinsky tot Chimitz en Tettau, Heer in Klumerz, sijnes geheyligde Keyserl. Majesteyts geheyme Raed, Kamerheer, Koninckllijck Stadhouder, Raedsheer in den Provintialen Koninckllijcken Hof-Raed, Voorsitter in d'Appellen, Bestierder van het Koninckllijck Hof in 't Rijck van Bohemen; en de Heer *Dierik Albert Henrik à Stratman*, sijnes Keyserl. Majesteyts Rijckx Hof-Raed; en van wegen de Sweedse Majesteyt de seer Doorluchtige en seer Voortreffelijcke Heeren, de Heer *Benedictus Oxenstierna*, Graef in Korsholm en Wasa, Vryheer in Möhrby en Lindholm, Heer in Kapuria en Kattila, sijnes geheyligde Co-

Coningl. Majesteyts en Coninckrijckx van Sweden Raedt, en President in het hooge Hof dat tot Wismar is, en Opperste Wetgever van Ingrien en Kesholm; en de Heer *Johan Paulus Olivenkrans*, Heer in Ulfshol en Hofmanstorf, sijnes geheyligde Coninckklijcke Majesteyts Raedtsheer der Cancellerye, Secretaris van Staet, ende Ordinaris Richter des Landts Widboens; naer het aenroepen van de Goddelijcke bystant, en de wedersijdse Volmachts-Brieven behoorlijck uytgewisselt te hebben, door het tusschen-komen en toedoen van de seer Doorluchtige en seer Voortreffelijcke Heeren, van den Heer *Laurens Hyde*, Knape, van den Heer *Willem Temple*, Baronet, en van den Heer *Leolin Jenkins*, Ridder, Extraordinaire en Gevolmachtigde Gesanten sijnes geheyligde Koninckl. Majesteyts van Groot-Brittannien, die het Middelaers-Ampt, om d'algemeene rust te besorgen, van het Jaer 1675 tot nu toe, wyd van alle zydige drift, getrouwelijck en wijsselijck volbracht hebben, ter eeren Godts, en welstant van het Christenrijck, in wedersydse Wetten van Vrede en Vriendschap verdragen zijn soo als hier volgt.

1. Het zy een Christelijcke, onverbreeckelijcke en gedurige Vrede, en een ware en oprechte Vriendschap tusschen sijne geheyligde Keyserl. Majesteyt, het Duytse Rijck, en alle en een yder van hare Bontgenoten, Erfgenam en en Nasaten ter eener, en de geheyligde Coninckl. Majesteyt en het Coninckrijck van Sweden en sijne Bontgenoten, in dese Vrede vervat, en van yder hare Erven en Nasaten ter anderer syde: dierhalven moeten terstont ophouden allerhande bedryven van vyantschap, door alle en een yders van wedersyden Rijcken, Staten, Heerschappyen en Landschappen, waer die mogen gelegen zijn, en tusschen alle en een yder der selver Onderdanen en Inwoonderen, van wat staet of gelegentheyt die mogen wesen, soo dat d'een d'ander nu desen geen vyantschap of schade, in 't heymelijck noch in 't openbaer, directelijck noch indirectelijck, door de sijne of door andere sal laten aendoen, maer veel eer beyde d'een des anders nuttigheyt, eere en voordeel bevorderen, en soo dat van wedersyden een vertroude nabuurschap, en de wedersydse verbintenis van driften en gedienstigheden van Vrede en Vrientschap moet blyven en altijt duren.

2. En op dat dit te naukeuriger besorgt worde, soo is'er verdragen, dat wedersijts een gedurige vergeting sal wesen van alles wat van den aenvang deser ontroering, op wat plaets of wyse van d'eene of d'andere syde wedersijts vyandelijckx bedreven is, so dat noch uyt oorsaeck of voorgeving van 't selve, of iets anders, d'een den anderen generhande vyantschap, moeyelijckheyt of verhindering, ten aensien van Persoonen, Goederen, Gerechtigheden of versekertheyt, door sig of door andere, in 't heymelijck of in 't openbaer, door wyse van recht of dadelijcke wegen, in 't Duytse Rijck of ergens daer buyten (niet tegenstaende eenige voorgaende Verbonden in tegendeel streckende) sal aendoen, of doen of toelaten aengedaen worden; maer alle en in 't bysonder van d'een en d'ander syde voor den Oorlog als in den Oorlog, met Woorden, Schriften of bedryven, aengedane verongelijckingen, gewelden, vyantschappen, nadeelen, schaden, onkosten, sonder eenigh insicht van Persoonen of saecken, moeten soo volkomen vernietigt zijn, dat al wat uyt dien naem d'een van d'ander sou mogen te eysschen hebben, in gedurige ver-

geting begraven zy. Dese selfde vergeting en der selver voordeel en werckingh sullen oock genieten alle en een ygelijck van wederzijts Vasallen en Onderdanen, soo dat het niemant tot nadeel of schade moet wesen dese of die zyde gevolgt te hebben, waer door sy niet in haren ouden staet, waer in sy even voor den Oorlog geweest zijn, ten aensien van hare Eeren en Goederen ten vollen souden herstelt worden.

3. Volgens dese gront van algemeene en onbepaelde vergeting, en op dat'er te seeckerder regel van de tegenwoordige Vrede en Vrientschap tusschen de verdragende Partyen mach gestelt worden, soo is met wederzydse toestemming verdragen, dat de Westfaelse Vrede, tot Osenbrug op den 24 dag van October des Jaers 1648 besloten, een vaste grondvesting en algemeene Regel van dese Vrede-handeling sal wesen, soo dat die in hare voorgaende kracht herstelt, in 't toekomende onverbreeckelijck bewaert worde, en blyven, even als voor d'ontroeringen van desen tegenwoordigen Oorlog, een gerechtelijcke Instelling en Grond-wet des Duytsen Rijckx, waer door Partyen, die hier nu verdragen, wederom aen malkander wedersijts gehouden zijn, niet tegenstaende, maer vernietigt zijnde, allerhande Acten, Besluyten, Beveelen of veranderingen door d'ontroeringen deses Oorlogs in tegendeel gedaen.

4. Maer tot grooter kracht van vrientschap en nauwer verbintenis, soo sal geen van beyden van die hier verdragen eenige Verbonden, strydig tegen desen Vrede, hebben, noch na desen tot eenigh Tractaet of Handeling, tot d'een of d'anders schade of nadeel streckende, sijn toestemming geven, maer liever sodanige tegen gaen; noch des anders Vyanden, 't zy die voor tegenwoordige tijt Vyanden zijn, 't zy die naderhant dat mochten wesen, eenige de minste hulp, met Krijgs-volck, Wapenen, Oorlogs-Tuyg, Schepen, Bootsvolck, of eenige saecken van Oorlog, of Gelt tot Oorlogs-onderstant, 't zy directelijck of indirectelijck, 't zy van wegen 't gemeen of sijn selven in 't bysonder, bewysen, noch de selve met eenige Leger-plaetsen of Winter-quartieren in de Landen des Duytsen Rijckx of des Koninckrijckx van Sweden helpen of doen helpen, behoudens den Articul van Guarantie hier onder geschreven.

5. Dewijl d'algemene rust daer aen gelegen is, dat den Oorlog, die by sijne geheyligde Koninckl. Majesteyt en het Rijck van Sweden en dessels Bontgenoten met de Coning van Denemarcken, den Heer Keurvorst van Brandenburgh, de Bisschop van Munster, en de Hertogen van Bruynswijck-Lunenburg, Osenbrug, Zel en Wolffenbuttel noch gevoert wordt, hoe eer hoe liever sou bygeleyt zijn, soo sullen sy door beyder toedoen nevens andere hare plichten, om den Vrede te verkrijgen, seer krachtig daer by brengen; behoudens altijt tusschen den Keyser en 't Duytse Rijck en den Coningh en 't Rijck van Sweden de wederzydse verbintenis, van de Vyanden aen beyde syden niet te helpen, in den voorgaenden Articul vast-gestelt: Doch soo langh als'er tusschen de voorseyde Partyen geen Vrede gesloten is, soo sal aen de geheyligde Koninckl. Majesteyt van Sweden, in den Oorlogh tegen sijne voorseyde Vyanden te voeren, geen het minste belet of verhindering toegebracht worden; maer de Vrede gemaeckt zijnde, sal die soodanigh

danigh in dit Tractaet verstaen worden vervat te zijn, als of die specifijck hier was ingevoegt.

6. Van wederzyden sal den vryen Handel en Koopmanschap ter Zee en te Lande weder keeren, en de Onderdanen sijnes geheyligde Keyserl. Majesteyts en des Duytsen Rijckx, insonderheyt de Hanzee-Steden in 't Rijck, Landtschappen, Heerschappyen en Havenen van Sweden, en wederom de Onderdanen van Sweden in 't Duytse Rijck sullen hebben en behouden de selfde vryheyt, onbelastheyt, Gerechtigheden, Privilegien en voordeelen, welcke sy voor dese ontroeringen des Oorlogs wederzijts genoten hebben.

7. De geheyligde Keyserl. Majesteyt, wegens sijn Keyserlijcken plicht, sal den Heer Christiaen Albert, Hertog van Sleswijck en Holsteyn-Gottorp, niet min als de andere Stenden des Keyserrijckx, volgens de Wetten en Insettingen des Duytsen Rijckx, sijne bescherming laten toekomen, op dat den selven sijne Landen, in het Duytse Rijck gelegen, en de Gerechtigheden, hem toekomende, behouden mogen bewaeren, en sijne plichten krachtig daer toe besteden, dat oock de vordere Geschillen tusschen de Coning van Denemarcken en den voorseyden Hertog mogen bygeleyt worden.

8. Den Keyser en de Coning van Sweden staen toe, dat de Coning van Groot-Brittannien, als Middelaer, gelijck mede alle Koningen, Vorsten en Republijcken, over het volvoeren en nakomen van alle saecken, en in 't bysonder die in het tegenwoordigh Tractaet vervat zijn, aen hoog-gem. geheyligde Keyserl. Majest. en de geheyligde Koninckl. Majesteyt van Sweden hare Guarantie bewysen.

9. En nadien sijne geheyligde Keyserl. Majesteyt en de geheyligde Koninckl. Majesteyt van Sweden de plichten en vlijt des Alder-Doorl. Coningh van Groot-Brittannien, die hy, om de algemeene Vrede en de gemeene rust te bevorderen, sonder ophouden heeft aengewend, met een danckbaer gemoed erkennen, soo heeft het haer beyde behaegt, hem met eenen, nevens sijne Rijcken, in dit tegenwoordig Tractaet op alle de beste wyse met namen te vervatten.

10. Daer-en-boven sullen de gene in dese Vrede vervat worden, die voor de uytwisseling der Ratificatien, of binnen 6 Maenden daer na, van d'eene of d'andere zyde, met gemeen toestemmen, genoemt sullen worden. Die saken mede, over welcke tusschen de geheyligde Keyserl. Majesteyt en den Alder-Christel. Coning verdragen is, moeten verstaen worden in dit Tractaet vervat te wesen, en gants in dier voegen gehouden zijn, als of die van woort tot woort hier ingevoegt waren.

11. De Vrede in deser voegen gesloten, beloven de Extraordinaire en Gevolmachtigde Gesanten des hoog-gem. Keysers en des Duytsen Rijckx ter eener, en des Conings van Sweden ter anderer zyden, op de forme van beyde zyden goet gekeurt, geratificeert te sullen worden, en dat sy onfeylbaerlijk te wege sullen brengen, dat de behoorlijcke Brieven van Ratificatie binnen den tijt van 8 Weecken, van den dagh der onderteeckening te reeckenen, of eerder, indien het geschieden kan, hier van wederzyden uytgewisselt worden.

12. En nademael de geheyligde Keyserl. Majesteyt van de Keurvorsten, Vor-

sten en Stenden des Rijckx, uyt kracht van 't gene gesloten is op den 31 Mey des Jaers 1677, aen de Sweedse Gesanten, onder het Zegel der Cancellery van Mentz behandigt, behoorlijck versocht is geweest, dat der geseyde Keurvorsten, Vorsten en Stenden des Duytsen Rijcx belang door sijn Keyserl. Gesantschap in dese Vergadering sou doen waernemen, so hebben so wel de Keyserl. en Koninkl. Gesanten in de voorseyde namen het tegenwoordig Vredens-Verbond, tot versekering en meerder kracht van alle 't gene daer in is vervat, met hare eygene Onderteeckeningen en Zegelen bevestigt, en behoorlijcke Ratificatien, in voegen als verdragen is, in den boven-gestelden tijdt, te sullen uytleveren, belooft, en dat geen protestatie of tegenspreking van de Bestiering des H. Roomsen Rijcx tegen d'ondertekening van dit Tractaet aengenomen sal worden noch kracht sal hebben.

Dit is gedaen binnen Nymegen op den vijfden Dagh van February des Jaers onses Heeren 1679.

(L. S.) Joannes, Bisschop en Vorst van Gurc. *(L. S.) Benedictus Oxenstiern.*
(L. S.) François Ulrik, Graef Kinsky. *(L. S.) Johan Paulin Olivecrans.*
(L. S.) T. A. Henrick Stratman.

Met dese Vrede quam t'eenemael te verydelen een groote Vergaderinge/ die tot Franckfort soude werden gehouden/ als waer een yder van de Keurvorsten/ Vorsten en Stenden des Rijckx soude inbrengen/ wat Macht yder soude konnen en willen contribueren/ om den Oorlog tegens Vranckrijck met kracht voort te setten; maer daer is/ als geseyt/ vermits de Vrede/ niet van gevallen: doch over het ratificeren en executeren van dese Tractaten is weermaels noch veel te doen geweest/ waer van hier naer sal gesproocken worden/ en nu maer alleen dit noch seggen/ dat/ eer de selve gemaeckt waren/ eerst de Ministers van de Vorsten van Lunenburg/ en daer na de Deense en Brandenburgse/ gesamentlijck geprotesteert hebben/ als strijdig met de Verbonden/ die sy seyden dat sijne Keyserlijcke Majesteyt met haere Meesters hadde gemaeckt/ omtrent in diervoegen als te vooren tegens die van desen Staet met Vranckrijck hadden gedaen: Maer naderhant heeft den een voor en d'ander na sijn Accoort met Vranckrijck en Sweden mede gemaeckt; ja de hoog-gemelde Vorsten van Lunenburgh/ by wien wegens sijn Aller-Christel. Majesteyt den Grave van Rebenacq negotieerde/ wel voorsiende dat toch d'overige Potentaten met Vranckrijck die weg mede souden inslaen/ zijn de andere voor-gekomen/ en hebben haer Accoort ondertusschen sodanigh gevordert/ dat sy op gelijcke tijdt de Onderteeckening tot Cel hebben laten doen: maer naderhant heeft Sweden daer over swarigheyt gemaeckt/ om dat by haer gene geheele restitutie soude gedaen worden/ gelijck uyt het Tractaet self is te sien/ luydende als volgt.

TRACTAET

TRACTAET van VREDE,

Tusschen de Koningen van VRANCKRYCK en van SWEDEN, en het Huys van BRUYNSWYCK-LUNENBURGH, gesloten tot Cel den 5 February, Anno 1679.

In den Name Godts des Scheppers en van de Heylige Drievuldigheyt.

ALle presente en toekomende zy kennelijck, dat alsoo sijn Alder-Christel. Majesteyt Louis de XIV., Koning van Vranckrijck en van Navarre, niet tegenstaende den tegenwoordigen Oorlog, altijt een seer particuliere affectie tot hare Serenissime Hoogheden de Heeren Hertogen GEORG WILLEM en RUDOLF AUGUSTUS, Hertogen van Bruynswijck en Lunenburg, en haer geheel Serenissime Huys heeft geconserveert; gelijck oock hare Hoogheden gevoelens vol van respect en veneratie tot sulck een groot Monarch, nevens een uytnemende lust, om eenig deel in de vriendschap en goede gratie van sijne Majesteyt te meriteren, al soo wel als al 't geen van haer tot de rust van 't Rijck soude konnen dependeren, en om den Oorlog, die 't selve sedert eenigen tijt heeft gedruckt, te contribuëren: En boven al, vermits sijne Alder-Christel. Majesteyt (schoon de Princen en Machten, die in Alliantie met hare Hoogheden zijn geweest, hare particuliere Tractaten separatelijck hadden gesloten) geen minder goedigheyt of favorabelder dispositie daerom tot de Heeren Hertogen laet blijcken: En volgens dit oogmerck is het dat hare Serenissime Hoogheden met groote blijtschap en erkentenis verstaen hebbende, dat sijn Alder-Christel. Majesteyt volle Macht en Commissie den den Heere Grave van Rebenacq, sijnen Luytenant Generael in de Provintie van Toul, en sijn Extraordinaris Envoyé en Plenipotentiaris, gegeven hadde, om van sijnen 't wegen niet alleen met hare Hoogheden te tracteren en te sluyten, maer oock tot haer Accommodement met sijne Majesteyt den Coningh en de Kroon Sweden te contribuëren: En hebbende aenstonts daer aen volle Macht en Commissie aen de Heeren van Berenstorf en Heymburg, hare Ministers van Staet en Presidenten van sijne Raden van hare syde gegeven, om in Conferentie met den Heere Grave de Rebenacq te treden, en de Vredens-Conditien met hem vast te stellen, sluyten en onderteeckenen, soo is het sulckx, dat na eene wedersydige communicatie der Volmachten, men van wedersyden wegens de volgende Vredens-Conditien is over een gekomen.

1. Daer sal een oprechte en onverbreeckelijcke Vrede tusschen hare Majesteyten en de Kroonen van Vranckrijck en Sweden, en hare Successeurs, en hare Hoogheden van Bruynswijck, Lunenburgh, Cel en Wolffenbuttel, en hare Successeurs en het geheele Serenissime Huys wesen.

2. Daer sal van wedersyden een eeuwige vergetenheyt en generale amnestie van al het gene sedert het begin van den tegenwoordigen Oorlog, in wat plaets en op wat maniere 't selve soude mogen zijn, voorgevallen is, wesen: En in dese Amnestie sullen, op het instantelijck versoeck van hare Hoogheden, mede expresselijck begrepen zijn alle die gene, die hare Hoogheden, gedurende den Oorlog

log, gedient hebben, in wat Employ het soude mogen wesen, niet tegenstaende sy Onderdanen of Vassalen der 2 Kroonen zijn, en insondergeyt van de Hertogdommen Bremen en Verden, of dat sy de selve voor desen gedient hebben, invoegen men geen ondersoeck tegens haer sal konnen doen, of haer ontrusten, of hare Personen of Goederen, by wege van feytelijckheyt of recht, en om wat oorsaeck of pretext het soude mogen zijn, aentasten of aenslaen.

3. Men sal alle Acten van Hostiliteyt tusschen sijn Alder-Christel. Majesteyt, sijne Geallieerde, en insonderheyt de Kroon Sweden, en hare Hoogheden de Heeren Hertogen, immediatelijck na d'uytwisseling der Ratificatien van het tegenwoordig Tractaet van wedersyden doen ophouden, soo haest als de Generaels en Commandanten der Troupen en Legers van wedersyden door sijn Majesteyt en hare Serenissime Hoogheden, of hare respective Plenipotentiarissen daer van sullen konnen werden gewaerschout.

4. En alsoo 't Tractaet van Vrede, tot Munster en Osnabrugge op den 24 October 1648 gesloten, altijt het vaste fondament van de Vrede en tranquilliteyt van 't Rijck moet wesen, soo ist, dat de 2 Kroonen en hare Serenissime Hoogheden het selve noch stellen tot een regel van de gene die sy onder malkander maecken, nevens reciproque obligatie, van te contribueren al 't gene van d'een of d'ander dependeert, om de gemelde Westfaelsse Vrede in haer volkomen vigeur te conserveren, sonder nochtans de Neutraliteyt, die het Serenissime Huys van Bruynswijk-Lunenburg in den tegenwoordigen Oorlog sal onderhouden, te prejudicieren.

5. En om de Westfaelsse Vrede soo veel te vaster te stellen, soo ist, dat den Coningh en de Kroon Sweden consenteren en sigh verbinden, dat in 't gene de Neder-Saxissen Kreytz en sijne Staten, die in dit Tractaet van Vrede begrepen zijn, concerneert, sijn Majesteyt in de generale Vrede, die getroffen sal werden, niets sal pretenderen als de herstellinge der saecken, in dien staet daer die door de Westfaelsse Vredens-Tractaten in moeten zijn, en niets sal eysschen als 't gene sulckx conform en de Kroon, uyt krachte van 't gemelde Tractaet, toebehorende sal zijn.

6. Beloven en verbinden sigh hare Hoogheden het Hertogdom van Bremen, voor soo veel sy daer van besitten, en generalijck 't gene daer aen dependeert, sonder exceptie, aen den Coning en de Kroon Sweden weder te geven en te restitueren, soo haest als de generale Vrede sal zijn getroffen, en dat hoog-gemelde Heer Coning van Sweden sigh in staet sal oordeelen, om 't selve met sijn eygene Macht te besetten en te bewaren.

7. Beloven hare Hoogheden een exacte Neutraliteyt, gedurende den loop van desen tegenwoordigen Oorlog, te onderhouden, en de Vyanden der 2 Kroonen directelijck noch indirectelijck te assisteren.

8 Beloven hare Majesteyten van Vranckrijck en Sweden hare Troupen en Legers in of door de Landen, toebehorende hare Hoogheden of het Serenissime Huys van Bruynswijck niet sullen doen trecken of passeren: welck Huys mede van haer syde de gem. passagie niet sal toestaen soo langh als den tegenwoordigen Oorlog duurt, aen die gene die Vyanden der 2 Kroonen zijn of sullen zijn.

9. De

9. De Heeren Coningen van Vranckrijck en Sweden, op het versoeck aen haer gedaen door hare Hoogheden, beloven de selve t'assisteren in de Guarantie, die sy hebben te geven aen de Hertogen van Meckelenburg, Saxen-Lunenburg en de Bisschop van Lubeck, de Graven van der Lippe en Swartzenburg, en de Steden van Lubeck en Hamburg, ten opsichte van de Pretentien, die de Coning van Denemarcken en de Keurvorst van Brandenburg, onder pretext van seeckere Assignatien, gedurende den Oorlog geobtineert, tegens de gemelde Princen en Staten maecken of souden konnen maecken: En sullen hare Majesteyten hare meest-krachtigste officien employeren in de Vrede, die sy met sijn Keyserl. Majesteyt, en daer het nodigh sal zijn, sullen maken, ten eynde de gem: Assignatien t'eenemael afgeschaft, en de boven-gem. Princen en Staten om diergelijcke oorsaeck in 't toekomende niet ontrust of gemolesteert mogen werden.

10. De 2 Kroonen sullen het Serenissime Huys van Bruynswijck-Lunenburg van alle schade en prejuditie, die 't selve, ter oorsaeck en occasie van dese Vrede, onder wat pretext het wesen mag, soude mogen werden aengedaen, guranderen, en sullen 't selve assisteren, ingevalle het van iemant mocht werden geattacqueert, 6 Weecken na de requisitie, of eerder, soo het wesen kan, met Machten die aen 't pericul, waer mede het gedreygt werdt, zijn geproportioneert.

11. Sijn Serenissime Hoogheyt den Heer Hertog Ernest Augustus, Prins van Osnabrugge, sal voor hem en sijne Landen van dese Vrede en bovengemelde Condition gauderen, al of hy nevens hare Serenissime Hoogheden, sijn Broeder en Neef, tot het tegenwoordige Tractaet hadde geconcurreert, mits dat hoogh-gem. sijne Serenissime Hoogheyt sijn Ratificatie tegens die van d'Alder-Christel. Coning 3 Weecken na de gedane uytwisseling tusschen den hoog-gemelde Heer Coning en hare Serenissime Hoogheden sal verschaffen.

12. Consenteren de Kroonen het versoeck, aen haer gedaen, dat van dese Vrede en desselfs effecten sullen gauderen niet alleen 't Serenissime Huys van Bruynswijck-Lunenburg, en alle die gene die daer aen dependeren; maer oock alle de Stenden van den Neder-Saxissen Kreytz (uytgenomen die gene die in een actuëlen Oorlog tegens de 2 Kroonen zijn en sullen wesen) en sullen insonderheyt daer in begrepen zijn de Steden Lubeck, Bremen en Hamburgh, soo wel ten aensien van hare eygene securiteyt, als van haer Handel; mits conditie nochtans, dat sy aen de Agenten en Ministers der Coningen alle veyligheyt, als voor den Oorlog, sullen toestaen, en dat de gem. Steden sig noch tot Regensburg noch elders anders tegens de vast-stelling van de Westfaelsse Vrede sullen opposeren.

13. Sijn Alder-Christel. Majesteyt belooft en verbint sig, uyt krachte van dese tegenwoordige declaratie, het aggreëment van dit jegenwoordig Tractaet, met al wat daer in begrepen is, van sijne Majesteyt den Coning en de Kroon Sweden te weeg te brengen, en de Ratificatie daer van in goede en behoorlijcke forme, binnen den tijdt van 3 Maenden, of eerder, soo het wesen kan, te procureren; sullende hare Serenissime Hoogheden niet gehouden zijn 't Landt van Bremen te restituëren, voor dat de gem. Ratificatie haer ter hant gestelt zy, waer voor hooggem. sijne Alder-Christel. Majesteyt guarant blijft, gelijck mede van al 't gene aen

hare Serenissime Hoogheden en het Serenissime Huys van Bruynswijck-Lunenburg uyt krachte van dit tegenwoordige Tractaet is toegestaen.

14. De 2 Kroonen sullen het tegenwoordige Tractaet in dat gene 't welck sy met sijn Keyserl. Majesteyt en 't Rijck sullen aengaen, doen begrijpen, op dat het selve het eygenste effect sortere, en dat het Serenissime Huys van Bruynswijck-Lunenburg daer in de selve securiteyt vinde, al of het met sijn Keyserl. Majesteyt te gelijck hadde getracteert.

15. Het tegenwoordige Tractaet sal door sijn Alder-Christel. Majesteyt en hare Serenissime Hoogheden de Heeren Hertogen werden geratificeert en geapprobeert, en de Ratificatien binnen 4 Weecken (te reekenen van Dagh van de Signature, of eerder, so 't wesen kan) tot Cel in goede forme werden uytgewisselt. Des t'oirconde hebben wy Extraordinaire Envoyé en Plenipotentiarissen van sijn Alder-Christel. Majesteyt en van hare Serenissime Hoogheden van Bruynswijck-Lunenburgh dese tegenwoordige, uyt krachte van onse respective Volmachten, onderteeckent, en de Zegels van onse Wapenen daer by doen stellen.

Gedaen tot Cel den 5 February, 1679.

Geteeckent,

Rebenacq. *De Bernstorf.*
De Heymburg.

SEPARATE ARTICULEN.

BEhalven d'Articulen, begrepen in het Tractaet, op heden van wegen sijn Alder-Christel. Majesteyt en hare Serenissime Hoogheden de Hertogen van Bruynswijck en Lunenburg, Cell en Wolffenbuttel, gesloten en onderteeckent, is men noch over een gekomen wegens het navolgende.

1. Sijn Majesteyt den Coning en de Kroon van Sweden hebbende geconsidereert, dat het Ampt Tedinghuysen, uyt oorsaeck dat sijne dependentien met die van de Grave van Hoya seer gemengt zijn, stoffe tot gedurige disputen verschaffen, 't welck sy contrarie vint aen hare inclinatie, van in 't toekomende een nauwe Alliantie en Vriendtschap met hare Hoogheden en het Serenissime Huys van Bruynswijck en Lunenburgh te onderhouden: En sijn Majesteyt daer-en-boven in acht genomen hebbende de civile manier, die hare Hoogheden, gedurende den loop van desen Oorlog gebruykt hebben, gelijck mede het goede tractement, 't welck sy de Inwoonders van 't Lant van Bremen hebben aengedaen, heeft sijne Majesteyt ter dier oorsake sig soo veel te genegender getoont, om aen hare hooggem. Hoogheden reële teeckenen en effecten van sijne goetgunstigheyt by de tegenwoordige Declaratie en Articul toe te staen; uyt welckers krachte dan sijne Majesteyt den Coning en de Kroon Sweden voor haer, hare Erven, Successeurs en actie hebbende, aen hare hoogh-gem. Hoogheden Hertogen en Erfgenamen ten eeuwigen dage, met alle de Souverainiteyten en Territoriale Rechten, soo Geestelijcke als Wereldlijcke, voor desen over de Hertogdommen van Bremen en Verden beseten, sonder eenige exceptie afstaen, cederen en transporteren het gene hier na volgt.

Eerst,

Eerst, het Provoostschap of Voogdy van Douwern, nevens de geheele streeck Landts, dieder is tusschen de Rivieren de Weser en Aller, grensende aen de Landen van het Serenissime Huys, en toebehorende het Hertogdom van Verden, met al 't gene daer in begrepen is, te weten; Domeynen, Bosschagien en Inkomsten: In welck District nochtans door hare Hoogheden of hare Successeurs gene Fortressen sullen werden gebout, of nieuwe Tollen opgestelt; 't welck verstaen wert behoudens de Rechten, Possessien en Eygendommen der Stadt Dellerden, Edel-lieden en andere particuliere, de welcke eenige Goederen in 't gemelde District zijn hebbende.

Ten tweede, het Ampt van Tedinghuysen, met alle sijne Dependentien, Rechten, Domeynen, Landen, Dorpen en Limiten, in de selve staet en de selve consistentie als het selve voor desen Oorlogh door de Kroon Sweden beseten is geweest.

Ten derde, alle de Rechten, Capitalen, Renten en Possessien, 't zy in Landt of Hout, die door de Bisdommen en Capittels, en na de Westfaelsse Vrede, de Hertogdommen van Bremen en Verden, of hare Dependentien, en die gene die 't selve van haer gehouden hebben voor desen en tot den tegenwoordigen Oorlog in de Staten en Landen van de gehoorsaemheyt van hare Hoogheden, sonder eenige exceptie, hebben genoten.

Sijn Majesteyt voor sigh en sijn Koninckrijck, Erfgenamen en Successeurs tot de Kroon, staet af van alle het Recht, 't welck sy, uyt krachte van de Vredens-Tractaten, voor desen gemaeckt, op de gemelde Plaetsen, Landen en Domeynen heeft gehad en kan pretenderen, sonder iets daer van te behouden noch te reserveren, en dat niet tegenstaende alle Wetten, voorledene en toekomende Investituren, Costuymen en Constitutien ter contrarie, en specialijck 't gene in 't 6 Articul van het principael Tractaet geseyt werdt, waer aen, mitsgaders aen de clausulen derogatoir, by 't tegenwoordige Tractaet wel expres wert gederogeert. Sijn Maj. van Sweden belooft daer-en-boven het hooggem. Serenissime Huys van Bruynswijck en Lunenburg tegens alle de pretentien, die eenige particuliere op de gem. Landen, Possessien, Landeryen, Rechten en Inkomsten aen het hoog-gemelde Serenissime Huys gecedeert, te indemneren en guaranderen, invoegen dat het selve in de vreedsame possessie en genot der gemelde toebehorens by wegen van recht of feytelijckheyt, of onder wat pretext het soude mogen wesen, niet en sal werden geturbeert of ontrust, niet tegenstaende alle Acten, Contracten, Donatien of andere exceptien ter contrarie geallegeert; sijn Majesteyt self belovende het consent van den Keyser en 't Rijck over alle het bovenstaende te solliciteren en te procureren: En insonderheyt sullen de 2 Kroonen krachtige officien aenwenden, ten eynde de Landen, Gerechtigheden en Inkomsten door Sweden, uyt krachte van het tegenwoordige Tractaet aen hare Hoogheden getransporteert, haer door den Keyser en het Rijck haer als allodiael, of ten minsten in qualiteyt van Feudum promiscuum, en gelijk Sweden de selve beseten heeft, gelaten werdē.

2. Alhoewel in 't 6 Articul van het principael Tractaet geseyt werdt, dat hare Hoogheden restitutie sullen doen van 't gene sy in 't Landt van Bremen besitten,

soo haest als de gemelde Vrede sal zijn getroffen, en dat de Kroon Sweden sigh in staet sal oordeelen om 't selve met sijne eygene Machten te besetten en te bewaren; soo is't echter sulckx, dat de 2 Coningen van Vranckrijck en Sweden in de intentie die sy hebben van hare Hoogheden te verplichten, uyt krachte van dit Articul consenteren en toestaen, dat hare hoog-gem. Hoogheden het gem. Landt van Bremen sullen mogen behouden, en 't selve nevens alle sijne ordinaire en extraordinaire Inkomsten genieten, sonder dat Sweden daer voor eenig remboursement of satisfactie sal hebben te pretenderen, als mede van 't gene sy gedurende desen Oorlogh tot 8 Maenden toe daer van getrocken hebben, te reeckenen van den dagh dat de Ratificatie van het tegenwoordige Tractaet in handen van hare Hoogheden sal zijn gestelt; 't welck te verstaen is, ingevalle de conclusie en executie van de generale Vrede tusschen de Partyen, die jegenwoordigh in Oorlogh zijn, niet voor d'expiratie van den geseyden termijn quam te geschieden, alsoo het meergem. Landt van Bremen als-dan sonder eenig uytstel aen de Kroon Sweden sal werden weder-gegeven.

3. Den Heer Alder-Christel. Coning willende sijne sorge tot de vastmakinge van de rust en tranquiliteyt van 't Rijck continuëren, en om gene middelen te versuymen, om daer toe te komen, wil wel, in consideratie van de kosten door hare Hoogheden gedaen, toestaen en beloven, gelijck hy by het tegenwoordige Articul doet, aen hare Hoogheden te doen tellen de Somme van 300000 Kroonen binnen de Stadt Hamburgh, in Banck-gelt, op de selve tijdt als de restitutie van 't Landt van Bremen sal geschieden; in sulcker voegen, dat op den selven dag dat de cessie van de Plaets van Carelsburg (in conformité van 't 6 Articul alhier) sal vast-gestelt zijn, men in handen van de Heeren Hertogen of hare Commissarissen sal stellen de eerste 100000 Rijckxds., op den dagh van de restitutie van Staden noch 100000 Rijcxds., en op die van Boxtehoede de geheele rest.

4. Wyders is van wegens sijn Alder-Christel. Majesteyt toegestaen, dat ingevalle den Oorlog langer als 8 Maenden na d'uytwisseling der Ratificatiën van het tegenwoordige Tractaet komt te duren, en dat dienvolgende hare Hoogheden, volgens het 2 Articul, 't Lant van Bremen aen de Coning van Sweden komende weder te geven voor dat den tegenwoordigen Oorlogh t'eenemael ten eynde gebracht zy, sijn Majesteyt als-dan aen hare Hoogheden yder Maent sal doen betalen, te reeckenen van den dagh na de gedane restitutie van 't gem. Landt van Bremen, de Somme van 20000 Kroonen, binnen Hamburgh, in Banck-gelt, tot de volkomene executie van de generale Vrede tusschen Partyen die tegenwoordigh in Oorlog zijn.

5. Ingevalle ten tyde van de te doene restitutie noch eenige Achterstallen van de 2 laetste Maenden, 't zy van de Contributien, Domeynen en andere Inkomsten van 't Landt van Bremen aen hare Hoogheden resteren, sal als-dan ordre op de betalinge, mits suffisante Borgen, werden gestelt.

6. Hare Hoogheden, om d'erkentenisse die sy wegens de goedigheden, die de 2 Coningen t'haerwaerts doen blijcken, soo veel te meer te betonen, beloven aen hare Majesteyten, dat sy 't Landt van Bremen, soo lange sy 't selve in bewaringe sul-

sullen hebben, niet alleen tegens die gene die 't selve souden willen attacqueren, met alle hare Macht sullen beschermen, maer oock, dat sy hare Guarnisoenen uyt Carelsburg en de Swinger Schans sullen doen trecken, sonder ter selver tijt Troupen van de Coning van Sweden daer in te ontfangen; mits conditie nochtans, dat een Sauf-conduit aen de Deensse en Munsterse Troupen, die daer binnen leggen, sal werden toegestaen. Belovende boven dien hare Hoogheden ter goeder trouwe, dat sy de Inwoonders van 't Landt van Bremen, soo lang als sy in possessie daer van sullen zijn, gelijk sy tot noch toe gedaen hebben, met moderatie sullen doen tracteren, sonder de selve met nieuwe Impositien of Taxatien te beswarē.

7. Hare Hoogheden sullen het Canon en Oorlogs-Munitien, die tegenwoordig binnen Staden, Carelsburg en Boxtehoode zijn, en Sweden toebehoort hebben, daer binnen laten leggen, uytgesondert 3 Stucken, die hare Hoogheden sullen konnen behouden, nevens alle 't gene haer is toekomende, en dat met hare Namen of Wapenen gemerckt is, of dat hare Hoogheden in de gem. Plaetsen, van der tijt af dat sy Meester daer van geweest zijn, daer in hebben doen brengen, 't welk hare Hoogheden aennemen en belovē ter goeder trouwe te sullen nakomē.

8. 't Serenissime Huys van Bruynswijck en Lunenburgh neemt aen en belooft geen logement, passagie of verblijf in en door de Staten en Landen daer 't selve hare Quartieren in de Saxisse Kreytzen en Graefschap van der Lip is hebbende, aen de Deensse of Brandenburgse Troupen toe te staen: En alsoo het hoog-gem. Serenissime Huys hare Majesteyten van Vranckrijck en van Sweden seer instantelijck gebeden heeft, de behulpsame handt hier in te bieden, gelijck mede om 't selve in de gem. Quartieren te maintineren, soo ist, dat hare Majesteyten 't selve gaerne toestaen; consenterende wyders, dat, om geen aenleyding aen iemant anders te geven, van gelijcken te doen, sy hare Troupen en Legers in de gem. Quartieren niet sullen doen trecken, ten waer met bewilliging en consent van hare Hoogheden, in welcken gevalle hare Majesteyten haer sullen doen indemneren, gelijck mede de Staten der gem. Landen, van alle verlies, kosten en ruïneringen, die de Troupen der hoog-gem. Coningen sullen konnen veroorsaken, door de welcke hare Majesteyten een seer naukeurige discipline sullen doen observeren, en betalen al 't gene haer sal werden verschaft, invoegen dat sodanige passagie geensints tot prejuditie van hare Hoogheden of der Staten, aen wie sy haer verplicht sullen bevinden, sal gedyen.

9. Alsoo de Heeren Hertogen de 2 Coningen seer instantelijck versocht hebben, dat het hare Majesteyten mochte believen de Vrede aen de Bisschop van Paderborn en Munster op redelijcke Conditien te vergunnen, soo sullen hare Majesteyten regard op die intercessie hebben, en hoog-gem. Heer Bisschop het effect van die doen genieten, mits conditie, dat hy van zijnder zyde de nodige voorstellen ten dien eynde doe.

10. Wyders consenteren hare Majesteyten, op het voorbidden van hare Hoogheden, en in consideratie van het nauwe Verwantschap, 't welck sy met de selve zijn hebbende, den Heer Hertog van Holsteyn Pleun in de eere van haer goede gratie weder te ontfangen en aen te nemen, en sal hy dienvolgende d'effecten van

de Vrede, met hare Hoogheden aengegaen, genieten; in sulcker voegen, dat ingevalle de Legers van hare Majesteyten, gedurende desen tegenwoordigen Oorlog, in 't Landt van Holsteyn quamen te trecken, hoog-gem. Heer Hertogh van Pleun, en al 't gene hem toebehoort, sal werden getracteert als Dienaer en goede Vriendt van hare Majesteyten: gelijck hare Hoogheden van hare syde beloven alle mogelijcke officien voor de belangens van gem. Heer Hertog van Holsteyn Gottorp aen te wenden en in 't werck te stellen.

11. Wyders beloven hare Majesteyten gene Vrede met hare Vyanden te maken sonder d'insluytinge van het Serenissime Huys van Bruynswijck en Lunenburg, en sonder een volkomene restitutie en indemniteyt van alle 't gene 't selve soude konnen verliesen, of verloren of geleden soude hebben, ingevalle 't selve met iemant, uyt oorsaeck van 't tegenwoordige Tractaet, in Oorlog quam te raken.

12. Sijn Hoogheyt den Hertog ERNEST, Prins van Osnabrugge, sal mede het effect van alle 't gene in dese tegenwoordige Separate Articulen begrepen is, genieten, op de selve manier en conditie in het 11 Articul van het principael Tractaet geëxprimeert.

13. Sijn Alder-Christel. Majesteyt wil sigh verplichten, gelijck de selve by het tegenwoordige Articul doet, het aggreëment en de Ratificatie van sijn Majesteyt den Coning en de Kroon Sweden op dese Separate Articulen en der selver geheele inhout te procureren en te weeg te brengen, mitsgaders 't gene daer in aen hare Hoogheden van Bruynswijck en Lunenburg toegestaen is, gestant te doen, en haer tot de restitutie van 't Landt van Bremen niet te verplichten, voor dat de Ratificatie van Sweden puur en simpel haer ter hant gestelt sal zijn, alles in conformité en gelijck in 't 13 Articul van 't principael Tractaet is gesegt en gestipuleert.

14. Den inhout van de tegenwoordige Articulen sal begrepen zijn in de Vrede die de 2 Kroonen met sijn Keyserl. Majesteyt en 't Rijck sullen aengaen.

15. De tegenwoordige Separate Articulen sullen gelijcke kracht en vigeur hebben als of sy in 't principael Tractaet, op heden getroffen, waren geinsereert, oock sal de Ratificatie op de selve tijt moeten werden aen de hant gegeven.

Gedaen tot Cell den 5 February, 1679.

REBENAC. DE BERNSTORF.
DE HEYMBURG.

Eerste Secreet Articul.

BEhalven d'Articulen, in het Tractaet van wegen sijne Alder-Christel. Majest. en hare Serenissime Hoogheden de Hertogen van Bruynswijck en Lunenburg, Cell en Wolffenbuttel op heden gesloten en geteeckent, is men noch over een gekomen wegens 't gene hier na volgt.

Alsoo by het 10 Articul van het principael Tractaet is toegestaen, dat hare Majesteyten het Serenissime Huys van Bruynswijck en Lunenburg van alle schade en prejuditie, die haer, van wie 't oock is, ter oorsaeck en occasie van de Vrede, die het selve met de Kroonen heeft aengegaen, soude mogen overkomen, soo ist, dat hare Maje-

Majesteyten daer-en-boven by het tegenwoordige Articul verklaren, dat het hooggem. Huys d'effecten van die Guarantie sal genieten, insonderheyt tegens de Aenslagen die de Coning van Denemarcken en de Ceurvorst van Brandenburgh tegens 't selve souden mogen ondernemen, onder wat pretext en in wat tijdt het soude mogen zijn, voor of na de generale Vrede.

En sal dit jegenwoordige Articul diergelijcke kracht en vigeur hebben, al of het in 't principael Tractaet, op heden gesloten, was geinsereert, en sal de Ratificatie van dien op de selve tijdt moeten werden aen de hant gegeven.

Cell den 5 February, 1679.

Tweede Secreet Articul.

IS, op d'instantien van hare Hoogheden van Bruynswijck en Lunenburg, toegestaen, dat de 2 Kroonen van Vranckrijck en Sweden, in de Vrede die sy met den Keyser en 't Rijck sullen aengaen, aen alle Princen van het Serenissime Huys van Bruynswijck-Lunenburgh een generale Amnestie en abolitie, aengaende al 't gene ter oorsaeck van de Winter-quartieren, Contributien, passagien van Troupen door het Rijck en andersints, gedurende desen Oolrog, voorgevallen is, sullen procureren, invoegen de gem. Princen om diergelijcke oorsaecken, 't zy voor of na de generale Vrede, by wegen van recht of feytelijckheyt, of hoedanig anders het soude mogen wesen, niet sullen mogen werden ontrust. En sal dit Secreet Articul gelijcke kracht en vigeur hebben al of het in 't principael Tractaet, op heden gesloten, was geinsereert; oock sal de Ratificatie van dien op de selve tijt moeten werden gelevert. Gedaen tot Cell den 5 February 1679.

Over dese Tractaten is namaels noch veel te doen geweest / alsoo de Sweden oordeelden / daer by benadeelt te zijn; doch daer van hier na breeder.

De Bisschop van Munster / siende aldus den Keyser en de Vorsten van Lunenburgh voor-gaen in het maecken van Vrede met Vranckrijck en Sweden / en Monsr. Calvo met de Fransse Macht vast meer en meer den Rijn naderen / hebbende die al van 't begin van 't Jaer die van Ceulen groote schrick aengejaegt / eyschende notable Sommen voor haer Neutraliteyt / en de passagie door hare Stadt / en sig meester van Zons en Nuys gemaeckt; en wesende sy Fransen also alrede in possessie gekomen van de Plaetsen / die sy by 't Tractaet met den Keyser bedongen hadden / dat sy / tot het in 't Noorden mede in rust was / souden mogen inhouden / soo dat alle dagen hem over Rijn in 't Landt souden hebben konnen vallen / gelijck oock dan eenige Partyen by 't vriesend Weer al over Rijn waren geweest / en eenige insolentie hadden gepleegt / soo resolveerde hy Heer Bisschop insgelijckx de Vrede met sijn Alder-Christel. Majesteyt en de Coning van Sweden aen te gaen / waer toe dan al een wijl tot Nimwegen hebbende laten tracteren / zijn de Tractaten op den 29 Maert gesloten als hier na volgt.

TRACTAET

TRACTAET van VREDE,

Tusschen sijn Alder-Christelijckste Majesteyt en den Heer Bisschop van Paderborn en van Munster, gesloten en geteeckent tot Nimwegen den 29 Maert, Anno 1679.

KEnnelijck zy alle een ygelijck, dat alsoo de generale Vrede sedert een langen tijdt herwaerts het eenigste voorwerp van alle de daden van sijn Alder-Christelijckste Majesteyt is, en dat hy gedurigh te werck stelt alle de middelen die het aen Godt belieft heeft hem ter hant te stellen, om die gene, die op den 5 February laetstleden tot Nimwegen geteeckent is, op alle de Princen, die haer consent daer toe noch niet gegeven hadden, uyt te breyden, hy met blijdschap vernomen heeft, dat den Heer Bisschop van Munster en Paderborn, om het sijne van sijn kant daer toe te contribuëren, en in de goede gratien van sijne Majesteyt weder te keeren (de welcke van sijne syde genegen is om alle mogelijcke teeckenen van de achting en affectien, die hy altoos voor hem gehad heeft, te laten blijcken) geresolveert heeft het geluck van de Vrede voor alle andere voordeelen te stellen, en tot de herstellinge van de rust van 't Rijck, door die van de Westfaelsse Tractaten te concurreren: Derhalven soo heeft sijn Majesteyt tot dien eynde gecommitteert den Heere Grave d'Estrades, Ridder van sijne Ordres, en Marschalck van Vranckrijk, en den Heer Colbert, Marquis van Croissy, Ordinaris Raedt in sijn Raedt van Staet, om niet alleen van sijnen't wegen met hoog-gem. Prins te tracteren en sluyten, maer oock om sijn Accommodement met den Coningh en de Kroon van Sweden te faciliteren: En hooggem. Prins Bisschop van Munster en Paderborn, hebbende mede van sijn kant gecommitteert den Heer Zurmuhlen, sijn Secreten Raedt van Staet en Onder-Cancelier van sijn Bisdom van Munster, soo hebben sy, uyt kracht van hare Volmacht, soo uyt den naem van sijne Majesteyt als van hoog-gemelde Prins Bisschop de volgende Articulen en Conditien vast-gestelt, gesloten en geteeckent.

1. Hooggem. Prins Bisschop van Munster en Paderborn staet af van nu af aen van alle Engagementen, die sijn Voorsaet, so tegen sijn Alder-Christel. Majesteyt als tegens den Coning en de Kroon Sweden aengegaen heeft, en belooft, gedurende den loop van den tegenwoordigen Oorlog, in een naukeurige Neutraliteyt te blyven, sonder de Vyanden, die tegens Vranckrijck en Sweden noch in Oorlog zijn, directelijck noch indirectelijck te mogen assisteren.

2. Hooggem. Prince Bisschop verbint sigh ter goeder trouwe alle de Troupen die sijn Voorsaet, 't zy in dienst van de Coning van Denemarcken of van de Keurvorst van Brandenburg, voor desen heeft gehad, of die hooggemelde Prins jegenwoordig noch kan hebben, te rugh te ontbieden, en tot dien eynde alle diligentie en instantien, die sijn Majest. van hem soude konnen begeeren, in't werk te stellē.

3. Hooggem. Prince Bisschop belooft onverbreeckelijck t'onderhouden alle de Conditien, waer toe verbonden zijn alle de Princen en Staten van 't Rijck, die in het Vredens-Tractaet, op den 5 February laetstleden tot Nimwegen getekent, begrepen zijn. Oock verbint sigh sijne Alder-Christel. Majest. hooggem. Prince

Bisschop van alle 't gene by het gem. Tractaet in faveur der hooggem. Princen en Staten van 't Rijck ten wedersyden is gestipuleert, te doen genieten.

4. Het Tractaet, 't welck op heden in den naem van de Coning van Sweden en van hooggem. Prince Bisschop van Munster en van Paderborn gesloten en geteeckent is, sal gehouden werden in het tegenwoordige begrepen te zijn, al of het maer een Tractaet was, en sal de selve kracht hebben al of het van woort tot woort hier inne was geinsereert.

5. Sijn Majesteyt willende mede soo veel te meer tekenen van sijne genegentheyt en vrientschap aen hooggem. Prince Bisschop geven, en contribueren tot de middelen, om de securiteyt van sijn Staet vast te stellen, belooft hem aenstonts na de Ratificatie van dit tegenwoordige Tractaet de Somme van Kroonen tot Amsterdam of tot Hamburg in Banck-gelt te doen betalen.

6. Sijn Alder-Christel. Majesteyt belooft insgelijckx, dat ingevalle hy genootsaeckt is sijne Wapenen aen geen sy den Rijn te brengen, hy de Bisdommen van Munster en Paderborn sal verschonen, en gene passagie voor sijne Troupen, sonder een onvermydelijcke nootsaeckelijckheyt, daer door sal pretenderen, in welck geval hy de betalinge der nodige onkosten sal besorgen, in sulcker voegen, dat de Inwoonders gene schade, volgens de Constitutien van 't Rijck, daer door sullen komen te lyden: Oock sal sijne Majesteyt gene Quartieren en Logementen voor sijne gemelde Troupen doen nemen, of eenige Contributien vorderen, en sal het selve van sijne Geallieerde, ten opsichte en tot de welstant der gem. Bisdommen, mede procureren.

7. Hooggem. Heer Alder-Christelijckste Coning belooft noch en verbindt sigh, dat ingevalle hoogh-gemelde Prince Bisschop van Munster door iemant, wie het soude mogen wesen, ter oorsaeck van het tegenwoordige Tractaet, quam te werden overvallen of ontrust, hem met de macht van sijne Wapenen tegens alle aenval en overlast te beschermen en behulpsaem te zijn, sonder eenige pretentien tegens hoogh-gem. Prins of desselfs Landen, ter oorsaeck van de kosten, die sijn Majesteyt tot dien eynde soude moeten doen, te mogen formeren.

8. Oock is over een gekomen, dat d'Abdye van Corvey en Graefschappen van Benthem, Teckelenburg, Ritberg en de Heerlijckheyt van Rhede het effect van het tegenwoordige Tractaet mede deelachtig sullen zijn.

9. Sijn Alder-Christel. Majesteyt aengedaen zijnde door de yver, die hy tot de hanthavinge van de Catholijcke Apostolise en Roomsse Religie altoos gehad heeft, mitsgaders door het instantelijck versoeck van hooggem. Prince Bisschop bewogen zijnde, belooft mede sijne dringende officien by de Coning van Sweden aen te wenden, om dien Prins te persuaderen, dat hy de gem. Catholijcke Religie sal laten in die staet, soo die sal zijn soo wanneer hooggem. Prince en Bisschop van Munster de Landen, die hy van de Kroon Sweden tegenwoordig in handen heeft, sal restitueren, en sulckx in den staet als die in 't Jaer 1624 volgens de Westfaelsse Tractaten in de gem. Landen is geweest.

10. Het tegenwoordige Tractaet sal door sijne Alder-Christel. Majesteyt en hoog-gem. Prince Bisschop van Munster en van Paderborn werden geratificeert,

en de Ratificatien binnen 3 Weecken na de Dagh van de ondertekening, of eerder, soo 't wesen kan, tot Nimwegen werden uytgewisselt. Des t'oirconde hebben wy Ambassadeurs en Plenipotentiarissen, boven gemelt, het tegenwoordige Tractaet ondertekent, en 't Zegel onser Wapenen daer by doen stellen.

Gedaen tot Nimwegen den 29 Maert, 1679.

(*L. S.*) *De Mareschal d'Estrades.* (*L. S.*) *Zurmuhlen.*
(*L. S.*) *Colbert.*

VREDENS-TRACTAET,

Tusschen den Heer Koning van Sweden en den Heer Bisschop van Munster, Gesloten en geteeckent tot Nimwegen den 29 Maert, 1679.

In den Name der Alder-heyligste en ondeelbare Drievuldigheyt.

KEnnelijck zy alle en een ygelijck, die het aengaet, of eenighsints aengaen mag dat alsoo den Alder-Doorluchtigsten en Grootmachtigsten Prins en Heer Heer KAREL, der Sweden, Gotthen en Wenden Coning, Grootvorst van Finlant, Hertog van Schonen, Esthen, Lijflandt, Carelien, Bremen, Verden, Stettijn, Pomeren, Cassuben en Wenden, Vorst van Rugen, Heer van Ingermanlandt en Wismar, Paltzgraef aen den Rijn, Hertog van Beyeren, Gulick, Cleef en Berge, niets meer ter herten neemt als dat de Vrede, die met sijn Keyserl. Majesteyt en het Rijck op den 5 February deses Jaers tot Nimwegen gesloten is, mede op de andere Partyen, in 't 5 Articul der gemelde Vrede genomineert, magh werden uytgebreyt, en insonderheyt, dat alle beroerten in 't Rijck, en der selver oorsaken, metten aldereersten en t'eenemael mogen werden weg-genomen: dat mede den Eerwaerdigsten en Alder-Doorluchtigsten Prins, Heer FERDINANDUS, Bisschop van Munster en Paderborn, Burg-graef tot Strombergen, Furst des H. Roomssen Rijcx, Grave tot Pyrmont en Heer tot Borculo, van sijne zyde wil doen blijcken, hoe vaerdig hy sigh toont, om sigh en alle sijne saecken te schicken na het Keyserl. Hooft en 't geheele Lichaem, als mede, om de strydigheden, die tusschen sijn Koninkl. Majesteyt van Sweden en den Voorsaet van sijne Furstel. Doorl. wylen den Eerwaerdigsten en Alderhoogsten Prins, Heer CHRISTOFFEL BERNARD, Bisschop van Munster, Administrateur tot Corvey, Burg-graef van Strombergh, Furst des H. Roomssen Rijckx, en Heer tot Borculo, ter occasie van de jongste beroerten ontstaen zijn; over sulckx, door de Goddelijcke Genade en de loffelijcke Mediatie van den Alder-Doorluchtigsten en Grootmachtigsten Prins en Heer, Heer KAREL de II., Coning van Groot-Brittannien, is te weeg gebracht, dat de Doorl. en Excell. Heeren Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijn Koninkl. Majesteyt van Sweden de Heer Benedictus Oxenstierna, Grave tot Korsholm en Waza, Vryheer tot Mörby en Lindholm, Heer tot Caprurien en Cattila, Rijckx-Raedt van sijne Koninckl. Majesteyt en 't Rijck Sweden, President van de Opperste Vierschaer tot Wismar, en Opperste Wetgever van Ingermanlandt en Kexholm; en de Heer Joan Paulin Olivenkrans, Heer in

Ulf-

Ulfhal en Hofmansdorp, Raet in de Cancelery van sijn Koninckl. Majesteyt van Sweden, Secretaris van Staet, en Ordinaris Richter des Landts Widboens: En van wegen den Eerwaerdigsten en Alder-Doorl. Prins en Bisschop van Munster en Paderborn den Extraordinaire Envoyé en Plenipotentiaris den Heer Zurmühlen, Rechtsgeleerde, Secreten Raedt van sijne Furstel. Doorl. en Onder-Cancelier, binnen Nimwegen tot de Vredens-Tractaten by een gekomen zijn, en aldaer, na uytwisseling van hare respective Volmachten, over onderlinge Conditien van Vrede en Vrientschap op de volgende wyse zijn geaccordeert.

1. Daer sal wesen een Christelijcke, vaste en oprechte Vrientschap tusschen sijn Konink. Maj. de Coningen sijn Erfgenamen en Successeurs en 't Koninkrijk van Sweden ter eenre, en sijne Furstel. Doorl. de Bisschop van Munster en Paderborn en desselfs Successeurs ter andere syde, invoegen dat alderstande Hostiliteyten tusschen alle en ygelijcke wederzijts Onderdanen en Inwoonders, van wat staet en conditie de selve mogen zijn, van stonden aen alomme sullen komen op te houden, soo dat d'eene Party aen d'andere in 't toekomende gene vyandschap of schade, in 't heymelijck of in 't openbaer, directelijck noch indirectelijck, door de sijne of andere sal toebrengen, of doen toebrengen, maer ter contrarie sullen malkanders eer en voordeel, soo veel mogelijck, bevorderen, en voorts alle plichten van Vrientschap en goede Nabuurschap bewysen en onderhouden.

2. Daer sal van wedersyden wesen een eeuwige vergetelheyt en amnestie van alle 't gene door d'eene of d'andere Party, op wat plaetse of op wat wyse het soude mogen zijn, tot noch toe vyandelijck ondernomen is, soo dat d'een d'ander, ter oorsaecke van dien, of ietwes anders, gene vyantschap of ongelegentheyt, 't zy by wegen van rechte of dadelijckheyt, sal aendoen, of gedogen aengedaen te worden, maer sullen alle en ygelijcke injurien, violentien, vyantschappen, nadeelen, schaden, kosten, soo voor als gedurende den Oorlog, 't zy by geschrifte, by monde of feytelijckheyt, van wedersyden aengedaen, sonder eenig aensien van Personen of saecken, sodanig zijn vernietigt, dat alle 't gene d'eene Party tegens d'andere ter dier oorsaecke soude mogen pretenderen, in een eeuwige vergetelheyt sal zijn gedompelt: Oock sullen de gem. Amnestie deelachtigh zijn alle en ygelijck wederzijts Onderdanen en Vassalen, invoegen dat het niemant tot schade of nadeel sal strecken dees of geene Party gevolgt te hebben, oock niet sal beletten dat de selve in dien staet, wegens Eer-Ampten en Goederen, soo sy voor den Oorlogh zijn geweest, ten vollen werden herstelt.

3. Werdt de Westfaelsse Vrede, op den 24 October 1648 tot Osnabrugge ghesloten, voor een vast fondament ende volkomene Richtsnoer van dit Vredens-Tractaet aengenomen, soo dat de selve haer geheele en eerste vigeur in alle haer Articulen sal behouden: En sullen dienvolgende wederzijts Partyen gehouden zijn alles te contribueren wat sy tot de conservatie en hanthavinge der gem. Vrede sullen konnen doen.

4. Sullen alle gefortificeerde of ongefortificeerde Plaetsen, en alle 't gene gedurende desen Oorlog in de Hertogdommen van Bremen en Verden, en de Landen aen sijn Koninckl. Majesteyt en 't Rijck Sweden, uyt krachte van de Westfaelsse

faelsse Vrede toebehorende, door de Munstersse Wapenen ingenomen is, en door de selve noch beset gehouden werdt, in d'alderbeste voegen mogelijck werden gerestitueert, in sulcker voegen, dat van de tegenwoordige Fortificatien gene demolitie ofte verergeringe sal geschieden, maer sullen de selve in die staet, soo als die tegenwoordigh zijn, met alle de Stucken Canon, voor desen aen sijne Koninckl. Majesteyt van Sweden toebehoort hebbende, en in de gem. Plaetsen nu zijnde, nevens alle andere Militaire Gereedschappen en Munitien, als mede hoedanige Archives, Papieren en Bescheyden, aen de Hertogdommen van Bremen en Verden of der selver Steden of Inwoonders specterende, in 't geheel daer binnen gelaten werden: En sal d'evacuatie en overleveringe der gem. Plaetsen geschieden t'elckens en soo wanneer sijn Koninckl. Majest. sulkx na 't ratificeren van dit Tractaet sal begeeren, sullende ondertusschen den Heer Bisschop in possessie daer van blyven, en de selve tegens een iegelijck beschermen; in sulcker voegen nochtans, dat gene hostiliteyten door de sijne sal gedogen gedaen te werden, ofte eenige schade aen de Steden, Landen of Bosschagien laten wedervaren, maer sal sigh tegens soodanige Inwoonders moderatelijck dragen, en de selve met geen nieuwe en ongewone exactien beswaren, sullende echter van alle andere, soo ordinaire als extraordinaire subventien en emolumenten sonder eenig tegen-seggen of hindernisse gauderen; met dien verstande nochtans, dat van die saecken, die tot noch toe ingevordert zijn, of tot d'inruyminge in voegen als voren sullen voor vallen, geen weder-eysschinge plaets sal hebben.

5. Alsoo Partyen alhier voorgenomen hebben dit haer Vredens-Tractaet met het gene 't welck met den Keyser en het Rijck gesloten is in alles gelijckformigh te maecken, derhalven soo beloven sy van wedersyden al 't gene in 't 4 Articul van het gem. Tractaet, van wederzijts Vyanden niet te hulp te komen, is geëxpresseert stiptelijck na te komen, in sulcker voegen, al of het geheele Articul van woort tot woort alhier was gerepeteert: En sal dienvolgende den Heere Bisschop alle en iegelijcke Officiers en Soldaten, soo te voet als te paert, die sijn Heer Voorsaet aen de Coning van Denemarcken heeft over-gedaen, ter goeder trouwe te rugh ontbieden en weder t'huys roepen.

6. En op dat hooggem. Heer Bisschop eenige vergeldinge soude genieten van het gene hy uyt krachte van dit Tractaet aengenomen heeft te sullen nakomen, als mede van de kosten, die hy soo in 't repareren als opmaecken der Fortificatien, in de Plaetsen, die hy nu sal inruymen, heeft gedaen; soo ist, dat sijn Koninckl. Majesteyt aenneemt en belooft aen sijne Furstel. Doorl. of desselfs Successeurs, de Somme van 100000 Rijckxds. in de Banck tot Hamburgh te sullen doen tellen, sullende hem ondertusschen, tot meerder sekerheyt van dien, aen de selve en het Bisdom van Munster, tot een vast onderpant, laten het Ampt Wildhausen, en dat vry van alle lasten van een anders Gelt, nevens alle het Recht van Superioriteyt en Territoriael, mitsgaders alle toebehoren, dependentien en Inkomsten, in allen deelen gelijck het selve door de Coningen en het Rijck van Sweden is beseten, of uyt krachte van de Westfaelsse Vrede beseten heeft konnen werden, in sulcker voegen, dat hooggem. Heer Bisschop en desselfs Successeurs het gem. Hypoteecq
op

op d'alderbeste wyse en recht van antichrese, sonder eenige reductie of verbintenisse van reeckenschap aen iemant te moeten doen, vry en sonder eenige hindernisse ofte ontrustinge tot aen de gemelde afloslinge met de gemelde Somme van 100000 Rijcxds. sal of sullen genieten en gauderen.

7. Sullen dese Vredens-Articulen verstaen werden in het Keyserl. en Sweeds Vredens-Tractaet begrepen te zijn, niet anders al of die specifice daer inne waren geinsereert: En sullen door sijn Koninckl. Majesteyt ter eenre, en door den hoogwaerdigen Heer Bisschop en het Dom-Capittel tot Munster ter andere syde binnen 8 Weecken tijts, of eerder soo 't mogelijck is, werden geratificeert. Ten oirconde en tot meerder kracht van alle 't welcke so d'Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijne Koninckl. Majesteyt, als den Extraordinaris Envoyé en Gevolmachtigden Minister, dese Conventie met d'onderteeckening haerder Namen en hare eygene Zegelen hebben bevestigt.

Gedaen tot Nimwegen den 29 Maert 1679.

(L. S.) Bened. Oxenstierna. *(L. S.) W. Zurmühlen.*
(L. S.) J. Paulin Olivencrans.

Nu versochten noch de Coningh van Denemarcken en den Heer Keurvorst van Brandenburg, om de Vrede t'amplecteren; welckers Ministers, gedurende de voorgaende Tractaten, niet stil en hebben geseten, maer vermeynden, dat men moste tracteren en handelen, en niet op die wijse gaen, dat men haer, gelijck als een vast gestelde Wet, de Articulen, by Vranckrijck voorgeslagen, voorstelde, sonder daer in eenige verandering toe te laten: maer dit heeft weynig vrucht gedaen, gelijck wy hier na sullen verhalen, nevens 't gene noch over d'Executie van 't Tractaet met den Keyser is voorgevallen; doch also 't selve te ver in 't Jaer soude lopen, moeten wy alvorens weer na Engelant over stelle.

Men had sedert laetst beschept uyt Yrlandt ontfangen, dat aldaer mede een Verraet was gesmeet tegens het Leven van de Hertogh van Ormont, Viceroy of Lord Luytenant van dat Rijck; maer men heeft daer van niet anders vernomen, als dat eenen Michiel Jepson, om dat sijn Vader te voren in 't Jaer 1663 over een ander Complot was gehangen, deswegen wraeck had willen nemen tegens den gemelden Hertogh: doch leetschap van dat voornemen hebbende, bracht het self uyt, niet tegenstaende, soo men seyde, dat door eenige Roomsse Geestelijcken daer toe was aengemoedigt geweest.

Den Coningh had het Parlement op den 9 January doen prorogueren tot den veertienden February, en alsoo men daer over in Londen wat ontrust was, dede sijn Majesteyt den Lord Major en Aldermans by hem komen, en seyde haer: dat sy over dese Prorogatie niet geombrageert souden zijn, alsoo het om gewichtige reden geschiet was, maer ondertusschen alle sorge wilden dragen, om de Gemeente in rust te houden, latende aen haer, of sy de Stadts Militie op de been wilden brengen of niet. Waer op den Lord Major antwoorde: dat sy niet bekommert waren voor de Stadt, maer voor sijn Majesteyts Persoon. Doch daer

op herseyde den Coningh: dat daer omtrent alle nodige voorsorge soude dragen. 't Welck dan oock aen de selve groot gewicht heeft gegeven. Sijn Majesteyt toonde oock intentie te hebben / om de schuldige aen de Conspiratie voort te recht te stellen / ordonnerende eenige Heeren uyt sijnen Raedt / als / de Graven van Bridgewater / Essex en Anglesey / en 2 Secretarissen van Staet / om alle saecken / de Conspiratie aengaende / nader te examineren / waer toe alle dagen des morgens souden vergaderen. Sijn Majesteyt liet mede voorder aenstellinge maecken / om de Militie / die op nieuws gelicht was / wanneer men met de Geallieerde het voorleden Jaer tegens Vranckrijck meynde in Oorlogh te komen / af te dancken / gelijck oock werckelijck wierde gedaen / waer mede groote ombragie wierdt weg-genomen / alsoo men by de onrustige gemoederen gestadigh voorgaf / dat sijn Majesteyt die Militie soude gebruycken / om sigh self met gewelt tegens het Parlement te mainteneren. Mr. Otes / vresende dat men hem / terwijl het Parlement gescheyden was / qualijck soude tracteren / retireerde sigh in 't stille / maer liet een Briefje in sijn Woninge / waer in hy beloofde weder voor den dagh te komen / als 't Parlement soude sitten; doch duurde soo lang niet / alsoo korts daer na openlijck heeft gepredickt. Mylord Montagu meynde hem oock soo lange buytens Landts te begeven / maer kon niet uyt geraecken / werdende tot Douvres aengehouden. Den Coning liet voorts aen de Rechters van sijn Recht-banck af-vragen / of men de gevangen Lords, terwyl het Parlement geprorogeert was, te recht soude mogen stellen? Maer dese adviseerden eenparighlijck: Dat also de selve voor 't Parlement waren beklaegt, zijnde de hooghste Recht-banck van 't Rijck, dat die voor geen lager Banck konden betrocken werden. By-brengende eenige exempelen / van die eerst voor 't Parlement beschuldigt, naderhant van een lager Banck vry gesproocken, maer daer na by 't Parlement weder te recht gevordert, gevonnist en met de doodt gestraft waren. Men vraeghde dan / of den Coning haer niet konde pardonneren? Dan antwoorden / dat sulckx wel konde geschieden; maer dat sy eerst haer Vonnis moesten ontfangen hebben. Den Coning hadde oock gehoort de verantwoordinge van de Rechters / die over Ireland / Pickering en Grove hadden gesetten / welcke verklaerden / dat sy de Bewysen soo suffisant hadden gevonden, dat sy daer op na Rechten haer hadden moeten condemneren. Maer sijn Majesteyt considererende / dat alles rustede op de verklaringe van Otes en Bedloo / die alsints by de Paepse voor verdacht wierden gehouden / en die men op alle wijse voor ontrouwe Menschen trachte uyt te maecken / soo konde sijn Majesteyt noch niet goet vinden de Executie te laten voort gaen: Maer / om te betoonen dat andersints niet genegen was de quaetwillighe voor te staen / liet hy een Proclamatie een Premie beloven / die eenen Francis Evers / Johan Gave / Vavasor / alias Gifford / en Eduard Levison / alle Jesuyten / en dan noch een Priester Broadstreet / soude konnen ontdecken en aenbrengen. Daer was ondertusschen eenen Dugdale / Edelman / in Stropshire in gevangenis over een Beschuit van 150 Ponden / dese gaf voor / dat hy mede eenige kennisse van 't Verraet hadde / en 't selve / op de Proclamatie des Conings /

wilde

wilde bekent maecken: waer op den selven na Londen gebracht wierdt / alwaer op den 18 January arriveerde / en sijn Pardon verkreeg / mits dat hy al 't geen dat hy wiste soude openbaren: dese beschuldigde Mylord Stafford / al of hem die had willen gebruycken omtrent het ombrengen des Conings / en bracht mede beschuldiginge tegens den Jesuyt Irelandt in / affirmerende in veele deelen 't geen by Otes was verklaert: Waer op dan geresolveert wierdt om de Executie van Grove en Irelant te laten voort gaen; maer Pickering / die groote leetschap betoonde / wierdt / op hope van naerder ontdecking / noch in 't leven gelaten. De Executie van de voorsz. twee geschiede op den 3 February / werdende gesleept / gehangen en gevierendeelt: Irelandt sprack voor sijn sterven / gelijck men in Engelant wel gewoon is / seer veel tot sijn onschult / seggende / voormaels in Staffordshire geweest te zijn / als gepasseert was daer mede hy wiert beschuldigt / sig beroepende op een Mr. Jenison; maer diens getuygenisse was self niet geheel suyver voor hem: dan 't zy daer mede soo 't wil / de Executie is voort gegaen: En gelooft men / dat / om genoegen aen de onrustige gemoederen te geven / veel is toegestaen. Doch siende sijn Majest. dat daer mede de vordere hevige proceduren van 't Parlement niet konde stemmen / soo heeft sijn Majesteyt geresolveert om 't selve geheel te doen scheyden / dat nu in lange Jaren niet geschiet was / en een geheel nieuw Parlement in de plaets te beroepen / 't geen dan op den 4 February by de navolgende Proclamatie is bekent gemaeckt.

CHARLES R.

ALsoo het tegenwoordige Parlement al is begonnen en gehouden tot Westmunster den achtsten dagh van Mey in 't derde Jaer van de Regeeringe van sijn Majest. en sedert die tijt is gecontinueert door verscheyde Prorogatien en Adjournementen, en noch onlangs is geprorogueert geweest tot den 4. 14 February naest; en sijn Maj. serieuselijck considererende de verscheydе inconvenienten, die ontstaen van een te lange continuatie van een en 't selve Parlement, publiceert en verklaert dan by dese sijne Koninckklijcke Proclamatie, dat het is sijn wille en sijn Koninckklijck behagen het tegenwoordige Parlement te dissolveren, gelijck het by dese tegenwoordige dissolveert, conform de presente Declaratie; en werden de Heeren Geestelijcke en Wereltlijcke, de Ridders, Stedelingen en Burgers van het tegenwoordige Parlement gedispenseert en ontslagen van op den dag van den 4. 14 February naest te vergaderen: En op dat de getrouwe Onderdanen van sijn Majesteyt van dit Koninckrijck mogen sien wat vertrouwen sijn Majesteyt heeft in hare goede affectien, en hoe seer hy wenscht en begeert het vergaderen met sijn Volck, en te hebben het Advys van die gene, welcke dat in 't Parlement representeren, soo belieft het aen sijn Majesteyt te verklaren door dese tegenwoordige, dat hy sijn Circulaire Brieven, gebruyckelijck in gelijck geval, sal doen publiceren, volgens de oprechte forme van de Wet, om te beroepen een nieuw Parlement; welck nieuw Parlement beginnen en gehouden sal werden tot Westmunster den 26 dagh van de aenstaende Maent van Maert; verhopende sijn Majesteyt, dat alsdan

dan goede Wetten sullen gemaeckt, en goede ordres gegeven worden, met consent en advys van sijn Parlement, en die strecken sullen tot verseeckertheyt van de ware Protestantse Religie, en vredelijcke en geluckige Regeringe van dit sijn Koninckrijck. Gegeven in ons Hof tot Whitehal den 4 dagh van February 1679, en van onse Regeringe het dertigste.

Wy sullen over d'intentie van dit doen scheyden niet spreecken / als zijnde alleen een stoffe voor politicque Verstanden / maer men achte in 't gemeen / dat het Hof verwachte met een nieuw Parlement beter als met dit oude te recht te sullen raecken / dat ons het gevolg sal wijsen.

Des anderendaegs 's avonts ten 11 uren ontstont in de Midden-Temple een groote Brant / beginnende van Essex-Court / by de Inner-Temple / alwaer de rye Huysen / die de Temple maecken / verbranden: men konde niet anders vernemen / of 't was uyt onvoorsichtigheyt van een Meyt ontstaen / die Vuur op een Kamer voor een Edelman stokende / de Houten daer in gesteken had, welcke aen de toppen verbrant zijnde / daer uyt en op de Houts Vloer vallende / den Brant hadden gecauseert: maer men was op die tijdt soo ombragieus over alle dingen in Engelandt / dat men dit in het begin al mede voor een effect van de quade desseynen opnam: de schade was veel / en wiert op een groote Somme geschat.

Den Heer Williamson heeft omtrent dese tijdt sijn Secretarisschap van Staet neer-geleyt / en is de Grave van Sunderlant in sijn plaets gekomen.

Op den 15 February wiert Robert Green / Laurence Hil en Henry Berry te recht gestelt voor des Conings Banck / over het ombrengen van Sr. Edmondbury Godfrey: de getuygenissen / welcke van verscheyde tegens de selve wierden ingebracht / rusten meest op die den voor dees gemelden Prance gaf / met soo veel omstandigheden / dat het niet waerschijnlijck is soo veele te hebben versiert: hy seyde / dat hy by de Moorders / om 't desseyn te overleggen / verscheyde mael was geweest in de Ploeg / een Ael-huys by Somersethouse: dat eenen Girald en Kelley hem hadden verleyt / en tot de Conspiratie verlockt: dat Hil / Gerald en Green den voorn. Godfrey sedert Saturdagh / dat hy was uytgegaen / hadden nagespeurt / en vernemende dat hy na Somersethouse quam / Hil voor aen was gelopen / en kennisse van sijn aenkomst had gegeven: dat den selven hem oock had aengesproocken / en onder voorgeven van dat'er een Quercelle was / bewogen had hem in het Binnen-hof te volgen: dat het Green was geweest die hem had verworgt met een tsaemgerolde Neusdoeck / en dat doen Hil / Gerald en Kelley waren ingekomen tot Greens assistentie / werpende Godfrey onder de voet / helpende hem voort verworgen / terwijl Berry en Prance de wacht aen de toegangen van 't Binnen-hof waer namen / en dat Green / om verseeckerder te zijn dat hy doodt was / hem de Neck had omgewrongen: dat / na de Moort was gedaen / alle dese 6 Personen het Lijck hadden gebracht in Hils Logement: en wanneer het selve uyt Somersethouse soude vervoert werden / 't welck was op den volgenden Woensdag nacht / dat

Prance

Prance en Gerald d'eerste waren die de Draeg-stoel/ daer in het lag/ droegen/ en van Green en Kelley wierden afgelost: dat tot Soho Hil haer met een Paert was by gekomen/ daer sy het Lijck met alle kracht op leyden: dat Hil achter op had gereden/ en Green/ Kelley en Gerald daer nevens gegaen/ tot dat sy ter plaetse quamen daer het Lijck wierdt afgeworpen: en eyndelingh/ dat hier na Gerald eenige Personen tot Bow ontmoetende/ namentlijck/ Luson/ Vernatti/ Dethil en noch een/ vreugde was betoont over 't geluckig ombrengen van Godfrey. Hier by quam de getuygenisse van Mr. Bedlow/ die verklaerde/ dat/ na den meer-gedachten Godfrey was omgebracht/ hy was gekomen in Somersethuyse by eenen le Faire/ een Priester/ welcke hem hadde gebracht in een Kamer/ alwaer eenige Personen met een Kaers keken na een doodt Mensch/ en dat hy doe met de rest sag/ dat het den voorsz. Godfrey was. Welcke getuygenissen wierden geassisteert by den Constapel/ dat hy 't Lijck hadde gebonden even als Prance hadde verklaert dat het gelept was: Als oock by den Waert van de Ploeg/ nevens sijn Dienaer/ confirmerende de verscheyde Vergaderingen van de Moorders in sijn Huys: Eyndelingh by de Meyt van Godfrey/ welcke verklaerde/ dat Green en Hil aen haer Meesters Huys waren geweest/ om te vernemen waer hy was. Hier op antwoorde Hil/ dat Mr. Prance sijn eerste getuygenisse had herroepen/ en dat derhalven op dese nu geen regard behoorde geslagen te werden: Maer daer tegens wierdt geseyt/ dat sijn eerste verklaringe op Eede was geweest/ en de tweede maer een los ontkennen. Grove wilde met Getuygen beweeren/ dat hy tot negen uren 's avonts was thuys geweest/ en dat daer na niet uyt den Huyse hadde komen gaen/ of men soude dat hebben komen weten: maer dit en voldede de Rechters niet. 't Meeste was 't geen Berry voortbracht/ namentlijck/ een van de Sentinellen/ die aen Somersethouse de Wacht had gehouden als Godfrey wierdt uytgebracht/ en die verklaerde/ dat hy geen Draegstoel hadde sien passeren: doch/ alsoo 't seer duyster was geweest/ kon men daer mede geen vast fondament op maecken. Hil wilde oock seggen/ dat Prance was gepijnigt/ om dit te verklaren: maer Prance ontkende dat/ en beleed/ dat hy altijt seer beleeft was gehandelt. Invoegen de Getuygenissen veel gewichtiger tegens haer als voor haer zijnde/ wierden sy schuldigh verklaert/ en vervolgens op den 21 February gecondemneert om gehangen en gevierendeelt te werden.

Robert Green was een Yrsman/ van een Protestants Vader/ maer Catholijcke Moeder/ geboren/ die hem in de Roomsse gronden had onderwesen/ en nu 54 Jaren out/ hebbende sijn Kost gewonnen met eenige kleyne diensten in de Capelle van Somersethouse te doen: Hil was geweest Knecht van den Heer Godwin/ Aelmoessenier van de Coninginne/ en Berry Portier van Somersethouse voorsz.; welcke laetste noch is verschoont/ op beloste van meerder te sullen openbaren/ maer d'andere zijn den 3 Maert gerecht. In de Gevangenisse waren de Siecken-troosters al verscheyde mael by haer geweest/ maer sy bleven volstandelijck ontkennen aen de Moort van gedachten Godfrey schuldig te zijn; gelijck sy oock tot Tyburn/ onder de Galg staende/

rondelijck en met veele woorden verklaerden/ 't welck van de Commisse te nieer geacht wierdt / om dat het slechte Personen waren / en die derhalven namaels een Geschrift tot hare defentie in 't licht hebben gegeven / sonder nochtans eenige andere saecken by te brengen/ als in 't Proces voor de Rechters was gepasseert/ en eenige gevolgen daer uyt.

Den tijdt inmiddels naderende / dat het nieuwe Parlement soude sitten / en also men uyt de verkoren Leden niet als 't vervolg van 't voorgaende te gemoet sag / soo begaven hen verscheydene Heeren na Vranckrijck en andere Landen: En den Coning vond raedsaem den Heer Hertog van Yorck mede self buyten 't Rijck te laten vertrecken (de waerom sal hier na uyt de Reden des Conings aen 't Parlement best konnen gesien werden): sijn Majesteyt beliefde sulckx by een Missive aen sijn Heer Broeder te laten weten/ luydende aldus.

B R O E D E R.

ICk heb U bereyts in 't lange geseyt de redenen, die my doen geloven, dat het dienstigh is voor U, dat gy U voor eenigen tijdt over Zee retireert, daer over ick wel gefacheert ben; maer gy moogt verseeckert zijn, dat gy daer niet langer sult wesen, als het absolutelijck nodig ten uwen beste en voor mijn dienst sal zijn: Ondertusschen heb ick goet gedacht U te schryven, dat ick dese complaisance van U verwacht, en dat ick wensche, dat het so dra geschiede als gy bequamelijck kond. Gy kond lichtelijck geloven de ontsteltenisse, die ick hebbe, om U dit te schryven, als hebbende niets dat my sensibelder raeckt, als de constante Vriendtschap, die gy altijt voor my hebt gehad: En ick geloof, dat gy soo rechtvaerdigh zijt, dat gy U verseeckert, dat noch d'absentie noch iets anders, wat het zy, niet sal konnen beletten, dat ick waerachtiglijck en met affectie altijt sal zijn uwen, &c

C. R.

Den Coning / om sijn genegentheyt noch meer te vertonen / dede voor het vertreck van sijn Koninckl. Hoogheyt een verklaringe in den Raedt / dat hy noyt met iemant anders was getrouwt geweest als met de tegenwoordige Coninginne / soo dat geen Wettelijcke Kinderen hadde / als hebbende by haer geene verweckt: welcke Verklaringe sijn Majesteyt eerst / en daer na alle die van den Raet waren/ onderschreven / en wiert oock geregistreert / soo men gelooft / om daer door wegh te nemen alle de gedachten/ die in Engelandt/ by het overlijden van den Koning/ op iemant anders/ tot de Erffenisse van de Kroon/ mochte vallen/ als op de Hertogh van Yorck: Welcke sijn Majesteyt tot Deptfort self heeft uytgeleyt/ gaende sijn Koninckl. Hoogheyt met sijn Gemalinne en verderen Treyn / die niet groot was / op den 13 Maert tscheep in 3 Konings Jachten: het was ongestuymig We'er en contrarie Wint/ soo dat voor eerst niet van de Revier konde komen/ en arriveerde alsoo eerst den 17 daer aen op de Mase / en vervolgens den 18 in den Hage; dan men verstont/ dat d'intentie niet en was om hier te Lande te blijven: gelijck dan oock op Vrydag den 24 Maert/ na dat in den Hage/ hoewel incognito/ en daerom van

den

den Staet geen uytwendig eer-bewijs hadde konnen gedaen werden/ dan door sijn Hoogheyt seer wel onthaelt was / na Brussel is vertrocken / nemende de wegh over Rotterdam / alwaer 5 Jachten tot sijn transport vaerdig lagen: 't verblijf in den Hage was wat te langer/ om dat sijn Koninckl. Hoogheyt eerst wilde vernemen / of sijne komst tot Brussel aengenaem soude wesen / en hadde derhalven een Expresse derwaerts gesonden / op wiens weder-komen algdoen de Reyse heeft aengenomen/en is sijn hoogged. Koninkl. Hoogheyt met sijn Gemalinne aldaer gearriveert / mede als incognito / gelijck sigh daer oock een wijl tijdts soo heeft onthonden.

Het nieuw Parlement is den 16 Maert d'eerste mael by malkanderen gekomen: En / na dat de Leden de Eeden van Supremacy en Allegiance hadden afgeleyt / is den Koning in sijn Koninckl. Habijten in 't Hooger-huys verscheenen / en aldaer die van 't Lager-huys mede gekomen zijnde / heeft sijn Majesteyt het selve aengesprooken als volgt.

Mylords en Edelen.

ICk ontmoet U hier met de ernstigste begeerte, die iemant kan hebben, om te vereenigen de Sinnen van alle mijne Onderdanen, beyde tot my en tot malkander, en ick besluyte, dat het uwe schult sal zijn, indien het succes niet en is volgens mijn begeerten. Ick hebbe bereyts verscheyde groote dingen tot dien eynde gedaen, als d'Exclusie van de Paepse Lords van hare sittinge in 't Parlement, de Executie van verscheyde Personen, beyde op de gront van 't Complot en de Moort van Sr. Edmondberry Godfrey; en 't is blijckelijck, dat ick niet ledig ben in de vervolging van de ontdecking van beyde, en soo veel verder, als in soo korten tijdt mogelijck is geweest.

Ick hebbe soo veel van de Armee afgedanckt, als ick Gelt konde krijgen, om te doen, en ick ben gereed, om de rest af te dancken, soo dra als gy gerembourseert sult hebben, 't geen sy my gekost heeft, en gy my wilt bequaem maecken, omme 't overige af te dancken: En boven al heb ick mijn Broeder gecommandeert hem van my te absenteren, ter oorsaeck, dat ick de quaetaerdigste Lieden niet wilde gelegentheyt geven, te seggen, dat ick alle oorsaecken niet en hadde wegh-genomen, die gepretendeert konden werden, om my te neygen tot Paepse raedslagen.

Behalven het eynde van Eendracht, daer op ick oogh (en welcke ick wenschte dat soo tot de Protestanten van buyten als van binnen konde uytgebreyt worden) proposeerde ick by dese laetste groote trede, die ick heb gedaen, om te bemercken, of de Protestantse Religie en de Vrede van het Koninckrijck alsoo trouwelijck beoogt wierdt by andere, als sy reëlijck by my is voorgenomen: daerom, soo 't soo is, soo sult gy uwe tijdt employeren op de groote Belangens van de Natie, en niet verruckt werden, om te vorderen private Animositeyten onder de pretentie van de publijcke: uwe proceduren sullen stil en vreedsaem wesen tot dese goede eynden, die ick U hebbe gerecommandeert; en gy sult bedwingen de bewegingen van eenige onrustige Geesten, welcke willen trachten om die om te stoten. Ick hope, dat'er niemant sodanig onder U sal zijn, alsoo'er niet een Mensch kan

wesen, die niet soude sien, hoe fatael de Differenten onder ons selven zijn, gelijck oock tot dese tijdt, beyde binnen en buyten.

Ick sal in mijn debvoir niet stil sitten, om dagelijckx, wat ick kan, meer uyt te vinden, beyde van 't Complot als de Moort van Sr. Edmondberry Godfrey, en sal de assistentie van beyde mijn Huysen in dat werck begeeren.

Ick hebbe niet nalatigh geweest, om ordre te geven, om alle de tegenwoordige Wetten tegens de Papisten in executie te stellen; en ick ben bereyt my te voegen in 't maecken van sulcke verdere Wetten, als nodig mogen zijn tot de verseckertheyt van het Koninckrijck tegens de Papery.

Ick moet oock uwe assistentie begeeren van Supplementen, beyde tot afdanckinge van de Armee (als ick U alrede hebbe bericht) en om dat gedeelte van de Vloot te betalen, 't welck by 't Parlement maer geprovideert is geweest tot den 5. 15 Juny laetst, als oock tot de Schult van de Magasijnen, welcke veroorsaeckt is by de Pol-Bils, als te kort schietende tot die Somme, daer die Acte credijt toe gaf.

Ick moet U insgelijckx recommanderen de ontlastinge van die Anticipatien, die op mijn Inkomsten zijn, en welcke ick hebbe belast U voor te leggen: En ick hebbe billijcke oorsaecke, om te begeeren sulcke vermeerderinge van mijn Inkomste self, als die egael magh maecken met mijn nodige Onkosten; maer uyt reden van dese andere Supplementen, die op dese tijdt absolutelijck nodigh zijn, ben ick te vreden een wyle langer met die swarigheyt te worstelen, verwachtende voor het tegenwoordige voor my alleen te hebben de prolongatie van de additionale Inkomsten op de Costuymen en Excijnsen; en dat gy eenige gelegentheyt wilt geven tegens het verlies, dat ick lyde door het Verbod van de Fransse Wijnen en Brandewynen, welcke alleen tot mijn prejuditie keert, en tot groot voordeel van de Franssen.

Ick moet nootwendig U in de sin brengen, hoe nootsakelijck het is dese Somer een goede Macht in Zee te hebben, dewyle onse Naburen Navale preparatien maecken: En niet tegenstaende de groote swarigheden, die my drucken, soo heb ick sodanige sorge gedragen, welcke, hoedanig gevaer ons mocht over komen, sal prevenieren, indien gy u gedeelte in tijts wilt toebrengen.

En ick recommandere U ernstelijck, dat sulcken constanten Onderhout voor de Vloot magh gemaeckt werden, als dit Koninckrijck niet alleen seecker magh stellen, maer oock formidabel; 't welck noyt kan wesen, wanneer niet genoegh over blijft, om de nodige Lasten van de Kroon te betalen.

Ick sal concluderen, gelijck ick begonnen heb, met mijn ernstige begeerten, om dit tot een heelend Parlement te hebben; en ick geve U dese verseeckering, dat ick met mijn Leven sal defenderen beyde de Protestantse Religie en de Wetten van dit Koninckrijck; en ick verwacht van U, om beschermt te werden van de calumnien, soo wel als van de gevaren van de quade Luyden, welcke trachten my en mijn Gouvernement hatelijck voor mijn Volck te maken.

En daer op vervolghde de Cancelier.

Mijn

Mijn Heeren, en ghy de Ridders, Stedelingen en Burgers van 't Huys der Gemeente.

GY zijt hier vergadert uyt kracht van ſijn Majeſteyts genadigſte Brieven van tſamenroeping, om een Parlement te houden, zijnde de groote, wyſe en machtige Raedt van dit Koninckrijck: van de wijsheyt van deſen Raedt is den Coning verſeeckert, dat hy het beſte advys ſal bekomen, en van de plicht en getrouwheyt van deſe Vergadering kan hem noyt een wilvaerdige byſtant ontbreecken, oock is de Coning voornemens U alle met ſoo veel gunſt en goetheyt te ontmoeten, dat hy hoopt dit Parlement niet ten quade ſal eyndigen, dan voor onſe Vyanden.

Het ſal miſſchien vremt aen eenige ſchijnen, dat ſijn Majeſteyt, die een ſoo lange en breede bevinding van de trouw van 't laetſte Parlement gehad heeft, nu in deſe conjuncture van tyden ſoude nodig achten een nieuw te beroepen: maer den Coning heeft ſulck een gelijck betrouwen in de affectien van alle ſijn goede Onderdanen, dat hy voorneemt met haer alle bekent te zijn, en veele conſultatien met haer te houden, en hoopt hier door eerſtelijck te verkrijgen een waer en recht verſtant van de begeerte van ſijn Volk, en dan, dat hy van haer recht verſtaen wert.

De conſideratien, die U nu ſullen voorgelegt werden, zijn ſoo dringend en ſwaer, als noch oyt aen een Parlement geoffereert zijn, of waerlijck oyt ſullen konnen gedaen werden: ſoo groot en ſurprenant zijn onſe gevaeren thuys geweeſt, ſoo formidabel zijn de apparentien van gevaer van buyten, dat de vereenigſte raedſlagen en de geruſte en kalmſte geſteltheyt der gemoederen, t'ſamen met de vertrouwſte en yverigſte affectien, die een Parlement konnen tonen, abſoluyt en ten hoogſten nodig geworden zijn tot onſe preſervatie.

t'Huys waren wy genootſaeckt rondom om te ſien; want ſijn Majeſteyts Koninckl ijck Perſoon is in gevaer geweeſt door een Conſpiratie tegen ſijn geheyligt Leven, quaetaerdiglijck bedacht en vernuftig aengevoert door deſe uytgeſonden Prieſters, Jeſuyten en haer aenhang, die haer conſcientie wegen verplicht achten dat uyt te wercken: En hebbende de omkeering van de ware Religie onder ons geſworen, vinden geen middel ſoo ſchijnbaer, om het uyt te voeren, dan ons in 't Hooft te wonden, en de Beſchermer des Geloofs om 't leven te brengen.

Sijn Majeſteyt ontbrack geen genoegſame blijck van yver voor onſe Religie, ſonder die getuygenis van ſijn Vyanden, die hem daer voor wilden opofferen: maer het is altoos de practijck van deſe Devotariſſen geweeſt, eerſt de Faem der Vorſten te vermoorden, en dan haer Perſonen; eerſt haer verdacht te maecken by haer Volck, als of ſy Papiſten favoriſeerden, en dan haer om te brengen, om dat ſy al te yverig Proteſtants zijn: En dan door alle wegen en middelen, die onſe Wet Verraet noemt, maer haer Godsdienſt, verdienſt en Martelaerſchap, pogen ſy de Heerſchappy en Opperhoofdigheyt van den Paus op te rechten, als of de waerdigheyt van ſijn drie-dubbelde Kroon noyt genoegſaem konde geavanceert zijn, ten zy deſe drie Koninckrijcken aen de ſelve gehecht waren, en gebracht tot dat Jock, 't welck wy noch onſe Voor-vaders machtig waren te dragen.

Het onderſoeck van deſe Conſpiratie is ſeer naeuw naer-gegaen, en de Heeren van den Raedt hebben ſorgh gedragen, om de ontdecking te vervolgen ſedert het ſcheyden van 't Parlement, en den Coning laet het nu aen U, om 't ſelve te volbrengen: vorder blijck is reets uytgevonden, meer Quaetdoenders zijnder ontdeckt, eenige verſeeckert, en eenige gevlucht: Rechters van Vrede zijn opgeweckt in de uytvoering van haer plicht: de wanplichtige zijn beriſpt en geſtraft: de naerſtige aengemoedigt en geaſſiſteert in twijffelachtige gevallen door de opinien der Rechters: gaeuwe en getrouwe Boden zijn geſonden na alle hoecken van 't Koninckrijck, daer eenige hoop was van dienſt te konnen doen: de Gevangen-huyſen ſelfs zijn onderſocht, om te ſien, of oock eenige derwaerts gevlucht waren, om haer ſelfs daer te verbergen, en onder pretentie van ſchult de vervolging te ontgaen: en ſoo der eenige oorlof verſocht hebben, om over Zee te gaen, die hebben moeten verſeeckertheyt geven van niet na Romen te gaen, noch oock haer Kinderen te ſenden na eenige vremde Seminarien, om daer in opgequeeckt te werden, en dan zijn ſy verplicht geweeſt, om een Lijſt van haer Huys-Dienaren op te geven, en deſe Dienaren zijn mede onder Eede geëxamineert; daer is ordre in de Havens gegeven, om haer daer weder t'examineren, en met Eeden te doen verklaren, dat ſy de ſelfde Perſonen zijn die boven geëxamineert waren: Sulckx dat alle mogelijcke ſorge gedragen is, dat geen Quaetdoenders vermomt mochten vry raecken. En alhoewel de Prieſters ſelfs de Confeſſien van haer Leerlingen ſecreter houden, dan deſe de Beveelen van haer Prieſters, evenwel ſoo is'er blijck genoeg geweeſt, om eenige capitale Misdadigen tot de publijcke Juſtitie te brengen, en haer van de ſchult te overtuygen: Eenige van de Verraders zijn geëxecuteert, verſcheyde Prieſters zijn gearreſteert en gevangen, alle zijn ſy haer verbergende en verſchuylende in ſecrete hoecken, als de Zoonen der Duyſternis. De Moorders van Sir Edmondberry Godfrey zijn gecondemneert en gedood: Eenige Papiſten hebben haer ſelfs uyt het Koninckrijck gebannen; andere zijn gevangen, om 't weygeren van den Eed te doen, en alle worden ſy vervolgt, tot overtuyging; ſelfs de ſchaemte en verwyting, welcke ſulcke verfoeylijcke practijcken vergeſelſchappen, heeft ſoo veel aenſichten met nieuwe en vremde confuſien bedeckt, dat het een krachtig argument tot haer bekeeringe is geweeſt: oock is 't geen wonder, dat ſy niet langer konden geloven, dat het alles Euangelie was, dat haer Prieſters haer leerden, wanneer ſy ſagen, dat de wegh en middelen, om 't ſelve in te voeren, ſo verr' van 't Euangeliſch was.

In een woordt, ſoo algemeen is de wanhoop, waer toe de Papiſten nu gebracht zijn, dat ſy geen andere hoop als deſe overig hebben, dat wy miſſchien ons eygen ſaecke ſullen bederven, en door al te verr' vervoert te zijn door de vreeſe van Paperye, verwaerloſen de gelegentheden, die wy nu hebben, om bequame en gedurige proviſien tegen de ſelve te maken.

En het is niet te twijffelen, dat het de Papiſten oneyndig ſoude begunſtigen in de revengie, die ſy wenſchen, voor deſe ontdecking, indien ſy ons konden door ongeneeslijcke jalouſien verdeelt ſien, en de Regeering tot ſoodanig een trap mistrouwende, als genoegſaem was, om al die reverentie te verſwacken, waer door de

de selve bestaet; want als-dan soude het Complot niet geheelijck sonder effect zijn, en dese, die sy niet konden door haer Conspiratie vernietigen, souden sy de vernoeging hebben van te sien haer selfs ruïneren naer de ontdeckingh: Soo dat, schoon wy de desolatie, die sy over ons meenden te brengen, ontsnapt waren, soo soude evenwel niets ons konnen veyligh houden voor die destructie, welcke wy over ons selfs souden brengen.

Maer haer verwachtingen hier van zijn alsoo ydel, als haer andere desseynen boos waren, want sijn Majesteyt heeft alreeds begonnen aen haer te laten sien, met wat strengheyt hy voornemens is tegen haer te procederen: hy heeft een Wet gegeven, om alle den Edeldom van die Factie onbequaem te doen zijn, om oyt in 't Parlement te sitten: En hier niet mede vernoegt, heeft hy aen 't laetste Parlement geoffreert, en doet het op nieuw wederom aen 't tegenwoordige, om alle Wetten tegen de Papery te passeren, die sullen versocht werden, doch soo, dat die niet strecken tot vermindering van sijn eygen Voor-rechten, noch tot verandering van het neder-dalen der Kroon in de rechte Linie, als mede niet om de Successie te vernietigen. Hy heeft de Petitie van de Lords geweygert, die zedert het scheyden van 't Parlement versochten te recht gestelt te werden, en die het na soo een lange gevangenis redelijck genoegh mochten verwacht hebben; maer sijn Majesteyt dacht het bequamer, om haer te bewaren tot een publijcker recht-stelling voor 't Parlement: om welcker oorsaeck haer ondersoeck nu behoorde verhaest te werden, want het hoogh tijdt is dat'er een eynd gemaeckt werdt met het gevangen houden van de Lords.

Maer het geen den Koning gelieft heeft dese morgen aen U te seggen, gaet dit alles te boven, en is alleen genoegsaem om alle dese vreesen van Paepse influentien wegh te nemen, welcke veele al te verre gekoestert hadden: want nu siet gy, dat sijn Majesteyt uyt hem selfs dat geen gedaen heeft, 't welck seer swaer soude geweest hebben voor U, om van hem te eysschen, en heeft hem selve berooft van de conversatie van sijn Koninklijcke en eenigste Broeder, met hem te commanderen 't Koninkrijk te verlaten; aen welk bevel sijn Koninkl Hoogheyt een onderdanige en volkomẽ onderwerpinge en gehoorsaemheyt betoont heeft: dese separatie was vergeselschapt met een bovengewone droefheyt aen beyde syden: maer hy, die om uwent wille scheyden konde van sulck een Vriendt en Broeder, moogt gy U verseeckeren, dat nu geen andere Favoriten heeft, dan sijn Volck: Terwyl dan sijn Majesteyt sigh soo gereet heeft getoont om toe te staen, en eenigermaten de versoecken van 't Parlement te voorkomen, soo is't een ellendige uytvlucht, daer onse Vyanden op betrouwen, wanneer sy hopen onse yver te sien onse discretie te boven te gaen, en dat wy selfs de ongeluckige oorsaecken souden worden, om onse eygen raedslagen misdrachtig te maken.

Niet alleen de sorg voor den Staet, maer oock die, welcke wy behoren te hebben voor de Kerck, sal ons bewaren voor alle dwalingen van dese soorte; want gelijck'er niet is, noch oock sedert 1500 Jaren een suyverder Kerck dan onse geweest is, soo is't alleen om de saeck van dese arme Kerck, dat den Staet soo seer is ontroert is geweest. Het is haer waerheyt en vrede, haer geschicktheyt en order die

die sy arbeyden t'ondermijnen en vervolgen met soo een rustelose quaetheyt: En terwyl sy sulckx doen, so is't nodig voor ons, om onderscheyt te maecken tusschen Paepse en andere Recusanten; tusschen die, welcke de gantsche Kudde soecken te verstroyen, en sulcke, die daer alleen af-dwalen. En onder de veele goede Wetten, die 't U goet sult duncken te maecken, en kan 't niet mis zijn te dencken, om een beter remedie tot het reguleren der Druck-Perssen, uyt welcke dagelijckx Paepse Catechismen, Psalters en Boecken van controversie voort sluypen: En mogelijck sal 't mede een goede vrucht van soo een Wet zijn, de scheursiecke en seditieuse Libellen te verhinderen; want seecker het is veel beter voor ons, om sodanige Wetten te maecken, die de misdaden voor komen, dan sulcke, welcke alleen dienen om de misdadige te straffen.

Van dese gevaren, die wy thuys kennen, en die wy reeds een groot gedeelte zijn te boven gekomen, gelieft u consideratien na buyten te senden, en weeg de gevaren, die van daer souden mogen komen. Wy alle sien en kennen het postuur van onse Naburen, en de generale Vrede van Europa eens gemaeckt zijnde, dat'er nootsaeckelijck groote Vlooten en Armeen sonder employ sullen zijn, en gereed om een occasie waer te nemen: oock is 't blijckelijck, dat eenige van onse Naburen soo bedorven zijn door den Oorlogh, dat sy onbequaem zijn om ons eenige hulp te doen, indien wy die nodig souden mogen hebben. En als wy daer en-boven de verdruckten staet der Protestanten buyten considereren, soo mogen wy verseeckert zijn, dat alle jammer, 't welck sy lyden, eenigermaten een verswacking is van het Protestantse Interest, en schijnt, als of het gemeent was, om een wegh te banen tot een generale uytroeying.

Dese gevaren souden soo considerabel niet wesen, als sy zijn, indien de tegenwoordige gebreecken van de Kroon niet al te bekent waren: den Coning is niet voornemens om op dese tijdt U aen te dringen, om die alle te considereren; want gelijckerwys den Coning niet kan hopen, om in een Sessie alles te doen 't welck goet soude zijn voor sijn Volck, soo en verwacht hy oock niet van haer al wat nodigh voor hem selfs soude mogen wesen, maer hoopt, dat een goet verstant tusschen hem en sijn Volck altoos sal bewaert werden door een gedurige reciprocatie van genade en gunst aen sijn syde, en plicht en genegentheyt aen de uwe.

Dat, 't welck den Coning tegenwoordigh meest druckt, is 't gebreck van die Thesaurie, welcke hy heeft uytgeput, door het ingaen soo verre als hy konde, in het afdancken van sijn Armee, 't welck wel seer verre, maer niet volkomen gedaen is. Wyders de kosten van een groote Zee-Vloot, nu gereet om te werden af-betaelt, en de nootsaeckelijckheyt, om een andere dese Somer gereet te hebben, 't geen te kort quam aen de Pol-Bil, van die Som, die toegestaen was daer op te borgen, waer door dese bedrogen zijn, die Gelden op credit van die Acte gefourneert hadden, ten zy gy haer vergelding doet, tsamen met de continuatie van eenige additionale Rechten van Costuym en Excijnsen: En het was ten hooghsten te wenschen, dat terwyl de Inkomst op 't best altijt te kort komt met de nodige Onkosten van 't Gouvernement, dat'er een wegh mocht gevonden werden, om dese Schulden en Anticipatien wegh te nemen, en om die vermindering van de Co-
stuyme

ſtuyme te vervullen, die de ſelve veel ſchraelder maecken dan het te voren was.

Mijn Heeren en Edelen.

Daer zijn ſoo veel dingen te doen, en ſoo weynig tijdt tot het ſelve, dat'er geen oogenblick behoort verloren te gaen. De tijdt van 't Jaer is noch ſoo verre niet geavanceert, dat het te laet ſoude zijn deſe Somer een Vloot in Zee te brengen, want de meeſte preparatien zijn gereet, indien wy daer mede beſigh zijn met de vereyſchte diligentie; en daerom is het van groot gewicht aen ons alle, de tijdt wel te beſteden.

De beſte wegh, om dit te doen, ſal zijn, alle langſame conſultatien te weeren, die ſomtijts ſoo veel quaet doen als quade reſolutien, en boven al ſorg te dragen voor ſulcke queſtiën en debatten, die ſtrecken om hevigheyt te verwecken, of die eenige ſoort van ontruſting ſouden mogen voort-brengen. Oock helpt geen ding ter werelt ſoo veel, om een ſaeck af te doen, als een geruſte en ordentelijcke voortgang; want ſy, die haeſtig zijn, en al haer werck gelijck ondernemen, hinderen gemeenlijck haer ſelfs van iets tot perfectie te brengen.

Gy hebt nu gelegentheyt om groote dingen voor den Coningh en 't Koninckrijck te doen, en het verdient u hoogſte ſorge, om een recht gebruyck van 't ſelfde te maecken, want het is in de macht van een Parlement niet, een verloren gelegentheyt wederom te krijgen, of haer ſelfs wederom te brengen tot de ſelfde omſtandigheden, of de ſelfde conditie, welcke ſy eens in haer macht hadde, waer te nemen.

Wilt gy de Religie t'huys verſeeckeren; en van buyten verſtercken, door het vereenigen van alle de Proteſtanten in Europa? dit is de tijt.

Wilt gy aen de Chriſten Werelt den Coningh in een conditie vertonen, bequaem om deſe te protegeren, die hem ſullen aenhangen, of op hem betrouwen? dit is de tijdt.

Wilt gy alle onſe vreeſe en jalouſien uytbluſſchen? Wilt gy alle private moedigheyt ter zyde leggen, en die overgeven tot de ruſt van 't gemeen? dit is de tijt.

Wilt gy de gronden leggen van een durende Vrede, en de Kerck en Staet verſekeren tegen alle toekomende machinatien van onſe Vyanden? ſoo is dit de tijt.

Mijn Heeren en Edelen.

De tegenwoordige gedaente van ſaecken, en de ſtaet, in welcke wy nu zijn, werdt ſoo wel gekent en verſtaen van buyten, dat de gantſche Werelt een groote verwachting heeft van deſe reſolutien, die hier ſullen genomen werden. 't Gevolg van deſe Raet ſchijnt een uytſpraeck te ſullen zijn van 't nootlot van de Koninckrijcken, en ſchijnbaer, ons te ſullen brengen of tot geluck of ellende, en dat voor een lange tijdt. Wy zijn gewoon te ſeggen, en ſeggen met waerheyt, dat wanneer den Coning geſeten is in 't Parlement, dat hy dan in de volheyt van ſijn Majeſteyt en macht is, en ſchijnt met de klaerſte glans: laet geen dampen van beneden de ſelve verduyſteren. Vreemde Volckeren ſeggen, en ſeggen 't met waerheyt, dat een Coning van Engelant, in conjunctie met ſijn Parlement, ſoo groot en machtigh een Prins is, als iemant in Europa; toont haer dan 't geſicht, waer voor ſy

vervaert zijn: En sedert sy het voor een regel in haer Politie gestelt hebben, dat Engelandt noyt dan door sigh self kan verdestrueert werden, en dat het vergeefs is een aenslagh op die Natie te maecken, ten zy sy in groote disorder en confusie onder malkander zijn: doet dan de Eersuchtige in tijdts wanhopen, en brengt sulck een volmaeckt verstant tusschen alle de deelen van dit groote Lichaem, dat'er maer een Hert en een Ziele magh wesen.

Laet ons mede al te samen bidden, dat hy, die nochmaels den Koning, Kerck en Staet miraculeuselijck verlost heeft, sijn Goddelijcke protectie gelieft te continuëren, en ons danckbare en gehoorsame herten geven: En wanneer wy dese herten aen Godt sullen opgeoffert hebben, laet ons die dan wederom offeren aen den Coning, en die neder leggen voor de voetbanck van sijn Throon: dat soo den Coning hem veylig magh sien in u raedslagen, rijck in u affectien, victorieus door u armen, en opgeheven tot soo een hoogte door u getrouheyt en couragie, dat gy de eer moogt hebben om hem de grootste Coning te maecken; en hy wederom die glorie, om U het geluckigste Volck te doen zijn.

Ick heb maer een ding meer in bevel, en dat is aen de Edelen van 't Huys der Gemeente, dat sy datelijck voortgaen tot het kiesen van een Spreecker, die sijn Majesteyt verwacht dat hem hier morgen namiddagh ten 3 uren sal gepresenteert werden.

Het Lager-huys, op de recommandatie van een Spreecker te kiesen, heeft vervolgens den Heer Seymour, die Spreecker van het voorgaende Parlement was geweest, nemine contradicente geëligeert: maer als de selve des anderendaegs in 't Hooger-huys, alwaer den Coning was, aen sijn Majesteyt wierdt gepresenteert, en dat hy Mr. Seymour seyde, dat hy van 't Lager-huys tot Spreecker was verkoren, en willigh was sijn Majesteyt met sijn uytterste macht te dienen. Soo antwoorde wel den Koning niet, maer den Cancelier seyde, dat indien sijn Majesteyt alsints soude accepteren een Persoon, by 't Lager-huys opgestelt, dat het geen groot faveur soude zijn een Spreecker verkoren te wesen; en derhalven, dat sijn Majesteyt, als wesende de beste oordeelaer van Personen en saecken, goet gevonden had te excipiëren tegens Mr. Seymour, als zijnde genoegsaem gequalificeert tot andere Diensten en Employen; en dat derhalven het Lager-huys 's anderendaegs een ander Spreecker soude kiesen. Maer op de Leden van 't Lager-huys weder in haer Huys gekomen zijnde, soo seyde Sr. John Ernly, dat hy ordre had van sijn Majesteyt, om Sr. Thomas Meers tot haer Spreecker te recommanderen, als zijnde een Persoon bedreven in de Parlements saecken, soo wel als in den dienst van den Koning. Maer daer ontstont een luyt geroep, niet, niet: en voort een woorden-strijt, hoe verre sy meynden dat de Verkiesinge van een Spreecker aen de approbatie van den Koningh gebonden was, als sommige dat maer voor een beleeftheyt stellende, en andere, dat'er in 100 Jaren geen exempel was geweest van non-approbatie, &c. En wiert aen den Koning oock eenige reden voort-gebracht, waerom sy meynden dat men haer geen nieuwe Verkiesinge behoorde te vergen: maer sijn Majesteyt

steyt antwoorde / dat het maer tijdt spillen was, en dat sy souden voort gaen met het gene aen haer bevolen was. Dan sy echter een nieuwe remonstrantie aen den Coning doende / en in haer selfs seer oneens zijnde / of sy een nieuwe Spreecker souden verkiesen of niet / soo is den Koning op den 23 Maert weder in 't Parlement gekomen / en heeft dat tot den 25 geprorogueert: Als wanneer de Leden wat sachter van humeur geworden zijnde / eyndeling / op de aenmaninge van sijn Majest. en den Cancelier / tot een nieuwe Verkiesinge traden / en viel alsdoen de keure op Sr. William Gregory / een Sergeant van de Wet / zijnde een goet Rechtsgeleerde / en / soo men in 't generael oordeelde / een goet Man; welcke sijn Majesteyt gepresenteert zijnde / wiert goet gekeurt. En hier op is het selve Huys / na 't afleggen van de voor-gemelde Eeden / als oock het onderteyckenen van het Test / in de voorgaende Mercurius gementioneert / voort getreden tot de Besoignes.

Het eerste was het werck van 't Verraet te vervolgen / waer over eenen Dr. Tong / Dr. Oates en Mr. Bedlow voor 't selve Lager-huys wierden ontboden / en aldaer hare Informatien gehoort zijnde / wierdt besloten / nemine contradicente, dat sy volkomen proeven hadden / dat 'er sedert eenige Jaren was gesmeet een horribel en verraderlijck Complot / gedreven by die van de Paepse Religie / om den Koning te vermoorden / en de Religie en Regeeringe te veranderen: En hier in wierdt soo grooten yver getoont / dat namaels eene van de Leden hebbende gesprooken tegens de waerheyt van 't gemelde Complot / na den Tour wierdt gesonden / daer niet als op een ootmoedig versoeck weder uyt gelaten wierdt. Het Huys ordonneerde voort een Committé van Secretesse / om de Informatien en Bewijsen te beleggen / en de Articulen op te stellen tegen de Lords / die daer over beschuldigt wierden / en hier toe versocht het selve de Papieren en Geschriften van sijn Majesteyt / voornamentlijck welcke beleyt waren sedert de Prorogatie van het laetste Parlement: Waer op den Coning liet antwoorden / dat die waren overgelevert in handen van een Committé van de Lords / welcke de selve aen 't Lager-huys soude overleveren / soo dra als sy daer mede gedaen soude hebben.

Men sagh ondertusschen wel / dat het Lager-huys niet en soude stil sitten in de klachten by 't voorgaende aengevangen tegen den Heer Thesaurier / en om derhalven de swarigheyt / die daer uyt mochte ontstaen / t'ontwijcken / resolveerde de selve sijn Ampt van Thesaurier neder te leggen / en wierdt by sijn Majesteyt goet gevonden 't selve Ampt te laten bedienen by Commissie by den Lord Allington / Sr. John Earnley / Sr. Edward Dearing / Mr. Laurence Hyde en Mr. Sidney Godolphin / en als Secretaris Mr. Henry Guy: En om te betonen dat dit niet uyt ongunst geschiede / heeft sijn Majest. hem vereert met de Titul van Marquis van Camaerthem / en een Pensioen van 5000 Ponden jaerlijcx: doch 't is so verre van daer geweest / dat dit de hevigheyt heeft gestilt / dat voort op den 30 Maert wierdt geresolveert / door Gedeputeerde aen het Hooger-huys te doen gedencken de klachten / die het voorgaende Parlement tegen den voorsz. Thesaurier of Grave van Danby / so wy hem voortaen

sul-

sullen noemen / als zijnde nu van sijn Thesaurierschap af / hadde ingebracht / met versoeck / dat sy den gemelden Grave in verseeckeringh wilde nemen ; maer 't Hooger-huys in 't opstaen zijnde / als de Bootschap ontfing / stelde haer resolu!ie daer over tot den volgenden dagh uyt / en konde als-doen tot het gevangen nemen niet resolveren / om dat den Grave 8 dagen tijdt was vergunt / om sigh te verantwoorden.

Doch het Lager-huys daer mede niet rustende / maer de saeck tegens gem. Grave meer en meer pousserende / soo is den Koning op den eersten April in 't Parlement gekomen / en heeft het selve aengesprooken als volgt.

Mylords en Edelen.

ICk soude blyde geweest hebben te sien, dat gy een goede voortgang in de materien, daerom ick U beroepen hebbe, hadde gemaeckt, maer ick versta, dat uwe proceduren tegens Mylord Thesaurier U daer in hebben verhindert, soo ben ick nu gekomen, om een eynde van die affaire te maecken, en dat ick sodanigh als ick hoop dat tot uwer aller satisfactie sal wesen. Ick hebbe hem mijn Pardon gegeven onder mijn groot Zegel, voor de beroepinge van 't Parlement, tot verseeckering van sijn Lijf en Goet: En of daer eenig gebreck (in 't poinct van forme of andersints) mochte begaen zijn, soo wil ick hem tienmael meer geven, indien het tot dien eynde niet volkomen noch suffisant soude wesen. Ick heb dat voor, en weygere dat noyt aen eenige van mijne Dienaers of Ministers, die hare Plaetsen wel waernemen, als Mylord Schafsbury en de Hertogh van Buckingham wel weten. Daer by moet ick U informeren, dat in de materien, die hem raecken, verkeerde opnemingen zijn, want de Brieven waren geschreven uyt mijn ordre: En wat de verberginge van het Verraet aengaet, sulckx is onmogelijck, alsoo hy van het selve niet en wist, als 't gene hy immediatelijck van my selfs hadde. Ick heb hem ontslagen van mijn Hof en Dienst, om niet weder te keeren. De publijcke Affaires dringen hart, en derhalven recommandeer ick U daer spoedig aen te gaen.

Het Pardon luyde als volgt.

KAREL de II. by der gratie Godts Coning van Engelandt, Schotlandt, Vranckrijck en Yrlandt, Beschermer des Geloofs, &c. Aen alle die gene die dese onse Brieven toekomen, saluyt: Doen te weten, dat wy, om verscheyde goede redenen en consideratien, ons specialijck daer toe moverende, uyt onse particuliere gunst en seeckere wetenschap en beweginge hebben vergeven, quijt gescholdē en geremitteert, gelijk wy by desen voor ons en onse Erfgenamen en Successeurs pardonneren, quijt schelden en remitteren aen onsen seer beminden en getrouwen Bloet-Vrient en Raetsheer Thomas, Grave van Danby, alle en hoedanigh Verraet, hoogh Verraet, misgrepen van Verraet, Opstanden, ontdecking van Secreten, misverstanden, Confederatien, verswygingen, versuymenissen, nalatingen, beledigingen, misdaden van kleynachting, en hoedanige andere vergrypingen en overtredingen, so door hem alleen als met hoedanige andere Persoon of

Per-

Personen, of door iemant anders, 't zy alleen of meer, door bevel, bekentmaeckinge, toestemming, toelating of volmacht van gedachte Thomas, Grave van Danby, voor den 7 February laetstleden, geadviseert, aenbevolen, geattenteert, aengevangen, geperpetreert, verswegen, bedreven of nagelaten zijn, schoon deselve of eenige van de selve onsen Persoon, of hoedanige publijcke saecken of handelingen met Uytheemsse Ministers, aen ons gesonden, zijn rakende, specterende of concernerende; of dat die bestaen in het niet behoorlijck nakomen van onse Instructien en Beveelen aen de Gesanten van onsent wegen in d'Over-Zeesse Gewesten residerende: Als oock alle en hoedanige aenkleven en dependentien van 't gene hier voren is gesegt, al schoon den selven Thomas, Grave van Danby, over het voren-gemelde of eenige deelen van dien, als Gesant, beschuldigt, aengeklaegt, overwonnen en overtuygt mochte zijn of niet, en niet tegenstaende hoedanige Beschuldigingen, Aenklagingen, Ondersoeckingen, Informatien, Overtuygingen, Vonnissen, Executien, straffen des doodts, aen den Lyve, gedecerneerde Hechtenissen, en hoedanige andere straffen of poenen voor de selve ofte iemant van haer, en alle en hoedanige klachten, eysschen, conclusien en rechtsvorderingen, die wy of onse Erfgenamen en Successeurs tegens gedachten Thomas, Grave van Danby, ter oorsaecke van het voren-genoemde of eenige deelen van dien gehad hebben, zijn hebbende of in 't toekomende sullen hebben, ofte in eenigen deele daer toe soude mogen behoren annex zijn, of in eenigerh ande manieren concerneren, specteren en aengaen: Derhalven soo willen, begeeren en belasten wy by desen, dat dese onse Brieven, en dese onse Vergevinge, Pardon, Quijtscheldinge en Remissie, daer inne vervat, aengaende alle en iegelijcke saecken, als voren, vergeven, gepardonneert, geremitteert en quijt gescholden, goet, reëel en actueel na de Wet sullen zijn, en dat, gelijck hier voren gesegt, niet tegenstaende alle Verraet, hoog Verraet, misgrepen van Verraet, Opstanden, Rebellien, Wederspannigheden, Exactien, Oppressien, ontdecking van Secreten, Confederatien, Verswygingen, Versuymenissen, Nalatingen, Beledigingen, misdaden van kleynachting, en hoedanige andere Vergrypingen of Overtredingen die daer souden mogen zijn: oock onaengesien het gestatueerde in het Parlement van de Heer Richard de II. laetst Coning van Engelandt, in het 13 Jaer van dessels Regeringe uytgegeven en geëmaneert; als mede niet tegenstaende het gestatueerde in 't Parlement van de Heer Edward de III. laetst Coning van Engelandt, in 't 14 Jaer van dessels Regeringe uytgegeven en geëmaneert: En eyndelijck, niet tegenstaende alle en hoedanige Statuyten, Acten of Dispositien ter contrarie. Wyders belasten en beveelen wy uyt onse vordere gratie en faveur wel expresselijck aen alle en iegelijck onse Rechters, Justiciers, en hoedanige andere, dat dese onse Brieven en generael Pardon of Vergiffenisse, en de generale Woorden, Clausulen en Sententien hier voren gemelt, in alle onse Hoven en elders, op de voordeeligste, ampelste en gunstigste wyse, en tot de meeste en bondigste ontlasting van gedachte Thomas, Grave van Danby, sullen werden geconstrueert, geëxponeert en geadjudiceert, namentlijck, aengaende de misdaden en beledigingen hier vooren gemelt, volgens onse oprechte intentie, en op soo voordeelige manier en for-

me, en tot alle intentien en meeningen, gelijck als of het gemelde Verraet, hoog Verraet, vergrypingen van Verraet, Misdaden, Beledigingen, Nalatingen, kleynachting, Verswygingen, Versuymenissen, Overtredingen, en andere saecken hier voren gemelt, by expresse, speciale en particuliere Woorden vergeven, quijtgescholden en geremitteert waeren: Ende dat dese opene Brieven van Pardon, Quijtscheldinge en Remissie, met alle 't gene daer in begrepen is, in hoedanige Hoven en voor hoedanige onse Rechters, niet tegenstaende hoedanige saecken ter contrarie, sullen werden geconfirmeert en geapprobeert. Des t'oirconde hebben wy dese onse opene Brieven hier van doen opmaecken, ick selfs Getuyge, tot Westmunster den eersten Maert, in het 31 Jaer van onse Regeeringe.

Waer op het Lager-huys aenstonts een Committé ordonneerde / om de wettelijckheyt van 't selve te examineren / en dat oordeelende daer in dit defect te leggen / dat het niet gepasseert was door handen van de Secretarissen van Staet / of gezegelt by 't Secrete Zegel / soo versocht het Lager-huys andermael aen 't Hooger-huys / dat hy Grave mocht verseeckert werden / om hem te verantwoorden: En dede by een Addres aen den Koningh representeren / waerom sy 't Pardon onwettelijck oordeelden / en de redenen / om de quade gevolgen / waerom het selve geen stant behoorde te grijpen; vernieuwende de instantien / om de Papieren / aengaende het Verraet / te hebben; en eyndeling / om sijn Majesteyt te bewegen tot het uytschrijven van een Bede-dagh. Het eerste vont geen gehoor / maer de twee laetste versoecken wierden toegestaen. En die van 't Hooger-huys antwoorden aen die van 't Lager-huys / dat sy die van de Swarte Staf alreede hadden gesonden na Wimbleton / en na sijn Huys in de Stadt / om hem Grave te verseeckeren / maer dat men hem niet hadde konnen vinden: en waerheyt was / dat meer-gemelde Grave / siende dat de proceduren soo hoogh liepen / goet had gevonden sigh te absenteren; maer dit verswaerde sijn saeck: want daer het Hooger-huys te voren had besig geweest om een Acte te ontwerpen / waer by de selve incapabel soude verklaert werden / om oyt in des Konings presentie te komen / eenige Ampten en Officien te bedienen / eenige Beneficien van de Kroon te ontfangen / en in het Hooger-huys te sitten / daer resolveerde het selve nu / om hem uyt te bannen.

Maer dese Acte in 't Lager-huys gebracht zijnde / om hare concurrentie / was noch niet genoeg / alsoo men daer verstont / dat 'er een Acte van Indaging moste gemaeckt werden / en dat hy / by non-comparitie / soude verklaert werden schuldigh aen hoog Verraet / en dat aen alle de Crimen / die hem opgeleyt waren / sonder dat het in de macht van den Koning soude zijn hem te pardonneren: en wiert den dagh voor eerst genomen op den 19 April.

Den Bede-dagh wierdt uytgeschreven tegens den 21 April / en had al-om duydelijcke uytdruckselen van het Verraet / en dat men soude bidden voor de verstroyingen en vernietiging van dit quaet voornemen / en preservatie van de Protestantse Religie / &c.

Den 11 April wierdt by 't Lager-huys in 't Hooger-huys gelevert d'Acte / die

die sy tegen de Grave van Danby hadden opgestelt / by welcke hy mede soude werden gedeporteert van sijn Adeldom ; 't geen / als te hart / by 't Hoger-huys wierdt afgestemt / en hem tijdt tot den 25 April / om hem te komen verantwoorden , gegeven / maer soo na den 11 Mey in Engelandt wierdt gebonden / dat als-dan als overtuygt van Crimen læsæ Majestatis soude gehouden werden.

Dan 't Lager-huys daer mede niet vernoegt zijnde / en vermoedende / dat hy sigh noch in Withal onthielt / heeft by Addres aen den Koningh versocht / dat hy mochte geapprehendeert worden. En ondertusschen was er tusschen beyde de Huysen groot geschil over de Acte / die tegen de Grave van Danby soude werden gedresseert / waer in eyndeling het Lager-huys prevaleerde / soo dat hem alleen wat langer tijdt / namentlijck tot den eersten Mey / om hem te komen verantwoorden, wiert gegeven : 't welck dan den Grave dede resolveren / liever als door een verdachte absenteringe sigh soo sware straffen subject te maecken / sigh te komen verantwoorden / of immer op sijn Pardon te staen / en heeft sig daer toe vrywillig in handen van den Deurwaerder van de Swarte Staf begeven / die 't selve aen 't Hooger-huys bekent maeckte ; waer op voort gevolgt is 't geen hier na sal werden verhaelt.

De saecken van de gevangen Lords in den Tour verslimden noch door het aenbrengen / dat eenen Mr. Nathanael Reading hadde getracht Mr. Bedlow / eene van de Getuygen van 't meer-gemelde Complot / met Gelt te bewegen / dat sijne Getuygenisse tegen de gevangen Lords soude verlichten / en dat daer over eenige Conferentien waren gehouden / alsoo gedachten Bedlow sig hadde vertoont / al of daer toe genegen was / maer had ondertusschen eenige Getuygen verborgen / die alles aengehoort hadden / en hoe gedachten Reading met een ontworpen Geschrift by de Lords in den Tour was geweest / en die eenige veranderinge daer in hadden gemaeckt : waer over den voorsz. Mr. Reading is gecondemneert in een Boete van 1000 Ponden / een Jaer Gevangenisse en een uur in de Pillory tot Westmunster gestelt te worden ; gelijck oock op de Maendagh na sijn condemnatie gedaen wierdt.

Ondertusschen is by de Commissarissen van 't Lager-huys de Beschuldigingen / tegen de gevangen Lords opgestelt / geapprobeert / en in 't Hooger-huys gecommuniceert zijnde / heeft het selve op den 19 April de gevangen Lords voor de Barre van 't selve Hooger-huys doen komen / uytgesondert den Lord Bellasis / die onpasselijck aen de Jicht was / en als-doen is de gemelde Beschuldiginge haer voorgelesen / luydende als volgt.

Articulen van Beschuldiginge van hoog Verraet en andere hooge Crimen en Offentien, tegens William, Grave van Powis ; William, Vicomte Stafford ; Henry, Lord Arundel van Wardour ; William, Lord Petre, en John, Lord Bellasis, tegenwoordige Gevangens in den Tour.

DAt'er voor veele voorledene Jaren is gesmeet en aengevangen een verradisch en vervloeckte Conspiratie en Complot binnen dit Koninckrijck van Engelandt

gelandt en andere Plaetsen, omme te altereren, veranderen en om te keeren het oude Gouvernement en Wetten van dit Koninckrijck en Natie, en om te onderdrucken de ware Religie, die daer in is opgestelt, en om uyt te roeyen en destruëren de Belyders van dien; welck Complot was beleyt en aengevangen in verscheyde Plaetsen en door verscheyde wegen en middelen, en by een groot getal van Personen en van allerhande qualiteyt en waerdigheyt, welcke daer in geageert en gemeynt hebben t'executeren en te voltrecken de voorsz. schelmachtige en verraderlijcke desseynen en voornemens.

Dat den geseyden William, Grave van Powis; William, Vicomte Stafford; Henry, Lord Arundel van Wardour; William, Lord Petre, en John, Lord Bellasis, te samen met Philips Howard, gemeenlijck genaemt den Cardinael van Nortfolck; Thomas White, alias Whitebread, gewoonelijck genaemt Provintiael van de Jesuyten in Engelandt; Richard Strange, laetste Provintiael van de Jesuyten in Engelandt; Vincent, gewoonlijck genaemt Provintiael van de Dominicanen in Engelandt; James Corker, gewoonlijck genaemt President van de Benedictynen; Sr. John Warner, alias Clare, Baronnet; William Harcourt, John Keines, Nicolaes Blundel, Pole Edward Mico, Thomas Bedingfield, alias Benifield; Bazil Langworth, Charles Peters, Richard Peters, John Conyers, Sr. George Wakeman, John Fenwick, Dominick Kelley, Fitz Gerald, Evers, Sr. Thomas Preston, William Lovell, Jesuyten; Lord Baltemore, John Carrel, John Towneley, Richard Langhorn, William Foggarty, Thomas Penny, Mattheus Medbourn, Edward Coleman, William Irelandt, John Grove, Thomas Pickering, John Smith en diversche andere Jesuyten, Priesters en Monnicken, en andere Personen, als valsse Verraders van sijn Majesteyt en dit Koninckrijck, in de voorsz. tijdt verraderlijck hebben beraetslaegt, gehandelt en geageert tot volvoeringe van haer schelmsse, pernicieuse en verraderlsse desseynen; en tot dien eynde schelmachtigh en verraderlijck hebben goet gevonden, geconspireert en geresolveert gevangen te nemen, af te setten en vermoorden sijn geheyligde Majesteyt, en hem te beroven van sijn Koninckliijcke Staet, Kroon en Waerdigheyt, en dat by malitieuse en voor-bedachte woorden, schryven als andersints hebben verklaert, dat sy van dese voornemens en intentien zijn geweest.

Als mede, om dit Koninckrijck en Natie subject te maecken aen den Paus en sijn tirannicque Regeeringe.

En te saiseren en onder haer te verdeelen de Staten en Erf-Goederen van sijn Majesteyts Protestantse Onderdanen.

En op te rechten en herstellen Abdyen, Kloosters en andere Conventen en Societeyten, welcke over lang by de Wetten van dit Koninckrijck zijn gesupprefseert, om haer Superstitie en Afgodery, en om aen haer te geven en herstellen de Landen en Possessien, die nu in besit zijn van sijn Majesteyt en sijn Onderdanen, na de Wetten en Statuten van dit Koninckrijck.

Als oock, om te fonderen en op te rechten nieuwe Kloosters en Conventen, en af te setten en depriveren alle Protestantse Bisschoppen en andere Kerckelijcke Personen van hare Officien, Beneficien en andere Voordeelen, en dan die middelen

delen te destruëren sijn Majesteyts Persoon, uyt te roeyen de Protestantse Religie, te vernietigen de Rechten, Vryheden en Eygendommen van sijn Majesteyts goede Subjecten, om te keeren het wettige Gouvernement van dit Koninckrijck, en subject te maken aen de Tiranny van de Stoel van Romen.

Dat de geseyde Conspirateurs en hare Complicen en Geconfedereerde verraderlijck hebben gehad en gehouden verscheyde Vergaderingen, tSamenkomsten en Beraedslagingen, waer in onder haer wierdt overleyt en bedacht, wat middelen souden werden gebruyckt, en wat Persónen en Instrumenten geëmployeert, om te vermoorden sijn Majesteyt, en dat daer in is geresolveert dat te effectuëren door Vergif, schieten, steecken, of sulcke of diergelijcke wegen en middelen, en aengeboden Vergeldingen en beloften van avantagie, aen verscheyde Personen, om 't selve te executeren, en gehuurt en geëmployeert zijn verscheyde schelmachtige Personen, om te gaen na Windsor en andere Plaetsen, daer sijn Majesteyt mocht resideren, om te vermoorden en om te brengen sijn Majesteyt: welcke geseyde Personen, of sommige van haer, hebben aengenomen sodanige Vergeldingen, en onderstaen het nakomen van dien, als wesende actuëlijck na die Plaetsen, en ten dien eynde en voorhebbens, gegaen.

Dat de geseyde Conspirateurs, om haer Verraders Desseynen te meer te verstercken, hebben geraedpleegt te lichten, gelijck oock hebben geprocureert en gelicht Volck, Gelt, Paerden, Wapenen en Amunitie; en alsoo daer toe bereydschap gemaeckt en getracteert en gecorrespondeert met den Paus, sijn Cardinalen, Nuntien en Agenten, en met andere Uytheemsse Ministers en Personen, om te lichten en te obtineren onderstant van Volck, Gelt, Wapenen en Amunitie, en daer mede te maecken, veroorsaken en verwecken Oorlog, Oproer en Tumulten in het Koninckrijck, en 't selve te invaderen met vremde Machten, en te overvallen, bemachtigen en destruëren sijn Majesteyts Vloot, Forten, Magasijnen en stercke Plaetsen in dit Koninckrijck; waer op de calamiteyten van den Oorlog, moorden van de onnosele Onderdanen, Mannen, Vrouwen en Kinderen, Brand, Roof, Verwoestinge en andere gevolgelijcke miserien en ongemacken absolutelijck souden hebben gevolgt, tot ruïne en verwoestinge van dese Natie.

Dat de geseyde Conspirateurs hebben geprocureert, aengenomen en uyt-gegeven verscheyde Instrumenten, Commissien en Pouvoirs, gemaeckt en goet gekeurt by of onder den Paus en andere onwettelijcke en geüsurpeerde Authoriteyt, om te disponeren van Volck, Gelt, Wapenen en andere dingen, nodigh tot haer schelmsse en verraderse desseynen; en by namen een Commissie voor den geseyden Henry, Lord Arundel of Wardour, om te zijn Hoog-Cancelier van Engelandt; voor den geseyden Grave van Powis, om te zijn Lord Thesaurier van Engelandt; een ander Commissie voor den geseyden John, Lord Bellasis, om te zijn Generael van de Armee, die opgerecht soude werden; en voor den geseyden William, Lord Petre, om te zijn Luytenant Generael van de selve Armee; en een Pouvoir voor den geseyden William, Vicomte Stafford, om te zijn Betaelmeester van de Armee.

Dat, om haer selven aen te moedigen in 't vervolgen van 't geseyde boos Com-

plot, Conspiratien en Verraderyen, op te beletten en verhinderen de ontdeckinge van 't selve, en haer selven te versekeren voor de Justitie en straf, so de voorseyde Conspirateurs en Geconfedereerde hebben gebruyckt veele boose en Duyvelse practijcken, te weten, dat sy haer Priesters de geseyde Conspirateurs den Eed van Secretesse hebben doen afnemen, te samen met het bedienen van haer Sacrament, en desgelijckx bewogen de geseyde Priesters op haer Biechten haer Absolutie te geven, op conditie, dat sy de geseyde Conspiratie souden verbergen.

En wanneer omtrent de Maent van September laetst Sr. Edmundbury Godfrey, als Vrede-Rechter, volgens sijn plicht van sijn Eed en Officie, had genomen eenige Examinatien en Informatien aengaende de geseyde Conspiratie en Complot, soo hebben de geseyde Conspirateurs, of eenige van haer, met advys, assistentie, raedt en instigatie van de rest, eenige Personen opgemaeckt en bewogen, om eerlijcke dagen lagen te leggen en te vervolgen den geseyden Sr. Edmondbury Godfrey, in voornemen, om hem te vermoorden; 't welck ten laetsten by haer is verricht en geeffectueert: Over welcke geseyde schrickelijcke Crimen ende offentien Robert Grey, Henry Berry en Laurence Hill sedert zijn beschuldigt, en Dominick Kelley, Gerald en andere gevlucht.

Na welcke Moort, en eer het Lichaem was gevonden, en de Moort bekent, als by de Complicen van dien, soo gaven de geseyde Personen valschelijck uyt, dat hy in 't leven was en privatelijck getrouwt: En nadat het Lichaem was gevonden, verspreyden sy een vals en malitieus rapport, dat hy sijn selfs had vermoort.

Welcke voorsz. Moort was begaen, om te versmoren en suppresseren de Bewysen, die hy had genomen, en daer hy kennisse van had, en om te discourageren en af te schricken de Magistraten en andere, om te ageren in 't voorder ontdecken van 't geseyde Complot en Conspiratie: ten welcken eynde insgelijckx den geseyden Sr. Edmondbury Godfrey, terwyl hy noch leefde, by haer, hare Complicen en Bywoonders was gedreygt en gediscourageert in sijn procederen omtrent het selve.

En uyt haer vorder boosheyt soo hebben sy schelmachtigh getracht, met veele valsche voorgevingen, de beschuldiging en schult van de voorsz. schrickelijcke en detestable Crimen op de Protestanten te leggen, op dat sy daer door mochten ontgaen de straffen, die sy gerechtelijck hadden verdient, en om de Protestanten een groot schandael toe te brengen, en subject de vervolging en oppressien in alle Koninckrijcken en Landen, waer de Roomsse Religie is aengenomen en geprofesseert.

Alle welcke Verraderyen, Crimen en Offentien, boven gementioneert, zijn beleyt, gecommitteert, geperpetreert, verricht en gedaen by den geseyde William, Grave van Powis; William, Vicomte Stafford; Henry, Lord Arundel of Wardour; William, Lord Petre, en John, Lord Bellasis; en yder van haer en andere Conspirateurs voorsz. tegen onsen Souverainen Heer den Coningh, de Kroon en Waerdigheyt, en tegens de Wetten en Statuten van dit Koninckrijck.

Van alle welcke Verraderyen, Crimen en Offentien de Ridders, Stedelingen en Burgers, in 't Parlement vergadert, in de name van haer self en de Gemeente van Engelant, beschuldigen den geseyden William, Grave van Powis; William, Vicomte Stafford; Henry, Lord Arundel of Wardour; William, Lord Petre, en John, Lord Bellasis, en een yder van haer.

En

En de geseyde Gemeente, by Procuratie (behoudende aen haer selven de vryheyt, om te exhiberen hier namaels eenige andere Beschuldigingen en Belastingen tegens de geseyde William, Grave van Powis; William, Vicomte Stafford; Henry, Lord Arundel of Wardour; William, Lord Petre, en John, Lord Bellasis, en een yder van haer, en desgelijcx om te repliceren op de Antwoorden, die sy, of eenige van haer, sullen doen op dese premissien of eenige van die, of tegens eenige andere Beschuldiginge of Belastinge, welcke tegens haer geëxhibeert sal werden, als de saecke volgens de loop en proceduren van 't Parlement dat sal vereyschen) bidden, dat den geseyde William, Grave van Powis; William, Vicomte Stafford; Henry, Lord Arundel of Wardour; William, Lord Petre, en John, Lord Bellasis, en een yder van haer, mogen belast werden te antwoorden op alle en yder van de Premissien, en dat sulcke Proceduren, Examinatien, Recht-stellingen en Vonnissen over haer, en yder van haer, mogen gepleegt en gebruyckt werden, als wel-voegende sal zijn aen de Wet, de Justitie en de practijck van het Parlement.

Hier op versochten sy tot den volgenden Dingsdagh respijt om te antwoorden, Copye van Beschuldigingen, en Advocaten, om haer te assisteren. De twee eerste Poincten wierden haer by 't Hooger-huys toegestaen, maer het laetste alleen, dat sy haer Advocaten, volgens de Wetten, [illegible] werden, maer anders niet.

Sy verschenen dan op den 26 April wederom voor het Hooger-huys, en leverden haere Antwoorden in, die gecommuniceert wierden aen het Lager-huys, en aen die van 't Committé van Secretesse gegeven: Doch alsoo den Lord Bellasis niet mede voor 't Hooger-huys, als geseyt is, was verschenen, soo nam 't Lager-huys daer geen genoegen in, als sustinerende, dat hy in Persoon in dusdanigen saeck moest presenteren: weshalven den 4 Mey voor de Barre van 't Hooger-huys, even als de voorgaende, is gebracht, en heeft aldaer sijn Antwoort overgelevert, 't geen, nevens dat van den Lord Petre, meer genoegen heeft gegeven, als directe antwoorden [illegible] op de Beschuldigingen, als dat van den Lord Stafford, Powis en Arundel, alsoo die haer alleen met uytvluchten behielpen, [illegible] 't welck sy hebben gedaen. En op dat men eenighsins sien magh wat se tot haer verantwoordinge hebben geseyt, soo stelle hier onder dat van den Lord Petre.

Den Lord Petres Antwoort op de Beschuldiging.

DEn geseyden Lord in d'eerste plaets en voor alle andere dingen protesteert van sijn onnoselheyt, &c.

Den geseyden Lord submitteert met alle ootmoet hem self, begeerende boven alle dingen de te rechtstellinge van sijn saeck by dit Eerwaerdigste Huys, mits dat hem toegelaten zy sijn oprechte defensie te doen; tot betoon van sijn onnoselheyt van de groote en gehate Crimen, daer hy in de Beschuldinge mede belast werdt;

werdende dit versocht, als oock om de vryheyt van te corrigeren, verbeteren en expliceren eenigh ding, dat sijn Proces betreft, 't geen aen 't Eerwaerdige Huys eenige occasie tot offentie mochte geven; 't welck hy verhoopt dat toegestaen sal werden.

Den geseyden Lord op dat gedeelte van de Beschuldiging, dat raeckt de volgende materie.

Dat'er sedert eenige Jaren een Conspiratie is gesmeet en aengeleyt by de Papisten, &c.

Dat den geseyden Lord William Petre, en andere Lords daer in gedacht, werden genoemt, nevens verscheyde andere Personen, als valsse Verraders van sijn Majesteyt en 't Koninckrijck, &c. om sijn geheyligde Majesteyt gevangen te nemen, af te setten of te vermoorden en te beroven van sijn Koninckllijcke Staet, Kroon en Waerdigheyt, &c.

En op dat gedeelte van de Beschuldiging, namentlijck, *dat sy, om te beter te voltrecken hare verraderisse Desseynen, hebben beraetslaegt, om te lichten Gelt, Volck, Paerden, Wapenen, Ammunitie, &c.*

Den geseyden Lord, behoudende voor hem self de vryheyt (die hy ootmoediglijck bid dat hem magh gegunt werden) om hier op te antwoorden, als ontkennende al en yder van de geseyde Crimen en Offentien, die hem te last geleyt werden, segt en representeert ootmoedig aen het Eerwaerdige Huys, dat de Belastinge van dese Crimen en Offentien, soo op hem geleyt, by de geseyde Beschuldiging, soo generael en onseecker zijn, dat hem niet mogelijck is daer op positivelijck te antwoorden, en eenige bequame en wettelijcke defentie, in sijn Rechtstellinge te doen: want de geseyde Belastinge gene manier van seeckerheyt in poinct of tijt heeft, als wesende alleenigh geseyt van veele Jaren voorleden, 't welck soude konnen wesen voor 5, 10, 20, 30, of meer Jaren; waer door, alsoo den geseyden Lord hem self alsints onschuldigh kent van eenige soo verschrickelijcke en detestable Crimen, als hem by de voorsz. Beschuldiginge zijn voorgeworpen, hem onmogelijck is, om in eenige Rechtstellinge daer over sig te konnen geprepareert hebben, met sijn rechte en wettelijcke defentie by Getuygen, om te bewysen, dat hy absent is geweest, of in eenige andere Plaetse, ten tyde van sodanige Vergaderinge of Raedplegingen, tot of om eenige van de bose Desseynen of Voornemingen, in de voorsz. Beschuldinge gemelt, als in sijn te Rechtstellinge lichtelijck hem tegen geworpen soude konnen werden; want hy kan noyt by gene voorsorge of voorsigtigheyt sodanige Getuygenisse vaerdigh hebben, die hem ontschuldigen soude, wanneer hy seeckerlijck beschuldigt wierdt van eenigh Verraders Desseyn, Acte of Crime, tot eenige tijdt seeckerlijck geallegueert by de geseyde Beschuldiging, niet meer als van de Plaets van eenige Vergadering of Raetpleginge, opgestelt in de gemelde Beschuldinge, als zijnde alleenig geallegueert geweest te zijn in verscheydene Plaetsen in dit Koninckrijck van Engelandt en elders; 't welck, ter oorsaecke voren geseyt, uytterlijck soo onseecker is, dat het den geseyden Lord sijne defentie in die te Rechtstellinge beneemt: de onseeckerheyt desgelijckx, van het getal van Vergaderingen en Raedtplegingen tot die bose voornemens, in de Beschuldinge gementioneert, en de niet aenwysing hoe veelmalen de Lords zijn vergadert geweest, en met wie in 't particulier, beneemt hem insgelijckx alle

moge-

mogelijckheyt, om sijn defentie te maecken in 't produceren van Getuygenissen: want den geseyden Lord, wesende t'eenemael onnosel, kan niet afnemen noch imagineren, wat Vergaderingen of Raedplegingen tot het lichten van Geldt en Volck, om een Verraders Desseyn aen te vangen, of tot eenige andere bose intentie of voornemen, in de geseyde Beschuldinge gedacht, sal of magh hem in sijn te Rechtstellinge tegen geworpen werden: En 't is als onmogelijck Getuygen te brengen, om te proberen alle Vergaderingen of Raedplegingen, die in sijn te Rechtstellinge tegens hem souden mogen ingebracht werden, als een Verraderse Vergadering of Raedpleging.

En alsoo in de voorsz. Beschuldinge den gem. Lord wert belast: *dat hy Verraet heeft geopenbaert by malitieuse en voorbedachte Woorden, en op andere manieren dat gedeclareert.* Soo seyt den voorsz. Lord, dat'er noyt eenige Verraderse gedachten in sijn Hert zijn gekomen; en derhalven kan hy niet weten, dat hy oyt by Woorden of Geschriften soo heeft gesproocken of verklaert, welcke hem nu te laste geleyt werden als Verraet, zijnde noch Woort noch Geschrift van alle gespecificeert in de Beschuldinge, waer uyt den Lord kan weten hoe hy sijn defentie daer tegens sal maecken, of dat dit Eerwaerdigste Hof sal mogen oordeelen, of de geseyde Woorden of Geschriften in waerheyt verraders zijn of niet.

Alle welcke onseeckerheden, eminente en apparente gevaren, wesende daer op gesurpreneert in een saeck van dese consequentie, waer in sijn Leven en Eere (dierbaerder by hem als sijn Leven, en al 't gene dat hem waerdig in de Werelt is) immediatelijck zijn geraeckt, serieuselijck gewogen en geconsidereert zijnde by uwe Lordschappen, soo bid hy ootmoediglijck (gelijck hem by sijn Raedt is geadviseert) dat uwe Lordschappen hem niet willen dringen te antwoorden op de boven gemelde hier gereciteerde Beschuldinge, tot dat de selve gereduceert is tot soo compleeten seeckerheyt, dat den geseyden Lord magh weten hoe daer op te antwoorden, en by gevolge sijne rechtvaerdige defentie te maecken.

Al 't welcke niet tegenstaende, submitteert hy sigh onder al 't gene uwe Lordschappen in Justitie sullen ordonneren en goet vinden. En op alle andere Crimen en Offentien, vervat, gementioneert of gespecificeert in de voorsz. Beschuldinge, sal den voorsz. Lord, protesterende van onschult, in de groote wijsheyt en uytspraeck van dit Eerwaerdige Hof acquiesceren.

Op den voorsz. 26 April heeft den Sergeant van de Swarte Staf, den Ridder Edward Carteret, in 't Hooger-huys bekent gemaeckt, dat de Grave van Danby sigh des avonts te voren had gestelt in sijne handen en bewaringe, gelijck te voren ten deele is geseyt. Waer op 't selve ordonneerde, dat hy hem soude brengen voor de Barre van het selve Huys: alwaer hy Grave geknielt hebbende, en weder opgestaen zijnde, seyde hem den Cancelier: dat hy wierdt beschuldigt door het Lager-huys; en dat, om dat hy sigh wegh gehouden had, de twee Huysen tegens hem hadden gepasseert een Bil van Attainder, doch dat daer by echter een tijdt was gestelt, om hem te komen verantwoorden. Den Grave verexcuseerde hem, dat hy niet eerder was gecompareert; hy versocht, dat

hy niet in den Tour ſoude werden geſet, maer in de bewaringe van den Sergeant der Swarte Staf gelaten: dat hy ſoude mogen verkieſen 4 Advocaten tot ſijn Raden, dat het gene hem te laſte mochte werden geleyt te gelijck ſoude werden ingebracht; en ten 4. dat ſijn Getuygen ſouden werden geadmitteert. Welck laetſte hem is toegeſtaen/ de 4 Advocaten ſoude men hem ſelfs toevoegen/ en is hy naer den Tour geſonden: Over 't welcke het Lager- het Hooger-huys heeft bedanckt.

31 Kort hier na heeft den Koning een groote Reſolutie genomen in 't veranderen van ſijn Raedt/ 't welck in de volgende wijſe is toegegaen.

Sijn Majeſteyt op den 30 April in ſijn Secreten Raedt/ in ſijn Hof tot Withal extraordinair vergadert/ gekomen zijnde/ liet door den Heer Cancelier de ſelve voorleſen de navolgende Declaratie.

MYLORDS.

SYn Majeſteyt heeft U op deſen tijdt te ſamen geroepen, om aen U te communiceren eene Reſolutie, dien hy genomen heeft in een materie van groote importantie voor ſijn Kroon en Gouvernement, en welcke hy wil hopen, dat tot groote ſatisfactie en voordeel van ſijne Koninkrijcken in alle affaires namaels, ſoo wel binnen als buyten, ſal ſtrecken, en derhalven twijffele niet aen uwe approbatie, hoe ſeer gy moogt ſchijnen daer in geintereſſeert te zijn.

Voor eerſt geeft ſijn Majeſteyt U alle danck voor den dienſt aen hem beweſen, en voor alle Adviyſen, die gy hem hebt gegeven, welcke meer ſoude hebben gebruyckt geworden, indien het groot getal van deſen Raedt dat niet onbequaem had gemaeckt, om te ſecreteren en depecheren, 't welck nodig is in ſeer veel groote Affaires: dit heeft hem gedrongen een minder getal van U te gebruycken in een uytheemts Committé, en ſomtijts eenige weynige van haer (op die occaſien) in verſcheyden voorleden Jaren. Hy is beſorgt over de quade Succeſſen, die hy in dit beſtier heeft gevonden, en ſenſibel van de quade poſtuur van affaire van dien, en eenige ongeluckige toevallen, welcke groote jalouſyen en miſnoegen onder ſijne goede Onderdanen hebben verweckt, en daer by de Kroon en Gouvernement gelaten in te ſwacken conditie, voor de Gevaren, welcke wy reden hebben van binnen en buyten te vreſen.

Deſe verhoopt ſijn Majeſteyt, dat voorkomen ſullen konnen werden door de directie van wyſe en geſtadige Raden voor het toekomende, en deſe Koninckrijcken weder waſſen, om ſodanigen figuur te maecken, als ſy voor deſen in de Wereldt hebben gedaen, en dat ſy altijts ſullen konnen doen, ſoo onſe Eendracht en beleyt was gelijck onſe macht. Ten dien eynde heeft hy geresolveert ter zyden te leggen het gebruyck, dat hy tot noch toe magh hebben gehad van eenige ſinguliere Miniſterſchap of geheyme Adviyſen, of uytheemſe Committé tot de generale directie van Affaires, en te conſtitueren ſodanigen Secreten Raedt, als niet alleen in getal bequaem magh zijn tot de beraedſlaginge en afdoeninge van alle ſtucken, ſoo Domeſtijcque als Buytenlandſe, maer oock die verkoren zijnde uyt alle de ledematen, waer uyt deſen Staet is gecomponeert, alderbeſt mogen zijn ge-

V. informeerd-

informeert van de ware constitutie van dien, en daer by de bequaemste, om hem in alle de Affaires en Interesten van sijn Kroon en Natie te raden. En by het volstandigh Advys van sodanigen Raedt is sijn Majesteyt geresolveert na desen sijn Koninckrijcken te gouverneren; te samen met het dickmael gebruyck van sijn Grooten Raedt van 't Parlement, 't welck hy acht te wesen de oprechte oude constitutie van sijn Staten en Gouvernement.

Nu, tot te grooter waerdigheyt van desen Raedt, heeft sijn Majesteyt geresolveert, dat het gedurigh getal sal zijn gelimiteert tot dat van 30, en tot haer te grooter Authoriteyt, sullen daer van zijn 15 van sijn Majesteyts Opper-Officiers, welcke by haer Ampten Secrete Raden sullen wesen: En tot de andere 15 wil hy kiesen 10 uyt alle de Rangs van den Adel, en 5 uyt de Communs van dit Koninckrijck, wiens bekende bequaemheden, interest en estime onder de Natie haer sullen houden vry van alle suspitie van eenige misleydinge of verradinge van de trouwe Interesten van 't Koninkrijck, en consequentelijck van hem qualijck te raden.

Derhalven in de eerste plaetse, en om sorg te dragen voor de Kerck, soo wil sijn Majesteyt hebben d'Aerts-Bisschop van Cantelberg en de Bisschop van Londen, die in der tijdt sullen zijn; en, om hem wel te informeren in 't gene de Wetten aengaet, den Lord Cancelier en eene van de Lords Hooft-Justiciers; voor de Vloot en Magasijnen (waer in bestaet de Hooft-stercke en verseeckertheyt van het Koninckrijck) den Admirael en Meester van 't Canon; voor de Thesaury, den Thesaurier en de Cancelier van de Exchequer (of soo eenige van die Ampten werden bedient by Commissie, dan sal den eersten Commissaris de plaetse waer nemen); de rest van de 15 sullen wesen den Lord Grooten Zegelbewaerder, den Meester van de Paerden, den Lord Hofmeester, den Lord Kamerling, den Stalmeester en de twee Secretarissen van Staet: En dit sullen alle de Officiers zijn van het Koninckrijck, aen welcke de Waerdigheyt van Secreten Raedt sal zijn geannexeert; de andere heeft sijn Majesteyt oock geresolveert, en hoopt, dat hy niet qualijck heeft verkosen: daer by sijn Majesteyt voor heeft te nemen sodanige Princen van sijn Bloet, als hy ter eeniger tijdt sal roepen tot sijne assistentie, zijnde hier ten Hove: Een President van den Raedt, wanneer hy sulckx nodig sal vinden, en den Secretaris van Schotlandt, als eene sodanige hier sal zijn, maer dese onseecker wesende, soo reeckent hy die niet by het gedurig getal van 30, dat noyt geëxcedeert sal werden.

En om de wegh te banen voor desen nieuwen Raedt, soo heeft sijn Majesteyt geresolveert de oude te dissolveren, gelijck deselve dissolveert by desen, en van dese tijdt af excuseert hy U verdere verschijninge alhier, maer met sijn gerepeteerde Dancksegginge voor uwen dienst tot noch toe, en met de verseeckering van sijn satisfactie, soo verre voor U, dat niet van U gescheyden soude hebben, als om de wegh te banen voor de nieuwe constitutie, die hy acht te wesen, soo in getal als verkiesinge, de bequaemste en nodigste voor het gebruyck, dat hy voor heeft. En also de meeste van U hebben Officien in sijn dienst, en yder van U een particulier gedeelte in sijne gonst en goede opinie, so begeert hy, dat gy wilt continuëren in die te exerceren, en hem te dienen met deselve vlijt en goede affectie,

als

als gy tot noch toe hebt gedaen, en in confidentie van sijn Majesteyts genegentheyt tot U, en waer van gy Testamonien sult ontfangen in andere voorvallen.

Derhalven op de tegenwoordige dissolutie van desen Raedt, soo appoincteert en beveelt sijn Majesteyt alle dese Officiers, die hy heeft genomineert, hem morgen ochtend ten 9 uren alhier te verwachten als sijnen Secreten Raedt, te samen met die andere Personen, welcke hy voor heeft te maecken tot het volle getal, en aen yder van welcke hy alrede particuliere Brieven ten dien eynde heeft getekent, en beveelt den Lord Cancelier, dat de selve voort afgesonden werden, 't welck is de form, die hy voor heeft te gebruycken, en dat die namaels sullen geteyckent werden in den Raedt, soo dat niets sal gedaen werden sonder Advys in de Verkiesinge van eenig Persoon, tot een Ampt van soo groote Waerdigheyt en importantie van het Koninckrijck.

Namen van de Heeren van sijn Majesteyts Secreten Raedt.

Sijn Hoogheyt Prins Robbert.	*out.*
William, Lord Aerts-Bisschop van Cantelbergh,	*out.*
Heneage, Lord Finch, Lord Cancelier,	*out.*
Anthony, Grave van Shaftsbury, Lord President van den Raedt,	*nieuw.*
Arthur, Grave van Anglesey, Lord Secreten Zegel-bewaerder,	*out.*
Christoper, Hertog van Albemarle,	*out.*
James, Hertog van Monmouth, Meester van de Paerden.	*out.*
Henry, Hertog van Nieukasteel,	*out.*
John, Hertog van Lauderdale, Secretaris van Staet, voor Schotlandt,	*out.*
James, Hertog van Ormont, Lord Hofmeester van de Huyshoudinge,	*out.*
Charles, Lord Marquis van Winchester,	*nieuw.*
Henry, Lord Marquis van Worcester,	*out.*
Henry, Grave van Arlington, Lord Kamerling van de Huyshoudinge,	*out.*
James, Grave van Salisbury.	*out.*
John, Grave van Bridgewater,	*out.*
Robert, Gravè van Sunderlandt, eene van sijn Majesteyts principale Secretarissen van Staet,	*out.*
Arthur, Grave van Essex, eerste Lord Commissaris van de Thesaury,	*out.*
John, Grave van Bathe, Stalmeesteer.	
Thomas, Lord Vicómte Falconberg,	*out.*
George, Lord Vicomte Halifax,	*nieuw.*
Henry, Lord Bisschop van Londen,	*out.*
John, Lord Roberts,	*nieuw.*
Denzill, Lord Holles,	*nieuw.*
William, Lord Russel,	*nieuw.*
William, Lord Cavendisch,	*nieuw.*
Henry Coventry, Esq. eene van sijn Majesteyts principale Secretarissen van Staet,	*out.*
Sir Francis North, Ridder, Lord Hooft-Justicier van de gemene Pleytbank,	*nieuw.*

Sir

Sir Henry Capel, Ridder van 't Bath, eerste Commissaris van d'Admiraliteyt,
Sir John Ernley, Ridder, Cancelier van de Exchequer, *out.*
Sir Thomas Chicheley, Ridder, Grootmeester van d'Artillery, *out.*
Sir William Temple, Baronnet, *nieuw.*
Eduard Seymour, Esq. *out.*
Henry Powle, Esq. *nieuw.*

Des anderen daegs / zijnde den eersten Mey / den Koning wesende gekomen in sijn Raedt / alwaer de voorsz. Heeren mede compareerden / en den Eed als Secrete Raets-heeren afgeleyt hebbende / hebben sy vervolgens haer plaets genomen / en heeft sijn Majesteyt als-doen verklaert / dat hy voor had te stellen Sr. Henry Capel / Ridder van 't Bath; Daniel Finch / Esq.; Sr. Thomas Lee / Sr. Humphrey Winch / Sr. Thomas Meeres / 3 Baronets; Vaughan en Hales / Esquires / tot de bedieninge van het Officie van Lord Hoogen Admirael van Engelandt: En sijn Majesteyt wesende vervolgens gegaen in 't Huys van de Lords in sijn Koninckliicke Klederen / en de Communs aldaer mede gekomen zijnde / soo heeft sijn hoogh-gedachte Majesteyt haer believen aen te spreecken als volgt.

Mylords en Edelen.

ICk oordeele het te vereyss, dat ick U berichte, wat ick desen dagh hebbe gedaen, 't welck is, dat ick heb opgestelt een nieuwen Secreten Raet, waer van het gedurigh getal noyt van 30 sal excederen. Ick hebbe verkoren sodanige Personen, als waerdig en bequaem zijn, om my te adviseren, en ben geresolveert in alle mijne wichtige en importante affaires, benevens het Advys van mijn grooten Raedt in 't Parlement (met het welck ick seer dickmael sal raedplegen) het Advys te nemen van desen Secreten Raedt. Ick konde soo grooten veranderinge niet maecken, sonder de beyde Huysen des Parlements daer van kennisse te geven: En ick begeere, dat gy U selven hartelijck wilt appliceren tot die dingen, welcke tot het beste en verseeckertheyt van het Koninckrijck nodigh zijn, en dat geen tijdt daer in verloren magh gaen.

Dit veranderen van des Conings Raedt gaf onder veele hoope / dat de Affaires vervolgens met meerder eendracht souden werden bestiert / te meer / om dat onder dese / tot Raden verkoren / Heeren waren / die men meynde / dat tot noch toe de contrarie Partye van 't Hof hadden gedragen / en nu / als voornaemste Leden van des Conings Raedt / alles souden helpen bestellen soo als het beste van 't algemeen soude vereyssen; maer dese verwachtinge heeft weynig gevolg gehad / alsoo die Heeren / of eenige van die / namaels hebben getoont niet al te wel te vrede te wesen.

Het Lager-Huys is ondertusschen voort gevaren om de nodige ordre te stellen tot afdanckinge van de Militie / ordonnerende de Ridders Gerard en Player / nevens de Colonellen Whitley en Birck / om de Betalinge te doen.

Daer was al over lange tot Londen voor seer nadenckelijck opgenomen/ dat men soo dickmael Branden vernam/ en nu in 't begin van Mey wierdt een Dienstmeyt/ genaemt Elisabeth Arley/ daer over gevat/ als sulckx al willens en met studie in haer Meesters huys gedaen hebbende; sy bekende het selve/ en wees aen eenen Stubs/ die haer daer toe soude hebben gebracht/ met belofte van 5 Ponden Sterlings: welke daer op mede gevat zijnde/ 't selve beleedt/ en seyde van eenen Guifford/ een Paepse Priester/ daer toe gebracht te zijn/ uyt welcke hy seyde verstaen te hebben/ dat 'er noch een groot Desseyn van de Roomsse onder handen was/ en dat de Coning van Vranckrijck daer toe soude helpen/ &c. 't Selve wierdt lichter geloofst als de waerschijnlijckheyt meriteerde/ weshalven het Lager-huys Pardon voor dese 2 Persoonen/ die 't selve hadden beleden/ versocht/ en dat den Coning by een Proclamatie alle Roomsse 20 mijlen buyten de Stad Londen wilde doen vertrecken/ ook Guifford en andere doen apprehenderen; en eyndeling/ Pickering en andere Paepse Priesters/ die gehangen en gecondemneert waren/ doen executeren. De 3 eerste versoecken consenteerde den Coning/ maer 't laetste wierdt gedilayeert/ alsoo sijn Majesteyt seyde/ dat altijt teer over saecken/ die bloedstorten aengingen/ was geweest/ en dat sulcx sijn Onderdanen niet onaengenaem behoorde te zijn/ doch dat de saeck nader overleggen soude.

Ondertusschen begonde het selve Huys te komen aen die dingen/ welcke de vast-stellinge van de Religie belangde/ en daer onder overleg te nemen/ om de Successie van de Kroon niet te laten vallen op een Rooms Prins/ en/ om duydelijck te spreecken/ op den Heere Hartog van Jorck/ als daer 't selve by haer meest op sag/ daer in de animositeyten toenemende/ soo sommige meynen noch uyt particuliere resentimenten/ is den Coning/ om hier in eenige moderatie te brengen/ den 9 Mey in 't Hooger-huys gekomen/ en 't Lager-huys daer insgelijckx comparerende/ heeft haer beyde aengesprocken als volgt.

Mylords en Edelen.

HEt Saysoen van dit Jaer is soo verre geavanceert, dat ick het nodigh heb geacht U in gedachten te brengen 3 particuliere saecken, als 1. de vervolging van 't Verraet: 2. de Afdanckinge van de Armee; en ten 3. de voorsieninge van een Vloot tot onse gemeene securiteyt. En om U te tonen, dat terwyl gy uw gedeelten toebrengt, mijne gedachten niet qualijck geëmployeert werden, maer dat het is mijn gestadige sorge, te doen alle dingen, die uwe Religie mogen preserveren, en die verseeckeren voor 't toekomende in alle voorvallen, soo heb ick bevolen aen Mylord Cancelier, om U eenige particulariteyten voor te slaen; 't welck ick wil hopen een blijck sal zijn, dat in alle dingen, die de publijcke securiteyt raecken, ick uwen yver niet sal navolgen, maer geleyden.

Daer op den Cancelier vervolgde.

Mylords

Mylords en ghy Ridders, Stedelingen en Burgers van 't Huys der Gemeente.

DE Koninckliјcke sorge, welcke sijn Majesteyt heeft genomen voor de generale rust en satisfactie van alle sijne Onderdanen, is nu noch meer evident by dese nieuwe en versse instantien, welcke ick last hebbe U te ontvouwen: Sijn Majesteyt heeft geconsidereert by hem self, dat het niet genoeg en is, dat uwe Religie en Vryheyt verseeckert is, gedurende sijn eygen Regeeringe; maer hy gedenckt schuldigh te zijn aen sijn Volck, soo veel als hy vermagh te doen, dat dese Zegeningen mogen over-gebracht werden tot uwe posteriteyt, en soo wel voor haer verseeckert, dat gene Successie in de Na-Eeuwen machtig magh zijn, om de minste alteratie te maecken. En derhalven, gelijck sijn Majesteyt dickmael in dese Plaets heeft geseyt, dat hy vaerdig is, om te consenteren alle Wetten van dien aert, nochtans soo, dat de selve niet en altereren de afdalinge van de Kroon in de rechte Linie, en niet vernietigen de Successie, heeft nu bevolen dit breeder te ontvouwen. En tot dien eynde, dat het nooyt magh wesen in de macht van eenigh Papist, indien de Kroon op hem valt, om te maecken eenige veranderinge, of in de Kerck of in den Staet, soo is my belast U te seggen, dat sijn Majesteyt wel wil, dat'er voorsieninge gemaeckt werdt: Eerst, om te distingueëren een Paeps van een Protestantse Successeur, en dan soo te limiteren en te omschryven de Authoriteyt van een Paeps Successeur in de volgende voorvallen: Eerst, ten opsichte van de Kercke, soo is sijn Majesteyt te vreden, dat'er sorge werdt gedragen, dat alle Kerckelijcke en Geestelijcke Benefitien en Promotien, die by de Kroon vergeven werden, in sodanigen maniere geschiede, dat wy verseeckert mogen zijn, dat de Besitters alsints sullen zijn van de Godvruchtigste en geleertste Protestanten: En dat geen Paepse Successeur, soo lang hy soo continueert, macht sal hebben om sodanige Possesseurs te controlleren. En ten opsicht van den Staet en het Civile gedeelte van het Gouvernement, gelijck daer alrede in is voorsien, dat geen Papist kan sitten in een van de Huysen van 't Parlement, soo behaegt het oock den Coning, dat'er in voorsien werdt, dat'er noyt een Parlement magh gebreecken, als den Coning sal komen te sterven, maer dat het Parlement, als-dan in wesen zijnde, onbindelijck sal mogen continuëren voor een competente tijdt; of zijnde als-dan geen Parlement in wesen, dat dan het laetste Parlement, 't welck te voren was geweest, weder sal vergaderen, en sitten een competente tijdt, sonder eenige nieuwe Beroepinge of Verkiesinge. En gelijck geen Papist, volgens de Wet, eenige verseeckerde plaets sal hebben, soo is den Coning te vreden, dat'er werdt voorsien, dat geen Lords of andere van den Secreten Raedt, noch Rechters van de gemeene Wet of van de Cancelery in eenige tijt, gedurende de Regeringe van eenig Paepse Successeur, sal werden in of afgeset, als by de Authoriteyt van 't Parlement, en dat sorge gedragen werde, dat niet als suyvere Protestanten mogen zijn Rechters van Vrede. Ten opsicht van de Militie, wil den Coning mede, dat geen Lord Luytenant, of Deputy Luytenant, noch genigh Officier op de Vloot, gedurende de Regeringe van eenigh Paeps Successeur, sal aen of afgeset werden, als elck by de Authoriteyt van 't Parlement, of van sulcke Persoonen, als het Parle-

ment sodanigen Authoriteyt sal toebetrouwen. 't Is hart een andere Verbintenisse te inventeren, om te leggen op een Paepse Successeur, geconsidereert hoe veel de Inkomst van den Successeur sal dependeren aen 't Consent van 't Parlement, en hoe onmogelijck het is Gelt te lichten sonder dat Consent: maer indien eenig ander ding de Wijsheyt van 't Parlement mocht voor-komen, 't welck noch verder soude konnen versekeren de Religie en Liberteyt tegen een Paepse Successeur, sonder te vernietigen het Recht van de Successie self, soo sal sijn Majesteyt vaerdigh zijn om dat te consenteren. Soo sorgvuldig is den Coning voor uwe versekertheden, en indien hy konde bedencken eenig ding meer, dat U of ontbreeckt of gy wenscht, om U geluckig te doen werden, hy wilder sijn werck van maken, om het voor U te effectuëren. Godt Almachtig continuëre lang dese gezegende Eendracht tusschen den Coning en sijn Parlement en Volck.

't Hooger-Huys resolveerde den Coning daer over te bedancken / maer het Lager-Huys heeft sulckx in twijffel getrocken/en is oock vervolgens gekomen tot het ontwerpen van een Acte tegens den Heer Hartog van Jorck; hoe uytsporig die veele oordeelden/ sullen wy niet verhalen / maer de selve is nevens andere saken in Engelant gedruckt/en seer gemeen alom gedivulgeert/luydende als volgt.

Acte, raeckende den Heer Hartog van Jorck.

ALsoo de Koninckrijcken van Engelandt en Yrlandt door een wonderlijcke voorsieninge Godts zedert verscheyde Jaren van de Dienstbaerheyt en Superstitien des Pausdoms verlost zijn, waer door de Koningen van hare Souveraine Authoriteyt berooft werden, daer mede, dat de selve d'Onderdanen van de getrouwigheyt, die sy aen hare wettige Souverainen schuldig zijn, ontsloeg en ontslaet, en dat henlieden, door gewaende Absolutien, van alle Eeden en alle Verbintenissen tot de getrouwigheyt vry spreeckt, en de Gronden van de Christelijcke Religie, door verscheyde gevaerlijcke Superstitien en Leer-stucken, t'eenemael vernietigt en omgeworpen heeft: Dat oock mede, niet tegenstaende de Wetten en Statuten van dit Koninckrijck, die de Papery, uyt oorsaeck van de gevaerlijcke Leere en goddelose Aenslagen van die geene, die professie daer van maecken, op den Persoon en het Leven van hare ware en wettige Souveraine Koningen en Coninginnen van dese Koninckrijcken, al over langh verfoeyt en veroordeelt hebben de Emissarissen, Priesters en andere Luyden van de Paus van Romen, tegens de bekende en publijcke Wetten van dit Koninckrijck, dagelijcx in groot getal in het selve komende, zedert verscheyde Jaren herwaerts, soo door hare Duyvelsse practijcken en intrigues, als door den raedt en assistentie van diverse uytheemsse Princen en Prelaten, bekende Vyanden van dese Natie, een schrickelijcke en gruwelijcke Conspiratie hebben gesmeed en aengevangen, om de geheyligde Persoon van sijne Majesteyt te vermoorden, om te brengen, de oude Regeeringe van desen Staet om te keeren, de Protestantse Religie uyt te roeyen, en alle die gene, die daer een oprechte professie van maecken, van 't Leven te beroyen: En dat sy, om dat verfoeyelijck voornemen soo veel te beter in 't werck

werck te stellen, en de Booswichten, die het selve aengenomen hadden uyt te voeren, te meer te encourageren, Jaques, Hertog van Jorck, en presomptive Erfgenaem van dese Kroonen, trouloosliјck misleyt en in de Communie van Romen gelockt hebben, mitsgaders daer toe gebracht, om in verscheyde Negotiatien met den Paus, Cardinalen en sijne Nuntien, tot voortsettinge van de Roomsse Religie en Interessen, te treden, en tot dien eynde de macht en het vermogen van de Koning van Vranckrijck, tot merckelijck gevaer van dit Koninckrijck, hebben aengesocht, op dat dese Kroonen, komende op een Paepse Successeur, en door de bystant van uytheemsse Princen ondersteunt werdende, sy alsoo in hare eerlose en verfoeyelijcke voornemens souden konnen reüsseren: En eyndelijck, gemerckt het Parlement van Engelandt, conform de Wetten van dat Koninckrijck, om wichtige en pregnante redenen, en tot welstant van 't gemeen, de Successie van de Kroon anders als de selve volgens den ordinairen loop soude geweest zijn, onlangs heeft gedisponeert en gelimiteert, nimmer soo veel oorsaeck kan hebben, om sijn Authoriteyt dien aengaende, als by dese occasie, extraordinair te gebruycken, als een Wet, vast gestelt by Authoriteyt van sijn Majesteyt, volgens het Advys en Consent van de Wereltlijcke, Geestelijcke Heeren en de Gemeente in 't Parlement vergadert, en by Authoriteyt van 't geseyde Parlement, gelijck by desen werdt geënacteert, dat Jaques, Hertog van Jorck, van Albanien en Ulster, notoirlijck van d'Anglicaensse Kerck afgegaen zijnde, en de Roomsse Religie openbaerlijck geprofesseert en aengenomen hebbende, 't welck de Geboorte en het Leven aen die Helsse en Duyvelsse Conspiratie, die door de genadige voorsieninge Godts gelucklijgh aen den dagh gebracht is, gegeven heeft, sal werden geëxcludeert en verklaert inhabil en incapabel, gelijck hy by desen voor altoos werdt verklaert inhabil en incapabel om de Keyserlijcke Kroon en Regeeringe deser Koninckrijcken, en van alle de Landen, Staten, Territorien, &c. de welcke onder het Gezag van sijne Majesteyt alreede zijn, of hier namaels sullen komen, te besitten, genieten, hebben, houden of ontfangen, als mede te genieten eenige Titulen, Rechten, Praerogativen en Inkomsten, jegenwoordig van de gem. Kroonen dependerende, of die daer van hier namaels sullen komen te dependeren: En dat, ingevalle sijn Majesteyt sigh van de gemelde Kroonen vrywilligh quam te ontslaen, of sonder Nasaten van sijn Lichaem ('t welck Godt lang beware) te sterven, de meergedachte Kroonen en Regeeringe deser Koninckrijcken, mitsgaders van alle de Landen, Staten, Territorien, &c. de welcke reeds onder 't Gezag van sijne Majesteyt zijn, of in 't toekomende daer onder sullen komen, als mede alle de Titulen, Rechten, Praerogativen en wettige Inkomsten der gemelde Koninckrijcken, sullen komen en neder-dalen op den Persoon, die de Successie wettelijck sal toebehoren, en die men sal weten, dat altoos een oprechte en authentijcke professie van de Protestantse Religie, gelijck de selve by de Wetten van dit Koninckrijck vast gestelt is, gedaen sal hebben, even al of gedachte Hertog van Jorck overleden was, en dat alle en ygelijcke Acte van Souveraine Macht en Authoriteyt, die den geseyden Hertogh van Jorck t'eenigen tyde soude mogen komen te doen, voor nul, en als Misdaden van gequetste Majesteyt by desen publijckelijck wer-

 den

den verklaert, en als sodanig te moeten werden gestraft. En alsoo de vrede, veyligheyt en gerustigheyt van dit Koninckrijck van de nakominge van dese tegenwoordige Wet t'eenemael dependeert, soo sal over sulckx insgelijckx by de gem. Authoriteyt werden geënacteert, dat indien iemant op eenigerhande wyse of t'eenigen tyde gedurende het Leven van sijn Majesteyt (die Godt beware) of na een vrywillige ontslaninge of overlyden van hooggemelde sijne Majesteyt, eenige hulp, raedt, daedt of bystant aen de gemelde Hertog van Jorck (den welcken een eeuwigen Vyant van dese Koninckrijcken en Regeeringe, 't zy binnen of buyten dit Koninckrijck is, en daer voor moet gehouden werden) komt te verleenen, of eenige correspondentie met hem houden, of oock tracht en voorneemt hem in 't een of 't ander der gemelde Koninckrijcken of eenige van der selver Territorien te doen weder komen, of gedurende het Leven van sijn Majesteyt tot oprechte en wettige Successeur van hoog-gem. sijne Majesteyt, of apparente en presomptive Erfgenaem der gemelde Koninckrijcken te doen uytroepen en verklaren, of na een vrywillige ontslaninge of overlyden van den tegenwoordige regerende Coning, hem tot Coning, of als een wettigh Recht tot de Kroonen en Regeeringe der gemelde Koninckrijcken van Engelandt en Yrlandt hebbende, publiceert, proclameert en verklaert, of by monde, by geschrift of gedruckte verseeckert en staende hout, dat de gemelde Hertogh eenig Recht tot de Kroon en Regeeringe deser Koninckrijcken is hebbende, en daer van door Bewysen of de Verklaringe van twee of meer geloofwaerdige Getuygen werdt overtuygt, sodanigen een als misdadig aen gequetste Majesteyt verklaert, en in dier voegen oock gevonnist sal werden. En alsoo in gevalle gedachte Hertog van Jorck binnen dese Koninckrijcken, of eenige Staten en Territorien van dien, weder quam, de geseyde wederkomst swaere onheylen onfeylbaerlijck na sigh soude slepen, en onuytsprekelijcke Oorlogen, doodslagen en rampen souden veroorsaecken, de welcke ged. Hertog binnen dese Koninckrijcken, of eenige Territorien van dien, weder komende, over sulckx moet werden gepresumeert op de geseyde Koninckrijcken te willen doen komen: sal mede werden geënacteert, gelijck oock by desen werdt geënacteert, dat indien gedachte Hertogh in eenige der geseyde Koninckrijcken komt of weder keert, hy als een misdadige van gequetste Majesteyt sal werden verklaert, gelijck hy by dese jegenwoordige verklaert werdt: En werden allerhande Persoonen by desen versocht en geauthoriseert, den gemelden Hertogh tot dien eynde te apprehenderen, en sijn Persoon in hechtenisse te stellen; en in cas hy of sijne Adherenten eenigh wederstant bieden, hem en haer met kracht van Wapenen te vermeesteren en gevangen te stellen.

Waer uyt men sien kan/hoe verre de drift daer is gegaen/hoewel sulcx by dit Ontwerp tot noch toe is gebleven.

De Grave van Danbys saeck gaf aen het Parlement het meeste werck; als geseyt/hy was den 4 Mey/op den selven dagh als den Lord Bellasis/aen 't Hooger-Huys verscheenen/ en had aldaer sijn Defensie overgegeven tegens de Beschuldigingen/die wy al te voren hebben gestelt/seggende daer in t'eene-

mae

mael op het Pardon des Konings / versoeckende aen 't voorsz. Huys / dat het selve mocht aengenomen werden; en alsoo, uyt krachte van dien, van alle de Crimen, daer hy mede beschuldigt was, gequiteert en ontslagen. Maer dit gecommuniceert zijnde aen 't Lager-huys / soo oordeelde dat het geseyde Pardon / als te voren al is gesept / noch goet noch valide / en derhalven begeerde / dat het Hooger-huys / als Rechters / hem daer over te recht soude stellen; voor-wendende / dat sulcx behoorde te geschieden voor dat d'andere vijf Lords souden voort-gebracht werden / als oordeelende / dat het wijsen van Vonnissen vergeefs soude zijn / indien den Coning met een Pardon alle de selve soude konnen te niet doen: En dit wiert met soo grooten yver gedreven / dat den 13 Mey 't Lager-huys in 't Hooger-huys quam / en aldaer de volgende Boodschap door haren Spreecker liet doen.

MYLORDS.

WY de Ridders, Stedelingen en Burgers in 't Parlement vergadert, zijn hier boven gekomen in de name van ons self, en uyt de naem van de gantsche Gemeente van Engelandt, om Justitie te begeeren tegens Thomas, Grave van Danby, welcke van haer voor u Lordschaps is beschuldigt van hoogh Verraet en diversche Crimina en Wandebvoiren, waer tegens hy staet op sijn Pardon, welck Pardon sy verstaen dat onwettelijck en nul is, en derhalven eysschen van u Lordschaps dienvolgens Justitie.

En aldus waren beyde Huysen des Parlements van verscheyden insichten; ende resolveerde het Hooger-huys de 5 gevangen Lords op den 16 Mey te recht te stellen / latende dat aen 't Lager-huys weten / om dat het selve als-dan hare Beschuldingen tegen de selve soude doen-proberen: en versochten aen sijn Majesteyt / dat een Opper-Hofmeester of Seneschael soude willen nomineren / om soo wel in de te rechtstellinge van den voorsz. Grave / als de gemelde Lords / in 't Hooger-huys te presideren; maer dit behaeghde 't Lager-huys mede niet / 't welck begeerde / dat / voor men verder ging / Commissarissen soo wel van 't een als 't ander Huys te samen souden komen / om te overleggen wat methode van procederen men soude gebruycken / te meer / alsoo 't selve vermeynde / dat geen Opper-Hofmeester daer toe van noden was: maer 't Hooger-huys wilde eerst tot geen Conferentie daer over verstaen / alsoo oordeelde / dat dit een saeck was die haer alleen toe-quam: 't geen by 't Lager-huys niet al te wel opgenomen wierdt / als achtende / dat beyde de Huysen beter correspondentie behoorden te houden / en dat tegens de gemeene Vyanden van de Kroon; immer liet aen 't Hooger-huys seggen / dat voor de methode van procederen was vast gestelt / sy niet gesint waren haer verder met de rechtvoorderingh te bemoeyen: maer op van het Hooger-huys toestont / dat sy 12 Commissarissen souden stellen / om met die van 't Lager-huys in Conferentie te treden.

In 't midden van dese debatten dede den Koningh aen 't Lager-huys door

Mr.

Mr. [illegible] dat sijn Majesteyt al met den aenvang van haer Vergaderinge en sedert noch haer hadde indachtig gemaeckt, hoe nodig het was een Vloot van dese Somer noch in Zee te brengen: dat het Saysoen, om te equiperen, al verre was verlopen, en de Naburen in hare preparatien verder waren als zy: Soo dat niet konde nalaten haer te erinneren, dat doch daer sorge voor wilden dragen, en te meer, om dat de Vloot uyt de Straet dagelijckx stont thuys te komen, daer aen men seer veel ten achteren was; willende onschuldigh zijn van alle de quade gevolgen, [illegible] souden konnen komen by gebreck van een Vloot in die tijdt in Zee te hebben; achtende dat men dese saecke om geen andere [illegible] uyt te stellen.

Maer 't voorsz. Huys delayeerde echter voor 8 dagen daer over te besoigneeren, en ving weder hare voorgaende debatten aen.

De Commissarissen, soo van 't Hooger- als Lager-huys, quamen te samen, en daer wierdt by die van 't laetste swarigheyt gemaeckt over de Commissie van den Opper-Hofmeester, en dat de Geestelijcke Heeren in de rechtstellinge souden present zijn. Op 't eerste antwoorde de Lords, dat sy voor dat mael alleen een Hofmeester souden hebben, sonder te meenen dat sulcx juyst van noden was; en wat de Geestelijcke Heeren aenging, dat die recht hadden te blijven sitten, tot dat het op 't pronuncieren van de Sententie des doodts aenquam. Op 't eerste begeerden die van 't Lager-huys, dat eenige veranderinge, over een komende met de voorsz. verklaringe, in de Commissie van den voorsz. Hofmeester, soude werden gemaeckt; 't welck licht wierdt toegestaen: maer het tweede konden de Lords niet consenteren, namentlijck, dat de Geestelijcke Heeren over den gevangen Grave en Lords niet en souden mogen sitten, en dat, als voren is gedacht, den Grave eerst soude te recht gestelt moeten werden, en daer na de Lords.

Den 26 Mey resolveerde van het Hooger-huys met het te recht stellen van de Lords op den 6 van Junv voort te gaen: waer op de Geestelijcke Lords versochten vryheyt van haer als dan te absenteren, mits behoudens haer recht: 't Geen het Lager-huys soo niet en verstont, als blijvende sustineeren, dat de Geestelijcke niet beweegt waren te sitten over saecken die Bloedt aengingen, en dat men de Lords niet en most te recht stellen voor de Grave van Danby, of dat sy [illegible] niet en souden verschijnen: En gaven op den 5 Juny haer Redenen daer van aen 't Hooger-Huys over, doende daer by een verhael van 't gene omtrent de voorsz. Conferentie was gepasseert, en [illegible] de Redenen als volgt.

1. NAdemael uw Heerlijckheden ontfangen hebben des Grave van Danbys Defensie van Pardon, met een seer lange en ongewone protestatie, waer mede hy sijn Majesteyt [illegible] valse voorgeslagen, als of sijn Majesteyt [illegible] hooghe last gegeven, [illegible] bevolen of toegelaten hadde, en voornamentlijck de onderdruckinge en discourageringe van de ontdeckinge van 't Verraet, [illegible] trachten om een Arbitrairen Tirannique wyse van Regeeringe

ringe in te voeren; 't welck dient tot een schandael voor sijn Majesteyt, streckende om sijn Persoon en Regeeringe verhaet voor sijn Volck te maecken; waer tegens de eerste en voornaemste sorge van beyde de Huysen behoorde te wesen sijn Majesteyt te vindiceren, met over den voorsz. Grave justitie te doen.

2. Een Pardon op te setten tot een belet van beschuldiging, vernielt 't geheele gebruyck en effect van beschuldigingen: En soo dit stuck toegestaen wierdt, of in twijffel getrocken, soo soude het geheelijck discourageren, om eenige Beschuldiginge voor 't toekomende in te brengen: En daer door soude de voornaemste Instellinge tot behoud der Regeeringe (en by gevolge de Regeeringe selve) verdestrueert werden. En derhalven behoort de saeck van den voorsz. Graef (de welcke by gevolge alle Beschuldigingen aengaet) gedetermineert te werden, voor die van de voorsz. 5 Heeren, 't welck maer haer particuliere saecke is.

En sonder veel authoriteyten van hooger outheyt op te halen, versoecken de Communs uw Heerlijckheden, om (met de selve aendacht als sy doen) op die Declaratie te mercken, de welcke die uytsteeckende Vorst, Coning Carolus de I. van godzal. gedachtenisse, deswegen gemaeckt, heeft in sijn Antwoort op de 19 Propositien van beyde de Parlements-Huysen, waer in hy vast stellende yder stuck van dese gereguleerde Monarchie, zeyt: *den Koningh, het Hooger-huys en 't Lager-huys hebben elck bysondere Privilegien.* En onder dese, die den Coning toebehoren, rekent hy *de macht van te pardonneren.* En na de verhalinge van dese en sijn andere Voor-rechten, gaet sijn voorsz. Majest. dus voort: *Wederom, dat den Prince dese hooge en gedurige Macht niet gebruycken mag tot schade van die gene, om welckers beste hy de selve heeft, en by de naem van de publijcke noot niet mag gebruycken tot voordeel van sijn private Favoriten en Navolgers, en tot schade van sijn Volck; so wort het Lager huys (zijnde een voortreffelijcke Behoudster van de Vryheyt, &c.) alleenlijck toebetrout d'eerste Propositien, aengaende het lichten van Gelt, en de Beschuldiging van die gene, de welcke tot haer eygen voordeel, hoewel opgepronckt met eenig surreptivelijck verkregen Bevel des Konings, die Wet gebroocken hebben, de welcke hy verbonden is (als hy 't weet) te beschermen, en tot welckx bescherminge sy verbonden waren hem te raden, of ten minsten hem tot het contrarie niet te dienen. En de Heeren, zijnde de macht van te vonnissen toebetrouwt, zijn een voortreffelijck Schutsel en een Dijck tusschen den Prince en 't Volck, om malkander by te staen tegens eenige indracht van de andere, en door een rechtvaerdigh oordeel de Wet te onderhouden, de welcke behoort een regel voor elck van de drie te zijn, &c. Derhalven is de Macht, die wettiglijck in beyde de Huysen ingestelt is, meer dan genoegh om het gewelt van tirannye voor te komen en in toom te houden.*

3. Eer voor het Huys der Gemeente is recht gedaen over dese Defensie van Pardon, magh het met recht en reden vreesen, dat de geheele Justitie van 't Koninckrijck in de saeck van de vijf Heeren door diergelijcke Pardons belet en te niet gedaen sal werden.

4. Beschuldigingen zijn in kracht de stem van elck particulier Onderdaen van dit Koninckrijck, roepende tegens verdruckinge, waer door elck Litmaet van dat Lichaem gelijckelijck gequetst is: En het soude een werck van een quaet gevolg

wesen, dat de algemeenheyt des Volckx gelegentheyt geduriglijck souden ontfangen, om voor 't uytterste gevaer van de Kroon bevreest te zijn, van de welcke sy van rechts wegen beschermige verwacht.

5. De Communs hebben Articulen van Beschuldiginge tegens den voorsz. Graef ingebracht, voor eenige tegens de andere vijf Heeren, en Vonnisse op dese Articuls begeert: waer op uwe Heerlijckheden hebben gestelt, dat het Proces van den voorsz. Graef soude voorgaen, voor dat van de andere 5 Heeren; maer naderhant dese order om ver gestoten zijnde: soo geeft het groote redenen van twijffel aen 't Huys der Gemeente, en verweckt een groote jalousye in de Gemoederen der Gemeente van Engelandt, dat, als sy voor eerst met het Proces van de voorsz. Heeren sullen beginnen, niet alleen de Justitie in de saeck van dese Heeren sal opgeschort werden, maer oock, dat sy noyt recht ontfangen sullen in de saeck van dese Defensie van Pardon, 't welck van soo een bederflijck gevolgh is voor het geheele Koninckrijck, en een nieuwe inventie om de openbare Justitie in 't Parlement te frustreren.

Dese Redenen en saecken behoorlijck van uw Heerlijckheden overleyt zijnde, twijffelen de Communs niet, of uw Heerlijckheden sullen, aengaende haer Propositien en Proceduren, satisfactie ontfangen: En sullen toestaen, dat de Communs niet behoren noch konnen, sonder haer getrouwigheyt te verlaten, van haer voorgaende stemminge scheyden, die sy uw Heerlijckheden gecommuniceert hebben: *Dat de Geestelycke Heeren geen stem behoren te hebben in eenige proceduren tegens de Heeren in den Tour: En wanneer die materie sal vast gestelt zyn, en de methode van de proceduren geadjusteert, so sullen de Communs gereed zijn om te procederen tot de Gerecht-stellinge van de Grave van Danby (als tegens welcke sy alreede Vonnisse gevordert hebben) en vorder tot de te recht stellinge van de andere 5 Lords in den Tour.*

Maer het Hooger-Huys heeft aen dese Redenen niet gecedeert/ en deswegen geresolveert niet het te recht-stellen van de vijf Lords voor de Grave van Danby op den 6 Juny/ als voren gemelt/ voort te gaen: maer eer wy daer toe komen/ moeten wy noch eenige andere saecken gedencken.

Het was het Lager-Huys geweldigh in de wegh/ dat de Hertog van Lauderdale noch in gunst en Employ by den Koning bleef/ om dat het meynde/ dat die sijn Majesteyt bysonderlijck met sijn Raedt diende/ in saecken/ die haer niet aengenaem waren/ en alsoo heeft het selve op den 19 Mey het volgende Addres aen den Koning gepresenteert.

WY uwe Majesteyts ootmoedigste en getrouwste Onderdanen in het Parlement vergadert, vindende uwe Majesteyts Koninckrijcken geinvolveert in uytsteeckende gevaren en swarigheden, door de boose Desseynen en pernicieuse Raedgevingen van eenige, die geweest hebben in hooge plaetsen van Bewindt en Authoriteyt by u Koninckljck Persoon, contrarie de plicht van hare plaetsen, door haer Authoriteyt en bedervende Raedgevingen, tenderende tot de omkeeringe van de Rechten, Vryheden en Eygendommen van de Onderdanen, en tot

alge-

alterering van d'opgestelde Protestantse Religie, hebbende getracht de Herten van uwe getrouwe Onderdanen van u Maj. en 't Gouvernement te vervremden: onder welcke wy rechte reden hebben te beschuldigen John, Hertogh van Lauderdale, als een Hooft-promoteur van sodanige Raedgevingen, en particulierlijck noch in 't arbeyden en bewercken, om jalousyen en misverstanden te verwecken tusschen u Majesteyts Koninckrijcken Engelandt en Schotlandt, waer door hostiliteyten tusschen de Natien souden hebben konnen volgen en ontstaen, ten waer daer in voorsien wierdt: Derhalven wy uwe Majesteyts getrouwste Onderdanen niet anders als seer sensibel met ontsteltenisse hebben konnen beweegt zijn, van te vinden sodanigen Persoon (niet tegenstaende de gereïtereerde Addressen van 't laetste Parlement) gecontinueert in uwe Raden tot desen tijdt, als de Affaires van het Koninckrijck vereysschen, dat sodanige Personen in de Employementen werden gestelt, die zijn van bekende bequaemheden, intresten en estime by de Natie, en welcke buyten alle suspitie van misgrypinge of verdraeyinge van de Intrest van het Koninckrijck zijn, en die consequentelijck u Majesteyt daer in soo adviseren: Deswegen wy u Majesteyt versoecken, tot het wegh-nemen van de jalousyen, misnoegingen en vreese onder u goede Onderdanen, dat u Majesteyt gonstelijck magh believen te removeren de Hertog van Lauderdale uyt uw Majesteyts Raden in u Majesteyts Koninckrijcken van Engelandt en Schotlant, en van alle Officien en Employ van Bewind, en van u Majesteyts presentie voor altijt.

Maer daer op is niet gevolgt. En ondertusschen quam tydinge uyt Schotlandt van het miserabel ombrengen van Dr. Sharp, Aerts-Bisschop van St. Andrews, 't welck geschiet was op den 13 Mey, soo als hy met sijn Karosse van een Dorp in Fife, genaemt Kennoway, te rugge keerde na de Stadt van St. Andrews, en was gekomen tot omtrent 2 mijlen van de selve Plaets, by een kleyn Dorpje, Magus genaemt, als wanneer den Koetsier eenig Volck te Paerde, haer volgende, vernam, en derhalven vraegde hy den Aerts-Bisschop, of hy niet harder aen soude ryden? Dan die geen quaet duchtende, vont niet goet, dat men sigh buyten noot verlegen soude tonen: maer sijn Dochter, die by hem was, uyt de Karos na dese Personen, die omtrent 10 in getal waren, kijckende, en siende dat sy Pistolen in haer Handen hadden, riep aen de Koetsier, dat hy soude aenslaen; gelijck hy dede, en wende alle devoir aen, om het te ontrijden: maer eenen Balfour van Kinlock, hebbende een seer geswint Paert, reed de Koets voorby, op welcke vergeefs eenige Schooten wierden gedaen, en konnende den Koetsier noch niet raken, alsoo die de Paerden soo dede steygeren, soo quetste hy den Postillion, die op de voorste Paerden reed, en maeckte daer mede dito Paerden onbequaem, om voort te rijden; en ondertusschen quamen d'andere van sijn Geselschap mede tot aen de Koets, alwaer eene met een Vuur-roer op den Aerts-Bisschop schoot, soo hy in de Karosse sat, terwijl d'andere hem met dese Woorden bejegende: Komt er uyt gy snode Dogge, welcke Christum en sijn Kerck hebt verraden, en ontfangt het geen gy hebt verdient voor uwe boosheyt tegen de Kerck van Schotlandt. En

 terwijl

terwijl hy noch in de Koetse was / doorstack hem eene met een Degen [illegible] de Schouder / waer op de rest hem geweldichlijck uyt de Koetse haelde : De Dochter dese mishandelinge siende / trad mede uyt de selve ; en [illegible] Schelmen op de knien, biddende, dat sy haer Vader wilden verschoonen: maer die slogen en smeten haer, terwijl den Primaet met een seer [illegible] Geest tegens haer seyde: Edellieden, ick weet niet dat ick oyt iemant van u beledigt, maer indien ja, soo wil ick het selve repareren, soo als gy self sult begeeren. Waer op sy niet anders antwoorden, als, Gy Schelm en Judas, Vyant van God en sijn Volck, gy sult nu de beloninge hebben van u vyantschap tegen Gods Yolck. Welcke Woorden wierden gevolgt van beide [illegible] andere een open houw 't Oog: hy wilde haer bewegen, dat hy [illegible] en sijn Kap afgenomen hebbende / toonde haer sijn grijse Hayren [illegible] sy al mede niet en wilden verschoonen / dat sy hem dan ten minsten tijdt tot een Gebed wilden geven ; maer haer antwoort was / Dat Godt [illegible], als hy was, niet en soude verhooren. Hy rechte sigh echter op sijn knien, maer [illegible] tegenstaende sy hem Woorde op Woorde geven / en sprack noch dese Woorden, Godt vergeef u alles. Waer mede hy neder-viele en stierf ; [illegible] noch verscheyde Steecken hadden gegeven / uyt bedencken dat hy noch weer bekomen doodt mochte wesen / namen sy den Eed van sijne Dienaers, dat sy aen niemant souden openbaren / wie dit gedaen hadde : waer nae sy [illegible] van dese lieten opnemen / en sy self reden te rugge na [illegible], [illegible]. Dat Judas was gedood : En scheyden daer van malkanderen.

Hier op wierde by den Secreten Raedt in Schotlandt een Proclamatie op den 14 Mey uytgegeven / waer in de schult van 't [illegible] moorden aen de Fanatijcken wierde gegeven / [illegible] staen die Luyden, welcke haer van de publijcke Kercke afsonderen en aparte Velt-vergaderingen hielden : maer dese ontschuldigden haer door [illegible] gende / dat het alleen een actie was uyt een particulier querel of [illegible]. Men beloofde in de voorsz. Proclamatie 10000 Marcken / of 500 Ponden, aen die eenige van de Hantdadige aenbracht : maer door die hoogh [illegible] niemant bekomen.

Het Lager-huys in Engelandt heeft ondertusschen seer getracht om de overige Militie te doen af-dancken / en soude oock gaeren gesien hebben, dat den Koning / tot de gemeene securiteyt / de Trainebands op de been [illegible] konnen: Zijnde ondertusschen soo jalours op het gene van 't Hof quam, dat sy [illegible] eenen Barthey / Schoon-Broeder en Secretaris van de Grave van Danby / begeerden te weten (doende de selve daer toe door haer [illegible]) wat Pensioenen aen eenige Leden van 't Parlement wegens 't Hof waren uytgedeelt zijn / eysschende hem de Registers daer toe af ; maer hy die seggende niet te konnen geven / sonder het behagen van sijn Majesteyt / is in arrest genomen : En sond het Huys self na Withal / om de selve Registers / maer wierden geweygert ; doch ontboden eenen Steven Fox / Penningmeester van [illegible] / voor haer / dan konden met sijn seggen niet veel uyt-rechten. In 't selve Lager-

huys

huys was mede al verscheyde mael gesproken tegens de vreemde Ministers/ en dat die al te liberen toegangh tot den Koningh hadden: waer op sijn Majesteyt/ om haer gerust te stellen/ op den 21 Mey een Resolutie dien aengaende heeft genomen/en aen de uytheemsse Ministers/om haer daer na te reguleren/ toegesonden/ luydende aldus.

Ordre des Konings, gearresteert in sijnen Raedt tot Withal den 21 Mey 1679.

ALsoo in de Maent July 1668 een Reglement op het stuck der Uytheemsse Ministers door de Secrete Raden des Conings vast gestelt is, en gemerckt de Heeren van den gemelden Raedt bespeurt hebben, dat het geseyde Reglement geen effect gehad hadde, of tot nadeel van sijn Majesteyts dienst versuymt was, soo heeft op heden den Coning, in sijnen Raedt sittende, belieft te verklaren en te ordonneren, dat het gemelde Reglement niet alleen vernieuwt, maer oock vermeerdert wierde als volgt.

1. Dat alle d'Ambassadeurs of andere Uytheemsse Ministers, de welcke in dit Hof alrede zijn, of van tijdt tot tijt sullen komen, soo wanneer de selve Audientie van sijn Majest. sullen versoecken, sy het selve ten minsten 's avonts te voren aen den Grooten of Onder-Kamerling van 't Huys des Conings door den Ceremonie-Meester sullen laten weten, om den Coning daer van te informeren, en d'Orders daer op te ontfangen, om te weten, wat tijdt het sijn Majesteyt sal believen tot de gem. Audientie te stellen: en ingevalle den Grooten en Onder-Kamerling beyde absent zijn, sal den Ceremonie-Meester de Orders van sijn Majesteyt ontfangen.

2. Dat alle Ambassadeurs of Uytheemsse Ministers, voorgenomen hebbende Audientie aen sijn Majesteyt te versoecken, des avonts voor de gem. Audientie een schriftelijcke Memorie aen een van de eerste Secretarissen van Staet van sijn Majesteyt, aengaende de saeck, die sy in de gemelde Audientie sullen voorstellen, sullen leveren.

3. Dat geen Ambassadeur of Uytheems Minister de vryheyt sal nemen ter Audientie te komen, of den Coning, over wat saeck, en op wat tijt of plaets het soude mogen wesen, te spreken, ten zy hy het vorenstaende alvorens nagekomen heeft.

4. Belast sijn Majesteyt, dat dit Reglement over al, daer de selve sigh sal bevinden, sal werden nagekomen: Oock begeert en verstaet hy, dat den Ceremonie-meester sigh conform het selve sal reguleren.

Wyders heeft het sijn Majesteyt belieft de eerste Secretarissen van Staet te belasten, dit sijn Reglement aen de Ambassadeurs en Uytheemsse Ministers, die tegenwoordig aen sijn Hof zijn, of die aldaer naderhant sullen komen, in haer Appartementen te communiceren en bekent maken. *Geteekent,*

ROBBERT SOUTWEL.

Daer zijn noch eenige Beschuldingen tegens Mr. Pepijs/ Secretaris van de Admiraliteyt/ en Sr. Deane/ Equipagie-meester/ ingebracht/ even al of die haer Bedieningen niet trouw souden waergenomen hebben; maer het is verdrietigh soo veele particulariteyten te gedencken: doch dat van meerder

geweest was / oordeele dit te wesen / dat het geruchte noch al continuerende / dat de Papisten met het ombrengen van den Koning voort wilden gaen / het Lager-huys geresolveert heeft / Dat sy 't op de Papisten souden wreecken, indien sijn Majesteyt eenige violentie wierdt aengedaen: 't geen sy aen sijn Majesteyt self gingen bekent maecken / met betuyginge / dat alles wilden doen wat dienen mocht tot conservatie van sijn geheyligde Persoon: waer over sijn Majesteyt haer bedanckte.

Den 6 van Juny / den dagh gestelt by 't Hooger-huys / om de vijf gevangen Lords / als / de Grave van Powis / den Lord Stafford / den Lord Bellasis / den Lord Petre en den Lord Arundel of Wardour te recht te stellen / gekomen wesende / soo zijn de selve na 't Hof in Westmunster-hal / tot dien eynde expres bereydt / gebracht / werdende de Bijl (als gebruyckelijck is in sodanige affaires) voor haer gedragen; maer daer gekomen zijnde / wachten eenige tijdt: doch alsoo die van 't Lager-huys niet en verscheenen / die als Beschuldigers souden compareren / en nu dat niet en wilden doen / om dat verstonden / dat de Grave van Danby eerst en alvoren te recht moste werden gestelt / soo heeft men niet konnen voort gaen / maer 't Hooger-huys heeft haer weder na den Tour laten brengen. En aldus de saecken tusschen beyde de Huysen tot het top-punct toe gestegen zijnde / heeft den Koning geresolveert het Parlement te prorogueren tot den 14. 24 Augusti naest volgende; 't welck noch dien selven namiddag ten 2 uren dede met de volgende Aenspraeck.

Mylords en Edelen.

Ick ben in groote hope en verwachtinge geweest, dat dese Sittinge en By-eenkomst groot goet aen 't Koninckrijck gedaen soude hebben, en dat gy eendrachtelijck soud geweest zijn, om het selfde uyt te voeren; maer, tot mijn groot leetwesen, bemercke en bevinde ick, dat daer eenige oneenigheden zijn tusschen beyde de Huysen, en ben bevreest, dat quade gevolgen daer uyt ontstaen souden, ick wete maer een dagh om het selfde te remediëren, en voor het tegenwoordige moogt gy U versceckeren, dat middelertijdt sal betonen oprechtigheyt en sinceriteyt van mijn zyde, gelijck ick U hier voren ontmoet hebbe; en daerom Heer Cancelier gebiede U te doen wat ick U gesegt hebbe.

Waer op den Heer Cancelier voorts seyde.

Mylords, en ghy Ridders, Stedelingen en Burgers van 't Huys der Gemeente.

Het is sijn Majesteyts wille en behagen, dat dit tegenwoordige Parlement is geprorogueert of uytgestelt tot den 14. 24 Augusti naestkomende.

En is het Parlement alsoo geprorogueert.

En dewijl de Gemeente sig alsints interresseerde met het doen van 't Lager-huys / die misschien verkeerde gedachten van dit prorogueren mochte hebben alsoo men seyde / dat de nieuwe Konings Raedt daer over niet en was gehoort / soo dede sijn Majesteyt den Lord Major en Aldermannen by hem komen / be-
lastende /

lastende hen alles / soo veel mogelijck / in stilte te houden / en de Placcaten tegens de Papisten soo strickt als doenelijck te executeeren. Sijn Majesteyt beval oock aen den Advocaet Generael / met de Proceduren tegen de Gevangens / uytgenomen de Lords / voort te gaen. Daer warender eenige / die over dit prorogueren voor moeyten bevreest waren / en dat het Parlement niet soude hebben willen scheyden / maer alles ging buyten haer gissinge stil en vredigh toe / soo dat sijn Majesteyt resolveerde met de Hof houdinge na Windsor te vertrecken / en sigh aldaer te diverteren.

Maer eer sijn Majesteyt noch derwaerts vertrocken was / quam op den 17 Juny met een Expresse tydinge aen het Engelsse Hof / van een Opstant in Schotlandt / welcke aldus is toegegaen / en als een Brandt van Hop geweest / die soo haest ontvlamt als weder gedempt is.

Men was over een geruyme tijdt in Schotlandt by de Presbiteriaensse en Puriteynsse Party al seer misnoegt geweest / alsoo men oordeelde in 't Poinct van Religie als andersints niet wel gehandelt te zijn / en daer over wierdt deswegen meest beschuldigt de Hartogh van Lauderdale / 't geen soo hoogh was gelopen / dat de Hertog van Hamilton en andere Grooten uyt Schotlant self aen 't Engelsse Hof waren komen klagen / voorgevende / dat 'et in Schotlant sodanig gestelt was / dat 'er niet als groote onrust soude volgen / indien den Koning ged. Hartog daer niet buyten de directie van saecken stelde: 't Geen in 't begin wel kleyn gehoor vont / maer met dese tydinge eenige veranderinge gaf / immer soo verre / dat sijn Majesteyt dese Heeren hoorde spreecken; doch vont sodanigh fondament in hare reden niet / als sy wel voorgaven te zijn: En naderhant de Oproerige in Schotlandt het te quaet krijgende / soo zijn hare klachten oock vruchteloos afgelopen.

Het eerste uytbersten van den Oproer in Schotlandt is geweest / dat op den 8 Juny een Party van omtrent 80 / andere seggen van 52 Personen / wel gewapent en te Paerde / tot Rugland is gekomen / en aldaer gepubliceert heeft het Convenant (een Geschrift in de voorgaende Engelsse Troubelen seer wel bekent) en verbrandt verscheydene Acten van het Schotse Parlement / als eene raeckende de Opperhoofdigheyt van den Koning; een Acte / die alle andere Acten van 't Parlement vernietigde / welcke souden mogen dienen tot het weder oprechten van de Schotse Kercke / gewoonlijck genaemt de Acte Recissoir; een Acte tot oprechtinge van de Bisschoppen; en dan een Acte / om den 29 Mey / oude stijl / als een Feest-dagh te vieren: En 't selve gedaen hebbende / affigeerde sy een Declaratie aen 't Kruys van de Marckt aldaer / luydende aldus.

Declaratie van de Oproerige in Schotlandt.

ALsoo het den Heer belieft heeft sijn belang, door de getuygenis van veele getrouwe Getuygen, van den beginne aen in 't midden van dese Natie te conserveren, so hebbender oock geen Luyden in onse dagen ontbroocken, de welcke haer getuygenisse by de voorgaende onder de grootste gevaren hebben gevoegt,

met

met het uytstaen van de Doodt, Bannissement, Torture, condemnatie in Boeyens en Gevangenissen, door hare wreede en ontrouwe Tegenstrevers, die de Kercke en het Rijck onses Heere Jesu Christi in dit Koninckrijck vervolgen: derhalven, alsoo wy het belang van Christus, volgens het Woort des Heeren, en de Ligue en het solemneel Convenant van dese Natie belyden en erkennen, soo trachten wy onse getuygenissen by die van dese waerdige Mannen, die ons voorgegaen zijn, te voegen, hoewel wy ons sulckx onwaerdig kennen, doch hopen het waerdigh te werden gemaeckt, als zijnde de oprechte Ledematen van Christi Kercke in Schotlant, en dat tegens al het gene tot nadeel van het belang der gemelde Kercke van den beginne der Reformatie in Schotlandt is gedaen, doch wel bysonderlijck zedert 't Jaer 1648 tot het Jaer 1660 tegens de volgende Actens; namentlijck, 1. Tegens de Acte van Supremacy. 2. Tegens de Declaratie, waer by het Convenant of Ligue veroordeelt werdt. 3. Tegens de Acte om de Regeeringe, in de Kercke vast gestelt, om te stoten, en het Episcopaet in te voeren, als mede de Dienaers Christi, die sigh daer mede niet wilden conformeren, te verjagen, by een Acte de welcke alle de Actens van 't Parlement, waer by de Regeeringe van de Kercke van Schotlandt, volgens het Woort Godts was vast gestelt, annulleerde en invalideerde: Als mede tegens een Acte van den Raedt, gepasseert tot Glascou, om de Acte, genaemt Rescissoir, ter executie te stellen, waer by meer als 300 Predicanten te gelijck geweldelijck en sonder eenige wettige rechtsvorderingen wierden verdreven: En eyndelijck tegens d'Acte, waer by belast werdt een jaerlijckse Feest-dagh op den 29 Mey te vieren, om Godt te dancken, dat men een geüsurpeerde Macht heeft ingevoert, en het belang van de Kerck in het Landt heeft omgestoten, 't welck het Schepsel in 't geheel verheft, om in de plaetse van onsen grooten Verlosser te werden aengebeden, en de macht toeeygent die den Heer alleen toekomt, als namentlijck, Ordonnantien in sijne Kerck te maecken, en sig desselfs bestieringe bysonderlijck aenmatigen, te weten, van Feest-dagen te onderhouden, en diergelijcke andere onwettige en criminele daden door haer bedreven en gepleegt. En tot confirmatie van dese onse tegenwoordige Getuygenisse, verbranden wy op heden 29 deser Maent Mey, o. st. publijcquelijck en rechtvaerdelijck de gemelde Actens voor het Kruys der Stede . . . . . . gelijck sy ons Heylig Verbont of Convenant in verscheyde Steden der geligueerde en geconfedeerde Rijcken ontrouwelijck verbrant hebben. Wy vertrouwen niet dat iemant sigh daer aen sal stoten, dat wy de gemelde getuygenisse niet onderteeckenen, alsowy, nevens onse lydende en vervolgde Broeders van de Natie, gereet zijn sulckx t'allen tyden, des noot zijnde, te doen.

Dese Declaratie hadden sy gemeynt tot Glascow mede te affigeeren indien het geluck hadden gehad van daer meester te werden: maer haer bewegingē quam haest ter ooren van de Koninckl. Regeeringe / soo dat Capiteyn Graham van Klovershuyse bericht ontfangen hebbende / dat een groot getal Volck vergadert was in een Plaets / genaemt Loundounhill / so marcheerde hy met sijn Compagnie en een Compagnie Dragonders derwaerts / maer

von.

vont wel 14 à 1500 wel-gewapende Persoonen/ en in goede ordre/ werdende de Infantery gecommandeert by eenen Weir / en de Cavallery by eenen Robert Hamilton / Patton / Balfour en Hackston / welcke 2 laetste men meynde dat mede schult aen de Moort van den Aerts-Bisschop hadden : de Oproerige vernemende / dat Capiteyn Graham hen naderde / sonden 2 Partyen uyt/ om met hem te schermutseren ; doch dese dreef hy te rugge tot by 't gantse Gros/ 't geene daer op tegen hem avanceerde / tegens 't welcke hy 't echter noch een goede wyl gaende hielt/ verliesende self syn Paert onder hem / maer eyndeling sig van 't getal overmachtigt siende / is met het verlies van syn Cornet / twee Brigadiers en omtrent 8 Ruyters en 20 Dragonders binnen Glascow geretireert , maer most sigh noch door een Plaetse/ genaemt Streling / heen slaen/ alwaer de Inwoonders haer tegens hem opposeerden/ en niet lieten passeren/ voor dat 'er 10 à 12 van de hare op de plaets waren doot gebleven. Op Maendagh den 12/ de Oproerige haer de sterckste in getal bevindende / hadden de hardiesse Glascow tweemael te attacqueren ; maer alle de Straten waren soo wel gebarricadeert door Mylord Ross / en de Soldaten / die daer binnen waren/ geposteert / dat sy met considerabel verlies mosten af-wijcken / in 't welcke sy van het uytvallende Guarnisoen noch vervolgt / en vry veele van de hare gevangen genomen wierden.

Sy / echter continuerende in haer voornemen / gaven noch dese nader Declaratie uyt.

HEt is niet onbekent voor een groot gedeelte van de Werelt, hoe geluckig de Kercke van Schotlandt is geweest, terwyl sy genoot de Ordonnantie van Jesus Christus in haer suyverheyt en macht, van de welcke wy deplorabelijck zijn berooft door de weder opstellinge van de Geestelijcken; soo is oock klaerblijc-kelijck, niet alleen voor onpartydige Personen, maer oock voor geprofesseerde Vyanden, met wat onvergelijckelijcke patientie en constantie het Volck Godts heeft uytgestaen alle de wreetheden en oppressien, die de Geestelijcke en Malignanten hebben konnen uytvinden en exerceren. En dat onwillig zijnde geweest iets te doen, dat geacht mocht werden voor oppositie tegens de wettelijcke Authoriteyt, sy al lang hebben gesuckt onder de corruptie der Geleertheyt, verachtende de Aenbiddinge, versmadende de Ordonnantien, confinerende, gevangen settende en uytbannende hare getrouwste Ministers, in boete beslaende, confinerende, gevangen settende, pynigende en tormenterende het arme Volck, plonderende hare Huysen, en verkopende hare Personen tot vremde Plantagien; waer door een groot getal in yder hoeck van 't Lant zijn gedwongen geweest hare Woningen, Wyven en Kinderen te verlaten, en te swerven als Pelgrims, niemant haer dervende bystaen of helpen, ja met haer niet spreken op haer Dood-bedde, uyt vreese van haer self schuldigh te maecken aen gelijcke straffe. En niet alleenlijck dat, maer dat sy oock zijn gedwongen geweest insgelijckx te bucken onder het Jock van oppressie in hare civile Intresten, Lichamelijcke Goederen, Vryheden en Staten, soo dat alle manieren van outragien over haer een lange reeckx

van verscheyde voorleden Jaren zijn geëxerceert; particulierlijk in 't Jaer van 1678. met het senden onder haer van een gewapende Armee van Barbarisse Wilden, tegens alle Wetten van beleeftheyt, en met op haer te leggen verscheyde Impositien en Taxen, by een gepreliminneerde en voorgeweten Conventie van Staten in July 1678, om op te rechten een gewapende Macht, vertrouwt voor 't meeste gedeelte in handen van scherpe Papisten, of haer Favoryten, by welcke bysondere Invasien op haer zijn gedaen, en ongelovelijcke Insolentien tegen haer gepleegt, wesende hare Predicanten en Volck ordinairlijck by haer nagejaegt en geapprehendeert, soo als sy om haer Godsdienst in Huysen vergadert waren: Soo dat gedwongen zijn geweest Godts Ordonnantien waer te nemen in open Velden en woeste Plaetsen, alwaer sy echter uytgejaegt zijn en besprongen, met vergietinge van haer Bloedt, soo dat sy nootsaeckelijck wierden gedrongen haer self met Wapenen in dese Vergaderingen te defenderen, of haer t'eenemael te sien priveren van 't Euangelium, gepredickt by hare getrouwe Predicanten: gelijck dan op den 1. 11 dagh van Juny laetst, wesende des Heeren Dagh, Capiteyn Graham van Claverhuyse, zijnde geordonneert by een Proclamatie te dooden wie hy in de Wapenen by de Velt-vergaderingen vont, en resistentie dede, furieuselijck heeft besprongen het Volck, dat aldaer vergadert was; en, om haer vorder te quellen, boeyde een Minister, met noch eenige andere, welcke hy in de Huysen dien morgen had gevonden, soo dat sy gedwongen wierden op haer eygen defentie te staen; waer by het is voorgevallen, dat'er verscheyde van beyde de zyden doodt geslagen zijn: werdende derhalven absolutelijck gedrongen, om de laetste remedie te gebruycken, ten reguarde de Magistraten de Deur hebben gesloten voor hare Applicatien; soo vinden sy haer self verplicht te verklaren, dat dese, met veele andere schrickelijcke Gravamina, beyde in de Kercke en Staet, zijn de ware oorsaecken van dese hare wettige en onschuldige Self-beschermingе, en verklaren op 't solemneelste, in de presentie van Godt, dat de ware Redenen van hare continuatie in de Wapenen zijn oprechtelijck en simpelijck.

Eerst, de defentie en verseeckertheyt van de ware Protestantse Religie en Presbyteriaens Gouvernement, gefondeert op (Godts) Woort, en sommierlijck vervat in de Belydenisse van 't Geloof, en opgestelt by de Wetten van 't Lant, waer aen den Koning, Edelen en 't Volck solemnelijck zijn verbonden [illegible] de Nationale solemnele Ligue en Convenant, tot meerder particuliere defenderinge en maintineringe van de Koninckliјcke Authoriteyt Christi over sijn Kerck, tegens alle sodanige Opperhoofdigheyt, die de selve deregeert.

II. *De defentie en preservatie van sijn Majesteyt, sijn Persoon en Authoriteyt, tot preservatie en beschermingе van de ware Religie en Vrydom van 't Koninckrijck, op dat de Werelt magh getuygenisse dragen van haer getrouwheyt, en dat sy noch gedachten noch intentie hebben, om te vernietigen sijn rechte Macht en Grootheyt.*

III. *Om te obtineren een vry en ongelimiteert Parlement, en een generale Vergaderring, tot redresseringe van hare Gravaminaes, om te voorkomen Papery, en de Geestelijcken onder haer uyt te roeyen.*

Dit derhalven dan zijnde de oorsaecken, daer sy voorkomen, en die sy geresolveert

veert zijn voor te staen, soo bidden sy ootmoedelijck sijn Koninckl. Majesteyt, alle dingen te willen herstellen, gelijck hy die gevonden heeft, als hem Godt tot sijn Koninckrijck thuys bracht: Of soo dat niet en kan geobtineert werden, dan nodigen sy hartelijck, smeecken, versoecken en bidden, om de Ingewanden Jesu Christi, alle die met haer onder het selve Verbond zijn, te vergaderen tot defentie van de gemeene saecke en intrest. En sy versoecken hare Landts-lieden, de Machten, die van dit Koninckrijck op de been zijn, van welcke veele hare Vrienden en genegene zijn, niet tegens haer te vechten, alsoo sy, in 't selve te doen, souden stryden tegens den Heer, wiens saecke en geschil sy verseeckert zijn, dat Hy opnemen sal, siende dat sy onder de Baniere, die de Heere der Heyrscharen is, vechten.

Des Konings Raedt in Schotlandt dede oock een Proclamatie tegen haer publiceeren / en versuymde niet waer mede sy dese Oproer soude konnen stutten; doch des niet tegenstaende nam haer getal noch dagelijcx toe. Daer was een Party oock opgestaen in Tyvidale / met resolutie / omme insgelijcx na 't Gros van de Oproerige na 't Westen te marcheren; waer van den voorsz. Secreeten Raedt kennisse krijgende / heeft den Zoon van den Lord Ross met 40 Ruyters en 100 Dragonders na Selkerk gesonden / om daer op dese te passen; sy waren omtrent 300 soo te Voet als te Paert / doch vernemende / dat de voorsz. Party op haer afquam / soo begonden sy te retireren / waer op de Koningse haer vaerdigelijck attacqueerden / en dat met sodanigen succes / dat sy geheelijck wierden geslagen / latende 66 op de plaets / 10 gevangen / en de rest wierdt hier en ginder verstrooyt.

Den Lord Luytenant Gouverneur van Dolune had soo dra geen kennisse bekomen / dat omtrent 100 Oproerige uyt Fife marcheerden na de groote Rendevous / of heeft sijn Onderdanen aenstonts te samen gebracht / en de selve vervolgt tot wel 16 mijlen door het Gebergte / eyndelingh achterhaelt / geslagen en 10 gevangen bekomen / onder welcke eenen Hinderson was / die men seyde medeplichtigh aen de Doodt van den Aerts-Bisschop te wesen / vluchtende de rest in de naest-gelegen Gebergten; waer van den Lord Elphingstoun kennisse krijgende / heeft haer met verscheyde Edellieden verder vervolgt / eenige doodt-geslagen en omtrent 30 gevangen genomen / soo dat van die Partye nauwelijcx eene ontquam.

De Edellieden insgelijcx van Strathern / zijnde noch op een andere Party / marcherende uyt Fife / gevallen / hebben eenige van die gedoodt / en omtrent 40 gevangen genomen.

Inmiddels wierdt de Militie en Trainbands van Edenburg / tot het getal van omtrent 4000 / op de been gebracht / doende den Eed aen den Koning / dat sy Lijf en Goet waden wagen / om de Oproerige te suppresseren.

Dese kleyne Nederlagen der Oproerige konden niet verhinderen dat hare Aen-tal noch dagelijcx toenam / dese wegen de ordinaris Militie als andere / die by tijdt van noot op de been komt / wierdt op ontboden; die van de Zuyder.

der-Gedeelten wierdt geappointeert by Edenburgh / en die van 't Noorden by Sterling/ om welcke te commanderen de Hartog van Monmouth uyt Engelandt van den Koning was gesonden / en quam den 28 van dese Maent tot Edenburg/ hebbende de gantsche Wegh over te post gereden.

Den volgenden dag begaf hy sig na de Armee/ die 12 mijlen van die Stadt/ tot Monhead / by Blackhorn / lagh / en 8 van den Vyant / en hebbende om eenige Provisie na Edenburg gesonden / welcke hy bevont dat daer ontbrack/ soo heeft hy / soo dra die aengekomen was / geresolveert tegen de Oproerige te marcheren/ die achter Bothwell-Brugge/ in Hamilton-Parck / gecampeert lagen / zijnde geposteert langs de Rivier / de Brugge wel gebarricadeert / en met Musquettiers beset : En alsoo begon sijn Genade op Saturdagh den eersten July de Marsch / Major Oglethorp voerde de Avantgarde met 5 Troupen van Engelsse Dragonders en 100 Ruyters/gecommandeert by den Luytenant Hume ; sijn Genade volgde met de rest van de Paerden en Dragonders / en 300 Man te voet en verdere Troupen : met het aenbreecken van den dagh quam de Avantgarde in 't gesicht van de Oproerige / welcke alreede in twee partyen waren verdeelt/maer hadden geen kennisse van 't aenkomen van den Heere Hartog/ als wanneer sy 't Licht van de brandende Lonten der Soldaten sagen : Major Oglethorp wierdt gecommandeert om directelijck na de Brugge te marcheren / en sigh daer voor te posteren/ soo na als eenigsints mogelijck was / alsoo men wist / dat de Oproerige de Passagie met Steenen en Hout seer difficiel hadden gemaeckt / daer nochtans geen andere gelegentheyt was / als over de selve by haer te komen / vermits de Revière Clyd tusschen beyde liep : den Hartogh stelde sijn Armee in Batailje recht tegen de Revier aen / en in 't gesicht van de Oproerige ; 't welck gedaen zijnde / begaf hy sigh een mijl van daer na de Post / daer de voorsz. Dragonders geordonneert waren / doch een Officier maeckte hem onderwegen bekent / dat de Oproerige hadden gesonden een Versoeck/ geteekent by Robert Hamilton, so uyt sijn eygen naem / als uyt de naem van de Convenantse Armee / die in Schotlandt in de Wapenen was / van inhout zijnde : Dat sy groote oppressien hadden geleden beyde in hare Staten en Conscientien, 't welck haer had gedwongen haer toevlucht tot de Wapenen te nemen, om haer self te preserveren ; maer dat sy willig waren om die ter neer te leggen, als de saecken, in haer Declaratie opgestelt, haer toegestaen wierden. Waer op sijn Genade toestont / dat eenen Mr. David Hume/ een van haer Ministers/met noch een Edelman/by hem soude komen; welcke doe gevraegt zijnde/ Waerom sy quamen ? So antwoorde Mr. Hume/ Dat sy geinformeert waren, dat sijn Genade was een goedertieren Heer, die geen lust en had in bloedt te vergieten, en die macht hadde, om haer goet te doen. Waer op sijn Genade weder seyde/ Dat hem liefst soude zijn geen bloedt te vergieten, en dat hy derhalven bereyt was te horen wat sy souden seggen. Waer op Mr. Hume voort repliceerde/ Dat alle hare begeerten waren begrepen in de Declaratie, die op haer naem was uytgegeven. En daer op noch verder gevraegt zijnde / Of hy dan meynde de Declaratie, die op haer naem gepubliceert was tot

Rug-

Rugland? Soo antwoorde hy / Godt verhoede dat wy die voor d'onse souden aennemen, maer de gene, daer van wy spreecken, is, die laetst gedruckt is: En waer van hy seyde een Copy te hebben/ versoeckende die te mogen lesen; 't welck gedaen zijnde/ gebruyckte sijn Genade dese Woorden / Dat sy 't voor een teken van groote goedertierentheyt en langmoedigheyt mosten reeckenen, dat hy patientie hadde gehad sodanigen Libel tegen den Coningh en 't Gouvernement te horen, daer in hy niet een Articul had gevonden 't geen hy konde toestaen, en derhalven, dat hy haer een korter weg soude voorstellen, die was, dat sy aenstonts de Wapenen souden neer-leggen, en haer des Conings Genade onderwerpen, als wanneer haer des Conings Troupen niet op 't lijf souden komen. Maer Mr. Hume antwoorde / Dat is onmogelijck aen te gaen, alsoo dat niet anders was als onse Hoofden op een Block te leggen. Waer op sijn Genade haer van seyde/ Dat sy haer wel beraden souden, en dat hy sijn oogen soude slaen op de Armee des Conings, en sien, of die niet suffisant en was, om, by weygering, haer tot andere gedachten te brengen. 't Geen dien Minister oock so omtrent beantwoorde / versoeckende / Dat sijn Genade de Convenantse Armee wilde besien, waer van yder Man was geresolveert te sterven op de plaets daer hy stont, en dat tot bescherming van 't Convenant. Maer sijn Genade antwoorde daer niet op / als alleen / Dat een weynig minuten de waerheyt souden tonen.

Den Edelman / die by Mr. Hume was / zijnde wat weecker van humeur/ versocht een Stilstant van Wapenen voor een dagh; en wanneer hem wierdt geseyt / dat sulckx niet toegestaen soude werden / soo begeerde hy 't alleen voor een quartier uurs: maer sijn Genade sloeg sulcx af/seggende/Dat hy altijt, als sy haer wel bedacht hadden, hare Propositien soude ontfangen, wanneer sy die by Geschrift souden hebben gestelt, maer dat het Gevecht most voort gaen. Waer mede hy haer liet gaen / en commandeerde / dat het Geschut voort gebracht soude werden tegens de Hoogte van de Brugge: En terwijl preparatie wiert gemaeckt om op haer los te branden / soo versochten de Oproerige nochmaels te spreecken.

Waer op den Major Maine wierdt gesonden / om te weten / wat sy begeerden / welcke een Brief te rugge bracht / van die inhout: Dat sy wel overleyt hadden wat haer geseyt was, maer dat sy nergens toe konden verstaen, als tot het gene in hare Declaratie was geseyt: dat sy hadden verstaen, dat sijn Genade eenige Ordres hadde mede gebracht, om met haer te accorderen, welcke, soo hy haer wilde communiceren, souden sy daer op antwoorden.

Major Maine wierdt daer op aen haer te rugge gesonden / met bescheyt/ Dat men een voldoender Antwoort van haer verwacht had, en derhalven, dat sy best souden doen voor haer self sorge te dragen, en dat de Officiers, die tot aen de Brugge waren gekomen, om bescheyt te horen, haer van daer souden retireren, alsoo sijn Genade haer met een andere tael soude doen begroeten. En noch soo draa als sy geweecken waren/wierden de Stucken los-gebrant/'t welck sy met soo wackeren Charge van de Brugge beantwoorden / dat de Busschieters alle van hare Stucken retireerden / doch quamen in 't korte weder daer by / en

Mr. Oglethorp wiert geordonneert aenstonts een Retrenchement te maecken aen de kant van 't Gebergte / tot deckinge van sijn Volck: maer eer 't selve noch voltrocken was / begonden de Oproerige op het verder los-branden van de Stucken van de Brugge te wijcken / waer na sijn Genade aen den Major Oglethorp beval de Brugge in possessie te nemen / doch niet verder te advanceeren; hoewel eenige van sijn Volck / de Oproerige siende retireeren / niet en konden weerhouden werden van die te volgen / dan de voorvluchtige / siende haer kleyn getal / keerden weerom / en deden haer retireeren in de Ruyters / die by de Brugge stonden: hier op fond sijn Genade 300 Man te voet / om haer te seconderen / onder het Commando van den Lord Levisten / Zoon van de Grave van Linlithgow / welcke haer soo wel queten / en soo dapper op de Oproerige los-branden / dat sy nevens de Dragonders de selve dwongen weder na het Gebergte te wijcken; daer by wierden de Koningse vervolgens gesecondeert door het Regiment Guardes / en by een Troup van de Guardes / geleyt by sijn Genade self / welcke soo dra de Brugge niet gepasseert waren / of d'Oproerige stelden het op lopen / doch wierden op de Heyde van Hamilton / omtrent een quartier van een mijl van daer / weder in ordre gebracht / soo dat sijn Genade met de Troupen / die alreede gepasseert waren / avanceerde tot de top van 't Gebergte / en hielt daer stil / om tijdt te geven voor de rest van de Militie / die de eerste Linie soude formeren. Ondertusschen wierden de Oproerige in Batailje gestelt / directelijck tegens den Hartog / als wanneer de selve observeerde / dat sy haer lincker Vleugel versterckten / in voornemen / om haer van het voordeel van een holle Gront te bedienen / waerom hy sijn rechter Vleugel mede dede versterken / en commandeerde 100 Hooglanders van 't Regiment van Athol / dat sy haer selven in de selve holle Gront souden posteeren / en 5 Engelsse Compagnien Dragonders / om haer te secondeeren; 't welck soo dra niet gedaen was / of d'Oproerige avanceerden op die van sijn Genade aen / soo als die vast besigh was om sijn tweede Linie te formeeren / des Hartogs Hooglanders hadden 't eerste Gevecht in de holle Gront / maer te ver avanceerende / wierden te rugge tot by de Dragonders gedreven: En op de selve tijdt begon het Canon van den Hartog te spelen op de lincker Vleugel van de Oproerige / die daer het sterckste waren / en was noch geen tweemael los-gebrant / of hare Ruyterye sag men al vluchten / waer op sijn Genade ordonneerde aen den Major Oglethorp met de Dragonders / Major Maine en Capiteyn Claveres met hare Compagnien te Paerde / en de Grave van Eglington met sijne Troupe van Voluntairen / haer na te jagen / terwijl hy self met de rest van de Armee tot aen 't eynde van de Hey volgde / 't welck was omtrent een mijl ver / houdende sodanige pas / dat sijn Volck daer door in geen disordre konde werden gebracht: Ondertusschen vervolghde d'andere de Oproerige dier voegen / dat 'er tusschen de 7 en 800 wierden doodt geslagen / en over de 1200 gevangen genomen; en was de hitte van 't Gevecht omtrent ten 1 ure al gedaen: veele van de Gevangenen waren oock swaer gewond / onder welcke van de meeste consideratie waren John Kidd en John King / beyde Predicanten / als oock eenen Mr.

Car-

Carthcart / een Capiteyn te voet was gevangen / en den Laird van Carlston doodt gebleven / &c. De Gevangens wierden na Edenburg gevoert / en aldaer in verseeckering gestelt.

En aldus heeft de Hartog van Monmouth in 't korte dese Oproer gedempt: en daer is van den Koning voort een Proclamatie uytgekomen tegen de Velt-vergaderingen / als de Rendebousen van Rebellie / belastende de Magistraten / alle die sy daer omtrent vonden / te vange en te straffen; als ook die schuldig waren aen de Moort van den Aerts-Bisschop van St. Andrews: doch sijn Majesteyt believde die / welcke uyt een blinden yver de Huys-Conventiculen in die lage Landen / aen de Zuydt-syde van de Rivier Tay / frequenteerden / dat ten beste te houden / mits blijvende uyt Edenburgh en 2 mijlen daer buyten / als mede uyt de Heerlijckheden van Musselborough en Dalkeith / de Steden van St. Andrews / Glascow en Sterling / en een mijle buyten yder van de selve; doch dat niemant onder die naem vryheyt soude hebben om tot Oproer te predicken / nemaer dat alle die predicken souden / hare Namen aen den Secreten Raedt souden moeten aengeven / en dat yder Parochie maer een Predikant soude hebben / doch dat onder dese gene souden mogen wesen / die haer in dese laetste Oproer hadden gemengt. En dit also bestelt zijnde / is de Hartog van Monmouth met de lof van yder een weder na Engelandt gekeert / alwaer hy van den Koning met alle teeckenen van estime en genegentheyt wierdt ontfangen.

Misschien sal iemant / die dese geslagen Luyden in Schotlandt eenige genegentheyt toedraegt / sigh belgen / dat ick haer de Naem van Oproerige in dit Verhael hebbe gegeven; maer buyten dat wy ons nergens met voordacht engageren / om van de saecken te oordeelen / gebruyckende niet als de ordinaris benaminge / die in 't gemeen aen de Personen en 't Werck zijn gegeven / latende yder sijn gevoelen vry / soo gelieven de sodanige daer-en-boven te weten / dat soo slecht[illegible]uytslag / als hare saecke heeft gehad / noyt andere Namen aen de Beleyd[illegible] heeft gegeven.

Den Leser gelieft ons mede te verschoonen / dat wy hem soo verre / tot geheel in Schotlandt / vervoert hebben / den toestant van affaires heeft dit Jaer soo veele reflexie op Engelandt en daer omtrent gehad / dat men oordeelde / dat de Geallieerde in de Tractaten met Vranckrijck niet weynig hare mesures daer na hebben genomen / en derhalven hebben wy gemeynt / eer wy van 't verder voltrecken der Vredens-Tractaten in 't Noorden souden spreken / dat dit voor af moste gaen: Dan wy hebben noch noch een weynigh van 't geen omtrent onse Quartieren is voorgevallen / alvoren te seggen.

Monsr. Abraham van Wicquefort in 't begin van 't Jaer noch op de Gevangen-Poort in den Hage sittende / doch vreesende na Loubesteyn vervoert te werden / heeft getracht op d'een of d'ander manier daer uyt te geraken / dat hem ook gelukt is / door behulp van de Dienstmeyt van den Cipier / die hy door goede belofte op sijn zy heeft gekregen / so dat sy de gelegentheyt heeft waer genomen / als den voorsz. Cipier op Saturdag den 11 February was uytgegaen / terwijl sijn Huysvrou in 't Kinder-bedde lag / om de Sleutels van de Gevangen Kamers

mers te krijgen / waer mede sy doen den ged. van Wicquefort 's avonts omtrent 5 uren van sijn Kamer en uyt de Gevangenisse heeft gelaten; welcke in de open lucht komende / eenighsints schwymelde / als die niet gewoon zijnde: hy had / om sigh wat te vermommen / een Paruyck opgeset / en sloeg voort de Mantel om sijn Hooft / en sijn Knecht ging voor uyt na 't Leydse of Haerlemse Wagenveer / en huurde aldaer een Wagen / terwijl hy vast soetjes volgde / tot by het Huys van Brederode / alwaer hy op de Wagen trad / en reed op Leyden / daer hy soo lang in een Herberge bleef / tot dat een andere Wagen wierdt veerdigt / waer mede de wegh na Utrecht heeft genomen / en van daer vervolgens na Arnhem en Nimwegen / en soo na eenige omswier na 't Hof van den Hartogh van Bruynswijck en Lunenburgh tot Cel. 't Geen hem in sijne vlucht groote ruymte van tijdt heeft gegeven / was / dat het in den Hage soo lang was verborgen gebleven / eer dat men eenige kennisse daer van kreeg / want den Cipier op Saturdagh wat spade thuys komende / en geen achterdocht hebbende / ging gerust slapen: de Dienstmeyt / al of 'er niet geschiet was / bleef ook noch de gantsche Nacht by haer Volck / maer versocht 's anderendaegs vroeg te Misse te mogen gaen / 't welck haer geconsenteert zijnde / sy omtrent ten 6 uren is uytgetreden / en een uur daer na uyt den Hage vertrocken / nemende hare wegh over Amsterdam: den Cipier opgestaen zijnde / en de Meyt niet thuys wesende / quam self na de Gevangenen / en speciael na Monsr. van Wicquefort sien / om te weten wat de selve 's middags soude willen eten; maer sijn Dochter / die de vryheyt hadde gekregen om haer Vader in de Gevangenisse te mogen dienen / had sijn Huys-Tabbaert en Bonnet met d'andere toestel dierwoegen geschickt en geleyt / als of haer Vader lagh en ruste / en dese seyde tegens den Cipier / dat haer Vader dien voorgaenden Nacht niet wel geslapen had / maer naderhant met sijn Klederen te Bedde was gaen leggen / en in slaep geraeckt / deswegen sy versocht / dat men hem toch wilde laten rusten: echter quam den Cipier / 't zy uyt achterdocht / of dat be[illegible]en was wat voor Monsr. van Wicquefort soude schaffen / wel driemael in sijn Kamer / tot dat het soo laet geworden was / dat de saeck most uytbersten / en alsoo bevindende / dat hy van Wicquefort ontvlucht was, gaf daer van aenstonts kennisse aen 't Hof van Justitie: en daer op volgden 's anderendaegs 2 Publicatien / waer in 1000 Guldens voor Monsr. van Wicquefort / en 100 Ducatons voor de Meyt belooft wierden / aen die de selve weer in handen van de Justitie wisten te leveren / maer 't was voor beyde te laet: hoewel naderhant de Meyt (dat een getrouwde Vrouwe was / doch van haer Man gescheyden) het ongeluck heeft gehad / van door de selve bedrogen / in dese Landen geleyt en aldaer aengebracht te werden / namentlijck tot Amsterdam / van waer voort / op het begeeren van 't Hof van Justitie / na den Hage is gebracht / aldaer gegeesselt en in 't Spinhuys gebannen / doch uyt commiseratie na eenigen tijt weder uyt gelaten. Monsr. van Wicquefort aen 't Hof van den Hartogh tot Cel / als geseyt / aengekomen zijnde / is aldaer wel ontfangen / en tot Raedtsheer / soo van sijn Secreten Raedt als van Staet / aengenomen.

Den

Den 29 Maert is de Gravinne van Benthem in den Hage/ als werwaerts sy met hare Kinderen haer toevlucht hadde genomen/ overleden/ versoeckende in een Testament/ twee dagen te voren by haer gemaeckt/ haer Hoog Moge en den Heere Prince van Orangie tot Voogden over hare nagelaten Kinderen de 4 jonge Graven van Benthem/ als/ Ernestus/ Christophorus Bernardus/ Arnoldus Jodocus en Statius Philippus; welcke Voogdyschap naderhant oock aengevaert is: Sy is den 7 April in de Klooster-Kerck/ in de Kelder der Koninckliiycke Princen van Bohemen/ bygeset.

Den Heere Henricus Casimir/ geboren Vorst tot Nassauw/ Grave tot Catzenellebogen/ Vyanden/ Dietz/ Spiegelberg/ &c. zijnde geboren den 18. 28 January 1657/ hebbende van 't Stadhouder en Capiteynschap Generael van Vrieslandt in het Jaer 1659 de Survivance bekomen/ en na 't overlijden van sijn Heer Vader/ doe hy 7 Jaren out was/ in 't Jaer 1664 de verdere confirmatie/ soo dat tot den Ouderdom van 20 Jaren gekomen zijnde/ en den Eed op de Stadhouders ende Capiteyn Generaels Instructie hebbende gedaen/ het Gouvernement en Stadhouders Ampt en Capiteynschap Generael soude aenvaerden en bekleden; nu die Ouderdom al ruym gepasseert zijnde/ heeft de Princesse Albertina Agnes/ sijn Vrouw Moeder/ geboren Princesse van Orangie/ Vorstinne van Nassau/ &c. die sedert 't overlijden van haer Gemael den Prince Willem Frederick de Voogdyschap over haer voorsz. Zoon hadde waer-genomen/ geresolveert de selve af te leggen/ en sigh in Duytslant op haer Landt-Goederen te retireren; waer toe dan de onderstaende Missive aen de Staten van Vrieslant heeft gesonden/ gelijck als die in de navolgende Resolutie is vervat.

Extract uyt het Resolutie-Boeck der Ed: Mog: Heeren Staten van Vrieslandt, de Anno 1679.

IS ter Vergaderinge geopent, gelesen en geëxamineert de Missive by haer Hoogheyt Mevrouwe de Princesse van Orangien Douariere van Nassau, &c. &c. geschreven binnen Leeuwaerden, den 10 April 1679, en geaddresseert aen haer Ed: Mog:, luydende van woort tot woort als volgt:

Edele Mogende Heeren.

GElijck U Ed: Mog: ons ten tyde van onse Houwelijckse Verbintenisse met wijlen den Prince van Nassau, Stadthouder deser Provintie, onse weerde Gemael, niet sonder de grootste betuyginge van een bysonderlijcke affectie, na een voorgegane aensienlijcke Besendinge aen haer Hoogheyt onse Vrouw Moeder zaliger gedachtenis, in hare Provintie hebben gelieven te recipiëren, soo hebben de selve niet nagelaten, van tijdt tot tijdt, nu seven-en-twintig Jaren lang remarcable preuves te geven van sonderlinge estime en volkomen confidentie, soo ten opsichte van onse Persoon als gantsche Conduite, niet alleen by speciale resolutie, ons ten vollen en iterativelijck toevertrouwende de Educatie van den Prince onsen Soon, nemaer oock in alle gelegentheden requireerende onse Advysen en Consideratien, selfs in en omtrent de grootste Affaires van der selver

Illustre Vergaderinge, met een grooter deference, als wy oyt souden hebben konnen dencken, veel min begeeren; welcke ons, behalven de ingeboren sucht voor de welstant, soo van de loffelijcke Republijck in 't gemeen, als van dese soo considerable Provincie in het bysonder, altijdt tot een spoore en prickel geweest is, om, sonder iets te ontsien, gedurig, soo veel wy konden, te behertigen het geene dienstig was tot de handhavinge van de macht ende luyster van U Ed: Mo: Vergaderinge, mitsgaders conservatie van de diergekochte Vryheyt, Privilegien, Eminentien en Gerechtigheden deser Provincie, en wel bysonder voorstant van de suyvere Gereformeerde Gods-dienst, daer in wy oock, gedurende onsen Weduwlijcken Staet, ende de minderjarigheyt van onsen Soone, niet alleen, maer oock tot nu toe, ons niet geheel ontbloot bevonden hebben van de Goddelijcke bystant; hebbende het geluck, van U Ed: Mo: en der selver goede Ingesetenen, te sien geëlucteert uyt de allerpressenste ende apparenste Periculen van de werelt, met het grootste contentement beschouwende de Vryheden en Gerechtigheden deser Provincie ongeschonden, de Leere der Waerheyt suyver, de Souveraine Macht van dit notable Lidt der Unie sonder kreuck, en onsen Soon den Stadthouder in Lichamelijcke welstant, gereet en overbodig, ten dienste van U Ed: Mo: Provincie, en dierbaer Vaderlant, zijnde van ons niets nagelaten, het geene wy meende te sullen konnen dienen, om onsen Soone te imbuëren van sodanige sentimenten, als van node zijn, om de Provincie te bewaren by de oude gronden en maximen van Regeeringe, en om geen ding van de werelt te gedogen, dat oyt het Souverain Gesach deser Provincie, of de Vryheyt en Voorrechten der selver in het gemeen, of van eenig Lid in het bysonder, van iemant in de Wereldt in 't allerminste moge werden gequetst, of gekrenckt, ten eynde dese Provincie, onder de geluckige Regeeringe van U Ed: Mo:, mogen verblijven in haer luyster.

Om welcken alleen wy het niet langer ontydig konnen oordeelen, ons een mael van de sorge te ontlasten, die wy tot noch toe, met goet-vinden van U Ed: Mo: uyt liefde van dese Provincie, mitsgaders alle der selver Leden en Steden, oock goede Ingesetenen in 't bysonder, gehad hebben, geresolveert zijnde, ons van hier na Duytslandt te begeven, en tot dien eynde ons van nu af aen geheel en al van de Affaires, U Ed: Mo: Provincie en respective Leden concernerende, te deschargeren, gelijck wy ons daer van deschargeren by desen, latende op onsen Soon de last van het volkomen Exercitie der hooge Bedieninge, met de welcke het U Ed: Mo: belieft heeft van Kindsbeenen af den selven soo geneurslijck te honoreeren; daer van, gelijck wy goedgevonden hebben aen den President van U Ed: Mo: Vergaderinge mondelinge kennisse te geven, soo is by ons niet min dienstigh geoordeelt, het selve by desen oock schriftelijck aen U Ed: Mo: te betuygen, doch in diervoegen, dat wy niet konnen nalaten U Ed: Mo: te gelijck hertgrondelijck te bedancken voor alle liefde, eere, achtinge ende deference, die het de selve belieft heeft, van tijdt tot tijdt, voor onse Persoon ende Conduite te hebben, ende overvloedig te doen blijcken; versoeckende U Ed: Mo: niet min ernstig, dat de selve den Prince, onsen Soon, altijdt willen doen ontmoeten

ten

ten sodanige bewysen van Uwer Ed: Mo: Affectie, als de selve in de delatie van soo veel Illustre Charges overvloedig betuygt hebben te sullen betonen.

Biddende voorts Godt Almachtig, dat sijne Goddelijcke Majesteyt gelieve U Ed: Mo: Persoonen ende Regeeringe, mitsgaders dese gantsche Provincie ende der selver Leden, ende goede Ingesetenen alle te samen, en yder in het bysonder, te zegenen tot in nakomende Geslachten, met alle wenschelijcke Heyl ende Prosperiteyt, van Herten wenschende, dat U Ed: Mo:, gelijck van de selve tot noch toe, ende bysonder in de laetste Oorlog soo loffelijck, en ten exemple voor andere Bontgenoten, geschiet is, altijdt mogen volherden in het voorstaen van de gemeene Saecken van de Republijck, steets voorhebben een ernstigh maintien van het dierbaer Pand der ware Gereformeerde Religie, de voornaemste stut, gelijck van dese Provincie, soo oock van de geheele Nederlandsche Republijck, mitsgaders het ongeschonden bewaren van de dierbare Vryheyt, sorgvuldig handhaven van de Justitie, en wat voorts dienen magh tot een vreedsame en trouwerhertige Regeeringe, alles na de goede ende oude Gronden, op welcke dese Provincie, ende het gantsche Nederlandt, mitsgaders na de onveranderde maximes, volgens welckes de selfde van ouds af, voor de oogen van de gantsche Wereldt, soo geluckigh onder den Goddelijcken Zegen hebben gefloreert.

Eyndelijck verklarende ende obtesterende, dat onse laetste Wensch en Sucht tot Godt zijn sal, voor de welstant van dese gezegende Provincie, sonder door onse afwesentheyt, hoe verre die oock wesen mocht, in ons te sullen laten verkoelen de groote liefde, affectie ende danckbare erkentenis, daer mede wy altijt ingenomen zijn geweest, ende blyven sullen, soo lang wy leven; ons niet min verseeckerende, dat U Ed: Mo: niet sullen nalaten ons toe te dragen der selver oude affectie ende genegentheyt, mitsgaders te houden in U Ed: Mo: altijdt verleende hoede ende protectie, waer mede wy verblyven sullen,

Uwer Ed: Mogentheden Dienstwillige Dienarin

Geteeckent,

Leeuwaerden den 10, 20 April, 1679.

Albertina A: Orange.

Waer op gedelibereert en aendachtelijck gelet zijnde, dat gelijck de loffelijcke meriten, treffelijcke daden en singuliere groote diensten in de Krijgs-expeditien, selfs met gevaer van Lijf en Leven, voor het Vaderlandt gedaen by sijn Furstel. Doorl. den Heere Prince Willem Frederich, Stadhouder en Capiteyn Generael deser Provintie, hoogl. memorie, tot geenen tyde genoegsaem betracht, erwogen en gerecognoscеert konnen werden; alsoo oock de groote sorge, goede en hoogwyse en niet min geluckige conduite by hoogh-gedachte hare Hoogheyt met een bysonder genoegen van haer Ed. Mog. gedragen en gehouden omtrent de saecken van dese Provintie, die op een singuliere wyse van tijdt tot tijdt gegaudeert heeft van den wysen Raedt en getrouwe Advysen van hoog-gemelte hare Hoogheyt, en aldermeest in en omtrent de oplichte en Educatie van sijn Furstel. Doorl. Prins Hendrick Casimir, den tegenwoordigen Erf-Stadhouder en Capiteyn Generael

deser

deser Provintie, by speciale en iterative Resolutien aen haer Hoogheyt privative gedefereert, in welck alles, gelijck bysonder in gemelde Educatie, door den genadigen Zegen van Godt Almachtigh, haer Hoogheyt gekroont is geworden met de gedesireerde Successen, sulckx dat hoogh-ged. sijne Furstel. Doorl. voorsien zijnde met alle Heroicque en Furstel. Deugden, en daer door geworden een gezegent Instrument, tot conservatie van 't dierbare Vaderlant, met een bequaem is gemaekt om de voorsz. hoge Bedieningen dadelijk te konnen bekledẽ en waernemẽ, tot mainctien van de ware Gereformeerde Religie en de dier-gekochte Privilegien en Vryheden deser Landen, gelijck sulckx in de dagelijckse voorvallende Affaires en andersints reede overvloedigliјck is gebleecken, en van dessels oordeel, vigilantie en andere bekende qualiteyten voortaen niet minder, onder den selven Zegen van Godt Almachtigh, staet te verwachten: hebben haer Ed. Mog., na voorgaende serieuse deliberatie, goet gevonden te committeren, gelijck gecommitteert worden by desen de Heeren van het minder getal, om uyt den name van den Staet hare Hoogheyt, voor 't gene voor verhaelt is, hartelijck te bedancken, der selver sentimenten nader te expliceren, en in 't breede te betuygen, hoe aengenaem het geweest is, en haer Ed. Mog. toucheert, dit goede voor der selver Provintie ontfangen te hebben, daer toe allegerende de redenen, ter materie applicabel; mitsgaders over te leveren dese Resolutie, waer by haer Ed. Mog. wyders, ter contemplatie van de voorsz. treffelijcke meriten en diensten, goet gevonden hebben aen hoog-gem. hare Hoogheyt, tot een Recognitie, te defereren de Somma van . . . . gereed, en voorts jaerlijckx een Lijf-pensioen tot . . . . waer af het eerste Jaer sal ingaen met den 1 January 1679. Ende worden de Heeren Gedeputeerden gelast en geauthoriseert, van de voorsz. . . . . in continant Ordonnantie te passeren, gelijck oock jaerlijckx successivelijck van het Lijf-pensioen tot . . . . soo eer de respective Verschijn-dagen sullen komen te exteren. Betuygende by desen oock haer Ed. Mog. altijt te sullen houden een levende geheugenisse van de ongemeene en over-groote diensten, in alle het boven-gemelde aen dese Provintie met een noyt genoegsaem gepresen Wijsheyt, Voorsichtigheyt en moderatie bewesen, daeromme in 't bysonder de tegenwoordigheyt van hoog-gemelde hare Hoogheyt in dese Provintie altijt sal aengenaem, welgevallig en niet min nuttig zijn: 't welcke, gelijck haer Ed. Mog. noyt sullen nalaten op het efficacieuste te doen blijcken, soo wenschen de selve, dat de God des Hemels hare Hoogheyt en der selver Princelijcke Descendenten gelieve te bekroonen met allerley wenschelijcke welvaert en voorspoet.

Aldus geresolveert op 't Landtschaps Huys den 12 April 1679. Verteeckent, voor Oostergoo, *U. Baron van Aylua*, *K. J. Bruynsma*. Voor Westergoo, *B. v. Burmania*, *R. Haarsma*. Voor de Zevenwolden, *D. B. van Scheltinga*, *J. Mamminga*. Voor de Steden, *Th. Stantsius*, *Wybrant Fockes Coycker*.

Accordeert met de principale Resolutie.

In kennisse van my,

J. JORRITSMA.

Een

Eer wy verder treden tot het voltrecken van de Vrede-handel met de overige Geallieerde / moeten wy noch voor af seggen / dat desen Staet al voor een wijl tot Algiers door de Commissarissen Hees en de Paz heeft doen handelen / om de Vrede met die van Algiers te maecken / waer toe sy lange vergeefs hadden aengehouden; maer op de tydinge / dat den Engelssen Admirael Sr. John Narborough met een considerabel getal Schepen in 't korte daer voor de Stadt stont te komen / om die van Algiers tot het maecken van de Vrede met Engelandt te disponeren / heeft den Heer Baba Hassan / Gouverneur van dat Rijk / siende dat d'onse door alle middelen als noch trachten tot de voorsz. Vrede te komen / haer door seker vertrouwt Vriendt laten weten / dat hy genegen was met haer van alles nader te confereren / met vaste toeseggingе / dat haer satisfactie soude gegeven werden: welcke beleefde aenbiedinge sy met danck hebben aengenomen: En kort daer na haer latende vinden by den selven Heer / op 's Conings Huys / dede sijn Ed. stercke protestatien van sijn sincere genegentheyt tot de Vrede met haer Hoog Mog. / belovende alles wat in sijn macht was tot bevorderinge van de selve te contribueren; maer wilde voor af bedingen een Vereeringe van 8 Metale Stucken Geschut van 40 pont / met haer Affuyten en toebehoren / mitsgaders eenige Kogels en Kruyt / als wanneer een Vrede stont te volgen / soo als de voorsz. Commissarissen Hees en de Paz souden begeeren: Maer de selve vonden swarigheyt / om dit versoeck / als een nieuwigheyt / in te willigen; doch echter siende / dat de Regeeringe aldaer op 't selve stip bleef staen / en dat sonder dat niet te doen was / soo zijn sy het selve ingegaen: En daer op is 't navolgende Tractaet van Vrede opgemaeckt / en den 30 April binnen Algiers op 't Konings Huys / in de volle Douane / en in het aensien van een groote meenigte van Menschen / onder een generale acclamatie by de principaelste van de Regeeringe van Algiers / geteeckent / gezegelt / en onder Aenroepinge van Godts H. Naem / bevestigt; gelijck oock de de Teyckeninge by de meergemelde Commissarissen Thomas Hees en Jacob de Paz / op approbatie van haer Hoog Mog. / is geschiet.

Tractaet van Vrede en van Commercie,

Tusschen de seer Hooge en seer Machtige Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, en de seer Excellente en seer Doorluchtigen Prince van Orangie, ter eenre: En de Doorluchtige Heeren Ismaël Bassa, Hadgi Machomet, Day, Baba Hassan, Gouverneur, Aga, de rest van de Victorieuse Militie, en de Groote en Kleyne der Stadt en Koninckrijck van Algiers, ter andere zyde, door de vlijt ende toe-doen van de Heeren Thomas Hees en Jacob de Paz, Commissarissen der hoog-gemelde Heeren Staten Generael.

1. DAer is vast gestelt en besloten, dat'er in 't toekomende tusschen de seer Hooge en seer Machtige Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, ende den seer Excellente en seer Doorluchtigen Prince van Orangie ter eenre; en de Doorl. Heeren Ismaël Bassa, Hadgi Machomed, Day, Baba

Baba Hassan, Gouverneur, Aga, de rest van de Victorieuse Militie, en de Groote en Kleyne der Stadt en Koninckrijck van Algiers, ter andere zyde, een goede, vaste en onverbreeckelijcke Vrede sal zijn, de welcke haer aenvang sal nemen van den dagh dat de Ratificatie van het tegenwoordige Tractaet van wegen de hoog-gemelde Heeren Staten Generael in handen van de welgemelde Heeren der Stad en Koninckrijck van Algiers sal zijn gekomen ende over-gelevert, sullende alle Acten van Hostiliteyt van die tijdt af van wedersyden ophouden; werdende het tegenwoordige Tractaet door de welgemelde Heeren van Algiers van nu af aen in alle en iegelijcke sijne deelen en Articulen behoorlijck geapprobeert, geratificeert en geconfirmeert.

2. De Schepen of andere Vaertuygen der hooggem. Heeren Staten Generael, of die van hare Onderdanen en Inwoonders, soo Christenen als Joden, sullen altoos een vrye intrede binnen de Reede en Haven van Algiers, of andere Plaetsen van dat Koninckrijck, vinden, soo om aldaer op Ancker, soo lang als 't haer belieft, te blyven, als om in alle vryigheyt te negotiëren, kopen en verkopen, mits betalende 10 ten 100 voor de Rechten der Koopmanschappen die verkocht sullen werden, sonder meer, onder wat naem, titul of pretext het soude mogen wesen; doch de gene die niet verkocht sullen werden, sullen in alle vryigheyt werden te rugge gebracht en herscheept, sonder eenige Rechten of Impositien daer van te betalen, en sullen mogen vertrecken als 't haer belieft, sonder eenige ophouding of verhinderinge: En aengaende de Waren van Contrabande, als, Kruyt, Sulfer, Yser, Deelen en alderhande Scheeps-timmerhout, Tou-werck, Pick, Teer, Roers en andere Assortementen tot den Oorlogh dienende, sullen de Inwoonders der gemelde Vereenigde Nederlanden niet gehouden zijn eenigh Recht aen die van Algiers te betalen.

3. De Schepen of Vaertuygen, soo die van de hoogh-gemelde Heeren Staten Generael of van iemant van hare Onderdanen, als die van het Koninckrijck en der Inwoonders van Algiers, sullen de Zee mogen bevaren en negotiëren, sonder d'een door d'ander te werden gevisiteert, opgehouden ofte gemolesteert: Oock sullen alle Personen en Passagiers, van wat Landtschap of Natie de selve mogen zijn, met alle haer Gelt, Goederen, Koopmanschappen en Meubelen op eenige der boven-gem. Schepen bevonden werdende, t'eenemael vry zijn, en van geen van beyde werden aengehouden, berooft of eenigsints beschadigt.

4. Soo wanneer de Oorlog-schepen van Algiers, of andere Vaertuygen, eenige Koopvaerdy of andere Schepen, van d'Onderdanen der hoog-gem. Heeren Staten Generael in Zee en buyten de Plaetsen van de hoog-gemelde Heeren Staten dependerende, sullen ontmoeten, sullen sy hare Sloep aen Boort der gem. Schepen der Vereenigde Nederlanden mogen senden, alleen met 2 Man, de welcke in de gemelde Sloep sullen treden, behalven de Roeyers; en sal vervolgens geen meerder getal van Volck, als die 2 Mannen, in hoedanig Koopvaerdy of ander Schip, sonder permissie van den Capiteyn of Schipper, mogen over gaen, de welcke, na dat haer een Paspoort getoont sal hebben, sal de gemelde Sloep gehouden zijn aenstonts te vertrecken, en sal het gemelde Koopvaerdy-schip sijne Reyse sonder

eenige

eenige hinderniſſe vervolgen: En reciproquelijck, ingevalle eenigh Schip ofte Schepen van Algiers quam te ontmoeten, en den Capiteyn van eenige der gem. Schepen een behoorlijck Paſpoort, door de Heeren Regenten van Algiers onderteeckent, nevens een Certificatie van den Conſul der hooggem. Heeren Staten, als-dan tot Algiers reſiderende, getoont ſal hebben, ſoo ſal het gem. Algiers Schip of Vaertuyg ſijne Reyſe vryelijck mogen vervolgen.

5. Geen Capiteyn of ander Perſoon van eenigh Algiers Schip of Vaertuyg ſal geen Perſoon of Perſonen, wie die oock mogen zijn, uyt eenig Schip, d'Onderdanen van de Heeren Staten Generael toebehorende, mogen lichten, om elders heen te vervoeren, of doen vervoeren, en aldaer te werden geëxamineert, of onder hoedanigh pretext het ſoude mogen weſen; veel min ſal het haer geoorloft zijn de Torture of eenigh ander gewelt, tegens hoedanige Perſonen, en van wat Natie of conditie de ſelve mogen zijn, de welcke in eenige Schepen, d'Onderdanen van haer Hoog Mog. toebehorende, geſcheept ſullen weſen, onder wat pretext of voorwending het oock zy, te exerceren.

6. Ingevalle eenige Schepen of Vaertuygen der gemelde Heeren Staten Generael, of van iemant van hare Onderdanen en Inwoonders, op de Kuſten van Algiers komen te ſtranden, ſullen de gemelde Schepen met hare Gereetſchappen en toebehoren, Goederen en Ladinge niet werden geconfiſqueert, noch 't Volck tot Slaven gemaeckt, maer ſullen ter contrarie alle Algierſſe Onderdanen gehouden zijn haer uytterſte vlijt in 't werk te ſtellen, om 't Volck en Goederen te bergē.

7. Sal geen Algiers Schip of Vaertuygh na Zalee, Tetuan, Thunis, Tripoli of andere Plaetſen, dat Vyanden van de Heeren Staten Generael zijn, mogen gaen, om aldaer tot het nemen van de Schepen der Onderdanen van de gem. Heeren Staten Generael te dienen.

8. Sullen geen Algierſſe Schepen, 't zy groot of kleyn, omtrent de Reedens, Havenen, Steden of Plaetſen, ſtaende onder 't Gebied der hoog-gemelde Heeren Staten Generael mogen kruyſſen of ſwerven.

9. Ingevalle eenig Schip van Zalee, Tetuan, Thunis, Tripoli, of andere Plaetſen, dat Vyanden van de hoog-gemelde Heeren Staten Generael zijn, eenig Schip of Schepen, Volck of Goederen, iemant van d'Onderdanen der hooggem. Heeren Staten toebehorende, tot Algiers of eenige andere Plaetſen van dit Koninckrijck quam op te brengen, ſullen de Heeren Gouverneurs van dien niet gedogen, dat ſodanig Volck, Koopmanſchap of Goederen aldaer verkocht of aen de man gebracht werden.

10 Ingevalle eenige Oorlog-ſchepen der hoog-gem. Heeren Staten Generael binnen Algiers of eenige andere Havens of Plaetſen van dat Koninckrijck met eenige Prinſen quamen te arriveren, ſullen ſy de ſelve in alle vryigheyt aldaer mogen verkopen, of daer van na haer goetduncken diſponeren, ſonder door iemant te werden gemoleſteert: oock ſullen d'Oorlog-ſchepen der hoog-gemelde Heeren Staten niet gehouden zijn eenige Rechten of Gabellen te betalen, maer ter contrarie, ingevalle haer eenige Mont-Munitien ontbreecken, ſullen ſy vryelijck, al 't gene ſy van noden ſullen hebben, tot prijs courant mogen kopen:

11. Soo

11. Soo haest als eenig Oorlog-schip van de gemelde Heeren Stateu Generael voor de Reede van Algiers sal arriveren, en dat den Consul der Vereenigde Nederlanden, of den Capiteyn van 't gem. Schip, de voorn. Gouverneurs van Algiers sulckx sal hebben verwittigt, sal het selve werden gepubliceert, op dat een yder sijne Slaven beware: Doch ingevalle sulckx niet tegenstaende eenige Slaef quam te ontsnappen, of dat'er vermoeden was dat iemant ontsnapt mochte wesen, sullen de Heeren van Algiers daerom niet toelaten, dat eenige insolentie daerom tegens gedachte Consul of eenig ander Onderdaen der Vereenigde Nederlanden, als-dan binnen Algiers wesende, werden gepleegt, maer sullen ter contrarie aen de Meesters van sodanigen Slaef of Slaven belasten, dat sy de selve met alle discretie van den Capiteyn of Commandeur, by wie sy haer souden mogen hebben gesalveert, afvorderen; en ingevalle ged. Officier sulckx stantvastelijck ontkende, of dat men geen volkomen kennisse daer van hadde, sal den Meester of Meesters gehouden zijn volkomen geloof aen de Woorden van ged. Officier toe te staen, sonder den Consul of Onderdanen, hier voren gemelt, daerom in eenigerhande maniere te mogen molesteren: Echter, indien het seecker was dat sodanigen Officier de waerheyt van de saeck verborg, sullen de Heeren Gouverneurs van Algiers alsdan aen gedachte Consul versoecken, daer over aen de Heeren Staten Generael te schryven, op dat satisfactie sonder uytstel aen de Meesters van sodanige Slaven gegeven werde.

12. Van den dagh dat de Ratificatie van het tegenwoordige Tractaet van wegen de Heeren Staten Generael aen de Heeren Gouverneurs van Algiers sal zijn overgegeven, sullen gene Onderdanen of Inwoonders der Vereenigde Nederlanden, soo Joden als Christenen, binuen de Stadt of het geheele Koninckrijck van Algiers tot geen Slaven mogen werden gemaeckt, onder wat pretext het soude mogen wesen: En boven dien sullen de hooggem. Heeren Staten Generael, uyt krachte van dit Vredens-Tractaet, niet gehouden zijn eenige van hare Onderdanen of Inwoonders, zijnde tegenwoordig in Slaverny, of die voor de gem. Ratificatie daer toe soude mogen komen te vervallen, los te kopen, maer sal het absoluyt aen hare vrye wille dependeren, sonder eenige limitatie of restrictie van tijt, haer medogentheyt in 't werck te stellen, en sodanige en soo veel t'allen tyden als 't haer goet duncken sal, te verlossen, mits conditie van over den Prijs met hare Meesters, op het redelijckste doenelijck, te accorderen, sonder dat men haer sal konnen dwingen eenige tegens haer danck te lossen, 't zy van de Slaven van de Beylecq of Galeyen, 't zy van de gene die de Heeren Bassa, Day, Gouverneur, Aga, of wie het soude mogen zijn, toebehoren; niet geraden vindende, om veele redenen, te stipuleren, dat de Meesters gehouden zijn haer Slaven, zijnde haer eygen Goed, tot den eersten Inkoop te renonciëren; als mede niet, dat de gemelde Heeren Staten gehouden souden zijn sodanige aen te nemen als men haer met gewelt soude willen doen lossen, belovende de gemelde Heeren van Algiers haer authoriteyt in dese saeck te employeren, om beyde de Partyen te contenteren. Oock is wyders geaccordeert, dat alle de Slaven, zijnde Onderdanen en Inwoonders van de gemelde Heeren Staten Generael, ter occasie van hare lossinge, sullen genieten

genieten het profijt en emolument van den afflagh of vermindering der Rechten, die aen het Koninckklijck Huys toekomen, gelijck oock van d'andere kosten, mits betalende so redelijcke Somme als eenige Slaven van andere Natien, ten opsichte van hare lossinge, 't zy na de gesloten Vrede, of by wegen van Aelmoessen, gewoon zijn te betalen; wel verstaende, dat sodanige Slaven, Inwoonders der Vereenigde Nederlanden, die dit emolument sullen willen genieten, door de Commissarissen Thomas Hees en Jacob de Paz, of eenig ander Minister van den Staet der Vereenigde Nederlanden, die na desen binnen Algiers soude mogen komen, sullen moeten werden gelost; sullende andere Slaven, Inwoonders der gemelde Provintien, die dat Voor-recht, ten opsicht der gem. Rechten, niet sullen willen genieten, hare liberteyt door andere Personen, so sy te rade sullen werden, mogen procureren. Oock sullen de Commissarissen of andere publijcque Ministers, die na desen uyt den naem van de gemelde Vereenigde Nederlanden binnen Algiers sullen werden gestelt, de vryheyt en het vermogen hebben van voor haer of voor hare Secretarissen Contracten en Accoorden te doen passeren, Brieven, Patenten en andere Depeches in hare Namen te verleenen, en vorders al het gunt tot de lossinge en het vertreck der geloste Slaven van noden sal zijn, in 't werck te stellen, sonder dat iemant, wie hy oock zy, sigh daer tegen sal mogen setten, of de geloste Slaven molesteren. Wyders sullen de geseyde Ministers met al soo veel authoriteyt als eenige Ministers van andere Princen of Potentaten alderhande Instrumenten en Contracten, ten behoeve van andere Christene Natien, voor haer vermogen te passeren en doen passeren, en Paspoorten verleenen, sonder eenige contradictie van iemant.

13. Of het gebeurde dat eenige Onderdanen der gem. Heeren Staten Generael binnen de Stadt of eenige andere Plaets van 't Koninckrijck van Algiers quam te overlyden, sullen dessels Goederen of Penningen door de Gouverneurs, Rechters of andere Officiers van Algiers, hier boven gemelt, niet mogen werden aengeslagen, of eenigsints nagespeurt, maer sullen sodanige Goederen en Penningen door den genen of die gene die den Overleden tot sijn Erfgenaem of Erfgenamen by Testament sal hebben geinstitueert, ingevalle de selve ter plaetse van den Overleden mochten wesen, werden aenvaert: En ingevalle de Erfgenamen niet present zijn, sal den Executeur van 't Testament, door den Overleden behoorlijck geinstitueert, na dat hy een perfecten Inventaris van alle nagelaten Goederen en Penningen sal hebben gemaeckt, de selve sonder eenig belet in sijn bewaringe nemen, en sal besorgen dat alles in handen van de ware en wettige Erfgenamen door veylige wegen gestelt werden: Doch ingevalle iemant der geseyde Onderdanen sonder Testament quam te overlyden, sal den Consul der gemelde Vereenigde Nederlanden sodanige Goederen en Penningen onder de behoorlijcke Inventaris aenvaerden, om de selve aen de naeste Vrienden en Erfgenamen der Overleden ter hant te stellen.

14. De Koopluyden, soo Christenen als Joden, der gem. Vereenigde Nederlanden, de welcke haer binnen de Stadt en het Koninckrijck van Algiers sullen bevinden, sullen geensints gehouden zijn Goederen tegen haer danck te kopen;

maer sal altijt tot haer keure zijn sodanige te kopen als sy sortabel sullen vinden. Oock sal geen Capiteyn of Schipper der gem. Provintien gehouden zijn eenige Goederen tegen sijn wille in te nemen, om de selve te voeren na eenige Plaetsen, daer hy niet soude willen gaen. Sal mede den Consul der gem. Provintien niet gehouden zijn eenige Schulden van een ander Onderdaen der gem. Provintien te betalen, ten ware dat ten dien oorsaecke eenige Borgtocht of Cautie by publijcke Acte gestelt wierde.

15. De Onderdanen, soo Christenen als Joden, der gemelde Heeren Staten sullen in cas van eenig Pleydoy of Proces binnen Algiers, of desselfs Territorie, niet gehouden zijn sigh onder eenige andere Jurisdictie als die van den Day en Douane te submitteren; uytgesondert nochtans indiender eenige Questien, soo Civil als Crimineel, tusschen die van de Natie alleen der gem. Vereenigde Provintien waren, in welcken gevalle sy voor geen andere Rechter als voor haer Consul sullen behoeven te compareren, de welcke alle macht sal hebben om de Differenten, soo in 't Civil als Crimineel, te termineren, als, Doodslagen, Quetsuren en andere Delicten, en te procederen volgens d'Instructie en Ordres der hooggemelde Heeren Staten Generael.

16. Ingevalle eenig Onderdaen der hooggem. Heeren Staten Generael, sigh bevindende in 't Koninckrijck van Algiers, een Turck of Moor quam te beledigen, quetsen of neder slaen, en sodanige Delinquant gekregen wierde, sal hy op de selve wyse, en niet strenger als een Turck, werden gestraft, ingevalle hy diergelijcke misdaden begaen hadde: doch by soo verre hy quam te ontsnappen, sal den Consul of andere Onderdanen van de gemelde Heeren Staten daerom niet mogen werden ontrust noch gemolesteert.

17. Den gemelden Consul der Heeren Staten, binnen Algiers residerende, sal aldaer in alle vryigheyt en veyligheyt, soo van Personen als Goederen, zijn, en sal hy vermogen sijn Tolck en Makelaer te verkiesen, oock aen Boort van hoedanige Schepen in de Havenen of op de Reede ten Ancker leggende, soo menigmael als 't hem believen sal, te gaen, als oock het Koninckrijck te Landt mogen frequenteren. Oock sal hy de Christelijcke Gereformeerde Religie, sonder eenige vexatie of molestatie, 't zy met woorden of met daden, van wie het soude mogen zijn, publijckelijck mogen exerceren.

18. Is mede geaccordeert, dat niet alleen gedurende de continuatie van Vrede en Vriendtschap, maer oock in cas van eenige interruptie of rupture van die tusschen hooggem. Heeren Staten Generael en die van 't Koninckrijck van Algiers, den Consul en andere Onderdanen der hoog-gemelde Heeren Staten in 't geseyde Koninckrijck van Algiers wonende, namentlijck so wel in tijt van Oorlog als van Vrede, volkomen vryigheyt sullen hebben sigh na haer eygen of andere Landen met sodanige Schepen, van wat Natie het zy, als 't haer goet duncken sal, te begeven, en hare Goederen, Familien en Dienaers met haer nemen, sonder dat haer daer omtrent eenige hindernisse magh werden toegebracht.

19. Sal geen Onderdaen der hooggem. Heeren Staten Generael, 't zy Jood of Christen, zijnde Passagier, of gaende en komende met sijn Bagagie van ofte na eenige

eenige Haven, mogen werden gemolesteert, schoon sodanigen Passagier in een Vyandelijck Schip van die van Algiers was: Gelijck mede een Algiersse Passagier, zijnde in een Vyandelijck Schip der hoog-gem. Heeren Staten, in sijn Persoon of Goederen, die hy in 't gemelde Schip geladen sal hebben, niet en sal mogen werden gemolesteert.

20. Soo haest als de Ratificatie van het gem. Tractaet van wegen de hooggem. Heeren Staten Generael binnen Algiers sal zijn aengekomen, en aen de voorn. Gouverneurs der geseyde Plaets over-gegeven, sullen alle Injurien en Schaden, van wedersyden geleden, in een eeuwige vergetenheyt gestelt en gedompelt zijn, en sullen alderhande Hostiliteyten en violentien van wederzyden cesseren, sullende dese Vrede in haer volkomene kracht en vigeur blyven, en voor altijt continuëren. En ingevalle sedert den dagh dat de gem. Ratificatie in handen van de gem. voornaemste Heeren van Algiers gestelt sal zijn, eenige Prinsen of schade van wedersyden quamen te geschieden, voor dat de Vrede aen een yder der Onderdanen bekent was, sal daer van een prompte satisfactie gegeven werden.

21. Ingevalle dat by inadvertentie of anders eenige contraventien in 't tegenwoordige Tractaet van wegen de hoog-gem. Heeren Staten Generael of de gem. Heeren van Algiers voorvielen, sal het selve daerom echter in sijn volle vigeur blyven, sonder dat men daerom tot rupture van de Vrientdschap en goede correspondentie sal komen, maer sal de beledigde Party een prompte reparatie van sodanige contraventie in der minne vorderen, alvorens tot de Wapenen te komen: En ingevalle sulckx by eenige particuliere Onderdanen mocht by komen, sullen sy als Infracteurs van de Vrede, en verstoorders van de gemeene rust, sonder eenige conniventie daer over werden gestraft. Aldus geconfirmeert, geteeckent en gezegelt, in presentie van Godt, den 30 April, 1679. zijnde omtrent ter halver Maen Rabia Elouel, in het Jaer 1090 van Hegira.

(L. S.) *Thomas Hees.*	(L. S.)
(L. S.) *Jacob de Paz.*	(L. S.)
	(L. S.)
	(L. S.)

Gedurende de voor-gedachte Onderhandelinge, quamen den eersten April eenige Engelsse Schepen, troups-gewijse, in 't gesicht van Algiers. Den volgenden dag sag men 9 van de selve op de Reede ten Ancker: haer Admirael Sr. John Narborough liet aenstonts de Witte Vlag wapen; niet te min wierden dien selven dagh 3 Fransse Vaertuygen, derwaerts aen komende, by sijn Ed. aengehouden. Den 4 dito, omtrent den avont, quam een Engels Chaloup halver Zee Stedewaert, met een Vrede-vlagge, hebbende een goede wijl leggen wachten op de komst van een Turckse Barck: en zijn eyndelijck eenige slechte Moren, op het seggen van den Haven-meester, buyten last en kennisse van 't Konings Huys, in een gemeene Barck derwaerts gevaren, aen de welcke de Engelsse een Missive, behelsende een beleefde aenbiedinge tot Vre-

de/ over gaven/ om te bestellen aen de Hooge Regeeringe. Den selven dito is de Engelsse Chaloup meer als halver weegh wederom blijven leggen: den Engelssen Tolck wierdt met antwoort op de voorsz. Missive van 't Konings Huys afgevaerdigt/ met last/ om haer mondeling te verklaren het ongenoegen deser Regeeringe over het ondry maecken hunner Reede/ sustinerende tegens aller Volcken gebruyck te zijn/ onder een Vrede-vlagge vyandelijcke Actien te plegen. Dien selven avont wierden de aengehoudene Vaertuygen gerelaxeert. Den 7 dito zijn 2 Capiteynen sonder eenig Gevolgh aen de Moulje op een seer onbequame plaets aen Landt gekomen / tonende de Algerinen geen het alderminste uytterlijck gelaet of teecken van Vrede/ ter contrarie men sagh van alle hun aenwesende Schepen de Rode Vlagge waeyen: de 2 Capiteynen hadden last van hun Admirael / om de intentie van sijn komst te verklaren/ en te vernemen / waer toe het aldaer soude te brengen zijn: En kregen van Baba Hassan / na een lange en scherpe deductie van 't gepasseerde tusschen haer / tot bescheyt: Dat indien het de Engelsse ernst was Vrede te maecken, dat sy dan hadden te restituëren 3 Schepen met haer toebehoren, voor den Oorlog genomen; alle hare Slaven te lossen na het goet-duncken der Patronen; 10 Metale Stucken Canon, 48 ponders, 10000 Kogels, 100 Quintalen Kruyt, en daer-en-boven noch 24 van de grootste Masten. Volgenden daegs zijn 4 Engelsse Officieren weder op het Konings Huys verscheenen/ remonstrerende/ dat den Eysch van daegs te voren al te excessif en onbillijck was/ doende daer nevens een Contra-eysch/ namentlijck: Restitutie van verscheyde Scheeps-ladingen, kostelijcke Koopmanschappen, voor de Rupture tot Algiers onrechtmatig tot prijs gemaeckt; en voor alles, van alle de Contanten en Silver-werck, meerder als 80000 Stucken van Achten, van een Conings Kits; alle hare Slaven voor den eersten Prijs, mits dat het haer vry soude staen 8 daer van uyt te kiesen, sonder eenig Rantsoen daer voor te betalen. De Algerinen niet willende toegeven / noch oock in 't alderminste van eenige vergoedinge van hare kant weten / is dese Audientie vruchteloos geweest / en de Handelinge daer mede afgebroocken: daegs daer naer is de Engelsse Vloot vertrocken.

En aldus die van Algiers blijvende met de Engelssen in Oorlog / kan men licht sien by wat occasie de expressien / staende in de navolgende Missive aen desen Staet / met de Vredens-Articulen / hier voren gestelt / gekomen / zijn gebruyckt.

Brief van de Regeeringe van Algiers aen haer Hoog Mog.

WY Hadgi Mahomet, Day, en Baba Hassan, Gouverneur der Stadt en Koninckrijck van Algiers, wenschen van onsent wegen en uyt de naem van alle onse Victorieuse Militie, na aenbieding onser dienst, alle voorspoet aen de seer Hooge en seer Machtige Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, en aen sijn Koninckl. Hoogheyt den Heere Prince van Orangie, Heeren en Gouverneurs van veele Landen en Volckeren, Kinderen Gods, Voorbeelden van alle Christene Princen, Steunsels van Jesus Geloof, en onse seer lieve en groote Vrienden: Soo Gylieden na den staet onser Gesontheyt vraegt, soo

soo is 't, dat het ons (Godt lof) wel staet, en is insgelijckx het Landt, waer van wy tot Gouverneurs gestelt zijn, en 't welck aen den Grooten Hees en sijn Koning Ismaël Bacha toebehoort, in goeden stant. Wy hebben tot verscheyde reysen met een seer groot genoegen van Sr. Thomas Hees en Jacob de Paz, uwe Commissarissen by ons (die wy in uwe consideratie hoog achten, en die sigh selfs, door hare wyse conduite, soo van ons als van een yder binnen dese Plaets doen beminnen) vernomen, dat uw Hoog Mog. en alle der selver Domeynen in goeden staet waren. Het is niet lang geleden dat wel-gem. uwe Commissarissen ons verwittigt hebben, dat Gy-lieden een honorabele Vrede met sijn Majesteyt van Vranckrijck gemaeckt ende besloten hadde, waer by uwe Landen in een volkomen rust herstelt zijn, nu nergens anders als op een nieuwe vermeerdering van de Negotie en Zeevaert door alle de Gewesten des Werelts siende; dat ons aengename tydingen zijn, en congratuleren U L. daer over, al of het een geluck was, dat aen ons door den Hemel ware mede gedeelt. Wy weten wel, dat de vruchten van een goede Vrede noetsaeckelijck goet zijn, en dat den Oorlogh niet als een droevige desolatie met sigh brengt. Om die reden hebben wy, gelijck Gy-l. weet, een Alliantie van Vrede al over lang met u Hoog Mog. willen aengaen, en onse oude Vrientschap herstellen. Wy zijn in dat heyligh voornemen tot ons groot leetwesen door verscheyde hinderpalen opgehouden, gelijck wy U L. voor desen daer van hebben verwittigt, alsoo de Vrede in de dispositie Godts is, en de tijt en middelen, om daer toe te komen, insgelijckx van Sijne Macht dependeren. Eyndelijck het geluckig moment gekomen zijnde, soo hebben wy, volgens onse belofte, in consideratie van de groote eer en vrientschap, die het U L. ons heeft belieft te betuygen, uwe gem. Commissarissen genodigt, de welcke sonder ophouden en by alle wegen voor u Hoog Mog. hebben gearbeyt, om met ons te confereren en te tracteren, 't welck sy met groote vaerdigheyt en wackerheyt gedaen hebben, soo dat in een geluckig uur vergadert zijnde, wy haer al 't geen sy met billijckheyt van ons hebben konnen eysschen, toegestaen hebben, en dat door een enckele achting en genegentheyt, die wy tot uwe Zeevaert zijn hebbende, uyt oorsaeck van desselfs trouwe en oprechtigheyt, die wy boven alle andere daer in bespeuren. Wy verseeckeren u Hoog Mog. dat wy in dese saeck ter goeder trouwe en sonder eenige argelist soecken te gaen. Onder dit tracteren met uwe Commissarissen zijn de Engelsse met eenige Schepen op onse Rede gekomen, de welcke tegen onse verwachtinge ons met veele instantien hebben aengeweest, om de Vrede met haer te maecken: Wy ter contrarie hebben betuygt weynig of geen lust te hebben, om met haer daer over te tracteren. Het zijn Luyden sonder trouwe, en die haer beloften niet nakomen: sy hebben ons den Oorlog sonder oorsaeck; en sonder ons die alvorens aen te seggen, aengedaen: sy hebben onse Schepen genomen, en onse Luyden tot Slaven gemaeckt. Wy bespeuren in onse Victorieuse Militie, als oock generalijck in alle onse Inwoonders van dese Plaets, een groote af keerigheyt tot de Vrede met die Natie: Ter contrarie, alle de werelt bekent met een Hert en met een Mont, dat de Nederlanders goede en getrouwe Luyden zijn, die den rechten wegh gaen, hebbende een af keer van alle bedrogh en ontrouw. Eyndelijck de Conferentien met uwe Commissarissen en de onse hebben een gewenschte uytslagh gekregen. Wy hebben gesamentlijck in den vollen Divan, in presentie van alle de werelt, en onder het Aenroepen van den H. Name Godts, de Vredens-Articulen behoorlijck gesloten, getekent, bezegelt en geconfirmeert. Wy verseeckeren ons, dat u Hoog Mog. die goede occasie niet vruchteloos sullen laten voor-by gaen, alsoo wy uyt baerblijckelijcke teeckenen weten, dat

Gy-l. altijt getracht hebt, om met ons in een volmaeckte vrientschap te leven: En derhalven bidden wy, dat u Hoog Mog. geen tijt en verliest, om ons uwe Approbatie en Ratificatie van 't gene onder ons en uwe Commissarissen getracteert is, toe te senden. De effecten van een goede Vrede sullen tot welstant van uwe Regeeringe, soo wel als van de onse, strecken: De Onderdanen van wedersyden sullen vryelijck mogen negotiëren en ter Zee varen. Wy wenschen niet anders, als in goede correspondentie met U L. te leven, ons woort ons woort zijnde, en onse trouwe onse trouwe. Het sal U L. dan gelieven aen uwe Onderdanen toe te staen vryelijck ter Zee te mogen varen, en ons alderhande Goederen toe te brengen, om haer profijt daer mede te doen: 't geene wy van noden sullen hebben, sullen wy voor ons Gelt eysschen, gelijck wy voor dese met d'Engelssen gedaen hebben. Op d'aenkomst van uwe Ambassadeurs verstonden wy, dat sy 2 Metale Stucken Canon medegebracht hadden, om deselve aen het Koninckl. Huys alhier te vereeren, ingevalle de Vrede gesloten wiert, 't welck ons seer aengenaem was; wy zijn aen U L. wegens die beleeftheyt, die wy niet verdient hadden, seer verplicht: oock is het een gewoonte geweest, dat onse Voorsaten, na een Vrede met Christene Potentaten aengegaen, met eenige Vereeringen beschoncken zijn: wat ons aengaet, wy soecken ons particulier voordeel niet, alsoo wy gehouden zijn alle onse sorge tot het gemeene beste te contribuëren: derhalven soo verklaren wy aen u Hoog Mog., gelijck wy dickwils aen der selver Commissarissen gedaen hebben, dat wy niets voor ons noch voor geen andere Particuliere begeeren; doch indien het uwe goede wille mocht zijn, dat na de Ratificatie van het Vredens-Tractaet van uwent wegen, het U beliefde ons een Vereeringe van die soort, als boven is gesegt, toe te senden, en ons eenige meer Metale Stucken Canon, van grooter calibre, te laten toekomen, wy U verseeckeren, dat wy met onse geheele Militie de selve voor het alderkostelijckste Present, als geschieden kan, sullen houden, en sullen onse Successeurs U daer over ten eeuwigen dage verplicht zijn: En ingevalle in onse handen ietwes tot uwe dienst gevonden werdt, sullen de selve altijt open zijn als 't U believen sal U daer van te bedienen. Terwyl wy een favorabel en vaerdigh antwoort hier op verwachten, sullen wy uwe Commissarissen in onse protectie houden, en sullen niet toelaten dat haer het minste leet wedervare; wy leven met haer gelijck als met onse Broeders. Indien dit Tractaet U niet aen en staet ('t welck Godt verhoede) sullen wy echter met haer wel en als Vrienden handelen, alsoo wy weten, dat het uwe Ministers zijn, en dat alles niet in hare macht is, maer van uwe wille en goetvinden dependeert. Wy sullen dan de nakominge van uwe hant verwachten. Godt neme U in Sijn Heylige bewaringe. Omtrent het midden van de Maen Rabia Elouel, in het Jaer 1090 van Hegira.

Eyndelingh sullen wy nu verhalen 't geen verder in de Vrede-handeling, en voornamentlijck met de Potentaten in 't Noorden, is voorgevallen.

Vranckrijck de Vrede met den Keyser, Spangie, de Vorsten van Lunenburg en Bisschop van Munster, soo wel als met desen Staet, gemaeckt hebbende, heeft daer op gedrongen, dat de Coning van Denemarcken en de Keurvorst van Brandenburgh sijne Propositien van den 15 April in het voorleden Jaer gedaen, souden aenvaerden, en by gevolge aen Sweden alles restitueren 't geen die Kroon afgenomen was: doch hoogh-gemelden Koningh noch sijn Keur-

Keurvorstel. Doorl. daer toe niet konnende verstaen/ als willende over 't selve ordentelijck tracteren/ soo hebben de Heeren Fransse Ambassadeurs op den 6 Maert de navolgende Declaratie tot Nimwegen gedaen.

Declaratie van de Heeren Fransse Ambassadeurs, op het subject van de Vrede, die noch tusschen de Coningen van Sweden, Denemarcken, en de Keurvorst van Brandenburg resteert te maecken.

ALsoo de Propositien, die den Alder-Christel. Koning op den 15 April laetstleden gedaen heeft, soo redelijck geoordeelt zijn, dat sy de Vrede in 't grootste gedeelte van Europa uytgewerckt hebben, soo sou'er oorsaeck geweest hebben, om te hopen, dat de Coningh van Denemarcken en den Heere Keurvorst van Brandenburg de selve, voor soo veel haer aengaet, liever souden hebben willen aennemen, als de volkomene herstellinge van d'algemeene rust langer op te houden, door d'onrechtmatige pretentien van eenigen inbreuck in de Tractaten, die gelijck als het eenigste fondament daer van zijn, te brengen: doch alsoo die Princen tot noch toe niet betuygt hebben, dat sy de gemelde Conditien wilden aennemen, en dat het niet billijck soude zijn, dat de groote kosten, die sijn Alder-Christel. Majesteyt genootsaeckt is te doen, om de volkomene satisfactie van de Coning van Sweden, op de voet der gemelde Tractaten, te procureren, en een algemeene Vrede in 't Christenrijck te weeg te brengen, hooggem. sijne Majesteyt tot loutere schade soude gedyen: Soo ist, dat desselfs Extraordinaire Ambassadeurs aen den Heere Jenkins, in sijne qualiteyt van Mediateur, die hy in dese Vergadering bekleet, verklaren, dat ingevalle de Coning van Denemarcken en den Heere Keurvorst van Brandenburgh geen volkome satisfactie aen Sweden, door de herstellinge der Westfaelsse en Coppenhaegse Tractaten binnen de geheele Maent van Maert aenstaende gegeven hebben, sijn Alder-Christel. Majesteyt als-dan pretendeert vry te zijn van nieuwe Conditien te vorderen, namentlijck, dat Lipstadt aen den Heere Keurvorst van Ceulen weder ter hant sal werden gestelt, en dat de Coning van Denemarcken en den Heere Keurvorst van Brandenburg gehouden sullen zijn de Oorlogs-kosten aen sijn Alder-Christel. Majest. te betalen.

Gedaen tot Nimwegen den 6 Maert, 1679.

Dese Declaratie wierdt den Heer Ambassadeur Jenkins/ als Mediateur/ ter handen gestelt/ die de selve aen die van Denemarcken en Brandenburg liet bekent maken. Waer op den laetste 2 dagen daer na sijn klachten by Geschrift aen d'Ambassadeur van Spangie gedaen heeft/ seggende: Het maken van de particuliere Vrede d'oorsake te zijn, dat men, sonder op justitie te sien, sijn Heer en Meester soo harde Conditien voorstelde, en die noch dreygde te verswaren, indien de selve binnen den gelimiteerden tijdt niet aengenomen wierden; eysschende derhalven, dat Spangie soude presteren het Tractaet van 't Jaer 1674, tusschen de Coning van Spangie en den Heere Keurvorst van Brandenburgh gemaeckt, als waer by belooft was, de laetste te dedommageren van alle schade, die hy ter oorsaecke van den Oorlogh in 't Landt van Kleef soude komen te lyden:

ver-

versoeckende voor sijn Meester te weten, wat daer omtrent van Spangie was te verwachten, om sijne mesures na te nemen.

Gelijck Geschrift leverden den selven Brandenburgsen Ambassadeur/ den Heer Blaspijl/ oock over aen den Keyserlijcken Afgesant/ en noch een ander aen de Heeren Ambassadeurs van desen Staet; en alsoo daer in wierdt gesprooken al of men van dese kant met het maken van de Vrede met Vranckrijck soude hebben aengegaen tegens de Tractaten/ met sijn Keurvorstelijcke Doorl. opgerecht/ soo hebben haer Hoog Mog. daer op in 't breede doen antwoorden/ seggende: Niet te weten dat sy, door het sluyten van de voorsz. Vrede met sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck, tegen of te buyten hadden gegaen de Tractaten, met sijn Keurvorstel. Doorl. opgerecht: dat de selve door de groote ongelegentheyt van hare Ingesetenen, en de onmacht, daer in sy, door 't verloop van haer welvaren, gekomen waren, geobligeert geworden zijnde de voorsz. Vrede met hoogst-gedachte Majesteyt te moeten maecken, echter alles hadden gedaen wat haer mogelijck was, om die voor hare Geallieerden soo goet te verkrijgen, als eeniger mate geschieden konde. Dat sy het geluck hadden gehad, dat sijne Keurvorstel. Doorl. gedurende den Oorlog, niet alleen niet een voet Landts verloren, maer oock aensienelijcke Conquesten gedaen hebbende, het niet nodig was uyt regard van sijn Keurvorstel. Doorl. eenige restitutie te bedingen. Dat hare Koninckl. Majesteyten van Vranckrijck en van Sweden ter contrarie insisterende, dat aen sijn Keurvorstel. Doorls. syde soude werden gerestitueert 't geen de selve op hoog-gedachte sijn Majesteyt van Sweden hadde geoccupeert, de selve sijn Koninckl. Majesteyt van Sweden echter met eenen niet duysterlijck dede insinuëren, genegen te zijn satisfactie aen sijn Keurvorstel. Doorl. te geven, voor de schade by de selve geleden. Dat haer Hoog Mog. soo voor als na het sluyten van de voorsz. Vrede bedongen hebbende een termijn, binnen de welcke hare Geallieerden in de voorsz. Vrede mede souden inkomen, sijn Keurvorstel. Doorl. geoordeelt heeft, dat het met dessels Interessen niet over een en quam, de voorsz. Vrede op de voorgeslagen Conditien aen te nemen. Dat haer Hoog Mog. wel leet was geweest te sien, aen eene zyde, dat in de voorsz. Conditien gene versachting konde werden geobtineert; en aen de andere zyde, dat sijn Keurvorstelijcke Doorl. die onaennemelijck oordeelende, de continuatie van den Oorlog voor de voorsz. Vrede verstont te prefereren: Dat de selve daer aen hebbende moeten acquiesceren, immers niet responsabel kunnen werden gemaeckt voor evenementen, die sijn Keurvorstel. Doorl. niet souden hebben konnen over komen, indien de selve hadde konnen verstaen de voorsz. Vrede aen te nemen: En dat mits-dien haer Hoog Mog. niet konden sien, dat sijn Keurvorstel. Doorl. t'haren laste desen aengaende iets uyt de voorsz. Tractaten konde eysschen: dat sy niet te min geerne alle goede officien wilden by-brengen, om sijn Keurvorstel. Doorl. daer door soo veel satisfactie te doen genieten, als aen haer eeniger mate konde werden gevergt.

Op de Declaratie van Vranckrijck self antwoorde den voorsz. Brandenburgsen Ambassadeur: Dat terwijl hy om bescheyt aen sijn Meester hadde gesonden,

sonden, voor af konde seggen, dat het aen de Brandenburgse syde niet en hadde gemancqueert, dat men niet tot de Vrede was gekomen, alsoo al over 2 Maenden daer toe openinge aen den Heere Ambassadeur Jenkins was gedaen, maer dat Sweden had geweygert te handelē; beantwoordende voort al 't gene in de voorsz. Declaratie tot laste van Ceur-Brandenburg wierdt geseyt / voornamentlijck wedersprekende: Dat een geheele Restitutie aen Sweden soude moeten gedaen werden, en dat het derhalven sijn Meester soude verwonderen, wanneer hooren soude, dat men noch meer van hem begeerde, indien hy het selve binnen sekere tijt niet begeerde in te gaen, als zijnde altijt tot de Vrede en een Stilstant van Wapenen, hoewel tot sijn schade, geneygt geweest.

De Heeren Fransse Ambassadeurs repliceerden daer op met een gantsch andere tael: Dat Sweden wel tot een Stilstant van Wapenen hadde willen verstaen, maer Denemarcken en Brandenburg niet: dat die oock tegens d'een en d'andere Vrede, speciael die met den Keyser, hadden geprotesteert; soo dat de Coning van Vranckrijck, om eenmael de Vrede generael te maecken, gedrongen was geweest andere mesures te nemen, en de voorsz. Declaratie te laten doen, daer van de quade gevolgen konden voorkomen werden, indien men aen Sweden wilde restituëren 't geen hem volgens de Westfaelsse Vrede toequam.

Hier op volgde een Dupliecq / daer by den Brandenburgse Minister trachte te betoonen: Dat niet sijn Meester, maer Sweden, de Westfaelsse Vrede hadde verbroocken, en dat die derhalven daer van reparatie moste doen. Maer dit was maer woorden-strijt.

Men hadde van dit Jaer veel gesproken van een Stilstant van Wapenen / of een Treves / en wegens Denemarcken en Brandenburg / na dat de Sweden uyt Pruyssen waren gedreven / daer toe goede inclinatie getoont: maer de Sweden bleven by haer oude Preliminarien / dat als-dan de vrye passagie van hare Brieven en Expressen mosten hebben van en na haer Coning: en ten anderen / de los-latinge van de Sweedse Volckeren / die op Bornholm waren gestrant / en sedert by de Deenen gevangen gehouden / als zijnde dat een saeck tegens de gemeene trouw / en derhalven / eer sulckx herstelt was / dat men van geen Vrede konde handelen.

De Fransse Troupen / gelijck te voren al gedacht is / vast verder na de Rijn-kant komende / zijnde Monsr. Calvo op den 24 Maert / nevens den Intendant de Monceau / van Nuys met 32 Compagnien te voet en 6 te paert binnen Kleef komen logeren / hebbende de voorsz. Troupen het Landt / mitsgaders genoegsaem alle de Plaetsen tusschen beyde aen de West-zyde van den Rijn / geheel onder haer macht / treckende daer uyt Contributien na haer welgevallen / en maeckten vast preparatie met een Schip-brugge tot Ordingen als andersints / om den Rijn te passeeren / en hun alsoo mede in possessie van de Keurvorstel. Landen / aen die kant leggende / te stellen: waer op men vreesde dat het niet soude blijven; weshalven soo by de Mediateurs als andere gearbeyt wierdt / om het tot een Stilstant van Wapenen te brengen: Gelijck dan eyndelingh de Heeren Ambassadeurs van Vranckrijck op den 26 Maert ver-

klaert hebben: Dat, op de Instantien van de Mediatie van Engelandt, uyt de naem van de Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van de Coning van Denemarcken en de Keurvorst van Brandenburgh, als oock op de mondelinge aenhoudinge van de Keyserlijcke Ambassadeurs en Plenipotentiarissen, ten eynde te consenteren in een Stilstant van Wapenen tot den 1 Mey, om daer door tot de generale Vrede te komen, sy, so voor haer Coning, als voor haer Geallieerde, consenteerden in sodanigen Stilstant van Wapenen voor de gantsche Maent van April. Stellende de Conditien van de selve daer nevens.

Welcke Stilstant by de Sweden wierdt toegestaen, en soo wel by den Deenssen als Brandenburgsen Minister aengenomen, hoewel duydelijck ontkende, dat daerom aengehouden hadden, gelijck oock naderhant by de Fransse Ambassadeurs tot hare decharge wierdt verklaert; maer formeerden yder een apart Ontwerp van Articulen: doch het is eyndelingh geaccordeert in voegen als volght, latende die van Brandenburgh d'acceptatie doen door sijn Secretaris, terwijl een kleyne Reyse moste gaen doen, doch weder komende, approbeerde 't gene gedaen was.

Articulen en Conditien van een Stilstant van Wapenen, waer op de Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van Vranckrijck, soo uyt de naem van sijn Alder-Christel. Majesteyt, als van de Koning van Sweden met de Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van Denemarcken en Brandenburg over-een-gekomen zijn, als volgt.

1. DAt er van den eersten April aenstaende tot den eersten Mey daer aen volgende tusschen den Alder-Christel. Koning en de Koning van Sweden ter eenre, en de Koning van Denemarcken en Keurvorst van Brandenburgh ter andere zyde, sal wesen een cessatie van Actien van Hostiliteyt, soo wegens d'Attacque van Steden en Plaetsen, als wegens den Oorlog te Velde.

2. Dat van gemelde eersten April af, of ten minsten soo haest als de Generaels van het tegenwoordig Accoort sullen konnen zijn geinformeert, de Troupen en Legers van yder Party op de Landen, waer van een yder tegenwoordig in possessie is, sullen leven, sonder dat den een op des anders Landen sal mogen fourageren.

3. Dat van gemelde eersten April af geen nieuwe vordering van Executien, Contributien, Koeyen, Pionniers of Charroyen van wedersyden sal mogen werden gedaen, sullende geen van beyde diergelijcke vorderingen, volgens de voorvallende nootsaeckelijckheden, mogen doen, als op de Landen, waer van yder tegenwoordig in possessie is, en sonder dat d'een d'ander sal mogen verhinderen de verscheene en te quade zijnde Contributien te innen en ontfangen.

4. En by aldien, tegens alle vermoeden, daer eenige swarigheyt ten opsichte van de observatie van het tegenwoordige Accoort, in 't geheel of ten deele, ontstont, sal de selve by de Generaels of Commissarissen, van wederzyden daer toe geauthoriseert, in der minne werden bygeleyt, sonder dat daerom het gemelde Accoort sal werden gealtereert, of dat men de wegen van gewelt sal mogen ingaen.

5. De gemelde Ambassadeurs en Plenipotentiarissen sullen een Copy van het tegenwoor-

woordige Accoort sonder eenig uytstel aen de Generaels en Commandeurs van de Troupen der Koningen en Keurvorst, hare Meesters respective, toesenden, en beloven, uyt krachte van hare Volmachten, dat het selve punctueel en ter goeder trouwe sal werden nagekomen, van den dagh af dat gedachte Generaels kennisse daer van sullen konnen hebben. Des t'oirconde hebben wy Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen voornoemt het gemelde Accoort geteeckent, en de Zegels onser Wapenen daer by doen stellen, om met malkander onderling te werden uytgewisselt. Gedaen tot Nimwegen den laetsten Maert 1679. Was ondertekent,

Den Mareschal d'Estrades. (L. S.) *Colbert.* (L. S.)
J. Houg. (L. S.) *W. W. Blaspiel.* (L. S.)

Daer viel boven dien eenige difficulteyt over de Contributien/ die de Fransen souden komen vorderen van de Kleefze Landen over Rijn en Wael/ en waer voor de Hollandse en Fransse Ambassadeurs de volgende Acten passeerden.

Acte van Securiteyt voor het Landt van Kleef, gelegen aen de Oost-zyde des Rijns en Wael, gedaen door de Heeren Hollandtse en Fransse Ambassadeurs den 31 Maert 1679.

WY onder-geschreven Ambassadeurs Extraordinaris en Plenipotentiarissen van de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, verklaren en attesteren by desen, dat omtrent het Adjustement van een Stilstant van Wapenen tusschen de Coning van Vranckrijck ter eenre, en sijn Keurvorstel. Sereniteyt van Brandenburg ter andere zyde, eenige difficulteyten sigh hebbende opgedaen, soo ten respecte van Uytschryvinge van de Contributien in de Landen van Kleef, Oost-zyde des Rijns en over de Wael gelegen, door den Heer Calvo gedaen; als over de tegenwoordige Inquartieringe en Belastinge der Fransse Troupen in de voorseyde Landen aen de West-zyde des Rijns, als directelijck strydende tegens de solemnele Accoorden, met de Kleefze Lant-standen innegegaen den 26 Augusti en den 13 December 1678. 't welck den Heer Ambassadeur van sijne Keurvorstel. Doorl. geensints en konde toestaen: En de Heeren Ambassadeurs van Vranckrijck haer niet beordert en vonden te doen stremmen: Dat, om soo goeden heylsamen werck door sodanig incident niet te doen vervallen, de Heeren Fransse Ambassadeurs tot een temperament hebben toegestaen en verklaert, dat sy sonder uytstel aen haren Coning souden schryven, om sijn Majesteyts sentimenten daer over te vernemen; en dat middelerwijlen geen Executien over Rijn en Wael voorsz. mogen geschieden voor den tijt van 15 Dagen, de welcke souden aenvangen te lopen met den eersten deser. En ingevalle sijne Majesteyt na de voorsz. 15 Dagen soude oordeelen, dat de voorsz. Contributien gevordert moeten werden; dat sy ons daer van kennis sullen geven, en noch daer-en-boven een tijt van 3 Dagen, gedurende de welcke de Opgesetenen van 't voorsz. Lant sullen mogen nemen hare mesures, sodanig als sy goet vinden. En hebben de welgemelde Heeren Ambassadeurs geconsenteert, dat wy van 't gene voorseyt is van haren 't wegen de genoegsame verseeckeringe souden geven mogen, en daer van doen depecheren de Acte by haer ondertekent, en aen 't eynde van desen geinsereert.

Nous Ambassadeurs, &c.

H. VAN BEVERNING.
Nimwegen den 31 Maert 1679. G. HAAREN.

Declaratie van de Heeren Franse Ambassadeurs, tot de suspensie der Executien aen d' over-zyde van den Rijn en de Wael.

WY onder-geschreven Extraordinaire Ambassadeurs ende Plenipotentiarissen van Vranckrijck consenteren, dat, op de swarigheyt, die'er ten tijde van 't onderteeckenen van de Stilstant van Wapenen, aengaende het invorderen der Contributien, die men van de Landen van den Heere Keurvorst van Brandenburg aen d'Over-Rijn en Wael pretendeerde, gemoveert is, hare Excell de Heeren Ambassadeurs der Staten Generael uyt onsen name sullen beloven, dat wy met alle doenelijcke spoet aen den Coningh sullen schryven, om desselfs intentie daer over te vernemen, en dat ondertusschen gene Executien aen d'over-zy van den Rijn en Wael, gedurende den tijt van 14 Dagen, op heden te beginnen, sal geschieden, self indien sijn Majesteyt oordeelt, dat de gemelde Contributien na d'expiratie der gemelde 14 Dagen moeten werden ingevordert, wy sulckx aen hare hoog-gem. Excell. sullen te kennen geven, en noch 3 Dagen tijt sullen vergunnen, gedurende de welcke de Inwoonders der gem. Landen sodanige mesures sullen konnen nemen, als sy sullen goet vinden. Gedaen tot Nimwegen den 1 April 1679.

LE MARECHAL D'ESTRADES.
COLBERT.

En is by de Coning van Vranckrijck de voorsz. Suspentie geapprobeert.

Den Brandenburgse Ambassadeur klaegden ondertusschen noch over de groote Contributien, die de Fransen tegen een gemaeckt Accoort van 't Lant van Kleef, daer sy in gelogeert waren, dagelijckx vorderden, en toonden wel, dat sijn Meester genegen was te handelen, doch op redelijcke Conditien; gelijck van daer toe een Ontwerp overleverde, dringende voor al daer op, dat men aen sijn Meester niet minder konde doen als aen de Vorsten van Lunenburgh, die men eenige vergeldinge hadde toegestaen. Maer tot Nimwegen wierdt weynig meer gehandelt, ter oorsaecke, dat den Heere Keurvorst den Heere Meynderts, als Extraordinaris Envoyé, al een wijl te voren na het Fransse Hof hadde gesonden, om aldaer de Vrede te tracteren. En hoe de selve daer bejegent is, kan gesien werden uyt de Missive, die de Coning van Vranckrijk al den 5 Maert aen den Heer Keurvorst heeft geschreve, luydende als volgt.

Brief van sijn Alder-Christel. Majest. aen de Keurvorst van Brandenburgh.

MYN BROEDER.

DE Brieven, die den Heer Meynderts my van uwent wegen ter hant gestelt heeft, en de communicatie, die hy daer by gevoegt heeft van uwe sentimenten t'mywaerts, zijn my soo aengenaem geweest, als u Keurvorstel. Doorl. soude konnen wenschen. Ick hebbe in de nieuwe Verbintenissen, die uwe Keurvorstel. Doorl. my heeft doen voorstellen, reële merckteeckenen van uwe genegentheyt tot mijne belangens met groot vermaeck gesien, en ick en kan sulckx niet beter vergelden, als met u Keurvorstel. Doorl. te verseeckeren van de gesteltheyt, daer ick in ben van de selve vrientschap, die dese laetste onrusten voor een tijt afgebroocken hebben, t'uwaerts te hervatten. Doch soo ick met een sonderling vernoegen vernomen hebbe, hoe seer u Keurvorstel. Doorl. genegen is

my

my daer toe te verplichten, om de selve noch stercker en naeuwer in 't toekomende te maecken; met soo veel te meerder leetwesen heb ick gesien de verhindering, die de continuatie van uwe strydigheden met Sweden daer omtrent souden konnen by-brengen: Ick sal U van mijn Engagementen met die Kroon niet spreecken, want de selve zijn aen geheel Europa genoegsaem bekent, en ick hebbe mijne sentimenten dien aengaende aen den Heere Meynderts omstandig te kennen gegeven, doch ick sal U dit alleen seggen, dat nadien ick altoos ten hooghsten gewenscht hebbe de Vrede door het geheele Roomsse Rijck te sien herstelt, het my een sonderlinge blijtschap soude wesen, indien ick de selve door uw Vergelijck met die Kroon vast gestelt sagh, en dat de selve my in vryheyt liet U alle de merckteeckenen van mijn achting en genegentheyt, gelijck ick wensche te doen blijcken. En hier op bid ick Godt, dat Hy U, mijn Broeder, in Sijn Heylige en waerdige bewaringe neme. Geschreven tot St. Germain in Layè den 5 dagh Martii 1679.

Uw goeden Broeder,

LOUIS.

ARNAUT.

Maer wanneer den Heer Keurvorst vernomen had/ dat de Franssen uyt Gulicker-lant in 't Landt van Kleef waren gekomen / heeft daer op een Missive aen desen Staet geschreven / alsoo garen gesien hadde / dat men van dese kant de Franssen van daer geweert soude hebben: maer de Stilstant van Wapenen was ondertusschen geaccordeert / en desen Staet bevont sigh verplicht Neutrael te blijven: de voorsz. Missive luyde aldus.

Missive van sijn Keurvorstel. Doorl. van Brandenburg aen de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Hoog Mog. Heeren, bysondere lieve Vrienden en Naburen.

SOo haest als wy hadden vernomen, dat de Fransse Troupes, die in 't Landt van Gulick hebben gelegen, in ons Landt van Kleve, aen de West-zyde van den Rijn, waren gevallen, en wy op dien selven tijt ons van hier hadden begeven, omme te redden onse Landen in Pruyssen, de welcke van wegen den bystant, die wy uw Hoog Mog. in haren hooghsten noot hebben bewesen, vyandlijck wierden geattacqueert, en in eenen desolaten staet gestelt, was dit ons eenig vertrouwen, uw Hoog Mog. souden, soo van wegen haer eygen Interest, als ten opsichte van de veelerhande Alliantien met ons opgerecht, mitsgaders door de herinnering van de extraordinaire groote beloften, de welcke sy ons ten allen tyden, selfs naerdien de particuliere Vrede was gemaeckt, hebben gegeven, van ons Interest, als haer eygen, te sullen behertigen, niet onderlaten hebbě, sonder eens versogt te zijn, sodanen Inval, door de middelen, die sy daer toe genoeg hadden, af te weeren en te beletten: Op welck vertrouwen en bystant wy ons te meer hadden verlaten, om dat wy oock, niet lang geleden, uw Hoog Mog. door onsen Kleefzen Vice-Cancelier Romswinckel, om nodige hulp en bystant seer beweeglijck hadden doen versoecken, en over sulckx niet getwijffelt, of uw Hoog Mog. souden sonder eenig

bedenc-

bedencken eene sodanige resolutie hebben genomen, de welcke soo wel voor haer eygen seeckerheyt dienstig en nodig soude zijn, als oock met hare hooge en dierbare verseeckeringe over een komen. Maer wy hebben met de hoogste alteratie uyt uw Hoog Mog. Resolutie van den 28 Maert, nieuwe Stijl, gesien, dat dit alles niet en was geconsidereert, en onaengesien wy het gevaer en het ongeluck van uw Hoog Mog. niet anders als ons eygen gehouden, en het selve met hazard van alles wat ons Godt heeft gegeven, en met offensie van onse oude Vrienden ende Geallieerden, getrouwelijck en yverigh aengenomen hebben, wy echter daer by soo t'eenemael hulploos zijn gelaten en afgewesen, dat wy van niemant in de Werelt, of wy schoon daer mede noyt in eenige Verbintenisse mochten zijn geweest, een soo slechte resolutie souden hebben verwacht.

Wy stellen ter zyden de oorsaecken, de welcke uw Hoog Mog. hebben geallegeert, waerom sy de Vrede met Vranckrijck hebben willen ingaen: maer dit sullen sy ons niet qualijck afneemen, dat wy haer hier mede vriendelijck herinneren, dat de Verbintenissen, de welcke sy met ons hebben gemaeckt, in soo verre Divina & humana Jura niet t'eenemael onder de voet sullen werden getreden, haer in diervoegen verbinden, dat sy sodanigen Vrede, sonder ons alvorens daer toe te hebben versocht, tot ons hoogste prejuditie in generhande maniere hebben konnen ingaen, en over sulckx sodanigen eenzydigen Vrede, als uw Hoog Mog. na hare æquanimiteyt selfs sullen moeten bekennen, tegens ons niet heeft kunnen geallegeert, veel min ons de schuldige Assistentie, daer op wy ons hebben verlaten, en op welck vertrouwen wy ons in den Oorlog van uw Hoog Mog. de welcke ons andersints niet en heeft geraeckt, hebben begeven, geweygert, en in allen gevalle ons onse wel-gefondeerde pretentie van schade uyt eene sodanige verweygering resulterende, benomen werden.

Voor desen, als wy eerst van de Kroon Sweden, wegens de Assistentie, soo wy uw Hoog Mog. hebben gedaen, vyandelijck waren overvallen, en ons van uw Hoog Mog. dienthalven 10000 Mannen onder anderen tot Assistentie waren versproocken, hebben wy doen ter tijdt seer gaern aen hare reden (waerom sy, van wegens de groote Macht van Vranckrijck tegens haer staende, de voorsz. 10000 Mannen niet konde senden) gedefereert, ons selfs dies te stercker aengegrepen, en daer beneffens oock niet onderlaten uw Hoog Mog. van onse eygene Militie in alles Campagnes aensienlijcke Secoursen te senden.

Maer tegenwoordig, daer uw Hoog Mog. hare aensienlijcke Armee sonder occupatie in de Guarnisoenen hebben leggen, en ons, sonder eenige ongelegentheyt, helpen konnen, terwylen hare Finantien daer door niet souden werden belast, dat sy ons met hare op de been hebbende Militie, die sy niet te min moeten onderhouden, tot hare eygen securiteyt secoureren, soo konnen wy ons daer mede niet laten afzetten en betalen. En nadien wy van wegen onse aen uw Hoog Mog. bewesene oprechte vriendtschap soo veelerhande vyandlijcke overvallen en inestimable verderven moeten lyden, hoe souden wy de gene konnen geloven, die, om den vasten bant van onse reciproque Vrientschap te verbreken, ons willen persuaderen, dat u Hoog Mo. ons dese ten allerhoogsten schuldige hulp sullen weygeren

Uw

Uw Hoog Mog. weten, dat noch aen onse Ministers tot Londen, alwaer het fondament van desen Vrede eerst is geleyt, noch oock tot Nimwegen, de minste ouverture hier van niet is gegeven, niet tegenstaende de selve in onsen naem hebben verklaert, dat sy mede wilden tracteren; gelijck wy ons dienvolgens oock in de Maent van Junius van het voorleden Jaer 1678 door onsen Vice-Cancelier Romswinckel by uw Hoog Mog. daer toe omstandelijck hebben aengeboden.

Uw Hoog Mog. Ministers hebben oock doorgaens daer ten, ja aen ons selven de allerhooghste verseeckeringe gegeven, dat de Pacta getrouwelijck soude werden nagekomen, en dat wy voor egeene contraventie, veel min voor eenige verlatinge, souden te vreesen hebben.

Volgens alle 't welcke wy uw Hoog Mog. hier mede dienst en vriendt-nabuurlijck versoecken, ten eynde sy ons en haer eygen tegenwoordig perikel, mitsgaders die kostbare en getrouwe diensten, die wy haer hebben bewesen, en daer beneffens alle voorhandene, irreparabele en ten hooghsten schadelijcke consequentien willen ter herten trecken, en haer sodanigh in dese onse tegenwoordige constitutie betonen, gelijck wy daer op vast vertrouwen, en uw Hoog Mog. eygen gerustheyt, die sy immers niet weyniger by den Rijn-stroom, als in Brabant en Vlaenderen, soecken, sulckx vereyscht, en waer toe de dierbare Verbintenissen en Beloften, ja hare hooge reputatie, soo wel voor de tegenwoordige tijdt, als voor de toekomende posteriteyt, verbinden.

Wy willen ons daer op dies te vaster verlaten, vermits sijne Koninckl. Majest. van Engelandt tot het redden van onse Kleefze Landen t'eenemael genegen is, en niet anders verlangt, als dat uw Hoog Mog. een sodanigh algemeen voordeeligh werck met hem te gelijck aenvaerden. Uw Hoog Mog. konnen daer jegens vastelijck vertrouwen, dat wy en onse Nakomelingen sulcken weldaet altijt danckbaerlijck sullen erkennen, by alle overkomende ongelegentheden den Staet na al ons vermogen getrouwelijck aennemen, en in eene onverbreeckelijcke vriendtschap daer mede verblyven.

Maer by aldien dit alles, en de onwaerdeerlijcke schade, die wy om uw Hoog Mog. wille lyden, haer niet en soude ter herten gaen, en sy ons hulpeloos souden laten; en aen de discretie van onse, of veel meer hare Vyanden, terwylen wy gene, als om harent wille hebben, overgeven willen.

Soo moeten wy sulckx aenbevelen den hooghsten gerechten Richter, die Beloften en Verbonden wil gehouden hebben, en die gene, die daer tegens handelen, straffen. Wy houden ons ondertusschen mede verplicht in sodanen onverhoopten gevalle ons en onser Nakomelingen Recht, bevoegnis en pretentie te reserveren, wegens alle hier door albereyts geledene schaden, en die ons noch verder in het toekomende soude mogen werden aengedaen.

Edoch wy hebben dat vaste toeverlaet, uw Hoog Mog. sullen ons versoeck, als in de hooghste billijckheyt bestaende, wel overwegen, en de ruïne van haren ouden getrouwen Nabuur en Geallieerde stilsittende niet aensien, noch door eene ongehoorde procedure de rechtvaerdige wraeck van Godt over haren Staet brengen, maer ons veel meer oorsaeck geven de selve te dancken voor hare wilvaerdige

Alli-

Assistentie, 't welcke wy dan by alle gelegentheden gereet sullen zijn met vriendtschap en nabuurlijcke bereytwilligheyt te erkennen.

Cöllen aen de Spree den 7 April 1679.

De Franssen / om hare saecken tegens den Heere Keurvorst voort te setten / waren / gedurende den Stilstant van Wapenen / seer besigh om alle bereydselen te maecken / ten eynde over Rijn te trecken / soo wa die Stilstant uyt soude zijn / indien ondertusschen sijne Keurvorstelijcke Doorl. sijn Vrede niet en maeckte. Monsr. Calvo was tot Ordingen gekomen / alsoo daer met een Schip-brugge over Rijn soude gaen: gelijck oock voor een begin op den 28 April eenige Fransse Troupen over Rijn zijn geset / en tot Angeroort / sonder eenige resistentie te vinden / post gevat hebben / werwaerts des anderendaegs meerder Troupen zijn gevolgt / voor-gevende / daer een Schans te willen maecken: En in der daet vonden de Brandenburgse haer te swack / hoewel men al veel hadde geroepen van de Krijgs-macht / die by haer / tot defensie van Wesel als andere Plaetsen aen dees syde den Rijn / onder den Heer Lt. Generael Spaen te samen was gebracht; maer die best wetende hoe 't met de selve gestelt was / hadde self Voorslagen gedaen / om de Stilstant van Wapenen te prolongeren / daer toe de Brandenburgse Ambassadeur tot Nimwegen in 't eerst niet konde resolveren / maer nu vernemende / dat de Franssen alreede over Rijn waren / is met den Franssen Ambassadeur den Heere Colbert van Nimwegen naer Santen gereyst / alwaer met den voorsz. Heere Lt. Generael Spaen hebben gesprooken: En is op den 3 Mey een verlanginge van de Stilstant van Wapenen voor noch 14 dagen beraemt / doch op de navolgende Conditien.

Articulen en Conditien van een prorogatie van Stilstant van Wapenen, tusschen sijn Alder-Christel. Majesteyt en de Keurvorst van Brandenburg.

ALsoo gedurende den geheelen loop van den Oorlog, waer door den Heere Keurvorst van Brandenburg in belangens, contrarie die van sijn Alder-Christel. Majesteyt, gewickelt is, sijne Keurvorstel. Doorl. echter altoos een stercke genegentheyt heeft geconserveert, om door de Vrede in d'Alliantie van hooggem. Heer Coning weder te raecken, en dat sijn Majesteyt altoos betuygt heeft te wenschen, dat een prompt Accommodement der Verschillen, die'er tusschen de Kroon van Sweden en hoogst-ged. Heer Keurvorst zijn, de selve in staet konde stellen, van hem sijn eerste Vrientschap weder te geven, en effecten van de groote achting, die hy t'allen tyden voor hem gehad heeft, te doen gevoelen, het gebeurt is, dat, om tot soo een Accommodement te raecken, men over een Stilstant van Wapenen voor de geheele Maent van April is over een gekomen: de welcke niet genoegsaem geweest zijnde, om de swarigheden, die dit Vredens-Tractaet tot noch toe opgehouden hebben, weg te nemen, so heeft sijn Majest. om niets achter te laten van 't gene de selve soude konnen bevorderen, Volmacht aen sijne Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen tot het Vredens-Tractaet tot Nimwegen gegeven, om met den Extraord. Ambassadeur en Plenipotentiaris van sijne Keurvorstel. Doorl over een prorogatie van Stilstant van Wapenen op de volgende Conditien over een te komen.

1. Dat, ingevolge van d'aenbiedingen, die den Heere Keurvorst aen sijn Alder-Christel.

stel. Majesteyt heeft laten doen, tot een merckteecken van de goede trouwe, waer mede hy met de selve wil omgaen, den Heere van Spaen, Lt. Generael en Commandant der Troupen van sijn Keurvorstel. Doorl. de Plaetsen van Wesel en Lipstadt in handen van sijn Alder-Christel. Majesteyt sal stellen, om door de Commandanten en Troupen, die de selve aldaer in Guarnisoen sal willen stellen, te werden bewaert, tot dat de Vrede tusschen sijn Majesteyt en sijn Geallieerde ter eenre, en den Heere Keurvorst van Brandenburgh ter andere zyde, geteeckent en geratificeert sal zijn.

2. Dat de Troupen, die binnen de gemelde Plaetsen van Wesel en Lipper-Schans voor sijne Keurvorstel. Doorl. daer van dependerende, in Guarnisoen leggen, op toekomende Maendagh den 9 deser Maent daer uyt sullen trecken, en dat het Fransse Guarnisoen, 't welck Monsr. de Calvo daer binnen sal senden, tot het getal van 4000 Man, soo Infantery als Cavallery, door gedachte Heer Spaen ter goeder trouwe daer binnen sal werden ontfangen, om aldaer tot d'uytwisseling der Ratificatien van 't Vredens-Tractaet, 't welk met sijne Keurvorstel. Doorl. sal werden aengegaen, te verblyven.

3. Gemelde Heer Generael Spaen sal mede het Corpus van 2000 Man, soo Infantery als Cavallery, der Troupen van sijn Alder-Christel. Majesteyt, die Guarnisoen binnen Lipstadt sullen houden, door een Commissaris doen geleyden, en sullen de selve tot dien eynde op den 9 deser van Ordingen vertrecken, om tot Lipstad voorn. den 15 of eerder te konnen zijn, alwaer gem. Heer Spaen de selve mede sal doen ontfangen en logeren, en de Troupen, die aldaer Guarnisoen voor den Heere Keurvorst houden, ter selver tijt doen wegh-trecken.

4. Dat het een ged. Heer Generael Spaen vry staen sal al het geene hy van noden sal hebben uyt de gem. Plaetsen te lichten, en dat'er een Inventaris sal werden gemaeckt van al 't gene hy aen Oorlog- en Mont-Munitien in de Magasijnen der gemelde Plaetsen, mitsgaders van alle andere Saecken, sijn Keurvorstel. Doorl. toebehorende, sal laten, om nevens d'Artillery in gelijcke quantiteyt door sijn Majesteyt na de Vrede te werden weder gegeven, aen die gene, aen wie den Heere Keurvorst sal belasten, dat de gem. Plaetsen werden gerestitueert, 't welck sonder eenige verergeringe sal geschieden.

5. Dat het mede aen d'Inwoonders der gem. Plaetsen vry sal staen, of daer in te blyven, in welck geval sy aldaer in alle veyligheyt sullen zijn, of daer uyt te trecken en mede te nemen al wat haer toebehoort.

6. En alsoo de Prorogatie van Stilstant van Wapenen, die den gem. Extraordinaris Ambassadeur en Plenipotentiaris van sijn Keurvorstelijcke Doorl. instantelijck versocht heeft, om wegens de gem. Vrede, soo voor hem als voor de Coning van Denemarcken, sijn Geallieerde, te handelen, door sijn Majesteyt veel langer als 't van noden is, om de selve te besluyten, bevonden is, en dat die self een geluck, daer door geheel Europa soo seer na verlangt wert, onseeckerder konde maecken, soo is 'er over sulckx geaccordeert, dat de Stilstant van Wapenen, die op den 31 Maert laetstleden geteeckent is, noch 14 Dagen op de selve Conditien sal duren, te beginnen op morgen den 4 deser.

7. De Troupen, die sijn Alder-Christel. Majesteyt binnen Wesel en Lipstadt sal leggen, sullen de Inwoonders en Onderdanen van sijn Keurvorstel. Doorl. tot geen andere last strecken, als d'enckele Huysvesting en 't gebruyck van de Huysraet: en sal men geen Contributien, Voeragie of subsistentie van desselfs Landen over Rijn vermogẽ te vorderẽ.

8. Is mede geaccordeert, dat de Generaels, Intendanten, Commissarissen of andere Officiers sigh met gene saecken van Justitie, Policy, Finantien of Kerckelijcke van het

Lant sullen bemoeyen, maer de Elve in den staet, so die tegenwoordig zijn, sullen laten.

9. Sal den Handel, soo te Water als te Lant, vry wesen, sonder met eenige nieuwe Impositien te werden belast, onder wat pretext het oock soude mogen zijn. Des t'oirconde hebben wy Ambassadeurs en Plenipotentiarissen voorn. dese tegenwoordige Articulen geteeckent, en de Zegelen onser Wapenen daer by doen stellen.

Gedaen tot Santen den 3 Mey 1679.

Was onderteeckent.

(L.S.) LE MARECHAL D'ESTRADES. (L.S.) W. BLASPIEL.
(L.S.) COLBERT.

Welcke verlanginge mede is aengenomen by den Deenssen Ambassadeur/ en zijn daer op de Verklaringen wederzijts op den 5 Mey gedaen.

Op den 8 dito zijn de Franssen vervolgens met 4000 Man binnen Wesel gekomen/ daer sy sedert soo verre tot laste van de Burgers zijn geweest; en soo noch binnen Lipstadt.

Onlangs daer na/ namentlijck op den 7 Mey / gaf den Franssen Ambassadeur den Grave d'Avaux in den Hage aen haer Hoog Mog. over de onderstaende Memorie/ waer by bekent maeckte / dat den Koning sijn Meester had geweygert Schencken-Schans in besettinge te nemen; de Memorie luyde als volgt.

Memorie van den Heere Grave d'Avaux aen haer Hoog Mog.

DEn Grave d'Avaux, Exttaordinaris Ambassadeur van den Alder-Christel. Coningh, en Plenipotentiaris tot de Vredens-Tractaten, is genootsaeckt u Hoog Mog. te remonstreren, dat al schoon hy een Resolutie van de selve van den 13 Mey 1679 bekomen heeft, houdende ontslaninge van 't gedaen Verbod van een Sententie, aengaende de Geinteresseerde in 't Eylant van Noortstrant te leveren, het gem. Verbod echter tot noch toe niet weg-genomen is: Weshalven gedachten Ambassadeur u Hoog Mog. versoeckt, dat de selve gelieven hare Resolutie ter executie te doen stellen, en permissie aen de Rechters te doen geven, hare Sententie te leveren, &c.

Den gem. Grave d'Avaux profiteert van die occasie, om aen u Hoog Mog. bekent te maecken de nieuwe merckteeckenen van satisfactie, die den Coningh sijn Meester soo even aen u Hoog Mog. gegeven heeft, door de sorge, die sijn Majesteyt genomen heeft, van d'ongerustigheyt, die de selve over de nabyheyt van sijne Wapenen hadden konnen scheppen, wegh te nemen: Sijn Majesteyt heeft door sijne Plenipotentiarissen verstaen, dat den Heer Spaen haer tot een prolongatie van Treves versocht had, als een nodige tijt voor den Heere Keurvorst van Brandenburg, om het Accommodement te termineren, 't welck hy geresolveert was met sijn Majesteyt te sluyten, en dat hy, tot Onderpant van sijn Woort, presenteerde Schencken-schans, Wesel of Lipstad van stonden aen in handen van de Generaels sijner Legers te stellen; doch sijn Majesteyt heeft die eerste Plaets in 't getal der geener daer hy Guarnisoen soude willen leggen, niet willen rekenen, om dat de selve al te na aen het Lant van u Hoog Mog. leyt, als oock, om dat hy geinformeert is, dat de selve eenige particuliere pretentien daer op hebben: En derhalven is het sulcks, dat de prolongatie van Stilstant van Wapenen, die soo even gesloten, en waer by geen

mentie

mentie van Schencken-schans gemaeckt is, oorsaeck geeft, om een vaerdig besluyt van de generale Vrede te doen hopen, en geeft met eene blijck van de sorge, die sijn Majesteyt tot de ruste van de Christenheyt in 't generael, en de belangens van u Hoog Mog. in 't particulier continueert te hebben. Geschreven in den Hage den 7 Mey 1679.

Geteken,

D'AVAUX.

Ondertusschen de Koningh van Vranckrijck kennisse hebbende bekomen/ dat 2 Schepen in Zeelant waren toegerust/ welcke met Brandenburgse Commissie waren uytgelopen na de Americaensse Eylanden/ soo heeft sijn Majesteyt/ die den Grave d'Estree na die Quartieren weder had gesonden/ door sijn Ambassadeur/ met die van den Heere Keurvorst van Brandenburg/ de naervolgende Acte/ tot wegneming van alle Hostiliteyten aen die kant/ laten oprecht.

Acte tusschen de Heeren Fransse en Brandenburgse Ambassadeurs, om de Hostiliteyten in America te doen cesseren.

WY *Charles Colbert*, Extraordinaris Ambassadeur en Plenipotentiaris van sijn Alder-Christel. Majesteyt tot de Vredens-Tractaten, &c. En wy *Werner Willem van Blaspiel*, mede Extraordinaris Ambassadeur en Plenipotentiaris van sijn Keurvorstel. Doorl. van Brandenburgh tot het selve subject, verklaren aen alle die gene die 't behoren sal, dat alsoo sijn Majesteyt geinformeert is, dat twee Particuliere onlangs een Armement in de Havens van Zeelant gedaen hebben, en dat sy van daer met 2 Schepen, ten Oorlog toegerust, vertrocken zijn, om den Oorlog aen sijne Onderdanen, die in America zijn, onder de Commissie van sijne Keurvorstel. Doorl. van Brandenburg aen te doen, de selve sijne Majesteyt den Heere Grave d'Estrees met een Esquadre van 14 Schepen na de gem. Eylanden gesonden heeft, om de gem. 2 Schepen op te soecken, nemen, of in de Gront te schieten: SOO IS'T, dat wy, om te beletten dat de Hostiliteyten ter Zee geen hindernissen in de dispositien, die der zijn om de selve eerlang te Lant te doen ophouden, sullen by-brengen, uyt krachte van onse Volmachten, over-een-gekomen zijn, dat door sijne Keurvorstel. Doorl. op het spoedigste ordre aen de Capiteynen der 2 gem. Fregatten sal werden nagesonden, niets tegens de Schepen of Onderdanen van sijn Majesteyt t'ondernemen: En dat op de Duplicaten van de gem. Ordre sullen werden geexpedieert, en in handen van ons Franssen Ambassadeur gestelt, sijn Alder-Christel. Majesteyt aen gemelde Heere Grave van Estrees mede sal laten weten, dat sijn intentie is, dat hy de vryheyt aen de 2 gem. Fregatten sal laten, om over al te varen daer het haer goet duncken sal.

Des t'oirconde hebben wy de tegenwoordige Acte onderteeckent, en de Zegels onser Wapenen daer by doen stellen. Gedaen tot Nimwegen den 16 Mey 1679.

Was geteeckent,

COLBERT. BLASPIEL.

Den Heere Meynderts/ Extraordinaris Envoyé van den Heere Keurvorst van Brandenburgh/ ondertusschen uyt Vranckrijck een seer [illegible] [illegible] schrijve wesen doen/ meynde men/ dat wanneer tot Nimmegen [illegible]/ gelijck in 't eerste van Mey dede/ dat niet de laetste Resolutie van sijn Keur-

Keurvorstel. Voorl. het besluyt van de Vrede soude mede-gebracht hebben: maer 't scheen dat dese Negotiatie in Vranckrijck tot St. Germain by den Coning self most werden voltrocken/ alsoo de Heeren Fransse Ambassadeurs/ 't geen de Brandenburgse begeerde/ niet over haer wilden nemen; soo dat den 18 Mey weder derwaerts is gereyst/ en is aldaer gehandelt met het succes dat wy hier na sullen verhalen.

Den Stilstant van Wapenen was ondertusschen noch te kort/ om dese saeck af te doen/ en Monsr. Calvo begonde vast preparatie te maken/ om met de sijne/ so vra ordre kreeg/ van de Westzyde des Rijns op te breken/ om over Rijn te gaen/ terwijl den Mareschal de Crequi mede soude af-sacken/ om 't Opper-Commando over alles te voeren/ komende sijne Troupen vast door Luycker-Landt. De voorsz. Stilstant was oock soo vra niet ten eynde/ of de Franssen quamen soo sterck over Rijn/ dat men haer in 't korte over de 20000 Man sterck oordeelde: En op den 25 Mey was Monsr. Calvo met eenige Troupen al omtrent Unna en Dortmunt/ om de Brandenburgse Troupen/ die onder den Lt. Generael Spaen na Minden voor uyt trocken/ te volgen: gedachten Calvo quam op den 27 dito self binnen Lipstadt/ alwaer Monsr. de Sourdis voor de Franssen commandeerde; doch wierdt de Marsch te langsamer voort geset/ om dat men na Monsr. de Crequi vast wachte/ die den 6 Juny voor-by Luyck passeerde/ en twee dagen daer na van sijn onder-hebbende Armee/ bestaende in omtrent 10000 Man/ gevolgt is/ en quam op den 8 binnen Wesel; doch dese voorsz. 10000 Man souden alleen dienen om d'andere Macht te versterken/ die by de 40000 Man soude uytmaecken/ werdende hier toe byna alle de Troupen/ die hier en ginder verspreyt waren/ te samen getrocken/ en togen soo/ op weynige besettinge na/ alle over Rijn/ en tegen de Brandenburgers.

Den voorsz. Mareschal by 't Gros van het Fransse Leger gekomen zijnde/ bestaende doenmaels uyt omtrent 2000[?] Man/ doch met weynig Stucken/ detacheerde de Grave van Choiseul met 1200 Man te voet/ 500 Paerden of Dragonders/ en eenige Stucken Canon/ om te gaen attacqueren Bilefelt/ zijnde een vry groote Stadt; maer de selve stelde sigh niet te weer/ maer liet de Franssen inkomen: Alleen die van 't Casteel Sparenbergh deden eenige schoten op de Franssen; 't selve Casteel is van sodanigen constitutie/ dat den Mareschal niet raedsaem vont/ na dat hy 't hadde wesen recognosceren/ 't selve te attacqueren/ als zijnde oock vry wel met Volck beset/ soo dat daer mede eenigen tijdt soude hebben moeten verslijten; deswegen/ om te beletten dat door 't selve Guarnisoen geen nadeel aen de Fransse Convoyen souden geschieden/ al waer in in dese Tocht sy Franssen al verscheyde mael considerabelijck zijn beschadigt/ voornamentlijck by die van 't Slot van Altena/ als waer van den Commandant sigh seer cordaet voor sijn Heer gedragen heeft/ soo leyde hy soo veel Volckx daer omtrent/ als genoeg was om het uytlopen van 't selve te beletten/ latende 't selve onder 't Commandement van Mr. de Montrevel ende den Marquis de Humieres met een Detachement van 500 Man binnen Bilefelt/ en nam self sijn Hooft-quartier tot Herwoorde.

Den

Den 20 op den middagh quam Mr. Rose / Veltmeester / met 6 Batailjons Infantery by d'Armee / welcke / om dat sy wat gefatigeert waren / met d'Artillery / Vivres en Bagagie in't Leger zijn gebleven ; van waer den Mareschal de Crequi 's avonts ten 7 uren vertrock / hebbende d'ordre van de Marsch geordonneert / dat de Gereformeerde Officiers en d'uytgelesenste van d'Armee voor uyt marcheren souden / gelijck geschiede / en van de rest werden gevolgt / nemende de wegh na Minden. De Marche duurde tot 2 uren na middernacht / en doe most de selve gestaeckt werden / om dat de lincker Vleugel veel verder als de rechter Vleugel geavanceert was ; maer wanneer nu de selve weder aengevangen was / en omtrent een uur had geduurt / quamen de Gereformeerde Officiers aen een kleyn Revierrtje / waer over sy een Guarde van Brandenburgse Troupen van omtrent 200 Ruyters gewaer wierden : Sy setten't aenstonts over 't geseyde Reviertje / en de Brandenburgers haer te swack bevindende / losten hare Pistolen en gingen deur / dewijl alleen gestelt waren om advijs te brengen van de aenkomst der Franssen / alsoo den Luyt. Generael Spaen / zijnde in dese tijdt wat indispoost / daer omtrent een uur van daen met sijn Volck / 6000 Man sterck lagh ; waer op den Mareschal de Crequi resolveerde sijne voor af treckende Troupen te versterken / en setten't doen op een harde marsch na de Brandenburgse / ten eynde die te onderhalen / doch vonden aen yder Engte eenige Brandenburgse Dragonders / welcke haer de Passagie bedisputeerden ; maer de Fransse Gereformeerde Officiers drongen al voort tot by een Dorpje / hebbende ter rechter-hant de Weser / en ter lincker een steylen Berg / beplant met veel Bomen / alwaer 53 Comp. Brandenburgse Cavallery of Dragonders geposteert lagen / en tamelijck wel gefortificeert / waer door de Fransse Officiers gestut wierden / als trachtende vergeefs en met haer schade dese te doen retireren ; 't welck den Mareschal de Crequi vernemende / heeft sijne Voor-Troupen noch meer versterckt / gaende als Volontairen daer nevens Mr. de Choiseul / Lt. Generael ; den Marquis de Joyeuse / Lt. Generael ; Monsr. de la Rabliere / Velt-Marschalck / en den Marquis de Crequi met den Ridder de Nesle: en daer wiert aenstonts een Detachement onder den Marquis de Crequi gedaen / die daer op voort innam een Dijck en eenige Heggen / die tot achter de Posten der Brandenburgse liepen / doch 't selve geschiede niet sonder groot gewelt / soo dat gedachten Marquis 2 Paerden onder hem verloor : dan de Brandenburgse / siende dat de Franssen daer niet langer te stuiten waren / hebben goet gevonden het Dorpje en haer Leger te quiteren / retirerende door de Valeye / die tusschen het Gebergte en de Stadt Minden leyt / langh zijnde omtrent anderhalve mijle / naer Minden voorsz. De Franssen volgden haer kort op de hielen / maer de Brandenburgers / tonende dat sy Soldaten waren / keerden haer verscheyde mael om / en stelden sigh een wijl tijdt tegens de Franssen te weer / vechtende soo lang tot dat sy geen langer heyl daer in konden sien / als wanneer sy echter niet en retireerden als al vechtender-wijse / en van Post tot Post / soo dat sy haer verboegen queten / dat de Franssen naderhant self hebben bekent / dat sy haer als eerlijcke Luyden hadden

den gedragen / maer de macht was te ongelijck / deswegen sy resolveerden te wijcken onder de Contrescarpen van Minden / alwaer de selve beschermt wierden door 't Canon van de Stadt en het dapper schieten van de Infantery. Den Mareschal de Crequi dede voort alle de Posten / die de Plaetse van die kant konde sluyten / besetten / en verdeelde op de selve sijn Armee : en eenige Franssen waren soo stout / dat sy op een Musquetschot aen de Stadt een Dorp quamen plonderen / 't welck die van binnen niet konnende lijden / zijn daer op uytgekomen / waer by het de Fransse Dragonders te quaet souden gekregen hebben ; maer den Mareschal dede daer op den Marquis de Crequi met de Curassiers marcheren / om de retraitte van dito Dragonders te faciliteren / en hadden die 't geluck van de Brandenburgers met schade te rugh te drijven. 't Welck meer andere / die op de Franssen uytvielen / gebeurde / niet tegenstaende dat door 't Canon van de Stadts Wallen gesecondeert wierden. Den Mareschal gingh ondertusschen de Plaetse recognosceren / zijnde een groote Stadt / en Hooft van een Bisdom / 10 mijlen langh en 10 breedt / bestaende uyt 160 Dorpen ; de Stadt legt aen dees syde van de Weser / lopende die langs hare Muuren / en hebbende sy daer over een seer schoone Brugge ; waer over de Troupen van den Lt. Generael Spaen / de Stadt gepasseert zijnde / marcheerden / en aen de andere syde van de Weser gingen campeeren : maer den Mareschal dede daer op de Weser sonderen en pylen / en de selve niet soo diep zijnde / of was licht te passeeren / soo resolveerde den Lt. Generael Spaen sig met de sijne binnen Minden te begeven : waer op dan sijne Troupen op de Wallen en Sterckten van dito Plaets wierden gelogeert / 't welck daer binnen groote verlegentheyt gaf / alsoo een yder oordeelde belegert te sullen werden / soo dat de Hartoginne van Holsteyn met eenige andere Vrouwen / daer in zijnde / versocht Paspoort / om te mogen uyt-trecken / 't geen geconsenteert wiert ; maer de Franssen waren daer mede soo haestig niet / als met aenstonts de Bailjuwen te ontbieden / om over de Contributien t'accorderen : En dit is den 20 en 21 Juny gepasseert / hebbende de Franssen ontrent 200 Gevangens bekomen / waer na op den 22 hare Armee weder is opgebroocken / en gekeert in haer voorgaende Leger tot Hervorde.

Den Heere Keurvorst van Brandenburg hadde al-eer de Fransse Macht so verre en swaer in sijn Landt was / de navolgende Missive aen de Koning van Vranckrijck geschreven / om het vorder intrecken te voorkomen ; maer eer den Heere Meynderts de Vrede aen 't Fransse Hof konde uytwercken / is echter het voorgaende gepasseert / ja noch na 't besluyt van de Vrede de tweede Actie / die hier na sal gemelt werden : de Missive luyde aldus.

Brief van de Keurvorst van Brandenburgh aen de Coningh van Vranckrijck.

MONSEIGNEUR.

HEt is onmogelijck dat uwe Majesteyt, volgens het licht van dat groote Verstant, waer mede Godt hem begaeft heeft, de gematigheyt en rechtvaerdigheyt van mijne pretentien niet licht sal begrypen, en dat de selve dus doende die edel-

edelmoedigheyt en grootheyt van gemoet, die met hem geboren is, kracht en gewelt soude aendoen, om my tot Vredens-Conditien, die voor my onrechtmatig en schandelijck souden wesen, te constringeren. Godt, die rechtvaerdig is, siende de gerechtigheyt van mijne saeck, hadde door het Lot der Wapenen van gants Pomeren in mijn faveur gedecideert; doch uwe Majesteyt doet my het beste gedeelte daer van weder geven, die ick in sijne Handen stelle, om de rest te conserveren, 't welck seer weynig is, ten opsicht van al 't gene ick, ten kosten van mijn Bloedt, en door d'ondergang van alle mijne Onderdanen, gewonnen hadde. Is het dan niet billijck, Monseigneur, dat dewyle uwe Majesteyt my nootsaeckt sulcke groote en schoone Steden en soo veel Landen aen mijne Vyanden weder te geven, hy mede de Sweden verplichte my de rest te laten houden, en dat uwe Majesteyt sigh soo seer voor die Party, die geen recht hadde, om iets van my te vorderen, geinterresseert hebbende, hy sigh oock interessere voor die gene, die recht hadde om alles aen sig te behouden, doch die het grootste gedeelte van dien alleen ten opsichte van uwe Majesteyt overgeeft. Ick hebbe wel verstaen, dat sijne Ministers het belang van sijne glorie hier tegen stellen, en ick weet, dat het een krachtigh beweeg-middel voor een groot Gemoed is, om niet stil te sitten; doch uwe Majesteyt sal my oock toelaten de selve indachtig te maecken, dat de Gerechtigheyt de Glorie insgelijckx voortbrengt en bepaelt, en dat de selve in 't geheel aen mijne zyde zijnde, daer kans is om een grooter en vaster glorie, met het ondersteunen van een rechtvaerdige en gematigde pretentie, als met het begunstigen van een die niets minder is, te verkrijgen: En waerlijck, ingevalle uwe Majesteyt de redenen van de rest van gants Europa, tegens die gene die het belang van mijne Vyanden te voorschijn brengt, konde horen, ick ben wel verseeckert, dat de selve aenstonts in mijn faveur soude decideren, en het oordeel der onpartydige Nakomelingen dus doende voorkomen. Doch, Monseigneur, na dat ick alles wel overwogen heb, soo kan ick wel begrijpen, dat de kans van uwe Majesteyts Macht tegens de mijne te ongelijk is, en dat ik gevaer soude lopen van t'eenemael te werden overheert, door een Coning, die den last des Oorlogs tegens de grootste Machten van Europa alleen gedragen heeft, en alles soo geluckig en roemwaerdig te boven gekomen is. Doch sal uwe Majesteyt oock aen d'andere zyde sijn voordeel in de ondergang van een Prins vinden, die ten uyttersten genegen is om de selve ten dienst te staen, en de welcke, in stant blyvende, ietwes meer als de blote genegentheyt tot sijnen dienst soude konnen by-brengen? Gewisselijck uwe Majesteyt soude met mijn ondergang de eerste zijn die berouw daer over soude krijgen, also de selve beswaerlijck iemant in de geheele Werelt soude konnen vinden, die met meerder oprechtigheyt, eerbiedigheyt en toegenegentheyt soude zijn, als ick,

Postdam den 16. 26 May 1679. *Desselfs, &c.*

De tweede Actie / hier voren van gedacht / is voorgevallen als volght: Den Mareschal de Crequi met de sijne maer weynigh dagen in de oude Leger-plaets gerust hebbende / is den 26 Junij weder aen de Weser / tegen over Minden / gekomen / zijnde veel stercker als te voren / alsoo hy alle sijne macht

te

te samen had getrocken; 't voorgeven was / om Minden self te attacqueren/ doch alsoo de Stadt aen dese syde van de Revier de Weser / daer hy Mareschal met syn Leger was / en de Brugge aen d'andere syde lagh / soo considereerde hy / dat men die Stadt over de selve gestadigh soude secoureren / en hem alsoo genoegsaem werck verschaffen / indien hy niet eerst aen die syde mede Meester was geworden; dan hier in was die swarigheyt / dat hy de Reviere soude moeten passeren / waer tegens de Brandenburgers onder den Luyt. Generael Spaen op de kanten geposteert lagen: hy meynde haer eerst te verbaeren met sigh 's morgens vroegh met syn Armee aen de Weser te vertonen / maer siende dat de Brandenburgers stant hielden / heeft door de syne ondernomen een Brugge over de Revier te slaen / terwyl Monsr. Calvo / hebbende by hem de Dragonders van Barbesieres / de Batailjons van Humieres / Lionnois / Vermandois en Louvigny / en de gantsche tweede Linie van Cavallery / wat vorder af de Reviere liet passeren / om de Brandenburgse van ter zyden in te vallen / die 't ooge meest op Monsr. de Crequi hadden / en vernemende dat met syne Troupen vast meer en meer de Reviere naderde / hebben sy haer in goet postuur en in ordre van een Gevecht tegen de Revier gestelt: waer tegens Monsr. de Crequi syne Troupen mede in ordre bracht / doch wierdt dapper benadeelt en beschadigt door 3 a 4 Stucken / welcke verscheyde van de Fransse Cavallery deden sneuvelen; en haer Granadiers hadden 't seer quaet / vermits de Brandenburgse Infantery soo dapper op haer schoot / en dit mosten sy meer als een uur uytstaen / alsoo sy wachten op d'aenkomste van Monsr. Calvo / om dan gelijckelijck aen te vallen / maer die was door het Casteel Bergen / dat op syn Wegh en in de Passagie lagh / opgehouden / alsoo daer binnen een Guarnisoen van 150 a 160 Man lagh / 't geen hy hadde willen vermeesteren / en was alreede tot aen de Poort geraeckt / als wanneer ordre van Monsr. de Crequi kreeg / dat hy soude hebben voort te marcheren / sonder sigh met het gemelde Casteel op te houden / en vont juyst een seer nauwe Wegh / die by de Brandenburgers ten deele verhouwen was: En soo dra Monsr. de Crequi tydinge kreegh / dat hy begonde te naderen / dede hy syne Troupen / namentlijck syn Guardes / gecommandeert by Mr. de Roquefeuille / de ordinaris Guardes van Dragonders en Cavallery / een Esquadron van Curassiers / die de groote Wacht hadden / gecommandeert by Mr. de la Houssay / hebbende voor aen den Marquis de Crequi / de Bellefonds / de Clermont / de Chartre / de Chefboutonne en de Martron / en de Heeren van Lanson en van Chamarante / en het eerste Esquadron van den Veltmeester / gecommandeert by Mr. de Premont / en dese alle onder Monsr. de Roye / die de dagwacht hadde / na de Revier trecken / om die te passeren / de Granadiers wierden langs gedachte Revier geposteert / om haer overkomen te faciliteren; dan sy wierden echter van de Brandenburgers derwegen beschoten en begroet / dat sy in eenige confusie geraeckten / waer by Monsr. de Lanciere / beroemt over syn veelvuldige wackere Daden / gequetst wierdt en verdronck / nevens verscheyde andere: doch des ongeacht de Franssen met furie haer door de Reviere settende / en aen

d'over-

d'overkant gekomen wesende/ zijn met eene op de Brandenburgse Retrenchementen aengevallen/ alwaer eenige der Brandenburgse haer devoir niet wel doende/ d'andere in verbaestheyt brachten/ en alsoo in confusie geraeckten/ dat den Lt. Generael Spaen/ die alle mogelijcke devoir tot ordre en resistentie aenwende/ self gevaer liep van gevangen te worden/ doch ontquam 't noch met de Ruyterye binnen Minden; van de Infanterye/ met den Oversten Dyheer van Heyde/ had het quaet/ welcke sig hier en ginder meenende te salveren/ ten deele wierdt neer-gemaeckt/ doch salveerden haer veele door de Weser/ alsoo die seer laegh was/ en de Stucken Canon wierden oock noch binnen Minden gebracht: van de Cavallerye zijn 2 Esquadrons meest gevangen/ alsoo die ter zyden waren gelegt/ om op d'aenkomste van Mr. Calvo te passen/ en van achteren afgesneden wierden; sy staecken/ gelijck de Franssen/ Witte Velt-teyckens op hare Hoeden/ en meynden soo voor Fransse Troupen te passeren/ doch de Franssen haer kennende/ wierden vervolgt tot in een Dorp/ alwaer de meeste gevangen zijn genomen. De Franssen gisten/ dat van de Brandenburgers omtrent 600 neer-gemaeckt en soo veel gevangen waren; daer tegens sy mede een goet getal van de hare hadden verloren. Sy Franssen zijn voort met eenige Troupen na het Huys Bergen getogen/ daer van den Commandant/ geen kans siende om te houden/ sigh op discretie heeft overgegeven/ en kregen de Franssen daer noch 156 Gevangens.

Hier na soude het ongetwijffelt de Stadt Minden met ernst hebben gegolden; maer terwijl de Franssen haer vast in postuur stelden/ om 't Belegh te formeren/ quam op den 4 July tydinge met een Expresse van Parijs van den Heer Meynderts/ dat op den 29 Juny aldaer de Vrede was gemaeckt/ het welck dan het voortgaen der Franssen heeft gestremt/ invoegen sedert geen andere vlijt hebben aengewent/ als om considerabele Contributien uyt de Keurvorstelijcke Landen te trecken. Het Vredens-Tractaet luyde aldus.

VREDENS-TRACTAET

Tusschen sijn Alder-Christel. Majesteyt en de Coningh van Sweden ter eenre, en sijn Keur-vorstel. Doorl. van Brandenburg ter andere zyde,

Gesloten en geteeckent tot St. Germain en Laye den 29 Juny, 1679.

In den Name Godts des Scheppers en van d' Alderheyligste Drievuldigheyt.

KEnnelijck zy aen alle en eenen iegelijck, dat alsoo den seer Hooge, seer Excellenten en seer Machtigen Prince LOUIS de XIV. by der gratie Godts Coning van Vranckrijck en van Navarre, niets soo seer gewenscht heeft, als de algemeene rust, na soo lange en bloedige verdeeltheden, daer Europa mede gequelt is geweest, te sien herstelt, sijn Majesteyt met smert vernomen heeft, dat de laetste Tractaten, die tot Nimwegen geteeckent zijn, insonderheyt met den Keyser en het Rijck, het Vuur des Oorlogs in het Noorden niet hebben konnen blussen, en dat de selve genootsaeckt is geweest sijne Wapenen noch tegen de Keurvorst van Brandenburg in 't werck te stellen: doch alsoo hy self in 't midden van dese laetste

onluften een groote achting tot dien Prins behouden heeft, mitsgaders een oprechte genegentheyt, om hem in sijn voorgaende Alliantie weder te ontfangen, t'elckens als hy sigh in staet soude stellen om daer in te raecken, soo heeft hy met aengenaemheyt op-genomen de getuygenissen, die hy hem door den Heere MEYNDERS, sijnen Raedt en Minister van Staet, mitsgaders sijn Extraordinaris Envoyé by sijne Majesteyt, heeft doen voor-dragen van de groote genegentheyt, die hy heeft, van door middel van de Vrede by hem weder te treden in de selve plaets, die hy voor desen in 't getal van sijne Geallieerde gehad heeft, en hem te verplichten hem in 't toekomende de selve vriendschap weder te geven, waer van hy hem voor desen soo veele merckteeckenen heeft doen blijcken: En alsoo sijn Majesteyt niets met sijne Keurvorstel. Doorl. van Brandenburg als met gemeenschap van de seer Hooge, seer Excellente en seer Machtige Prins KAREL, by der gratie Godts Coning van Sweden, te doen heeft; en gemerckt hoog-gemelde sijne Keurvorstel. Doorl. hem heeft doen voor-dragen, dat hy voorgenomen had een oprechte en vaste Vrede met hoog-gem. Coning aen te gaen, soo heeft sijne Majesteyt, soo voor hem als voor de Coning van Sweden, wel willen treden tot de discussie van het tegenwoordige Vredens-Tractaet, en heeft tot dien eynde gecommitteert den Heer ARNAUT, Ridder, Heer van Pompone, Raedt in alle sijne Raden, en Secretaris van Staet en der Beveelen van sijne Majesteyt, om met ged. Heer MEYNDERS te tracteren en te negotiëren: de welcke, na d'uytwisselinge van hare Volmachten, over de volgende Verdrags-poincten zijn over-een-gekomen.

1. Daer sal in 't toekomende een goede, vaste en duursame Vrede en Vriendtschap wesen tusschen den Alder-Christel. Coning, de Coning van Sweden en de Keurvorst van Brandenburg, hare Successeurs, Koninckrijcken, Landen, Staten en Onderdanen, met een volkomene wederzydige vryheyt van Commercie, soo te Landt, ter Zee als andere Wateren.

2. Daer sal van gelijcken zijn een Amnestie en eeuwige vergetenheyt van het gene ter wederzyden ter oorsake van den Oorlog is voorgevallen, self ten opsichte van d'Onderdanen die de verschillende Partye gevolgt hebben.

3. Sullen alle Hostiliteyten tusschen Partyen ophouden binnen 10 dagen ten langsten, na de signature van het tegenwoordige Tractaet, of eerder, indien de notificatie daer van aen de Generaels, die de Legers van wederzyden commanderen, kan werden gedaen, sonder nochtans dat de gemelde Legers daerom uyt de Landen, daer die tegenwoordigh in leggen, sullen behoeven te trecken, maer sullen ter contrarie daer inne tot aen d'uytwisseling der Ratificatien van het tegenwoordige Tractaet mogen leven en subsisteren.

4. En alsoo de Westfaelsse Tractaten altoos moeten werden geconsidereert als het bondigste en seeckerste fondament van de Vrede en gerustheyt van het Rijck, en dat sijn Alder-Christel. Majesteyt, self gedurende den Oorlog, verklaert heeft, dat sijn voornemen was de selve in haer volkomene kracht te hanthaven, dat de Coning van Sweden sigh op de selve wyse heeft geuyt, en dat de Keurvorst van Brandenburgh betuygt in het selve gevoelen te zijn, soo werdt wel expressselijck
by

by dit Articul gestipuleert, dat de gemelde Tractaten van Munster en Osnabrugge, in het Jaer 1648 gesloten, in hare volle kracht en vigeur sullen blyven, en in het tegenwoordige Tractaet voor gerepeteert sullen werden gehouden, al of de selve van woort tot woort daer inne waren geinsereert; uytgesondert nochtans de veranderingen, die daer inne door de volgende Articulen souden konnen werden by-gebracht.

5. De Keurvorst van Brandenburgh belooft by het tegenwoordige Tractaet in handen van de Coning van Sweden te herstellen al 't gene hy door sijne Wapenen in Pomeren heeft ingenomen, insonderheyt de Steden Straelsont en Stettijn, en generalijck al 't gene hy tegenwoordigh besit van de Staten en Landen, die by het Westfaelsse Tractaet aen de Kroon Sweden in het Rijck gecedeert zijn; sonder iets daer uyt te reserveren of uyt te sonderen.

6. Doch alsoo, om een goede Nabuurschap te houden, en de onlusten, de welcke tusschen de Princen, door de al te groote nabyheyt van hare Landen en Staten ontstaen, in 't toekomende voor te komen, het nodig geoordeelt is nieuwe Limiten aen dat Pomeren, 't welck aen de Kroon Sweden toekomt, en dat 't welk onder het Gebied van sijne Keurvorstel. Doorl. van Brandenburgh is, soo is daer over op de volgende wyse gedisponeert.

7. Alle de Landen, die door de Kroon Sweden aen geen zy de Reviet d'Oder zijn gepossideert, 't zy die aen de selve door de Westfaelsse Tractaten gecedeert zijn, 't zy dat haer door het Reces of Tractaet van Stettijn van 't Jaer 1653 zijn toegewesen, sullen in 't toekomende aen den Heere Keurvorst van Brandenburg in alle Souverainiteyt toebehoren, uytgesondert alleen de Steden Dam en Golnau met hare Dependentien, die met Namen in de gemelde Westfaelsse Tractaten zijn gespecificeert.

8. Doch alsoo de Stadt Golnau en dessels Dependentien, in de Landen, die aen de Keurvorst van Brandenburg sullen blyven, gelijck als geënclaveert zijn, en dat hy geinsisteert heeft, dat hem de selve met de rest van het Landt aen geen zy d'Oder soude werden gecedeert, soo is'er geaccordeert en over-een-gekomen, dat de gemelde Stadt Golnau met dessels Dependentien hem door den Coningh en de Kroon Sweden voor de prijs van een Somme van 50000 Kroonen, te betalen tot believen van de Coning van Sweden, in onderpant sullen werden gelaten, met expresse conditie nochtans, dat soo wanneer hoog-gemelde Coning van Sweden hem de gem. Somme van 50000 Kroonen sal doen betalen, de gem. Keurvorst gehouden sal zijn hem de gem. Stadt Golnau met sijn Dependentien weder ter hant te stellen; doch dat, gedurende den geheelen tijdt van 't geseyde Onderpant, hy op de selve wyse daer van sal gauderen, als van 't gene hem door het tegenwoordige Tractaet werdt gecedeert.

9. En alsoo by het gemelde Tractaet of Reces van Stettijn van 't Jaer 1653 de Keurvorst van Brandenburg genootsaeckt was de Tol-Rechten, die in de Haven van Colberg en andere in Pomeren, aen geen zy den Oder, die onder 't Gebied van sijne Keurvorstel. Doorl. van Brandenburgh bleef, geheven werden, met den Coning en Kroon Sweden te deelen, soo is over-een-gekomen, dat den Coning

en de Kroon Sweden by het tegenwoordige Tractaet renunciëre aen alle recht van deelinge der Tollen, die sy, volgens het Reces of Tractaet van Stettijn, in de Havenen van Pomeren, die volgens de Westfaelsse Tractaten aen hooggemelde Keurvorst gebleven is, met sijn Keurvorstel. Doorl. in 't gemeen hadde.

10. De Coning van Sweden, so voor hem als voor sijn Erfgenamen, Successeurs, en actie hebbende, renuncieert, cedeert, quiteert en transporteert eeuwig en voor altoos by het tegenwoordige Vredens-Tractaet, uyt krachte van de voorgaende Articulen, aen den Heere Keurvorst van Brandenburgh, sijne Erfgenamen, Successeurs, en actie hebbende, alle de Rechten, Renten, Inkomsten, Jurisdictien en Prærogativen, van wat naem en nature de selve mogen zijn, die hy gehad heeft en kan pretenderen, soo uyt krachte van de Westfaelsse Tractaten, als by Conventie, Transactien en Cessien, insonderheyt by het Tractaet of Reces van Stettijn van den Jare 1653. op de Plaetsen, Steden, Landen, Bosschagien en Domeynen, gelegen aen geen zy de Revier d'Oder, en deeling der Tol-Rechten in de Havenen van 't Keurvorstelijck Pomeren, uytgesondert alleen de Stadt Dam en desselfs Dependentien, mitsgaders die van Golnau en desselfs Dependentien, conform nochtans de dispositie die by het 8. Articul gedaen is, sonder eenige reservatie, exceptie, restrictie of retentie, en dat niet tegenstaende alle Wetten, Contracten, Conventien, Transactien, Cessien en Investituren, voorleden en toekomende, Costuymen en Constitutien ter contrarie, waer aen en de clausulen derogatoir der derogatorien, by het tegenwoordige Tractaet wel expresselijck wert gederogeert, voor eeuwig uytsluytende alle exceptien, op wat voor Rechten, Titulen, Clausulen of pretexten de selve souden mogen zijn gefondeert.

11. Consenteert mede de Coning van Sweden, dat de Mannen, Vassalen en Onderdanen der gemelde Plaetsen, Steden en Landen, die by het tegenwoordige Tractaet aen hoog-gemelde Keurvorst van Brandenburgh gecedeert werden, van nu af aen voor altoos ontslagen zijn en blyven van de Trouwe ende Manschap, Dienst en Eed van getrouwigheyt, die sy hem souden mogen hebben gedaen, alle de gem. Onderdanen en Vassalen blyvende in 't toekomende onder de Souverainiteyt van den Heer Keurvorst van Brandenburg, doch in de eygendom en possessie van hare Goederen, so die gene die haer door den Coning en Kroon Sweden voor de Declaratie van den tegenwoordigē Oorlog gegeven, verkogt of gealieneert zijn, als van die gene, die sy geconquesteert hebben, of die haer van haer eygen toekomen, soo roerende als onroerende, Lijf- en Los-Renten, soo ter occasie van desen Oorlog aengeslagen, als om dat sy de contrarie Party gevolgt hebben. mitsgaders van hare Rechten, Actien en Successien op haer verstorven, self sedert het begin van den Oorlogh, sonder nochtans iets te konnen eysschen of pretenderen van de Vruchten en Inkomsten, tegenwoordigh en verscheenen, sedert het aenslaen der gem. Goederen tot den dag van de uytwisseling van de Ratificatie van de Coning van Sweden, als mede niet van de Schulden, Effecten en Meubelen, de welcke ter oorsaeck van den tegenwoordigen Oorlog voor den gemelden dag zijn geconfisqueert, invoegen geen Crediteur van sodanige Schulden, of geen Depositaris, Eygenaer en hare Erfgenamen, of actie hebbende, de selve sullen mogen vorderen

ren, ofte restitutie, recuperatie ofte equivalent van dien pretenderen.

12. De Revier d'Oder sal, volgens de dispositie der Westfaelsse Tractaten, aen den Coningh en Kroon Sweden altoos in Souverainiteyt blyven: En sal het aen hoogh-gemelden Heere Keurvorst niet vry staen eenige Fortressen in het Landt, 't welck hem door het tegenwoordige Tractaet gecedeert werdt, mogen opwerpen, of eenige Plaetsen fortificeren.

13. Soo haest als d'uytwisseling der Ratificatien van sijn Alder-Christel. Majesteyt met die van den Heere Keurvorst van Brandenburg sal zijn gedaen, sal sijn Majesteyt sijn Leger uyt de Landen en Plaetsen van het Hartogdom van Kleef, Prinsdom van Minden, Graefschappen van der Marck en Ravensbergh, mitsgaders alle andere Landen van hooggemelde Keurvorst, door het selve ingenomen, doen vertrecken, uytgesondert een Corpus van 1000 Paerden, die de selve in het gem. Landt sal houden, mitsgaders de Steden van Wesel en Lipstadt, die de selve tot de volkomene executie van het tegenwoordige Tractaet met de Coningh van Sweden sal inhouden; waer na, en na dat hoogst-gemelde Coning in de Landen en Plaetsen, die hem moeten werden gerestitueert, sal zijn herstelt, sal de selve sijne Troupen uyt de Plaetsen en Landen van de Keurvorst van Brandenburgh doen vertrecken: doch terwijl gem. Troupen aldaer sullen verblyven, sullen de Inwoonders van de Steden Wesel en Lipstadt continuëren aen de Guarnisoenen te fourneren de selve Logementen en Huysraet, by het Tractaet van Santen gementioneert; en sullen oock de Inwoonders der Plaetsen, daer de geseyde 1000 Paerden sullen zijn gelogeert, haer de selve Huysraet en Voeragie verschaffen.

14. Doch also de Coning van Sweden tegenwoordig geene Troupen in 't Rijck heeft, en dat hy insgelijckx gene daer in soude konnen brengen binnen den tijt tot de uytwisseling der Ratificatie van 't tegenwoordige Tractaet gestipuleert, om de possessie der Plaetsen en Landen, die hem door de Keurvorst van Brandenburgh moeten werden gerestitueert, in sijnen naem te nemen, soo is'er geaccordeert en over-een-gekomen, dat aenstonts na de gemelde uytwisseling tusschen de Coning van Sweden en de Keurvorst van Brandenburg hoog-gem. Keurvorst sijne Troupen uyt het gantsche platte Landt, 't welck by dit Tractaet aen de Coningh van Sweden weder komt, sal doen vertrecken; doch dat hy de nodige Guarnisoenen binnen de Plaetsen, die hem moeten werden gerestitueert, sal laten, te weten, 2000 Man ten hoogsten binnen Straelsont, en 1000 a 1200 binnen Stettijn, en soo na proportie in andere Plaetsen, die hy tegens alle de gene, die de selve souden willen attacqueren, sal beschermen, tot dat de Coning van Sweden genoegsame Troupen sal hebben afgesonden, om possessie van de gemelde Plaetsen te nemen, die hem als-dan door die van den Keurvorst sal werden gelaten, welcke sigh in sijne Landen sullen retireren.

15. Het sal nochtans aen hoog-gemelde Keurvorst van Brandenburg vry staen alle het Canon en Munitien van Oorlog, die hy sedert der selver inneminge daer binnen sal hebben doen brengen, alvorens daer uyt te lichten; dan sal echter de Artillery en Oorlogs-Munitien; die aen de Kroon van Sweden hebben toebehoort, en die ten dage van het tekenen van het tegenwoordige Vredens-Tractaet

daer binnen sullen werden bevonden, gehouden zijn aldaer te laten.

16. Alsoo sijn Keurvorstel. Doorl. van Brandenburg groote instantien by sijn Alder-Christel. Majesteyt gedaen heeft, om ter selver tijdt den Oorlogh, die hy met de Coning van Denemarcken heeft, met wie hoog-gem. sijne Keurvorstel. Doorl. seer nauw is geallieert, te willen termineren; en gemerckt hooggemelde Coningh van Denemarcken de toegenegentheyt, die hy heeft, van in de oude Vriendtschap en Alliantie, die hy voor desen met Vranckrijck gehad heeft, weder te willen komen, heeft doen blijcken, soo verklaert sijne Majesteyt, dat hy gaerne soude sien, dat die Vrede, hoe eer hoe liever, op billijcke en redelijcke Conditien, tot de welstant en algemeene rust van 't Christenrijck, mocht werden gemaeckt, mits dat de selve met eene met Sweden gesloten werde, sonder de welcke den Coning sig niet in staet vint om sulkx te konnē doen: en ondertusschen belooft hooggem. Keurvorst, geen Secours, directelijck noch indirectelijck, aen hoog-gem. Coningh van Denemarcken te geven, ingevalle den selven met Vranckrijck en Sweden noch in Oorlog bleef; en verbint sigh mede sijne Troupen t'huys te ontbieden, indien hy eenige in dessels dienst mocht hebben.

17. Sijn Alder-Christel. Majesteyt verbint sig het aggreëment van de Coning van Sweden over dit Tractaet en dessels geheelen inhout, mitsgaders de Ratificatie van dien, in goede en behoorlijcke forme, binnen den tijdt van 3 Maenden, of eerder, soo het wesen kan, te reeckenen van den dagh van de teeckening af, te procureren, sullende ondertusschen sijne Keurvorstel. Doorl. niet eerder gehouden zijn het Sweedse Pomeren over te geven, voor en al-eer de gem. Ratificatie hem in handen gelevert zy; waer voor, als mede voor al 't geene aen hoog-gem. sijne Keurvorstel. Doorl. uyt krachte van dit Tractaet toegestaen is, sijn Alder-Christel. Majesteyt guarant blijft.

18. De Ratificatie van sijn Alder-Christel. Majesteyt met die van hoogh-gem. Heere Keurvorst van Brandenburg sal binnen een Maent, of eerder, so het wesen kan, uytgewisselt werden, en die van de Coning van Sweden met hoog-gemelde Keurvorst binnen 3 Maenden, of eerder, soo het wesen kan. Des ten oirconde hebben wy ondergeschreven dese, uyt krachte van onse respective Volmachten, onderteeckent, en de Zegelen onser Wapenen daer by doen stellen. Gedaen tot St. Germain en Laye den 29 Juny 1679.

(L. S.) *Arnaut.* (L. S.) *F. S. Meynders.*

SEPARATE ARTICULEN.

BEhalven d'Articulen in het Tractaet, op heden van wegen sijn Alder-Christel. Majesteyt en sijn Keurvorstel. Doorl van Brandenburg gesloten en getekent, is noch het volgende gestipuleert.

Alsoo d'intentie van sijne Alder-Christel. Majesteyt is alle de Verschillen, de welcke aenleydingh tot nieuwe oorsaecken van oneenigheyt tusschen de Rijcks-Vorsten soude konnen geven, in 't geheel te doen ophouden, en gemerckt hooggem. sijne Majesteyt sigh by het Tractaet, op den 5 February deses Jaers met de

Princen

Princen van het Huys van Bruynswijck en Lunenburgh geteeckent, verbonden heeft de selve by te staen in de guarantie, die hy aen de Hertogen van Meckelenburg en Saxen-Lauwenburg, Bisschop van Lubeck, de Graven van der Lippe en Swartzenburg, en de Steden van Lubeck en Hamburgh, ten opsichte van de pretentien, die den Heere Keurvorst van Brandenburgh, onder pretext van seeckere Assignatien, gedurende den Oorlog verkregen, heeft moeten geven: Soo is't, dat sijne Majesteyt, sonder aen de gem. Verbintenisse te derogeren, en wetende, dat het de intentie van den Heere Keurvorst van Brandenburgh is, die saeck in der minne by te leggen, belooft sijne officien daer toe aen te wenden, om de selve tusschen Partyen by alle billijcke en redelijcke wegen te helpen af-doen.

En sal dit Separaet Articul van alsulcken kracht zijn, al of't selve in het principael Tractaet, op heden gepasseert, was geinsereert, sullende de Ratificatie van dien oock ter selver tijdt werden versorgt. Gedaen tot St. Germain en Laye den 29 Juny 1679.

(L.S.) ARNAUT. (L.S.) F. S. MEYNDERS.

Tweede Separaet Articul.

OM noch een particulierder merckteecken te geven van de genegentheyt, die sijn Majesteyt heeft, een Vrede te faciliteren, de welcke tot de herstellinge van een Coning, sijn Geallieerde, moet contribuëren, en aen de Keurvorst van Brandenburg te doen kennen het vermaeck, waer mede hy hem in sijn oude Alliantie siet weder-keeren, soo belooft sijn Majesteyt, door een enckel effect van sijne goede intentie tot de Vrede, aen hoog-gemelde Heere Keurvorst, binnen den tijdt van 2 Jaren, te doen betalen de Somme van 300000 Kroonen, om de selve eenigsints te indemneren van de kosten, die hy, gedurende desen Oorlog, gedaen heeft; welcke 300000 Kroonen by egale Termijnen van 3 tot 3 Maenden sullen werden betaelt, tot de volkomene betalinge van de geseyde Somme toe, ten eynde van de gemelde 2 Jaren, en sal de eerste betalinge 3 Maenden na de uytwisselinge der Ratificatien geschieden. Gedaen tot St. Germain en Laye den 29 Juny 1679.

(L. S.) *Arnaut.* (L. S.) *F. S. Meynders.*

De Ratificatie hier van is spoedig gevolgt/ soo van de Koning van Vranckrijck als den Heere Keurvorst van Brandenburg / doch die wilde echter eenige exceptie maecken over 't separaet Articul / raeckende de Stadt Hamburgh; maer 't geschil met de selve is hier na in der minne bygelept / en zijn de voorsz. Ratificatien op den 22 July binnen Nimwegen gewisselt.

Ondertusschen heeft sijn Keurvorstel. Doorl. op den 11 July weder de navolgende Missive aen desen Staet gesonden.

Brief

Brief van den Heer Keurvorst van Brandenburg aen haer Hoog Mog.

ONse vriendelijcke groetenis en welgenegenen wille te vooren, Hoog Mog. Heeren, bysondere lieve Vrunden en Naburen. By dese tegenwoordige verschrickelijcke constitutie van onse Westfaelsse en uw Hoog Mog. benabuurde Landen, en daer uyt billijcklijck ontstaene smertelijcke bevindinge, is niet licht te oordeelen, of wy meer oorsaecke hebben ons over die geene te beklagen, de welcke ons, onder het pretext van hostiliteyt, sodanig overvallen, of veel meer over die gene, om welckers wille ons dit alles overkomt, en de welcke, in plaets van de versproocken en alsoo schuldige hulpe, die soo heylig opgerechte Fœdera, tegens alle Volckeren Recht, uyt de oogen hebben gestelt, daer sy even op die tijt, als de selve ons tot voortsettinge van den Oorlog op 't krachtigste hebben vermaent, en daer tegens alle bestandigheyt tot op de laetste ure verseeckert, door een gants onbillijcke eenzydige Vrede, een ongehoort exempel, ons, en te gelijck haer eygene sake t'eenemael hebben verlatē, en daer door ons alle last van den Oorlog, met het welck wy anderſints, sonder dat wy onse Vrunden van de totale onderdruckinge hadden willen helpen redden, geene gemeynschap hebben gehad, opgeladen, niet anders als of het tot u Hoog Mog. consolatie konde strecken, als maer de selve, die met alle macht sigh bevlytigt heeft, haer van den gantschelijcken ondergang te helpen bevryden, tot beloninge t'eenemael geruineert en onderdruckt wiert.

Wy houden het voor onnodigh u Hoog Mog. meer particulariteyten voor te stellen, wat wy wegens de aen haer gepresteerde hulpe tegenwoordig moeten uytstaen, en hoe onse Kleefze, Marckse, Ravensbergse en Mindise soo na aen hare Grensen gelegene Landen, en in conspectu van hare op de been hebbende soo statelijcke Armeen, tot op het uytterste uytgemergelt en t'eenemael gedesoleert werden, met wat voegen wy ons over de verlatinge van dien, de welcke sigh hier by billijcklijck niet anders, als of het haer selfs over-quam, gedragen souden, soo seer beswaren, dewyle 't selve boven dat, 't gene onse Ministers buyten twijffel meermaels daer van, conform onsen genadigsten bevel, beweeglijck hebben voor-gestelt, oock door de algemeene tydingen haer genoegsaem sal over-gekomen zijn, en dit uyt de met ons opgerechte Alliantien, en de daer op tot meermalen gegevene hooge verseeckeringen genoegsaem blijckt

Wanneer het u Hoog Mog. belieft hadde ons op ons voor eenigen tijt afgegaen Schryvens, in 't welck wy tydelijck genoeg om Assistentie tegens de doenmaels gedreygde, en de daer na op gevolgde overvallinge hebben aengehouden, eenig antwoort te laten toekomen, wy op het weynigste tot onsen troost daer uyt soude gesien hebben, of haer ons om harent wille dragende ongeluck oock ter herten ging, en of wy ons eenige hulpe van haer mochten hebben te verwachten.

Wy hadden ons sulckx des te meer vertrout, dewijl u Hoog Mog. als noch in soo versse memorie is; hoe wy ons in haren noot, ja eer de selve haer noch aentrefte, in haer reguard hebben bewesen; hoe wy alles voor haer hebben opgeset en gehazardeert; hoe wy alle onse aengebodene seer advantagieuse Conditien, als wy maer stil wilden sitten, hebben afgeslagen, niet eene ons heeft konnen voor-gestelt werden, daer voor wy de Vruntschap met u Hoog Mog. niet hebben verre gepreferceert: En of wel u Hoog Mog. tot dese soo vremde betuygenisse tegens ons, gelijck ons sulckx meermaels, gedurende onse Keurvorstel. Regeeringe, is wedervaren, van 't een en 't ander uyt bysonderlijcke respecten, en door geaffecteerde en qualijck gefondeerde voorstellingen mochten zijn geleyt,

leyt, en alle goede Resolutien verhindert, soo sullen de selve doch by sigh selfs wel bevinden, dat alle 't selve doch niemant anders als u Hoog Mog. is te imputeren

Wy moeten sulckx tegenwoordig aen sijn plaets laten zijn gestelt; doch en twijffelen het geringste niet, of u Hoog Mog. sullen, volgens der selver by-hebbende hooge verstant, wel begrijpen, dat ons niet en kan aengemoedigt werden dese om harent wille tegenwoordig lydende onestimeerlijcke schade, sonder vergoedinge daer over ons te laten toekomen, insonderheyt dat wy der selver en onser indemneringe, volgens alle Rechten, van die gene, die het hadden konnen voorkomen, en sulckx te doen schuldig zijn geweest, hebben te verwachten: Invoegen dan wy tot dien eynde dit aen u Hoog Mog. hebben willen laten afgaen, op dat sy niet in die gedachten mochten zijn, als of wy ons hadden dese onse rechtmatige Pretentie opgeheven, of de selve die uyt de met ons getroffene Alliantie ons toegewassene Obligatien verlaten, bedingen oock hier mede yverigheyt, dat, gelijck wy tot op den tegenwoordigen ure niet en hebben versuymt, wat tot vervullinge van onse beloften heeft konnen gerequireert werden, bysonderlijck dies aengaende noch meer van ons geschiet, alsoo oock wy alle beloofde tegen-presentatien, en by faute van dien, de vergoedinge der selver ons in dien gevalle toegekomene ongelegentheyt te gemoet sien, en ons en onse Nakomelingen dien aengaende alle competerenden recht willen hebben gereserveert. Vorders wenschen wy, dat den Alderhoogsten Godt u Hoog Mog. Staet, en hare ongekreuckte conservatie, als oock onsers eygener besten haren innerlijck verlangen, in het toekomende voor allen ongeluck en Vyandlijcken overval genadelijck wil bewaren, op dat sy niet eyndelijck eens tot haren hoogsten nadeel mogen gewaer worden, wat het sig nasleept getrouwe Vrunden te verlaten. U Hoog Mog. verblyven wy, besluytende, tot Vrunt-Nabuurlijcke bewysingen altijts bereytwillg. Gegeven tot Potzdam den 1 July 1679. ouden Stijl.

Van Godes Genade *Frederick Wilhelm*, Marckgraef tot Brandenburg, des Keyserl. Roomssen Rijckx Aerts-Kamer-Heer, en Churfurst in Pruyssen, tot Maegdenburg, Gulick, Kleve, Berg, Stettijn, Pomeren, der Cassuben en Wenden, oock in Silesien, tot Crossen en Jagerendorf, Hertog; Burg-graef tot Nieuburg, Furst tot Halberstadt, Minden en Camin, Graef tot der Marck en Ravensberg, Heer tot Ravesteyn en der Landen Lauwenburg en Butaw.

U Hoog Mog. goetwilligen Vrundt en Nabuur.
Getekent,
Frederick Wilhelm, Churfurst.

Waer op haer Hoog Mog. aldus hebben geantwoort.

Antwoort van haer Hoog Mog. op de Brief van sijne Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt van Brandenburgh.

DOORLUCHTIGSTE.

WY hebben wel ontfangen uwe Keurvorstelijcke Doorls. Schryvens van den 11 der voorleden Maent, en daer uyt met een sonderling leetwesen vernomen de ontsteltenisse van uwe Keurvorstel. Doorl. over de jegenwoordige constitutie sijner Landen, en konnen de selve wel verseeckeren, dat het ons niet alleen tot een groote consolatie, maer tot een sonderlinge vreugde soude hebben gestreckt, indien het ons vermogen was

gewecst, of dat wy hadden konnen sien, dat uwe Keurvorstel. Doorl. de Vrede hadde mogen maecken op de Conditien, die aen de selve favorabelder waren geweest, en dat wy die onsogenegentheyt hebben getracht diermaten werckstellig te maecken, dat sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck niet gelaten heeft sijn misnoegen daer over tegens ons te betuygen, en dat de Heeren Ambassadeurs van sijn Koninckl. Majesteyt van Sweden 't selve tegens ons hebben willen aenduyden als een infractie van de gemaeckte Vrede. Wy en sullen noyt vergeten de diensten, die uwe Keurvorstel. Doorl. aen ons in den jongst voorgaende Oorlogh heeft gedaen, als de selve de andere Fursten des Rijckx door sijn doorluchtigh exempel animeerde, om haer onsen en der gemeynen saecken aen te trecken, en hopen, dat uwe Keurvorstel. Doorl. en alle de werelt sal hebben gesien, dat wy noch het Goet van onse Ingesetenen, noch het Bloet van onse Bevelhebberen en Soldaten hebben gespaert, om onder Godes Zegen tot een goede uytkomste van dien Oorlog te geraecken: En laten aen uw Keurvorstel. Doorl. hoog-vernuftig overlegh, of wy in die onsen gooden yver van alle de gesamentlijcke Geallieerde sodanigh zijn gesecondeert geworden, als wy billijck hadden kunnen verwachten, en weten ons oock noch wel te erinneren, dat uwe Keurvorstel. Doorl. verscheyde malen de hoogh-gem. andere Geallieerde heeft aengemoedigt, om haer, de gemeene saecken ten beste, beter en meerder te evertueren. Wy en sullen niet loochenen, dat wy siende de Spaensse Nederlanden in sodanig verval, dat alle de wereldt oordeelde, dat het een miracul was, dat die niet t'eenemael door de Macht van hoogstgem. sijne Majesteyt van Vranckrijck wiert overmeestert, dat wy niet capabel waren, om die, of oock ons selve, langer te guaranderen en beschermen, en dat de Ingesetenen deser Landen, door het stil-staen van hare Commercie en Navigatie, de groote verliesen, die sy daer in hadden geleden, en de sware Contributie en Oplagen, die sy nu so veel Jaren aen den anderen hadden moeten opbrengen, sodanig waren uytgeput, dat wy t'eenemael onmachtig geworden waren de lasten, daer mede wy door den Oorlog gechargeert moften blyven, langer te konnen dragen, hebben uytgesien na middelen, of om den Oorlog te konnen continuëren, of om de Vrede te maecken: Dat de middelen, om den Oorlog te konnen continuëren, soo gering en onseker geweest zijn, aen de kant van waer wy die aldermeest hadden mogen verhopen, dat sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie selfs bewogen is geworden de Vrede te prefereren voor de continuatie van den Oorlog, schoon die Vrede aen hem soo veele Plaetsen, ja geheele Provintien moste kosten, dat wy wel gaerne anders hadden gesien, indien ons maer eenig middel, waer op men redelijcker wyse sigh hadde konnen verlaten, aen de hant gegeven was; en dat alleen is d'oorsaeck geweest, waerom wy ons hebben moeten inlaten in Conditien van Vrede, die wy anders verworpen souden hebben, en dat wy hebben moeten eyndigen een Oorlog, die onse evidente ruïne met sigh sleepte. Wy weten, dat uwe Keurvorstel. Doorl. het sijne seer geerne soude hebben gecontribueert, om krachtige middelen tot resistentie te helpen by-brengen, en de andere Geallieerde daer toe oock aen te moedigen, maer wy houden ons verseeckert, dat uwe Keurvorstel. Doorl. noch in gedachten gebleven sal zijn, dat de groote onkosten van den Krijg het vermogen van de selve Geallieerde seer hadde uytgeput, en dat de middelen van resistentie sonder betalinge van Subsidien niet konden werden geëffectueert, en dat wy sodanig waren uytgeput, dat wy niet alleen meer machtig waren die te betalen, maer oock niet langer onderhouden konden dat aental van Militie, die wy tot die tijt toe op de been hadden gehad, daer de Macht van onsen Vyant door sijn Conquesten dagelijckx vermeerderde. Wy souden wel voor

voor onredelijcke Menschen geacht moeten werden, indien wy niet seer gaerne hadden gesien, dat onse Geallieerde op een en de selve tijt hadden mogen geraecken tot een ruste, die wy sonder ons uytterste verderf niet konden ontgaen; maer wy zijn soo ongeluckig geweest, dat alle de hooge Geallieerde, hooggem. sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie alleen uytgesondert, gemeynt hebben door de continuatie van den Oorlog tot beter en min beswaerlijcker Conditien van Vrede te sullen konnen komen, als de gene die hooggemelde sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck voorgestelt hadde: wy hebben ons dan daer tegens noch konnen noch willen opposeren, maer al by-gebracht wat in ons vermogen was, om hooggem. sijne Koninkl. Majesteyt van Vranckrijck te permoveren, dat de selve de voorsz. Conditien van Vrede, sonderling ten aensien van uw Keurvorstel. Doorl., soude willen versachten: Dan die saeck is oock desperaet geworden, door dien de selve hooge Geallieerde yder afzonderlijck op sijne reddinge quam te dencken.

Wy willen dan niet hopen, Doorl. Keurvorst, dat wy de geene sullen zijn, die uw. Keurvorstel. Doorl. souden verdencken, dat wy, vergetende de diensten, ons door uwe Keurvorstel. Doorl. toe-gebracht, alleen voor oogen souden hebben gehad onse eygene verlossinge, ons niet bekommerde, hoe het met onse hooge Geallieerde mocht afloopen: want wy kunnen u Keurvorstel. Doorl. wel verseeckeren, dat wy, voor soo veel ons aengaet, by de gemaeckte Vrede geen beter Conditien hebben geobtineert, als sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck ons te voren meermalen hadde doen offereren, en dat wy wel volstandig souden zijn gebleven, om die te blyven dehorteren, soo lange hoog-gem. sijn Majesteyt niet hadde believen met onse hooge Geallieerde mede op sortable Conditien Vrede te maecken, en alsoo den Oorlog door een gemeyn Concert te eyndigen, gelijck wy meermalen hadden gedaen, indien den uyttersten noot, als na veele obtestatien van onse onmacht, en de gants slechte apparentien die sigh opdeden tot eenige verbeteringe, daer omtrent hadden geobligeert dien wegh te moeten kiesen. Wy en hebben oock daer in niet vergeten uwe Keurvorstel. Doorls. Kleefse en Marckse Landen, zijnde soo seer met de onse geënclaveert; maer wy en hebben noch in het sluyten van de voorsz. Vrede noch daer na niet konnen obtineren de Neutraliteyt voor de selve, schoon men ons die seer hadde doen hopen. Wy willen hopen en vertrouwen, dat de ongelucken, die ons zijn over-gekomen, niet sullen beletten de oude Vrientschap, die wy met u Keurvorstel. Doorl. altoos hebben onderhouden, en zijn ten uytterste genegen die met u Keurvorstel. Doorl. in alle oprechtigheyt te cultiveren, wetende hoe seer wy daer toe door den Bant van de Religie en van Nabuurschap boven andere verbonden zijn; en sullen van onse syde gaerne tonen, dat het ons niet dan seer leet soude doen, dat wy met uw Keurvorstel. Doorl. iets anders of onvriendelijckx souden hebben, en dat wy ter contrarie hooglijck genegen zijn de oude Vrientschap door alle middelen voort te setten.

Waer mede,

Den 18 Augusti 1679. *Doorluchtigste, &c.*

Daer op tot verder antwoort is gekomen de volgende

Missive van den Heer Keurvorst van Brandenburg aen haer Hoog Mog.

ONse vriendelijcke groetenis en welgenegen wille te vooren,

Hoog Mog: Heeren, bysondere lieve Vrienden en Naburen.

Wy hebben eyndelijck haer hooghst-verlangende Antwoordt-schryven van den

den 18 Augusti, hoewel alleen op onse jongste van den 11 July, doch gene op onse eerste afgegane van den 7 April, ontfangen; veel weyniger is ons, op ons billijckmatigh begeeren, het geringste niet geantwoort, daer wy doch gants niet twijffelen willen of beyde onse Schryvens, met de daer by gevoegde motiven, wel sullen overwogen zijn, dat u Hoog Mog. aen d'eene syde onse begeerte, van met de selve in een vaste Vriendt- en Nabuurschap te continuëren, sullen sien, en aen d'andere zyde self voor recht en billijckmatigh erkent hebben, dat wy, wegen de in ons Schryven aengeroerde oorsaecken eenige vernoeging, en wegen de harent wegen geledene onwaerdeerlijcke schade vergoedingh bekomen moeten: Gelijck wy dan oock in 't minste niet twijffelen, of u Hoog Mog. sullen, volgens hare loffelijcke æquanimiteyt, noch daer op bedacht zijn, en sigh alsoo de in Foedere begrepene stercke obligatien ontbinden. Doch dit uw Hoog Mog. uytgedruckte Schryven heeft, tot ons leetwesen en geen kleyne verwondering, niet anders in sigh, dan dat sy de nootwendigheyt, waerom sy tot de Vrede mosten treden, daer inne hebben gededuceert. Wy willen nu sulcke oorsaecken aen een kant stellen, en ons deswegen met u Hoog Mog. niet inlaten; sy weten sigh oock seer wel te erinneren, dat wy het Vredens-werck, waerom wy de Wapens alleen aengenomen hebben, noyt tegen zijn geweest: wy zijn veel meer van u Hoog Mog. en der selver Ministers tot op de laetste uur gants en t'eenemael tot de continuatie van den Oorlogh geanimeert; doch alleen konnen wy niet nalaten u Hoog Mog. nochmaels voor te stellen, dat de noot van harent Staet, waer mede doch den toestant van ons Landt niet en is te vergelijcken, noyt soo groot is geweest, dat u Hoog Mog. een getrouwen Vriendt en Geallieerde, die sigh alleen om harent wille in desen verderffelijcken Oorlog ingelaten heeft, sonder eenige gegevene oorsaeck van sulcken Vrede excluderen, en ons aenbieden de Vrede neven haer te gelijck te sluyten, verwerpen souden: veel minder kan eenige noot justificeren, dat op de selve tijdt, als sy wegens hare Vredens-Conditien met de Kroon Vranckrijck al eens zijn geweest, gelijck wy daer van genoegsame naricht hebben, in plaets van ons daer van te verwittigen, en te gelijck een Vredens-handeling aen te gaen, sy ons wijs gemaeckt hebben, dat sy haer tot de Campagne prepareerden, en een groot aental Volck na haer Armee aen den Rijn te senden, door onse Ministers hebben laten versoecken. Het kan oock van u Hoog Mog. gants niet gesustineert werden, dat Vranckrijck met ons niet te gelijck heeft willen tracteren, alsoo wy sijn Koninkl. Majesteyt van Vranckrijck dit tot hoogsten roem moeten nageven, dat niet tegenstaende alle Hostiliteyten, die wy alleen om u Hoog Mog. wille gepleegt hebben (alsoo wy met sijn Majesteyt altijt in goede vriendtschap geleeft hebben, en het minste verschil met de selve niet hebben gehad) de selve echter by soo veele occasien betuygt heeft, dat met ons in de vorige vrientschap wilde leven. Oock konnen onse Conditien u Hoog Mog. daer van niet hebben afgehouden, alsoo de selve nimmermeer met ons vertrouwelijck hebben laten overleggen, waer op wy eyndelijck bestaen souden, en haer genoegsaem bekent is, dat wy doen ter tijdt beter Conditien konden hebben, als wy tegenwoordig hebben bekomen, indien wy niet om u Hoog Mog. wille, en om de selve niet te verlaten, ons sulcke

Tracta-

Tractaten ontslagen hadden. 't Geene u Hoog Mog. over de Kroon Spangie klagen, gaet ons niet aen; het is echter openbaer en aen den dagh, dat niet Spangie, maer u Hoog Mog. eerst uyt den Oorlogh gescheyden zijn, en dat die Kroon soo wel als andere Geallieerde daer over heftig gedoleert heeft, en de Fransse Armee in hare Landen met onuytspreeckelijcke kosten nogh een geruyme tijdt hebben gehad, eer sy de Vrede hebben geratificeert. En alsoo dit alles sigh in der daed soo bevint, en u Hoog Mog. in het Tractaet, met ons aengegaen, klaerlijck beloven, onse satisfactie te bevorderen, oock self bekennen, dat onse Assistentie aen haer niet onnut is geweest, en onse Landen deswegen op het uytterste geruineert zijn, en dat sy derhalven verhopentlijck sullen voornemen, ons dervoegen te vergoeden, dat wy in sulcken gevalle, gelijck wy van herten daer toe genegen zijn, oorsaeck mogen hebben den welstant van haren Staet als voren getrouwelijck te behertigen, soo versoecken wy u Hoog Mog. hier mede dienst- vriendt- en nabuurlijck, dat sy dit alles, volgens d'affectie ons in haren Brief op nieuw verseeckert, sodanigh te overwegen, dat sy sigh tot alle billijckheyt en prestatie van 't geen waer toe sy sigh verbonden hebben, willen verklaren. En also dit werck met Schryven niet wel tot een gewenscht eynde kan werden gebracht, soo stellen wy in haer believen, of niet deswegen een Conferentie tusschen onse beyderzijts Ministers soude dienen te werden gestelt; en alsoo wy dat vertrouwen hebben, sigh daer by in billijckheyt sullen laten vinden, soo verseeckeren wy de selve oock van onse zyde, dat wy den Boog niet te hoog sullen spannen, maer ons ter contrarie ons tot beter onderhout van geduursame vriendtschap sodanigh daer by sullen dragen, dat u Hoog Mog. ons de getuygenisse sullen geven, dat wy by dit werck niet meer als een redelijcke en ons beloofde schadeloosheyt soecken, waer mede wy op een ander tijdt bequaem mogen zijn, by 't een of 't ander voorval, de selve aengename dienst en vriendtschap te bewysen, waer toe wy t'allen tijden bereyt en genegen blyven. Gegeven tot Potzdam den 24 Augusti 1679.

Van Godes Genade *Frederick Wilhelm*, Marckgraef tot Brandenburg, de Keyserl. Roomssen Rijckx Aerts-Kamer-Heer, en Churfurst in Pruyssen; tot Maegdenburg, Gulick, Kleve, Berg, Stettijn, Pomeren, der Cassuben en Wenden, oock in Silesien, tot Crossen en Jagerendorf, Hertog; Burg-graef tot Nienburg, Furst tot Halberstadt, Minden en Camin, Graef tot der Marck en Ravensberg, Heer tot Ravesteyn en der Landen Lauwenburg en Butaw.

Uw Hoog Mog. goetwilligen Vrundt en Nabuur,

Geteeckent,

Frederick Wilhelm, Churfurst.

Waer op haer Hoog Mog. namaels/om alle verwijderingen voor te komen/ geresolveert hebben den Heer van Amerongen aen sijn Keurvorstel. Doorl. te senden/ met wat succes sullen hier na gedencken.

De Vrede-handel/als voren verhaelt/was so verre gevordert/dat'er niet als de Koning van Denemarcken aen ontbrack/die kort hier na mede de Vrede met

Vranckrijck en Sweden heeft aengenomen: maer eer wy dat verhalen/ moeten wy den toestant en 't gepasseerde van dit Jaer in 't Noorden verder ophalen.

De Bisschop van Munster arbeydende al in 't begin van 't Jaer / om de Vrede met Vranckrijck / die wy nu al gemelt hebben / te maecken / ontboodt de Auxiliaire Troupen / die sijn Voorsaet na Denemarcken gesonden had/ t'huys: maer de meeste haer fortuyn best by Denemarcken meynende te vinden / begaven haer aldaer in dienst. Doch hier over is sedert tusschen Denemarcken en Munster eenigh misnoegen geweest/ alsoo den laetste self door sijn Gesanten na sijn begeeren niet te recht konde geraecken / en des te minder/ om dat de Kroon Denemarcken genoegsaem klaer begonde te sien / dat de Fransse Wapenen hem en Ceur-Brandenburgh te samen op 't lijf souden komen / en derhalven sorge moste dragen / voor soo veel doenlijck was / dat van Volck en wat meer tot defensie van noden was / mocht voorsien zijn. Men spraeck in Denemarcken oock geweldigh van een groote Vloot in Zee te brengen / werdende de Lijste daer van met den Druck gedivulgeert ; maer daer van is op verre na so veel niet gevallen/ als het voorgeven was. Ondertusschen spraeck en divulgeerde men alom van vreemde Gesichten / soo vechtende Vlooten als Armeen / die omtrent de Sont in de Lucht waren gesien / maer tot noch toe heeft men geen vervolg daer van vernomen.

In Sweden was men oock dapper doende / om met so veel Macht als haer mogelijck was tegens de tijdt voor den dagh te komen: doch die Kroon heeft sijn saecken geheel herstelt / niet door de Wapenen / maer door de vriendtschap van Vranckrijck. Men heeft echter niet anders als met grooten lof van den jongen Koning gesprooken / die by alle voorvallen sijn moed en couragie heeft doen blijcken: En in een Sieckte / die in 't eynde van Maert schielijck kreeg/ sijn Godsvrucht / gelijck uyt het navolgende Verhael te sien is.

Hoogh-gedachte Koning van Sweden wierdt op den 30 Maert aengetast van een hevige Koorts / die van dagh tot dagh toenam / tot den 3 April / als wanneer men niet machtig was om sijne Sieckte / gelijck men tot die tijdt toe gedaen had / langer te verbergen: sijn Majesteyt voelde sigh seer benauwt aen 't Hert / en te Bedde gegaen zijnde / wierdt van een hevige Koorts aengetast/ daer by groote hitte en hart kloppen was / soo dat den Coning self aen sijn weder-opkomen twijffelende / ja veel eer de doodt verwachtende / heeft de Absolutie en het H. Nachtmael met groote devotie ontfangen / en sond daer na om sijn premier Minister / welcke hy nevens sijn Bedde neer-sitten liet / en seyde doe tegens hem: Dat hy merckte dat hy soude sterven, doch eer hy de Wereldt verlaten soude, hem had willen bedancken voor de moeyten en arbeyt, die hy sijnent wegen had genomen; dat hy nu in geen staet en was om sulkx te vergelden, maer dat hy God de Heere bad, dat die 't selve beliefde te doen. Maer na dat hy hem eenige saecken van de Coninginne beval: En ondertusschen alle sijne Generaels en Officiers voor sijn Bedde gekomen zijnde / soo danckte sijn Majesteyt haer voor alle hare getrouwe diensten/ seggende: Wel te gedencken, wat gevaer sy in verscheyde occasien voor hem uytgestaen hadden. Hy bedanckte oock alle

sijne

sijne Hof-bedienden/seggende: Hem niet meer leet te zijn, als dat hy haer niet en konde vergeldē. Hy bad om verschoning/indien hy iemant beledigt had, versoeckende, dat men hem 't selve wilde vergeven, en niet gedencken, alsoo hy een Mensch als sy, en deswegen oock sijne swackheden subject was, dan dat hy noyt daer toe eenige intentie hadde gehad. En wanneer de Sieckte noch vermeerderde/ seyde hy/ wijsende op sijn Borst: Dese Vyant, die daer wroet, is wreeder en grousamer als alle andere, die ick tot noch toe gehad hebbe. Hy bad Godt/ dat die sijner wilde ontfermen, beveelende aen de selve sijn Koninckrijck; wederhalende dickmael dese Woorden: Ach gy arme Sweden! hoe ellendig sult gy werden, indien u Godt niet in Sijn beschermingе neemt? En betreurde seer/ dat hy haer in den Krijg most laten, maer liet yder bedencken, of hy wel anders hadde konnen doen, als hy had gedaen, maer dat sijn vermogen te swack was geweest. Als sijn Majesteyt verscheydene sag weenen/ seyde hy tot haer: Waerom maeckt gy u bedroeft? Ick ben niet te beklagen, alsoo een Kint van onsen eeuwigen Vader ben. Ick hebbe noyt eenige Personen qualijck gewilt. Ick heb mijn trouw en geloof aen mijne Geallieerde gehouden, en mijn Woort aen mijn Onderdanen; oock heb ick niet dat my wroegt. Ick hebbe mijn Onderdanen hertelijck geliest. Ick hebbe mijn willig voor haer welvaert gewaegt. Sy souden misschien een wyser Coningh konnen gehad hebben, maer nimmer die haer meer bemint heeft. Als hy sigh erinnerde/ dat het de ordinaris tijt van bidden was/ soo versocht hy de Omstanders: Dat sy die tijdt wel wilden waernemen, en alle voor hem bidden, also hy dat nimmer meer van doen hadde gehad. Waer op een Gebed wierdt gedaen; en daer op sprack hy seer grootmoedigh van de Doodt/ en betuyghde voor de selve niet te vreesen: maer alsoo men oordeelde/ dat hy sig met te veel spreecken verswaerde/ soo gingen meest alle de Omstanders weg/doch hy riep haer wederom/en beval haer: Dat sy hem sonder pracht souden begraven; wenschende dat men hem mocht begraven gelijck hy geleeft had. En daer op gaf hy haer alle de Hant te kussen/ en nam sijn afscheyt/'t geen hy tegens een yder met seer beweeghlijcke redenen dede: maer eenige uren daer na begon hy hart te sweeten/ 't welck twee uren lang duurde/ en daer mede verminderde de pijn aen 't Hert derwegen/ dat hy 11 uren lang na malkander sliep: waer na de Koorts sodanigh afnam/ dat die van tijdt tot tijdt verminderde/ soo dat sijn Majesteyt in 't korte geheel van de selve wiert genesen/ en daer mede Sweden van een ongeval bevrijt/ dat men acht voor dat Rijck seer ongeluckig geweest soude zijn.

Men sag in Denemarcken vast meer en meer naderen het onweer/ dat met de continuatie van den Oorlogh dat Rijck had te verwachten/ en derhalven wierdt den toelegh gemaeckt/ om met soo veel Schepen van Oorlog/ als men soude konnen by een brengen/ de Sont te beschermen: en aen d'andere kant de Militie na Holsteyn te voeren/ om de Fransse Macht/ wanneer aen de Elbe wilde komen/ aldaer te stutten/ terwijl men tegen de Sweden in Schonen alleen defensive soude ageeren/ werdende ondertusschen goede couragie van die kant getoont; en in Denemarcken een Penningh geslagen/ daer op

d'eene

d'eene zyde Coppenhage stont / en op d'andere een Piramide / beschoten van beyde de zyden met Hagel / Regen en Onweer / en met dese Woorden: Nec vi, nec metu. Doch of 't selve op de Stadt Coppenhage of dese toestant most toegepast werden / kan men niet seggen; maer dit wel / dat sijn Koninckl. Majesteyt van Denemarcken gelijck als den Heere Keurvorst van Brandenburgh ten uyterste sijne couragie betoont heeft: Sijn Majesteyt quam self in Maert tot Gluckstad / en stelde voor [illegible] ordre aen de Elbe.

In Schoonen dreyghden de Sweden wel op te trecken / maer sy soo wel als de Deenen trachten het aen die kant tot een Handelinge te brengen / als voordeelende de laetste / dat licht daer beter Conditien als in Vranckrijck souden te bedingen zijn / vermits aldaer niet te tracteren was / als met de restitutie van alles voor Sweden: Den Heer de Feuquieres / Franssen Ambassadeur / zijnde doenmaels in Schoonen by de Coning van Sweden / dede tot de Vrede-handelinge de opening aen de Cancelier van Denemarcken / welcke 't selve aen sijn Meester communicerende / is een t'Samenkomst in Schoonen tot Lunden in de Kerck aengestelt / en wegens Denemarcken gedeputeert den Heere Grave Anton / den Vryheer Jens Juël en den Hof-raedt Bierman; en wegens Sweden de Heeren Guldenstern en Joël Olrenstadt: waer op den Heer Leestadt en den Heer Sperling / Gouverneur van Malmuyen / tot Lunden voorsz. te samen zijn gekomen / en hebben van wederzyden ordre beraemt / hoe de geseyde t'Samenkomst soude gehouden werden.

Den Mareschal de Crequi tegens den Heere Keurvorst van Brandenburg nu niet meer hebbende te doen / heeft sijne Troupen van Minden doen retireren / en sigh tegens Denemarcken gewent / nemende daer toe sijn marsch door het Lunenburgse en Munsterse na het Oldenburgse: 4000 Man onder den Generael Lt. de Sourdis quamen voor aen tot Steur / waer op dito Gen. Lt. een Briefje aen de Magistraet van Bremen sont / om de selve alle ombragie te ontnemen: Gelijck oock die Stadt aen de Franssen permitteerde / dat sy aldaer alles / 't geen sy van noden mochten hebben / souden komen koopen / waer na seer veele daer binnen quamen / dan sy ruckten voort na Oldenburg.

Den voorsz. Mareschal ondertusschen alle de Troupen niet nodigh hebbende / sondt eenige weder te rugge na Wesel / en onder 't selve den Marquis de Nesle met het Regiment van Condé te voet / 't welck den 9 July voor Delmont aengekomen zijnde / en aen die Magistraet een Order tot d'Inquartieringe van Monsr. de Crequi gepresenteert hebbende / so heeft ged. Magistraet sigh op hare Keyserlijcke Sauvegarde beroepen / en de gemelde Inlogering afgeslagen / doch eyndelijck aengenomen d'Officiers in de Stadt te laten / en de Soldaten in 't Graefschap te logeren: 't welck echter gedachte Marquis niet heeft willen accepteren / maer heeft / volgens sijn Ordre / absoluyt in de Stadt willen zijn: meergemelde Magistraet hier op 2 van de hare na Monsr. de Crequi gesonden / en de Stadts Poorten ondertusschen toegesloten / als oock de Burgery in de Wapenen doen komen hebbende / om sigh tegens alle geweld te defenderen / tot dat hare Gedeputeerde souden zijn weder gekomen / soo zijn de

de Franssen daer door onverduldig geworden/ hebben eenig Hout te samen gebracht/ en 't selve aen de eerste Poort gelept en aengesteecken/ de welcke daer door verbrant geworden is: en naderhant hebben sy verder willen avanceren/ en de binnenste Poort mede aensteecken/ waer tegens de Burgers sigh echter gestelt hebben; doch alsoo haer van de Magistraet verboden was niet ten eersten te schieten/ soo hebben sy boven van de Poort met Steenen geworpen/ en eenige Franssen getroffen; waer door [illegible] Marquis sodanigh verbittert wierdt/ dat hy beval op de Burgers te [illegible]/ gelijck sy oock eene Salvo deden/ waer op de Burgers mede antwoorden/ en 5 a 6 Franssen neder leyden; 't welck echter noch meer verbittering onder haer veroorsaeckte/ soo dat ged. Marquis aenstonts na Monsr. de la Freseliere/ die binnen Unna leyde/ iemant sond/ de welcke daer op niet alleen sijne Volckeren/ maer oock alle die gene die in 't Graefschap lagen/ belaste sigh terstont voor Dortmund te vervoegen/ gelijck van oock van Lipstadt 7 Stucken Canon derwaerts gevoert wierden/ om de Plaets alsoo met gewelt te attacqueren/ en wierdt tot dien eynde op den 10 July een Baterp daer voor vervaerdigt: Al 't welcke de Burgers niet achteden/ maer resolveerden sig tot den laetsten Man te defenderen/ in sulcker voegen/ dat de Magistraet daer tegens van veraccorderen spreeckende/ sy daer over soo onwilligh wierden/ dat sy den Burgermeester uyt de Stadt wilden setten; doch de Magistraet kreeg haer eyndelijck soo verre/ dat sy noch dien avont begonden te accorderen/ en zijn 's anderendaegs vroeg de Franssen daer in getrocken/ als wanneer sy de Burgers aenstonts ontwapent en naderhant veel Geldt af gedwongen hebben/ eer sy de selve Stadt/ die veel Jaren van Inlogeringe was vry geweest/ weder hebben verlaten.

Die van 't Graefschap Oldenburg vreesende ondertusschen van de Franssen qualijck getracteert te werden/ hebben 124000 Rijcxdaelders moeten beloven voor de Brandtschattinge/ behalven 24000 Rijckrds. die den Grave Anthon voor sijn particulier most geven/ en dit boven de dagelijckse last/ die noch seer hoogh liep.

De Sweden van hare kant/ om de Deenen/ ten minste tot diversie/ werck te verschaffen/ hadden weder haer best gedaen om een Vloot in Zee te brengen/ maer sy zijn niet geluckiger ter Zee als in voorgaende Jaren geweest/ gelijck uyt het vervolg sal blijcken.

De Deensse Vloot onder den Admirael Generael Lt. Juël/ soo lang noch geen Krijgs-vloot uyt Vranckrijck te vreesen had/ sig na de Oost-Zee en tegen de Sweden wendende/ lagh den 3 July onder Bornholm ten Ancker/ hebbende eenige Schepen na Calmar gesonden/ om de Sweedse Vloot/ die daer doenmaels lagh/ in Zee te locken/ gelijck oock gebeurde/ doch sonder dat de Deensse Schepen konden achterhalen/ en kreeg alsoo tydinge/ dat dito Vloot Noord-noort-oost van haer af in Zee was: waer op de Deenen aenstonts daer na toe zijn geset/ en hebben op den 4 July eenige Vyandelijcke Schepen in 't gesigt gekregen/ waerom sy haer in eenige ordre rangeerden/ doch de harde Wint/ en die meest Oostelijck zijnde/ belette dat sy niet konden opkomen/ en de Swe-

den/ soo 't scheen/ sochten alleen deur te gaen. De Wint was seer variabel /en liep op den 5. Noord-west/ als wanneer de Deense Vloot Oost-Noord-Oost drie quartier van een mijl van haer af was: waer op sy 't dan op de Sweeden aensetteden / den Deensen Vice-Admirael Spaen voor aen; maer de Wint was soo hart uyt het Noorden/ dat sy niet als de achterste Schepen konden bezeylen/ waer op den gedachten Spaen/ soo dra hy dichte by was gekomen/ sijn Canon liet los-branden / 't geen 't Sweedse Schip de Lincker verboegen trof/ dat het begost te krengen ; 't welck gemerckt zijnde by de Sweeden / quamen 8 a 9 andere Sweetse Oorlog-schepē/om dit te secondeeren/waerom dito Spaen/ als zijnde met sijn Secunde den Capiteyn Schinckel alleen / dit Schip voor een wijl tijdt moste verlaten: Dan de geheele Deense Vloot daer op na de Sweeden wendende / soo zijn de voorsz. 8 a 9 Sweedse Schepen voort geretireert/ latende meer-gedachten Spaen het voorsz. Schip/ zijnde noch nieu /en op-hebbende 54 Stucken / veroveren. De rest van de Sweedse Vloot socht/ als geseyt / maer te escapperen / waer toe haer de Windt wel diende / soo dat den volgenden Nacht aen de Zuyder-kant van 't Eylandt Oelandt quam/ en vervolgens haer binnen de Scheeren salveerde; alwaer de Deenen haer vergeefs sochten te vervolgen / noch wilde de Windt niet dienen / om eenige Branders daer binnen te senden; echter bleef de Deense Vloot daer ontrent kruyssen/even al of van intentie was te landen/of anders de Sweetse binnen de Haven te attacqueren/waerom de Coning van Sweden eenige Lant-Militie na Calmar most senden/en bleef daer door steecken de desseynen/ die men seyde van de Sweedse kant te hebben/om Elsenburg en Lantskroon te attacqueren.

De Fransse Troupen bleven vast swerven aen dees syde de Weser / sonder die te passeren/ 't zy om dat de Lunenburgse en Munsterse Volckeren het Stift Bremen meest in besettinge hadden / of/ 't geen waerschijnlijckst is/ dat sy wachten op 't besluyt van de Vrede tusschen de Noorder Kroonen; 't welck eyndeling tot Fontainebleau op den 2 Septemb. door den Heer Meyercroon/ die de Coning van Denemarcken mede na Vranckrijck had gesonden/ eerst is gesloten/ in forme hier na volgende.

TRACTAET van VREDE,

Tusschen de Seren. Koningen van Vranckrijck, Sweden en Denemarcken.

In den Naem van de Alderheyligste en ondeelbare Drieëenigheyt.

KEnnelijck sy aen alle en eenen ygelijck, dien 't behoort, dat also de oorsaken van d'oude Vriendschap tusschen Vranckrijck en Sweden den Alderdoorl: en Machtigsten Prince LOUIS de XIV., Coning van Vranckrijck en van Navarre, in den Oorlog tusschen de Noorder Kroonen gewickelt hebbe; en gemerckt den hoogstgem. Coning (aengesien de Vrede by-na door gantsch Europa nieuwelijcx herstelt is) niets soo seer ter herten neemt, als 't Vier, 't welck in de geseyde Landen meer en meer aengroeyde, eerlang te sien geblust: Dewyl mede hoogstgem. Coning, in den tijt, als den Oorlog het hevigste brande, merckteekenen

van

van de sonderlinge genegentheyt, die hy tot den Alderdoorl: en Machtigsten Prins CHRISTIAEN de V., Coning van Denemarcken, Noorwegen, der Gotten en Wenden, Hartog van Sleeswijck, Holsteyn, Stormar en Ditmarssen, Grave van Oldenburg en Delmerhorst, is hebbende, wil geven; en also hy met groot vermaeck van den Ed: Heer HENNIGUE MEYERKROON, Raedt en Envoyé Extraordinaris van den Coningh van Denemarcken, verstaen heeft, dat hoogstged. Coning van Denemarcken na die Vrede seer vierig verlangde, en dat hy alle mogelijcke middelen soude aenwenden, om de Banden van Vriendschap en oude Alliantie, die door den laetsten Oorlog voor een tijdt afgebroocken is, te herstellen: Gemerckt mede de belangens van den Alder-Christel: Coningh, gedurende desen tegenwoordigen Oorlog, van die van den Alder-Doorl: en Machtigsten Prins CAREL de XI., Coning van Sweden, der Gotten en Wenden, Souverainen Prins van Finlant, Hartog van Schonen, Este, Lijflant, Carelen, Bremen, Verden, Stettijn, Pomeren, Cassuben en Wenden, Prins van Rugen, Heer van Ingermanlant en Wismar, Paltsgraef aen den Rijn, Hartog van Beyeren, Gulick, Cleef en Bergen, niet en konnen werden gescheyden; en door dien den welgem. Envoyé Extraordinaris van Denemarcken heeft geprotesteert, dat den Coning van Denemarcken niets soo seer wenste, als een goede, vaste en duursame Vrede tusschen den Coning van Sweden en hem te sien: Soo is't, dat den Alder-Christel: Coning, soo in den naem van den Coning van Sweden, als in sijn eygene, om d'Eendracht te herstellen, en de Vrede aen 't geheele Christenrijck weder te geven, aengenomen heeft, over de Vredens-Conditien, met den Coningh van Denemarcken te tracteren; tot welcken eynde hy genomineert en gecommitteert heeft den Doorluchtigen Heer SIMON ARNAUT, Ridder, Heer van Pompone, Raet in sijn Secreten Raet, sijnen Secretaris van Staet en sijner Bevelen, om die saeck met de welgem. Envoyé van den Coningh van Denemarcken te verhandelen, en tot een geluckig eynde te brengen, de welcke de nodige orders en authoriteyt ontfangen hebbende, waer van d'Originelen van wederzyde uytgewisselt, en de Copyen van woort tot woort aen 't eynde van d'Instructie van dit Tractaet zijn geinsereert, soo zijn sy, wegens de volgende Vredens-Articulen, over-een gekomen.

I. Dat tusschen de hoogstgem. Coningen en hare Erfgenamen, Successeurs, Coningrijcken, Staten, Provintien, Heerlijckheden en hare Onderdanen, soo te Water als te Lant, en in wat Plaets het soude mogen wesen, sal zijn een vaste en duursame Vrede, en een oprechte vereeniging, die onverbreeckelijck, en ter goeder trouwe, sal werden onderhouden: Dat de hoogstgem. Coningen, yder om 't seerst, sullen arbeyden, om malkanders voordeel en welstant te procureren: Dat'er een generale Amnestie, en een eeuwige vergetelheyt, van alles sal zijn, wat'er soo voor als na den Oorlogh, en ter oorsaecke van dien, op wat Plaets het soude mogen wesen, gepasseert is, en wat Acte van Hostiliteyt, dat'er gepleegt mag zijn; 't welck mede plaets sal hebben ten aensien van d'Onderdanen, die sig tot d'een of d'ander Party begeven hebben, invoegen het niet geoorlost sal zijn, onder wat pretext het soude mogen wesen, 't zy by wegen van feytelijckheyt of van rech-

Rechten, de selve om geenderhande oorsaecken te molesteren ofte te ontrusten.

2. Derhalven sullen de Liguen, ofte Verbonden, die door d'een of d'ander Coning tot hare prejudicie en nadeel souden mogen gemaeckt zijn, t'eenemael afwesen : En sullen hoogstgem. Coningen in 't toekomende geen Tractaten konnen maecken, 't welck d'een of d'ander Party soude mogen nadeelig of hinderlijck zijn.

3. Alle Actien van Hostiliteyten sullen binnen den tijt van twee Weecken, te reeckenen van den dagh van het teeckenen van dit Tractaet, soo te Water als te Lant ophouden, uytgesondert alleen in Noorwegen, alwaer de selve binnen twee Weecken, of eerder, soo het tegenwoordig Tractaet ter kennisse van de Generaels der Legers komt, mede sullen cesseeren : En indien eenige Fransse Troupen op den Deenssen Bodem lagen, sullen de selve, binnen den tijt van 10 dagen, daer uyt moeten trecken, te reeckenen van den dagh van het teeckenen van het tegenwoordige Tractaet, na welcken tijdt men geen meerder Contributien sal mogen vorderen.

4. En alsoo den Alder-Christel: Coning altoos verklaert heeft, dat hy de Vrede niet anders als op de voet van de Tractaten van Rotschild, Coppenhage en Munster soude konnen ingaen, soo is 't, dat den Coningh van Denemarcken sigh die Propositie, in faveur van de gemeene Rust, en in consideratie van de Alder-Christel: Coning, wel laet gevallen; weshalven dan over-een gekomen is, dat de gem. Tractaten van Rotschild, Coppenhage en Munster, mitsgaders alle de Articulen van 't Tractaet van Coppenhage concernerende, in hare vorige kracht sullen werden herstelt, en dat de selve sullen werden gehouden, al of van woort tot woort in dit tegenwoordig Tractaet waren geinsereert en gerepeteert.

5. Den Coning van Denemarcken belooft, uyt krachte van dit tegenwoordig Tractaet, aen den Coningh van Sweden weder te geven soo alle de Plaetsen, die hy, gedurende desen tegenwoordigen Oorlog, genomen heeft, als die gene, die voor of na 't teeckenen van dit Tractaet verovert zijn, te weten, Lantskroon, Elsenburg, Marstrant, Wismar, met de Eylanden van Rugen en Gotlant, en hare Dependentien, en generalijck alle het Landt, 't welck by de Tractaten van Rotschilt, Coppenhage en Munster gecedeert is, of die voor de selve aen Sweden toebehoorden.

6. Den Coning van Sweden belooft van sijne zyde alle het Landt, 't welck hy voor of na het teeckenen van 't tegenwoordig Tractaet door sijne Wapenen heeft geconquesteert, weder te geven.

7. En alsoo den Coningh van Denemarcken remonstreert, dat de Privilegien en Exemptien, die aen de Sweedse Schepen in d'Oost-Zee toegestaen zijn, occasie aen eenige abuysen tegens den sin der gem. Tractaten gegeven hebben : En dewyl den Alder-Christel: Coning genoegsaem bewust is, dat d'intentie van den Coning van Sweden niet en is, dat sijne Onderdanen of andere sig van het pretext der gem. Privilegien en Exemptien sullen bedienen, omme de Rechten van den Coning van Denemarcken te quetsen ofte te verbreecken, ofte des selfs Inkomsten

sten te verkorten; soo is'er over-een gekomen, dat den Coningh van Sweden eenige Commissarisen binnen 3 Maenden, na d'uytwisseling der Ratificatien van 't tegenwoordige Tractaet, sal nomineeren, de welcke, nevens die van den Coning van Denemarcken, ter gedestineerde plaetse sullen by-een komen, alwaer men de Verschillen, die ter dier oorsaecke ontstaen zijn, in presentie van den Gedeputeerden van den Alder-Christel: Coningh, sal termineeren, in sulcker voegen nochtans, dat alle de Privilegien en Exemptien, die by de gem. Tractaten aen Sweden in d'Oost-Zee toegestaen zijn, in haer volle kracht en vigeur sullen blyven, en dat d'abuysen, die de Rechten van den Coning van Denemarken, tegens den inhout en den rechten sin der gem. Tractaten, souden konnen violeeren, en des selfs Inkomsten verkorten, ter goeder trouwen sullen werden verholpen.

8. Daer is mede over-een gekomen, dat de Steden, Forten en Kasteelen, de welcke, volgens dit tegenwoordige Tractaet, moeten werden weder-gegeven, hem sullen werden ter handt gestelt in den staet, soo als die ten dage van het teeckenen van 't tegenwoordige Tractaet sullen werden bevonden; en aengaende den tijdt, binnen de welcke sulcx sal moeten geschieden, sal het ten opsichte van de Steden en Kasteelen Elsenburg, Lantskroon, en generalijck alle de Plaetsen, die tegenwoordig in Schoonen, Bleeckingen, Hallant, onder de Macht van den Coning van Denemarcken zijn, mitsgaders Carelsburg en de Swinger-Schans, binnen twee Weecken, Wismar en 't Eylandt Rugen binnen 3 Weecken, en Marstrant en Gotlant binnen 4 Weecken, na d'uytwisseling der Ratificatie van 't tegenwoordige Tractaet moeten wesen.

9. Het sal ondertusschen den Coningh van Denemarcken vry staen alle de Oorlogs-Munitien en Artillery, die hy in de gem. Steden, Plaetsen en Eylanden heeft doen brengen, voor den geseyden tijdt van daer te doen weg voeren, mits nochtans, dat hy 't Geschut en Munitien, die ten tyde van 't innemen der selver aen Sweden toebehoort hebben, mitsgaders die geene, die ten dage van het teeckenen van 't tegenwoordige Tractaet daer binnen sullen werden gevonden, aldaer sal laten: Doch of 't gebeurde, dat een gedeelte van d'Artillery daer binnen mancqueerde, en dat het getal der Stucken minder was, als de helft van die geene, die ten tyden van 't innemen der geseyde Plaetsen aldaer waren, soo sal den Coningh van Denemarcken alleen gehouden zijn de helft van de gem. Artillery, die alvorens aen Sweden toebehoorde, weder te geven.

10. De Onderdanen der hoogstgem. Coningen, van wat qualiteyt en conditie de selve mogen zijn, sullen aenstonts, na d'uytwisseling der Ratificatien van het gem. Tractaet, in alle hare Goederen, roerende en onroerende, en Inkomsten, van wat soort de selve souden mogen zijn, die haer, ter occasie van den tegenwoordigen Oorlog, ontnomen en geconfisqueert zijn, mitsgaders alle hare Rechten, Actien, Successien, ofte Erffenissen, die haer, gedurende desen Oorlog, te beurt zijn gevallen, werden herstelt, invoegen de selve uyt haer eygene authoriteyt, en sonder eenig regard op de Confiscatien, Ingagementen en Donatien,

alvorens gedaen, in 't besit der gem. Goederen weder sullen mogen treden, sonder nochtans de Vruchten en Inkomsten, zedert de gem. Confiscatien ontfangen, te mogen vorderen : 't Welck sal werden geobserveert, ten opsichte van d'Onderdanen der hoogstgem. Coningen, soo Geestelijcke als Wereltlijcke, mitsgaders van alle andere, die dienst by d'een of d'ander van hare Majesteyten sullen genomen hebben, als mede ten aensien van de Goederen, roerende en onroerende, die in Sweden en andere Provintien by de Tractaten van Rotschild en Coppenhage zijn geconcedeert, en volgens den Inhout van 't tegenwoordige Tractaet moeten werden weder gegeven: Aen alle welcke, en een yder van haer, gelijck mede aen hare Erfgenamen, en actie hebbende, het recht sal werden gedaen van te besitten, genieten, verkopen en aliëneren, nevens de Rechten en Privilegien, die sy voor den tegenwoordigen Oorlog genoten, in sulcker voegen, dat niemant eenige schade ofte nadeel sal overkomen, om dat hy d'een of d'andere Par ty gevolgt heeft, en sullen de selve daer-en-boven in alle hare Ampten en Goederen, gelijck sy die voor den Oorlog besaten, werden herstelt, niet tegenstaende hoedanige Processen, Sententien en Arresten tegens haer of hare Vrienden of Magen uytgewesen, om dat sy beschuldigt waren dat sy de contrarie Party hadden willen volgen. Het sal haer mede geoorloft zijn hare Woonplaets na haer welgevallen te mogen veranderen, sonder dat men daerom iets van haer sal mogen vorderen, soo dat soo wanneer sy eens electie van Domicilie sullen gedaen hebben, sy gehouden sullen zijn den Eed van getrouwigheyt aen den Coningh, in wiens Landen sy woonachtig zijn, onverbreeckelijck te onderhouden, sonder eenigh reguard te hebben op de Goederen, die sy in de Landen van een ander Prins souden mogen besitten, welcke Goederen sy sullen genieten volgens de Privilegien en het Recht die de natuurlijcke Inwoonders en Onderdanen der gemelde Provintien zijn hebbende.

§ 11. Alle de Privilegien, vryheyt van ageren en alle Rechten, van wat natuur of aert de selve mogen zijn, die de Onderdanen der 2 Coningen in 't een of 't ander Koninckrijck voor den Oorlog genoten, sullen haer in haer volle kracht werden geconserveert, al of de selve in 't bysonder in dit Tractaet waren gespecificeert, soo dat haer recht en billijckheyt sonder eenigh uytstel sal wedervaren: 't welck mede plaets sal hebben en geobserveert sal werden ten opsichte van die gene, die sig in dienst van d'een of d'andre Party, gedurende desen Oorlog, begeven hebben.

12. Also het Graefschap van Rexingen, met alle sijne Rechten en Inkomsten, 't welck voor desen aen den Grave Alefelt van Langelant en Rexingen, Grooten Cancelier van Denemarcken, toe-quam, ter occasie van desen Oorlog is geconfisqueert, en aen de Domeynen van den Alder-Christel. Coning weder vereenigt, soo is 't, dat hoogst-gem. Coning consenteert, dat het gemelde Graefschap met alle sijne toebehoren, Rechten, Dependentien en Inkomsten, als mede alle Privilegien, vryheyt van ageren en alle Prærogativen, die hy voor de Declaratie van den Oorlog genoot, aen de welgem. Grave sullen werden weder-gegeven.

13. Alle de Gevangens van Oorlog, van wat conditie en qualiteyt de selve mogen zijn, sullen van wederzyden aenstonts, sonder rantsoen, in vryheyt werden herstelt;

herstelt; dan sullen echter hare verteerde Mont-kosten na billijckheyt moeten betalen, mitsgaders het Gelt, dat sy souden mogen geleent hebben, weder-geven. Oock sal aen die gene, die Dienst by d'een of d'ander der strydende Partyen gehad hebben, vry staen te blyven wonen daer de selve tegenwoordigh zijn, mits conditie nochtans, dat sy haer dien aengaende binnen 3 Maenden na d'uytwisseling der Ratificatien van het tegenwoordige Tractaet sullen moeten verklaren.

14. De Coningen, Princen, Republijcken en Staten, de welcke voor de gem. uytwisseling, of wel 6 Maenden te voren, door strydende Partyen gekoren zijn, sullen in het tegenwoordige Tractaet, soo het haer goet dunckt, werden begrepen.

15. Den Alder-Christel. Coning belooft en verbint sigh de Ratificatie van het tegenwoordige Tractaet, in goede en behoorlijcke forme, binnen 3 Maenden na de teeckening, en eerder, soo 't mogelijck is, van de Coning van Sweden te procureren: En sal de Coning van Denemarcken niet gehouden zijn de Sweetse Steden, Provintien en Eylanden voor de uytwisseling van de gemelde Ratificatien te restituëren.

16. Noch belooft en verbint sigh hoogst-gem. Alder-Christel. Coning d'uytwisseling van de Ratificatie van het gem. Tractaet binnen 6 Weecken, en eerder, soo 't mogelijck is, aen de Coningh van Denemarcken ter hant te stellen: waer tegens hoogst-gem. Coning van Denemarcken oock van sijne syde belooft sijne Ratificatie met die van de Coning van Sweden (die de Coning van Vranckrijck in het voorgaende Articul belooft binnen 3 Maenden, of eerder, soo 't mogelijck is, te procureren) uyt te wisselen. Gedaen tot Fontainebleau den 2 Septemb. 1679.

Was en larteeckent,

(L.S.) ARNAULD. (L.S.) MEYERKROON.

Separate Articulen.

ALsoo het t'eenemael van het algemeen interest is, dat de redenen, materie een oorsaken der Verschillen en dissentien, die tusschen de Fursten en Stenden van 't Roomsse Rijck ontstaen zijn, t'eenemael weg-genomen werden: En gemerckt den Alder-Christel. Coning, uyt krachte van de Tractaten, op den 5 February deses Jaers met de Hertogen van Bruynswijck en Lunenburg van Cel aengegaen, haer sijne protectie en secours schuldigh is in de belofte van guarantie, die hy aen de Hartogen van Meckelenburgh en Saxen-Lauwenburg, Bisschop van Lubeck, Graven van der Lippe en Swartzenburgh, en de Steden van Hamburg en Lubeck gedaen heeft, ter oorsaecke van de Pretentien, die de Koning van Denemarcken tegens de hooggem. Hartogen, Graven en Steden, door eenige omstandigheden uyt den tegenwoordigen Oorlog gesproten, is hebbende, of soude mogen hebbe: Soo is't, dat den hoog-gem. Alder-Christel. Koning sigh vastelijck verbeeldende, dat de Koning van Denemarcken wel sal mogen lyden, dat die saeck in der minne bygeleyt werde, om de boven-gemelde Alliantie met het Huys van Bruynswijck niet te verbreecken, sijne uytterste vlijt sal aenwenden, ten eynde het verschil in alle billijckheyt en rechtmatigheyt afgedaen werde: En sal d'uytwisselingh van de Ratificatie van dit Articul binnen 6 Weecken na de teeckening geschieden.

Gedaen tot Fontainebleau den 2 September 1679.

En

II. En also de Hartog van Sleeswijck, Holsteyn-Gottorp den Alder-Christel. Koning seer instantelijck versocht heeft sijne krachtige officien tot dessels herstellinge, volgens de Rotschildse, Coppenhaegse en Munsterse Tractaten, te willen aenwenden: En gemerckt hoog-gem. Hartogh genoegsaem betuygt heeft, dat hy niets soo seer ter herten nam, als hoe eer hoe liever in de gunst en vrientschap van de Koning van Denemarcken weder te raecken: Soo is't, dat den Koning, om merckteeckenen te geven van het verlangen, 't welck hy heeft, van een eynde van den Oorlog te sien, op het versoeck en in consideratie van den Alder-Christel. Koning, heeft geconsenteert, gelijck hy uyt krachte van het tegenwoordige Articul toestaet en consenteert, dat hoog-gem. Hartogh in sijne Domeynen, Provintien, Steden en Plaetsen, in den staet soo als die tegenwoordigh zijn, mitsgaders in de Souverainiteyt, die hem uyt krachte van de Rotschildse en Coppenhaegse Tractaten toekomt, sal werden herstelt, invoegen dat al het gene vervolgens gedaen is, self wat Tractaet het oock soude mogen wesen, hem geensints nadeelig sal zijn; sullende oversulckx alle en iegelijcke Articulen der Rotschildse, Coppenhaegse en Munsterse Tractaten, hier voren gemelt, ten opsichte van hoog-gem. Hartogh, in alle hare kracht en vigeur werden geobserveert, al of de selve van woort tot woort in het tegenwoordige Tractaet waren geinsereert.

En alsoo de Unie en Conventie van Erffenisse, die in die tijdt tusschen het Koninckl. Huys en dat van Holsteyn Gottorp gemaeckt zijn, by de voor-gem. Tractaten werden geconfirmeert, soo is'er over-een-gekomen, dat de gem. Unie en Conventie van Erffenisse in hare kracht en volkomene vigeur sullen subsisteren, en dat de selve van wederzyden soo naukeuriglijck en getrouwelijck sullen werden geobserveert, dat men onder generhande pretexten ietswes daer tegen sal mogen doen.

Eyndelijck sal de herstellinge van hoog-gem. Hartogh van Holsteyn-Gottorp binnen 2 Weecken na d'uytwisselingh van de Ratificatien van dit Accoort geschieden, welcke uytwisselingh binnen 6 Weken na het tekenen van 't selve Accoort sal werden gedaen.

Gedaen tot Fontain-bleau den 2 September 1679. Was ondertekent,

(L. S.) *Arnauld.* (L. S.) *Meyerkroon.*

Den Courier / die hier van tydinge na Denemarcken en Sweden bracht / gaf in 't passeren tot Hamburg daer van kennisse aen de Hertog van Holsteyn-Gottorp / als die / volgens het gemelde / weder in sijn staat herstelt wierdt.

En om de Noorder Tractaten niet t'eenemael vruchteloos te laten / die op den 1 July tot Lunden in Schoonen voorsz. / in 't by-zijn van den Franssen Ambassadeur Monsr. de Feuquieres / waren aengevangen / soo is eerst een Stilstant van Wapenen / en daer na de het navolgende Tractaet tot confirmatie van 't voorgaende gesloten.

VREDENS-ARTICULEN,

Tusschen de Coningen van Denemarcken en van Sweden, gesloten ende onderteeckent tot Lunden in Schoonen den 26 September 1679.

KOnd en kennelijck zy hier mede een ygelijck, die het eenigsints soude mogen aengaen, dat alsoo voor ettelijcke Jaren een hoog-schadelijcken en verderffe-

derffelijcken Oorlogs-vlam in de Christenheyt aengesteken is, de welcke geheel Europa heeft overstroomt, en sig voornamentlijck door het H. Roomsse Rijck, en dessels Naburige Coningrijcken en Landen, verspreyt heeft, soo dat oock den Grootmachtigsten Furst en Heer, Heer Christiaen de V., Coning van Denemarcken, Noorwegen, der Wenden en Gotten, &c. Hartogh tot Sleeswijck, Holsteyn, Stormar en Ditmarssen, Graef van Oldenburg en Delmerhorst, &c. Als oock den Grootmachtigsten Furst en Heer, Heer Karel, der Sweden, Gotten en Wenden Coning, Groot-Vorst in Finlandt, Hartog in Schonen, Esten, Lijflandt, Carelen, Bremen, Verden, Stettijn, Pomeren, der Cassuben en Wenden, Furst tot Rugen, Heer over Ingermanlant en Wismar, als oock Paltsgraef aen den Rijn, in Beyeren, Hartog tot Gulick, Kleef en Bergen, &c. vermogens d'Assistentie, die sy beyderzyds gehouden zijn geweest aen hare Geallieerdens te geven, mede daer in gewickelt zijn, en eyndeling in een openbaren, harden en bloedigen Oorlog tegens malkander zijn geraeckt; den Grootmachtigsten Furst en Heer, Heer Karel de II., Coning van Groot-Brittagne, &c. uyt een roemwaerdige intentie, soo door Brieven, als des selfs hier toe afgesondene Ministers, sig hoogstloffelijck bemoeyt heeft, ten eynde sulck een bloedigen Oorlog geëyndigt, de strydende Partyen vergeleecken, en tusschen haer een bestendige Vrede en goede Vriendschap weder gebracht en opgerecht werden moge: Welcke hooge sorgvuldigheyt gedachte Coningl: Majesteyt soo veel te liever en te nadenkelijcker voortgeset heeft, na dat hy de goede intentie van alle de Partyen, die by desen Oorlog zijn geïnteresseert, genoegsaem verspeurt hadde, oock van de selve verkregen, dat sy hare Gesanten en Gevolmachtigde Ambassadeurs en Commissarisen gesamentlijck na Nimwegen gesonden hebben, alwaer men van sulck een Vrede te handelen een aenvangh gemaeckt heeft, alwaer oock dat Werck, door Goddelijcke bystant, en gedachte Coningl: Majesteyts daer nevens gevoegde Mediatie, soo verre gebracht is, dat het meesten-deel der strydende Partyen aldaer vereenigt zijn: En of men wel gehoopt hadde, dat den Oorlog tusschen beyde de Coningl: Majesteyten van Denemarcken en Sweden aldaer oock met eenen bygeleyt, en een algemeene Vrede en Ruste in de plaets opgerecht soude geworden zijn, soo heeft het selve echter daer ter plaetse sijn voortgang niet gehad; maer hebben hooggem. strydende Partyen, (na dat op sijn Coningl. Majest: van Sweden, Geconfedereerden en Geallieerden, den Grootmachtigsten Furst en Heer, Heer Lodewyck de XIV., Alder-Christel: Coning in Vranckrijck en Navarre, door sijn ordinaris Staets Raedt, Generael Lt: van des selfs Armeen, en Gouverneur van Verdun, oock Extraordinaris Ambassadeur aen 't Sweedse Hof, den Hoog-wel-geboren Heer, Heer Isaac de Pas, Marquis de Feuquieres, den welcken sig, om een gewenst Vredens-slot, op 't hoogste bemoeyt heeft, gegevene aenleyding en vlytige bevordering) sig eyndeling daer toe soo veel meer laten vinden, dat hare Coningl: Majesteyten beyderzyds voor goet en nuttelijck aengesien hebben de Handeling tusschen haer na Lunden, in Schonen, te transporteren, op dat de selve aen een soo na-by zijnde, en gelijck als in 't gesicht beyder Coningen gelegene Plaets, des te eerder tot een goeden uytslag mochte gedyen:

Als wanneer op den selven tijdt den Doorl: Furst en Heer, Heer JOHAN GEORG de II., Hartog tot Saxen, Gulick, Kleef en Bergen, des H. Roomsen Rijcks Aerts-Marschalck en Ceurvorst, Lantgraef in Duringen, Marckgraef tot Meyssen, oock Opper- en Neder-Lausnits, Burchgraef tot Maegdenburg, Graef van der Marck en Ravensberg, Heer tot Ravesteyn, &c. uyt een Christelijcke en hoogstlofwaerdige intentie, tot bevordering van dit heylzaem Werck, na aenleyding der beyderzyds Coningl: Majesteyten en Ceurvorstel: Doorlts: na-Aenverwant- en Bloedvriendschap, sijne Mediatie Partyen aengeboden heeft, de welcke oock in der bestervoegen is geaccepteert, en daer op van hare Coningl: Majesteyten een seeckeren tijdt en dagh tot de t'Samen-komst is verordineert: Na dat dan hoogstgem. sijne Coningl: Majesteyt van Denemarcken, onsen aldergenadigsten Coning en Heere, Wy ondergeschreven en daer toe verordineerde Extraordinaire Ambassadeurs en Gevolmachtigde Commissarisen, Anthon, Graef des H. Roomsen Rijcks, Vryheer van Altenburg, Edelen Heer tot Varell, Kniphausen en Darwart, Ridder, hoogstgem. sijne Coningl: Majesteyts Geheymen Raedt en Stadhouder in de Graefschappen Oldenburg en Delmerhorst, &c. Jens Juël, Vryheer op Juling, Heer tot Noregard, Ridder, sijn Coningl: Majests: Geheymen Staets- en Cancelery-Raedt, Assessor in 't Hoogste Gericht, en Vice-President in 't Commercie-Collegie, &c. en Conraed Bierman, op Buskerndsgaart, sijn Coningl: Majesteyts Staets-Justitie- en Cancelery-Raedt, oock Geheymen Staets-Secretaris, &c. met sijn Coningl: Majesteyt van Swedens hier toe verordineerde Ambassadeurs en Gevolmachtigde Commissarisen, den respective Hoog- en Wel-geboren Heer, Heer Johan Guldenstierna, Vryheer tot Luntholm, Heer tot Stacket, Biorckesund en Hailleryd, &c. sijn Coningl: Majesteyts en des Rijcks Swedens Raedt, Cancelery-Raedt en Lag-man over Narre, Finne, Laysagú; als mede den Heer Frantz Joël Ornsted, Heer tot Sbrattorp, Krussenhof en Hofgaart, sijn Coningl: Majests: Cancelery-Raet en Staets-Secretaris, &c. by malkander gekomen waren, en na uytgewisselde behoorlijcke Volmachten, vermogens de loffelijke ongespaerde moeyte en vlytige Negotiatie van hoogged. sijne Ceurvorstel: Doorl: van Saxens Geheymen Raedt en Kamer-Heer, oock tot dese Vrede-handeling verordineerde Afgesant, den Wel-geboren Heer, Heer Nicolai, des H. Roomsen Rijcks Edelen Panner- en Vryheer van Gersdorf, op Barnts, Bresnig, Hennersdorf, Rackel en Hauswalde, &c. verscheyde Conferentien hier in Lunden daer over gehouden, en 't Werck soo verre gebracht, dat aen des selfs goede uytslag niet meer te twijffelen is geweest. Onaengesien nu middelertijdt sulcke Vredens-Conditien door een andere Negotiatie in Vranckrijck op den 23 Augusti en 7 September deses lopende Jaers afgehandelt en onderteeckent zijn, de welcke oock sijn Koninckl: Majesteyt van Denemarcken, na dat alle sijne Geallieerden sig uyt den Oorlog getogen, en bereyts voor sig haren Vrede gemaeckt hadden, soo wel ten aensien des Alder-Christel: Conings, als oock der nu opgerechte Alliantie, en daer uyt spruytende goet vertrouwen, also geapprobeert en aengenomen heeft; soo hebben echter op het Bevel van hare Koningl: Majesteyten, onse Aldergenadigste Koningen en Heeren, Wy sodanige

in

in Vranckrijck geslotene Vredens-Conditien nochmaels voorgenomen, en de selve met beyderzydswille, eenstemming en goetvinden, op de navolgende wyse wyder verklaert en vervat.

1. Daer sal in 't toekomende tusschen beyde de Koningl: Majesteyten, der selver Erfgenamen, Navolgers, Koningrijcken, Provintien, Landen, Staten en Onderdanen, een onwederroepelijcke, steets durende eeuwige Vrede zijn en blyven, soo dat den bloedigen Oorlog, die tot noch toe geweest is, als mede alle vyandschap, soo te Water als te Lant, t'eenemael weg-genomen, en alle strydigheden, misverstanden, wederwilligheden en tweedracht, afgeschaft en geëyndigt sal zijn; en daer tegens sal een goede, vertroude, oprechte vriendschap, eenigheyt en Nabuurschap ingegaen, bevestigt en opgerecht zijn, en steets onderhouden werden, soo dat een yder van sijn zyde sig bemoeyen sal alle mis-slagen, en daer uyt ontstaende twisten, by te leggen: Oock sullen sy, ingevalle eenig schadelijck voornemen ofte aenslag tegens d'een of d'ander Persoon, Staet, Landt ofte Onderdanen, ontdeckt mochte werden, malkander sulcx openbaren, schade en verderf afwenden, en na mogelijckheyt d'een des anders voordeel en beste, soo als sijn eygene, willig en gaerne bevorderen.

2. Tot meerder versterckìng van sodanige vertroude vereeniging, en om alle het geene, waer door de voorgaende on-eenigheyt weder verweckt soude konnen werden, t'eenemael uyt te roeyen, is geaccordeert en besloten, dat alle het geene, voor en gedurende den Oorlog, tot schade en nadeel van d'een of d'ander Party geschiet is, in eeuwigheyt niet meer gedacht sal werden, noch oock d'een of d'ander Party sig deswegen self, ofte door andere, heymelijck of opentlijck, direct of indirect, onder wat pretext het oock soude mogen wesen, wreecken, maer alles, als of het noyt geschiet was, in eeuwige vergetelheyt gestelt zijn en blijven sal; tot welcken eynde oock alle Schriften, die in dese onvredens-tijdt van een Party tot des anders kleynachting gepubliceert geworden zijn, weg-genomen, afgeschaft, verboden en alsints doot zijn sullen: Oock sullen alle Onderdanen, die sig, gedurende den Oorlog, op de Vyandelijcke zyde begeven hebben, de voorsz. Amnestie gauderen, soo dat na desen niemant, onder wat pretext het oock soude mogen wesen, het sy by wegen van Rechten, ofte de facto, en met gewelt, eenig nadeel ofte schade hier over toegevoegt sal werden, nochte eenige nieuwe ondersoecking, tot iemants prejuditie, om dieswille voorgenomen werden sal.

3. Tot dien eynde sullen alle Verbintenissen, die van een der gemelde Koningen tot schade en prejuditie van den ander opgerecht zijn, van nu af aen opgehouden en afgeschaft zijn, en sullen hare Majesteyten wyder geen Tractaet of Alliantie ingaen, die d'een of d'ander Party tot schade sal strecken: Oock sal alle Handel en Wandel tusschen beyde Koningl: Majesteyten hare Rijcken, Landen, Provintien en Staten, in 't toekomende in vryen loop onverhindert gelaten werden.

4. En alsoo sijn Koningl: Majesteyt van Denemarcken, uyt begeerte tot d'algemeene Rust, in den Vrede met sijn Koningl: Majesteyt van Sweden, na den Inhout der Rotschildse, Coppenhaegse en Westphaelsse Tractaten, gewilligt heeft, soo

soo sullen de selve Tractaten, met alle de Instrumenten, tot dat van Coppenhage behorende, in alle en ygelijck hare Articulen by hare voorgaende kracht en vigeur trouwelijck verblyven, niet anders al of de selve in dit tegenwoordig Tractaet uytdruckelijck gerepeteert en daer inne van woort tot woort geinsereert waren.

5. En also in het 5 en 6 Articul van 't Tractaet, op den 23 Augusti en 2 September in Vranckrijck opgerecht, besprooken is, dat alle de Landen en Steden, die beyde de Koningl: Majesteyten malkander in desen Oorlog afgenomen hebben, gerestitueert sullen werden, soo wil men sulcx in alles nakomen, soo dat hare Koninckl: Majesteyten de Steden, Vestingen, Landen en Plaetsen, die sy voor den Oorlog ingehad hebben, oock aen hare Majesteyten, volgens de Rotschildse, Coppenhaegse en Westphaelsse Vredens-Tractaten, van rechtswegen toebehoren, en van d'een of d'ander van hare Majesteytens Onderdanen in desen Oorlog geoccupeert en ingenomen zijn, gerestitueert sullen werden.

6. Oock is versproocken, dat de Steden, Plaetsen en Vestingen, die men aen de Kroon Sweden weder in te ruymen heeft, in den staet soo de selve tegenwoordigh zijn, gerestitueert sullen werden; en sal de restitutie der gem. Steden, Eylanden en Provintien, met alle de daer toe behorende Plaetsen, en soo als het in 't gem. Tractaet afgesproocken is, op de navolgende tijt volgen: als namentlijck Elsenburg sal op den 18 October gerestitueert werden, Lantskroon den 20, het Lant Rugen den 22, Marstrant, Uddewalt, met 't Bahusische Leen, als oock Gotlandt, Karelsburgh en de Swinger-Schans, altemael op den 31 der selver Maent, als wanneer de Deensse Guarnisoenen, die de gem. Vestingen inhebben, afmarcheren, en de selve, op de boven-geseyde termijnen, aen de Sweedse hier toe verordineerde en Gevolmachtigde Commandanten in besetting sullen inruymen: Oock sullen d'Officiers van wederzyden goede Krijgs-tucht en opsicht over hare Soldaten houden, op dat geen insolentien gepleegt werden, tot welcken eynde van beyde zyden Commissarisen gestelt sullen werden, om toe te sien, dat de Burgers in de Steden, nochte de Landt-luyden, van geen van beyde de Partyen overlast geschieden: Ingevalle mede d'inruyminge en restitutie der Plaetsen, daer de Guarnisoenen te Lande niet afgevoert konnen werden, wegens We'er en Wint, niet soo stip op de bestemde tijdt en dagen gepresteert konden werden, soo sal echter sulcx geensints verhinderen de gem. Vestingen en Landen aen de geene, die aenkomen kan, over te geven, oock d'inruymingh daerom niet te minder haren voortgangh hebben, al of 't selve op den daer toe bestemden dagh geschiet was: Ingevalle het oock gebeurde, dat 't Krijgsvolck, 't welck de gem. Landen en Vestingen weder sal besetten, voor den gestelden termijn aenquam, of dat d'afmarcherende, wegens 't Water, sich over den tijdt mosten ophouden, soo sullen soo wel die gene, die op de dagen van d'Evacuatie aenkomen, als oock d'aftreckende, tot dat sy te Water voort-zeylen konnen, beyde van den Landen met nodig onderhout voorsien werden.

7. Wat aengaet de Stucken in de Vestingen, die gerestitueert sullen werden, also de selve ten deele verloren, en ten deele weg-gevoert, en andere in de plaets gebracht zijn, sullen die gene, die tegenwoordig in yder Plaets zijn, aldaer gelaten

ten werden; doch het sal aen sijn Koningl: Majesteyt van Denemarken vry staen 10 Stucken uyt yder Plaets weg te voeren, mits dat d'overige aldaer gelaten werden: En also de Landen en Steden, de welcke, vermogens dit Vredens-Tractaet, voor den tijdt, in 't Fransse Accoort gestipuleert, geëvacueert sullen werden, echter de bewilligde Contributien, tot den termijn van restitutie, in 't gem. Fransse Verdrag versproocken, betalen sullen, als namentlijck Lantskroon, Elsenburg, Karelsburg en de Swinger-Schans, tot den 29 November, Wismar en 't Eylant Rugen den 6, Gotlandt, Uddewalt en Marstrant, met t Bahuser-Leen, den 13 st. vet. Soo is'er afgesproocken, dat sijn Koninckl: Majesteyt van Denemarcken ondertusschen de Stadt Wismar, tot volkomene Betalinge der gem. Contributien, tot onderpant sal behouden; doch soo haest als de selve Contributiën betaelt, of seeckere en genoegsame cautie deswegen gestelt sal zijn, belooft hooggem. sijn Koninckl: Majesteyt van Denemarcken de gem. Stadt Wismar aen sijn Koninckl: Majesteyt van Sweden, volgens 't Accoort in Vranckrijck gesloten, sonder eenige weygering of uytstel, te restituëren, en daer op geen verdere voorwending of pretentie te maecken.

8. Also oock sijn Koninckl: Majesteyt van Denemarcken te kennen gegeven is, dat de Privilegien en Vryheden, die de Sweedse Schepen in de Sont en op de Belt tooegestaen zijn, oorsaeck tot alderhande misbruyck geven, 't welck nochtans den inhout en meening der voor-gem. Tractaten allenthalven contrarieert, oock sijn Koninckl. Majesteyt van Swedens intentie niet en is, dat sijn Onderdanen of andere sodanige vryheden, onder pretext van sulcke Privilegien, tot nadeel van sijn Koninckl. Majesteyt van Denemarcken, misbruycken sullen, soo is, om toekomende beter richtigheyts wille, veraccordeert, dat hoogst-gem. Koninckl. Majest. van Sweden op den 22 February des toekomende Jaers eenige Commissarissen sal af-zenden, de welcke met die van sijn Koninckl. Majesteyt van Denemarcken, daer toe gestelt, op een Plaets, door beyde Partyen daer toe bestemt, te samen sullen komen, en aldaer, in 't by-zijn van de Minister van de Coning van Vrankrijck, daer toe gedeputeert, de hier over ontstane strydigheden in der minne oprechtelijck sullen by-leggen; doch mits conditie, dat de Privilegien en Vryheden, die aen de Sweedse Schepen, uyt krachte van de meermaels ged. Tractaten in de Sont en op de Belt toe-komen, in hare volle vigeur blyven, en alleen het misbruyck, tot prejuditie en schade van sijn Koninckl. Majesteyt van Denemarcken en dessels Inkomen, contrarie d'intentie der gem. Tractaten, weg-genomen en afgeschaft sal werden.

9. Also mede over sijne Koninckl. Majesteyt van Denemarcken op de groote Schauenburgse Prebende in Hamburgh toestaende gerechtigheyt eenige questie ontstaen is, soo verblijft het daer mede by de dispositie die sijn Koninckl. Majest. daer over gemaeckt heeft, sullende echter, wat het overige aengaet, een yder sijn recht daer aen behouden.

10. Also wyders sijn Koninckl. Majesteyt van Denemarcken, vermogens een Cessie, een vordering en Hypotheecq op Kruyszant heeft, soo is versproocken, dat sijn Koninckl. Majesteyt van Sweden sodanig Capitael, nevens de verscheene

Interessen, gelijck het in Duytslandt gebruyckelijck is, in Hamburg richtigh betalen sal: En sal hoog-gem. sijn Koninckl. Majesteyt van Denemarcken het gem. Eylandt in possessie behouden, tot dat alles ten vollen vergenoegt en betaelt is, waer na het selve aen sijn Koninckl. Majesteyt van Sweden, sonder eenige verdere pretentie, weder sal af-treden, oock middelertijdt geen Schans of Vesting daer op laten maecken, maer alleen de Inkomsten daer van genieten, de welcke naderhant tegens d'Interessen afgerekent sullen werden.

11. Ingevalle oock d'een of d'ander van hare Koninckl. Majesteyten het daer voor hielt, dat het, volgens d'expresse meening en inhout der voorgaende Tractaten, met de Grensen tusschen Sweden en Noorwegen noch gene richtigheyt had, soo sal, op begeeren van d'een of d'ander van hoogh-gem. hare Koninckl. Majesteyten, daer over ondersoecking geschieden, en Commissarissen binnen 6 Maenden hier naest-volgende gestelt werden, de welcke den inhout van het gemelde Tractaet ondersoecken, en richtige afdeeling en scheyding maken sullen.

12. Alle Brieven, Documenten en Schriften, wat naem deselve oock mogen hebben, 't zy de selve de Justitie, Militie of 's Landts Inkomsten betreffen, Recht en Heerlijckheden, die hare Koninckl. Majesteyten sigh in hare veroverde Landen en Vestingen meester gemaeckt hebben, sullen alle te samen, oock wat van de Pomersse Archives by de Bornholmsse stranding over-gebleven en gesalveert is, oprechtelijck werden weder-gegeven.

13. Sullen alle d'Onderdanen der hoogst-gem. Coningen, van wat staet of qualiteyt de selve mogen zijn, aenstonts na d'uytwisseling van de Ratificatie van het tegenwoordige Tractaet in alle hare Goederen, roerende en onroerende, mitsgaders de Inkomsten, wat naem de selve oock mogen hebben, en door dese Oorlog genomen of geconfisqueert zijn, nevens de Rechten, Gerechtigheden en Successien, die haer gedurende den Oorlog toegekomen hebben, werden gerestitueert, soo dat sy de gem. Goederen, niet tegenstaende de Confiscatie, die daer over is gegaen, versetting of weg-geving van de selve, uyt eygene macht in possessie sullen mogen nemen; mits conditie nochtans, dat sy niets wegens de Inkomsten, na de gem. Confiscatie uyt de gemelde Goederen genoten, te vorderen sullen hebben. Dit selve moet mede van alle Onderdanen der hoogst-gemelde Coningen, soo Geestelijcke als Wereltlijcke, de welcke by d'een of d'ander in Oorlogs-dienst zijn geweest, of die Eygendommen, en roerende of onroerende Goederen, soo in Sweden als in de Provintien, de welcke by de Rotschildse en Coppenhaegse Tractaten afgetreden, en volgens het tegenwoordige gerestitueert moeten werden, zijn besittende, verstaen werden; welcke alle en een yder, als oock der selver Erfgenamen en Successeurs, volkomen macht sullen hebben, om dese hare Goederen te besitten, en met alle hare Regten en Privilegien, gelijk sy de selve voor den Oorlog gehad hebben, te genieten, gebruycken of veralieneren, so dat het niemant tot schade of nadeel strecken sal, dat hy sigh aen dees of gene Party begeven heeft, en dat hy niet deswegen in den voorgaenden staet, gelijck hy voor den Oorlog is geweest, soo in sijn Eer als Goederen, t'eenemael sal werden herstelt, niet tegenstaende alle Processen, Sententien en Oordeelen, die tegens haer

of hare Ouders of aengehylickte uytgesproken mochten zijn, om dat sy de Vyandelijcke Party effectivelijk aengehangen hebben, of sulks te hebben gedaen beschuldigt geworden zijn. Oock sal het haer vry staen ter plaetse, daer sy tegenwoordig zijn, te mogen blyven, of elders heen te trecken, soo dat sy-lieden deswegen in 't minste niet en sullen werden gemolesteert; doch soo wanneer sy eens domicilie sullen gekoren hebben, sullen sy bloot alleen dien Coning, in welkers Landen sy sig neder-geset hebben, met Eed en plicht verbonden zijn, niet tegenstaende sy in des anders Landen Goederen besitten, welcker aengaende sy alle der selver Vryheden en Gerechtigheden als andere Inwoonders en Onderdanen der gem. Landen genieten sullen.

14. Alle Vorderingen en Gerechtigheden, van wat nature en eygenschap de selve souden mogen wesen, de welcke beyder Koninckl. Majesteyts Onderdanen voor desen Oorlog, soo by de Coningen self als by andere, gehad hebben, blyven in hare volle kracht, gelijck als of yder insonderheyt hier uytdruckelijck genoemt was; soo dat die gene, die by hare Koninckl. Majesteyten richtige Vorderingen hebben, binnen 2 Jaren tijdts betaelt sullen werden; en de welcke een Rechtsproces uyt te voeren hebben, aen die sal binnen Jaer en Dag recht en billijckheyt wedervaren; en dat in Sweden voor de Koninckl. Revisie, van die gene, voor welcke dese saecken moeten dienen, doch in Denemarcken voor het Hoogste Gericht, tot finale uytspraeck toe, en sal d'Executie na d'uytgesproockene Sententie binnen Jaer en Dagh effectivelijck volgen: 't welck oock van die gene verstaen werdt, de welcke sigh, gedurende den Oorlog, in dienst van d'een of d'ander der strydende Partyen begeven hebben.

15. Alle Gevangens, van wat Staet of Natie de selve mogen zijn, sullen aenstonts na de Ratificatie van beyde Partyen, sonder Rantsoen, los gelaten werden, mits nochtans, dat sy het gene door haer ter plaetse daer sy geweest zijn, verteert of ontleent is, sullen betalen of weder-geven: van gelijcken sal alvorens het gene yder Party aen d'ander wegens Rantsoen, volgens het opgerechte Cartel, schuldig gebleven is, geliquideert en betaelt werden: Oock indien iemant van de Gevangens dienst onder d'andere Armee genomen hadde, en ter plaetse, daer hy tegenwoordigh is, wilde verblyven, sal hem sulckx t'eenemael vry staen, doch mits conditie, dat hy sigh binnen 3 Maenden na d'uytwisselingh der Ratificatie sal verklaren: Tot welcken eynde oock beyde Coningen in hare Rijcken en Landen van alle Predick-stoelen publiceren en af kondigen sullen laten, dat niemant by Lijf- en Levens-straffe sigh onderstaen sal iemant op te houden of hinderlijck te zijn, maer veel meer een yder te bevorderen, dat hy hoe eer hoe beter tot sijn vorige vryheyt weder magh geraken.

16. Oock sullen in dit Tractaet alle Coningen, Fursten, Provintien en Staten, die yder Party 6 Maenden na gedane uytwisseling der Ratificatien sal believen te nomineren, mede begrepen en ingesloten zijn.

17. En op dat alle gewenschte vertrouwelijckheyt, oprechte Nabuurschap en toekomende goede correspondentie, tot beyder Partyen interest, des te beter moge werden vast-gestelt, soo is geaccordeert en besproken, dat tusschen beyde Ko-

ninck-

ninckhijcke Majesteyten metten alder-eersten een nader Verbont sal werden opgerecht.

18. De voor-geschreve Articulen sullen binnen 14 dagen, of eerder, soo het mogelijck is, geratificeert werden.

Gedaen tot Lunden den 26 September 1679.

Was geteeckent,

(L.S.) A. G. H. ALDENBURG. (L.S.) J. GULDENSTIERNA.
(L.S.) G. JUEL. (L.S.) F. J. OERENSTEDT.
(L.S.) BIERMAN.

Welck Tractaet / volgens het 17 Articul / kort daer na gevolgt is van een Defensive Alliantie tusschen beyde de Noorder Kroonen / van inhout zijnde als hier onder te sien is.

DEFENSIVE ALLIANTIE,

Tusschen de Coningen van Denemarcken en van Sweden, gesloten tot Lunden in Schoonen den 7 October, Anno 1679.

ALsoo door den Alderhooghstens mildrijcke Zegen den bloedigen Oorlog, die eenige Jaren herwaerts tusschen den Doorluchtigen, Grootmachtigen Furst en Heer, Heer CHRISTIAEN de V., Coning van Denemarcken, Noorwegen, der Wenden en Gotten, Hartog tot Sleeswijck, Holsteyn, Stormar en Ditmarsen, Graef tot Oldenburg en Delmerhorst, ter eenre: En den Doorluchtigen, Grootmachtigen Furst en Heer, Heer KAREL, der Sweden, Gotten en Wenden Coning, Grootvorst tot Finlandt, Hartog in Schoonen, Esten, Lijflandt, Carelien, Bremen, Verden, Stettijn, Pomeren, der Cassuben en Wenden, Furst tot Rugen, Heer over Ingermanlandt en Wismar, oock Paltzgraef aen den Rijn, in Beyeren, Hartog tot Gulick, Kleef en Bergen, en de Kroon Sweden, ter andere zyde, geweest, nu weg-genomen, en in de plaetse een bestendige eeuwig-durende Vrede tot haerder Rijcken, Provintien, Landen en Steden, Onderdanen en Inwoonders seeckerheyt en welvaert, opgerecht is, de welcke soo veel meer bevestigt en tot algemeen nut bevordert werden kan, soo wanneer beyde Coningen en hare Rijcken, vermogens een groote vertrouwlijckheyt en vriendtschap, sigh met malkander verbinden: Soo hebben hare Koninckl. Majesteyten, om de vrucht en nut, die uyt sulcke mutuële goede vertrouwelijckheyt en vriendtschap aen hare Rijcken, Landen en Onderdanen toewassen konde, te bereycken, nodig geacht hebben sigh in een nadere Alliantie in te laten; en sijne Koninckl. Majesteyt tot Denemarcken, Noorwegen, &c. onsen aldergenadigsten Coning en Heer, deswegen ons sijne Extraordinaire Ambassadeurs en Gevolmachtigde Commissarissen, Heer Anton, Graef des H. Roomssen Rijckx, Vryheer van Aldenburg, Edelen Heer tot Varel, Kniphuysen en Doortvaert, Ridder, hooghstgem. sijn Koninckl. Majesteyts geheymen Raedt en Stadhouder over de Graefschappen Oldenburg en Delmerhorst; Heer Jens Juël, Vryheer van Juling, Heer tot Woorgaart, Ridder,

sijn

sijn Koninckl. Majesteyts geheyme Staets- en Cancelery-Raedt, Assessor in 't Hoogste Gericht en Vice-President in 't Commercie-Collegie; en Coenraed Bierman, Erfgeseten op Busterudsgaard, sijn Koninckl. Majesteyts Staets-Justitie en Cancelery-Raedt, oock geheyme Staets-Secretaris, verordineert, vermogens de ons daer toe verleende aldergenadigste Volmacht, om het op-gemelde werck voort te setten: weshalven wy dan oock met hoogstged. sijn Koninckl. Majesteyt van Swedens daer toe aengestelde Extraordinaire Ambassadeurs en Gevolmachtigde Commissarissen, de Hoog-welgeborene en Welgeborene Heeren, Heer Johan Guldenstern, Vryheer tot Lundholm, Heer tot Stacket, Biorkesund en Hellerid, sijn Koninckl. Majesteyts en des Kroon Sweden Rijckx- en Cancelery-Raedt, als oock Landt-Rechter over Noorden Finnelug-sogn; en Heer Frans Joël Oernsted, Heer tot Skottorp, Krusenhof en Hofgaard, Cancelery-Raedt en Staets-Secretaris, alhier tot Lunden in Schonen te samen getreden, en tot hoogstgemelde beyder Majesteyten hare Rijcken, Landen, Provintien, Diensten, Onderdanen, Regalien, Hoogheden en Gerechtigheden, hanthaving en bescherming, ons op de volgende wyse met malkander vergeleken.

1. Is besproocken, dat beyde Coningen sigh op 't hoogste sullen bevlytigen d'een des anders nut en voordeel te bevorderen, soo dat beyde hare Majesteyten alle Verbintenissen en Accoorden, die tot des een en des anders hinder en schade, 't zy voor of gedurende den Oorlogh, opgerecht souden mogen zijn, hier mede weg-nemen en annulleren. Sy beloven mede aen malkander na dese geene nieuwe Verbintenissen in te gaen, en veel minder ietwes, direct of indirect, op wat wyse het oock soude mogen wesen, voor te nemen, 't welck tot hare Koninckl. Majesteytens Rijcken en Onderdanen, die sy tegenwoordig hebben en besitten, of hare Hoogheyt, Gerechtigheden, Commercien en Inkomsten, schade en kleynachting soude mogen strecken, maer veel meer, indien iemant sigh sulckx soude mogen onderwinden, het selve, volgens inhout van dit Verbond, met macht te helpen afwenden.

2. Ingevalle eenig Potentaet, niemant uytgesondert, wie hy oock mochte zijn, sigh onderstont op eenigerley wyse, 't zy met Wapens of Heyr-Legers, een vyandelijcke Inval te doen, of oock hare Koninckl. Majesteytens Rijcken, Furstendommen, Graefschappen, Heerschappyen, Landen, Commercien, of eenige haerder Gerechtigheden eenig onrecht of gewelt toe te voegen, of anders eenige schade toebrengen, soo verbinden sigh beyde Coningen, dat sy malkander de hant sullen bieden, en op volgende wyse te hulpe komen.

3. Den Coning, welckers Rijcken, Provintien en Landen, waer de selve souden mogen gelegen zijn, niets daer van uytgesondert, vyandelijck aengegrepen, ofte der selver Commercie en Gerechtigheden verswackt en gekrenckt sullen werden, sal gehouden zijn sulcx in tijts te kennen te geven, en soo haest als den anderen Coning naricht daer van gekregen sal hebben, sal hy gehouden zijn, binnen 2 Maenden, of oock eerder, soo 't mogelijck is, na gedane aensoecking en notificatie, op eygene kosten den anderen te assisteren.

4. Als de te hulp-roeping geschiet, sal den te hulp geroepene binnen den gemelden

melden tijt 2000 Man te paert en 4000 te voet senden, welcke Manschap in Regimenten sal verdeelt werden, en yder Regiment, sonder d'Officiers, in 1000 gemeene bestaen: Dit getal sal den te hulp geroepene gedurig gereet hebben, en in 't gem. cas, sonder tegenspreecken ofte aensoeck, laten volgen; 't en ware dan dat den geenen, die de hulp versoeckt, sig met minder wilde vergenoegen, 't welk hem dan in tijts sal werden bekent gemaeckt.

5. Van de Velt-Artillery, en daer toebehorende Munitien, sal den te hulp geroepene soo veel als van noden is senden, en sullen 1000 Man, in 2 Bataillons verdeelt, en yder Bataillon met 2 Velt-stucken voorsien werden, 't welck alsoo na het getal der Manschap sal werden geproportioneert; doch 't grof Geschut, 't zy om eenige Vesting daer mede te beschieten, ofte in 't Velt te voeren, sal den geenen verschaffen, die de hulp versoeckt, en dat in sodanigen staet en getal, als de noot vereysschen sal.

6. Van gelijcken sal den te hulp geroepene, na gedane aensoeck, 10 Oorlogschepen verschaffen, waer onder de 3 grootste van 90 tot 60, de 3 middelste van 60 tot 40, en de 4 kleynste van 40 tot 24 stucken gemonteert sullen zijn. *Boven dien* sal de Vloot met de nodige Proviant-schepen, kleyn Vaertuyg, en 2 Brantschepen, voorsien zijn: 't Welck alsoo te verstaen is, dat een yder wel 3 Schepen met 90, 3 met 60 en 4 met 40 stucken uytgerust kan senden; dan sal echter soo aenstonts daer toe niet gehouden zijn, maer sal verstaen werden dit Tractaet te hebben genoeg gedaen, soo wanneer de 3 grootste over de 60, de 3 middelste over de 40 en de 3 kleynste over de 24 Stucken, mitsgaders soo veel Manschap, als hier onder in 't 7 Articul gemelt werdt, sullen voeren.

7. De 3 grootste Schepen, waer van yder over de 60 Stucken sal voeren, sullen met 1050 Man, de 3 middelste, waer van yder over de 40 sal voeren, met 700, en de 4 laetste, waer van yder over de 24 sal voeren, met 800 beset werden, soo dat de gantsche Somme, sonder d'Officiers, in de 2550 Man, met Matrosen en Soldaten, sal bedragen, doch daer onder niet gereeckent 't Volck, 't welck tot de Brant-schepen en kleynder Vaertuygen vereyscht werdt.

8. Ingevalle nu den geenen, die de hulp versoeckt met 't voorgemelde Secours te Water en te Lant, niet geholpen was, sal den geenen, die de hulpe geeft, gehouden zijn 't selve met Volck en Schepen te verdubbelen, en binnen 3 Maenden op sijne eygene kosten aen den geenen, die de hulp versoeckt, toe te senden.

9. Ingevalle mede den geenen, die de hulp versoeckt, van sijne Vyanden soo hart aengegrepen wierdt, dat hy noch grooter hulp van noden hadde, soo sullen beyde de Coningen, door voor afgaende Tractaten, met malkander overleggen, op wat wyse den Vyandt wederstant kan geschieden, en als dan na gelegentheyt van saecken met alle Macht, een yder voor sig, mede ageren, en sodanigen diversie in 's Vyants Landt maecken, en den Oorlog continueren, tot dat hy tot een bestendige Vrede gebracht werde, en den geenen, die de hulpe versocht heeft, sijne volkomene satisfactie komt te erlangen: Oock sal geen Stilstant, noch eenige Vrede, sonder beyder Coningen inwilliging en volkomene satisfactie, voorgeledene schade en aengewende onkosten, over lang of kort met den Vyant getracteert of gesloten werden.

Dit

10. Dit Secours sal door den Generael of Admirael van den Hulp-gever gecommandeert werden, den welcken macht sal hebben, om de Jurisdictie t'exerceren, in sulcker voegen, dat soo iemant van sijn Volck eenige Misdaden komt te begaen, den schuldigen na des Hulp-gevers eygene Krijg- en Zee-Articulen gestraft sal werden.

11. Het sy dat den Coningh self in 't Leger, of in de Vloot present is, ofte oock den Generael of Admirael, aen wie sulcx toebetrout is, soo sal hy 't absoluyt Commando soo wel over sijn eygene als over d'Auxiliaire Volckeren en Schepen voeren, en sal mede de volle directie over 't gantsche Krijgswerck hebben, 't welk hy na gelegentheyt van saecken sal bestieren.

12. Soo wanneer over een Krijgs-Expeditie sal werden gedelibereert, soo sal den Generael of Admirael soo veel Officiers van den Hulp-gever als van sijn eygene na proportie tot den Krijgs-Raedt beroepen, waer inne den Generael, die 't Secours krijgt, altijt sal presideren, en d'andere hare Plaetsen en Stemmen na hare Chargies sullen hebben.

13. d'Executie in voorvallende Krijgs-saecken, soo wanneer den Coning, die den hulp versoeckt, niet Persoonlijck by d'Armee is, sal altijdt met de meeste Stemmen by der handt genomen werden; doch soo hy Persoonlijck present is, sal de decisie aen hem blyven, en zijn hare Majesteyten aen de meeste Stemmen niet verbonden.

14. Het onderhout tot dit Secours, soo te Water als te Lant, sal den Hulp-gever self verschaffen; des sal den Hulp-krijger het Voeder, Servies en Broot, sonder Betaling, en soo veel als sijn eygene Soldaten genieten, en na sijn eygen Onderhouts-Ordonnantien in sijn eygene Landen, uytkeren; doch 't Zee-volck sal in 't geheel tot laste van den Hulp-gever zijn.

15. d'Auxiliare Schepen en Landt-Militie sullen niet langer in 't Jaer als des Conings, die sy tot hulpe geschickt werden, zijn eygen Volck en Schepen tegens den Vyandt gebruyckt werden; doch soo 't laet in 't Jaer aenliep, sal den geenen, die de selve begeert, haer Quartier, Broot, Voeragie en Servies, gelijck aen sijn eygene verschaffen, en soo wanneer sy na Huys sullen werden gesonden na gelegentheyt, 't zy met Schepen en nodige Proviant, of soo sy te Lande reysen, met nodig Broot, Voeragie en Servies, onderwegen voorsien: En sal 't gem. Secours alle Jaren, soo den Oorlog soo lang duurt, van den te hulp geroepene self gerecruteert, en in de volgende Campagne by tijts, en dat voor 't eynde van Mey, aen den Hulp-versoecker sonder fout, soo hy 't begeert, toegesonden, en onder geenderhande pretext wederafgevordert werden, ten ware, dat den Hulp-gever in sijn eygene Landen wierdt geattacqueert en overvallen, 't welck hy dan gehouden sal zijn aen den Hulp-versoecker by tijts te laten weten, of dat sy met malkander konden accorderen, dat hy aen d'ander zyde aen den Vyant een diversie soude maken.

16. Als nu 't Heyr-Leger in 's Vyants Landt tot actie komt, sal 't onderhout, soo voor d'Officiers, als Gemeene, uyt 's Vyandts Landt genomen werden; en van gelijken sal het met de Quartieren gaen, die aldaer werden uytgedeelt: Doch ingevalle in 's Vyants Lant geen onderhout voor handen was, sal yder Coning sijn eygen Volck onderhout verschaffen.

 17. Dese

17. Dese Landt-Militie en Auxiliaire Vloot sal over al in Zee- en Velt-slagen en andere toevallen sodanig gerangeert werden, dat sy te samen blyven, en soo veel mogelijck is van hare eygene Officiers gecommandeert werden: Insonderheyt sullen de Schepen in een Esquadron verblyven, en van hare eygene Officiers tegen den Vyant aengevoert werden: En indien men, 't zy door vervolging des Vyants of door een diversie, eenige Vyandelijcke Plaetsen quam te veroveren, sullen de selve na proportie van 't Bystant dat den Hulp-gever gesonden heeft, beset, en den Hulp-versoecker insonderheyt satisfactie daer over verschaft werden: doch ingevalle des Hulp-versoeckers eygene Landt by dese occasie ingenomen wierdt, of oock van sijne Gerechtigheden en Pretentien, die door dese te samen-gevoegde Wapenen gemaintineert werden, weder-gekregen en gerecupereert konden werden, sal het selve den Hulp-versoecker alleen, sonder eenig tegen-seggen, toebehoren en by hem verblyven. De hooge en lage Gevangens, veel of weynig Artillery, of wat het anders wesen kan, sal beyde de Coningen ten beste komen: doch wat de gemeene uytgesondene Partyen aen Buyt krijgen en inbrengen, sal haer alleen toebehoren. Oock sullen de Contributien, die uyt des Vyandts Landt geheven werden, onder beyde Partyen, na proportie der Troupen die by der hant zijn, gedeelt werden.

18. Met het begroeten ter Zee sal het by de voorgaende daer over gemaeckte Over-een-komsten verblyven, so dat de Schepen malkander alleen met schieten, sonder eenig Zeyl te laten vallen, eer sullen bewysen, mits conditie nochtans, dat d'Auxiliaire Vloot de eerste Schoten sal doen.

19. Het sal een yder vry staen sigh van malkanders Havens te bedienen, aldaer sijne Schepen te repareren, die van den Vyant of het quaet We'er eenige schade geleden sullen hebben, als oock het gene wat tot des Volckx en Schepen nodigh onderhout en reparatie van noden sal zijn, in te kopen, mits dat de Officiers sodanige order sullen hebben te stellen, dat het gemelde inlopen geen argwaen soude mogen komen te veroorsaecken. En sullen derhalven de gem. Officiers gehouden zijn goede Krijgs-tucht, en met de Commandanten goede vruntschap te onderhouden, op dat alles met hare wetenschap en communicatie moge verricht werden. En dewyl het den Hulp-gever toestaet den Hulp-versoecker op de voorgeroerde wyse getrouwelijck te helpen, en met hem voor een Man te staen, soo sal hy oock sijne Havens voor de Vaert en allerhande Commercie van des Hulp-versoeckers Vyanden gesloten houden, en de selve na alle mogelijckheyt, soo hy best kan, incommoderen en beschadigen.

20. Dese Verbintenis sal 10 Jaren duren, waer na het een yder vry sal staen de selve te verlangen of niet; doch sullen beyde Coningen of hare Successeurs, die hier toe met gelijcke kracht verbonden zijn, een Jaer eer de Alliantie ten eynde loopt, om verdere continuatie laten handelen, op dat een half Jaer voor dat de selve komt te eyndigen, wat seeckers gesloten magh zijn.

21. In dese Alliantie sal niemant buyten die gene daer beyde de Coningen mede te vreden zijn, werden ingesloten.

22. De Ratificatien hier over sullen binnen 14 dagen, of, soo 't mogelijck is, eerder,

eerder, uytgewisselt werden. Gedaen tot Lunden den 7 October, Anno 1679.

Was geteekent,

(L.S.) *A.G.V. Aldenburg.* (L.S.) *J. Guldenstierna.*
(L.S.) *J. Juel.* (L.S.) *F. J. Oerenstedt.*
(L.S.) *C. Bierman.*

En om dese Bant noch vaster te binden / is een Huwelijck gesloten tusschen de Koning van Sweden en de Suster van de Koning van Denemarcken; dan alsoo 't selve van dit Jaer niet voltrocken is / sullen wy hier mede het Noorden laten rusten / en noch sien wat met die van Hamburg is gepasseert.

De meeste Deensse Macht / bestaende uyt een considerabel Leger / ondertusschen aen d'Elve gevoert zijnde / onder voorgeven van de Franssen aldaer te willen stutten / gaf al van 't aenbegin geen kleyne jalousye aen die van Hamburgh / en nu de Vrede tusschen de Noorder Kroonen gesloten was / vermeerderde die noch merckelijck / konnende haer niet gerust stellen / dat den Heer Velt-Marschalck Wedel by Draeckenburg een Schans had laten maecken / daer men alleen / om sigh te exerceren / een gevoorsde Attacque op soude doen / alsoo men ondertusschen de Militie aen de Elve hield / en die eer vermeerderde als verminderde. Men had binnen de Stadt eerst wat Voetvolck aengenomen / en nu resolveerde men noch eenige Ruyterye te lichten / oock buyten de Steen-Poort eenige Sterckte te maecken; boven 't welcke de Hartogh van Cel / als Kreytz-Oberste / noch 3 of meer duysent Man aenbood / om tot hare defensie te dienen / sendende den Oversten Mel daer binnen / om het Opper-Commando waer te nemen. Men belaste voort binnen de Stadt / dat alle Vreemdelingen / die daer binnen waren / mosten dienst nemen of vertrecken.

De Koning van Denemarcken quam self met den Velt-Marschalck Wedel de Stadt van Hamburgh van verre besichtigen / even al of men voor had die te attacqueren; oock kreeg men tydinge van ettelijcke Deensse Oorlogh-schepen / die op de Elve waren gekomen / en vervolgens de Hamburgse en andere Schepen tot Geluckstadt aenhielden; 't welck van die van de Stadt bewoog eenige Personen aen sijn Koninckl. Majesteyt / die sigh meest tot Pinnenberg ophielt / te senden / om te weten / wat men van haer begeerde / hebbende den Heere Lincke / ordinaris Deenssen Resident / daer toe de aenleydinge gegeven; aen dese dede sijn Majesteyt het navolgende proponeren.

Propositie, die den Deenssen Heer Cancelier, Rijckx-Marschalck en Jagermeester, in des Schouts Huys tot Pinnenbergh, op den 6 October 1679. de Heeren Hamburgze Gedeputeerde, namentlijck, den Burgermeester Schultz, Syndico Schreyning, de Raetsheeren Schaffshuysen en Wordenhoven, en Secretaris Schroder, heeft voorgehouden.

HEt sal de Heeren Gedeputeerde, sonder wijtloopige erinnering, genoegsaem bekent zijn, met wat Verbintenisse en nexu de Stadt Hamburg, als op de Holsteynsse Gront en Bodem leggende, aen 't Hartogdom van Holsteyn van veele 100 Jaren herwaerts onveran-

veranderlijck verbonden en vast is geweest, en dat sy, volgens hare onderdanigste plichtschuldigheyt, altijt de respective Graven en Hartogen van Holsteyn de homagiale Eed en Hulde ongeweygert heeft gedaen: En of wel van den Keyserl. Fiscael daer in eenige oppositie is gedaen, ook door een ongegront en gants onrechtvaerdig oordeel sulcke hooge Regalia en Gerechtigheden in twijffel heeft willen trecken, soo is dan noch, na dat de Revisie van sodanig oordeel was begeert en verkregen, de sake daer door in voorgaende stant gebleven: En heeft de Stadt van Hamburg Anno 1621. by het Steynburgse Vergelijck, sigh verbonden en aensprackelijck gemaeckt hare van outsher verbondene plicht des niet te min na te komen, en hare navolgende Successeurs aen de Regeeringe van het Hartogdom Holsteyn de gewoonelijcke Erf-huldinge te doen. Of nu soo wel sijn Koninckl. Majesteyts Heer Vader, glorieuser gedachtenisse, als oock sijn tegenwoordige regeerende Koninckl. Majesteyt van Denemarcken en Noorwegen tot verscheyde malen, soo wel by de deswegen aengestelde Conferentien als t'Samenkomsten, gelijck oock onder de hant, dese hare plicht veelvuldigh heeft laten erinneren, en de vervullinge van die allergenadigst begeert, oock sigh daer aen gelegen laten zijn, om door voorstellinge van haer eygen daer onder verseerende hooge interesse en verseeckertheyt haer in der minne daer toe te brengen; soo heeft het selve tot noch toe soo weynig willen gaen, dat niet alleen de Stadt Hamburg van hare gedachte aengeboorne en self erkende en versprokene plichtschuldigheyt (onder 't een en 't ander nietwaerdig en tot dese saecke niet behorende pretext en voorwenden) heeft gesocht sigh te ontslaen, maer oock door violeringe van sijn Koninckl. Majesteyts respect, hooge Regalien, in en buyten de Stadt, oock andere openbare genoegsame vyandelijcke machinatien, gelijck alle in specie, als het de tijt vereyschte, bewesen soude konnen werden, dervoegen beledigt, dat hoogst-gedachte sijn Koninckl. Majesteyt, sonder prejuditie van sijn hoog Koninckclijck respect en reputatie, en de hare hebbende Gerechtigheden, sulcke onverantwoordelijcke en genoegsame schimpelijcke bejegeningen niet langer met gedult heeft konnen aensien, of daer in ledig staen, dewyle hy met de gemaeckte Vrede weder in rust is gekomen, en niet meer en wenscht, als eens voor al alle aenleydinge tot verdere onrust en strydigheden in de Nabuurschap uyt de wegh te ruymen, oock dese met de Stadt Hamburg hebbende misverstant en disputen in der minne te assopiëren, en de saecke in sodanigen stant te setten, dat die tot noch toe ten alle tyde gesoveerde diffidentie gantschelijck weg-genomen, en in plaetse van dien die van outs tusschen sijne Koninckl. Majesteyts hoogl. Voor-Vaderen en de Stadt van Hamburg respective onderhoudene allergenadigste bienveulliance en onderdanigste devotie gerestabileert, en alle daer uyt ontstane besorgde onheylen by tijdts voorgekomen moge werden. Derhalven dan sijn Koninckl. Majesteyt sijne alhier aenwesende Ministers aldergenadigst heeft aenbevolen, aen de Heeren Hamburgse Gedeputeerde sijne Koninckl. Majesteyts aldergenadigste meyninge en intentie behoorlijck te openen, en eene cathagoricque Resolutie en Verklaringe van de Stadt Hamburg te begeeren. 1. *Of zy, ingevolge van hare van veel hondert Jaren aengeboorne en door het Steynburgze Verdrag expresse geconfirmeerde plichtschuldigheyt, sijne Koninckl. Majesteyt, als regeerende Hartogh van Holsteyn, de gewoonlycke Erf-hulding willen doen.* 2. *Wegens hare veelvuldige Beschimpingen en Insolentien behoorlijcke en vereyschte satisfactie.* Oock ten 3. *in 't toekomende, wegens presteringe en bewijsinge van hare schuldige plicht en nalatinge van alle hare tot noch toe gepleegde veelvuldige Exorbitantien en Contraventien der oude Verbonden, genoegzame seeckerheyt wil geven.*

Dewyle

Dewyle nu dese sijne Koninckl. Majesteyts Postulata en dat oude herkomen, van veele hondert Jaren gebruyckelijck, en door veele Acten bekrachtigt, gelijck oock niet minder sijn Koninckl. Majesteyts hooglossel. Voor-Vaderen en de Stadt Hamburgh opgerechte Verbonden, en oock op de self-spreeckende billijckheyt is gegront; alsoo verhoopt oock hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt, dat de Stadt Hamburgh hier onder haer eygen welvaert en seeckerheyt sal considereren, en rypelijck sal overwegen, dat wanneer sy, door prefteeringe van haer aengeboorne plicht, sy sijne Koninckl. Majesteyts Hulde en Genade sigh eenmael waerdigh gemaeckt en van verseeckert hebben, sy daer door niet alleen die tot noch toe gehad hebbende ombragie, mistrouwen ende die daer uyt ontstaende veelvuldige onkosten en gevaren sullen eviteren en wegh-nemen konnen, maer oock eene bestandige nadruckelijcke protectie, hulpe en seeckerheyt erlangen en verkrijgen sullen: Gelijck dan hoogh-ged. sijne Koninckl. Majesteyt sigh hier mede verklaert en belooft, dat soo wanneer de meer-gem. Stadt Hamburgh haer hier in na 't oogwit en billijckheyt schicken sal, hy niet alleen niets tegens hare van outs hergebrachte Privilegien sal pretenderen, nemaer veel meer hare fleur en toenemingen mogelijcker wyse door alle bedenckelijcke middelen vorderen, haer oock tegens alle en een yder krachtelijck te maintineren, en haer onder des met sulcke Koninkl. Genade en Hulde willen bejegenen, dat de gantsche Werelt, en bysonderlijck de Stadt Hamburg, daer uyt sal bekennen, dat sijn Koninckl. Majesteyt het noch getrouwelijck met haer meent, en hare interesse nevens hare eygene genegen is waer te nemen. Maer soo men aen de syde van de Stadt Hamburg sulcke sijne Koninckl. Majesteyts allergenadigste wel-gemeynde Verklaringe en toeseggen geen geloof wil geven, en in hare tot noch toe bespeurde opiniatriteyt en onverantwoordelijcke tegenstrydige conduite verblyven soude, soo wil sijne Koninckl. Majesteyt, als welcke niets als het geene sijne hooglossel. Voor-Vaderen van veele hondert Jaren her heeft gecompeteert, en anders de hoogste billijckheyt vereyscht, soeckt, hier mede voor Godt en de gantsche eerbare werelt solemniter geprotesteert hebben, dat hy aen alle de ongelucken, ruine van veel duysent Familien, oock vergieting van soo veel onschuldig Bloet, en mede andere onheylen, die ongetwijffelt daer uyt ontstaen sullen, allesints onschuldig wil zijn, en de verantwoordinge deses die geene, welcke door hare onbevoegde halsterrigheyt, particuliere passie en interest daer toe aenleydinge geven, billijck tot hare laste laten; gelijck dan de ervaringe sedert eenige Jaren herwaerts dickmael heeft betoont, in wat onhelpbare schade en ongeluck, ja uytterste ruine, veele in en buyten het Roomsse Rijck gelegene Steden door sodanige ongerechte en onbesonnen tegenstrevigheyt zijn geraeckt, en dat ten deele de selve niet alleen hare Vryheyt, Neeringe en Welvaren hebben verloren, maer oock door Brant, versincking, ruinering der Havens en andere ongeluckige Krijgs-toevallen gantschelijck geruineert, en alsoo tot op de Gront gedesoleert en verwoest zijn geworden.

Alsoo nu sijne Koninckl. Majesteyt, na hare aengeboorne clementie en goedigheyt, wenscht, dat het de Stadt Hamburgh tot sodanige extremiteyt niet en laet komen, maer veel meer hoog-gedachte sijne Koninckl. Majesteyt aenleydinge en oorsaeck mocht geven, die anders tot haer dragende bysonderlijcke Koninckl. Hulde en Genade in der daet te bewysen, alsoo verhoopt oock sijn Koninckl. Majesteyt, dat men sigh aen de zyde van de Stadt Hamburgh sodanigh sal verklaren, als het de billijckheyt en hare eygene thans hoogst-pericliterende welvaert vereyscht: Gelijck dan sijn Koninckl. Majesteyt haer sluytelijck cathagoris Antwoort hier op voort verwacht, en werden de Heeren Gedepu-teerde met de Koninckl. Genade begunstigt.

Hier

Hier tegens wiert wegens die van Hamburg in 't particulier veel geseyt: Als dat hare Stad van alle outheyt immediatelijk aen 't Duytse Keyserrijk had behoort, en zedert 1473 tot alle Rijckx-Vergaderingen was beroepen. Dat in 't Jaer 1510 in de Rijckx-Vergadering tot Augsburg, by Keyser Maximiliaen de I., by 't Koninckliicke en Hartoglijcke Holsteynsse Huys wel getracht was daer tegens te gaen, maer by de gantsche Vergaderinge hare Stadt, als voren, was verklaert voor sodanigh, die immediatelijck van het Rijck dependeerde; doch soo iemant sigh by die uytspraeck gegraveert mochte vinden, dat die sijne saeck voor de Keyserl. Kamer verder konde vervolgen: Gelijck oock voor de Kamer van Spiers was geschiet, doch by Sententie de eerste Verklaringe geconfirmeert. Dat daer tegens wel 2 redenen wierden by-gebracht, als 1. dat dese Sententie in Revisie was getrocken, en ten tweede, het Verdrag van Steynburg: maer op 't eerste wierdt geseyt, dat het daer niet aengenomen was, noch in diervoegen, om 't effect te beletten, niet aengenomen konde werden, als strydende tegen de Rijkx-Constitutien. En op het tweede, dat in 't Steynburgse Contract niet anders was belooft, als de saken in eene stant te laten, so lang 't werck van de Revisie niet ten eynde was, en noch meer omstandigheden daer omtrent. Maer het was met woorden nu niet te effenen/ also men so veel redenen/ als eerst gedacht/ van d'andere syde meynde te hebben: waer by de Coning van Denemarcken een considerabele Armee op de been had/ en daer mede tot by de Wallen van de Stadt Hamburgh was gekomen/ als oock een notabel aental van Oorlog-schepen op d'Elve had laten komen/ waer door de Scheepsvaert van Hamburg gants verhindert wierdt: En also den uytslag van 't donderend Metael doorgaens seer onseker is/ so oordeelde veele/ dat het Hamburg best soude zijn dese sake te accommoderen/ en/ waer 't mogelijck/ met een Somme Gelt de swarigheyt te verschuyven.

Men oordeelde/ dat de Koning van Denemarcken van sijne zyde insgelijcks reden had/ om het tot een Accoort te laten komen/ gemerckt verscheydene Potentaten en Grooten mede in 't spel begonden te komen/ gelijck wy vervolgens sullen seggen.

Die van Hamburgh toonden ondertusschen kleyne genegentheyt/ om op de drie voor-geslagen Poincten de geëyschte satisfactie te geven: En deswegen de Deense Macht meer en meer de Stadt is genadert/ soo dat men de Troupen en ander Krijgs-tuyg van de Wallen konde sien/ en 't scheen al of het alle dagen tot hostile Actien soude hebben uytgebarsten; maer de Gesanten van Cel en Hanover gingen eerst tusschen beyde/ om de sacken te accommoderen/ dewijl sigh die eerst aen de mainteniu van de Stadt gelegen lieten zijn/ en daer na kreeg Monsr. de Rebenacq/ Minister van Vranckrijck/ mede ordre van sijn Konings Mediatie tot een Verdrag aen de Koning van Denemarcken voor te slaen/ om de Differenten te helpen byleggen/ welcke dienvolgens ging presenteren: maer sijn Majesteyt stelde het aenvaerden uyt/ tot dat men sien soude wat uytslagh de Tractaten/ die nu de Afgesanten van Cel en Hanover onder handen hadde/ souden krijgen; waer by komende de Keyserlijcke Inhibitorie Brieven aen de Stadt/ dat de selve niet soude over-geven aengaende hare Gerech-

rech-

rechtigheden/ soo heeft sig sijne hoogst-gedachte Majesteyt eyndeling laten bewegen tot een Accoort/ luydende als volgt.

INTERIMS-RECES

Tusschen sijn Koninckl ijcke Majesteyt van Denemarcken en de Stadt Hamburgh, gesloten den 11 November, Anno 1679.

KEnnelijck zy, dat alsoo den Doorluchtigsten, Grootmachtigsten Coning en Heer, Heer CHRISTIAEN de V., Coning van Denemarcken, Noorwegen, der Wenden en Gotten, Hartog tot Sleswijck, Holsteyn, Stormar en Ditmarssen, Graef tot Oldenburg en Delmerhorst, &c. na de nu ter tijt door Godts Genade gevolgde algemeene Vrede allergenadigst nodig bevonden is, dat te gelijck de van sijn Koninckl. Majesteyts allerloffelijckste Voor-Vaderen op de Stadt Hamburg genotene, en op de verstamde Jura en Prætentiones, in specie der Huldings-halven, by dese conjuncture te gelijck afgedaen en op een gewissen voet geset mochten werden: Tot welcken eynde dan voor allerhooghst-gedachte sijne Koninckl. Majesteyt de Gedeputeerde van Burgermeesteren en Raet der Stadt Hamburgh laetst op den 26 September alhier tot Pinnenbergh door sijne hoogst-aensienelijcke geheyme Raden en Ministers een in 3 Poincten bestaende Propositie, en deswegen by de Stadt verscheyde erinneringen en ernstelijcke aenmaningen doen laten, dat alsoo aller-hoogst-gem. sijn Koninckl. Majesteyt, in consideratie van den Doorluchtigsten, Grootmachtigsten Coning en Heer LOUIS de XIV., Alder-Christel. Coning van Vranckrijck en van Navarre; oock des Doorluchtigsten Furst en Heer, Heer FREDERICK WILHELM, Marckgraef tot Brandenburg, des H. Roomssen Rijckx Ertz-Kamerling en Keurvorst, Hartog tot Maegdenburg, in Pruyssen, Gulick, Kleef, Bergen, Stettijn, Pomeren, der Cassuben en Wenden, oock in Silesien tot Crossen en Jagerendorf, Burg-graef tot Neurenburgh, Furst tot Halberstadt, Minden en Cammin, Graef tot der Marck en Ravensberg, Heer tor Ravesteyn en de Landen Lauwenburg en Butaw, &c. En de Doorl. Fursten en Heeren, Heer GEORG WILHELM, Heer JOHAN FREDERICK, Heer RUDOLF AUGUSTUS, Hertogen tot Bruynswijck en Lunenburg, hier onder aengewende officien, en mede verspeurde Submissie der Burgermeesteren en Raet, oock gemeene Burgerschap der Stadt Hamburgh, de tegen de selve opgenomene ongenade laten vallen, de Wapenen, de Stadt aengedreygt, te rugge en van de selve afgetogen, en de navolgende Poincten allergenadigst toegestaen heeft.

1. Voor eerst sal hoogst-gemelde sijn Koninckl. Majesteyt alle sijne hebbende Jura en Pretentien, als oock de Stadt Hamburg hare Gerechtigheden en Jura tot een nader, 't zy minnelijcke afhandeling of gerechtelijcke scheyding des Homagiael-poincts en andere strydigheden, ongekreuckt en ongeschonden behouden, in sulcker voegen, dat aen de selve by het tegenwoordig Interims-Reces in genen deele geprejudicieert noch in 't minste gederogeert sal zijn. Waer by sijn Koninckl Majesteyt sigh oock allergenadigst verklaert, dat hy de Stadt by de Neutraliteyt en hare Commercie, oock oude Rechten, Privilegien en Vryheden gerust en ongekreuckt sal laten.

2. Hier tegens hebben Burgermeesteren en Raedt, oock de Burgerschap der Stadt Hamburg, met onderdanigste en danckbare aenneming van sodanige allergenadigste Koninckl ijcke aenbiedinge, vastelijck toegeleyt en verklaert, dat sy van haer zyde aen sijn Koninckl. Majesteyt in onderdanigste behoorlijcke devotie toegedaen zijn en blyven,

desselfs beste bevorderen, en schade, soo veel aen haer is, afwenden, en by sijn Koninckl. Majesteyt behoorlijck houden, en vorders sigh alsints willen laten aengelegen zijn, sigh sijn Koninckl Majesteyts Genade waerdig te maecken, waer tegens oock sijn Majesteyt de Stadt hare behoorlijcke Koninckl. Genade toegeseyt heeft.

3. De selve verklaren sigh verder en ten derde, tot des te meerder betuyging harer onderdanigste devotie tegen sijn Koninckl. Majesteyt, de selve door een Deputatie uyt haer midden sulcke hare onderdanigste intentie in hare en der gantscher Burgerschaps naem, na de deswegen beraemde en hier by gevoegde Formulier, self demoedig voor te houden en te verklaren.

4. Alsoo sijn Koninckl. Majesteyt door de Heeren Hartogen van Lunenburgh F. F. F. D. D. D. sigh soo verre heeft laten bewegen, dat hy de onwil en ongenade, tegen de Stadt opgenomen, heeft laten vallen, soo hebben Burgermeesteren en Raedt voorn. belooft aen de selve, tot onderdanigste erkentenis, binnen 2 Jaren na dato, te rekenen in 5 Termijnen, 220000 Rijckxdaelders in baren Gelt te doen betalen; in sulcker voegen, dat aenstonts na de Koninckl. Ratificatie 70000 Rijckxds., half in Specie en half in Kroonen; en 6 Maenden daer na, namentlijck den eersten Mey 1680., 40000 Rijckxds. in Deensse Kroonen; en weder 6 Maenden daer na 40000 Rijcxds. in Kroonen; en dan noch weder in 6 Maenden 40000 Rijcxds. in Kroonen; en de rest, als 30000 Rijcxds. 6 Maenden daer na, oock in Deensse Kroonen, afgedragen sal werden: mits conditie, dat daer tegen alle van sijn Koninckl. Majesteyt tegen de Stadt, oock de met de Stadt Lubeck in communie beseten werdende 4 Landen gepretendeerde Vorderingen t'eenemael wegh-genomen en afgedaen, alle des Stadts, oock desselfs Burgers en Inwoonders, aengehoudene en gearresteerde Schepen, Waren en Effecten, en dat op de Elve, aenstonts na de Ratificatie en Approbatie, en wyders soo haest de deswegen nodige Bevelen sullen konnen inkomen, gerelaxeert en gerestitueert werden.

5. Is sijn Koninckl. Majesteyts aldergenadigste believen dit Interims-Reces binnen 8 dagen allergenadigst te approberen, en daer over sijn Koninckl. Ratificatie allergenadigst te extraderen: waer tegens Burgermeesteren, Raedt en Burgerschap der Stadt gehouden sullen zijn het selve insgelijckx binnen den gemelden tijdt te confirmeren, en in alles getrouwelijck na te komen.

Des ten oirconde hebben de onder-geschreven Koninckl. Ministers en Stadts Gedeputeerde, tot de volgende Ratificatie en der Stadt en gesamentlijcke Burgerschaps confirmatie, dit Interims-Reces eygenhandig ondertekent en met hare Zegels bekrachtigt.

Aldus gedaen tot Pinnenberg den 11 November 1679.

De Aenspraeck, welcke die van Hamburg aen de Coning van Denemarcken souden doen, luyde als volgt.

Doorluchtigste, Grootmachtigste Coning, genadigste Heer.

ALsoo uwe Koninckl. Majesteyt, door Godts genade, in dese sijne Furstendommen, en vervolgens omtrent de Stadt Hamburg geluckigh aengekomen is, en aen desselfs Gedeputeerden seeckere Propositie, in 3 Poincten bestaende, heeft laten doen, oock hare Resolutie daer over begeert; en gemerckt aengaende het eerste Poinct, het selve tegenwoordig, vermits de kortheyt des tijts en andere redenen, sijne volkomene afdoeninge niet heeft konnen erlangen, en uwe Koninckl. Majesteyt sigh over sulckx genadigst heeft

heeft laten gevallen het selve tot een andere, 't zy minnelijcke af-handeling of gerechtelijcke scheyding, uyt te stellen, en ondertusschen sijn ongenade, tegens dese Stadt opgenomen, te laten vallen, oock deswegen in een gewisse Interims-Reces genadigst te bewilligen, dat soo wel sijne als des Sadts Gerechtigheden en Pretentien ongekrenckt en ongeschonden sullen werden behouden: Soo is't, dat Burgermeesteren en Raedts Gedeputeerde in hare en der gesamentlijcke Burgerschaps naem voor uwe Koninckl. Majesteyt verschijnen, en beloven het gemelde Interims-Reces in alle sijne Poincten en Clausulen getrouwelijck na te komen, en insonderheyt uwe Koninckl. Majesteyt met onderdanigste behoorlijcke devotie toegedaen te zijn, om dessels beste te bevorderen, en schade en nadeel, soo veel als aen de Stadt is, af te wenden, en 't by sijn Koninckl. Majesteyt bestendigte houden, oock wyders alle het gene, dat in het Interims-Reces begrepen is, volkomentlijk te achtervolgen, mits dat de Stadt by de Neutraliteyt en hare Commercie, oock rechte Privilegien en Vryheden, gerust en ongekreuckt blyven en gelaten werde.

't Welcke op den 12 November tot Pinnenbergh by den Heer Sindicus Schrepning / uyt de naem van de Stadt / is verricht / werdende de gesamentlijcke Stadts Gesanten aldaer uyt de naem van den Coningh / door den Heer Speckhaen / Hofmeester / treffelijck getracteert.

Hier mede raeckte de onrust van die Stadt meerendeel te eyndigen / vertreckende de Deensse Troupen gevolgelijck vast na haer Quartieren / en van tijde tot tijdt quiterende de Landen van de Hartogh van Holsteyn-Gottorp. Maer daer was nog een andere swarighept geweest met de Heer Keurvorst van Brandenburg over een Assignatie van Inquartieringe / die sijn Keurvorstel. Doorl. op die Stadt had ontfangen / en daer over seer veel te doen is geweest / werdende door de Brandenburgse Kapers verscheyde Hamburgse Schepen genomen / en na de Oost-Zee gebracht: soo dat die van Hamburg / wanneer de Deensse Armee haer quam naderen / die saeck hebben afgemaeckt met 125000 Rijckxds. / en is over de genomen Schepen en Goederen namaels oock een Accoort in minderinge van de voorsz. Somme gemaeckt.

Wy zijn van de Vrede / gemaeckt tusschen den Keyser / Vranckrijck en Sweden / afgescheyden soo als die op den 5 Februarp geteyckent was / en dat verscheyde Vorsten daer tegens hadden geprotesteert / die echter kort daer na de Vrede hadden gemaeckt; sedert hebben wy gesien / dat die van den Heere Keurvorst van Brandenburgh en daer na van de Coningh van Denemarcken mede gevolgt is.

Daer was in de selve Vrede met den Keyser niet afgedaen de Geschillen / die tusschen hoog-gedachte sijn Keyserl. Majesteyt en de Coning van Vranckrijck waren / Over de 10 vereenigde Steden en Adel van Elsas, immediatelijck relevabel van 't Keyserrijck, en de Vassalen van de 3 Bisdommen Metz, Toul en Verdun; van 't Bisdom van Basel; van de Abdyen van Munster en Luderen; van de Stadt Straetsburg, en andere. Na hadden de Heeren Keyserl. Ambassadeurs door de Teeckening een Declaratie gedaen: Dat die Poincten aen de Arbiters souden werden gesenvoyeert, over welcke men te voren was veraccordeert. En gedencke dit te meer daerom / alsoo dit gantsche Jaer in der Elsas en na die Quar-

Quartieren syn niet anders is gepasseert / als dat de Fransen sig in possessie van de voorsz. Steden hebben gestelt / en alle die aen de 3 Bisdommen konden getrocken werden/ derwaerts geciteert.

Ten regaarde van de Kroon Sweden deden de selve Keyserl. Ambassadeurs mede een Declaratie / soo ten regaarde van de Princen die noch in Oorlogh bleven/ en gedacht in 't 3. Articul: Dat sijn Keyserl. Majesteyt niet en verstont met dit Articul, dat hy of 't Keyserrijck de geseyde Princen tot het herstellen van de Westfaelsse en Osnabrugse Vrede soude moeten obligeren: En dat de Poincten van de Tol van Warnemund, en de Rechten van de Hartogen van Meckelenburg, mitsgaders van de Stadt Bremen, niet en waren afgedaen, om dat de Sweedse Ambassadeurs hadden geprotesteert, daer omtrent geen ordre te hebben konnen krijgen door 't obstacul van de Posten, so dat de selve daerom uytgestelt wierden.

Den Pauselijcken Nuntius Bevilaqua / sigh noemende Patriarch van Alexandrien / dede ondertusschen een Protestatie tegens de voorsz. Vrede: Om dat tot Fondament van de selve geleyt was de Westfaelsse Vrede, als oordeelende die tot nadeel van de Roomsse Religie te zijn, en dat sigh daerom oock, sedert dat sulckx verstaen hadde, hadde geabsenteert van alle Negotiatien, en oock niet willen present wesen in de Teyckening, om self geen schijn te geven van de voorsz. Westfaelsse Vrede te willen confirmeren: En dat nu dese Protestatie dede, op dat sijn stilswygen niet mochte schijnen die noch geconsenteert te hebben: halende oock ten dien eynde op de Protestatien, voor dees by de Pauselijcke Nuntien daer tegens gedaen, voegende nu de sijne daer nevens, soo 't scheen om te reserveren de Kercken en Geestelijcke Goederen, daer over by de selve Vrede, tot nadeel van de Roomsse Kercke, was gedisponeert. En alsoo siet men/ dat / of by Geestelijck of Wereldlijck/ het ordinaris geschil uyt het Goedt ontstaet/ en daerom konde den Paus dese Vrede niet consenteren / die de selve anders voor seer nut en dienstig moste oordeelen.

Die van 't Capittel van Luyck protesteerden oock tegens het 28 Articul/ raeckende het Hartogdom van Bouillon/ seggende: Daer toe geen consent gegeven te hebben. Gelijck mede de Keurvorst van Ceulen over de selve saecke gelijck Protest liet doen / maer 't heeft in de saeck geen veranderinge gebracht.

De Keyserl. Ambassadeurs hebben de navolgende Lijste van de Vorsten/ die in de voorsz. Vrede geincludeert souden werden/ overgegeven.

Lijste van de geene die van wegen sijn Keyserl. Majesteyt in het Tractaet van den Keyser met Vranckrijck moeten werden begrepen.

GEsien by het 33 Articul van het Vredens-Tractaet, onlangs alhier gesloten, dat het vast gestelt is, dat die geene, die daer inne moeten werden begrepen, door d'een en d'ander Party binnen den gestelden tijdt sullen werden genomineert. Van wegen den Keyser werden genomineert en begrepen voornamentlijck den Geallieerde van sijn geheyligde Keyserl. Majesteyt, te weten, den Catholijcken Coning, de Keurvorsten en Princen van 't H. Roomsse Rijck, en de

andere

andere Stenden, daer onder begrepen den vryen Adel, immediatelijck van het Rijck dependerende, en de Hanzee-Steden: En insonderheyt werden daer in begrepen de Keurvorsten van Mentz, Trier en Ceulen, met hare Aerts-Bisdommen en Bisdommen; de Keurvorsten van Saxen en Paltz; de Aerts-Bisschop van Saltzburg, de Grootmeester van de Duytse Ordre, de Bisschoppen van Bamberg en Wirtzburg, de Bisschop van Aichstadt, Bisdom van Straetsburg, de Bisschoppen van Constantz, Augsburg en Basel; de Princen Palatijn van Nieuburg, van Tweebrugge en van Veldents; alle de Hartogen van Saxen, de Marquisen van Culmbach en Asbach, de Hartog van Meckelenburg, Swerin en Gustrow; alle de Hartogen van Wirtenberg, alle de Landtgraven van Hessen, alle de Marquisen van Baden, de Hartog van Neder-Saxen, de Prins van Anhalt, de Princen en Graven van Nassauw, de Prins van Oost-Vrieslandt, de Prins van Swartzenburgh, den Prins Lixheym, d'Abdyen van Murbach en Luderenne, de Graven van Hanau, Waldeck, Benthem, Teckelenburg, Lippe, Kroonenberg; alle de Vrye en Hanzee-Steden van het Rijck, Ceulen, Aken, Straetsburg, Lubeck, Worms, Spiers, Franckfort, Bremen, Neurenburg, Ulm, Hamburg en andere, met hare Provintien, Territorien, Gerechtigheden en Toebehoren, Vassalen en Onderdanen: Item, den Coning en 't Koninckrijck van Polen, den Czaar van Moscovien, de Hartog van Lotharingen (by aldien hy daer in wil begrepen zijn) alle de Princen en Republijcken van Italien, en de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, de Republijcken der Switsers en Grisons, als mede de Prins van Sevenbergen. Gedaen tot Nimwegen den 8 February 1679.

Was getekent,

Jan, Bisschop en Prins van Gurck. *T. A. Henrick Straetman.*

En in een andere Lijst van de Keyserlijcke Ambassadeurs/ op den 16 April overgelevert/ wierden daer by genoemt: De Keurvorst van Beyeren, de Hartog van Savoyen, de Hartogen van Holsteyn en Pleun, de Prince van Aremberg, de Prins van Salms, de Abten en Abdyen van Etables, Corvey, Werden, S^te. Cornelis-Kloofter, en alle Prelaten, immediatelijck van het Rijck releverende; als mede alderhande Ampten en Commanderyen van de Duytse Ordre, waer de selve souden mogen gelegen zijn; oock alle de Ampten en Commanderyen van de Ordre van St. Jan van Jerusalem, die in Duytslandt zijn; d'Abdissen van Esten en Elte, de Graven van Manderscheyd en Ritberg, Tremonne, vrye Rijckx-Stadt Dortmond; alle de Princen en Republijcken van Italien, en alle andere Vassalen van den Keyser en het Rijck, die in Italien zijn, met hare Koninckrijcken, Provintien, Territorien, Gerechtigheden en Toebehoren, Vassalen en Onderdanen.

De meeste swarigheyt wierdt gevonden over 't geene de Hartogh van Lotharingen raeckte/ als die men twijffelde of 't selve soude willen aennemen/ en derhalven verklaerden de Fransse Ambassadeurs op den 26 Maert: Dat indien den selven Hartog niet te gelijck en ratificeerde, enckel soo 't Tractaet lagh, dat dan de Coningh van Vranckrijck soude ontslagen zijn van de Conditien, die sijn Majesteyt in April 1658 ten sijne reguarde hadde gepresenteert, en sodanige

Conditien mogen stellen, als goet soude vinden. Waer op den 12 April/ en wederhant nochmaels den 18 daer aen/ de Keyserl. Ambassadeurs verklaerden: Dat sy dan oock ongehouden wilden zijn aen 't geene ten reguarde van gedachten Hartog in de Tractaten was gestipuleert.

Dit heeft eenige dagen de wisselinge van de Ratificatien opgehouden/ wesende de Fransse eer tot Nimwegen aengekomen als de Keyserse/ zijnde daer toe eerst van noden het goetvinden van de Rijkx-Vergadering/ die doenmaels tot Regensburgh te samen was/ en de voorsz. Vrede op den 23 Maert heeft geapprobeert/ niet tegenstaende dat sy vermeynden: Dat in de verhandelinge van de selve niet alsints na de Rijkx-Constitutien was gegaen, en dat de Conditien oock wel beter mochten geweest hebben. Maer de forme van Handelinge/ daer men in de geseyde Vergaderinge mede besig was geweest/ soude soo langsaem hebben gevallen/ dat'er niet van te verhopen was. De Leden baden vorder sijn Keyserl. Majesteyt: Dat voort sijn Vaderlijcke sorge wilde besteden, om de Vrede met de overige Vorsten des Rijckx, die noch in Oorlog waren, te bevorderen. En alsoo heeft sijn Keyserlijcke Majesteyt sijne Ratificatie op den 29 Maert geteeckent/ daer die van de Coningh van Vranckrijck den 26 February al onderschreven was/ en die van Sweden den 3 Maert/ en zijn alle de Ratificatien op den 29 April tot Nimwegen tegens malkanderen gewisselt.

Daegs daer na heeft den President Canon/ Minister en Plenipotentiaris van de Hartogh van Lotharingen/ een Protest overgelevert/ waer hy verklaerde: Dat alsoo de Conditien, die sijn Meester aengingen, onaennemelijck voor de selve waren, dat hy derhalven daer tegens protesteerde; en dat het geene van het 12 tot het 22 Articul in de Vredens-Tractaten was gestipuleert, hem niet aenging, noch eenige prejuditie konde geven.

Daer is ondertusschen noch seer veel moeyten geweest over d'Executie van 't Tractaet/ de Keyserse willende/ Dat de Fransse eerst souden voorgaen, en de Plaetsen en Landen quiteren, die haer by 't selve niet gecedeert waren. En weder de Fransse/ Dat de Keyserse haer in de Erf-Landen souden retireren. Werdende wederzijts redenen van 't gesustineerde gegeven. Maer eyndeling zijn Partyen op den 17 July daer over geaccordeert/ in maniere als hier na volgt.

Tractaet van Executie van de Vrede,

Tusschen hare Keyserlijcke en Alder-Christelijckste Majesteyten.

In den Naem van de Alderheyligste en ondeelbare Drieëenigheyt.

KEnnelijck zy alle en eenen iegelijck die 't behoren sal of magh, dat alsoo in het 27 Articul van het Vredens-Tractaet, op den 5 February laetstleden alhier gesloten, gemelt is, dat men Commissarissen van wederzyden soude nomineren, om over de Restitutie en Evacuatie der Plaetsen, de welcke volgens de Westfaelsse Vrede moeten werden gerestitueert, met malkander te accorderen: En gemerckt sijn Keyserl. Majesteyt door de Keurvorsten, Princen en Rijckx-Stenden versocht is sijne Troupen uyt het Rijck in sijne Rijcken en Erf-Landen

te doen vertrecken: dat mede om die reden van wegen sijn Keyserl. Majesteyt den Eerwaerdighsten en Alder-Doorl. en Excell. Heeren, de Heer Johan, Bisschop van Gurck, Furst des H. Roomssen Rijckx, en Raedt van Staet van sijn Keyserl. Majesteyt; en de Heer Theodorus Althetus Henricus van Straetman, Raedt van sijn Keyserl. Majesteyt in sijn Keyserlijcke Hof-Raedt: En van wegen sijn Alder-Christel. Majesteyt den seer Doorl. en Excell. Heeren Charles Colbert, Ridder, Marquis de Croissy, Ordinaris Raedt van de Raden van hoog-gem. sijne Majest. alle Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen, de welcke tot het voltoyen en sluyten van de Vrede hebben gecontribueert, met de Volmachten voorsien zijn: Soo is tusschen de gemelde Commissarissen van hare Keyserlijcke en Alder-Christel. Majesteyten, wegens de Restitutie en Evacuatie van de Plaetsen, en het te rug ontbieden der gem. Troupen, op de volgende wyse over-een-gekomen.

1. Den Keyser sal sijne Legers en Troupen uyt alle de Provintien van 't Rijck, de welcke volgens het Erf-Recht aen het Huys van Oostenrijck niet toebehoren, met den alder-eersten doen vertrecken, als namentlijck, uyt de Swabisse en Franckisse Kreytzen, als mede uyt de Keurvorstel. Kreytz van den Rijn en Opper-Rijn, mitsgaders uyt de Steden en Vestingen van Bon, Straetsburg, Offenburgh, Hoogberg, Landau, Kroon-Weyssenburg, die daer in gelegen zijn, en generalijck uyt alle de Plaetsen, de welcke noch door de Munsterse Vrede noch door die van Nimwegen aen sijn Keyserl. Majesteyt toebehoren; invoegen dat de gemelde Troupen voor den 10 Augusti, sonder eenig langer uytstel, in Bohemen en andre Erf-Landen sullen moeten zijn.

2. Den Alder-Christel. Coningh sal van gelijcken sijne Legers en Troupen met den alder-eersten uyt alle de Rijckx-Landen ter goeder trouwe te rugh ontbieden, en namentlijck, uyt d'Aerts-Bisdommen van Mentz, Trier, Ceulen, Palts, Luycker-landt, Gulicker-landt, en de Steden en Vestingen daer inne gelegen; als mede uyt gants Brisgow, en alle Plaetsen die aen 't Huys van Oostenrijck, volgens de Westfaelsse Vrede, toebehoren, uytgesondert het Casteel en Stadt van Fryburg met de 3 Dorpen van Lehn, Bezenhausen en Kirchzart, als zijnde aen Vranckrijck gecedeert, en generalijck van alle andere Plaetsen, de welcke noch door het Munstersse Tractaet noch door de Nimweegse Vrede aen sijn Alder-Christel. Majest. toebehoren; invoegen de gemelde Troupen voor den 10 Augusti, sonder eenig langer uytstel, in 't Coningrijck van Vranckrijck sullen moeten zijn: doch wat aengaet de 8 Plaetsen, waer van in het 26 Articul van 't Vredens-Tractaet werdt gemelt, sal het geene in 't gemelde Articul is geconvenieert, ter goeder trouwe werden nagekomen.

3. Oock sullen boven dien binnen de gem: termijn werden gerestitueert alle die gene die volgens het 24 Articul van de Vrede, alhier gesloten, uyt krachte van d'Amnestie, moeten werden weder-gegeven, en die het noch niet en zijn.

4. In het tegenwoordige Tractaet sullen alle de Plaetsen en Gerechtigheden als begrepen werden gehouden, schoon de selve daer inne niet en zijn gespecificeert, en die men gehouden is te restituëren, in wat plaets de selve souden mogen gelegen zijn: En soder na den verscheenen termijn noch eenige mochten zijn, die

die noch niet gerestitueert of geëvacueert waren, soo sal men de selve aenstonts, op het versoeck van de geinterresseerde Party, ter goeder trouwe evacuëren en restituëren in den staet soo als die ten tyde van't sluyten en tekenen van de Vrede zijn geweest, of wel 14 dagen na de gemelde onderteeckening, met de Archives, Documenten en andere saecken, als mede het Geschut, 't welck ten tyde van het innemen van dien, van de tekening of 14 dagen daer in sullen zijn geweest.

5. Wat aengaet de Landen, Gemeenschappen en Plaetsen, die de Contributien van de Vrede betaelt hebben, en noch Achterstallen schuldigh zijn, is men over-een-gekomen, dat daer van een redelijcke Liquidatie voor den 10 Augusti tusschen de Intendanten of Commissarissen ter eenre, en de Gedeputeerde der Princen of Staten der Plaetsen ter andere zyde, voor den 10 Augusti sal geschieden, en dat de Landen en Gemeenschappen, die het selve niet schuldigh zijn, of die volgens het 30 Articul van het Vredens-Tractaet, alhier gesloten, goede en suffisante cautie of Gyselaers voor de rest gestelt hebben, voor de Gemeenschappen die daer toe gehouden zijn, en 't selve echter weygeren, daer toe niet sullen mogen werden geconstringeert, schoon de selve van een Provintie zijn, of ten ware dat sy in solidum daer toe verbonden waren: Doch de Landen, Gemeenschappen en Plaetsen, die de gem. Verbintenisse sullen contraveniëren, sullen by Militaire Executie mogen werden geconstringeert by conditie te betalen, en soo veel als mogelijck sal zijn met authoriteyt van de Regeeringe van de schuldige Provintie; mits conditie nochtans, dat de Gemeenschappen alleen, de welcke de Contributien weygeren, of de Provintien die in solidum verbonden zijn, sullen werden geëxecuteert, sonder iemant anders te molesteren; en dat sodanig getal Soldaten, als men tot d'Executie nodig oordeelen sal, tot d'Executie sal werden gebruyckt, de welcke aenstonts na dat de Betalinge sal zijn geschiet, of de Cautie of Gyselaers gegeven, sullen werden te rug ontboden.

6. Men sal eerlang Commissarissen van wederzyden nomineren, de welcke het geconvenieerde in de 8 en 9 Articulen aen het Tractaet, aengaende de Schulden, Archives en andere Documenten, in de Stadt Fryburg gevonden, ter executie sullen stellen.

De Commissarissen van wederzyden respectivelijck, soo van den Keyser en het Rijck, als van den Alder-Christel. Coning, beloven, dat dese Conventie, de welcke tot de Vredens-Executie gemaeckt is, onverbreeckelijck sal werden geobserveert, en dat d'Executie der gem. Articulen, de welcke binnen de gementioneerde tijdt door ordre van hare Keyserlijcke en Alder-Christel. Majesteyten volgen sal, soo veel sal gelden als de Ratificatie van beyde de Partyen, soo dat tot een volkomen nakominge van de Vrede geen andere uytwisselinge van Ratificatie van noden sal zijn. t'Oirconde, en tot meerder kracht, hebben wy Commissarissen van den Keyser en van den Coning, dit Tractaet onderteeckent, en 't Zegel harer Wapenen daer by gestelt. Gedaen tot Nimwegen den 17 July 1679.

Was geteckent,

(L. S.) *Jan, Bisschop en Prins van Gurck.* (L. S.) *Colbert.*
(L. S.) *I. A. Henrick Straetman.*

Nu resteerde niet meer tot Nimwegen / om de Vrede generael te maecken / als die tusschen Spangie en Sweden / ende een Vredens- en Commercie-Tractaet tusschen 't selve Rijck van Sweden en desen Staet / 't welck al een wijl onder handen was geweest ; en van dese kant was getracht met die Kroon gelijck met Vranckrijck te sluyten / maer de Sweetse Ambassadeurs maeckten doe swarigheyt om 't selve te doen / vermits sy geen pretijse ordres / door belet van de passagie / die Denemarcken niet en wilde vergunnen / van haren Coning konden bekomen : maer over de Vrede met Spangie hoef de weynigh gehandelt te werden / alsoo Spangie en Sweden seer kleyne gemeenschap met malkanderen hebben ; boven dien was de Coning van Spangie begrepen in 't Tractaet met sijn Keyserl. Majesteyt gesloten / gelijck als Sweden van Vranckrijck / invoegen dat'er niet van noden was als een Declaratie van de Vrede op te stellen / die soo tot Madrid en Brussel als tot Stockholm en Riga soude werden gepubliceert / waer toe den Heere Jenkins / als Mediateur / een Voorslag aen de Sweden / en de Keyserse Ambassadeurs aen die van Spangie deden : En zijn Partyen eyndeling te samen geaccordeert de Publicatie te doen in volgende maniere / gelijck oock namaels gedaen is : het Formulier van 't selve luyde aldus.

Formulier van de Declaratie van de Vrede, gedaen tusschen Spangie en Sweden.

KAREL, by der gratie Godts Coning van Spangie, &c. Allen den genen, &c. Alsoo de Declaratie van Oorlogh zedert eenige Jaren tusschen ons en den Grootmachtigsten Prins, den Heer KAREL, &c. Coning van Sweden, &c. voorgevallen, tegenwoordigh gereeckent werdt als of'er geen geweest en hadde, en insonderheyt zedert den dagh dat wy geconsenteert hebben, dat hoog-gemelde Coning van Sweden in de Vrede, tot Nimwegen gesloten, en zedert geratificeert, soude werden begrepen, gelijck hy oock in der daed daer inne begrepen en geinsereert is. En reciproquelijck, zedert dat hoog-gemelde Coning heeft geconsenteert, dat wy in de Vrede, onlangs met den Keyser en het Rijck tot Nimwegen gemaeckt en gesloten, en vervolgens geratificeert, soude werden begrepen, gelijck wy in der daed weten daer inne begrepen en geinsereert geweest te zijn.

Wyders, alsoo den Doorluchtigsten en Grootmachtigsten Prins en Heer KAREL de II. Coning van Groot-Brittangie, &c. als Mediateur tusschen ons en hoog-gem. Coning van Sweden aengenomen, gelijck hy sulckx oock is tusschen alle de Princen, die in desen Oorlog zijn geinteresseert, na dat hy sijne sorge en vlijt verscheyde Jaren achter een aengewent heeft, om het Christen Europa tot Vrede te brengen, op heden ongemeene pogingen als Mediateur in 't werck stelt, om de laetste hant aen de Vrede tusschen ons en hoog-gem. Coning van Sweden ten fine en conclusie, daer inne gemelt, te leggen : En nadien wy geraden en self nodig geoordeelt hebben, aen alle die geene die 't behoort van wederzyden, te doen weten, dat de oude Vrede en Vrientschap tusschen ons en de Coning van Sweden jegenwoordig herstelt en t'eenemael geconfirmeert is.

Na dat wy verseeckert zijn, dat de bewegende oorsaeck van die Vrede en Vrientschap, de welcke namaels vernieuwt en overvloediger geconfirmeert moet werden, en die door hoog-gemelde Coning Mediateur is geproponeert, aen hoog-gem. Coning van Sweden

soo wel als aen ons wel-gevalt, en dat men door toe-doen van den Mediateur van den inhout deser Declaratie en Conclusie, mitsgaders van de Plaetsen en Dagen dat men de Publicatie daer van bequamelijck kan doen, over-een-gekomen is.

Soo besluyten, ordonneren en verklaren wy, dat de Christelijcke, oprechte en sincere Vrede, tusschen ons en hooggem. Coning van Sweden en sijn Koninckrijck, en respectivelijck tusschen onse Erven en Successeurs, onse Koninckrijcken, Provintien en Domeynen, soo volkomentlijck vernieuwt, herstelt en geconfirmeert is, als of'er noyt Oorlogh of Hostiliteyten tusschen ons of onse Onderdanen en hoog-gemelde Coning en sijn Onderdanen geweest was, en willen en belasten, dat de gemelde Vrede vast, onverbreeckelijck en eeuwig-durende sal zijn.

Item belasten en beveelen wy absolutelijck aen alle onse Onderdanen, Vassalen en Inwoonders, van wat conditie de selve mogen zijn, dat'er geen meerder hostiliteyten, haet of vyantschap tusschen haer en de Onderdanen, Vassalen en Inwoonders van den Coning en Koninckrijck van Sweden sal wesen.

Insgelijckx casseren en revoceren wy, uyt krachte deses, alderhande Represalien, en self alle Commissien van Marsch en Contra-marsch, de welcke tegens d'Onderdanen en Inwoonders van hoogst-gem. Coning van Sweden, voor of na den Oorlog, souden mogen gegeven zijn.

Gelijck wy mede verklaren, dat al het gene, op wat plaets en op wat wyse het soude mogen wesen, 't zy voor of na den Oorlog, ondernomen is, mitsgaders alle Actien en Processen, die daer uyt ontstaen zijn, of noch souden mogen ontstaen, uyt krachte deses t'eenemael afgeschaft en gedempt sullen zijn, in sulcker voegen, dat niemant uyt oorsaeck van de voorgaende Hostiliteyten, of onder hoedanig ander pretext het soude mogen wesen, eenig overlast, 't zy by wegen van rechten of van feytelijckheyt, aen d'Onderdanen van hoog-gem. Coning van Sweden, 't zy in hare Personen of Goederen, tegens hare securiteyt of Privilegien, sal mogen plegen, of gedogen gepleegt te werden.

En of het gebeurde dat eenigh Schip, Goederen of Koopmanschappen aen d'Onderdanen van hoog-gemelde Coning van Sweden zedert den 17 September, zijnde den Dagh als wanneer men gestipuleert heeft, in hoedanig gedeelte des Werelts het soude mogen zijn, ter Zee afgenomen waren, en dat de gemelde Goederen noch in handen van onse Onderdanen mochten zijn, soo willen en belasten wy, dat alle en iegelijck de gemelde Goederen aen de Eygenaers, sonder exceptie en uytstel, in den selven staet en soo volkomen als de selve ten tyde van 't nemen zijn geweest, sullen werden gerestitueert.

Eyndelijck belasten en beveelen wy aen alle Commandanten van onse Steden, Plaetsen en Wapenen, gelijck mede aen onse Magistraten en Officiers, en generalijck aen alle de geene die ons getrouwigheyt en gehoorsaemheyt schuldig zijn, de Orders, hier boven gegeven, stiptelijck na te komen en in 't werck te stellen, mitsgaders aen d'andere te doen nakomen, op poene van onse indignatie. Des t'oirconde hebben wy dese met ons eygene Hant onderteeckent, en met ons Koninckliijck Zegel doen zegelen, om vervolgens te werden gepubliceert. In den Jare der Genade 1679.

In het Tractaet tusschen Sweden en desen Staet was eenige swarigheyt gemaeckt / soo over de vryheyt in de Commercie en Navigatie / als over de restitutie van de Schepen / by de Sweden genomen; maer eyndeling is alles afgedaen tot Nimwegen / en op den 12 October deses Jaers soo wel het Tractaet

taet van Vrede als Commercie geteyckent: doch de Ratificatien zijn terwijl ick dit schrijve/ voor soo veel men naricht heeft/ noch niet gewisselt/ maer staet alle dagen te geschieden: de beyde Tractaten zijn van desen inhout.

VREDENS-TRACTAET

Tusschen de Coning van Sweden en de Heeren Staten Generael,

Gemaeckt en gesllooten tot Nimwegen den $\frac{2}{12}$ October des Jaers 1679.

In den Naem van d' Alderheyligste en ondeelbare Drievuldigheyt.

ALlen den genen die 't behoort of behoren sal konnen, zy kennelijk, dat alsoo het vuur des Oorlogs, 't welck over Europa versp reyt is, mede ingewickelt heeft den Alder-Doorl. en Grootmachtigsten Prins en Heer, Heer KAREL, Coning van Sweden, der Gotten en Wenden, Grootvorst van Finlandt, Hartog van Schoonen, Esten, Lijflandt, Carelien, Bremen, Verden, Stettijn, Pomeren, Cassuben en Wenden, Prins van Rugen, Heer van Ingermanlandt, en Paltzgraef aen den Rijn, Hartog van Beyeren, Gulick, Kleef en Bergen, en de Hooge en Mogende Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, de welcke (hoewel Vyanden gedurende desen Oorlog) echter altoos behouden hebben een oprechte genegentheyt, om elckander haer eerste vriendtschap weder te geven, en een volkomene vryheyt van de Commercie en Navigatie voor hare Onderdanen te continuëren: Waer door eyndelijck gebeurt is, dat die goede dispositien, gesecondeert door de krachtige officien en de Mediatie van den Alder-Doorl. en Grootmachtigsten Prins KAREL de II. Coning van Groot-Brittangie, alle de Princen, die in desen tegenwoordigen Oorlog zijn geinteresseert, soo verre gebracht hebben, dat de selve hebben geconsenteert, dat Nimwegen tot een Plaets van Vrede-handeling soude werden gekoren: Om waer toe te komen, sijn Koninckl. Majesteyt van Sweden tot sijne Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen heeft genomineert hare Excell. de Heeren Benedictus Oxenstierna, Grave van Korsholm en Waza, Vryheer van Mohrby en Lindholm, Heer van Kapuria en Kattila, Raedt des Conings, President van d'Opperste Vierschaer, en Intendant van de Justitie in Ingermanlandt en Kexholm; en Jan Paulin Olivenkrans, Heer van Ulf hal en Hofmanstorp, Raedt van de Cancelery, Secretaris van Staet, en Ordinaris Rechter van het Territorium van Widboe: En de hooggem. Heeren Staten Generael hare Excell. de Heeren Hieronimus van Beverningh, Heer van Teylingen, Curateur van d'Universiteyt tot Leyden, voor desen Raedt en Thesaurier Generael der Vereenigde Nederlanden; en Willem van Haren, Grietman van de Bilt, en Gedeputeerden in hare Vergaderinge van wegen de Staten van Hollandt en Vrieslandt: welcke Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen behoorlijck onderrecht zijnde van de goede intentien van hare Meesters, na een wederzydige communicatie der Volmachten, ter eeren Godes en van 't gantsche Christenrijck wegens de Conditien van Vrede en Vrientschap over-een-gekomen zijn als volgt.

1. Daer sal in 't toekomende tusschen sijn Sweedse Majesteyt en sijne Succes-

seurs Coningen van Sweden en het gemelde Koninckrijck, mitsgaders desselfs Domeynen en Provintien, binnen of buyten 't Rijck gelegen, ter eenre, en de Hoog Mog. Heeren de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden ter andere zyde, een oprechte, onverbreeckelijcke en eeuwige Vrede wesen, en sullen vervolgens ophouden en achter-blyven alle Acten van Hostiliteyt, hoedanigh die souden mogen zijn, tusschen hoog-gem. Heer Coning en de hoog-gem. Heeren Staten, soo te Water als te Landt, in alle hare Koninckrijcken, Landen, Staten, Provintien en Heerlijckheden, en voor alle hare Onderdanen en Inwoonders, van wat qualiteyt of conditie de selve mogen zijn, sonder exceptie van Plaetsen of Personen.

2. Daer sal van wederzyden wesen een eeuwige vergetenheyt of Amnestie van al 't geene voor desen gedaen is, in wat maniere en op wat plaetse de Hostiliteyten souden mogen gepleegt zijn, in sulcker voegen, dat wegen ietwes van diergelijcke saecken, of onder hoedanig ander pretext het soude mogen wesen, aen d'een of d'ander eenige Acte van Hostiliteyt of overlast, 't zy by wegen van rechten of van feytelijckheyt, sal werden aengedaen, of gedogen aengedaen te werden, en dat alle en iegelijck Onderdaen van beyde Partyen de selve Amnestie sullen genieten.

3. Daer sal voortaen tusschen hoogh-gem. Heer Coning en de hoog-gemelde Heeren Staten Generael een waere, oprechte, getrouwe ende wederzydige Vriendtschap en goede Correspondentie, soo te Water als te Lant, in en over alles wesen, soo dat d'eene Party niet en sal gedogen dat aen d'andere, directelijck of indirectelijck, door sig of door andere, eenige schade of overlast aengedaen werde. En sal geen Alliantie contrarie dese Vrede met des anders Vyanden mogen aengaen, of door sigh of andere ietwes doen, 't welck aen de welstant van den Staet soude prejudicieren, maer sal daer tegen d'een des anders voordeel, eere en voorspoet by alle mogelijcke middelen en by alle voorvallen en gelegentheden, soo veel als mogelijck is, trachten te bevorderen en te procureren.

4. En om de gem. Vriendtschap soo veel te meer te bevestigen en te vermeerderen, sal men de Tractaten de welcke in de Jaren 1640, 1645, 1656 en 1667 tusschen hoog-gem. sijne Majesteyt en de Staten Generael gemaeckt zijn, vernieuwen, in sulcker voegen, dat de selve in hare eerste kracht en vigeur sullen werden herstelt, uytgesondert het gene de Commercie en Navigatie aengaet, waer over men in 't bysonder in dit tegenwoordige over-een-gekomen is.

5. Sal geen van de contracterende Partyen tot prejuditie van den anderen geen Verbont, Tractaet of Negotiatie aengaen, maer sal sigh van diergelijcke saecken onthouden, en gehouden zijn al het gene de selve van eenige quade practijcken, die tegens d'andere soude mogen werden ondernomen, sal komen te verstaen, getrouwelijck te ontdecken en te kennen geven.

6. De Gevangens sullen van wederzyden sonder Rantsoen werden los gelaten.

7. Hoogh-gem. sijne Majesteyt belooft en presenteert de Pretentien der Hollandse Inwoonders voor een iegelijck van haer in 't geheel te voldoen; en sal tot dien eynde aenstonts na de Ratificatie Commissarissen nomineren, om de gem. Pretentien t'examineren, in sulcker voegen, dat die gene die liquide en evident sullen

sullen wesen, geen ander exame onderworpen suilen zijn; mits conditie, dat de selve gehouden sullen zijn binnen den tijdt van 7 Weecken met de Eygenaers, of actie hebbende, over de middelen, om de gem. Pretentien promptelijck te voldoen, te accorderen: doch aengaende die gene, die soo liquide niet en sullen zijn, sullen de gem. Commissarissen gehouden zijn binnen 3 of 4 Maenden te liquideren, te reeckenen van den dagh van de Commissie, de Revisie daer van te doen, de Reeckeninge te examineren, en die van yder Somme, daer geen meerder swarigheyt in sal steecken, met de Eygenaers der gem. Pretentien te effenen en sluyten. Wyders sal den Minister van hooggemelde Heeren Staten Generael, residerende in 't Hof van Sweden, by de gem. Liquidatie en Conventie van wegen de gem. Inwoonders der Vereenigde Nederlanden mogen assisteren, sullende al het gene met die precautien van wederzyden gedaen en gesloten sal zijn, sijn effect sonder eenige exceptie of uytstel sorteren. Oock sal hoog-gem. sijne Majesteyt te wege brengen, dat de Onderdanen van de Heeren Staten Generael, de welcke by gewesen Vonnis sullen konnen bewysen, dat haer ietwes van de Onderdanen van sijne Majesteyt komt, aenstonts na de Ratificatie van dit Tractaet sullen werden geholpen, in sulcker voegen, dat de executie van de geadjusteerde saeck 2 Maenden na de eerste reys dat de selve sal zijn versocht, t'eenemael nagekomen en ter executie gestelt sal zijn.

8. En alsoo sijn Majesteyt en de Heeren Staten Generael de krachtige officien, die de Coning van Groot-Brittangie door sijnen goeden raedt en advys, tot welstant van de gemeene saeck, heeft gecontribueert, danckelijck erkennen, soo is't er van wederzyden geaccordeert, dat hooggem. Coning met alle sijne Koninckrijcken in dit Tractaet, in de beste forme doenlijck, sal zijn begrepen, en dat om de nakominge van het gem. Tractaet door een speciale guarantie van sijnent wegen soo veel te meer te versekeren.

9. Oock sullen van wegen hooggem. Coning van Sweden den Alder-Christel. Coning en de Hartog van Holsteyn-Gottorp in dit tegenwoordige Vredens-Tractaet werden begrepen, mitsgaders den Keyser en de Keurvorsten van 't Rijck, en daer nevens alle en iegelijcke Princen en Staten, die in de Vrede, die met haer gemaeckt is, begrepen zijn; en wyders de Hanzee-Steden, en insonderheyt Lubeck en Hamburg; als mede eyndelijck (soo sy willen) den Coning en de Republijck van Polen, en alle andere Coningen, Princen, Staten, Steden en particuliere Personen, aen wie sijn Majesteyt, op het versoeck hem dien aengaende binnen den tijdt van 6 Maenden door de selve te doen, van sijnent wegen toestaen sal in dit Tractaet te werden begrepen.

10. En van wegen de Heeren Staten Generael, den Keyser, den Alder-Christel. Coning, de Keurvorsten van Mentz, Trier, Brandenburg, de Hartog van Lotthalingen, de Bisschop van Paderborn en Munster, de Hartog van Nieuburg, de Hartogen van Bruynswijck-Lunenburg, Osnabrugge, Cell, Wolffenbuttel, en alle andere Coningen, Keurvorsten en Princen met de Staten Generael geallieert, de welcke in dit tegenwoordige Vredens-Tractaet, met de Coning van Sweden gesloten, sullen willen begrepen zijn; gelijck mede de Republijck der Switsers

 en

en hare Geallieerde, de Furst van Oost-Vrieslandt, de Steden Lubeck, Bremen en Embden, en alle andere Staten, Steden en particuliere Personen, aen wie de Heeren Staten Generael, op het versoeck 't welck haer dien aengaende binnen de tijdt van 6 Maenden sal werden gedaen.

11. Het tegenwoordige Tractaet sal door hooggem. Heer Coning en de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden werden geratificeert en geapprobeert, en sullen de Brieven van Ratificatie van d'een en d'ander in goede en behoorlijcke forme, binnen den tijdt van 6 Weecken, of eerder, soo het wesen kan, te reeckenen van den dagh van de teeckening, tot Stockholm werden overgelevert, en van wederzyden behoorlijck uytgewisselt: Oock sal de Publicatie van dese Vrede, na de distantie der Plaetsen, in alle de Landen, Toebehoren en Dependentien van d'een en d'ander met den alder-eersten geschieden, en sal sijn volkomen effect in en over alles zedert den dagh van de Signature hebben.

Des ten oirconde hebben wy gemelde Ambassadeurs van sijne Majesteyt en de Heeren Staten Generael, uyt krachte van onse respective Volmachten, dese met onse Handen onderteeckent, en de Signetten onser Wapenen daer by doen stellen.

Tot Nimwegen den 2. 12 October 1679.

Was getekent,

(L. S.) *Benedictus Oxenstierna.* (L. S.) *Hieronimus van Beverning.*
(L. S.) *J. Paulin Olivenkrans.* (L. S.) *Willem van Haren.*

SEPARATE ARTICULEN tot het VREDENS-TRACTAET.

ALsoo de vryheyt van de Navigatie en Commercie tusschen sijn Sweedse Majesteyt en de Hooge en Mogende Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden by een particulier Accoort, selfs gedurende den Oorlogh (die nu door Godts genade geluckig is ter neder geleyt) gesloten, vast gestelt is; en door dien het gem. Accoort soo naukeurig niet heeft konnen werden nagekomen, of 't lot van den gem. Oorlog heeft wel eenige schade wegens de Schepen en Koopmanschappen, die van wederzyden genomen zijn, na sigh gelaten, 't welck billijcklijck en spoedig behoorde te werden gerepareert: Derhalven soo zijn d'Ambassadeurs van d'een en d'ander over-een-gekomen, dat de Schepen en Goederen die alsoo genomen en opgebracht zijn, met den alder-eersten, soo 't mogelijck is, sullen werden gerestitueert, of soo niet, dat men de rechte waerdy van dien met het ordinaris Interest binnen den tijdt van 2 of 3 Maenden, te reeckenen van den Dagh van de Ratificatie, in gereeden Gelde sal betalen.

2. En alsoo de hoog-gem. Heeren Staten Generael expresselijck versocht hebben, dat de 7 volgende Schepen souden werden gerestitueert, namentlijck, de Mouthaen, de Buys, de Hoop, de St. Jacob, de Witte Roos, de Boodschap Maria en 't Nieuwe Heeren-Logement, waer van de 3 eerste door Kapers, met Sweedse Commissie varende, genomen, en by Sententie aen de Nemers toegewesen, en de 4 andere door ordre van Vranckrijck verovert en tot Calmar opgebracht zijn, alwaer de selve ontfangen en tot profijt van de Fransse verkocht zijn: Soo is men dien

dien aengaende over-een-gekomen, dat sijn Sweedse Majesteyt, op het versoeck van die gene die daer by zijn geinteresseert, de Sententien, over de 3 eerste Schepen gegaen, in sijn Raedt sal doen komen, en dat men de selve sal revideren, met last, om recht op de Bewysen en Instructien, die men op nieuw binnen den tijdt van 2 Maenden, te reeckenen van den Dagh van het versoeck door de Eysschers gedaen, sal produceren, na behoren te doen: En aengaende de 4 andere, alsoo de saeck soo klaer niet en leyt, of men heeft oorsaeck om daer aen te twijffelen, soo heeft men goet gevonden, dat Different aen andere Rechters te stellen, om daer over op nieuw na haer beste kennisse recht te spreecken. Derhalven is men geaccordeert, dat binnen den tijdt van 7 Weecken, te reeckenen van den Dagh van de Ratificatie van dit Tractaet, een of meer Arbiters, soo van wegen sijne gemelde Majesteyt als van de Heeren Staten Generael, sullen werden genomineert, welcke Arbiters, na Partyen gehoort te hebben, sorge sullen dragen, om een eynde van de saeck binnen 2 Maenden, te reeckenen van den Dagh van de Nominatie, 't zy in der minne of by forme van Rechten, te maecken, in sulcker voegen, dat het gene op een van beyde dese wysen sal zijn gesloten, sijn effect sonder eenige reserve of uytstel sal sorteren.

En sullen dese Separate Articulen de selve kracht en vigeur hebben al of de selve in het Tractaet self waren geinsereert, en sullen oock op de selve wyse, tijdt en plaetse werden geratificeert. Des ten oirconde en tot meerder seeckerheyt hebben d'Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van d'een en d'ander de tegenwoordige Separate Articulen ondertekent, en met de Cachetten van hare Wapenen bezegelt. Tot Nimwegen den 2. 12 October 1679.

Was getekent

(L. S.) *Benedictus Oxenstierna.* (L. S.) *Hieronimus van Beverning.*
(L. S.) *J. Paulin Olivenkrans.* (L. S.) *Willem van Haren.*

Tractaet van Commercie, Navigatie en Marine,

Gemaeckt en gesloten tot Nimwegen den 2/12 October 1679, tusschen d'Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijn Sweedse Majesteyt ter eenre, en de Ambassadeurs ende Plenipotentiarissen van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden ter andere zyde.

ZY kennelijck allen en een ygelijck dien 't behoort of sal konnen behoren, dat tusschen den Alder-Doorl. en Grootmagtigsten Prins en Heer, Heer KAREL, Coning der Sweden, Gotten en Wenden, Grootvorst van Finlandt, Esten, Lijflandt, Carelen, Bremen, Verden en Stettijn, van Pomeren, Cassuben en Wenden, Prins van Rugen, Heer van Ingermanlandt en Wismar, Paltzgraef aen den Rijn, Hartog van Beyeren, Gulick, Kleef en Bergen, en de Kinderen en Successeurs van sijn Koninckl. Majesteyt en 't Koninckrijck Sweden, en hare Provintien en Domeynen, gelegen binnen of buyten 't Rijck, ter eenre: en de Hooge en Mogende Heeren de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden ter andere

dere zyde, een oprechte en eeuwig-durende Vrede op heden gemaeckt en geteeckent is, en dat een ware en getrouwe Vriendtschap tusschen henlieden herstelt is, alle Haet en Vyandschap, ter oorsaecke van het gene tot noch toe is voorgevallen, van wederzyden verbannen zijnde; in sulcker voegen, dat een yder van haer voortaen gehouden sal zijn des anders belang, eere en welstant, soo veel in hen is, te bevorderen: weshalven sijn Koninckl. Majesteyt seer ter herten nemende de geseyde Vrede en Vriendtschap te bevestigen, en de Heeren Staten Generael meenende, dat sulckx niet veyliger kan geschieden, als met de wederzijts Onderdanen, door de vryheyt van Commercie en Reglementen, de welcke den Handel tusschen haer, soo te Water als te Landt, onderhouden, te vereenigen, op dat dien uytterlijcken en wederzydigen Handel soude mogen dienen om de knoop en vereeniging van hare Gemoederen te vermeerderen, soo hebben sy vast gestelt, om wegens de gemelde nodige Reglementen over een te komen, om de Negotie en Navigatie gesamentlijck te onderhouden: En heeft d'een en d'ander Party in die consideratie aen hare Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen tot dit Vredens-Tractaet belast, te weten, van sijn Koninckl. Majesteyt van Sweden aen hare Excell. de Heeren Benedictus Oxenstierna, Grave van Korsholm en Waza, Vryheer van Mörby en Lindholm, Heer van Kapurien en Katila, Raedt van sijne geheyligde Koninckl. Majesteyt, President in de Groote Vierschaer van Wismar, en Opperste Wetgever van Ingermanlandt en Kexholm; en aen de Heer Jan Paulin Olivenkrans, Heer van Ulfhal en Hofmanstorp, Raet van sijn geheyligde Koninckl. Majesteyt, Secretaris van de Cancelery en Staet, Ordinaris Rechter van 't Landtschap van Widboe: En van wegen de Heeren Staten Generael aen hare Excell. de Heeren Hieronimus van Beverning, Heer van Teylingen, Curateur van d'Universiteyt tot Leyden, voor desen Raedt en Thesaurier Generael der Vereenigde Nederlanden; en aen Willem van Haren, Grietman van de Bild, Gedeputeerden ter Generaliteyt van wegen de Heeren Staten van Hollandt en Vrieslandt: de welcke, na dat sy hare Volmachten van wederzyden hadden gecommuniceert, en aengaende de Navigatie en Commercie met malkander geconfereert, eendrachtelijck over de volgende Articulen zijn over-een-gekomen.

1. Dat het fondament en grontvest van dit Tractaet sal zijn een volkomen vryheyt in 't stuck van de Negotie en Navigatie door alle Koninckrijcken, Staten, Domeynen en Provintien, die sijn geheyligde Koninckl. Majesteyt van Sweden en de Hooge en Mogende Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden in Europa besitten, en dat ten opsichte van alderhande Koopmanschappen, voor soo veel als dese onderlinge en absolute vryheyt in de volgende Articulen niet gelimiteert noch bepaelt zijn.

2. En op dat de Commercie en Vriendtschap na desen veyligh en vry van hindernisse en molest tusschen d'Onderdanen en Inwoonders der hooggem. Partyen magh zijn, is'er besloten en vast-gestelt, dat ingevalle daer eenigh misverstant, rupture of interruptie van Vriendtschap tusschen sijn Koninckl. Majesteyt, het Koninckrijck Sweden en hoog-gem. Staten Generael der Vereenigde Nederlanden ('t welck Godt verhoede) quam voor te vallen, sal het 9 Maenden na de geseyde

seyde Rupture aen de gemelde Onderdanen en Inwoonders van wederzyden vry staen sig met hare Goederen en Middelen te begeven daer het haer goet duncken sal, als mede hare roerende en onroerende Goederen met een volkomen vryheyt te verkopen en te veraliëneren, sonder dat men hare Personen of Goederen gedurende dien geheelen tijdt sal mogen arresteren of bekommeren.

3. Dat de Onderdanen en Inwoonders van hoogh-gem. sijne Majesteyt en de hoog-gem. Staten Generael voortaen gene violentien of Hostiliteyten, te Water of te Lant, op de Rivieren, Reeden of soete Wateren, onder wat pretext het soude mogen wesen, tegens malkander sullen plegen; in sulcker voegen, dat d'Onderdanen van sijn Koninckl. Majesteyt gene Commissien of Instructien tot particuliere Armatures, of Brieven van Repressalien der Princen en Staten, dat Vyanden van haer Hoog Mog. zijn, sullen mogen nemen, noch oock de gem. Inwoonders of Onderdanen van de Heeren Staten Generael, uyt krachte van sodanige Commissien of Brieven van Repressalien, beschadigen of hinderen, of daer mede in Zee lopen, op poene van als Zee-Rovers te werden vervolgt en gestraft; 't welck mede door d'Onderdanen der Vereenigde Nederlanden, ten opsichte van sijne Majesteyts Onderdanen, reciproquelijck sal werden geobserveert. En sullen tot dien eynde t'elckens, als sulckx van wederzyden in de Landen van sijne Majesteyt en de Vereenigde Nederlanden resorterende, sal werden versocht, seer expresse en precise Placcaten werden gepubliceert en vernieuwt, inhoudende Verbod van sigh van sodanige Commissien of Brieven van Repressalien in eenigerhande wyse te bedienen, op de boven-genoemde poene, de welcke strengelijck tegen de Contraventeurs sal werden in 't werck gestelt, behalven de volkomene en geheele restitutie, waer aen sy-luyden omtrent die gene die sy eenige schade sullen hebben toegebracht, sullen gehouden zijn.

4. Alle Brieven van Repressalien die voor desen, om hoedanige oorsaeck souden mogen zijn verleent, sullen voor nul werden verklaert, en sal geen van de selve door een der geseyde Geallieerde, tot nadeel van des anders Onderdanen, na desen mogen werden uytgegeven, ten ware alleen in cas van een notoire verweygering van Justitie, de welcke niet voor bewesen sal werden gehouden, voor en aleer het Request van die gene, die de gem. Repressalien versoeckt, aen den Minister, die van den Staet, tegens welckers Onderdanen de selve versocht werden, in loco bevint, sal zijn gecommuniceert, op dat hy sigh binnen den tijt van 4 Maenden, of oock wel eer, soo 't mogelijck is, sigh wegens 't contrarie kan informeren, of het behoorlijck recht te procureren.

5. Sullen mede de particuliere Onderdanen van sijne Majesteyt in geen Actie of Arrest aengaende hare Personen of Goederen wegens ietwes dat sijn Majesteyt soude mogen schuldig zijn, mogen werden gestelt; gelijck mede niet de particuliere Onderdanen van haer Hoog Mog. wegens publijcke Schulden van de gem. Heeren Staten.

6. De Onderdanen en Inwoonders van sijn Majesteyt en van haer Hoog Mog. sullen met malkander in alle goede Vriendtschap en Correspondentie leven, converseren en frequenteren: Oock sullen de vryheyt van Commercie en van Na-

vigatie in Europa en alle de Limiten van elckanders Landen onderling gaderen, en dat van alderhande Goederen en Koopmanschappen, welckers Commercie en Transport niet generalijck aen alle, soo Onderdanen als Vreemdelingen, by de Wetten en Ordonnantien van wederzijts Staten verboden is.

7. En sullen tot dien eynde d'Onderdanen van sijne Majesteyt, en die van de Heeren Staten Generael, de Landen, Steden, Havenen, Plaetsen en Rivieren van d'een en d'ander Staet met hare Schepen en Coopmanschappen vry en onbeschroomt mogen frequenteren, alderhande Goederen, waer van den in- uyt- en vervoer, uyt krachte van 't voorgaende Articul, niet verboden sal zijn, derwaerts brengen en verhandelen, sonder dat de gem. wederzydige Vryheyt door eenige Privilegie, Octroy ofte bysondere Vergunninge, sal mogen werden afgesneden, bepaelt of andersints gealtereert, en sonder dat het aen d'een of d'ander geoorloft sal zijn eenige Vrydommen, Gunsten, vrywillige Giften ofte andere Voordelen aen hare Onderdanen boven die van d'andere te vergunnen ofte toe te staen; alles nochtans behoudens de Rechten en Privilegien der Steden en Havenen: En sullen dienshalven alderhande beswaernissen en ongelijckheden, die by Constitutie, Resolutie ofte gewoonte, zedert 't Jaer 1656, om die wederzydige vryheyt in te binden ofte te besnoeyen, bevonden sullen werden ingevoert te zijn, gantschelijk ophouden: En insonderheyt sal het aen d'Onderdanen van haer Hoog Mog:, die sig onder 't Gebiet van sijn Coningl: Majesteyt van Sweden sullen bevinden, t'allen tyden en op alle uren geoorloft zijn Zout, Hop, Haring en alderhande Waren in Kelders of Packhuysen te mogen houden, en de selve te koop veylen, mits dat d'Onderdanen van wederzyden gehouden sullen zijn de Tollen en Belastingen, in- uyt-gaende en andere Rechten, die door sijn Coningl: Majesteyt of de Heeren Staten Generael, yder in sijne Landen en Steden, opgestelt zijn, of noch opgestelt souden mogen werden, stiptelijck te betalen: En op dat de gem. Betalinge van wederzyde voortaen op een vasten voet soude mogen geschieden, soo is'er besloten en vast gestelt, dat de gem. Onderdanen van wederzyden niet gehouden sullen zijn grooter of andere Rechten, Belastingen, Gabellen, of hoedanige Impositien op der selver Personen, Goederen, Coopmanschappen, Schepen ofte Vrachten, 't zy in 't inkomen of uytgaen, ofte met eenige distinctie van Munt, directelijck noch indirectelijck, onder wat naem, titul of pretext het soude mogen wesen, in 't toekomende te betalen, als die gene, die door de eygene en natuurlijcke Onderdanen van d'een en d'ander sullen werden betaelt. Sal mede aen geen van beyde de Partyen geoorloft zijn eenige Beneficien, Immuniteyten, vrywillige Giften of Prerogativen, tot nadeel van dese wederzydige vryheyt en van d'Onderdanen van d'ander Staet, aen sijne Onderdanen te vergunnen: En sullen tot dien eynde ophouden alle ende ygelijcke Tollen en Belastingen, die zedert 't Jaer 1656 tot Riga, Revel en andere Depentien van Sweden in de Oost-Zee op de Hollandse Schepen, schoon de selve geen Lading in hadden, en daer de Sweedse Schepen vry van waren, zijn opgestelt: En also by de Tol-Ordonnantie van den achtsten December 1645 eenige ongelijckheyt op de Schepen met Goederen geladen, met onderscheyt tusschen de Sweedse Oorlog- en Koopvaerdy- en d'uytheemsse Schepen

pen te maecken, in Sweden ingevoert is, soo is men over-een gekomen, dat voortaen in Esten, Lijflant, Ingermanlant, de Pomerse en Meckelenburgse Havenen, mitsgaders alle de Landen en Steden onder sijn Coningl: Majesteyt behorende, of die na desen daer onder sullen komen, (uytgesondert alleen de Coningrijcken van Sweden en Finlant) geen onderscheyt meer tusschen de Schepen van sijn Coningl: Majests. Onderdanen en d'Inwoonders der Vereenigde Nederlandē meer sal zijn; in sulcker voegen, dat geene Inwoonders der Vereenigde Nederlanden gehouden sullen zijn eenige andere of grooter Rechten voor de Goederen of Coopmanschappen, die sy met hare Schepen op den Sweedsen Bodem voeren, of van daer weder mede nemen, als de eygene en natuurlijcke Onderdanen van Sweden, te betalen. En aengaende 't Coningrijck van Sweden en 't Groot-Hartogdom van Finlant, sal 't onderscheyt tusschen de gem. Schepen, ten opsichte van de Betalinge der Tollen voor de Goederen en Coopmanschappen, subsisteren en sodanig zijn, als is mede brengende de Taxatie, die in den Jare 1668 is gedruckt en gepubliceert, uytgesondert alleen dese 5 soorten van Goederen, namentlijck, het Hout, 't Graen, Pick, Teer en Assche, omtrent welckers verhandeling men, ten opsichte van de Coopvaerdy-schepen, den inhout van de Taxatie van 't Jaer 1659 in acht sal nemen; in sulcker voegen, dat men geensints daer op sal sien, of de Goederen aen d'Onderdanen van sijn Majesteyt of van de Heeren Staten Generael toebehoren, also 't gem. onderscheyt alleen in de Schepen sal bestaen: oock sal 't selve niet verder als de gem. Taxatien, te weten op de 5 soorten van Goederen, hier voren gemelt, boven de Tax van 't Jaer 1659, en op alle de rest, boven de Tax van 't Jaer 1668, mogen werden geëxtendeert: En ingevalle zedert die tijdt eenige nieuwe Belastingen op de gem. Schepen of Goederen mochten zijn gestelt, of hier namaels gestelt wierden, soo sal men sodanige gelijckheyt daer omtrent observeren, dat het gem. onderscheyt daer door noyt grooter sal mogen werden, en dat alle de veranderingen, de welcke ten opsichte van de Goederen en Koopmanschappen sullen werden gedaen, tusschen de Sweden en de Vereenigde Nederlanders egael sullen zijn. En op dat blijcken moge, hoe veel yder voor sijne Goederen en Koopmanschappen, namentlijck, die geene, die hy soo na Sweden en Finlant, als andere Sweedse Provintien, en de Landen van haer Hoog Mog: sal voeren, of van daer weder mede nemen, volgens 't gem. onderscheyt der Schepen, sal moeten betalen, en op dat men de Taxatie en Impositie, die yder saeck schuldig is, soude mogen weten, soo sal sijn Majesteyt en de Heeren Staten Generael sorge dragen van wederzyden Placcaten te doen drucken, waer by een yder, 't gene men voor hoedanige Koopmanschap in 't bysonder schuldig is te betalen, sal konnen sien. En aengaende de Oorlog-schepen, sullen die geene voor sodanig gehouden werden, die 24 Stucken sullen ophebben, en die op de maniere van de Oorlog-schepen, die gelijck getal van Geschut voeren, gemaeckt zijn, als mede welckers Canon van de groote en gewicht, in de Oorlog-schepen gebruyckelijck, sullen zijn. Oock is wyders geaccordeert en als een generale Regel vast gestelt, dat d'Onderdanen van sijne Majesteyt ten minsten de selve Privilegien, Vryheden, Immuniteyten en Concessien, ten opsichte van alle Rechten, aengaende de

 Tollen

Tollen en Belastingen, Personen, Goederen, Schepen, Betalingen der Passagien, Navigatie en Commercie, in alle Plaetsen en Landen, onder haer Hoog Mog: behorende, sullen genieten, en dat haer in 't toekomende de selve gunst en faveur in alles en over alles, als aen de beste uytheemsse Vrienden toegestaen werdt, sal wedervaren.

8. De Oorlog-schepen van d'een en d'ander sullen de Reden, Havenen en Rivieren altoos vry en open vinden, om aldaer te mogen inlopen, en soo lang ten Ancker blyven, als haer nodig sal zijn, mits conditie nochtans van die vryheyt met discretie te gebruycken, en door een al te lang of geaffecteert verblijf of andersints geen oorsaeck van jalousy aen de Gouverneurs der gem. Plaetsen en Havenen te geven; aen wie de Capiteynen der gem. Schepen de oorsaeck van haer aenkomst en verblijf sullen bekent maecken.

9. De Oorlog-schepen van sijne Majesteyt en der Heeren Staten Generael, mitsgaders van hare Onderdanen, die ten Oorlog sullen zijn toegerust, sullen de Prinsen, die sy op hare Vyanden sullen hebben gedaen, daer 't haer gelieft, in alle veyligheyt mogen opbrengen, sonder aen eenige Rechten, 't zy van de Heeren Admiraels, of eenige andere, gehouden te zijn; sonder mede, dat de gem. Schepen ofte Prinsen in 't inkomen van sijne Majesteyts of haer Hoog Mog: Havenen sullen mogen werden aengehaelt of aengeslagen, of dat d'Officiers der Plaetsen kennisse van de validiteyt der gem. Prinsen sullen mogen nemen, maer sullen de selve ter contrarie in alle vryheyt mogen uytgaen, en na de Plaetsen, in de Commissien gemelt, gevoert werden, waer van de Capiteynen der gem. Oorlog-schepen gehouden sullen zijn te doen blijcken: Doch ter contrarie sal geen toevlucht ofte Vertreck-plaets in hare Havens mogen werden gegeven aen die geene, die eenige Prinsen op d'Onderdanen van sijne Majesteyt of der Heeren Staten Generael sullen hebben gedaen; en indien de selve by Noot-we'er ofte Storm daer in gelopen zijn, sal men haer hoe eerder mogelijck van daer doen vertrecken; uytgesondert nochtans de Schepen van wederzyden, aen wie de voorgaende Alliantien den ingang in de wederzyds Havenen toegestaen hadden.

10. Ingevalle de Onderdanen of Inwoonders der Vereenigde Nederlanden, de Rechten en Prerogativen van Sweden gauderende, in de Koninckrijcken en Provintien van sijne Majesteyt sonder Kinderen of Erfgenamen, of sonder een Executeur van hare uytterste Wille te hebben genomineert, quamen te overlyden, sullen de Magistraten der Plaetsen, daer de selve overleden sullen zijn, gehouden wesen Register van hare Goederen, Geldt en In-schulden te houden, als mede hare Schuld-Boecken met hare Brieven en Documenten, door een Notaris en sijne Getuygen onderteeckent, te bewaren, en aenstonts na de doodt van den Overleden kennisse daer van tot 2 verscheyde malen toe aen de Magistraet van de Stadt of Plaets, alwaer den Overleden sijn Domicilie hield en Recht van Burgerschap hadde, te geven, ten eynde de selve de nootsaeckelijckheyt van d'Erffenisse, hem in 't Koninckrijck van Sweden en dessels Provintien te beurte gevallen, te komen aenvaerden, aen den wettigen Erfgenaem bekent maecke, te reeckenen van den dagh af dat hy sodanig overlyden sal hebben vernomen: 't welck hy aenstonts

stonts aen de Magistraet van die Stadt sal moeten laten weten: alwaer binnen den bestemden tijdt aenkomende, en na dat hy met goede en ontwijffelbare Bewysen van de Magistraet van de Plaets, daer den Overleden sijn residentie hiel, eer hy sig na Sweden begaf, sal hebben doen blijcken, dat hy den rechten Erfgenaem is, sal hy de gem. Successie of Erffenisse mogen aenvaerden: In sulcker voegen nochtans, dat indien den Overleden een Burger of Onderdaen van sijn Majesteyt was, den Erfgenaem gehouden sal zijn 't gewonelijck Recht (mits dat'et selve niet boven het derdepart van de Erffenisse sal bedragen) aen de Stad daer den Overleden, eer hy sijne Goederen buyten de Stadt en het Koninckrijck vervoert, of aldaer verhandelt hadde, gestorven is, te betalen; waer mede dan alle Rechten, die sijne Majesteyt en dessels Koninckrijck van sodanige Erffenissen plegen te trecken, sullen ophouden en vernietigt zijn. En ingevalle den Overleden alleen een Factoor of Commis van iemant van d'Onderdanen of Inwoonders van de Heeren Staten Generael mochte zijn, sal de Magistraet van de Plaets, daer den selven Overleden is, van gelijcken gehouden zijn daer van kennisse met twee ordinaire Posten aen de Magistraet van de Stadt, alwaer den overleden Factoor hadde bekent gemaeckt, dat den Eygenaer van de Goederen, die hy verhandelde, sijn residentie hielt, te geven, of mits dat men 't selve door de Boecken of Papieren van den Overleden of andere Bescheyden kome te vernemen, invoegen dat men den rechten Eygenaer soude mogen laten weten, hoe nootsaeckelijck dat het is dat hy sijne Goederen en Effecten kome na hem nemen, en order daer op stelle: En ingevalle hy persoonlijck of door Gevolmachtigde sigh derwaerts komt te begeven, na dat hy met goede en vaste Bescheyden sal hebben getoont, dat hy den rechten Eygenaer is van de Goederen, die na de doodt van gem. Factoor gevonden zijn, soo sal het hem geoorloft zijn alle sijn Effecten te vorderen, verhandelen, of de selve sonder eenigh verlies of schade mede nemen. En sullen d'Onderdanen van sijne Majesteyt de selve Rechten en Privilegien in de Staten der Vereenigde Provintien genieten, soo ten opsichte van de Successie die haer aldaer mogen te beurte vallen, als van de Goederen en Koopmanschappen, die men aen de Commisen toebetrout heeft: sullende insgelijcx de Magistraten van de Plaets, daer den Eygenaer of sijn Factoor overleden sal zijn, gehouden wesen met twee distincte Brieven aen de Magistraet van de Plaets, daer d'Erfgenamen of Eygenaer hare residentie houden, te laten weten, dat het voor haer nootsaeckelijck is, 't gene ten Huyse van den Factoor gevonden is, na haer te gaen nemen, 't welck sy sonder eenige hindernisse, volgens de Wetten en Costuymen van 't Landt, sullen mogen doen, en waer aen hy gehouden sal zijn de stercke hant te bieden.

11. Soo wanneer de geladene Schepen van een der Geallieerden voor-by des anders Kusten komen te zeylen, of by Storm of andersints in des selfs Redens of Havenen in te lopen, sullen sy daerom niet gehouden zijn hare Goederen, of een gedeelte van dien, aldaer te lossen ofte te verhandelen, of oock eenige Rechten te betalen, als op die tijdt dat sy de selve aldaer vrywillig sullen ontladen: En sal het echter met toestemminge van Officiers van d'Admiraliteyt geoorloft zijn sodanige quantiteyt van de gem. Goederen te betalen en verkopen, als van noden sal

zijn om het Schip te calefateren en victuailleren, in welck geval de geheele Ladinge van 't gem. Schip de betalinge van de Rechten niet subject sal zijn, maer alleen dat gedeelte 't welck ontladen en verkocht wesen sal.

12. De Schippers, hare Stuurluyden, Officiers, Soldaten, Matrosen en andere Zee-Luyden, oock de Schepen self met hare Ladinge, sullen uyt krachte van een generale of particuliere ordre, van wie het soude mogen zijn, of om wat oorsaeck of occasie het oock zy, niet mogen werden aengeslagen of vast gehouden: Oock sal generalijck niets met gewelt aen de wederzijts Onderdanen werden afgenomen of afgeperst, maer sal alles gerechtelijck en deugdelijck moeten werden betaelt: Waer onder echter niet verstaen werden begrepen te zijn de Arresten of Saisissementen, door ordre en authoriteyt van 't Gerecht en by d'ordinaire wegen wegens deugdelijcke Schulden of Delicten gedaen, welcken aengaende by forme van Rechten, volgens d'ordinaire Rechtsvorderinge, sal werden geprocedeert.

13. Alle d'Onderdanen en Inwoonders van Sweden en der Vereenigde Provintien sullen met hare Schepen in alle veyligheyt en vryheyt mogen varen en met hare Goederen handelen, sonder onderscheyt te maken wie dat d'Eygenaers van de selve souden mogen zijn, van hare Havenen, Koninckrijcken en *Provintien*, en self van de Havenen en Koninckrijcken van andere Staten en *Princen* na de Plaetsen van die gene die reets verklaerde Vyanden soo van Sweden als van de Vereenigde Provintien zijn, of die het soude konnen werden. Oock sullen de selve Onderdanen en Inwoonders met de selve veyligheyt en vryheyt met hare Schepen mogen varen en met hare Goederen handelen, sonder onderscheyt van wie der selver Eygenaers souden mogen zijn, van de Plaetsen, Havenen en Reeden van die gene die Vyanden van beyde de Partyen of van een van beyde in 't bysonder zijn, sonder tegenseggen of hindernisse, van wie het soude mogen wesen, niet alleen a droitture van de gem. Vyandelijcke Plaetsen na een Neutrale, maer oock van d'een Vyandelijcke Plaets na d'andere, 't zy dat de selve onder Jurisdictie van een of verscheyde Souverainen soude mogen gelegen zijn. En generalijck sal het aen de gem. Onderdanen en Inwoonders vry staen hare Waren en Koopmanschappen aen Neutrale Schepen van een Vyandelijcke Plaets na een Neutrale, of van een Neutrale na een Vyandelijcke, of eyndelijck van een Vyandelijcke na een Vyandelijcke gaende, te betrouwen en in handen te stellen, sonder onderscheyt te maken of die Plaetsen onder de Jurisdictie van een of van verscheyde Princen zijn.

14. Sal die vryheyt van Zee te bouwen en handelen sigh tot alderhande Koopmanschappen extenderen, uytgesondert alleen die gene die in 't naeste Articul volgen, en onder de naem van Contrabande sullen werden aengewesen.

15. Onder dese gemelde naem van Contrabande of verbodene Goederen werden alleen begrepen de Wapenen, als, Musquetten, Geschut met hare Wissers en anders daer toe behorende, Vuurwercken, Kruyt, Lont, Canon-kogels, Hellebaerden, Piecken, halve Piecken, Bylen, Mortiers, Petarden, Granaten, Forketstocken, Bandeliers, Salpeter, Pistolen, Musquet-kogels, Stormhoeden, Harnassen, Degens met hare Draegbanden, en diergelijcke slagh van Wapenen, mitsgaders wat tot uytrusting van een Paert van noden is, Pistool-holsters en alderhande Oorlogs-Instrumenten.

16. Doch

16. Doch onder de gem. verbodene Goederen sullen dese volgende saecken geensints werden begrepen, als namentlijck, Tarwe, Garst en alderhande Graen of Moes-kruyden, Olie, Wijn, allerley Zout, en generalijck alle Eetwaren die tot onderhout des Menschen Leven nodig zijn, als mede niet het Yser, Koper, Metael en al 't gene dat tot den aenbouw van Schepen van noden is, als namentlijck, Kennip, Zeyldoeck, Pick, Teer, Masten, Balcken, Kromhouten, Deelen, Kabels, Anckers, Dreggen, noch eenige andere Koopmanschappen, de welcke geen form tot een Landt- of Zee-Oorlogh gekregen hebben, en veel minder die gene die reets tot eenig ander gebruyck zijn toegestelt of vervaerdigt, de welcke onder de vrye Goederen sullen werden gereeckent, gelijck mede hoedanige andere Goederen en Koopmanschappen de welcke in 't voorgaende Articul niet en zijn gementioneert; in sulcker voegen, dat de selve door de wederzijts Onderdanen na de Vyandelijcke Plaetsen (uytgesondert alleen die gene die belegert, berent of omcingelt souden mogen zijn) in alle vryheyt sullen mogen werden getransporteert.

17. En op dat de bovenstaende saecken soo veel te naukeuriger souden mogen werden nagekomen en ter executie gestelt, soo is geaccordeert, dat de Schepen en Schuyten met hare ingeladene Goederen, aen sijne Majesteyts Onderdanen toebehorende, de welcke in eenige Zee-Havens van de Heeren Staten Generael ingelopen zijn, en van daer na Vyandelijcke Plaetsen sullen willen gaen, alleen gehouden sullen zijn aen d'Officiers der Plaetsen, daer sy van daen varen, te toonen hare Paspoorten, inhoudende de specificatie van hare Ladinge, met het gewoonlijck en erkende Merck en Zegel van de Magistraet of Officiers in de Plaetsen, daer sy eerst van daen gevaren zijn, daer toe gestelt, met d'expressie van de Plaets werwaerts sy gedestineert zijn, en dat in de gewonelijcke en aen yder Plaets eygene forme: Na welcke exhibitie der Paspoorten in de geseyde forme sy-lieden niet meer sullen mogen werden gemolesteert, gevisiteert of in hare Reyse onder generhande pretexten opgehouden.

18. So wanneer de Schepen der Onderdanen en Inwoonders van sijn Koninkl. Majesteyt van Sweden aen eenige Plaetsen van haer Hoog Mog. Gebied aengekomen sullen zijn, en ingevalle de selve in gene Havenen willen lopen, of daer inne gelopen zijnde, hare Ladinge of Koopmanschappen verkopen of verhandelen, sullen de selve niet gehouden zijn eenige opening van hare Ladinge te geven, ten waer de selve suspect waren van eenige verbodene Goederen aen de Vyanden van haer Hoog Mog. te willen brengen.

19. En in cas van de gemelde notoire suspitie, sullen de gem. Sweedse Onderdanen en Inwoonders gehouden zijn hare Paspoorten in de Havenen op de voor dees gemelde wyse te vertonen.

20. En ingevalle de gemelde Sweedse Schepen die van haer Hoog Mog. of van particuliere Armateurs, hare Onderdanen, 't zy op de Kust of in volle Zee, komen te ontmoeten, soo sullen de selve, om alle onheyl voor te komen, buyten schoot van 't Canon blyven, en een Chaloup, alleen met 3 Man, aen boort van de Sweetse Onderdanen of Inwoonders senden, aen de welcke de Paspoorten door de Schipper

per van 't gem. Sweedse Schip, invoegen als in de voorgaende Articulen is geseght, als mede de Zee-Brieven, na de forme achter in dit Tractaet gestelt, geconcipieert, sullen werden vertoont; waer door, namentlijck uyt het Paspoort van sijne Ladinge, en uyt de Zee-Brieven van sijne Woonplaets in Sweden, mitsgaders van de Naem van de Schipper en het Schip, soude mogen blijcken, op dat men door dese twee middelen soude konnen kennen of'er eenige verbodene Koopmanschappen in zijn, als mede de qualiteyt van ged. Schipper en Schip daer uyt vernemen: aen welcke Paspoorten en Zee-Brieven volkomen geloof sal werden toegestaen, te meer, alsoo van wegen sijn Koninckl. Majesteyt en de Heeren Staten Generael gecontrasigneerde Certificatien sullen werden verleent, op dat men de validiteyt van dien soo veel te beter soude kennen, en de selve niet vervalst souden werden.

21. En ingevalle men eenige van de gem. verbodene Koopmanschappen in de Schepen der Sweedse Onderdanen, na Vyandelijcke Plaetsen van haer Hoog Mog. gaende, quam te vinden, sullen de selve ontladen en voor d'Admiraliteyten der Vereenigde Nederlanden aengeklaegt en geconfisqueert werden, mits nochtans, dat de vrye Goederen, die daer in zijn, daerom niet aenspraeckelijck of confiscabel sullen wesen.

22. Wyders is geaccordeert, dat al 't gene door de gem. Sweedse Onderdanen en Inwoonders in de Schepen, dat Vyanden van haer Hoog Mog. zijn, bevonden sal werden te zijn geladen, schoon dat'et gene verboden Goederen waren, met alle d'andere die in 't gem. Schip sullen werden geconfisqueert, en ter contrarie vry verklaert en gerelaxeert al het gene in de Schepen van d'Onderdanen van sijn Koninckl. Majesteyt sal zijn geladen, schoon der selver Ladinge of een gedeelte van dien de Vyanden van haer Hoog Mog. toequam, uytgesondert de verbodene Goederen, welcke aengaende het gene in de voorgaende Articulen is geseght, in acht sal werden genomen. En is wyders, tot meerder elucidatie van dit Articul, over-eengekomen, dat ingevalle beyde de Partyen, of een van die, in Oorlog quam te raecken, de Goederen echter van d'Onderdanen van d'ander Party, die in de Schepen van een derde, de welcke Vyant van beyde of van een van twee geworden is, geensints sullen werden geconfisqueert, onder die schijn of pretext, dat de selve in een Vyandelijck Schip geladen of gevonden zijn: En sal dit niet alleen werden geobserveert indien de gem. Goederen voor de verklaringe van den Oorlog waren geladen, maer oock ingevalle sulckx na de selve geschiet was, mits dat het binnen de volgende tijdt of termijnen in 't werck was gestelt, namentlijck, indien de gem. Goederen in eenige Plaets of Haven van de Oost- of Noordt-Zee, tusschen de Soundings en Ter Neuse, binnen 6 Weecken na sodanige Declaratie waren geladen; van 2 Maenden tusschen dito Soundings en het Nauw van Gibraltar; van 10 Weecken in de Middellandse Zee tot de Linie Æquinoctiael; en eyndelingh van 8 Maenden aen geen zy de gem. Linie, in wat Plaets van de Werelt het soude mogen zijn: Soo dat de Goederen van d'Onderdanen van sijn Koninckl. Majest. van Sweden, die in hoedanig Schip of Vaertuyg, toebehorende de Vyanden van haer Hoog Mog. binnen den gem. tijdt en termijn genomen of bevonden sullen werden, onder pretext dat het Vyandelijcke Schepen zijn, niet sullen mogen wer-

den

den geconfisqueert, maer ter contrarie sonder uytstel aen d'Eygenaers gerestitueert, of ten waer dat dito Goederen na de gem. tijt en termijn waren geladen; mits conditie nochtans, dat men geene Contrabande-Goederen (schoon de selve om de gem. oorsaeck geen confiscatie subject zijn) na gene Vyandelijcke Plaetsen sal mogen brengen: En gelijck nu aengaende de Schepen en Goederen is gestipuleert, dat de vrye Schepen oock de Goederen sullen vry maecken, soo is oock vervolgens geaccordeert de gem. Vryheyt op de Personen, die in een vry Schip zijn, te extenderen, in dier voegen, dat schoon de selve Vyanden van beyde de Partyen of een van die mochten wesen, deselve echter uyt 't gem. Vry-Schip niet sullen mogen werden gelicht, ten waer sy-lieden Soldaten en in actuëlen dienst van de Vyanden waren.

23. Sullen d'Onderdanen en Inwoonders van haer Hoog Mog: de selve Rechten, Vryheyt en Exemptie in hare Navigatie en Commercie, soo in de Havenen en op de Kusten, als in volle Zee, de Landen van sijne Majesteyt reciproquelijck gauderen, als hier voren gesegt is, dat des selfs Onderdanen, ten opsichte van haer Hoog Mog: en in volle Zee gaudeerden: En sal dese wederzydige egaliteyt in alles van beyde zyden werden verstaen, alwaer 't self dat haer Hoog Mog: naderhant Vriendschap ofte Neutraliteyt met eenig Coning, Prins of Staet hadden, die in Oorlog met sijne Majesteyt ofte het Koningrijck van Sweden souden mogen komen; en sullen beyde Partyen de selve Conditien en Limitatien genieten, die in de voorgaende Articulen zijn geëxprimeert.

24. En op dat d'Onderdanen en Inwoonders van de Heeren Staten Generael soo veel te beter souden werden verseeckert en versorgt, dat haer geen leet ter werelt door d'Oorlog-schepen van sijn Coningl: Majesteyt sal wedervaren, soo sal 't selve aen alle de Capiteynen der Coningl: Schepen, mitsgaders aen alle en ygelijck Onderdaen van sijne Majesteyt, wel expresselijck werden verboden, op pœne van arbitrale correctie, en vergoedinge en restitutie van alles, onder verbant van hare Personen en Goederen, 't welck oock aen de zyde van haer Hoog Mog: alsoo sal werden nagekomen.

25. Om de selve oorsaeck sullen alle Capiteynen van particuliere Capers, eer sy hare Commissien ontfangen, suffisante en solidaire Cautie, ter Somme van 15000 Guldens, of 6000 Rijcxds. voor een competenten Rechter stellen, dat sy alle schade, die sy of haer Volck tegens dit Tractaet en Placcaten van sijn Sweedse Majesteyt, de welcke, uyt krachte van des selfs inhout, sullen werden gepubliceert, souden mogen komen te veroorsaecken, in solidum sullen vergoeden, op pœne van revocatie en cassatie van hare Commissien, 't welck mede van de zyde van haer Hoog Mog: sal werden geobserveert.

26. In gevalle eenige Capiteynen, van d'een of d'ander van beyde de Partyen, een Schip met verbodene Goederen, als voren gesegt, quam t'achterhalen, sal hy daerom de Luycken van 't selve niet mogen verzegelen, of de Kisten, Kassen, Packen of Vaten openen, aen stucken slaen, of 't minste gedeelte daer uyt nemen, vervoeren, verwisselen, ofte op hoedanige andere wyse, vervremden of soeck maecken, voor dat de gantsche Ladinge van dien, in presentie van d'Officiers ter

Admiraliteyt, aen Landt gebracht en pertinent opgeschreven sal zijn : Doch in gevalle niet alles, maer een gedeelte van de Ladinge alleen in verbodene ofte Contrabande-Goederen bestont, en dat den Capiteyn van 't Schip, daer de selve in zijn, aen den Nemer presenteerde, die goetwillig over te leveren, soo sal in dat cas ged. Nemer den selven niet dwingen, om na d'een of d'ander Haven, die hem best aen staet, met hem te gaen, maer ter contrarie aenstonts los laten, en sijne reyse niet langer ophouden.

27. Also sijn Coningl: Majesteyt van Sweden genegen is d'Onderdanen van haer Hoog-Mog: gelijck sijne eygene in alle sijne Landen te begunstigen, soo sal hy sodanige nodige en krachtige voorsieninge doen, dat over de genomene Schepen seer goet recht door onverdachte en ongeinteresseerde Rechters gedaen werde: Als mede wel ernstelijck belasten, dat de reets gewesene en in 't toekomende noch te wysene Sententien, volgens der selver inhout, behoorlijck ter executie gestelt werden, en haer effect sorteren.

28. In gevalle d'Ambassadeurs of andere publijcque Ministers van haer Hoog Mog:, aen 't Hof van sijne Majesteyt residerende, over d'onrechtvaerdigheyt der uytgesproockene Sententien quamen te klagen, sal sijne Majesteyt de selve in sijnen Raedt doen oversien en ondersoecken, om te sien of de Conditien, in dit Tractaet gestelt, na behoren zijn geobserveert, en sal oock besorgen, dat daer inne voorsien, en aen yder Klager goet Recht binnen 3 Maenden gedaen werde; sullende ondertusschen de Goederen, in questie voor of na de Sententie, gedurende de revisie, niet als met consent van de Geinteresseerden mogen verkocht ofte gelost werden, om also alle schade en onheyl voor te komen.

29. So wanneer een Sententie in een Proces tusschen de Nemers der Prinsen ter eenre, en de Reclamanten ter andere zyde, in faveur van iemant van desen laetste sal zijn gewesen, soo sal de gem. Sententie, na behoorlijcke Cautie, door den selven gegeven, niettegenstaende het Appel van den Nemer, ter executie werden gestelt, 't welck echter geen plaets sal hebben, soo wanneer de Sententie tegens de Reclamanten sal zijn : En sal al het geene, soo in dit als in de voorgaende Articulen, van een prompt en goet Recht aen d'Onderdanen en Inwoonders van haer Hoog Mog:, omtrent de Prinsen, door die van sijne Majesteyt gedaen, te laten wedervaren, is gesegt, sal 't selve oock van de zyde van haer Hoog Mog: omtrent de Prinsen, door de haren genomen, werden geobserveert.

30. Het sal aen sijne Majesteyt en haer Hoog Mog: t'allen tyden vry staen, soo veel Oorlog- en Koopvaerdy-schepen in malkanders Gebiet te laten maecken en bevrachten, als haer goet duncken sal, mitsgaders alderhande Oorlogs-Munitien aldaer in te kopen; en sullen de selve besorgen, dat den inkoop en levering der gem. Schepen, Goederen en Munitien, tot een behoorlijcke Prijs en ter goeder trouwe geschiede, mits conditie nochtans, dat sodanige vryheyt aen d'een of des anders Vyanden, dat Aggresseurs zijn, niet en sal werden vergunt.

31. In gevalle eenige Oorlog- of Koopvaerdy-schepen door Onwe'er of ander Ongeluck tegens eenige Klippen of Rotzen omtrent de Kusten van d'een of d'ander van beyde de Partyen wierden gesmeten en aen stucken geslagen, soo sal al

al 't gene van de gem. Schepen, en der selver toebehoren, mitsgaders Goederen en Koopmanschappen, gebergt sal zijn, of 't provenu van dien aen de reclamerende Eygenaers, ofte der selver Factoren, of Commisen, binnen Jaer en dag, sonder eenige forme van Proces; werden gerestitueert, mits alleenlijck d'onkosten, in 't bergen van de selve gevallen, volgens Accoort met de Bergers gemaeckt, betalende; En anders sal sijn Majesteyt en haer Hoog Mog: besorgen, dat hare Onderdanen, die aen sodanige onmenschelijckheyt schuldig bevonden sullen werden, strengelijck werden gestraft.

32. Sijn Majesteyt en haer Hoog Mog: sullen geene Zee-Rovers ter werelt in hare Havens gedogen, of oock toestaen, dat iemant van hare Onderdanen ofte Inwoonders de selve ontfangen, maer ter contrarie sullen die doen opsoecken, nemen, na verdienste straffen, en uyt hare Havens verdryven, oock de Schepen en Goederen, door de selve genomen, die noch in wesen zijn, aen de rechte Eygenaers aenstonts en sonder eenige forme van Proces ofte kosten doen restituëren.

33. Het sal aen beyderzyds Onderdanen en Inwoonders onder elkanders Gebiet vry staen Advocaten, Procureurs, Notarissen en Solliciteurs, sodanig als 't haer goet dunckt, te gebruycken, en sal werden besorgt, dat de gewesene Sententien 2 Maenden na hare uytspraeck ter volkomene executie sullen werden gestelt, tot welcken eynde de selve door d'ordinaire Rechters, soo sulcx van noden is, en de gem. Rechters daer toe versocht werden, sullen werden gecommitteert: Oock sal 't haer geoorloft zijn Schult-Boecken van hare Negotien in hare Residentie-plaetsen te houden, mitsgaders Brieven, in sodanigen Tael, als 't haer believt, sonder eenig ondersoeck ofte molestatie, te wisselen.

34. Het sal mede aen sijn Coningl: Majesteyt en haer Hoog Mog: vry staen, tot gerijf van hare Onderdanen, Nationale Consuls in malkanders Koop-steden aen te stellen, de welcke die Rechten, Vryheden en Immuniteyten sullen genieten, die haer van Amptswegen toekomen; sullende echter naderhant over de Plaetsen, daer de selve sullen resideren, werden gehandelt.

35. Sijn Majesteyt en haer Hoog Mog: sullen niet gedogen, dat de Schepen, ofte Goederen van hare Onderdanen, door die van andere Potentaten in hare eygene Havenen werden genomen, maer sullen ter contrarie alles aenwenden, om sulcx te beletten, en de schade, door de selve aengebracht, te doen vergoeden.

36. En of 't gebeurde dat by inadvertentie of anders eenige contraventie door sijn Koninckl. Majesteyt en desselfs Successeurs of haer Hoog Mog: wierden gepleegt, sal daerom de vriendschap en goede eenigheyt niet aenstonts werden verbroocken, maer sal dit Tractaet in sijn volle kracht en vigeur blyven, en sal vergoedinge van de contraventie werden besorgt: en indien d'Onderdanen van d'een of d'ander Party in schult bevonden werden, sullen de selve alleen strengelijck werden gestraft.

37. Dit Tractaet van Commercie en Navigatie sal duren 24 Jaren na de teeckening deses, en sullen de Ratificatien van wederzyden in goede forme binnen 3 Maenden na de Dagh van d'onderteeckening, of eerder, soo 't mogelijck is, werden vertoont. Ten oirconde deses en tot meerder kracht van 't bovenstaende,

soo hebben d'Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen, uyt krachte van hare Volmachten, dese Articulen van onderlinge Commercie en Navigatie met hare eygene Handen en Zegels ondertekent en bevestigt.

Tot Nimwegen den 2. 12 October 1679.

Was getekent,

(L. S.) Benedictus Oxenstierna. *(L. S.) Hieronimus van Beverning.*
(L. S.) J. Paulin Olivenkrans. *(L. S.) Willem van Haren.*

SEPARAET ARTICUL

By het Tractaet van Commercie, Navigatie en Marine.

ALsoo by het 7 Articul van het Tractaet van Commercie een Clausul is geinsereert, dat de wederzijts Onderdanen en Inwoonders de selve Privilegien en Vryheden in elckanders Plaetsen en Landen, aengaende alle Rechten, Tollen en Belastingen, de Commercie en Navigatie concernerende, sullen genieten, als de beste uytheemsse Vrienden gauderen, of in 't toekomende sullen gauderen: En echter gemerckt van wegen de Heeren Staten Generael niet en is gerenuncieert aen de Belastinge, waer mede de Goederen of Schepen, die door de Zont of de Belt gaen en keeren, meerder beswaert werden als die geene die na andere Gedeelten des Werelts zeylen, en van daer weder-komen: Soo ist, dat by dit Articul over sulckx is verklaert en geaccordeert, dat aengaende het af-schaffen van de gem. Belastinge eerlang nadere Conferentien in den Haeg sullen werden aengestelt, ten eynde dit Geschil noch voor den eersten Mey 1681 af te doen, en op dat sijne Koninckl. Majesteyt geen prejuditie hier uyt soude lyden, dat de gem. Belastinge, uyt krachte van de boven-gemelde wederzydige Clausulen van 't genieten der Privilegien van de beste Vrienden, voor als nu niet de facto weg-genomen is. En of het echter, buyten vermoeden, quam te gebeuren, dat de gem. Belastinge binnen den geseyden dag niet wegh-genomen wiert, soo sal in dit cas de gemelde Clausule van de beste Vrienden hare kracht en vigeur sonder eenige verdere Conferentie komen te verliesen, al of de selve in 't gem. Articul noyt was geinsereert.

Alsoo mede in 't gemelde 7 Articul noch een ander Clausule gestelt is, dat alderhande lasten en ongelijckheden, de welcke tot vermindering of bepalinge van de geseyde wederzydige vryheyt na het Jaer 1656 by Placcaet of gewoonte bevonden sullen werden ingevoert te zijn, sullen moeten ophouden: En gemerckt de Heeren Staten Generael versocht hebben, dat de gemelde cassatie en abolitie tot het Jaer 1640, ten minsten in de Provintien, Landen en Plaetsen die onder 't Gebied van 't Koninckrijck van Sweden gelegen zijn: En nadien d'Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijne Koninckl. Majesteyt het selve, by mancquement van ordre, dit versoeck van haer Hoog Mog. geweygert hebben in te willigen, soo is eyndelijck geaccordeert, dat over dit stuck mede nadere Conferentien en Besoignes sullen werden gehouden, en dat het selve insgelijckx voor den 1 Mey 1681 sal werden afgedaen.

En sal dit Separaet Articul van alsulcken kracht en vigeur zijn, al of het in 't Tractaet van Commercie self was geinsereert, en sal oock op de selve wyse, tijt en plaets werden geratificeert. Des ten oirconde en tot meerder kracht hebben d'Extraordinaire Ambassadeurs

deurs en Plenipotentiarissen van d'een en d'ander dit tegenwoordige Separaet Articul onderteeckent, en met de Cachetten van hare Wapenen bezegelt.

Tot Nimwegen den 2. 12 October 1679.

Was geteekent,

(*L. S.*) *Benedictus Oxenstierna.* (*L. S.*) *Hieronimus van Beverning.*
(*L. S.*) *J. Paulin Olivenkrans.* (*L. S.*) *Willem van Haren.*

De Formulieren van de Zee-Brieven en gecontrasigneerde Certificatien wierden wel mede achter de Tractaten gevoegt/ maer alsoo de Sweedse Ambassadeurs dien aengaende niet genoeghsaem meynden geinstrueert te zijn/ wierdt een particuliere Acte daer by gevoegt/ dat van de selve een Revisie met den eersten tot Stockholm soude geschieden/ om die behoorlijck t'approprieren na 't gebruyck van de twee Natien/ waerom wy van de selve hier uytgelaten hebben.

Daer werdt hier oock geen gewagh gemaeckt van seecker Reglement/ op den 30 Juny van dit Jaer tot Nimwegen gesloten en geteeckent by de Ministers van sijn Keurvorstel. Doorl. van Brandenburgh en die van haer Hoog Mog./ volgens 't welcke Schencken-Schans in handen van desen Staet soude overgelevert werden/ en dat vermits het selve in dat Jaer tot geen effect is gekomen/ als zijnde geene saecke die nootsaeckelijck aen de Vrede-handel dependeert.

En aldus is de generale Vrede in Europa/ door de Goddelijcke goetheyt en Mediatie van de Koning van Engelant/ die desen Staet deswegen oock particulierlijck heeft doen bedancken/ geluckelijck herstelt: En waer te wenschen dat de selve Vrede in de Herten der Contractanten dier voegen ingedrukt was/ dat de selve langer Jaren mochte duren als het ordinairlijck gebeurt.

Eer wy Nimwegen noch verlaten/ daer wy voortaen weynigh van sullen hebben te seggen/ moeten wy de navolgende Lijste van Mediateurs/ Ambassadeurs/ Plenipotentiarissen en Ministers/ die aldaer geweest zijn/ noch mede deelen.

Lijste van de Namen der Mediateurs, Ambassadeurs en Ministers, die op de Vrede-Handelinge tot Nimwegen geweest zijn.

Wegens Engelandt, als Mediateurs.

DE Heer Jan Berkley, Baron van Stratton, Pair van Engelandt.
De Heer Laurens Hyde, Schiltknaep, Grootmeester van de Guarderobbe.
De Heer Willem Temple, Baronnet
De Heer Leolin Jenkins, Ridder, Doctor in de Rechten, Luytenant Generael en President van 't Hof van d'Admiraliteyt van Engelant en Yrlant, Meester van 't Hof der Prærogativen van Cantelberg, en Lit van 't Parlement.

Wegens den Paus.

De Heer Aloisius Bevilaqua, Patriarch van Alexandrien, Luytenant-Auditeur van de Rota

van Romen, Domesticque en Familiare Prelaet van den Paus Innocentius de XI. en sijn Extraordinaire Nuntius en Mediateur.

Wegens den Keyser.

De Heer Jan, Bisschop van Gurck, Prins van 't H. Roomsse Rijck, en Raedt van Staet van sijn Keyserlijcke Majesteyt.

De Heer François Ulric, Grave Kinsky van Chunitz en Tettau, Heer van Clumentz, Raet van Staet van sijn Keyserl. Majesteyt, Edelman van sijn Kamer, Grootmeester van sijn Huys, Luytenant en President van d'Appellatien van 't Koninckrijck Bohemen.

De Heer Theodorus Althetus Henricus van Straetman, Raet van sijn Keyserl. Majesteyts Hof-Raet.

Wegens Vranckrijck.

Den Heer Grave d'Estrades, Mareschal van Vrankrijk en Ridder van d'Ordre des Conings.

De Heer Charles Colbert, Ridder, Marquis van Croissy, Ordinaris Raedt in de Raden des Conings.

De Heer de Mesmes, Ridder, Grave d'Avaux, Raet in de Raden des Conings.

Wegens Spangie.

De Heer Pablo Spinola Doria, Marquis de los Balbases de Seste, Heer van Zinoza, Cazalnezetta en Pontecuron, Raet in de Raet van Staet en Grooten Protonotaris in de Raet van Italien.

De Heer Don Gaspar de Thebes en Cordoua Tello en Gusman, Grave van Venasuzza, Marquis de la Fuente, Heer van Lorena en 't Huys d'Arucas der Eylanden van Guadalupa en Mataliona, Perpetuële Meester van de Victorie, Perpetuële Majoor en Grooten Schryver der Stadt Sevilien, Edelman van de Kamer van sijn Cathol. Majesteyt, in sijn Souverainen Raet van Oorlog, en sijn Generael van d'Artillery.

De Heer Don Pedro de Ronquillo, Raet in de Raden van Castilien en d'Indiën.

De Heer Don Jan Baptist Christijn, Ridder, Raet in d'Opperste Raedt van Vlaenderen by de Persoon van sijn Cathol. Majesteyt, en van de Secreten en Raedt van Staet der Nederlanden.

Wegens Denemarcken.

De Heer Anthon, Graef des H. Roomssen Rijckx, Vryheer van Aldenburg, Edelen Heer tot Varel, Kniphuysen en Doorewaert, Ridder, sijn Koninckl. Majesteyts geheymen Raet en Stadthouder over de Graefschappen Oldenburg en Delmerhorst.

De Heer Justus Heug, Ridder van d'Ordre van Dannebroque, Raet van Staet en van de Hooge Justitie van sijn Majesteyt van Denemarcken, &c. Heer van Foulistorff.

De Heer Simon van Petcum, Lant-Drost van Delmerhorst, Raet van de Cancellerye en Extraordinaris Gedeputeerde van sijn Koninckl. Majesteyt van Denemarcken, &c.

Wegens Sweden.

De Heer Benedictus Oxenstierna, Grave van Korsholm en Waza, Vryheer van Mörby en Lindholm, Heer van Kapuria en Kattila, Raet des Conings, President van d'Opperste Vierschaer, en Intendant van de Justitie in Ingermanlant en Kexholm.

De Heer Jan Paulin Olivenkrans, Heer van Ulfhal en Hofmanstorp, Raet van de Cancelery, Secretaris van Staet en Ordinaris Rechter van het Territorium van Widboe.

Wegens de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

De Heer Hieronimus van Beverning, Heer van Teylingen, Curateur van d'Universiteyt tot Leyden, voor desen Raet en Thesaurier Generael der Vereenigde Nederlanden.

De

De Heer Willem van Nassau, Heer van Odijck, Cortgene, &c. Eerste Edele, en representerende den Adel in de Vergaderinge der Staten van Zeelant.

De Heer Willem van Haren, Grietman van de Bilt; Gedeputeerden in de Vergaderinge van haer Hoog Mog. van wegen de Staten van Hollant, Zeelant en Vrieslant.

Wegens de Keurvorst van Brandenburg.

De Heer LaurensChristoffel van Somnitz, Minister van Staet van sijn Keurvorstel. Doorl. en sijn Cancelier en Kamerling Heriditair in Pomeren.

De Heer Werner Willem van Blaspeyl, Minister van Staet van sijn Keurvorstel. Doorl. en sijn Secreten Raet in de Regeeringe der Finantien van 't Hartogdom Kleef en Graefschap van der Marck.

Wegens de Keurvorsten van Mentz en Trier.

De Heer Baron van der Leyen.

Wegens de Keurvorst van Ceulen.

De Heer Nesselraet. *En als Bisschop van Luyck*, de Heeren de Charneux en van der Veken.

Wegens Ceur Paltz, de Heer Spanheym.

Van de Hartog van Savoyen, den Grave Provana.

Van de Hartog van Lotthaing en, de Heer Canon.

Van de Hartogen van Lunenburg, Cel en Wolffenbuttel, de Heeren Muller en Schultz.

Van de Hartog van Hanover, de Heeren Villers en Block.

Van de Prince van Osnabrugge, de Heer Baron Plate.

Van de Bisschop van Munster, de Heer Zurmeulen.

Van de Hartog van Nieuwburg, de Baron van Hoogkercken en Monsr. Caspars.

Van de Hartog van Holsteyn-Gottorp, de Heeren Ulken, Widerkop en Rachelius.

Van de Hartog van Meckelenburg-Gustraw, Monsr. Reuter.

Van de Hartog van Meckelenburg-Swerin, Monsr. Bessel.

Van de Landtgraef van Hessen-Cassel, Monsr. Dootzem.

Van de Bisschop van Straetsburg, Monsr. Ducker.

Wegens de Hanzee-Steden.

Van de Stadt Bremen, Monsr. Eden en Monsr. Zobel.

Hamburg, Monsr. Meurer en Monsr. Schaffshuysen.

Lubeck, Monsr. Balman.

Wegens de Stadt Aken. Monsr. Wilre en Monsr. Messem.

Van de Stadt Ceulen, Monsr. Huygen. *En noch eenige andere.*

Omtrent de Executie van soo veele Tractaten is noch seer veele te doen geweest: de Keyserse en Franse Ambassadeurs hadden daer toe een Executie-Tractaet gemaeckt/ gelijck hier voren is gemelt/ en dienvolgende zijn de Keyserlijcke Troupen/ hoewel schoorvoetende/ en na dat daer over al verscheyde klachten tot Regensburg aen de Rijckx-Vergadering waren ingebracht/ na Eger gemarcheert. Den 7 Augusti wierdt Bon by de Keyserse gequiteert/ en by de Ceur-Ceulse weder beset: Uyt Straetsburgh trocken de Keyserse by gedeelten/ soo dat den 11 dito daer alle uyt waren.

De Lotharingse Troupen zijn meest in de Keyserlijcke Dienst overgegaen/ alsoo de Fransen haer anders als Vyanden dreygden te vervolgen.

De Hartog van Lotharingen hadde noch 2 Plaetsen of Casteelen onder sijn macht / als Homburg en Bitsch / beyde van considerable sterckte / omtrent de Saar; Homburg/ dat 7 uren van Saarbruck legt/ is wel het considerabelste/ als leggende meest op een Rotz / en was met Ceur-Trierse Troupen beset/ welcke den Mareschal de Humieres / die derwaerts met ettelijcke Troupen wierdt gecommandeert / begeerde daer uyt te hebben / indien den Heere Keurvorst geen meerder onheyl over sijn Landen wilde halen: En terwijl antwoort verwachte / naderde hy vast het Casteel / en was op den 15 September soo na gekomen / dat den Commandant liet waerschouwen van 't gevaer daer hy in was / van met soo kleyn Guarnisoen sodanigen Plaets te willen defenderen/ dreygende hem hart / indien hy onderstont te schieten; dan hy en begeerde niet als eenich uytstel / tot dat bescheyt van den Heere Keurvorst hadde: En terwijl dus in onseeckerheyt was / drongen sy soo hart toe / dat hy Commandant resolveerde te capituleren / als wel konnende afnemen / dat sijn Meester om de Besettinge van een Plaets geen nieuwe moeyelijckheyt begeerde.

Bitsch volgde het selve exempel / en heeft sigh op 't eerste presenteren der Franssen aen de selve over-gegeven.

De Hartogh van Lotharingen heeft dit voor een harde saeck opgenomen/ maer heeft echter tot noch toe geen beter Accoort met Vranckrijck konnen bekomen.

De Franssen hebben / volgens het Executie-Tractaet / mede de Plaetsen en Landen / die haer volgens de Tractaten niet gecedeert en waren / uytgenomen de 8 Steden hier beneden / en doen der Elsas / gequiteert / maer soo niet/ of hebben over al de achterstallige Contributien seer scherp gevordert/en in der Elsas hebben sy haer in stercker postuur gebracht als te voren / met het fortificeren van Schletstad en Hunningen/dat tot een nieuwe Stadt aen de kant van Basel by haer is opgebouwt / en begunstigt met veele Vryheden / om Volck derwaerts te locken. Vorder hebben sy in der Elsas de navolgende Eed gevordert.

WY sweeren en beloven voor Godt, sijn Alder-Christelijckste Majesteyt, onsen Alder-genadigsten Heer en Souverainen Protector, getrouw te zijn; als oock sijn Excellentie den hoog-geboren Heer Josepho de Ponto, Vryheer van Monclar, sijn alder-hoogst-gedachte Koninckljjcke Majesteyts Generale Luytenant en Opperften Commandant in der Elzas, voor onsen rechtmatigen geconstituëerden Oversten Lantvoogt te erkennen, en gehoorsaem te zijn in alle goede en behoorlijcke dingen. Soo waerlijck helpe ons Godt.

Na dat de Vrede met Brandenburg en Denemarcken was gemaeckt / zijn sy oock geheel van over Rijn weder te rugge gekeert/ quiterende den 4 October Lipstadt/ maer Wesel hebben sy tot het volgende Jaer ingehouden / om dat sy alvoorens de restitutie van de Plaetsen in Pomeren aen Sweden wilden sien. De Troupen/ die onder den Mareschal de Crequi waren gekomen/zijn weder door Gulicker-landt na huys gekeert; sy hebben oock Aken en de Plaetsen in Gu-

Gulicker-landt verlaten / doch soo niet / of hebben die naderhant in 't passeren al weder lastig gevallen.

Op het publiceeren van de Vrede tot Weenen / op den 14 Mey / is Prins Willem van Furstenberg los gelaten en ter Keyserl. Audientie geadmitteert: hy gaf oock de visite aen Monst. Obizi / die hem tot Ceulen had gevangen genomen: En is van den Engelssen Minister Shelton / die om sijne verlossinge aen 't Keyserl. Hof had aengehouden / uyt voorgaende kennisse vergeselschapt tot Franckfort / komende den 5 July tot Ceulen / alwaer de Bisschop van Straetsburg / sijn Broeder /. die aldaer van Parijs was gearriveert / mede wont: van is onlangs daer na selfs na Parijs getogen / alwaer met alle teeckenen van estime by den Coning van Vranckrijck is ontfangen.

Den 8 Juny is de Keyserinne in de Kraem gekomen van een Princesse / in de sesde Maent van haer swanger zijn; dan alsoo de selve seer teer was / is sy na 't ontfangen van den Doop overleden.

De Pest begonde vast meer en meer tot Weenen te ontsteecken / soo dat sijn Keyserl. Majesteyt op den 24 Augusti met sijn gantsche Hof na Praeg is vertrocken. Hoe ondertusschen de Pest aldaer van dit Jaer heeft gewoed / daer van veel vertellingen in het onseecker gedaen zijn / is perfectst te sien uyt de navolgende Lijst der Dooden / die in yder Maent tot het eynde van November aldaer zijn geweest.

In January	410	Dooden.
February	359	
Maert	3797	
April	4963	
Mey	5727	
Juny	6557	
July	7507	
Augusti	4517	
September	16774	
October	6475	
November, tot den 27.	2402	
t'Saem in de Stadt	59488	
In alle Voor-steden	30470	
In d'oude en nieuwe Lazaretten	50560	
In 't geheel	140518	Dooden.

De Keurvorst van Beyeren is den 29 Mey in sijn Casteel van Schlesheim / een mijl van Munchen / overleden / hebbende volgens sijn ordinair wel gegeten / en in 't minste geene teeckenen van indispositie getoont / dan hy sigh niet wel bevoelende / retireerde sigh in sijn Cabinet / alwaer een van sijn Volck by hem komende / aen de selve seyde / dat hy sigh bysonder qualijck bevont / belastende hem voort sijn Biechtvader en Medicijn te halen; maer hy konde sigh

noch van d'een noch van d'ander bedienen / alsoo overvallen wierdt van een Appoplexie / die hem dien dagh wegh nam / sonder dat hy weder tot sijn verstant quam: hy was geboren tot Munchen den 21 October 1636 / en genaemt Ferdinand Maria Franciscus Ignatius Walfang: hy wert beschreven voor een goetaerdig Prins / die 't geluck heeft gehad van in desen laetsten Oorlogh Neutrael te blijven: hy is getrouwt den 22 January 1652 met Adelaida van Savoyen / Dochter van Christina van Vranckrijck en van Victor Amadé / Hertogh van Savoyen / en Groot-vader van den tegenwoordigen: hy heeft nagelaten 2 Soonen en 2 Dochters / als / Maximiliaen Maria / geboren den 11 July 1662 / en Joseph Clemens / geboren 1671; Maria Anna Victoria / geboren den 28 November 1660 / en Iolanda Beatrix / geboren 1673: Sijn outste Zoon Maximiliaen Maria is hem gesuccedeert / doch volgens de gonds Bulle moet Prins Maximiliaen Philippus Jeronimus / sijn Oom / eenigste Broeder van sijn Vader / sijn Voogt zijn / tot dat hy 18 Jaren out sal wesen. De Koning van Vranckrijck heeft dese jongen Keurvorst noch van dat Jaer laten voorslaen een Houwelijck / en is dat van sijn outste Suster Maria Anna Victoria van dit tegenwoordig Jaer gevolgt met de Heer den Dauphijn / daer van wy hier na sullen hebben te spreecken; maer op dat van den Heere Keurvorst te resolveren is uytgestelt tot dat mondig soude zijn.

De Doodt heeft bysonder getroffen de Keurvorsten van Mentz / zijnde in 7 Jaren 4 gestorven / en dat meest van Appoplexien: den geene die nu den 12 April tot Mentz wiert gehuldigt was Karel Hendrick van Metternich Beylsteyn / een Heer wel geëstimeert / en goet voor 't Keyserrijck / maer hy wierdt op den 26 September in 't Casteel van Asschaffenburgh mede overvallen van een Appoplexie / daer hy vervolgens van gestorven is: Sijne Begravenisse is vry prachtigh geweest / dan echter niet buyten 't geen in diergelijcke saecken plagh te geschieden.

Den 7 van November wierdt vast gestelt tot de Electie van een nieuwen Keurvorst / welcke men verhaelt deser voegen toegegaen te zijn: daer waren 2 Competiteurs / welcke die Waerdigheyt pretendeerden / waer van den eersten 13 en d'andere 11 Stemmen van de 24 / die d'Electie doen / hadden / en alsoo de laetste siende dat hy te kort soude schieten / resolveerde / op 't advijs van sijn Vrienden / een uyt de contrarie party te kiesen / om die met sijn 11 Stemmen tot Keurvorst te maecken / alsoo die licht noch eene tot hem soude krijgen / om daer mede een Electie te doen die hem danck soude geweten werden / en sijnen Competiteur daer buyten stellen; en hier toe dan verkoor hy den Heer Anselmus Franciscus Fredericus van Ingelheym / Aerts-Priester van Mentz en Gouverneur van Erffort: welcke 't selve geproponeert zijnde / en aldus hem voor komende daer hy so niet om gedagt had / echter oordeelende / dat de fortuyn niet te verwerpen was / als die soo schoon quam / resolveerde de selve te accepteren / en alsoo wierdt hy van de voorsz. 11 Stemmen / met die hy noch daer by konde krijgen / tot Keurvorst verkoren. Den Prince Willem van Furstenbergh was om dese Electie uyt Vranckrijck tot Franckfort gekomen /

en men meynde van die kant met de voorsz. 13 Stemmen vast te gaen / maer sulckx wierdt belet op de wijse als boven is gemelt : daer werdt te meer werck van dit Keurvorstschap gemaeckt / om dat het selve het Vicarisschap op den Rijcksdagh heeft / en alsoo saecken die nodig oordeelt te beede kan brengen / en daer aen den Keyser en Vranckrijck sigh beyde plachten gelegen te laten zijn / om daer toe een Personagie na haer sin te bekomen.

Den Prince Ferdinand van Furstenberg / Bisschop van Paderborn / al bij 't leven van den voorgaende tot Coadjuteur of seeckeren Successeur van de Bisschop van Munster verkoren / en na diens overlijden self tot die Qualiteyt gekomen zijnde / heeft op den 13 November seer prachtig sijne Intrede binnen sijn Hooft-stadt Munster gedaen : hy quam van Wolbeecke / gevolgt van sijn Hofgesin en veel Cavaliers van Paderborn / een uur buyten de Stadt wierdt hy ontmoet van den Adel van 't Landt / en vervolgens van de Capitulairen / Prelaten van 't Capittel en door de Afgesanten van de Geestelijcke Princen ; en na dese haer Complimenten hadden afgeleyt / soo wiert de weg na de Poort van St. Ludger genomen / en daer geschiede de Intrede in dese ordre : Eerst quam den Postmeester van Paderborn / met sijn Postiljon voor hem ; daer na de Fourier van 't Hof / de Muylen met geborduurde Deck-kleden ; 2 Compagnien Dragonders / 't Regiment van de Guarde te voet / 1000 Man sterck / onder den Colonel de Baron van Plettenburgh / die self te voet voor het selve ging ; 't Regiment van de Guardes te paert / van 500 Man / onder den Colonel Gosens ; de Hant-Paerden van den Adel / Ruyters van 't Hof en Capitulairen haer Dienaers in 3 Esquadrons ; de Stalmeester van sijn Furstel. Doorl. / gevolgt van 12 Hant-Paerden ; den Adel van Munster-landt / in seer goede ordre ; een Ketel-Trom en 10 Trompetters / den Adel van 't Hof / den Grooten Stalmeester en andere van sijn Furstel. Doorl. / den Baron Ferdinand van Furstenberg / den Grave Johan Adolf van Benthem Teckelenburg / 12 Dienaers te voet van sijn Furstel. Doorl. : waer op doen volgde den Heere Bisschop van Munster self / sittende op een Turckx Paert / omringt van 12 Hellebardiers en 14 Heyducken ; de Capitulairen van Munster te paerde volghen na den Prince / voort de ordinaris Compagnie van de Gardes / die de Casacken van de Lebrye van sijn Furst. Doorl. aenhadden / sterck 100 Ruyters ; een ledige Karosse van den Prince / met groen Fels van buyten en binnen / en met verheven Gout geborduurt / en van 6 schoone grijshairige Paerden getrocken ; daer na quam een Karosse met de Afgesanten van Trier / de Aertz-Bisschop van Saltzburg / de Grootmeester van de Duytse Ordre en die Abt van Fulda ; voorts twee Karossen / waer van in d'eene saten de Prelaten van 't Capittel van Munster / en in d'andere de Raedtsheeren van Staet / en noch omtrent 40 andere Karossen met andere Officiers / soo van het Hof als 't Landt ; 6 Bagagie-wagens / 2 Regimenten te paerde / yder van 500 Man / en de Burgerye stont in de Wapenen gerangeert / waer door de gantsche Intrede geschiede / tot voor aen 't Hof / tegens over den Dom : En sijn Furstel. Doorl. aldaer afgetreden zijnde van sijn Paert / en gegaen wesende in

de Capelle van St. Michiel / dede aldaer het Bisschoppelijcke Kleed aen / en wierdt gedient en geleyd in Processie door de Religieusen / de Clerge en 't Capittel tot na de Cathedrale Kerck / alwaer / na dat hy de Gebeden en ordinaris Ceremonien gedaen hadde / en den Eed en Hulde van 't Capittel ontfangen / soo wierdt het Te Deum gesongen met een dubbeld Choor-Musijck / onder het gelupt van de Trompetten / drie-dubbelde losbrandinge van het Canon / en drie salvoos van de Cavallery en Infantery: Waer na sijn Furstel. Doorl. na sijn Hof in Processie is gekeert / en heeft aldaer het gantsche Geselschap treffelijck getracteert 3 dagen / dat de Ceremonien duurden / na den anderen: Op den tweeden dag dede den Adel van Munster-landt den Eed aen den Heer Bisschop / waer na sijn Furstel. Doorl. in een Misse assisteerde / en na de middagh den Eed van de Magistraet en de Stadt Munster ontfing / en ten derden dage begaf sijn Furstel. Doorl. sigh op 't Casteel / om te besichtigen het Vuurwerck / 't geen den Colonel van d'Artillery Corvey aldaer met verscheyde Machines en Figuren hadde doen verbaerdigen / en in 't aensteecken seer goet succes dede.

De Vrede / tusschen Vranckrijck en Spangie gesloten / scheen in 't eerst traeglijk geëxecuteert te sullen werden / staende aen Vranckrijck / schoon seer veel by de Tractaten had bedongen / echter noch notabele Plaetsen te quiteren / 't geen echter met trappen is gevolgt: als met het begin van 't Jaer St. Leeu / dat het eerste aen Spangie is gerestitueert: En den 12 January is Monsr. de Montal uyt Charleroy / en in tegendeel Don Antonio Francisco de Sermiento / als Gouverneur wegens Spangie / met eenige Troupen uyt Bergen / daer weder binnen getrocken: Gelijck op den 17 dito Aeth by de Marquis de Nancre wierdt gequiteert / en aen den Baron de Feu over-gegeven; en op den 22 Audenaerde insgelijckx gequiteert.

Maer met Gent wilde het soo wel niet voort / de Franssen vorderden daer noch groote Sommen van de Inwoonders / en seyden niet te konnen vertrecken / soo lang haer Magasijnen van daer niet konden vervoert werden / 't geen door het toegesloten Water niet wel konde geschieden: invoegen Don Antonio d'Agourto / Lt. Generael van d'Artillery / vergeefs van den Heer Hartog van Villa Hermosa daer omtrent wierdt gesonden / om de Stadt uyt handen der Franssen te ontfangen. Ondertusschen kregen sy Franssen door harde dreygementen de 281000 Guldens / die sy van de Burgery tot den 27 January voor het gantsche Guarnisoen noch pretendeerden: waer by zedert noch al nieuwe Eysschen wierden gevoegt / komende sy door aenbiedinge van Wagens als andersints niet gepersuadeert werden om de Stadt te verlaten voor den eersten Maert / als wanneer het juyst een Jaer was / dat sy eerst daer voor quamen: den Franssen Gouverneur Monsr. de Montbron haelde den nieuwen Spaenssen Gouverneur Don Francisco d'Agourto voorsz. self binnen / en heeft die geleyd na 't Casteel / alwaer aen hem het Commando overgegeven hebbende / gesamentlijck na de Vrydags-Marckt zijn gereden / vervolgens na

de

[illegible]

CAROLUS DE II.
Coning van Spanjen etc.
MARIA LOVISE DORLEANS
Coninginne van Spanjen etc.
ELISABETHA BORBONIÆ
Coninginne Moeder van Spanje.
DON JAN
van Oostenryck.

UNIV. OF

de Graen-Marckt/ en soo na de Kortrijckse-Poort/ alwaer sy van malkander afscheyt hebben genomen: de Fransse Militie was omtrent 8000 Man sterck/ en marcheerde vast voor aen/ gevende aen de Spaensse d'een Post voor en de ander na over; en soo is Gent weder in handen van de Spaensse gekomen/ en Kortrijck op den 7 Maert daer aen volgende.

De Coningh van Spangie inmiddels tot sijn Mannelijcke Jaren gekomen zijnde/ heeft sijn gedachten laten gaen tot een Huwelijck/ daer in den Raedt in Spangie van geen eenderley gevoelen was; men had bereyts gesprocken van een Huwelijck met de Dochter van den Keyser/ maer 't selve wierdt om consideratien gestaeckt/ oock oordeelden veele/ dat het met d'interest van Don Jan van Oostenrijck niet wel over een quam/ die in dat Hof het voornaemste gesagh hadde/ en soude die/ na men sprack/ meer geincllineert hebben tot een Huwelijck met d'Infante van Portugael: dan 't zy om de Vrede met Vranckrijck te vaster te maecken/ of dat het uyt d'inclinatie van den Coning self voort quam/ daer is een Huwelijck geformeert tusschen sijn Majesteyt en de Voor-Dochter van de Hartog van Orleans/ verweckt by de Suster van de Coning van Engelandt/ in deser voegen; sijn hoogh-gedachte Majesteyt waren verscheydene Afbeeldingen van haer Persoon overgesonden/ met seer losbare getuygenissen van haer bevallijckheyt en uytsteeckende deugden/ daer onder uytblonckten goetheyt van humeur en bequaem verstant/ weshalven goet gevonden wierdt Don Paul Spinola Doria/ Marquis de los Balbases/ nu laetst eersten Spaenssen Ambassadeur op de Vrede-handel tot Nimwegen (alwaer de luyster van de Spaensse Kroon en de Rijckdom van de West-Indien met seer klare blijcken hadde vertoont) na Parijs in Ambassade te senden/ om alles nader te onderstaen/ en als-dan het versoeck uyt Koninckliicke ordre te doen: hy arriveerde dan op den 26 April tot Parijs/ en bequam voort een private Audientie by den Coning/ daer in hy onder andere seyde: Dat, gedenckende sijn gelucken, onder een van de grootste reeckende, dat hy van sijn Heer en Meester was gesonden tot sodanigen Employ by soo grooten Coningh. Hy wierdt seer wel ontfangen/ en aen hem al 't geene vertoont 't welck de Grootheyt van 't Fransse Hof konde bewijsen. Den ondertusschen ordre tot het versoeck van 't Huwelijck ontfangende/ heeft sijn Excell. in een particuliere Audientie by den Coning tot St. Germain/ op den 10 Mey/ Madamoiselle voorsz. voor sijn Meester ten Huwelijck versocht: Waer op den Coningh antwoorde: Dat de saecke van gewicht was, en dat die overwegen soude. Hier na keerde den Ambassadeur te rugge na Parijs/ alwaer den 11 Juny sijne publijcque Intrede seer treffelijck dede/ en had 2 dagen daer na sijne publijcque Audientie by den Coningh tot St. Germain: En eyndeling den 2 July gaf sijn Majesteyt/ na dat met Monsieur en Madame daer van had gesprocken/ sijn consent tot het begeerde Huwelijck. Den Ambassadeur depecheerde daer op een Expresse na Madrid/ om den Coning sijn Meester de tydinge/ die hy soo ernstig desireerde/ te brengen. De Coning van Vranckrijck sont oock voort ordre aen sijn Ambassadeur tot Romen/ om de Dispensatie van den Paus/ we-

wegens de Namaegschap / te verkrijgen; gelijck als den Marquis de los Balbases op de selve tijdt schreef aen den Marquis de Liche / Ambassadeur van de Kroon Spangie tot Romen / om sigh nevens die van Vranckrijck te voegen: den Paus stont die aenstonts toe: En alsoo die Consenten altijt werden gestelt in handen van de Bruydegoms party / soo gaf hy die aen den Marquis de Liche / welcke de selve over-sond aen den Marquis de los Balbases. Den 30 July kreeg de Coning van Spangie tydinge / dat sijn Alder-Christel. Majesteyt hem het Huwelijck met Madamoiselle hadde toegestaen: En alsoo het noodwendig was dat iemant haer trouwde in sijn Naem / soo sond hy een Procuratie in blanco / en versocht / dat de Coning van Vranckrijck die wilde vervullen met de Naem van die hy self begeerde. En inmiddels wierden tot Madrid 3 dagen / of eer avonden / groote vreugde aengerecht. De Cancelier van Vranckrijck / den Mareschal Hartog van Villeroy / Sr. Colbert / Minister en Secretaris van Staet / en Sr. de Pompone / Minister en Secretaris van Staet / hebben met de Ambassadeur van Spangie de Huwelijckx-Articulen gedresseert / en teyckenden die gesamentlijck op den 11 July. Den 10 Augusti had den gemelden Marquis de los Balbases publijcke Audientie by de Coning van Vranckrijck / en gaf aen sijn Majesteyt over de Procuratie van den Coningh sijn Meester / met de Dispensatie van den Paus: den Coningh nomineerde aenstonts de Prince van Conti / om Mademoiselle in de Naem van de Coning van Spangie te trouwen; gelijck als den Prince en Princesse van Harcourt / om de nieuwe Conginne van Spangie tot de Pireneen te geleyden / en aen de Mareschalle de Clerembaut / omme haer te dienen voor Staet-Dochter / en de Dochter van de Mareschal de Grancey voor Dame d'Autour / tot dat sy by haer Huys-Dienaers soude zijn gekomen / welcke op haer op de Frontieren souden wachten.

Weynig dagen daer na resolveerde de Coning van Vranckrijck / dat op den 31 Augusti tot Fontainebleau de groote Ceremonien tot het Huwelijck souden geschieden: sijn Majesteyt vertrock daer toe den 26 met de Conginne / den Heere den Dauphijn / Monsieur / Madame en Mademoiselle / en arriveerden daer ten 6 uren 's avonts. Den 28 bracht den Heer Secretaris Pompone de Procuratie van de Coningh van Spangie aen de Prince van Conti / en de Dispensatie aen de Cardinael van Bouillon / welcke als Grooten Aelmoessenier van Vranckrijck het Huwelijck soude verrichten.

Den 30 Augusti / daegs voor 't Huwelijck / hield men de Ceremonien van d'Onder-trouw: Mademoiselle communiceerde / en ging ten 5 uren 's avonts by de Conginne / werwaerts haer alle de Princen van 't Konincklijck Huys insgelijckx begaven. Ten 6 uren quam Sr. de Saintot / Meester der Ceremonien / aen de Conginne adverteren / dat den Coning in sijn Vertreck was / soo dat het tijdt was om Mademoiselle derwaerts te geleyden: Waer op sigh de Conginne / geconduiseert door de Hartog de la Vieville / haer Ridder van Eere / en de Marquis de Hautefort / sijn eerste Schiltknaep / derwaerts liet leyden; haer volgde Madame / gevolgt van de Grave van Vaillac / haer Ridder

der van Eere/ en door de Marquis van Brion/ haer eerste [illegible]; hier na quam Madamoiselle/ geleyd door den Heer den Daufyn/ die haer de rechter-hant gaf/ en Monsieur de lincker: sy hadde een met Silver bewerchte Mantel aen/ die 6 Ellen lang was/ werdende gedragen door Mademoiselle de Valois/ haer Suster; Mademoiselle d'Orleans, Madame de Groot-Hartoginne van Toscanen en Madame de Guise/ alle 3 afdalende van Hendrick de Groote/ quamen daer na/ en wierden gevolgt van de Mademoiselles van Blois/ van Nantes en de Hartoginne van Verneuil: de Coninginne vond den Coning in sijn groot Cabinet/ op een Estrade/ zijnde verselt van de Prince van Roche Sur-Yon/ van de Grave van Vermandois/ van de Hartog van Maine en de Hartog van Verneuil/ hebbende achter hem een Arm-stoel/ en voor hem een Taeffel/ waer op een Inct-koocker stond: de Coninginne sette sigh aen sijn lincker-hant/ hebbende mede een Arm-stoel achter haer/ en de Princen en Princessen/ die haer volgden/ traden mede op d'Estrade/ en voegden haer aen de rechter- en lincker-hant van den Coning/ in forme van een halve Circul: Aen de rechter-hant van den Coning waren den Heer den Dauphijn/ Madame/ Mademoiselle de Valois/ Madame de Groot-Hartoginne van Toscanen/ den Prince de la Roche Sur-Yon/ Mademoiselle de Blois/ Mademoiselle van Nantes en de Hartogh van Verneuil; en aen de lincker-hant van de Coninginne/ Monsieur/ Mademoiselle/ Mademoiselle d'Orleans/ Madame de Guise/ de Grave van Vermandois/ de Hartog van Maine en de Hartoginne van Verneuil. Ondertusschen was de Ridder van Lottharingen/ vergeselschapt van de Marquis van Rhodes/ Grootmeester der Ceremonien/ en van Sr. de Bonneuil/ Introducteur der Ambassadeurs/ met de Karossen van den Coningh gaen ophalen den Marquis de los Balbases/ die in 't Hof van Cheval blanc logeerde/ en hebbende met hem het gantsche Hof door gereden/ alwaer een Compagnie van Fransse Guardes te paert was/ en eene van Switserse Guardes/ so geleyde hy hem by de Prince van Conti/ welcke hem over-end staende ontfing/ en niet meer als 2 treden te gemoet trad: den Ambassadeur bad hem/ dat sy gesamentlijck souden gaen na den Coning/ om de Onder-trouw te doen; waer op de Prince van Conti eerst uyt-trad/ en gingen by de Trappen du Fer à Cheval sitten in de Karosse van den Coningh/ reden door het Hof der Fonteynen/ en traden af aen de Fonteyn van Sphinx/ alwaer de 100 Switsers van den Coning gerangeert en Haye op de Trappen stonden/ en wierden ontfangen aen de Poort van de Zale van de Lijf-wachten door de Hartog van Luxemburg/ als Capiteyn van de selve Guardes/ welcke haer geleyde in 't Cabinet van den Coning/ daer de Prince van Conti in-trad/ hebbende den Ambassadeur van Spangie aen sijn rechter- en de Ridder van Lottharingen aen sijn lincker-hant: ged. Prince van Conti ging sijn plaets nemen tusschen Madame de Groot-Hartoginne en de Prince van Roche Sur-Yon/ Den Ambassadeur naderde na den Coning/ om hem een Compliment uyt de naem van de Coningh van Spangie te doen; hy deckte sigh in 't spreecken/ 't welck alle de Princen van 't Koninckl ijcke Huys en de Ridder van Lottharingen

ringen insgelijckx deden. Wanneer nu de Zamening op de Estrade trad / so quam de Cancelier van Vranckrijck daer mede op / en sette sigh achter den Coningh / ter rechter-hant van de Arm-stoel / en verboegden haer noch verscheyde groote Edellieden op de Estrade achter den Coningh : den Ambassadeur een Compliment aen den Coning gedaen hebbende / trad te rugge tot op de kant van de Estrade / recht tegen over den Coningh / en bleef daer met de Ridder van Lotharingen / welcke aen sijn lincker-hant stont ; als wanneer den Heer de Pompone na de Taeffel avanceerde / en na dat den Coning en Coninginne waren geseten op hare Arm-stoelen / las hy over-luyd het begin van het Contract ; maer noch nauwelijckx had hy een gedeelte van de Qualiteyten van de Coning van Spangie gelesen / of sijn Majesteyt seyde / 't Is genoeg, en teyckende het Contract ; de Coninginne / den Heere den Dauphijn / de Princen en Princessen van 't Koninckllijcke Huys teyckende onder die van den Coning op eene reeckx / en daer na teyckende den Ambassadeur alleenig aen d'andere kant. 't Welck gedaen zijnde / is de Cardinael van Bouillon in sijn Pontificale Klederen toegerust / en gevolght van de Bisschoppen van Alet en van den Abt van St. Luc / Aelmoessseniers van den Coningh / van Pater de la Chaise / Biechtvader van den Coning / en van eenige andere Geestelijcke / gekomen in de Capelle van den Coning / alwaer gingh neder-sitten in de Armstoel / die men op de Estrade / recht tegen over sijn Majesteyt / hadde gestelt : Mademoiselle / geleyd by den Heer den Dauphijn en Monsieur / naderde / en de Prince van Conti sigh gestelt hebbende aen haer rechter-hand / presenteerde de Dispensatien van Romen en de Procuratie van de Coningh van Spangie aen den Cardinael / die gevolglijck de Ceremonien van de Onder-trouw dede : hy vraegde aen de Prince van Conti / Of hy beloofde, in de naem van KAREL de II., Coning van Spangie, de tegenwoordige MARIA LOUISE VAN ORLEANS te nemen voor sijn Vrouw? En de Prince van Conti hebbende een diepe reverentie aen den Coning gedaen / even al of sijn consent daer toe versocht / antwoorde daer op / Ja, gelijk ook Mademoiselle dede / wanneer den Cardinael haer vraegde / Of sy de Coning van Spangie tot haer Man wilde nemen? En niet alleen tegens sijn Majest. maer oock tegen de Coninginne / Monsieur en Madame bewees sy een seer diepe reverentie. De Onder-trou daer op geschiet zijnde / retireerde sigh den Cardinael / de Prince van Conti / vergeselschapt van den Ambassadeur van Spangie / keerde in sijn Kamer / en voort vertrock een yder na sijn eygen Verblijf-plaetsen / terwijl alle bereydselen voort verveerdigt wierden tot het Huwelijck selfs tegen des anderendaegs.

De groote of anders de schoone Capelle van 't Casteel was verkoren tot de Plaets van de Ceremonie / staende aldaer het hooge Autaer recht tegens over de groote Deur / waer op een groot Kruys en 6 kostelijcke Kandelaers waren gestelt / en zijnde aen yder kant 8 Capellen : Daer was een Voetgang voor de Cardinael de Bouillon gemaeckt / 't welck van beyde de syden van 't Autaer liep tot binnen de twee eerste Capellen : In de Tribune / die boven de groote Poort is / waren Amphitheatrums voor de Musicijns geordonneert / en van

de voorsz. Deure tot aen den Autaer / in de openinge van alle de Capellen waren Balcons voor Luyden van qualiteyt / die geen Sessie in de Ceremonie hadden: in 't midden van de Capelle was een Stellagie / hebbende boven een hoog Verhemelsel / daer men met 3 Trappen op-trad / hebbende na de kant van 't Autaer een Knielbanck / waer boven oock een Dais was gehangen van Violet Fulp / bezaept met Goude Bloemen: de Stellagie was gedeckt met een Persiaens Tapijt / Gout in de gront / en daer boven lagh een Voet-kleed van Paers Fulp / insgelijckx met Bloemen bezaept / 't welck de Knielbanck en omtrent de helft van de Stellagie bedeckte: alle de Balcons waren oock met Persiaensse Tapijten / doorwrocht met Gout / behangen: by den Autaer / aen de kant van 't Epistre / had men 3 Bancken voor de Clerge / en lager / in 't naderen na 't hooge Verhemelsel / 3 andere voor den Raedt; aen d'andere kant warender 3 voor de Ambassadeurs en 3 voor de Secretarissen van Staet / en aen beyde de syden langst de Muren eene voor de Ridders van de Ordre; en alle dese Bancken waren belept met Violet Fulp / verciert met Goude Bloemen. Van 's morgens af had de Hartog van Luxemburg / Capiteyn van de Lijf-wachten / sijne Guardes op alle de Toegangen na de voorsz. Capelle geset / om alle confusie voor te komen. Ten 10 uren quam de Cancelier van Vranckrijck / gekleed in sijn Satijne Violette Rock / gevoert met rood Scharlaecken / gevolgt van de Raedtsheeren van Staet en de Meesters der Requesten / met hare swarte Satijne Rocken en vierkante Mutsen / en wierdt in de Arm-stoel sonder rugge / die men voor hem had bereyd / geplaetst / en sijn Stafdragers voor sijn Voeten op de Knien / houdende hare Staffen over eynde tot den Coning aldaer soude gekomen zijn: Op de selve tijdt quam daer mede de Grave van Morsteyn / Extraordinaris Ambassadeur van Polen; Sr. Tabord / Extraordinaris Envoyé van Portugael; den Resident van Mantoua; hier na den Marquis de Segnelay / de Marquis van Chateauneuf en den Heer Secretaris Pompone: dese volgden de Aerts-Bisschoppen en Bisschoppen / voort de Hartoginne van Osnabrugge / de Princesse haer Dochter / de Hartoginne van Meckelenburg / de Marquise de los Balbases / den Prince Frederick Augustus van Saxen-Eyssenach / den Prince Augustus Willem van Wolffenbuttel / den Prince Willem van Furstenberg / den Duc de Pastrana (die voor Extraordinaris Ambassadeur uyt Spangie was gekomen / en eenige Geschencken aen de nieuwe Coninginne overgebracht hebbende / also sijne publijcke Intrede noch niet gedaen hadde / verscheen hier als incognito) de Raugrave Charles Louis / Zoon van den Heer Keurvorst Palatijn; den Ridder Lubomirsky / Grooten Vendrich van de Kroon Polen / en alle Ministers der Protestantse Princen wierden geplaetst volgens haer Rang in de Balcons; maer Sr. Saville / Extraordinaris Envoyé van Engelant / retireerde eer de Misse wierdt begonnen. Ten 11 uren / den Coning zijnde in 't Cabinet van de Coninginne / met alle die hem souden versellen in de Capelle / belaste dat men mede derwaerts soude marcheren: de Ridders van de Ordre van den H. Geest / hebbende voor haer 4 Herauten / den Koning der Wapenen / haer

Herault en den President de Mesmes / Grootmeester van de Ceremonien van d'Ordre / gingen voor aen / twee en twee / in 't swart gekleed / met haer Ordres over de Mantel : de Hartogh van Crussol / welcke de Eer-teyckenen van de Coningh van Spangie soude dragen / marcheerde achter de Ridders van de Ordre / sijn Kleed was kostelijck met Paerlen en Diamanten verciert ; hem volgden den Grooten Prieur van Vranckrijck / met de Hartog van Vendosme sijn Broeder : de Ambassadeur van Spangie quam daer na / hebbende aen sijn rechter-hand de Grave van Brionne / Grooten Schiltknaep van Vranckrijck / en aen sijn lincker-hand Sr. de Bonneuil / die hem hadden verselt by de Prince van Conti / wanneer de selve was gaen halen / om hem weder na den Koning te geleyden / gelijck de voorgaende dagh : dese volgden de Hartog van Verneuil / den Duc de Maine / de Grave van Vermandois / de Prince de la Roche Sur-Yon ; en de Prince van Conti / aenhebbende een Mantel en Kledeeren verciert met veele Paerlen en Diamanten / quam even voor den Koning / hebbende sijn Majest. voor hem 2 Deurwachters met hare vergulde Staffen / en noch nader den Marquis de Tilladet / Capiteyn van de 100 Switsers van de Guarde / en achter hem de Hartog van Luxemburg / Capiteyn van de Lijfwachten / welcke aen sijn rechter syde had de Hartog van Gesves / eerste Edelman van de Kamer / en aen sijn lincker de Prince van Marsillac : den Koning wierdt gevolgt van de Koninginne / geleyd van de Hartog van Vieuville / haer Ridder van Eere / en door de Marquis van Hautefort / haren eersten Schiltknaep ; haer Mantel was van 9 Ellen lang / en wierdt van de Hartoginne van Richelieu / haer Dame van Eere / gedragen : hier na quam Mademoiselle / die in luyster en pracht noch boven d'andere scheen uyt te steecken / en wierdt geleyd door den Heer den Dauphijn (welcke achter hem hadde de Hartogh van Montausier / sijn eerste Edelman van sijn Kamer) en door Monsieur / welcke achter hem hadde de Ridder van Chastillon / Capiteyn van sijn Guardis ; haer sleypende Mantel was 6 Ellen lang / en wierdt gedragen van Mademoiselle van Orleans aen de rechter-hand / door Madame de Groot-Hartoginne van Toscanen aen de lincker / en het uytterste door Madame de Guise ; de voorsz. Mantel was Violet Fluweel / met Herminen en Kanten van drievingers van de selve / en aen yder kant 3 reecken van Goude Lelien / voort het eynde met gelijcke Bloemen bezaeyt / haer Rock en andere Kledingen waren mede van Violet Fluweel / en bespreyt al-om met Goude Lelien / self de Schoenen die sy aen hadde / en droeg een Goude Kroon op 't Hooft / die boven kruyswijs met halve Circulen van Diamanten wierdt gesloten ; dese drie Princessen hadden oock yder een Mantel met een Sleep / werdende die van de eerste gedragen by de Grave van Escars / de tweede door de Grave van Sainte Mesme / en de derde door den Ridder de Mailly : haer volgde Madame / geleyt by de Grave van Vaillac en de Marquis van Brion / en wiert haer Sleep gedragen by de Mareschalle Hartoginne van Plessis : daer op quam Mademoiselle de Valois (nu Mademoiselle) geleyd van den Marquis d'Effiat / en haer Sleep wierdt gedragen door de Grave van Flamarin : hier na quam

Made-

Mademoiselle de Blois/geleyd door de Grave van St. Geran/en haer Sleep gedragen door den Marquis de Brieligneur: doen Mademoiselle de Nantes/ geleyd by de Marquis van Dangeau/ haer Sleep gedragen door de Ridder van Sopecourt; en Madame de Hartoginne van Verneuil/ geleyd van de Marquis van St. Herac/ en haer Sleep gedragen by de Grave van Merilly: voorts quamen de Hartoginnen en Dames van 't Hof/ alle op het prachtigste toegestelt/ sonder dat nochtans iemant als den Koning/ Koninginne/ den Heer den Dauphijn en haer Koninkl. Hoogheden/ Gout of Silver op haer Klederen hadden/ want de Mantels van de Princessen wierden onder de Klederen niet gereeckent. Dese Koninckliycke Compagnie passeerde door een Galderye/ welcke loopt tot binnen 't Hof van 't Ysere Paert/ van waer men af-treed door een groote Trap by 't Fer à Cheval/ waer langs in 2 reken de Lijf-wachten/ de 100 Switsers en de Lijf-schutten van den Grooten Provoost stonden/ terwijl de Fransse en Switserse Bataillons de Wacht hielden met ontvouwen Vaendels en slaende Trommels. Hare Majesteyten in de voorsz. Capelle komende/ hebben haer na de boven-gemelde Stellagie begeven/ alwaer haer plaets namen by de Knielbanck/ hebbende yder achter haer een Kussen met een Arm-stoel/ Mademoiselle stelde sigh tusschen beyde hare Majesteyten/ doch een weynig verder van de Knielbanck; den Heer den Dauphijn en Monsieur gaven haer geduurigh de Hant/ gelijck oock die continueerden welcke haer Sleep droegen: Madame nam haer plaets achter de Koninginne/ en Mademoiselle de Valois achter den Koning/ dan wat meer achterwaerts als Madame: hier achter quam de Prince van Conti en de Prince de la Roche Sur-Yon/ haer stellende achter Madame en Mademoiselle de Valois; en achter haer quamen de Grave van Vermandois en de Hartog du Maine/ hebbende aen d'eene syde Mademoiselle de Blois en aen d'andere syde die van Nantes/ en voorder de Hartog en Hartoginne van Verneuil/ en vervolgens alle de Hartoginnen en Grooten/ die na den Koning in de Capelle gekomen waren/ welcke yder haer plaets hadden: En aldus alles in ordre zijnde/ is den Cardinael de Bouillon uyt de Sacristie getreden/ aen-hebbende de Ornamenten van de Capelle des Konings/ voor hem gaende de Geestelijcken die hem souden dienen/ en de Bisschop van Tulle voor Diaken van Eere/ en de Bisschop van Sees voor sijn Onder-Diaken van Eere/ verselden hem: hy omtrent het Autaer gekomen zijnde/ salueerde die/ en daer na den Koning en Koninginne/ en ging doe neer-sitten op een Arm-stoel/ die op de Trappen van den Autaer stont/ en sijn Assistenten in 2 andere: waer op hare Majesteyten na 't Autaer af-traden/ derwaerts den Heer den Dauphijn en Monsieur mede Mademoiselle geleyden/ tot dicht by den Cardinael/ latende als-doen haer Handen los/ en den Marquis de los Balbases/ die gestadig verselt was van de Grave van Brionne/ bracht den Heere Prince van Conti aen de voet van 't Autaer/ en de selve sigh ter rechter-hant van Mademoiselle gestelt hebbende/ begonde den Cardinael de Huwelijcks-Ceremonien: den Marquis de los Balbases heeft aen de Princen in een Becken gepresenteert 30 Goude Stucken en een Ring/

gesmeed

gesmeed van Gout en Silver / welcke by den Cardinael gezegent zijnde / soo stack de Prince van Conti den Ring aen de Ving van de lincker Handt van Mademoiselle / en gaf haer de 30 Gout-stucken op Trouw van 't Huwelijck met de Koning van Spangie: waer op weder den Cardinael de voorgemelde Vragen aen d'een en d'ander / als in de Onder-trouw / hebbende gedaen / en sy weder alsoo gean woort / soo is de Huwelijckx-Zegen daer op gevolgt. En dit alsoo verricht zijnde / wierdt de nieuwe Koninginne door den Heer den Dauphijn en Monsieur weder op 't hooge Verhemelsel geleyd / en nam haer plaets voor de Knielbanck / tusschen den Koning en Koninginne / alwaer voor haer mede een Arm-stoel wierdt geset: den Heer den Dauphijn stelde hem achter haer / en vervolgens hare Konincklijcke Hoogheden en d'andere Grooten en Dames / die 3 reverentien op 't weder-komen van de nieuwe Koninginne deden / als eene aen haer en twee andere aen den Koning en Koninginne. Den Cardinael / inmiddels sijn Cardinaels-Hoed gequiteert hebbende / heeft een Casubel genomen / en quam de Koninginne van Spangie / den Koning en Koninginne met het Wy-water besproepen: daer na begon hy de Misse / en liet ondertusschen aen de voorsz. nieuwe Koninginne / als oock aen den Koning en Koninginne / 't Evangelie kussen: hier op de nieuwe Coningin met statie weder na 't Autaer geleyd zijnde / kuste aldaer de Bagge / die den Cardinael aen de Vinger had / en daer op presenteerde sy een brandende Was-kaers / daer 20 Goude Stucken aen hingen / aen sijn Eminentie / keerende weder gelijck sy gekomen was op 't hooge Verhemelsel; 't selve dede de Prince van Conti in den Naem van de Koningh van Spangie: Waer na den Cardinael de Misse voort vervolgde / veranderende tweemael van Myter; en eyndeling trad de nieuwe Koninginne nochmaels na den Autaer / alwaer op de Trappen twee Kussens lagen / op welcke eene sy en op d'andere de Prince van Conti gingen knielen / als wanneer de Bisschop van Orleans van d'een ende de Abt van Lionne van d'andre kant een Deksel boven de Hoofden van haer beyde hielde / waer op den Cardinael eenige Gebeden dede / daer na het Decksel wiert weg genomen / maer sy beyde bleven op haer Knien leggen tot het eynde van de Misse / als wanneer de Bisschop van Orleans en die van Sees haer de Vrede gaven te kussen / en na de Benedictie gaf haer den Cardinael het Wy-water / keerende als-doen weder na hare plaetsen. En soude daer mede de Ceremonie geëyndigt hebben / maer daer wierdt noch by gevoegt / dat den Cardinael het Evangelie weder-gebracht zijnde / dat opende / en 't selve aen den Koning presenteerde / om de Vrede met Spangie daer op te besweeren: den Marquis de los Balbases naderde / om Getuygen van dese laetste Actie te wesen: den Heer Cancelier klom op het hooge Verhemelsel / en wierdt gevolgt van Monsr. de Pompone; die den Eed van de Vrede over luyd las / welcke den Koning ratificeerde met luyde stemme / en sulckx confirmeerde met het aenraecken van het Evangelie-Boeck: gelijck als op de selve tijdt de Koningh van Spangie den selven Eed tot Madrid heeft gedaen in presentie van den Marquis de Villars / Extraordinaris Ambassadeur van Vranckrijck. Hier op wierdt het ordinaris

dinaris

dinaris Register-Boeck van de Huwelijcken eerst aen Monsr. de Pompone en door die aen den Koning gepresenteert / met een Penne / om te teyckenen de getuygenisse / gelijck sijn Majesteyt vervolgens dede / en oock de Koninginne / den Dauphijn / Monsieur en Madame / en oock self de nieuwe Koninginne en de Prince van Conti: En wierdt dit alles getermineert met een Te Deum Laudamus, waer onder oock de Trompetten en Ketel-trommels wierden gehoort: 't welck geëyndigt zijnde / is een yder te rugge gekeert gelijck hy gekomen was. Van dien avont wierdt noch / tot vermaeck van de nieuwe Koninginne / by de Italiaensse Comedianten een Comedie vertoont / en daer na een kostelijck Vuurwerck aengesteecken. Sy at dien avont in 't Appartement van de Koninginne / sittende tusschen den Koning en Koninginne: En daer na geretireert zijnde in 't Appartement van de Koninginne Moeder / quam de Major van de Guardes uyt ordre van den Koningh haer vragen na 't Woort / 't welck aen de sijne soude geven / en vernemende / dat men gewend was de Naem van eenig Heylig of diergelijcke daer toe gebruycken / soo antwoordde sy vaerdiglijck / Karel, zijnde de Naem van de Koning van Spangie.

De tydinge van het voltrocken Huwelijck was in weynigh dagen tot Madrid / alwaer men aenstonts alle teeckenen van vreugde heeft bewesen: maer een Stieren-gevecht / een bysonder blijck van vreugde in Spangie / dat alreede aengestelt was / most blijven steken door de Doot van Don Juan van Oostenrijck / die den 17 September / na een Sieckte van 23 dagen / te overlijden quam: hy hadde driederhande Koortsen te gelijck / daer van sommige geregulieert waren / en andere niet / doch die 't begrijp van de Medicijns te boven gingen; somwijlen scheen hy op sijn uytterste te zijn / en weynigh daer na liet hy noch wackere kracht en stercke blijcken / soo dat men verscheyde mael groote hoope had tot sijne weder-genesinge / waer toe alle bedenckelijcke Remedien wierden gebruyckt / maer sonder effect: hy had dickmael van sijn selven gelegen / self noch daegs voor sijn sterven meer als 6 geheele uren / soo dat men oordeelde dat hy doodt was / en men derhalven alle preparatie begonde te maecken om hem te balsemen / als wanneer hy als uyt een diepen slaep weder tot sijn selven quam / en begeerde eenig Voedsel / waer na noch wel 24 uren leefde / maer storf echter des anderendaegs na de middagh / op den selven Dagh en Maent dat sijn Heer Vader Koning Philips de IV. in 't selde Paleys was overleden / 14 Jaren te voren: hy was een Prince van middelbare groote / wel gemaeckt van Persoon / en van Wesen bevallig en regulier / swarte en levende Oogen / sijn Hair was mede swart en lang / maer begonde al te grijsen; sijn maniere van leven seer bevallig / en trock wonderlijck de Herten en genegentheden tot sigh: hy prees seer de eygen-aerdigheyt / gelijck hy self in sijn Persoon en Kledinge trachte te betonen: sijn Geest stack boven die van sijn Lantaert in delicatessen uyt; schreef en sprack seer wel 5 verscheyde Talen / en verstont'er noch meer: hy had sigh geoeffent in de Schilder-konst / Gout- en Silver-smiedery en Chimie / geverseert in de Historien / en sig voornamentlijck vermaeckende met de Mathematica: maer wanneer in 't Bewint van de

Affaires quam/ most hy dat alles laten varen / doch was boven al seer devoot: hy was seer bedreven in alle Affaires van de Spaensse Monarchie ; hy had Vicaris Generael van Italien geweest / en also had hy recht alle de Viceroys te commanderen : 't Gouvernement van de Spaensse Nederlanden was hem in eygendom gegeven : de Koninckrijcken van Arragon en Catalogne hadden hem voor Viceroy aengenomen : hy was Capiteyn Generael van alle Zeen van Spangie / Grooten Prieur van de Ordre van St. Jan van Jerusalem/ en boven dien was hy nu Premier Minister : hy was den eenigsten Prince die in de Staten van de Koningh van Spangie den Titul van Hoogheyt voerde : hy was 50 Jaren out als hy starf / en hadde geen Testament gemaeckt / maer den Cardinael de Portocarrero / de Aerts-Bisschop van Toledo / de Hartogh van Alba/de President van Castillien en de Biechtvader van den Koning waren by hem genomineert om de saecken na sijn doot te reguleren / gelijck als hy self anders soude gedaen hebben: hy wiert 24 uren op 't Bed van Parade geleyt/in de selve Klederen / soo men seght / daer mede hy anders de nieuwe Koninginne meynde te gaen ontmoeten ; dan is daer na in een Loode Kiste geleyt en na het Escurael gevoert/alwaer hy by de Princen van 't Koninkl. Huys is begraven.

De nieuwe Koninginne van Spangie ontfing ondertusschen alle Recreatien/geluckwenschingen van de voornaemde Ministers/van alle de Hoven en van wie van eenige qualiteyt was / soo veel / dat het verdrietigh soude zijn alles te verhalen : sy quam nochmaels binnen Parijs / alwaer men soo veel spel om haer te onthalen aenrechte/als of sy daer noyt meer geweest was. Sy vertrock den 20 September van Fontainebleau / nemende met seer groote beweegnisse en teeckenen van affectie haer afscheyt van den Koningh / Coninginne en het gantsche Hof / haer afscheyt in een Plaetse genaemt la Chapelle a la Reyne, twee mijlen van Fontainebleau / werdende soo verre uytgeleyt gedaen. Sy nam haer wegh onder 't geleyde van de Prince van Harcourt en Madame sijn Huysvrouwe na Orleans / met een treffelijcke Suite/daer onder 4 kostelijcke Karossen waren: oock vertrock met haer den Spaenssen Ambassadeur de Marquis de los Balbases / zijnde de Hartog van Pastrana 2 dagen te voren te post voor uyt gereden. Ondertusschen in alle Steden/die sy passeerde/wiert haer groote eere bewesen : Monsieur en Madame verselden haer tot Orleans/ tot den 23/wanneer Madame weer na Fontainebleau keerde/maer Monsieur verselde haer tot Amboise/alwaer mede sijn afscheyt nam. Sy quam den 30 tot Poitiers/ daer na tot Bordeaux/alwaer haer groote eer aengedaen wierdt / en op den 9 October tot St. Jan de Luz / d'uyterste Plaetse van Vranckrijck/ alwaer sy tot den 3 November bleef / vermits de Spaensse Minister van de Prince van Harcourt vereyschte een Pouvoir van sijn Koningh / om de Coninginne over te leveren/ even gelijck als de Marquis van Astorgas / die daer toe van de Koning van Spangie was gesonden/ eene hadde om haer te ontfangen / en alsoo most daer over na 't Fransse Hof geschreven werden / en daer op het gemelde Pouvoir gekomen zijnde / wierdt geresolveert op den 3 voorsz. de overleveringe te doen. Haer Majesteyt dede haer Middag-mael wat vroeger

als

als ordinair/ soo dat een uur na de middag/ onder 't los-branden van 't Canon/ van St. Jan de Luz vertrock/ en quam in een Huys dat op de kant van de Revier van Bidassoa-expres tot de Overleveringe van Hout was gemaeckt/ hebbende een Zale/ een Kamer en een Cabinet buyten het Werck/ alle kostelijck gemeubleert/ en van buyten heerlijck vergult en beschildert: de Coninginne daer gekomen zijnde/ begaf haer binnen het Cabinet/ en na dat sy haer Koninckllijck toegereed had/ quam sy in de Zale/ en at een weynigh van een prachtige Collatie/ die Monsr. de Chalange aldaer voor haer gepreparéert had: van daer begaf sy haer na de Kamer/ die met rood Damast geboort en met Goude en Silvere Galon behangen was; daer was een Verhemelsel van de selve Stoffe/ en daer onder een verhevenheyt met een Arm-stoel/ daer op de Coninginne soo dra niet geseten was/ of de Prince van Harcourt stelde sigh aen haer rechter en Madame de Princesse van Harcourt aen haer lincker zyde/ en achter haer was Monsr. de Repaire/ welcke de Lijf-wachten van den Koning/ die haer tot daer toe hadden verselt/ gecommandeert had: Mr. de Saintot ging daer op kennisse geven aen de Marquis van Astorga over de Brugge/ die van de Zael over 't Water na een kleyn Eylandtje/ dat Vranckrijck noch toebehoort/ was gemaeckt/ zijnde de Guardes in verscheyde kleyne Esquadrons verdeelt op dat Eylandtje/ aen 't eynde van 't welcke den voorsz. Marquis was in een kostelijck Schip/ verbaerdigt om de Coninginne over te brengen: hy hadde soo dra geen bescheyt dat de Coninginne na hem wachte/ of trad te Lande/ hebbende voor hem 60 Personen in Lebrye/ Pages en Voetknechten/ alle op 't Spaens gekleed/ behalven 20 Edellieden/ die hem verselden/ en so als hy in de Kamer trad/ deed hy een diepe reverentie/ en de Coningin naderende/ een tweede/ kussende haer de Hant/ en sig over-eynde verheffende/ deckte sigh aenstonts/ 't geen de Prince van Harcourt daer op mede dede; hy complimenteerde haer Majesteyt uyt de naem van den Koning en Coninginne Moeder van Spangie/ en gaf van hare Majesteyten van haer 2 Brieven over/ na dat hy die aen sijn Voorhooft/ Aengesicht en voor sijn Hert gedruckt had: de Coninginne betuygde wel te vrede te zijn dat de Koning van Spangie hem tot hare conduite had verkoren: daer na dede den Marquis een Compliment aen de Prince van Harcourt/ aen welcke hy seyde: Dat hy daer gekomen was uyt de naem van den Koning sijn Meester, om de Coninginne te ontfangen. En den Prince antwoorde na sijn tegen-compliment: Dat hy gekomen was om haer over te leveren: wenschende, dat hare Majesteyt mochte dienen tot een Pant van Vriendtschap. En na een Compliment van den Marquis aen de Princesse van Harcourt/ las Monsr. de Chateauneuf/ Raedt in 't Parlement van Parijs/ de Acten van Overleveringe.

Acte van overleveringe van de Coninginne van Spangie.

WY Pierre Antoine de Castagnere, Ridder, Heer Baron van Chateauneuf, Raedt des Konings in alle sijne Raden, en in sijn Parlement van Parijs, van wegen de seer Hooge, seer Machtige en seer Excellenten Koning LOUIS de XIV. van die Naem, by

der

der gratie Godts Koning van Vranckrijck en Navarre, certificeeren alle den gene die het behoren sal, dat tusschen sijn Alder-Christel. Majesteyt en sijn Cathol. Majesteyt KAREL de II. van die Naem, is geaccordeert, dat na de celebratie van 't Huwelijck, gedaen tot Fontainebleau den 31 Augusti 1679, voor sijn Cathol. Majesteyt met haer Koninckl. Hoogheyt MARIA LOUISA, Dochter van hare Koninkl. Hoogheden PHILIPPE DE FRANCE, eenigste Broeder des Konings, en HENRIETTA ANNA VAN ENGELANDT, de Coninginne van Spangie door den seer Excellenten Heer sijne Hoogheyt de Prince van Harcourt tot op de Frontieren van sijn Koninckrijck soude werden vergeselschapt, en door des Konings Officiers gedient en opgepast. En na dat sy gekomen was in 't Huys 't welck door ordre van den Koning, op de Landen van sijn Jurisdictie, by dat van Martino, tegen over de Pas van Behobie, gemaeckt is, soo heeft sijn Excellentie Don Antonio Pedro Alvares Gomes, Marquis van Astorga, Raedt van Staet van sijn Cathol. Majesteyt en Grootmeester van 't Huys van de Coninginne van Spangie, sigh mede in het selve Huys begeven, alwaer d'uytwisseling der Volmachten, waer mede den seer Excell. Heer en sijne Hoogheyt de Prince van Harcourt en den Marquis d'Astorga van wegen hare Alder-Christel. en Cathol. Majesteyten voorsien waren, geschiet is, en de gewoonlijcke Ceremonien van wederzyden gehouden zijn: Alwaer mede ged Marquis d'Astorga, na de behoorlijcke Submissien in diergelijcke gelegentheden, aengenomen heeft de Coninginne van Spangie te versellen en op te passen, tot dat de selve by den Cathol. Koning sal gekomen zijn. En aldus is de Ceremonie van d'overleveringe van de Coninginne van Spangie op den 3 November 1679 geschiet, en hebben wy getekent.

Daer tegens Don Alonso Carnero / Secretaris van Staet van Spangie / de Acte van de Receptie las / luydende aldus.

Spaensse Acte van de Receptie.

ICk Don Alonso Carnero, Ridder van d'Ordre van St. Jacob, van de Raedt en Secretaris van Staet en van Oorlog in de Nederlanden van den seer Hoogen, seer Excellenten en seer Machtigen Cathol. Koning Don CARLOS de II., by der gratie Godts Koning van Castilien, &c. onsen Heer, die Godt lange en geluckige Jaren beware en verheffe, certificere en betuyge, op dat het voor een iegelijck kennelijck en openbaer soude zijn, dat alsoo tusschen de Cathol. Majesteyt van den Koning onsen Heer, en van den seer Hoogen, seer Excellenten en seer Machtigen Alder-Christel. Koning LOUIS de XIV. van Vranckrijck, dat na de celebratie van d'aldergeluckigste Trouw-dagh van den Koningh onsen Heere met de Serenissime Princesse MARIA LOUISA, Dochter van den Serenissime Prince Hartog van Orleans, en van Madame HENRIETTA ANNA VAN ENGELANDT, Nichte van sijn Alder-Christel. Majesteyt, en op heden Coninginne van Spangie, onse Vrouwe, voor reeckening van sijn Alder-Christel. Majesteyt tot op de Grensen van Spangie soude werden geleyt en opgepast: Welcke volgende het Huwelijck voltrocken zijnde, gelijck het selve in der daedt op den 31 Augusti deses Jaers tot Fontainebleau voltrocken is, en haer Majesteyt gekomen zijnde in het Huys, 't welck door ordre van den Alder-Christel. Koning by dat van Martino, tegen over de Pas van Beobia is opgemaeckt, zijnde gedient en opgepast door den Heere Prince van Harcourt, de welcke Volmacht van sijn Alder-Christel. Majesteyt in handen heeft, om d'overlevering van haer Koninckl. Persoon te doen: En alsoo den seer Excell. Heer Don Antonio Pedro Alvares Gomes d'Avila, Osorio en

Toledo,

Toledo, Marquis van Velada en Astorga, &c. van den Raet van Staet van sijne Majesteyt, en Opper-Hofmeester van de Coninginne onse Vrouwe, de behoorlijcke Volmacht van den Koning onsen Heer heeft, om haer Majesteyt te ontfangen, en uyt desselfs Koninckl. Naem gekomen is, om dese Plechtplegingе waer te nemen, soo heeft hy, na de behoorlijcke Submissien, in diergelijcke gelegentheden en overleveringen van Koninckl. Persoonen gebruyckelijck, aengenomen de Majesteyt van de Coninginne onse Vrouwe, ter plaetse daer den Koning onsen Heer sigh sal bevinden, in nakominge van desselfs Koninckl. Ordres, op te passen en te geleyden: waer mede dan de geseyde Overlevering volbracht is, en het geaccordeerde dien aengaende tusschen haire Catholijcke en Alder-Christelijckste Majesteyten nagekomen, attesterende by alle het voorenstaende, &c.

Den Marquis d'Astorga presenteerde daer op aen hare Majesteyt 2 Menins en eenige andere Persoonen van qualiteyt / die / met de rechter Knie op de Aerde / haer de Hant kusse: de Bisschop van Pampelone / doch niet geknielt / dede het selve: waer na de Coninginne opstont / voegende den Marquis sigh aen haer rechter-hant / gaende een Menin aen de lincker / daer sy op leunde: de Hartoginne van Terranova quam haer ter halver wege van de Brugge te gemoet / en kuste / met de Staet-Dochters die haer verselden / de Hant van de Coninginne: Mr. de Repaire gaf daer op aen gedachte Hartoginne over de Sleep van hare Maj. te dragen / 't geen hy so verre gedaen had: haer Maj. trad dan in 't geseyde Schip / waer in een Kamer rondom met Glasen was / hebbende alleen Dames by haer ; 2 Barcken / in yder van welcke 12 Bootsgesellen waren / trocken het Schip / daer in de Coninginne was / voort : 't welck soo dra niet en begonde te drijven / of de Spaensse Ruyterey dede een salvo / en de gantsche Artillery van Fontarabia wierdt verscheyde mael los-gebrant. De Coninginne te Lande tredende als 't al avont begonde te worden / vont aldaer haer Lijf-Karosse / Littier en Draeg-stoel / niet veel Volck in Lyvrey-Kleederen ; sy ging sitten in de voorsz. Draeg-stoel / werdende gelicht van 20 Voet-Dienaers met lange Was-Kaerssen ; voor haer marcheerden een deel Switsers / en quam dien avont tot Iron / alwaer in de Kercke het Te Deum wierdt gesongen / en dien avont voor d'eerste mael op sijn Spaens opgedist / doch aen haer gelaten / uyt ordre des Konings / om te doen wat haer beliefde / en te ageren als Souveraine. Daer ontstont eenigh geschil tusschen den Marquis d'Astorga en de Hartogh van Ossuna / wie 't toequam de Coninginne te geleyden / maer d'eerste wierdt daer by gecontinueert. Den 5 November vertrock haer Majesteyt van Iron na Victoria / en ontfingh onderwegen tydinge / dat den Koningh tot Burgos opgehouden was door een Verkoutheyt. Den 11 quam sy tot Victoria / alwaer sy 't eerste Spaens Kleed aendede / en een Present van de Coninginne Moeder ontfing / waerdig 100000 Kroonen / zijnde 2 Oor-Pendanten met langwerpige Paerlen. Sy vertrock van daer na Burgos / alwaer den Koningh soude vinden ; maer ondertusschen quam bescheyt / dat sijn Majesteyt tot Quintana Palla / een kleyn Dorpje / 3 mijlen van Burgos voorsz. / by haer soude komen / om aldaer het Huwelijck door een tweede Benedictie als incognito te confirmeren en consumeren : sy arriveer-

de daer den 18 November 's avonts/ en des anderendaegs/ als den Koning aldaer gekomē was/ quam de Prince van Harcourt en de Marquis de Villars/ Franssen Ambassadeur/ zijnde die de Conunginne tegen-gereden/ in 't uyt-treden van de Karosse sijn Majesteyt verwelkomen; maer sy hadden qualijck tijdt om hare reverentie te doen/ alsoo sijn Majesteyt meer verlangde om de Coninginne te sien/ die hem verwachte in een Antichambre/: den Coning had by hem de Hartog van Medina Celi/ de Connestable van Castillien/ de Hartog van Uecedo/ &c. Wanneer hy in de Antichambre quam poogde de Coninginne hem verscheyde mael de Handen kussen/ maer hy wilde sulckx niet toelaten; hy groete haer op de Spaensse wijse/ dat is sonder kussen/ en sy deden wederzijts een Compliment/ daer de Marquis van Villars den Tolck van was/ en daer na presenteerde sijn Majesteyt aen de Coninginne de Grooten/ die hy mede gebracht hadde. De Ceremonie van de Confirmatie des Huwelijckx volgde daer op/ weynigh verschillende van 't geene in de Onder-trouw tot Fontainebleau was geschiet: men hong om den Koning en over de Coningin een witte Bant met Minne-stricken/ en een wit Floers met Silvere Franje over de Schouderen van den Coning en over 't Hooft van de Coninginne; de Patriarch van Indien/ alsoo de Bisschop van Burgos indispoost was/ dede de Ceremonie; welcke soo dra niet gedaen was/ of/ na de ontfangen Complimenten van de Fransse Heeren/ gingen den Coningh en Coninginne alleen in een Kamer/ alwaer by de 2 uren in particuliere Conversatie bleven/ waer na sy dien dag t'samen in 't publijck aten/ en verbolgens na Burgos reden/ alwaer dien nacht t'samen sliepen: en de Coningin 's anderendaegs na buyten de Stad in een Convent gaende/ dede van daer haer Intrede binnen gedachte Stadt/ sittende te Paert/ en gekleed op het Spaens; 3 Grandes van Spangie marcheerden voor haer/ en achter die de Marquis d'Astorga/ en na de Coninginne/ die onder een Verhemelsel reet/ quam Madame de Terranova en Madame de Mortare/ sittende op Muylen/ en vervolgens alle de Dames. Den naesten dag dede de Prince van Harcourt/ die/ sedert de Coninginne hadde overgelevert/ als Extraordinaris Ambassadeur ageerde/ sijn publijcke Intrede/ en had puplijcke Audientie/ en kort daer aen die van sijn afscheyt. Hare Majesteyten wierden ondertusschen door veelderhande Divertissementen van Spaensse Speelen vermaeckt/ tot dat haer van daer na Buen Retiro begaven/ van waer in 't volgende Jaer een prachtige Intrede binnen Madrid hebben gedaen.

In Vranckrijck heeft van dit Jaer een Chambre Ardente tegen Luyden/ die andere souden hebben vergeven/ aengevangen: dan alsoo 't selve werck noch niet ten eynde is gelopen/ en dat men niet en weet wat eygentlijck van de saecke zy/ soo sullen wy in de naeste Mercurius daer van spreecken/ zijnde ondertusschen een saeck die men in Vranckrijck voor desen niet gehoort heeft.

Laetst/ dat wy van de Engelsse en Schotse Affaires gewag maeckten/ hebben wy verhaelt/ hoe de Schotse Oproerige zijn gedempt; maer met het Verraet/ in Engelandt ontdeckt/ was het noch niet ten eynde/ gelijck 't op heden

noch

noch niet en is: wy sullen derhalven maer eenvoudiglijck verhalen 't geen verder in dit Jaer dien aengaende is gepasseert.

Daer waren onder andere tot Londen in de Gevangenisse geset eenen Thomas White/ alias Whitebread/ Provinciael van de Jesuyten in Engelandt; William Harcourt/ den gepretendeerden Rector van Londen; John Fenwick/ Procurator van de Jesuyten in Engelant; John Gaven/ alias Galwen; Anthony Turner en James Corker/ welcke den 23 Juny te recht wierden gestelt voor de Bar van de Rechtbanck in de Old-Baily: Corker gaf een Petitie in/ dat hy noch niet vaerdigh was met sijne defentie/ en versocht derhalven/ dat hy tot de naeste Vierschaer mocht sitten: Doch wierdt geseyt/ dat hy echter soude moeten verschijnen/ en de Beschuldinge aenhoren/ om als-dan te seggen wat Getuygen hy van noden hadde.

't Gros van de geseyde Beschuldinge bestont hier in: dat sy op den 24 April 1678 in een Vergadering binnen Londen waren geweest/ waer in geconspireert was/ om Oproer en Rebellye te verwecken/ den Koning met sijn Ondervanen te massacreren/ en 't Gouvernement en Religie te veranderen; waer by noch speciael wierdt geseyt/ dat als-doen bestemt was Grove en Pickering te gebruycken tot het ombrengen van den Koning/ en so niet/ 4 andre Schelmē.

Sy ontkenden alle gelijckelijck hier aen schuldigh te wesen/ en Whitebread bracht voor hem in/ dat hy in December te voren deswegen beschuldigt/ daer over te recht hadde gestaen en vry gekent was: maer men vont sulckx in de Registers niet. Fenwick seyde het selve/ en kreeg oock gelijck antwoort: En hier op wierden de Getuygen ingebracht: Dr. Oates was d'eerste/ die onder andere dingen getuygen gaf van de voorsz. Vergaderinge/ den 24 April/ oude stijl/ in de Herberge van 't Witte Paert gehouden/ en dat hy den ged. Whitebread self den Eed op het Mis-boeck van d'andere hadde sien nemen: dat hy geauthoriseert was Militaire Commissien te tekenen; en Sr. George Wakeman geweygert hebbende den Koning voor 10000 Ponden te vergeven/ geproponeert had/ om noch 5000 meer te presenteren. Dugdale getuygden tegen de selve verscheyde dingen/ maer al meest van gelijcke natuur/ daer Bedlow het sijne noch by voegde. Tegen Fenwik wierden mede verklaert verscheyde saken die de Conspiratie aengingen/ als dat met Instructie van Whitebread was over-gekomen/ om nieuwe aenbiedinge aen Wakeman te doen/ ten eynde die te persuaderen tot het vergeven van den Koningh: dat den 21 Augusti/ oude stijl/ hy Fenwick was geweest daer 't Gelt wiert getelt om den Koning om te brengen: dat hy kennisse had van 't Verraet tegen de Hartog van Ormont/ &c. Tegen Harcourt wiert mede getuygt/ dat hy in de groote Raet geweest was en getekent had/ met verscheyde omstandigheden/ en speciael/ dat van hem Brieven waren gevonden/ waer in hy/ eer 't ruchtbaer was/ de Doot van Edmundbury had geschreven. Aengaende Gavon/ dat die insgelijkx 't geresolveerde had getekent/ en verscheyde Raetplegingen bygewoont. Gelijck oock tegen Turner.

Hier tegens sochten de Beschuldigde de getuygenissen invalide te maecken door Tegen-getuygen/ welcke sy van St. Omer ontboden hadden/ wesende jonge

jonge Persoonen/ in haer Schoolen aldaer opgevoed/ welcke verklaerden/ dat Dr. Oates/ die de meeste getuygenissen tegen haer had gegeven/ op den 24 April/ als de voor-gem. Raedtplegingе in de Herberge van 't Witte Paert soude gehouden zijn/ tot St. Omer was geweest/ soo dat hy onbequaem was een te getuygen 't geen op de selve tijdt binnen Londen soude gepasseert zijn; ja dat hy tot in 't midden van Juny aldaer was geweest, en sy met hem dagelijcx hadden omgegaen/ hebbende hem niet boven 2 Nachten in alles gemist. Maer hier tegens quamen Sr. Richard Barker/ Mr. Walker en Mr. Smith/ Studenten/ met noch eenige andere/ welcke gelijckelijck verklaerden/ dat sy Dr. Oates in die tijdt/ namentlijck in 't eynde van April en begin van Mey/ tot Londen hadden gesien en gesproocken. Voor de rest trachten de Beschuldigde haer Alibi te betonen/ en dat d'eene hier en d'ander daer buyten Londen was geweest/ als de meergemelde Vergaderinge was gehouden: maer haer Getuygen waren van de selve slagh als die van St. Omer waren gekomen; dan sy meynden/ dat/ die tegens haer gebruyckt wierden/ noch van veel minder geloof waren/ en trachten oock te betonen/ dat'er in de Beschuldingen verscheyde contradictien waren. Doch/ na dat Partyen waren gehoort/ zijn de Stucken aen 12 Gesworne overgegeven; welcke de Getuygenissen over en we'er hebbende geëxamineert/ de Gevangens schuldig aen Hoog Verraet hebben verklaert: Doch het besluyt wierdt by het Hof tot des anderendaegs uytgestelt.

Den volgenden morgen wierdt den Advocaet Langhorn mede voor de Bar gebracht/ als mede schuldig aen 't Verraet/ om den Koning om te brengen/ en de Regeeringe van Kerck en Staet te veranderen/ en dat hy/ om daer toe vreemde hulp te bekomen/ na Romen en St. Omer had geschreven/ en hy der Secreten Raedt was geweest en Commissien had ontfangen/ 't welck Dugdale/ Prance en Oates tegens hem met veele omstandigheden getuygden: maer hy ontkenden 't/ en gaf voor/ dat sy Geldt voor dese hare Getuygenissen hadden ontfangen: 't welck sy Getuygen verklaerden onwaer te wesen. En hier op de 5 gevangen Jesuyten mede voor de Bar gebracht zijnde/ heeft men/ haer te gevalle/ de Getuygen voor haer noch eens geëxamineert/ maer die bleven soo styf by de Woorden van haer Verklaringen/ dat sy op eenige Vragen van andere Maenden niet en scheenen te konnen antwoorden/ seggende/ dat sy alleen waren gekomen om de getuygenisse van de Maenden van April en Mey te geven/ so dat men oordeelde te sien/ dat sy alleen getuygden volgens seeckere Instructie. Waer op men de Gevangens permitteerde voor haer self te spreken; dan die niet nieuws voort-brengende/ zijn alle gecondemneert gesleept/ gehangen en gevierendeelt te werden: 't welck op den 30 Juny/ uytgenomen aen den Advocaet Langhorn/ dat uytgestelt wierdt/ aen de 5 Jesuyten/ Whitebread/ Harcourt/ Fenwick/ Gaven en Turner/ is geëxecuteert/ werdende van Newgate na Tyburn/ volgens haer Sententie/ op Sleeden gevoert/ alwaer sy voor haer sterven noch de navolgende Redenen hebben gedaen.

De

De laetste Reden van Thomas Whitebread.

ICk gis dat'er al verwacht is dat ick iets spreecken soude aengaende de saeck, om de welcke ick gecondemneert en hier gebracht ben, om de Executie te lyden. Ten is niet minder als het aenspannen en toeleggen op sijn Majesteyts doodt en verandering van het Gouvernement van de Kerck en den Staet. Gy alle weet, of behoort te weten, dat ick nu heb te verschijnen voor het Aengesicht van den Almogenden Godt, en met alle inbeeldelijcke seeckerheyt en evidentie te verwachten heb een finael oordeel over al de gedachten, woorden en wercken van mijn geheele Leven.

Soo dat ick nu in geen ander gelegentheyt ben, dan om waerheyt te spreecken, daerom verklaer ick in Sijn Alderheylighste presentie, en als ick hoope genade te verkrijgen van Sijne Goddelijcke Majesteyt, voor U die hier tegenwoordig zijt, en voor de geheele Werelt, dat ick uyt dese Werelt ga, soo onnosel, en soo vry van eenige smet van dese dingen, die my opgeleyt zijn in dese saeck, als ick in de Werelt quam van mijn Moeders Lichaem. En dit doe ick, renunciërende van mijn Hert alle manieren van Pardons, Absolutien of Dispensatien voor het sweeren, als de gelegentheyt of interest magh vereysschen, 't welck sommige belieft heeft ons op te leggen, als een werck van onse Leere en practijck: maer het is een ding soo onrechtvaerdig, dat ick geloof, als ick altijt gedaen heb, dat geen Macht op Aerden my kan machtig maken, noch niemant anders, om sulckx te doen.

Raeckende die, die my seer valschelijck beschuldigt hebben (gelijck als de tijt, of hier in de Werelt, of hier na, sal openbaer maecken) ick vergeef 't haer van herten, en bid aen Godt, dat Hy haer Sijn Heylige Genade wil geven, dat sy mogen berouw krijgen van hare onrechtvaerdige Proceduren tegen my, anders sullen sy op 't besluyt vinden, dat sy haer selven meer quaet gedaen hebben, als ick van haer geleden hebbe, 't welck nochtans al veel geweest is.

Ick bid Godt, dat hy sijn Majesteyt wil zegenen, beyde tydelijck en eeuwig, het welck mijn dagelijckse Gebeden voor hem zijn geweest: en dit is al het quaet dat ick oyt tegen hem heb gedacht of gemeent. En ick verklare, in 't gesicht van mijnen Godt, met dese mijnen laetsten adem, dat ick noyt geleert, noch noyt geloofst heb, noch kan, als een Catholijck geloven, dat het wettelijck is, op eenige gelegentheyt, op wat pretensie dat het oock soude mogen zijn, te betrachten, of toe te leggen op de doot van sijn Majesteyt, of eenige schade aen sijn Persoon: maer ter contrarie, dat men alle is gehouden te gehoorsamen, te beschermen, te behouden sijn geheyligde Persoon, na sijn uytterste vermogen.

En ik verklaer daer en boven, dat dit de ware en eenvoudige sin is van mijn Ziele, in 't aensien van die de verborgentheden mijns herten kent, en als ick hope sijn gebenedijde aengesicht te sien, sonder eenige dubbelsinnigheyt, of innerlijcke behoudinge.

Dit is al dat ick te seggen heb, aengaende de saeck van mijn condemnatie. Al wat my nu resteert te doen, is om mijn Ziel te beveelen in de handen van mijnen gebenedijden Verlosser, door wiens verdienste en Lijden alleen, ick hoop zaligh te worden.

Laetste Reden van Willem Harcourt.

DE Woorden van stervende Personen hebben altijt geacht geweest van de grootste authoriteyt te zijn, om datse dan waren gesproken wanneer sy kort daer na souden geciteert worden voor de hooge Vierschaer van God Almachtigh.

Dit geeft mijn hoop, dat op de mijne oock magh gesien worden als op sulcke: daerom verklaer ick hier, in de tegenwoordigheyt van den Almachtigen Godt, 't geheele Hemelsche Hof, en dese ontallijcke Vergaderinge, dat als ick oyt hoope (door de Verdiensten en 't Lyden van mijnen soeten Saligmaker Jesus Christus) op een eeuwigen zegen, ick soo onnosel ben als een ongeboren Kint, van eenigh ding dat my opgeleyt is, rakende de saeck daer ick hierom sterven moet.

En ick renunciëre geheelijck, en betuyge een afschrick te hebben van die versoeyelijcke en valsse Leere, die ons opgeleyt wordt, als dat wy konnen vryheyt hebben, om valsche Eeden te doen, of eenige andere sonde, om onse saeck te bevorderen, zijnde expres tegen de Leere van St. Paulus, seggende: *Men sal geen quaet doen, op dat'er goet af magh komen.* En daerom houden wy 't in alle gelegentheden voor onwettelijck, om te dooden of te vermoorden eenig Persoon, wie 't oock wesen magh, veel meer onsen wettigen Coning, die nu regeert, wiens Persoon en tydelijke heerschappy wy gereet zijn te beschermen met ons *Lijf* en Goet, tegen alle die haer daer tegen mogen opsetten, wie 't oock soude mogen zijn, niemant uytgesondert.

Ick vergeef 't hen alle die mijn doodt bevordert hebben, en bid voor hen ootmoediglijck om vergiffenis van Godt Almachtig: oock bid ick de geheele Werelt om vergiffenisse. Ick bid Godt, dat hy sijn Majesteyt wil zegenen, en verleene hem een voorspoedige Regeering; en 't selfde aen sijn Koninckllijcke Gemalin, de beste der Coninginnen. Ick bid ootmoedig om de Gebeden van alle dese die van de Roomsse Kercke zijn, indien'er eenige sulcke tegenwoordig zijn.

Laetste Reden van Anthony Turner.

ZYnde nu, goede Vrienden, gekomen seer na aen mijn end, en gevonnesseert door een straffe Doodt, om te verschijnen voor de Vierschare Godts, om daer reeckening te geven aen den rechtveerdigen Rechter, van alle mijn gedachten, woorden en wercken. Ick ben van conscientie wegen gehouden my self dese Justitie aen te doen, om op Eede te verklaren mijne onnoselheyt van dese gruwelijcke daet van verradery, waer mede ick valschelijck beschuldigt werde. Ick acht het een schuldige plicht (die ick schuldig ben tot de Christelijcke Liefde) te verklaren aen de Werelt, voor mijn doot, al dat ick weet: aengaende dit poinct van de Catholijcken, met de welcke ick verkeert heb, zedert de eerste roep van 't Complot, wenschende uyt 't diepste van mijn Hert, dat de geheele waerheyt hier van mag openbaer werden, op dat d'onnoselheyt mag suyver bevonden werden, tot glorie van Godt, en tot Vrede en welstant van den Koning en het Landt. Aengaende mijn self, ick roepe Godt tot getuygen, dat ick noyt van mijn geheel leven was, of geweest hebbe, in eenige vergaderinge of by-een-komste der Jesuyten, in de welcke eenige Eed van secretesse, by mijn, of eenige van die, som te besluyten

fluyten eenig Complot tegens de geheyligde Persoon van sijn Majesteyt, noch hebbe noyt tegenwoordig geweest in eenige vergaderinge van haer, in de welcke eenige voorstellinge was gedaen, of geresolveert, of geteeckent, by mijn, of eenige van haer, om weg te nemen het leven van onsen rechten Souverain. Een saeck van sulcken natuur, dat indien ick hadde tegenwoordig geweest in eenige sulcke by-een-komsten, of consultaties, ick verbonden hadde geweest door de Wet van Godt, de Regels van mijn Religie (en soude door Gods genade dien-volgens gedaen hebben) t'ontdecken sulcken vervloeckten duyvelse Verradery aen de civile Magistraet, ten eynde sy na haer verdiensten mochten gestraft werden.

Goede Vrienden, 't is soo ver van daer, dat ick in September laetst soude hebben geweest in eenige consultatie der Jesuyten tot Tixal, in Mr. Ewers-kamer, dat ick verklare voor God, en als ick hoop zalig te werden, dat ick niet eens dat gehele Jaer tot Tixal geweest ben, in Mylord Astons Huys.

't Is waer, ick was in de Congregatie van de Jesuyten, gehouden op den 24 April, een Jaer voorleden, maer in die by-een-komste (soo waer als ick hoop zaligh te werden) handelden wy daer van geen affairen van Staet, maer alleen omtrent de affairen van onse Provintie, 't welck ordinaris van ons gedaen werdt alle 3 Jaren, en dat over de geheele Werelt, sonder nochtans hier door offensie te geven aen de werelthlijcke Princen.

Goede Vrienden, ick ben soo vry van dese Verradery, daer ick mede beschuldigt wert, als een ongeboren Kint, en zijnde onnosel, heb ick mijn selfs noyt beschuldigt in de confessie van eenig ding, daer ick mede belast werde, 't welck seeckerlijck (indien ick mijne conscientie had besmet gevonden met iets van dese natuur) ick mijn selven niet soo vry en vrank, gelijck als ick gedaen heb, sou hebben gestelt voor de seer honorabele geheymen Raet des Conings.

Aengaende de Catholijcken, met de welcke ick verkeert heb, zedert d'eerste roep van dit Complot, ick protesteer voor d'Almogende God, met de woorden van een stervend Man, dat ick noyt eenige van die, 't zy Priester, of Leeke, hoorde expresseeren of uytspreecken tot mijn, eenige de minste kennis van een Complot, dat alsdan soude gesmeet werden onder de Catholijcken tegens sijn Coningl: Majesteyt, tot voortgang van de Catholijcke Religie.

Ick sterf een Rooms Catholijck, en versoecke ootmoedig de gebeden van alsulcke, voor een geluckige passagie na een beter leven: Ick heb van die Religie geweest meer als dertig Jaren, en nu danck ick Godt met een uytterste danckbaerheyt, dat hy my geroepen heeft door sijn heylige gratie tot de kennisse en belijdenisse van dese waerheyt, niet-tegenstaende het vooroordeel van mijn voorgaende opvoedinge.

God, door sijn oneyndelijcke goetheyt, zegene den Koning, en de gehele Koningl: Familie, en verleene sijn Majesteyt een voorspoedige Regeeringe alhier, en een Kroon van glorie hier namaels. God, door sijn genade, vergeve alle die, de welcke my valschelijck beschuldigt hebben, of eenig deel gehad hebben in mijn doodt, ick vergeve het haer uyt de gront of 't diepste van mijn Hert, gelijck als ick self vergiffenis verwacht van de hand Gods.

GE-

G E B E D.

O God, de welcke my geschapen hebt tot een boven natuurlijck end, om u hier in dit leven door uwe Goddelijcke gratie te dienen, en U hier namaels te genieten in glorie, geliest te vergunnen, door de Verdienste van de Passie uwes bitter Lijdens en Doodts, dat wanneer dit verganckelijcke Leven sal geëyndigt zijn, dat ick niet magh mancqueren te genieten in volle blijdschap en vreugt, U, mijn laetste end en opperste Godt: ootmoedigh bid ick om vergiffenis voor alle de Sonden, die ick misdaen heb tegen U Goddelijcke Majesteyt, van den eersten oorspronck dat ick begon reden te gebruycken, tot desen laetsten oogenblick toe: Ick ben hertelijck bedroeft uyt de gront van mijn Hert, dat ick U oyt vertoornt heb, die een soo goede, machtige, wijse en soo een rechtveerdige Godt zijt, en ick make een propoost, met de hulpe van U Goddelijcke bystant, U, mijn Godt, die ick bemin boven alle dingen, noyt wederom te vergrammen. O soete Jesu, die sulck een pijnelijcke en schandelijcke Doodt aen het Hout des Kruys geleden hebt voor onse zaligmaeckinge, eygent toe, ick bid U, aen my de Verdiensten van U Heylige Passie en bitter Lijden, op dat ick, door de Verdiensten van dit Heylig Lijden, U mijn Lijden magh opofferen, het welck ick voor mijn Sonden rechtveerdiglijck lijde. O mijn liefste Saligmaecker en Verlosser, ick dancke U oneyndelijck voor alle het gene Gy belieft hebt voor my te willen doen gedurende de geheele loop van mijn Leven; en nu, in de ure mijns Doots, my versterckt hebbende met een vast Geloof, van al het geene Gy geopenbaert hebt, en daer-en-boven met een vaste hoop van Uwen eeuwigen zegen, smijt ick my selven in de Armen van Uwe Goddelijcke Genade, welcke Armen uytgestreckt waren aen het Hout des Kruys, voor mijne zaligheyt. Soete Jesus ontfangt mijnen Geest.

Laetste Reden van Jan Gaven.

W*Aerde lieve Landtsluyden.* Ick ben nu gekomen tot de laetste actie der sterflijckheyt, tot de ure mijns Doodts, een ure de welcke is den Horisont tusschen de tijdt en de eeuwigheyt: een ure, welcke my moet of tot een Ster maken, om eeuwiglijck in het Koninckrijck hier boven te lichten; of een die in alle eeuwigheyt onder in de Hel met alle verdoemde Zielen moet branden: Een uur, in welcke, indien ick sinceerlijck handel, en met een hertelijcke droefheyt mijne misdaden beken, ick hopen magh op behoudenis; maer indien ick die valschelijck verloochen, ick heb niet anders te verwachten als de eeuwige verdoemenis: En daerom wat ick seggen sal in dese groote ure, hoop ick dat gy sult geloven.

En nu sweer ick solemnelijck, protestere en betuyge voor al dat heyligh is, in Hemel en op Aerde, en als ick hope Godts Aengesicht in heerlijckheyt te sien, dat ick soo onnosel ben als het ongeboren Kint, van al dese verraderlijcke misdaden, de welcke Mr. Oates en Mr. Dugdale tegen my gesworen hebben in mijn verantwoordinge, en om welckers wil de Sententie des Doodts was uytgesproken tegen my, daegs na mijne verantwoordinge.

En op dat gy moogt verseeckert wesen, dat 't gene ick segge de waerheyt is, soo protesteer en sweer ick op de selve manier als ick hope Godts Aengesicht in heerlijckheyt te aenschouwen, dat ick in 't gene wat ick tot u spreeck, geen gebruyck

en

en maeck van eenige dubbelsinnigheyt, of innerlijcke behoudinge, of materiele uytspreeckinge, of eenige andere wegen om de waerheyt te verduysteren; noch gebruyck ick eenige dispensatie van den Paus, of iemant anders, of eenige Eed van secreetheyt, of eenige absolutie op mijn bekentenis, of uyt eenige bekentenis om de waerheyt te versaecken; maer ick spreeck in de eenvoudige sin, die de Woorden vervatten: En indien ick op andere manieren spreeck, om de waerheyt te verkleynen, te verduysteren, of te versaecken, ick wensch dan met mijn Ziel, dat Godt my magh uytsluyten uyt sijn Hemelsse glorie, en verdoemen my tot de alderneederigste plaets des Helssen Vuurs. Sooveel voor dat poinct.

Ten tweede nu, lieve Landts-luyden, ick beken en verschulde my selfs aen de geheele Werelt, dat ick een Rooms Catholijck ben, en een Priester, en een van die soort van Priesters, die gy Jesuyten noemt.

En nu, om datse soo valsselijck beticht zijn van de Leere van Konings-moort, soo dunckt het mijn schuldige plicht te zijn, om voor uw te protesteren met mijn laetste stervende Woorden, dat noch in 't particulier, noch de Jesuyten in 't generael, houden van sulcke opinien, maer geheelijck haten en versoeyen de selve: En ick verseker uw, dat onder de groote hoop van Autheuren, die onder de Jesuyten van Philosophie, Theologie of Casus, of eenige Sermoenen zijn, na mijn beste weté niet een en is die de Leere van Koning-moort toestemt, of dese stelling hout, dat het wettelijck is voor een particulier of privaet Persoon een Coning te dooden, schoon hy een Ketter, Heyden of Tiran is: Ick seg, daer is niet een Jesuyt die dit houd, uytgenomen Mariana, een Spaensse Jesuyt, en hy en defendeert het niet absolut, maer voorbeeldings wyse, waerom sijn Boeck wederom is ingeroepen, en die opinien verworpen en veroordeelt.

En is het niet een vuyl ding, darom de haestigheyt van een eenig Man (dewyl oock al de rest tegen hem roepen en 't contrarie houden) een geheele Religieuse Ordre soude gevonnist werden? Maer ick heb nu geen tijdt om die saeck in 't breede uyt te leggen, en daerom referere ick uw alleen tot een Koninkl. Autheur, ick meen de wyse en victorieuse Coningh Hendrick de IV. van Vranckrijck, de Koninckl. Groot-vader van onse tegenwoordige genadige Coning, de welcke in een publijcque Oratie, die hy selfs pronuncieerde in defentie van de Jesuyten, onder anderen verklaerde, dat hy heel wel vernoegt was met de Leere der Jesuyten, raeckende de Coningen, als gelovende het te zijn conform met de Leere van de beste Leeraers van de Kerck.

Maer waerom verhael ick de getuygenis van een particulier Prins, dewyl de geheele Catholijcke Werelt is der Jesuyten Advocaet? Want voornamentlijck Duytslandt, Vranckrijck, Italien, Spangie en Vlaenderen betrouwen haer de opvoedinge van haer Jeugt, en in een groote maet, sy betrouwen haer eygen Zielen van hun geregeert te wesen door de bedieninge der Sacramenten.

En kunt gy uw inbeelden, dat soo veele groote Coningen en Princen, en soo veele wyse Staten sulckx souden doen of toelaten, dat dit in haer Koninckrijcken gedaen wierdt, indien de Jesuyten Mannen waren van sulcke verdoemde opinien, als sy nu hier in Engelandt voor gehouden werden?

Ten derden, lieve Landts-luyden, ick betuyge, dat, gelijck als ick noyt in mijn leven heb getracht of gesocht de afzetting noch de doodt van den Coningh; soo begeere ick nu van herten van Godt, dat Hy hem verleene een geruste en voorspoedige Regeering op Aerden, en een eeuwigdurende Kroon in den Hemel.

Gelijck als mede voor de Rechters en de Jurats, en al die gene, die eenigsints rakende waren in mijn ondersoeck, beschuldiging of veroordeeling, ick versoeck ootmoedig van Godt haer tydelijcke en eeuwige voorspoet en welvaren: En rakende Mr. Oates en Mr. Dugdale, de welcke (ick roep Godt tot getuyge) my door valsse Eeden tot dit ontydig eynde gebracht hebben, ick vergeef het haer van herten, dewyl Godt my gebied sulckx te doen; en ick bid van Godt, door sijn oneyndige genade, dat Hy haer wil geven waerachtige droefheyt en berou in dese Werelt, op dat sy mogen bequaem zijn, om de eeuwige zaligheyt te genieten in de toekomende. En soo hebbende mijn schuldige plicht aen my selfs afgeleyt, en de onnoselheyt van mijn Ordre en haer Leere, aen mijn Naesten en de Werelt, ick heb anders niet meer te doen, mijn groote Godt, als mijn selfs te werpen in de Armen van uwe Genade, soo vastelijck als ick oordeel mijn selfs ben, soo seeckerals ick gelove dat Gy een Goddelijck Wesen zijt, en drie Goddelijcke Personen, en dat de tweede Persoon in de Godheyt Mensch wierdt, om my te verlossen: soo geloof ick oock, dat Gy een eeuwige Vergelder van het goed, en een Kastyder van het quaet zijt. Ten laetsten, ick geloof alles dat Gy geopenbaert hebt, om Uwe oneyndige Waerheyt: Ick hoop op U boven alle dingen, om Uwe oneyndige getrouwheyt; en ick bemin U boven alle dingen, om Uwe oneyndige schoonheyt en goetheyt: En ick ben hertelijck bedroeft, dat ick oyt soo grooten Godt vertoornt heb: van gantscher herten ben ick te vreden, om een schandelijcke Doodt te lyden, om der liefde wille van U mijnen lieven Jesu, aengesien Gy voor my een schandelijcken Doodt hebt gelieven te lyden.

Laetste Reden van Jan Fenwick.

GOede Vrienden, ick maeck staet, dat gy iets verwacht dat ick soude seggen, aengaende de misdaden daer ick om gecondemneert ben, en dat ick of mijn fouten bekennen of mijn onnoselheyt verdedigen sal: daerom verklaer ick voor Godt en de geheele Werelt, en neem Godt tot getuyge, dat wat ick spreeck is de waerheyt, dat ick soo onnosel ben aen 't geen my opgeleyt is, van de Samensweering des Conings Doodt, en 't bevlytigen om de Regeeringe om te keeren, en een vreemde Macht in te brengen, als het Kint dat noch ongeboren is, en dat ick daer niets af en weet, als wat ick gehoort heb van Mr. Oates en sijn Gesellen, en wat originelijck van haer komt.

En aengaende wat men seyt, en wat men gemeenlijck gelooft van de Roomsse Catholijcken, dat men haer niet geloven noch betrouwen mag, om dat sy Dispensatie hebben voor de Leugen, valsche Eeden, Koning-moorden, en andere van de aldergrootste misdaden, ick renunciëre mits desen geheelijck alsulcke Pardons en Dispensatien, en verklare mede, dat het is een boos-aerdige en vervloeckte laster, gesmeten op die, de welcke van herten en zielen haten en versoeyen alsulcke bose

en

en verdoemde practijcken. En op 't woort van een stervende Man, en als ick hoop op de Genade van de Handt Gods, voor wien ick haestelijck moet verschijnen, en reeckening geven van al mijn doen; ick verklare wederom, dat wat ick geseyt heb, is waerachtigh: En ick hoop, dat de Christelijcke liefde uw niet sal dencken laten, dat door de laetste daed van mijn leven, ick mijn Ziel soude wegh werpen, door 't opgeven van mijn laetsten Adem met een verdoemelijcke Leugẽ.

Hier tegen zijn in Engelandt verscheyde Boeckjes uytgekomen / om te bewijsen / dat de Jesuyten / volgens hare Gronden / sodanigh wel konden spreecken / en echter nochtans aen de saecken schuldig zijn: Maer de Roomsse in tegendeel hebben van dese Jesuyten gesprooken als van Martelaers: zijnde de Executie alsoo volbracht / gelijck geseyt is.

De Hartog van Monmouth / na het dempen van de Oproerige Schotten / quam den 20 van July tot Londen / werdende met het luyden van de Klocken verwellekomt / en begaf sig voort na Hamptoncourt / als wanneer sijn Majesteyt met sijn Raedt vergadert zijnde / resolveerde het nieuwe Parlement weder te dissolveren / en een ander tegen den 17 October te beroepen / waer toe de volgende Proclamatie is gedaen.

CHARLES R.

ALso het tegenwoordige Parlement, begonnen en gehouden tot Westmunster den 6. 16. dagh van de Maent Maert voorleden, laetst is geprorogueert geworden tot den 14. 24. van Augusti naest: Soo heeft sijne Majesteyt, wesende geresolveert met sijn Volck te vergaderen, ende hare Advysen te nemen in verscheyde Parlementen, goet gevonden het tegenwoordige te dissolveren, gelijck by dese sijne Coningl: Proclamatie casseert en dissolveert het geseyde Parlement; En de Heeren Geestelijcke en Wereltlijcke, Ridders, Stedelingen en Burgers werden door dese tegenwoordige ontslagen en gedispenseert van op den geseyden 14. 24. Augusti te vergaderen. Sijn Majesteyt belieft gunstelijck oock te doen weten aen alle sijne beminde Onderdanen, dat hy ordre gegeven heeft aen den Heer Cancelier van Engelandt te expediëren circulaire Brieven, in goede en behoorlijcke forme van de Wet, om te beroepen een nieuw Parlement, 't welck sal beginnen en gehouden werden tot Westmunster, op Dingsdag den 7. 17. van de Maent October toekomende.

Den Advocaet Richard Langhorn had soo lange hope gegeven / dat hy noch groote dingen soude ontdecken / waerom sijn Executie was uytgestelt: maer hy by sijn onschult volhardende / is eyndeling op den 20 July mede geëxecuteert tot Tyburn / voerende omtrent gelijcke reden als de Jesuyten / en betoonende mede groote resolutie tegen de Doodt te hebben / volgens d' Engelsse stijl.

Den 28 July is den Ridder Wakeman / Doctor Medicinæ van de Coninginne / oock in te recht gestelt / werdende beschuldigt / dat hy den Koning soude hebben willen vergeven / en daer voor soude genieten 15000 Ponden / daer van hy alreeds 5000 soude hebben ontfangen / en dat hy / tot een verder vergeldinge van 't selve / het generale Doctorschap van de Armee hadde aengenomen en

outfangen van den Provinciael der Jesuyten: dit verklaerden tegen hem Dr. Oates en Mr. Bedlow / met diversche omstandigheden. Maer Wakeman seyde hem Oates niet te kennen; en den Klerck Sr. Philips Floyd sprack voor den Gevangen. Corker / Rumley en Marschal / die te gelijck te recht zijn gevordert / wierden over gelijcke saecken beschuldigt: Maer de Gesworene / na dat sy de Bewijsen hadden geëxamineert / oordeelden die niet suffisant / om dese schuldigh te verklaren: waer over Dr. Oates sigh bysonder misnoegt vertoonde / voornamentlijck tegen den Opper-rechter Scrogs / over 't welcke namaels groot spel is geweest / maer niemant heeft konnen bewijsen / dat hy sigh niet eerlijck had gedragen / soo dat alle sijne Partyen vervolgens hebben moeten swijgen.

Den 30 Augusti zijn de Princessen Anna en Isabella vertrocken van Londen / om haer Vader de Hartog van Jorck tot Brussel te gaen besoecken.

Den Koning quam daegs daer na van het divertissement van de Jacht tot Windsor / alwaer sigh was wesen vermaecken / doch bevont sigh niet wel te passe / soo men meynde van een Verkoutheyt; doch alsoo den volgenden nacht wel sliep en sweete / verhoopte men / dat het daer mede soude overgegaen hebben / maer dien nacht daer na weder ongemackelijcker rustende / en self tot braecken komende / wierdt den volgenden morgen gelaten; dat in 't begin wel eenige veranderinge scheen te geven / maer sijn Majest. wierdt korts daer na van een seer hevige anderendaegse Koorts of Tertiaen (soo de meeste Doctoren oordeelden / want daer waren wel 10 a 12 Doctoren / die over sijn Majest. gingen) aengetast / met bysondere sweetinge / daer door hooggem. sijn Maj. sig sodanig verswackt bevont / dat aen de Doctoren seyde / dat op middelen / om de Koorts te stutten / mosten bedacht zijn: waer op sy geresolveert hebben den Koning seeckere soort van Pilletjes / daer onder de bekende China Chinæ gemengt was / in te geven / en waer op het sevende Acces / waer in de selve Koortsen meest termineren / is achter-gebleven. Den Heer Hartog van Jorck / tot Brussel zijnde / en van dese Indispositie van sijn Heer Broeder tydinge krijgende / is cito op Vrydagh den 8 September van daer vertrocken / verselt alleen met 5 a 6 Personen / en heeft sijn wegh over Rijssel na Calais genomen / alwaer op Saturdagh tegens den avont aenquam / en sigh wat uytgerust hebbende / is des Sondags namiddags ten 2 uren over-gesteecken in een Vaertuyg na Douvres / maer heeft door contrarie Wint 18 uren in die kleyne passagie moeten toebrengen; doch tot Douvres gearriveert zijnde / is sijn Koninckl. Hoogheyt van daer te post na Londen vertrocken / alwaer in den avont quam te arriveren: En op St. James 2 uren gerust hebbende / is den 12 dito des morgens tot Windsor by den Koning aengekomen; welcke over sijne komste / als die niet verwacht hebbende / wat gesurpreneert scheen / zijnde noch by sijn Bedde: sijn Koninckl. Hoogheyt sigh op sijn Knien buygende / seyde: Dat hy geinformeert zijnde van de Sieckte van den Coning, sijn Broeder, hy sigh niet had konnen onthouden van hem te komen sien, schoon sonder en buyten des Coninge ordre, maer dat hy sijn Majesteyt verseeckerde, dat hy geen ander desseyn en had,

en

en dat soude blyven of weder vertrecken, soo als sijn Majesteyt hem soude ordonneren. Waer op den Koning hem uyt sijn Bedde opheffende/ den Hartog omhelsde/ sonder iets op sijn Woorden te antwoorden. Maer men luyde de Klocken van de Capelle van 't Casteel van Windsor/ tot teecken van vreugde. En sedert is den Koning van tijdt tot tijdt meer en meer gebetert / en tot sijne volkomen gesontheyt gekomen.

Maer daer was ondertusschen in de Siekte van sijn Majesteyt iets voorgevallen / daer over de Hartog van Monmouth in sijn disgratie is geraeckt / soo dat sijn Majest. den 21 Septemb. hem sijn Ampt van Generael van de Militie in Engelandt en Schotlandt heeft ontnomen / en voort belast uyt het Rijck te vertrecken: 't welck oock gevolgt wierdt daegs eer den Heer Hartogh van Jorck weder van daer vertrock/ 't geen was op den 5 October/ werdende van veel uytgeley gedaen/ en arriveerde op den 6 op de Mase/ en voort in den Hage/ van waer vervolgens na Utrecht is vertrocken / om sigh aldaer te onthouden; men had anders geseyt / dat na Reenen soude hebben gegaen / om op 't Huys van de Coninginne van Bohemen te logeren/ dan is niet gevolgt/ maer is daer na tot Amsterdam en op andere Plaetsen geweest.

De Heer Hartog van Jorck vertrock daegs na de Hartog van Monmouth/ namentlijck op den 6 October/ mede van Londen/ werdende van meer Grooten uytgeley gedaen: sijn Koninckl. Hoogheyt is voort geluckigh tot Brussel gearriveert / van van daer met sijn Gemalinne en 2 Dochters na den Hage vertreyst / en aldaer mede niet lang verbleven / hoewel men in 't begin daer van anders had gesprooken/ maer vertrock/ volgens bescheyt uyt Engelandt van den Koning/ den 19 October weder uyt den Hage met sijn hooggemelde Gemalinne en 2 Dochters / en is met de Jachten / die den Koning voor haer had gesonden/ na Engelandt overgesteken / alwaer den 22 October is gearriveert/ met intentie/ om na Schotlant te gaen resideren/ gelijk oock daer na derwaerts is vertreyst: maer de inclinatien waren alreede so veel verandert/ dat sulcx niet van noden soude zijn geweest / ja terwijl dit schrijve / verneme/ dat self eenige Provintien sijn Majesteyt in 't volgende Jaer over dit weder thuys ontbieden van sijn Heer Broeder bysonderlijck hebben bedanckt.

't Is niet wel te seggen wat arbeyt en vlijt gestadigh by d'een en d'ander is aengewend / om alle soorten van ombragie te scheppen en geven / 't zy dat'er oorsaecken toe zijn geweest of niet; want in sommige Landen heeft men geoordeelt/ dat aen het Verraet in Engelandt wel veel waerheyt was / maer dat die occasie was opgevat by Heeren die haer interest niet wel met dat van 't Hof over een quam: Immer daer is op veel Plaetsen seer gearbeyt om Parlements-Heeren tot het nieuwe Parlement tegens d'inclinatien van 't Hof te krijgen.

Sijn Majesteyt dede ondertusschen by Proclamatie 4 Persoonen/ als Capit. Cavallyan/ Kerney en Thomas Brahal / Yrse Edellieden / en Jaques Wilson/ als aengebracht/ dat sy souden aengenomen hebben sijn Majesteyt het Leven te benemen/ en/ vermits sy haer absenteerden/ tegens den 30 October voor-

des Konings Banck dagen / met verbod eenige van de selve te huysvesten of te herbergen / op poene van Hoog Verraet te begaen / en met belofte van een Premie van 100 Ponden / voor die eene van de selve soude aenbrengen / ooch Pardon voor eene van de selve / welcke d'andere soude ontdecken

De Hartogh van Buckingham geraeckte ondertusschen / alsoo sigh met de Verkiesinge van nieuwe Leden van 't Parlement wat te veel gemoeyt had / mede in disgratie / soo dat ordre wierdt gegeven hem te apprehenderen / maer hy absenteerde sigh. En korts daer na / namentlijck den 24 October / is de Grave van Schafsbury sijn Presidents-plaets in den Raedt ontnomen / en geheel uyt den Raedt geset.

Het nieuwe Parlement soude op den 27 October vergadert hebben / maer sijn Majesteyt vont goet / soo men gist / soo over eenige buyten als binnen-affaires / het selve te prorogueren tot den 9 November ; en de saecken als-dan niet beter gedisponeert zijnde / dat te verlangen tot den 5 Februarv in 't volgende Jaer : 't welck ooch alsoo geschiet is.

Partyen / voor en tegens het Verraet / die in Engelandt waren / arbeyden seer tegens malkanderen aen. Dugdale / die seer veele van 't Verraet had aengebracht / trachte men te persuaderen alles te herroepen : maer hy bracht sulckx aen / en de schuldige zijn daer over gestraft.

Daer wierdt oock een nieuw Desseyn ontdeckt / om de schult van 't eerste op de hals van de Presbyterianen te werpen : dit wierdt ontdeckt door eenen Dangerfield / die in d'eerste aenvang daer over wierdt vast geset / en soude aldus aengeleyt zijn geweest : men soude eenige Papieren / behelsende een versiert Desseyn of Verraedt van de Presbyterianen / met de Namen van hare Hoofden en Officiers / met hare Commissien / &c. in verscheyde Huysen en Logementen van die Party sien te krijgen / en dan de selve pogen te overvallen met een ondersoeck / om uyt de selve Geschriften / nevens eenige uytgemaeckte Getuygen / haer dien blad op 't lijf te werpen : Dit had den voorsz. Dangerfield / die daer toe niet groote Personen soude hebben gecorrespondeert / eerst trachten te practiseren tegens eenen Colonel Mansel / logerende in een Huys in Westmunster / daer hy mede sijn logijs hebbende gekregen / in een Kamer van den Colonel / sodanige Brieven neerleyde / en haelde doe 2 Officiers van het Costuym-huys / onder voorgeven / dat den Colonel iets gesloocken had / dat hy konde aenwijsen ; en in het soecken van dese op sijn Kamer / seyde hy de voorsz. Brieven gevonden te hebben / die de voorsz. Officiers / alsoo niet anders ontdeckten / mede namen ; maer den Colonel daer kennisse van krijgende / heeft die weder geeyscht / meynende dat het sijne Papieren waren / doch die bevindende de sijne niet te wesen / heeft het Werck Dangerfield opgeschoven / en wierdt soo veel schijn van waerheyt gevonden / dat hy Dangerfield daer over gevangen is geset : En op sijn Bekentenisse en Verklaringe wierdt den Grave van Castelmaine en andere gevangen geset ; bekomende meergemelte Dangerfield voor sijn openbaringen sijn Pardon : En Sr. William Waller / yverig in 't vervolgen der Roomsse / kreeg by een Rooms Vroedwijf / Cellier

ge-

genaemt / in een Meel-Tobbe verborgen/ veele Papieren/ waer in het voorsz. Desseyn insgelijcks ontworpen was. Voorder, wiert oock de Lady Powis / als hier aen mede schuldig/ gevangen geset.

Dangerfield bekende oock / dat hy de Graef van Schaftsbury hadde vermeynt om te brengen / dat daer toe al in sijn Huys was geweest / maer tot sijn voornemen niet had konnen komen.

Daer was oock een aenslagh gemaeckt / om Dr. Oates en Mr. Bedlow t'eenemael in discredijt te brengen / hier toe soude men de selve met eenige swaere Crimen beschuldigen: gelijck van eenen Thomas Knox / te voren geweest zijnde Dienaer van de Grave van Danby / en eenen John Lane / te samen met eenen William Osburn / hadden geconcipieert / en hem Oates van Sodomie beschuldigt / zijnde gedachten Lane / die 't selve verhaelde dat met soude hebben willen doen / een Dienaer van gedachten Oates geweest: maer de Beschuldinge ten deele door de openbaringe / die den voorsz. Dangerfield dede / valsch bevonden zijnde / is daer over met Knox vast geset / en gecondemneert in de Pillory te staen / en in 100 Ponden boete. Osborn is het ontvlucht / doch nader hant gekregen / en onder Borghtocht weder ontslagen.

Sr. William Waller heeft men oock verscheyde lagen geleyt / ten minsten om hem te affronteren / maer is echter niet daer ingevallen.

Op den 27 November heeft men dese uytsporigheyt tot Londen gesien: men soude de Geboorten-dag van de Coninginne Elisabeth vieren / 't welck eenige Persoonen met een extraordinaire Triumph hebben willen doen gedencken / en daer toe de navolgende Statie laten aenrechten: vooraen gingen ses Pijpers / in rode Hemdt-rocken / en doe een Belman / klinckende met een Bel/ seggende: Gedenckt den Rechter Godfrey. Achter welcke volgde het nagemaeckte doode Lijck van Sr. Godfrey self / in sijn ordinaris Habijt / met de Dasse/ daer mede hy was vermoort/ by sijn Neck/ Bloetvlacken aen sijn Borst en daer ontrent/ en witte Handtschoenen aen sijn Hant / vorder geheel bleeck en doots van Wesen/ rijdende op een wit Paert/ en achter hem een van de Moorders / om hem te stutten / dat hy niet en soude vallen: Achter die quam een Priester / diens Kleed geborduurt was met Doodts-hoofden en Beenderen/ uytdeelende Aflaten / voor die de Protestanten vermoorden / en roemende dat voor een heerlijck werck: Item/ een Priester alleen/ in 't swart/ met een lang Silver Kruys; voort 4 Carmeliter Monnicken / in witte en swarte Kleeden; 4 Grauwe-Monnicken / in haer eygen Gewaed; doen 10 Jesuyten/ met haere bloedige Daggen/ en achter haer verscheyde Musijck-instrumenten; noch 4 Bisschoppen / in Purper / met witte Linne-Mouwen / yder met een Gout Kruys op de Borst; item/ 4 Bisschoppen/ met Goude Mijters op; en na dese 6 Cardinalen / met Scharlaecken-Rocken en rode Mutsen; waer achter quam den voornaemsten Doctor van den Paus / met Jesuyts-Poeder in d'eene / en een Urinael in d'andere Hant; doe 2 Priesters / in witte Choor-Kleden; en eyndelingh den Paus / op een verheven Toneel / vertoonende een Setel van Staet / en gedeckt met Scharlaecken / en de Stoel heerlijck met

Goude

Gout geborduurt / met Kruyssen aen sijn Voeten / op een Kussen van Staet; en 2 Jongens (in witte Choor-kleden / met witte Syde Banieren / beschildert met rode Kruyssen en bloedige geheyligde Daggen / tot het moorden van Ketterse Coningen en Princen) saten aen yder zyde van den Paus / die een kostelijcke Scharlaken Rock aen hadde / geboort met witte Ermijnen / en verciert met Goude en Silvere Streepen / met een driedubbelde Kroon op 't Hooft / en een rijcke Ketting van Gout en kostelijcke Steenen omtrent sijn Hals / met Corale Kettingen / St. Pieters Sleutels / en ander Guychel-werck / op de rug; den Duyvel / als sijn Geheymen Raedt / stont achter hem / en instrueerde hem / hoe hy sijn Majesteyt van kant soude helpen / een Protestants Complot practiseren / en de Stad Londen weder in brant steken: dese Processie marcheerde also 's avonts ten 5 uren van Morefields na de Bishops-gate / en beneden Houndsditch na Algate / en van daer door Leadenhal-street / Cornhil en Cheapside na Tempel-bar / met meer als 1000 Fackelen en Toortsen / onder den toeloop van seer veel Menschen: En alsoo daer gekomen zijnde / was een groot Vuur bereyd aen 't eynde van Chancery-lane / recht tegens over Temple-gate / en na dat een uur of soo doorgebracht was met Vuurwercken en andere Divertissementen / soo wierdt den Paus / op een gegeven teycken / in 't Vuur geworpen / alwaer hy quam te verbranden / konnende alle sijn aenbiedingen van Pardons en Benedictien niet helpen / en wierdt doen oock van den Duyvel verlaten: 't Welck alsoo volbracht is / onder 't luyden van de Klocken den gantschen dag / en 't aensteecken van seer veel Vuuren in de voornaemste Straten. Tot Lewis / in Sussex / was op den 15 November een spectacul aengerecht / zijnde dit niet geheel ongelijck. Maer dese dingen / als aenleydinge tot Beroerte gevende / wierden niet wel opgenomen.

De Hartog van Mommouth heeft ondertusschen geresolveert / om weder na Engelandt te keeren: men meynde in 't eerste / dat sulcks geschied euyt ordre van den Koning; maer op den 7 December tot Londen arriverende / sond hy een Brief aen sijn Majesteyt / waer in te kennen gaf: Dat hy geinformeert zijnde, dat men hem daer groote en sware saken te last leyde, hy sig genootsaeckt hadde gevonden, om sijn Eer te defenderen, derwaerts te komen, en sigh voor sijn Majesteyt te verantwoorden. Maer den Conongh was daer over verwondert / en liet den Hartog seggen: Dat hy niet en wist dat hy van eenige misdaden wiert beschuldigt, maer dat van hem niet en hadde verwacht, dat hy tegens sijn ordre en interest van sijn Rijck soude hebben overgekomen, en dat hy derhalven aenstonts soude vertrecken, en sigh niet vervorderen in Withal in sijn Appartement te komen. Den Hartog in de Nacht ten 2 uren tot Londen gearriveert / en dat aengeseyt zijnde / antwoorde: Dat hy altijt des Konings Beveelen gehoorsaem was geweest, doch nu niet weder uyt het Rijck konde gaen, maer sijn Majesteyt bad, dat hy hem in den Tour wilde laten setten, en hem gerechtelijck verantwoorden, of hy schuldigh was of niet. Het Volck tot Londen was over sijne komste soo verblijd / dat sy ongemeen veel Vreugde-vuren aenstaecken / de Klocken luyde / en alle teeckenen van vreugde bewesen / oock veele hem quamen verwelkomen:

komen: maer wanneer vernomen wierdt/ dat hy tegen begeeren van den Coning was gekomen/ begonde sulckx te stremmen/ en noch meer/ wanneer hem daer op alle sijne verders Ampten wierden ontnomen/ werdende 't eerste Capiteynschap van de Guarde geconfereert op de Hartogh van Albemarle; het Gouvernement van Hul en Luytenantschap van 't Wester-gedeelte van Yorckshire is gegeven aen de Grave van Mulgrave/ en 't Jagermeesterschap van Engelant aen de Grave van Pleymouth/ blijvende alleen onvergeven het Groot-Stalmeesterschap: En dat is de vrucht van dit wederkeeren geweest/ hebbende den Hartog/ ter oorsaecke van sijn Soon/ de Graef van Doncaster/ die sieck was en te overlijden quam/ wel in Witehal geweest/ maer is daer na gelast weder van daer te vertrecken/ gelijck hem oock sedert als een particulier omtrent Londen heeft onthouden.

Veele in Engelandt sagen niet gaeren/ dat het vergaderen van 't Parlement soo van tijdt tot tijdt wierdt uytgestelt/ soo dat self 10 Pairs het navolgende Request aen den Koning hebben gepresenteert.

SIRE. Wy komen ons selven hier werpen aen uw' Majesteyts Voeten, zijnde 10 van de Pairs van uw' Koninckrijck van Engelandt, en in onse eygen Namen, en in den name van verscheyde andere onse mede-Pairs, smeecken wy ootmoediglijck, dat uw' Majesteyt considereren wil het groot gevaer, daer uw' Koninckljicke Persoon in is, nevens de Protestantse Religie, en het Gouvernement van dese uwe Natien: En wy bidden ootmoedig, dat in een tijdt, waer in de selve soo hooglijck zijn geinterresseert, uw' Majesteyt wil effectuëlijck gebruycken uwen Grooten Raedt het Parlement. SIRE, uyt de diepste gront van plicht en gehoorsaemheyt tot uwe Majesteyt, presenteren wy voor ons ootmoedigh Advys en ernstig versoeck, dat het Parlement magh sitten op den geappoincteerden tijt, en dat het uw' Majesteyt magh believen daer van publijcke kennisse en verseeckering te geven, op dat de Sinnen van uwe Onderdanen mogen bedaren, en de vreese weg-genomen werden.

Welck Addres is overgegeven uyt de naem en ordre van de 10 Pairs/ hier onder gemelt/ en van geen meer Persoonen onderteeckent/ om dat een Statuyt in 't Jaer 1661 was gemaeckt/ dat gene Petitien van meer als van 10 Persoonen mochten onderteyckent werden/ te weten: Kent, Huntingdon, Bedford, Clare, Stamford, Schafsbury, Say en Seal, Eure, Nort en Grey, Chandos, Grey, Howard, Herbert, Rockingham, Townshend, Holles, Delamer. En is persoonlijck gepresenteert aen sijn Majesteyt by de navolgende 5 Graven en 4 Barons: Huntingdon, Clare, Stamford, Schafsbury, North en Grey, Chandos, Grey, Howard, Herbert. Waer by den Grave van Bedford sigh mede soude hebben gevoegt/ indien door een onverwachte Indispositie niet en waer verhindert. Het wierdt overgegeven by de Grave van Huntingdon/ uyt den name van de boven-gemelde Lords/ en sy wierden geintroduceert by sijn Majesteyt door den Prince Robbert: en was 't antwoort van den Koning: Dat hy wilde overleggen 't gene sy hadden voorgestelt; maer dat hy hertelijck wenschte, dat al

't Volk soo sorgvuldig was voor 't beste en ruste van de Natie, als hy altijt soude zijn.

Maer sijn Majesteyt heeft in tegendeel het Parlement van den 5 February tot den 21 November daer aen volgende doen prorogeeren/ met de navolgende Proclamatie.

CHARLES, R.

ALso het Parlement tot den 5 February aenstaende was geprorogueert, soo hebben wy, om verscheyde importante redenen, geraden geoordeelt ende geresolveert het selve voor noch langer tijt, namentlijck tot den 21 van de toekomende Maent November, te prorogeren; En derhalven laten wy by dese onse Coninglijcke Proclamatie weten, publiceren en verklaren, dat het Parlement van den 5 February, boven gemelt, tot den geseyden 21 November sal werden geprorogeert, waer van soo de Geestelijcke als Wereltlijcke Heeren, Ridders, Burgers, Poorters, en alle andere, die 't behoren sal, kennisse by desen sullen nemen, en hare saecken daer na aenstellen, haer mits dien wel expressselijck aenduydende, dat wy haer, ofte iemant van haer, tegens gedachten 5 February alhier niet en verwachten, uytgesondert die gene, die in de Steden van Londen en Westmunster of daer omtrent zijnde, sig op den dag van de gemelde Prorogatie (gelijck sulcx in diergelijcke voorvallen is gebruyckelijck) ter Vergader-plaets souden konnen laten vinden. Gegeven in ons Hof tot Withal, den 21 December 1679. en van onse Regeeringe het [illegible]

En vernemende/ dat het formeeren van Requesten van alle kanten [illegible] levendig gemaeckt/ heeft [illegible] Lord Major en Aldermans van Londen doen belasten/ [illegible]/ soo veel mogelijck/ [illegible] en een generael Placcaet daer tegens doen publiceeren/ [illegible]

A Lsoo den Koningh geinformeert is, dat verscheyde qualijck geintentioneerde Luyden in differente Plaetsen van dit Koningrijck Requesten trachten op te maecken, om onder apparente pretexten, de welcke tot de welstant van het gemeene best schijnen te strecken, aen sijn Majesteyt te werden gepresenteert, tot welcken eynde sy-luyden te [illegible]en, dat de selve door een merckelijck getal van sijne Majesteyts Onderdanen werden onderteekent, welcke manieren van doen tegens de gemene en bekende Wetten van sijn Koningrijck directelijck zijn strydende, en tenderende om misnoegen, mitsgaders Oproeren Rebellie onder 't Volk te verwecken: weshalven sijn Majesteyt, considererende de quade gevolgen, [illegible] souden konnen ontstaen, indien diergelijcke Proceduren ongestraft bleven, als mede [illegible] voor te komen, dat eenige van sijne goede Onderdanen onder sulcke [illegible] niet en werden betrocken, ofte onverhoeden [illegible], om de Wetten in eenige van de bovengemelde omstandigheden te [illegible], dat het aen sijn Majesteyt, volgens het advys van sijnen Secreten Raet, [illegible] dese sijne Koninglijcke Proclamatie te verklaren ende te laten weten, dat hy by desen [illegible] alle en een yder van sijne goede getrouwe Onderdanen, van wat qualiteyt en conditie de selve souden mogen zijn, wel expresselijck verbiedt sig voortaen te verstouten van diergelijcke Signaturen self te doen, ofte van andere te procureren, ofte oock sig op eenigerhande wyse met het minste Request van die natuur, om aen sijn Majesteyt te werden gepresenteert, te bemoeyen, op

pone

pœne van d'uytterste rigeur, die de Wet in diergelijck voorval soude konnen in 't werck stellen, te incurreren. Beveelt wyders sijne Majesteyt aen alle Magistraten en Officiers, die 't behoren sal, nauwe sorge te dragen, dat sodanige Delinquanten tegens de Wetten na hare verdiensten mogen werden vervolgt en gestraft. Gegeven in ons Hof tot Withal, den 22 dag der Maent December 1679. en van onse Regeringe het 31ste.

Doch wat hier op is gevolgt/ hopen wy in 't naeste Jaer te verhalen.

Dit Jaer heeft desen Staet gehad den Heer van Beuningen tot haer Extraordinaris Ambassadeur in Engelant/ maer die had al lang versocht thuys te komen: weshalven den Heer van Leyden van Leeuwen/ volgens de Resolutie van den 5 Mey/ nochmaels wierdt versocht voor 3 à 4 Maenden derwaerts te gaen/ gelijck hy ock gedaen heeft/ vertreckende daer toe den 30 Mey uyt dese Landen/ en arriveerende den 4 Juny tot Londen/ alwaer den Heer van Beuningen noch vond/ doch die korts daer na repatrieerde/ en in den Hage gekomen zijnde/ heeft op den 19 dito rapport gedaen.

Wy sullen Engelandt nu van dit Jaer laten blijven/ en weder na huys keeren: Alwaer haer Hoog Mog. by voorgevallene occasie geremarqueert hebbende de diversiteyten en onderscheyt/ dat in de Credentialen of Commissien by de Heeren Staten van de respective Provintien/ voor desen verleent aen de Heeren der selver Gedeputeerden/ die in de Vergaderinge van haer Hoog Mo. verschenen was/ voor en als [illegible] Mey 1671 verscheyde [illegible] Formulieren waren opgestelt/ om gelijckelijck daer na de voorsz. Credentialen en Commissien te richten/ gelijck die van Hollandt/ Zeelandt en Over-Yssel als toen hadden gedaen/ goet gevonden [illegible] van de voorsz. Formulieren aen de overige Provintien mede soude werden gesonden/ om daer uyt insgelijcx een te verkiesen/ op dat alsoo met gelijcke Creditiven mochten voorsien werden.

Den 1 Juny hebben haer Hoog Mog./ alsoo nu Vrede met Vranckrijck was/ geresolveert/ dat de Belastinge van 1 Stuyver op yder Pont Fransse Sijde/ als mede de Placcaten/ daer by de Fransse Manufacturen belast werden hooger als in den Jare 1664/ souden komen te cesseren en op te houden.

Den 7 Juny quam advijs uyt Vranckrijck/ dat op de Ruine van 't Casteel van Orangie/ gedurende den jongsten Oorlogh/ wesende een Crucifix gestelt/ het selve in February van dit Jaer by nacht/ door onbekende Menschen/ om verre geworpen was: dat daer over door de Bisschop van Orangie (voorby gaende den Souverain) hevige klaghten waren gekomen aen het Hof van Vranckrijck/ en dat die soo veele [illegible] hadden/ dat den Koning belaste aen sijn Intendant in Provence/ den voornoemden Bisschop van Orangie te assisteren met de stercke hant/ en mede soo veel Militie/ als hy nodig soude oordeelen/ om het neergeworpen Kruys te doen herstellen. Contrarie tegenstaende by eenige particuliere Luyden/ [illegible] voor te komen/ het voorsz. Kruys wederom was opgerecht/ dat Hoogst-ged. sijne Majesteyt daer mede geen contentement hadde genomen/ maer by expresse nader last gegeven had aen den voorn. Intendant/ een hout-en-boven noch een ander Kruys el-

ders in de Stadt van Orangie op te rechten / met Ceremonien: en dat sulcks geschiet was / zijnde die van de Magistraet genootsaeckt geweest 't selve te moeten aensien en bywoonen. Over 't welcke haer Hoog Mog. naderhant hebben doen klagen en redres versocht, maer daer is geen veranderingh op gevolgt.

Den 22 April te voren was op 't Request van de Koopluyden en Geintereſseerde in den Handel op Moscovien / by Placcaet van haer Hoog Mog. geordonneert, dat voortaen alle Schepen deser Landen / op Moscovien handelende / alle Jaren / gelijck voor desen en van outs / precise op den 1 September, oude stijl / van de Reviere van Archangel souden moeten vertrecken / op poene van 6000 Guldens / niet alleen by dese Inwoonders / maer oock by de Hambur-gers en andere te verbeuren / die na de voorsz. tijdt van Archangel souden af-varen / en alhier binnen dese Landen inkomen: Dan hebben haer Hoog Mog. op den 19 Junii verklaert / dat het voorsz. Placcaet geen plaetse sal hebben ten regarde van de Schepen / die jaerlijcks van hier mede na Moscovien varen / en van daer niet na Hollandt of beneden de Straet van Gibraltar / maer na de voorsz. Straet en na Italien haer cours nemen.

Den 26 Julie notificeerde den Grave van Bentheim tot Tecklenburg / by Missive van den 30 Junii / aen haer Hoog Mog. / dat hy hem [illegible] van [illegible] Staet hadde begeven met de Furstinne [illegible] Charlotte / Weduwe Hartoginne van [illegible] / &c. geboren Landt-gravinne uyt Hessen.

Den volgenden dag is by haer Hoog Mog. sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie versocht / omme voor de eerste mael sodanige ordre in de Regeeringe / Politie en het Kerckelijcke / binnen de Stadt van Maestricht en de Landen van Over-Mase te stellen / als hoog-gem. sijne Hoogheyt ten meesten dienste van de selve soude oordeelen te behoren: Gelijck sijn hoog-gem. Hoogheyt kort daer na heeft gedaen.

Ondertusschen waren haer Hoog Mog. aengesocht door den Resident van der Veecken / wegens de Prince van Luyck / om de herstellinge van den hoog-gemelden Prince in sijne Regalien en Gerechtigheden / en de Luyckse Magistraet binnen de selve Stadt: 't Welck / gelijck als te voren tot die van de Jesuyten / by desen Staet is geconsenteert / als noyt gedachten geweest zijnde / iemant sijn Gerechtigheden aldaer te ontnemen. Maer de restitutie van Hasselt en Maesyck / beyde gedurende den laetsten Oorlogh in possessie genomen / heeft soo niet konnen goet-gevonden werden; want hoewel men niet van intentie was die te willen behouden / soo nochtans versocht men te voren satisfactie van den Heere Keurvorst van Ceulen / Prince van Luyck / over eenige pretentien te ontfangen / eer men die Plaetsen evacueerde / presenterende desen Staet daer over door Commissarissen te handelen.

Maer 't gene van meerder gewicht magh geoordeelt werden / was / dat den Spaenssen Extraordinaris Envoyé / Don Emanuel de Lira / al even na de gesloten Vrede sustineerde / dat Maestricht in handen van de Spaenssen most overgelevert werden / daer over verscheyde Memorien heeft overgelevert / en waer op den 5 Augusti deses Jaers het volgende Antwoort heeft bekomen.

Sabbathi

Sabbathi den 5 Augusti 1679.

IS gehoort het rapport van de Heeren Schimmelpenning, van der Oye, en andere haer Hoog Mog: Gedeputeerden tot de Buytenlandse saken, hebbende, in gevolge en tot voldoeninge van der selver respective Resolutien Commissoriael van den 3 October 1678, den 18 Maert, en 19 April laetstleden, gevisiteert en geexamineert de Memorialen van den Heer Don Manuel Francisco de Lira, Extraordinaris Envoyé van den Coning van Spangien, alle rakende d'overlevering van de Stadt Maestricht aen sijn Majesteyt, breder in de Notulen van den 3 October, 18 Maert en 19 April vermelt: Waer op gedelibereert en ingenomen zijnde de consideratien en't hoogwijs advys van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orange, is, in conformité van dien, goet gevonden en verstaen, dat aen den gem. Heer de Lira tot Antwoort sal werden toegevoegt, dat haer Hoog Mog: altoos in goede gedachtenisse sullen houden de trouhertige hulpe en assistentie, die de selve van hoogstged. sijn Majesteyt in haer ongelegentheyt hebben genoten, en soo veel haer mogelijck is trachten te conserveren des selfs vriendschap; dat sy geloven, dat sy, gedurende den geheelen loop van den voorgaenden Oorlog, seer goede preuven hebben gegeven, dat sy d'interessen van hoogstged. sijn Majesteyt soo hoog als haer eygen interessen hebben geconsidereert, en niet minder yver getoont, om des selfs Landen en Luyden te beschermen en defenderen, als sy voor haer eygen behoudenis hadden konnen doen, en dat d'ongelucken, die het Godt Almachtig belieft heeft over de gemeene saecke te laten gaen, oorsaeck zijn, dat haren goeden yver niet heeft gehad die successen, die men onder sijnen zegen daer van hadde mogen verwachten; dat het Tractaet van den Jare 1673 noch by haer is in goede geheugenis, en dat het 18 Articul van 't selve Tractaet mede-brengt een belofte van de Stadt Maestricht aen hoogstged. sijn Majesteyt te sullen cederen; dan dat haer Hoog Mog: versoecken, dat hoogstged. sijn Majesteyt de goetheyt wil hebben van te considereren, dat het 12 Articul van 't voorsz. Tractaet insgelijcx uytdruckelijck mede-brengt een belofte, van dat het Tractaet van Vrede en Vriendschap, tusschen hoogstged. sijn Majesteyt en haer Hoog Mog: gesloten tot Munster, in den Jare 1648, en de conventien daer op gevolgt, in alle hare Poincten en Articulen souden werden geobserveert, en dat hoogstged. sijn Majesteyt en haer Hoog Mog:, en der selver Ingezetenen ten wederzyden, souden jouïsseren en genieten van alles wat daer by was geconvenieert en gereguleert, soo wel voor soo veel die 't publijck, als voor soo veel die 't particulier concerneerden; dat het oock evident is, dat by het 45 Articul van 't voorsz. Tractaet van Munster expresselijck is geconditioneert, dat voor een gedeelte van 't voorsz. Tractaet gehouden en als sodanig geëxecuteert souden werden de conventien tusschen hoogged. sijn Majesteyt en sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orange, Frederick Hendrick, hooghloffel: memorie, den [illegible] January en 27 December 1647 gemaeckt, medebrengende onder anderen, dat boven de Partyen, daer van in 't voorsz. Tractaet van Vrede wierdt gesproocken, aen sijn Hoogheyt tot voldoening van sijn prætensie souden volgen het Landt en de Heerlijckheyt van Montfoort; en dat sijn Majesteyt daer by soude voegen soo veel Landen, dat de suyvere Inkomsten

van dien jaerlijcx souden monteren op een Somme van 32000 Guldens: dat sijn Majesteyt daer-en-boven soude besorgen, dat het Graefschap van Meurs soude werden toegevoegt soo veel Lande, dat de Inkomsten van dien daer door 10000 Guldens hooger als te vooren souden komen te monteren; ende dat het voorsz. Graefschap voorts door sijne Keyserlijcke Majesteyt tot een Hertogdom ge-erigeert, en van 't Rijck te leen gehouden soude werden: dat het voorsz. Graefschap van Montfoort onder sijn Hoogheyts directie eerst is gekomen met den Jare 1654. ende dat de Jaerlijckse Inkomsten van 't voorsz Graefschap van Montfoort van die tijdt noyt meer dan 20000 Guldens hebben gerendeert, en dat de melioratie van de voorsz. 10000 Guldens van 't voorsz. Graefschap Meurs is gebleven onvoldaen: dat by de voorsz. Conventien van den Jare 1647. vast gestelt zijnde, dat sijne Hoogheyt soude blyven behouden het Marquisaet van Bergen, tegens eenige Landen in 't voorsz. Tractaet ge-exprimeert, daer over op den 12 October des Jaers 1651. is gemaeckt een naerder Conventie, by de welcke hooghstgedachte sijne Majesteyt aen sijn Hoogheyt latende de voorsz. Landen, die aen sijne Majesteyt tegens het voorsz. Marquisaet souden werden gecedeert, aen deselve daer-en-boven belooft een Somme van 500000 Guldens, en noch een Rente van 80000 Guldens jaerlijcks losbaer, den Penningh 20: dat sijne Majesteyt daer by niet alleen heeft verklaert, dat alle de verseeckertheden, die hooggem. sijn Hoogheyt dien aengaende was hebbende, souden blyven in haer volle kracht en waerde; maer by speciale Assignatie noch daer-en-boven daer toe heeft geobligeert desselfs Goederen, Domeyen, Aydes en Revenuen in 't Hertogdom Brabant, en 't Graefschap van Vlaenderen, en voorts gehypothequeert alle desselfs Goederen en Domeynen, om daer op te hebben recours in cas van contraventie: dat op de voorsz. 500000 Guldens noch is onbetaelt gebleven de Somme van 220000 Guldens, en dat de voorsz. Jaerlijckse Renten van 80000 Guldens insgelijcks onbetaelt gebleven is, uytgenomen dat sedert eenigen korten tijdt herwaerts eenige Penningen daer op zijn voldaen: dat volgens het 24, 25, 26, 27 en 28ste Articulen van 't voorsz. Tractaet tot Munster geslooten, aen sijn Hoogheyt hebbende moeten werden gerestitueert desselfs Goederen in Bourgondien gelegen, sulcks ten opsichte van verscheyde Goederen niet alleen niet en is geschiedt, maer dat sijne Majesteyt, of desselfs Pachters van de Saulneries in Bourgondien, uyt de Bosschen, sijn Hoogheyt toe-komende, hebben getrocken 5000 Guldens Jaerlijcks, Frans Geldt, ende dat de voorsz. Saulneries verpacht zijn geworden voor een Somme van 250000 Guldens Jaerlijcks, mede Frans Geldt, en dat in deselve 250000 Guldens Jaerlijcks aen sijn Hoogheyt een sestendeel heeft gecompeteert, zijnde genaemt Chastel d'Auxerre, 't welck hooghstged. sijn Majesteyt onder sich heeft blyven behouden: Dat aen haer Hoogheyt de Vrouwe Princesse Douariere van Orange, in krachte van de voorsz. conventien van den 8 January en 27 December des voorsz. Jaers 1647., heeft moeten werden gegeven de Heerlijckheyt van Turnhout, en daer by soo veel Landen, dat het suyver Inkomen van dien soude monteren tot 12000 Guldens Jaerlijcks; dat de voorsz. Inkomsten noyt hoger dan tot 8000 Guldens Jaerlijcks hebben bedragen, en dat

het

het Landt van Turnhout daer-en-boven van den Jare 1658. heeft betaelt een Somme van 30000 Guldens, daer van het tot noch toe niet is gerembourseert; dat boven de effective restitutie der voorsz. Goederen, selfs het verbeteren van eenige van dien, ende het vermeerderen van de Inkomsten van eenige van deselve, de Somme van Penningen, die hoog-gemelte sijn Hoogheyt over de voorsz. Non-præstatie te vorderen heeft, het Capitael van de voorsz. Rente van 80000 Guldens Jaerlijcks daer in mede gecompræhendeert, komt te bedragen 7 Millioenen 732392 Guldens. Dat hoogst-gedachte sijn Majesteyt buyten bedencken uyt de memorie niet en sal zijn gegaen, dat haer Hoog Mog. seer veel instantien menigte van Jaren aen den anderen hebben gedaen, ten eynde hoog-gem. sijne Hoogheyt van 't voorsz. achterwesen soude mogen werden voldaen, en niet konnen nalaten haer te bedancken van de goede officien, die den gemelten Heer de Lira ten voorsz. eynde heeft aengewent, maer dat daer op seer weynig effecten zijn gevolght, niet alleen in dese calamiteuse Oorlog-tyden, maer oock voor date van dien, en soo wanneer hoogstgedachte sijn Majesteyt was in een seer volkomen rust en vrede; dat desen Staet aen hoogst-gem. sijn Hoogheyt soo veel Obligatien hebbende, voor de diensten, die deselve den Lande in soo veel occasien heeft gedaen, en verplicht zijnde, desselfs Interessen als haer eygen Interest te considereren, haer in desen vinden in een groote verlegentheyt, door dien sy aen d'eene zyde sien, dat hoogstged. sijne Majesteyt de Cessie van Maestricht voorn. vordert, uyt krachte van een Tractaet, en aen d'andere zyde, 't welck dat selve Tractaet oock vast-stelt, dat de geene, die in krachte van 't voorsz. Munsterse Tractaet iet hebben te vorderen, mede sullen werden voldaen, en dat hoog-gem. sijn Hoogheyt de voorsz. voldoeninge niet heeft genooten, en dat oock hoogstgedachte sijne Majesteyt voor die voldoeninge heeft gehypothequeert desselfs Goederen ende Domeynen, en specialijck geaffecteert, dewelcke in Brabant en Vlaenderen gelegen zijn; want indien hoogstged. sijne Majesteyt, uyt krachte van een Tractaet, met reden kan vorderen de voorsz. Cessie van Maestricht, soo kan hoog-gem. sijn Hoogheyt uyt dat selve Tractaet niet alleen de voorsz. Voldoeninge van gelijcken vorderen, maer oock soo al met recht insisteren, dat aen sijn Majesteyt niet magh volgen een Domeyn, gelegen in Brabant, soo langh hy niet is voldaen, om dat het aen sijne Hoogheyt voor de voorsz. Voldoeninge is geaffecteert en gehypothequeert; en dat haer Hoog Mog. daerom wenschen, dat hoogstged. sijn Majesteyt de goetheyt wil hebben, van haer uyt dat voorsz. labyrint te degageren, in het welck sy haer niet door haer faute en toe-doen, maer door de voorsz. wan-betalinge vinden ge-engageert; ende dat hoogstged. sijne Majesteyt derhalven met hooog-gem. sijne Hoogheyt wil convenieren en verdragen over de voorsz. Voldoeninge. Dat haer Hoog Mog. haer daer-en-boven genootsaeckt vinden te representeren, dat de Collegien ter Admiraliteyt over Equipagies, gedurende desen tegenwoordigen Oorlogh gedaen, aen hoogst-ged. sijne Majesteyt seer notabele somme van Penningen ten achteren zijn, en specialijck ter saecken van Equipagies, die hoogst-ged. sijne Majesteyt hier te Lande selfs heeft doen bevorderen; dat het voorsz. Tractaet van den voorsz. Jare 1673

de voldoeninge van dien wel niet reguleert, maer oock niet heeft konnen reguleren, ten opsichte deselve Equipagies eerst langh daer naer, niet alleen met believen, maer voor verre de considerabelste gedeelten, op de instantie van hoogstgedachte sijn Majesteyt zijn gedaen; en dat sijne Majesteyt nae sijn groote equiteyt wel sal konnen considereren, dat het met de Justitie niet soude over-een-komen, dat aen d'eene zyde voldaen wierdt 't gunt hoogstged. sijne Majesteyt vordert, en dat aen d'andere zyde de gemelte Collegien geen betalinge van 't voorsz. achterwesen souden consequeren, sonderlinge daer deselve Collegien door de voorsz. Equipagies niet alleen in groote achterheyt zijn geraeckt, maer oock gekomen tot soo grooten verval, dat deselve onmachtigh souden zijn de saecken, haer aenbevoolen, te kunnen doen, indien de voorsz. Voldoeninge langer soude werden uytgestelt en gedifereert.

Hier op heeft den voorsz. Extraordinaris Envoyé weder dese onderstaende Memorie overgegeven.

NA tien Maenden, dat den ondergetekende Extraordinaris Gesant van Spangien ge-eyst heeft van U Hoog Mog:, met meerder rechtvaerdigheyt als gevolg, de dadelijcke vervulling van de vrywillige aenbiedinge, die U Hoog Mog deden aen sijn Majesteyt van de Stadt Maestricht, met alle des selfs dependentien, door het 18 Articul van 't Tractaet van Alliantie, gesloten in den Haeg den 30 Augusti des Jaers 1673; en na de publijcque en particuliere vervolgingen, die hy daer over gedaen heeft, soo wel door sijn mondelinge redenen by de voornaemste Ministers van den Staet, als door sijn Memorien, gedirigeert aen U Hoog Mog den 3 October van 't voorgaende Jaer, den 18 Maert, den 17 April en den 19 Mey van 't tegenwoordige, en door Brieven, die hy daer over geschreven heeft aen den Heer Pensionaris Generael, insonderheyt den 28 April en den 6 Mey.

D'eerste authentijcke tyding, die den voorn. Extraordinaris Gesant in al die tijt van d'intentie van U Hoog Mog: gekregen heeft, is geweest den 9 van de tegenwoordige Maent Augusti, dat men hem ter hant gestelt heeft de Resolutie van U Ho: Mo:, genomen den 5, sonder dat in dese tien Maenden men hem oyt eenige Conferentie versocht of gegeven heeft, of eenig discours met hem gehouden van de kant van den Staet, om met gemene bewilliging en wederzijdse verklaringen een materie van soo grooten gevolg te dirigeren, gelijk het de manier en gewoonte is selfs in geringer saken, dan de tegenwoordige.

Waer door het te sien is, dat desen Handel geensints over een komt met de gene, die U Ho: Mo: voortijts gebruyckten tegens de Ministers van den Koning in 't generael, en tegens den Persoon van den ged. Extraordinaris Gesant in sijn particulier, wanneer hy in alles handelde door sijn yver en sorg wegens de bespreeken, en self wegens de conservatie van den Staet, daer Spangien, sonder tegen spreken, de krachtigste en eerste oorspronck van geweest is, door groote hulpmiddelen en vrywillige assistentien, die men niet vereysschen of sig beloven konde, uyt kracht van eenig Tractaet, dewijl se geweest zijn voor 't Verbond van den Jare 1673.

Maer gelijk den Staet in 't generael haer behoudenis en herstellinge, door middel

del

del van den Oorlog, schuldig is aen soo veele Princen en Potentaten; die sig daer ingewickelt hebben, om haer te bevryden, heeft een yder sijn deel daer aen te pretenderen, en men wil sig van onse kant daer niets van aenmatigen, als 't geen zy ons schuldig is, sonder nadeel van eens anders glory.

Maer boven dat staet het ons vry U Ho: Mo: te doen gedencken, op wat genereuse manier men van onse kant tegens U Ho: Mo: gehandelt heeft.

Andere Geallieerde Machten van den Staet zijn met een grooter yver en seer loffelijke insichten in haer Interesten getreden door den weg van Subsidien; Wy hebben niet alleenlijck noyt gestipuleert, of noyt gedacht, daer eenig voordeel van te trecken; maer in tegendeel hebben wy, van 't begin van den Oorlog, voor U Ho: Mo: betaelt Millioenen van contant Gelt, en geliquideert voor de helft der Wervingen en Subsidien van vremde Legers. Desen Handel is van onse kant onderscheyden van die van U Ho: Mo: de welcke overwonnen zijnde door de genereuse manier, op welcke wy ons hals over hooft aen hun zyde begeven hebben, na dat wy in alle de Poincten van ons Tractaet van den Jare 1673. over een gekomen waren, uyt hun eygene beweging (gelijck een later blijk van hun erkentenis) de Stadt Maestricht aen sijn Majesteyt aenboden. De Heeren Gedeputeerden, die doenmaels d'Alliantie met den voorn. Extraordinaris Gesant maeckten, zijn getrouwe Getuygen, dat, zy hem in Minute overgelevert hebbende het Project van 't Articul van Maestricht met de Carte blanche, om dat te corrigeren, en daer by te voegen alle de circumstantien, expressien en particulariteyten, die bequaem en nodig mochten zijn, om hem te versekeren van de getrouwe vervulling van een aenbieding, die sy wel twintig mael repeteerden ter goeder trouwe gedaen te zijn, den ged. Extraordinaris Gesant noyt de Hant of Pen daer aen heeft willen steken, en hem antwoorde, dat, het geen manier zijnde, dat men een Juweel, 't geen men vrywillig aen iemant vereert, ten naeusten ondersoeckt, of dat men een gegeven Paert in de Mont siet, hy niet en wilde examineren de Termen, door welcken U Ho: Mo: dese belofte deden, dewyl sy hem van hun kant daer van met soo veel sekerheyt versekerden, dat men geen plaets ter werelt liet, om aen de nakoming te twijffelen, na soo veel geëxaggereerde herhalingen van oprechtheyt, en van onfeylbaerheyt van hun aenbieding.

Toestaende dan met billijckheyt ter glory der Geallieerde Machten van den Staet alles, dat zy tot des selfs herstelling door 't Succes van hun Wapenen gecontribueert hebben, is 't echter onfeylbaer, dat, sonder de Vrede van Engelant, den Staet beswecken soude hebben, en dat U Ho: Mo: dit groote Werck alleen aen Spangien schuldig zijn, sonder de participatie, van wien 't oock soude mogen zijn, in geheel Europa, hebbende sijn Majesteyt van Brittangie de goetheyt gehad, van dit Hooft-werck te defereren alleen aen de diensten van Spangien, en aen de tusschen-spreecking alleen van onsen Ambassadeur, die 't Instrument en den volkomene Plenipotentiaris daer van was, in den naem van U Ho: Mo:, die daer niets van obtineren konden in de By-een-komst tot Keulen, door alle de middelen en getrouwe en gestadige besorgingen van hun Ministers op die Vergadering, waer van den ondertekende Extraordinaris Gesant een onwederleggelijck Getuygen

is, gelijck als by alles tegenwoordig geweest zijnde, en de minste omstandigheden van 't voorleden noch indachtig zijnde, om die te vergelijcken met het tegenwoordige, en met den inhout van 't eerste poinct van U Ho: Mo: Resolutie, het geen insonderheyt betreft de danckbaerheyt, met de welcke U Ho: Mo: door hun formele expressien versekeren, altijt met estime indachtig te sullen zijn, 't geen sijn Majesteyt voor heen in hun onderdruckingen gedaen heeft, en dat zy daer blijcken van sullen pogen te geven in alles, dat in hun macht sal wesen, en Maestricht sulcx zijnde, werpt sig de suppositie van U Ho: Mo: door de daed selfs om ver.

In de genoemde Resolutie van U Ho: Mo: van den 5 deser Maent volgt een Combinatie, die geheel [illegible] is tegens ons Haegse Tractaet van den Jare 1673, en tegens dat van Munster van den Jare 1648, strydende tegens het 18 Articul van 't eerste, ten opsicht van [illegible] van Maestricht, en tegens het 48 Articul van 't twede, ten opsicht der particuliere [illegible], ten voordeele van mijn Heere den Prince van Orangie en Mevrouw de Princesse Douariere, van den 8 January en den 27 December 1647, en noch tegens de Articulen 24, 25, 26 en 27, van 't voorgemelde Tractaet van Munster, wegens de Goederen van Sijn Hoogheyt in Bourgondien.

En na de Deductie, die U Ho: Mo: maken van de [illegible] Pre-tentien, met een seer naukeurige rekening van allerley schaden en interesten, besluyten zy in hun boven-gem. Resolutie, dat, behalven de effective restitutie van alle de voorn. Goederen, en de melioratie van eenige Inkomsten, den Prince van Orangie noch te pretenderen heeft, voor de geseyde non-prestatie daer in begrepen, de Renten van 20000 Guldens, 17 Millioenen, seven hondert dertigh en twee duysent drie hondert twee en tnegentig Ponden.

Wat aengaet het gene den Pretentien van den Heere Prince van Orangie, men heeft noyt ontkent de Schult van 't gene dat hem rechtveerdig toe sal komen, en men heeft groote Sommen op goede rekening daer van voldaen; maer wat belangt de naukeurigheyt, met welcke men daer de interesten opstelt, 't is onmogelijck, dat den ondertekende Extraordinaris Gesant daer tegenwoordig op soude konnen antwoorden, wesende [illegible], noch ook de [illegible] Jaren, die hy by U Ho: Mo: geresideert heeft, de minste bewijsende Documenten, die hy daer oyt van gesien heeft, die gemeen zijn; die men hem ter hant gestelt heeft den 9 van dese Maent, met de Resolutie van U Ho: Mo: van den 5; hoewel hy verscheydene malen uyt sijn eygene beweging den Heere Prince van Orange, en den Pensionaris Generael Fagel, daer over aengesproocken heeft, versoeckende van hen een Deductie (die men hem nochtans noyt gegeven heeft) van de gem. Pretentien, om de selve t'examineren, en een naukeuriger vertoog daer van aen sijn Majest: te konnen doen, om die materie op te schorten en voort te brengen, tot welcke de Ministers (die de selve maer in 't generael in 't Hof gesolliciteert hebben) by gebreck van procuratie van commissie, of authoriteyt, noyt gekomen zijn: sulckx dat alle de versuymen niet aen die kant zijn, daer men ze stelt.

U Ho: Mo: voegen daer by, dat hem niet buyten gedencken van sijn Majest: sal zijn, dat U Ho: Mo: van tijt tot tijt instantien gedaen hebben, dat den Heere Prin-

ce van Orange van sijn achterstallen voldaen mocht werden, niet alleen in dese elendige Jaren van Oorlog, maer selfs in de voorgaende van Vrede en rust des Rijx.

Voor de diensten, die men aen 't Hof gedaen heeft, gedurende den Oorlog, en gedurende de ongelucken, die wy ons op den hals gehaelt hebben in den tijdt van een minderjarigheyt, om den Staet op onse kosten te verlossen uyt de ruïne, daerse in gedompelt lagh, hebben de instantien van U Hoog Mog. aen al de werelt seer weynig met hun gewoonlijcke billickheyt over-een-komende gescheenen; want, om veel redenen en argumenten, die men hier over soude konnen by-brengen, voorby te gaen, sal het genoeg zijn alleen maer te considereren, ingeval Spangie toenmaels aen den Heere Prince van Orangie de [illegible] gegeven had, welcke het voor U Hoog Mog. in [illegible] en Subsistentie van [illegible] Troupen uyt-gekeert heeft, of U Hoog Mog. tegenwoordigh [illegible] souden hebben de combinatie der Tractaten van den Jare 1673 met dat van den Jare 1648; en of, den Prince van Orangie betaelt zijnde van sijn pretentien, met de Sommen, die wy geappliceert hebben tot herstelling van den Staet, U Hoog Mog. sigh daer nu beter over bevinden souden [illegible] U Hoog Mog. aen een kant latende de weldaet, en geen ander gewag makende dan van de [illegible] uyt zijn, dan [illegible] dat sy ontfangen hebben.

Wat aengaet de voorgaende Instantien, gedaen aen 't Hof door d'Ambassadeurs en Ministers van U Hoog Mog. in Spangie, en de Brieven, die U Hoog Mog. van tijdt tot tijdt aen den Coning geschreven hebben, wegens de pretentien van den Heere Prince van Orangie, daer [illegible] distinctie in te maken voor de gene die dat niet en weten, waer van [illegible] Gesant niet gelaten heeft de voornaemste Ministers van den Staet mondeling te onderrechten en te informeren; 't Is dan sulckx, dat het [illegible] is, dat men van wegen U Ho. Mo: op verscheydene tyden eenige Brieven aen sijn Majesteyt geschreven heeft wegens de pretentien van den Heere Prince van Orangie, en U Ho. Mog. Ambassadeurs hebben daer oock in de Audientien van [illegible] voor soo veel 't gemeen aengaet, en voor soo veel [illegible] yoldoening in schijn aen sijn Hoogheyt wilde geven; [illegible] anders mee gelegen, want men verklaerde in 't particulier [illegible] geheym aen de Ministers van Staet, dat U Hoog Mog. sigh aen de [illegible] van den Heere Prince van Orangie soo veel niet gelegen lieten zijn, als hun Brieven [illegible] de Vertogen in de Gehoor-kamer door hun Ambassadeur, wel betuygden. Waer dese strydende ordres en contradictien van daen quamen, sullen U Hoog Mog. wel weten of ondersoecken konnen, en sy sullen daer uyt bespeuren, [illegible] den Staet selve lang geweest aen de kant van non-prestatie, [illegible] niet en is, dat dese Schult by ons met een soo lang versuym is [illegible] geweest, dewyl de voorgaende impressien mondeling aen onse Ministers aen 't Hof van wegen U Ho. Mo. gegeven, den oorspronck daer van geweest zijn, dewyl men niet anders dan een volkomen geloof aen een Ambassadeur kan geven, die men weet de geheymen van sijn Meesters te hebben, en die ter selve tijt door particuliere advertentien en gereserveerde

discourssen de diensten der Brieven en publijcke Audientien om ver stoot.

Dese circumstantie werdt echter niet by-gebracht om de Schult, voor so ver sy gerechtig is, te impugneren, maer wel om te verswacken de reden van klachte, en de fondamenten van U Hoog Mog. Resolutie van den 5 deser Maent, om hen te doen sien, dat de interesten van de non prestatie (die men soo nauwkeurig in rekening brengt, voor 't grootste gedeelte in faveur van den Heere Prince van Orange) ten laste van den Staet behoorden te zijn, dewyl den Staet selve lange Jaren, door de diensten en insinuatien, die men daer uyt den naem van U Hoog Mog. tegens sijn interesten gedaen heeft, by ons den hinderpael geweest is der betalinge van sijn Hoogheyt.

Het by-gebrachte poinct en de ged. Resolutie van U Hoog Mog., rakende de verbintenissen, die sy hebben aen den Heere Prince van Orangie, voor de diensten, die hy in so veel Rencontres gedaen heeft, is een particulariteyt, waer in men niet veel estime en conformiteyt ontmoeten komt: En men heeft van onse kant daer genoegsaem dadelijcke blijcken van begonnen te geven, en genoegsaem immediatelijck voor de [illegible], van de welcke noch de Vrede, die U Ho. Mo. besloten (met uytsluytinge van alle hunne Geallieerden), noch het yverig en dapper beleyd van sijn Hoogheyt ons heeft konnen beroven; want na het verliesen [illegible], die hy voor de [illegible] den Staet hebben moeten op-offeren (de generale rampen onse particuliere erkentenis jegens den Heere Prince van Orangie niet uytwissende) verklaerde den voor: Gesant aen U Hoog Mog. en aen sijn Hoogheyt, in de Maent van February, dat, op afrekening van sijn pretentien, sijn Majesteyt had doen consigneren 100000 Guldens op yder Retour der Galjoenen van Indien, en 90000 Guldens van Renten alle Jaren op de [illegible] en offenste Tollen en Dominien van Nederlandt.

Desen handel, loffelijck en genoegsaem genereus voor den tijt en voor de tegenwoordige constitutie der gemeene saecken, soude rechtmatige Lieden hebben konnen doen gelooven, dat U Hoog Mog. sig in hun gem. Resolutie gewacht souden hebben van dat wrevelige poinct der groote bekommering, waer in sy sig seggen te vinden, te geven, ter eender kant, dat sijn Majesteyt uyt kracht van 't Tractaet des Jaers 1673 [illegible] van Maestricht pretendeert, en aen d'andere kant, dat dit selve Tractaet dat van den Jare 1648 ondersteunt voor de genen die iets te pretenderen sullen hebben, en dat, de Domainen van Brabant en Vlaenderen beswaert zijnde voor de Schulden van den Heere Prince van Orangie, so sijn Majest. met reden, uyt krachte van het eene Tractaet, de overlevering van Maestricht eysschen kan, sijn Hoogheyt, uyt krachte van het ander, insisteren kan, dat men aen sijn Majesteyt geen Domaine, in Brabant gelegen, sal laten volgen, soo lang hy niet betaelt is.

Dit zijn de formele Woorden van U Ho. Mo. Resolutie, waer van de substantie uytgedruckt moetende werden door eenig woort, 't geen de rechte sin van de essentiele beteekening kan doen verstaen, genaemt wert, Represalie.

Indien wy, toen wy in 't begin van den Oorlogh de Sleutels in handen, en de voornaemste Frontier-plaetsen van den Staet, alleenlijck met onse Troupen beset

zijnde, volkomentlijck in onse macht hadden, op den selven voet met U Ho: Mo. gehandelt hadden, mogelijck souden sy sigh wel gewacht hebben tegenwoordig so te handelen, en ons eerst den les en 't schadelijk exempel te geven, van sig, wanneer men kan, van een retorsie, en van een avantagie, 't geen men besit, te dienen.

Sekerlijck, men sou toen van onse kant al so krachtige redenen hebben konnen alleguëren, als U Hoog Mog. tegenwoordig voortbrengen, gefondeert op het selve Tractaet van Munster, dat den gront van hun Resolutie is, en noch souden sy ons voor de genotene weldaden geen ondanckbaerheyt te verwyten hebben, dewyl U Ho: Mog. ons er toen ter tijt noch geen gedaen hadden: En tegenwoordig konnen U Hoog Mog. niet lochenen of ontkennen, 't geen zy in 't publijck dickwils bekent hebben, dat sy hun [illegible] aen sijn Majesteyt verschuldigt zijn, gelijck [illegible]

't Is op de selve Articulen, [illegible] steunende op 't Tractaet van Munster, dat wy Represaliën souden hebben konnen maken op de Hollandse Plaetsen van Braband [illegible], en de groote Goederen, die U Hoog Mog. onder sig houden [illegible] Heere Grave van Egmond, welcke men 30 Jaren [illegible] U Hoog Mog. een enckel [illegible] konnen treckē [illegible] U Hoog Mog. [illegible] sy van den Heer Grave van Egmond [illegible] al te bot hebben doen sien 't ongelijck, dat men hem doet, en 't geen hier met een stilswygen, daer niet veel voorbeelden van zijn, heeft willen bewimpelen; want ten minsten heeft men by ons op de instantien, welcke U Hoog Mog. gedaen hebben, wegens de pretentien van den Heere Prince van Orangie, [illegible] geantwoort, en men heeft'er van [illegible]

Den voorn. Extraordinaris Gesant [illegible] in de selve natuur der Schulden, zijn de [illegible] Goet van [illegible] in Successie, en d'andere een belofte, daer men de handen [illegible] van de Vrede en de gemeene rust [illegible]

Noch heeft men [illegible] den voortgang der Processen en van 't Recht van den Huyse van [illegible] Heere Prince van Orangie, tot welckers volvoering sijn Majesteyt tegenwoordig de Orders geven sal, die hy goet sal vinden, in vergelding dat U Ho: Mo. door hun Resolutie van Maestricht disponeren.

Daer is noch een groote menigte van Goederen, Landeryen en Pretentien van de Onderdanen van sijn Majesteyt, die hen hadden wederom moeten gegeven werden, volgens den inhout van 't selve Tractaet van Munster, waer van men de restitutie noyt heeft konnen obtineren, om dat Onderdanen van den Staet de selve besitten: de Processen daer van, hier [illegible] Hove hangende, geven daer blijck van, waer in te sien is, dat men gene Vonnissen heeft konnen obtineren, en soo men'er eenige van uytgesproken heeft, de meesten hoop der selver heeft het aen executie en vervulling ontbroken.

Men sal van onse kant voor de schaden en interessen van alle dese non-prestatien

een al soo nauwkeurige Rekening opstellen, als die gene is, die U Hoog Mog. by hun Resolutie voegen wegens d'Achterstallen der Schulden van den Heer Prince van Orangie: En den ged. Extraordinaris Gesant heeft gelooft U Ho. Mog. daer van te moeten verlichten, of ten minsten daer aen te doen gedencken, op dat sy considereren mogen, of wy op dese redenen (en noch andere, die hy voorby gaet) met recht niet souden hebben konnen en mogen de Plaetsen van den Staet, die wy in Brabant en Vlaenderen in hadden, te pande houden, indien men sigh oyt ingebeelt had, dat U Hoog Mog. sodanig met ons handelen souden, na de erkentenis, die sy aen sijn Majesteyt betuygt hebben voor de machtige hulp, de vrywillige kosten, en de groote verliesen, die men gedaen heeft, om hen te behouden.

Het laetste poinct van de voorn. Resolutie van U Hoog Mog. is noch daer-enboven een reden, die sy te berde brengen, om repressalie van Maestricht te maken ter saecke van d'Achterstallen, die men aen de Collegien der Admiraliteyten van den Staet schuldig is, die echter van ons niet te pretenderen hebben voor de rest der Zee-toerustingen, dan die van de Baltische Zee van den Jare 1677, en de Restanten der gener, die gedestineert waren na Messina, onder het Commando van wylen den Heer de Ruyter en den Heer Evertsz., alle de andere Equipagien, op gemeene kosten gedaen, van onse kant t'eenemael betaelt zijnde, en de Collegien met den voorn. Extraordinaris Gesant over-een-gekomen op de resten en op de Hypotheecquen, die sijn Majesteyt in vaste consignatie heeft doen toewysen voor remboursement en volkomene satisfactie der Admiraliteyten.

Op dit poinct heeft den gem. Extraordinaris Gesant niets by te voegen, dewyl men de Schult niet en bedisputeert, noch oock de Betaling der Collegien, die met de beloofde naukeurigheyt geschieden sal, wanneer U Ho: Mo. ter goeder trouwe sullen nagekomen hebben 't geen sy hier voren aengeboden hebben.

Want, so U Hoog Mog. tegenwoordig Maestricht te pant houden tot dat men betaelt heeft 't geen men van ons pretendeert, wie sal ons borg staen voor U Ho: Mog, dat sy ons de voorn. Plaets met sijn Dependentien sullen overleveren, wanneer men ons Gelt sal ontfangen hebben, sonder ons daer na we'er eenige andere bekommering van retorsie, gelijck dese is, te verwecken? Welcke, soo men de weldaden, die daer voorgegaen hebben, considereert, geen redelijck oordeel oyt soude konnen te gemoet sien, latende een soo manifest exempel aen de Werelt, van op verscheydene en later pretentien de hant te leggen op een Plaets, die van te voren vrywillig gepresenteert is gelijck een Juweel, en gelijck een eenig gedenckteken van U Hoog Mog. danckbaerheyt, die vereeuwt sal zijn door hun Resolutie in de Historien, wanneer men daer lesen sal; dat een Gift tot pant van een Schult is ingehouden geworden.

Men moet echter komen tot de groote schaden, die wy daer door ontfangen, en tot het voordeel, dat U Hoog Mog. daer uyt sullen te trecken hebben, om te doen sien, dat hun Resolutie het oogwit der wercking, die sy sigh daer in voorstellen, ontbreeckt; want eyndelijck in de onverbreeckelijcke Unie van onse gemeene interesten souden de diensten van de vrientschap en goede correspondentie in waerheyt voordeelijcker en sekerder wesen, dan die van kracht en gewelt.

Maestricht

Maestricht is een Plaets, afgescheyden van de Frontieren van den Staet, en beslooten tusschen de Hartogdommen van Brabant, Gelderlandt, Limburgh, en de Domainen van andere Princen des Rijckx; de Troupen van den Staet konnen daer niet komen, dan door een anders Landt: de Mont- en Krijgs-behoefte, die men daer te brengen heeft, moeten hun passagie aen onse Tol-huysen betalen, met meer andere inconvenienten, die geensints nut of dienstig voor den Staet zijn.

De stercke Plaetsen dienen in tyden van Oorlog, of om de Frontieren, soo se daer dicht by zijn, te bevryden, of, soo sy daer van afgelegen zijn, om de Vyanden op te houden, te incommoderen en te stutten; men heeft niet ver te gaen, om te weten, dat U Hoog Mog., toen sijn Alder-Christel. Majesteyt hen attacqueerde, geen van dese voordeelen daer van getrocken heeft; want sijn Majesteyt liet Maestricht aen een kant (onnut om sijn ver afgelegentheyt) sonder eenigh affront of verhindering te krijgen in den marsch, om in 't hert van dit Landt door te dringen: U Ho. Mog. hielden daer ledig 10000 Mannen, en een meenigte van Werckthuygen, Kruyt, Canon en andere voorbereydselen, door welcke men de overwinning van so veel Plaetsen beswaerlijcker en veel dierder soude hebben konnen maken. Sulcks dat in tyden van Oorlog Maestricht hen van weynig belang is, en in tyden van Vrede seer ten laste.

In tegendeel is dese Plaets ons seer wel gelegen, en dienstigh: Sy is besloten in onse Domainen; sy geeft de hant en hecht gelijck als aen malkander de communicatien de Provintien van Brabant, Limburg en Gelderlant; sy is oock een Poort na Duytslandt; sy vereenigt met haer Jurisdictie de Landen, die wy over Maes hebben; sy deckt en bevrijt ons voor d'invallen van die kant; in voegen dat het als een stuck, 't geen door haer gelegentheyt en door haer natuur geweldigh van onse Domainen schijnt afgescheurt te wesen.

Op dese suppositien was de vrywillige aenbieding, die U Ho: Mo: uyt haer eygene beweging ons daer van deden, door het 18 Articul van 't Tractaet van den Jare 1673, van sulk een estime en van een soo groote satisfactie voor sijn Majesteyt, dat, aen een zyde latende d'inwendige stercke en d'aenmerckelijcke waerde van de Plaets, en alle des selfs dependentien ('t geen echter voor een groot Princes waerachtig Interest is) de verplichtende manier, waer op U Ho: Mo: door alle Heeren hunne Gedeputeerden dese aenbieding deden, noch aen den voorn. Extraordinaris Gesant in onse mening soo seer verhoogde de circumstantien van de estime en de waerde van dit Juweel, dat, sonder 't selve van sijn merite te defrauderen; sijn Majesteyt door sijn Koninglijcke generositeyt het selve meer als veel Millioenen estimeert, gelijck den ged. Extraordinaris Gesant sulcx menigmalen aen de Ministers van desen Staet verklaert heeft, waer uyt U Ho: Mo: bespeuren konnen d'egaliteyt en de gerechtigheyt, met welcke sijn van die zijde de betuygingen van danckbaerheyt, die sy verdient hebben, aen hun beleeftheyt gegeven heeft, tot op den dag van hun contrarie Resolutie.

Dit zijn de redenen, die den voorn. Extraordinaris Gesant van Spangien op de ged. Resolutie van U Ho: Mo: door dese Memorie tegenwoordig in te brengen heeft, sonder sig tot andere argumenten in te laten, of de selve ampelder te deduceren,

ceren ; gelijck hy wel soude konnen doen, in geval 't geen, dat hy allegueert, meerder protestatien en blijcken van noden had ; als 't simpel verhael en gedachtenis van 't geen dat tusschen ons gepasseert is ; sulcx dat hem nu niet meer en resteert, dan de conclusie te maecken, om op die van U Ho: Mo: t'antwoorden.

En ten desen opsichte verklaert den voorn. Extraordinaris Gesant, op de voorgaende stellingen en de beweeg-redenen, daer in gementioneert, aen U Ho: Mo: uyt den Koningl: Naem en van wegen sijn Majesteyt, dat, soo lang U Ho: Mo: de Stadt Maestricht met alle des selfs dependentien onder sig houden sullen, de Pretentien van den Heere Prince van Orange, d'achterstallen der Zee-toerustingen, die men aen d'Admiraliteyten schuldig is, en allerley andere Schulden of Leeningen, voor sijn Majest: geannulleert sullen blyven, met alle soorten van Interesten, en dat, U Ho: Mo: in hun handen hebbende een Pant, 't geen in sijn essentie en in onse estime veel meer Millioenen waerd is, als 't geen men van ons pretendeert, U Ho: Mo: schuldig blyven aen de Crediteurs alle de Sommen, die sy van Spangien te eysschen hebben, en aen de last van den Staet, de plicht en verbintenis van hen te voldoen.

Daer-en-boven verklaert den voorn. Extraordinaris Gesant noch, dat, van den dag af, dat U Ho: Mo: met hun Troupen possessie van de Stadt Maestricht genomen hebben, tot den dag, dat sy ons, volgens den inhout van hun aenbieding, de dadelijke afstant en overlevering sullen doen, d'Interesten der Sommen, die men van Spangien te pretenderen heeft, t'eenemael voor ons ophouden, en tot last van den Staet blyven, om de selve aen de Crediteurs te betalen, tot dat sy tegens ons weer in hun recht treden, wegens de Capitalen der principale Pretentien, wanneer Maestricht ons weer overgelevert sal zijn.

En gelijck voor de rest, sonder infractie of prejuditie der Alliantien, en der onverbreeckelijcke Unie van de gemene Interesten, U Ho: Mo: door den daed van hun Resolutie supponeren, dat men sodanig handelen kan, en echter goede Vrienden blyven ; kan den voorn. Extraordinaris Gesant U Ho: Mo: voor tegenwoordig niet informeren wegens het geen, dat hy niet en weet, wat sijn Majesteyt sal believen te resolveren of te ordonneren op de Hollantse Effecten in Spangien, [illegible] Extraordinaris Gesant [illegible] Koninglijcke goetheyt, of sijn [illegible]

Gedaen in den Hage, den [illegible] Augusti 1679.

Geteeckent

DE LIRA.

[illegible] als hier onder is te sien.

Martis den [illegible] October 1679.

IS gehoort het Rapport van de Heeren van Heeckeren en andere haer Hoog Mog: Gedeputeerde tot de Buytenlandse saken, hebbende, in gevolge en tot voldoeninge van der selver Resolutie Commissoriael van 30 September laetstleden, gevisiteert en geexamineert het Provinciael Advys van de Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant,

tegen-

tegenwoordig Staetsgewyse vergadert, op't Memoriael den 16 Augusti aen haer Ho: Mo: overgegeven by ofte van wegen den Heer D. Francisco Manuel de Lira, extraordinaris Envoyé van den Coning van Spangien, houdende een wytlopig Antwoort op de Resolutie by haer Ho: Mo: den 5 Augusti laetstleden genomen, op 't Subject van de Cessie en overleveringe der Stadt Maestricht, door de gem. Heer de Lira gevordert, in gevolge van 't Tractaet tusschen sijn Majesteyt en desen Staet in den Jare 1673 opgerecht, sustineerende gem. Heer de Lira, dat de voorsz. Cessie van de voorsz. Stadt niet langer behoorde te werden getardeert, en verklarende, dat so lange haer Ho: Mo: de voorsz. Stad Maestricht met hare dependentien souden blyven retineren, het achterwesen van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien en van de Collegien ter Admiraliteyt deser Landen, breder in de voorsz. haer Ho: Mo: Resolutie van den 5 Augusti laetstleden vermelt, en alle andere soorten van Schulden, ten laste van hoogstged. sijn Majesteyt lopende, by den selven t'sijnen regarde gehouden wierden voor gecasseert, geannullert en geëxtingueert, met alle soorten van Interessen, en dat haer Ho: Mo. schuldig en redevabel waren aen de Crediteuren het Capitael en d'Interessen van dien te betalen, sonder te konnen weten, wat hoogstged. sijn Majesteyt soude goetvinden te resolveren, ten aensien van d'Effecten, die d'Ingesetenen deser Landen in Spangien uytstaende hebben, en ten regarde van de Represalien, die ten opsicht van de voorsz. Stadt van Maestricht alhier ondernomen wierden: Waer op gedelibereert zijnde, is goet-gevonden en verstaen, dat op 't voorsz. Memoriael sal werden geantwoort, dat haer Ho: Mo: daer uyt bevinden, dat de gem. Heer de Lira beklaegt, dat de selve in min danckbare geheugenisse soude hebben de diensten, die hoogstged. sijn Majesteyt aen desen Staet heeft gedaen: Dat de selve sustineert, dat de Schult, by hooggem. sijn Hoogheyt gevordert, van een ander nature soude wesen, als het gene by hoogstged. sijn Majesteyt werdt geëyst, dat men deser Zyds ook in gebreecke soude blyven te voldoen, 't gene [illegible] in kracht van de gemaeckte Tractaten was geobligeert, en dat het in allen gevalle noch met de Vrientschap convenieeren, noch met de Justitie over-een te brengen soude zijn; dat haer Ho: Mo: de voorsz. Cessie souden verweygeren, om dat de voldoeninge van de Schulden, in de voorsz. haer Antwoort vervat, wierde gedifferert tot beter gelegentheyt; en dat de gem. Heer de Lira daer uyt besluyt; dat hoogstged. sijn Majesteyt [illegible] t'sijnen regarde soude houden voor geëxtingueert en [illegible] de voorsz. Cessie bleef difficulteren, en dat [illegible] souden lopen van den dag af, dat sy in gebreke gebleven waren [illegible] Cessie te doen, en daer op moeten seggen, dat sy nimmermeer en sullen vergeten in een danckbare memorie te houden de hulpe, die hoogstged. sijn Majesteyt aen haer in haer ongelegentheyt toegebracht heeft, dan dat sy dat betrouwen hebben op de goetheyt en rechtvaerdigheyt van de selve sijne Majesteyt, dat die gepersuadeert sal zijn, dat sy aen haer zyde niet hebben gemanqueert, om met d'uytterste belastinge van hare Onderdanen, ten beste van sijne Landen en Luyden, alles toe te brengen wat van [illegible] werden geëyst, en dat sy de Militie, die sy in dienst hadden, soo wel in de Campagnes als tot besettinge van de Steden van sijn Majesteyt, hebben laten gebruycken even als of die aen haer selfs hadde toebehoort, en dat het wel te wenschen waer geweest, dat sijn Majesteyts saecken hadden mogen toelaten, dat de selve meerder Militie in sijn eygen dienst hebbende, in de Nederlanden hadde mogen employeren, want dat den Oorlog in sodanigen gevalle aen haer minder lastig soude zijn geweest, en dat, menschelijcker-wyse

gesproocken, sodanige ongelucken de gemeene saken niet en souden zijn ontmoet, als nu wel gebeurt is: Dat het waer is, dat hoogstged. sijn Majesteyt in den jongsten Oorlog seer groote onheylen zijn overgekomen; maer dat haer Ho: Mo: niet konnen geloven, dat men haer de schult daer van soude willen toeschryven, en dat het verlies van hoogstged. sijn Majesteyt, is een seer slechte consolatie voor haer, die 't geerne hadden geprevenieert: Dat het aen al de Werelt niet dan al te bekent is, dat den Oorlog, die sijn Koninckl: Majesteyt van Vranckrijck haer jongst heeft aengedaen, sijn principalen oorsprong daer uyt heeft gehad, dat haer Ho: Mo: haer soo seer interesseerden in de conservatie van de Spaensse Monarchie; dat hoogstged. sijn Koninckl: Majesteyt van Vranckrijck daer inne misnoegen schepte, en dat de saken tusschen hoogstged. sijn Majesteyt en haer daer door tot verwyderinge zijn geraeckt, en dat het niet te twijffelen is, of de Spaensse Nederlanden souden voor hoogstged. sijn Koninckl: Majesteyt van Spangien verloren zijn geweest, soo haest desen Staet tot haer ondergang gekomen was, en dat mitsdien de hulpe en assistentie, die sy van hoogstged. sijn Majesteyt hebben genoten, soo wel reflexie heeft gehad op de conservatie van des selfs eygene Landen, als op die van desen Staet, en dat de devoiren, die by hoogstged. sijn Majesteyt zijn gedaen, om den Oorlog tusschen sijn Koninckl: Majesteyt van Groot Brittagne en haer te doen eyndigen, daer toe in der daet veel hebben gecontribueert, maer dat de generale aversie voor den Oorlog, en de groote inclinatie tot de Vrede met desen Staet, die doenmaels was in Engelandt, de principaelste bewegingen daer toe hebben gemaeckt: Dat de Hulp-Troupen van de meeste Hooge Geallieerden veel meer hebben gestreckt, om aen hoogstged. sijn Majesteyt als om aen desen Staet dienst te doen, haer Ho: Mo:, als die Alliantien zijn gemaeckt, al meest ontlast zijnde van de Militie van sijn Koninckl: Majesteyt van Vranckrijck, en de selve doen ter tijdt niet meer occuperende als de Stadt van Maestricht: dat haer Ho: Mo: dit niet allegueren, om daer door minder te estimeren de preuven van genegentheyt, die sy van hoogstged. sijn Majesteyt hebben ontfangen, maer alleen, om dat in 't voorsz. Memoriael schijnt gepresupponeert te werden, dat den Staet in den jongsten Oorlog voor sijn Majesteyt niets soude hebben gedaen; maer wel oorsaeck zijn van alle de calamiteyten, die den selven Oorlog met sig heeft gesleept, 't welck waerlijck in haer, die haer soo seer boven haer vermogen, meest ten dienst van hoogstged. sijne Majesteyt hebben geevertueert en beswaert, niet anders dan een grote ongenuchte kan verwecken.

Wat aengaet de voorsz. Schult, die hooggem. sijne Hoogheyt vordert, dat de selve in comparatie van de voorsz. Cessie, by hoogstged. sijn Majest. geeyst, niet alleen niet min favorabel moet werden aengesien, maer veel meer faveur meriteert, want de selve Schult sijn fondament heeft op een Tractaet van een Vrede, die hoogstged. sijn Majesteyt seer tot sijn genoegen in den Jare 1648. met desen Staet gesloten heeft: Dat aen alle de Werelt kennelijck is, wat groote Pretentien de Voor-Ouderen van sijn Hoogheyt, tot laste van sijn Majesteyt, hadden, en wat Acten en Verbintenissen daer-en-boven by de Staten van Brabant en Vlaenderen, in de Jaren 1583 en 1584, t'haren behoeve waren gepasseert, en dat het geene, dat de selve by 't voorsz. Tractaet van Vrede voor alle die Pretentien hebben geconsenteert, in comparatie van 't geene sy nagegeven hebben, niet te vergelijcken is, als seer lichtelijck soude konnen werden aengewesen, en dat men daerom ongelijck heeft, dat men de voorsz. Schult soude willen doen aensien als een gratuiteyt, die men hadde gedaen, om de voorsz. Vrede te faciliteren, daer voren hooggem. sijne Hoogheyt en des selfs Voor-Ouderen die noyt aengesien hebben. Dat de Schult in sijn

natûre soo liquide is, dat die oock by de voorsz. Memorie niet eens gecontesteert en werdt, en dat haer Ho: Mo: vertrouwen, dat de begrotinge van de achterheyt van dien met soo veel moderatie is opgestelt als men in rechtsinnigheyt soude konnen desidereren: Dat de selve Schult nu by de 30 Jaren aen den anderen is gevordert, en dat op het eene Tractaet, dat gemaeckt is, soo weynig is gevolgt als op 't andere, en wat instantien haer Ho: Mo: hebben gedaen, en hoe ernstig sy oock daer in zijn geweest, dat echter alles is gebleven buyten en sonder eenige vrucht: Ende of wel in 't voorsz. Memoriael wert gesegt, dat eenige van hare Ministers die voorsz. instantien souden hebben doen considereren, als of de selve niet recht gemeent waren geweest, dat sy wel konnen verklaren daer van noyt eenige de minste kennisse gehad, of daer toe eenige de aldergeringste orders of aenleydinge gegeven te hebben, hoewel als sulcx al waer soude mogen zijn, dat haer Ho: Mo: immers niet konnen noch moeten gelooven, dat dan noch echter de voorsz. Schult daerom niet te min deugdelijck en de voorsz. voldoeninge min nootsakelijck geweest soude zijn, den yver of slappigheyt van den Staet niet konnende goet of quaet maken, of veranderen de nature van een Schult, welckers voldoeninge by de voorsz. Tractaten was beloost en gereguleert: Dat het voorsz. Memoriael daer en tegen de voorsz. Cessie considereert als een pure gratuiteyt gesproten uyt een genegentheyt van den Staet, om sijn Majesteyt dienst te doen, sonder dat deselve sijn Majesteyt eenig recht of pretentie tot laste van haer Ho: Mo: hadde: Dat het noch maer seer weynig tijt geleden is dat hoog-ged. sijne Majesteyt de voorsz. Cessie heeft konnen begeeren, dat de selve die noch noyt hebben geweygert, maer alleen geinsisteert, dat sy souden mogen werden geliberreert van een embarras, daer in sy haer vonden niet door haer Schult, maer door een particulier Tractaet, by hoog-ged. sijn Majest. met hoog-gem. sijn Hoogheyt gemaeckt, daer by sijn Majesteyt aen de selve sijn Hoogheyt speciael verbint sijne Goederen en Domeynen, in Brabant gelegen, konnende immers met geen reden werden gesustineert, dat sy haer souden moeten ontdoen van een Hypoteek, by sijn Majesteyt aen hoog-gem. sijn Hoogheyt specialijk gegeven, so lange niet is voldaen de Schult, daer voor de voorsz. Hypoteeck verbonden is: En wat belangt de Schulden van de respective Admiraliteyten, dat het onnodig is de deugdelijkheyt van dien te justificeren, dewyl den gemelden Heer de Lira, die by 't voorsz. Memoriael mede erkent: Dat haer Ho: Mo: niet weten, dat de Tractaten, in den Jare 1648. en zedert met sijn Majesteyt gemaeckt, by haer niet souden zijn voldaen en nagekomen, of dat sy souden besitten of behouden eenige Goederen hoog-ged. sijn Majesteyt of des selfs Onderdanen toebehoorende: Dat gem. Heer de Lira daer van oock geen exempelen allegeert, als alleen van den Heer Grave van Egmont, en dat de Pretentien van de gem. Heer Grave niet alleen nimmermeer sijn erkent, maer dat de selve oock soo ongefondeert zijn, dat sy haer wel verseeckert houden, dat hy Heer Grave dien-aengaende in Justitie noyt iets sal obtineren, en dat hy mits dien oock de voorsz. Goederen by wegen van rechten niet heeft gereclameert, veel min, dat hem daer inne eenig het minste belet soude zijn gedaen: dat ter contrarie aen d'Ingesetenen van desen Staet, niet alleen zedert de voorsz. Tractaten, maer oock self noch gedurende den jongsten Oorlog, door de Commissie-vaerders van Biscayen en Oostende, meer schade is toegebracht, als sy van de Fransse Commissie-vaerders hebben geleden, sonder dat op alle hare klachten, hoe rechtvaerdig die oock zijn geweest, eenige favorabele dispositie is gevolgt, of effect gesorteert heeft, en dat de Proceduren, die tegens hoog-gem. sijn Hoogheyt zijn ondernomen, in de saecke van de Gravinne van Henguien, soo uytstekend onrecht-

rechtveerdig zijn geweest, dat de principale Aenleyders van dien, met eene Rechters zijnde geweest, die noch in haer materie noch in haer forme immermeer hebben of sullen konnen verdedigen : Dat haer Ho: Mo: niet konnen begrypen, dat sijn Majest sig immers met reden soude konnen beklagen, over hare Proceduren in dese sake, ofte die considereren als een Represaille : Dat eygentlijck daer eerst by Represailles wert geprocedeert, soo wanneer de Persoonen of Goederen van de gene, die niet schuldig zijn, werden aengetast en aengehouden voor de Schulden van een ander ; dat sulcx alhier niet alleen niet en geschiet, maer dat haer Ho: Mo: aen hoog-ged. sijn Majesteyt alleen discretelijk hebben geinsinueert, dat sy niet sagen, hoe sy haer niet recht en prejudicie van hoog-gem. sijn Hoogheyt souden konnen ontdoen van een Hypoteek, dat sijn Majesteyt by een speciale verbintenisse aen hoog-gem. sijn Hoogheyt hadde geconstitueert, en dat sy daerom wensten, dat hoog-ged. sijn Majesteyt eenig middel mocht vinden, om haer uyt die verlegentheyt te helpen, sonderling daer 't selve Tractaet van den Jare 1673, uyt kracht van 't welck sijn Majesteyt de voorsz. Cessie vorderde, oock aen hoog gem. sijn Hoogheyt recht gaf, om de voldoening van sijn achterwesen, en van de verbintenisse tusschen hoog-ged. sijn Majesteyt en hem gemaeckt, te eysschen, en dat mitsdien aen wederzyden uyt een en het selve Tractaet gepretendeert werdende, dat de Stadt van Maestricht behoorde te werden gecedeert aen sijn Majesteyt, en dat die behoorde te werden gereteneert, tot dat sijn Majesteyt hadde voldaen de Schult, daer voren die gehypotequeert was, de Justitie immers evidentelijck vereyste de voldoeninge, soo wel van d'een als van d'ander, en dat men oock aen haer Ho: Mo: niet konde verweygeren de Betalinge van de Schulden van de gem. Collegien ter Admiraliteyt, op speciael versoeck van sijn Majest. gecontracteert, en solemnelijck belooft, als men van haer vorderde de voldoeninge, van 't gunt daer toe sy haer verbonden hadden : Dat in 't voorsz. Memoriael wel gesproken wert van beloften en versekering van voldoeninge, soo wel ten regarde van hoog-gem. sijn Hoogheyt, als de gem. Collegien ter Admiraliteyt ; dan dat het niet recht aen niemant te vergen is van sijn Hypoteeck af te treden, tegens een simpele belofte van voldoeninge, sonderling daer diergelijcke beloften by speciale Tractaten, al over de 30 Jaren geleden, zijn gedaen, en zedert gerenoveert, en daer op de beloften niets ter werelt is gevolgt ; en dat ten behoeve van de Collegien ter Admiraliteyt zijn overgemaeckt Wissel-Brieven en gegeven Assignatien, daer uyt sy echter niets hebben geconsequeert : Dat sy niet konnen begrypen, wat comparatie daer kan zijn tusschen het retineren van de voorsz. Stadt van Maestricht, gefondeert op een solemnele erkentenisse van Schult, en een speciale verbintenisse van sijn Majesteyt daer op gevolgt, en het retineren van de Steden van desen Staet, met de Militie van sijn Majesteyt beset geweest zijnde, op de welke sijn Majesteyt niets hadde te pretenderen, en die den Staet voor haer Schulden aen niemant hadde geengageert, en dat de goede trouwe van haer Ho: Mo: in dat poinct immers soo seer heeft geexcupereert, soo wanneer sy met hare Militie beset hebbende, genoegsaem alle, immers meest alle de principaelste Steden van sijn Majesteyt in des selfs Nederlanden, geen swarigheyt hebben gemaeckt die t'evacueren, met de selve goede trouwe, als sy haer Militie daer in hadden gebracht, hoewel de voorsz. Schulden tot laste van sijn Majest: lopen, en dat die sijn Landen, en specialijck de Domeynen van Brabant en Vlaenderen, voor de voldoeninge van dien verbonden hadde ; dat haer Ho: Mo: seer hoog estimerende de eere van sijn Majesteyts vriendschap, gaerne eenmael dese oneffenheden souden sien vergeleken, die anderfints geschapen staen, t'elckens oorsaeck en aen-

ley-

leydinge tot verwydering te sullen geven, en daerom nochmaels seer vriendelijck versoecken, dat hoog-ged. sijn Majesteyt ordre wil geven, om over de voldoeninge van de voorsz. Schulden, soo aen hoog-gem. sijn Hoogheyt, de gem. Collegien ter Admiraliteyt, als aen andere, die sijn Majesteyt heeft aengenomen te betalen, order te stellen, en dat de selve haer seer gaerne sullen bemoeyen en intercederen, ten eynde de voorsz. sake, tot wederzyds billijck contentement, mag werden gevonden en ingeschickt, al tegenten gevoelen hebbende van sijn Majesteyts rechtvaerdigheyt en billijckheyt, dan dat de selve de voorsz. voldoeninge soude willen afwysen, en desen Staet ten laste leggen, enkelijck en alleen, om dat sy difficulteren af te treden van haer onderpant, voor dat de voorsz. Schulden souden zijn voldaen, daer sijn Majesteyt dat voorsz. onderpant selfs heeft believen te stellen.

Den Heer Extraordinaris Envoyé de Lira had voor dese Antwoort aen den Staet mede bekent gemaeckt/ dat hy ordre uyt Spangien ontfangen hadde/ om aldaer de Plaets van Secretaris van Staet te komen bekleeden/ versoeckende daer toe sijne Audientie van Afscheyt te mogen bekomen; 't welck dan op den 21 Aug. heeft gehad/ daer in/ na een Residentie van 8 Jaren/ in seer beleefde Termen sijn afscheyt heeft genomen/ en met eene bekent gemaeckt/ dat den Coningh sijn Meester tot sijnen Successeur hadde genomineert den Heer Don Balthasar de Fuen Major/ om de goede Vrientschap en correspondentie met desen Staet te onderhouden; waer op met geen minder beleefde Woorden van affectie en toegenegentheyt is beantwoort; en is daer op den 22 dito nae Brabant vertrocken/ om sich verder nae Spangien te begeven: maer vermits sijn vertreck/ is het laetste Antwoort van haer Hoog Mog. aen den Heer Belmonte/ Resident van Spangien/ overgelevert/ die sedert pro interim in den Hage heeft waergenomen.

Den Heer Sidney/ Extraordinaris Envoyé van de Coningh van Groot Brittanien/ in 't begin van Augusto in den Hage aengekomen zijnde/ heeft op den 14 dito een Brief van sijn Majesteyt/ geschreven tot Whitehal den 29 Juny te vooren/ houdende credentie op den gemelden Heer Sidney/ om in qualiteyt als Extraordinaris Envoyé alhier te resideren/ overgegeven: waer op haer Hoog Mog. verklaerden den Persoon van den gemelden Heer Sidney haer aengenaem te zijn/ en dien volgens den selven Audientie ofte Commissarissen souden verleenen/ als hy sulcks soude komen te versoecken.

Daegs daer nae quam noch een nader Missive van de Coningh van Groot Brittanien/ geschreven tot Windsor den 11 July/ waer by sijn Majesteyt bekent maeckte/ dat goet gevonden hadde/ den Heer Ridder Temple/ sijn Extraordinaris Ambassadeur aen desen Staet/ te revoceren/ om deselve te employeren in sijnen Raedt: daer was oock mede overgekomen een Brief self van hem Heer Temple/ waer by sijn afscheyt van haer Hoog Mog. nam/ bedanckende deselve van alle Civiliteyten.

Den 17 daer aen had den Heer Sidney sijn eerste Audientie by haer Hoogh Mog./ werdende boven gehaelt met de tweede Karosse van Staet/ dan sijne Reden bestont alleen in een complimentaire Propositie/ waer op in Termen

van beleefthept soo weder geantwoort is. Doch hier nae is'er veel te seggen gewoest over de Voorslagen van nader Alliantien / soo met de Coningh van Groot Britannien als met de Coningh van Vranckrijck ; maer dat niet ten eynde geloopen zijnde met dit Jaer / sullen daer van hier na breeder spreecken / en alleen dit seggen / dat den voorsz. Heer Sidney den 6 November een keer is wesen doen na huys / en op den 2 December weder hier gekomen.

Op de Memorie van den Resident Lente / versoeckende annullatie van seecker verleent Mandement van Arrest op de Meubelen en de Bagagie van den Heer Deenssen Ambassadeur Heugh / is 't selve niet alleen geconsenteert / nemaer daer-en-boven by Waerschouwinge aen de Ingesetenen deser Landen bekent gemaeckt / dat haer Hoog Mog. verstaen / dat de Persoonen / Domestijcken / ofte Goederen van uytheemsse Ambassadeurs of Ministers / hier te Lande komende / residerende / ofte passerende / en eenige Schulden contracterende / noch op haer aenkomste / noch gedurende haer verblijf / noch op haer vertreck / konnen werden gearresteert / gedetineert ofte aengehouden / self voor geene Schulden / die sy hier te Lande mochten hebben gemaeckt ; waerschouwende derhalven een ieder van de voorsz. Ingesetenen / dat sy haer in hare onderhandelingen met de voorsz. uytheemsse Ministers daer na souden hebben te reguleren.

Den Heer Jenkins / Ambassadeur van Engelandt / van Nimwegen te rugge keerende / heeft omtrent Lillo / soo als een keer nae Brussel deede / om den Heer Hartog van Yorck aldaer te begroeten / mede een onbeleefde bejegeninge ontfangen / waer over haer Ho. Mo. haer misnoegen hebben betoont.

Tot Sluys is eenige moeyten geweest met eenen Jacobus Koelman / die Predicant aldaer geweest was / doch uyt gesett ; maer alsoo deselve voort is vertrocken / is daer omtrent niet meer gepasseert ; zijnde oock een particuliere actie / die wy meer souden vinden / indien deselve alle souden ophalen.

Alleen hebbe noch dit te gedencken / dat tot Leyden eenen Adriaen Beverlant / een Student / out 27 Jaren / geboortigh van Middelburgh / door den Hooft-Officier en Promoter van de Academie aldaer / gedetineert zijnde in de Studenten-Kamer / beschuldight is over het uytgegeven van 't Boeck / getituleert : Hadriani Beverlandi de peccato originali. Als mede : Tractatum de stolata Virginitatis jure. En dat daer-en-boven noch hadde ingestelt 3 Boecken : de Prostibulis Veterum ; als zijnde vol van Goddeloose Stellingen en mishandelingen van de Heylige Schrifture : begerende dat hy daer over voor al de Werelt soude moeten verklaren / dat sijn Stellingen waren Heterodox / erroneus / en t'eenemael devierende van den Text en Sin van de H. Bladeren / en daerom deselve most herroepen / Godt en de Justitie om Vergiffenisse bidden : voort dat de voorsz. Boecken publijckelijck souden werden verbrandt / en den Gedetineerden gebannen of geconfineert / en in een Boete gecondemneert : waer tegens hy Beverlant een Request aen den Hove van Hollandt hadde doen presenteren ; maer de Heeren Rector en Regeers van de Universiteyt oordeelden eenparigh / dat syne saecken privatívelijck specteerden /

den / ad forum Academicum, als zijnde daer van een Lit: daer toe den selven sigh echter niet gewilligh toonde, maer evenwel is gecondemneert / dat het geene voor gemelt is soude moeten doen / namentlijck / dat hy soude verklaren / dat sijn Boecxken waren gevult met heterodoxe en extravagante Stellingen / en derhalven die weder-riep / met belofte onder solemnelen Eede / van noyt soodanige meer te sullen componeeren; voorder in een Boete van 100. Silvere Ducatons / sijn Naem geroyeert te werden uyt de Rolle der Studenten / en gebannen buyten de Universiteyt en de Landen van Hollandt en West-Vrieslandt voor altijdt; en heeft den Gecondemneerde de Verklaringe onder solemnele Eede in de Vierschare gedaen.

Ten eynde van 't Jaer ontfingen haer Hoog Mog. Brieven van den Heer Heyinsius / Gouverneur van Suriname / versoeckende prompt Secours / also 't selve die Colonie / welcke geduurig van de Indianen gequelt was met swaere Invasien / destruerende de Plantagien en doodende de Menschen / nodig vereyste.

Maer uyt Oost-Indien daer den Heer van Goens / na 't overlyden van den Heer Maetsuycker / het Generaelschap bekleede / hebben d'onse beter tijding ontfangen / als namentlijck: dat seecker Heyden op Java / genaemt Troenajaya / Hooft zijnde der Madureesche Rebellen / den Keyser van dat Rijck geheel uyt sijn Zetel hebbende geschopt / die bekomen / en sijn Hooft met desselfs Kroon verciert / den jonge Keyser door hulp van d'onse t'eenemael herstelt was / als hebbende den Troenajaya / die in de aensienelijcke Stadt Candiere was gevluchte / niet tegenstaende alle tegenweer / aengetast / vermeestert / hem doen vluchten / en de Kroon weder bekomen / waer mede den jongen Keyser op nieuw wiert gekroont.

Van voorname Persoonen van consideratie / die van dit Jaer zijn gestorven / hebben wy al ten deele gedacht / van de volgende zijn noch daer by te voegen.

Op Dingsdagh den 19 Juny is den Heer Wolpherd van Brederode tot Vianen / na eenige dagen sieckte en verswackinge / overleden / zijnde de laetste van het Mannelijck Oir: Sijne Begraevenisse is geweest als volgt.

Dingsdagh den 15 Augusti / 's avonts ten 7 uren / de gansche Burgerye van Vianen / op het Casteel aldaer / in de Wapenen gekomen zijnde / soo is de selve Burgerye / doen het duyster geworden was / met Trommelen met Rou overtrocken / en sleepende Geweer / van 't Casteel na de Kerck gemarcheert / gelicht door 24 Flambeauwen: daer op volgden alle de Domestijcquen / met 12 Flambeauwen: doen 't Lijck / overdeckt met een lang Laeckens Kleed / en daer boven over een groot swart Fluweel Kleed / waer over 8 Wapenen van Brederode met Gout waren geborduurt; 't Lijck wierdt geleyd door sijn Excells. Hofmeester / en de 4 Hoecken van 't voorsz. Fluweele Kleed gedragen door 4 Drossaerden van sijn Excells. Landen; aen de zyden van 't Lijck gingen 8 Edellieden / die 't Laekens Kleed droegen / alle gelicht door 24 Flambeauwen: daer aen volgden de Bloedverwanten en andere Genoden / alle mede gelicht door een groote quantiteyt Flambeauwen: alle de Huysen van de Stadt waren gelicht met Lantaernen en Kaerssen. 't Lijck in de Kerck / en

aldaer

aldaer in de Tombe van de Familie neder-geset zijnde / soo heeft de Griffier van de Kamer van Justitie van Vianen een Kopere Plaet/ daer de Wapenen van het Huys van Brederode op gegraveert stonden / met eenige Inscriptien daer op/ van een Rou-Kleed afgenomen (welcke Plaet gedurende de Begravenisse verkeert en met de punt om hoog hing) en na Aenspraecke aen d'Omstanders gesegt dese Woorden: Alsoo het Godt Almachtigh gelieft heeft op den 19 Juny 1679 tot sig te nemen onsen genadigen Heere Wolpherd van Brederode, wettig gedescendeert en geboren uyt de Graven van Hollandt, Vryheer van Vianen, Ameyde, &c. Erf-Burggraef van Utrecht, &c. zijnde de laetste wettige Mans-Oir van het Doorl. Geslacht van Brederode, het welcke door het voorsz. afsterven t'eenemael geëyndigt is: En op dat niemant t'eenigen tyde sigh dese Wapenen, Naem of Geslachte aen en matige, toe-eygene of reclamere, soo hebbe ick, met behoorlijck respect, de selve in desen Grave, in uw Ed. aller tegenwoordigheyt, neder-geleyt, ad perpetuam rei memoriam. Waer mede dese Ceremonie is geëyndigt. Sedert hebben eenige Luyden willen voorgeven/ dat sy van 't selve Geslacht waren/ maer en hebben geen klaer bewijs konnen by brengen.

Den Heer Velt-Marschalck Paul Wirtz van Hamburgh/ alwaer veel te doen is geweest over de Erffenisse van sijne Goederen/ doch na 't selve was afgedaen/ en gedachte Goederen waren gegeven in handen van den Voogt van sijn nagelaten Dochtertje/ tot Amsterdam gebracht zijnde/ is aldaer op den 24 October begraven met de navolgende Statie: Eerst quam de Soldatesque/ met de Trompen neerwaerts en sleepende Piecken/ onder den Heer Capit. Geelvinck: voort 14 Aenspreekers/ met lange Mantels: 18 Stads Boden: een Ketel-Trommel te Paerde: 4 Stads Trompetters te Paerde: 't Paert in Rouw/ met de Wapens van de Baronny van Ornholm: de Standaert van de Baronny van Ornholm: de 4 Quartieren/ elck bysonder gedragen: 't groote Wapen van den Velt-Marschalck: den Standaert met het Devijs: de Sporen: de Hantschoenen: de Degen: 't Helmet: de Wapen-Rock: 't Paert van Batailje/ met de Wapens van den Overledene: den Standaert met het Wapen: een Man in 't Curas te Paert: het Lijck/ getrocken door 4 Paerden/ alle in den Rouw/ en met Wapens behangen/ zijnde de Kist gestelt onder een Fluweel Verhemelsel/ welckers Kleed opgehouden wierdt van 4 Lands-Capiteynen/ 2 groote Vanen waren gerecht op de Wagen daer 't Lijck op stont: Hier op volgden de Magistraten na haer rang/ nevens andere Collegien: de Burgery/ &c. Dese Statie ging van de Oude Schans/ de Snoeckjes-brug over/ de Hoog-straet door/ de Kloveniers-burgwal langs/ voorby 't Dolhuys en de Nonnen-huysen/ de Doele-straet in/ voorby de Reguliers-Toren/ door de Kalver-straet/ over den Dam/ de Warmoes-straet in/ en so in de Oude Kerck; maer de lofbare Deugden van dien braven Man zijn onverstorven gebleven in de memorie van alle Menschen.

Den 20 December is overleden tot Bergendael/ by Kleve/ den Heere Prince Johan Mauritz van Nassauw/ Velt-Marschalck van dese Landen/ Gouverneur van Kleefs-landt voor den Heere Keurvorst van Branden-

denburgh/ &c. out ontrent 80 Jaren/ zijnde een Heer die bysonder geroemt is over sijn beleefde en minnelijcke ommegang/ en kennisse in veele Konsten en Inventien.

In 't begin van 't Jaer/ namentlijck den 5 Februarv/ is den beroemden Poeet Joost van de Vondel tot Amsterdam gestorven: hy was geboren tot Ceulen den 17 November 1587/ maer tot Amsterdam opgevoed/ en getrouwt aen seer goede Geslachten: sijn Wercken/ die boven alle andere uytsteecken/ zijn wereltkondig/ en te meer te verwonderen/ om dat hy in 't eene Maro/ in 't ander Horatius/ en wat hy andere heerlijck is gedaen/ wonderlijck heeft nagevolgt; ja dat sommige hier en daer apart hadden/ heeft hy gelijck als in een bondel gehad: derhalven de Nederlandtse Dichtkunst eeuwigh aen hem verplicht sal blijven.

Op 't eynde van 't Jaer quam hier onverwacht de tydinge/ dat den Hartog van Hanover/ terwijl sijn Gemalinne de Hartoginne na Vranckrijck was/ geresolveert hebbende na Venetien te gaen/ om den Vasten-avont aldaer te passeren/ en alreede gekomen zijnde tot Augsburg/ aldaer plotselijck was sieck geworden/ soo dat een Dienaer/ by hem uytgesonden zijnde/ en te rugge komende/ hem op het Bedde vond leggen/ en des nachts tusschen den 27 en 28 December aldaer was overleden: sijn Lichaem wierdt aenstonts geopent/ en de Chirurgijns konden geen andere oorsake van sijn Doodt vinden/ als twee Uytwassen van Vlees dichte by de Longe/ die van langerhant toegenomen wesende/ eyndeling met een slagh hem alle bequaemheyt/ om Adem te halen/ hebben benomen; en alsoo is hy genoegsaem doodt gevonden/ nalatende den naem van een wacker Prins/ die sijn genegentheyt tegen 't Huys van Brunswijck en Lunenburg boven d'andere Broeders tegens Vranckrijck verscheydemael heeft laten blijcken: Sijn Broeder/ de Bisschop van Osnabrugge/ die hem mede na Venetien meynde te volgen/ sijn overlijden verstaende/ en sijn Erfgenaem moetende zijn/ als stervende sonder Mannelijcke Erven na te laten (welcke nochtans alleen de Landt-Goederen konden erven) maer wel drie Dochters/ van 9/ 8 en 7 Jaren/ welcke met haer Moeder doenmaels in Vranckrijck waren/ soo is die schielijck te rugge gekeert/ en heeft sigh in de possessie van de Regeeringe tot Hanover gestelt.

Wy souden met dit overlyden eyndigen: maer den Leser sal misschien verwondert zijn/ waerom wy van Italien/ voor desen het hooft van Europa/ ja by-na van de gantsche Werelt/ soo weynigh gewagh maecken: maer den Paus schijnt een liefhebber van ruste en reformatie der Zeden te zijn/ sonder een groote Personagie in de Werelt te willen spelen/ latende quantiteyt van Cardinaels-plaetsen open/ 't zy om desselfs Inkomsten te trecken/ of om met een slagh een geheel Esquadre Volante na sijn sin te formeren; en heeft also weynig stoffe van gedencken voor de Nakomelingen tot noch toe gegeven. En d'andere Italiaensse Princen en Staten gelijcken genoegsaem in een stille rust versoncken/ die voor haer te wenschen waer/ dat langh mocht dueren; Venetien/ met den Turcksen Krijgh nu niet belast zijnde/ heeft maer besig-

heeft omtrent haer selven gehad; inwoegen dat in geheel Italien niet gedenck-weerdigh is voorgevallen.

Behalven dit soud' men noch eenigh Verhael van de Actien der Poolen en Moscoviters tegens de Turcken/ en die tegens haer/ mogen [illegible]; maer de Geschiedenis daer van zijn soo [illegible] en [illegible] te [illegible]-gestelt/ dat niet [illegible] [illegible] den Leser daer [illegible] [illegible]; maer [illegible] neme tot het aenstaende Jaer/ als wanneer misschien van sommige saecken [illegible] als nu sal konnen gemelt werden.

EYNDE.

REGISTER.

Eynde van het Register.

HOLLANTS MERCURIUS

Bij ABRAHAM CASTELEYN tot Haerlem A. 1681

HOLLANDSE MERCURIUS,

Verhalende de voornaemste

SAECKEN van STAET,

En andere

VOORVALLEN,

Die, in en omtrent de

Vereenigde Nederlanden,

En elders,

In het Jaer 1680,

Zijn geschiedt.

Het Een-en-dertigste Deel.

TOT HAERLEM,
Gedruckt by *Abraham Casteleyn*, Stadts Drucker, op de Marckt, in de Blye Druck, Anno 1681.

Gunstige Leser.

WY hopen, dat de stoffe, die wy U hier voor dit Jaer opdissen, niet min aengenaem sal zijn, als die van de vorige Jaren; want al schoon Mars, tot noch toe geboeyt, sijn woede in dier voegen niet in 't werck heeft konnen stellen, gelijck als of hy op den Throon sat, en in 't hart van 't Christenrijck ('t geen, volgens de reden en gegeven Wetten en Voorbeelden van haer Heyland, altijt in rust en vrede behoorde te blyven) heerschte, soo moeten wy echter seggen, dat hy sigh niet t'eenemael gerust heeft konnen houden, maer sijn Banden op verscheyde plaetsen getracht af te schudden, hoewel hy tot sijn oogmerck niet heeft konnen geraecken. De Titul-Plaet wijst aen, hoe Mercurius op 't Parlement van Engelandt speculeert, als waer aen hy oordeelt, dat het heyl van Europa legt: terwyl de Liefde-Godt en de Vrede de Huwelijcken van den Daufijn van Vranckrijck met de Princesse van Beyeren, en van de Koningh van Sweden met de Princesse van Denemarcken aenwysen, in hope, dat de Liefde, die sijn Banden daer vast hecht, oock de Vrede in de Herten der Vorsten sal planten. Van een andere kant siet men de Tijdt, die 't beloop en de

ver-

veranderingh der Werelt aenwijst; hier beschouwt men de Doot met sijn Sickels en Toortsen, die een over-groot getal Menschen, door de besmettelijcke Sieckte, in Duytsland aensteeckt en weg maeyt; en ginder vertonen sigh de Aertbevingen in Spangie en China, die gantsche Steden omkeeren, en veel ellendige Menschen maecken, zijnde alle Straffen, die door de Sonden voortspruyten. Boven dien siet men oock de Comeet-Sterre, de welcke geen minder ongeluck schijnt te beloven; doch wy willen hopen, dat de goedertierentheyt Godts soo groot sal wesen, dat alle de gedreygde Straffen van ons afgeweert sullen werden, en wy in rust en vrede voortaen mogen blyven leven.

Het Een-en-dertigste Deel

Van den

HOLLANTSEN MERCURIUS,

Van den Jare 1680.

E Koning van Spangie was ten eynde van het voorledene Jaer met sijn nieuw-getrouwde Koninginne in sijn vermaeckelijck Speelhuys Buon Retiro/ niet verre van Madrid/ gekomen/ af-wachtende/ dat de Bereydselen tot een prachtige Intocht binnen Madrid voorsz. souden vaerdig zijn: welcke dan eyndeling op den 13 van January van dit Jaer 1680/ niet tegenstaende het duyster We'er was/ is geschiet/ zijnde alle Toegangen na de groote Straet/ die naer Buon Retiro streckt/ afgesloten/ en verboden/ dat daer geene Karossen mochten binnen komen: Eerst was een Eeren-Poort op-gerecht/ waer in de Statue van de nieuwe Koninginne was/ ende verciert met veelerhande Festons/ staende even voor de voornaemste Uytgangh van Buon Retiro/ daer door de passagie naer Madrid/ tot de voorsz. groote Straet/ genomen wierdt/ zijnde de selve in forme van een Galderye toegestelt/ aen beyde de syden met seer schoone Nichen voorsien/ waer in de Rijcken/ die de Koning van Spangie besit/ met hare Wapenen wierden vertoont; dese waren met vaste Colomnen aen malkanderen gehecht/ waer op groote vergulde Statuen stonden/ aenbiedende in d'eene Hant de Kroonen/ en in d'andere Hant houdende eenige Inscriptien/ speelende op de voorsz. Rijcken: de Galderye eyndigde daer d'eerste Eere-Poort aen de voorsz. Straet was opgerecht/ welcke uytstekende kostelijck was/ en gekroont van St. Louys en St. Ferdinand/ hebbende de Justitie en Schoonheyt aen haer syden/ en in 't midden de Religie/ en dese Statuen/ veel grooter als het leven zijnde/ waren verselt van veele schoone Schilderyen/ in de voornaemste van welcke men de Stadt Madrid in de gedaente van een Godinne sagh/ hebbende ten wedersyden 2 van de eerste

Helden/ die haer geregeert hebben/ en aen haer Voeten de Vloet Manzanares: 4 Statuen / die de Overvloet / de Voorsichtigheyt / Obon / Fondeerder van Madrid / en sijn Moeder Mantues vertoonden/ waren gestelt op de groote Pilaren / die als van Jaspis scheenen : Aen den Ingang van dese Eere-Poort stonden 4 Nimphen/ met Bloemen in de Handt / die sy vaerdig hielden / om op d'aenkomste van de Koningin uyt te werpen. De vordere Eere-poorten waren sodanig geplaetst / dat soo dra men van d'eene scheyde / men d'andere al begon te sien. De tweede was verciert met de Koninckljjcke Raedt / die van de Inquisitie / van Indien / van den Raedt van State / van Arragon / Italien/ Vlaenderen / en andere / vertoont by groote vergulde Beelden / en boven alle dese stack de Justitie uyt : Een weynigh lager was de Gulde Eeuw / met de Wet en de Vergeldinge aen d'eene / en de Bescherminge en Straffe aen de andere syde : den Tempel van de Godt de Trouw was het voornaemste subject van de Schilderye / de Getrouwheyt en de Eere openden de Poorten/ en men sagh daer uyt komen de Blijdschap / die de Koninginne quam ontfangen : Ter zijden van dese Eere-Poort was een Schildery / vertonende het ontfangen van de Koninginne van Saba door Salomon : men sag Debora aen haer slincker-handt de Wetten geven aen haer Volck : het gedeelte van dese Eere-Poort / die na de Poorte del Sol genaemt streckte / hadde noch verscheyde Ornamenten / en van diversche kanten sagh men in een aengename staet Astrea / Ceres / de Deugt / de Eendracht/ de Verseeckertheyt/ het Leven/ de Aerde/ de Tijdt/ de Vrede/ de Tranquiliteyt/ de Rust/ de Grootsheyt/ de Liberaliteyt met Themis op een Colomne / daer by diversche Schilderyen stonden ; een vertoonde Eneas/ als hy ter Hellen wilde dalen/ waer in men sagh Cerberus / aen de Poort vast gehouden by een Sibille : in een ander waren de Elizeesse Velden afgebeelt / alwaer Anchises aen sijn Zoon sijne Afkomelingen vertoonde / en overal was het verbult met Herogliefick Verbeeldingen. Ten midden van de Wegh der derde Eere-Poort wierdt men opgehouden door een aengename Thuyn / die de Paters van Franciscus de Paulo voor hare Kerck hadden doen vervaerdigen / waer in men een schoon Parterre met een Water-val / quantiteyt Grotten en witte Marmere Beelden in een bysondere goede ordre/ beschouwde. De derde Eere-Poort besloeg het midden van de Plaets del Sol/ wesende gemaeckt in forme van een Tempel/ en ten opsicht van de brave actien van de Heros / die sy vertoonde / had men haer die van de Glorie mogen noemen : dese ontbrack het weder niet aen schoone Schilderyen en een groot getal van Statuen / maer haer meeste schoonheyt bestont in seeckere soort van Nichen/ in forme van een Ovael getrocken/ daer in sag men het Geloof/ de Hoop en de Liefde ; 't Geloof was in 't midden/ houdende een Crucefix in d'eene en een Palm in d'andere Handt / hebbende aen haer syde Carolus de V. en Carolus Magnus/ d'eerste haer aenbiedende een goude Werelt/ en d'andere houdende een Boeck en Degen in sijn Handen/ de Tulbanden/ Standaerden met halve Manen / d'Alcoran / Tabels en andere Buyt lagen

onder

onder de Voeten van d'een en d'ander: ter lincker-zyde van 't Geloof vertoonde haer den Koning Don Ferdinand en Donna Isabella / sittende op 2 Werelden: de Religie had men geplaetst op den Top van dese Tempel / sy hadde het Heydendom en Ketteryen aen haer Voeten/en was verselt van de Heyligen Melchiades / St. Damasco / St. Helena en Constantijn: op de 4 Hoecken saten te Paerde de Patroon van Spangie St. Jacob / die van Duytslant St. Leopoldus / die van Vranckrijck St. Denijs/ en die van Engelandt St. George. Ick ga voorby de Schilderyen aen alle de Facien/ en de Statuen die op de Colommen waren gestelt / maeckende de verdeelingen van dese Machine; het onderste ontfing den toegang van 4 Straten. Eenige treden van daer waren verscheyde Nichen / verbult met diversche Figuren / vertonende Korven met alderhande Fruyt; daer boven stonden 5 Schilderyen / en boven alle een waer in de Koninginne op de Karre van Aurora haer vertoonde / de Faem stont op de kant/ en rondom een groot getal van Wapenen/ die sy aen de Liefde met een schrandere Beschrijvinge opofferde: En alle dese Vercieringen wierden verheerlijckt door een Trap / die boven 't voorste van de Kerck van St. Philippus streckte. Aen d'andere syde/ na 't Quartier van de Bontwerckers/ waren niet als Hooft-wercken van haer Konst / als Vellen en Huyden die opgeset waren/ en verscheyde/ ja meest alle/ Gedierten vertoonden/ als/ Luypaerden/ Tygers/ Beeren/ &c. In 't midden hielden 2 Leeuwen de Wapens van Spangie en Vranckrijck/en een ander offerde een Kroon aen de Koningin; de Wapenen der Stadt stonden voor aen / en wierden door 2 Leeuwen gedragen. Men quam van daer onder een andere Eere-Poort / welcke die was van de Poort van Guadalajara / en scheen van gehouwen Steen; om hoog was de Werelt / met de Majesteyt daer op / omringt met Engelen en Zegen-teeckens; Jupiter / Mars / Mercurius en Venus waren op de 4 Hoecken geplaetst / en tegens haer over vier Bergen / daer op vier Dieren saten / representerende 't Paert Europa / de Leeuw Africa / den Olifant Asia / en het Kameel America: Onder dese Eere-Poort/ in de Zy-Nichen/ waren 2 Sirenen/ en op haer Hoof den 2 Cupidoos/ die de Betoveringe en de Liefde verbeelden; een Goude Bant dede het Lichaem van dese Eere-Poort flonckeren: de Son presenteerde sigh daer op sijn Wagen / soeckende na Aurora / die daer over in een andere Karre sigh verblijt vertoonde over 't ontmoeten van de Son. In 't scheyden van daer trad men in de Straet van de Silversmeden; de Figuren van de Sterckte en Justitie waren 't begin van hare vercieringe/ daer de Matigheyt en Voorsichtigheyt tegen over stonden / en aen beyde de syden / als in twee Galderyen/ daer op diversche Engelen van louter Silver pronckten/seer kostelijck Silverwerck / vertonende al 't geene voor 't alderprachtigste konde aengeschouwt werden: men sag verscheyde Schilden / en in yder van de selve Letteren van Robijnen/ Paerlen/ Esmerauden en Diamanten / die t'saem gevoegt zijnde / deden lesen Carolo Segondo en Maria Louyse: de Wapenen van Vranckrijck en Spangie flonckerden met geen minder rijckelijckheyt van Dia-

Diamanten in andere Schilden / werdende dit Werck meer als op 8 Millioenen geschat. De Plaets of Marckt van de Stadt / daer men vervolgens op quam / was toegestelt als een Amphiteater: de Daden van Hercules verbeelden de Schilderyen / die men aldaer sagh / met seer kostelijck Lof-werck / daer onder eenige Engelen / die de Kroonen aen hare Majesteyten presenteerden: de Afbeeldingen van den Koning en Koninginne stonden in 't midden / en een Hercules geknielt bood haer aen den Huyd van een Leeuw / terwijl in d'andere Handt sijn Knodse hield / speelende op de Ketteryen of Ongeloovigheyt / die Spangie in de nieuwe Werelt verdestrueert soude hebben. De laetste Eere-Poort / genaemt die van St. Maria / was omtrent 2 treden van daer / in 't midden van de Voor-gevel van 't Paleys van de Coninginne Moeder / waer boven men Apollo / speelende op een Harp / en omringt van de 9 Musen / die alle Schilden als Sonnen hadden / sag / men las in alle de Naem van de Koningin: beneden Apollo was Hymen / gekroont met Bloemen / en daer tegens aen de Godinne de Aenradinge / op 't Hooft hebbende een Goude Kroon / houdende een van Mirte in d'eene en de Staf van Mercurius in d'andere Handt: verscheyde Beelden / gestelt in seer goede ordre / verselden diversche Schilderyen / waer van de voornaemste vertoonden d'Afbeeldingen van den Koning en Koninginne / alle beyde te Paert / en de rest eenige Fabulen / slaende op de Intrede. Dese gepasseert zijnde / quam men op de Plaets van 't Paleys / die een nieuwe heerlijckheyt ontfingh door het presenteren van de voornaemste Revieren van Spangie / met Figuren / leenende op hare groote Water-kruyckjen / en bekroont met Riet en Lis / welcke in Latijnsse en Spaensse Vaersen de aenbiedinge van de selve aen de Koninginne quamen doen: daer waren oock 2 Casteelen met Vuurwercken en 2 Triumph-Chiésen met Musicanten. Het Paleys self was behangen met de Tapijten van de Kroon / die sigh te heerlijcker vertoonden om de veelvuldige Balcons / die aldaer zijn.

Den Dagh tot de Intrede aengevangen zijnde / hebben de Heeren van de Stadt haer ten half tienen uyt haer Vergaderinge begeven / in hare Kléderen van Ceremonie / zijnde met Gout geborduurde Rocken en kleyne geployde Hoeden / bedeckt met Pluymen / sittende yder op een schoon Paert / twee en twee nevens malkanderen / en zijn alsoo gereden door alle de Eere-Poorten / en stelden haer ter syde van de eerste / alwaer een bequame ruymte was gelaten / om de Sleutelen aen de Koninginne te presenteren / en haer onder een Verhemelsel te ontfangen. Ten 10 uren quam den Koning / die na Buen Retiro was gegaen / met de Coninginne Moeder te rugge / sittende hare Majesteyten in een Karosse / die open was / passerende door alle de selve Eere-Poorten heen / en traden uyt by de Gravinne van Ognate / alwaer sy de Koninginne sagen passeren / wiens Intrede op de volgende wijse geschiede.

6 Trompetters / gekleed in 't Wit en Rood / met de Ketel-trommels van de Stadt / reden voor de Alcalde van 't Hof / geseten op schoone Paerden / gedeckt met swarte Fulpe Deck-kleden: de Ridders van verscheydene Orders van Span-

Spangie / als / van St. Jacob / Calatrava en Alcantara / volgden dese / een yder aenhebbende het Habijt van sijn Ordre / met hare Mantels / t'eenemael met Gout geborduurt / en hare Hoeden voorsien met Pluymen: In de selve ordre / dan met meerder rijcklijckheyt / quamen daer na de Getituleerde van Castillien en d'Officiers van 't Huys des Konings / sy hadden alle witte Laersen aen / en hier onder waren het meestendeel van de Grandes van Spangie / welcke voorsien waren van al 't geene Italien en Catalonien van prachtigst Borduurwerck had konnen verschaffen; hare Hoeden waren voorsien met Diamanten / gemengt met Paerlen van groote waerde; hare Paerden waren uytmuntende / en een yder van haer had een Troup van Lackeyen / in Kledingen soo heerlijck als haer Meesters / voor haer / ja sommige waren dierboegen met Platen van Silver beladen / dat sy voor Schilden mochten gedient hebben. De Capiteyn van de Guardes / voor sijn Compagnie / wierdt gevolgt van de Stalmeesters van de Coningin / waer op haer Maj. self / sittende op een scho en Paert van Andalusien / quam / werdende dat van den Marquis de Villamaine / hare eersten Stalmeester / met den Toom geleyd; men konde de Stoffe van haer Kleed / door het rijcke Borduurwerck / niet wel bekennen; sy hadde een Hoed / met Pluymen verciert / op / en die door de Paerle / de Peregrina genaemt / wierden gesloten; dese Paerle is in forme van een Peer / en om haer groote van onwaerdeerlijcke waerde geschat: de Koninginne hadde oock de groote Diamant van den Koning aen / welcke / ten opsichte van haer groote en volmaeckte schoonheyt / men estimeert de eenigste des Werelts te wesen: En hier by stack de Koninginne met haer aengeboren bevalligheyt noch boven alle de Kostelijckheden / die sy aen had / uyt / met een vriendelijck gelaet verstrickende de Herten van de gantsche toejuychende Gemeente / die haer sagh passeren: En alsoo gekomen zijnde aen de Eere-Poort / welcke die van Prado was / soo vond sy daer den Marquis van Ugena / Corregidor van Madrid / en de Regidors / die haer de Sleutels presenteerden / met een prachtig Verhemelsel / het welck van de voornaemste onder haer gedragen wierdt / d'andere volgden te voet: Achter de Koninginne / buyten 't Verhemelsel / quam de Hartoginne van Terranova / in een Weduws Habijt / als oock Donna Laura de Alagon / Garda Mayor / sittende op Muylen: En na desen volgden 5 Staet-dochters van de Koninginne / meest gedeckt van Gesteente / en wierden geleyd yder van twee Edellieden / welcke nevens haer Paerden gingen: de Guarde van de Lancien sloot dese Marsch: de Karosse van de Koninginne / flonckerende van Gout / volgde noch / met den Marquis d'Astorga / welcke sieck zijnde / sigh in dese Ceremonie niet had konnen vinden. Haer Majesteyt gekomen zijnde voor 't Paleys van de Gravinne van Ognate / hield daer een weynig stille / en begroete den Koning en Coninginne Moeder; sy trad af tot St. Maria / alwaer den Cardinael Portocarrero / Aerts-Bisschop van Toledo / haer verwachte / en het Wy-Water presenteerde / geleydende haer voort binnen de Kercke / daer het Te Deum wierdt gesongen; 't welck gedaen zijnde / trad weder uyt / en op

haer Paert/ rydende na 't Konincklijcke Paleys, waer see haer de voorgemelde Chiéses met Musicanten quamen versellen, en een heerlijck Musijck lieten hooren: Den Koning en Coninginne Moeder ontfingen haer aldaer/ helpende d'eerste haer van 't Paert klimmen/ en de laetste, haer by de Hant vattende/ geleyde haer in 't Appartement, dat voor haer bereyd was. 's Avonts wierden de Konst- en Vreugde-vuuren aengesteecken/ en alle de Balcons met Lichten voorsien/ 't geen noch 2 avonden daer na geschiede. 's Anderendaegs was den Koning met de Coninginne in de Capelle, alwaer weder het Te Deum wierdt gesongen: En na de middag reden hare Majesteyten in een Triumf-Wagen voor alle de selve Verciersels en Eere-Poorten/ die als-noch stonden/ na onse lieve Vrouwe van Atocha/ werwaerts sy van alle de Grooten in de Karossen wierden gevolgt; die haer macht en vermogen by dese occasie lieten blijcken/ hebbende sommige in de 9 Dagen/ dat dese Feest duurde/ 9 nieuwe Livreyen aen haer Volck gegeven. In 't wederkeeren van onse lieve Vrouwe van Atocha voorsz./ also het inmiddels duyster geworden was/ wierden door de Straten aen de Vensters over-al Was-Kaerssen opgesteken/ dat noch allermeest in de Balcons van de Groote Plaets wierdt gedaen/ en seer groote luyster gaf. Hier na heeft haer Majesteyt noch verscheyde Divertissementen/ nevens de Complimenten van de vreemde Ambassadeurs en andere Grooten ontfangen.

In 't begin/ doe haer Majesteyt de Coninginne eerst in 't Gebied van Spangie was overgaen/ sprack men in Vranckrijck seer slecht van haer onthael/ dat sy onderwegen had ontfangen; maer dese Intrede heeft men daer namaels self heerlijck geoordeelt.

Terwijl Spangie dus haer vreugde over 't verkrijgen van een nieuwe Coninginne vertoonde/ heeft men in Vranckrijck de Banden doen vlechten tot een ander Huwelijck: den Heere den Dauphijn was/ onder veele losbare Oeffeningen/ tot sijn Mannelijcke Jaren gekomen/ zijnde den 2 Nov. 1661 gebooren/ weshalven den Koning/ om hem een Dauphine te verschaffen/ de gedachten op de Princesse van Beyeren heeft geworpen/ en Monsr. de Colbert/ die tot Nimwegen Ambassadeur was geweest/ daer over na Munchen heeft gesonden; welcke oock het geluck heeft gehad/ van 't selve Huwelijck daer te verhandelen en te sluyten. Doch ondertusschen wierdt veel gesproocken/ om met den Keurvorst self een Huwelijck met een Fransse Dame te maecken: maer 't zy dat de inclinatie van sijn Ceurfurstel. Doorl. daer toe niet en strechte/ of dat sijne Interesten geoordeelt wierden meer een Duytse Princesse te eysschen/ of eyndeling/ dat sijn Oom/ Prins Maximilaen/ die 't bewint van affairen in handen had/ liever so hoogwichtigen sack wilde uytstellen tot den Keurvorst self mondig was/ en 't Bewint van sijn saken self soude hebben/ als zijnde nu haest aenstaende/ so is daer op geen besluyt genomen; hoewel in Duytslant wiert geseyt/ dat verscheyde favorable Conditien wegens Vranckrijck aen den Keurvorst waren gepresenteert: maer 't Huwelijk van de Princesse/ sijn outste Suster/ ge-

naemt

naemt Anna Maria Victoria, out 19 Jaren/ als geboren den 28 Novemb. 1660/ is egter voorgegaen/ en de Hartog van Crequi verkoré/ om de Presenten aen haer te brengen; waer toe hy den 13 January van Parijs vertrocken zijnde/ den 20 tot Munchen arriveerde/ alwaer de Presenten aen de Princesse self presenteerde: En daer op geschiede den 28 January 's avonts de Trouw/ na dat het Huwelijckx-Contract te voren was geteyckent/ en na Vranckrijck gesonden.

De Dagen voor 't Huwelijck wierden toegebracht met allerhande vermaeckelijckheden/ hoewel om de korte tijdt soo veel niet kon gedaen worden als anders de genegentheyt wel was: daer wierden Comœdien en 't Opera vertoont/ een Carrousel gehouden/ Bals en Dansen aengestelt/ en voort al 't geen tot vermaeck en vrolijckheyt mocht dienen/ tot dat de Ceremonie van de Trouw geschiede/ waer toe de groote Zale van 't Verblijf van de Princesse was vervaerdigt/ zijnde behangen met schoone Tapijten/ vertonende de Wercken van Hercules: de selve was 150 treden lang/ en 80 breed/ daer in aen het hooge eynde een Stellagie was opgerecht/ lang 20 en breed 15 voeten/ en daer boven een Verhemelsel van rood Fulp/ geborduurt met Gout en Silver/ waer mede oock de Stellagie/ daer op de Ceremonie geschiede/ bedeckt was: Aen d'andere syde/ aen 't lage eynde/ was een Amphiteater opgerecht voor de Musicanten: En alle de Grooten van 't Hof quamen dien dagh soo kostelijck als sy konden voor den dagh: het was avont/ en daer waren in de Zael 80 schoone Christalijne Kroonen.

De Princesse was gekleed in een Toerustinge/ welcke sy expres van Parijs had laten komen/ 't was gemaeckt van een kostelijcke silvere Moore-stof/ hebbende een seer lange Sleep/ en na achteren twee Overhangsels of Mantels van Goude Point d'Espagne; haer Tabbaert was noch met andere Spaensse Goude Kanten voorsien/ en alles met so veel rijckelijckheyt/ als men had konnen bekomen; waer by uytblonckten de Presenten/ die Monsr. de Crequi aen haer had gebracht/ zijnde een Gestel van Diamanten/ op meer als 200000 Kroonen geschat/ bestaende in een Haeck van vooren/ met 2 Oor-Pendanten/ in forme van Peeren/ Haecken en Arm-banden/ en de Haecken en Knoopen die de Rocken sloten.

Den Heere Keurvorst/ haer Broeder/ die den Bruydegom/ op een Volmacht/ presenteerde/ was gekleed met een Mantel/ die in de gront t'eenemael Gout was/ van Couleur de Feu/ en verciert met verheven Goude Bloemen/ vijf reecken Spaensse Kanten bedeckten byna de gantsche Mantel/ die gepicqueert van de voorgemelde Couleur was: de Stoffe van sijn Wambais kon men door de overvloedige Kanten niet wel bekennen; hy had een glinsterende Hoedband van Diamanten op.

't Gantsche Hof quam al by tijdts in de voorsz. Plaetse/ alwaer de Baron van Rechberg/ Grooten Kamerling/ sodanige ordre hadde gestelt/ dat alles sonder confusie toeging. De 3 Compagnien Trawanten van sijn Hoogheyt bewaerden de Poorten/ en stonden in 2 reecken/ tot voor 't Verblijf van de

Prin-

Princesse. De Ambassadeurs der vreemde Princen quamen eerst / en voor alle Mr. de Crequi en Monsr. Colbert / als door wiens bestier het Huwelijck gesloten was : haer volgde den Envoyé van den Keyser / Lacolwitz / en den Envoyé van de Hartog van Savoyen.

De tijdt van de Ceremonie gekomen zijnde / ging den Heere Keurvorst en den Prince Maximiliaen/vergeselschapt van de vreemde Ministers en 't gantse Hof / de Princesse uyt haer Kamer halen / en geleyde haer in de groote Zale/ alwaer soo dra niet gekomen was / of men hoorde een Musijck van Stemmen en Instrumenten/ van Trompetten en Ketel-trommels/ terwijl sy met groote statie gebracht wierdt op de Stellagie / waer op de vreemde Ministers de twee Princen volgden / den Keurvorst bleef aen de syde van de Princesse : voor de Stellagie was een Balustrade gestelt / die de selve besloot / en daer op geset wierden den jongen Hartog/ Broeder van den Heere Keurvorst/ out 9 Jaren ; de jonge Hartoginne / sijn Suster / out 7 Jaren / en Madame de Princesse Maximiliaen / haer Moeye. Op de Stellagie/ die 2 Trappen hoog was/ kon men maer van ter zyden optreden. De Coadjuteur van Frisingen / in Bisschoppelijcke Klederen/ dede verbolgens de Gebeden / en daer na de ordinaris Ceremonien / die de Roomsse in 't trouwen zijn gewent te plegen ; van 't geen wat particuliers scheen / was / dat terwijl hy de essentiële Woorden van de Trou sprack/ hy de Handen van den Keurvorst en de Princesse met sijn Stoole te samen bond.

De Ceremonie / onder welcke yder over eynde hadde gestaen / voltrocken zijnde/ soo wierdt nu Madame de Dausijne door de 2 Princen te rugge na haer Kamer geleyd / en ontfing aldaer de Complimenten van alle de Ministers en van 't gantsche Beyersse Hof : de Hartogh van Crequi reyckte haer doen een Brief van den Heere den Dausijn toe / welcke hem belast was niet over te geven voor den Trouw geschiedt was. Hier op volgde een Avontmael / en daer by 't lopen van verscheyde Fonteynen van Wijn : Madame de Dausijne / den Heere Keurvorst / den Prince Maximiliaen / en de Princesse sijn Vrouw saten alleen aen Tafel/ en wierden van de Edellieden gedient : En hier na sag men een konstig Vuurwerck aensteken / 't welck als een Vierkant was gemaeckt/ verdeelt door verscheyde Specien van Parterres ; aen de 4 Hoecken stonden Hercules / bevechtende de Hydra ; een Neptunus / omringt van Dolfijns ; een Pallas / en noch een andere Godesse : de Parterres waren verbult met Bloem-Potten / en voornamentlijck veel daer Lelien in stonden : verscheyde Figuren vercierden de kanten / en onder andere sagh men Jupiter met sijn Blixem / Juno op haer Karre / van Pauwen voortgetogen / en voor dit alles een Triumf-Wagen / getrocken van ses Paerden / daer Apollo op sat / en quam by Neptunus met sijn Dolfijns ; maer de Vuurwercken waren noch veel fraeyer als al 't uytwendige/ dese wierden aengesteken door de Huwelijks-Godinne / vercende de Wapenen van Monsieur en Madame de Dausijne/ welcke aenstonts in volle vlam wierden gesien : 't Vuur ging voort / en men

sagh

sagh de Dauphijns / de Lelien en Leeuwen aengaen / en met eene begon de Godinne mede te branden / vliegende verscheyde brandende Herten en Liefde-Goodjes / geheel van Vuur / uyt her om hoog: En terwijl dat dit geschiede / sagh men Apollo oock door 't Vuur consumeren / en daer by self de Stralen der Son / door Vuur afgebeelt: Hercules wierdt in de Lucht vertoont / geheel in 't Vuur / gelijck als hy op de Aerde was gestelt: daer wierden seer veel Vuurpijlen aen alle kanten opgeschoten: En eyndeling sagh men alles gelijck in brandt / en daer mede eyndigde desen dagh.

Monsr. Colbert is voort weder te rugge getogen / om het Secretarisschap van de Uytenlandtse saecken in Vranckrijck waer te nemen / als waer toe al over 2 Maenden was verkoren.

Hier na heeft men aen 't Beyersse Hof het Italiaensse Opera vertoont / het Carrousel gehouden / en diergelijcke divertissen, en nen meer / die te lang souden zijn om hier te verhalen / en dienden maer om de tijdt te consumeren tot het vertreck van Madame de Dauphine / 't welck eyndeling wierdt gereguleert op den 5 Februarij. Den Grooten Kamerling hadde alle nodige ordre op de Weg gestelt / op dat op de Reyse niet en mocht mancqueren / en dat tot Benfeld toe / als zijnde de Plaetse daer de Koning van Vranckrijck ordre hadde gestelt om haer te ontfangen. Den Marquis d'Arancour / Generael van de Cavallerye / eerste Capiteyn van de Guardes / soude haer met sijn Compagnie tot op de Frontieren geleyden / waer by den Marquis d'Espinchel met de helft van sijn Compagnie sig noch voegen soude: den Marquis de Beauveau / Raedtsheer van Staet / die Gouverneur van sijn Keurvorstel. Doorl. is geweest / soude met 6 Edellieden van de Kamer en veele andere Officiers haer versellen / en voor al soude de Gravinne van Porcia / haer Gouvernante / met vijf Staet-Dogters met haer gaen: de Baron van Relsberg was belast haer tot Schletstad by te blijven / gelijck oock Monsr. de Crequi / om te sien dat sy op de Landen van Vranckrijck soude zijn gearriveert. En alsoo wierdt de Reyse gesamentlijck op den 5 Februarij van Munchen aengevangen / waer by den Heere Keurvorst sigh met het gansche Hof voegde / zijnde het gevolgh van Karossen / Wagens en Paerden seer groot: men ruste de eerste nacht tot Brouc / een Burgt / 7 uren van Munchen / en 's anderendaegs tot Augsburgh; 't Hof volgde tot Freyberg / als de uytterste Frontier van den Keurvorst / die self met den Hartog Maximiliaen tot Augsburg quam / doch de laetste keerde weder te rugge na Munchen. De Magistraet van Augsburg verstaende dat de Dauphine begonde te naderen / sond haer op 't begin van haer Limijten Gedeputeerden te gemoet / hebbende by haer een Compagnie Ruyters / en verscheyde van de Burgers / van welcke sy / onder 't lichten van Fackels / met 6 Karossen binnen de Stadt wierdt geleyd / alwaer den Heere Keurvorst een weynig te voren Incognito was gekomen: het Geschut wierdt verscheyde mael los gebrant; sy passeerde door een dubbelde reeckx van Voetvolck / dat in de Wapenen stont / en

en trad af voor het Huys van den Grave Fugger/ dat men voor haer Logement had gepreparéert: de Magistraet quam haer aldaer complimenteren/ en de ordinaris Presenten van Wijn en Vis presenteren: De Coninginne Douariere van Polen/ Gemaelinne van Hartog Karel van Lotharingen/ en de Hartog van Nieuwburgh gaven haer den volgenden dagh de visite. Sy at doenmaels publijck/ en ging het Stadthuys met eenige Kercken na den eten besien: sy vertrock den volgenden dagh/ met de selve Eerbewijsingen als sy ingehaelt was. Den Heere Keurvorst bleef by haer tot Ulm toe/ en nam daer sijn afscheyt van haer. Sy vertrock vorder op Tubingen/ in 't Hartogdom van Wirtembergh/ en wierdt daer over-al getracteert tot koste van 't Landt/ en verselt van Hartog Frederick Karel/ die daer Administrateur van is/ en haer tot op de Frontieren was wesen ontfangen. Sy vertrock voort op Oberkirck/ en arriveerde den 20 tot Straetsburg/ alwaer sy van de Magistraet die 6 a 700 Ruyters by haer hadde/ wierdt ontfangen aen de kant van de Brugge van Kinset/ en complimenteerde haer aldaer: sy sat doe op een kleyne Koets/ maer komende aen de Rijn-brugge/ trad sy over in haer eygen Karos/ die van 6 schoone swarte Paerden getrocken wierdt/ en daer mede langs een reeckx van Volck/ dat in de Wapenen stont/ gekomen zijnde in 't Logement/ dat voor haer bereyd was/ soo wierdt aen haer gepresenteert een Koffertje van Filigrane/ aerdig gemaeckt/ met een seer kostelijcke Goude Boot/ daer in een schoone Goude Medalie/ waer op de Stadt Straetsburg met hare Wapenen was gemaeckt: 't Geschut wierdt/ na dat sy daer binnen was/ volgens haer begeeren/ eerst afgeschoten: sy ontfing aldaer de Complimenten van de naburige Princen/ en vertrock den volgenden dag op de selve manier gelijck sy daer ingekomen was: Een quartier uurs van daer ontmoete sy 100 Lijf-wachten van den Koningh/ gecommandeert door Mr. de Brusac; en wat verder vertoonde sig Mr. de Monclar als Hooft van 500 Ruyters of Dragonders/ getrocken uyt diversche Plaetsen in der Elsas/ die haer voort tot Friesenheim geleyde: maer alsoo men daer geen genoegsame spatie vond/ om haer te tracteren/ wierdt een groote Schuur uytgekoren/ die men met rijcke Tapijten behing/ en deckte de Gront met schoon Damast/ op welcke wijse men in min als 2 uren een gants Apartement formeerde/ daer Vensters en alles in waren/ met een groote Zael voor de Guardes. Hier omtrent bejegende sy alle de voornaemste van de welcke de Koningh van Vranckrijck tot haer Huyshoudinge hadde geordonneert; Monsr. en Madame de Richelieu/ als de principaelste zijnde/ wierden aen haer door Monsr. de Crequi gepresenteert/ die met eene sijn Credentiael overgaf; en soo vervolgens quam d'eene voor en d'andere na haer saluëren/ en sy wierdt vervolgens door een reeckx van hare nieuwe Huysgenooten/ sittende in de Zale die voor de Guardes was gepreparéert/ geleyd in 't Verblijf dat voor haer vervaerdigt was/ alwaer sy vervolgens de Complimenten van haer alle ontfing/ bekomende alle de gonst van 't onderste van

haer Kleed te kussen; de Staet-dochters hadden de eere van de Voorgang te hebben / gelijck oock Madame de Monchevreuze / haer Gouvernante / en soo in ordre / d'een na d'andere / tonende sy aen yder soo minnelijcken gelaet / en gevende soo beleef de woorden / dat verscheyden by Missive haer groot genoegen aen 't Fransse Hof te kennen gaven. Hier na ontfing sy d'eerste Opdissinge van de Franssen / die seer prachtig na de Plaets was / doch men hadde daer toe alles wat delicaet was van Lions na Schledstadt laten brengen / niet alleen van Faisanten / Patrijsen en andere Spijsen / maer oock van schoone Bloemen / Tubereusen / Narcissen en Jonquilles. Het eerste Tractement was nauwelijckx geeyndigt / of de Presenten / die den Koning voor die van hare Suite had gesonden / wierden alle uytgedeelt / bestaende in veele Edele Gesteenten en Kostelijckheden / maer boven dit alles wierdt in Gelt gegeven:

Aen de Compagnie Guardes	6000 gul.	die van de Stalle	6000
Aen den Mareschal van de selve	500	de Kamer-Knecht	1500
Voor de lichte Paerden	3000	den eersten Fourier	900
Aen den Mareschal van de selve	500	den tweeden	600
twee Kamer-Vrouwen	6000	van de Voeragie	600
Voor 8 Pagies en haer Gouverneur	5500	Villat	600
de Controlleur	3000	den Cappellaen	600
Postoliny	3000	de Kamer-Jongen	600
den Medicijn	3000	een Duytse Dienstmeyt	600
de Officiers	12000	t'Samen	54500 Guld.

Dese Gelden wierden alle getelt by Mr. Barthelot / welcke haer seyde / dat soo daer eenigh quaet Geldt onder was / dat hy 't selve soude laten vergoeden. Madame de Dauphine / horende dat sulckx aengenaem soude wesen aen den Koning / gaf byna alle de Klederen / die sy uyt Beyeren mede-gebracht had / wegh / behoudende weynig / als 't geen dat sy self aen had: En alsoo is sy van hare Duytse Dames gescheyden / en voort na Benfeld gereden / alwaer sy dien avont sliep; en den volgenden dagh arriveerde sy tot Schledstad / alwaer / terwijl 't Garnisoen in de Wapenen stont / van de Magistraet wierdt ontfangen / die haer de Stadts Sleutels presenteerde: En van daer is sy voort vertrocken na St. Die / Raon en Luneville op Nancy / alwaer sy van den Commandeur Colbert / onder 't losbranden van 't Canon en in de Wapenen staen van wel 105 Compagnien te voet / wierdt ontfangen / en vervolgens alle mogelijcke eerbewijsingen aengedaen: Terwijl den Koningh en den Heer den Dauphijn vast naderden / om haer te ontfangen.

Syn Majesteyt was den 26 February van St. Germain vertrocken / zijnde de Coninginne met den Heere den Dauphijn by hem in de Karosse / nevens Madame de Guise en de Hartoginne van Crequi; sy aten tot Bourget / maer den Koning ging / na sijn gewoonte / niet uyt sijn Karosse om te eten / werdende

van

van de Officiers / daer hy sat / gedient: 't Mael gehouden zijnde / stegen den Koning en den Dauphijn beyde te Paert / en diverteerden haer met de Kraye en Exter-Jacht / 't welck duurde tot dat sy tot Dammartin quamen / alwaer sijn Majesteyt dien nacht sliep. 's Anderendaegs / zijnde den 27 February / at sijn Majesteyt tot Nanteuil / en ging slapen tot Villiers Costerets / alwaer Monsieur en Madame alles hadden geprepareert / om haer te onthalen / weshalven aldaer 3 dagen souden blijven. 's Anderendaegs ging sijn Majesteyt op de Harten-Jacht / en 's avonts quam de Hartog van Crequi daer aen / met bescheyt / dat hy de Dauphine tot Schledstadt hadde gelaten: Weshalven, in dat sigh het Hof eenige dagen aldaer hadde vermaeckt / sijn Majesteyt [illegible] den 2 Maert weder op reys heeft begeven / om de Dauphine te gemoet te gaen / en quam dien avont tot Soissons / den 3 tot Fismes / den 4 tot [illegible] en den 5 tot Chalons.

Inmiddels was Madame de Dauphine den 2 Maert al tot Toul gekomen / den 4 tot Bar / en den 5 tot Hermaise / alwaer de Hartog van Trimouille / die daer toe gesonden was / wiert gecomplimenteert. Den 6 arriveerde sy in 't Casteel van Vegnicourt / alwaer de Hartog van Crequi haer op nieu quam complimenteren. Sy vertrock van daer op Vitry / doch onderwegen quam Mr. de Brisac / Major van de Guarde / haer seggen / dat den Koning haer half tegen quam: Gelijck oock sijn Majesteyt op de middag al tot Vitry was gekomen / alwaer maer een quartier uurs met de Maeltijdt gespendeert hebbende / de Dauphine tot 2 mijlen buyten die Plaets ging ontmoeten; alwaer de Bisschop van Condom bericht gaf / dat Madame de Dauphine aenquam; gelijck men oock aenstonts hare Karosse sagh verschijnen: En de Grave van [illegible] / Edelman van de Keurvorst van Beyeren / welcke haer soo verre [illegible] / haer kennisse gevende / dat den Koning geen 100 treden van daer was / soo wilde sy self de Portier van haer Karosse openen / om uyt te treden / maer [illegible] dat sy een weynig gealtereert was / of dat die te veel klemde / eer sy die open konde krijgen was den Koning al uyt sijn Karosse / en wanneer sy mede uytgetreden was quam den Koning eenige treden na haer toe / en sy desgelijcks; [illegible] Grondt of Wegh was vuyl / soo dat sy een Beeren-huyt liet neerwerpen [illegible] daer op te knielen / en den Koningh alsoo te bejegenen; maer sijn Majesteyt wederhield haer / omhelsde en kuste haer tweemael / seggende: Mijn Dochter, ick hebbe meer ongedult gehad, om u te sien, als ick kan uytdrucken. Daer by voegende: Dat hy groote blijdschap hadde, dat sy in goede gesontheyt overgekomen was, als hebbende gevreest, dat de lange Wegh en 't quaet Saysoen haer [illegible] geincommodeert soude hebben. Waer op dese Princesse antwoorde: Dat sy geen minder ongedult hadde gehad, om de eer te hebben van sijn Majesteyt te sien, en dat sy alsins sodanige obligatie had, dat sy niet konde nalaten in een soo glorieusen dagh, als die was, eenig leet te gevoelen, om dat sy wel voorsag de weynig middelen, die sy oyt soude hebben, om ware teeckenen van erkentenisse, geproportioneert

tioneért na de weldaden van sijn Majesteyt, te toonen. Den Koning had weynig Volck by hem/ als die daer by mosten wesen/ also 't selve expres hadde begeert/ en alsoo was den Heere den Dauphijn de naeste daer by/ welcke sijn Majesteyt haer presenteerde/ seggende/ Madame, siet daer u Man. Waer op een compliment wierdt gedaen/ en vervolgens vertoonde sijn Majesteyt aen haer Monsieur/ en sonder daer meerder woorden te maecken/ seyde sijn Majesteyt: Laet ons in de Karosse gaen sitten, alwaer wy met meer commoditeyt t'samen süllen konnen spreecken. Den Koning/ als Vader/ ging voor en gaf haer de Handt/ om in de Karosse te treden/ terwijl den Heere den Dauphijn haer van d'andere kant hielp: den Koning ging nevens haer sitten/ Monsieur daer over/ tusschen Madame de Richelieu en Madame de Rochefort/ den Heer den Dauphijn in 't Portier/ nevens Madame de Dauphine/ en Madame de Maintenon in 't andere Portier: Sy quamen 's avonts ten 4 a 5 uren tot Vitry/ alwaer voor 't Logijs van den Koning af-traden/ en vonden aldaer de meeste Heeren/ die sijn Majesteyt niet goet hadde gevonden tot het ontfangen mede te nemen; den Koning geleyde haer self door sijn Verblijf in dat geene 't welck voor haer bereyd was/ maer hier omtrent was den toeloop van 't Hof/ van groote en kleyne/ soo groot/ dat het nauwelijckx uyt te drucken is: sijn Majesteyt begeerde met de Princesse een weynig alleen te spreecken/ en gingen alsoo te samen in een kleyn Cabinet/ daer den Heer den Dauphijn daer na mede by quam/ als oock Monsieur; en terwijl het Avontmael wierdt bereyd/ quamen alle de Princen/ Hartogen/ Marschalcken van Vranckrijck en andere Officiers van de Kroon haer saluéren en kussen/ volgens haer rang/ de andere Heeren kusten het onderste van haer Rock; sy stont voor de Princen en Hartogen op/ en dede Stoelen/ die men vouwen kan/ aen de Princen van den Bloede geven/ als oock aen de Cardinalen; aen den Heere Prince van Condé seyde sy speciael: Dat sy hem kende door sijn groote Actien, door sijn gewonnen Batailles en veroverde Steden. De Maeltijdt wierdt gedaen aen een Taeffel/ daer den Koning aen 't midden sat/ Madame de Dauphine aen sijn rechter-hand/ en daer nevens den Heere den Dauphijn/ waer aen Monsieur volgde: behalven dese Taeffel waren noch diversche andere voor de Heeren en Officiers: En na dat het Mael was geeyndigt/ trad men in de Kamer van de Dauphine/ daer na een quartier uurs yder weder uyt ging/ uytgenomen den Koning en den Dauphijn/ die wel 3 quartier-uurs daer in bleven/ terwijl Madame de Dauphine haer ontkleede en te Bedde ging; doch sijn Majesteyt liet eyndeling de twee nieuw-getrouwde te samen/ tot 's anderendaegs den 7/ als wanneer den Koning Madame de Dauphine in de Misse geleyde/ en van daer in de Karosse tredende met den Heer den Dauphijn/ de Wegh nam na Chalons: onderwegen/ tot Sepe/ at den Koning met den Heere den Dauphijn en Madame de Dauphine nevens Monsieur in de Karosse: En hier quam de Coninginne van Chalons Madame de Dauphine ontfangen; sy (Madame) wilde weder knielen/ maer

 haer

haer Majesteyt belette sulcks / so wel als den Koning had gedaen / en omhelsde en kuste haer verscheyde mael / waer na sy haer noemde en presenteerde de Princessen van den Bloede / met welcke een kort compliment afgeleyd zijnde / ging den Koning / met die in sijn Karosse waren geweest / sitten in die van de Coninginne / komende noch dien avont tot Chalons / alwaer / na de Complimenten van de Magistraet waren ontfangen / door den Cardinael de Bouillon de tweede Trouw geschiede / hebbende alvoren gezegent 13 Gout-stucken en een Ring van Gout en Silver door een / en vroeg doen overluyd : Louys, Dauphijn van Vranckrijck, en neemt gy niet Maria Anna Christina Victoria van Beyeren, alhier present, voor uwe Vrouwe? En gy Maria Anna Christina Victoria van Beyeren, neemt gy niet Louys, Dauphijn van Vranckrijck, voor uwe Man? Waer op sy beyde Ja antwoorden / en den Cardinael de Gout-stucken met den Ring gaf aen den Heere den Dauphijn / die de selve aen de Vinger van Madame de Dauphine stack / en de Gout-stucken haer op Trouw overleverde : Waer na aenstonts de Zegening wierdt gedaen / en vervolgens een prachtige Maeltijdt gehouden / 't Geschut van de Stadt los-gebrandt en een konstig Vuurwerck aengesteecken : En 's anderendaegs waren sy gesamentlijck in de Misse / die den Cardinael van Bouillon celebreerde ; de Kercke was seer kostelijck met de Tapijten van de Kroon van boven tot beneden behangen / en den Autaer verciert met het Silverwerck van des Conings Capelle : Madame van daer te rugge en weder in haer Kamer gekomen zijnde / vond 20 Korfjes / gevult met Presenten / meestendeel verciert met Gesteenten / welckers kostelijckheyt genoegsaem te kennen gaven / dat die niet als van den Koning quamen / waer van sy / die van Gesteenten waren / meest aen haer Staet-dochters uytdeelde. Des namiddags deden de voornaemste Officiers van haer Huys aen haer den Eed. Den 9 ging 't gantsche Hof sigh diverteren na een Huys van plaisance / toekomende de Bisschop van Chalons. Den 10 vertrock 't Hof na Rheyms / en den Heer den Dauphijn met de Dauphine na St. Remy. Den 11 sliep het gansche Hof tot Fismes / en 's anderendaegs tot Soissons / van waer den 13 weder vertrock na Villers Cotterets / alwaer dien dagh noch een Italiaensse Comedie wierdt vertoont / gelijck oock den volgenden dagh / na dat men sigh met de Jacht vermaeckt hadde, dat op den 15 en 16 noch gecontinueert wierdt. Den 17 quam 't Hof tot Dammartin / en den 18 tot St. Germain / daer Madame de Dauphine vervolgens de Complimenten van die van Parijs en andere Grooten heeft ontfangen : En daer zijn sedert haer alle divertissementen en vermaeckelijckheden aengedaen / die men konde bedencken / als zijnde een Dame die in Vranckrijck met groote estime van een yder is geëert. En dit is het tweede groote Huwelijck / dat op de generale Vrede is gevolgt. Wy hebben noch van een derde te spreecken.

Voorledene Jaer / niet alleen na / maer oock voor 't sluyten van de Vrede /

had

[illegible]rmeetal een wijl tijdts gediscoureert van een apparent Huwelijck tusschen [illegible] Koning van Sweeden en de Princesse Ulrica Eleonora, Suster van de [illegible] [illegible] van Denemarcken/ van welcke seer veel lof hare deughden gesegt wierden; [illegible] na de Vrede getroffen was/ is 't selve/ gelijck als tot een Zegel van [illegible]iendschap/ tusschen de 2 Noorder Koningen geaccordeert: Waer op/ na verscheyde Galanteryen/ die tusschen de 2 Verloofde passeerden/ met het senden van Geschencken als andersins/ den Heer Guldenstern/ als Sweedsen Ambassadeur/ op den 25 February tot Coppenhage is gekomen/ om het vertreck van de Koninckl. Bruydt te bevorderen/ dan hield sig voor eerst incognito/ bekomende echter private Audientie by de Koninckl. Moeder en Koninckl. Bruydt; die eenige dagen van een Tertiaen aengetast werdende/ daer door het hooggemelde Vertreck wat uytgestelt most werden. Ondertusschen dede op den 13 April den voorsz. Sweedsen Ambassadeur sijn publijcke Intrede/ welcke vry prachtig in volgender wijse toeging.

Voor aen quamen alle de Karossen van de voornaemste Ministers/ yder met ses Paerden/ zijnde geprecedeert door den Hof-Marschalck: daer na volgden die van den Koning/ Coninginne/ Prins/ en voorder 't Koninckljjcke Huys: Hier na hooggemelde Ambassadeur/ in een rode Fluwele en kostelijck beslagen Koninckl. Karosse: voor de Stalmeester van sijn Excell.: En achter hem 9 paer Handt-Paerden/ 3 Sweedse Karossen/ yder met 6 Paerden/ en acht Sweedse Lackeyen: Na de selve quam des Ambassadeurs Hooft-Karos/ met 12 Lackeyen/ doch niemant daer in: Daer na volgden 20 Cavalliers te Paert/ met alle toebehoren/ op 't prachtigste toegemaeckt: En achter de selve een Cavallier met geele Klederen en Pluymen/ gevolgt van 6 Pagies/ mede alle te Paert: Eyndelijck 24 Guardes/ met blaeuwe Mantels/ waer op voor en achter een Goude Sterre stond.

Sijn Excell. bequam daer na op den 15 sijn publijcke Audientie/ soo by haer Koninckl. Majesteyten/ de Koninckl. Weduwe/ als by haer Hoogheyt de Princesse self/ aen wie hy uyt de naem van sijn Koning een Boot met een Diamanten/ geschat op 30000 Rijckxdaelders/ presenteerde.

De Klederen en andere Bereydselen voor de Bruydt/ in Vranckrijck gekocht/ inmiddels tot Coppenhage aengekomen zijnde/ begonde men bereydschap tot het vertreck te maecken: Terwijl echter allerhande vermaeckelijckheden tot Coppenhage aengestelt wierden/ daer onder een bysonder schoon Carrousel/ daer van den Koning 't eene Esquadron/ en Prins Georg het ander/ onder verbloemde Namen/ voerde.

Den 3 May wierden de geteeckende Voorwaerden in de Koninckl. Raedtkamer gewisselt: En daer op nam den Sweedsen Ambassadeur den 7 sijn afscheyt/ en vertrock voor af; waer na de Princesse in 't korte volgde.

Hare Koninckl. Hoogheyt quam den 13 dito met beyde de Coninginnen en de Furstin van Holsteyn-Gottorp van Fredericxburg tot Elseneur/ en wierde

De

de selve den volgenden dagh door hooggemelde Coninginnen en Furstinne op de Brugge / die met rood Laecken beleyd was / tot in de Galeye / die haer na Elsenburg soude overvoeren / de welcke mede met rood Laecken en anders [illegible]gemeen kostelijck geciert was / gebracht / met haer nemende de voornoemde Furstinne: soo als de gemelde Galeye van de Brugh afstack / gaf de selve de Deensse Leus uyt 3 Cartouwen / waer op van de Vesting Kroonenburg driemael 27 Canon-schoten / en tusschen yder van de selve een salvo van Musquetten gedaen wierdt: de Burgery was in 't volle Geweer / en waren boven dien 3 Bataillons te voet en een Regiment te paert / oock lieten haer de Trompetten lustig hooren: Na 't gemelde losbranden / 't welck een half uur duurde / begost het Esquadre van 12 Oorlog-schepen / dat in de Zont lagh / mede te canonneren / 't welck soo lang duurde tot dat de Galeye aen de Brugge tot Elsenburg overgekomen was / alwaer van de Coninginne Moeder van Sweden seer vriendelijck ontfangen wierdt; doch de Furstinne van Holsteyn-Gottorp nam aldaer haer afscheyt / en keerde weder na Elseneur. De gesamentlijcke Stenden / bestaende in den Adel / Geestelijckheyt en de Magistraten uyt de Steden / stonden met blooten Hoofde / om haer Hoogheyt op te wachten en te verwelkomen / 't welck door den Heer Rijckx-Raedt Oxenstiern uyt de naem van de eerste / den Bisschop uyt de naem van de tweede / en de President van Landtskroon voor de derde / geschiede: Na dat dit gedaen was / losten de Sweden van 't Slot Elsenburgh en aen de Brugge in 2 salvoos te samen 80 Stucken / waer op men tweemael uyt Musquetten salvo schoot: Werdende haer Koninckl. Hoogheyt door hooggemelde Coninginne Moeder treffelijck getracteert. Op haer vertreck van Elsenburg / 't welck den 14 / des namiddags ten 2 uren / geschiede / wierden weder gelijcke Salvoos van Canon en Musquetten gedaen. Den Heer Graef Anthon en den Heer Baron Jens Juël verselden haer Hoogheyt als Koninkl. Deensse Extraord. Ambassadeurs / en bleven by de selve tot Helmstadt toe. De navolgende Nacht sliep sy tot Schellingen / van waer eerst den 16 vertrock / en quam omtrent den middagh aen een Adelijck Hof / toekomende den Heer Oernstedt (welcke Ambassadeur by de Noordtse Tractaten tot Lunden was geweest) genaemt Schotterup / alwaer de Koning van Sweden in Jagers Habijt in 't korte mede aenquam / en haer Koninckl. Hoogheyt / sijn Bruyt / verwelkomde / latende voort aen de Koninckl. Deensse Ambassadeurs / welcke noch tot Skummeslef waren / sijn aenkomst bekent maecken door den Heer van Oernstedt / en een Kamer-heer beneventeren / en vervolgens door den Heer Velt-Marschal den Baron van Aschenberg en andere Cavalliers met de Koninckl. Lijf-Karosse ter Audientie ophalen. Den Heer Baron Jens Juël dede sijne Propositie in de Deensse Tale / en den Baron Johan Gyldenstern antwoorde in 't Sweeds; maer den Koning gaf den Graef Anthon persoonelijck in de Duytsche Tale antwoordt. Van daer wierden sy Heeren Ambassadeurs na de Koninckl. Vrouw Moeder

ge-

gebracht/ in wiens naem den Heere Oernsted haer in 't Duytsch op haer Complimenten antwoorde. Inmiddels wierdt een Vertreck tot het Koninckl. jcke Bylegger veerdigt/ kledende den Coning sigh in een gants niet Silver bestickt Kleed/ aendoende diergelijcken Mantel/ en opsettende een swarte Hoed/ daer witte Pluymen van af waeyden. In 't selve Vertreck/ aen 't eynde/ was een kostelijcken Hemel gemaeckt/ daer onder 2 groote Leen-stoelen of Zetels/ met Syde omtogen/ gestelt waren/ beyde voor hare Koninckl. Majesteyten/ en ter zyden noch drie andere/ als eene voor de Vrouw Moeder en twee voor de Koninckiijcke Deensse Afgesanten. Den Coningh quam in de voorsz. Kledinge ten 9 uren 's avonts voor een van de voorsz. Leen-Stoelen staen/ waer op de Ketel-Trommels geslagen en Trompetten geblasen wierden/ onder 't welcke de Koninckl. Bruyd/ geleyd van den Grave Anthon ter rechter en den Baron Juël ter linckerhant/ seer prachtig na den Koning wiert gebracht; voor aen gingh den Grave Bent Orenstern/ met een silvere Staf in de Handt/ nemende by dese occasie de Rijcks-Marschalcks plaets waer; den Sleep van haer Koninckl. Hoogheyts Rock wierdt van 5 Adelijcke Dames gedragen; waer na de Koninckl. Vrouw Weduwe volgde/ voor welcke ging den Baron Johan Gyldenstern: Na dat de Heeren Deensse Ambassadeurs de Koninckl. Bruydt by den Koning hadden gestelt/ quam den Generael Major Schonleben/ den Generael Major den Baron Wachtmeester/ den Kamer-heer Guldenstern en noch een vierde met een Hemel/ die sy droegen en over hare Majesteyten heen voerden/ houdende de selve soo lang tot de Trouw geschiedt was: den gedesigneerden Bisschop van Gotlandt/ Heer Hagenspiegel/ trad daer by/ en dede een Huwlijcks-Predicatie in de Sweetse Spraeck/ en vervolgens geschiede de Trouw/ die uytgekondigt wiert door 't geluyd van Ketel-trommels en Trompetten/ en de Edellieden quamen eerst Schotels met Confituren en daer na kostelijcken Dranck aen hare Koninckl. Majesteyten/ als oock aen de Heeren Ambassadeurs/ presenteren/ waer na in 't korte de Nieuw-getrouwde scheyden/ en tsamen te Bedde gingen. Den 7 ontfingen hare Majesteyten de Complimenten van de Heeren Deensse Ambassadeurs/ en reysden den 8 na Helmstadt; alwaer den 11 den Heere Grave Anthon sijn Afscheyt-Audientie bequam/ en met des Konings Afbeeldsel/ omset met Diamanten/ en met een Assignatie van 1000 Schippont Koper/ wierdt beschoncken; gelijck oock den Heer Marschal en den Koninckl. Secretaris geregaleert wierden. Des anderendaegs 's morgens is den Koning na Gottenburg en de Coninginne met de Coninginne Moeder na Stockholm vertrocken.

Alsoo zijn 3 groote Huwelijcken/ tusschen Spangie en Vranckrijk/ Vranckrijck en Beyeren/ en Sweden en Denemarcken/ op de Nimweegse Vrede gevolgt: De Koning van Vranckrijck heeft dat van den Heere den Dauphijn aen desen Staet met de navolgende Missive bekent gemaeckt.

Seer lieve groote Vrienden, Geallieerde en Geconfedereerde.

DE particuliere affectie, die wy voor uwe Republijke hebben, en de verscheyde getuygenissen, die gy ons van de uwe hebt gegeven, en laet ons niet twijffelen, dat gy geen deel soud nemen aen alle de voorvallen, die onsen Staet gebeuren, soo hebben wy gelooft, dat gy wel te vrede soud zijn uyt ons self te verstaen het besluyt van 't Huwelijck van onsen outsten Zoon den Dauphijn, met de Princesse Maria Anna Christina van Beyeren, daer van de Articulen op den 30 van de voorledene Maent zijn geteyckent. De Deugt, de Godvruchtigheyt en d'andere groote qualiteyten, welcke sigh in die Princesse overvloedigh vertonen, heeft ons tot die keure doen resolveren: En wy hopen, dat, Godt zegenende dese Alliantie, Princen sullen geboren werden, aen wie wy voor principale Instructie sullen geven, voor u alle de estime en consideratie te hebben, die gy meriteert. En dese tegenwoordige tot geen ander eynde wesende, sullen wy die niet langer maecken, als om Godt te bidden, dat Hy u neme, seer lieve groote Vrienden, Geallieerde en Geconfedereerde, in Sijn Heylige en waerde bescherminge. Geschreven tot St. Germain en Laye den 19 dag van January 1680.

Uwen goeden Vriendt, Geallieerde en Geconfedereerde,

Was geteeckent,

LOUYS.

Onderstont,

COLBERT.

Sedert de Tractaten van Vrede tot Nimwegen tusschen Vranckrijck en desen Staet/ en namaels oock met Spangie/ in 't Jaer 1678 gesloten waren/ heeft men al verscheyde mael gesprooken gehad/ alsoo Engelandt als Guarandeur van de selve wierdt geconsidereert/ om een Tractaet van Guarantie daer over op te rechten/ waer op in 't voorledene Jaer van Engelandt self/ volgens het 5 Articul van 't Tractaet van Alliantie/ in 't voorsz. Jaer/ den 26 July/ voor 't aengaen van de Vrede/ tusschen sijn Majesteyt van Groot-Brittannien en desen Staet opgerecht/ was geurgeert. Doch ondertusschen was onsen Heer Ambassadeur Boreel/ in Vranckrijck zijnde/ wegens 't Hof voorgekomen/ dat men daer verwondert was/ dat het meer als een Jaer geleden zijnde/ dat de Vrede tusschen de Koning van Vranckrijck en de Heeren Staten zijnde gemaeckt/ geene de minste genegentheyt wiert bespeurt/ noch oock eenige opening gedaen/ om een nader Defensive Alliantie met sijn Majesteyt te maecken/ als werdende aldaer geoordeelt/ dat sulckx veel dienstiger en secuurder voor ons soude wesen als eenighe andere Alliantie/ daer men in Vranckrijck seyde van gehoort te hebben/ dat over gehandelt wiert/ alsoo desen Staet/ in nader Alliantie met Vranckrijck tredende/ verscheyde aenstotelijcke bejegeningen/ onlangs ontfangen/ niet subject soude zijn/ &c. En dat alsoo het

selve beter soude zijn als indifferent te blijven: werdende van verscheyde voordeelige Conditien/ die te bedingen souden zijn/ gesprocken / doch daer toe men van dese syde aensoeck soude hebben moeten doen. Waer op alleen gevolght zijnde ernstige betuygingen/ van met sijn Alder-Christel. Majesteyt in alle vertrouwde vriendtschap te blijven leven / met verseeckering / dat niets soude gedaen werden tegens de Tractaten / met Vranckrijck opgerecht / soo heeft den Heer Franssen Ambassadeur / hier in den Hage residerende / op den 8 Januarij de navolgende Memorie aen haer Hoog Mog. overgegeven.

Memorie van den Heere Grave d'Avaux, overgelevert aen haer Hoog Mog. den 8 January 1680.

DEn Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van den Alder-Christel. Koning, hebbende sedert de gemaeckte Vrede tot het herstellen van 't oude goet verstant tusschen den Koning sijn Meester en u Hoog Mog., 't welck door den Oorlog was gealtereert, gedurig gearbeyt, hadde verwacht, dat u Hoog Mog. haer van self souden hebben begeven om de vriendtschap van sijn Majesteyt aen te soecken, en de banden van eenigheyt, die de laetste ontroerenissen verbroocken hadden, sterker als oyt met de selve weder in een te strengelen; te meer, alsoo hy wel wist dat u Hoog Mogende door hare Ambassadeurs self kennisse hebben bekomen van de goede intentien van den Koning sijn Meester, en dat sy door de selve volkomentlijck verwittigt zijn, dat sijn Majesteyt, de welcke in 't midden der voordeelen, die hy door sijne Wapenen verkregen hadde, sijn voornaemste roem hadde gestelt in het doen van alle de vrywillige aenbiedingen, die de Vrede souden konnen voort-brengen, nu de selve een volkomen rust geniet, noch wel te vreden was sulcke voorslagen te voorschijn te brengen, die de gemelde Vrede noch soo veel te vaster souden konnen maecken, en dat hy aen u Hoog Mo: noch wel sulcke versekeringen wegens de Nederlanden wilde geven, dat de selve geen meerder ongerustheyt dien aengaende konden hebben.

Alhoewel de kennisse van dit alles u Hoog Mog. hadde behoren gerust te stellen wegens de goede dispositien daer sijn Majesteyt in was, om de oude Verbonden, die desen Staet wel eer met de selve gehad heeft, weder aen te gaen, en dat ged. Ambassadeur verwacht hadde, dat sy dit tegenwoordig Verbont met vreugde souden aenvaerden; echter, alsoo hy gesien heeft dat'er veel tijdt verlopen was, sonder dat het scheen dat u Hoog Mog. bedacht waren het goet vertrouwen, 't welck sy op de vriendtschap van den Koning sijn Meester behoorden gestelt te hebben, te doen blijcken, soo heeft hy geacht van sijn plicht te zijn de gevoelens van sijn Majesteyt tot u Hoog Mog. mitgaders de begeerte, die de selve hadde, om wegens die van u Hoog Mog: tegens hem onderrecht te zijn, nader te openbaren.

Den gemelden Ambassadeur heeft verstaen, dat men het gene hy dien aengaende gesegt hadde, naukeuriglijck hadde gerapporteert; doch alsoo hy van de genegentheyt en erkentenisse, die u Hoog Mog. tot den Koning sijn Meester zijn hebbende,

 bende,

bende, volkomentlijck onderrecht is, soo heeft hy beducht geweest, dat de selve op het vertrouwen, 't welck gemeenelijck uyt d'oprechtigheyt van sodanige gevoelens ontstaet, soo seer souden steunen, dat sy daer door souden nalatig blyven de blijcken, die sijn Majesteyt tegenwoordig van haer verwacht, daer van te geven: En alsoo hy sijn Majesteyt van dit alles verwittigt heeft, soo heeft hy nu nieuwe en nauwgesette orders van de selve ontfangen, om aen u Hoog Mog. te vertonen, dat de selve eyndelijck eenmael wenscht wegens de gevoelen, die de selve t'hemwaerts zijn hebbende, klaerlijck onderrecht te zijn; en dit met soo veel te meer reden, dat na het gene daer nu voorgevallen is, hy niet langer soude konnen twijffelen, of u Hoog Mog. souden geheel andere gedachten hebben, als sigh op het aldernauste met de selve te vereenigen, ingevalle men langer uytstelde een eynde van dit Verbont te maecken, door dien de selve haer vastelijck inbeeld, dat een langer uytstel in desen niet anders als een heusche weygering soude wesen, dewyl het niet billijck is, dat na dat men een soo volkomene kennisse van dessels gevoelens van soo over-langh gehad heeft, hy van gelijcken van de uwe niet klaerlijck onderrecht soude wesen, en dat hy sodanige versekeringen van uw vriendtschap niet soude hebben, als hy u van de sijne wel wil geven.

Den geseyden Ambassadeur vint sigh genootsaeckt dese Memorie aen u Hoog Mog. te presenteren, en daer nevens te versoecken, een ernstige reflexie op dese saeck te maecken, mitsgaders op de goede dispositien, daer sijn Majesteyt tegenwoordig in is, om de oude genegentheyt, die de selve uwe Republijck is toedragende, door nauwer banden van eenigheyt en het oprechten van een Defensive Alliantie vast te stellen, op dat sijn Majesteyt wegens der selver gevoelens eerlang moge werden onderricht, en dat hy sijne saecken in 't toekomende moge schicken na het gene u Hoog Mog. hem tegenwoordig sullen mede deelen.

Was getekent,

Gedaen in den Haeg den 6 January 1680. **D'AVAUX.**

Waer op den Heere Sidney, Extraordinaris Envoyé van de Coning van Groot-Brittagne, daegs daer na de onderstaende Memorie heeft overgelevert.

Memorie van den Heere Sidney, Extraordinaris Envoyé van de Koning van Groot-Brittagne, overgelevert aen haer Hoog Mog. den 9 January 1680.

DEn ondergeschreven Envoyé Extraordinaris van de Koning van Groot-Brittagne twijffelt niet of u Hoog Mog. sullen door den Ambassadeur, die de selve by sijn Majesteyt zijn hebbende, wel geinformeert zijn met wat verwondering en ontsteltenisse de selve d'instantien, die den Alder-Christel. Koning, om in een Defensive Alliantie met desen Staet te treden, laet doen, vernomen heeft: En alsoo den Ambassadeur van hoog-gem. sijn Alder-Christel Majesteyt de selve by de Memorie, die hy op gisteren aen u Hoog Mog. presenteerde, seer sterck reitereert, soo ist, dat den gem. Envoyé niet en kan onderlaten door expresse ordre van

den

den Koning sijn Meester aen de selve te vertonen, dat sijn Majesteyt die Alliantie niet anders kan considereren als een Ligue die tegens de selve soude werden aengegaen, na dat u Hoog Mog. swarigheyt gemaeckt hebben een Acte van Guarantie van de Vrede, die tot Nimwegen gesloten is, te passeeren, schoon de selve by twee solemnele Tractaten van den 10 January en 26 July des Jaers 1678 daer toe gehouden waren.

Dat den Koning sijn Meester niet en kan begrijpen, dat die Alliantie geen ander oogmerck als die van d'eenigste beschermінge van Vranckrijck of van desen Staet soude hebben, dewyl sijn Alder-Christel. Majesteyt sigh in een diepe Vrede bevint, en van de Princen sijne Naburen niets ter werelt te vreesen heeft: dat over sulckx sodanig een Verbont geen ander oogwit in sigh kan hebben, als om aen den Alder-Christel. Koning te faciliteren de middelen, om sijn gevoelen te tonen over het ongenoegen, 't welck hem door d'afgesonderde Vrede, die den Koning sijn Meester in den Jare 1674 met desen Staet gemaeckt heeft, veroorsaeckt is, mitsgaders over den yver, die sijn Majesteyt betoont heeft, om aen u Hoog Mog. en der selver Geallieerden een voordeeliger Vrede, als die tot Nimwegen gesloten is, te willen procureren, als oock om dat hy die Vrede aengeboden heeft te guaranderen.

Indien u Hoog Mog. reflecteren op de Declaratie, die den Alder-Christel. Koning aen uwe Ambassadeurs gedaen heeft, namentlijck, dat hy die Guarantie van de Vrede considereerde als een Ligue, die tegens hem soude zijn aengegaen, schoon de selve door sijn Plenipotentiarissen en de uwe tot Nimwegen solemnelijck was gestipuleert, soo sullen de gevoelens van den Koning sijn Meester by dese gelegentheyt aen u Hoog Mog. niet vreemt voorkomen: Oock kan sijn Majest. van sijne zyde sigh niet inbeelden, dat u Hoog Mog., de welcke altoos betuygt hebben in een goede en nauwe eenigheyt met de selve te willen leven, sigh in een Alliantie, die sijne belangens soo tegen is, souden willen inlaten, oock waer aen u Hoog Mog. geensins gehouden zijn, en de welcke de eenigheyt sekerlijck soude verbreken, en sijn Majesteyt souden verplichten andere mesures te nemen.

Was getekent,

Gedaen in den Hage den 9 January 1680. SIDNEY.

Dese is gevolgt van een nader Memorie van den Franssen Ambassadeur op den 12 van de selve Maent.

SChoon den Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van den Alder-Christel. Koning, aen u Hoog Mog. by sijn Memorie van den 6 deser d'intentie van den Koning sijn Meester, omtrent d'Alliantie tusschen sijn Majesteyt en desen Staet voorgestelt, heeft bekent gemaeckt, soo kan hy echter niet onderlaten de precise orders van sijn Majesteyt na te komen, de welcke hem wel expresselijck beveelt aen u Hoog Mog. te verklaren, dat hy seer verwondert is te verstaen, dat men bedacht was om het besluyt van sijn Verbond tot op een ander tijd uyt te stel-

len: dat sonder de natuurlijcke order der saecken eenigh geweld aen te doen, sijn Majesteyt mocht en behoorde te verwachten, dat u Hoog Mog. een solemnele Ambassade aen de selve souden hebben afgesonden, om dese gunst van hem te versoecken, en insonderheyt na dat hy de Vrede met haer gemaeckt heeft, en dat hy haer soo veele verseeckeringen, soo met woorden als met daden gegeven heeft, dat hy haer sijn vriendtschap oprechtelijck en ter goeder trouwe weder gaf, en dat hy oock op haer versocht, dat sy haer in de selve over-een-komsten, die sy altoos met de Koningen sijne Voorsaten en met sijn Majesteyt gehad hebben, weder souden begeven.

Dat zedert het oprechten van uwe Republijck, tot noch toe, u Hoog Mog. by de Koningen sijn Voorsaten, en self by sijn Majesteyt, altoos sterck aengehouden hebben, om de continuatie van haer Alliantie, mitsgaders blijcken van haer bescherminge van haer te versoecken: dat u Hoog Mog. altoos krachtelijck door de selve bygestaen zijn, en dat uwe Legers tot het Jaer 1648 gedurigh met die van sijn Majesteyt zijn gevoegt geweest, en gesamentlijck geageert hebben.

Dat zedert die tijdt u Hoog Mog. haer aensoeck tot het vernieuwen van dat oude Verbond dickwils hervat hebben, en dat de selve in 't Jaer 1662 eyndelijck een solemnele Ambassade na sijn Majesteyt tot het selve eynde hebben gesonden, gelijck het gem. Verbond doen ter tijdt vernieuwt en geteekent wierdt.

Dat het selve geensins streckt, om, met wie het soude mogen wesen, tot een rupture te komen, of om de Staten aen eenige moeyelijckheyt met iemant ter werelt te helpen, maer alleenlijck om de Vrede door gants Europa soo veel te vaster te maecken; 't welck tegenwoordigh de eenigste sorge van sijn Majesteyt is; te meer, alsoo u Hoog Mog. diergelijcke Defensive Alliantie met verscheyde Koningen en Staten hebbende, het in de gedachten van sijn Majesteyt niet konde komen, dat nadien hy haer sijn vriendtschap soo oprechtelijck hadde wedergegeven, als hy gegeven heeft, het vernieuwen van de selve eenige swarigheyt konde ontmoeten, en dat de selve egter siet, dat 2 Maenden met gedurige aensoeckingen verspilt zijn, sonder dat men voor als noch tot eenige decisive Resolutie gekomen is.

Dat sijn Majesteyt sigh niet konde inbeelden, dat de Declaratie van de Koning van Engelandt eenigh effect op de gemoederen van u Hoog Mog. soude hebben konnen doen, dewyl het Verbond, door Engelandt aengeboden, niet als al te klaerlijck offensijf tegen sijn Majesteyt was; en dat daer tegens dit, 't welck tegenwoordig door de selve voorgestelt werdt, noyt eenig quaet effect tegens de Koning van Engelandt kan voortbrengen, namentlijck, indien hy sigh in Vrede wil houden, en de Staten sonder eenige noodsaeckelijckheyt, gelijck hy in 't Jaer 1665 gedaen heeft, niet en komt aen te vallen, alsoo sijn Majesteyt in sulcken gevalle gehouden soude zijn de selve by te springen, gelijck hy oock in dat Jaer heeft gedaen.

Doch aengaende het Verbond, 't welck sijn Majesteyt voorstelt, 't selve is van sulck een aert, dat het niet anders als goet, en noyt eenig quaet aen iemant ter werelt kan doen.

Wy-

Wyders soo is de Declaratie van de Koning van Engelandt tegens d'Alliantie van sijn Majesteyt nergens na soo krachtigh als die hooggem. Prins in 't Jaer 1662 aen sijn Majesteyt gedaen heeft, om het Verbond, 't welck de selve doenmaels met u Hoog Mog. aenging, op te houden, en insonderheyt om de guarantie van haere Visschery, die hy gedurig van voornemen was te verstoren, te verhinderen; En alsoo sijn Majesteyt in sulck een wichtige gelegentheyt, als dese voor de Staten was, echter daer mede voort voer, soo verwacht hy oock met reden van haer, dat sy geen acht op soo een ongegronde Declaratie sullen slaen; en eyndelijck, daer na dat sijn Majesteyt sijn vriendtschap oprechtelijck en ter goeder trouwe aen u Hoog Mog. wedergegeven, en self met het toestaen van de Tarif van 't Jaer 1664 (die seer voordeelig voor haren Handel is) dadelijcke blijcken daer van laten wedervaren heeft, en daer by alleen het vernieuwen van 't Tractaet van het Jaer 1662 ('t welck alleen defensijf is, en met die gene die u Hoog Mog. met andere Vorsten en Staten zijn hebbende, geen ander verschil heeft, als dat het selve veel voordeeliger door de guarantie van hare Visschery voor haer is) van haer versocht, sijn Majesteyt over sulckx aen ged. Ambassadeur belast heeft u Hoog Mog. te verklaren, dat ingevalle de selve langer uytstelden dese vernieuwinge van Verbond toe te staen, sy daer door onwedersprekelijck souden doen blijcken, dat het haer voornemen niet en is, om sigh met sijn Majesteyt soo oprechtelijck, als hy van sijn syde doet, weder te begeven in die vertrouwde vriendtschap, die altoos oorsaeck van de sterckte en vastigheyt van uwe Republijck, mitsgaders van de vryigheyt en aenwas van uwen Handel en Mogentheyt is geweest, en dat gelijck sijn Majesteyt in sulcken geval geen langer staet op u Hoog Mog. soude konnen maecken, om een vaste en verseeckerde Vrede te houden, als [illegible] dat sy haer op [illegible] wyse, beter over een komende met de [illegible], dat sy tot deselve doen blijcken, eerder hadden versorgt, dat sy oock diensvolgende verseeckert moeten zijn, dat sijn Majesteyt sijne saecken na de selve voor sal schicken, en dat hy ondertusschen sijn uyterste macht in 't werck sal stellen, om den Handel van sijn Onderdanen, met alle dessels aenkleven, soo veel als eenighsins mogelijck is, voort te setten. Sijn Majest. heeft dese sijn meening met de selve woorden aen de Ambassadeurs van u Hoog Mog. bekent gemaeckt, en daer by doen aenseggen, datme dat hy haer deselve soo klaer en nauwkeurig voor oogen gestelt hadde, hy gaerne soude sien, dat sy u Hoog Mog. daer van verwittigde, en dat hy een positijf en decisijf Antwoort binnen 14 dagen daer op versocht; na welcke tijdt den gesey de Ambassadeur ordre heeft geen aensoeck meer dien aengaende te doen, alsoo sijn Majesteyt als dan geresolveert was sijn saken te schicken volgens dat de selve door u Ho. Mo. alsdan bejegent wal wel gerecht.

Gedaen in den Hage den 12 Januarii 1680. D'AVAUX.

Waer op den 22 daer aen noch dese Memorie heeft ingegeven.

Den

DEn Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van den Alder-Christel. Koning, zijnde door den Koning sijn Meester wegens de Declaratien, die sijn Majest. aen d'Ambassadeurs van u Hoog Mog. nu onlangs heeft gedaen, geïnformeert, heeft gedacht, dat hy niet een moment mocht uytstellen, om d'ordres, die hy ontfangen heeft, van u Hoog Mog. reeckenschap daer van te doen, ter executie te stellen.

Sijn Majesteyt, de welcke sijn intentie door den Heer Colbert sedert den 3 deser aen de Heeren u Hoog Mog. Ambassadeurs te kennen gegeven hadde, heeft de selve noch krachtiger willen maecken, met de selve aen u Hoog Mog. self uyt te leggen: En hebbende tot dien eynde uwe Ambassadeurs op den 15 deser ter Audientie op ontboden, soo heeft hy haer geconfirmeert al 't geen den Heer Colbert haer van sijnent wegen reets verklaert hadde: En alsoo den geseyde Fransen Ambassadeur sulckx by sijn Memorie van den 12 deser aen u Hoog Mog. heeft bekent gemaeckt, soo sal hy 't selve alhier niet weder ophalen, dan sal hem alleen genoegen haer te seggen, dat sijn Majesteyt by 't gene in sijn geseyde Memorie gemelt is, heeft gevoegt, dat na dat hy sijn voorgaende vriendtschap aen de Staten weder-gegeven hadde, en haer soo menigmael hadde doen kennen, soo met het gene in 't sluyten van de Vrede voorgevallen is, als met alle publijcke demonstratien, die sijn Majesteyt haer sedert die tijdt gedaen heeft van de oprechte genegentheyt, die de selve hadde, om de oude banden van eenigheyt, en de Alliantie, die hy wel eer met haer heeft gehad, te hervatten, hy verwondert was te sien, dat u Hoog Mog. soo veel uytstel in een saeck, de welcke door een groote menigte van redenen immers haer so voordeelig als aen sijn Majest. self was, gestadig toebraght.

Dat de diligentie, die u Hoog Mog. in 't Jaer 1662 gedaen hebben, om d'Alliantie, die doenmaels gemaeckt wierdt, met sijn Majesteyt te vernieuwen, geen rapport en hadde met het geene tegenwoordig in 't werck gestelt werdt, en dat sijn Majesteyt niet en wist waeruyt sulck een merckelijck verschil ontstont: dat hy sigh niet konde inbeelden dat u Hoog Mog. die selve Alliantie met hem niet en soude willen aengaen, doch dat by aldien sulckx niet haest en quam te eyndigen met het besluyt van 't Tractaet, 't welck hy haer hadde doen voorstellen, sijn Majesteyt sigh swaerlijck soude konnen onthouden anders te geloven, of de Staten mosten van gevoelen verandert zijn; in welck geval hy sigh niet konde dispenseren van sodanige mesures te nemen, als hy tot welstant van sijn Koninckrijck geraden soude oordeelen, te nemen: dat sijn Majesteyt de Heeren uwe Ambassadeurs hadde ontboden, om haer sijne gevoelens selfs te verklaren, en dat hy wenschte, dat sy die een u Hoog Mog. met een Expressen, die sijn Majesteyt geresolveert hadde aen sijn Ambassadeur by u Hoog Mog. te senden, lieten weten; en dat sijn intentie zijnde dien aengaende een decisive Resolutie der Staten te hebben, hy geerne soude sien, dat sy aen Hoog Mog. verwittigden het gene hy haer soo bondig hadde bekent gemaeckt.

De Ambassadeurs van u Hoog Mog. hadden aen sijn Majesteyt belooft 't geene

de selve van haer versocht, na te komen; doch hooggem. sijn Majesteyt, soo als de Courier op sijn vertreck stont, op nieuw van 't geen hier omging verwittigt zijnde, soo liet hy hooggem. Heeren Ambassadeurs 's anderendaegs, zijnde den 26 deser, weder by hem komen, om met haer voor de tweedemael te spreecken, als wanneer tegen haer seyde; dat haer niet genoegsaem konde uytdrucken hoe seer hy verwondert was dat men sigh in Hollandt, aengaende het voorstel van sijn Verbond, soo seldsaem droeg: dat de verseeckering, die den Heer Pensionaris Fagel tegen sijn Ambassadeur gesegt hadde, dat de Staten aen sijn Majesteyt aenboden, sigh in geen Verbond in te laten, 't welck de vriendtschap, door de Vrede vast-gestelt, in eenigen deele soude konnen benadeelen, de selve geensins konde voldoen: dat hy aen den geseyden Ambassadeur belaste de selve te verwerpen, en de Gedeputeerden der Staten daer over te spreecken, en sijn intentien, die haer self wel had willen te kennen geven, publijck te maecken; welcke intentien hier in bestaen, dat sijn Majesteyt aen den geseyden Ambassadeur belast na 't besluyt van die saeck noch een wijl tijdts te wachten; en dat hy niet en begeerde, dat sijn Ambassadeur dien aengaende een woort meerder soude spreecken, of eenige Acte ter werelt aennemen; en dat u Hoog Mog. dienvolgende souden moeten afwachten, dat sijn Majesteyt sigh in alle de Alliantien, die hem tot de welstant van sijn Koninckrijck sullen werden voorgestelt, sal inlaten, en dat hy vlytig sal aenvaerden alle de middelen, die hem alle dagen werden voorgestelt, om den Handel van sijn Onderdanen met voordeel voort te setten: dat sijn Maj. u Ho. Mo. met sijn gramschap niet en heeft gedreygt, doch dat mogelijck de oorsaeck van misnoegen, die hy tegen haer hadde, haer meerder nadeel souden aenbrengen, als de dreygementen, die anders haer met hare gramschap dede: dat sijn Majesteyt u Hoog Mog. Ambassadeurs belaste u Hoog Mog. te informeren van 't gene hy tegens haer seyde, en dat sy souden acht slaen de meening daer van niet te veranderen, gelijck in ietwes wichtigs, dat haer over 8 dagen geseyt, en 't welck sijn Majesteyt aen Monsr. Colbert belast hadde haer aenstonts te kennen te geven, geschiet was.

Ingevolge van die Audientie spreecken u Hoog Mog. Ambassadeurs met den Heer Colbert, den welcke tegen haer seyde, dat den Koning seer verwondert was, dat geheel Hollandt vol was van de hoop, die sy met haer Brieven gegeven hadden, namentlijck, dat sijn Majesteyt van de nakominge van de Vrede niet en soude afstaen, en dat door 't niet aengaen van d'Alliantie met hem, sy met ietwes in haren Handel te lyden souden vry zijn: dat de sin van 't gene hy haer van wegen sijn Majesteyt geseyt hadde, door hem niet wel voorgedragen, en alhier noch erger verstaen was, en dat sy alleenlijck souden considereren, dat het gene sedert 8 of 10 Jaren voorgevallen is, min aensienlijcke beginselen hadde gehad, als de rechtvaerdige oorsaken van misnoegen, die sijn Majesteyt over de conduite der Staten hadde.

Was geteekent,

Gedaen in den Hage den 22 January 1680. D'AVAUX.

Doch daer op heeft den Heere Sidney weder geantwoordt.

DEn ondergeschreven Envoyé Extraordinaris van sijn Majesteyt van Groot-Brittagne siende by de Memorie, die den Franssen Ambassadeur op gisteren aen u Hoog Mog. heeft gepresenteert, dat hy seer stercke instantien continueert, om u Ho: Mo. tot de Defensive Alliantie, haer door den Alder-Christel. Koning over eenigen tijdt voorgestelt, te induceren; soo is't, dat hy sigh door nieuwe ordres van sijn Koning genootsaeckt vind de instantien, die hy by sijn Memorie van den 9 deser aen u Hoog Mog. gedaen heeft, te vernieuwen, op dat de selve sigh in een sodanig Tractaet niet souden inlaten, 't welck den Koning sijn Meester niet anders soude konnen aensien, dan als een Verbintenisse tegen sijn Majesteyt aengegaen; de welcke niet voor heeft eenige dreygementen in 't werck te stellen, gelijck de Memorien van den Ambassadeur van den Alder-Christel. Koningh daer vol van zijn; schoon mogelijck den Koningh sijn Meester meerder reden heeft daer over te klagen, dat u Hoog Mog. de Acte van Guarantie, daer sy nochtans by twee soo solemnele Tractaten toe gehouden zijn, tot noch toe niet en hebben aengegaen: doch alsoo sijn Majesteyt niet ter werelt meer als de welstant van dese Republijck ter herten neemt, soo sal de selve haer oock niets opdringen 't welck met hare belangens niet in 't geheel sal over-een komen.

Den Koning sijn Meester wil mede hopen, dat, na soo veele verseeckeringen van sijn vriendtschap, en aenbiedinge van hulp in al 't geene daer soude konnen voorvallen, die hy u Ambassadeur, die sigh aen sijn Hof onthout, gedaen heeft, en daer van hy sonder twijffel u Hoog Mog. in 't lange sal hebben geinformeert, sy geen Alliantie sullen willen aengaen, die hy niet anders soude konnen aensien, als tegen hem opgerecht, en dat d'instantien van den Alder-Christel. Koning, schoon seer sterck en dringende voor een vrye Republijck, niet machtig sullen wesen, om u Hoog Mog. van hare oprechte belangens af te houden, mitsgaders van de vrientschap en nauwen bant van eenigheyt, die tusschen sijn Majesteyt en desen Staet opgerecht is, en dat in een tijdt en gelegentheyt, dat hy haer sulcke wesentlijcke merckteekenen daer van betoont, en dewyl u Hoog Mog. sijn Majesteyt versekert hebben, dat sy de selve van hare syde sullen continueren en doen aengroeyen.

Was geteekent,

Gedaen in den Hage den 23 January 1680. *SIDNEY.*

Dese Memorien onder 't Gemeen in dese Landen ruchtbaer [illegible] gaven veel stoffe van discours, dat vermeerdert wierdt door diverse [illegible] Boeckjes, welcke van d'eene en d'andere kant uytgegeven wierden.

Die sustineerden, dat het aengaen van de Defensive Alliantie met [illegible] rijck ons dienstig was, stelden voor eerst: dat desen Staet niet neutrael [illegible] blijven, om dat sigh in de Maent Maert 1678 al een Defensive Alliantie met Engelandt aengegaen had, volgens welcke de Contractanten gehouden [illegible]

van

ren binnen 2 Maenden te breecken nevens de welcke eerst den beyde geattacqueert wierdt / en eer de 2 Maenden om waren / Engelandt desen Staet met 10000 Man en 20 Schepen van Oorlogh / en weder desen Staet Engelandt met 6000 Man en gelijcke 20 Schepen van Oorlog had te assisteren : En dat men dit met de Koning van Engelandt ingegaen hebbende / 't selve niet en behoorde te weygeren aen de Koningh van Vranckrijck / sonder dat de Koningh van Engelandt sulckx qualijck konde nemen / alsoo als-dan gelijck met die van Vranckrijck wierdt gestelt : dat wy in 't Jaer 1674 Vrede met Engelandt gemaeckt hebbende / in 't Jaer 1678 de voorsz. Alliantie met de selve hadden gesloten : dat wy in 't Jaer 1678 voorsz. met Vranckrijck Vrede hadden gemaeckt / maer sedert geen Defensive Alliantie met hem opgerecht / daer nochtans Vranckrijck niet anders begeerde als de Defensive Alliantie / in 't Jaer 1662 met desen Staet / in het allerflorisanste van haer stant / gesloten / en die van de Fransse kant geoordeelt wierdt veel voordeeliger voor desen Staet te leggen / als die met Engelandt : daer by te considereren was / dat in Engelant groote oneenigheden waren / en dat derhalven weynig vertrouwen op de Assistentie van daer kon gemaeckt werden : dat Vranckrijck byna noyt machtiger als nu was / en derhalven daer op vast mocht gebouwt werden / en desen Staet sigh verseeckeren konde van tegens alle Machten beschermt te sullen werden / dewijl Vranckrijck niet ons van noden hadde / maer in tegendeel Vranckrijck alleen ons tegen de gantsche Werelt konde mainteneren : met noch andere redenen / te lang om hier te verhalen.

Die tot de Engelsse kant neygden / stelden voor eerst : dat wy Engelandts conduite de laetste Vrede hadden danck te weten ; en dat wy self / volgens twee Tractaten / gehouden waren sodanige nader Alliantie met Engelandt aen te gaen / die 't selve niet om sijnent wil behoefde te doen / als ons noch geene andere hulp van Europa van noden hebbende / zijnde een Eylandt / dat machtigh is tegens yder te bestaen / maer dat het alleen was om ons te guaranderen tegen de groote macht van Vranckrijck / die reets soo veel van de Spaensse Nederlanden weggenomen hebbende / machtigh was geworden om in 't kort de rest insgelijckx onder sijn gewelt te brengen / en dat daer mede desen Staet als ten proye voor Vranckrijck soude zijn gestelt : dat alle Beloften en Alliantien met Vranckrijck ons niet konden verseeckeren / dewijl wy enckel ter discretie souden staen van die gene / welcke de macht had ons te ruineren / als hy wilde ; en dat wy derhalven onse securiteyt in de vriendtschap van Engelandt / door het aengaen van nader Alliantien / mosten soecken / te meer / om de gemeene interest in de Religie / dewijl men sedert eenige tijd gesien had / hoe gretig de Roomssen toeleyden / om de Protestanten over-al te verdrucken / en / indien mogelijck / te extirperen : En eyndeling / dat dit Vranckrijck niet en konde chocqueren / also by Engelandt niet anders wierdt gesocht als de maintenue van de Tractaten / die de selve Kroon onlangs met desen Staet en Spangie had aengegaen.

Maer die geene / welcke het interest van dese Landen best vermeynden te waren/oordeelden / dat / dewijl wy uyt een swaren Oorlog waren gekomen/ en weynig heyl uyt voorgaende Engagementen hadden getrocken / oock niet in 't sin hadden om nieuwe moeyten met iemant aen te vangen / maer de Vrede met Vranckrijck en Engelandt heyliglijck te observeren / en alles te onderhouden en aen te wenden wat tot de vriendtschap met beyde de Koningen soude dienen / dat ons best was alle nadere Verbinteniſſen te declineren ; gelijck dan oock dien uytslag de saecke heeft genomen.

De verscheydentheyt van gevoelens omtrent dese saeck is self by de respective Provintien geweest : haer Ed. Groot Mog. de Heeren Staten van Hollandt / daer over vergadert geweest zijnde / hebben voor haer Provinciael Advijs ter Generaliteyt ingebracht : Dat aen den Heere Grave d'Avaux in de beste en krachtigste forme en op de civielste maniere behoorden te werden verklaert, dat haer Hoog Mog. oprechtelijck zijn en sullen blyven genegen te houden, en meer en meer t'acquireren d'eere van sijn Majesteyts vriendtschap, mitsgaders preciselijck en religieuselijck t'observeren de Tractaten met hoogst-ged. sijn Majesteyt opgerecht : dat sy noch ter tijdt in geen staet zijn de bewuste Alliantie defensijf in te gaen, en dat hoogstged. haer Hoog Mog. geen gedachten hebben haer van sijn Majesteyts vriendtschap t'esloigneren ; ter contrarie, dat die selve alsins sodanige conduite sullen nemen en houden, als sijn Majesteyt van sijn goede en oprechte Vrienden soude mogen verwachten. Ende daer benevens, dat aen den Heere Sidney, Extraordinaris Envoyé van sijn Koninckl. Majesteyt van Groot-Brittagne in de beste en krachtigste forme en op de civielste en beleefste maniere behoorden te werden te gemoet gevoert haer Hoog Mog. sincere genegentheyt, om te behouden en meer en meer t'acquireren d'eere van sijn Majesteyts vriendtschap, der selver oprechte intentie van religieuselijck t'observeren de Tractaten met hoogstged. sijn Majesteyt aengegaen, mitsgaders haer Hoog Mog. volstandige meyninge van egeene Engagementen te sullen maken, de welcke met de oprechte vriendtschap niet souden over-een komen.

Maer de Heeren Staten van Stadt Groeningen en Ommelanden waren van ander sentiment / volgens haer Resolutie van den 30 January / oude stijl/ namentlijck : Dat de voormaels gemaeckte Tractaten met hoogstgedachte sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck den Staet hebben toegebracht veel importante advantagies, daer ter contrarie door de rupture van die Alliantie en vriendtschap de selve zijn overgekomen verscheyde desastres : dat den Geunieerde Staet geen swarigheyt hebbende gemaeckt een Alliantie Defensif met verscheyde andere Potentaten, specialijck met sijn Koninckl. Majesteyt van Groot-Brittagne, in te gaen, diergelijck Engagement aen meer-hoogstged. sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck niet behoorde te werden gerefuseert, bysonderlijck dewijl eertijdts, wanneer de Geunieerde Provintien niet minder florisant waren als tegenwoordig, meer-hoogstged. sijn Koninckl: Majesteyt door de Bontgenoten tot het in-

ingaen van een Alliantie Defensijf is aengesocht, gelijck die den 27 April is geslo-ten geworden: En nadien de Missive van meer-hoogstged. sijn Koninckl. Majest. van Vranckrijck, in dato den 18 Mey 1678 (waer op de Heeren Staten accepteer-den de Conditien van Vrede) was steunende op het fondament, van dat meer-hoogstged. sijn Koninckl. Majesteyt met hoogstged. Heeren Staten d'oude Alli-antie gedachte te vernieuwen, gelijck die voormaels tusschen de Kroon Vranck-rijck en desen Staet gemaeckt, en nu by meer-hoogstged. sijn Koninckl. Majest. wederom begeert, en aen de Geunieerde Provintien wiert geoffereert: daerom en om andere pressante redenen de Heeren Staten van Stadt en Landen hadden ver-staen, goet gevonden en geresolveert, dat desen Staet niet behoorde te declineren, maer soecken aen te gaen met de Koning van Vranckrijck sodanige Defensive Al-liantie, als met het interest en securiteyt van dese Republijcke soude geoordeelt werden in dese conjuncture van tyden meest gecompasseert te wesen en over een te komen, aengesien de selve geen swarigheyt had gemaeckt ook sodane Alliancien met het Rijck van Engelandt en andere Potentaten te sluyten ende aen te gaen. Waer by die van Vrieslandt sig op den 24 February mede hebben gevoegt.

Maer echter is 't by het Advijs van die van Hollandt gebleven / en aen de hooggemelde Koningen daer van in seer civile termen kennisse gegeven.

By 't eerste Project van de Koning van Vranckrijck tot de Vrede voorge-slagen / was onder andere ter keure van de Kroon Spangie gestelt / of Charle-mont aen Vranckrijck wilde cederen / of Dinant by wisselinge doen bekomen: En by 't Tractaet van Vrede tusschen beyde Kroonen / tot Nimwegen den 17 September 1678 geteeckent / had Spangie Charlemont gekoren / edoch sigh daer by verbonden den Bisschop en het Capittel van Luyck te persuaderen en tot het cederen van Dinant / benevens het consent van den Keyser en 't Rijck bin-nen een Jaer na de Ratificatie van de Vrede / die doenmaels tusschen den Key-ser en de Koning van Vranckrijck stont gemaeckt te werden / uyt te wercken / gelijck oock op den 5 February in 't volgende Jaer tot Nimwegen gedachte Vrede gesloten en geteeckent wierdt / en de Ratificatien op den 29 April tegen malkanderen gewisselt / breeder te sien in de voorgaende Mercurius: van on-dertusschen by Spangie niet veel gedaen zijnde / om de voorsz. Cessie te bevor-deren / soo heeft de Koning van Vranckrijck de Grave van Montbron in Fe-bruary deses Jaers gesonden aen Duc de Villa Hermosa / om die te erinneren / dat de tijdt begonde te naderen / dat Dinant aen Vranckrijck soude moeten ge-cedeert / of Charlemont ingeruymt werden; 't welck aen de Spaensse by eenige ontsteltenisse causeerde / soo dat den voorsz. Duc daer over een Expresse na 't Spaensse Hof sondt / om de resolutie deswegen te vernemen, en den Grave d'Urchino als Extraordinaris Afgesant na de Keurvorst van Ceulen / als Prince en Bisschop van Luyck / schickte / om te sien of de selve soude konnen persuaderen tot het afstaen van Dinant met iets daer voor te geven; maer

vont daer groote oppositie / zijnde de Bisschop van Straetsburg daer present/ en boven dien sond de Koning van Vranckrijck derwaerts noch een nieuwen Envoyé / den Grave de la Voyon / daer by quam den Cardinael de Bouillon tot Luyck/ als Proost van 't Capittel/ invoegen alle devoiren/ by de Spaensse om Dinant gedaen / vruchteloos afliepen / konnende den Heer Keurvorst tot geene verklaringe brengen. Den Duc de Villa Hermosa trachte ondertusschen tijdt te winnen / en wende voor / dat den tijdt most genomen werden een Jaer / niet na de Teeckening / maer na de Wisseling van de Ratificatien / dat omtrent 2 Maenden soude verschilt hebben / waer toe de voorspraeck / soo van de Coning van Engelandt als desen Staet versocht ; maer 't was vergeefs : Monsr. Colbert / die nu Marquis de Croissy genaemt werdt / zijnde Secretaris van Staet in plaets van Monsr. de Pompone geworden / self geweest zijnde tot Nimwegen op de Vrede-handelinge / verhaelde / wat vlijt aengewend was / om wel vast te stellen / dat de Spaensse / na een Jaer tijdt gegaen te zijn/ die saeck niet verder souden uytstellen / en derhalven sijn Meester daer niet en soude van af wijcken : den Engelssen en onse Ambassadeur konden in een Audientie oock niet meer uytrechten ; soo dat den voorsz. Hartog van Villa Hermosa / die ondertusschen bescheydt uyt Spangie had gekregen / 't welck men eerst seyde soo te leggen / dat hy alle devoiren soude aenwenden / om de Plaetse te behouden : doch naderhant/ dat men om de selve sig in geen nieuwe brouilleries soude inwickelen / heeft op een nader sommatie van de Grave van Monbron eyndeling verklaert / gelijck oock den Spaenssen Ambassadeur de Hartog van Giovenazzo tot Parijs / dat de Coning van Spangie gesint was de Vredens-Tractaten / tot Nimwegen gesloten / niet alleen religieuselijck te onderhouden / maer oock alles uyt de wegh te nemen 't geen de vriendtschap eenigsins soude konnen troubleren / en derhalven geresolveert had Charlemont ten eynde van February aen Vranckrijck over te geven / versoeckende Paspoorten om het Geschut en Amonitie af te voeren / 't geen by de Franssen geconsenteert wierdt ; die ondertusschen onder Monsr. d'Humieres een groote Macht by Doornick te samen hadden gebracht / om / by weygering van 't overleveren van Charlemont / aenstonts op de Spaensse Landen te gaen legeren ; 't welck van de meeste dwang heeft gedaen : En is alsoo die Plaetse op den 27 dito aen de Franssen onder Monsr. de Monbron overgegeven.

Na het maecken van de Vrede tusschen Vranckrijck / Sweden en Ceur-Brandenburg heeft het seer gesuckelt met het inruymen van de Plaetsen / die d'een van d'andere in besit hadden : de Franssen verlieten alles / uytgenomen Wesel / 't geen sy niet en begeerden over te geven / voor de Keurvorst van Brandenburg de Plaetsen / aen Sweden belooft / in der daed hadde verlaten en overgegeven : den 20 November 1679 dan wierdt eerst ingeruymt Straelsont / daer de Burgery oock ontwapent wierdt / en vervolgens de Penemunder

Schans/

Schans/ Wolgast/ Greppswalde/ Anklam / Wollin en Demmin / en op den 13 December Stettijn met den Dam / soo dat men doen voor de inruyminge van Wesel insgelijckx verwachte / maer 't selve is noch verwijlt tot den 24 Februarij van dit lopende Jaer / ter oorsaeck van de achterstallige Contributien / welcke de Franssen voor haer vertreck begeerden voldaen te hebben : sy ontfingen deswegen in omtrent 10 dagen 250000 Rijckxdaelders / boven het geene sy alreede hadden getrocken / soo dat / na 't voorgeven / by de 400000 Rijckxdaelders / in Tonnen gepackt / mede na Vranckrijck hebben gevoert. Den Heer Generael Luytenant en Vryheer Spaen was eenige dagen te voren tot Wesel gekomen / om den Upttocht met den Franssen Gouverneur / den Chevalier de Sourdis / te reguleren. Den 22 hebben sy Franssen haer Stucken en meeste Bagagie voor uyt over Rijn gesonden. Den 23 troch de Caval-
ler... e Infanterp gevolgt. De
B... aer binnen / tot groote blijt-
sc... ens te rugge getrocken /
en... / in 't Kleefs- Ceuls-
en... er-landt tot la Chaisnee
ok... n / maer 't Gros van de
C...
... 't overlijden van Prins
... Prince geconfereert het
... rstendom Minden en de
... den Heer Generael Lt.
D... naeckt van alle Landen
C... Maurits Stadthouder
U... en van Wesel / in 't selve
...
... s Johan Maurits is op
De... ceremonien / volgens sijn

krygstucht, en wordt ordentelyck gerecruteert, sonder groote kosten van den Czaar. Eertydts geschiede het opontbodt van het krygsvolck seer verwardt. Voor dat men te velde trock ontfingen de oversten eene lyst uyt de kancelary, in de welke de namen der dorpen, die de manschap leveren moesten, uytgedrukt waren. Maer hedendaags worden de recruten op het bevel van den senaat uyt de gouvernementen genomen; en de gouverneurs maken een overslagh aengaende de boerenhoven, die onder hun bestier staen. Gemeenlyck moeten 40 of 50 somwylen ook 20 hoven, een man leveren. Het voetvolck der Russen is soo goedt als het beste

begeeren in sijn Leven / gehouden / en het voornemelijcke doode Corpus in een schoone Tombe / van Ysere Platen gegoten / en de welcke sijn Vorstel. Doorl. by desselfs Leven in de voorsz. Plaets Bergendael hadde laten oprechten / op de navolgende manier geset : Eerst gingen de Vorstel. Bedienden / hooge en lage / paer en paer / met lange Rouw-Mantels / voor het Vorstel. Lijck : daer op volgde een Cavalier / als Hof-Mareschal / met een swarte Staf in de Hant : daer na het Vorstel. Lijck / gedragen van 20 jonge Persoonen / zijnde alle van de voornaemste uyt Kleef / houdende 8 voorname jonge Edelluyden van 't Landt het swarte groote Fluweele Kleed / over de Kist leggende / waer op het Ridderlijck Johanniter Ordens Kruys van wit Satijn / de groote van de Kist / was : daer na volgde wederom een ander Cavalier / mede als Mareschal / met een swarte Staf ; en daer op sijn Excell. de Persoon van den Heere Generael Lt.

Vryheer

vont daer groote oppositie / zijnde de Bisschop van Straetsburg daer present/ en boven dien sond de Koning van Vranckrijck derwaerts noch een nieuwen Envoyé / den Grave de la Vopon / daer by quam den Cardinael de Bouillon tot Luyck/ als Proost van 't Capittel/ invoegen alle devoiren/ by de Spaensse om Dinant gedaen / vruchteloos afliepen / konnende den Heer Keurvorst tot geene verklaringe brengen. Den Duc de Villa Hermosa trachte ondertusschen tijdt te winnen / en wende voor / dat den tijdt most genomen werden een Jaer / niet na de Teeckening / maer na de Wisseling van de Ratificatien / dat omtrent 2 Maenden soude verschilt hebben / waer toe de voorspraeck / soo van de Coning van Engelandt als desen Staet versocht ; maer 't was vergeefs : Monsr. Colbert/ die nu Marquis de Croissy genaemt werdt / zijnde Secretaris van Staet in plaets van Monsr. de Pompone geworden / self geweest zijnde tot Nimwegen op de Vrede-handelinge / verhaelde / wat vlijt aengewend was/ om wel vast te stellen / dat de Spaensse / na een Jaer tijdt gegaen te zijn/ die saeck niet verder souden uytstellen / en derhalven sijn Meester daer niet en soude van af wijcken : den Engelssen en onse Ambassadeur konden in een Audientie oock niet meer uytrechten ; soo dat den voorsz. Hartog van Villa Hermosa / die ondertusschen bescheydt uyt Spangie had gekregen / 't welck men eerst seyde soo te leggen / dat hy alle devoiren soude aenwenden / om de Plaetse te behouden : doch naderhant/ dat men om de selve sig in geen nieuwe brouilleries soude inwickelen / heeft op een nader sommatie van de Grave van Monbron eyndeling verklaert / gelijck oock den Spaenssen Ambassadeur de Hartog van Giovenazzo tot Parijs / dat de Coning van Spangie gesint was de Vredens-Tractaten / tot Nimwegen geslsten / niet alleen religieuselijck te onderhouden / maer oock alles uyt de wegh te nemen 't geen de vriendtschap eenigsins soude konnen troubleren / en derhalven geresolveert had Charlemont ten eynde van February aen Vranckrijck over te geven / versoeckende Paspoorten om het Geschut en Amonitie af te voeren/ 't geen by de Franssen geconsenteert wierdt ; die ondertusschen onder Monsr. d'Humieres een groote Macht by Doornick te samen hadden gebracht / om / by weygering van 't overleveren van Charlemont / aenstonts op de Spaensse Landen te gaen legeren ; 't welck van de meeste dwang heeft gedaen : En is alsoo die Plaetse op den 27 dito aen de Franssen onder Monsr. de Monbron overgegeven.

Na het maecken van de Vrede tusschen Vranckrijck / Sweden en Ceur-Brandenburg heeft het seer gesuckelt met het inruymen van de Plaetsen / die d'een van d'andere in besit hadden : de Franssen verlieten alles / uytgenomen Wesel/ 't geen sy niet en begeerden over te geven/ voor de Keurvorst van Brandenburg de Plaetsen/ aen Sweden belooft/ in der daed hadde verlaten en overgegeven : den 20 November 1679 dan wierdt eerst ingeruymt Straelsont/ daer de Burgery oock ontwapent wierdt / en vervolgens de Peenemunder

Schans/ Wolgast/ Greppswalde/ Anklam/ Wollin en Demmin/ en op den 13 December Stettijn met den Dam/ soo dat men doen voort de inruyminge van Wesel insgelijckx verwachte/ maer 't selve is noch verwijlt tot den 24 Februarv van dit lopende Jaer/ ter oorsaeck van de achterstallige Contributien/ welcke de Franssen voor haer vertreck begeerden voldaen te hebben: sy ontfingen deswegen in omtrent 10 dagen 250000 Ryckxdaelders/ boven het geene sy alreede hadden getrocken/ soo dat/ na 't voorgeven/ by de 400000 Ryckxdaelders/ in Tonnen gepackt/ mede na Vranckrijck hebben gevoert. Den Heer Generael Luytenant en Vryheer Spaen was eenige dagen te voren tot Wesel gekomen/ om den Uyttocht met den Franssen Gouverneur/ den Chevalier de Sourdis/ te reguleren. Den 22 hebben sy Franssen haer Stucken en meeste Bagagie voor uyt over Rijn gesonden. Den 23 trock de Cavallery in goede ordre uyt/ en wierdt op den 24 van de Infantery gevolgt. De Brandenburgse Troupen quamen den selven dagh daer binnen/ tot groote blijtschap van de Inwoonders. De Franssen zijn vervolgens te rugge getrocken/ en hebben voort alle de Plaetsen tusschen Rijn en Maes/ in 't Kleefs- Ceuls- en Gulicker landt verlaten/ marcherende door Luycker-landt tot la Chaisnee over de Mase na St. Dinant/ dat sy hebben ingehouden/ maer 't Gros van de Troupen is verder na huys gekeert.

Den Heere Keurvorst van Brandenburg heeft/ na 't overlijden van Prins Johan Mau.its van Nassauw/ sijn Zoon de Ceur-Prince geconfereert het Stadhouderschap over het Hartogdom Kleef/ het Furstendom Minden en de Graefschappen van der Marck en Ravensbergh; en den Heer Generael Lt. den Vryheer Spaen voornoemt President zijnde gemaeckt van alle Landen en Collegien der Regeeringe/ waer in Prins Johan Maurits Stadthouder was geweest/ was in die qualiteyt/ even voor 't overgaen van Wesel/ in 't selve Landt over-al ontfangen.

De Lijck-statie van den meergemelden Heer Prins Johan Maurits is op den 6 Maert tot Bergendael/ by Kleef/ sonder veele Ceremonien/ volgens sijn begeeren in sijn Leven/ gehouden/ en het Vorstelijcke doode Corpus in een schoone Tombe/ van Ysere Platen gegoten/ en de welcke sijn Vorstel. Doorl. by dessels Leven in de voorsz. Plaets Bergendael hadde laten oprechten/ op de navolgende manier geset: Eerst gingen de Vorstel. Bedienden/ hooge en lage/ paer en paer/ met lange Rouw-Mantels/ voor het Vorstel. Lijck: daer op volgde een Cavalier/ als Hof-Mareschal/ met een swarte Staf in de Hant: daer na het Vorstel. Lijck/ gedragen van 20 jonge Personen/ zijnde alle van de voornaemste uyt Kleef/ houdende 8 voorname jonge Edelluyden van 't Landt het swarte groote Fluweele Kleed/ over de Kist leggende/ waer op het Ridderlijck Johanniter Ordens Kruys van wit Satijn/ de groote van de Kist/ was: daer na volgde wederom een ander Cavalier/ mede als Mareschal/ met een swarte Staf; en daer op sijn Excell. de Persoon van den Heere Generael Lt.

Vryheer

Orpheer van Spaen alleen / representerende de Persoon van den Heere Prince Wilhem Maurits van Nassauw / sijn Neve / hebbende aen beyde syden 2 Lackeyen: daer na volgde het Keurvorstel. Collegie van de Regeeringen en corps / Adelijck en Geleerde / en yder in sijn ordre / paer en paer: daer na het Keurvorstel. Collegie van de Justitie mede en corps in hare ordre / werdende by dese twee voorsz. Collegien voor aen door der selver Bedellen een Scepter gedragen / met swart Floers overtrocken: daer op volgde het Collegie van de Kamer der Finantien / en voorts de geheele Magistraet der Stadt Kleef / Predikanten en Geestelijcken / en andere Heeren meer / sulckx dat een seer groot Gevolgh was / en duysenden van Spectateurs. Het voorsz. Vorstel. Lijck aldus aen de voorn. Tombe komende / wierdt de Kist / die met swart Fluweel van buyten bekleed was / van de Baer genomen / en in de voorsz. Tombe geset / keerende van daer de voorn. Heeren ordentlijck wederom / en aen 't Huys komende / wierden door de selve door de voorn. 2 Mareschallen in een dobbelde rang gestelt / alwaer de Heer Johan Adolphi / als Secretaris van hooggemelde sijn Vorstel. Doorl. eenige Jaren geweest / en in 't midden van de voorsz. 2 Mareschallen geplaceert zijnde / uyt den naem en van wegens hooggedachte Prins Wilhem Maurits van Nassau een korte doch nerveuse Aenspraecke / bestaende in Dancksseggingen en expressien van de loffelijcke Regeeringe / die sijn Vorstel. Doorl. als Keurvorstel. Stadthouder in de 30 Jaren over die Landen gevoert hadde / distinctelijck dede: waer op de voorn. Heeren in 't Huys tredende / zijn aldaer met een magnifique Collatie van Confituren geregaleert, en is alsoo dese Ceremonie geeyndigt.

Voorleden Jaer had de Koning van Vranckrijck een bysondere Rechtbanck over de Vergiftigers / als een Chambre Ardente / doen oprechten / 't welck in 't begin seer vreemt scheen / alsoo men van sodanige saecken / namentlijck / dat de Mannen haer Vrouwen / de Vrouwen haer Mannen / en de Kinderen haer Ouders / om aen de Erffenisse te komen / soude vergeven / seer weynigh in Vranckrijck had gehoort: maer na dat het doen van * Madame de Brinvilliers

* Madame de Brinvilliers, anders Maria Margrieta d'Aubray, getrouwt zijnde aen den Marquis de Brinvilliers, geraeckte met eenen Sante Croix, een Persoon diens Afkomst men nauwelijcks kende, en Goederen gering waren, maer die by den Marquis in 't Fransse Leger was gesien, en by die occasie thuys gekomen zijnde, by hem eenige aengang maeckte, in sodanigen gemeenen omgang, dat Monsr. d'Aubray, haer Vader, zijnde Luytenant Civil, alle middelen aengewend hebbende, om de selve te verbreecken, eyndeling sijn toevlucht tot den Koning heeft genomen, en een Lettre de Cachet verkregen, volgens welcke den voorsz. Galant in de Bastille wierdt geset, alwaer kennisse kreeg met een Italiaen, genaemt Exili, 't welck een Konstenaer van Vergif was, soo dat die aen hem de wetenschap leerde, daer hy na eenige tijdt van gevangenisse sigh van dacht te dienen, want was uytnemende over dit affront verstoort, 't geen echter geen veranderinge in d'een noch d'ander hebbende gebracht, wesende in lust meest onversettelijck, soo heeft hy, wanneer weder by Madame de Brinvilliers gekomen was, dan geheel secreet, soo dat niemant van de Vrienden daer af wist, besloten sig tegen de Vader en Broeders te wreecken, en daer door hare Goederen op ged. de Brinvilliers te doen vallen; welck eerste geluckte, maer 't laetste niet gevolgt is; want den Vader, Luytenant Civil, in 't Jaer 1667 na Offemont, dat hem toequam, gaende, om eenige saecken met

kers / diens Proces in 't selbe Rijck soo veel geruchts heeft gemaeckt / dat by-na tot kennisse van al de werelt was gekomen / is sulckx soo gemeen geworden / dat men 't Vergif / dat daer toe wierdt ingegeven / de Naem van 't Poeder de la Succession had toegeëygent / 't zy dan dat het gebruyck so veel was / of dat het ten minsten tot een gemeen gesegh ware gekomen: maer 't gantsche Werck is te luytruchtiger geworden / om dat seer voortreffelijcke Persoonen daer over verdacht zijn geraeckt: Alles is tot noch toe niet publijck geworden / maer het

sijn Pachters te effenen, wierdt van Madame de Brinvilliers vergeselschapt, en hem een Bouillon gepresenteert, waer in sy soo veel Vergif had gemengt, dat hy, sijne affaires niet hebbende konnen voltrecken, door het veelvuldig braecken, te rugge keerde, en kort daer na storf, sonder dat men alsdoen noch eenige quade gedachten had: maer Sante Croix daer mede noch niet vernoegt, arbeyde voort, om de Broeders oock om te brengen, en beleyde hier toe met Madame de Brinvilliers, dat sijnen Dienaer en Vertroude, genaemt la Chaussee, in dienst van Monsr. d'Aubray, den Raetsheer, wierdt aengenomen, werdende by de selve Lacquey, sonder dat die wist, dat hy Dienaer van Sante Croix was geweest, en veel min van dit voornemen: dese Lacquey dan, daer toe onderwesen van Sante Croix, meynde sijn Heers Broeder (zijnde doen Luyt. Civil, en etende by sijn Broeder) met een Drinck-glas te vergeven, maer hy proefde de quade smaeck, en seyde tegen den Raedtsheer: Wat is dit, wil u Knecht my vergeven! Die oock sijn Mont aen 't Glas settende, proefde, dat den Dranck niet goet en was; maer la Chaussee verontschuldigde sigh, dat 'er iemant in Huys was die een Dranck had ingenomen, en dat het apparent uyt dat Glas was geweest; nemende alsdoen het desseyn geen voortgang: dat hem in 't Jaer 1670 tot Villequay beter geluckte, als hebbende aldaer het Fenijn in een Tourt gemengt, daer beyde de Broeders van aten, doch den Luytenant Civil alsnoch niet geheel herstelt van 't eerste Fenijn, overleed eerst daer van, dan den Raedtsheer wederstont het een weynig langer, maer storf oock kort daer na, sonder dat op la Chaussee noch de minste suspitie viel, soo dat hem sijn Heer noch met een Legaet van 100 Kroonen bedacht had. Sante Croix ondertusschen sig hebbende bemoeyt met het bereyden van 't Fenijn, scheen door de lucht sodanig geraeckt te zijn, dat hy weynig dagen daer na mede overleed, sonder dat sijn Vrienden daer kennisse van kregen, voor dat sijn Goedt verzegelt was: la Chaussee sijn voordeel hier by denckende te doen, komt in oppositie, en eyscht eenig Geldt, die hy seyde aen hem (Sante Croix) te bewaren had gegeven, met noch eenige Geschriften daer by; 't welck d'aenleydinge tot sijn verder onheyl heeft gegeven. Ondertusschen was niemant soo seer verlegen als Madame de Brinvilliers, om een Kasie, waer in het Vergif verborgen, en onder de gezegelde Goederen van Sante Croix was, te bekomen, 't geen sy van den Commissaris, die de Zegeling had bygewoont, op alle manieren socht te krijgen: dan haer hart aendringen gaf suspitie, soo dat geresolveert wierdt het selve te openen, eer 't overgelevert wierdt; 't welck geschiedende, vond men eerst een Briefje daer in, waer by Sante Croix versocht, dat het selve Kasje, met het gene daer in was, aen Madame de Brinvilliers, als haer toebehorende, mocht werden bestelt, of, soo sy voor hem overleden was, dat men 't, sonder verder te openen, soude verbranden; en was geteeckent, Sante Croix. En daer op verder alles nagesocht werdende, kreeg men Pacquetten met Sublimaet-Glasen, Potten met Opium en ander boos Tuyg: maer Madame de Brinvilliers, sonder dat openen af te wachten, maeckte sig alvorens deur, en vluchte geheel tot buyten Vranckrijck. La Chaussee was ondertusschen soo onvoorsichtig, dat hy verscheyde Redenen uyt sijn Mont liet gaen, daer over hy verdacht geworden zijnde, wierdt vast gehouden, overtuygt, en gecondemneert levendig verbrandt te werden; gelijck gedaen wierdt: Madame de Brinvilliers wierdt met eene gedoemt, om onthooft te werden; sy vluchte na Engelandt en Duytslandt, maer tot Luyck bekent geworden zijnde, heeft den Koning een Exempt om haer gesonden, welcke by haer een gezegelt Kasje met Vergif en andere saecken, en voornamentlijck een Geschrift, waer in sy veel van haer vuyle actien by forme van een confessie hadde geschreven: waer over sy naderhant geëxamineert zijnde, seyde, dat sy doenmaels buyten haer Sinnen was geweest; en wierdt dapper voor haer gepleyt: maer sy wierdt echter in 't Jaer van 1676 by Arrest van 't Parlement van Parijs gecondemneert, na de Amende honorabel, op de Greve onthooft, en haer Lichaem verbrant te werden; gelijck oock vervolgens is geschiet.

gene daer ruchtbaer van is / is dit: Eenen la Voisine / een Vroedwijf (zijnde veeltijdts Menschen die haer in veel saecken mengen) was nevens eenen la Sage / verdacht over 't vergiftigen / gevangen genomen / 't Vroedwijf hadde voor Waersegster en hy voor Waersegger gespeelt / en daer by soude de eerste honderden van Kinderen / in onecht gewonnen / gesmoort / ja / om het uytkomen te beletten / tot Pulver verbrand hebben / en daer-en-boven het voorsz. Poeder de la Succession aen diversche Personen hebben gegeven; dan of sulckx soo breed is geweest / kan men niet verseeckeren / maer dat sy schuldig aen groote crimen moet geweest zijn / heeft het vervolg geleert / om dat daer over namaels waerlijck is gestraft: dese nu / als sy geen hoop meer voor haer selven had / beschuldigde / om tijdt te winnen / veel groote Dames en Heeren die de Kamer besloot daer over te doen vangen: maer daer van alvooren kennisse aen den Koning tot Parijs gegeven hebbende / had sijn Majesteyt de goetheyt van eenige te waerschouwen / waer onder oock was de Gravinne van Soissons / dat sy / soo sy schuldig was / soude deurgaen; waer op sy haer noch op den selven dagh / met de Gravinne van Aluy / haer goede Vriendinne / deur maeckte / gaende met omtrent 20 Personen voort na Brussel / derwaerts van 2 van hare Kinderen gevolgt wierdt. 's Anderendaegs liet sijn Majesteyt de Hartog van Luxemburgh tot St. Germain mede waerschouwen / dat de Kamer tegens hem en sijn Schoon-suster de Princesse d'Angry had gedecreteert: waer op hy de Koning in 't komen uyt de Misse waernam / om sijn believen te verstaen; maer sijn Majesteyt seyde hem niet anders / als / soo hy schuldig was / dat hy soude deurgaen / of anders sigh verantwoorden: daer op hy alleen antwoorde / dat / alsoo hy Godt geoffenseert had / dat hy meriteerde gestraft te werden. Doch bleeck / dat hy sigh aen de saecken van 't vergeven niet schuldigh oordeelde / want liet sigh self / uyt ordre des Konings / gevangen binnen de Bastille brengen / nevens sijn Schoon-suster de Princesse van Angry. De te eerstdaginge van de Kamer waren vorder tegens de Hartog van Vendosme / de Hartoginne van Bouillon / de Mareschalle de la Ferte / &c. maer daer van niet wetens gene schuldig zijn gevonden.

Den 29 January quam de Hartoginne van Bouillon na 't Arsenael / om van de Kamer ondervraegt te werden / zijnde verselt met een Sleep van meer als 20 Karossen / soo van 't Huys van Bouillon als dat van Elbeuf / en hare Verwanten: de Hartoginne binnen getreden zijnde / verklaerde / dat sy haer in geene hechtenis over haer erkende / dewijl sy / als Weduwe van een Hartog en Pair / niet te recht konde gevordert werden / als voor het Parlement en de vijf Kamers / te samen vergadert / maer dat sy / om den Koning genoegen te geven / aldaer was gekomen. Haer protestatie wierdt geregistreert / en daer na ondervraegt over saecken / die van geen gevolg zijn geweest / alsoo sy haer bequamelijck daer voor konde redden: Onder andere soude haer afgevraegt zijn: Of sy niet was geweest by la Voisin; met intentie, om haer Man de Hartogh van

Bouillon

Bouillon te vergeven? Daer op sy antwoorde: Dat sy by la Voisin was geweest, maer met die intentie niet: dat den Ridder van Vendosme, den Marquis de Ruvigny en andere hebbende getracteert, den ged. Ridder haer hadde geseyt, dat'er eene, genaemt la Sage, was, welcke logeerde by den bewuste la Voisin, en dat hem die voor een Waerlegger uytgaf; waer op haer Man en sy, met den Ridder van Vendosme en Monsr. de Ruvigny, by forme van divertissement, den selve la Sage waren gaen vinden, en sy die 3 dingen had gevraegt: eerst, of de Hartog van Beaufort (daer men alsdoen in Vranckrijck van sprack al of hy noch leefde) doodt was? Wat haer Broeder, de Hartog van Nevers, doenmaels tot Romen dede? En wat het poinct was om te winnen in 't Spel van Hocque? Welcke Vragen ged. la Sage haer by geschrift hebbende doen opstellen, seyde, dat haer 's anderendaegs bescheyt soude laten toekomen, gelijck hy hadde gedaen; maer dat sijn Antwoort was geweest, dat sijn Sibillen waren achter-gebleven. Uyt alle 't welcke niet gevonden zijnde, daer op de Kamer iets te seggen had, is sy weder ontslagen: maer alsoo naderhant schertsgewijse van den Koning had gesprooken, wierdt sy na Nerac gereleguëert. En soo is 't oock met de andere Gedaegden meerendeel gegaen, namentlijck, dat als de Beschuldingen ondersocht wierden, seer weynig waerheyt wierdt gevonden: Edoch de Gravinne van Soissons, sigh geabsenteert en na Brussel begeven hebbende, had aldaer in 't begin seer veel te lijden, alsoo 't gemeen Volck haer voor een Tovenaerster aensagh, 't geen dat echter haest verdween, sy wierdt door ordre van den Koning 3 dagen na malkander ingedaeght, maer sy bleef tot Brussel, trachtende haer echter in gunst van den Koning by Supplicatien te herstellen; dan, terwijl dit schrijve, leeft sy met goede reputatie onder de Grooten tot Brussel. Daer wierden noch diversche Luyden van geringe conditie gevangen; maer het bleeck, dat la Voisin alleen veele aenbracht, gelijck boven geseyt is, om tijdt voor haer self te winnen: het welck by den Koning gemerckt zijnde, alsoo Luyden beschuldigt wierden die sy noyt gesien hadde, soo heeft de selve geresolveert met haer een eynde te maecken: En hier op is gevolgt, dat sy by de Kamer is gecondemneert, om eerst te doen de Amende honorable, en dan eerst met een gloeyend Yser doorsteecken, haer Handt afgehouden, en vervolgens geheel levendig verbrandt te werden, 't welck op den 22 February is volvoert, zijnde doe noch soo stout, dat, komende op de Plaets van de straffe, en den Scherprechter aensiende, vraegde: Of 't hem wel heugde, dat hy by haer om Vergif was geweest? Meynende wel licht daer door de Executie te troubleren; maer haer Biechtvader seyde haer, dat sy op 't behoud van haer Ziele soude dencken; met Woorden die haer daer toe konden aenmanen, waer door sy wat aendachtiger geworden zijnde, een miserabel eynde van hare vuyle actien heeft bekomen.

Wie meer aen 't vergeven al schuldig zijn gevonden, daer van is ons 't rechte bescheyt tot noch toe niet toegekomen; dan niet tegenstaende in 't begin seer veel tot laste van de Hartog van Luxemburg wierdt gesprooken, en derhalven

seer nauw beslooten gehouden / soo heeft men echter naderhant bevonden / dat het gantsche Werck van niet veel belang moet geweest zijn / en soude de resolutie / om de selve in verseeckering te nemen / gekomen zijn door seker vals Penvoir / 't welck eenen Bonard / die te voren sijn Soliciteur van Processen was geweest / uyt sijn Naem had gebruyckt : maer desen / nevens eenen Botot / die een Dienaer van den Hartog was geweest / gevangen genomen en overwonnen van dat in sulck geval des Hartogs Handt nageschreven had / is boven de Amende honorable voor Nostre Dame / tot Parys gecondemneert voor altijdt op de Galeyen te sitten / en Botot voor 9 Jaren.

Na dit gedaen was / heeft de Kamer in 't korte een eynde van 't Proces van den Hartog gemaeckt / en is de selve op den 12 Maert vry verklaert : maer van aen den Koning aenstonts kennisse wierdt gegeven / om dat hy sonder permissie van sijn Majesteyt niet uyt de Bastille mocht gelaten werden ; 't geen wel haest verkreeg / maer wierdt geordonneert na Champagne / in sijn Hartoghdom Pigné / te vertrecken / soo dat buyten de bedieninge van sijn voorgaende Chargien is gebleven.

Engelandt is ondertusschen het Toneel van onrust / daer al de werelt het oog op geslagen had / gebleven : Wy hebben in de laetste Mercurius gesien de woelery en met Requesten tot het sitten van 't Parlement / en de Proclamatie die daer tegen gepubliceert was. Daer was oock een Vergadering van Heeren uyt den Raedt aengestelt / om ordre tegen de Papisten te stellen : die door de Vrede-Rechters van Middelsex en Westmunster / self in Somersethouse en tot St. James / ondersoeck liet doen / of daer eenige Papisten mochten wesen / ja self mosten de uytheemsse Ministers een Lyst van hare Dienaers opgeven / op dat gene andere daer onder souden schuylen. En den Koning / om sijn ernst tegens de Papisten te vertonen / heeft de navolgende Proclamatie tegens het begin van 't Jaer doen publiceeren.

CHARLES R.

DEn Koning met groote smerte gevoelende, dat de Papery sedert eenige Jaren herwaerts in dit Koningrijck hoe langer hoe meer toeneemt, om dat men in gebreecke blijft de goede Wetten, die tot dempingh van deselve gemaeckt zijn, ter executie te stellen, het welck de stoutigheyt aen de Jesuyten en Priesters gegeven heeft in groot getal van over Zee in dit Eylandt te komen, dewelcke, nevens andere, de schadelijckste en versoeyelijckste Leer-stucken van die Religie opentlijck geleert en gepredickt hebbende, en soo doende verscheyde goede Onderdanen van sijn Majesteyt gepersuadeert ende daer toe gebracht, omme de Gehoorsaemheydt, die sy hem schuldigh zijn, af te treden, oock haer met den Paus en Roomsse Stoel weder te versoenen; ende niet-tegenstaende de goede Wetten, die der gemaeckt zijn, om de gemelde disordres voor te komen, hebben echter

de Papisten gecontinueert hare Kinderen ende Magen na de vreemde Landen te senden, om in de Roomsse Religie te werden opgebracht: En sijn Majesteyt vresende, dat door sulck een stoute en schadelijcke practijcke ofte gewoonte, die tot noch toe niet na behooren gestraft is, verscheyde van sijne goede Onderdanen onkundigh van de gemelde Wetten souden zijn, soo heeft deselve geraden geoordeelt de voornaemste en strengste Wetten, by dese sijne Coninglijcke Proclamatie, en volgens het Advys van sijn Secreten Raedt, te doen publiceren ende af-kondigen, soo om voor te komen, dat sijne Onderdanen door geen onkunde misleyt werden, om de gemelde mislagen te begaen, als om alderhande Persoonen, dewelcke kennisse sullen hebben, dat sulcks geschiedt is, aenleyding te geven ende te animeren, om haer volgens de Wet te vervolgen; zijnde derhalven de substantie der gemelde Wetten als volgt:

By een Acte van het vijfde Jaer van Elizabeth, Capit. 1. is het als een Wet vast gestelt en beraemt, dat het schryven, drucken, predicken, leeren ofte seggen, als oock de Jurisdictie ofte Macht van den Bisschop van Romen, of desselfs Stoel te publiceren, beschermen of voorstaen, gelijck die dingen voor desen in dit Koningrijck gereclameert of geusurpeert zijn, ofte dat Gesagh, Voorrecht of Jurisdictie aen de gemelde Roomsse Stoel, of aen eenigen Bisschop van deselve in 't toekomende toe te schryven, ofte iemant daer toe helpen, by- of onderstant doen, voor de eerste reys voor Premunire, en de tweede voor hoogh Verraet gehouden werdt.

In het 27ste Jaer van Elizabeth, Cap. 2. is verklaert en verstaen, dat het ontfangen, in Huys nemen, helpen, by- of onderstant doen aen eenig Jesuyt, Missionaris, Priester, Diaken, Monnick of Religieus, door eenig Gesagh, Macht of Jurisdictie van de Roomsse Stoel spruytende, of by deselve gepretendeert, gemaeckt ofte gecreëert, 't zy dat soodanige Persoonen op vrye voeten of buyten hechtenisse zijn, soo is het, dat de Luyden, die sulcks doen, en wetende dat sy soodanig zijn, aen Rebellie of Felonie schuldig gehouden werden, sonder een beneficie van Clerge.

Het is mede een Misdaet van hoog Verraet, by het 23ste Statuyt van Elizabeth, Cap. 1. eenige Onderdanen van sijne Majesteyt tot de Roomsse Religie te brengen, om deselve daer door van de natuurlijcke Gehoorsaemheyt, die sy aen den Coningh schuldig zijn, af te trecken; en is het mede een Misdaet van hoog Verraet van sigh alsoo daer toe te laten brengen: oock zijn alle die geene, dewelcke ietwes contribueren, om die Luyden alsoo aen te locken, of die deselve in hare Huysen herbergen en verswygen, na dat sy weten, dat sy alsoo misleyt zijn, aen misgreep van Verraet schuldigh, dat is te seggen, dat sy kennisse van 't Verraet gehad, en 't selve niet geopenbaert hebben.

By een Statuyt 3 Jacobus, Cap. 4. is het een Misdaet van hoog Verraet d'Absolutie in 't werck te stellen, of eenigh Onderdaen van sijne Majesteyt van dit Koningrijck van Engelandt te absolveren, persuaderen, aen locken, met den Paus of de

de Roomſſe Stoel weder verſoenen, of hem tot het belooven van Gehoorſaemheyt aen eenigh Geſag van de Roomſſe ſpruytende, of aen hoedanig Prins, Staet, of Macht het ſoude mogen weſen, te brengen, het zy dat ſulcks op Zee, over Zee, of in eenige Plaets van de Staten en Koningrijcken van ſijn Majeſteyt komt te geſchieden.

Oock wordt by het gemelde Statuyt voor hoog Verraet gehouden, dat men ſigh vrywillig laet abſolveren, aenlocken, weder verſoenen, of Gehoorſaemheydt aen hoedanigh diergelijck gepretendeert Geſag, Prins, Staet, Macht ofte Perſoone het ſoude mogen weſen, belooft, ofte diergelijcke Delinquanten met raet of daet aſſiſteert, byſtaet, de behulpſame hant biet, onderhout ofte ophout.

Werdt mede voor hoogh Verraet geimputeert aen hoedanigen Perſoon, onder de gehoorſaemheyt des Conings ſtaende, het gaen, ſenden, ofte doen ſenden van eenigh Kint of ander Perſoon van ſijne Majeſteyts Staten nae eenige over Zeeſe plaets, om deſelve aen de Gehoorſaemheyt, die ſy aen den Koning ſchuldig zijn, te onttrecken, en in 't een of het ander Prioorſchap, Abdy, Klooſter, Convent, Paepſe Univerſiteyt, Collegie ofte School, Huys van Jeſuyten, Prieſten of eenigh ander particulier Paeps Huys te beſteden, om aldaer door d'een of d'ander Jeſuyt, Miſſionaris, Monnick, Religieus, of hoedanigh ander Papiſt het ſoude mogen weſen in de Paepſe Religie, om profeſſie daer van te maecken, te werden onderweſen ofte geſterckt.

Als mede door hoedanigen Perſoon het ſoude mogen weſen, eenige Somme ofte Sommen Geldts, ofte iets anders tot onderhout ofte ſubſiſtentie van een Kint, of hoedanig ander Perſoon, dewelcke, als vooren, ſoude gegaen of geſonden zijn, of die noch gaen ſoude, of geſonden, opgebracht of onderweſen werden, te ſenden ofte doen ſenden, het zy dat ſulcks ſoude mogen weſen onder pretext ofte voorwenſel van medogentheyt, goetgunſtigheyt ofte Aelmis, om het een of 't ander Prioorſchap, Abdy, Klooſter, Convent, Collegie, School of eenigh ander Geeſtelijck Huys eenig by- of onderſtant te doen.

Werdende alle ſoodanige Delinquanten, dewelcke van 't boven-ſtaende overtuyght werden, voor inhabiel verklaert, om ſigh van eenige Actie, Billet, Klachte ofte Informatie in Rechten te komen bedienen, ofte eenig Proces, in hoedanigh Hof van Juſtitie het ſoude mogen weſen, te konnen vervolgen, als oock door hoedanige Compagnie te werden gedeputeert, ofte tot Executeurs of Adminiſtrateurs van iemants Goederen aengeſtelt: mogen oock geene Legaten wegh maecken ofte ontfangen, en verbeuren daer-en-boven alle hare Goederen, roerende en onroerende, Landen, Pachthoven, Erffeniſſen, Renten, Jaerlijckſe Inkomſten, Ampten en andere Rechten, haer Leven lang gedurende, gelijck by een Statuyt van Karel de I. in het derde Jaer van ſijne Regeringe, Cap. 2. werdt vaſt geſtelt.

En op dat de getrouwe Onderdanen van ſijne Majeſteyt van de geſeyde Wetten, en alle die geene die tot demping van de Papery gemaeckt zijn, ſoo veel te beter mogen werden onderrecht, ingevalle deſelve aen de gedruckte Statuyten niet wel

konnen

konnen komen, of deselve niet wel uytleggen, sullen sy met de Rechters van sijn Majesteyt, Vrede-Rechters of andere Magistraten te rade gaen, aen wie by desen wel expresselijck belast werdt deselve, op wat tijdt het soude mogen wesen, te onderwysen en onderrechten, alsoo sijn Majesteyt geresolveert is, alle de gemelde Wetten strengelijck te doen in 't werck stellen en nakomen.

Oock belast sijne Majesteyt by desen aen alle en een iegelijck van sijne Onderdanen, dat ingevalle iemant, by hoedanigh Discours ofte Dispuyt het soude mogen wesen, het Gesagh ofte Jurisdictie van den Paus soude willen staende houden ofte voorspreecken, ofte iemant van sijne gemelde Onderdanen tot de Paepse Religie misleyden ofte brengen, of soo sy iemant aen de boven-gemelde Misdaden, ofte eenige overtredingen of misgrepen tegen de Wetten, tot dempinge van de Papery gemaeckt, schuldigh kennen, is het sulcks, dat sijn Majesteyt haer belast deselve aenstonts aen d'een of d'ander Magistraet aen te brengen, op dat tegens de Delinquanten werde geprocedeert, en dat deselve na verdiensten gestraft mogen werden.

En om die gene, die sigh hier in haren schuldigen plicht sullen quijten, soo veel te meer daer inne te animeren, sal sijn Majesteyt Macht aen de Rechters van alle sijne Hoven van Westmunster by sijn Brieven onder het Secreet Zegel opdragen, om alle Personen, de welcke tegens de gemelde of andere Wetten, tot dempinge van de Papery gemaeckt, sullen aengaen, te belonen gelijck sy te rade sullen werden: En sullen de gemelde Beloningen genomen werden op de Confiscatien, de welcke in diergelijcke saecken tot profijt van sijn Majesteyt sullen voorvallen, behalven het gene door de gemelde Wetten voor die gene, die de gem. Delinquanten sullen aenbrengen, reets toegeleyt is. Gegeven in ons Hof tot Withal den 31ste dagh der Maent December 1679, en van onse Regeeringe het 31ste.

Den Lord Major en Hoofden van de Stadts Militie beval sijn Majesteyt daer-en-boven de Wetten tegen de Papisten ter executie te stellen / en daer nevens / dat behoorlijcke sorge tegens alle Tumulten en Oproer souden dragen: Gelijck oock besloten wierdt 4 Compagnien Trainbands in plaets van 2 alle nachten te doen waken.

't Werck van de Petitien stont ondertusschen niet stil; maer daer 't alles op aenquam / was / of den Gemeene Raedt en Regeeringe van de Stadt Londen sigh voor of tegens de Petitien soude verklaren: Waer op den 30 January de voorsz. Gemeene Raedt te samen quam / en is in de selve geventileert 3 dingen / eerst / of het noodtwendig was dat het Parlement soude sitten; 't welck wierdt verstaen van ja: Ten 2. / of het geoorloft was daer over Petitien aen den Koning te presenteren; 't geen insgelijckx mede wierdt verstaen: En ten 3 / of men doenmaels van eene Petitie daer toe soude overleveren; 't welck van 88 tegen 86 Stemmen wierdt geaffirmeert / maer daer by komende de Stemmen van de Aldermans / van welcke 14 tegen / en 6 alleen voor de Petitien waren /

soo

soo zijn de meeste Stemmen tegens de Petitien gevallen / en daer mede is het gantsche werck van de Petitien in duygen geraeckt ; want of eenige daer mede in verschepde Provintien noch al wilden voortgaen / gelijck oock ettelijcke die quamen presenteren / maer slechte bejegening kregen / soo hebben in tegendeel diversche Tegen-Petitien ingestelt / dienende tot verklaringe / dat het maecken van Petitien by haer voor oproerig wierdt gehouden / en dat sy daer geen deel noch part in hadden : doch hier over is namaels / doe 't Parlement quam te sitten / veel te doen geweest / alsoo 't selve van ander verstant / en voor de Petitien was.

Dr. Oates en Bedlow hadden den Opper-Rechter Scrogs beschuldigt / dat hy in 't te recht stellen van den Dr. Wakeman niet wel hadde gehandelt : maer den selven Scrogs heeft sigh den 30 January / doen de saken soo liepen / dier-voegen verantwoort / dat t'eenemael vry verklaert is.

Wat sentiment den Koning over 't sitten van 't Parlement hadde / heeft sijn Majesteyt in een Aenspraeck aen 't selve op den 5 February / als wanneer / om verder geprorogeert te werden / most te samen komen / betoont / luydende aldus.

MYLORDS EN EDELEN.

WAnneer ick in den Raedt mijn intentie, om 't Parlement uyt te stellen, voor soo lange tijdt als in November, verklaerde, soo geschiede dat niet sonder wel te hebben gewogen en geconsidereert de gronden en redenen, die my daer toe induceerden, en kan ick niet bewogen werden door eenige sake, die zedert is voorgevallen (voor soo veel als de Affaires binnen 't Koninckrijck aengaen) om te veranderen, of leetschap te hebben van die Resolutie, maer ben veel meer daer in geconfirmeert en bevestigt; maer dit geseyt hebbende, moet ick u met eene seggen, dat, considererende het tegenwoordige gevaer, 't welck eenige van onse Naburen Geallieerde dreygt, in wiens interest en versekertheyt wy soo nauw zijn geraeckt, soo soude het van seer quade consequentie konnen zijn een Prorogatie te maecken voor soo langen tijdt, welcke ten minsten soude discourageren onse Vrienden, die op ons steunen : Om dese reden alleen soo vinde goet u een dagh tot uwe weder Vergadering in April te stellen. En hebbende alsoo u laten sien mijn sorge voor u in relatie van de buyten-affaires, soo moet ick voor u observeren, dat de uytsporigheden en jalousyen van binnen van sodanige nature zijn, en soo gesteygert en toegenomen, door de malitie en industrie van quade Lieden, dat ick onbeweeglijck van opinie ben, dat een langer interval van 't Parlement absolutelijck nootsakelijck sal zijn, tot bedaring en bevrediging van de Luyden haer gedachten, ingevolge van 't welcke ick beducht ben, dat de aldereygenste Remedien sonder vrucht sullen zijn, sonder de assistentie van een langer tijdt : Ick heb derhalven geresolveert, dat van den dagh, waer op gy sult vergaderen, in April, een verder prorogatie sal zijn, 't en waer de conditie van onse Geallieerde buyten, als-dan onse immediate assistentie vereyste. En nu, Mylord Cancelier, doet als ik u heb bevolen.

En

En hier op seyde de selve.

Mylords, en ghy Ridders, Stedelingen en Burgers van 't Huys der Gemeente.

Sijn Majesteyts Koninckllijcke wil en believen is, dat dit Parlement sal zijn geprorogeert tot Donderdag den 15. 25 April naestkomende; en dienvolgende is 't Parlement geprorogeert tot den selven 15. 25 April, als geseyt.

Daer geschieden hier en ginder veele particuliere actien / doch of de selve eenige relatien op het generale Werck hadden / kan men niet wel seggen; soo is'er een luyt gerucht ontstaen / van dat men 't Huys van eenen Mr. Delanoy / in 't Zuydwerck / soude getracht hebben in brandt te steecken / om een grooter daer uyt te doen spruyten / waer over eenige Persoonen / nevens de Meyt / Margariet Klarck genaemt / zijn vast geset.

Tot Bristol hadden eenige Timmerluyden / 50 a 60 sterck / mede een groot spel op de Jaer-marckt aengerecht / alsoo sy eene / voor af gaende met een Bijl van rood Hout / daer een Leeuw op stont / volgden / terwijl een ander de Trompet blies / 't welck veel Volckx te samen bracht / sonder dat men heeft konnen weten met wat intentie / gelijck self den voornaemste daer van / gevangen zijnde / seer weynig wist te seggen / en derhalven na een reprimende weder wierdt ontslagen.

Den Heer Coventry heeft omtrent die tijdt sijn Secretarisschap van Staet gequiteert / en is den Heer Leoline Jenkins / die Ambassadeur op de Nimweegse Vredens-Tractaten is geweest / in de selve Bedieninge gesuccedeert.

Den Koningh sond den Heer Southwel na den Heere Keurvorst van Brandenburgh / den Heer Bodwin na Denemarcken / en den Heer Warwick na Sweden / om de buyten-affaires.

Tusschen den 26 en 27 February was'er weder een Brandt tot Londen: maer 't is daer soo dickmael te doen geweest / dat men die sal daer laten / sonder nochtans te besluyten of die door beleyd of ongeluck zijn ontstaen.

Middelerwijl continueerde de woelery over 't bewuste Complot: Eenen Mr. Christiaen / gewesen Hofmeester van de Graef van Danby / door eenen Higgie beschuldigt / dat sigh mede tot veranderinge van 't Gouvernement had laten bewegen / wierdt den 14 Maert voor den Raedt gehoort, maer alsoo de Informatien te duyster waren / weder op Borgtocht los gelaten. 't Selve gebeurde korts daer aen oock aen eenen Sr. Thomas Gascoigne / die door Laurence Mawbray en Mr. Balron aengebracht / dat hy na des Konings Leven had gestaen / en de Paepse in Yorckshire / alwaer hy woonachtig was / met Gelt en raedt daer toe gestijft / sigh door des Konings Banck soo wel wist te verantwoorden / dat / al schoon de Getuygen vast op haer stuck bleven staen / de Geswoorne van die Provintie hem onschuldig aen hoog Verraet verklaerden / waer op hy oock aenstonts van den Raedt is vry gesprooken: men bevond al-

leen / dat hy / als Roomsgesind / de Jesuyten en andere Geestelijcken in verscheyde saken had geassisteert / sonder eenig deel aen 't Verraet te hebben: hier mede verdween de hoop van veele / die groot licht uyt sijn Bekentenis meenden geschept te hebben; hoewel de verbittering tegens de Paepse daer door niet en stremde / also eenen Price en Sasborong / die Dugdale met Gelt hadden meenen om te kopen / om sijn Getuygenis wegens 't Complot te diverteren / omtrent de selve tijdt daer van wierden overwonnen en schuldig bevonden.

Het mistrouwen was te meer / om dat in 't begin van April een groot getal Apprentices / hebbende een Klock-gieter / Thomas Alford genaemt / tot haer Capiteyn / tot Londen op de been geraeckten; sy droegen door al de Straten van de Stadt een Tafereel / waer in de Romp van 't oude Parlement stont afgebeelt / in meeninge / om 't selve na de omvoering te verbranden / gelijck men byna alle Jaren tot Londen gewoon is den Paus te doen; maer 't selve door Sr. William Waller in 't begin gestuyt / en de voornaemste Belhamels gevangen zijnde / had die voortgang niet / gelijck menigte haer ingebeelt hadden / al schoon sommige bedacht waren / dat dese Troup / door de Roomsse geassisteert / een quaet desseyn hadde voor-gehad: maer na dat de Gevangene waren geexamineert / en alles ten nauwsten ondersocht / bevond men niet anders / als dat 't selve maer uyt een blinde drift was geschied: doch op dat het selve naderhant geen aenleydinge tot iets diergelijckx soude geven / dede den Lord Major / met advijs van de Aldermans / het volgende Placcaet publiceeren.

ALsoo het blijckt uyt verscheyde Examinatien, gedaen voor my en andere van sijn Majesteyts Vrede-Rechters, dat daer zijn geweest verscheyde aenwendingen en overleggingen, opmakende eenige Apprentices en andere, om haer te begeven in een detestable combinatie, tot bose voornemens tegens de rust en goede Regeringe van dese Stadt, zijnde bereyts verscheyde van de Complicen daerover in bewaringe, om haer na de Wet te verantwoorden: En voorsiende de dangereuse en bedroefde consequentien, beyde voor de Religie en de Vrede, in de circumstantien daer wy nu in zijn, dat gedebaucheerde en oproerige Vergaderingen souden konnen gemaeckt werden door beleyt en arglistigheyt van desseyn-hebbende Papisten, en van andere Personen, die qualijck tot de Regeringe genegen zijn, en 't getal van ontallijcke Personen, daer de Voor-steden van dese Stadt mede vervult zijn, welcke haer voordeel souden mogen soecken met het voortsetten van debauches en onwettelijcke Vergaderingen, tot slimmer voornemens als de Apprentices wel meynen: Soo werdt, om te voorkomen en te prevenieëren eenige van sodanige quade desseynen en boosheden, die daer uyt mochten volgen, en om te beletten alle ongelucken, daer d'Apprentices en andere onvoorsichtiglijck in souden konnen vallen, en tot preservatie van de Vrede, Eere en goet Gouvernement van dese Stadt, met advys van mijne Broederen d'Aldermans, in sijn Majesteyts name, strictelijck bevolen en belast alle Meesters van Familien, dat sy wel sullen

sullen acht slaen en sorge dragen, dat d'Apprentices en Dienaers strictelijck onder haer commando blyven, en dat sy haer waerschouwen en vermanen tegens alle sodanige Combinatien, gedebauch en de Vergaderingen en proceduren, specialijck op Sondag en Feest-dagen, dat door hare goede voorsorge, en haer te houden tot hare respective plichten, alle onbequame en onwettelijcke Vergaderingen mogen voorgekomen werden, welcke in alle tijden van ongeluckige consequentien zijn geweest, en grootelijckx tot oneere Godts, schandael van de Protestantse Religie, en 't goet Gouvernement van de Stadt. Gelijck oock werdt bevolen en belast aen alle Constapels en Schouten, sorge te dragen, dat de Burger-wachten dagelijckx werden gehouden, en in volkomen proportie, na de Wet van dien, en by eenig defect daer van, 't selve aen my bekent te maken, op dat effectuële sorge magh gedragen werden tot redres van eenig defect of abuys daer in: En ick recommandere verder aen de sorge van de Aldermans, Deputees, of gemeene Raedtslieden, een yder in sijn Wijck, dat zy somwyle met eenige Burgers haer Geburen, soo als sy goet sullen vinden, de Ronde willen doen, om te sien of de Wachten wel gehouden werden, en hare respective plichten waer nemen; en werdt oock aen hare sorge gerecommandeert, dat dit spoediglijck magh gecommuniceert werden aen alle de Inwoonders in hare respective Wijcken. Gegeven tot Guildhal, Londen den 30 Maert, of 9 April.

Sijn Majesteyt heeft daer-en-boven noch / tot weering van alle Oproer / den 17 April het volgende Placaet publiceeren.

OM d'oproerige disordres, die na desen, onder pretext van by een te komen om publijcke Vreugde-vuren en Vuurwercken aen te steecken, souden konnen voorvallen, voor te komen, als mede om te verhinderen de quade voornemens van eenige Luyden, die qualijck tot de Regeeringe zijn geintentioneert, en die sigh gemeenlijck van dusdanige gelegentheden bedienen, om van de geseyde By-een-komsten plaetsen van onlust en oproer te maecken, is op heden door sijn Majesteyt in sijn Raedt belast, dat geen Persoon of Personen, van wat qualiteyt of conditie de selve mogen zijn, sig sullen verstouten eenige Vreugde-vuuren of andere publijcke Vuurwercken tegen den 8 Juny naestkomende, als wanneer den Dagh van de Geboorte en miraculeuse en geluckige Herstellinge van sijn Majesteyt werdt geviert, of oock op hoedanig ander Feest-dagh of tijdt te maken of doen maecken, sonder alvorens een expresse permissie van sijn Majesteyt of sijnen Raedt daer toe verkregen te hebben, of ten zy sulckx hun door den Heer Major der Stadt Londen, of door de onderscheydelijcke Vrede-Rechters, yder in sijn Wijck, aenbevolen was, op pœne van des Konings ongenade, en volgens d'uytterste strengigheyt der Wetten te werden vervolgt. Oock wert een yder belast kennisse van dit tegenwoordige Bevel te nemen, alsoo 't selve anders op haer pericul en risico sal wesen.

François Guyn.

Omtrent de selve tijt sprack men tot Londen/ dat aen de Grave van Shafsbury door eenige Personé een vorder en geheele ontdecking van 't Complot was gedaen; waer over oock den Raedt des Konings/ na dat het selve haer door gesyden Grave was gerapporteert/ een Committé van den President Roberts/ de Graven van Essex/ Bridgewater en ged. Grave van Schafsbury ordonneerde/ om van 't selve een nader ondersoeck te doen; doch wat sy de selve daer in is uytgevonden/ heeft men tot noch niet volkomen konnen vernemen/ invoegen wy 't selve voor dees tijdt sullen laten berusten.

Aen des Konings Raedt wierdt mede door eenen Fitzgerald een Verraet/ 't welck in Yrlandt voorgenomen was/ ontdeckt; maer dewyl 't selve eerst naderhant in 't licht is gekomen/ sullen wy daer van op sijn tijdt spreecken.

Sr. William Waller/ een van de Vrede-Rechters/ die soo yverig de Protestantse saeck tegens de Roomsse had voorgestaen/ wierdt door ordre van sijn Majesteyt sijn Commissie ontnomen/ om dat hy den bewusten Piggic/ daer van wy hier voor gesept hebben/ die door den Raedt in Gatehouse was gevangen geset/ uyt sijn eygen authoriteyt daer uyt had laten halen/ en in een Herberge tegens andere geconfronteert: Dit gaf aen de Protestanten achterdencken/ of daer onder iets anders mocht schuylen/ maer daer is tot nog toe niet op gevolgt.

Korts daer aen gebeurde een andere actie aen den Vrede-Rechter Mr. Arnold/ die by den Temple tot Londen op den avont door 3 onbekende Personen wierdt aengerand/ en 12 a 13 steecken met Degens gegeven; dit geschiede/ om dat hy mede een yverigh Vervolger der Roomsse was geweest/ en een seecker Priester/ Evans genaemt/ door sijn beleyd gevangen/ en naderhant gehangen was geworden/ want in d'Attacque riepen sy hem toe: Gy Hont, bid nu God voor de Ziele van Capiteyn Evans. Doch op 't gerucht eenig Volck aenkomende/ mosten sy hem weder verlaten/ en haer selfs salveren: Gemelde Mr. Arnold wierdt korte tijdt daer na weder van sijn Wonden genesen/ en eenige Personen/ daer men suspitie op had/ gevangen genomen/ onder welcke mede een was/ die men in den Tour onder de Dienaers van den Lord Powis had gevonden; maer dese/ een Nederlander zijnde/ gaf soo veel bewijs van sijn onschult/ dat hy weder vry gestelt wierdt. Den Koning/ hier van geinformeert/ liet aenstonts 100 Ponden beloven aen die gene/ die een van de Hantdadige soude komen aenwijsen: Gelijck eenige tijdt daer na John Giles uyt het Graefschap van Monmouth wiert gehaelt/ en na dat daer aen schuldigh bevonden was/ gecondemneert/ om driemael in de Pillory te staen.

Dit gaf een groote verbittering onder de Protestanten door het geheele Koninckrijck/ sig inbeeldende of de Roomsse daer mede voor hadden alle de Vrede-Rechters van die Bedieningen af te schricken/ en alsoo het ondersoeck van het Complot te stremmen; de welcke noch te meer aenwies/ om dat 'er een gerucht liep/ dat men Dugdale en andere/ die men met beloften niet had konnen omsetten/ met Vergif van 't Leven had willen beroven: waer by noch quam/ dat

de Hartog van Buckinghem door eenen Philip le Mar/ met wie hy het selve soude geplegt hebben/ van Sodomie beschuldigt wierdt/ maer dewijl dit alleen uyt partyschap wierdt gedebiteert/ viel die saeck t'eenemael in duygen/ alsoo sijn Beschuldigers/ die daer toe bekenden om gekocht te zijn/met in de Pillory te staen/ wierden gestraft.

Terwijl naeckte de tijdt van het sitten van 't Parlement/ waer na veele al verlangt hadden/ maer sijn Majesteyt den 15 April in sijn Raedt komende/ maeckte hun bekent/ dat hy voorgenomen had 't selve voor een kleyne tijdt te prorogueren/namentlijck tot den 17. 27 Mey daer aen volgende/'t welck/wanneer beyde Huysen t'samen gekomen waren/ haer door den Cancelier met de volgende Woorden wierdt aengediend.

Mylords, en ghy Ridders, Stedelingen en Burgers van't Huys der Gemeente.

Uyt krachte van de Commissie, die u voorgelesen is, soo is 't sijn Majesteyts behagen, dat dit Parlement sal geprorogueert werden tot den 27 van Mey naest, en dienvolgende werdt het Parlement tot die tijdt geprorogueert.

Den Heer Hartog van Yorck sigh sedert laetst in Schotlandt hebbende onthouden/ kreeg in February van sijn Majesteyt ordre/ om sig weder na Londen te begeven: Waer op gemelden Heer Hartogh den Schotsen Raedt te samen hebbende geroepen/ haer tot afscheyt te kennen gaf: Dat niets dan sijn Majesteyts Ordres hem van haer konde doen scheyden, als van wien hy sulcke groote eerbiedigheden hadde ontfangen, dat hy niet soude nalaten, om sijn Majesteyt een goede indruck van een getrouwe Adeldom en beter Natie te geven, als sommige in Engelandt hem souden vertonen. Waer op gem. Raedt hem hartelijck bedanckte voor sijn Koninckl ijcke tegenwoordigheyt/met aenbiedinge van haer Persoonen/ Koetsen/ &c. om hem over Landt te geleyden: Maer dewijl sijn Majesteyt eenige Jachten tot sijn transport gesonden had/ deden sy eenige Schepen daer by/ om sijn Bagagie daer in te laden. En heeft daer na degemelde Raedt/ doe den Hartog in 't Na-jaer weder in Schotlandt quam/ om haer goeden yver tot de Koninkl. Familie te betonen/ de volgende Missive aen sijn Majest. gesonden.

SIRE.

WY hebben reden om te gelooven, dat de rechtmatige bevelen van uwe Majesteyt nimmer sullen werden nagelaten door onbillijckheyt,of geretardeert door sloffigheyt van dit uwe Majesteyts outste Koningrijck, zijnde volkomentlijck overtuygt, dat niets van ons werdt gerequireert, als dat wy ons selven door de beste middelen mogen preserveren tegens soo schrickelijck gevaer, als ons dreygt, van deselve beginselen die ons in vorige tijden hebben geruineert; soo dat uwe Onderdanen genootsaeckt zijn te bekennen, dat niets haer geluck kan verminderen als ongelovigheyt en ondanckbaerheyt, en spenderende uwe Majesteyt

voor onse beschermingе al de Inkomsten, die deselve treckt uyt dit Koningrijck, toont deselve niet van ons te begeeren, als dat wy letten op ons eygen intrest, en dat de selve uwe Maj. niet by ons wint, als de sorge om ons te regeren na ons eygen genoegen. De eerbiedigheyt en toegenegentheyt, die wy alhier in uwe Majesteyts Onderdanen bespeuren voor uw Broeder den Heer Hertog van Jorck, verseeckert ons, dat ons niet ontbreeckt, als de occasie, om voor de Koninglijcke Familie te wagen ons Lijf en Goedt, welcke beyde soo secuur door u Majesteyt zijn gestelt; en gelijcke onse estime voor sijn Koningl. Hoogheyt dagelijcks vermeerderde by sijn aenwesen alhier, soo bedancken wy uw' Majesteyt hartelijck, voor dat deselve weder herwaerts heeft gelieven te senden, en alsoo te secureren de wettige Spruyte van die Koninglijcke Familie, welcke is de eenige Securiteyt en Glorie van dit Koningrijck, op welcke de minste Invasie soo groote invitatie soude geven tot alle insolentie, dat niet minder dan een Burgerlijcken Oorlog soude te verwachten zijn: want verstandige en geinteresseerde Lieden, zijnde gemiscontenteert of Factieus, souden altoos onder het een of 't ander pretext het Lichaem van u Volck maecken het Loon van haer Gierigheyt, en de Roof van haer Ambitie, en maken alsoo een divisie, niet alleen tusschen dese Koningrijcken, maer oock in yder van deselve. En waerom sal yder een geen Koningh willen zijn, indien de wettige Successeur eens uytgesloten werdt, en wat sal men vast stellen, indien wy dit fundament verliesen. En daer benevens dancken wy hertelijck uw Majesteyt, dat deselve herwaerts heeft gelieven te senden sijn Koningl. Broeder, die een exemplare getuyge sal konnen zijn van onse getrouwigheyt, en occasie, om aen de Werelt te toonen, dat geene Jalousyen in 't toekomende ons sullen diverteren van onse plicht tot de Koninglijcke Linie, die onse Voorouders soo veele Eeuwen hebben gemaintineert. En twijffelen wy niet, of uw Majesteyt sal in 't korte sien de goede effecten tot uwen dienst van sijn aenwesen alhier, en sullen wy in alle gelegentheyt sijn Koninglijcke Hoogheyt met alle gehoorsaemheyt assisteren. Was getekent

Rothes Cancelier,	*Winton,*	*Carthness,*	*George M. Kenzil,*
Alex. St. And.	*Linligthon,*	*Lorn,*	*Rich Martland,*
Athol,	*Porth,*	*Jo. Edm.*	*Jo. Houlis,*
Douglas,	*Strathmore,*	*Ross,*	*And. Ramsay,*
Montrose,	*Roxburg,*	*Ja. Dalrijmple,*	*Jo. Warchup,*
Glencairn,	*Balcarras,*	*Ch. Martland,*	*George Gorden,*
		Th. Murray,	*Jo. Dramond,*

Den Heer Hertog van t'scheep gestapt / quam den 22 February tot Londen/ en wierdt op sijn aenkomst door het Geschut van den Tour / en van sijn Majesteyt verwelkomt; welck Compliment den Lord Major en Aldermans van Londen een dagh a twee daer na mede quamen afleggen / en sijn Koninglijcke Hoogheyt de Handen kussen: de welcke oock kort daer aen de Hertoginne van Modena/

Modena/ sijn Gemalins Moeder/ die alsdoen tot Londen was gekomen/ ging verwelkomen.

Eer wy Engelandt verlaten/ moeten wy dit noch seggen/ datter al voor eenige tijdt by sommige was gedivulgeert geweest/ dat sijn Majesteyt zich met de Moeder van den Hertogh van Monmouth in een solemneel Huwelijck had verbonden gehad: 't selve gaf nu soo grooten roep in dat Rijck/ dat al-om gespargeert wierdt/ al of den Bisschop van Durham in een swarte Doos de Getuygenissen daer van soude hebben/ maer die/ daer over ten Hove gevordert/ seyde hier van niets te weten: naderhant wilden sommige onrustige Geesten noch/ dat de Graven van St. Albaens en van Machelsfelt kennisse van dese saeck hadden; doch deselve voor des Konings Raedt ontboden zijnde/ verklaerden/ dat sulcks onwaer was; invoegen sijn Majesteyt/ om diergelijcke uytstroysels te verhinderen/ en oock om aen yder het contrarie te doen blijcken/ de volgende Proclamatie liet uytgeven.

CHARLES R.

WY hebben kennisse moeten nemen van de groote vlijt en boosheyt, waer mede eenige Luyden van een oproerige en rusteloose geest al-om verspreyt hebben een vals en schandaleus rapport, van een Huwelijck, of Contract van Huwelijck, dat gesupposeert werdt geweest en gemaeckt te zijn tusschen ons en eenen Mrs. Walters, alias Barlow, nu overleden, Moeder van den tegenwoordigen Hartog van Monmouth, trachtende daer mede de gedachten van onse lieve Onderdanen te vervullen met twijffel en vreese, en, soo 't mogelijck was, te verdeelen in Partyschappen en Factien, en, voor soo veel in haer is, in questie te trecken het klaer en ontwijffelbaer Recht van onse ware en wettige Erfgenamen en Successeurs tot de Kroon: Derhalven hebben wy ons geobligeert gevonden aen onse lieve Onderdanen te laten sien, hoe verre wy (uyt sorge voor haer en hare posteriteyt) alrede zijn gegaen, om voor te komen de quade consequentien, die soo een dangereus en boos rapport in de toekomende tyden tegens de vrede van onse Koninckrijcken souden mogen hebben.

In January laetst was het 12 Maenden, dat wy de navolgende Declaratie, geschreven met ons eygen Hant, in de volgende Woorden hebben gedaen.

EEn vals en boos rapport, listelijck by sommige, die noch Vrienden van my noch de Hartog van Monmouth zijn, verspreyt wesende, al of ick oyt met sijn Moeder soude hebben verbonden of getrouwt geweest: En of ick wel versekert was, dat dese ydele Vertellinge geen effect in dese Eeuwe kan hebben, nochtans heb ick het mijnen plicht geoordeelt, ten opsicht van de ware Successie van dese Kroon, en dat de toekomende Eeuwen niet eenig pretext van de disturbatie op dat fondament, of eenig ander van diergelijcke nature, mochten hebben, hier mede in de presentie van Godt Almachtig te verklaren, dat ick nimmer getrouwt ben geweest, of my met eenig Vrou-mensch, wie 't mochte wesen, hebbe verbonden

den, als met mijn Vrouw de Koninginne Catharina, met welcke ick nu getrouwt ben. Tot getuygenisse van dien ondertekene dit met mijn eygen Hant, tot Withal den 6. 16 van January 1679.

CHARLES R.

Welcke Declaratie wierdt gedaen in presentie van W. Cant. H. Finch C. H. Coventry. J. Williamson.

Om welcke Declaratie te versterckenn, hebben wy in de volgende Maert (het welck was voorledene Maert over 12 Maenden) noch een publijcker Declaratie in onsen Secreten Raedt gedaen, insgelijckx met onse eygen Hant onderschreven en hebbende begeert, dat daer van een oprechte aentekening in onse Raets Boeck soude gedaen werden, hebben wy die ondertekent, en begeert, dat de Lords, die doe in den Raedt waren, de selve insgelijckx souden ondertekenen: En wy ordonneerden, dat het Origineel soude gesloten werden in de Raedts Kist, waer in de selve noch leght: En is den inhout van 't selve in 't Raedt-Boeck in de volgende Woorden.

In 't Hof tot Whitehal den 30 Maert (9 April) 1679, present Sijn Koninckl. Majesteyts Doorl. Persoon, den Lord Cancelier, den Lord Thesaurier, &c.

Sijn Majesteyt heeft desen dag belieft te beveelen, dat de navolgende Declaratie soude werden gestelt in 't Raedt-Boeck, zijnde geheel geschreven en ondertekent met sijn Majesteyts eygen Hant, op een Papier, dat sijn Majesteyt desen dagh heeft overgegeven, om in de Raedt-Kist gesloten te werden, te weten:

OM weg te nemen eenig dispuyt, dat in 't toekomende soude konnen ontstaen, rakende de Successie van de Kroon, soo verklare ick in de presentie van Godt Almachtig, dat ick noch gemaeckt hebbe eenig Contract van Huwelijck, noch getrouwt ben geweest met eenig Vrouw-mensch, wie het soude mogen wesen, als met mijn tegenwoordige Vrouw, Koninginne Catharina, nu levende.

Withal den 30ste dag van Maert 1679. oude Stijl,

CHARLES R.

Sijn Majesteyt beval ons, die present waren in 't maecken en teyckenen van dese Declaratie, 't selve te getuygen. Finch C., Danby, Lauderdale, Worchester, Offery, Arlington, Sunderlandt, Clarendon, Essex, Bathe, Craven, Aylesbury, H. Londen, N. Durham, W. Maynard, G. Carteret.

In April laetst vonden wy niet alleenig 't selve gerucht weder te herleven, maer soodanig versterckt met nieuwe byvoegingen, waer toe uytgestroyt wierdt, dat 'er noch een Geschrift in wesen was, en onlangs aen verscheyde Persoonen getoont, waer by het voorsz. Huwelijck, of ten minste Verbont (alsoo 't rapport verscheyde was) soude blijcken, en dat 'er noch verscheyde Lords en andere in 't leven souden zijn, welcke voorgegeven wierdt, dat by het geseyde Huwelijck present souden

ßen zijn geweest; en of wy wel weten, dat gene van die dingen waerachtigh konnen zijn (als zijnde niet soo ongefondeert en vals, als dat'er eenig sodanig Huwelijck of Verbond tusschen ons en de geseyde Mrs. Walters, alias Barlow, soude wesen) soo nochtans hebben wy voor ons doen roepen en in den Raedt ondervragen sodanige Lords en andere Personen, als het gemeen geruchte voorgaf, dat present souden zijn geweest in het gepretendeerde Huwelijck, of eenige kennisse daer van, of van 't geseyde Geschrift, hebben: En alsoo het blijckt aen onsen gantsen Raedt, uyt het horen van de geseyde Lords en andere Personen, op verscheyde Interrogatien, en uyt hare ontkenninge, dat sy present zijn geweest by eenig sodanig Huwelijck, of eenige saeck daer van te weten, of oock van sodanigh Geschrift; dat het voorgeven en verspreyen van sodanigh rapport, soo qualijck t'samen hangende in verscheyde deelen, is 't effect van een diepe boosheyt van eenige weynige, en van losse en ydele discourssen van andere: Soo heeft het ons goet gedacht noch ter tijt te vereysschen, dat wy onse boven-verhaelde Declaratie meer publijck maken, en de selve ordonneren (gelijck als wy op heden mits desen doen, met advys van onsen Secreten Raedt) voort te doen drucken en publiceren. En wy roepen by dese occasie Godt Almachtigh tot Getuyge, en verklare op het Geloof van een Christen, en 't Woort van een Koning, dat'er noyt eenig Huwelijck, of Contract van Huwelijck, aengegaen noch gemaeckt is tusschen ons en de geseyde Mrs. Walters, alias Barlow, de Hartogh van Monmouths Moeder, noch tusschen ons of eenigh Vrouw-mensch, wie 't oock magh wesen, alleen geëxcipieert onse Koninckljjcke Gemalinne Catharina, die nu is. En wy begeeren en beveelen hier by aen alle onse Onderdanen en Subjecten, wie het wesen mag, dat sy niet en sullen onderstaen uyt te geven of te publiceren eenigh dingh tegens den teneur van dese onse Declaratie, op pœne, dat tegens haer geprocedeert sal werden met de meeste strenghheyt en rigeur van de Wet. Gegeven tot Withal den 2. 12 dagh van Juny, in 't 32ste Jaer van onse Regeeringe.

Wy schepen over na Vranckrijck; alwaer het gantsche Hof sig prepareerde tot een Reyse na de Nederlandse Conquesten/ sijn Majesteyt de selve al in het begin van 't Jaer voorgenomen hebbende/ begaf sig den 13 July op reys/ verselt van de Koninginne/ den Dausijn/ de Dausine (die alle met den Koning in een Karosse saten) en vorder van de Hartog van Orleans/ sijn Gemalinne en de grootste Princen van Vranckrijck: de Guardes/ gelijck anders gebruyckelijck is/ wierden thuys gelaten/ en de Musquettaires mede genomen/ de welcke/ nevens de andere Troupen van sijn Majesteyts Huys/ door de Hartog van Noailles wierden gecommandeert. Den 14/ na dat hare Majesteyten 's nachts tot Beaumont sur Oise geslapen hadden/ quamen sy tot Tillard haer Middagmael houden in de Karosse/ gelijck den Koning/ om tijdt te winnen/ altijt liet doen/ op die Plaetsen/ daer hy niets te verrichten had; 't selve kon gemackelijck geschieden/ dewijl de Karossen ruym en wijd genoeg daer toe geprepareert

waren/ en de Officiers van den Koning en Koninginne elck eenmael des daegs de voorsieninge mosten doen. 's Avonts quamen hare Majesteyten tot Beauvais/ daer sy/ schoon den Koning voor sijn vertreck al geordonneert had/ dat niemant eenige kosten tot sijn receptie soude doen/ van den Bisschop en Graef van Beauvais/en de gesamentlijcke Inwoonders/deftig wierden gerecipieert. Den 15 aten hare Majesteyten in 't Dorp Oudeuil/ en sliepen 's avonts tot Poids (een Prinsdom/ toebehorende de Hartog van Crequi) sijn Majesteyt en den Daufijn hadden echter dien avont het divertissement van de Jacht genomen: En de Prince van Conty/ nevens andere Grooten/ was 's middags op het Casteel van Creveceur door Mr. de Marevillete deftig getracteert. Den 16 's middags aten sy tot Calaminoy/ en quamen 's avonts t'Abbeville/ daer de Hartog van Charost/ Luytenant des Konings van Picardyen/ haer Majesteyten buyten de Poort ging ontfangen/ en binnen de Stadt conduiseren: het Hof bleef hier den 17/ terwijl sijn Majesteyt met den Daufijn wederom het divertissement van de Jacht namen/ en de Coninginne met de andere Dames de Hooft-kercken gingen besien. Den 18 van daer vertreckende/ aten sy tot Bernay/ en quamen 's avonts tot Montreuil. Den 19 hielden sy het Middagmael tot Neufchastel/ daer de Hartog van Aumont/ Gouverneur van 't Boulonnois/ met al den Adel van 't Landt/ hare Majesteyten quam ontfangen: des avonts sliepen sy tot Boulogne; hier ging den Koning aenstonts de Fortificatien besichtigen/ en employeerde daer aen de rest van den dagh. Den 20/ na dat sijn Majesteyt tot Wimille had gegeten/ steegh hy te Paert/ en reed na de Haven van Ambleteuse/ 2 mijlen van Boulogne/ om desselfs situatie te besien; Messrs. de Seignelay en de Combe waren al voorheen derwaerts gesonden/ om van dese/ als oock van de Haven van Wissan/ noch 2 mijlen van daer/ inspectie te nemen: maer sijn Majesteyt dese alle beyde besiende/ bevond/ dat die van Ambleteuse dat meerder voordeel had/dat 'et d'eenigste Plaets in 't Canael aen de kant van Vranckrijck was/ daer men met een Noorden Windt kon uytzeylen/ behalvens dat sy al soo goet als de Reede van Duynkercken was/ en meer Water had; hoewel andere meenden/ dat die van Wissan/ die Ittius Portus was/ welcke tot de overvaert van Julius Cæsar in Britagne had gedient/ en maer 5 mijlen distantie van dat Rijck was; doch sijn Majesteyt die van Ambleteuse voordeeliger oordeelende/ beval/ dat men die Haven soude bequaem maecken.

Terwijl den Koningh langs dese Kust na Calais reed/ hoorde men aen den Oever schieten; waer op eenige Guardes du Corps en Musquettaires toeloopende/ 't selve van een Engelsse Petache/ welcke een Barck vervolgde/ om daer de ingeladene Wol uyt te nemen/ bevonden te komen; 't gantsche Hof schoot daer op na den Oever/ waer onder den Daufijn d'eerste was/ en na dat den Capiteyn van de Petache was vast-gehouden/ wierdt hy voor den Koning gebracht/ die/ doen hem de saeck was aengedient/ aen de Hartog van Aumont

braegde/

vraegde: Wat hy met hem gedaen ſoude hebben, indien hy daer niet preſent was geweeſt? Waer op gem. Hartog tot antwoort gaf: Dat ſijne Kuſten inviolable ſchuylplaetſen waren, dat men daer niemant ongeſtraft konde attacqueren, en dat hy ſigh niet ſoude hebben konnen diſpenſeren van die gene met de Doodt te ſtraffen, welcke de ſtoutheyt gehad hadde om dit Recht van vryheyt te violeren; maer dat de ſchuldige de eer hebbende van voor ſijn Majeſteyt te verſchijnen, het nu aen de ſelve ſtont, om ſijn Vonnis uyt te ſpreecken Doch den Koning gaf hem echter/ door ſijn gewoonlijcke goetheyt/ pardon.

Sijn Majeſteyt ſijn wegh na Calais vervolgende/ ging evenwel noch eerſt het nieuwe Fort Nieulay beſichtigen/ en vond de Wercken ſo wel geavanceert/ dat hy daer in een ſeer goet genoegen nam. Terwijl ſijn Majeſteyt met den Dauſijn langs de Kuſt na Calais quam/ had de Conninginne met de andere Dames de groote Wegh opgenomen/ en was'er noch eerder als den Koningh/ invoegen haer Majeſteyt/ tot haer divertiſſement/ de Haven ging beſien/ en met eenige Chaloupen een vierendeel uurs haer op Zee vermaecken. Den 21 beſag ſijn Majeſteyt de Fortificatien tot Calais/ en nam oock de viſite van ſes Compagnien Switſers/ van 't Regiment van Phiſer. Den 22 ging den Koning 't Fort Nieulay weder beſichtigen/ en daer na met de Conninginne en de voornaemſte Grooten de Fortificatien van Calais na de Zeekant/ alwaer men/ door het helder We'er/ 't Caſteel van Doubres en d'Engelſſe Duynen ſeer diſtinctelijck konde ſien. De Conninginne en den Dauſijn regaleerden hier ter plaets ſeer deſtigh 12 kleyne Jongetjes/ die op 't ſlaen van de Trommel een Oorlogs-Ballet voor haer danſten/ en verſcheyde aerdige dingen met den Degen deden. Voor dat het Hof van hier vertroch/ ſond ſijn Majeſteyt den Marquis d'Angeau na Engelant/ om den Koning aldaer te complimenteren. Den 23 ſijn Majeſteyt van Calais vertreckende/ at 's middags t'Ardres/ alwaer hy de Fortificatien beſichtigde/ en quam 's avonts tot St. Omer; hier wierdt ſijn Majeſteyt van 't Guarniſoen/ dat in de Wapenen ſtont/ ingehaelt/ en met groote vreugde van de Inwoonders/ die haer Souverain doen eerſt ſagen/ ontfangen: de Poorten waren met driederhande ſoort van Laken behangen/ en de Straten niet alleen met Bloemen beſtroyt/ maer oock in de Lucht hongen van 't een tot het ander eynde der Huyſen Stricken vol Bloemen/ behalvens dat men noch uyt de Venſters alderhande Lichten en Vreugde-vuuren vertoonde. Den Koning hier met het beſichtigen der Fortificatien tot den 25 doorgebracht hebbende/ troch den ſelven dagh na Aire/ en beſagh daer mede/ gelijck oock van 't Fort Francois/ de Fortificatien en 't Guarniſoen. Een half mijl van d'eerſte Plaets lagh een Troup van 5000 Man/ onder den Ridder de Sourdis/ beſtaende uyt de Regimenten van Koningsmarck/ Vivans/ Villeroy/ Quincy/ de Lumbres en Roſe/ waer van ſijn Majeſteyt voort de Revue ging doen/ en de ſelve/ ſoo alſſe in Bataille gerangeert ſtonden/ Compagnie voor Compagnie beſagh: de goede geſtalte/ daer ſigh deſe Troupen in bevonden/ bewoog den

Koning/ om die tot op drie quartiers aen St. Omer te laten avanceren / op dat de Coningimne en d'andere Dames het vermaeck / van de selve te sien / mede souden hebben/ gelijck geschiede. Den 26 vertrock het Hof van St. Omer/ en at tot Monquebour: Grevelingen hier een half mijl van daen leggende/ wierd in passant van sijn Majesteyt besichtigt / de welcke met den geheelen Treyn des avonts ten 8 uren tot Duynkercken quam: Tegens dessels aenkomst had Mr. de Seignelay/ op ordre van den Koning/ een deftig Oorlog-schip / gecommandeert door den Ridder de Lery / op de Reede van Duynkercken doen komen/ op dat sijn Majesteyt met het geheele Hof het vermaeck van 't selve te besien / soude genieten: dit was nu den 23 aldaer gearriveert / en ondertusschen alle preparatien gemaeckt / om sijn Majesteyt daer op te ontfangen: het soude te verdrietigh en te lang vallen/ om alle particulariteyten van de Kledingen der Officiers/ Bootsgesellen en Soldaten van dit Schip te verhalen/ soo veel is 't er af / dat den Koning/ om 't selve op 't magnificqste aen sijn Hof te vertoonen / de Soldaten en Matroosen selfs met kostelijcke Lakense-Klederen/ met Gout en Silver geborduurt / had laten voorsien. Sijn Majesteyt met alle bedenckelijcke eer van den Marschalck d'Estrades tot Duynkercken ingehaelt / wierdt 's avonts op het Stadthuys deftigh getracteert / alwaer onder 't eten den Ridder de Lery mede inquam; den Koning hem siende/ seyde met een aengenaem gelaet: Heer Ridder, gy sult de eerste Capiteyn van mijn Koninckrijck wesen, die my een Oorlog-schip heeft laten sien, morgen sal ick ten dien eynde aen uw Boort komen. Den 27 kregen de Graef van Orfort en den Colonel Churchill/ die van de Koning van Engelant en Duc de Jork gesonden waren/om sijn Maj. te complimenteren/ Audientie; gelijck oock den Marquis van Wargnies/ die van de Hartog van Villa Hermosa afgevaerdigt was. Den selven dagh alles verdaerdigt zijnde/ om sijn Majesteyt op dit Schip / genaemt d'Entrepenant/ te ontfangen / trad den Koning in een Galjoot / dat van voor en achter vergult/ en t'eenemael op het kostelijckste opgesmuckt was/ want in plaets van de Touwen gebruyckte men Syde Carmosijne en Goude Koorden: soo ras als die van 't Schip sijn Majesteyt sagen aenkomen / stelde den Ridder de Lery yder op sijn post / met de Wapens ter aerde; en doen den Koning sigh daer aen vast hechte/ wierdt een kostelijcke opgepronckte Ladder om laeg gelaten / om mede op te komen / gelijck sijn Majesteyt / verselt van den Daufijn en andere Grooten/ dede / en van den Ridder boven ontfangen wierdt: den Koning / daer in zijnde / besagh alles op het naukeurigste / selfs tot Kruyt en Loot inclusys / en vraegde t'elckens aen den Ridder / die hem over-al geleyde / waer toe elck van noden was / de welcke hem daer in goede satisfactie dede: sijn Majesteyt dus alles beneden gesien hebbende / quam weder boven / en beval/ dat de Matrosen hare Exercitie van de Zeylen soude vertonen / en de Soldaten vervolgens oock van de Wapenen / 't welck beyde met groot genoegen gedaen wierdt: den Ridder sijn Soldaten en Matrosen toen op een nieuw in ordre rangerende/ stelde sig in

in postuur/om het abordeeren af te wijsen/ 't welck met bysondere gauwe actien/ als een Spiegel-gevecht/ volvoert wierdt: den Koning meerged. Ridder met de Degen in de Vuyst heen en weer siende draven/ seyde aen den Daufijn: Siet gy wel hoe den Ridder ageert? Hy heeft sigh in diergelijcke occasien wel gevonden (maer toen was het geen spel) daer hy sig met glorie heeft uytgeholpen. Sijn Majesteyt commandeerde vervolgens/ dat men de Exercitie van 't Canon soude beginnen; 't welck met soo groote satisfactie van den Koning geschiede/ dat hy beloofde gemelde Ridder by gelegentheyt te sullen faboriseren. Sijn Majesteyt dus alles besichtigt hebbende/ keerde/ na derdehalf uur verblijf/ te rugh na Duynkercken: Waer op de Coninginne met de andere Dames 's namiddags ten 3 uren het gem. Schip mede gingen besien/ doch voor haer was een Brugh van 't Landt tot op het Schip gemaeckt/ op dat sy te gemackelijcker daer in souden konnen komen: de selve Exercitien/ die voor den Koning waren geschiedt/ wierden mede voor haer gedaen/ soo dat sy/ na 3 uren verblijf/ met groot genoegen na de Stadt keerden. Den selven namiddagh besag sijn Majesteyt de Fortificatien van Duynkercken/ voornamentlijck na de kant van de Haven/ om 't welck noch te verbeteren/ 2 nieuwe Wercken wierden begonnen. Den 28 dede sijn Majesteyt de Revue van 't Guarnisoen/ bestaende uyt vijf Fransse en 2 Switserse Batailons/ en besag vervolgens de Citadelle. Den 29 begaf den Koning sigh weder op het Schip/ en nam sijn vermaeck/ om al de vorige Exercitien/ doch in confusie/ en als of sy aen den Vyant waren/ weder aen te sien; doch het geestigste was/ dat de Matrosen/ op het abordeeren/ d'een een Sabel/ en d'ander een Bijl/ Pertuisaen/ Hellebaert/ Degen/ Musquetten of Pistool namen/ en soo toeliepen/ waer in sijn Majesteyt sigh volkomen vernoegt toonde/ te meer/ dewijl hy 't Scheeps-volck/ na gedane Exercitie/ de Maeltijt sagh houden: Na 3 uren verblijf trad hy weer in sijn Galjoot/ om een Gevecht tusschen 2 Fregatten/ die daer toe al gereed lagen/ te sien/ het eene was l'Adroit genaemt/ gecommandeert door Monsr. de Pannetier/ en gemonteert met 36 Stucken/ en 't ander de Serpent/ gecommandeert door Monsr. Albert/ en gemonteert met 30 Stucken: sijn Majesteyt nam den Ridder de Lery in sijn Galjoot/ om het Roer te bestieren; en de Coninginne/ die met de Dames in een ander Galjoot/ niet min kostelijck/ was ghestapt/ gebruyckte den Capiteyn Mr. de Selingue/ om haer Roer te bestieren: het teken tot den Aenval gegeven zijnde/ soo lichte l'Adroit het Ancker/ en poogde de Wint te winnen; 't andere deed niet min/ dan ontfing voort de geheele Laeg/ de welcke hy echter niet lang schuldig bleef/ maer betaelde l'Adroit met gelijcke munt; sy quamen eenige malen tot op een Pistool-schot aen malkander/ weecken weder af/ en wonnen en verloren de Wint/ doch na dat het selve omtrent een uur geduurt had/ keerde den Koning weder na de Stad/ en daer mede hielt alles op. Sijn Majesteyt om te betonen hoe aengenaem hem al dese Exercitien geweest hadden/ dede de volgende Vereeringen aen 't Scheepsvolck uytdeelen.

1200) Ponden aen den Ridder de Lery,
2000 Ponden aen den tweeden Capiteyn,
1000 Ponden aen yder van de 4 Luytenants,
600 Ponden aen yder van de Vendrichs,
300 Ponden aen den Schippper,
100 Ponden aen yder Garde van de Marine,
4000 Ponden aen de Soldaten en Matroosen,
100 Ponden aen den Aelmoessenier,

Den Dauphijn en andere Grooten distribueerden oock verscheyde Vereeringen onder 't Scheepsvolck / soo dat het selve niet min over dese Giften / als hare Majesteyten over hare Exercitien / vernoegt waren. Den 30ste / na dat sijn Majesteyt de Engelse Afgesanten haer afscheyt gegeven / en yder met een Boot / met Diamanten omset / vereert hadde / vertrock hy langhs de groote Wegh van Duynkercken nae Yperen (in passant het Fort Louys / het Fort Francois en Bergen Wynox besichtigende / in welcke laetste Plaets hy ook de Reveue van 't Guarnisoen deede) en quam des avonts ten 5 uren aldaer: Hier wierdt sijn Majesteyt van den Marschalck de Humieres / Gouverneur Generael van Vlaenderen / en van den Marquis de la Trousse / Gouverneur van de Stadt / deftig ingehaelt; de Inwoonders betoonden op desselfs aenkomst allerhande Vreughde-teeckenen / by kans op de wyse als die van St. Omer; doch dat hadden sy meer / dat sy verscheyde Piramiden hadden opgerecht. Den Koning hier den 31 overbrengende met het besien der Fortificatien / en de Reveue van 't Guarnisoen / trock den eersten Augusti met het geheele Hof weder van daer / at 's middags tot Gelewe / en quam 's avonts tot Ryssel / hebbende echter in passant Warneton en Meenen mede besichtigt: de Magistraet leyde op desselfs aenkomst hare Complimenten af / en 't Guarnisoen conduiseerde sijn Majesteyt binnen de Stadt: op d'Esplanade van de Citadelle stonden doenmaels 3 Regimenten / namentlijck / dat van den Dauphijn / van de Fuzeliers / en van Magalotti / in Batailje / welcke den Dauphijn aenstonts ging besien / en zich met de halve Pieck in de Handt aen 't hooft van sijn Regiment stelde / om den Coning / die zich derwaerts had begeven / te begroeten / gelijck gem. Prins met een singuliere gratie en Oorlogs-gelaet dede. De Burgers hadden hier ter Plaetse geen minder preparatie gemaeckt als ergens elders / om sijn Majesteyt t'ontfangen / want behalven de mindere dingen / was 'er een seeckere Machine / die de Reusen-stryt verbeelde / en reflectie op de Oorlogen des Conings hadde / opgerecht; het soude te langh vallen al de particulariteyten daer van te verhalen; alleen sullen wy seggen / dat de selve met alle sijne beteekeningen / tot groot genoegen van 't Hof / door 't Vuur wiert vertoont en verteert / uytgenomen de Pedestael. Sijn Majesteyt den 2 de Fortificatien besichtigt hebbende / vertrock den 3 van daer / at tot Pont a Tresin /

en

en quam 's avonts tot Doornick / daer hy van den Graef van Montbron wiert ontfangen; dien avont besagh hy noch de Fortificatien / en deede de Reveue van 't Guarnisoen; doch vertrock den 5 weder van daer nae Valencijn. Omtrent een uur van Condé lagen 8 Regimenten Ruyters onder Monsr. de Montbron / waer onder des Dauphijns en des Hartogh van Orleans Regimenten waren / welcke op 't aennaderen van den Coning zich yder aen 't hooft van de hare stelden / en hem begroeten: Sijn Majesteyt de Reveue hier van gedaen hebbende / vervorderde sijn wegh over Condé / daer hy de Fortificatien besag / en quam 's avonts tot Valencijn / alwaer hy van de Gouverneur Graef Bardi-Magalotti wierdt ingehaelt: de Inwoonders waren hier mede in de weer / en hadden een Machine van Hercules / reflecterende op sijn Majesteyt / opgerecht / dewelcke even gelijck die tot Rijssel wierdt vertoont. Den 6 kreeg hier den Heer van Zuylesteyn / die wegens haer Hoog Mog. was afgesonden / om sijn Majesteyt te complimenteren / Audientie; en den selven dagh ging den Coning met den Dauphijn de nieuwe Fortificatien van dese Plaets besichtigen. Den 7 deede sijn Majesteyt een keer na Quesnoy / en vertrock den 8 over Bouchain / daer mede de Fortificatien besag / na Camerijck / alwaer 's avonts aenquam / werdende door Mr. de Cézan / die Gouverneur was / deftig ontfangen. Den Coning de Citadelle en Fortificatien besien hebbende / toogh den 9 van daer / at te Quievy / en sliep te Landrechies. Den 10 at sijn Majesteyt in d'Abdy van Marolles / en quam 's avonts tot Avesnes / alwaer hy 't Garnisoen en de Fortificatien besag. Den 12 vertrock 't Hof van daer / at tot Beaufort / en sliep tot Maubeuge / en den 13 tot Thuin. Den 14 at den Coning tot Castillon / en sliep tot Philippeville: hier vertoefde sijn Majesteyt twee dagen / en deede onderwijl een keertje nae Charlemont. Den 17 quam den Coning tot Rocroy / en den 18 tot Charleville: hier bleef 't Hof den 19 / en sijn Majesteyt ging ondertusschen Mezieres besien. Den 20 quam hy tot Sedan / en den 21 tot Stenay. Hier lagh een Corps Dragonders van 14 Regimenten / waer van sijn Majesteyt de Reveue deede / en toen over Liessé / Villers Cotrets en Nanteuil te rug na Versailjes keerde / daer 't geheele Hof den 30 deser aenquam.

Dese Reyse des Konings / daer sommige al vreemde inbeeldingen van hadden gehad / liep aldus met vermaecklijckheyt deur; en 't is geloofselijck / dat die meest aengevangen was / om de Dausine / die korts te voren eerst in Vranckrijck was gekomen / de heerlijckheyt van sijn Majesteyts Koninckrijck / en sijne onlangs geconquesteerde Plaetsen te laten sien / vermits van 't gantsche Jaer van de Franssen aen die kant niet met de Wapenen is ondernomen.

Eer wy tot iets anders over stappen / moeten wy dit noch aenroeren / dat 'er sedert eenige tijdt tusschen de Koning van Vranckrijck en den Paus eenig verschil over sommige Kerckelijcke Beneficien in 't Koninckrijck van Vranckrijck / die Regalien genoemt werden / is ontstaen geweest / 't welck selfs soo ver is gekomen / dat den Paus / sulckx niet willende toestaen / daer over seer scherpe

Bre-

Brieven aen sijn Majesteyt van Vranckrijck heeft geschreven / en onder andere de volgende / de welcke / vermits die wel meest gedachte twist inhout / wy nodig geacht hebben den Leser mede te deelen.

Paus INNOCENTIUS *de XI. aen onse waerdste Zoon* LOUIS, *Alder-Christelijckste Koning van Vranckrijck.*

WAERDSTE ZOON IN CHRISTO.

WY hebben in 2 Brieven overvloedelijck en klaerlijck aen uwe Majesteyt getoont, selfs met d'eenparige getuygenis van byna alle de Schryvers van Vranckrijck, en oock uyt de Schriften van uw Koninckklijcke Canceleryе, dat het Decreet, 't welck gy, nu 7 Jaren geleden, uytgegeven hebt, door 't welck gy beveelt, dat die gewoonte van de Vruchten der vacante Kercken te bewaren, die men Regalia noemt, oock tot die Kercken uytgestreckt sal werden, de welcke dese last noyt onderworpen zijn geweest, nadeelig voor de vryheyt van de Kerck is, en strydigh tegen alle Goddelijcke en Menschelijcke Rechten, en vreemt van de zeden en het voorbeelt uwer Voor-Ouderen: In welcke Brieven wy, volgens de plicht van ons Harderlijck Ampt, en om de vaderlijcke sorge, die wy uw eeuwige zaligheyt toedragen, ernstelijck van u versocht hebben, dat gy dit Decreet self, en voort d'andere handelingen, tegens de Rechten en de vryheden der Kercken strydig, soud doen vernietigen en afschaffen. Dese saeck is van soo groote waerde, en ons gevoelen van de billijckheyt en grootmoedigheyt van uw Koninckklijck gemoed sodanigh, dat wy sekerlijck vertrouwden, dat uw Majesteyt, voort alles in sijn voorgaende stant herstellende, ons hart, van wyder bekommernissen in soo groot een saeck, en door soo veel andere in de besorging van de Catholijcke Kerck afgetrocken, soude verlossen. Maer na verloop van soo veel Maenden, die wy, om onse langmoedigheyt te tonen, sedert onse laetste Brief hebben laten voorby gaen, hebben wy tot noch toe geen antwoort daer op bekomen, en geen vrucht daer af gesien; ja wy bemercken klaerlijck uyt de Brieven en redenen van veel aen ons, dat alles dagelijckx erger word, en dat onder de deckmantel van dusdanige Regalia, de Collatien der Beneficien, en de Canonijcke Institutien verhindert, d'Authoriteyt der Bisschoppen vertreden, de Kerckelijcke discipline en ordening geturbeert, en eyndelijck, dat een nieuwe practijck, tegen d'oude practijck van de Kerck, en tegen de Goddelijcke Instelling strydig, door de oneerlijcke winst, niet heymelijck, maer onbeschroomdelijck ingevoert worden. Wy verhalen hier niet (om geen vergeefs werck te doen) hoe veel ergernissen en klachten, en hoe veel swarigheden voor de Geestelijckheyt in Vranckrijck daer uyt spruyten; hoe veel gevaerlijckheden, en hoe veel stormen door diergelijcke voorbeelden d'algemeene Kerck boven 't hooft hangen; wat schande dit voor uw naem en eer is; wat smet dit in uw Conscientie indruckt; want wy hebben dat in de voorgaende Brieven genoeg aengewesen. Sy blijcken uyt sigh selven. Onse oprechte liefde tot uw, en tot dit heer-

heerlijck Koninckrijck, de welcke gants vaderlijck is, lijd nochtans niet, dat wy in sulck een groot ongelijck, dat de Goddelijcke Eer aengedaen werdt, en in so groot gevaer voor u self, eeuwig swygē. Maer wy worden weêr, door een innerlijke genegentheyt des harten, en door d'Ingewanden van Jesus Christus, gedwongen uw Majesteyt te bidden en te smeecken, dat hy, gedachtig aen de selfde Christus tot de Oversten der Kerck, *die u hoort, hoort my*, liever na ons, die aen u tot een Vader, en tot een seer lieve Vader verstrecken, en die u het ware en heylsame raden, wilt luysteren, dan na de Zoonen der mistrouwen, die 't Aertse smaken, en die door raden, die in de schijn nut, maer waerlijck schadelijck zijn, de grondvesten van dit vermaert Koninckrijck, op d'eerbiedigheyt der gewyde dingen, op d'authoriteyt van de Kerck, en tot verdediging der Rechten gevest, omrucken, de welcke waerlijck, soo sy de geenen willen wesen, die hun waerdigheyt en plicht, en uw sonderlinge goedertierentheyt tegens hen vereyscht, eerder d'oprechtigheyt en getrouwigheyt der gener behoorden na te volgen, de welcke eertijdts in gelijcke plaets gestelt, gelijck men verhaelt, en onlangs in de Schriften der Fransse Kerck bygebracht is, somtijts in gelijck voorval met een vrymoedige stem de Koningen uw Voor-Vaders vermaent hebben, wat sy aen Godt belooft hadden, en met welcke plechtelijcke eer, toen sy, om het Roer van 't Rijck in handen te nemen, met de gewyde Olie gesalft wierden, te weten, dat sy uyt alle hun vermogen, en met alle naerstigheyt tot sijn Goddelijcke heerlijckheyt souden dienen, en altijt vaerdig en bereyd wesen, om hun Bloedt en Leven tot versekering der Rechten en Vryheyt van sijn Heylige Kerck te storten; en dat sy sullen overwegen, dat het Leven der Menschen vlot en vluchtig is, insonderheyt dat van de Koningen en Vorsten, die, als sy voor Godts streng Oordeel geroepen sullen worden, daer sonder Lijf-wachters, en sonder geselschap, en sonder eenige blijcken van Koninckllijcke of Vorstelijcke Waerdigheyt, of beschutting van vermogen, blood en ongewapend, sullen komen, om reeckening van hun geheel voorgaend Leven te geven; namentlijck, voor een Rechter, die een ondersoecker der Harten, en voor de welcke niets verborgen is, by de welcke geen verkiesing van Personen plaets heeft, die macht heeft, om in de Hel te werpen, daer de Machtigen sware pijne sullen lyden.

Ja in de voorgaende Eeuw ontbrack'er in Vranckrijck geen Bisschop, die, in een groote Vergadering van andere Bisschoppen en voornaemste van 't Hof, by Koning Hendrick de III. van die Naem, in een byna gelijck voorval de saeck van de Fransse Geestelijckheyt in handen nemende, tot den Koning seyde: *dat men waergenomen had, dat'er noyt Koninckltijck Hooft in Vranckrijck was ontbroocken, dan als de Koningen de Nominatien tot Beneficien, die niet aen hen behoorden, aen sigh hadden begonnen te trecken.* Van de welcke den Heyligen Louis, hooger verheven door de eer van sijn Christelijcke nedrigheyt, dan door de hoogheyt van sijn Koninckllijcke Waerdigheyt, in dier voegen een af keer heeft gehad, dat hy van selfs oock de gene, die door de Pauselijcke authoriteyt hem aengeboden wierden, had verworpen. Dese Apostolise vryheyt van te spreecken wierd eertijdts, ja selfs tot aen onse tyden, ern-

ernftelijck by de ordening der Biffchoppen behouden, die niets vreesden, en niets hoopten, dan van Godt. Dit was niet alleenlijck door de Koningen geoorlooft, maer fy geboden oock, dat men de vermaningen der Biffchoppen in dier voegen fou aennemen, dat de Biffchoppen felven [illegible] lof, datfy verdienden, en een gewenfchte uytgang van hun faeck hebben verkregen. En dieshalven bleef d'ordinantie van 't Oecumenifch Concilie van Lions foo langh ongefchonden en onverwaggelijck: Invoegen dat eenige Koningen van Vranckrijck door een gemeen Decreet de gene boos en goddeloos hebben genoemt, die befig waren met de Regalia door eenige middel tot de Kercken, die daer toe niet gewend waren, uyt te breyden, gelijck in uw Jaer-Boecken gefchreven word gevonden.

Defe kranckheyt van de tegenwoordige tijdt valt ons foo veel te laftiger, om dat wy weten, dat uw Majefteyt, onder de vercieringen van een Koninckliick gemoed, niets doorluchtiger ftelt, dan d'yver der Godvruchtigheyt, en de betrachting van de Goddelijcke Eer, om de welcke gy onlangs foo Godvruchtige en foo heylfame Decreten hebt uytgegeven, en heden, met de Synagogen en Kercken der Ketters te verwoeften, foo veel uytwerckt, tot foo groote lof van uw Naem, en met blijdfchap van alle de goede, dat het fchijnt, dat'er in den Hemel geen minder Zuylen van befchutte en voortgeplante Godtsdienft voor uw opgerecht werden, als wy verhopen, dat gy van verwonne Barbarife Volcken op Aerden fult nalaten. Gy hebt nochtans naerftiglijck toe te fien, dat het geen, 't welck van uw rechte Handt, dat is van uw ingeboren Godvruchtigheyt, gebouwt is, niet door uw lincke Hand, dat is door de lofe en onrechtvaerdige raden van de fodanige verwoeft werdt, die de duyfternis licht, en het licht duyfternis noemen; dewyl wy door de Godfpraeck van den Apoftel vermaent worden, dat de geen, die in een misdoed, aen alle fchuldig is. By defe gelijckheyt hebben'er geen gebreck van eenige geweeft, en daer fouden noch meer uyt onfe Broeders zijn, dappere Mannen, en Yveraers van de Goddelijcke Wet, en van de vryheyt der Kerck, die defe feer fware faeck, aen geheel Vranckrijck, ja aen d'algemeene Kerck gemeen, met gelijcke ftantvaftigheyt en geeft by uw Majefteyt fouden verdedigen: maer die door fekere vrees, de welcke aen hen gerechtig en verfchoonlijck fchijnt, en die wy nochtans ydel, en niet alleenlijck voor het Biffchoppelijck Ampt, maer oock voor de grootmoedigheyt en billijckheyt onwaerdig oordeelen, weêrhouden worden, en fwijgen, en ondertuffchen verwachten, dat onfe ootmoedigheyt van uw zoonlijcke eerbiedigheyt tot defe Heylige Stoel fal verwerven, dat fy niet van uw Koninckliicke Gerechtigheyt, hoewel aen hun Kercken verplicht, darren eyffchen. Erken dieshalven in defe onfe Brieven hun aller rechtvaerdige droefheyt en Gebeden, ja de wil van God felf, met onfe Mont u aenfprekende, en ernftelijck vermanende, dat gy het voorgedachte Decreet, en al 't geen 't welck by die gelegentheyt tot noch toe tegen de Vryheyt en Rechten van de Kerck gedaen en bedreven is, gantfchelijck fult doen veranderen en verbeteren. Anderfins vreefen wy grootelijckx, dat gy eens in de ramp fult vallen, die wy in onfe andere Brieven u aengefegt hebben, en u nu ten

tweede

tweede en derde mael aenseggen, doch met onwil, soo veel het gevoel van onse liefde tot u aengaet; maer dewyl Godt ons innerlijcker vermaent, soo seggen wy u de straf van de hemelsche gramschap aen. Wy sullen voortaen dese saeck niet langer door Brieven aenporren, noch achteloos zijn in de hulpmiddelen aen te wenden, die tot de macht behoren, de welcke Goddelijck aen ons is gegeven, en die wy in sulck een swaere en gevaerlijcke sieckte, niet sonder het swaerste misdrijf van 't Apostolisch Ampt, konnen nalaten. Wy sullen echter hier om voor geen ongemack of gevaer vreesen, en geen storm, hoe swaer ende schrickelijck hy oock is, schromen, want hier toe zijn wy geroepen. Wy houden onse Ziel oock niet kostelijcker, dan ons, die wel verstaen, dat wy niet alleenlijck met een sterck, maer oock gelijckmoedig gemoed, om de gerechtigheyt, de verdruckingen moeten aennemen, in de welcke, en in 't Kruys van onsen Heer Jesus Christus, men sig moet betrouwen. Wy handelen Godts saeck, en trachten niet na 't geen dat het onse is, maer dat Jesus Christus is. Gy sult voortaen met hem, niet met ons, te doen hebben; met hem, tegen de welcke geen wijsheyt, geen raedt en geen macht is. Wy met planten en besproeyen de deelen van ons Ampt, gelijck behoorlijck is, afgedaen hebbende, sullen verwachten, dat Godt aenwas aen 't werck sal geven, van de welcke wy, met ernstige Gebeden, niet nalaten sullen te bidden, dat het hem belief aen u, en aen dese onse vermaningen, kracht en sterckte in te storten, en het gemoed van uw Majesteyt tot heylsame dingen te wenden, daer door gy oock sult konnen te weeg brengen, dat gy ons verblyd, dat uw saken dagelijckx voorspoediger voortgang hebben, en dat de Volcken, onder uw Heerschappy staende, in een eeuwige en seer goede vrede bloeyen. Wy deelen u seer vriendelijck d'Apostolise zegening meê. Gegeven tot Romen den 28 December 1679.

Sedert zijn'er noch andere Brieven gewisselt / waer in yder sustineerde / dat hy gelijck hadde; doch daer ontbraecken'er geene aen beyde kanten / die dese saeck sochten te stijven: de Geestelijckheyt selfs / die veeltijts een gemeene lijn treckt / was in Vranckrijck verdeelt / sommige oordeelende / dat het den Koning toequam / om die Beneficien aen hem te trecken / en andere weder niet; onder welcke laetste de Bisschop van Pamiers / door andere daer in gestijft / een seer harde ijveraer voor den Paus was / maer die in 't laetst van dit Jaer gestorven / en een ander door den Koning in sijn plaets genomineert zijnde / waer over noch veel moeyte is geweest / soo dacht men aen 't Fransse Hof de meeste swarigheden daer mede overwonnen te hebben / te meer / om dat den Koning in 't laetst van 't Jaer den Cardinael d'Estrees na Romen sond / om daer met den Paus selfs dese saeck te verhandelen / de welcke / dewijl hy noch niet en is afgedaen / wy tot sijn tijdt sullen laten rusten.

Sedert de Franssen het Casteel van Luyck in 't Jaer 1676 hadden laten opspringen / en daer door de Burgerye aldaer goede gelegentheyt gegeven / om

de macht van haren Bisschop / zijnde de Keurvorst van Ceulen / in 't verkiesen van de Magistraet / als anders / groote af breuck te doen (gelijck als veele daer al lang gewenscht hadden / doch evenwel door 't Casteel / 't geen in 't Jaer 1649 tot groot verdriet van sommige / is gebouwt / wederhouden waren) soo is 'er zedert die tijdt tusschen hoogh-gemelde Keurvorst en de Burgerye aldaer een groote twist ontstaen / dewijl dese laetste de Verkiesing van haer Burgermeesteren en Magistraet / volgens de forme van 't Jaer 1603 en 1631 pretendeerde te mogen doen: Daer in tegendeel den Keurvorst oordeelde / dat het Reglement van 't Jaer 1649 gevolgt most werden: En is dese saeck selfs soo verre gekomen / dat hoogged. Heer Keurvorst / pretenderende daer in grootelijcks beledigt te zijn / doch / als een goedertieren Vorst / niet met de Wapenen (gelijck als sommige meenden / dat hy daer toe genoegsame gelegentheyt hadde) willende ondernemen / sijn klachten aen 't Keyserl. Hof heeft gedaen / en daer de saecke soo verre gedirigeert / dat de Keyserl. Commissie (gelijck de Burgerye van Luyck mede hadde begeert) in April deses Jaers na Luyck is gesonden / als den Leser in de volgende Stucken sal komen sien.

In den Raedt van Luyck, in de groote Zale, den 18 Juny 1680. specialijck vergadert op de vordering van Sr. de Broeck, Keyserl. Notaris, door 't versoeck van den geheymen Raedt van sijn Serenissime Hoogheyt.

DEn selven Notaris de Broeck (gelijck ons heeft geseyt) versocht zijnde van den geheymen Raedt van sijn Serenissime Hoogheyt, heeft ons gepresenteert en geinsinueert de besloten en bezegelde Brieven, onder 't Zegel van sijn Keyserlijcke Majesteyt, die wy ontfangen hebben met het respect en de eerbiedigheyt, die wy aen hooggedachte sijn Majesteyt schuldig zijn: En na dat wy de selve Brief hadden geopent, en daer in gesien, dat den inhout was, om de forme van 't Reglement of de Reformatie van 't Jaer 1649 te observeren, op de toekomende Verkiesing van de Magistraet; Soo hebben wy (aengemerckt d'importantie van de saeck) onse Resolutie tot d'eerste gelegentheyt uytgestelt.

Door ordre van den Raedt,

G. DUSART.

In de Vergadering van de Heeren tegenwoordige Burgermeesteren en oude Raden, benevens de Heeren Meesters ende oude Raden der Stadt Luyck, gehouden in de groote Zale den eersten July 1680.

GElesen zijnde de 2 Resolutien van den Keyserl. Raedt van den 18 April 1680. benevens de Brief van sijn Keyserl. Majesteyt, in dato van den 15 dito, mitsgaders de Commissie van sijn ged. Majesteyt, van den selven dagh, voor de Keurvorst van Trier, en de Heeren van de Magistraet van Aken: Soo is geresolveert, om

om die te laten oversetten, te drucken en te distribuëren aen de 32 goede Ambachten, om daer op haer Resolutie over de gewichtigheyt van dese saeck te hebben.

Door Ordonnantie van de geseyde Heeren,

G. DUSART.

Welcke Keyserlijcke Commissie aldus luyde.

1. DAt'er een nader Schryvens aen de Stadt soude gedaen werden, om de Verkiesinge volgens de Reforme van 't Jaer 1649 te doen, met bedreyging, dat soo die anders gedaen wierdt, die soude vernietigt, en andere remedie in de plaets gebruyckt werden.

2. Dat'er last aen de Keurvorst van Trier en aen de Stadt van Aken gegeven wierdt, om de Stadt Luyck op hare swarigheden te horen, en daer remedien toe te soecken.

Was getekent,

Christoffel Bever:

De Keyserl. Missive aen de Stadt bestont in de volgende Woorden.

Leopoldus, door Godts genade verkoren Rooms Keyser, semper Augustus.

EERWAERDIGE, LIEVE, GETROUWE.

HEt is ons breedelijck door uwe Antwoorden vertoont, in dato van den 4 Augusti van 't voorleden Jaer, dat het Volck van dese Stadt seer genegen is, om hare swarigheden te remediëren, dat onse Keyserl. Commissie, hier bevorens daer toe gedestineert, nu de generale Vrede gesloten is, daer ten eersten quam; en dat niet tegenstaende, tot verachting van ons expres gebod, de selve Verkiesinge van de Magistraet, volgens d'oude form heeft gedaen, en dat met sulk een eendragt van gemoederen (of wel eer hartneckigheyt) dat het U L. dacht, dat de nieuwe forme daer niet konde geintroduceert werden, sonder de omkeeringe van de geheele Stadt en desselfs Rechten. Waerlijck, wy hebben dit laetste met sulck een ongenoegen en swaer gevoelen van gemoed verstaen, als het selve openbaer heeft doen sien hare onverbreeckelijcke hartneckigheyt, de verachting van onse Keyserl Beveelen, en de usurpatie van de Rechten van uwen Prince, die door de Keyserl. Macht en Authoriteyt van over soo veel Jaren door een gedurige observantie daer in is geconfirmeert en geaffirmeert; welck Attentaet nu niet alleen behoorde vernietigt te werden, maer oock door de Wapenen gestraft, met de hulp van 't gantse Rijck, op de Boeten, die tegens diergelijcke ongehoorsame Inbreeckers zijn gestelt. Evenwel, gelijck als wy en uwe ged. Eerwaerdige en Serenissime Prins tot uw en al 't Volck van Luyck met soo een vaderlijcke liefde en sincere affectie zijn ingenomen, dat, om die wel te leyden, wy gewilliglijck alle de sachtste middelen voor de hartste willen prefereren: Soo is't, op dat gy 't klaerlijcker soud bekennen, en lichtlijcker

tot u schuldige gehoorsaemheyt en onderdanigheyt komē, en u daer toe keeren, dat wy goet gevonden hebben, om de swarigheden van 't Volck te erkennen, en daer in te remediëren, onse gewenschte Commissie te depecheren, gelijck wy die goetwillig op heden affenden met Brieven aen den Eerwaerdigen Keurvorst van Trier, en aen onse Keyserl. Stad en Hof van Aken, op dat sy sig daer in met vlijt en kracht employeren; maer ten eynde dat gemelde Commissie mocht plaets grypen, en dat men'er 't succes en gerust effect van magh verwachten, blyvende by onse vorige Ordonnantien, soo beveelen en ordonneren wy nochmaels serieuselijck en strict, dat, latende de Reforme van 't Jaer 1649 in sijn staet, en die tot uwe nieuwigheden gerustelijck is onderhouden, gy uw en 't Volck sigh in de toekomende Verkiesinge van Burgermeesters en Magistraet sodanig draegt, dat die sonder eenige beroering, volgens 't Reglement van de geseyde Reformatie, mag geschieden; want soo men anders doet, en volgens de oude forme, soo verklaren wy niet alleen door dese tegenwoordige voor nul en gecasseert de Verkiesinge en Verkoozing, maer wy sullen oock andere remedien tegens de ongehoorsame in 't werck moeten stellen, waer van wy uw wel hebben willen waerschouwen. Vorder behouden wy voor uw en uwe Stadt onse gunst en Keyserlijcke protectie. Gegeven in ons Koninckklijck Paleys van Praeg den 15 April 1680. van ons Roomsche Rijck het 22, van Ongaryen het 25, en van Bohemen het 24. Was getekent,

LEOPOLDUS:

En lager,

vt. LEOPOLD WILHELM, Graef van Koningseck.

En veel lager,

Door eygen gebod van sijn Keyserl. Majesteyt, CHRISTOPHER BEYER.

Op de rug was 't Keyserl. Zegel in rood Was, en de Superscriptie was; *Aen onse Eerwaerdige en aen 't H. Rijck getrouwe en lieve, de Magistraet van de Stadt Luyck.*

De Commissie aen de Keurvorst van Trier en de Magistraet van Aken bestont in de volgende Woorden.

LEOPOLDUS, &c.

Eerwaerdige Prince Keurvorst, en seer lieve Neve; en Eerwaerdige, getrouwe, onse lieve.

WY geloven, dat aen uwe Ld. en uliedea oock niet onbekent zijn de swarigheden, die 't Volck van Luyck zedert eenige Jaren soo hart drucken, niet alleen onder hun, maer oock principalijck met den Prince, Ministers en Bisschoppelijcke Officiers, in dier voegen, dat het selve ons niet alleen instantelijck heeft gebeden, dat wy onse Keyserl. Commissie daer ter plaetse wilden senden, om hare swarigheden te remediëren, en de Stadt in rust te stellen, maer dat sy oock nu de Magistraet, volgens de oude forme, hadden beginnen te verkiesen, achter wegen

latende

latende het nieuwste gebruyck ('t welck sy in 't Jaer 1649 met de Eerwaerdige en Serenissime Keurvorst van Ceulen, haer tegenwoordige Bisschop, en onsen overleden Eerwaerdige Heer Vader, hoogl. gedachtenis, hebben geconfirmeert) en dat sy met der daed daer in noch dencken te continuëren, tegens onse Keyserlijcke vermaningen en Beveelen, gelijk uwer Ld. en gylieden uyt de bygevoegde Schriften speciaelder uw sult konnen informeren, en het voornamentlijck sien uyt de Brieven, die de Magistraet van de Stadt aen ons heeft geschreven, en die wy haer weder hebben gesonden, dat, om het Volck in haer behoorlijcke getrouwheyt en onderdanigheyt tot haer Prince te doen continuëren, het de voornaemste en eenigste sachte remedie scheen, dat onse Commissie aldaer aenquam, en dat'er geen addresse, authoriteyt en neerstigheyt in manqueerde, op dat de saecken vervolgens so gestelt wierden, dat de swarigheden van 't Volk mochten geremedieert, en alles van wederzyden door een sincere intelligentie in sijn eerste rust gestelt werden: En dewyl, om dit werck aen te vaerden, niemant nader gevonden wierdt, die, om de Nabuurschap, min suspect, aengenamer en genegender tot de Vrede was, als uwer Ld. en U L., soo hebben wy U L. door dese tegenwoordige daer toe verkoren, met soo veel te grooter vertrouwen, als wy weten, hoe genegen U L. zijt, om ons dienst en gehoorsaemheyt te bewysen. Derhalven versoecken wy met goetwilligheyt uwer Ld., en wy beveelen U L. goedertierentlijck, dat gy door uw Afgesondenen tot Luyck (die soo veel authoriteyt, als ondervinding en behendigheyt hebben) een geheele kennis van den staet van dese Stadt met haer Prince, en de swarigheden van 't Volck wilt nemen, en dat sy daer op willen betrachten, om de saken, na dat de billijckheyt en reden sulckx vereyscht, te remediëren, ten eynde, dat de rust van dese Frontier-Stadt, gelijck de publijcke staet van 't Rijck sulckx vordert, weder magh in sijn effect gebracht werden; dewyl, wegen 't geen dat behoorlijck en noodtsaeckelijck aen dese onse Keyserl. Commissie is, wy uwer Ld. en aen U L. alle macht en gelegentheyt, gelijck of wy 't selfs waren, geven. Vorder geven wy goetwilliglijck aen uwer Ld. de genegentheyt van onse goetheyt, en aen U L. onse Keyserlijcke gunst. Gegeven tot Praeg den 15 April 1680.

Het Opschrift was.

Copye van de Keyserlijcke Commissie aen den Eerwaerdigen Keurvorst van Trier en de Stadt Aken, om de swarigheden van 't Volck van Luyck te remediëren. Gegeven tot Praeg den 15 April 1680.

Maer die van Luyck sigh na dit Reglement van 't Jaer 1649 niet willende of konnende gedragen, te meer, dewijl de 32 Ambachten daer in mosten advisceren, hebben daer op de volgende Resolutie genomen.

In

In de Vergaderinge van de Heeren nieuwe Burgermeesteren en oude Raden, en van de Heeren Meesters en Commissarissen van de Stad Luyck, specialijck vergadert door Goris Bodet, onsen Bode, gehouden in de groote Zale den 11 July 1680.

GEresumeert zijnde 't Reces van de 32 goede Ambachten, en haer Resolutien en redenen, daer in begrepen, t eenemael gelesen, soo hebben wy gevonden, dat sy eendrachtelijck geresolveert hebben, om sigh in de toekomende Verkiesinge van de Magistraet met de Reglementen van 't Jaer 1603 en 1631, mitsgaders met de observantie en maintenue van de Rechten, Privilegien en Vryheden van de Stadt, in dit reguard, te confirmeren, en dat sy ons versochten, dat wy aen sijn Keyserlijcke Majesteyt de redenen wilden presenteren, die haer in haer respective stemminge daer toe bewogen en gedrongen hadden; en van gelijcken, dat wy onder andere wilden schryven, om hem, uyt de naem van de Burgerye, te versoecken, dat hy, volgens sijn goedertierentheyt, niet voor qualijck wilde opnemen de bovengenoemde Resolutien, aengemerckt de onmogelijckheyt en strydigheyt, die gevonden wierdt tusschen de observantie van de Reformatie van 't Jaer 1649, en de Executie van 't Mandement en de Commissie, die door hoogged. sijn *Majesteyt* aen de Keurvorst van Trier en de Magistraet van Aken was gegeven, om de swarigheden van 't Volck te hooren en te remediëren: En dewyl de bovengenoemde Reformatie, soo die geobserveert wierdt, een notoire ruïne van alle de Rechten, Privilegien en Vryheden van de Stadt en de 32 Ambachten soude zijn, soo hebben wy eendrachtig verklaert, en verklaren, dat wy ons met haer bovengenoemde Resolutie conformeren: Gelijck oock de tegenwoordige Heeren Meesters en Commissarissen daer op verklaert hebben, en verklaren, dat sy by hare Resolutie, den 6 Juny 1676 genomen, verblyven. Versoeckende vorder, dat de Heeren Burgermeesteren hare oorsaken en andere redenen ten eersten aen sijn Keyserl. Majesteyt willen representeren. Ordonnerende dieshalven, dat de Stemmingen van de 32 goede Ambachten met het Reces van ged. Heeren Meesters en Commissarissen sullen geregistreert werden, &c.

Door Ordonnantie van de geseyde Heeren,
G. DUSART.

De Resolutie van de Heeren Meesters en Commissarissen / in 't Jaer 1676 genomen / bestont in de volgende Woorden.

In de Vergaderinge van de Meesters en Commissarissen van de Stadt Luyck, gehouden in haer Kamer den 6 Juny 1676.

GEsien hebbende 't Reces van de pluraliteyt van de 32 goede Ambachten, waer by haer versocht werdt, om sig uyt te drucken over de ondergehaelde Woorden in haer Reces van den 13 Mey laetst, om daer door te weten, wat sy verstonden

door

door de Woorden van *de goede unie 't Gouvernement van de Stadt*. Soo hebben sy wel willen verklaren; gelijck sy verklaren door dese tegenwoordige, dat haer intentien gedurigh geweest hebben, en noch zijn, om den Eed, die sy op haer admissie gedaen hebben, inviolabel te obſerveren, en 't Regiment van Hinsberg, de Vryheden en gemaeckte Vrede, gelijck oock 't Reglement van 't Jaer 1603 en 1631, benevens de Vrede van 't Jaer 1640 en 1649 te behouden, om met de Burgerye, tot maintenue van de selve wel te willen correſponderen, ten eynde het goet Regiment, Gouvernement, Unie en rust van de Stad te bewaren, gelijk sy in een gedrukt Boeckje, Vindiciæ Libertatis genaemt, en andere Stucken, die in de groote Griffie berusten, hebben doen blijcken. Versoeckende derhalven de Heeren Burgermeesters en de Heeren van 't Doorl. Capittel van de Cathedrale, dat sy gesamentlijck met de Stadt tegens sijn Serenissime Hoogheyt, onsen Prince, tot een goede, ware en sincere unie willen ageren. Ordonnerende derhalven aen onse Bode, Copye van dit tegenwoordige aen de 32 goede Ambachten te willen geven.

Door Ordonnantie van de Sitting,

ANT. ROLANDI.

In de Vrede/ die tusschen sijn Keyserl. Majesteyt en de Koning van Vranckrijck laetst tot Nimwegen is gesloten/ waren de Geschillen over de 10 Steden van der Elsas/ &c. en de Dependentien van dien/ welcke de Ministers van sijn Keyserl. Majesteyt aen Arbiters hadden gerenvoyeert (gelijck in de voorgaende Mercurius is geseyt) noch open gebleven; doch de Franssen/ na 't schijnt/ daer na niet willende wachten/ hadden al in 't voorleden Jaer de meeste Plaetsen/ die sy oordeelden/ dat haer daer uyt toequamen/ in besitting genomen/ en de Heeren/ die toe in possessie daer van waren/ na Brisac of Metz gedagvaert/ om het Recht/ 't geen Vranckrijck daer op te pretenderen had/ aldaer te versta en/ en oock de Huldiging/ gelijck als aen Souverainen toekomt/ te doen: doch gemelde Heeren eerst daer over aen de Rijcks-Vergaderinge tot Regensburg gedoleert hebbende/ vermits verscheyde van de selve Standen van het Rijck waren/ doch daer niet veel komende uytdoen/ alsoo men van de zyde des Rijcks 't selve met gewelt niet konde stutten/ soo hebben de meeste wel genootsaeckt geweest/ om niet t'eenemael van haer Landen geprivéert te werden/ gelijck de Franssen anders sins dreygden/ haer Gedeputeerde na Brisach en Metz te senden; sommige om de Huldiging te doen/ en andere om te vernemen of sy geen uytstel en verlichtenis aldaer konden krijgen; doch Vranckrijck op de voorgemelde 2 Plaetsen een Justitie-Kamer opgestelt hebbende/ om over dese saecken volkomen te oordeelen/ soo heeft de Kamer van Brisach de volgende Sententie in Maert wegens dit werck uytgegeven.

Het Gevolmachtigde vrye Raets-besluyt van der Elsas, gehouden tot Brisach, wegens de Koninckl. Souverainiteyt en possessie van het Neder-Elsas, den 22 Maert des Jaers 1680.

LOUIS, door Godts genade Koning van Vranckrijck en Navarre.

ONsen Opper-Voogt of Bevelhebber over dese vereyschte nootsakelijckheyt, gelijck oock den Procureur Generael in onsen Raedt van der Elsas, mitsgaders den Commissaris, door ons laetste Besluyt daer toe gedeputeert, over de geschiede Executie in onse Canceleryе, van den 2 January, ter eenre; en de gedeputeerde Beschermers van de onrechtmatige Inhebbers en Besitters van de Steden, Vlecken, Dorpen, Ampten, Prooftdyen en Heerschappyen van 't Neder-Elsas, gelijck oock de Koninckl. Landt-Voogdy Hagenauw, Prooftdy en 't Capittel van de Stad en 't Sticht Weyssenburg, van den 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24 en 25 January, ter andere zyde. In dier qualiteyt heeft de Voorspraeck van den Grootmeester van de Duytse Ordre, genaemt Scherer, welcke sig, als Commandeur, 't Graefschap Weyssenburg, als behorende aen gemelde Duytse Ordre, heeft aengematigt, voorgegeven, dat het kleyne moeyte was, de hem toegedeelde en geassigneerde Donatie te defenderen, en alsoo alleen wel wilde betonen, dat geseyde Orden het Dorp Reitsfelt, met het Slot, de Prooftdy, Lieden, Onderdanen, Rechten en Gerechtigheden besat door de verkryging, die de selve Ordre had uytgewerckt by Emmerick, Graef van Leiningen, in 't Jaer 1571, van welcke tijdt de meergem. Ordre in rust en vredelijcke possessie daer van is geweest, en waer door die oock tot een Vorst en Stant des Rijckx is erkent, soo wel door de Westfaelsse als Nimweegse Vrede.

Tribaut, Opper-Gemachtigde van Vorst Karel Gustavus, Marckgraef van Baden Durlach, segt, dat hy 't Ampt Kutzenhuysen, en de daer toe behorende Dorpen, namentlijck, Ober-Susenhuysen, Neder-Susenhuysen, Merckweyler, Holschon en Matzthal, door Donatie van de Koning van Sweden van 't Jaer 1656 besit, en versoeckt uytstel, om daer van sijn meeninge te geven.

Beausire, Opperste Voorspraeck van de Hartog van Tweebrugge, heeft geseyt, dat hy niet anders voort te brengen hadde, als den Raed te bidden, dat de selve hem een behoorlijcke tijdt wil geven, om sijn Doorl. Hartogh en de Koning van Sweden hier van te berichten, als de vermoedelijcke Erfgenaem deser Landen, en door den Hartog daer toe geassigneert, om daer van een vol Antwoort te konnen geven.

De genoemde Scherer voor Prins Leopold Hendrick, Paltzgraef tot Veldentz, heeft weder voortgebracht, dat hy in de possessie sijner Landen gemainteneert en gehanthaeft behoorde te werden, wyl hy 't selve al voor 100 Jaren had beseten, het welck meer als tijdt genoegh was, om sijn bewys en defentie te verdedigen, wyl 't selve noch onderstut is, dat hy door de Westfaelsse Vrede als een Lit des Rijckx s erkent.

Joost, voor de Grave van Sekkingen, als eygen Heer van 't Ampt Hochburgh, be-

bestaende in 3 Dorpen, verklaert, dat hy bereyt is ons in alles, 't geen ons belieft, en wy beveelen, te gehoorsamen; doch versoeckt deswegen, dat wy willen betrachten, dat hy 't geseyde Landt van sijn Voor-Vaders heeft bekomen, en dat hy 't selve een seer lange tijdt wel en rechtmatig heeft beseten.

Gedachte Beausire, voor Vrouw Elisabeth, Gravin van Brahe, getrout aen Prins Adolf van Sweden, heeft geseyt, dat sy soude verschijnen, en niet contesteren, maer een genoegsame uytstel begeerde, om gem. Hartog haer Gemael van dese involging bericht te doen.

Opgem. Scherer, voor Johan Casimir, Graef tot Leyningen en Haxburg, President van de Kamer tot Spiers, heeft voorgegeven, dat het swaer is slechte dingen te contesteren, sonder kennis van de contestatie sijner Principael, welcke over veel 100 Jaren het Slot Valckenburg en de daer onder gehorende Plaetsen in possessie heeft gehad, waer toe hy den Keurvorst Palatijn tot bewys roept, wiens bevel, dat hy van ged. Assignatie bericht kan doen, hy verwacht, op dat hy sijn Heer niet direct mag prejudicieren.

Ged. Tribaut, voor Heer Antonius Africanus, gevorderde Abt en Bevelhebber van d'Abdy Stirtzelbrun, heeft van sigh gegeven, dat hy in dier qualité een onverdeelt Heer is, maer de Heer van Turckheim, wegens 't Dorp Dambach, over de helft; dat den Titul sijner Abdy door den voorgaenden Oorlog was verloren, en dat hem derhalven onmogelijck was eenige voorstellinge te doen; doch hy had echter uyt de gedachtenissen van eenige in acht genomen, dat het gef. halve deel van 't gem. Dorp Dambach door de Heer van Etterdorf aen de voorn. Abdy was geschoncken.

Doch Favier, onsen generale Voorspraeck, heeft daer op gesegt, dat in de Westfaelsse Vrede, tusschen en met onse Gevolmachtigden en de Keyserlle en Rijckx Gedeputeerde den 24 October 1648 gesloten, den Keyser en 't Rijck aen ons hebben afgetreden en getransporteert alle Rechten der Souverainiteyt, Eygendom, Besittingen, Heerschappyen en Gerechtigheden, die geseyde Keyser, 't Rijck en 't Huys Oostenrijck heeft gehad aen de Stadt Brisach, het Landtgraefschap van Opper- en Neder-Elsas, Suntgau, en d'Opper-Voogdy der Keyserl. Steden in de gem. Provintien, namentlijck, Hagenauw, Colmar, Schledstadt, Weyssenburg, Landau, Oberenheim, Roszheim, Munster in 't Dal, St. Gregorius, Keysersberg, Turckheim, en alle Plaetsen en Dorpen, die daer toe behoren, Lieden, Vassalen en Onderdanen (met alle Jurisdictie en volle gewelt) om dese Landen, Steden, Standen, Voogdyen, Heerschappyen, hare Rechten, en sulcke Generalien, gelijck sy mogen zijn, in 't gemeen, te genieten, en aen onse Kroon ten eeuwigen dage te zijn ingelijft, met uytdruckelijcke Keyserl. en Rijckx Verklaring, gelijck oock van d'Aerts-Hartog van Inspruck, Ferdinand Carolus, dat die Plaetsen, Overigheden, Beampten en Onderdanen der geseyde Landen, Steden en Heerschappyen ontslagen waren van de Dienstbaerheyt, Huldiging en Diensten, daer toe sy tot dese Afhandeling verplicht, dienstbaer en verbonden geweest zijn, die met eenen

I 2 onder

onder onse dienstbaerheyt, gehoorsaemheyt en trouwe, als een Eygendom, aen onse Souverainiteyt stellende; daer benevens in eygendom overgevende alle Dominien, Standen, Voogdyschappen en andere Rechten, met expresse renuntiatie van de zyde des Keysers, des Rijckx en ged. Aerts-Hartogh Ferdinandus Carolus, soo wel voor haer als voor de hare, ten eeuwigen dage, van alle Rechten en Aenspraeck, die sy toenmaels daer aen hadden gehad: gelijck sy dan oock, uyt krachte van haer Decreet, de Constitutiones van haer Voor-Vaders afschaffen, en die tegens de Keyserl. Capitulatie afstaen, als welcke de Aliënatien van de Rijckx Goederen en hare Rechten verbieden, welcke renunciatien ten overvloet, en tot te grooter verseeckering op den naesten Rijckxdagh souden geconfirmeert werden, benevens 't gene dat de aftredinge van de gesèyde Landen, of de Steden en Standen, die uyt de Rijckx Matricul gedaen souden werden, konde verhinderen; en is 't selve Tractaet den 5 February 1679 tot Nimwegen bekrachtigt geworden.

Dit, 't welck grondelijck is voorgestelt, is sonder difficulteyt, dat alle Steden, Vlecken en Dorpen in het Neder-Elsas, en die gene die van de Koninkl. Voogdy Hagenau afdalen, en tot de selve behoren, gelijck oock die van 't Sticht Weyssenburg, onder ons volle en vrye gewelt zijn, en dat al de gene, die de selve sig aenmatigen en besitten of genieten, sigh van de selve onthouden, en aen onse possessie overlaten sullen. Van dit getal zijn de Ampten Berg-Zabern, Anweyler, Landeck, Berckheim, Madeburg, Guttenberg, Gosweyler, Germersheim, Hagebach, Lauterburg, Jockenheim, Seltz, Berbenstein, Schleptenbach, Wegelburn, Remweg, Kleburg, Falckenburg, St. Remy, Schoneck, Gerbensheim, de Dorpen Rocklebach, Alt-Aubenheim, Willenheim, Grevestein, Minckweyler, Rotabeln, Olkofstein, Hergenweyer, Merleinha, Lutsteyn, Belcken, Leiszgeim, Zibeldingen, Brun, Namseim, Rebisteller, Rolixheim, Enumarseim, &c.

En, om onse pretentie te rechtvaerdigen, soo is genoeg te mercken, dat het meeste deel der Steden en Dorpen, oorspronckelijck tot de Koninckl. Abdy Weyssenburg, d'Ordre van St. Benedictus toebehoort heeft, welcke gesticht is in 't Jaer 623 van Coning Dagobert, en naderhant gesecularíseert en geformeert in een Collegiale Kerck door de goude Bulle van Paus Alexander, in de Maent April 1496 't Andere is gelegen in 't Neder-Elsas, en ons overgegeven; invoegen sig veele, ja de meeste Vorsten in de Nabuurschap, hebben geaccommodeert, door een klaer Recht van de behoorlijckheyt, tot nadeel van dese Abdy, wiens Goederen in de natuur inaliënabel zijn, en den Keyser, die sigh daer de Heerschappy heeft voorbehouden, en waer van alle de ged. Goederen afdalen, gelijck oock die in 't Neder-Elsas leggen, niet sonder contestatie gelaten konnen werden. Door dese Koninkl. stichtinge en fondatie is het Gebied van d'Abdy gemarqueert en gedesigneert, en de selve streckt sigh uyt tot op het Dorp Goszweyler en de Vloet Quich: Insgelijckx heeft sy oock een wyde omtreck, wyl de Stadt Baden, en de meeste Steden en Dorpen deser Jurisdictie daer onder begrepen zijn.

In 't Jaer 1282 heeft den Paltzgraef aen den Rijn, Lodewijck, d'Abdy Weyssenburg

burg weder bekomen, in tegenwoordigheyt van den Roomssen Coning Rudolf, met alle de Leenen in 't gemeen, welcke de Besitters van 't Neder-Elsas te ontfaugen hebben.

In de Jaren 1291, 1318, 1339, 1367, 1388 en 1398 is de Paltzgraef Hartog van Beyeren tot Abt tot Weyssenburg ingelijft, van de Heerschappye Schauffen, door 't afstaen van Hamont, Graef van Tweebrugge, Heer van Birchs, en den Marckgraef van Baden van 't Slot Gutzingen, van Durlach, de Stadt Kuppenheim, het Dorp Oberndorf en andere over den Rijn, dicht by Durlach, door den selven Abt.

In de Jaren 1345, 1350, 1370 en 1390 namen de Graven van Leiningen van de geseyde Abdy in leen de Dorpen Wisen, Grinstad, Abselnsheim, Kircklem, Obersheim, Hangenheim en Herkirckheim.

In 't Jaer 1394 investeerde d'Abt van Weyssenburg de Graven van Nassauw tot het derdedeel van 't Dorp Wetzhoven.

In den Jare 1504 heeft den Keurvorst Palatijn aen den doen aenwesende Proost Weyssenburg weder overgegeven, voor 't Slot Berckensteyn, behorende aen 't Stift.

En in 't Jaer 1523 voor de Dorpen Altenstadt, Carstadt, Sellyeba en Swickhuysen, welcke van gelijcken van 't Sticht Weyssenburg afdalen.

Twee Jaren daer na heeft den selven Ceurvorst, die 't Opper-Ampt Hagenauw tot onderpant hadgehad, van den Proost en 't Capittel Weyssenburg de Dorpen Schlecktenbach en Babenthal gekregen.

In 't Jaer 1519 is de Hartog van Tweebrugge van 't Capittel tot Weyssenburgh, in 't Ampt Kleburg, en de daer toe behorende 5 Dorpen, namentlijck, Roth, Kleburg, Steinfeltz, Oberhuysen en Hoffenbuenburen, welcke in 't Sticht zijn gelegen, geinvesteert.

In 't Jaer 1371 accordeerde en vergeleeck sigh Carolus de IV. met Albertus en Leopoldus, Hartogen van Oostenrijck, wegens de Rijckx- en Landt-Voogdy in der Elsas, met de Vorstendommen, Bisdommen, Abdyen, Prioryen, Kloosters, Graefschappen, Vryheerschappen, Heerschappyen, Stenden en Ridderschappen, Proostdyen, Steden, Dorpen en Vlecken, Lieden, Onderdanen, en de gantsche Jurisdictie, gelegen in de selve Landt-Voogdy, met het jure Patronatus over de Abdyen en Kloosters.

In 't Jaer 1408 heeft den Paltzgraef Robert, toen hy tot Rooms Keyser wierdt gemaeckt, dese Landt-Voogdy gegeven aen Lodewijck de IV., sijn outste Zoon, om de selve, gedurende sijn Leven, te genieten, mits dat hy jaerlijckx 2000 Guldens van den Rijn soude bekomen: En dese Prins en sijn Nakomelingen hebben 't selve 148 Jaer beseten, of ongevaer tot 1558, toen Ferdinandus de I. als Rooms Keyser, van sijn Broeder Carolus Quintus het weder uyt handen van den Keurvorst Palatijn liet trecken, welcke in anderhalf hondert Jaren harer possessie niet nalieten, om sigh wegens de behoorlijcke Stucken, tot de Landt-Voogdy behorende, te accommoderen.

En in 't Jaer 1440 gaf Fredericus, toen Rooms Coning, aen Lodewijck, Paltsgraef

graef en Hartog van Beyeren, de macht, welcke de Landt-Voog[illegible] Onderpant behield, om te accorderen wegens de invoeringe van de [illegible] nen in de Landt-Voogdy van 't Neder-Elsas, sigh echter de hoo[illegible] Waerdigheden voorbehoudende, als, Vorstendommen, Graef[illegible] pen, Heerschappyen en Sloten, van 't Rijck dependerende, [illegible] Landt-Voogdy van 't Neder-Elsas was gelegen.

In 't Jaer 1480, als'er strydigheden ontstaen waren tusschen de Stadt Weyssen-burg en de Proost van Hatzsteyn van 't Graefschap Hagenauw, we[illegible] Kleeburg, wierdt dit selve Ampt de Stadt Weyssenburg toegedeelt [illegible] van de Graef van Sultz, Keyserl. Kamer-President tot Rothweyl.

In 't Jaer 1518 accordeerde Keyser Maximilianus wegens de Stad W[illegible] en bewilligde haer de Dorpen Schetal, Zeebach, Altenstat, Sch[illegible] Warschbach, met beding van de Superioriteyt over de Landt-Voogdy. [illegible] Jaer 1521 bevestigde Keyser Carolus Quintus dese saeck.

In 't Jaer 1398 declareerde Wenceslaus, Rooms Coning, door [illegible] dat de Dorpen van 't Sticht wegens Rijckx Schulden niet verpant ko[illegible] den Landt-Voogt tot Hagenau beveelende, haer te protegeren en [illegible]

In 't Jaer 1414 hielden de Steden Hagenau, Colmar, Schledstadt, W[illegible] Oberenheim, Keysersburg, Mulhuysen, Turckheim, Munster, Ro[illegible] eenige afreeckeninge met malkander wegens de Somme van [illegible] welcke sy van den Roomssen Coning Sigismundus opgenomen [illegible] selve uyt handen van den Paltzgraef los te krijgen, aen wie zy voor [illegible] me gealiëneert en verset waren.

In de Jaren 1504, 1531, 1544, 1558, 1566, 1605, 1615 en 1620 [illegible] lianus, Rooms Coning, Lodewijck en Frederick, Paltzgraven, Op[illegible] nen tot Hagenau, den Keyser Ferdinandus, Maximilianus, Frederick [illegible] dus, Aerts-Hartogen van Oostenrijck, van gelijcken Opper-Amptmannen [illegible] versalien van dese Landt-Voogdy, door welck het blijckt, dat het Sticht Weyssen-burg van de Coninglijcke Landt-Voogdy Hagenau dependeert, met alle de Rech-ten en Jurisdictien.

In 't Jaer 1570 declareerde Keyser Maximilianus door sijn Patenten, dat [illegible] den Weyssenburg en Landau in 't Neder-Elsas gelegen waren, en bysonder [illegible] dat de Stadt Landau door de Quich van de Paltz was gesepareert, met [illegible] van andere Patenten van de Jaren 1479 en 1566.

In 't Jaer 1451 deden de Dorpen van 't Ampt Weyssenburg haer Eed in h[illegible] van den Keurvorst Palatijn, doenmaels Opper-Amptman tot Hagenau. [illegible] Jaer 1629 leyden de Inwoonders der gem. Dorpen andermael haer Eed [illegible] Grave van Sporck, 't geen in gelijcke qualiteyt is geweest onder de Hartog[illegible] Oostenrijck.

In 't Jaer 1592, als de twisten waren ontstaen tusschen den Cardinael van Lo-raine en de Vorsten van 't Huys Brandenburgh wegens 't Bisdom Straesburgh, in

welcke

welcke de Luterſſe een Biſſchop van haer Geloof wilden verkieſen, ſond Keyſer Rudolphus Commiſſie aen de Hartog van Ooſtenrijck Ferdinandus, ſijn Neve, dat hy, of in Perſoon of door Gedeputeerde, de Verkieſing van een nieuwen Biſſchop ſoude bywonen, en ondertuſſchen de Plaetſen, die onder 't gem. Bisdom behoren, ſequeſtreren, om den Eed van getrouheyt van hen te ontfangen.

In de Jaren 1506, 1545 en 1569 verpande Keyſer Maximilianus aen de Biſſchop van Spiers de Stadt Wiel en 't Ampt Odenheim voor een Somme van 5000 Florijnen: Uyt d'Obligatie is te ſien, dat de Landen op de zyde van d'Abdy Weyſſenburg Leenen zijn van 't Graeſſchap Hanau, Fleckenſteyn en Leiningen, en d'andere van 't Huys Ooſtenrijck.

In de Jaren 1379 en 1409 gaven Wenceſlaus en Robrecht, Roomſſe Coningen, aen de Keurvorſten, welcke 't Ampt Hagenau in pant hadden, de macht, om tot haren beſte de Landen en Heerſchappyen van 't Neder-Elſas van de Verpandingen te ontledigen, wyl die gealiëneert en van andere gebruyckt waren, namentlijk, de Sloten en Veſtingen Guttenberg, Falckenburg, de Dorpen Darembach, Rechtenbach, Otterbach, Menenſelck, de Vlecken Freckenſel, Konel, Immenoder, Klaiſt, Dierbach, Meſem, Wideham, Hasbach, Schwergen, Nuris, Wilgerweiſem, Soſeſtheim, Whindel, Haſzbach, Wickelwichemt, en andere, met haer toebehoren, welcke door 't Rijck aen de Graef van Leiningen verpant waren, met proteſtatie van den Abt tot Weiſſemburgh en 't Huys Ooſtenrijck tegens de geſeyde Aliënatien en Verpandingen.

In de Jaren 1531, 1564 en 1570 erkenden de Ampten Wantzenauw, het Graefſchap Tweebrugge, d'Abdy en 't Convent Orisheim, de Canonicken tot St. Pieter van Straetsburg, d'Ontfanger Generael en d'Abdy van Stirzelbrun, de Lant-Voogdy Hagenauw voor de Koninckl. Opper-macht.

In 't Jaer 1630 liet d'Aerts-Hartog Leopoldus van Ooſtenrijck door ſijn Patenten, tot Ynsbruck gegeven, d'Amptmannen en Beampten van d'Ampten Germersheim en Seltz weten, dat de Keurvorſt Palatijn ged. Ampten alleen pantswyſe in hoeft, haer beveelende alle Vaſſalen daer toe te verplichten, om te verſchijnen, en de Inveſtiture van hem of ſijne Beampten aen te nemen.

Uyt alle deſe Stucken, daer van de Originalia in onſe Archiven zijn, is lichtelijk de ſtabilering van onſe Rechten en billijcke pretentien over deſe Ampten af te nemen, wyl zy notoirlijck van 't Neder-Elſas zijn, gelijck oock de Koninckluijcke Landt-Voogdy Hagenau, en ingevolge van dien onſe Souverainiteyt over de ſelve ſtreckt. De geallegeerde poſſeſſie van die gene, die ſigh de ſelve tot noch toe tot haer beſit hebben aengematigt, is niet conſiderabel, noch eenigen Titul genoeghſaem, om die te behouden. De Keyſerl. Conſtitutien zijn expres alhier, welcke alle Aliënatien der Goederen en Kercken verbieden; gelijck oock 't Weſtfaelſſe Tractaet met duydelijcke termen luyd, dat gene Obligatie geallegeert ſal werden, en dat yder in dat Recht ſal mogen treden, 't welck den Keyſer, 't Rijck en 't Huys Ooſtenrijck (die haer Rechten hebben gecedeert) overgeeft: men kan van ons oock

oock gene præscriptie pretenderen, of men kan die tegens den Keyser, 't Rijck en 't Huys Oostenrijck wederleggen.

Daer uyt volgt nu, dat de geschiede possessien, die men niet kan bedencken, en voor soo veel 100 Jaren zijn aengetrocken, door de vermoedelijcke Beschermers onser Rechten de minste vrees verwecken konnen, en zijn, om sigh daer in niet op te houden, geen verder Remonstrantien van noden: Soo sullen oock die gene, welcke daer tegens contesteren mochten, geen wyder uytstel desireren, om hare rechtmatige Tituls en aensien te bewysen, welcke, soo sy oock van de grootste ouderdom waren, sigoock geen beter oorsaeck van haer conservatie tegens onse Souverainiteyt konnen aenmatigen. Derhalven is'er niet meer overig, als door onsen Raedt van der Elsas te openbaren en verklaren, dat de Ampten, Proosdyen, Steden, Dorpen en Vlecken van 't Neder-Elsas, de Koninckl. Landt-Voogdy van Hagenau, en de Proosdy, Capittel eu 't Sticht Weyssenburg onder onse Souverainiteyt behoren; verbiedende de Ampt-Luyden, Schult-Eysschers en Inwoonders der ged. Plaetsen, dat sy in 't toekomende geen ander Macht als ons erkennen; en ingevalle sy aen andere Jurisdictie appelleren, en ons Bevel te rug stellen, sullen sy sonder vertoef ons den Eed van haer trouwe presteren: En, tot een kenteecken onser Souverainiteyt, sullen de Poorten en Ingangen der Steden met onse Wapens beset werden, gelijck oock de Auditoria en gemeene Huysen der geseyde Ampten.

Den inhout en onderhouding sal in onse Verkonding-kamer na Parijs ingelevert, gelesen, gepubliceert en geregistreert, en in de Ampten, Proosdyen en andere Jurisdictien van 't Neder-Elsas, de Landt-Voogdy en 't Sticht Weyssenburgh in 't gemeen gedeclareert werden. En soo de gene, die tot noch toe gerechtige Landen onbehoorlijck hebben aengematigt, niet alle waren beroepen, en noch niet verscheenen, soo geven wy aen onsen wysen Raedt genoegsame tijdt, om de selve aen haer te verleenen, op dat de Beschermers en Pretendenten tijdt hebben, om hare Titulen, door welcke sy dese Landen en haer Voordeelen hebben genoten, te exhiberen.

't Gedachte ons Raedt-besluyt, 't geen de Remonstrantien van Scherer, Joost, Beausire en Tribout eenigsins in acht heeft genomen, en haer hadde gerapporteert, dat zy haer Tituls, uyt kracht van de welcke zy het Dominium en 't Voordeel der Ampten Guttenberg, Gutzenhuysen, Berg-Zabern, Damweiler, Goszweiler, Wogelburg, Orburg, Kleburg, Falckenburg, en 't Dorp Recklembach, 't halve deel van 't Dorp Dambach, 't Slot en Dorp Riedseltz hebben genoten, souden exhiberen in 6 Maenden, verklaert en heeft verklaert, dat geseyde Ampten, Dorpen en Sloten aen de Koninckl. Landt-Voogdy Hagenauw, als een Dependentie van 't Stift Weyssenburg en onse Souverainiteyt van 't Neder-Elsas behoort, met bevel aen alle Inwoonders der geseyde Plaetsen, om ons in 't toekomende alleen voor haren Souverainen Monarch te erkennen, en hun dit verbod opleggende, dat sy sigh aen geen andere Jurisdictie souden houden, als aen de gene, die van onsen Elsassisen Raedt afdaelt; doch soo sy ander bevel willen respecteren, sullen sy ons sonder

ver-

vertoef, den Eed van getrouheyt presteren. En, tot een kenteecken van onse volle en vrye macht, sullen wy aen alle Hooft-Poorten en Ingangen der Steden, Audientie en gemeene Raetshuysen van 't ged. Gebied onse Wapenen setten: En dit Raetbesluyt sal in onse Verkonding-kamer tot Parijs geleyt, gelesen en gepubliceert, en in de genoemde Ampten en Landt-Voogdyen geregistreert, oock alle Ampt-Luyden, Schult-Eysschers en Beampten met sonderbare vlijt voorgehouden werden; en dese sullen oock in anderhalf Maent d'eerste van alle d'Inwoonders der gedachte Plaetsen haer onderdanige gehoorsaemheyt betoonen, op dat de onrechtmatige Aenmatigers der Ampten Seltz, Landeck, Belickam, 't Slot en Ampt Madeburg, Germersheim, Hagenbach, 't Ampt en Slot Schoneck, Jogenheim, Berbelsheim, Schlecktenbach, Tan en St. Remigii, de Steden Ebenheim en Littenheim, en de 4 Dorpen der Voogdy Reichshoven, 't halve deel van 't Dorp Dambach, en oock d'andere Ampten en Dependentien goedt acht hebben. Desen Raedt is besloten en wordt uytgegeven tegens onse onrechtmatige Aenmatigers en Besitters, en insgelijckx aen de gene, die noch niet verscheenen zijn, geopenbaert, nadien onse Opperste Raedtsverwant Maurin ons heeft voortgebracht, dat hy haer voor 't Gerecht heeft beroepen, en wegens 't gemeene beste dit Raedt-besluyt met haer gecommuniceert. Dus beveelen wy, op de klachten van onsen Procureur Generael, dat gy dit Raedtslot vast sult houden, 't selve schuldiger wyse executeren, en na dese klare Woorden, forme en inhout op 't uytterste nakomen; om 't welck te doen wy u de macht geven. Gegeven tot Brisach, in onsen Elsassisen Raedt, den 22 Maert 1680. en in 't Jaer onser Regeeringe 37. Getekent,

BOURDELET.

Het Parlement tot Metz heeft oock de volgende Sententie in de saeck van den Paltzgrave van Veldentz uytgesproken.

Extract uyt het Register der Koninckl. gestabileerde Kamer tot Metz.

TUsschen den Deecken, Canonnicken en 't Capittel van de Dom-Kerck tot Verdun, soo wel voor haer, als de gene, die de vacante Plaetsen exerceren, de Klagers en Voorspraken van 't Geschrift van den 28 December, den 26 January deses Jaers oversien, ingevolge van de Declaratie van sijn Majesteyt, en de welcke den 15 January in sijn Register-kamer is overgegeven, en de Requesten van den 8 deser Maent April, ter eenre; en Vorst Leopold Lodewijck, Paltzgraef aen den Rijn, Hartog van Beyeren, Graef van Veldentz, Beschermer, ter andere zyde. Dewyl de instantien tusschen ged. Partyen, nevens het finael versoeck, uyt de Kamer zijn afgevaerdigt, en van desselfs Huys en eygen Persoon Johan George Chapaut, Voogt en Besitter van 't ged. Veldentz, is aengenomen, en hem opgelegt, om aen sijn geinteresseerden Heer te ontbieden, dat hy den eersten Maert soude verschijnen, om den Titul, uyt welckers kracht hy 't Recht der genietinge van 't Lant Veldentz, benevens de Schutsgerechtigheyt van 't Hof Moulin en haer Dependentien

pretendeert, te exhiberen, of, soo sulckx niet geschiede, dat hy dan sien soude, dat sy aen ged. Kercke tot Verdun souden toegedeelt werden, als 't welcke bevoegt en gerechtigt is, om het over-oude Dominium weder te verkrijgen, met restitutie van alle Voordeelen en Vruchten (die hy in der tijdt van sijn onrechtmatigh besit heeft genoten) en oock de gedane uytgave: So is gelesen 't Requeft van ged. Vorst, inhoudende sijn declaratie en offerten wegens de wedergeving van't Slot Veldentz, sijn Schuts-gerechtigheyt, 't Hof Moulin en Dependentien, na de Acten en Verplichtingen, die door hem, als sijn Voor-Vaders, daer over zijn gegaen.

Gelijck oock in tegendeel de Schriften van 't Capittel tot Verdun, wegens de Declaratie, betreffende sijn Majesteyt, oversien zijnde, soo is ged. Vorst gecondemneert, om de wederlevering te doen, en in 8 dagen sijn Trouwe en Huldiging af te leggen, oock sulckx selfs te bekennen, en sijn Recht af te staen, of dat hy, by gebreke van dien, op den bestemden dagh soude bevinden, dat sijn Leenen met de Dependentien verbeurt verklaert, en de Klagers geintesteert souden werden, voor sodanigen Persoon, als sijn Majesteyt, tot nut en beste van 't Capittel, daer in salgelieven te stellen.

In 't Investituur-schryven van den Keyser Frederick van 't Jaer 1156, in faveur van den Bisschop Albert tot Verdun, wegens sijn Kercke, van 't Marckgraefschap en andere Leenen en Rechten, daer van dependerende, en namentlijck, 't Slot Veldentz, sijn Schuts-gerechtigheyt, 't Gerecht van 't Hof Moulin, en sijn Dependentien, Wolforsweiler, Bemdula, 't Hof St. Medard, met sijn Onderdanen, Schuts-Rechten en Inkomsten: En in andere Investituur-Brieven en Confirmatien van de Navolgers des Bisdoms van ged. Kerck Verdun, door de Keysers Maximilianus, Carolus Quintus, Ferdinandus de I. en Rudolphus de II. van de Jaren 1502, 1531, 1545, 1548, 1565, 1566 en 1582, is het genoemde Slot Veldentz, 't Hof Moulin en St. Medard, Wolforsweiler, Bemdula, met haer Gerechtigheden, Advocatien en Dependentien specificé genoemt; gelijck oock de weder-overlevering geschiet in 't Jaer 1220, door Gerlach, Graef tot Veldentz, ingevolge van de Accoorts-formulieren, die gesloten zijn met Johan, Bisschop tot Verdun, in tegenwoordigheyt van Theodoricus, Aerts-Bisschop van Trier, waer door onder andere saecken het oock daer heen gebracht wierdt, dat ged. Bisschop tot Verdun in sijn Bisdom, na sijn wille, 't Slot Veldentz kon aentreden, sijn Goederen en Luyden derwaerts senden, en aldaer Hof houden; oock soude in Krijgsgeval ged. Gerlach gehouden wesen, om 't Slot Veldentz, met alle de Munitie tot dessels verdediging, in sijn handen weder te leveren, en hy en sijne Successeurs in alderhande gelegentheden hem dienstig zijn, en sigh als een Verbondene betonen: Insgelijckx soude hy hem voor sijn deel de Gelt-kassen en andere Inkomsten laten genieten, welcke aen het Bisdom behoren, en in 't gantsche Landt, 't geen hy in sijn bewaring had, den Eed van getrouwheyt laten afleggen; doch soo sulckx mocht komen te mancqueren, onderworp hy sigh aen dit Gebod: En de Vassalen en Onderdanen, die met gestadige Wachten in dese Landt-Voogdy beswaert waren, verplichten sigh met Eede, hem,

hem, te weten den Bisschop, niet als een genoegsame bystant in alles te geven; dit Accoort heeft Gerlach met sijn Navolger Johannes geconfirmeert, en naderhant op Bartholomeus-dag in 't Jaer 1235 de Acten vervaerdigt.

Andere Overleveringen zijn geschiet door Hendrick, Graef van Veldentz, in 't Jaer 1583. van Leobald de Cousance, Bisschop van Verdun, door welcke gedachte Hendrick bekent, dat hy aen gem. Bisschop van Verdun 't Leen schuldig is, benevens het Slot Veldentz, 't Hof Mulhuseim, Bomholder, Wolforsweiler, 't Hof St. Medard, met haer Pertinentien en Rechten, die hy in 't selve Bisdom besat; gelijck oock 't Slot Lutreck, aen St. Medard grensende, welcke hy in 't Jaer 1509 weder heeft ontfangen, en aen hem, soo wel door de geseyde Canonicken als de voorgem. Princen zijn gebracht geworden, en gegeven door Alexander, Paltzgraef, Hartog van Beyeren, van 't meergem. Slot Veldentz, 't Hof Moulin, Wolforsweiler, Bomholder, St. Medards Hof, met haer Vergaderingen, Advocatien en Pertinentien, mitsgaders alle de Goederen, die hy soude hebben en hield van de Kerck en de Bisschop van Verdun. Andere diergelijcke overleveringen zijn in 't Jaer 1653 gedaen door den Paltzgraef, en tot sijn productie daer by gevoegt. Het Besluyt van 't Hof van 't Parlement tot Metz van den 9 February 1662. uytgegeven op het Request van ged. Vorst Leopoldus, door 't welcke hy van 't geseyde Hof een sesmaendigen uytstel versoeckt, wegens het openstaen van 't gem. Bisdom, luyd, dat hy schuldig is, om de Trouw en Huldiging weder te presteren.

En dit is een nieuwe productie van gem. Paltzgraef, welcke het Besluyt van den Procureur Generael genoegsaem wederstaet, en met kennisse is. De Kamer heeft bevolen, en beveelt noch aen gem. Paltzgraef, dat hy in de tijdt van een Maent, van dese dagh af, persoonlijck de beduyding van ons Raedts-besluyt sal aennemen; en dit sal geschieden in de plaets van een Leen-ontfanging in 't Parlement, de Graven-Kamer tot Metz, met opening van alle de Regalien des Bisdoms Verdun, om de behoorlijcke wederleveringe wegens 't Slot en Graefschap Veldentz, gelijck oock van 't Hof Moulin, Bomholder, Wolforsweiler, 't Hof St. Medard, waer aen 't Slot Lutreck behoort, met hare Schutz-gerechtigheden, Rechten en Heerschappyen, te doen, mitsgaders mede van Multensheim, met alle sijn Jurisdictien en Dependentien, behorende aen sijn Majesteyt door het Munstersse Tractaet, 't geen tot Nimwegen is geconfirmeert, en welcke oock aen ged. Paltzgrave, en alle andere Besitters van 't gem. Graefschap en Leenen, uytdruckelijcke inhibitie en verbod heeft gedaen, van geen andere als den Coning voor haren Souverain te erkennen, of een ander Jus superioritatis voor te wenden, noch oock geen andere Uytspraeck te volgen, als die gene, welcke door 't Parlement van Metz is geschied, op straffe van de verbreking der Konincklijcke Wetten en Ordonnantien in sijn Koninckrijck.

Dit tegenwoordige Raedts-besluyt sal in de Gerechts-Plaetsen der ged. Leenen geregistreert, en na 't eyndigen van 't Gebed op de Sondagen in de Kercken van 't Graefschap en sijn Leenen gepubliceert, oock op de gewoonlijcke Plaetsen geaffi-

geert werden, op dat niemant geen ignorantie soude pretenderen. Gegeven in de Koninckl. Kamer tot Metz den 22 April 1680,

Gecollationeert en geteekent
OUDART.

Uyt dese bovenstaende Sententien kan den Leser oordeelen op wat recht sijn Majesteyt van Vranckrijck sig de Souverainiteyt deser Landen aenmatigde: Wy sullen nu de redenen / die sommige daer tegens hebben voortgebracht / niet stellen / vermits de selve klaerlijck in de Missive / die 't Duytse Rijck aen den Koning daer over heeft gesonden / en die hier na sal volgen / uytgedruckt staen; soo veel is'er af / dat Vranckrijck in 't begin van Mey / op dese laetste Sententie de Landen van de Paltzgraef van Veldents in possessie heeft doen nemen (dewijl ged. Paltzgraef sigh daer aen niet wilde onderwerpen) en sijn Wapenen op alle Plaetsen laten oprechten. De Landen in 't Neder-Elsas / gelijck oock de Dorpen / die onder Straetsburg behoorden / wierden mede door de Franssen / volgens de eerste Sententie / in besit genomen / of de Heeren der selve quamen tot Brisach de Souverainiteyt erkennen / en de Huldiging doen / om van meerder swarigheyt bevrijt te wesen / dewijl sy wel sagen / dat het Rijck haer niet konde helpen: En dus wierdt Vranckrijck / sonder groote moeyte / meester van soo veel Plaetsen en Dependentien / als'er van 't Neder-Elsas en de 3 Bisdommen / Metz / Toul en Verdun / af-daelden; sommige van de Besitters hadden haer klachten daer over aen den Koning tot Parijs selfs wel laten doen / doch waren afgewesen / en na dese 2 Justitie-Kamers gerenvoyeert / die de meeste / als Rechters en Partyen oordeelende / niet hadden willen / en oock / om dat sy Standen van 't Rijck waren / niet konden erkennen.

Sommige Plaetsen van de Keurvorst van Trier en van den Keurvorst Palatijn waren mede onder dese Dependentien / en specialijck van de laetste Falckenburg en de Bailluagie van Germersheim / alwaer den Franssen Stadtsvoogt / genaemt Pape d'Espel / in 't midden van Mey in diversche Steedjes een Arrest van den Souverainen Raedt tot Brisach had laten aenslaen / dat de Tol-Wapens van Keur-Paltz afgebroocken / en Fransse in de plaets souden geset werden: dit bleef hier noch niet by / dewijl gemelde Stadts-voogt over al liet voorgeven / dat sy niet meer Cur-Paltz maer Fransse Onderdanen waren / en dat sy aen den Keurvorst Palatijn niet meer behoefden te betalen / nevens meer andere dingen van die natuur: Invoegen hooggem. Heer Keurvorst / hier over gestoort / en oordeelende / dat het onredelijck was / dat men hem een Plaets / die van lange tijden door sijn Voor-Ouders beseten was / wilde afhandig maecken / of andersins constringeren / om het Leen van Vranckrijck te ontfangen / den Baron van Eck / die tot Parijs voor sijn Extraordo. Envoyé resideerde / ordre sont / om met sijn Majesteyt selfs nader hier over te spreken / dewijl hy op sijn vorige Memorien wegens die saeck noch niet opgedaen hadde;

ge-

gedachte Baron kreegh derhalven den 26 May by den Coning Audientie / en leverde hem 2 Memorien en een Brief van den Keurvorst / benevens een Brief van recommandatie van de Administrateur van Beyeren / oder / en versocht: Dat, gelijck hy al verscheyde Remonstrantien wegens de Bailluagie van Germersheim hadde gedaen, doch daer op hy tot noch toe geen Resolutie had bekomen, sijn Majesteyt de nodige middelen, volgens de Rechtvaerdigheyt en de Vredens-Tractaten, daer toe wilde besorgen, en hem een favorabele Resolutie laten toekomen. Den Coning antwoorde daer op: Dat hy daer aen soude gedencken, en dat hy hem antwoort op sijn Memorien soude doen hebben: dat hy oock de twee, die hy hem over gaf, soude nasien, en dat hy sigh ten dien eynde maer by Monsr. Colbert de Croissy had te vervoegen. Gemelde Envoyé eenige dagen daer na ged. Monsr. Colbert daer op aenspreeckende / kreegh van den selven tot antwoort: Dat hy hem geen andere kon geven, als die hy van te voren al gehad hadde, en die hy hem nu soude erhalen, bestaende daer in: dat den Koningh sijn Meester niet anders begeerde, als 't geen dat eertijts aen der Elsas had behoort, en hem rechtvaerdigh toequam, vermits het door de Munsterse, en vervolgens door de Nimweegse Vrede, aen hem was toegestaen: dat hy selfs mede tot Nimwegen geweest zijnde, om over de Vrede te handelen, sigh selfs klaerlijck genoeg daer over uytgedruckt hadde, en dat men hem toen daer in niets had tegen geworpen; doch soo sijn Keyserl. Majesteyt of desselfs Plenipotentiarissen daer eenige saecken hadden toegestaen tot prejuditie van de Keurvorsten en Standen van 't Rijck, gelijck hy wel sag, soo mosten sy dat op haer nemen: dat het Poinct van de afstant van der Elsas met desselfs Dependentien voor de Fransse Kroon een van de principaelste saecken was geweest, daer de Vrede op ruste; en dat, dewyl de Plenipotentiarissen van den Keyser daer verscheyde mael exceptien in hadden willen brengen, men al op het point, van de Vrede te verbreecken, was geweest, alsoo 't selve wel 6 Weecken had geduurt, doch dat men eyndelijck was geaccordeert, en dat men 't geheele Elsas met sijn Rechten en Dependentien aen Vranckrijck had gecedeert: dat yder Prins en Staat van 't Rijck daer een Minister had gehad, die het konden betuygen, maer dat niemant daer tegens had geseyt. Den ged. Envoyé antwoorde daer wel weer op / en verdedigde het contrarie / met versoeck: Dat hy 't selve aen sijn Majesteyt wilde remonstreren, op dat hy aen den Keurvorst sijn Meester een beter Antwoort konde geven, en dat by Geschrifte: Doch Monsr. Colbert de Croissy erhaelde wederom: Dat hy hem most seggen, dat den Keurvorst sigh niet wel addresseerde, soo hy dese saeck aen 't Hof wilde laten afdoen, wyl het sijn saeck niet en was, en dat hy daer oock niet en soude intreden, wyl den Koningh daer toe 2 Kamers tot Brisach en Metz had opgestelt, om aen sijn Geburen te betuygen, dat hy niemant ongelijck wilde doen: En soo iemant dacht, dat hem eenig onrecht geschiede, soo kon men daer over 't selve oordeelen: dat men vrome Luyden daer toe had verkoren: dat dese Kamers een wydluftige verlichting soude geven, en van alles oordeelen, 't gene tot noch toe was bygebracht, raeckende de Bailluage van Germersheim,

heim, en oock Falckenburgh: Verseeckerende boven alles, dat soo des Conings Amptenaers niet hadden gevonden en konden bewysen, dat Germersheim aen het Elsas dependeerde, sy 't selve niet gepretendeert souden hebben: dat den Coning daer niets als de Souverainiteyt begeerde, en dat, gelijck het een Domeyne was, het konde blyven gelijck het geweest hadde: dat het haer gewoonte niet en was om Antwoort by Geschrift te geven: dat hy hem niet en seyde, als 't geen sijn Majesteyt hem belast hadde, en dat hy oock geloofde, dat sijn Keurvorstel. Doorl. 't selve soo soude aennemen, gelijck hy Envoyé 't selve soude rescriberen. Over de stoute Woorden / die den Franssen Stadts-voogt Pape d'Espel had gesproken tegens sijn Keurvorstel. Doorl. / gelijck oock van 't oprujen van des selfs Onderdanen / dat sy haer Keurvorst niet meer hoefden te erkennen / antwoorde Monsr. Colbert: Dat hy'er geen kennis af had, en dat hy 't selve oock niet meer geloofde, als dat het door ordre van sijn Majesteyt soude wesen.

Eenen Bretton / die voor Agent wegens gemelde Heer Keurvorst tot Parijs was / schreef oock den 15 Juny de volgende Missive over dese saeck.

Extract uyt een Brief van Monsr. Bretton, uyt Parys den 15 Juny [illegible]

MR. Wolf is hier seer wel te pas gekomen met de Brief van Monsr. den Administrateur van Beyeren, en de Memorien, vermits den Heer Envoyé een particuliere Audientie by den Coningh soude hebben; doch hoewel hy soo wel als pas is gekomen, soo kan ick echter niet sien, dat onse saecken seer avanceren, en het slimste dat ick daer in vinde, is, dat ick niet kan sien; dat'er eenige apparentie is, om ons satisfactie op onse klachten te geven, wyl men die niet eens wil examineren, noch antwoorden op eenige van onse Memorien, 't zy in sulcke duystere en twijffelachtige termen, dat men niet kan seggen, dat men 't oor [illegible]nen wil, soo schijnt men hier gesint, om bedeckt te spreecken: men segt wel, dat den Coning geen anders Goet en wil, maer dat hy sig gerechtigt oordeelt, om sigh van 't geen dat het Tractaet van Westfalen hem heeft toegestaen, te [illegible]keren; doch soo hy 30 Jaren versuymt mocht hebben, om 't selve in te nemen, dat dit daerom geen gevolg konde hebben, dat die gene, die 't selve beseten hebden, het met recht hadden gedaen: men wil echter hier geen verschil daer over maecken, wyl dat aen de Kamer van Brisach behoort, die daer toe kennisse en gerechtigheyt heeft, en dat het derhalven onnodig is, dat men hier daer over eenige Remonstrantien wil doen. Wat belangt de intercessie van Vorsten, men segt vlack uyt, dat, als het des Conings Recht aengaet, men die niet kan aennemen, en dat al 't gene sy konnen schryven, over sijn Majesteyts gepretendeerde Rechten niet kan prevaleren. Mr. Heug, Ambassadeur van Denemarcken, heeft my geseyt, dat Monsr. de Croissy sigh ten naesten by op die wyse tegens hem had geexpliqueert. En den Heer Envoyé van Trier heeft my dese middag verhaelt, dat hy in de toekomende Weeck noch sijn laetste Memorie sal overleveren, wyl hy'er al verscheyde heeft gepresenteert, daer op men hem geen schriftelijck Antwoort heeft gegeven,

en

en als doen begrypen, dat so hy'er een by Geschrift begeerde, men met dit versoeck soude lacchen. Men heeft op de eygenste wyse met de Baron van Eck op al de Memorien, die hy overgelevert heeft, gehandelt, en 't selve antwoort gegeven, als hy antwoort by Geschrift versocht.

De saeck van dese Dependentien had sulcken sleep na sigh / dat Engelandt sigh daer mede liet aengelegen zijn / gelijck uyt de navolgende Memorie van den Engelschen Envoyé tot Parijs gesien kan werden.

Copye van de Memorie, gepresenteert door den Extraordinaris Envoyé van de Coning van Engelandt, Monsr. Savile, aen den Alder-Christel. Coning; den 27 Juny 1680.

SIRE.

DEn Extraordinaris Envoyé van de Coning van Groot-Brittagne representeert door ordre van den Coning sijn Meester aen uwe Majesteyt, dat hy sig geobligeert vind door de Banden van Vriendschap en Bloedtverwantschap, die'er tusschen den Coning sijn Meester en den Heer Keurvorst Palatijn, een van de eerste Princen van sijn Koninckl. Bloedt, zijn, sigh te bedienen van sijn goede officien by uwe Majesteyt, in faveur van hoogged. sijn Keurvorstel Doorl., als wiens Landen door de al te rigoureuse Executie van de Ordres, die de Officiers van uwe Majesteyt seyden te hebben, uytsteeckend hebben geleden, al schoon men door alle exempelen, die men van sijn gerechtigheyt en goetheyt heeft gesien, reden heeft om te geloven, dat de geseyde Officiers sigh niet in de palen van uwe Majesteyts ordre hebben gehouden, wyl haer pretentien zijn geklommen, om sigh van de Plaetsen, die door het Keurvorstelijcke Huys zedert veele Eeuwen zijn beseten, en die door de Westphaelsse Vrede, daer uwe Majesteyt Guarand van is, zijn geconfirmeert, te saiseren, invoegen men sigh selfs van d'Ordres van haer Protecteur bediend, om haer te beroven. Over dese oorsaeck is het, SIRE, dat den Coningh mijn Meester een hulpmiddel van de gerechtigheyt van uwe Majesteyt verwacht, de welcke de saecke tot de gront geëxamineert hebbende, niet en sal bevinden, dat sijn gewoonlijcke billijckheyt door de practijcken, die sijn Officiers in dese gelegentheyt gebruyckt hebben, is geobserveert geworden. Gedaen tot Fontainebleau den 27 Juny 1680.

SAVILE.

Maer noch gemelde Gesant / noch andere / die in dese saecke intercedeerden / hebben iets konnen uytrechten / wyl Vranckrijck op sijn gepretendeert Recht bleef staen / en boven dien de machtigste in de Wapenen was.

Eer wy noch verder voort gaen / moeten wy die noch hier inlassen / dat de Franssen sedert de laetste Vrede al haer Contributien / die sy in 't Rijck pretendeer-

deerden / niet bekomen hadden / dewijl de Landluyden door 't bederf van den voorgaenden Oorlogh alles niet gelijck konden opbrengen: den Keurvorst Palatijn had wel een Accoort met haer gesloten / om 't selve op Termijnen te betalen / doch dewijl de Fransse Intendanten sigh / op eenige pretexten / daer aen niet wilden houden / schreef den Keurvorst Palatijn daer over aen den Marquis de Louvois de volgende Missive.

Missive van den Keurvorst Palatijn aen den Heer Marquis de Louvois, uyt Heydelberg van den 15 Juny.

MYN HEER.

GEdurende uwe absentie van 't Hof heeft mijn Envoyé, de Baron van Eck, in de Audientie, die hy laetst by sijn Majesteyt heeft gehad, de eer genoten, om hem een Memorie van mijn syde over te geven, belangende de gedane Afreeckeninge tot Pfaltzburgh tusschen Sr. de la Goupilliere en mijn gedeputeerde Commissarissen over d'Achterstalligheden van de Contributien, die van mijn Landen gepretendeert worden, door 't welcke geremonstreert zijnde, dat de lichting van Gelt in een geruïneert Lant niet so gemackelijck konde gaen, en dat men sig derhalven aen de Betalingen by Maenden niet konde verplichten, en trachtende deswegen te verkrijgen, dat mijn Onderdanen van de tijdt van 6 Maenden mochten profiteren, 't welck tot in de Maent van November loopt, soo heeft sijn Majesteyt de goetheyt gehad, om haer 't selve te accorderen, in conformité van de Resolutie, die gy my door mijn Envoyé hebt laten geven; dat sy oock door gewichtige redenen, in de ged. Memorie geallegeert, bevrijt wierden van de Cautien, die men in de Landen des Conings vereyschte, en dat sy eyndelijck konden genieten 't effect, 't geen door sijn Majesteyt aen ged. Sr. de Goupilliere was gegeven. Maer dewyl, niet tegenstaende al dese hoop, door sijn Majesteyt gegeven, mijn Envoyé daer op geen Resolutie heeft konnen krijgen, en dat ter contrarie Sr. de la Goupilliere, door sijn Brief van den 6 Juny aen mijn gedeputeerde Commissarissen dreygingen gebruyckt, seggende, dat hy niet wilde verantwoorden 't geen haer mocht over komen, soo mijn Onderdanen den 15 van dese lopende Maent niet tot betalinge komen, en dat op dese wyse mijn Onderdanen de tijdt van 6 Maenden, die sijn Majesteyt haer heeft geaccordeert, niet konnen genieten, om de betaling te doen, de welcke sonder die tijdt onmogelijck niet kan geschieden.

Soo ben ick genootsaeckt, mijn Heer, om u moeyelijck te vallen, door de recommandatie, die ick u doe van dese saeck, u versoeckende, dat gy de goetheyt wilt hebben, om door U goede officien by sijn Majesteyt soo veel uyt te wercken, dat mijn Onderdanen de geseyde Termijn mogen genieten, welcke haer is geaccordeert, en dat men te vreden is, dat men de Sommen op reeckening af-betaelt, soo ras als men kan, mits dat alles in de tijdt van 6 Maenden afgedaen werdt, dewyl de Afreeckening tot Pfaltzburgh maer door een enckeld respect van sijn Majesteyt is

geschiedt, en van my niet geratificeert, gelijck als mijn gedeputeerde Commissarissen op hare vertreck van Pfaltzburg tegens Monsr. de la Goupilliere hebben geseyt, als op conditie, dat men my een suffisante Termijn tot de Betalinge soude toestaen; dat d'Officiers van sijn Majesteyt in 't Neder-Elsas en de Landt-Voogdy van Hagenau in 't lichten der Sommen geen verhindering souden brengen, en dat men my authentique Quitantien soude verschaffen, tot verseeckertheyt, dat men voortaen van mijn Landen niet meer soude begeeren, 't welck al soo gerechtigh is, als dat men andersins mijn Onderdanen soude willen dringen, om ged. Contributien te betalen, en sigh van de Vrede tot Nimwegen dienen, daer men, tegens de Westfaelsse Vrede, die door de Nimweegse geconfirmeert is, my door gewelt de hooge Bailluagie van Germersheim ontneemt, en dat men alsoo de Vredens-Tractaten maer wil uytleggen in die saecken daer sy voordeeligh aen Vranckrijck konnen wesen, en in de rest verwerpen, die voordeelig aen andere, door de restitutie en confirmatie van haer oude Privilegien zijn.

Ick heb dit vertrouwen, mijn Heer, in uwe vriendtschap, daer gy my te voren van hebt gelieven te verseeckeren, dat gy de goetheyt sult nemen, om het alles te overwegen, en aen sijn Majesteyt te vertonen, gelijck oock om een favorable Resolutie daer op voor my te verkrijgen. U versoeckende evenwel, dat gy aen Sr. de la Goupilliere en aen andere Officiers van den Coning ordre wilt geven, dat sy my door een verhaeste Executie in 't lichten van de vastgestelde Sommen niet willen verhinderen, welckers repartitie ick hebbe geordonneert.

Gy sult oock noch wel gedachtig wesen, soo 't u belieft, van de belofte, die gy my door een van uwe Brieven hebt gedaen, dat, als d'Afreeckening tot Nancy soude geschiedt en vastgestelt zijn, gy oock ordre soud geven, om te arbeyden aen de Afreeckening van de Contributien, die 't Bisdom Metz, 't Landt Messin en andere Plaetsen, die geaccordeert zijn, aen Lautern schuldig zijn: Gy hebt het toen verschoven tot d'Afreeckeninge van Philipsburg, en my door mijn Envoyé verseker, dat, als die afgedaen soude wesen, gy de ged. ordre soud geven: Sr. de la Goupilliere heeft mijn gedeputeerde Commissarissen op d'Afreeckeninge tot Pfaltzburgh verseeckert, dat, soo ras als die Afreeckening gedaen soude wesen, de geseyde ordre soude komen.

Derhalven versoeck ick U, mijn Heer, dat gy die ordre ten eersten wilt afzenden, op dat ick van mijn kant 't effect van U belofte mede magh genieten, volgens de dispositie van 't Nimweegse Tractaet, die d'Officiers van sijn Majesteyt rechtvaerdig hebben geoordeelt in d'Afrekeningen van desselfs Staet. Ick ben, &c.

Den Generael Monclar / die voor Vranckrijck in dese Quartieren het Opper-Gebied voerde / middelerwijl voort varende / om sijn Konings Pretentien ter executie te stellen / had de Ingesetenen van de Bailluagie van Germersheim mede gedwongen / om de Koning van Vranckrijck te huldigen; doch vermits het Casteel Falckenburgh met eenige Soldaten van Keur-Paltz was beset/

set, en hy in 't eerst met geweit daer op niet wilde laten tenteren, soo bedocht hy een ander middel, en deed eenige van sijn Troupen in 't Ampt [illegible], dat Keur-Paltz mede toebehoorde, logeren, en daer Oggersheim en [illegible] innemen, om hoogged. Keurvorst daer door te dwingen het gemelde [illegible] goetwilligh aen hem over te geven: maer dese sulckx al te onredelijck [illegible] lende, schreef den 19 Juny aen ged. Monclar: Dat hy met sijn [illegible] lang stil soude staen, tot dat hy bescheyt van den Keyser en 't Rijck, als [illegible] dit Casteel in Leen hadde, soude bekomen hebben, &c. [illegible] Monclar sulckx afslaende, schreef daegs daer na aen gem. [illegible]: Dat hy 't selve niet konde doen, en dat hy, soo hem 't Casteel niet [illegible], noch Volck in 't Ampt Alrzey soude logeren, &c. Den Keurvorst [illegible] niet willende doen, voor dat hy het hoogged. bescheyt hadde, soo [illegible] Generael Monclar in 't begin van July dit Casteel aengetast, en [illegible] met 40 Man beset was, lichtelijck verovert, sendende het [illegible] Manheim, alwaer den Commandant, om dat sijn plicht niet [illegible] genomen, ontshooft is geworden.

Dewijl over dit Werck van Falckenburg veel te seggen is geweest, [illegible] wy 't niet onraetsaem geoordeelt, om de redenen, door welcke dit [illegible] Paltz behoorde, en die van de Keurvorstelijcke syde zijn uytgegeven, [illegible] laten, bestaende in 't volgende.

HEt Casteel van Falckenburg, met sijn Dependentien, gelijck [illegible] door de Documenten, die daer van gevonden worden, kan bewesen [illegible], is in 't Jaer 1330 door het Keurvorstel. Huys verkregen, gelijck als een [illegible] ment van 't Rijk, op een beswaerde Titul. Vervolgens is 't gekomen in [illegible] de Graven van Linange, van de welcke den Prins Palatijn Robert [illegible] 1379 tot sijn profijt heeft verkocht, met toestemminge van den Keyser [illegible] slaus: En 't selve Jaer heeft hy de helft op Mannelijck Oir verkocht aen [illegible] Emich van Linange; doch d'andere helft is door 't Keurvorstel. Huys [illegible] gecedeert aen de Paltzgraef van Tweebrugge, waer van de Graven van [illegible] Hartenburgh van tijdt tot tijd de geseyde helft hebben geinvesteert: En den Heer Graef Jan Casimir van Linange, tegenwoordig President van de Keyserl. [illegible], heeft het Leen noch tot op desen huydigen dagh. Behalven dit Recht van Eygendom, behoort noch aen 't Keurvorstel. Huys in 't Casteel Falckenburg d'[illegible] opening, ten allen tyden, volgens de originele Brieven van Cessie in 't [illegible] van 't Jaer 1399. Dit Recht op 't Casteel van Falckenburgh en sijn Dependentien is door 't Keurvorstel. Huys sonder eenige contradictie beseten, tot aen den Oorlogh van Duytslandt: En den Heer Keurvorst Palatijn, tegenwoordig regerende, is zedert de Westfaelse Vrede daer in weder herstelt, als een saeck, die van de Neder-Paltz afhaelt, sonder dat'er iets tegens geseyt is, 't zy door 't Compromis, door den Alder-Christel. Coning tot Regensburg geapprobeert, of andersins: de bal-

ven

ven is sijn Keurvorstel. Doorl. in den laetsten Oorlog met Vranckrijck geobligeert geweest, soo tot de seeckerheyt van sijn Landen als Geburen, en tot de conservatie van de Rechten van Eygendom, om in 't gemelde Casteel een Guarnisoen van de Troupen, die hy gelicht had, te leggen, doch evenwel met consent van sijn Doorl. van Tweebrugge, als Toestemmer, en volgens de macht, die de Leen-Rechten hem gaven. Maer nu zijn zedert eenige Maenden wegens Vranckrijck eenige Pretentien op 't gem. Casteel geformeert, daer toe bybrengende, dat het van der Elsas aen de Landt-Voogdy Hagenauw dependeert, niet tegenstaende dat het aen dees zyde van de Queich leyt, en derhalven niet onder de Limiten van der Elsas, die nu gepretendeert wordt, is; en den Baron de Monclar, Lt. Generael van den Alder-Christel. Coning, de Evacuatie daer van begeert hebbende van sijn Keurvorstel. Doorl., niet tegenstaende de Remonstrantien, die hem daer tegens gedaen zijn, van 't oude Recht van 't Keurvorstel. Huys, soo heeft hy 't verscheyde mael laten sommeren, dan met belofte van recompensie aen den Commandant, en dan met dreygingen, dat hy den Commandant en 't Guarnisoen soude laten ophangen, en eyndelijck effectivelijck geblocqueert: hier op heeft hy aen sijn Keurvorstel. Doorl. een Brief sonder datum geschreven, die hem den 4 Juny wierdt gebracht, d[illegible] de welcke hy d'Evacuatie van dit Casteel, uyt sijn Conings naem, begeerde, [illegible] voegende, dat, in cas van weygeringe, hy ordre had, om sijn Majesteyts Tro[illegible] in sijn Keurvorstel. Doorls. Landen te logeren, om haer subsistentie van sijn Onderdanen te trecken, en haer oock daer te laten, tot dat het Guarnisoen uyt Falckenburg getrocken was.

Maer men kan van sijn Keurvorstel. Doorl. tegens den Eed, die hy aen den Keyser en 't Rijck heeft gedaen, niet eysschen, dat hy eenige van sijn Plaetsen en Rechten, die hy van haer in Leen heeft, sal cederen, gelijck oock van andere Keurvorsten en Standen van 't Rijck, op de enckele pretentien, die wegens Vranckrijck nu op nieu zijn geformeert, en selfs gedurende de Vrede, sonder dat sijn Keyserl. Majesteyt, de Rijckx-Vergadering tot Regensburg en de Mediateurs van de Westfaelsse en Nimweegse Vrede daer van zijn geinformeert geweest, en of haer intentie was, om aen Vranckrijck een soo considerabel gedeelte van Landen en Rechten van sijn Keurvorstel. Doorl., die nu door sijn Alder-Christel. Majesteyt gepretendeert worden, met Falckenburg en sijn Dependentien te cederen, en dat onder de naem van der Elsas, niet tegenstaende dat dese Rechten en Landen voor den Duytsen Oorlog, waer in sijn Keurvorstel. Doorl. is gerestitueert door de Westfaelsse Vrede, en veel Eeuwen van te vooren, niet van der Elsas hebben gedependeert, maer openbaerlijck van de Neder-Paltz, gemerckt voornamentlijck, dat wegens Vranckrijck al de Plaetsen van 't Rijck, die hy door de Nimweegse Vrede geobligeert is om te evacuëren, noch niet zijn ingeruymt; sonder te spreecken van sijn andere contraventien van 't ged. Tractaet, op de welcke men noch geen satisfactie heeft gehad. Boven dien is 't licht te oordeelen, in wat staet de Keurvorsten en naburige Staten gebracht sullen zijn, soo men door simpele begeerten, dreygingen

en executien van de selve moet cederen, sonder decisie van een wetteli cke Rechter, si n Rechten, Regalien, Landen en Onderdanen, die haer Voor-Ouders van een ongedenckelijcke tijdt hebben beseten. Sijn Keurvorstel. Doorl. heeft de ongerechtigheyt van dese pretentie genoegsaem aen 't Fransse Hof door sijn Brieven geremonstreert, welcke hy aldaer door een expresse Post heeft gesonden, gelijck oock aen den Lt. Generael [de Monclar] den 15 Juny, van wien hy oock begeert heeft tijdt te hebben, om aen den Keyser, 't Rijck en de Mediateurs van de Westfaelsse en Nimweegse Vrede daer over te schryven; dewyl noch den Alder-Christel. Coningh, noch de gestabileerde Kamer tot Brisach met geen reden konnen pretenderen, dat sy alleen de Uytleggers van de Vrede zijn, voornamentlijck in die saecken, daer sy als Partyen moeten aengesien werden, alsoo dese explicatie aen alle de handelende Partyen, en die de Vrede raecken, behoort, te weten, aen den Keyser, 't Rijck, de Kroon Sweden en de Mediateurs; behalvens dat, volgens de maximen, die de Sententie van Brisach in hout, niet een Stant van 't Rijck gevonden werden, die 't sijne, volgens 't Vredens-Tractaet, gerust kan besitten, 't zy in de Kerckelijcke of Wereldlijcke Rechten. Maer alle dese Remonstrantien en gerechtige redenen hebben by den Lt. Generael, den Baron de Monclar, geen plaets gevonden, die, sonder een gunstiger resolutie, die men van 't Hof verwachte, den 7 Juny in 't Ampt Nieuwstadt van si n Keurvorstel. Doorl. 6 Esquadrons van sijn Troupen heeft gesonden, welcke sigh daer op haer eygen authoriteyt hebben gelogeert, en de Landen door haer exactien en andere violente proceduren tot de gront geruïneert, &c.

Alle dese proceduren mishaegden Duytslandt in 't generael / wijl men daer oordeelde / dat / soo Vranckrijck al eenig recht had / 't selve door Arbiters behoorde te werden afgedaen / en niet door dese Kamers van Brisach en Metz; doch vermits Vranckrijck met gewelt daer in niet konde verhindert werden / was de naeste raedt / om sulckx met vriendtschap te doen: Invoegen sijn Keyserl. Majesteyt / die daer over groote klachten had ontfangen / de Grave van Mansfelt na de Koningh van Vranckrijck deputeerde / om met de selve mondelingh hier af te spreecken / en reparatie te versoecken; gelijck dan hooggem. Grave in 't begin van September tot Parijs is gearriveert / en aldaer / soo met sijn Majesteyt als desselfs Ministers / verscheyde Conferentien heeft gehouden / gelijck oock de navolgende Missive van 't Rijck / en een ander van den Keyser / ten dien eynde overgelevert; doch van desselfs verrichtinge sullen wy eerst op sijn tijdt spreecken.

Op de Rijckx-Vergadering tot Regensburgh / daer men lang had gedisputeert op wat voet men dit werck soude draepen / wierdt mede geresolveert / om 't selve door minnelijcke wegen af te doen / en ten dien eynde 2 Brieven / als een aen de Koning van Engelandt / en een ander aen de Koning van Vranckrijck / af te schicken / om de saken by te leggen: de Brieven luyden als volgt.

Missive

Missive aen de Koning van Engelandt.

Alder-doorluchtigste Grootmachtigste Coning, genaedigste Heer.

HEt H. Roomsse Rijck erkent de Vrede, die uw Koninckklijcke Majesteyt, door dessels bemiddeling, tot Nimwegen in Gelderlandt, aen de Christenheyt heeft herstelt, met een soo danckbaer gemoed, dat het selve, al schoon die op seer harde en sware Conditien is aengenomen, tot noch niets daer in heeft overtreden, op dat de selve in alle sijn Articulen en Clausulen trouwelijck gehouden en voltrocken mocht werden, en sulcken onvermoeyde vlijt, moeyte en raedslagen van uwe Majesteyt, tot weder-verkryging van de Vrede, sal onsterffelijck blyven, met vast vertrouwen op den Alder-Christel. Coning, dat sijn Majesteyt even op de selve wyse onfeylbaerlijck sal handelen.

Wy twijffelen echter niet, of U Koninckklijcke Majesteyt sal bereyts van andere verstaen hebben, hoe vyandlijck en ongerechtig sig de Koninckl. Fransse Bedienden, soo wel Civile als die van Oorlogh, contrarie de geseyde Nimweegse Vrede (die de Westfaelsse bekrachtigt) tegens de Keurvorsten en Standen des Rijckx, en der selver Landen en Territorien, tot dato hebben betoont, diervoegen, dat buyten den blooten en schijnbaren naem des Vredes, vorder niet overig schijnt te zijn. Derhalven hebben wy, vermits de beswaerde Standen by dese Rijckx-Vergadering om hulpmiddelen hebben aengesocht, het onse schuldige plicht geoordeelt aen den Alder-Christelijksten Coning de gantsche saeck door de Missive, die hier nevens gaet, behoorlijck te vertonen.

Maer al schoon wy van 't rechtvaerdige en billijcke gemoed van den Alder-Christel. Coningh niet anders konnen verhopen, als dat sijn Koninckl. Majesteyt aen onse redenen en begeerten plaetse sal geven, soo hebben wy echter nodig geacht, om U Koninckl. Majesteyt, als op wiens authoriteyt en guarantie ged. Nimweegse Vrede gegront is, in de naem van Keurvorsten en Standen des Rijckx, van 't gene dat op een ongewone en vyandlijke wyse gepleegt wert (als zijnde de aengenomen Mediateur en Middelaer van beyde zyden) naricht te geven, en de selve te versoecken, dat hy, na sijn Koninckl. yver, die hy altijt tot de gemeene rust heeft betoont, het gene, dat, tot nadeel van de ged. gemeene rust, op de voorgeseyde manier werdt begaen, aen den Alder-Christel. Coning wil voorstellen, en dessels gemoed, door de interpositie van sijn goede officien, daer toe brengen, dat de handelingen en violentien, tegens de Vrede, opgehouden, en 't geen nu op nieuw is gepleegt, weder in vorige stant geset magh werden, en grooter onheylen verhoed; gelijck oock, dat de opgekomene strydigheden, of door een minnelijcke compositie, of door de lang geordonneerde Arbiters, of door een andere wegh van rechten, ter neder geleyt mogen werden: En dewyl sulckx met de billijckheyt en het algemeen Verdragh over een komt, soo sal U Koninckl. Majesteyt door sulcken wyse (dewyl hem daer niet weynig aen gelegen is, dat het Verbond onverbreeckelijck wert gehouden) een saeck doen, die aen Godt en de Christenheyt aengenaem

ſal weſen, en hem ſelfs roem toebrengen, en de welck oock de Keurvorſten en Standen van 't Rijck voor een groote goetwilligheyt ſullen opnemen, en die met alle hare officien weder trachten te verdienen.

Vorders beveelen wy U Koninckl. Majeſteyt in de Goddelijcke protectie, en wenſchen den ſelven een geluckige Regeeringe. Gegeven tot Regensburg by de Rijckx-Vergadering den 27 July 1680.

U Koninckl. Majeſteyts onderdanigſte

De aldaer vergaderde Raden, Bootſchappers ende Geſanten van de Churfurſten en Standen van 't H. Roomſe Rijck.

Miſſive aen de Koning van Vranckrijck.

Alder-doorluchtigſte, Grootmachtigſte, Alder-Chriſtelijckſte Coning, genadigſte Heer.

HEt gaet nu in het 32ſte Jaer, dat aen Duytſlandt de Vrede is gegeven, en 't is niet onbekent, wat voor groote moeyte dat het gekoſt heeft, en hoe ſwaer het met de Conditien, om U Koninckl. Majeſteyt vergenoeging te geven, is afgelopen, tot dat men eyndelijck is geaccordeert, dat, behalvende 3 Biſdommen, Metz, Toul en Verdun, en der ſelver Territorien en Diſtricten, oock een ſeecker gedeelte van der Elſas, aen U Majeſteyt ſouden overgegeven werden, op dat de geſeyde Vrede en Vriendtſchap tuſſchen de vredemaeckende Partyen toen noch te meer bekrachtigt mocht werden, en de algemeene ſeeckerheyt te beter ſtabiliſeren ſoude.

Maer gelijck beyde vredemaeckende Partyen het by 't gene, dat geaccordeert was, veel Jaren daer na hebben laten beruſten, en U Koninckl. Majeſteyts Miniſters niet anders hebben gevordert, als een nieuwen Eed van Huldiging van de 10 Rijckx-Steden, die in der Elſas zijn gelegen (de welcke echter door de Vrede niet gecedeert waren) gelijck oock van ettelijcke Rijckx-Standen, die van ged. Biſdommen eenige Leenen hadden, 't welck echter naderhant aen ſeeckere Scheyts-lieden, die van beyde kanten daer toe verkoſen ſouden werden, is verweſen, en wat den Eed der Steden belangt, dat die ſoude gedecideert werden.

Soo is evenwel na de Vrede, die onlangs tot Nimwegen geſloten en geratificeert is, tegens alle hoop en verwachting, heel iets anders begeert, en van de Recht-Bancken, die U Koninckl. Majeſteyt tot Metz en Briſach heeft aengeſtelt, een opper en abſolut Recht (over alle de Rijckx-Standen, en haer Territorien, die in der Elſas zijn gelegen) door de uytgeſproockene Sententien geëyſt, en derhalven een Eed van Huldiging van haer afgevordert; de Onderdanen zijn oock van haer plicht, die ſy aen haer rechtmatige Heeren hadden gedaen, vry geſproocken, met een nieuwen Eed aen U Koninckl. Majeſteyt verbonden, en met gewelt en op

Oor-

Oorlogs-gewyse gedwongen, om de selve te doen, en de Contributien op te brengen; alles contrarie den uytdruckelijcken inhout van de Nimweegse Vredehs-Tractaten §. *Contributionum verò*, &c. 3. Ja het is met de saecken nu soo verre gekomen, dat onder 't selve pretext een groot gedeelte van de Heerschappyen van den Keurvorst Palatijn, met haer Rechten en Dependentien; gelijck oock de Provintien van den Hoogwaerdigen Bisschop van Spiers, de Prooft van Weyssenburg, en de overige Heeren Paltzgraven aen den Rijn, aen geen syde van den Rijn gelegen, van Fransse Soldaten onlangs gewapenderhant zijn ingenomen; en onder andere van hoogged. Heer Bisschop van Spiers het Slot Madenburg, 't welck tegens soo een onverdachte vyandlijcke aenval niet voorsien en was, met groote dreygingen is afgedrongen: 't Slot Falckenburg even op de selve wyse ten overgave gevordert; doch sijn Keurvorstel. Doorl. sulckx met alle gevoegsaemheyt weygerende, soo is 't ged. Slot met veel grooter gewelt, als daer men in tijdt van Vrede sigh op voorsien had, aengetast, en met het Geschut verovert: men heeft oock de Heerschappyen, Steden, Sloten, Dorpen en andere van sijn Keurvorstel. Doorl. vyandlijck getracteert, de Onderdanen geplondert, en tot in de gront geruïneert. Byna op de selve wyse hebben U Koninckl. Majesteyts Soldaten onlangs de Fortressen Homburgh en Bitsch ingenomen, ongeacht dat de selve van sijn Keyserl. Majesteyt en 't Rijck aen de Hoogwaerdige Keurvorsten van Mentz en Trier, als Scheyds-Rechters, toevertrouwt waren. Sy hebben oock op nieuw eerst het Slot Oberstein, onder seer harde dreygingen, tot overgave gevordert, en daer na oock met gewelt bemachtigt, daer het Eygendom en 't Recht van Oeffeninge over het gem. Slot en Stadt al voor 500 Jaren aen 't Aerts-Sticht Trier heeft gehoort, en het Metzisse niet onderworpen is geweest. Vorders zijn oock aen de Moesel, daer men wegens der Elsas of de afgestane Bisdommen geen pretext kan hebben, de 3 Steden Furnay, Feppin en Reven, die voor veel 100 Jaren aen de Keurvorst van Trier, als Administrateur tot Brun, toebehoort hebben, op een geweldige wyse ('t welck een ongehoorde saeck is) aengetast, en de Inwoonders gedwongen, om den Eed aen U Koninckl. Majesteyt te doen.

Doch dewyl sulcke onlydelijcke exactien directelijck tegens de Westfaelsse Vrede (die onlangs door de Nimweegse is bekrachtigt) stryden, en dat het boven dien aen de Keurvorsten en Standen van 't Roomsse Rijck oock seer bedenckelijk valt, dat de bovengemelde Rechtbancken sigh eenige Superioriteyt over de Standen des Rijckx en der selver Territorien willen aenmatigen, soo hebben wy geoordeelt, dat het onse plicht was, om de gantsche saeck voor U Koninkl. Majesteyt te brengen, en de redenen of beschapenheyt van de saeck in 't korte te verklaren.

Want het is bekent, dat in den onlangs gesloten Vrede tot Nimwegen van beyde zyden is geaccordeert, dat de Westfaelsse Vrede de grondvest van beyderzijts goede vriendtschap en d'algemeene rust soude zijn, en dat de selve in alle en een yder van sijn vorige kracht weder geset soude worden: En gelijck nu, uyt kracht van dit Verdrag, alles op desen gront soude berusten, gelijck het dan in der daed daer op

bemst

beruft, soo kan niet meer, als 't geen daer in versproocken is, gevordert werden; want daer kan geen andere afftant van Territorien en Gerechtigheden, als de gene, die tot Munster in Westfalen is geschiet, en tot Nimwegen bekrachtigt geworden, door eenig publijck Schrift bewesen worden.

Het is oock uyt U Majesteyts bewaerde Schryven en andere Documenten klaer te sien, dat hy sigh by de Westfaelsse Tractaten en andere Plaetsen dickwils en opentlijck heeft laten vernemen, dat hem nergens meer aen gelegen was, als dat de Sanden van 't Rijck by hare Vryheyt ende Immuniteyts-Rechten onverhindert mochten blyven, en in de selve weder geset worden.

Boven dien betuygt het Westfaelsse Vrede-Instrument § *primo quo* 70. dat behalven de ged. Bisdommen en der selver Districten vorders niet afgetreden en is, en dat de meening der Vredemakers niet anders geweest en zy, als dat het overgelatene Gebied en de volkomene Jurisdictie soo verre haer kracht hebben soude, als het District van dese Bisdommen doenmaels was, en niet, dat het onder de schijn van 't Kercken-gebied, 't geen noyt afgetreden is, of eenig ander pretext, over die ged. Districten en haer Territorien, veel min over die Leenen, welcke de Rijckx-Standen, voor de Duytse onrust, voor desen ietwes van ged. Bisdommen erkent mochten hebben, soude geëxtendeert werden.

't Is oock blijckelijck, dat door de Cessie van het Landtgraefschap geensins het gantsche Elsas is afgetreden geworden, ja dat oock selfs geen van de Vredemakers oyt een soo onverantwoordelijcke overgave in de sin is gekomen; want gelijck aldaer § *Tertio Imperator* 43. 't geen U Majesteyt in der Elsas is afgetreden, met name genoemt werdt, namentlijck, de Stadt Brisach, 't Landtgraefschap in 't Opper- en Neder-Elsas (niet het gantse Elsas) het Zuntgau, en de Landt-Voogdy over de in der Elsas gelegene 10 Rijckx-Steden (maer niet de 10 Rijckx-Steden selfs) en alle Dorpen en andere Gerechtigheden, die tot de geseyde Landt-Vooghdy (niet tot der Elsas of de gem. Steden) behoorden; gelijck men klaer bewysen kan, dat het Elsas van 't Landt-Graefschap en de Landt-Voogdy altijt is onderscheyden geworden, soo is 't oock door 't navolgende speciale Articul, namentlijck § *Teneatur Rex Christianissimus*, &c. met voordacht vergeleecken en afgesproocken, wat door dese Cessie van 't Landt-Graefschap en Landt-Voogdy uytgenomen soude werden, namentlijck, dat U Koninckl. Majesteyt schuldigh en verbonden soude zijn niet alleen de Bisschoppen van Straetsburgh en Basel, nevens de Stadt Straetsburg, maer oock de overige Standen, die aen 't Roomse Rijck subject waren, in de beyde Elsas; d'Abten van Murbach en Ludern, d'Abdisse van Andlau, Munster in St. Gregorien-Dal, de Paltzgraef van Lutzelstein, de Graven en Vryheeren van Hanau, Fleckenstein, Oberstein, en den Adel van 't gantse Elsas, gelijck oock de meerged. 10 Rijckx-Steden, die tot de Landt-Voogdy van Hagenau behoren, in haer vryheyt en immuniteyt wegens het Roomse Rijck, gelijck sy die tot noch toe genoten, ongekrenckt te laten: Invoegen dat hy geen Superioriteyt over de selve kan pretenderen, maer sigh met de Rechten laten vergenoegen, die 't Doorl.

Huys

Huys van Oostenrijck heeft gehad, en door de meer-genoemde Vredens-Tractaten aen uwe Koninckl. Majesteyt zijn afgetreden geworden.

Dit nu aldus gelegen zijnde, soo sal met geen grondt bewesen konnen werden, dat 'et gantse Elsas is afgetreden; want wat was't van noden geweest den Heer Bisschop van Straetsburg, gelijck oock de 10 Rijckx-Steden in der Elsas, en andere Standen, in 't selve District gelegen, na inhout der Westfaelsse Vrede, in haer vorige Vryheyt, Immedieteyt, Rechten en Regalien volkomentlijck te stellen, de Fransse Soldaten uyt hare Plaetsen, die sy gedurende den Oorlog hadden ingenomen, af te voeren, en de selve aen de Standen, om die met haer eygen Besettingen te bewaren, over te laten? Waer toe soude het oock nodig geweest zijn, dat men de vrye doortocht voor de Fransse Volckeren, de Neutraliteyt der Stadt Zabern, de demolitie van de Vesting Benfelden, en diergelijcke in faveur van Vranckrijck met namen had bedongen, soo de beyde Elsas aen de selve waren afgetreden? En wat was het eyndelijck van noden geweest soo sorgvuldigh over de immedieteyt van ged. Standen te accorderen, soo 't gene, dat nu gedaen werdt, geoorloft was geweest? Maer genomen, dat voor een of twee-hondert Jaren het een en het ander tot de Plaetsen of Rechten, die aen de Kroon Vranckrijck door de Westfaelsse Vrede gecedeert zijn (daer van men echter niet sekers kan weten) gehoort mocht hebben, soo kan daer uyt geen gevolg genomen werden, dat sulckx ten tyde van de gesloten Vrede (dewyl doen ter tijdt een ander die besat) aen de selve noch gehoort heeft, wyl niets anders is afgestaen, als 't gene het Doorl. Huys van Oostenrijck ter selver tijdt in besit heeft gehad. Vorders soo konnen oock onder eenige naem van de Dependentien de Standen des Rijckx en desselfs onmiddelbare Leden niet verstaen, en veel minder aen een ander overgelaten worden, wyl de Rijckx Standen van andere Standen geensins op sulcken wyse dependeren, maer een yder voor sigh selfs is. Het soude oock noch een grooter onredelijckheyt zijn, dat men de Standen, die van een ondenckelijcke tijdt en over veel 100 Jaren in een gerust besit van haer Heerschappyen en Goederen hebben geweest, wilde dwingen haer Titulen, tegens alle recht, te bewysen; want op sulcken wyse soude niemant van sijn Eygendom en 't besit sijner Goederen verseeckert konnen zijn. Hier by komt noch, dat alle die Heerschappyen en Plaetsen, welcke, onder den Titul der Dependentien en Territorien van der Elsas, of de Landt-Voogdy Hagenau, den Keurvorst Palatijn en den Heer Bisschop van Spiers, onder pretext van de Weyssenburgse Dependentien en 't soo genoemde Mandaet, zijn afgenomen, en met dreygingen en gewapender handt verovert, noch oock de Prooftdy Weyssenburg selfs, in der Elsas gelegen, noyt voor een stuck van 't selve zijn gehouden; 't welck onder andere uyt het bovengenoemde § *Teneatur Rex Christianissimus*, &c. klaerlijck bewesen kan worden, als alwaer de meeste Leden van de beyde Elsas, als Standen des Rijkx, van het afgestane Landt-graefschap onderscheyden, en niet alleen met Namen de Heerschappyen en Districten genoemt werden, maer de Paltz en de Prooftdy Weyssenburg, als niet tot het Elsas behorende, daer gants en geheel uytgelaten werden:

den: oock betuygt den Text van 't Instrumentum Pacis, dat men wegens de weder inruyming der Heerschappyen en Gerechtigheden van de Paltz, het Bisdom Spiers en de Proostdy Weyssenburg heel anders is geaccordeert.

Want wat de Paltz belangt, soo is in den Text § *Deinde ut inferior*. &c. 14. over een gekomen, dat de selve gants en geheel, met alle en yder Geestelijcke en Wereltlijcke Goederen, Rechten en Toebehoren, gelijck de Keurvorsten en Paltzgraven de selve voor den Boheemssen Oorlog hadden beseten en ingehad, vollenmentlijck weder ingeruymt soude werden, 't welck oock van de overige Heeren Paltzgraven aen den Rijn in de Osnabrugse Vrede, §. §. §. *Principis* 20, 21, 22, met namen te vinden is, namentlijck, dat gesachte Paltzgraven in alle Heerschappyen, Waerdigheden en Gerechtigheden, en bysonderlijck den Heer Leopold Lodewijck in 't Graefschap Veldentz, aen de Moesel, soo wel in 't Geestelijck als Wereltlijk, tegens alle attentaten, in dien stant als 't sijn Heer Vader in 't Jaer 1624 had gehad, weder ingeset soude worden. Even 't selve is oock wegens de Graven van Hanau, Nassauw, Leiningen, Dachsburg, de vrye Rijckx-Ridderschap en andere Rijckx-Standen in 't bovengenoemde Tractaet §. *Comitibus Nassau Sarapontanis* 30 *& seqq.* uytdruckelijck bedongen. Dat oock diergelijck wegens het Bisdom Spiers en de Proostdy Weyssenburgh in dat §. *Rex tamen præter*, &c. is geaccordeert, blijckt uyt de Formulieren van 't Verdrag selfs; want gelijck U Koninckl. Majesteyt, uytgenomen de bescherming, besetting en de Pas na de Vesting Philipsburg anders alle pretentien met uytdruckelijcke woorden benemen, soo ordonneren sy klaerlijck, met algemeene toestemmende woorden, dat alle en yder, 't geen in het Bisdom en het aen hem geincorporeerde Kerck-gebied (gelijck als dat van Weyssenburg voor ettelijcke 100 Jaren een is) aen den Bisschop en 't Capittel toebehoort hadde, of mochte toebehoren, aen den selven voortaen ongekrenckt en ongemoeyt soude verblyven; 't welck door de Westfaelsse en Nimweegse Vrede geensins is verandert, of in een ander verstant verdrayt kan worden.

En op dat men wegens dese intentie en geen andere van de vredemaeckende Partyen verseeckert mocht zijn, soo is de selve, met bewilliging van 't gantse Rijck en alle de Standen van 't selve, nevens een schriftelijcke en opentlijcke verklaring uyt haer aller naem, aen U Koninckl. Majesteyt den 28 September in 't Jaer 1648 door schryvens behoorlijck overgesonden geworden, dewyl wy ons, nevens het Instrumentum Pacis, op de geloofbare Prothocollen en algemeene Handelingen beroepen.

Uwe Koninckl. Majesteyts Ministers hebben dit Vergelijck oock noyt tegengesproocken, maer 't selve over 30 Jaren eerder voor goet gekeurt, noch behalvens den boven-genoemden bereyts geordonneerden Eed, en de pretentien der Bisdommen, welcke al voor lang tot een minnelijcke compositie aen sekere Scheydsluyden zijn verwesen geworden, vorders niet begeert; ja wat noch meer is, soo heeft U Koninckl. Majesteyt in sijn afgesonden Antwoort-schryvens van den 18 September 1665 aen het H. Roomsse Rijck sigh niet alleen verklaert, dat hy sijn Mi-

Ministers en Amptluyden in der Elsas soude aenbeveelen, dat sy sigh in al haer doen en handelingen sodanig souden dragen, dat het Rijck geen oorsaeck mochte hebben, om sigh deswegen te beklagen; maer U Koninckl. Majesteyt heeft oock door de Evacuatie en restitutie na de Westfaelsse Vrede en 't Neurenburgse Executions-reces overvloedig betuygt, dat hy van de nu beswaerde Standen des Rijckx niet diergelijckx, als nu is geschiedt, heeft begeert; 't welck oock boven die in de Nimweegse Vrede §. *Juxta Pacem*, &c. 27. niet alleen wederhaelt, maer oock daer in geaccordeert werdt, dat ingevolge van de Munsterse Vrede, die hier in alle deelen werdt geconfirmeert, alle Plaetsen weder afgetreden en ter goeder trouwe ingeruymt souden werden; gelijck oock, dat tot dien eynde, wanneer de Vrede geratificeert wierdt, op gelijcke tijdt Commissarissen genoemt souden werden, 't welck echter aen de syde van U Koninckl. Majesteyt tot noch toe niet is geschiet.

Evenwel willen de Koninckl. Recht-bancken tot Metz en Brisach, voor welcke de onmiddelbare Standen des Rijckx doch gants en geheel niet behoren, en oock te gelijck Rechters en Klagers zijn, met uytsluyting van d'andere Compaciscenten, sustineren, dat alles, wat, na haer meening, voor ettelijcke 100 Jaren aen de ged. Bisdommen, gelijck oock aen 't Opper- en Neder-Elsas, de Landt-Voogdy van Hagenau en de Proostdy van Weyssenburg behoort heeft, aen U Koninckl. Majesteyt is overgelaten geworden, en sulckx derhalven mocht geschieden.

Doch dewyl dit bloote voorgeven gants geen grond of bewys heeft, en dat de Vrede selfs (waer in te vinden is, dat die meergenoemde Bisdommen met haer Districten, en het Landt-Graefschap in der Elsas, met de Voogdy Hagenauw, doch niet boven de Districten, en oock niet het gantse Elsas, zijn afgetreden geworden) 't selve openschijnlijck wederspreeckt, soo stellen wy 't aen 't oordeel van U Koninckl. Majesteyt en gants Europa, of dit voorgeven van de Recht-bancken plaets kan hebben, en of men onder sulcken pretext de Landen en Territorien der Keurvorsten en Standen en andere onmiddelbare Rijckx-Leden en hare Districten op eenmael te gelijck aen sigh kan trecken; 't geen wy, dewyl de beschapentheyt van de gemeene Handelingen sulckx niet toe en laet, niet en konnen verstaen.

Vorder beklagen sigh de Heeren Paltzgraven van Tweebrugge en Veldentz, gelijck oock de Graven van Nassau, Hanauw en de Rijngraven, dat sy van den Heer Bisschop van Metz, tegens d'uytdruckelijcke Articulen van de Westfaelsse Vrede, in Kerckelijcke saecken hier en daer geturbeert werden. Insgelijckx beklagen sigh ten hooghsten haer Doorl. den Heer Marckgraef van Baden en de Heeren Hartogen van Wirtembergh, gelijck oock de Graven van Mompelgard, de Vorst van Salm, en veele andere meer, dat hun hare Landen met de Dependentien van U Koninckl. Majesteyts Soldaten, tegens den openbaren inhout van de Westfaelsse en Osnabrugse Vrede, onthouden, en veel Heerschappyen op een onbevoeglijcke wyse onttrocken werden, welckers weder-inruyming, als oock, dat sy in 't besit van hare Landen en Immedieteyten, na den inhout van 't Instrumentum Pacis §. *Principes quoque Wurtenburgici*, &c. 25. Item, §. *Rheingravi*, &c. 35. gerust mogen

gelaten werden, sy ten hooghsten versoecken, en op het inst[illegible] bidden.

Derhalven hebben wy 't nodig geacht dese soo gewicht[illegible] van de meergenoemde Standen van 't Rijck voor andere, welc[illegible] Rijckx Landen in groot getal gehoort werden, als een saeck, die [illegible] Roomsse Rijck aengaet, wat wydlopiger voor te dragen, en welcke wy [illegible] den hebben, soo de nootwendigheyt van de algemeene rust en [illegible] de billijckheyt van de saeck sulckx niet vereyscht en hadde.

Dewyl wy nu van U Koninckl. Majests. recht en billijckliev[illegible] vertrouwen, en niet wel te geloven is, dat de selve soo veel en [illegible] lingen van sijn Ministers en Amptluyden, die tegens de Vrede[illegible] sal keuren, en vorder toelaten, soo versoecken wy de selve [illegible] alderinstantelijckst, dat U Koninckl. Majesteyt aldergenadig[illegible] heden (die voor desen wegens de Leenen, soo tot de afgeslm[illegible] een, zijn ontstaen, gelijck oock wegens de Rijckx-Steden, d[illegible] van Hagenau erkennen) tot een vriendelijcke compositie en [illegible] de Scheyts-luyden, die op desen Rijckxdagh al lang zijn gestelt, [illegible] overige Keurvorsten en Standen van 't H. Roomsse Rijck, sy [illegible] len, haer verworvene Vryheyt en de Rechten van Immedie[illegible] gerust en ongeturbeert te laten genieten; gelijck oock de [illegible] hare Heerschappye ontset zijn, beyde in 't Geestelijck en W[illegible] overige Rechten weder te herstellen, en alle de handelin[illegible] Militaire Bedienden, die tegen de Vrede stryden, te verbiede[illegible] tonen, dat U Majesteyt, na den eygen sin van de[illegible] hoog[illegible] genegen is de Vrede in 't H. Roomsse Rijck onbeschadigt [illegible] gelijck aen onse rechtmatige begeerten plaets te geven.

Gelijck nu dit alles met de algemeene rust en het publijck[illegible] oock met de Vrede-handelingen en U Majesteyts dickwils [illegible] gingen allerwegen over een komt, soo sal oock de vlytige ob[illegible] tot U Majesteyts onsterffelijcke roem gedyen, aen wie wy vorde[illegible] wenschen, en ons selve recommanderen.

Op de Rijckx-Vergadering tot Regensburg den 27 July [illegible]

U Koninckl. Majesteyts onderdanigste

De aldaer vergaderde Raden [illegible]
Gesanten van de Churfursten en [illegible]
't H. Roomsse Rijck.

Eenigen tijdt daer na heeft de Koningh van [illegible] volgende Antwoort geschreven.

Ant-

Antwoort-schryven van den Alder-Christel. Koning aen de Rijckx-Vergadering tot Regensburg.

Seer lieve en groote Bontgenoten, &c.

HEt Schryven, 't welck gy den 27 July afgevaerdigt hebt, wegens 't gene, dat onse Amptenaers, om ons de Plaetsen, die ons toebehoren, in te doen ruymen, ter hant hebben genomen, hebben wy wel bekomen; doch wy konnen den inhout aen niemant anders toeschryven, als aen de kleyne sorgvuldigheyt van die gene, welcke gy by de Vredens-Tractaten tot Nimwegen hebt bestelt, om U reeckenschap te geven van de voornaemste swarigheden, daer over men in dese Vergadering soo langen tijdt heeft gehandelt, en de welcke eyndelijck door de Vredens-Tractaten, die van U voor goet zijn gekeurt, soo geluckig zijn geëyndigt. Het is maer alleenlijck tot dien eynde geschiedt, dat wy van onse zyde die begeeren te conserveren, en te bewysen, dat alle de Plaetsen en Territorien, die onse Amptenaers op ons bevel in besit hebben genomen, soo rechtmatig aen onse Kroon behoren, dat men onder de naem van de Rijckx-Standen daer aen in 't minste niet kan twijffelen, sonder de eere, welcke sy altijt gaerne en ten uyttersten tot een onverbreeckelijcke onderhouding van hare Verbonden en beloften hebben gedirigeert, en, sonder verbreecking van 't geloof, de alderheerlijckste en heyligste overeenkoming, die oyt d'algemeene rust konde verseeckeren, onderhouden. 't Is sonder twijffel, dat dewyl het Rijck alle de Landen en Territorien, die wy besitten, ons openbaerlijck overgegeven en ingeruymt heeft, wy ons daerom, onder 't pretext van seeckere voorslagen van compositie (die wy noch liever als den Oorlogh souden aennemen, als ons Recht al niet te wederspreecken was) het geringste van het aldaer aengetogene nadeel niet konnen inbeelden; en wy geloven, dat onse vreedsaemheyt tot op dese tijdt gedient heeft tot onderhouding van 't goede verstant, 't geen wy altijt sorgvuldig met Duytslandt hebben onderhouden. Uwe Gevolmachtigden hebben, soo wel mondelijck als schriftelijck, in de Vergadering tot Nimwegen 2 dingen begeert, welcke streckten, om onse grootste voordeelen, door de Munsterse Vrede verkregen, en de naeste middelen, om die te behouden, te vernietigen; eensdeels noemden sy alle Steden en Plaetsen, die sy onse hooge Souverainiteyt meenden te onttrecken, en andersdeels vernieuwden sy de selve minnelijcke compositie; doch soo veel te onnutter, als dat men toen niet anders bekommert was, als de differenten, welcke de selve konden ontrustigen, door een Vrede uyt de wegh te nemen.

Dit echter ongeacht, soo hebben sy noch by de 6 Weecken, gedurende die Vergadering, tegens onse Gesanten op die 2 Poincten sterck gedrongen, en is van de een en d'andere kant niet nagelaten geworden van alle 't gene dat voor en tegens onse begeerte konde ingebracht worden, ja sodanig, dat de nieuwe, doch sonder

 gront,

gront, op de ba en-gebrachte beswaernissen van uwe Gevolmachtigden, wel eenige lust, om den Oorlog in 't Rijck te onderhouden, die wy begeerden te eyndigen, hadden konnen verwecken, indien niet de Bedienaers en Afgesanten van die Vorsten, welcke toen het meeste leden, eyndelijck van de gene, die gy tot dit gewichtig werck hadde geordonneert, na een kleyne contestatie hadden verkregen, dat sy niet langer, sonder een gevaerlijck verlies, sulckx aen onse Kroon konden ont[illegible]ken, als waer toe de gerechtigheyt haer oock verbond.

Niemant kan dieshalven oordeelen, dat de wederzijts bewilligde [illegible] oorsaecke is, wyl de Vrede, daer over Europa sigh tegenwoordigh [illegible] op is gesloten.

Sulckx bracht oock de groote goetheyt te weeg, dat aen Spangie soo [illegible] nelijcke Plaetsen, als waer in 't voornaemste nut van onse winst [illegible] ruymt geworden; en dat wy oock op goede trouwe en gelove [illegible] onse naem ten besten van de Standen des Rijckx, soo wel door 't Tra[illegible] 5 February 1679, als door 't Executions-Tractaet van den 7 July [illegible] in der daed hebben geëxecuteert.

Wy hebben niet alleen uyt de Keurvorstendommen en Landen [illegible] dragh zijn genoemt, en door onse Armee ingenomen waren, onse V[illegible] voert, maer wy hebben oock, toen wy noch niet recht van de Vrede [illegible] genoten verseeckert waren, alle de Plaetsen en Landen, die wy tot de[illegible] dongen hadden, in een volle en gantsche vryheyt gelaten. [illegible] niet geloven, daer alles, 't geen ons toestont, soo volkomentlijck [illegible] den, dat gy het voorgeven verder gehoor sult geven, [illegible] weegse Vrede soo lang heeft bedient, en 't welck, als door de [illegible] sonder desselfs ontrustiging niet weder op de baen gebracht kan werden. [illegible] den ons hier tegens in, dat gy, tot gelijckformigheyt van uwer zyde van [illegible] oprechte meening, die gene een stilswygen wilt opleggen, die de Bant [illegible] schap en intelligentie, welcke tot Nimwegen van alle voor goet is gekeurt, [illegible] hare klachten willen verbreecken. Doch indien echter, behalvens de [illegible] Plaetsen, die wy na den inhout van de Munsterse Vrede hebben verk[illegible] te behoren, eenige Vorst of Stant gevonden wierdt, die meende, [illegible] op de welcke wy geen rechtmatige pretentie hadden, ontnomen waren, [illegible] wy ons liever tot een Revisie van 't gene onse Bevelhebbers uytgesproken hebben, inlaten, als dat wy onse Naburen aen haer Vrede souden willen verhinderen, [illegible] dat sy onse billijckheyt mogen roemen.

Wy konnen oock niet anders seggen, als dat ons gedult, 't welck wy over de [illegible] moet der gene hebben, die Uw wegens onse voornemens andere [illegible] willen geven, en sigh op alle wysen tegens ons aenstellen, een meer dan [illegible] proeve van de goede neyging is, die wy tot handhaving van de rust, die gy [illegible] hebben, en waer toe wy altijt ons best sullen doen. Boven dien bidden wy Godt,

dat

dat Hy Uw, seer lieve en groote Bontgenoten, in Sijn heylige bewaringe wil nemen. Geschreven tot Versailles den 10 October 1680.

LOUIS.

COLBERT.

Het Opschrift was:

Aen onse groote Vrienden en Bontgenoten, de Keurvorsten, Vorsten en Standen van 't Rijck, vergadert tot Regensburgh, of by der selver absentie aen hare Afgesanten.

Door dese handelingen der Franssen/ en dat sy sigh selfs de macht aenmatigden/ om dese Dependentien aen haer te trecken/ begonden sommige politique Verstanden in Duytslandt sigh in te beelden/ dat Vranckrijck nu voor den Daufijn na 't Rooms Koningschap stont/ te meer/ om dat sy sigh verseeckert hielden/ dat die Kroon sulckx al van over lang 't Huys van Oostenrijck had getracht te ontsetten/ als zijnde het voornaemste fondament van de grootheyt van dat Huys/ en de onderstuttinge van de Spaensse Monarchye: waer by komende/ dat Vranckrijck nu tot die hoogte was gesteygert/ dat het niemant behoefde te ontsien/ soo wierdt het selve te meer aengenomen; ja men sag selfs in de Maent Juny over-al eenige Conditien sweven/ waer op sijn Majesteyt het voorn. Rooms Koningschap voor sijn Zoon soude begeeren: Wy sullen nu niet disputeren/ of de selve soo in der daed van die kant zijn opgestelt geweest of niet/ dewijl'er tot noch toe geen gevolgh van is gekomen; soo veel is'er af/ dat de selve al by veele een groote indruck kregen/ en vreemde speculatien verweckten/ invoegen wy/ om den Leser te voldoen/ de selve hier sullen invoegen.

Conditien, waer op sijn Alder-Christel. Majesteyt den Daufijn tot Roomssen Coningh soude willen voorslaen.

1. SAl de tegenwoordige Keyserl. Capitulatie in alle deelen en clausulen aengenomen en besworen werden.

2. Sal sijn Keyserl. Majesteyt omtrent de Regeeringe en dispositie geensins geprejudicieert, noch van de minste Inkomsten gefrustreert, maer t'allen tyden als een Vader van den toekomende Roomsse Coning geëert en gerespecteert werden.

3. Sullen de jongst veroverde Landen van Bourgondien, Lotharinge, het Opper- en Onder-Elsas, en de Vestingen van Metz, Toul en Verdun met het Roomsse Rijck wederom geincorporeert, en de Frontieren van 't selve Rijck soo ver uytgeset werden, gelijck sy van outs geweest zijn: Daer-en-boven sullen dese Landen en Plaetsen haer Contingent in 't toekomende aen 't Rijk wederom contribueren, en de Judicature van 't Kamer-Gerecht van Spiers subject zijn.

4. Sal Fryburgh voort na de Verkiesinge van den Roomssen Coningh aen sijn Keyserl. Majesteyt wederom ter hant gestelt werden, met alle d'Artillery, Ammunitie en Provisie die daer in is.

5. Sal

5. Sal, sonder toedoen en sonder belastinge van 't Roomsse Rijck, onder den toekomenden Roomsse Coning in Ongaryen, tegens den Erf-Vyant, een Armee van 60000 Man, met behoorlijcke Artillery en vordere nootsakelijckheden, onderhouden, en in actie soo lang gecontinueert werden, tot het selve Koninckrijck (door Godts bystant) wederom volkomen verovert sal zijn; waer door het Rijck wederom met een suffisante Voormuur tegens den Erf-Vyant sal verseeckert, en de Landt-palen van 't Christenrijck tot onder Belgrade of Grieckx-Weyssenburg uytgeset worden, gelijck sy voor heen geweest zijn.

6. Sullen by dien Oorlog alle Doortochten schadeloos gedaen werden, en sullen de Recruten, van tijt tot tijdt volgende, alles met baren Gelde betaelt werden, op dat het Rijck daer by geen nadeel kome te lyden.

7. En op dat de Duytse Natie van de glorie van 't veroverde Ongaryen niet t'eenemael uytgesloten werde, soo sal deselve, nevens de Keyserl. Erf-Landen, niet meer gehouden zijn tot dien Oorlogh by te brengen als een Leger van 16000 Man, met alle de toebehoren, onder 't Commando van een Rijckx-Vorst, mits haer vry staende 't selve Leger na believen te vergrooten.

8. De Duytse Officiers en Soldaten sullen in de Fransse Armee na merite geavanceert werden, en sal onder die beyde Natien geen onderscheyt noch voortocht zijn.

9. De Plaetsen, die men in Ongaryen sal komen te veroveren, sullen den Keyser voort ter hant gestelt werden, en hem en sijn posteriteyt erffelijck verblyven, en ten dien eynde oock met sijn eygen en Rijckx Volckeren beset werden.

10. En op dat den Turck te meer verswackt, hem sijn Handel afgesneden, en de Middellandtse Zee voor hem onbruyckbaer gemaeckt werde, soo wil sijn Alder-Christel. Majesteyt continuëlijck een machtige Zee-Vloot voor de Dardanellen houden, en alsoo den Erf-Vyant te Water en te Landt beoorlogen.

11. En op dat het Roomsse Rijck in 't toekomende aen dappere en gequalificeerde Luyden geen gebreck mochte lyden, soo wil sijn Alder-Christel. Majesteyt op eygen kosten in Duytslandt twee heerlijcke Academien fonderen, waer in den Duytsen Adel, sonder onderscheyt van Religie, wel opgetrocken, en soo wel in de Studien als in alderhande Ridderlijcke Exercitien kan onderwesen werden.

12. Sal sijn Alder-Christel. Majesteyt voor sigh, voor den Daufijn en voor alle sijn Successeurs in eeuwigheyt renuntiëren hunne pretentien op de Landen, die voor desen door Karel de Groote en dessels Nasaten beseten zijn, en tot het Koninckrijck Austrasien of Oost-Vranckrijck gehoort hebben, en de tegenwoordige Besitters daer by confirmeren.

13. En alsoo sijn Alder-Christel. Majesteyt een vast vertrouwen heeft, dat sigh niemant van de Rijckx-Stenden tegens dese sijne goede meeninge en Voorslagen, waer door geheel Christenrijck in rust en seeckerheyt, en 't Roomsse Rijck in sijn vorige welstant kan herstelt werden, sal opiniater toonen, en dat het den Keyser oock niet onaengenaem sal zijn, dat hy sijn overige Jaren in de hoogste authoriteyt

en

en respect, en in een volstandige en gewenschte rust eyndigen, mitsgaders sijn hoogst-roemwaerdige Devotie onbelet afwachten moge, soo soude ter contrarie een refuys van dien voor hoogst-ged. sijn Koninckl. Majesteyt en desselfs eenigen Heer Zoon tot een schimp verstrecken.

Op de Rijcks-Vergadering tot Regensburgh had oock den Heer Keurvorst van Brandenburgh eenige vergoedinge voor sijn schade / die hy in den laetsten Oorlog had geleden / laten versoecken; doch dewijl men daer oordeelde / dat / soo men 't selve inwilligde / meer andere Rijcks-Standen het selve souden pretenderen / is tot noch toe daer op niets gevolgt.

Wegens de Munt was in 't Rijck al over lang veel te doen geweest / alsoo de quade onder de goede over-al inkroop; en vermits dit in 't eynde een verval most voort-brengen / hadden die Standen / welcke een goede valeur van haer Munt hadden / 't selve op de Rijcks-Vergadering gebracht / en versocht / dat de quade Munt of afgeset / of tot minder waerde mocht aengenomen werden: het selve wierdt aldaer wel ter herten genomen / doch wat langsaem / soo dat de Standen / die daer eenigh belang aen hadden / een Vergadering daer over tot Franckfort aenstelden.

Het Keyserl. Hof / 't geen het voorleden Jaer / om de Pest / van Weenen tot Praegh was gekomen / was nu in Mey / om dat de selve Quale op de laetste Plaets mede ontsteecken was / van daer weder na Lintz vertrocken; doch eer wy verder daer van handelen / sullen wy eerst noch iets seggen van den Kamer-President / de Grave van Sinzendorf / de welcke de administratie van de Financien gehad hebbende / beschuldigt wierdt / daer merckelijck in gefraudeert te hebben / en bestonden de Beschuldigingen in de volgende saken.

NAmentlijck, dat hy de Kamer had versuymt, en sijn voordeel meer als dat van den Keyser gesocht: Dat hy de Krijgs-Afreeckening met de Erf-landen zedert veele Jaren niet had voorgenomen, en dat hy het Restant van d'oude Reeckening, 't welck al eenige Millioenen bedroeg, niet en hadde ingebracht: dat hy de Kamer-Officien met al te groote beneficien had vergeven, en de Hooft-saecken niet in den vollen Raedt, maer somtijts met weynig of geen Raden tegens sijn Instructie afgehandelt, gelijck uyt de schriftelijcke Relatien breeder konde gevonden werden.

In specie had hy ged. Grave een oude Hencklise Hof-Schuldt van 47000 Guld. Capitael en 170000 Guldens Interest; item, een Handlise van 30000 Guld. Capitael en 70000 Guld. Interest, en dan noch een Jorgerise Schult onbehoorlijck aen sigh gebracht, en sijn Keyserl. Majesteyt de noodwendige omstandigheden niet geopent, andere Relatien versiert, Schriften weg-gedaen en Appendices gemaeckt; oock een Altheimise Schult van 80000 Guldens, een Himmelbordise van 91000 Guldens voor sijn Keyserl. Majesteyt ingekocht, en in reeckening gebracht; doch heb-

hebbende aen de Partyen niet meer als aen d'eene 58000 Guldens en aen d'andere 85800 Guldens betaelt, en 't overige voor sigh behouden.

Vorder had hy de Hop-Maet van Over-Ens, welck jaerlijckx 15000 Guldens bedraeght, verswegen, en sigh selfs geapproprieert: Ende in 't Jaer 1677. in plaets van de extraordinaire, van de ordinaire Middelen 170000 Guldens weggenomen, en sigh selfs betaelt, waer door toenmaels het gemeene best 't meeste had geleden, alsoo, door gebreck van Gelt, de Krijgs-operatien bleven stelen.

In d'aflossing van de Furstendommen Oppelen en Ratibor had hy van de Fransse Ministers een groote Vereering bedongen, al te groote intelligentie gehouden, de Secreten van de Handeling geopent, en sijn Keyserl. Majesteyts Persoon selfs met woorden bespot. Met de Koopluyden voor Juweelen en andere uytgenomen Waren tot al te hoogen prijs gehandelt, en daer tegens groote Vereeringen van haer genomen; welcke schade, soo veel men toen konde calculeren, aen Capitael en uytgerekende Interessen, 1970000 Guldens bedraegt.

Het ondersoeck, in 't Jaer 1671 tegens hem aengestelt, had hy door omkoping om ver gestoten, en van sijn Keyserl. Majesteyt een Billet gepractiseert, waer door hy sijn quade Handelingen mocht rechtvaerdigen. Tot betaling van oude Hof-Schulden, Giften en Pensioenen had hy, om sijn eygen interest, soo liberael geraden, dat sijn Keyserl. Majesteyt sedert sijn glorieuse Regeeringe tot op dato veel Millioenen, en meest van ordinaire Middelen, daer andersins de extraordinaire maer toe gebruyckt wierden, hadde betaelt.

Hem wierden tot Lintz / waer hy in 't Huys van de Grave van [illegible] gevangen was geset / daer op Rechters [illegible] / welcke de [illegible] geëxamineert hebbende / den 18 October / met toestemminge van sijn [illegible] Majesteyt / verklaerden.

DAt hy begaen hadde crimina falsi, concussionis, furti, peculatus, perjurii, repetundarum, neglecti & malè administrati officii, en dat hy deswegen, mits den Fiscael na gelegentheyt der saecken sijn Recht wierdt gereserveert, van al sijn Chargien ontset, en op een seeckere Plaets, die sijn Keyserl. Majesteyt soude noemen, soude gebannen zijn; mitsgaders, dat hy 1970000 Guldens aen sijn Keyserl. Majesteyt soude moeten uytkeeren.

Dese Sententie / al schoon gemelde Kamer-President eenige versachtinge daer in versocht / is soo vervolgens uytgevoert / en verscheyde van sijn Goederen tot profijt van sijn Keyserl. Majesteyt aengeslagen.

Terwijl sijn Keyserl. Majesteyt noch tot Praeg was / begonden eenige Boheemsse Boeren / die / na 't scheen / door de Edelluyden van dat Koninckrijck wat hart gehandelt waren / te revolteren / en 't platte Landt te overlopen; doch sijn Keyserl. Majesteyt / apprehenderende dat dit wel eenig gevolgh mocht nemen / soo 't selve niet in tijdts gestilt en wierdt / liet haer van d'eene kant vergif-
fenis

stuis aenbieden / soo sy sigh gerust hielden / en weder in hun Plaetsen begaven/ en van de andere kant eenige Regimenten Volckx tegens haer marcheren/ om/ soo sy hardtnechigh bleven / 't selve niet geweldt te stillen : het laetste had de beste voortgang / want met datter eenige Partyen van de Boeren / die toch in den Oorlogh geen ervarentheyt hadden / geslagen / en de voornaemste Belhamels hier en daer gestraft waren / verliep de rest ; en quam dus dit Koninckrijck weder in rust/ 't welck daer andersins grooter onheylen had konnen verwecken.

De Pest was / gelijck wy geseyt hebben / mede tot Praeg ontsteecken / en eerst onder de Joden begonnen/ 't welck voort spruytende/ vervolgens in d'Oude en Nieuwe Stadt quam/ en aldaer een groote menigte Menschen weg nam; doch dewijl daer van verscheyde dingen zijn gespargeert / sullen wy een Lijst van de Dooden van 2 a 3 Weecken hier in voegen / op dat den Leser daer van/ en van de rest / kan oordeelen / wijl dese Quale aldaer tot laet in het Jaer heeft geduurt.

Van den 22 tot den 29 Juny.		Van den 29 Juny tot den 6 July.	
In de Oude Stadt,	128	In de Oude Stadt,	81
In de Nieuwe Stadt,	438	In de Nieuwe Stadt,	354
Aen de Kleyne Zyde,	60	Aen de Kleyne Zyde,	65
t'Samen	614.	t'Samen	498.

Van den 6 tot den 13 July.	
In de Oude Stadt,	93
In de Nieuwe Stadt,	382
Aen de Kleyne Zyde,	70
t'Samen	545.

Sommige reeckenden/ datter dit gantsche Jaer wel omtrent 30000 Menschen in gemelde Stadt gestorven waren.

Dese Quale woedde niet alleen hier/ maer oock in verscheyde andere Plaetsen van Duytslandt verspreydt/ en onder andere tot Dresden en Leypzigh; van welcke eerste Plaets men een Lijst sag uytkomen van de volgende Dooden.

Van den 18 Maert tot den 19 Mey	86	Van den 25 tot den 31 dito,	324
Van den 30 Mey tot den 12 Juny	83	Van den 1 Augusti tot den 7 dito,	287
Van den 13 Juny tot den 19 dito	106	Van den 8 tot den 14 dito,	307
Van den 20 tot den 26 dito	136	Van den 15 tot den 21 dito,	281
Van den 27 dito tot den 3 July,	210	Van den 22 tot den 28 dito,	289
Van den 4 tot den 10 dito,	227	Van den 29 dito tot den 4 Septemb.	306
Van den 11 tot den 17 dito,	225	Van den 5 tot den 11 dito,	304
Van den 18 tot den 24 dito,	268	Van den 12 tot den 18 dito,	240
		In alles 3739 Personen.	

Doch andere reeckenden/ datter 4227 Persoonen in die tijdt waren gestorven/ en daer aen is te sien/ dat de Lijsten niet correct hebben geweest/ [illegible] seecker/ datter veele Menschen door dese Siechte zijn weggenomen.

Van Leypzig/ daer alle communicatie verboden was/ en de Wegen gesloten/ sag men de volgende Lijst.

Van den 7 Sondag na Trinitat.		tot den 26 July	47 Persoonen.
8 Sondag	———	tot den 1 Augusti,	39
9 Sondag	———	tot den 8 dito,	57
10 Sondag	———	tot den 15 dito,	62
11 Sondag	———	tot den 22 dito;	88
12 Sondag	———	tot den 29 dito,	133
13 Sondag	———	tot den 5 September,	172
14 Sondag	———	tot den 12 dito,	180
15 Sondag	———	tot den 19 dito,	205
16 Sondag	———	tot den 25 dito,	201
17 Sondag	———	tot den 2 October,	210
18 Sondag	———	tot den 9 dito,	238
19 Sondag	———	tot den 16 dito,	208
20 Sondag	———	tot den 23 dito,	226
			Samen 2066 Persoonen.

Men reeckende hier/ dat tot in 't laetst van 't Jaer omtrent 3000 Menschen waren gestorven; doch 't is seecker/ dat toenmaels die Quale in alle de voorsz. Plaetsen voor 't meerendeel heeft opgehouden.

Terwijl wy nu van Dooden spreecken/ sullen wy voortgaen met het Verhael van de Begrabenis van den overleden Hartog van Hanover/ die wy in de laetste Mercurius hebben gesegt/ dat tot Augsburg was overleden/ en die nu van daer tot Hanover was gebracht; 't selve geschiede met de volgende Statie.

Daegs te voren sagh men het Castrum doloris met de Kist/ die van Koper en met Bloemen vergult was/ hebbende een driedubbeld Deeksel/ en onder staende op 4 silvere Knoppen; voor en achter waren Engelsse Borst-beelden/ met uytgebreyde Vleugelen/ en daer boven een Doodts-Hooft/ met 2 dwars leggende Beenderen; aen yder zyde stonden 2 groote ronde gedreven Platen/ met het Furstelijck Wapen en het Opschrift: Ex dulcio gloria. Boven op lag een Kruys met een Doodes-Hooft/ en de Beenderen; dit alles was van Silver/ en waren aen de Kist oock noch eenige Lof-wercken en silvere cieraden: de Kist was 9 voet lang/ en 3 voet en 7 duym dick. De Trawanten hadden swarte kleederen met Mantels/ en Helbaerden met Baey overtrocken/ doch het Yser was vergult: de Guarde te Voet en te Paert had van gelijcken Rouw kleden/ en most die te Paert niet als swarte Paerden hebben. Het Lijck wierdt van Herrenhuysen/ zijnde een Lusthuys/ een quartier uurs buyten Hanover/ afge-

haelt/

haelt / onder de volgende bygeleydingh: Eerst quam een Piqueur te paerde; toen een Paucker/ 2 Trompetters (die haer Trompetten 't gelijd van Schalmeyen hadden gegeven) een Overste Lt. te paert in 't Harnas / een Luytenant mede in 't Harnas / en een gantsche Compagnie Curassiers / zijnde een deftigh en welgemonteert Volck: daer op volgde een Trompetter met een gantsche Compagnie Curassiers / een Paucker / 2 Trompetters en de Lijf-Guarde/ die alle in den Rouw gekleed en met witte Paerden voorsien waren: toen quamen 3 Personen met Stocken / waer aen een gulde Schilt was / daer in / behalvens een swarte en goude Lauwer-tack / I. F. stont: dese wierden gevolgt van 3 andere / met hooge swarte Kruyssen / en de Scholiers van de oude en nieuwe Stadt / singende Luterse Psalmen: hier op vertoonden sig de Dorp-Predikers / Stadts-Predickers ende Super-Intendent: Vervolgens quamen drie Hof-Marschalcken met Stocken / mede I. F. geteeckent / en geleyden de Gedeputeerde van de Stadt: toen volgden weder 3 Hof-Marschalcken/ die de Ridderschap geleyden/ en 3 andere/ die de Professors van Helmstad conduiseerden: daer op vertoonden sigh de Prelaten / en quam'er toen een met een Stock / die de Osnabrugse Standen voorging / en vervolgens weder een andere, die de Hof-Jonckers geleyde: toen volgden weder 3 Hof-Marschalcken / 6 Trompetters te voet / een Paucker / welcke van 2 Mannen wierdt gedragen/ 6 Trompetters en een Heraut / van onder en boven met de Vorstelijcke Wapens behangen: hier op quam een swart Vaendel / met een gedeelte van 't Vorstelijck Wapen / en daer na een Paert met Baey overtrocken / dat het selve gedeelte van 't Wapen voor sijn Voorhooft en aen beyde syden des Lijfs afhangend hadde/ en van 2 Personen geleyd wierdt: na 't selve Paert volgden noch 10 andere / tot al de Wapenen van sijn Vorstel. Doorl. op Vaendelen en Paerden gerepresenteert waren: Toen vertoonde sigh andermael een Heraut/ van achter en voor met guldene Leeuwen behangen: daer op volgde een Paert/ 't selve als boven representerende/ een Heraut / een Vaen / en weder een Paert/ die 't Wapen van een wit Paert droeg: vervolgens quamen 2 Herauten met de volle Wapenen / een Vaen / en weder een Paert / hebbende mede de Vorstel. Wapenen; toen vertoonde sigh een Vaen/ daer op een Standaert was / en het Ceremonie-Paert / gantsch wit / en aen 't Hooft kostelijck verciert: achter het selve hing op een Kruys een groot Bos witte Vederen/ en boven op sat een Cavalier in een vergult Harnas / hebbende mede een groot Bos-Vederen op het Hooft; nevens hem gingen 2 Trawanten/ en de Rou-Vaen/ en daer op quam 't Rouw-Paert: dit volgde een Cavalier / met het Swaert / en een andere met de Furstel. Wapenen / uyt Hout gesneden: toen vertoonde sigh den Vice-Cancellier/ met het Zegel op een Samijte Kussen/ en den Lt. Generael Pudewitz met de Kroon / seer rijckelijck met Diamanten en Paerlen beset / verselt met 2 Trawanten op beyde zijden: haer volgden 3 Hof-Marschalcken / drie Overste Jagermeesters / 2 Pages met witte brandende Fackels / en een He-

raut / hebbende op sijn Stock een Kroon / uyt de welcke een wit Paert sprong / en zijnde met 2 Trawanten geaccompagneert: hier op quam 't Hoog-Vorstel. Lijck op een Wagen / getrocken van Paerden / die met swart Sammijt behangen waren; 't Lijck en de Wagen was mede met swart Sammijt / waer op de Vorstelijcke Wapenen wel 18 mael wierden gerepresenteert; den Hemel was seer kostelijck en rijck / en wierdt door 8 Obersten gedragen; 8 Generalen hielden de Slippen van 't Sammijte Kleed over de Kist / en daer nevens gingen 50 Officiers met Helbaerden: hier op quam den Heer Bisschop van Osnabrugge, nu Hartog van Hanover / met een groot gevolg van Adel / Hof- en Kamer-Jonckers / Trawanten / &c. Hem volgden de 2 Princen / met een tamelijck groot gevolg: toen 3 Hof-Marschalcken / een groote menigte Amptluyden / en al de overige Furstel. Bedienden: Eyndelijck quam noch een Paucker / 2 Trompetters / een Compagnie Ruyters en eenige Bedienden; en wiert het Lijck alsoo in de Slot-Kerck gebracht.

De Huldiging van den nieuwen Hartog / zijnde de Bisschop van Osnabrugge / is daer op in October geschiedt / met de volgende Ceremonien: Den 22 der selver Maent vervoegde sigh den meeste Adel van 't Landt op het Slot / in een groote Zale / en swoer daer den Eed van getrouwheyt / waer op den Vice-Cancelier Hugo een schoone Reden dede: hier op sette men sigh aen Taeffel / daer de voornaemste Adel by den Hartogh en de 2 outste Princen sat / doch d'andere wierden aen 15 bysondere Taeffels gevoegt. Daegs daer aen trock de Burgery vroeg op / en 't Slot voorby / met vliegende Vaendels en slaende Trommels / en stelde sig ten 10 uren / aen beyde zyden van 't Slot tot de Hooft-Kerck / in volle Geweer: de Ridderschap ging voor aen / gevolgt van den Adel / en des Hartogs Karosse / die rondom met Pagien / Trawanten en de Lijf-Guarde / zijnde alle met blooten hoofde / omringt was / tot dat sy in de Kerck quamen / alwaer den Heer Hartog sigh onder een roode Sammijten Hemel / met goude en silvere Franje verciert / op een hooge Stoel stelde / hebbende de twee outste Princen en den Hof-Adel aen de rechter / en de Landt-Ridderschap tot lincker handt: Na 't Musijck wierdt door den Hof-Predicker een schoon Sermoen gedaen / op wat wyse de Onderdanen sigh tegens haer Vorst souden dragen: daer op begaf men sigh na het Raedthuys / daer de Magistraet en de Burgerschap den Hartogh aen de Deur wachten / en hem op de groote Zale tot een Stoel / hebbende een roode Sammijten Hemel / met goude en silvere Franje verciert / geleyden / sittende de 2 outste Princen aen beyde zyden: hier deden de Burgermeesteren en Raedt en de voornaemste van de Burgerschap / na dat den Syndicus een schoone Reden had gedaen / den Eed van getrouwheyt: dit verricht zijnde / soo liet sig den Hartog op een Galderye aen de Gemeente sien / die daer op met het opsteecken harer Vingers swoeren. Ondertusschen wierden de Stucken gelost / en quam den Heer Hartog met diergelijcke Ceremonien weder op 't Slot / alwaer de gantsche Raedt de Hartoginne / Princessen en vier

jonge

jonge Princen quam complimenteeren / en vervolgens een stuck Silverwerck vereeren : de Magistraet tracteerde de Vorstelijcke Personen daer na op het Raedthuys / alwaer sy deftigh onthaelt / en met Herpaucken / Trompetten en 't lossen van 't Geschut vereert wierden. 's Anderendaegs tracteerde den Hartog weder den Adel / Magistraet en eenige van de voornaemste Burgers ; doch den dagh daer aen quam de Ridderschap haer Vereeringen brengen / namentlijck / voor den Hartog 30000 Rijckxdaelders (doch die vereerde de selve aenstonts aen sijn Edellupden) voor de Hartogin 10000 Rijckxdaelders / en vervolgens aen de Princen en Princessen mede haer deel / soo dat 't selve op 60000 Rijckxds. beliep : En hier mede was dese Ceremonie geeyndigt.

Schoon wy uit van 't verhalen van Dooden wat zijn afgedaelt / soo dunckt ons echter nodig / dat wy daer weder van spreecken : de Keurvorst van Saxen / Johan Georg de II. / die al sedert eenige tijdt een groot ongemack in de Mont hadde gehadt / en sigh om de Pest tot Dresden / zijnde sijn Hooft-Stadt / op sijn Slot Freudenstein / tot Freyburg / begeven / storf aldaer den eersten September / 's avonts ten 7 uren / nalatende een goede renommé : sijn Zoon en Successeur / Hartog Johan Georg de III. / hier van verkondschapt / begaf sigh aenstonts van Gorlitz na Bautzen / en aenvaerde daer de Regeeringe ; doch dede [illegible] daer na een groote Reformatie onder de Amptluyden / die van de [illegible] gheer wierdt geheert.

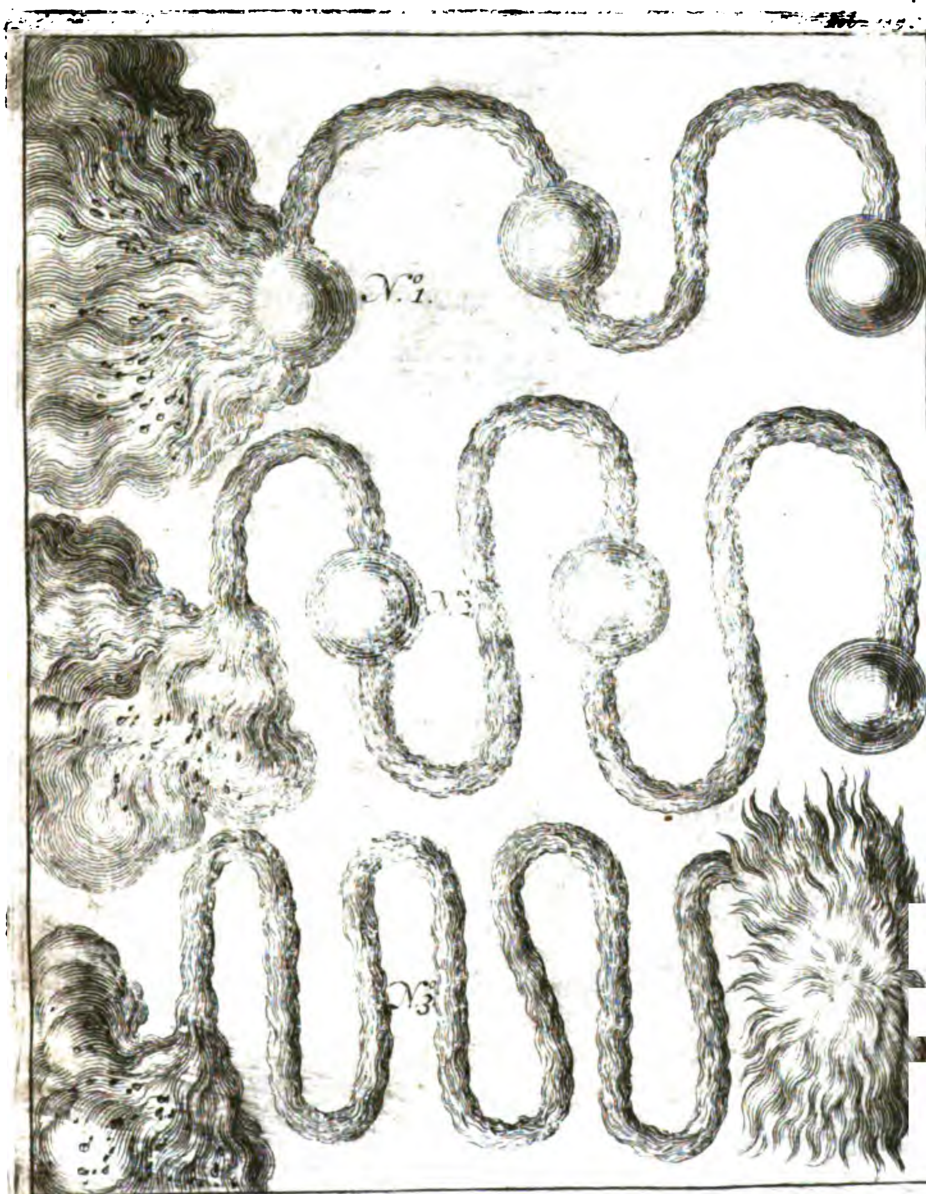
De Lijck-staetie van den overleden Keurvorst geschiede met de volgende Ceremonien den 20 October : Eerst quamen 6 [illegible] Marschalcken. 2. Een Persoon met het Kruys. 3. Den Predicker / die het Sermoen had gedaen. 4. 11 [illegible]. 5. De Keurvorstel. Kamer-Dienaers / Lackeyen / Chirurgijn / Apotheker en Hof-knechten. 6. De Pagien. 7. De Opper-Hof-Marschalck met de Staf / en 2 Officiers sonder Staf. 8. De Kamer-Heeren en Kamer-Joncken van 't Landt. 9. De Opperste Bouwmeester. 10. Het Keurvorstelijck Lijck ; 't selve wierdt op een Processie-Wagen gevoert / en getrocken van 8 [illegible]-Paerden / hebbende aen 't Hooft kleyne / maer aen beyde syden groote Keurvorstel. Wapenen : het Lijck lagh in een Tinne Kist / onbedeckt / en op swart Sammijt / waer van de 4 Slippen door 4 van de voornaemste Cavaliers wierden gedragen ; een Hemel / van swart Sammijt daer over / wierde door 8 Cavaliers opgehouden ; nevens het Lijck gingen 8 Cavaliers aen yder syde / met brandende Was-keerssen : den Oversste Gattersbey en de Capiteyn [illegible]. Hier quamen voor aen / met omgekeerde Pertuisanen / die met Floers beset waren / benevens 16 Trawanten in den Rouw / met lange Mantels en omgekeert Geweer / en noch 12 [illegible]-luyden mede met lange Mantels / en aen yder syde 6 / soo datter 82 Personen by 't Lijck waren. 11. De geheyme Kamer- en Hof-Raden / den Lijf-Medicus / de geheyme Secretarissen en Kamerlingen. 12. 2 Personen sonder Staf. 13. De Doctors / Secretarissen / Ampt- Raedts- en Gerechts-Personen / Quartier-meesters

sters en Burgers. 14. De Jonckmanschap. 15. Een Leyder/ [illegible]
16. De gemeene Hof-Dienaers. en daer op ten 17. de Burgerye. [illegible]
de Processie (welcke met meer als 800 Fackels geschiede) [illegible]
gerye en de Jonckmanschap tot aen de Dom-kerck/ alle [illegible]
Mantels: den Hemel/ daer 8 groote silvere Platen aen waren/ [illegible]
schitterden/ bleef voor de Kerck staen/ doch 't Lijck wierdt onder [illegible]
doloris in de Kerck gevoert/ waer op wel 2000 witte Was-kaer[illegible]
Na verscheyde Ceremonien wierd de Lijck-Predicatie door den [illegible]
gedaen/ en de Zegen uytgesprooken/ waer na het Keurvorstelijck [illegible]
Keurvorstel. Begraef-plaets wierdt geleyt.

Den Keurvorst Palatijn/ Karel Lodewijck, die in Europa de [illegible]
van een Vorst van soo goet beleyt te zijn/ als 'er weynig gevonden [illegible]
in 't begin van September tot Manheim van eenige onpasselijckheyt [illegible]
len; en al schoon hy in 't eerst eenige Genees-middelen daer tegens [illegible]
soo wierdt hy echter den 7 van een groote Koorts aengetast/ die hem [illegible]
sluyten/ om van Lucht te veranderen/ en na Heydelberg te vertrecken/ [illegible]
hy oock den 8 dede/ en sigh 's Morgens ten 7 uren in een Arm-stoel [illegible]
liet dragen; doch hy was nauwelijckx een half uur van Manheim/ [illegible]
een Hartvang/ de welcke wat over zijnde/ soo trad hy uyt de Stoel/ [illegible]
wat in 't Gras vertreden/ om dat de Lucht goet was; waer na [illegible]
sitten/ maer t'elckens door Beswymenissen aengetast werdende/ [illegible] 5
uren duurden/ soo wierdt hy daer door sodanigh overvallen/ dat [illegible]
tijdt in een Dorp/ Edingen genaemt/ daer de Rosbaer op Straet [illegible]
geset/ quam te overlijden/ en den Geest gaf/ in sijn Ouderdom van 6[illegible]
hy wierdt aenstonts gebalsemt/ en na Manheim gebracht/ om [illegible]
de Keur-Prins/ toen in Engelandt was; de welcke hier van [illegible]
weder van daer vertrock/ en den 15 October tot Heydelberg aenquam/ [illegible]
hy eenige dagen daer na de Huldigingh/ soo van de Stadt als 't [illegible]
ontfing/ en den 25 dito/ 's avonts ten 7 uren/ sijn Vaders Lichaem in de [illegible]
Kerck/ onder 't geleyde van een groot getal Adel/ liet begraven/ [illegible]
anderendaegs daer over een Lijck-Predicatie gedaen.

Gemelde Heer Keurvorst/ al over eenige tijd tot Frederickxburg een Kerck/ de Heylige Eendracht genaemt/ hebbende laten bouwen/ had die voor sijn doodt/ namentlijck den 7 July/ doen inwyen/ eerst door een Gereformeerde Predikant/ toen door een Luters Minister/ en ten laetsten oock door een [illegible] Priester; 't welck aen sommige eenig bedencken had gegeven/ als of [illegible] Heer Keurvorst iets daer mede in 't sin had/ doch 't is gebleecken/ dat 'et [illegible] maer is geweest/ gelijck de Naem van de Kerck uytwees/ om te betonen/ [illegible] gemelde Heer Keurvorst de Eendracht/ soo wel onder de Geestelijcke [illegible] reltlijcke/ socht/ dewijl hy Godzalig in de Gereformeerde Religie is [illegible]

Wy konnen niet voorby gaen hier in te lassen/ dat den Graef [illegible]
dien

N.° 1.
N.° 2.
N.° 3.

dien ervaren en ouden Veltheer/ die so veel diensten voor de Keysers en 't Rijck hadde gedaen/ en die de renommé had/ datter weynig Velt-Heeren hem in voorsichtigheyt konden overwegen / den 17 October tot Lintz is gestorven / en vervolgens met eenige Statie ter aerde bestelt.

Den 2 Juny zijn in 't Noorden/ en voornamentlijck omtrent Lubeck/ eenige verschrickelijcke Meteora gesien / van 's nachts ten 2 tot 4 uren ; het waren gelijck eenige Vuur-ballen / die gestadigh eenig Vuur uytgaven / en seyde de Schildwacht / dat men 3 van die na den andere hadde gesien / zijnde aldaer de navolgende Afbeeldinge daer van gemaeckt :- maer alle ongemeene dingen zijn verschrickelijck / en voornamentlijck die aen den Hemel sigh vertonen / om dat de groote Godt aldaer alles soo voorsichtig heeft gereguleert / dat'er byna noyt buyten eenige gewoonlijcke Blixemen en D[illegible]er-slagen / dat anders al 't andere in verbaerlijckheyt overtreffen soude / [illegible] uyt sijn ordre geschiedt / en self dese Meteora twijffelt men niet / of komen uyt natuurlijcke oorsaecken ; maer om dat de Stoffe/ waer uyt die gegenereert werden/ weynig gelegentheyt vint/ om het tot een Corps te formeren / soo beurt het seer selden / dat men die siet : men heeft echter over eenige Jaren / by klaren dagh / een diergelijcke gesien/ doch 't selve was niet slangs-gewyse / maer rechtdraets ; of nu de Stoffe / of iets anders / gelijck men in 't Buskruyt siet / daer in iets doet / kan men niet seggen / alsoo het ons niet gepermitteert is de dingen van naby en in hare preparade te besien.

Den 22 Juny is binnen Straelsont (even al of die Stadt tot de gront most gedestrueert werden / na dat omtrent 200 Huysen aldaer op nieu van den voorgaenden Brandt/ daer door sy haer aen de Keurvorst van Brandenburg [illegible] overgeven / weder opgebouwt waren) op nieuw een groote Brandt ont[illegible], waer door omtrent soo veel van de oude Huysen zijn in d'asse geraeckt / als de nieuw aengebouwde konden beslaen : De specificatie daer van wierdt gemaeckt als volgt.

In de Francke-straet, alwaer de Brandt aenging.
8 Huysen, 10 [illegible]ckels en 6 Kelders.
In de V[illegible]ischer-straet :
7 Winckels.
In de blauwe Toorn-straet :
16 Winckels en een Kelder.
Aen de Muur, 10 Winckels.
Aen de oude Marckt :
7 Huysen.
In de Rustenburger-straet :
8 Huysen, 6 Winckels en een Kelder.

In de Munnicke-straet :
9 Huysen, 3 Winckels en een Kelder.
In de Kehrde-straet :
1 Huys, 9 Winckels en 4 Kelders.
In de Molen-straet :
6 Huysen, 29 Winckels en 30 Kelders.
In de Breed-smede-straet :
6 Huysen, 10 Winckels en 8 Kelders.
In de swarte Gang :
3 Winckels en 2 Kelders.
In de Visscher-straet :
4 Huysen, 11 Winckels en 8 Kelders.

Somma 50 capitale Huysen, 114 Winckels en 66 Woon-Kelders.

Het Tractaet tusschen Vranckrijck / Denemarcken en Sweden / dat in 't voorleden Jaer is getroffen / was nu t'eenemael ten effecte gebracht / behalven dat Denemarcken voor de betalinge van de Gelden de Stadt Wismar noch in ostagie had gehouden: de Sweden hadden wel getracht dese Gelden by malkander te brengen / en aen Denemarcken te fourneren / doch konden 't selve niet eer doen voor in 't laetste van 't Jaer / als wanneer sy de Somme by een brengen / en aen de Deenen assigneerden: hier op volgde de Evacuatie van gemelde Stadt / waer toe de Sweden eenige Volckeren onder den Grave Koningsmarck uyt het Sticht Bremen en Pomeren by malkander versamelt hadden / en die tot by Wismar deden marcheren; 't selve geschiede in de volgende manier: den 3 December 's morgens gaven de Deenen op de Marckt uyt drie Stucken de leus / waer op een salvo uyt het Geschut rondom de Wallen volgde: hier op quam de Soldatesque op de Marckt by malkander / de welcke van de Burgerschap afgelost wierdt: Eyndelijck gaven de Deenen op de Marckt nochmaels een driedubbelde salvo / en marcheerden in goede ordre na de Wester-Poort / alwaer haer Vaertuygen waren / na dat de Officiers en Soldaten haer afscheyt van de Burgers / en dese van haer / met goet contentement en in alle civiliteyt / genomen hadden: daer na wierd de groote Klock noch een uur lang geluyd / waer op d'overige Burgerschap / die niet in de Wapenen was / op het Stadthuys vergaderde / daer den Heer Graef Koningsmarck sig by voegde; den Raedt bracht den selve in een aparte Kamer / alwaer sy malkanderen complimenteerden: daer op traden sy tot de gemeene Burgerschap / die van de Heer Burgermeester Scheffel met een korte Reden aengesproken wierdt: En vervolgens las de Stadts Secretaris aen de Burgers den Eed voor / die sy voorts te samen naspraecken / en de voorgem. Burgermeester het vivat Rex Carolus overluyd nariepen. Dit gedaen zijnde / wierdt sijn Excell. in 't Raedthuys ter Taeffel gebracht / aen de welcke oock eenige voorname Personen van sijn Suite / nevens den gantschen Raed / gingen aensitten: En vorders allerhande vreugde bewesen zijnde / is sijn Excell. weder van daer vertrocken. De Sweden trocken vervolgens binnen de Stadt / en namen daer van possessie.

Eer wy weder in Engelandt komen / sullen wy Schotlandt aendoen; hier waren diversche Geesten / die in 't voorleden Jaer in hare Oproeren gestuyt waren / noch ongerust / en setten sigh / schoon sy niet verre boven de 100 sterck waren / met geweldt tegens de Koninckl. Regeeringe: 3 van de voornaemste / als / Camron / Hursden en Hall / alias Dounell / de andere opruyende / veroorsaeckten / dat'er door 21 Personen aen 't Kruys tot Sanchar een Declaratie wierdt aengeplackt / waer in sy protesteerden: Dat sy ontkenden, dat Karel Stuart, die voor eenige Jaren op de Throon van Groot-Brittagne had geseten, of (na haer seggen) getiranniseert, eenig Recht, Titul of pretentie op de Kroon van Schotlandt of dessels Regeering hadde, maer dat ter contrarie, door sijn valsheden,

al

al van over veele Jaren van 't selve vervallen was, als hebbende het Verbond tusschen Godt en sijn Kerck verbroocken, mitsgaders door de usurpatie van desselfs Kroon en Koninckliicke Prerogativen, &c. Maer den Raedt van Schotlandt hier op waeckende/ kreegh [illegible] en noch een ander tot Queensferry gevangen/ alwaer sy 't bovenstaende en noch andere dingen in sijn Valies vonden; inboegen hooggedachte Raedt den Heer Bruce d'Earles-Hal met 30 Paerden en 50 Dragonders uytsond/ om Camron/ die sigh by d'andere onthield/ mede op te soecken/ gelijck hy den eersten Augusti dede/ en de selve met kleyne moeyten op de volgende wijse aentaste en sloegh; want hy/ ordre gekregen hebbende na de kant van Cumlok te marcheren/ vond die gene/ welcke hy voor uyt gesonden hadde/ om de Rebellen op te soecken/ ontrent 3 mijlen van Moorkirk; 't welck hy verstaen hebbende/ hadde hy een tweede Party afgevaerdigt/ om de selve aen te tasten/ terwijl hy met de heele Party soude aenkomen: dan ged. Rebellen sulckx vermerckende/ begaven sigh aenstonts in een Moeras/ soo dat hy met sijn Cavallery daer niet by komende/ sijn Ruyters en Dragonders in Bataille stelde/ en een gedeelte van sijn Dragonders van de Paerden hebbende doen afsitten/ belaste haer gestadig op de Ruytery der Oproerige te schieten/ soo dese een Party Infantery tot haer hulp gesonden hadden: Ondertusschen quamen sy met de rest van hare Troupen te voorschijn; waer op ged. Bruce sijn verdere Ruyters en Dragonders mede hebbende doen afsitté/ d'Oproerige/ die 100 Man te voet en 40 te paert sterck waren/ daer mede aenviel/ de welke haer een quartier uur lang seer dapper weerden/ en wilden geen Quartier geven noch nemen; dog siende/ dat'er over de 26 van hare Ruyters doodt/ en veele gequetst waren/ behalven die gene die men reets gevangen hadde/ zijnde de rest het met de vlucht ontkomen/ soo begonden sy te deynsen. Onder de Dooden wierdt dien Camron/ die wel het meest onder haer gepredickt had/ gevonden/ en wiert sijn Hooft en Handen afgesneden/ als mede het Hooft van eenen Fouweller/ die d'Infantery der gem. Rebellen commandeerde/ welcke 2 Hoofden tot Edenburg wierden gebracht/ om daer mede na het welgevallen van den Raedt te doen. Den Heer Bruce had van sijn kant maer 2 Man verloren/ 4 doodelijck/ en 7 of 8 andere licht gequetst. Men vond veele Papieren in Camrons Sacken/ die aen den Raedt overgelevert wierden. Onder de Gevangens was mede eenen David Hacton van Rhattillet/ zijnde een van de Moordenaers van wijlen den Aerts-Bisschop van St. Andries/ den welcken op den derden daer aen op de volgende wijse binnen Edenburg wierdt gebracht: hy wierdt door den Scherprechter met sijn Livrey-kleederen aen de Water-Poort ontfangen/ en door den selven op een seer mager Paert/ met het Aengesicht na de Staert/ geset; sijn Voeten waren onder des Paerts Buyck/ en sijn Handen achter de Rug gebonden; den Scherprechter sijn Muts op het Hooft hebbende/ geleyde hem aldus na binnen/ en droeg met eenen het Hooft van Camron op de Punt van een Hellebaert. Daer waren noch 3 andere Gevangens te voet aen een lange Ysere

Bout vast gemaeckt / die men bloots hoofts tot in de Kamer van den Raedt bracht. De Heeren van den Secreten Raed van sijn Majesteyt ondervraegden David Hatton wegens verscheyde particulariteyten wegens de Moort van welgemelden Aerts-Bisschop; doch hy gaf daer op tot bescheyt: Dat hy niet gehouden was haer te antwoorden, of sigh selfs te beschuldigen. Gevraegt zijnde: Of hy des Conings Gesag erkende? Antwoorde hy: Dat soo wanneer d'Oppermacht het belang van Godt niet en erkende, en sijn macht, met sig tegen Christus te kanten, wilde vast maecken, men sigh niet langer aen de selve hoorde te onderwerpen; en dat hy seer vreesde, dat de Macht en 't Gesag des Conings van dien aert was. Verder gevraegt zijnde: Of hy meende, dat het ombrengen van den Aerts-Bisschop een Moort was? Antwoorde hy: Van gevoelen te zijn, dat het daer voor niet most gehouden werden. Gevraegt zijnde: Of hy het nieuwe Convenant, 't welcke eenen Cargil, een van haer Predikers, tot Queensferry afgenomen was, voor goet keurde? Antwoorde hy: Ja, en dat hy gaerne wilde weten, wat men daer-tegens in te brengen hadde. Noch gevraegt zijnde: Of hy in vryheyt zijnde, en iemant van de Raden van den Secreten Raedt des Conings konnende om het leven brengen, sulckx niet en soude doen, gelijck hy den Aerts-Bisschop gedaen hadde? Gaf hy tot bescheyt: Dat hy niet gehouden was op die Vraeg te antwoorden. Den Heer Cancelier hem hier op hebbende geseyt: Dat soo hy niet klaerder op d'omstandigheden van des Aerts-Bisschops Moort wilde antwoorden, men hem aenstonts op de Pijnbanck soude brengen. Soo seyde hy daer op: Dat sy dus doende hare wreetheden en onmenschelijckheden, tegens Godts Volck in 't werck gestelt, maer souden vermeerderen. Den welgem. Heer Cancelier hem hier op verscheyde andere vragen hebbende gedaen, en hart gedwongen / om daer op te antwoorden / soo weygerde hy sulckx te doen; doch kort daer na seyde hy: Dat soo men hem wilde vergunnen te mogen spreecken, hy antwoorden soude. Het welck hem toegestaen zijnde / soo dede hy een kleyne Reden / en seyde: Dat hy aldaer als een Gevangen van Christus was, en om dat hy sig sijn saeck en belangens aengetrocken hadde: dat de Party van Jesus met het Bloedt van verscheyde Persoonen, die onlangs in dat Koninckrijck geleden hadden, bezegelt was, en dat hy alle de getuygenissen, die sy gegeven hadden, voor goet aennam. Eenige Heeren van den Raedt hem hier op hebbende gevraegt: Wat hem dacht van dat Articul van de Geloofs-Belydenisse, die hy voor goet keurde, houdende, dat de ongetrouwigheyt en het verschil van Godtsdienst de Rechten van de Magistraet niet en konnen wegnemen? Soo antwoorde hy: Dat het gemelde Articul door het solemneel Verbond en Convenant, de welcke die van sijn Gesintheyt verplichte den Koning alleenlijck, voor soo veel hy de Godtsdienst handhaefde, voor haer opperste Heere te erkennen, nader uytgeleyt wierdt. En na dat hem alle dit bovenstaende in den vollen Raedt voorgelesen was / soo bekende hy alles / tot de minste omstandigheden toe / doch hy weygerde te tekenen, waer op den Cancelier / door order van den Raet / voor hem tekende / en wiert hy vervolgens na de Gevangenis gebragt.

De

De Koning van Engelandt wierdt in 't laetst van Mey door een Koorts en Sincking aengetast / doch na dat hy van Dr. Dickenson eenig Cordiael-Water en Poeder/gelijck oock omtrent 60 Pilletjes China Chinæ had ingenomen/ geraeckte sijn Majesteyt weder daer van verlost / tot groote vreugde van de Protestanten in dat Koninckrijck / als de welcke aen hooggen. sijn Majesteyts gesontheyt seer gelegen was; gelijck den Lord Major van Londen eenige dagen daer na selfs aen sijn Majesteyt quam verklaren.

Men woelde in Engelandt noch al tegens malkander wegens het sitten van 't Parlement; wy hebben laetst geseyt / dat in 't begin van 't Jaer verscheyde Petitien soo voor als tegen waren ingelevert: 't selve wierdt nu weder tegens het sitten van 't Parlement hervat; als wanneer sommige haer yver voor sijn Majesteyts Persoon en dessels Familie willende betonen/ de volgende Declaratien wegens 't selve lieten uytgaen.

Aen den Koning.

De getrouwe Onderdanen van uwe Majesteyt, de Vrede-Rechters ende Groot-Geswoorne van 't Graefschap Nortfolck, te Paessche en vergadert zijnde, om de publijcke Sittingen te houden, hebben in haer Naem, en in de Naem van de voornaemste Burgers en Inwoonders van 't geseyde Graefschap, geresolveert, om aen uwe Majesteyt de volgende Declaratie te presenteren. 1680.

SIRE.

WY konnen niet nalaten, om onse plicht tegens Godt en uwe Majesteyt te voldoen, te verklaren, dat wy t'eenemael versoeyen en disapproberen alle oproerige Requesten, die uwe Majesteyt mochten obligeren, om dingen te doen, die hy geresolveert heeft niet te laten geschieden. Wy weten, dat uwe Majesteyt groote dingen voor dit Koninckrijck heeft gedaen, en dat gy altijt een seer groote sorg hebt gehad, om onse Rechten en Vryheyt te conserveren.

Wy bedancken u Majesteyt oock soo seer als wy konnen, dat gy de Protestantse Religie, door de Wetten van 't Koninckrijck opgerecht, soo stantvastelijck en courragieuselijck hebt voorgestaen en gemaintineert, het Pausdom soo vigoureuselijck onderdruckt, en betuygt de weynige genegentheyt, die gy hebt voor alle degene, die de Engelsse Kerck abandonneren.

Wy begroeten uwe Majesteyt uyt al ons hart over de geluckige wederkomst van sijn Koninckl. Hoogheyt, uw Doorl. Broeder, by Uw. En wy verklaren eendrachtelijck, dat wy de Persoon van uwe Majesteyt, uwe Erfgenamen en wettige Successeurs met onse Levens en Goederen sullen beschermen; oock dat wy in alle gelegentheden sullen doen blijcken, dat wy zijn

Uw Majesteyts onderdanigste en getrouste Dienaers,

Getekent door

De Vrede-Rechters en de Groote Geswoorne van 't geseyde Graefschap.

Aen den Koning.

SIRE.

WY, de ootmoedigste en getrouwste Onderdanen van uw Majesteyt, de Major, Griffier, Schepenen en andere Leden van uwe oude Stadt, genaemt Lijn-regis of Konings-lijn, in 't Graefschap van Nortfolck, soo in onse naem, als in die van de voornaemste Burgers en Inwoonders van de geseyde Plaets, werpen ons in alle ootmoedigheyt voor de Voeten van uwe Majesteyt, en erkennen met submissie de groote weldaden, die wy en andere Onderdanen van uw Majesteyt door uw geluckig Gouvernement en wys beleyd genieten.

En wy bedancken particulierlijck uw Majesteyt seer ootmoedig, dat gy so Godvruchtig en couragieuselijck de Protestantse Religie, door de Wetten van dit Koninckrijck in de Engelsse Kerck opgerecht, hebt voorgestaen en gemaintineert: dat gy soo vastelijck de Koninckl. Rechten van uwe Kroon tegens de insolente Requesten, die U gepresenteert zijn, hebt geconserveert, en dat gy eyndelijck uw Onderdanen in haer wettige Vryheden en Eygendommen hebt geprotegeert.

Wy dancken Godt met alle onse Zielen over de geluckige wederkomst van de Hartog van Jorck, uw Doorl. Broeder, by uw Koninckl. Persoon: En wy verklaren van gantscher herten, dat wy uw geheyligt Persoon, uw Erfgenamen, en uw wettelijcke Successeurs in alle uwe rechtvaerdige en billijcke Rechten en in de hare sullen beschermen.

SIRE, *uw Majesteyts alder-onderdanigste en getrouwste Onderdanen,*

Ondertekent door

De Major, Griffier, Schepenen en de Leden van den Raedt van de Stadt Lijn-regis.

Aen den Koning.

Dese ootmoedige Declaratie van de getrouwe Onderdanen van uwe Majesteyt, den Major, Sherifs, Burgers en Inwoonders van uwe Stadt van Norwich, vergadert in den Raedt, is geresolveert den derden dagh van de Maent van Mey in 't Jaer 1680, en gezegelt met het Zegel van gedachte Stadt.

SIRE.

HEt is met groote blydschap, dat wy alle gelegentheden, die voorkomen, om uwe Majesteyt van onse getrouwheyt te verseeckeren, omvatten, en dat wy hem oock konnen bedancken over de gunsten en genaden, die hy van tijdt tot tijdt aen onse Stadt heeft gelieven te geven. Wy dancken Godt uyt het diepste van onse Harten, dat Hy uw Majesteyt heeft bewaert onder al de gevaerlijcke Aenslagen en de ontrouwe Samensweeringen, die tegens uw Koninckl. Persoon en geluckig Gouvernement zijn ondernomen. Wy disadvoüeren t'eenemael, en verklaren, dat

datwy disadvoüeren alle soorten van oproerige Requesten, die aen uw Majesteyt, tegens uw Koninckl. Prerogativen, zijn gepresenteert. Wy bedancken uw Majesteyt oock ootmoediglijck, dat gy ons in onse Rechten en Vryheyt hebt gemaintineert, gelijck mede over de stantvastige resolutie, met de welcke gy gestadig de Protestantse Religie, so als die door de Wetten van uw Koninckrijck is opgerecht, hebt gemaintineert: En eyndelijck, dat gy hebt ondersteunt en geëncourageert de executie van de Wetten, die tegens de Tegenstrevers en Vyanden van de Engelsse Kerck zijn gemaeckt.

Wy verheugen ons, en wy begroeten uw Majesteyt over de geluckige wederkomst van sijn Koninckl. Hoogheyt, uw Doorl. Broeder. Wy verklaren alle eendrachtelijck, dat wy willen maintineren en beschermen de Persoon en het Gouvernement van uwe Majesteyt, gelijck oock uwe Erfgenamen, en wettige Successeurs, met alle onse krachten en macht. Wy sullen volharden in 't bidden voor de Gesontheyt en 't Leven van uwe Majesteyt, en voor de voorspoedigheyt van sijn Rijck; en wy sullen altijt bereyt wesen, om te betonen, dat wy zijn

Uw Majesteyts alder-onderdanigste en getrouste Onderdanen,

Getekent door

Den Major, Schepens en andere Leden van den Raedt van de Stadt Norwich.

De ootmoedige Declaratie van de Groote Geswoorne, in haer Sittinge tot Preston, voor 't Graefschap van Lancaster, den eersten Mey, in 't 32ste Jaer van sijn Majesteyts Regeeringe.

Aen den Koning.

SIRE.

WY, uwe Majesteyts ootmoedigste en getrouwste Onderdanen, de Groote Geswoorne van 't Graefschap en Palatinat Lancaster, in de Sitting, die den eersten Mey 1680 tot Preston is gehouden, versoecken ootmoedelijck permissie van uwe Majesteyt, om hem te verklaren, dat wy disapproberen alle soorten van Addressen en Requesten, die aen uw Majesteyt zijn gepresenteert, niet tegenstaende de laetste Proclamatie, die gy hebt laten publiceren, om 't selve te verbieden; en dat wy een afschrick hebben en renuntiëren aen alle soorten van Verbintenissen, die door uwe Majesteyt niet en zijn gecommandeert.

Wy verheugen ons uyt al ons hert, dat uw Doorl. Broeder herroepen is: En wy bidden Godt alle dagen, dat het hem believe uwe Majesteyt in gesontheyt te conserveren, en hem een lang en geluckig Leven te geven: dat hy de Protestantse Religie wil laten bloeyen, en de Vrede aen dit Koninckrijck geven, en dat uw wettelijcke posteriteyt vredelijck de Kroon mag genieten: Wy protesteren, dat wy altijt ge-

gereet sullen zijn, om onse Levens en Goederen te hazarderen voor de wettige Successeurs en Erfgenamen van uwe Majesteyt.

De ootmoedigste, onderdanigste en getrouwste Onderdanen, de Vrede-Rechters, hebben dese tegenwoordige Declaratie met blijtschap en genegentheyt gedaen,

Getekent oock door de geseyde Groot-Gesworene.

Andere arbeyden weder daer tegens/ en trachten met Petitien het [illegible] 't Parlement te verkrijgen; doch sijn Majesteyt liet het selve/ 't [illegible] 27 Mey was geadjourneert/ tot den 11 July prorogueren.

Den Viconte Stafford/ een van de Heeren/ die in den Toor saten/ [illegible] verwijl verdrietende/ dat hy soo lang most sitten/ versocht voor des [illegible] Banck tot Westmunster/ dat hy op cautie en borgtocht sijn vryheyt mochte hebben: doch de Rechters gaven hem tot antwoort/ dat/ gelijck als hy van 't Lager-huys was beschuldigt/ en door 't Hooger-huys gevangen genomen/ sy daer van geen kennisse mochten nemen.

In tegendeel wierden eenige andere/ die mede over 't bekende Complot verdacht waren/ vry gesprooken/ gelijck als de Grave van Castlemaine (die oock door de Gesworene van Middelsex van hoogh Verraet was aengeklaegt) de Gravinne van Powis/ Sr. Robert Peyton en Mr. Beddingfield.

Gelijck de humeuren der Engelsse verscheyde waren/ en d'een het [illegible] ken/ en d'ander het beschuldigen voor goet keurde/ soo sag men [illegible] veel Pasquillen/ 't zy op 't Gouvernement of dese en gene/ [illegible] men/ sulx oegen sijn Majesteyt/ om 't selve te verhinderen/ de volgende Declaratie liet uytgeven.

CHARLES R.

DEwyl het van een groot gewicht voor den Staet is, dat alle Nouvelles, die gedruckt en aen 't Volck gemeen gemaeckt werden, waerachtigh zijn, of ten minsten op goede intelligentien gefondeert, soo wel de gene die de Buytenlandse saecken raecken, als het Koninckrijck, op dat de gemoederen van de Onderdanen des Konings niet getroubleert of bedrogen mogen werden door leugenen of ydele en valsche rapporten, die men eygentlijck maer inventeert, om 't Gouvernement te schandaliseren, of andere dingen, die alsoo quaet en indirect zijn, daer mede uyt te wercken. En alsoo zedert eenige tijdt verscheyde qualijck geïntentioneerde Persosen haer werck van het drucken en publiceren van nieuwe Libellen hebben gemaeckt, sonder eenige permissie of authoriteyt, en door de selve, tegens de Wetten, aen de Onderdanen van sijn Majesteyt allerhande belachelijcke en [illegible] d'ge tydingen, die sy by een konden versamelen of inventeren, hebben gedebiteert, welckers continuatie in korten tijdt de Vrede van 't Koninckrijck konnende preju-

judiciëren en in gevaer stellen, gelijck als al de Rechters van sijn Majesteyt eendrachtelijck hebben verklaert; soo heeft den Coning, considererende, dat soo een licentieus gebruyck, zijnde contrarie aen de Wetten, groote quaden souden konnen veroorsaecken, soo men in tijdts daer in niet en voorsiet, goet gevonden, met advys van sijn Secreten Raedt, om door dese sijn Koninckl. Proclamatie wel expresselijck te verbieden aen alle Personen, van wat qualiteyt of conditie sy mogen zijn, om eenige Gazetten, hoedanig die zijn, of eenige Libellen te drucken, die niet door d'Authoriteyt van sijn Majesteyt geprivilgeert zijn: En op dat alle Delinquanten 't gevaer en pericul souden weten, daer sy sullen in komen, indien sy daer tegens contravenieren, en dat sy mogen ophouden met het drucken en publiceren van sodanige Nouvelles, soo belieft het sijn Majesteyt, om door dese tegenwoordige te declareren, dat men tegens haer met de grootste hardigheyt en na rigeur der Wetten sal procederen: En ten desen effecte beveelt en commandeert sijn Majesteyt door dese tegenwoordige aen alle sijn Rechters, Vrede-Rechters, en aen alle sijn andere Officiers en Bedienaers van de Justitie, dat sy sorg sullen dragen, dat tegens de gene, die hier in sullen manequeren, magh geprocedeert werden, en zy, volgens 't gene dat sy verdient hebben, mogen gestraft werden.

De tijdt van 't sitten van 't Parlement ondertusschen genaeckende / soo verwachten vele / dat het selve soude vergadert hebben / maer den Koning stelde het weder tot den eersten Augusti uyt / tot groot verdriet van die gene / die 't gaerne anders gesien hadden / gelijck dan de Stadt Londen het navolgende Requeft daer toe overleverde.

Ootmoedige Petitie aen des Konings Doorluchtigste Majesteyt van de Burgers der Stadt Londen, vergadert op den 4 July, in 't 32ste Jaer van sijn Majesteyts Regeeringe, so voor haer self als de rest van de Burgers der selver Stadt.

VErtonen ootmoedelijck, dat wy, uw Majesteyts getrouwste en gehoorsaemste Onderdanen, seer gevoelig zijnde van de veelvuldige en groote gevaren, daer in u Majesteyts Persoon, de Protestantse Religie en uwe Protestantse Onderdanen nu zijn, uyt reden van de laetste verschrickelijcke en Helsse Complottery en Conspiratie, u Majesteyt ootmoedigst versoecken, met een ootmoedige, getrouwe en gehoorsame affectie tot u Majesteyts geheyligde Persoon en Gouvernement, en met een ware intentie en reguard tot onse Religie, Vryheden en Eygendommen, dat het Parlement, beroepen by u Majesteyts gratieuse Geschriften, om tsaem te komen en te vergaderen den 17. 27 October voorleden, en dat nu geprorogueert is tot den 1. 11 July, gepermitteert mag werden, om te sitten en te ageren, tot dat de Justitie effectuelijk mag zijn gedaen over alle de geseyde Paepse Conspirateurs, en voorsieninge gemaeckt tot versekering van uw Koninckl. Persoon, met de Religie, Leven en Vryheden van uw Protestantse Onderdanen, en uwe Petitioneer-

ders (gelijck als sy verplicht zijn) sullen altijt bidden voor [illegible] en voorspoedig Leven en Regeeringe.

De Grave van Schafsbury / met eenige Gesworene van [illegible] socht 't selve mede wel / maer wierdt door de Rechters afgewesen / [illegible] daer tegens protesteerden ; ja de hevigheyt van haer [illegible] sy het navolgende Geschrift van Beschuldiging tegens de [illegible] door de Gesworene van Middelsex instellen.

Redenen van Beschuldiging tegens de Hartogh van Jorck, [illegible] aen de Groote Gesworne van Middelsex, op Saterdag den [illegible] Juny des Jaers 1680, door de onder-geschreven.

1. ALs men in het 25ste Jaer van de Regeeringe van Karel de II. een [illegible] gemaeckt, om alle Paepse Recusanten uyt alle Officien en Plaetsen [illegible] Generaliteyt te setten, soo leyde de Hartog van Jorck verscheyde hooge [illegible] af, als, dat van Hoog-Admirael van Engelandt, Generael van alle sijn [illegible] Wapenen, soo te Water als te Landt, en Gouverneur van de 5 Zee-[illegible], en verscheyde andere; daer mede te kennen gevende de straffe na de Wetten, tegens de Papisten geëmaneert, onderworpen te zijn.

2. In 't 30ste Jaer van Karel de II., wanneer een Acte gemaeckt was, [illegible] Papisten onbequaem te maecken, van eenige Sessie in beyde de Huysen des Parlements te hebben; en alsoo in die Acte geïnsereert was een provisie, [illegible] soude extenderen op den Persoon van de Hartog van Jorck, om [illegible] Recht van Cessie in 't Huys van de Lords te bewaren; zoo weygerde hy te doen de Eeden, die de Protestantse Pairs zijn gehouden te doen, om [illegible] de Papist niet te passeren.

3. Dat sijn Majesteyt, in sijn Oratie van den 6 Maert in 't 31ste Jaer van sijn Regeering, na reden gevende aen sijn Parlement, seyde, sijn Broeder versonden [illegible] ben buytens Landts, om geen Personen reden te geven van te [illegible], [illegible] alles, wat hem eenige influëntie tot de Paepse raedslagen konde geven, [illegible] weg genomen.

4. Datter verscheyde Brieven in beyde de Huysen gelesen zijn, [illegible] Secrete Gecommitteerde van de selve, van verscheyde Cardinalen en andere van Romen, als mede van verscheyde Paepse Bisschoppen en Paepse Agenten in andere Gewesten, die altemael te kennen geven de groote [illegible] tusschen den Hartog en den Paus, en hoe den Paus hem niet en konde onthouden van vreugde te weenen, lesende des Hartogs Brief, en wat een groote satisfactie het was hem soo verre geavanceert te sien in de Catholijke Religie, en dat hem den Paus eenige Brevets, Gebeden, Acten, Indulgentien en veel andere dingen had toegesonden.

5. Dat het geheele Huys der Gemeente hem verklaert heeft een Papist te zijn in haer Resolutie van Sondag April 1679, daer op resolverende, nemine contradicente,

eente,

cente, dat de Hartog van Jorck was een Papist, en de hoope, om soo tot de Kroon te komen, de groote contenantie en encouragement gegeven hadde tot de tegenwoordige Conspiratie en Paepse desseynen tegen den Koningh en de Protestantse Religie.

Maer dese Paepse Conspiratie en desseynen zijn blijckende by de Declaratie van beyde de Huysen des Parlements, Maert 25, 1679. geresolveert, nemine contradicente, by de Heeren, soo Geestelijcke als Wereltlijcke, en Gemeente, by een vergadert, dat sy verklaren volkomen voldaen te zijn van de preuve dien aengaende, dicterende, dat'er is geweest voor eenige Jaren geleden een schrickelijck Verraet, gesmeed en opgenomen by die van de Paepse Religie, om sijn Majesteyts geheyligde Persoon te vermoorden, de Protestantse Religie om verre te werpen, gelijck mede de goede en welgeconditioneerde Wetten en Regering van de Koninkrijckē.

Dat benevens alle dese proeven in verscheyde andere evident blijckt, dat hy sigh nu lange Jaren van de publijcke Kerck en Godsdienst heeft geabsenteert. Dit zijn de redenen, die ons doen geloven, dat de Hartog van Jorck een Papist is.

Was onderteckent,

Huntington.	*L. Cavendisch.*	*Sr. Gilbert Gerard Bar*
Schafsbury.	*L. Brandon.*	*Sr. Eduard Steengerloon.*
Gray van Marck.	*Thomas Marton.*	*Lt. Schebath.*
L. Russel.	*Sr. Will. Cnoper Lea.*	*Sr. Henry Calverly.*
	Sr. Schroop Hauw.	
	Toon Thin.	
	W. Forester.	
	J. Henchart.	

Dit nam echter geen voortgang / dewijl ged. Gesworne het af-wesen / insgelijcks eenige van de voornaemste drijvers 't selve noch voor de Vrede-Rechters wilden brengen / maer daer kregen sy mede geen gehoor.

Die van het Graefschap Devon gaven in tegendeel de volgende Declaratie uyt.

Declaratie van de Groote Gesworne van 't Graefschap Devon, in haer Sitting van Exeter, in de naem van 't gantse Graefschap.

ZYnde gevoeliglijck geraeckt door de gedurige efforten van seeckere seditieuse Personen, die in de gemoederen des Volckx jalousyen en misnoegingen tegen het Gouvernement brengen, en die selfs als den Coning (welcke Godt lang in gesontheyt bewaert) doen affronteren door Requesten, die sy hem tot het sitten van 't Parlement presenteren: En dese saecken zijnde een violatie sonder exempel van haer plicht, na dat sijn Majesteyt sijn Declaratie heeft uytgegeven, om de selve Requesten te beletten.

Soo protesteren wy, de Groote Geswoorne, voor 't gantse [illegible] schap Devon, solemnelijk tegens sodanigen handel, en erkennen [illegible] en met danckbaerheyt de groote sorgen, die sijn Maj. voor ons [illegible] ontrouwen handel te overhalen, als welcke tot omkeeringe van de [illegible] Wetten, de Religie en 't Gouvernement van het Koninckrijck [illegible] door niet als in ruine, confusie en disordre gebracht kan werden, [illegible] noch niet lang geleden is, heeft geweest. Derhalven, op dat wy [illegible] dat wy geen minder yver voor de geheyligde Persoon van sijn Maje[illegible] de van sijn Landen (die nootsaeckelijck door sodanige oproerige [illegible] gevaer zijn) hebben, als de andere getrouwe Graefschappen van [illegible] hebben wy gelooft, dat het onse plicht was, om dese tegenwoordig[illegible] van onse getrouwheyt tegens sijn Majesteyt, en van onse submissie en [illegible] heyt tot de Wetten, te doen.

Getekent door de Groote [illegible]

Doch al schoon alle de Petitien meest wierden afgewesen/ en [illegible] clamatie waren verboden/ soo sag men echter hier en daer te [illegible] eenige/ die haer Rechters diergelijcke Petitien opdrongen.

Het Parlement wierdt ondertusschen weder van den eersten [illegible] 2 September geprorogueert/ invoegen de Leden meest te [illegible] trocken; want van gemelde tijdt wierdt het selve nochmaels [illegible] der uytgestelt/ als wanneer sijn Majesteyt beloofde/ dat het selve [illegible] soude sitten/ en wierdt de navolgende Declaratie daer van gedaen.

CHARLES R.

ALso het tegenwoordige Parlement gecontinueert is by diversche [illegible] en nu geprorogueert is tot den 31 October, sijn Majesteyt nu [illegible] solveert, om gewichtige consideratien, soo van binnen als van buyte[illegible] lement alsdan sal vergaderen en sitten; so doet derhalven sijn Maje[illegible] dat de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords, de Ridders, Stedelingen [illegible] Landt daer van kennisse mochten hebben en verschijnen, by dese [illegible] Proclamatie publiceren en verklaren, dat het Parlement alsdan sal [illegible] sitten, en begeert mits desen de presentie van alle en een yder van [illegible] dan voor hem sullen verschijnen. Gegeven in ons Casteel van Win[illegible] van September 1680. in 't 32ste Jaer van onse Regeeringe.

Den Grave d'Ossery/ Zoon van de Hartog van Ormont/ [illegible] deftige qualiteyten/ overleed den 9 deser tot Londen/ na eenige [illegible] men bevond/ dat in sijn Hooft een groote quantiteyt Bloedt en [illegible] lopen/ doch sijn Maeg/ Hart/ Lever en Long waren niet heel [illegible]

Ondertusschen continueerde het ondersoeck van 't bekende [illegible] ome[illegible]

Ma-

Madame Tempest en Juffr. Priswicke/ al schoon sy tot Jork van hoog Verraet waren veroordeelt/ wierden tot Londen weder vry verklaert: doch in tegendeel seecker Vroedwijf/ Mrs. Celliers genaemt/ die al in 't Voor-jaer gevangen was/ doch naderhant ontslagen/ en nu een Verdediging (om dat sy de Getuygenis van Dr. Oates had getracht invalide te maecken) voor haer had laten drucken/ die seer aenstotelijck wierdt geoordeelt/ schuldig verklaert/ en gecondemneert/ om driemael in de Pillory te staen/ en 1000 Ponden te betalen/ eer sy uyt de Gevangenis konde komen.

Men hoorde onderwijl/ dat den bekenden Bedlow/ die soo veel van 't Verraet ontdeckt had/ in 't begin van September tot Bristol was overleden: dit gaf aen de Protestanten achterdencken/ als of de Roomsse hem door het een of 't ander middel mochten van kant geholpen hebben/ om de Getuygen (gelijck wel meer geschiedt was) van de andere daer mede invalide te maecken; doch de geenzydige oordeelden/ dat hy sigh met rijden te seer vermoeyt had gehad/ 't geen oock waerschijnlijck is/ om dat hy 100 mijlen op een dagh te post gereden/ en daer op te veel gedroncken had: twee dagen voor sijn doodt ontbood hy den Grooten Rechter North by hem/ die toen tot Bristol was/ voor de welcke gemelde Bedlow by Eede onderteeckende en confirmeerde 't geene hy van te voren had ontdeckt; invoegen daer mede de geruchten verdweenen/ die de Roomsse uytgestroyt hadden/ dat hy alle sijn Bekentenissen had herroepen.

De Hartog van Monmouth/ die sig sedert laetst tot Londen had onthouden/ ging van daer te Landewaert/ en wierdt tot Exeter en op andere Plaetsen destig ontfangen/ doch keerde weder van daer na Londen.

De Protestanten verbitterden te meer op de Roomsse/ om dat het gerucht liep/ dat eenen Simpson Tongue/ Zoon van Dr. Tongue/ omgekocht was/ om de Getuygenis van Dr. Oates onbruchtbaer te maecken; 't selve soude op dese wijse toegegaen hebben: Simpson Tongue voorsz. soude hebben geswooren/ dat Dr. Oates/ in een slechten staet zijnde/ met Dr. Tongue sijn Vader soude hebben geresolveert/ om haer fortuyn te maecken/ dat sy een Paeps Verraet souden ontdecken/ als het beste Expedient daer toe zijnde; waer op Dr. Tongue hem hadde versocht/ dat hy te rugh na St. Omer soude willen gaen/ om aldaer eenige omstandigheden op te nemen/ waer van sy haer souden konnen dienen; 't welck hy soude hebben gedaen/ en te rugge keerende/ souden sy te samen het Desseyn van 't ontdecken van 't voorsz. Verraet gesmeed hebben/ en dese Betuyginge soude alsoo van een Zoon tegen sijn eygen Vader geschied hebben/ op dat die te meer credijt soude vinden/ ja men soude de Vader self hebben aengebracht/ en die soude alsdan gevangen zijn geworden met een Geschrift in sijn Sack/ waer in hy al het Secreet van 't Verraet soude hebben geschreven/ om alsoo het eerste Verraet invalide te maken. Gemelde Tongue wierdt daer over gevangen genomen/ en beklapte daer Roger d'Estrange/ Mrs. Celliers/ Mr. Shoe/ Mr. Elmes/ Mr. en Mrs. Lane/ en meer andere; doch dewijl

de saeck noch niet is uytgewesen/ sullen by 't selve tot die [illegible]
Tot Londen was in September een nieuwe Lord Mayor/ [illegible]
genaemt / en 2 Sheriffs / Mr. Bethel en Mr. Cornish / [illegible]
bevindende / dat sommige Gesworene sig in alle gelegentheden [illegible]
lien / en / om dat sy arm waren / sigh na de wil van de Rechters [illegible]
gouverneerden / dat haer een Lijst van vroome Luyden soude [illegible]
den / om andere daer uyt te verkiesen / 't geen oock geschiede.

Den Hartogh van Lauderdale verliet in October sijn Secret[illegible]
Staet in Schotland / 't welck daer op aen den Graef Murray [illegible]

Dewijl de tijdt van het sitten van 't Parlement weder begon[illegible]
wierdt de volgende Proclamatie tegens de Papisten uytgegeven.

CHARLES R.

ALso de Papisten (niet tegenstaende verscheyde Acten van 't Pa[illegible]
contrarie zijnde) haer verstouten tegenwoordig in groot getal [illegible]
den van Londen en Westmunster te komen, onder pretext, dat de [illegible]
Proclamatie van sijn Majesteyt, in dato den 13 December laetstleden [illegible]
gelast was sigh voor 6 Maenden buyten de geseyde Steden te begeven [illegible]
is; soo heeft het den Coningh belieft de geseyde Proclamatie wed[illegible]
maecken en te vernieuwen: weshalven dan sijne Majesteyt by dese [illegible]
lijcke Proclamatie aen alle Papisten, en alle Personen die daer voor [illegible]
den, mitsgaders die zedert 6 Maenden herwaerts sodanig geweest zijn [illegible]
selijck belast en beveelt, de gemelde Steden van Londen en West[illegible]
ders alle andere Plaetsen 10 mijlen in 't ronde, aenstonts te ruymen [illegible]
vervorderen binnen den tijdt van 6 Maenden, te reeckenen van dato [illegible]
wat pretext het oock soude mogen wesen, daer weder in te komen. [illegible]
geseyde Papisten, of iemant van haer, onder pretext van eenige v[illegible]
toestaninge van haer of hem door iemant van de Heeren of an[illegible]
Secreten Raedt des Conings bewilligt, sigh hier tegens niet [illegible]
men te vergrypen. Soo IS'T, dat sijne Majesteyt by desen [illegible]
alle sodanige vergunningen of toestaningen, door eenige van de He[illegible]
Raden van sijnen Secreten Raet voor desen bewilligt, heeft doen [illegible]
ders belast en beveelt sijn Majesteyt by desen aen alle en iegelijck sijn[illegible]
ters, Connestabels en andere sijne Beampten en Gerechts-Bediende[illegible]
nen de gemelde Steden, of eenige van dien, of 10 mijlen in 't ron[illegible]
nauw ondersoeck na de gem. Papisten sullen hebben te doen, en tegen [illegible]
lijck van de selve, de welcke binnen de geseyde Steden van Londen [illegible]
ster, of 10 mijlen in 't ronde, binnen de gem. 6 Maenden sullen w[illegible]
den, volgens d'uytterste rigeur te procederen, niet tegenstaende hoe[illegible]
Statuyten ter contrarie zijnde. Doch hier onder werden niet verstaen [illegible]
zijn sodanige Persoon of Personen, de welcke voor desen de Paepsche [illegible] heb-

bende

bende gevolgt, sigh in 't geheel en na de Wetten volgens de Protestantse hebben geconformeert, als mede niet die gene, die sigh na desen sedert den tijdt van hare conformiteyt volgens de selve als na behoren sullen komen te conformeren. Gegeven in ons Hof tot Newmarket den 14 October 1680. en het 32ste van onse Regeeringe.

Maer veel Papisten sigh echter daer aen niet gedragende / maer in Londen komende / soo beloofde sijn Majesteyt den 23 October in sijn Raedt aen alle Predikanten / Ouderlingen en Diaconen / dat die gene / die eenig Papist aen Sr. Burton konde aenbrengen / de helft van de 100 Ponden Sterlings soude genieten.

Dewijl ondertusschen het sitten van 't Parlement genaeckte / resteerde niets meer / als te overwegen / of den Heer Hartog van Jorck / als tegen wien men wist / dat het laetste Parlement sigh seer hevig had getoont / tot Londen soude blijven of niet: doch daer over in des Konings Raedt gedelibereert zijnde / daer de Stemmen verscheyde waren / soo vond sijn Majesteyt selfs goet / dat gem. Heer Hartog weder na Schotlandt soude vertrecken; gelijck oock den 30 October geschiede / werdende van sijn Majesteyt tot Woolwich vergeselschapt / alwaer den ged. Heer Hartogh aen Boort van Capiteyn Whetwang gestapt zijnde / sijn Reys na Schotlandt vervorderde.

Al schoon dat den Ridder Carew / gelijck wy in onse voorgaende Mercurius hebben geseyt / t'eenemael was verboden / om de oude Pretentien van Reprefalien tegens haer Hoog Mog. te gebruycken / soo had hy echter weder op nieuws een Scheepje laten toetakelen / om sijn guarant daer mede te halen; doch het selve door den Ambassadeur van desen Staet ontdeckt / wierdt wel voor die tijd verhindert / maer echter naderhant weder uytgerust; invoegen sijn Majesteyt / wanneer den gem. Heer Ambassadeur daer klachtig over was gevallen / de volgende Proclamatie liet uytgeven.

ALsoo Sr. George Carew Brieven van Represalien heeft verkregen tegens de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, om seeckere pretentien, die den Ridder Willem Courten en andere tegens ged. Staten hadden, te voldoen, tot welcke pretentien ged. Sr. Carew recht hadde, doch die nu door de Vrede tusschen sijn Majesteyt en ged. Staten t'eenemael zijn geaboleert en vernietigt, dewyl alle Brieven van Represalien door 't selve Tractaet zijn te niet gedaen en herroepen; en dat oock den Coning zedert de geseyde Brieven van Represalien heeft herroepen en opgeschort, op dat nieman: en soude bedrogen worden onder het pretext van die hier voormaels aen ged. George Carew zijn geaccordeert, en gevaer loopt, om na de Wet als een Piraet vervolgt te werden, soo verklaert sijn Majesteyt door dese sijn Proclamatie, dat ged. George Carew tegenwoordig geen Authoriteyt, Macht of Commissie heeft, om te equiperen of in Zee te brengen eenig Schip, hoedanig

't selve

't selve soude mogen wesen, uyt krachte van eenige Brieven van [illegible] alle de gene, die de stoutheyt sullen hebben, om hem eenig [illegible] peren, of dienen, onder pretext van een diergelijcke gepret[illegible] als Piraten vervolgt, en volgens de uytterste rigeur der Wetten [illegible] werden.

Evenwel is een Scheepje van gem. Carew in Zee geraeckt/ [illegible] volg daer van op sijn tijdt.

Dewijl wy nu in Engelandt zijn/ konnen wy niet nalaten om [illegible] deel/ dat eenige Engelsse Schepen in de Straet op de Turcken [illegible] gen/ hier by te voegen: den 7 April ontmoete het Schip de Citroen-[illegible] Algiers/ gemonteert met 32 Stucken Canon en 368 Mannen/ [illegible] Christenen/ 4 Engelsse Schepen/ als/ Capiteyn Naunden/ [illegible] bourne en Boot/ doch alsoo het de 2 eerste ontsnapte/ soo wierdt [illegible] de laetste soo nauw beset/ dat het 3 uren van Arzilla most [illegible] Turcken verdroncken/ doch 34 kregen de Engelsse gevangen/ [illegible] Christenen. De Engelsse sigh daer op verdeelende/ soo ontdeckte [illegible] Capiteyn Carbeth den 11 van de selve Maent/ omtrent 10 mijlen [illegible] van de Rota/ 4 Schepen/ die met voorwind/ volle Zeylen en [illegible] gen op hen afquamen/ doch doen sy noch een uur van hem af [illegible] haer Turckse Standaert op: Capiteyn Carbeth prepareerde [illegible] het Gevecht/ terwijl de Turcken hem omcingelden/ [illegible] een Oorlog-schip was/ keerden haer Zeylen/ en namen de [illegible] Capiteyn Carbeth jaegde haer wel een groot uur na/ doch kon [illegible] achterhalen/ alsoo hy met 2 Koopvaerdyers belemmert was: [illegible] quam Cap. Pijn op de Hampshire hem te hulp/ in voegen sy [illegible] den ander vochten/ in welck Gevecht het Algiers Schip de C[illegible] monteert met 28 Stucken/ soo wierdt gehavent/ dat het [illegible] Avontuur/ op 't Gevecht aenkomende/ 't selve lichtelijck [illegible] dere namen de vlucht; doch den Vice-Admirael Herbert/ [illegible] leggende/ en op 't schieten sig mede derwaerts begevende/ jaegde [illegible] na/ dat het Schip d'Orangie-boom/ zijnde noch nieuw/ in de [illegible] schoten/ waer na d'Engelsse weder na Tanger keerden.

De Moren hadden ter selver tijdt Tanger/ als een Plaets die [illegible] wegh lagh/ met 8000 Man belegert; sy begonden sigh eerst [illegible] Charles en Henriette/ in welck eerste de Capiteyns Trelaw[illegible] commandeerden/ en in 't laetste Luytenant Wilson/ te retrench[illegible] ceerden daer mede soo verre/ al schoon sy van 't Engelsse Canon [illegible] modeert wierden/ dat sy den 21 April een ruwe Aenval op 't Fort [illegible] den; sy hadden groote stucken Hout by de Wallen gebracht/ en [illegible] groote menigte Fascinen geworpen/ om bedeckt te zijn/ terwijl sy [illegible]

[illegible]

trachten te rumeren/ om die te laten springen: desen Aenval duurde tot de middagh/ doch d'Engelsse defendeerden sigh met Handt-Granaden soo wel/ dat de Mooren al met eenig verlies mosten af-wijcken: Wilson haer vertreck siende/ liet 5 a 6 Soldaten met Koorden af/ om haer Fascinen en Heutwerck in de brandt te stellen/ terwijl hy tot haer schrick 2 Hoofden van Moren op een Pieck liet stellen: doch ged. Moren siende/ dat sy daer mede niet konden uytrechten/ brachten den 8 Mey 2 Stuckjes Canon/ d'een van 3 en d'ander van 6 pont/ daer voor/ waer mede sy dien dagh het gemelde Fort Henriette vinnig beschoten/ en een Bres maeckten; die van binnen sulckx siende/ en merckende/ dat sy om dese Bres/ en oock om het mineren/ het gem. Fort niet wel souden konnen houden/ adverteerden aen het Fort Charles haer noot: de Grave van Inchequien/ toen Gouverneur van Tanger/ liet de Krijgs-raed daer op vergaderen/ alwaer men oordeelde/ dat het onmogelijck was/ om dit Fort te bewaren/ en men vond goet/ alsoo men door teeckens met de Moren te spraeck konde komen/ dat men haer dit Fort soude aenbieden/ mits conditie/ dat sy de geen/ die daer in waren/ na Tanger souden laten komen: d'Alcaide van Alcazar/ die over de Moren commandeerde/ wilde 't selve niet toestaen/ maer beloofde hun alleen het Leven/ en dat men haer naderhant soude los kopen. Den 12 daer aen deed Cap. St. Jan door een † Spreeck-Trompet aen die van binnen teken/ dat de Moren met 3 verscheyde Mijnen/ die aen 't Noorden en Noordt-Oosten van 't Fort waren/ soo hart naderden/ dat het onmogelijck was/ om het Fort te beschermen/ versoeckende met een eenig secours/ om hem in sijn retraitte te favoriseren/ alsoo sy besloten hadden 't Fort te laten springen/ en met de Degen in de Vuyst dwars door de Vyanden heen te dringen: men resolveerde derhalven binnen Tanger/ dat men 't selve den 14/ 's morgens ten 7 uren/ soude doen/ op dese wijse: daer soude een corps van 420 Man/ in 5 partyen/ uyttrecken/ om de Moren in haer Linien selfs te besoecken: d'Avantguarde soude bestaen uyt 72 Man/ en gecommandeert werden door Capiteyn Humes/ 't Corps de Batailje door Major Boynton/ Capiteyns Jan Giles/ George Winfeild en Ely; en het corps de Reserve door Capiteyns Moncreife en Barber: twee andere kleyne Partyen/ onder Capiteyns Lesle en St. Clerke/ souden mede uytgaen. De saeck aldus zijnde bestemt/ en de tijdt gekomen/ om 't selve uyt te voeren/ soo trock het Guarnisoen van 't Fort Charles/ na dat sy 12 groote Stucken Canon/ die daer waren/ vernagelt/ de Kogels en Wapens vernielt/ en de Munitie en 't Buskruyt in de Contra-mine geworpen hadden/ om 't Fort te doen opvliegen/ met groote couragie en in goede ordre tot aen de Trencheen der Vyanden/ den Capiteyn St. Jan marcheerde aen 't hooft van d'Avantguarde/ ondersteunt zijnde van een party Musquettiers en Granadiers/ en Capiteyn

† Dese forme van Trompetten, by de Engelsen en Fransen in gebruyck gebracht zijnde, is een nieuwe inventie, waer mede men door forme van een Trompet meer als een quartier uurs en verder, als 't stil We'er is, kan laten horen 't geen men begeert.

Trelawny conduiseerde d'Arrierguarde: sy deden de Moren uyt de eerste en
tweede Trenchee vertrecken/en maeckten een groote moort onder haer, sy quamen
vervolgens aen de derde Trenchee/ die 12 voet diep was/ en seer quaet om over
te komen/ soo dat d'Engelsse malkander mosten helpen: Capiteyn St. Jean
was een van de eerste/ die daer over quam/ en was soo ras daer niet uyt/ of
bleef staen/ om de geen/ die hem volgden/ te helpen, doch hy wiert in de Schou-
der gequetst: Luytenant Clause en Vaendrich Roberts/ die het Vuur in 't
Buskruyt wierp/ om 't Fort te laten springen/ toen 't Guarnisoen by de eerste
Linie was/ quamen met Sr. St. Jan en 44 Soldaten daer uyt/ en retireer-
den sigh in Batailje na de kant van de Stadt: Capiteyn Humes/ die de voor-
ste Partye commandeerde/ rescontreerde haer aen d'eerste Linie/ en geleyde
haer met groote voorsichtigheyt en couragie; hy stont seer destigh verscheyde
Aenvallen van de Moorsse Ruyterey uyt/ die een passagie door de Bressen ge-
opent had/ welcke in de Linien van communicatie der Engelsse waren gemaeckt/
en haer seer dienstigh hadden geweest: dit Gevecht geëyndigt zijnde/ en St.
Humes sigh na 't Corps der Batailje retirerende/ wierdt door een van de voor-
naemste Officiers der Moren in syn Arrierguarde gechargeert/ en in eenige
disordre gebracht; maer 't Paert van de selve ter neder vallende/ soo doodde een
Engels Edelman dese Moor/ en gaf daer mede tijdt aen Capiteyn Humes/ om
te retireren/ 't geen hy oock in goede ordre dede. De Moren kregen in haer die-
pe Trencheen 14 Engelsse van 't Fort gevangen/ en 26 wierden'er gedood;
Capiteyn Trelawny was onder de laetste/ en wierdt om syn dapperheyt seer
beklaegt. 15 Mannen/ van die uyt de Stadt getrocken waren/ wierden mede
gedood/ en verscheyde andere gequetst/ daer onder de Capiteyns Humes/ Mon-
creise/ Ely en Lt. Bayly/ doch de laetste doodelijck. Terwijl dat dit soo voor-
viel/ had den Vice-Admirael Herbert sigh met de Chaloupen mede na Lande
begeven/ om een diversie aen de Moren te geven/ en om 13 Soldaten/ die in
een Redout by 't Fort Whitly lagen/ te helpen/ doch een kon sigh maer salve-
ren/ en d'andere mosten sigh overgeven/ want de Moren waren aen die kant al
vry sterck. Drie of vier uren na dese Batailje liet den Alcaide aen die van bin-
nen weten/ dat sy vryelijck haer Dooden mochten begraven/ 't geen oock 's an-
derendaegs gedaen wierdt. Het Fort Henriette most sigh den 13 mede overge-
ven/ en daer op advanceerden de Moren na d'andere Forten/ waer in de sterck-
heyt van de Stadt gelegen was/ alsoo die anders maer een oude Muur/ sonder
eenige Fortificatien/ had: 't welck d'Engelsse wel wetende/ soo maeckten sy
daer op een Stilstant voor 4 Maenden met de Moren/ op dat sy sig ondertussen
van alle nootdruft uyt Engelant konden voorsien: de Moren deden het te gewil-
liger/ om dat de Hitte aenquam/ en sy sigh als-doen in 't Velt niet konden hou-
den: in gemelde Stilstant wierdt een seeckere Plaets af bepaelt/ hoe verre de
Engelssen haer Vee souden konnen weyden.

De tydinge van 't verlies van dit Fort in Engelandt komende/ soo liet syn
Ma-

Majesteyt aenstonts 600 Man te voet en 400 Ruyters na Portsmuyen vertrecken / om aldaer onder 't Commando van den Grave van Mulgrave naer Tanger te gaen / en de Plaets te secoureren / gelijck oock geschiede ; hoewel'er al ordre gegeven was / om dit Secours te contramanderen / soo ras men hoorde / dat'er een Stilstant was gemaeckt / maer de selve quam een weynig te laet / dewijl / gelijck geseyt is / dese Volckeren al waren vertrocken.

Dit Secours / waer mede verscheyde jonge Engelsse Heeren als Volontairen / en om sigh in den Oorlog te oeffenen / waren vertrocken / was echter niet te vergeefs / want de Grave van Inchequin / die Gouverneur was / quam niet alleen van daer / om de toestant van gemelde Plaets aen sijn Majesteyt te representeren / maer oock selfs de Grave van Mulgrave / en wierdt den toestant toen sodanig geoordeelt / dat gemelde sijn Majesteyt resolveerde / om noch meerder Troupen / en tot het getal van 5000 Man / waer van de meeste noch geworven souden werden / derwaerts te senden.

De Moren hielden gem. Stilstant vry wel / doch de Engelssen evenwel haer gestelde Limiten / van het Vee te weyden / te buyten gaende / soo namen sy een gedeelte van 't selve wegh ; waer over aen den Alcaide geklaeght zijnde / soo antwoorde de selve / dat het in sijn absentie geschiedt was / en dat hy 't nu niet konde doen wedergeven / alsoo sijn Onderdanen 't selve mochten nemen / doch dat hy in 't toekomende haer wat verder Limiten toestont.

Terwijl wy nu soo verre tot in de Middellandtse Zee zijn / sullen wy ons mede eens na 't Eylandt Malta begeven : Den Grootmeester van het gem. Eylandt / Nicolaes Cotoner genaemt / van geboorte een Majorkijn / en die in 't Jaer 1663 in plaets van sijn Broeder Rafaël Cotoner tot dese Waerdigheydt was gekomen / overleed aldaer den 29 April / in 't bywesen van de meeste Ridders / die toen op het Eylandt waren / de welcke hy korts voor sijn doodt op de volgende wijse in 't Italiaens had aengesprooken : Dat hy wel vernoegt was, om haer bewysen te geven van 't gene dat de Menschen zijn, met haer de staet, daer het Godt hem in belieft had te brengen, te laten sien: dat hy, missende de hoop, om van sijn Sieckte op te komen, haer tot vrede en eenigheyt vermaende, en haer de Bediening, die sy hem hadden toevertrouwt, weder ter handt stelde, versoeckende, dat sy uyt de hare iemant souden verkiesen, die sy 't alderwaerdigste daer toe oordeelden, en die jong genoeg was, om dit groote Ampt te konnen uytvoeren en lang bedienen: dat hy versocht, dat sy 't hem wilden vergeven, soo hy al de gunsten, die sy van hem begeert hadden, niet en hadde toegestaen, dewyl sijn gerechtigheyt en conscientie sigh alleen hadden geopposeert tegens 't voornemen, dat hy hadde gehad, om haer in alles te vernoegen; en dat hy soude geloven, dat sy vernoegt van hem waren, soo sy hem met haer Gebeden bystonden. Soo ras als hy doodt was / wierden sijn Zegels verbrooken / en men committeerde een Regent / die de selve was / welcke den overleden Grootmeester by sijn leven daer toe

had genomineert. Den eersten Mey wierdt het Lichaem in de Kerck van St. Jan ter aerde gebracht; en den dagh daer aen trad men tot de Verkiesing van een nieuwe Grootmeester / want indien 't selve niet op dien dagh was geschied/ soude den Paus de macht hebben gehad / om iemant in dat Ampt te stellen: doch / eer wy verder gaen / sullen wy dit noch voor af seggen / dat in gem. Ordre 8 Natien zijn / die den Grootmeester kiesen / namentlijck / Provence / Auvergne / Vranckrijck / Italien / Arragon / Engelandt / Duytslandt en Castilien, welcke yder 3 Personen nomineren of verkiesen / die de Electie doen; maer alsoo er tegenwoordigh geen Ridders voor Engelandt zijn / soo kiesen d'andere 21 drie Personen uyt de rest voor dese Natie: Invoegen de gantsche Vergaderinge by malkander gekomen zijnde / soo wierden de selve verkosen / namentlijck / voor Provence / Mrs. de Chabrillan / de Casault en le Bailly de Caumont: voor Auvergne / Mrs. de Lourdoué / du Fay de Gerlande en de Gemetines: voor Vranckrijck / Mrs. de Vignancourt / d'Humiéres en Cany: voor Italien / Mrs. Spinola / Caraffa en Lomellini: voor Arragon / Mrs. de Galdiano / de Percillos en de Moir: voor Duytslandt / Mrs. de Freirac / Wratislans en Helbervelt; en voor Castilien / Mrs. de Brandau / Correa en Arias: van dese 21 waren'er 10 voor Mr. de Vignancourt / en 11 voor Mr. de Caraffa / soo dat sy / by een zijnde / Mrs. Coreta / de Villages en Ximenes voor Engeland kosen / en daer door de Stemmen van de laetste versterckten: dese 24 composeerden het groot Conclave / welcke het kleyne Conclave mede gelijck als verkiesen / want sy stellen 3 Ridders / die noch andere 13 daer by nemen / te weten 2 voor yder Natie; de 3 / die sy verkosen / waren Mrs. Sanchez / Cocco en Bataille; dese 3 noemden tot de 13 andere Mrs. Muños / Gravine / de Bayer / de la Fare / de Brillane / de Lignerat / de Lomieu / de Freytat / Herbersteyn / Carnero / Gongora / de Medicis en Spinola: hier op geschiede de Verkiesing ten twee uren na de middag / en wierdt Don Gregorio Caraffa, Napolitaen / Groot-Prioor van la Rochere in Calabrien / met eenderhande Stemmen daer toe verkoren; hy is 65 Jaren out / Broeder van den Cardinael Caraffa / en de 72ste Grootmeester van de Instellinge van die Ordre / hebbende oock goede dienst aen de Christenheyt gedaen / alsoo hy in 't Jaer 1656 de Venetianen in de Zee-slagh tegens de Turcken heeft geholpen / en toen 14 Galeyen en 2 Galeassen van de selve verovert.

In 't Tractaet van Vrede tusschen Spangie en Vranckrijck was geaccordeert / dat wegens de Verschillen over de Limiten wederzijts Commissarissen tot Kortrijck te samen souden komen / om 't selve te adjusteren; 't selve was wel in 't voorleden Jaer geschiet / na dat het al lang getraineert had / doch de Fransse Commissarissen brachten daer / behalvens andere / een nieuwe pretentie voor den dagh / namentlijck / dat Spangie / alvorens dat sy verder wilden handelen / den Titul van Hartog van Bourgondien soude afstaen: 't welck van de Spaen-

se/

se / als een saeck van groote consequentie / opgenomen werdende / niet gedecideert konde werden / voor dat men daer advijs in Spangie van sond en weder kreeg: maer dewijl boven dien de Fransse pretentien seer hoog liepen / en de Spaensse sigh daer niet wel aen gedragen konden / liep dese saeck vry lang aen / 't welck de Fransse / na 't schijnt / mede verdrietende / soo gaf een van haer Commissarissen tot Kortrijck den 3 Mey een Declaratie aen de Spaensse over / waer in hy verklaerde / dat indien de Spaensse voor den 15 July geen Pouvoir of Volmacht toonden / waer in den Titul van Hartog van Bourgondien was uytgeschrapt / sy van gedachte Conferentien souden moeten vertrecken. De Spaensse hier over verstelt / en te meer / om dat Vranckrijck verscheyde van haer Plaetsen en Dorpen / onder pretext van Dependentien / niet alleen dreygde te overvallen / maer oock hadde wegh genomen / sochten over-al heul en bystant / doch de meeste was by desen Staet / als aen wien dese Barriere van de Spaensse Nederlanden de meeste verseeckertheyt en veyligheyt gaf: den Heer Spaensschen Extraordinaris Envoyé de Fuen Major / die met het begin van 't Jaer in plaets van Don Emanuel de Lira in den Hage was gekomen / gaf ten dien eynde den 24 Mey de volgende Memorie over.

Memorie van den Heer Fuen Major, Envoyé Extraordinaris van sijn Cathol. Majesteyt, gepresenteert aen de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, den 24 Mey des Jaers 1680.

GElijck den ondergeschreven Envoyé Extraordinaris van Spangie door de Resolutie, die uw Hoog Mog. den 16 Mey 1680 genomen hebben, bekent is de ongemeene ongerustheyt, die uw Hoog Mog. causeert de maniere, met de welcke den Alder-Christel. Koning den Koning mijn Meester handelt, door de dringende en nieuwe pretentien, en dewyl in de Sieckten de ware kennisse van 't gevaer voor het meerendeel de krachtigste Remedie is, want men gebruyckt als-dan de nootsaeckelijcke en behoorlijcke middelen, soo heeft den onder-geschreven Extraordinaris Envoyé (op dat uw Hoog Mog. sig niet laten inwickelen in de vonden van de gene, die haer willen doen geloven, dat'er niets te vreesen is, en dat uw Hoog Mog. daer door niet en komen in een staet sonder uytvlucht) het sijn plicht geoordeelt, om aen uw Hoog Mog. met meerder onverschillentheyt, als sy meenen, te doen sien, dat de Barriere, die uw Hoog Mog. voorstelden te setten door de Vrede tusschen den Koningh mijn Meester en den Alder-Christel. Koningh, om desen Staet voor sijn uytterste ruïne te bedecken, waer sy sigh weynigh tijdts te voren toe gebracht sagh, niet meer en subsisteert, dewyl den Alder-Christel. Koning, niet tegenstaende dat hy aen uw Hoog Mog. aenbood, die niet alleen te formeren, maer oock voor altijt vast te stellen, die in al sijn uytbreydingen over stapt.

Den Alder-Christel. Koningh behoud noch recht tegens over de Poorten van de Stadt Nieuwpoort, op het Territorium van ged. Stadt (dat hem niet en is gecedeert) het Sas, daer 't Veer-schip van Yperen sijn Goederen lost.

Door 't onder Water setten van Condé laet men de Dorpen van Bornsart, alle de Velden en 't grootste gedeelte van de Landen van de Dorpen d'Harchies, Puras, Thifeuilles, Hensinée, Feuilles, Sarte, en een goet gedeelte van Poinerent, die alle onder de gehoorsaemheyt van den Koning mijn Meester zijn, mede onder lopen en bederven; daer ter contrarie den Alder-Christel. Koning met gewelt heeft geobligeert, om de Wateren uyt de Velden rondom Nieuwpoort, die niet alsaen den Koning mijn Meester behoren, te trecken.

Den Alder-Christel. Koning heeft sig oock meester gemaeckt van de Stadt van Chevres, tusschen Aeth en Mons, jagende het Guarnisoen, dat van den Koning mijn Meester daer in lag, daer uyt. Van gelijcken heeft hy die van Renaix bemachtigt, sigh toewysende de Rechten van de 4 Leden van Vlaenderen, en andere middelen, die men daer af treckt, en ontfangt wegens de Staten van Vlaenderen, in de Burgt van Renaix en sijn Dependentien, en in de Dorpen van Rufeny, Hanuly, Oroist, Berard, Cormond, Souches, Mayenne, Neufeglise, Eilcho, Mareb, Cane en Seglesen, leggende tusschen de Vloet van Marib en Ronne: hy wijst sig mede toe de Rechten en Imposten op de Vuur- en Haert-steden, en andere dingen, die hy van de Stadt Chevres en sijn Dependentien treckt.

Vranckrijck heeft sig oock gesaiseert van Antoing, ontbiedende de Boeren van de Dorpen van Zerfontaine, Terimont, Persselles, le Val en Anderla, om den Eed van getrouwigheyt te doen.

Men heeft met gewelt uyt de Steden van Achimont en Chivet het Guarnisoen, dat den Koning mijn Meester in die 2 Plaetsen had, gejaegt.

Den Alder-Christel. Koning, door de dreygingen, die hy gedaen heeft, om met een Corps Cavallery in de Provintie van Luxemburg te vallen, soo men niet datelijck de Casteelen van Presche, Roussy en Putelange evacueerde, heeft daer door genootsaeckt, om hem die te leveren, en dat onder pretext, dat het Dependentien van de Stadt Rodemacheren waren; tot de welcke hy oock geen recht en heeft, 't en zy die van 't gewelt, door de welcke hy die heeft ingenomen.

Onder pretext van de Dependentien van Rodemacheren heeft den Alder-Christel. Koning oock violentelijck den Eed van getrouwheyt van de Spaensse Onderdanen van Esparnage doen afvorderen.

Den Alder-Christel. Koning heeft sig oock verseeckert van 4 Walsche Dekenschappen in de Provintie van Luxemburg, te weten, Longvion, Yvoy, Juvigny en le Bang de Banziell: gelijck hy sigh oock meester heeft gemaeckt van Virton en Ninal, en de Casteelen van Remich en Gravenmacheren, dwingende d'Inwoonders van Vireuil, Walesant, Hainies, de 2 Schaeps-stallen van Mesail, St. Blaise en andere, die hy segt, dat Dependentien van Charlemont zijn, en d'Abdy van St. Gerard, om hem den Eed te doen: In dier voegen, dat van de Zee af tot de Mase (waer den Alder-Christel. Koningh Dinant noch behoud, invoegen dat het gene geseyt is in verwisselinge, 't een of 't ander beduyd, dewyl zedert den dagh dat sijn Wapenen in Charlemont zijn gekomen, intreckende de voorgeschreven tijdt in 't

Tractaet

Tractaet van Vrede, den Alder-Christel. Koning Dinant moest evacuëren) daer niet een Plaets is in de Barriere, die niet en is overtreden.

De Officiers van den Alder-Christel. Koning stellen dagelijckx Bureaux tot aen de Contrescarpen van de Steden, die aen den Koning mijn Meester behoren, en beletten, dat men de Koninckl. Rechten, die men gewoon is te geven, betaelt.

Den Alder-Christel. Koningh eygent sigh oock toe de Bosschen tot Marimont, Nieppe, Holital en Mainnal, en doet dat van Beaumont afkappen tot de Fortificatien van Maubeuge.

Soo men considereert, dat de stercke Plaetsen voor Bolwercken van de Barriere dienen, en dat, soo lang als sy in haer geheel blyven, de Barriere in haer kracht is, soo moet men oock considereren, wat bescherming de Bolwercken konnen hebben (als de gelegentheyt mocht voorkomen) wanneer de Voorwercken geruïneert en gesappeert zijn op soo veel Plaetsen. De inbreucken en zijn geen werckelijcke inbreucken, die men kan verhelpen, maer inbreucken van een geheele en onherstelbare ruïne; want behalvens dat de stercke Plaetsen sonder het platte Landt niet konnen subsisteren, soo konnen de Provintien van Nederlandt, die Subsidien hadden geaccordeert tot het onderhout van een Armee, geproportioneert na de Domainen, die aen den Koning mijn Meester in Nederlandt zijn overgebleven, sig vindende d'een met de helft, en d'ander sonder een voet Landts (dewyl sy meenden haer Landen geheel te hebben) de Subsidien, die sy belooft hebben, niet voldoen; waer by selfs oock mancqueren de Revenuen van den Koning mijn Meester in Nederlandt, welcke mede geappliqueert waren tot de subsistentie van de geseyde Armee, dewyl den Alder-Christel. Koning den ontfang van de Koninckl. Rechten belet, en sijn Onderdanen gene betalen aen de Bureaux van den Koning mijn Meester: Invoegen dat de mesures, die tot de formatie en subsistentie van een Armee genomen waren, onvruchtbaer en sonder effect blyven, dewyl ter selver tijdt het Guarnisoen en de Barriere mancqueert.

Den Extraordinaris Envoyé van Spangie bied uw Hoog Mog. aen, om haer door geschrift te laten sien, of by monde te doen verstaen, de gerechtigheyt van den Koning mijn Meester, 't zy door authenticque of verificatoire Documenten, of door gefondeerde redenen, dat al 't gene dat den Alder-Christel Koning voor Dependentien wil doen passeren, 't selve niet en is, en dat hy geen recht heeft op eenige vrye Landen; oock dat de Bureaux (waer uyt men de Officiers van den Koning mijn Meester heeft gejaegt, of wel die gene, waer aen de Fransse Onderdanen de Rechten niet en wilden betalen) altijt hebben opgerecht geweest met Jurisdictie en op eygen Landt, en dat het derhalven die gene zijn, waer van 't 16 Articul van 't Tractaet van Nimwegen niet en spreeckt.

Soo den Alder-Christel. Koning niet door een waer gewelt soude ageren, maer door minnelijcke middelen, volgens het Tractaet van Vrede, so soude de Barriere (sodanig als de selve is) die hy aen uw Hoog Mog. heeft geboden, sigh in een heel verscheyde staet bevinden; want de justificatoire Documenten, die men tegens de

de pretentien van den Alder-Christel. Koning soude konnen exhiberen, verse-keren genoegsaem ons Proces: maer dewyl hy door de wegh van gewelt ageert, en dat hy, tegens alle practijck, in een de selve tijdt Rechter en Party is, sigh makende Besitter door gewelt, en sigh toewysende 't gene hy selfs begeert, sonder dat men het heeft gedecideert door de wegen, die in 't Tractaet van Vrede zijn gestipuleert, soo sal de Werelt eer verwondert wesen over de executie, als geimbueert over de oorsaeck.

Tot noch toe heeft den Alder-Christel. Koningh door het obstacul van de pretentie, die door sijn Commissarissen tot Kortrijck is bygebracht, dat de gene van den Koning mijn Meester een Volmacht sonder den Titul van Hartog van Bourgondien souden exhiberen, de loop van een Conferentie gestremt, die opgerecht was, uyt kracht van het 15 Articul van de Vrede van Nimwegen, om door minnelijcke wegen de differenten, die uyt de executie souden konnen spruyten, af te doen, en niet om nieuwigheden in te brengen, die noyt zijn aengeroert: maer tegenwoordig vernoegt hy sigh niet met ged. Conferentie op te houden, maer hy wil oock met kracht de Commissarissen van den Coning mijn Meester obligeren, om voor den 15 van de aenstaende Maent July een Volmacht sonder den Titul van Hartogh van Bourgondien te vertonen; 't welck tegens alle gewoonten en exempelen is, dat men de Partye, met de welcke men eenige saecken sal af handelen, wil dwingen, om Instrnmenten voor den dagh te brengen, die hem prejudicieren, dewyl de geseyde Instrumenten niet gemeens hebben met het gene daer dispuyt over is, noch oock met de Plaets, waer men daer over twist.

Gelijck de Declaratie, die de Commissarissen van den Alder-Christel. Coning den 3 Mey aen de Commissarissen van den Coning mijn Meester, over d'afstant van den Titul van Hartog van Bourgondien in haer Volmachten, hebben gedaen, een groot gedeelte van de ongerustheyt maeckt, die uw Hoog Mog. door haer Resolutie van den 16 Mey hebben betuygt.

Soo voegt den Extraordinaris Envoyé van Spangie in sijn Memorie een Copye van de geseyde Declaratie, niet om uw Hoog Mog. door sijn Aenteeckeningen te laten sien de gerechtigheyt van den Coning mijn Meester, 't oogwit en de gevolgen van dese nieuwe pretentie, die hy expresselijck bewaert tegens de tijdt, dat uw Hoog Mog. de selve sullen begeeren te verstaen, 't zy in geschrift of by monde; maer alleen op dat uw Hoog Mog. soo veel reflexie souden willen maecken op het geen ged. Declaratie wil uytdrucken, als 't gene die uytdruckt.

Op dese Beschryving, die den Envoyé Extraordinaris aen uw Hoog Mog. doet (waer aen hy echter reserveert, om by te voegen al 't geen, dat in desen regarde kan passeren, en waer van hy noch geen kennis heeft) van den staet, waer in de Barriere van Nederlandt is, zijnde niet alleen gedestineert en te niet gemaeckt in het materiële door soo veel Landen, als Vranckrijck daer van heeft ontledigt, maer oock door de verderffelijcke gevolgen, om het plan en de mate te verbreecken, die gemaeckt en genomen zijn, om een Armee, die daer tot Guarnisoen soude dienen,

te formeren en onderhouden; soo sal de groote voorsichtigheyt van uw Hoog Mog. sigh daer na konnen reguleren tot haer uytterste veyligheyt: want indien de geen, die aengeboden heeft om dese Barriere te formeren, en voor altijt vast te stellen, en uw Hoog Mog:, die de Vrede op dese Conditien hebben aengenomen, de Barriere voor de veyligheyt van uw Hoog Mog. nootsakelijck hebben geoordeelt, soo laet men overwegen, indien dese Barriere niet meer en subsisteert, of 'er eenig punct van veyligheyt sal zijn: En dewyl de Resolutie, die uw Hoog Mog. in dit reguard sullen nemen, de genomene remedie moet zijn, soo versoeckt en vereyscht den Extraordinaris Envoyé van Spangie aen uw Hoog Mog:, dat sy hem daer van communicatie willen geven.

DE FUEN MAJOR.

Gedaen in den Hage den 24 Mey 1680.

Declaratie, gementioneert in de vorige Memorie.

WY Michiel Ange, Baron van Worden en Commissaris van sijn Alder-Christel. Majesteyt (1) *op de Conferentie tot het reglement van de Limiten, in executie van het Tractaet van Nimwegen*, ons hebbende begeven, in absentie van Sr. Michiel Pelletier, Raedtsheer van den Coning in sijn Raedt van Staten, en Commissaris van sijn Majesteyt op 't Stadhuys van de Stad Kortrijck, de ordinaris Plaets van onse Vergaderingen, alwaer sigh oock bevonden hebben de Heeren Commissarissen van sijn Catholijcke Majesteyt, so hebben wy haer geseyt, dat op de opening van de Conferentie, die den 20 December 1679 is geschiedt, in de welcke sy aen ons haer Volmacht communiceerden, wy haer hadden gedeclareert, dat sijn Catholijcke Majesteyt (2) *daer in aengenomen hebbende den Titul van Hartog van Bourgondien*, wy met haer in die materie niet konden treden over de executie van 't geseyde Tractaet, voor dat sy ons hadden geëxhibeert een andere Volmacht, in authentique forme, waer in geen mentie van dese qualiteyt wiert gemaeckt; welcke Verklaring wy hebben gereïtereert

Aenteekeningen op de gedachte Memorie.

(1) Hier is de Sententie gepronuntieert door Monsr. den Baron de Worden tegens sijn eygen Declaratie, want *den Titul van Hartog van Bourgondien*, waer van geen contestatie op de Vrede van Nimwegen ofte elders is geweest, heeft niets gemeen met de instellinge van de Conferentien tot Kortrijck.

(2) De voorstelling is vals, want den Cathol. Coning heeft tot dees tijt den Titul van Hartogh van Bourgondien niet aengenomen, maer sijn Majesteyt en 't gantse Huys van Oostenrijck heeft successivelijck van alle tyden sigh daer van bediend, en de Volmachten voor de Vrede van Nimwegen en desselfs Ratificatie, gelijck ook die voor 't Huwelijck van sijn Majest hebben die, sonder eenige contestatie.

(3) Op dese redenen en oorsaecken sal den Extraordinaris Envoyé van Spangie u Ho.Mo. voldoen, t'elckens als sy die sullen begeeren te hor en.

(4) De Commissarissen van den Cathol. Coningh hebben daer op niet geantwoort in forme, om dat haer Commissien en Volmachten niet ten reguarde van dese pretentien waren voorsien.

(5) Men laet considereren wat den Alder-Christel. Coningh magh geloven, dat hem noch uyt krachte van de Nimweegse Vrede toekomt, dewyl hy van al 't gene hy pretendeert, reets possessie door gewelt heeft genomen.

(6) De geen, die de Institutie op de Conferentie tot Kortrijck wil te niet doen, is de gene, die het Tractaet van Nimwegen niet wil executeren.

(7) Op de wyse als de geseyde Commissarissen van Vranckrijck van 't begin op de Conferentie van Kortrijck hebben geweest, sonder met die van Spangie te willen tracteren, is even veel of sy sig retireerden.

(8) Hier op magh men wel groote reflexien maecken, want sijn Alder-Christel. Majesteyt betuyght, dat hy noch groote pretentien heeft, in welckers faveur (wat dat men hem oock magh condescenderen) hy macht sal gebruycken, gelijck tegenwoordig: en indien, na dat hy sig meester heeft gemaeckt van 't grootste gedeelte van 't Landt, 't geen aen sijn Cathol. Majesteyt door de Vrede van Nimwegen is over-gebleven, hy glooft, dat'er noch iets is 't geen hem toebehoort, so is 't misschien (indien niet de rest) de Dependentien, [illegible] hy van de rest sal formeren.

door ons Geschrift van den 12 January laetstleden; (3) *de reden en oorsaken waerom ged. Titul moet afgesneden werden*, waer aen ged. Heeren Commissarissen van sijn Cathol. Majesteyt (4) *niet voldaen hebben*, hebben wy haer woordelijck den 13 February laetst gedeclareert, ingevolge van de ordre, die wy van sijn Majesteyt hadden ontfangen, dat, indien in een behoorlijcke tijdt, en die nootsaeckelijck was, om antwoort van 't Hof tot Madrid te ontfangen, sy ons geen Volmacht van den Cathol. Coning exhibeerden, waer in dese qualiteyt wierd gesupprimeert, (5) *sijn Majesteyt ordre aen sijn Officiers en Generaels soude geven, om sig in sijn naem in possessie te stellē van 't gene hy geloofde, dat hem uyt krachte van de Vrede van Nimwegen toequam*; doch niet tegenstaende dese Declaratie, bykans over 3 Maenden is gedaen, en gedachte Heeren Commissarissen van sijn Cathol. Majesteyt ged. Declaratie niet gebracht hebben (6) *en sijn Majesteyt niet begeerende, dat d'executie van 't ged. Tractaet langer gedifferreert werd*, soo hebben wy gedeclareert aen de geseyde Heeren Commissarissen van sijn Cathol. Majesteyt, volgens de ordre, die wy daer over van sijn Majesteyt ontfangen hebben, dat soo sy ons den 15 July aenstaende geen Volmacht van den Cathol. Coning vertonen in forme authentique, waer in den Titul van Hartog van Bourgondien is gesupprimeert (7) *sijn ged. Majesteyt ons sal ordonneren van de Conferentie te vertrecken*, (8) *en sigh door de wegen, die hy bequaemst oordeelt, in possessie stellen van al 't geene dat hy meent hem toe te behooren, in executie van het Tractaet van Nimwegen.* Sijn Majesteyt accordeert dit nieuw uytstel, 't geen suffisant genoegh is, om gedachte verbeterde Volmacht te krijgen: doch 't selve aldan

(9) De

(9) De rupture van de Conferentien kan niet geimputeert werden, als aen de gene, die vertrecken sullen, of niet willen handelen, mits possessie met gewelt nemende van 't geen men in der minne soude afdoen, in executie van 't Vredens-Tractaet van Nimwegen.

niet gebracht zijnde, (9) *soo sal men de rupture van de Conferentien, en 't geen vervolgens kan gebeuren, niet toemeten*, als aen de ongerechtige weygering, om sijn Majesteyt te voldoen, wegens de suppressie van gedagte qualiteyt. Gedaen tot Kortrijck den 3 Mey 1680. Was getekent,

M. A. de Worden.

Van de Spaensse syde sagh men noch de navolgende Memorie van de contraventien/ die Vranckrijck in 't Tractaet van Vrede had begaen/ voor den dag komen/ de welcke in de vorige van den Heer Fuen Major niet en stonden.

Memorie van de contraventien, die in de Memorie, door den Heer Don Balthazar de Fuen Mayor, aen de Heeren Staten Generael den 24 Mey 1680 overgegeven, niet gementioneert zijn.

Voor eerst wordt in sijn Memorie niet verhaelt, dat de Franssen gedifferereert hebben de restitutie der Steden en Landen, diese na de verwisselinge van de Ratificatie immediatelijck overleveren souden, volgens het gestipuleerde in het vierde, vyfde en achtste Articul van de Vrede, en hebben onder diverse pretexten de Evacuatie uytgestelt, nu ingevende, dat de Revieren bevroren waren, en dan, dat'er geen volkomen Borge voor de Schult van de Contributien gestelt was, hoewel hun het Charroy tot vervoeren van haer Ammunitien gepresenteert geweest is, dat oock na de restitutie der Plaetsen geschiede; en volgens het 7 Articul van de Vrede, en tot voldoeninge van de Contributien is hun soo veel satisfactie gepresenteert, als de redelijckheyt mede bracht.

Daer wordt oock niet gemelt, datse uyt de Landen en Steden Secours en Subsidien geëxigeert hebben, hunne Troupen derd'half Maenden, na het teeckenen van de Vrede, daer in onderhouden hebbende.

Datse daer-en-boven tot recreute 800 Guldens voor yder Compagnie hebben doen betalen.

En alle dese onkosten bedragen meer als 50000 Guldens daegs; dese extorsien niet alleen in de geconquesteerde Landen gedaen hebbende, maer oock in 't Lant van Aelst, Waes, Gramont, en generalijck op alle de platte Landen, die hun Subsidien met de Stadt van Gent plachten te betalen.

Daer wordt oock geen mentie gemaeckt, dat de Franssen oorsaeck geweest hebbende (door hunne executie) dat de Inwoonders van diversche Landt-huysen hun Goederen en Huysen verlaten hebben, als niet konnende resisteren sodanig rigeur, noch aen soo exorbitante verginge voldoen, soo hebbense de Quotes, van die hun geretireert hadden, doen suppleren door de gene, die'er gebleven zijn, niet tegenstaende in 't vijfde en achtste Articul van de Vrede geconvenieert is, dat de Plaetsen

sen en Landen, diese wederom souden restituëren, in gener manieren beschadigt souden werden.

Het is buyten exempel met wat rigeur de Franssen, belangende de Contributien en Represfalien, geprocedeert hebben, geen staet maeckende van de moderatien, diese toegestaen hebben; noch van de gedane beloften en conventien, noch van't recht en reden, dat aen onse kant is, hebbende sijn Majesteyts Ondersaten, tot al het gene de Fransse Intendenten in de sin quam, gedwongen; welckers rigeur soo ver gekomen is, datse diverse Plaetsen geobligeert hebben voor de tweede reys hun Quote te betalen, om dat de Quitantien verloren waren, niet tegenstaende de vorige betalinge uyt de posterieuren deden blijcken, dat evenwel niet helpen mocht, en noch eens mosten voldoen.

Zijnde het vervolg van de Contributien tot den 16 October 1678 toe, door het 18 Articul van de Vrede vastgestelt, soo hebben de Franssen die niet tegenstaende voor noch 2 Maenden meer geëxtendeert.

In de Memorie staet wel, dat de Franssen die van Hesperange tot den Eed van getrouwigheyt aen sijn Alder-Christel. Majesteyt gedwongen hebben, en dat die Koningh niet permitteert, dat sijn Ondersaten de Koninckl. Rechten in de Tolhuysen van sijn Majesteyt betalen; maer daer wordt niet geseyt, dat de Fransse Ministers de Koninckl. Rechten van sijn Majesteyt tot Hesperange hebben willen verpachten, en niemant gevonden hebbende diese aennemen wilde, hebben den ouden Pachter geordonneert de Rechten tot beneficie van Vranckrijck in te vorderen. Oock hebbense aen den Heere Prince van Chimay laten weten, datse niet permitteren souden, dat van sijn Majesteyts wegen de Quotes van de Provintien (over de Plaetsen van die van Luxemburgh, die aen Vranckrijck den Eed gedaen hebben) gerepartieert souden worden, en by sodanig geval soudense d'Onderdanen van sijn Majesteyt obligeren tweemael soo veel als'er gevraegt wierdt te betalen aen de gene, die den Eed aen de Koning van Vranckrijck gedaen hadden.

Sy hebben hun meester van Raville gemaeckt, gelegen in de Provintie van Luxemburg, en noch van 17 Plaetsen, die onder de selve Jurisdictie zijn, de Magistraet en Schepenen gevangen genomen, hun door dese rigeuren obligerende den Eed van getrouwigheyt te doen.

Sy hebben oock het Landt-huys van Rock ingenomen, staende onder 't Prinsdom Chimay, benevens de Stedekens van Fumay en Ravijn, gelegen op de Mase.

De vexatien, soo den Adel is lydende in hunne Goederen, diese in 't gecedeerde Landt besitten, is kenbaer genoeg, benevens de schade, diese in haer Bossen gedaen hebben, en datse hun, gelijck oock de andere Ondersaten van sijn Majesteyt, den verkoop van hare Goederen verboden hebben: datse al het verachterde van hunne Renten confisqueren: datse een Placcaet hebben doen publiceren, waer by sy sigh hebben geadjudiceert alle het lopende van Renten sedert Maert Anno 1679, daer nochtans, volgens de 21 en 22 Articulen van de Vrede, d'een en d'ander Ondersaten na de Publicatie der selve in 't genieten van hunne Goederen reciproquelijck komen

komen souden, en daer-en-boven verminderense hun noch den ontfang van hunne Renten, ordonnerende door een Placcaet van den 5 September 1679; dat in de 3 eerste Jaren niet meer als 6 Maenden, yder Jaer, aen de Ondersaten van sijn Majesteyt noch aen eenige Vreemdelingen betaelt worde.

Den Marquis van Montgon sigh in de Maent van November 1678 met eenige Troupen in 't Landt van Gulich vindende, heeft de Provintie van Gelderlandt tot onderhout en defensie van sijn Troupen, Granen, Fourage, Geldt, Pallissaden en Werckluyden gevergt, niet tegenstaende dat de Vrede getekent, en den tijdt tot de verwisseling van de Ratificatie door sijn Alder-Christel. Majest. geprorogeert was.

Zijnde aen den Chevallier de Sourdis gepermitteert geweest sijn Troupen te doen retireren door de Provintien van Gelder en Luxemburg, uyt consideratie van de Heeren Staten Generael en de Keurvorst van Brandenburg, om de Landen van desen Prins van het lange en kostelijck verblyf (dat de Franssen daer in gedaen hebben) te bevryden, gelijck oock oock aen de Heeren Staten Generael het achterdenkẽ en precautie van so dangereuse buurschap te benemẽ, heeft hy in't transport der selve de Wet der Volkerẽ en der Hospitaliteyt gevioleert, hem op de kosten van 't Landt onderhoudende, en aen de Ondersaten van sijne Majesteyt tot Wils en Buhrdorf geordonneert, datse hem Bruggen over de Roer besorgen souden.

De Franssen hebben de Landen van sijn Majesteyt (die onder de inondatie van de nieuwe Fortificatien voor die selve Stadt zijn) doen contribuëren.

Sy hebben de Gouverneur van Kortrijck oock gedreygt, dat by aldien hy geen loops genoeg aen't Water gaf, 't welk hun (om in de Gronden van de nieuwe Fortificatien van Meenen te wercken) belette, datse met Troupen in de Casteleny van Kortrijck vallen souden, en dat de Graef van Montbron al ordre had, om sulckx te executeren.

Sijn Alder-Christel. Majesteyt heeft alle de Goederen, die den Abt van Dunes tot Brugge onder de Fransse Jurisdictie had, hem afgenomen, en die aen een Monnick, die tot Fournes woonde, geattribueert, om een ander Abdye te maken; soo dat de wettelijcke Abt met sijn Religieusen tot de uytterste noot gereduceert is.

Die selve Koning heeft den Abt, die door sijn Majesteyt in de Abdy van Hanon gestelt was, doen de Stadt en Casteleny van Bouchain noch onder hem hoorde, niet willen admitteren.

Sy hebben de Abt van Aumont tot Parijs geroepen, en 't Klooster tot inlegering gebruyckt, om dat hy (als een Lit van de Provintie van Henegouwen) tot Mons in de Staten gecompareert was, want de Franssen pretenderen, dat die onder de Prævoosty van Maubeug[illegible]oet wesen, schoon sy het niet en is.

En den Intendant [illegible]ltier heeft de Abten van Floref en Wason voor diversche mael geciteert den Eed aen Vranckrijck te doen, niet tegenstaende dat dese 2 Abdyen onverbreeckelijck behoren aen de Jurisdictie en bekende Heerschappye van sijn Majesteyt; gelijck oock andere Plaetsen, gelegen tusschen de Sambre en de Maes, de welcke hy gedwongen heeft tot den Eed van getrouwigheyt.

De Franssen hebben, ter oorsake van een Sententie tegens de Heer van Otignies, in den Raedt van Mons gegeven, een Arrest geinterponeert op de Goederen van sijn Majesteyts Onderdaten, in Vranckrijck gelegen.

Sy hebben Oorlogs-volck afgesonden, om den Burgermeester of Schepen van Zeveren gevangen te nemen, om dat tot Agimont door den Raed van Vlaenderen een Boer civilijck gevangen was genomen, die sig voor een Fransman uytgaf.

En boven alle dese gementioneerde contraventien, en de gene die de gesegde Memorie zijn inhoudende, heeft den Intendant Faultier tot Ermeton gene Tol-meesters willen admitteren, en gesonden, om die gevangen te nemen: hy heeft den Ontfanger Moreau tot Charlemont gevanckelijck gehouden: hy heeft gedreygt te branden, die refugie aen de Officieren van de Tol-huysen van sijn Majesteyt mochten geven, de selve verklarende voor Dieven en perturbateurs van de gemeene rust, en heeft een yder ordre gegeven, om die in arrest te nemen, en als Misdadige na de Gevangenis van Charlemont te brengen: hy heeft oock verboden, dat het gene sijn Majesteyt over het District van Agimont hebben moet (en de Plaetsen daer hy den Eed van getrouwigheyt van genomen heeft) niet betaelt worden, als tot den 27 February laetstleden, als wanneer de Fransse Wapens in Charlemont gekomen zijn; en daer by noch limiterende, dat by aldien de Schuldenaers weygeren vrywilligh te betalen, men by hem om de nodige Depêches sal hebben te komen.

Desen Staet / daer men de rust en de continuatie van de Vrede yverig socht / heeft getracht dese swarigheyt / door haer intercessie / weg te nemen / gelijck dan / by een Resolutie van den 3 Juny / de Heeren Boreel en Dijckvelt / Ambassadeurs van haer Hoog Mog. in Vranckrijck / wierden gelast / om by den Alder-Christel. Koning soo veel uyt te wercken / dat de saeck tot geen verwydering mocht komen: Gemelde Heeren Ambassadeurs hadden daer op toen / en naderhant noch / by hoogged. sijn Majesteyt Audientie / doch konden niets uytrechten / als dat'er een prolongatie van de tijdt tot den 15 Augusti / en ingevolge van dien / tot den 15 September / wierdt toegestaen.

Sommige sullen licht verwondert wesen / dat de Spaensse sigh sedert de tijd van de Vrede niet beter in postuur hadden gestelt / om in sulcken gelegentheyt in defentie te wesen / doch het gebrack aen Geldt; want of schoon den Hartogh van Villa Hermosa in 't voorleden Jaer wel een Project had opgestelt / om de Militie in de Nederlanden prompt te doen betalen en op de been te houden / soo ging 't selve door de vorige oorsaeck weder te niet: het gem. Project / 't welck seer dienstig voor de Spaensse Nederlanden geweest soude hebben / sullen wy / om den Leser te voldoen / mede hier inlassen.

SYn Excell. door de successen en inconvenienten van den voorgaenden Oorlog geobserveert hebbende, dat men geëxcuseert kan worden in dese Nederlanden gedurigh een considerabel Leger te onderhouden, om de selve Landen onder sijn Ma-

Majesteyts gehoorsaemheyt te mainteneren, heeft hem gemoveert sulckx aen dat Hof voor te dragen, so haest de Vrede gesloten was, en de Plaetsen door de Fransen, volgens de Handelinge tot Nimwegen, weder overgegeven waren, en hebbende daer op afvorens de Generaels en Ministers alhier diverse reysen doen vergaderen, om over die materie te discoureré, en de beste middel en desseyn daer toe te vindé.

Soo is geoordeelt, dat dit Leger ten minsten moet bestaen in 35000 Voetknechten en 5500 Paerden.

Dat de Ruytery geformeert soude werden van Regimenten van 6 Compagnien, yder van 30 Hoofden, en de Tercios van gelijcken van 6 Compagnien, van 25 yder een, boven de gereformeerde Officiers; met insicht, dat by aldien een Oorlogh daer op quam, de selve tot 50 souden gerecruteert werden, om alsoo een Lichaem van 10000 Paerden te hebben.

Belangende de Infantery, dat de Duytse Regimenten souden gerecruteert werden tot 1200 Man toe, en de Tercios van Walen tot 500, en de andere Natien na proportie, om se tot het gemelde getal van 35000 te brengen.

En alsoo dese Recrute veel belopen soude, en in dese tegenwoordige schaersheyt geen middel was, om de Officiers te anticiperen, gelijck het in dese Landen altijt in gebruyck is geweest, soo schijnt het beste expedient te wesen met de gem. Officiers een Accoort te maken, waer by sy hun obligeerden hunne respective Lichamen op het gem. getal te brengen, mits hun de betalinge van die tijdt af assignerende, gelijck offze die volbracht hadden, onder conditie, datse die voorsz. gerecruteerde Lichamen binnen een gelimiteerde tijdt souden laten monsteren, te weten, de Ruytery binnen 12 Maenden, de Infantery van Walen binnen 6, en de Hoogduytse binnen 7 Maenden.

Ter selver tijdt is'er een overslag gemaeckt wat de betalinge van 't voorsz. Leger soude bedragen, daer in begrepen de Generaels en Ministers, het Munitie-Broodt, de Voeragie en andere nodigheden, en men heeft bevonden, dat'er in alles konde voorsien werden, mits dat'er uyt Spangie een Secours van 5 of 600000 Escudos overgesonden wierdt, om de Plaetsen in postuur te stellen, en die van Geschut en Gereetschappen te voorsien, en oock van diversche engagementen te ontlasten, die gedurende den Oorlogh gecontracteert waren; en dat daer-en-boven, tot onderhout van 't voorsz. Leger, alle Maenden promptelijck remises wierden gedaen tot de Somme van 100000 Escudos, beginnende van den 1 July 1679.

Dese Propositie is sijn Majesteyt toegesonden, die oock gelieft heeft de selve te approberen, en te ordonneren, dat men in desselfs executie wercken soude, met belofte, dat hy ordonneren soude de voorsz. remises promptelijck te doen.

Sijn Excell. heeft het werck begonnen, en geordonneert hebbende een beraetslaginge te houden met de 12 Walsse Colonels, eenige Hoogduytse, en d'Officiers van de Ruytery.

In conformité van hun gem. beraetslaginge zijnder eenige Maenden betaelt, de remises verwachtende, soo dat de Walen hunne Recrutes volbracht hebben, en

het

het Volck met de Wapens en nieuwe Klederen voorsien, in goeden [illegible]
vert, na dat hun de beloofde betalinge geassigneert was.

En eenige Hoog-duytschers hebben oock het meestendeel van [illegible]
ontfangen, sommige meer en andere minder, volgens de Provin[illegible]
Guarnisoen waren, en het Verdrag met de selve gemaeckt.

SijnExcell. heeft de grootste krachten mogelijck gedaen, om dese [illegible]
teneren, soo veel tot dat hy van de Provintien de betalinge by [illegible]
Termijn van hun Subsidien verkregen heeft, de Koninckl. Effecten [illegible]
Wervingen en negotiatie van Penningen engagerende, met hoop [illegible]
Remises te bekomen, en om sijn Majest. tijd te geven van de selve te [illegible]
den, en een so voordeelig Project tot sijn Koninckl. dienst niet te [illegible]

Maer alsoo de voorsz. Remises gemancqueert hebben, heeft [illegible]
tot geen executie konnen brengen.

En also 't niet genoeg is Troupen op de been te brengen, so'er ter [illegible]
voorsien wordt tot hare subsistentie, is te vreesen, dat soo de voorsz. [illegible]
iets uytgestelt wordt, de Tercios op de voorsz. quade staet sullen [illegible]
mede dan de Penningen, daer toe geëmployeert, onnut en verloren [illegible]
onmogeljck zijnde de betalinge vorders te continuëren sonder R[illegible]
Anticipatien (die, gelijck geseyt, nootsakelijck waren te negotiëren) [illegible]
van hun Fonds geëvacueert hebben.

Niet tegenstaende nochtans het dilay en mancquement, dat'er tot [illegible]
weest is, soo sijn Majesteyt soude gelieven te ordonneren de voorsz. [illegible]
doen, en dese Landen met 100000 Escudos yder Maent te secoureren, [illegible]
van den eersten deser Maent Juny, en alle Maenden d'eene na d'andere [illegible]
met de remise van dit secours continuërende, sonder eenige faut noch [illegible]
noch kans tot remedie; en soude het meergem. Leger tegens 't begin [illegible]
Campagne konnen opgerecht werden.

Sijn Excell. oordeelt seer dienstig te zijn in sijn Koninckl. consideratie [illegible]
de nootsakelijckheyt van 't onderhouden van 't voorsz. Leger, de conve[illegible]
die uyt dit soo considerabel en important desseyn te volgen staen, en [illegible]
so'er gewacht wordt, om sulckx te volbrengen.

In 't geheele Spaensse Nederlandt was het noch te slimmer/ [illegible]
hoorde/ dat de Hartog van Villa Hermosa/ als sijn tijdt [illegible]
sijn demissie in Spangie had versocht en verkregen/ wijl het [illegible]
tende/ dat'er een nieuwe Gouverneur sal komen/ niets [illegible]
een gelegentheyt wil contribuëren; en ten desen insichte kon [illegible]
niets van Brussel en Antwerpen bekomen/ al schoon hy op de [illegible]
selfs quam (dewijl die klaegden/ dat men door de hooge [illegible]
al haer Neering en welvaert had benomen) en derhalven kon [illegible]
wesen/ of daer most een groot verloop in de Krijgs-saken komen.

de eerst/ dat de Hartog van Gulick/ die met de Aerts-Hartoginne van Oosten-rijck / Suster van den Keyser / was getrouwt / aldaer tot Gouverneur soude aengestelt werden; doch de Koningh van Spangie verkoos eyndelingh Don Alexander Farnese/ Prins van Parma/ daer toe, dese/ zijnde een jonger Broeder van de Hartogh van Parma / wiens Voor-Vader in de Spaensse Nederlanden groote dingen had uytgewerckt/ had in Spangie mede een groote estime van couragie en belept verkregen / en men hoopte daer / dat door sijn toesicht de saken in Nederlandt geredresseert souden konnen werden: doch ged. Prins wel wetende/ dat sonder Geldt aldaer niet te doen was/ verkreeg/ dat hem 600000 Escus op sijn komst geremitteert / en de andere nodige Subsidien van 100000 Escus 's maents op sijn tijdt betaelt souden werden / hoewel het echter soo bestipt niet is nagevolgt.

De Spaensse ondertusschen haer streng met andere willende vast stellen/ soo ging Don Pedro de Ronquillo/ die lang tot Brussel na Geldt gewacht had / na Engelandt / alwaer men voorgaeins goede inclinatie toonde / om de Spaensse Nederlanden te helpen mainteneren; maer men kon echter niet anders vinden / oft men was daer niet gesint verder te gaen/ als desen Staet/ gelijck uyt de nevensgaende Instructie oock is te sien.

Copye van een Brief van de Grave van Sunderlandt aen Monsr. de Savile, Extraordinaris Envoyé van de Koningh van Groot-Brittagne tot Parijs, in dato van den 20 Mey des Jaers 1680.

DEn Koning geinformeert werdende van verscheyde Plaetsen van de Pretentien, die de Franssen geconformeert en op de been gebracht hebben in Vlaenderen en Duytslandt, uyt krachte van de welcke sy dagelijckx, onder pretext van Dependentien, eenige Plaetsen bemachtigen, procederende, in cas van weygering, met Militaire executie, en sigh gevolgelijck ter selver tijdt maeckende Rechters en Partyen: En sijn Majesteyt bevindende, dat de Staten Generael over dese procedures seer gealarmeert zijn, als de welcke sy considereren, als van een dangereuse consequentie van de Vrede, en dat sy, om dese reden, aen haer Ambassadeurs tot Parijs hebben geordonneert, om sigh te informeren van alle pretentien, die de Franssen op het Spaens Nederlandt en in Duytslandt hebben, om daer advys van te geven, en de Spaensse Minister tot Parijs te ondersteunen en te seconderen in al sijn klachten, die hy wegens de handelingen der Franssen in Vlaenderen sal doen, soo ged. Ambassadeurs die wel gefondeert vinden.

Soo heeft sijne Majesteyt my geordonneert, om U te vertonen, dat gy U by de Heeren Ambassadeurs van Hollandt sult informeren van het geene sy reets in dese affaire hebben gedaen, op dat ghy het selve mooght doen voortaen met concert met haer gaet, en oock met haer raedtleven; mitsgaders, dat ghy mede op de eygenste maniere procedeert, als gy sult bevinden, dat sy door ordre van haer Meesters doen: Ghy sult oock aen den Koningh en desselfs Ministers te kennen

geven, dat het empressement, 't geen sijn Majesteyt heeft, [illegible] de Vrede van de Christenheyt kan breecken, hem heeft [illegible] ordres daer op te geven, dewijl die niet meer en wenscht, [illegible] rust van Europa; en derhalven soude sijn Majesteyt seer [illegible] eenige gelegentheyt quam uytspruyten, die de selve konde troub[illegible] heele Werelt weder in Oorlog brengen, 't geen anders onvermyd[illegible] sen, indien hy op eenige Plaets, daer 't oock mocht wesen, 't selve [illegible]

Sijn Majesteyt heeft my oock belast, om U te laten weten, [illegible] nootsaeckelijck oordeelt, dat gy in Vranckrijck blijft, tot soo lang [illegible] mesuren den Alder-Christel. Koning dese Somer sal nemen; en [illegible] dat gy van daer tot nader ordre niet moogt vertrecken.

Hier uyt namen sommige af / dat Engelandt als noch geen [illegible] om met Vranckrijck in rupture te treden / alsoo men [illegible] onse gelegentheyt niet en was / om ons te engageren [illegible] berre boven 't hooft was gewassen / en daer men selfs noch [illegible] konde maecken wat van Engelandt komen soude ; 't [illegible] dat de oorsaeck is geweest / dat de Besendinge van sijn [illegible] in Duytslandt niet na wensch reusseerden.

Evenwel toonde men sigh in Engelandt wel genegen / gelijck [illegible] ben / om de Spaensse Nederlanden te helpen beschermen / maer [illegible] Ronquillo aldaer gekomen zijnde / vond nieer facilitejt / om tot het [illegible] oogwit te komen / als veele hadden gedacht : hy hadde noch [illegible] van Duc de Villa Hermosa / om een voorslagh van een [illegible] doen / doch vond echter aldaer sulcken inclinatie / dat ged. [illegible] Juny al was geteeckent / en het maer op de approbatie van 't [illegible] quam.

Ondertusschen genaeckte de tijdt van den 15 July / waer in de [illegible] stant van den Titul van Bourgondien mosten doen / in [illegible] Major den 26 Juny ten dien eynde weder de volgende [illegible] Staet overgaf.

Memorie, overgelevert door den Extraordinaris Envoyé [illegible] aen de Heeren Staten Generael, in den Hage den 26 Juny 168[illegible]

DEn ondergeschreven Envoyé Extraordinaris van Spangie [illegible] uw Hoog Mog. nemen in al 't geen dat de Interesten van den [illegible] Meester raeckt, vind sigh geobligeert, om uw Hoog Mog. te [illegible] dewyl den tijdt van den 15 der Maent July soo na aenstaende is, [illegible] uw Hoog Mog., dat sy in haer officien willen continueren, om [illegible] ten, die daer uyt souden konnen resulteren, voor te komen, indien den [illegible] stel. Koning persisteert, om te achtervolgen de Declaratie, die sijn [illegible]

op

op de Conferentie tot Kortrijck tot het Reglement van de Limiten, den 3 van de Maent Mey heeft gedaen, ten reguarde om de Commissarissen van den Koning sijn Meester te obligeren van een Pouvoir sonder den Titul van Hartog van Bourgondien te tonen: Den Extraordinaris Envoyé van Spangie is te meer gepersuadeert, dat uw Hoog Mog. in haer goede en loffelijcke intentien sullen reüsseren, dewyl hy sig niet anders kan inbeelden, of den Alder-Christel. Koning is qualijck geinformeert geweest van de Rechten, die men hem heeft te kennen gegeven, dat hy wegens dese nieuwe pretentie heeft, dewyl de selve op het Tractaet van Nimwegen, in consequentie van de cessie van 't Franche Comté, niet gefondeert kan zijn, want dit Graefschap heeft noyt iets gemeens gehad met het Hartogdom van Bourgondien, en de Pouvoir, van de Vrede van Nimwegen, gelijck oock tot desselfs Ratificatie en 't Huwelijck van den Koning sijn Meester, hebben alle den Titul van Hartog van Bourgondien, sonder dat'er oyt eenige difficulteyt of contestatie is gemaeckt, om die toe te laten: En op dat uw Hoog Mog. te beter souden konnen begrijpen, dat men aen den Alder-Christel. Coning exempelen van kracht en gevolgh heeft voortgebracht, soo versoeckt den Envoyé Extraordinaris van Spangie aen uw Hoog Mog., om de hier by gevoegde Articulen van de Vredens-Tractaten, sedert dat van Madrid, tot het gene van Nimwegen, te willen lesen, waer door uw Hoog Mo. sullen konnen sien, dat wel verre van dat den Koning sijn Meester, of de Koningen sijn Prædecesseurs, van hooglöffel. memorie, van het Hartogdom Bourgondien souden gecedeert en gerenuncieert hebben, sy in alle Tractaten voor haer hebben behouden, in 't eene expresselijck, en 't ander corelativelijck, de Rechten, Actien, Pretentien en Tituls van 't Hartogdom van Bourgondien; invoegen den Extraordinaris Envoyé van Spangie instantelijck versoeckt aen uw Hoog Mog., dat sy hem de Resolutie, die sy op dese Memorie sullen nemen, gelieven te communiceren.

Was geteekent,

DE FUEN MAJOR.

Tractaet van Vrede, gemaeckt in de Stadt Madrid in 't Jaer 1526. tusschen Karel de V. Keyser, en François de I. Koning van Vranckrijck.

III. ARTICUL.

ITem, tot de grooter veyligheyt en vastigheyt van de selve Vrede, en om te eerder te komen tot de vryheyt en loslating van geseyde Heer Alder-Christel. Koning, is getracteert, geaccordeert en besloten, dat, om uyt te roeyen en by te leggen de oude questie van 't Hartogdom van Bourgondien en andere deelen, die den overleden Hartog Karel van Bourgondien hadde, en besat tot sijn overlyden, een waer van Madame Maria, sijn Dochter, Grootmoeder van den ged. Keyser, het besit hielt; doch dewyl ged. Heer Keyser pretendeert, dat sonder eenige rechtvaerdige oorsaeck hem 't selve is ontnomen door den overleden Koningh Louys de XI. hoewel ged. Heer Alder-Christel. Coning het contrarie sustineert, soo sal

echter geseyde Koning gehouden zijn, om in de tijdt van 6 Weecken, te rekenen van den dagh van sijn loslating, en dat hy weder in sijn Koninckrijck sal gekomen zijn, weder te geven, restituëren en effectivelijck te stellen in de macht van den Keyser, of sijn Gecommitteerde en Gedeputeerde, die daer toe geordonneert sullen werden, het geseyde Hartogdom van Bourgondien met het Graefschap van Carolois, de Heerschappyen van Moyers en Castelchinon, dependerende aen 't geseyde Hartogdom, het Burggraefschap van Auxonne, de Jurisdictie van St. Laurens, zijnde en dependerende van 't vrye Graefschap van Bourgondien, en al 't gene dat van outs of plagh te wesen een Leen, Jurisdictie of toebehoorte van 't geseyde Hartogdom en Burggraefschap, en dit suyverlijck, vryelijck, eeuwiglijck en voor altijt, tot profijt van ged. Heer Keyser, sijn Erfgenamen, Successeurs, en die daer recht toe hebben, soo Mans- als Vrouws-Personen, in alle Souverainiteyt, Præeminentie en bevrydingh van de Kroon Vranckrijck, sonder eenige saeck voor gem. Kroon te behouden, maer 't geseyde Hartogdom Bourgondien met de andre deelen en voorgeseyde Toebehoorten sal t'eenemael en eeuwiglijck bevrijt, gescheyden en afgeslooten blyven van ged. Kroon Vranckrijck; invoegen dat den geseyden Heer Alder-Christel. Coning uyt sijn sekere wetenschap en volle macht, voor hem en alle sijn Erfgenamen en Successeurs, sal gehouden zijn, om sigh in de veyligste en voldoenste manier, die men kan uytvinden, te ontslaen van alle en elcke Rechten, die hy en sijn ged. Successeurs van de geseyde Kroon van Vranckrijck soude mogen pretenderen op het selfde Hartogdom van Bourgondien, en de bovengeseyde deelen, maeckende daer van sodanigen afscheyding van de geseyde Kroon Vranckrijck, dat den geseyden Alder-Christel. Coning, sijn Erfgenamen en Successeurs daer noyt geen questie over sullen konnen maecken, of eenig possessoir, petitoir of eenig ander recht van Regalien, Souverainiteyt of Jurisdictie pretenderen, met expresse derogatie van alle en yder incorporatien en unien, die hier voormaels van de voorged. deelen aen de Kroon Vranckrijck zijn gedaen, gelijck oock van alle Ordonnantien, Giften, de Salique Wet, en alle andere Wetten, Constitutien, Statuten, Ordonnantien of Coustumen, die hier aen contrarie zijn, en gedane of ingevoerde beloften door den geseyden Alder-Christel. Coning of sijn Predecesseurs de Koningen van Vranckrijck; alle de welcke ged. Heer Alder-Christel. Conlng met de selve authoriteyt, sekere wetenschap en volle macht tegenwoordig derogeert, afstaende voor hem en sijn Successeurs de macht, om oyt het contrarie te konnen doen of intenteren, door wat weg het soude mogen wesen, direct of indirect, al schoon sommige recht souden pretenderen, tegens eenige derogative clausulen, daer van men echter alhier nader invoeging en uytdrucking sal doen.

Tractaet

Tractaet van Vrede, gemaeckt in de Stadt Camerijck in 't Jaer 1529, tusschen Karel de V. de Keyser, en François de I. Koning van Vranckrijck.

II. ARTICUL.

ITem, is oock expressselijck gehandelt, dat het geseyde Tractaet van Madrid in sijn kracht en vigeur sal blyven, en ongekreuckt geobserveert werden tusschen de geseyde Heeren Keyser en Coning, haer Erfgenamen, Successeurs, en die daer recht toe hebben, in eeuwigheyt, sonder eenige vernieuwinge, of daer in te veranderen of derogeren, uytgenomen het 3 en 4 Articul, en het 11 en 14, die mentie maecken van de Graefschappen d'Auxerrois, Masconnois en Bar sur Seine, en andere Articulen, die verandert en vernieuwt sullen worden door het tegenwoordig Tractaet, in de forme en maniere als hier tegenwoordig volgt; te weten, in 't geen beraeckt het Hartogdom Bourgondien, Auxerrois, Masconnois, Bar sur Seine, 't Burggraefschap van Auxonne, en de Jurisdictie van St. Laurens, waer van de restitutie is geaccordeert en belooft door 't geseyde Tractaet van Madrid, soo belooft ged. Heer Keyser, dat hy, ten aensien en gunst van 't ged. Tractaet, sal zijn en blyven in de Actien en Rechten, die hem voor en gedurende den tijdt van het selve Tractaet competeerden en toebehoorden, om die door een minnelijcke en gerechtige wegh te vervolgen: En sullen de geseyde Rechten en Actien expres en geheel aen hem, sijn Erfgenamen, Successeurs, en die daer recht toe hebben, verblyven, niet tegenstaende eenige prescriptie of langheyt van tijdt, die men daer tegens kan allegueren, soo aen de geseyde Heeren Koningen, als de hare: En, niet tegenstaende 't selve, sal de Rente van 1000 Weensse Guldens, door den geseyden Heer Alder-Christel. Coning op de Zout-marckt van Salins, wegens het geseyde Hartogdom van Bourgondien gepretendeert, eeuwiglijck vernietigt en afgedaen blyven, sonder dat Madame d'Aerts-Hartoginne, tegenwoordig Gravin van Bourgondien en Vrouwe van Salins, haer Erfgenamen, of succederende Heeren en Vrouwen van de geseyde Steden, gehouden sullen wesen aen ged. Heer Koning, sijn Erfgenamen of eenige Successeurs iets van ged. Rente te betalen, of eenige Achterstalligheden der selver, noch dat sy gehouden sullen zijn om eenige erkentenis te geven of andere plichten af te leggen: doch sullen de Kooplieden en andere van 't Hartogdom Bourgondien, op de ged. Zout-marckt van Salins iets opdoende, om 't selve in 't ged. Hartogdom te brengen, gehouden zijn 't ged. Zout contant te betalen, of ten minsten in 't opdoen, en eer dat sy 't uyt Salins halen, voor de Officiers van ged. Zout-marckt behoorlijcke cautie in 't gem. Graefschap te stellen tot de betaling van 't selve Zout, om de Officiers te contenteren; en 't meergem. Zout sal gefourneert werden na de Conventien, die alreets gemaeckt zijn, of noch gemaeckt sullen worden.

Tractaet van Vrede, gemaeckt tot Crespy en Lannois, in 't Jaer 1544. tusschen Karel de V. Keyser, en François de I. Koning van Vranckrijck.

XII. ARTICUL.

EN eyndelijck, om weg te nemen, te beletten en af te snyden alle oorsaecken, gelegentheden, middelen en suspicien van twist en tweedracht tusschen haer geseyde Majesteyts Erfgenamen en Successeurs, en alle questien en pretentien uyt te doen, soo hebben ged. Heeren Keyser en Coning (sonder evenwel de Tractaten, die voormaels tusschen haer en haer Voor-Vaders zijn gepasseert, te derogeren en prejudiciëren, of daer eenige vernieuwinge in te maken, als alleen in 't gene waer van hier anders gedisponeert sal werden, maer sy sullen blyven in haer geheel en inviolabelijck, in sulcken kracht en macht als reden en recht is) gedaen, en doen de Macht- en Bevel-hebbers, in haer naem, de hier in gevoegde renuntiatien, namentlijck, dat den geseyde Heer Alder-Christel. Coning, soo in sijn naem, als voor en in de naem van sijn ged. Kinderen, Erfgenamen en eenige Successeurs heeft gerenuntieert, gequiteert en getransporteert voor altoos en eeuwiglijck, tot profijt van ged. Heer Keyser, sijn Erfgenamen, Successeurs, en die daer toe recht hebben, alle Rechten, Actien, Querellen of Pretentien, die ged. Heer Alder-Christel. Coning, of sijn Erfgenamen en Successeurs, hebben en pretenderen, en konnen hebben en pretenderen, uyt welcke oorsaeck of reden dat het oock magh zijn, op eenige Koninckrijcken, Staten, Landen en Heerlijckheden, die tegenwoordig door ged. Heer Keyser, of in sijn naem, mediatelijck of immediatelijck werden beseten, en specialijck al 't recht 't welck ged. Heer Alder-Christel. Coning en sijn Voorsaten, Koningen van Vranckrijck, hebben gehad en gepretendeert, en 't geen sy noch pretenderen op de Koninckrijcken van de Kroon Arragon, zijnde de selve hier in vereenigt, begrepen en dependerende, gelijck of sy alle alhier gespecificeert waren, en selfs dat van Napels, soo in Eygendom, Pensioenen, Possessien, en de Achterstalligheden van ged. Pensioenen, als andersins, in wat manier het oock soude mogen wesen, 't zy uyt krachte van de Investituren van de H. Apostolise Stoel, aen sijn Voorsaten of aen hem gedaen, of door de Tractaten, die tusschen de Voorsaten van ged. Heer Keyser en Alder-Christel. Coning zijn gemaeckt, selfs de gene tusschen den Cathol. Coning, Grootvader van ged. Heer Keyser, en Coning Louis de XII gelijck oock het Tractaet van Noyon, gemaeckt tusschen ged. Heer Keyser en Coning, soo wegens het principale recht van 't geseyde Koninckrijck, als voor geseyde Pensioenen en Achterstalligheden, die door den geseyden Alder-Christel. Coningh zijn gepretendeert uyt kracht van geseyde Tractaten, of andersins, hoedanig 't selve oock soude mogen wesen.

XXI. ARTICUL.

En wat belangt ged. Heer Keyser, die heeft van gelijcken voor hem, sijn Erfgenamen en Successeurs gerenuntieert, gequiteert en getransporteert, gelijck sijn Machthebbers renuntiëren, quiteren en transporteren eeuwiglijck en voor altoos,

tot

tot profijt van ged. Heer Coning, sijn Erfgenamen, Successeurs, en die daer recht toe hebben, alle en yder Rechten, Actien, Querellen of Pretentien die ged. Heer Keyser en sijn Voorsaten hebben gehad en gepretendeert, of tegenwoordig konnen pretenderen, uyt wat oorsaeck of reden het oock magh wesen, voor hem, sijn Erfgenamen en eenige Successeurs, op de Staten, Landen en Heerlijckheden van ged. Heer Alder-Christel. Coningh, tegenwoordiglijck door hem en in sijn naem gehouden en beseten werdende, mediatelijck of immediatelijck, behalven het Hartogdom van Bourgondien, 't Burggraefschap van Auxonne, en de Jurisdictie van St. Laurens, Masconnois, Auxerrois en Bar sur Seine, waer van hier naderhant bysonder sal gesproocken werden: En specialijck renuntieert ged. sijn Keyserl. Majesteyt alle 't gene hy pretendeert op de Steden en Castellanyen van Peronne, Montdidier en Roye, in de Graefschappen van Boulonnois, Guinnes en Pontlieu, gelijck oock op de Steden en Heerlijckheden, die op de Revier de Somme aen d'een en d'andere zyde leggen, 't zy wegens de Titul van Engagement, of andersins Leenen, Vassaelschappen, Rechten van Patronagie en Nominatie van vacante Officien en Beneficien, Pachten en Imposten, benevens alle andere Rechten, Actien en Querellen, die ged. Heer Keyser soude konnen hebben en pretenderen tegens gedachte Heer Coning op de dingen, die door hem beseten werden, 't zy ter oorsaecke van sijn Kroon van Spangie, of andere Querellen van sijn Huys van Bourgondien, soo uyt kracht van 't Tractaet van Arras, als de Tractaten van Conflans, Peronne en andere ingevolge van dien: Wel verstaende nochtans, dat door de Renunciatie, Donatie, Cessie en Transport van de Homagien, Jurisdictien en Toebehoorten, en sodanig recht als ged. Heer Keyser hadde, ter oorsaeck van sijn ged. Graefschap Artois, in 't Graefschap van Guines, niet begrepen sullen zijn de Landen, Heerlijckheden en Castellenyen van Tournehem, Andrevick, Bredenarde, haer Toebehoorten en Dependentien, en alle 't gene dat een Patrimonie van 't Graefschap Artois is, 't geen den Keyser tegenwoordig in sijn naem in 't ged. Graefschap besit, of voor 't begin van den laetsten Oorlogh heeft beseten; sy zijn en sullen bevrijt blyven voor altijt van de Jurisdictie, 't Ressort en Souverainiteyt van ged. Heer Alder-Christel. Coning en sijn Successeurs de Coningen van Vranckrijck, gelijck oock van dessels Officiers.

XXVIII. Articul.

En in faveur van de geseyde Vrede, en tot het effect, volbrenginge en observantie van de selve, en volgens den inhout van 't tegenwoordige Tractaet, en met de reservatie hier na genoemt, soo quiteert en renuntieert sijn Keyserl. Majesteyt het Recht en de Actie, die hy pretendeert in 't Hartogdom van Bourgondien, 't Burggraefschap van Auxonne en de Jurisdictie van St. Laurens, Auxerrois, Masconnois en Bar sur Seine, met haer Toebehoorten, voor en tot profijt van geseyde Heer Coning, mijn Heer den Dauphijn, sijn Zoon, en sijn Successeurs, Coningen van Vranckrijck: En hy sal dese renuntiatie laten ratificeren door den seer Hoogen, Excellenten en Machtigen N. B.

Prince

Don Philippus, Prince van Spangie, eenige Zoon van sijn Keyserl. Mayest. in de tijdt van 4 Maenden.

XXIX. Articul.

En om dese Vrede te stercken, en een vaste en onverbreeckelijcke Vriendschap tusschen haer ged. Majesteyten, en haer Kinderen en Erfgenamen, op te rechten, hebben de geseyde Machthebbers van geseyde Heeren Keyser en Coningh gehandelt en geaccordeert, handelen en accorderen het Huwelijck tusschen den seer Hoogen en Excellenten Prince Karel, Hartog van Orleans, tweede Zoon van ged. Heer Alder-Christel. Coning, en de seer Hooge en Excellente Princesse Madame Maria, Princesse Infante en oudste Dochter van geseyde sijn Keyserl. Majesteyt, of met de seer Hooge en Excellente Princesse de tweede Dochter van den Coning der Romeynen, Ongaryen, Bohemen, Aerts-Hartog van Oostenrijck, &c. alternativelijck en na de keur van ged. Heer Keyser, 't welcke hy sal doen en verklaren in de tijdt van 4 Maenden, te rekenen van den dagh van de tekening van het ged. Tractaet, sigh sterck makende voor ged. Heer Coning sijn Broeder, in 't gene dat het Huwelijck van sijn Dochter belangt.

XXX. Articul.

En ingevalle ged. sijn Keyserl. Majesteyt toestaet en aen ged. Heer van Orleans de Princesse sijn Dochter geeft, sal hy hem in Huwelijck toewysen, afstaen en overdragen de Hartogdommen van Brabant, Gelderlandt, Luxemburg en Limburg; de Graefschappen van Vlaenderen, Hollandt, Zeelandt, Henegouwen, Artois, Namen, Zutphen, Vrieslandt, Utrecht, Over-Yssel, Groeningen, en generalijck alle en yder Landen, die den Heer Keyser aen die kant toebehoren, gelijck oock de Graefschappen van Bourgondien, Charolois, met al haer Toebehoorten en Dependentien, om daer van door de ged. Vrouwe Princesse, sonder eenige misterie, met sijn authoriteyt, in een volkomen genieting te treden, soo ras sijn Keyserl. Majesteyt overleden sal zijn, en die vredelijck te houden en besitten voor altoos, door haer en de Erfgenamen en Successeurs, die van 't Huwelijk van geseyde Heer van Orleans en haer voort komen.

XXXIV. Articul.

N. B. Dit is de reservatie, die in het 28 Articul is uyt gedrukt, dog de selve is niet nagevolgt, wyl 't Huwelyck niet g sloten is geweest.

En indien (dat Godt verhoede) ged. Vrouwe Princesse mocht komen te sterven, sonder Kinderen van dit Huwelijck na te laten, sal ged. Heer van Orleans in soo een geval gehouden zijn te desisteren en af te staen van ged. Nederlanden: In welcke gelegentheyt hem echter gereserveert sal blyven de geseyde querelle en pretentie in het geseyde Hartogdom en Staet van Milaen en 't Graefschap van Ast, en hy sal blyven in sodanige actie, als de geseyde Heer Coning voor hem en sijn ged. Kinderen pretendeert voor dese tegenwoordige renuntiatie: En in dit geval blijft oock aen sijn Keyserl. Majesteyt gereserveert d'Authoriteyt en 't Recht, 't geen hy tegenwoordigh heeft, en dat het H. Rijck kan hebben op de geseyde Staet van Milaen, en de dispositie van deselve, soo uyt kracht van de

Hoog-

Hooghedén, Constitutien en Preëminentien van 't geseyde Rijck, als door de Tractaten, gepasseert tusschen sijn ged. Keyserl. Majesteyt en ged. Heer Coningh, volgens en voor soo veel als sy met recht en reden daer op pretentie sullen hebben. En in 't selve geval blijft oock aen sijn ged. Keyserl. Majesteyt en de sijne gereserveert het Recht en den Titul die hy pretendeert in 't geseyde Hartogdom Bourgondien, Burggraefschap van Auxonne, de Jurisdictie van St. Laurens, Auxerrois, Masconnois en Bar sur Seine, benevens haer Toebehoorten, gelijck boven is gementioneert.

Tractaet van Vrede, gemaeckt tot Chasteau en Cambresis, in 't Jaer 1559. tusschen Philippus de II., Koningh van Spangie, ende Henrick de II., Koning van Vranckrijck.

I. ARTICUL.

TEn eersten (sonder evenwel eenigsins de voorgaende Tractaten, gemaeckt tusschen haer Voor-Vaders, te derogeren, die in sodanige kracht en vigeur sullen blyven, als sy waren voor den Oorlog, begonnen tusschen Keyser Karel de V. en den Alder-Christel. Coning in 't Jaer 1551, en sedert gecontinueert tusschen de geseyde Cathol. en Alder-Christel. Coningen, sonder eenige alteratie, ten ware in dit tegenwoordigh Tractaet anders wierdt gedisponeert) is over-een-gekomen en geaccordeert, dat'er tusschen de geseyde Heeren Coningen, de Heeren haer Kinderen, Erfgenamen en Successeurs, haer Koninckrijcken, Landen en Onderdanen, een goede, veylige en vaste Vrede, Confederatie en gedurige Alliantie en Vriendschap sal zijn; sy sullen malkander als Broeders beminnen, besorgende met al haer macht het Goet, de Eer en reputatie van den ander, en, soo veel als sy konnen, malkanders schade vermyden; sy sullen niemant helpen of gunstig wesen tot prejuditie van den ander; en van nu voortaen sullen alle vyantschappen ophouden, vergetende alle saecken, die voor desen qualijck zijn gepasseert, hoedanig die oock mogen zijn, welcke geaboleert en vernietigt blyven, sonder dat iemant daer over eenig resentiment sal mogen tonen. Renuntiërende door dit Tractaet van alle practijcken en intelligentien, die, hoedanig het oock mocht wesen, aen d'andere schadelijck souden mogen zijn, met belofte van niets te doen 't geen tot prejuditie van de andere konde strecken.

Tractaet van Vrede, gemaeckt in 't Jaer 1598. tusschen Philippus de II. Koning van Spangie, en Hendrick de IV. Koning van Vranckrijck.

I. ARTICUL.

EErstelijck, is over-een-gekomen en geaccordeert, dat het Tractaet van Vrede sal gesloten en geresolveert blyven tusschen de ged. Heeren Coningen Philippus de II. en Hendrick de IV., in conformité en met approbatie van d'Articu-

len, staende in 't Tractaet van Vrede, 't geen in 't Jaer 1559 tot Chasteau en Cambresis is gemaeckt tusschen den ged. Heer Cathol. Coningh en den seer hoogen overledene, van hooglofsel. memorie, Hendrick de II., Coning van Vranckrijck, en hebben de gesеyde Gedeputeerden in ged. naem 't ged. Tractaet op nieuws geconfirmeert, en in alle sijn deelen geapprobeert, gelijck als of het hier van woort tot woort was geinsereert, en sonder iets in 't selve of 't vorige, die alle in haer geheel sullen blyven, te vernieuwen, ten zy het gene dat door 't tegenwoordige Tractaet expres werdt uytgeschrapt.

XXI. ARTICUL.

En sullen aen ged. Heer Cathol. Coning van Spangie en aen de Serenissime Infante, sijn oudste Dochter, haer Successeurs, en die daer recht toe hebben, gereserveert zijn alle Rechten, Actien en pretentien, die sy sullen verstaen, dat hun toebehoren ter oorsake van de gesеyde Koninckrijcken, Landen en Heerschappyen, of ergens elders, om wat oorsaeck dat het oock soude mogen wesen, van de welcke door haer of haer Voorsaten niet expresselijck is gerenuntieert, om daer over door minnelijcke wegen, of de weg van recht, maer niet door de Wapenen, te handelen.

Tractaet van Vrede in 't Eylandt van Faissans in 't Jaer 1659. tusschen Philippus de IV., Koning van Spangie, en Louis de XIV. Coningh van Vranckrijck.

LXXXIX. ARTICUL.

DAer is wel expresselijck over-een-gekomen en gearresteert tusschen de [illegible] de Plenipotentiarissen, dat de reservatien in 't 21 en 22 Articul van 't [illegible] van Vervins haer vol en geheel effect sullen hebben; sonder dat men eenige [illegible]catie tegens haer ware sin sal mogen uytdrucken: En ingevolge van dien [illegible] den Cathol. Coning van Spangie, sijn Successeurs, en die daer recht toe [illegible] gereserveert blyven, niet tegenstaende eenige prescriptie of langheyt van [illegible] men daer tegens soude konnen allegueren, alle Rechten, Actien en pretentien [illegible] hy verstaet, dat hem toebehoren, wegens de gesеyde Koninckrijcken, [illegible] Heerlijckheden, of andersins, om wat oorsaeck dat het oock magh zijn, welcke door hem of de Coningen sijn Voorsaten niet expresselijck gerenuntieert zijn, om daer over door minnelijcke wegen, of de wegen van recht, maer niet door de Wapenen, te handelen.

Articulen van Vrede tusschen de Croonen van Vranckrijck en Spangie, gesloten den 2 Mey 1668. tot Aken.

VIII. ARTICUL.

DAer is mede verdragen, geaccordeert en gedeclareert, dat van het Tractaet van de Pirineen by desen niets sal werden gerevoceert, behoudelijck het gene aengaet het Rijck Portugael, met het welcke sijn Cathol. Majesteyt zedert Vrede heeft

heeft gemaeckt, en voor soo veel anders soude zijn gedisponeert by desen, door het cederen van de Plaetsen boven gemelt, sonder dat Partyen verkregen sullen hebben eenig nieuw Recht, of eenige prejuditie sullen konnen lyden, aen haer respective pretentien in die saecken, waer van geen expresse mentie is gemaeckt by dit tegenwoordige Tractaet.

Tractaet van Vrede tusschen Spangie en Vranckrijck, gesloten tot Nimwegen den 17 September 1679.

XXVI. ARTICUL.

IS mede geaccordeert, over-een-gekomen en verklaert, dat men niets en hout voor gerevoceert van den inhouden van 't Tractaet van de Pirineen, uytgenomē alleenlijk 'tgeen concerneert Portugael, met de welcke den Cathol. Coning tegenwoordig in Vrede is, noch oock niet van 't Tractaet van Aken, als voor soo veel alleenlijck daer van anders is gedisponeert by dese tegenwoordige, door 't cederen van die Plaetsen, hier vorens genoemt, sonder dat Partyen eenig nieuw recht verkregen hebben, noch oock eenige prejuditie sullen komen te lyden over hare respective pretentien, in alle die dingen, daer van by dit tegenwoordige Tractaet geen expresse mentie gemaeckt is, en by gevolge alle 't gene gestipuleert is by het voorsz. Tractaet van de Pirineen, rakende 't Interest van mijn Heer den Hartogh van Savoyen, en de Dote van de Doorl. Vrouwe Weduwe Infante Catharina, sal werden geobserveert, sonder dat dese particuliere expressie sal konnen hinderen noch prejudiciëren aen de generale stipulatie, gedaen by 't tegenwoordige Articul van d'Executie van de voorsz. Tractaten van de Pirineen en van Aken.

Doch al schoon de Spaensse met noch soo veel redenen haer saeck hadden willen justificeren / soo wilden de Franssen van hare pretentien echter niet afstaen; en derhalven was Spangie wel genootsaeckt / alsoo 't selve niet voorsien int den Oorlog was / aen Vranckrijck te cederen / gelijck den ondergeschreven Envoyé van Spangie sulcks den 10 September door het navolgende aen haer Hoog Mog. bekent maeckte.

DEn onder-geschreven Envoyê Extraordinaris van Spangie maeckt aen uw Hoog Mog. deelachtig, dat den Coning sijn Meester, ingevolge van de groote consideratie, die hy altijt heeft gehad voor de gevoelens en begeerten van uw Hoog Mog., sodanigen Volmacht aen sijn Commissarissen tot Kortrijck heeft gesonden, als uw Hoog Mog. hebben gewenscht en van hem afgeëyscht. Gedaen in den Hage den 10 September 1680. Was getekent,

De Fuen Major.

Maer een ander voorval / 't welcke korts daer aen geschiede / ontstelde de Spaensse noch meer / want de Keurvorst van Brandenburgh al zedert eenige

tijd tot Madrid en Brussel om d'Achterstalligheden van de Subsidien/ die hem in den laetsten Oorlogh beloost waren/ hebbende aengehouden/ had/ om de schaersheyt van Gelt/ niets konnen bekomen/ soo dat hy nu eenige Oorlog-schepen in Pomeren had laten toerusten/ om by wegen van represalien tegens Spangie te ageren: de selve vaerdig geraeckt/ uytgeloopen en in de Noort-Zee gekomen zijnde/ begaven sig eerst op Schoonevelt/ voor de Kust van Zeelant/ doch van daer weder vertreckende/ soo namen sy den 18 September op de Reede van Oostende een rijck Spaens Konings Schip weg/ genaemt Karel de II. alsoo verscheyde Koopluyden haer Goederen daer in hadden gedaen/ om de selve te beliger te konnen over krijgen; doch het was noch een geluck voor den Hartog van Villa Hermosa/ dat sijn Bagagie/ die gedestineert was/ om daer in mede overgescheept te werden/ door eenige inconvenienten verhindert was geworden/ om toen ter tijdt tot Oostende te wesen. De Spaensse/ gelijck gesept is/ hier over ontstelt/ en te meer/ om dat sy dachten/ dat gem. Schepen oock dessepn hadden/ om de Prins van Parma/ die in September in de Corunna was tscheep gegaen/ om sijn Gouvernement van de Spaensse Nederlanden aen te vaerden/ wegh te nemen/ deden daer op datelijck haer klachten in Engelandt en by desen Staet/ waer toe den Spaensschen Enbopé den 21 September de volgende Memorie aen haer Hoog Mog. overleverde.

DOor een Expressen, die den Extraordinaris Envoyé van Spangie van Brussel heeft ontfangen, werdt hy geinformeert, dat den 18 deser Maent, 's avonts, 8 Oorlog-schepen een van den Coning mijn Meester, genaemt Karel de II., het geen op de Reede van Oostende ten Ancker lag, om met d'eerste goede Wint, als Convoyer, na Cadix te vertrecken, hebben aengetast en weggenomen: En gelijck soo veel Landen, die den Coning mijn Meester heeft opgeoffert, om de Vrede aen de Christenheyt te geven, en de stappen, die hy gedaen heeft, om die te conserveren, trachtende door alle middelen, die mogelijck zijn, te onderhouden een sincere vaste vriendtschap en goede intelligentie met alle Princen en Potentaten van Europa, aen den ondergeschreven Extraordinaris Envoyé van Spangie reden geven, om niet te weten aen wien hy sulcken hostiliteyt sal toemeten, soo versoeckt en bid hy seer instantelijck aen uw Hoog Mog:, dat de selve met al haer yver willen ondersoecken, aen wie dese Schepen toebehoren, en die niet alleen willen doen arresteren in alle Havens van desen Staet, daer de geseyde Oorlog-schepen, die de ged. hostiliteyten hebben gedaen, sullen inkomen, maer oock ordonneren, om de selve aen te tasten door die van desen Staet, waer de selve gevonden mochten werden, als waer toe uw Hoog Mog. sigh geobligeert hebben door de Tractaten en Alliantien, die sy met den Coning mijn Meester hebben, en door haer billijkheyt, indien dese hostiliteyt begaen is onder pretext van sigh te doen betalen van eenige Achterstalligheden van Subsidien, dewyl al dese soorten van Schulden door den Coning mijn Meester niet en zijn gecontracteert, als tot defentie en herstellingh

van

van desen Staet: En indien uw Hoog Mog. niet die betoning doen, die een sulcken onderneming vereyscht, sullen sy geëxposeert zijn, om diergelijcke te lyden wegens de Subsidien, die sy noch ten achteren zijn; en derhalven hoopt den Extraordinaris Envoyé van Spangie, dat uw Hoog Mog. met al haer macht sullen helpen arbeyden tot de reparatie en satisfactie, die den Coning sijn Meester, wegens een hostiliteyt, tegens alle recht en gewoonte begaen, kan begeeren, en dat uw Hoog Mog. ordre sullen stellen, om sulcke overvallingen in 't toekomende voor te komen, in een tijd, dat den Coning sijn Meester niets en spaert, om de Nederlanden in staet van defentie te stellen, soo in consideratie van uw Hoog Mog. Interesten, als van sijn eygen: En den Extraordinaris Envoyé van Spangie versoeckt aen uw Hoog Mog., dat sy hem haer Resolutie willen bekent maken. Gedaen in den Hage den 21 September 1680. Getekent,

De Fuen Major.

Sijn Majesteyt van Engelandt liet datelijck eenige Oorlog-schepen uyt sijn Havens vertrecken/ om gemelden Prince te waerschouwen/ en oock in salvo te brengen/ indien ged. Brandenburgse Schepen iets op hem hadden willen tenteren: En by desen Staet wierdt mede geresolveert/ om eenige Oorlog-schepen in Zee te brengen; doch dewijl men op sulckx niet verdacht had geweest/ liep 't selve noch eenige tijdt aen/ alsoo de Admiraliteyten soo gereet daer mede niet waren.

Desen Staet overwegende/ dat het selve van een quaet gevolg soude konnen wesen/ liet datelijck haer Mediatie in Spangie door den Ambassadeur Heemskerck (die in Mey al verkosen was/ om voor Ambassadeur derwaerts te gaen/ en sigh oock ten dien eynde korts daer na derwaerts begeven had) aenbieden: Gem. Ambassadeur dese ordre ontfangen hebbende/ sprack daer over mede met den Heer Engelssen Envoyé Godrick/ en wierdt tusschen haer beyden besloten een Memorie ten dien eynde aen de Koning van Spangie over te leveren; die van den Heer Heemskerck bestont in de volgende Woorden.

SIRE.

DEn ondergeschreven Ambassadeur van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden heeft ordre, om aen uw Majesteyt te vertonen het deplaisir, dat haer Hoog Mog. hebben gehad in het verstaen, dat den Heer Keurvorst van Brandenburgh, uyt kracht van eenige achterstallige Subsidien, die sijn Keurvorstel. Doorl. had te pretenderen van uwe Majesteyt, heeft doen attacqueren en met kracht wegnemen een Oorlog-schip van uw Majesteyt, dat op de Reede van Oostende lagh: En dewyl dese procedure een rechtvaerdig vreesen geeft van dangereuser gevolgen, soo men in tijdt de humeuren van d'een en d'ander niet versacht, soo vind sigh den geseyden Ambassadeur belast, om aen uw Majesteyt, uyt de naem van sijn Heeren en Meesters, alle minnelijcke middelen van Mediatie aen

te bieden, om ter neder te leggen en wegh te nemen 't geen gelegentheyt mochte geven, om de Vriendtschap, die geluckelijck tusschen uw Majesteyt en sijn Keurvorstel. Doorl. is opgerecht, te troubleren.

En op dat haer HoogMog. een favorabel succes van dit haer voornemen mogen hebben, verhopen sy, dat uw Majesteyt ter selver tijdt sal besluyten, om satisfactie aen sijn ged. Keurvorstel. Doorl. te geven in 't reguard van de Subsidien, ten minsten tot het Jaer 1676 incluys; gelijck als van d'andere zyde haer Hoog Mog. niet sullen mancqueren by ged. Heer Keurvorst van Brandenburg te insisteren, dat het genomen Schip, met desselfs Ladinge, mag gerestitueert werden.

Den Heer Engelsschen Envoyé leverde de volgende Memorie daer toe over.

S I R E.

DEn ondergeschreven Extraordinaris Envoyé van de Coning van Groot-Brittagne seyt, dat, in conformité van de gerepeteerde ordres, die hy van den Coning sijn Meester heeft, om de meeste kracht en sorge in alle voorvallen in te spannen en aen te wenden, niet alleen tot maintien van de universele rust en vrede in Europa, maer oock alle sijn industrie t'employeren voor 't gene mag concerneren uw Majesteyts bysondere interest en dienst in de tegenwoordige tijdt en concurrentie, dat door een seecker Esquadre van Schepen omtremt Oostende een Fregat, uw Majesteyt toebehorende, aengetast en verovert is.

Soo versoeckt hy ootmoedelijck, op 't fondament van dese generale motiven, alsoo hy tot noch toe geen speciael bevel of ordre van den Coning sijn Meester daer over bekomen heeft, dat de selve so goeden vertrouwen gelieve te hebben van sijn Koninckl. vriendschap en desselfs yver, tot de volkomen welstant en glorie van uw Majesteyt, dat uw Maj. op dit voorval sodanige resolutie niet gelieve te nemen, die souden konnen beletten, dat de goede officien van sijn Majest. soo veel te weege mogen brengen, als sijn yver tot de gemeene tranquiliteyt en rust van 't Christendom hem ongetwijffelt bewegen sal te interponeren (niet sonder hoop van een goet succes) die mogelijck binnen weynig dagen aen de Koninckl. consideratie van uw Majesteyt sullen voorgestelt werden. Getekent,

Don Henrique Goodrich.

Madrid den 13 October 1680.

Den Ambassadeur van desen Staet met de Hartog van Medina Celi en den Connestabel van Castilien noch in 't particulier daer over spreeckende / [illegible] gem. Hartog in 't eerst vry hevig tegens de saeck / en de geen / die [illegible] gegeven hadden: doch ged. Heer Ambassadeur hem daer op te gemoet voerende / dat / de saeck nu geschiet zijnde / alleen op middelen gedacht moesten worden om die wegh te nemen / alsoo anders noch meer swarigheden daer uyt souden te spruyten / &c. soo betoonde ged. Heer Hartog sigh wat beter / en recommandeerde / dat den Ambassadeur den Koning daer over selfs soude spreken / gelijck wel

wel geschiede: doch Spangie kon echter tot geen Mediatie verstaen/ ten zy het Schip weder gerestitueert wierdt.

En dewijl/ gelijck wy meer gesegt hebben/ haer Hoog Mog. intentie maer alleen strechte/ om de rust en Vrede van Europa te preserveren/ soo gaven haer Hoog Mog. mede last aen de Heer van Amerongen/ die aen 't Hof van de Keur-Vorst van Brandenburg resideerde/ om alle mumelijcke officien ten dien eynde maer oock uyt te wercken/ en derhalven leverde ged. Heer de volgende Memorie over.

Doorl. Ceurvorst, genadigste Heer.

DEn Heer Fuen Mayor, Extraordinaris Envoyé van de Coning van Spangie, heeft op den 21 der voorleden Maent, stilo novo, aen de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden een Memoriael overgelevert, en vervolgens den 23 daer aen in 't breede in der selver Vergaderinge by monde gededuceert, dat op den 18 dito daer bevoren 7 of 8 Oorlog-schepen van uw Keurvorstel. Doorl. omtrent den avont zijn komen zeylen op de Reede van Oostende, onder schijn van vrundschap, met Hollandse Vlaggen, en als of sy die Stadt wilden aendoen, voorgevende van Amsterdam te komen, de welcke 't Ancker werpende dicht by een Schip van sijn Koninckl Majesteyt van Spangie, genaemt Carolus Secundus, hebben sy aenstonts 't selve geabordeert, geëmporteert, en (soo sijn Wel-Ed. voorgeeft) met 2 van uw Keurvorstel. Doorls. voorsz. Schepen oostwaerts na Coppenhage of Coningsbergen doen verzeylen, blyvende de rest op de hoogte van Nieuwpoort in Zee kruyssen: En als den Gouverneur van de voorn. Stadt aen het Esquadre hadde gesonden, om te vernemen de oorsaeck van so vyandelijcke actie, was hem van 't Opper-hooft der selve geantwoort, dat sulckx geschiede, om uw Keurvorstel. Doorl. te doen betalen van d'achterstallige Subsidien, die de Coning van Spangie aen de selve verschuldigt was, en dat sy, om dese redenen, aldaer den Prince van Parma verwachten, en niet alleen ordre hadden, om weg te nemen de Schepen van den Coning sijn Meester, en dessels Onderdanen, maer oock der selver Koopmanschappen, die sy in Schepen van andere Princen en Potentaten souden konnen attrapperen: 't welcke (volgens voorgeven van opgem. Heer Extraordinaris Envoyé) zijnde een saecke van gewelt en rupture tusschen hoogstged. sijn Koninckl. Majesteyt en sijn Keurvorstel. Doorl:, versoeckt de selve de executie en het accomplissement van 't Tractaet tusschen sijn Koninckl ijcke Majesteyt van Spangie en haer Hoog Mog. den 30 Augusti 1673 opgerecht, breeder in de voorsz. sijn Memorie en mondelinge Propositie gededuceert.

Weshalven sigh den onderschreven Extraordinaris Envoyé by Missive en Resolutie van haer Hoog Mog. van den 24 September laetstleden gelast en geordent vind uw Keurvorstel. Doorl. op 't respectueuste voor te dragen, en met een zedige vrymoedigheyt te representeren, dat het wegh-nemen van 't voorsz. Schip op de Reede van Oostende haer Hoog Mog. heeft gesurprenneert, die haer geensins hadden:

den konnen imagineren, dat uw Keurvorstel. Doorl. na sijn hoog-beroemde wijs-heyt, voorsichtigheyt en equiteyt soude hebben konnen resolveren [illegible] en esclattante feytelijckheden, sonder eenige voorgaende [illegible] sulckx de Heeren sijn hooge Principalen seer duchten en bevreesen; [illegible] feytelijckheden van grooter gevolg sullen werden, indien uw [illegible] de goetheyt niet belieft te hebben van die [illegible] cesseren: [illegible] gants vrund en nabuurlijck, dat de selve Heeren, hoe eer hoe liever, [illegible] wil geven en stellen, dat gene diergelijcke feytelijckheden meer [illegible] werden, oock het weggenomen Schip met alle sijn ingeladen Goederen [illegible] liere toebehorende) onbeschadigt te doen restituëren, en de saecke der [illegible] terstallige Subsidien, soo uw Keurvorstelijcke Doorl. tot laste van de [illegible] Spangie heeft te pretenderen, in der minne te laten af handelen, [illegible] haer Hoog Mog. aennemen het hare te contribuëren, op dat uw Keur[illegible] Doorl. billijckmatige satisfactie magh bekomen, oock aenbieden [illegible] hare Mediatie, om d'ontstane onlusten, ter oorsaecke van 't gene voor[illegible] uyt de wegh leggen en assopiëren, en waer op hy Extraordinaris En[illegible] en favorable Resolutie sal te gemoet sien. Was getekent,

Godert, Baron van Re[illegible]
tot Amerongen.

Tot Berlijn den 4 October 1680.

De Antwoort van den Heer Keurvorst bestont in de volgende [illegible]

SYn Keurvorstel. Doorl. van Brandenburg, &c. onsen genadigst[illegible] en Heer, is met alle omstandigheden onderdanigst voorgedragen [illegible] Hoog Mog. de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden aen het [illegible] Hof sigh tot noch toe ophoudende Extraordinaris Envoyé, de Vryhee[illegible] rongen, op haer Hoog Mog. speciael bevel, den 4 October, nieuwe [illegible] Schepen van hoogstged. sijn Keurvorstel. Doorl. den 18 September [illegible] aen sigh genomen hebbende het Koninckl. Spaensse Oorlog-schip, in [illegible] lijk Memoriael overgegeven en geproponeert heeft, namentlijk, dat de[illegible] Spaensse Extraordinaris Envoyé Fuen Mayor by haer Hoog Mog. sigh [illegible] schriftelijck, maer oock mondelijck, over dese by Oostende gepasseer[illegible] klaegt heeft, en dat daer nevens gem. Keurvorstel. Schepen [illegible] niet alleen de Koninckl. Spaensse en der selver Onderdanen Schepen, [illegible] der selver Koopmanschappen en Goederen, de welcke sy in andere [illegible] Princen Schepen souden aentreffen, wegh te nemen, haer Hoog Mog[illegible] het Tractaet, 't welck tusschen sijn Koninckl. Majesteyt van Spangie [illegible] den 30 Augusti 1673 opgerecht, tot executie te brengen, alwaer het [illegible] van sijn Keurvorstel. Doorl. Schepen is aengevangen, een saecke [illegible] rupture is; dienvolgens dan, en dewyl dit werck haer Hoog Mog. [illegible] en van groote consequentie schijnt, wanneer sijn Keurvorstel. Doorl. [illegible]

aflaten, daerom versochten haer Hoog Mog. sijn Keurvorstel. Doorl. vrund en nabuurlijck, dat de selve wilde believen ordre te stellen, ten eynde diergelijcke niet verder geschiede, en dat het genomen Schip, nevens alle de ingeladen Goederen, de welcke particulieren toebehoorden, onbeschadigt wederom werde gegeven; maer dat de saecke aen sigh selfs, wegens d'achterstallige Subsidien, de welcke sijn Keurvorstel. Doorl. van sijn Koninckl. Majesteyt van Spangie te vorderen heeft, in der minne afgehandelt worde, alwaer dan haer Hoog Mog. aen sigh nemen het hare in dier voegen te contribuëren, dat hoogstged. sijn Keurvorstel. Doorl. billijckmatige satisfactie moge bekomen van gelijcken, op dat de geheele sake en de daer uyt eenigsins ontstaende onlust volkomentlijck bygeleyt en opgeheven mogte werden, wilden haer Hoog Mog. hare Mediatie aengeboden en gepresenteert hebben: Gelijck nu alle 't gene, waer over sigh den Heer Fuen Mayor by den Staet beswaert, niemant anders als sijn Koninckl. Majesteyt van Spangie en desselfs Ministers veroorsaecken, sijn Keurvorstel. Doorl. oock noyt het tegenwoordig middel van Rechten soude by de hant genomen hebben, wanneer van de Spaensse tot nu toe oock maer een sekere en vaste hoop ware gemaeckt en gegeven geworden, maer als die Schult der Subsidien in sigh selfs liquide en oprecht; op een uytstellende Verbintenisse, *Pacta publica*, en opgegeven Koninckl. Woort, is gefondeert, en sijn Keurvorstel. Doorl. by ontstentenisse en onthoudinge der Subsidien, de selve uyt het sijne niet alleen eenmaels heeft moeten hergeven en verschieten, en by sijn Koninkl. Maj. en desselfs Ministers met geen gedachten, na Maenden en veele Jaren solliciterens, iets vruchtbaerlijckx heeft konnen helpen, maer men heeft hem van d'eene Plaets tot d'andere te vergeefs geremitteert, met Wissels en Assignatien, de welcke niet geaccepteert en sonder effect zijn geweest, afgewesen, in der daed en waerheyt niet anders gesocht, als sijn Keurvorstel. Doorl. van den eenen tijdt tot den anderen op te houden, en die saeck by sigh selfs te traineren; doch is sijn Keurvorstel. Doorl. en desselfs Staet diergelijcke omleydinge en tergiversatie langer te lyden ongelegen gevallen: Daer-en-boven, dat het is een saeck van groote consequentie, dat men Potentaten en Princen, om de selve mede in een saeck te trecken, veel belooft, doch daer na, en wanneer door der selver redelijcke Assistentie en Godts goedertierentheyt 't werck sigh wederom verandert, soo trouwelijcke gepresteerde vrundschap vergeet, 't gene belooft is, te rugge treckt, en de Bondverwanten alleen blood den Vyand, en de schade over den hals wil trecken en laten, soo heeft sijn Keurvorstel Doorl. dit alles niet alleen door eygen Gesantschap aen het Koninckl. Spaensse Hof en tot Brussel laten remonstreren, maer oock door menigvuldige schryvens reïtereren, en eyndelijck en daer boven alles niet te obtineren is geweest, aen beyde syden dese duydelijcke verklaringe laten doen, dat de selve dan by sodanige geschapentheyt der saecke en omstandigheden, en daer niets te doen was, als nu genecessiteert en gedrongen wierdt op andere toegelatene en gebruyckelijcke middelen tegens sijn wille te gedencken, waer door hy sijn betalinge en satisfactie konde erlangen, waer toe hem dan der Volckeren en alle andere

Rechten by dese jegenwoordige conjuncture geen [illegible] de hand gegeven zijn, als dat de selve van sijn Schepen op [illegible] lijck geschiedt is, [illegible] bedienen, de welcke doch [illegible] weest uyt andere Potentaten en Princen Schepen de Koninckl. [illegible] danen hare Goederen te nemen, maer sigh blood alleen aen de [illegible] andere Spaensse Schepen en Goederen te houden, en sulckx [illegible] de defensie niet en werde afgedrongen, sonder gewelt en [illegible] sijn Keurvorstel. Doorl. by dese saeck de geringste intentie [illegible] hadde iemant, veel minder sijn Koninckl. Majesteyt van [illegible] de selve tegens recht en met sijn wil iets contrarie te doen; [illegible] reyt en willig is, soo haest de selve sijn satisfactie, 't zy door [illegible] lings-middelen, of door sijn Schepen, sal hebben bekomen, [illegible] ke actien ter Zee in te trecken, en verders niet te begeeren [illegible] gelijck sijn Keurvorstel. Doorl. sulckx alles met meerder circum[illegible] Koninckl. Majesteyt van Spangie selfs geschreven heeft: [illegible] niet, maer heeft veel meer dat vast en seecker vertrouwen, [illegible] drongen, doch rechtelijck en niet ongewoonlijck middel, in [illegible] den sal goet keuren en approberen, oock 't selve [illegible] ringe bewysen; gelijck dan de selve met bysondere [illegible] Hoog Mog. sigh uyt Vrund-Nabuurlijcke affectie presenteren [illegible] buëren, ten eynde sijn Keurvorstel. Doorl. sijn billijckmatige [illegible] komen; oock daer-en-boven, als het nodigh is, hare Mediatie [illegible] senteren. Nademael nu de meer-hooggem. sijn Keurvorstel. [illegible] voornemen tot genes Menschen offensie sal strecken, soo sal [illegible] Doorl., soo haest de selve tot sijn satisfactie effective sal [illegible] pretenderen, maer soo haest sijn Schepen, soo wel alle andere [illegible] stil staen, oock alle 't gene, dat sijn Schepen van de Spaensse [illegible] hebben bekomen, sonder verder versuym en volkomentlijck [illegible]

't Welck meer-hoogstged. sijn Keurvorstel. Doorl. haer Hoog [illegible] naris Envoyé, den Vryheer van Amerongen, op sijn over[illegible] Resolutie te verleenen, genadigst heeft aenbevolen. [illegible] Spree den 28 September 1680. Was getekent,

Fredrick [illegible]

Daer benevens wierdt oock aen gemelde Heer van [illegible] Brief door den Secretaris Fuchs, voor de Koning van [illegible]

Schryvens van de Keurvorst van Brandenburgh aen de [illegible]

DOORLUCHTIGSTE.

DEwyl het geen, dat onlangs in de Zee, by Oostende, [illegible] Majesteyts en onse Schepen gebeurt is, met een verkeerde [illegible]

uw

uw Koninckl. Majesteyt overgebracht kan werden, soo konnen wy niet nalaten, of wy moeten 't geen (dat wy nu geheele 5 Jaren lang aen uw Koninckl. Majesteyt hebben doen vertonen, soo door een groot getal van onse Ministers tot Madrid en Brussel, aen de selve, en aen de Gouverneurs van de Nederlanden) de selve weder in gedachten brengen, op dat hy daer door de grootste en rechtvaerdigste oorsaecken, die de saeck daer toe gebracht hebben, sien kan. Uw Koninckl. Majesteyt weet wat tusschen de selve en ons heyliglijck gesloten en over-een-gekomen is, en dat wy van onse kant 't selve met geen minder oprechtigheyt geheelijck en buyten onse obligatie met onse en onser grootste schade hebben vervult; van welckers herhaling wy, met voorbedachten raedt, niet willen spreecken, dewyl niet alleen de werelt dese dingen niet alleen bekent zijn, maer dewyl oock uw Koninckl. Majesteyt in alle sijn Brieven en Antwoorden, aen ons en d'onse geschreven, betuygt heeft, dat hy geheelijck van ons voldaen is, en dat hy niets meer van ons begeert: maer wy weten niet, hoe dat het is gekomen, dat in tegendeel niets van dat gene, 't welck den inhout en trouwe van de Verbonden met een openbare dispositie vereyschten, aen ons gepresteert is; want niet alleen dat Subsidie-Gelt, 't welck in 't Contract belooft is, is noch soo onvoldaen, dat'er noch wel 2 Millioenen Gouts te betalen zijn, maer oock in de Vrede, de welcke uw Koninckl. Majesteyt met den doen ter tijdt algemeene Vyandt gesloten heeft, is niet om ons, noch de gene, de welcke, om de gemeene saeck, tegens 2 seer machtige Coningen met seer groot vertrouwen, en met niet minder schade van ons, den Oorlog hebben gevoert, gedacht; maer de geheele werelt heeft ons eerder; niet sonder verwondering, van alle hulp berooft en verlaten gesien, ja gedrongen, om dat gene, 't welck Godt en de gerechtigheyt gegeven had, te restitueren. Vergeefs hebben wy op de getrouwheyt van de Contracten, 't welck het heyligste onder de Menschen moet zijn, gesteunt; ja het behaegde uw Koninckl. Majesteyt en onse andere Geallieerden, voor de welcke wy soo menigmael ons Leven, Bloed, Krachten en Goederen verspilt hadden, dat sy ons tot een Offer, gelijck als voor het weder-krijgen van haer welvaren, souden offeren. Hoe hart dit geval ons geweest heeft, laten wy uw Koninckl. Majesteyt oordeelen; nochtans hebben wy tot noch toe geen klachten gemaekt, en wy hebben anders niet gedaen, als de gene, de welcke Schipbreuk lyden, die, de Plancken los zijnde, arbeyden, om ten minsten eenige van de Goederen, als sy 't Schip niet konnen behouden, de woedende Zee t'ontrucken; in dier voegen soecken wy, pericul lydende, en geen winst doende, ons altijt van schade te vermyden: En wy begeeren niet meer, als dat het schuldig Gelt ons betaelt werdt, en een oprechte waerdeering van de geleden schade geschiedt, als konnende niet billicker gevonden werden, so men de rechte dispositie van 't Tractaet of de naekte gerechtigheyt wil aensien. Maer hoe langsaem en voorsichtig wy in 't eyssen op die manier zijn geweest, kan niemant beter als uw Koninckl. Majesteyt en sijn Ministers bekent zijn: wy stellen het aen uw Koninckl. Majesteyts kennisse, hoe menigmael wy in 5 Jaren, en daer boven, uw Koninckl. Majesteyt door onse Afge-

sondenc over dese saeck vermoeyt hebben, en hoe oprechtelijck wy hem, als wy niet konden krijgen, hebben doen verklaren, dat wy, hoewel onwillig, en daer tegens strydende, door de overvloedigheyt van onse klachten, gedwongen wierden, om andere middelen uyt te vinden, door de welcke onse rechtmatigste begeertens voldaen konden werden; 't selve hebben wy aen de Gouverneurs van Nederlandt, tot de welcke wy dickmaels uyt Spangie, gelijck uyt Nederlandt na Spangie, als een kaetsende Bal, gesonden zijn, doen representeren, oock voor weynig dagen door onsen Minister, den Vryheer van Spaen, tot Brussel, maer vergeefs: En onse Ambassadeurs, noch Brieven uyt Spangie en Nederlant, hebben niet anders mede gebracht, als onnutte woorden, maer uyt de welcke genoegsaem bleeck, dat ons niet gepresteert soude werden, noch dat'er geen hoop meer overig was. Maer dewyl die schade, de welcke wy door dese laetste Oorlog, en om de assistentie, aen uw Koninkl. Maj. gedaen, hebben geleden, noch in ons en onse Onderdanen Ingewanden drukt, soo hebben wy niet anders konnen doen, als op alle redenen te dencken, om dat te remediëren; en dewyl uw Koninkl. Majest. hier op der Aerde voor geen Rechtbanck kan geroepen werden, hebben wy 't gene gedaen, dat in sulcken geval een particuliere, sijn saecken voorstaende, geoorloft is, de welcke de Goederen van den Debiteur kan aentasten, en soo lang houden, tot dat men hem voldoet: derhalven hebben wy oock onse Schepen gelast, om de Spaensse Schepen en Waren, buyten vyandlijcke actie, als daer sy door gewelt, dat haer eerst aengedaen wierd, toe gedrongen werden, soo lang te houden, tot dat oock ons in alle reden voldaen is: maer soo ver is'er af, dat uw Koninckl. Majesteyt sigh daer door gequetst kan houden, dat hy 't liever mag erkennen (achtende de saeck t'eenemael buyten effect) voor een remedie, die wy aenwenden voor een Vriendt, en door de publijcke gerechtigheyt; want wy vervolgen ende vindiceren altijdt op een civile manier dat gene, dat onse is, en van een ander tegen recht gehouden wert. Vorder hebben wy voorgenomen een vaste Vriendschap en ongeschonden Recht van Nabuurschap met uw Koninckl. Majesteyt te houden: en indien uw Koninckl Majesteyt 't selve met die patientie en voorsichtigheyt doet, als hy kan, so twijffelen wy geensins, of hy, overvloediglijck de gerechtigheyt van onse saeck siende, sal aen onse rechtmatigste begeerte met billijcke reden voldoen, 't welck indien geschiedt, soo sullen wy noch besorgen, dat de aengehouden Schepen en Goederen gerestitueert, en alles in die staet wederom gebracht sal werden, als Vrienden en Naburige Princen betaemt: met welcke hoop wy aengedaen zijnde, soo bidden wy God, dat Hy uw Koninckl. Majesteyt seer lang in goede gesontheyt wil bewaren. Gegeven in ons Casteel Cölln aen de Spree, den 22 September 1680.

En dewijl oock gedachten by de West-Indische Compagnie deser Landen waren / dat gemelde Brandenburgse Schepen / die nae 't nemen van 't voorgedachte Schip nae West-Indien waren gezeylt / eenige Commercien op de Kust van Guinea souden soecken te doen / 't welck maer alleen aen gemelde Com-

Compagnie / met uytsluytinge van alle andere / toekomt / soo had ged. Heer Envoye last / om daer mede over te spreecken ; doch den Keurvorst verklaerde gants geen meeninge daer omtrent te hebben / en dat sijn Schepen tot andere saecken daer souden geëmployeert werden ; en aldus is dese saeck / sonder meer verwydering / of dat'er iets naders in gedaen is / dit gantsche Jaer gebleven.

Ondertusschen quam den Prince van Parma in 't midden van October tot Oostende / nae dat in Zee door eenige Engelsse Fregatten was gewaerschout / en oock in Engelandt aen Landt getreden. Sijn Voorsaet den Hertogh van Villa Hermosa (die / voor sijn vertreck uyt de Spaensse Nederlanden / tot Brussel en op andere Plaetsen de ordinaire en extraordinaire Imposten had gesocht te bekomen / en waer over op d'eerste Plaets al eenig gewelt van Plondering / &c. dewijl de Gemeente daer toe niet wilde consenteren / had geweest) van sijn komst verwittighd / quam hem tot omtrent Gent te gemoet / en verwelkomde hem daer / van waer hy / als hem het Commando en de Bestiering overgegeven hebbende / door Vranckrijck nae Spangien vertrock. Gemelde Prince / in gevolge van dien / in 't Gouvernement tredende / vont de saecken soodanig niet / als hy wel in Spangien gewenscht had ; en dewijl een Sieckte / die men oordeelde / dat uyt het stinckende Water / dat hy Scheep genuttight had / sproot / daer by quam / is het gantsche Jaer geen Reformatie in de saecken van de Spaensse Nederlanden geschiedt.

Wegens de saecken van de Conferentien tot Kortrijck / die men nu meende / dat / met de afstant van de Spaensse wegens den Titul van Bourgondien / mede souden voortgaen / is niets gevolght / alsoo den Franssen Commissaris de Pelletier meest gedurig absent was / invoegen de Spaensse / dewijl Vranckrijck zich ondertusschen van meest al de Plaetsen / die het onder sijn Dependentien reeckende / meester maeckte / door haer Envoye de Heer Fuen Mayor in November de volgende Memorie aen haer Hoog Mog. lieten overgeven.

DE verscheyde difficulteyten, die de Commissarissen van den Coningh van Vranckrijck tot Kortrijck hebben op de baen gebracht, om de beginselen van de Conferentien op te houden, zijn aen uw Hoog Mog. en de gantsche Werelt soo bekent, dat men die niet behoeft te verhalen; want na dat ged. Conferentie most beginnen, is de principale Commissaris van de Coning van Vranckrijck niet verschenen, soo dat men in sulcke importante saecken tot de gemeene rust heel weynig of niet advanceert, en men siet daer door, dat'er geen lust aen de Fransse syde is, om daer over op minnelijcke wegen te handelen, volgens de dispositie van de Vrede van Nimwegen; maer 't geen noch het wonderlijckste is, is dat den Alder-Christelijcksten Coning, altijdt gepretexeert hebbende, dat hy sig bediende en soude bedienen met gewelt, om possessie te nemen van 't geen hy seyde, dat hem toebehoorde, indien de Conferentie tot Kortrijck niet soude beginnen, zich tegenwoordig, terwijl de geseyde Conferentie in actitude is, om wedersijdts Preten-

tentien op 't minnelijckst af te doen, van het selve gewelt bedient, gelijck … noch lest heeft gedaen, latende de Inwoonders van Virton en St. Mar… sy in de tijdt van 40 dagen den Eedt van Getrouwigheyt aen Vrank… doen. Het is een soo openbaren inbreecking van de Vrede tot Nimw… saeck soo contrarie aen de Justitie, en 't gemeene gebruyck, om … ageren, terwijl men door minnelijcke wegen kan en moet handelen… dergeschreven Envoyé extraordinaris van Spangie sig geobligeert … instantelijck te bidden en te versoecken aen uw Hoog Mog., dat … lijcke remedie willen appliqueren tot een saeck, die haer van soo … waer aen sy so geinteresseert zijn. Gedaen in den Hage, den …

Getekent.

De F…

Maer de saeck is echter 't gantsche Jaer blijven traine… in gevordert is.

Zijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie / … Voyagie na den Heer Hartogh van Brunswijck en … doen / had sigh den 16 September / na dat sulcks alvorens … had laten bekent maecken / die hem oock geluck op de … Hage over Soestdijck derwaerts begeven / en quam den 22 … hy Persoonlijck door den Hartog wierdt ingehaelt / die derself … Guardes du Corps / een Regiment Dragonders en 22 Karossen … Paerden / met de welcke hy hooggem. sijn Hoogheyt te gemoet … met alle toegenegene teeckenen verwellkomde / in sijn Karosse … de hooger handt gaf; aldus wierdt sijn Hoogheyt / onder … Canon / 't blasen van Trompetten en 't slaen van Heerpaucken / … leyt / en met alderhande divertissementen deftig onthaelt. … sijn Hoogheyt met hooggem. Heer Hartog na Hanover / om … mede de visite te geven / gelijck onder een deftige inhalinge / … in de Wapenen stont / geschiede; doch keerde / na gehouden … na Cell / en van daer na Ebsdorf / om aldaer het vermaeck … te nemen / gelijck aldaer / gedurende eenige dagen / gedaen … de / dat de Keurvorst van Brandenburgh sigh op dese komst … soude begeven hebben / om met sijn Hoogheyt aldaer te spreecken … die 't selve / om eenige inconvenienten / niet raedsaem vond / … sijn Hoogheyt den 13 October van Hanover selfs naer Potsdam … Keurvorstel. Doorl. sigh onthielde / en quam daer den 17 dito / … hoogged. Keurvorst een stuck weegs in 't gemoet gereden / … Eerst quam 't Lijf-Regiment te Paert / een Ketel-trommer / 16 … Trompetters / in gechamarreerde Livrey / en de Cavaliers van 't … men-

montéert: hier op volghde sijn Keurvorstel. Doorl. met sijn Hoogheyt in een vergulde Chiése; doen 24 Pages in gechamarreerde Livrey; daer op quamen 2 Karossen / daer den Keur-Prins en de andere aenwesende Vorstel. Persoonen in saten: daer na veel Karossen / Chiésen / 6 Trompetters en de Guarde der Trawanten van 't Slot / nevens 2 Compagnien van de Lijf-Guarde te voet: 's avonts wierdt sijn Hoogheyt van den Keurvorst deftig getracteert uyt vergult Silver. Den [illegible] daer aen arriveerde sijn Hoogheyt tot Berlijn / alwaer hy de Rust-kamer / 't Arsenael en andere dingen besagh; ooch liet den Keurvorst hem de wercking van eenige Bomben en Vuur-kogels besien: doch gem. sijn Hoogheyt keerde dien avont noch weder na Potzdam / en trock den 24 van daer na Hanover / alwaer hy den 24 dito arriveerde / en deftig wierdt onthaelt / doch begaf sigh / na dat daer noch eenige dagen had gebleven / weder na Hollandt / en quam den 11 November weder in den Hage / alwaer hooggem. sijn Hoogheyt van alle Collegien / over sijn geluckige wederkomst / wierd begroet.

De Keurvorst van Ceulen bleef dit Jaer noch al volharden / om door sijn Resident van der Beecken by haer Hoog Mog. om d'Evacuatie van Hasselt en Maseyck aen te houden: doch gelijck haer Hoog Mog. altijt hadden verklaert / soo verklaerden sy als noch / dat sy niet gesint waren gem. Plaetsen te behouden / maer die te restituëren / soo ras sy satisfactie op hare pretentien / wegens d'achterstallige Contributien in 't Sticht Ceulen / en de Sommen / die de Steden Deventer en Swol over brandtschattinge hadden moeten betalen / souden hebben ontfangen: doch hoogh-ged. Heer Keurvorst sustinerende / dat hem de gem. Plaetsen eerst behoorden ingeruymt te werden / heeft mede by de Rijcks-Vergadering tot Regensburg en sijn Keyserl. Majesteyt instantien gedaen / dat sy hem daer in behulpigh by haer Hoog Mog. souden willen zijn: Gelijck den Keyserl. Resident / den Heer Cramprich / daer toe Commissie ontfangen hebbende / den 16 May aen haer Hoog Mog. ten dien eynde een Memoriael heeft overgelevert; waer op aen gem. Keyserl. en Keurvorstel. Residenten Cramprich en van der Beecken tot antwoort wierdt gegeven: Dat haer Hoog Mog. haer genegentheyt genoeghsaem hadden doen blijcken, om gem. Plaetsen te evacueren door haer aenbiedinge, om de pretentien, die sy tot last van sijn Keurvorstel. Doorl. hadden, door wedersijts Commissarissen af te doen, of die anders aen Arbiters te submitteren; doch dat de selve nu noch, tot een teecken van haer sonderlinge genegentheyt, om eenmael van dese saecken in der minne af te wesen, verklaerden te vreden te zijn aen gem. Arbiters, de welcke tot het termineren van de voorsz. differeerden souden werden geëligeert, voor af te verblyven en te termineren, of d'Evacuatie van de voorsz. Steden Hasselt, Maseyck en Hornes behoorde te geschieden, voor en al-eer de voorsz. minnelijcke Conferentie over de voorsz. pretentien sal werden gehouden, dan of de minnelijcke Conferentie en 't Verblijf en de Uytspraeck, die by ontstentenisse van dien mosten volgen, eerst behoorden voort te gaen, en sulckx, of en hoe verre de voorsz. Evacuatie behoort te blyven ge-

geaccrocheert aen de voorsz. minnelijcke Conferentie en het Verblijf en de Uytspraeck, die soude moeten volgen, in cas de voorsz. minnelijcke Conferentie vruchteloos quam af te lopen, en dat dit alles was 't geen met eenig recht van haer Hoog Mog. gevergt konde werden. En aldus is dese saeck 't gantse Jaer in dese staet gebleven.

Wegens het inboeren van een 60ste Penningh door hoogged. Heer Keurvorst van Ceulen op de Goederen / die langs de Revier de Maes quamen / is mede seer veel te doen geweest / sonder dat'er echter een volkomen uytslagh van is gekomen.

Dit Jaer hebben haer Hoog Mog. de Heer van Citters verkooren tot Ambassadeur ordinaris van desen Staet aen 't Hof van de Coning van Engeland/ in plaets van den Heer van Leeuwen à Leyda, en is gem. Heer in die qualiteyt oock derwaerts vertrocken.

In gelijcke qualiteyt is mede de Heer van Starrenburgh aengenomen / om wegens desen Staet aen 't Hof van de Coningh van Vranckrijck te resideren: doch gem. Heer aldaer aengekomen zijnde/ontmoete eenige difficulteyt over het Ceremonieel / dewijl de Franssen niet verstonden / dat hy met de Guardes in Batailje gerangeert / en slaende Trommels / gelijck aen onse Extraordinaris Ambassadeurs was geschiedt / ter Audientie ontfangen soude werden: doch gem. Ambassadeur aen haer Hoog Mog. daer over schrijvende / soo oordeelden die / dat sulckx hem soo wel als d' Extraordinaris Ambassadeurs toequam / te meer / alsoo d' Ambassadeurs van Venetien en Savoyen sulckx genoten / en dat het oock een out gebruyck voor d' Ambassadeurs van desen Staet was geweest.

Tusschen Denemarcken en desen Staet is mede eenige moeyte geweest over een Deens Scheepje / genaemt de Cornelia / 't geen door de Bewinthebbers van de West-Indise Compagnie / alsoo het op de Kust van Guinea quam handelen / was geconfisqueert; doch 't selve is van dit Jaer noch niet afgedaen.

Den Staet van Oorlog was in dit Jaer bykans op de selve voet als van het voorledene Jaer opgestelt / als dat'er eenige veranderinge in sommige Posten wierdt gemaeckt.

Daer was mede een Voorslag gedaen/ om 36 nieuwe Schepen/ van 80, 70/ 60 en 50 Stucken te bouwen / in de tijdt van 2 Jaren / 't geen alle Jaren een Millioen en 45000 Guldens soude komen te bedragen; en wierdt 't selve van eenige Provintien geapprobeert.

In 't laetst van April is een stoute Actie binnen 's Hertogenbos by de Papisten voorgevallen / in 't professien van een jonge Dochter tot een Klop of Quesel / dewijl de Stadhouder en de Dienaers van de korte Stock in haer Ampt / het geen sy daer omtrent mosten waernemen / om 't selve te beletten / en de Kerck / daer dese Professie geschiede / te versteren / feytelijck door een groot getal Officiers en Soldaten wierden verhindert; invoegen haer Hoog Mog. aenstonts ordre aen den Hoog-Schout Raesfelt sonden / om den Paep Wassenberg die 't

selve

selve had bedient / te apprehenderen [redacted] / gem. Kerck door 't Landt aen te slaen / en tegens de Burgers / die daer [redacted] handadig aen waren geweest / sijn actie te instituëren: de Militairen / welcke sigh daer by gevoegt hadden / wierden oock gearresteert; en ingevolge van dien wierdt den gem. Paep Wassenbergh gebannen / en andere in Geltboeten gecondemneert.

In 't Sticht Utrecht was den 27 April een andere actie geschied / wijl eenen Jacob Louis Picker / die gebannen was / sigh verstout hebbende / om met de Weduwe Gravinne van der Nath / en eenige andere / met Roers en Geweer / in 't Dorp Linschoten weder te komen / door den Onder-Marschalck wierdt gelast / om sigh gevangen te geven / doch hy sigh daer tegens opposerende / soo wierdt aenstonts door desselfs Geselschap geschoten / waer door een van sijn Assistenten doodt ter aerde viel; den voorn. Picker vatte onderwijl den Onder-Marschalck by 't Hair / en schoot hem met een Pistool door 't Hooft doodt; een ander van sijn Dienaers wierdt met groote Hagel oock in de Borst geschooten / als mede den Bode van 't Dorp / die noch een kleyne Quetsuur met een Degen kreeg; waer op sy haer retireerden: Doch den Hove Provintiael van Utrecht hier van bericht / stelden 1000 Guldens op yder van de gene / die daer by was geweest / en wierdt de Gravinne Weduwe van der Nath naderhant gekregen.

Op Woensdag avont / zijnde den 24 July / is tot Heusden een groot ongeluck geschiedt / dewijl de Blixem / met Donder vermengt / na dat het dien voormiddagh vry hart gewaeyt had / aldaer in de Kruyt-Toren sloeg / invoegen den selven Toren wierdt aengesteecken / en door de slagh van 't Buskruyt het Casteel dede opvliegen / blijvende niet anders staen / als een Gebouw / 't geen des Gravins Apartement genaemt wierdt: de Brugh / Bomen en Hoven wierden gants om verre geworpen / en al wat rondom het Casteel was t'eenemael geruineert / soo dat d'eene Steen op d'andere niet en bleef: de Hoveniers Vrouw wierdt stuckx-gewijse van onder de Ruinen gehaelt / en de Vrouw / die op het Casteel woonde / sigh op het Onwe'er willende bergen / wierdt door een Balck / die de Armen van beyde haer Kinders stucken sloegh / te rugh gehouden: de Schildwacht op de Wal wierdt met sijn Schilder-huysje / en 't Roer in de hant / doodt in een Kuyl gevonden. In verscheyde Huysen sag men 5 a 6 Dooden / daer onder sommige swart verbrandt: Ettelijcke wierden noch half levendig en seer gewond uyt de Aerde gegraven / doch storven meest naderhant: Eenige saten op de omgeworpen Hoopen half doodt van schrick / en dorsten niet uyt haer Huysen halen / uyt vrees / dat de Muuren en Balcken haer souden overvelpen. De gantsche Slijck-straet / die by 't Casteel was / is weg-genomen / en zijn daer oock de meeste Dooden gevonden. In een Huys lagh een Vrouw met een half-jarig Kint in de Schoot doodt / gelijck oock een Man / met een ander Kint tusschen de Beenen / doch 't selve wiert noch levend daer uyt gehaelt. Een Vrouw / die een Koe melckte / was de Buyck op en de Tong uyt de Mont gereten. Dit is alles omtrent het Casteel geschiedt / doch de Stadt was oock aen

Vensters / Daken / Tichelen en Gevels beschadight. Indien de slagh na de Stads was gevallen / soude noch meer schade geschiet zijn / doch de meeste Steenen zijn na de Zuydzyde van de Stadt over de Wal geworpen / en lagh het daer soo vol / dat men met groote moeyte daer over most gaen. 70000 Pont Buskruyt en eenige 1000 Granaten waren in den Toren / soo dat de selve een vervaerlijcke slagh gaf.

Den 24 September is 't omtrent Gorcum gebeurt / dat de Pachters van Leeuwen en Kort / met 2 andere / komende van Worcum met een Schuyt, hebben ontmoet een Backer en een Molenaer / met een Schuyt met 8 a 10 Sacken Meel / komende van de Dalemse Molen / die geslooken waren / waer over de Pachters die aenhaelden / maer den Molenaer is buyten boort gesprongen en ontswommen / dat den Backer wel mede poogde te doen / maer wierdt by de Pachters achterhaelt / die hem na Gorcum willende brengen / is hy nochmaels uyt de Schuyt gesprongen / en aen den Dijck geswommen / stellende het op 't lopen / maer van den voorsz. Kort gevolgt zijnde / die op den Dijck / en hy aen de beneden-kant / liep / soo wierd hy gestut door een Huys / de Swaen genaemt; waer op sigh weder te Water begaf / maer vermoeyt zijnde / en op 't Hooft geslagen van de Pachters / wierdt hy te swack / en scheen te sullen verdrincken; 't welck een Schipper / daer omtrent zijnde / siende / wilde hem helpen / maer den Pachter meynende / dat het maer gemaeckt spel was / deed met dreygen van een lang Roer / dat hy hadde / den Schipper stil houden / waer door den Backer verdronck. Op den 25 dito / als 't Verpachtinge binnen Gorcum was / bleef het noch al vredig / maer 't Lijck / om te beschouwen / wat lang zijnde blijven leggen / en vast Volck / meest Vrouwen en Jongens / op den 26 tsamen troppende / zijn gelopen na 't Huys van dito Kort / daer sy de Glasen inwierpen; doch de Magistraet ordre stellende / dat de selve in de Gevangenisse wierdt gehaelt / is 't Volck van dit afgeweecken / maer gelopen na dat van van Leeuwen / die sigh rustigh te weer stelde / sigh posterende in de Deur van 't Huys; maer terwijl daer 't Volck af-weerde / wierdt geboodschapt / dat sy van achteren begonden te ageren / soo dat sig daer na toe begaf / dan de hoop te sterck vindende / is deurgegaen: ondertusschen wierden sijn Glasen uytgeworpen / en eenige Soldaten / by 't Graeuw komende / zijn in 't Huys gedrongen / alwaer sy de Sy-kamer geplondert hebben: waer van in den Hage tydinge komende / hebben de Heeren Gecommitteerde Raden aenstonts 400 Mannen te voet en eenige Compagnien Ruyters van de Gardes derwaerts gesonden / welcke met haer / en met dito van Leeuwen / op den 29 dito daer binnen zijn gekomen: maer wat moeyte aengewend wierdt / men kon geen Attestatien krijgen tegen die 't Huys hadden geplondert / maer wel tegens de Pachters / soo dat seer weynig daer in konde gedaen werden.

Na dat de Vrede tusschen die van Algiers en desen Staet was gemaeckt / gelijck wy in ons voorgaende Deel hebben geseyt / hadden haer Hoog Mog. de

Ra-

Ratificatie al in 't voorleden Jaer voor af gesonden / om soo alle Hostiliteyten te doen ophouden / terwijl de Presenten van 't Canon verbaerdigt wierden / om mede derwaerts gevoert te werden: En hadden haer Hoog Mog. eenen Jacobus Collius tot Consul Generael derwaerts aengestelt / om de Interessen van onse Natie aldaer waer te nemen / terwijl de Commissarissen Thomas Hees en Jacob de Paz na de Ratificatie weder herwaerts stonden te komen: doch in January quam van gem. Commissarissen bericht / dat de Regeeringe aldaer de Vrede niet wilde aenvaerden / voor dat het Geschut tot Algiers was gekomen: waer op haer Hoog Mog. resolveerden / dat het selve met den Consul Collius in een van 's Lands Oorlog-schepen derwaerts gevoert soude werden / en dat / so'er ondertusschen eenige Schepen door die van Algiers genomen mochten wesen (gelijck wel van 3 a 4 geschiede) dat sy die souden soecken wederom te krygen. Gemelde Consul Collius daer op met het Schip Middelburg / Commandeur Karel van der Putten / en 't Schip de Prins van Portugael / benevens het bewuste Canon / vertrocken zijnde / quam den 22 April op de Reede van Algiers / daer men over de komst van dese Schepen en Presenten groote blijdschap betoonde / met het lossen van 't Canon / soo van 't Casteel / in de Stadt / als mede van de Schepen / die aldaer lagen / werdende in sodanige wijse gesalueert / als noch oyt aen eenige Christenen is geschiedt: Als de Presenten aen Landt gebracht waren / wierdt het Canon gelost / en de Vrede by de gantse Douane geconfirmeert / by 't welcke present waren den Commissaris Jacob de Paz / den Heer Dr. Hees / den Schout-by-Nacht Karel van der Putten / en den Commandeur van 't Schip de Prins van Portugael / aen alle de welcke in de Douane een Zetel wierdt gegeven / welcke Eere noyt aen de Christenen aldaer is bewesen: syluiden deden wel groote instantien tot restitutie der Schepen / Goederen en Volck / genomen en opgebracht / sedert dat de Ratificatie van haer Hoog Mog. tot Algiers was gepresenteert / maer konden niet obtineren: sy deden daer na een tweede instantie / om maer het Volck / dat in die tijdt tot Slaven gemaeckt was / te mogen vry hebben / doch konden niets verwerven: maer de Douane protesteerde van te willen blijven by den Text van de gesloten Vrede / seggende / dat de selve soude ingaen / soo haest de beloofde Presenten tot Algiers souden zijn gekomen; dat sy oock dese eeuwiglijck wilden onderhouden / sonder die eenigsins te violeren. Als de Vrede in dier voegen gepubliceert was / wierdt het Geschut gelost van 't Casteel / uyt de Stadt / van de Schepen / tot Algiers horende / als mede van de Schepen / die daer gekomen waren / de Trompetten geblasen / en voorts andere Vreugde-teeckenen bewesen: De Douane vereerde daer op verscheyde kostelijcke Presenten aen haer Hoog Mo: die in 't Schip van den Schout-by-Nacht Karel van der Putten gedaen wierden / bestaende in 3 Charpen om 't Lijf / 3 Roers met haer toebehoren / rijckelijck met Gout ingelegt en geborduurt; 3 Zabels / mede uyttermaten kostelijck gewerckt; 2 van de schoonste Paerden / die daer te Lande gevonden wierden;

een Struys-vogel / 2 Leeuwen en meer andere vremdigheden. Hier op vertrocken de gem. Oorlog-schepen met meerged. Commissarissen Jacob de Paz en Thomas Hees weder na Livorno ; en den Consul Tollius schreef aen haer Hoog Mog. wegens de ommegangh van die van Algiers de volgende Brief/ welcke wy hier sullen inlassen / om te betonen / dat sy in veel dingen de Christenen beschamen.

Extract uyt een Brief, geschreven by den Consul Tollius, den 4 Mey 1680.

INdien ick nu buyten 't voorschrift van mijn Ampt mocht gaen, soude ick met gunstige permissie van uw Hoog Mog. gaerne dese weynige remarques van de Algeriner aert en ommegang hier byvoegen, namentlijck, dat ick in veele van haer meer trouwhertigheyt, eerlijckheyt en beleeftheyt bespeurt hebbe, als in de meeste Christen Natien. Men gebruyckt hier een Gebed in plaets van Eed, die sy meenen, dat niet lichtvaerdig gedaen, veel weyniger gebroocken magh werden. Men weet hier van geen kuyperyen, noch factien in de Regeeringe, die alle Republijcken ruïneren, maer men observeert de rang van ouderdom in elck Employ, en klimt men van d'eerste of laegste trappen successivelijck in alle Eer-Ampten, soo dat een gemeen Soldaet selfs Koningh van Algiers kan werden ; oordeelende, dat het beter is een bequaem Persoon tot Eer-Ampten by gevalle verheven te sien, als de Republijck door twist en tweedracht te verscheuren. Men estimeert hier niemant om sijn Goed, maer om sijn goede qualiteyten, hoe groote Ravens en hoe gierig sy ook mogen zijn; en sy vertrouwen malkander alles op haer woort, uytgesondert haer Wyven en Kinders. Bedriegeryen heeft men niet te verwachten, als van Joden en Tagarins. Dronckenschap is'er een gruwel, en werdt niet gepleegt als by weynig Renegaden. Zedigheyt en respect voor sijn meerder is verwonderlijck, waer van dit tot een proef diend, dat'er in 't lesen der Vredens-Articulen voor eenige 1000 Toehoorders geen 't minste gerissel, 'k swyge geraes, gehoort wierdt; en d'Overheden en d'Ouders werden van haer Onderdanen en Kinders met een Kus op de Knie en Handt begroet, waer van d'een en d'ander met de benaminge van Vaders veeltijts geëert werden, zijnde Baba soo veel als Abba, of Vader. De stilswygentheyt is'er soo seecker, dat schier een yder by de Conferentien geadmitteert werdt, sonder eenige vreese, dat'er iets tot nadeel van 't gemeen aen andere Natien, veel min Vyanden, sal ontdeckt werden. De Paga van de Soldaten geschiedt van 2 tot 2 Maenden, sonder eenige Solliciteurs, in 's Konings Huys, en daer mede werden alle bedriegeryen geweert; 't getal is ten meesten tijd 18000 Man, waer van de Gagie alle Jaren accresseert, soo dat die 't langst gedient heeft, de hoogste Soldy treckt. Hier tegens hebben sy oock hare swackheden, die ick niet sal ophalen, om dat het beter is sigh het goede voor te stellen, als swackheden te bevlytigen. Hier mede eyndigende, &c.

Algiers den 4 Mey 1680.

Doch gem. Consul Collins echter met die van Algiers niet komende accorderen / soo schreef de Regeeringe in 't begin van July een Brief aen haer Hoog Mog. / met versoeck / dat sy den selven wilden te rugh roepen / en een ander in sijn plaetse stellen; en committeerde meer-gemelde Regeeringe eenen Louis d'Azevedo tot haren Resident alhier; 't welck by haer Hoog Mog. wierdt toegestaen: Jacob de Paz / die tot Livorno was gebleven / wierdt weder by provisie gecommitteert / om in dessels plaetse derwaerts te gaen; en hebben haer Hoog Mog. naderhant eenen Karel Alexander van Berck daer toe gekosen.

Op het versoeck van de Gouverneur van Suriname / Heynsius / namen haer Hoog Mog. voor / om 150 Man derwaerts te senden / en gemelde Colonie daer door in staet te houden / gelijck oock geschiede; doch onderwijl was ged. Gouverneur / na eenige dagen sieckte / aldaer gestorven.

Uyt Oost-Indien heeft men dit Jaer met de Schepen / die onse Compagnie van daer heeft bekomen / tydinge gekregen / dat den Rebel Trouniapa / daer van wy in de voorgaende Mercurius hebben geseyt / door ons Volck op een Hoogte beset zijnde / door sijn eygen Broeder was gedood / gelijck oock noch een jonger Broeder van den selven / die in sijn plaets wilde treden / waer door nu alles aldaer gestilt was. Men kreeg oock tydinge van een groote Aertbevinge in China / gelijck uyt de volgende Brief van Batavia is te sien / die wy / om den Leser te voldoen / hier sullen inlassen.

Verhael van d' Aertbevinge in China.

OP den 28 dagh van de sevende Maent, 't welck is den 23 Augusti 1679, omtrent ten 10 uren voormiddags, is in de Keyserl. Hooft-Stadt Pequing, mitsgaders d'omleggende Plaetsen, voorgevallen een schrickelijcke Aertbevinge, waer door binnen en buyten de Stadt meest alle de Huysen nedergestort zijn, en onder de selve veel Menschen, waer door eenige zijn gewond, en andere door een schrickelijcke doodt omgekomen, welckers getal men tot op heden niet heeft konnen uytvinden: 2 Hoofden van seeckere Gedierten, uyt Kalck en Aerde gecomposeert, die boven op de Poort van 't Keyserl. Paleys seer vast en onbeweeglijck stonden, zijn mede door de kracht der geseyde Aertbevinge ingevallen. Binnen den omtreck van 't Paleys zijn alle Gebouwen, de Huysen van Staet en Policye, mitsgaders alle de Wooningen der groote Mandarijns, met der selver geheele Familien, ter neder gestort. Den Keyser heeft aen de groote Mandarijns, die over de vijf deelen der Stadt Pequing het Gesag hebben, belast en aenbevolen, dat sy selfs van alles souden vernemen, en het voorgevallene hem bekent maecken, bysonderlijck op wat wyse en maniere men d'arme en nootdruftige Menschen soude konnen te hulp komen: welcke, na dat sy alles doorsien, en ten opsicht van 't getal der arme Menschen reeckening gemaeckt hadden, hebben aen sijn Keyserl Majesteyt gerapporteert, dat soo wanneer een ygelijck 2 a 3 Schuyten Silver (welcke Schuyt yder 10 Rijckxdaelders komt te bedragen) gegeven wierden, sulckx wel bestaen

konde,

konde: doch sijn Majesteyt 't selve voor te weynig oordeelende, belaste, dat men uyt de Keyserl. Schat-Kamer 100000 Schuyten Silver soude lichten, mitsgaders de selve na vereysch der presente noot en gelegentheyt verdeelen. Van den eerste tot de 2 achter-een-volgende en verdere dagen heeft sigh d'Aerde dagelijckx vijf in sevenmael komen te bewegen, doch niet met sodanige kracht, als wel op d'eerste geschiedt was, waer over de gemoederen der Menschen en Pequingse Burgery seer wierden verslagen, soo dat niemant in de vervallen Huysen heeft willen blyven wonen: de Soldaten, Mannen en Vrouwen waren hier over meest bedruckt, om dat sy niet hadden waer van te leven; by daeg lagen sy in de groote hitte der Son, en 's nachts onder den kouden Hemel; met ongelooflijcke smerten en ongemacken den tijdt doorbrengende. Den Keyser seer bekommert over de schade en neerlage, die in de naestgelegen Plaetsen door d'Aertbevinge mocht geschiedt zijn, heeft een der groote Mandarijns, Samoho genaemt, serieuselijck aenbevolen, dat van al het toegedragene inspectie soude nemen; die, om 's Keysers bevel te gehoorsamen, bericht dede, dat op den 23 Augusti in de Stadt Tongsiu (die een dag reysens van Pequing leyt) na dat den Hemel met donckere en duystere Wolcken overtrocken was, en d'Aerde sigh buyten gemeen quam te ontroeren, alle Keyserl. Magasijnen, de oude en nieuwe Muren van de Stadt, met verlies van veel Menschen, onder de voet quamen te vallen, ja dat van 10 Gedeelten der Stadt maer een onbeschadigt overgebleven was; welckers bedroefde staet van alle Menschen beklaegt wierd: den Bevelhebber over de Keyserl. Magasijnen aldaer, van d'Aertbevinge vry geraeckt zijnde, is terstont tot Pequing na den Keyser gereden, met bekentmaeckinge, dat alle de mindere Gesaghebbers en Dienaers van de Magasijnen, door de gedurige Aertbevinge ter neder geslagen, in vreese waeren, dat het overige van Rijs en verdere Provisie, door practijck van eenige Schelmen en Dieven, stont wegh-gesleept te werden: doch sijn Keyserl. Majesteyt heeft daegs daer aen 1600 Soldaten na de gem. Stadt Tongsiu gesonden, om goede opsicht over de Magasijnen te nemen. Men heeft oock aen den Keyser bekent gemaeckt, dat de principaelste Gesaghebber over de Schepen aldaer (wiens Huys door d'Aertbevingh uyt de gront omgekeert wierdt) door desselfs invallen is komen te versmoren. De Keyserl. Rentmeester, op seeckere dagh de Keyserlijcke Schatkamer visiterende, hoorde, dat eenige Mandarijns, door een schriftelijck Vertoog, aen den Keyser bekent maecken wilden, dat'er by dag en nacht in seeckere Huysen Silver gedragen wierdt, 't welck bevonden zijnde, dat het gestolen was, soo zijn de Hantdadigers terstont gevat, en is 't selve aen den Keyser bekent gemaeckt, die na de waerheyt van de saeck heeft laten vernemen. Sijn Keyserl. Majesteyt alle de onheylen, soo wel binnen als buyten de Stadt voorgevallen, considererende, heeft desselfs principaelste Mandarijns in de volgende manier aengesproken.

VAn den beginne af, dat de Koninckrijcken en Heerschappyen haer oorspronck gekregen hebben, tot dese tegenwoordigen tijdt toe, heeft de ervarentheyt geleert, dat de

Re-

Regeerders der Rijcken, die rechtvaerdige Wettengaven, en haere Bevelen na reden en billijckheyt hebben doen uytvoeren, den Hemel altijt genegen en toegedaen is geweest, ja datse overvloet van alles hebben gehad, in een gedurige Vrede geleeft, en door geen Oorlogen of andere rampen zijn beroert geworden; maer wanneer sy den Hemel, door haer bose daden, getergt hebben, soo was 't gevolgelijck, dat door derselver vernielinge den toren des Hemels wederom most gestilt worden. Wy hebben onlangs de groote kracht van een ongehoorde Aerdbeving gevoelt, die ons ongetwijffelt den toorn des Hemels, door onse Sonden vergramt, heeft verkondigt. Ick beken, dat ick, mijn Mandarijns, en verdere Ondersaten, daer toe oorsaeck gegeven hebben, want mijn Regenten, soo wel omtrent my, als elders, liggen al te samen, verdraeyen mijn loffelijcke Bevelen, volgen binnen en buyten 's Hofs de quaetste manier des levens, zijn begeerig na winsten en rijckdommen, en smeden alle practijcken, om te bedriegen, ick verswijge andere gruwelijcke lasteren, die sodanig geweest zijn, dat den Hemel, tot wraeck aengedreven, de Aerde bewogen heeft, om soo veel Steden en Menschen te vernielen. Wat is 'er dan overig, als dat ick en alle Onderdanen deses Rijckx, met het verlaten van 't vorige quade leven, een beter leven aenvange: daerom versoeck ick in U E. tegenwoordigheyt mijn eygene begane fouten, en verwacht: van U E. en de verdere Regenten, dat gy my met suyvere trouwe en een oprecht gemoed, sonder aensien van vreese, alle mijne ongerechtige en boose Daden wilt openbaren, op dat wy de Toorn des Hemels door een beter leven mogen komen te versetten.

Wat Christen sou dit konnen verbeteren? En is't niet grootelijckx te vreesen, dat de Heydenen tegens veel Naem-Christenen ten Jongsten Dage sullen opstaen, en haer veroordeelen.

Dese groote Keyser (die sijns gelijcke in de Werelt niet heeft) is door de gedurige overlast, welcke hy van de afgevallen Chinesen, die ons van 't kostelijck Eylandt Formosa wel eer beroofT hebben, lijd, bewogen geworden 2 voortreffelijcke Gesanten herwaerts te senden, om onse hulp te Water tegens haer te versoecken; en zijn die Gesanten in onse Buurt gelogeert, 't welck my gelegentheyt geeft, om haer (voor ons vreemde) manier van leven te sien, en my van haer Lant wat nader te informeren.

Aen een andere Oort, namentlijck, aen de Kust van Cormandel, is door een schrickelijck Onweêr de Zee soo ver Landwaert ingedreven, dat ontelbare Menschen en Beesten verdroncken zijn, behalvens de kostelijcke Koopmanschappen, Dorpen en Steden, die hier door vernielt zijn. Dese Vloet is oock op Jafnapatnam gevoelt, en heeft daer mede merckelijcke schade gedaen aen de Fortificatien, Beesten en Landen, maer van Menschen zijnder weynig gesneuvelt.

Soo slaet Godt aen d'eene zy, en aen d'ander zy zegent Hy weêr; want voor weynig dagen is'er tyding gekomen, dat den Oorlog, nu eenige Jaren na den ander door de Ed. Compagnie op d'Oost-Kust van Java gevoert, ten eynde liep, en den Rebel Trouniaya, die al dat spel gerockent had, gesneuvelt is; 't welck ons doet verhopen, dat de Levensmiddelen, die nu in dese Volckrijcke Stadt seer dier zijn,

ons

ons overvloedelijcker van die kant, welcke als de Spijs-kamer is, sullen toegebracht werden, 't welck in dese slechte tijdt den gemeene Man groote verlichtenis sal toebrengen. Hier mede, by gebreck van verdere gedienstige stoffe, af breeckende, sal ick U E. beveelen in de bewaring van de getrouwe en Almachtige Godt, biddende Sijn Majesteyt, dat Hy Sijn zegeningen over U E. gelieve te vermenigvulgen na Ziel en Lichaem, tot zaligheyt.

Terwijl wy nu van Aertbevingh spreecken / sullen wy mede gedencken de gene / die in Spangie / en bysonder tot Mallaga / is voorgevallen ; doch eer wy echter daer van handelen / moeten wy verhalen de overvloeyingen van Water / die aldaer zijn geweest.

Gants Spangie is dit Jaer met sulcken Droogte geplaegt geweest / dat niet alleen de Putten / Fonteynen en Revieren uytdroogden / maer oock den Oogst bedorf / soo dat verscheyde Luyden en Beesten / by gebreck van Water / zijn vergaen. En tegens den Herfst ontstonden sulcke Tempeesten en Aertbevingen / dat verscheyde Plaetsen daer noch het gevoelen van hebben. Met het begin van September was'er schier doorgaens Donder en Blixem / soo dat verscheyde Luyden daer van geraeckt wierden. Den Hagel viel oock soo sterck in Pardo (een Lusthuys van de Koningen van Spangie) en daer omtrent / dat het de grootste Bomen om ver smeet / en soo veel Vogels en Beesten doode / dat niet alleen het Velt / maer oock de Revier de Mancanarez / daer van bedeckt was : 't selve deed oock groote schade in 't Dorp van Foncarral : d'oude Brug van Aranda de Duéro wierdt door de Wateren van de Revier de Taegh / die overvloeyde / weggenomen / de welcke oock groote schade aen Aranjuez dede / alsoo het veel Menschen / Beesten / Bomen / Bruggen en Huysen mede sleepte. Diergelijcke schaden waren in meest al de Plaetsen van 't Koninckrijck / en verdroncken selfs daer door in een kleyn Dorp 40 Menschen : doch het meeste geschiede den 26 September tot Madrid / waer het Water sodanig over vloeyde / dat het selve in de Thuyn van de ongeschoepde Augustijnen quam / en daer de Muuren om ver wierp. Het quam oock in de schoone Thuynen van de Gravinne van Ognate / en storte sigh vervolgens in Huys / waer de lage Huysing die met brave Schilderyen en kostelijcke Meubelen was voorsien / heel bedorven wierdt : de Stallen / met een naburig Huys / wierden geruineert : En dese Stroom / om sigh een passagie te maecken / nam 50 voet van een stercke steene Muur wegh / en liep alsoo in de Revier van Prado : dese Revier / zijnde een van de kleynste van Spangie / swol door d'overvloeping van 't Water en de Regen sodanig op / dat het dese Muur bykans heel wegh nam / nevens 4 Ysere Roosters / en 't Kruys van Via Sacra : het worp de Brugh / die door Buen Retiro loopt / om / en brack een steene Banck in 't midden door. De selve Beeck quam oock in de Thuynen van Nostre Dame d'Atocha / na dat het de Muuren omgestort hadde / en liep self in 't Hospitael Generael / alwaer het een steene

Boog

Boog met sigh sleepte. Den 27 daer aen duurde ged. overvloeying noch / met Donder en Blixem / soo dat de Thuynen door 't Water van Mancanarez wierden geruineert / en de schoone Brugh van Toledo / bestaende uyt 60 Bogen / weggenomen. Den 28 swol de Beeck van Prado / door het Water / dat uyt de Bergen quam / sodanig op / dat het Velt rondom onder Water raeckte: de Koning van Spangie / die met de Coninginne dien morgen na Nostre Dame d'Atocha was gegaen / vond op sijn wederkeer het Prado vol Water / en al schoon een Karos korts te voren daer door was omgestort / soo oordeelde men echter / dat die van sijn Majesteyt wel konde passeren; de selve wierdt derhalven na de Brugh van d'ongeschoeyde Augustijnen geleyt / maer daer omtrent gekomen zijnde / wierden de Muylen omgegoyt / en schoon sy haer tweemael oprechten / echter t'elckens weder neergestort / invoegen gemelde Karos noch met groote moeyte te rugh getrocken wierdt / en haer Majesteyten na Buen Retiro mosten retireren.

Wy komen weder tot Mallaga / welcke Stadt in 't Koninckrijck van Granade / aen de Middellandse Zee / en 25 mijlen van de Straet / is gelegen; de selve is groot / rijck en wel bevolckt: hier voelde men 's Woensdags den 9 October een groote Aertbevinge / met soo hevige stoten / dat yder daer van verschrickt wierdt / doch de selve duurde niet langh: de Zee wierdt daer door soo beweegt / dat de Vissen van alle kanten uyt het Water sprongen / en de Schepen / die in de Haven waren / wierden wel 20 voeten verset / soo dat de Bootsgesellen niet anders dachten / of sy souden vergaen. De Haven en de Muuren / die aen de selve zyde zijn / wierden met haer Bolwercken / Torens en Fortificatien om ver geworpen. Van de 4 Parochien / daer de Stadt in bestaet / en daer in 4284 Huysen zijn / wierden 1057 t'eenemael vernielt / en 1259 sodanig aengetast / dat sy herbouwt mosten werden / alsoo sy onbewoonbaer waren. Verscheyde Kercken en kostelijcke Paleysen voelden mede d'uytwercking van dese Aertbeving: 15 Kloosters van Monnicken en Nonnen zijn vernielt / en voornamentlijck dat van St. Francois / daer niet een Steen op den ander is gebleven / en daer 14 Persoonen gedood en gequetst wierden. 4 Hospitalen / een Collegie / het Bisschoppelijck Huys / dat van Don Diego d'Argote met sijn Toren / dat van Don Jean de Torrez / dat van Don Diego de Cordova / en een schoon Huys van de Cathedrale Kerck / wierden mede om ver gesmeten: dese schoone Kerck / die in 't Jaer 1521 vergroot en verbetert is / beweegde verscheyde mael op sijn 2 zijden / sonder beschadigt te werden. In de groote Voor-stadt van los Perchelez zijn 225 Huysen ter neer geworpen / en een groote party van d'Inwoonders onder de Ruinen begraven geworden / soo dat met de Stadt 1282 Huysen zijn geruineert. Soo ras d'Aertbeving ophield / ging den Bisschop met de Geestelijckheyt / op de Roomsse wijse / na de Cathedrale Kerck / allwaer het Sacrament ten toon wierdt gestelt / de Mis gecelebreert / en Godt aengeroepen / om sijn Genade af te bidden. Verscheyde Inwoonders vertrocken sig

oock te Landewaert/ vreesende nochmaels van een Aertbeving aengetast te werden. Rondom Mallaga schudden en storten noch veele Huysen ter neder. De Aerde opende sigh op verscheyde Plaetsen/ en wierp soo overvloedig Water uyt/ dat het de Revier deed opswellen en overlopen. Verscheyde Huysen in de Dorpen wierden of geschud of ter neer gesmeten. Tot Pizarra/ een Burgt/ 4 mijl van Mallaga/ bestaende uyt 24 Huysen/ wierden 15 daer van vernielt/ eenig Gebergte verset/ en verscheyde Menschen en Beesten weggenomen. Tot Alhabrin de la Torré/ 2 uren van Mallaga/ opende sigh de Muur 4 voeten breed/ en quam daer na weder tsamen. De Colommen van Jaspis in de selve Kerck wierden van haer Pedestalen genomen/ en weder daer op geset. Tot Competa/ 6 uren van de Stadt/ bleef van de Kerck niet over als den Tabernakel en een Crucifix: het Klockhuys steunde maer alleen op een overblijfsel van een Muur/ en de groote Klock was op verscheyde plaetsen gespleten. Tot Aloizana wierden 40 Huysen ter neder geworpen; gelijck getal in de Stadt Cartama/ en soo veel tot Coin/ en in alle dese Plaetsen wierden veel Persoonen gedood. Tot Groot-Alhabrin was de Kerck met 140 Huysen vernielt; 53 waren onbequaem om te wonen/ en d'andere hadden sigh alle bewegt. In de Stadt Mijaz/ 5 uren van Mallaga/ zijn 37 Huysen ter neder gesmeten/ en 15 Persoonen in de 2 laetste Plaetsen doodt gebleven. In de Stadt van Benal-Madéna is de Kerck om ver gevallen/ en alle de Huysen wierden onbewoonbaer gemaeckt. In de Stadt van Veles-Mallaga opende sigh d'Aerde/ en deed de Revier/ die daer dicht by loopt/ opswellen/ soo dat het Water sigh 10 Piecken hoog boven sommige Huysen wierp/ en met desselfs val een groot getal daer van te grondt storte. Tot Alora wierden mede verscheyde Huysen ter neder geworpen/ en beschadigde al d'andere/ en bysonder het Klooster van St. Francois. Alle de Kercken van Granade zijn mede geschud/ en daer was selfs een Capel in de Kerck van la Mercy ter neer gevallen/ soo dat het daer ontrent een droevig voorval voor d'Ingesetenen was.

In 't begin van July gebeurden 't aen 't Hof tot Lissabon/ dat een gebraden Hoen/ dat eerst aen den Prince en de Coninginne was gebracht/ en vervolgens aen de Princesse Infante/ doch niet gegeten werdende/ by een van d'Officiers/ de Taeffel dienende/ aen sijn Vrouw wierdt gesonden/ welcke 't selve soo dra niet gegeten hadde/ of viel van qualijckte om ver/ soo dat het geruchte sigh aenstonts verspreyde/ dat men d'Infante had willen vergeven; doch na nauwer ondersoeck wierdt bevonden/ dat de Vrouw een Colijck had gekregen/ welcke cesserende/ het geruchte oock verydelde/ te meer noch/ om dat men bevond/ dat d'Infante self daer van geproeft had/ sonder eenig leet gevoelt te hebben.

Een ander voorval verstelde de Portugijsen niet min/ want al voorleden Jaer een Huwelijck gesloten zijnde tusschen de Hartog van Savoyen en d'Infante van Portugael/ soo was bestemt/ dat den Marquis de Dronero wegens

gem. Hartog na Lissabon soude komen / om d'Onder-trouw in desselfs naem met d'Infante te doen; en ten dien eynde had oock sijn Majesteyt van Vranckrijck een Oorlog-schip/ 't geen door den Ridder de Lery gecommandeert wiert/ gedestineert / om ged. Marquis na Lissabon over te halen: maer 't gem. Oorlog-schip / sonder dat het den Marquis noch in had / voor aen de Revier van Lissabon komende / wierdt van 2 Portugijsse Schepen ontmoet / die hy wilde doen strijcken/ maer d'andere sulckx weygerende/ soo brande hy ten eersten daer op in/ en dreef haer op de vlucht; doch 't gerucht hier van tot Lissabon komende / soo wierdt het Volck soo ontstelt / dat sy de Franssen te lijf wilden / en oock al eenige aentasten; maer den Prince Regent van bezadigder gemoed / en wel wetende/ dat hem aen de vriendtschap van Vranckrijck veel gelegen was/ stutte de vordere feytelijckheyt/ soo dat noch alles in der minne afliep.

Vranckrijck was in het Na-jaer seer met Koortsen gequelt / waer van niet alleen de gemeene/ maer oock de Grooten wierden aengetast/ en daer onder den Dausijn/ Dausine/ Prins van Condé en andere/ soo dat men al voor haer dood begon te vreesen: den Prins van Condé gebruyckte de Remedie van een Engelsse Doctor/ die sigh aldaer bevond / en Talboth was genaemt / en wierdt na eenige tijdt daer door genesen: de Dausine / als het hartste niet aengetast / geraeckte die mede quijt / maer den Dausijn had meerder gevaer / en dewijl aen sijn Persoon veel gelegen was/ alsoo de Successie van de Kroon daer in bestont/ soo wilde sijn Majesteyt de Remedie van den Engelssen Doctor mede wel gebruycken/ doch wilde eerst weten van wat substantie de selve was / 't geen gem. Doctor weygerende / vermits hy oordeelde / dat sijn Konst dan gemeen soude wesen/ ten zy hem 50000 Kroonen daer voor wierden gegeven/ soo dacht hoogged. sijn Majesteyt desen eysch al te exorbitant / invoegen na eenige deliberatie goet gevonden wierdt / dat men de Remedie van eenen Philips / die Discipul van desen Doctor had geweest/ soude gebruycken; de selve wierdt wel goet gevonden voor eenige tijdt / dewijl den Dausijn de Koorts daer mede quijt geraeckte / maer die gaf hem echter geen volkomen bevrydingh / invoegen den voorn. Engelssen Doctor weder daer over gehaelt wierdt / en sijn misslagh bemerckende/ bywillig aenbood/ om de substantie te seggen/ gelijck oock geschiede; en alsoo men de selve van goede stof oordeelde / nam den Heer Dausijn dese Remedie in / en wierdt t'eenemael daer door van de Koorts verlost / alhoewel het noch al eenige tijdt aenliep eer hy sijn volkomen gesontheyt weder kreegh: Gemelde Doctor wierdt van sijn Majesteyt met een brave Vereering hier over beschoncken/ en alle Jaren 2000 Kroonen Pensioen toegeleyt.

In 't laetst van October is tot Ceulen een sonderling voorval uytgebarsten/ wijl de Magistraet en Gemeente op haer Burgermeesters onvernoeght (om dat sy meenden/ dat die haer in de bedieninge van de Stadt niet trouwelijck

gedragen/ op onbehoorlijcke wijsen na Eer-Ampten gestaen / de Gemeente berooft / en onbehoorlijcke Geschencken ontfangen hadden / deselve reeckeningh van alles wilden af-vorderen: doch dewijl dit soo wat in de mont van yder liep/ kreeg d'eene Burgermeester / Wolfskeel genaemt / gelegentheyt / om het in Bergs-landt t'ontsnappen/ doch de 2 andere/ genaemt Kroonenburg en Lieds/ of sigh niet schuldig oordeelende / of niet denckende/ dat men op die wijse tegens haer soude procederen/ bleven binnen Ceulen / invoegen sy / benevens meer andere Beampten / die men daer oock annex aen oordeelde / gevangen genomen wierden: de Magistraet versocht wel aen de Hartogh van Nieuburgh / dat haer gem. Wolfskeel mocht overgelevert werden / maer die sloeg het plat af/ invoegen hy in December / op confiscatie van sijn Goederen / met Trommelslagh wierdt ingeroepen / doch niet comparerende / soo wierden sijn Goederen aengetast/ en sijn Huys/ 't geen men wel het schoonste binnen Ceulen oordeelde/ aen den Pausselijcken Nuntius verhuurt. Sijn Keyserl. Majesteyt hier van bericht / schreef aen de Stadt / dat sy met haer proceduren soo lang stil souden staen / tot dat den Grave van Ottingen aldaer soude gekomen zijn / om sig over de disordres te informeren/ en de saecken te helpen accomoderen: gem. Grave quam oock ten dien eynde aldaer in 't midden van December / en wierde door eenige Gedeputeerden van de Magistraet en Gemeente besocht/ die hem voorhielden/ dat het geen tegens de ged. Gevangens ondernomen wiert/ niet uyt oproer of quade genegentheyt van 't Volk geschiede/ maer alleen om de Gelmiddelen na te sien / dewijl men / al schoon in 10 Jaer meer als oyt te voren gecontribueert was / de Stadts Kas ledig vond / en dat sy daerom alleen maer reeckeningh hadden begeert ; oock dat men menigvuldige blijcken van haer quade administratie vond / en dat sijn Keyserl. Majesteyt seer qualijck geinformeert most wesen/ soo hy de Mediatie/ op 't versoeck der schuldige / wilde aennemen; verklarende vorders / dat sy hem in die gelegentheyt niet konden admitteren. Invoegen ged. Grave / siende dat hy daer niet konde opdoen / na eenige dagen verblijf vertrock: En onderwijl arbeyde de Magistraet aen 't opmaecken van de Sententie tegens den gevluchten Burgermeester Wolfskeel/ die echter niet voor 't naeste Jaer uytgesproken wierdt.

De Keurvorstinne van Brandenburgh verloste den 29 September van een jonge Princesse/ die sonder groote pracht gedoopt wierdt.

De Coninginne van Denemarcken gelag mede den 5 November/ 's morgens ten half 3 uren / van een jonge Prins / die / gedoopt werdende / Carolus wierdt genaemt.

In tegendeel storf in 't begin van November Graef Anthony van Oldenburg / zijnde een Natuurlijcke Zoon van den overleden Graef / en die van sijn Majesteyt van Denemarcken / wanneer 't Graefschap aen den selven by Erfenisse verviel/ aldaer tot Stadhouder was gestelt.

Als het Houwelijck tusschen de Koning van Sweden, en de Princesse van Denemarcken was gecelebreert / gelijck laetst is geseyt / wierdt tegens October een Rijcksdagh uytgeschreven / om 't Rijck Sweden weder in sijn vorige postuur te stellen / dewijl het door den laetsten Oorlog seer in Gelt-middelen en Macht was verunindert: deselve wierdt den 15 October begonnen / na dat sijn Majesteyt met de Stenden den Godtsdienst in de Kerck van 't Slot alvorens bygewoont hadde / als wanneer den Super-Intendent uyt Narwa / Heer Dr. Byrry / de Predicatie dede / en de helft van 't 9 vers van het 16 Capittel van 't tweede Boeck der Chronijcken uytleyde. Uyt de Kerck begaven sigh de Stenden na de Rijcks-Zael / en den Koningh volgde haer met 16 Raden: soo als sijn Majesteyt sigh voor sijn Throon geset had / dede den Heer Graef Bengt Oxenstierna d'Aenspraeck in desselfs naem aen de geseyde Stenden: En na dat sulckx gedaen was / wierden de Propositien door den Heer Cancelery-Raet Hooghuysen opgelesen / die in de 4 volgende Poincten bestonden.

1. DAt alsoo het Rijck tegenwoordig met den lieven Vrede gezegent was, hoe men de selve en des Rijckx seeckerheyt door Alliantien van buyten best soude behouden.

2. Het oprechten van een considerable Oorlogs-Vloot, met alles wat daer toe vereyscht en van noden was.

3. Het versterken der Lant-Militie, om de Frontieren daer mede te voorsien.

4. Eenige middelen te beraetslagen, om 't Rijck uyt de swarigheden, daer het selve tegenwoordig in stack, te redden en te helpen.

Na dat dese Poincten afgelesen waren / dede den Landt-Marschal / Heer Nicolaus Flemming / een Oratie aen sijn Majesteyt uyt de naem van de Ridderschap / den Aerts-Bisschop voor de Geestelijckheyt / den Burgermeester Tegener voor de Burgery / en eyndelijck een Boer voor de Boeren. En wierdt / na veele debatten / en dat de Burgery en Boeren hevig gestaen hadden / om de Goederen / die by Donatien van de Kroon vervreemt waren / daer weder aen te hechten / den 2 December gem. Rijcksdagh geeyndigt / en een Besluyt vast gestelt / daer van wy / om dat het te groot loopt / alleen de substantie / gelijck als volgt / hier sullen invoegen.

NA bedancking aen sijn Koninckl. Majesteyt over de gesloten Vrede, stonden sy toe (te weten, de Ridderschap en Adel) dat de Scheeps-Vloot, die in den laetsten Oorlog veel schade had geleden, op de voet van 't Jaer 1664 herbout soude werden in de tijdt van 2 Jaren, doch dat die van Calmar, Lehn en Blekingen, daer veel Eecken-Hout lagh, alleen souden gehouden wesen, om het gem. Hout op de behoorlijcke Plaatsen te voeren. Tot weder-oprechting van d'Armee bewilligde de Ridderschap, dat 3 Uytschryvingen op haer Boeren souden gedaen werden, 2 in 't Jaer 1681 en 1682, en de derde, soo het de nood vereyschte, in 't Jaer 1683,

en dat van 18 Huysen of Hoven, tegens 10 Kroonen [illegible] onderhouden werden in de 2 eerste Jaren; maer [illegible] waer buyten noch gehouden wierden de Adel-huysen [illegible] 1638 niet geschat waren: doch dat wegens de [illegible] misbruyck in geweest had, wierdt aen sijn Koninckl. [illegible] een getal Manschap op te houden: En wat de [illegible] langde, die soude op d'oude voet geschieden. [illegible] een van yder Hof 5 Rijckxds. tegens Michiels-dagh [illegible] Rijckxds. kopere Munt tegens een van silvere Munt [illegible] ven in pant mocht aennemen, soude die gehouden zijn [illegible] hier van waren echter haer Adelijcke Hoven, en die [illegible] schat waren, bevrijd: private Personen, aen wie eenige [illegible] souden de vijfde Penning van Interest moeten geven. [illegible] soude de tiende Penning moeten komen; en die gene, die [illegible] swegen, souden 2 Jaer Interesse moeten verliesen. Voorder [illegible] dat alle Graefschappen en Heerlijckheden, die voor [illegible] gegeven, 't zy allodiael of feudael, met het aenstaende Jaer 16[illegible] Koning gerestitueert souden moeten werden, [illegible] eygendom souden behouden; en mosten alle Konings [illegible] met de Renten van 1655 tot 1681 werden gereduceert. [illegible] sluyt-Goederen in Sweden, Finlandt en d'Inlandtse Provintien [illegible] Rijckxds. aen silvere Munt bedroegen, aen den Koningh [illegible] onder verbleef aen de Ridderschap en Adel; en soo iemant, die [illegible] had, de selve wilde weder inkopen, wierdt het vrygelaten [illegible] pen en Heerlijckheden soude afgeslagen zijn. De Vryheden [illegible] gene, die over de 600 Rijckxds. hadden, wierden aen sijn [illegible] mede afgestaen; doch aen den selven oock gelaten, om [illegible] Goederen mosten overgeven, te begiftigen; gelijck oock [illegible] dat de koop van Koninckl. Goederen, die van de Koning[illegible] mocht geconserveert werden, en dat de Goederen, die [illegible] waren zedert het Jaer 1655, aen haer Besitters mochten blyven [illegible] de selve genoeg uytgevorst waren, &c. Den Koning [illegible] 't Rijckx-besluyt van Anno 1655 ten eersten in 't werck wilde stellen. [illegible] lijcke Goederen in Lijflandt, die Anno 16[illegible] in twijffel [illegible] aen sijn Majesteyt oock toegewesen: In Estlandt van gelijcken, [illegible] manlandt, behalvens de Capitulatien en Leen-Rechten, &c. [illegible] vus Aº. 1623. De Geestelijke Goederen in Bremen en Verden [illegible] ren in Pomeren, Rugen en Meckelenburg mosten den Koning [illegible] werden; gelijck oock in Schoonen, Hallandt, Blekingen, [illegible] de Donative Goederen: hier by wierdt gemelt, dat geen Goederen [illegible] van de Kroon souden mogen afgetrocken werden, en dat de eenige [illegible]

Re-

Redditie was, die de Standen souden toestaen. De Geestelijcken consenteerden oock in 't vijfde van d'Inkomsten van haer Gewassen, doch mits conditie, dat sy het daer in of in koper Geldt souden mogen betalen. De Pastoren ten platten Lande beloofden van 64 Hoven in 't Jaer 1681 en 1682 yder Jaer 6 Tonnen Koorn te geven, mits conditie, dat sy voor yder Ton 9 Marck silver mochten opbrengen; doch, indien het de gelegentheyt mede bracht, souden sy daer van verschoont blyven. Van 64 Man soude tot de Scheeps-Vloot in 't Jaer 1681 drie Marck silver, en 1682 de helft, zijnde anderhalve Rijckxdaelder, gegeven werden. Den tiende Penningh soude oock van d'Interesten van vruchtbare Capitalen betaelt werden. De Burgerschap, boven dat die een gedeelte van haer Accijnsen afstont, bewilligde oock tot de Scheeps-Vloot en Soldatesque, 't geen de selve in 't Jaer 1674 had toegestaen, gelijck mede het tiende en vijfde van d'Interesten van Scheepsparten, &c. en vruchtbare Capitalen. Van Eygendoms Inkomsten soude mede de vijfde Penningh betaelt werden. De Boeren bewilligden noch voor de Scheeps-Vloot in 't Jaer 1681 en 1682 voor 't eerste Jaer 2 Rijkxd. en voor 't tweede een Rijckxd. van yder Hooft, en tot de Soldatesque in 3 Jaren yder Jaer de tiende Man.

Na den geëyndigden Rijckxdagh wierdt besloten / dat de Coninginne haer Intrede binnen Stockholm soude doen / en gekroont werden / gelijck oock op de volgende wijse geschiede.

Haer Koninckl. Majesteyt quam den 4 December / ten 2 uren 's namiddags / met een groot gevolgh / als in processie / in Stockholm / en dat in de volgende ordre: Eerstelijck reed een Marschalck voor uyt / daer na volgden 250 welgemonteerde Trawanten / d'Officiers in geborduurde Kleederen, en de Guarde te voet / bestaende in 12 Compagnien / alle met nieuwe Kleederen en Vaendels: hier op quam 't Koninkl. Regiment te paert / 1000 man sterck / met Kolders en Harnas gemonteert: toen vertoonde sigh de Ridderschap te paert / alle met geborduurde Kleederen en Schabracken / seer kostelijck verciert / soo dat alles van Gout en Silver blonck: daer op volgde de Velt-Marschalck en Generaliteyt / en eenige Karossen / schoon opgesmuckt / met kostelijcke Paerden / daer de Rijckx-Raden en Bedienden in saten / tusschen welcke de schoone Karos van hare Majesteyt met Gout geborduurt / en van 6 schoone Paerden / Isabelle-couleur / getrocken / welckers Deck-kleden en Tuygen niet anders als met Gout en Edele Gesteenten geborduurt waren / quam, rondom haer Majesteyts Karos gingen 24 Trawanten / alle in schoone Goude en Silver geborduurde Kleederen / en daer achter volgden 8 Pagien met Mantels / alle met Silvere en Goude Gallon beset: Toen vertoonden sigh noch 2 verguldе ledige Karossen van de Coninginne / met 6 Paerden / en daer na 2 andere / met haer Staet-Juffers: daer op quamen 2 Compagnien jonge welgemonteerde Burgers te Paert. Wanneer sy voor 't Wees- of Kinder-huys in de Stadt quamen / stonden daer alle Kinderen op een gemaeckte Galdery / half geel en

half

half blauw gekleed / welcke op haer Majesteyts aenkomst begonden te singen: Hoe schoon licht ons de Morgen-Ster, &c. De Burgerschap stont over-al daer haer ged. Majesteyt passeerde aen beyde zyden in de Wapenen / en sy toog door 2 Eeren-Poorten / d'eene op de Noorder-Brugh en d'andere wat dichter aen 't Slot opgerecht zijnde. Ter halver wege stont haer Majesteyt stil/en commandeerde den Marschalck Asschenbergh / dat de Burgerschap voorby haer soude passeren / 't geen oock geschiede / en namen de selve daer na in haer vorige orde weder post/als wanneer sy weder voorby haer passeerde. Met dese Ceremonie op 't Slot gekomen zijnde/ wierdt uyt alle de Stucken een generael salvo gegeven / te weten / van 't Slot 24 / dat men de 3 Kroonen noemt / van den Brunkenberg 18/ van de Scheepsholm 50/ Zuyderholm 14/ en Zuyder-sluys 16; daer na dede de Guarde te voet een salvo uyt Musquetten/ gelijck oock de Trawanten te paerde uyt haer Carabijnen en Pistolen ; dit wierdt van de Burgery te paert nagevolgt / en vervolgens oock van de Burgery te voet : de gantsche Nacht was de Stadt vol vreugt / alle Huysen waren met Lantaerns / des Konings en Coningins Wapens behangen / en de Torens staecken af / als of sy vol Vuur stonden / sulcken glans gaven de Lantaerns en Fackels ; kortom dese Intocht geschiede seer magnificq en heerlijck. 's Anderendaegs den 5 geschiede de Krooning : de Weg van 't Slot tot in de groote Kerck van St. Nicolaes en 't Autaer was met rood Laken behangen / waer over beyde haer Majesteyten 's middags ten 12 uren in volle processie en Koninckliijcke Klederen na ged. Kerck gingen ; den Koning ging voor/ met de Kroon op 't Hooft / hebbende een wit Kleed aen / en daer over een roode Sammijte Koninckl. Mantel / die met Hermelijnen geboert was ; 2 Kamer-Jonckers droegen de Sleep / en over sijn Majesteyt wierdt een Hemel van wit Silver-doeck door 4 Kamer-Jonckers gedragen: haer Majesteyt de Coninginne was oock in witte Klederen/ en met een roode Sammijte Mantel/ met witte Hermelijnen geboert / omhangen / en over haer wierdt mede een witte Hemel van 4 Kamer-Jonckers gehouden / doch de Sleep droegen 4 Kamer-Jonckvrouwen : den Koning presenteerde sigh in sijn Habijt voor het Autaer / en wierdt / na een gehouden heerlijck Musijck/ de Coningin oock by den Autaer gebracht/ alwaer van d'Aerts-Bisschop van Upsal het Sermoen tot de Krooninge wierdt gedaen / en van den selven omtrent 2 uren de Coninginne de Kroon op 't Hooft geset / en haer de Scepter en Appel in de Handt gegeven ; dit geschiedt zijnde / soo wierdt het selve met een seer heerlijck Musijck / Paucken- en Trompetten-geschal bekent gemaeckt ; waer op als in een oogenblick van het Slot / Brunckenbergh/ Scheepsholm / Zuyder-sluys en Zuyder-schans 't Canon gelost wierdt / en van de Guarde te paert / de Trawanten / de Burgerschap / de 12 Vaendels te voet / en over de 1000 Man Ruyterey een generale salvo geschiede. Hier na wierden beyde hare Majesteyten / in haer Koninckl. Klederen/en met de Kroon op 't Hooft / in de vorige ordre weder uyt de Kerck in 't Slot gebracht / alwaer de

de Koninckl. Maeltijt gehouden / veel silver Gelt uytgeworpen / en verscheyde Fonteynen van roode en witte Wijn uytgestort wierden / werdende alles met een heerlijck Vuurwerck besloten. Daer waren wel verscheyde Spreucken hieren daer ter eeren van den Koningh en Coninginne opgerecht / doch om de kortheyt gaen wy die voorby.

Sijn Czaarsse Majesteyt van Moscovien nam dit Jaer de resolutie / om sig in den Huwelijcken Staet te begeven / en dede ten dien eynde alle de deftighste Maegden van sijn Rijck opsoecken / onder de welcke hy eene vond / die hem best behaegde / genaemt Ophimia Routefski, Nicht van Simon Ivanowitz Sacharofski; invoegen dat dit Huwelijck in Augusti wierdt gecelebreert.

In 't laetst van 't Jaer is tot Koningsbergen mede een Huwelijck gecelebreert tusschen Prins Lodewijck van Brandenburgh / tweede Zoon van den Heer Keurvorst van Brandenburgh / en de Princesse Radvivil, zijnde een seer rijcke Princesse uyt Littauwen / en wierdt het selve met alle bedenckelijcke pracht en ceremonien voltrocken.

Wy keeren weder na Engelandt / als het Toneel / daer yder de oogen op geslagen had. Wy hebben laetst geseyt / dat het selve tegens den 31 October by een was geroepen / en als-dan soude vergaderen / 't welck oock geschiede / want sijn Majesteyt quam dien dagh in 't Hooger-huys / en na dat hy 't Lager-huys mede aldaer had beroepen / dede hy aen 't selve de volgende Harangue / die in een Papier / alsoo de selve vry lang was / was opgestelt.

Mylords en Edelen.

DE verscheyde Prorogatien, die ick hebbe gedaen, hebben seer voordeelig voor onse Nabuuren geweest, en seer dienstig voor my, alsoo ick de tijt heb geëmployeert tot het maecken en voltrecken van een Alliantie met de Kroon van Spangie, ingevolge van die, welcke ick hadde met de Staten van de Geunieerde Provintien, en sy insgelijckx hadden met Spangie, bestaende in een mutuële verbintenisse tot secours en defentie. Ick hebbe alle de redenen van de Werelt te geloven, dat het gene, 't welck soo seer begeert was by de voorgaende Parlementen, nootsakelijck seer aengenaem voor uw moet zijn; alhoewel sommige wel konden gewenscht hebben, dat dese mesures eerder hadden genomen geweest; doch niet een Mensch kan met reden dencken, dat het nu noch te laet is, want die, welcke dese Alliantien begeeren te maecken, en welcke die begeeren te breecken, van een ander opinie zijn. En soo dese zijn de beste mesures, die genomen souden konnen werden, tot de verseeckertheyt van Engelandt, en de rust van 't Christendom, soo konnen sy niet feylen in haer oogwit te bereycken, en de selve noch verder uyt te breyden en voort te setten, ten waer onse verdeeltheden van binnen onse vriendtschap van buyten van minder consideratie quamen te maken. Om dit, soo veel

mogelijck, te voorkomen, soo vind ick goet aen uw [illegible]
keringen, die begeert konnen werden, dat niet van mijne [illegible]
uw volkomen satisfactie te geven, 't geen gy kond wenschen [illegible]
van de Protestantse Religie, welcke ick volkomen [illegible]
ren tegens alle de Conspiratien van onse Vyanden, en [illegible]
eenige nieuwe remedien, welcke voorgeslagen sullen mogen [illegible]
met de preserveringe van de Successie van de Kroon, in de [illegible]
loop van de nederdalende Linie. En ingevolge van dien, [illegible]
uw de verdere Examinatie van 't Complot te vervolgen, met [illegible]
ondersoeck. Ick achte mijn self niet seecker, noch oock uw, [illegible]
daen zy, en derhalven sal nodig zijn, dat de Lords in den Tour [illegible]
werden gestelt, op dat Justitie magh gedaen werden. 't [illegible]
uw segge, in wat gevaer de Stadt Tanger is, en van wat gewicht het is, [illegible]
te preserveren. Ick hebbe, tot een machtige last en onkosten, een [illegible]
bel Secours derwaerts gesonden; maer om genoeghsaem soo grooten [illegible]
maintineren, als dien Oorlog sal vereysschen, en de nieuwe Wercken en [illegible]
tien te maecken, sonder welcke die Plaetse niet lang sal konnen gehouden [illegible]
werdt soo grooten Som vereyscht, dat sonder uwe hulp 't selve niet [illegible]
is: derhalven legge ick de saeck voor uw open, en versoecke uw [illegible]
stentie. Maer dat ick estimeer boven alle de Schatten in de Werelt [illegible]
grooter stercktre en reputatie sal geven, soo wel thuys als [illegible]
kan doen, is een perfecte Eendracht onder ons selven. Nie[illegible]
rijck herstellen tot die sterckte en kracht, als 't selve schijnt [illegible]
ons verheffen tot die consideratie, welcke Engelandt [illegible]
Alle de Oogen van Europa zijn op dese Vergadering [illegible]
haer eygen geluck of ellende, soo wel als 't onse, daer aen dependeren [illegible]
soo ongeluckigh souden wesen, dat wy in sodanigen misverstant [illegible]
souden vervallen, als onse vriendtschap onseecker soude maecken, [illegible]
trouwen, soo sal 't geen wonder zijn, dat onse Naburen [illegible]
nemen, en misschien sulcke, als fatael voor ons souden konnen [illegible]
derhalven sorge dragen, dat wy onse Vyanden niet begunstigen, en [illegible]
discourageren met eenige ontydige disputen. Indien sulck komt te [illegible]
sal de Werelt sien, dat het mijne faut niet is, want ick hebbe gedaen [illegible]
my mogelijck was te doen, uw in vrede te houden, terwyl ick leve, en [illegible]
ten, als ick sterve; maer van soo grooten voorsichtigheyt en soo [illegible]
de uwe kan ick niet van dien aert vreesen, maer ick vertrouwe op uw [illegible]
uw uytterste debvoiren in dit Parlement sult aenwenden tot een [illegible]
ge conclusie.

Den Cancelier seyde daer op, dat het Lager-huys een [illegible]
nen verkiesen; gelijck oock aenstonts gedaen wiert, en [illegible]

Dy-

My-lord Russel / eenen Mr. Williams verkoren / de welcke dien namiddagh noch van sijn Majesteyt wierdt geapprobeert. 't Lager-huys procedeerde datelijck tot het doen van de Test onder hunlieden; maer het Hooger-huys des Konings Harangue in acht nemende / delibereerden tot het opstellen van een Addres aen sijn Majesteyt / waer by al de gene / die binnen 2 Maenden nader ontdecking van 't Complot souden doen / pardon souden bekomen: 't selve wiert mede in 't Lager-huys gesonden; maer alsoo men daer oordeelde / dat dit al te ampel was / en dat oock de Lords in den Tour sig daer mede souden konnen behelpen / soo begeerde 't gem. Huys / dat'er in geinflueert soude werden / dat het Pardon alleen voor die gene soude zijn / die ontdeckingh tot satisfactie van het Huys deden / en die reets niet waren beschuldigt en gevangen geset: maer alsoo dit weder al te strickt was / wierdt op den 7 November de volgende Addresse wegens die materie aen den Koning overgelevert.

Met believen van uw Majesteyt.

WY uw Majesteyts gehoorsaemste en getrouwste Onderdanen, de Communs, in 't Parlement vergadert, seer yverig zijnde voor de preservatie van de Protestantse Religie, uw Majesteyts geheyligde Persoon en Gouvernement, en geresolveert zijnde te vervolgen, met een scherp en onzydig ondersoeck, het vervloeckt Paeps Verraet, 't welck ontdeckt is by de 2 laetste Parlementen, en 't welck gevoert en aengevangen is by machtige en rustelose practijcken en machinatien, specialijck gedurende het laetste Reces van 't Parlement, waer door verscheyde Personen afgeschrickt en moedeloos gemaeckt zijn, om te verklaren 't gene sy daer van weten: Soo versoecken wy uw Majesteyt ootmoediglijck, dat, tot securiteyt van sodanige Personen, welcke willig zijn om bewys te geven, of vordere satisfactoire ontdeckinge, raeckende 't selve, aen dit Huys te doen, het uw Majesteyt magh believen uw Koninckl. Proclamatie uyt te laten gaen, verseeckerende alle de geseyde Personen van uw gratieus Pardon, indien sy sodanige Bewysen geven, of ontdeckinge doen.

Sijn Majesteyt gaf haer een gunstig antwoort / en betuyghde / dat hy haer in 't ontdecken van het Verraet wilde helpen / gevende oock ten dien eynde 2 dagen daer aen de volgende Proclamatie uyt.

CHARLES R.

ALsoo wy door een Koninckliicke sorge aengedaen werden, om de ware Protestantse Religie vastelijck te verseeckeren, en onse getrouwe Onderdanen dien aengaende volkomene satisfactie te geven. Soo is 't, dat wy, om de schrickelijcke en versoeyelijcke Paepse Conspiratie soo veel te krachtiger te ontdecken, en alle die gene, die eenige kennisse daer van hebben, soo veel te meer te animeren, om 't gene sy dien aengaende mochten weten, te komen ontdecken, geraden gevonden hebben dese Koninckl. Proclamatie te doen publiceren, waer by wy onse

Genade en Pardon beloven en verseeckeren aen alle die gene, de welcke binnen 2 Maenden na dato deses eenige informatie en getuygenisse aengaende de gemelde Paepse Conspiratie sullen komen te geven. Aldus gedaen in ons Hof tot Withal den 9 November 1680, en van onse Regeeringe het 32ste.

Dangerfield / zijnde een van de Getuygen van 't Complot / was ondertusschen in 't Lager-huys ontboden / terwijl men daer over de staet van de Natie handelde / om een breeder bericht van verscheyde dingen te geven: hy bracht derhalven daer eenige Beschuldigingen tegens de Hartog van Jorck / de Graef van Anglesey / de Graef van Peterboroug / den Opper-Rechter Scrogs en Sr. Robert Payton in / doch die van de laetste wierden 't swaerst opgenomen / alsoo hy eenige tijdt daer na door den Spreecker / Mr. Williams / uyt het Lager-huys wierdt geset. En ondertusschen quam den Secretaris van den Portugijssen Ambassadeur / genaemt Don Francisco Ferrea in / en verklaerde / dat gemelde Ambassadeur hem 50000 Ponden belooft had / soo hy de Grave van Schaftsbury / Oates / Bedlow en Dugdale wilde dooden; dat hy het selve al voor eenige Maenden aen de Grave van Clarendon had bekent gemaeckt; en dat hy / voor en na Wakemans Justitie / de Tolck tusschen gem. Ambassadeur en den Opper-Justicier Scrogs was geweest: Doch of het selve soo breed is geweest / is twijffelachtigh / alsoo 't Lager-huys niet verder in die saeck gedaen heeft / als alleen een Pardon voor gem. Dangerfield / Don Francisco Ferrea en andere / die mede nader Getuygen tegens het Complot inbrachten / by sijn Majesteyt versocht / 't welck haer oock wierdt toegestaen.

Den Opper-Rechter North wierdt mede ingeroepen / om de Getuygenissen van Bedlow over te geven; doch seggende / dat hy die aen den Raedt had overgegeven / soo wierden de selve van daer gehaelt / en voor 't Lager-huys gelesen.

Ondertusschen wierdt by 't Lager-huys mede ondersoeck gedaen wegens het presenteren van Petitien aen sijn Majesteyt tot het sitten van 't Parlement; en dewijl sy 't selve een ontwijffelbaer Recht van de Onderdanen van het Koninckrijck oordeelden / verklaerden sy / dat de gene / die aen den Koning hadden voorgedragen / dat sulckx oproerig was / de Privilegien van 't Vaderlandt hadden verkort of verraden / en banden derhalven eenige / die sigh daer tegens hadden gekant / uyt haer Vergaderinge.

't Gemelde Lager-huys voer daer op voort tegens de Roomsse / en leverde ten dien eynde aen sijn Majesteyt het volgende Addres over.

WY uwe Majesteyts gehoorsaemste en onderdanigste Subjecten, de Communs in 't Parlement vergadert, erkennen met danckbare herten uw Majesteyts voorgaende Declaratien van vasthouding aen de Protestantse Religie, tot preservatie en protectie van dien, en hebt daer van uwe verdere verklaringe in uw gratieuse Aenspraeck aen beyde de Huysen van 't Parlement in 't openen van 't sel-

ve

ve gedaen, by welcke uw Majesteyt ons beliefde te commanderen, strictelijck te vervolgen het schrickelijck Paeps Verraet, sonder 't welcke (wy gedragen ons aen uw Majesteyts oordeel) dat noyt uw Persoon, noch Gouvernement, noch Protestantse Onderdanen behouden konnen wesen, als zijnde een gedeelte van de Roomsse Religie of Papery, waer het te bekomen is, alle Protestanten, beyde den Prince en 't Volck, te extirperen: 't Welck heeft gecauseert in de Regeeringe van uw Koninckllijcke Voor-Vaders, sedert de Reformatie, de groote voorsorge, van haer Onderdanen te verbinden tegens het weder-keeren onder het Pauselijcke Jock, tot die Eeden, waer by sy sweeren de Getrouwheyt aen haeren Prince. En alsoo nu de Oogen van alle de Protestantsche Koninckrijcken ende Staten op ons geslagen zijn, en sien op uw Majesteyt, als het Konincklijcke Hooft van soo veel Protestantsche Landen, ende niet anders kan gehoopt werden, als een geluckige volkomen verseeckeringh van onse Religie van binnen, ende dat uwe Majesteyt magh strecken tot de meeste protectie van die, van welcke wy mogen verwachten een mutuële Assistentie, als zijnde gevallen in 't selve gemeen gevaer; soo verseeckeren wy uw Majesteyt ootmoedelijck, dat wy alsins bereyt sullen zijn uw Majesteyts Persoon en Gouvernement te preserveren, en te onderteunen de Protestantse Religie, soo wel binnen als buyten: En versoecken ootmoedelijck uw Majesteyt, dat gene Personen wilt estimeren, welcke ons voor uw Majesteyt anders sullen vertonen, als zijnde die, welcke tweedracht tusschen den Koning en sijn Volck begeeren, en te vernietigen het vergaderen en sitten van Parlementen, en dat dese Paepse Desseynen mochten succederen, welcke sy wel weten, dat andersins niet en konnen gelucken, en 't geen sy noch onkennelijcker evident hebben gemaeckt in het interval van 't Parlement, met het continueren van alle hare onvergelijckelijcke devoiren, tot vervolg van haer vervloeckste en booste Desseyn, om haer eygen boose Crimen over te brengen op soo veele van uw Majesteyts getrouwste Protestantse Onderdanen, soo wel Edelen als andere, hopende daer mede dese te destruëren, welcke met de grootste sucht en oprechtigheyt hebben getracht haer te ontdecken en te vervolgen.

Waer op den Koning antwoorde.

Ick dancke uw, Edellieden, over de sorge voor de Protestantse Religie: daer sal niet mancqueren van mijn zyde, om die te preserveren, so wel binnen als buytẽ.

En dewijl de hevigheyt tegens de Hartog van Jorck daer op weder te berde quam, alsoo die voor een Papist geoordeelt wierdt, resolveerde het Lager-huys den 12 November: Dat alle de Conspiratien van de Paepse tegens den Staet gefondeert waren, om dat gem. Hartog Rooms was, en dat sy hoopten, dat hy tot de Kroon soude succederen. **En daer op wierdt ordre gegeven, dat een Bil soude opgestelt werden, om den selven te secluderen, gelijck oock geschiede, en wierdt daer toe het volgende geconcipieert.**

ALsoo het bekent is, dat Jacob, Hartog van Jorck, sigh van de Protestantse Religie heeft laten vervoeren, en de Paepse Religie aengenomen, 't welck niet alleen een groote couragie aen de Papisten heeft gegeven, om te ondernemen een Hels en schrickelijck Verraet, tot verdelging van sijn Majesteyts geheyligde Persoon en Regeering, maer oock om uyt te roeyen de ware Protestantse Religie, ingevalle de geseyde Jacob, Hartog van Jorck, quam te succederen in de Koninckl. Kroon van sijn Majesteyts Koninckrijcken en Dominien, soo is niet manifester, als dat met de selve een ongeluckige veranderinge van Religie in dese Koninckrijcken soude volgen: En, om 't selve te keeren en te weeren, is besloten en geresolveert, met consent en toestaen van sijn Koninckl. Majesteyt, by en met consent van de Geestelijcke en Wereltlijcke Heeren, composerende het Hooger-huys, en 't Huys der Gemeente, in dit tegenwoordig Parlement by een vergadert, en by der selver gesamentlijcke Authoriteyt, vast gestelt en geresolveert, dat den geseyden Jacob, Hartog van Jorck, sal zijn, en by dit tegenwoordig Parlement is en blijft geexcludeert, en voor altijt onbequaem gemaeckt, om te erven, te besitten of genieten de Imperiale Kroon van dit Koninckrijck en van Yrlandt, en der selver Dominien en onderhorige Landen, en om te hebben of te genieten eenige Dominie, Macht, Jurisdictie of Authoriteyt in de selve Koninckrijcken of Dominien, of in eenige onderhorige Landen van dien. En is vorders by dese onse Acte gearresteert en by d'Authoriteyt van de selve als voorsz., dat ingevalle de voorseyde Jacob, Hartog van Jorck, soude mogen hier namaels komen te pretenderen, t'ondernemen of te eysschen, om te possideren, te genieten of op sigh te nemen, om te oeffenen of gebruycken eenige Heerschappy, Macht of Gesagh en Jurisdictie in de geseyde Koninckrijcken of Dominien, of in eenige van de selve in 't particulier, in qualiteyt van Coning of Oppermacht staet, dat in sulcken gevalle de geseyde Jacob, Hartog van Jorck, voor sodanige onderneminge, in 't particulier of generael, sal toegerekent en geoordeelt werden begaen te hebben en schuldig te zijn aen hoogh Verraet, en daer voor sal verbeuren de boeten, straffen en pœnen, daer toe staende. Vorders soo eenig Persoon of Personen, wie en hoedanig de selve oock soude mogen wesen, en sig by den voorsz. Hartog van Jorck voegen, om de selve te helpen pretenderen, toe te matigen of te attenteren, om den geseyden Jacob, Hartog van Jorck, in de possessie of exercitie van eenige Koninckl. Macht of Authoriteyt in de Koninckrijcken of Dominien voorsz., of sal komen by geschrifte, predikinge of advys, publiceren en ondernemen of verklaren, dat den voorn. Jacob, Hartogh van Jorck, te hebben eenig Recht, Titul of Authoriteyt tot het Officie van Coning of Opper-Magistraet van de Koninckrijcken en Dominien voorsz., dat alle sodanige in 't generael, en elck in 't particulier van sodanige Personen, sulckx doende of ondernemende, daer voor sal geacht, geëstimeert en geoordeelt worden schuldig te zijn aen hoog Verraet, en daer voor sal verbeuren de breucken, boeten en pœnen als voorsz. is.

Is vorders by d'Authoriteyt voorsz. en mits desen gearresteert, dat den geseyde

Jacob,

Jacob, Hartog van Jorck, niet en sal t'eeniger tijdt van en na den 15 deser Maent November 1680 vermogen weder te keeren in eenige van de selve Koninkrijcken of Dominien, en sulckx geschiedende, dat als-dan den geleyden Jacob, Hartog van Jorck, sal geoordeelt en gereeckent worden te hebben begaen hoogh Verraet, en daer voor sal onderworpen wesen en moeten lyden de straffe, boete en pœne, daer toe staende. En of het quam te gebeuren, dat eenig Persoon of Persönen, wie de selve oock souden mogen wesen, den voorn. Jacob, Hartog van Jorck, quame te helpen, om de voorsz. wederkeeringe van den selven Jacob, Hartog van Jorck, te helpen faciliteren, dat in sodanigen gelegentheyt yder van de selve in 't particulier, en alle in 't generael, sal geoordeelt schuldigh en vervallen te zijn in hoog Verraet. Daer benevens is noch by de selve hooge Authoriteyt, als voorsz. is, gearresteert, dat den selven Jacob, Hartog van Jorck, of eenige andere Persoon of Personen, wie de selve oock souden mogen wesen, en bevonden zijnde aen eenige van de selve bovenschreve Attentaten en Actien van hoog Verraet, noyt of nimmermeer sullen mogen genieten eenige beneficie van Pardon, ten zy by solemnele Acte van 't Parlement, met particuliere expressie van hare Namen, en dat geen nole prosequi of borgtocht voor 't Proces of Gewysde, of eenigerhande beneficie sullen mogen of konnen genieten, of tot het selve geadmitteert werden, noch oock niet genieten onder de hand, by verdrag of dissimulatie eenige faveur of gratie, na mede-aenwysinge van de Mede-complicen in 't gene voorsz. en vervat is in dese Acte. Vorders is mede gearresteert en verklaert, gelijck wy mits desen arresteren en verklaren, dat dese onse Acte sal zijn en blyven een vaste Wet voor alle Magistraten, Officieren en Onderdanen in de Koninckrijcken en Dominien voorsz., gelijck de selve hier nevens werden gelast en versocht, te apprehenderen en verseeckeren den gem. Jacob, Hartog van Jorck, of eenige met hem komende, om hem te beschermen in sijn voornemen, en ingevalle van resistentie, sodanig dat sy souden moeten vechten, om hem gevangen te krijgen, om de selve of eenige Persoon of Personen met force moeten subdiceren, voor alle welcke actie en doeninge den genen, die den voorsz. Jacob, Hartog van Jorck, komen te attacqueren, werden geoordeelt wel gedaen te hebben, in conformité van dese Acte vervat, sullen blyven beschermt, beschut, bewaert en geindemneert van alle schaden. Vorders is mede gearresteert en verklaert, dat alle 't gene vervat en geconstitueert is in dese Acte, om te achten, te estimeren of te imputeren of toe te rekenen onbequaem te zijn, of onbequaem en inhabil te maecken of verklaren tot het onterven en frustreren van de Koninckl. Kroon van Engelandt en de Dominien voorsz., dan den Persoon van Jacob, Hartog van Jorck, alleen.

En ingevalle den voorsz. Jacob, Hartog van Jorck, quame te overleven den Persoon van sijn tegenwoordige Majesteyt, en de Hoirs van sijn Majesteyts Lichaem, soo sal de geseyde Koninckl. Kroon vervallen en descenderen op, en gepossideert werden by sodanige Persoon of Personen successivelijck, gedurende het leven van den voorsz. Jacob, Hartog van Jorck, als soude toekomen 't Recht van Erffenisse

van

van de selve, even en alleens of den geseyde Jacob, Hartog van Jorck, [illegible] lijck doodt geweest, en al schoon in dese Acte iets soude mogen schijnen tegen dese te contradiceren, sal 't echter stant grypen.

Vorders is verklaert ende gearresteert, gelijck verklaert werdt mits desen, dat, gedurende het leven van de Hartogh van Jorck, dese onse jegenwoordige Acte sal gegeven, belast en geordonneert werden, dat de selve alle Gerechts-dagen en generale Sittingen van Rechters van Vrede in de Koninckrijcken en Dominien voorseyt, opentlijck sal gelesen werden in alle Cathedrale en Parochiale Kercken en Capellen in de voorseyde Koninckrijcken, Dominien, &c. by de respective Persoonen en Bedienden, als vicaire Curaten en Voorlesers. En daer benevens werdt hier mede versocht, dat immediate na de gedane Godsdienst in de namiddagh, dat dese onse Acte alsdan sal gelesen werden tweemael in 't Jaer, namentlijck, op den 25 December en Paes-dagh, gedurende het leven van den geseyden Jacob, Hartog van Jorck.

Dese Acte/ na dat hy driemael gelesen was/ en dat het Lager-huys hem den Titul had gegeven: Een Acte tot veyligheyt van de Protestantse Religie, met het onbequaem maecken van Jacob, Hartog van Jorck, om de Keyserl. Kroon van Engelandt en Yrlandt, met de Dominien en Territorien daer onder behorende, te erven; wierdt na 't Hooger-huys gesonden/ om dessels approbatie daer over te hebben: de Lords Russel/ Capel en Montague/ gevolgt van een groot getal van d'andere Heeren/ brachten de selve aldaer: doch 't Hooger-huys twijffelde/ of sy die behoorde aen te nemen/ om te lesen/ of niet; doch 't selve wierdt echter goet gevonden: En na dat die gelesen was/ in presentie van den Koning/ vond men 63 Stemmen/ daer onder de Bisschoppen/ tegens de Acte/ en alleen 30 voor/ soo dat de selve door meerderheyt van Stemmen wierdt verworpen en afgewesen/ en 't Lager-huys van haer voornemen daer in ontset.

De hevigheyt tegens de Roomsse verminderde daer door echter niet/ want een van de Lords in 't Parlement deed de volgende Reden tegens eenen Rogert l'Estrange/ die voor Paeps geimputeert was/ en daer van wy voor desen meer gesegt hebben/ in 't volle Parlement.

Mijne Heeren.

MEenigvuldig zijn de Desseynen van de Papisten geweest, om dese arme Natie van de Protestantse Religie tot de Stoel van Romen over te brengen, en dat by alle mogelijcke ondermijningen die bedacht konden werden, gedurende het Reces van 't Parlement, self met den haet van het vervloeckte Desseyn te werpen op de onnoselheyt van sijn Majesteyts getrouwste Onderdanen. Wy hebben alrede een proef van die Comploteryen in Yrlandt gehad, en bevinden, dat hier ontallijcke Yren dagelijckx aenkomen, van welcke wy nu in overlegh hebben de Petitie van Mylord Dunbarton, een groot Romanist, om hier te blyven, allude-

rende

rende daer in met seeckere redenen, die na mijn opinie meer dienen, om hem te doen vertrecken. Ick kan niet dencken, dat sijn Majesteyt noch sijn Koninckrijck genoegsaem bewaert is, soo wy niet verlost zijn van dat Yrsse Vee, benevens alle andere Papisten; want ick worde gedrongen te seggen, dat wat sy oock mogen pretenderen, daer is niet eene of heeft een destructive Gront, maer by gebreck van macht konnen sy dat niet in 't werck stellen. Ick soude niet een Paepse Vrouw begeeren, die hier soude blyven, ja soo veel niet als een Paepse Dogg, of Paepse Teef, of een Paepse Kat, die soude konnen blaffen of mauwen tegen den Coning. Wy zijn in een Laberinth van Willen, en moeten sorgvuldig ons bevlytigen, om daer uyt te geraecken, en 't grootste gevaer van alle legt in 't conniveren van Protestanten, welcke, niet tegenstaende de veelvuldige Bewysen van 't Verraet, naerstig zijn geweest om des Conings Getuygen uyt te lacchen, en haer selven Paepse Slaven te maecken; en sodanig eene is Roger l'Estrange, die hem nu soeck maeckt, wesende een van de grootste Boeven op der Aerde, &c. En derhalven is mijn versoeck, dat hy buyten alle Employ mag werden gestelt.

Sijn Majesteyt had/ om de boven-genoemde Acte tegen de Hartogh van Yorck voor te komen/ door den Secretaris Jenkins de volgende Boodschap aen 't Lager-huys gesonden.

CHARLES R.

SYn Majesteyt begeert dat dit Huys, soo wel tot satisfactie van sijn Volck, als hem self, sulcke materien expedieert, die voor haer dependeren, raeckende de Papery en 't Complot: En wil hebben, dat sy verseeckert blyven, dat alle remedien, die sy aen sijn Majesteyt tot dese eynden mogen presenteren, ontfangen sullen werden; Mits dat het sulcke zijn, die met de preservatie van de Successie van de Kroon in sijn behoorlijcke en wettelijcke loop van Descendentie bestaen.

Dog daer op was gedelibeert en in overleg genomen/ dat men sijn Majesteyt van de gronden/ waer op 't Lager-huys procedeerde/ soude informeren: doch dewijl dit so wat aenliep/ en den Koning wel merckte/ dat 'et Lager-huys met de Acte tegens de Hartog van Yorck sodanig besigh was/ dat het Tanger vergat/ liet hy den 25 November door den Secretaris Jenkins haer nochmaels de volgende Boodschap brengen.

CHARLES R.

SYn Majesteyt in de Aenspraeck, die hy gedaen heeft in de openinge van dese Sessie, versocht het Advys en Assistentie van sijn Parlement, ten aensien van Tanger; de conditie en importantie van die Plaets obligeren sijn Majesteyt, om dit Huys weder in gedachten te brengen, dat hy hem op de selfde verlaet, om die Plaets te ondersteunen, sonder 't welck de selfde niet veel langer kan werden bewaert.

waert: sijn Majesteyt derhalven recommandeert seer ernstelijck Tanger aen in de nodige en spoedige consideratie en sorge van dit Huys.

Waer op het Lager-huys den 27 resolveerde / dat'er een Addres by den Koning wegens de saeck soude opgestelt werden / gelijck geschiede / en werdt 't selve den 29 aen sijn Majest. overgelevert, bestaende in de volgende Woorden.

Mag het believen aen uw meest uytmuntende Majesteyt.

WY uw Majesteyts meest gehoorsame en getrouwe Onderdanen, de Gemeente in het Parlement vergadert, hebbende met alle schuldige opmerckinge in onse serieuse consideratie genomen uw Majesteyts laetste Boodschap, raeckende Tanger, konnen niet anders de conditie van het selfde aensien, gelijck uw Majesteyt de selfde ons heeft gelieven te representeren in uw laetste Boodschap (na so menivuldige Schatten uytgegeven te hebben, om 't selfde dienstig en bequaem te maecken) niet alleen, als een ongeluck meer, dat overkomt aen de geaffligeerde Staet van uw Majesteyts getrouwe en onderdanige Onderdanen, maer oock als een gevolg van de selfde Raedt en Desseynen, die uw Majesteyts Persoon, Kroon en Koninckrijcken heeft gebracht in dese groote en over 't hooft hangenne swarigheden, van de welcke wy desen dagh overstroomt zijn: En wy zijn te minder gesurprenneert te horen de nootsaeckelijckheyt van Tanger, als wy overdencken, dat sedert het een gedeelte van uw Majesteyts Dominien is geworden, het menigmael is geweest onder 't Gebied van Paepse Gouverneurs (particulierlijck oock eenige tijdt van een beschuldigt Heer, nu gevangen in den Tour, over het versoeylijck en schrickelijck Paepse Verraet) dat de Recruyten, derwaerts gesonden, voor het meeste gedeelte hebben bestaen in Paepse Officiers en Soldaten, en dat de Yrsse Papisten onder de Soldaten van dat Guarnisoen, de Personen zijn geweest, die meest zijn gefavoriseert en geëncourageert.

Rakende dat gedeelte van uw Majesteyts Boodschap, welck verklaert uw Majesteyts vertrouwen op dit Huys, in bystant te doen aen Tanger, en de recommandatie van 't selfde in onse spoedige sorge, geven wy met alle ootmoedigheyt en reverentie dit Antwoort: dat schoon genomen wy in behoorlijcke tijdt en order niet sullen nalaten, dat van onse plicht is, tot preservatie van alle gedeelten van uw Majesteyts Dominien, en voortsettinge van de prosperiteyt en bloeyende Staet van dit uw Koninckrijck, echter op desen tijdt, als wanneer een sware Wolck, die dit Landt lang gedreygt heeft, gereed is om uyt te breecken op onse Hoofden, in een storm van ruïne en confusie ons in te laten in eenige verdere consideratie over dese materie, specialijck tot eenige resolutie in 't selfde te komen, voor dat wy effective verseeckert zijn, van de over 't hooft hangende en seer apparente periculen opkomende van de macht van Paepse Personen en raedt, wy niet anders konnen begrypen, als dat dat niet bestaen kan, of met de plicht, die wy aen uw Majesteyt schuldig zijn, of met het vertrouwen, op ons gestelt, by die gene de welcke wy representeren.

Het

Het is uw Majesteyt niet onbekent hoe onophoudelijck de aenwendingen, en hoe stout de voornemens van de Paepse party zedert veel Jaren herwaerts hebben geweest, niet alleen in dit, maer oock in andere van uw Majesteyts Koninckrijcken, om in te voeren de Paepse, en uytterlijck uyt te roeyen de ware Protestantse Religie. De menigvuldige moeyten, by hun aengewend, tot uytvoeringe van dit haer desseyn (geassisteert met de Verradery van meynedige Protestanten) hebben soo wonderlijcken succes gehad, dat het voor ons een materie van verwonderingh is, dat wy alleen konnen toeschryven aen een over-al tegenwoordige Voorsienigheyt, dat uw Majesteyts Regeeringe tot noch over ons continueert, en dat wy tegenwoordig vergadert zijn, om ons te beraden over middelen van onse bewaring. Dese bloedige en onrustige Party, niet te vreden met de groote vryheyt, die sy een lange tijdt genoten heeft, om haer Religie privatelijck onder haer selven te mogen oeffenen; gelijcke vryheyt voor haer Personen en Goederen te genieten met uw Majesteyts Protestantse Onderdanen; en van een voordeel boven die te hebben, in geëxcuseert te wesen van lastige Officien en Bedieningen, hebben soo verre geprevaleert, als te vinden tolerantie van een opentlijck en toegestane practijck van haer Superstitie en Idolatrie, sonder tegenspreecken, in verscheyde deelen van dit Koninckrijck: groote swermen van Priesters en Jesuyten zijn herwaerts overgevlogen; en hebben dagelijckx hier haer Jurisdictie geoeffent, en continueel getracht de Conscientie van uw Majesteyts Onderdanen te verkeeren: sy hebben middelen gevonden, om haer tegenstanders in disgratie te brengen, en so sy Rechters waren, Rechters van Vrede, of eenige andere Magistraets-Ampten bedienden, hebben sy hun Commissie weten te doen intrecken, en (in verachtinge van de bekende Wetten van 't Landt) hebben sy het aengelegt op allerhande Volck, van wat rang of qualiteyt sy mogen zijn, en hebben verscheyde overgewonnen tot haer Religie, eenige om opentlijck die te belyden, andere om secretelijck de selfde aen te nemen, na dat het meest met de dienst van de selfde over een quam.

Daer na hebben sy gelegentheyt gevonden, om influëntie te hebben in saecken van Staet en Regeeringe, en daer door die te ruïneren, de welcke sy niet konden corrumperen. De continuatie of prorogatie van de Parlementen zijn geaccommodeert geweest, om te dienen de voornemens van die Party. Het Geldt, dat van uw Volck gelicht was, om uw Majesteyts extraordinaire occasien te suppleren, was door het prevaleren van Paepse raedt geëmployeert, om Oorlogen te maken tegen een Protestantse Staet, en om voort te setten en vermeerderen de schrickelijcke Macht van den Fransen Coning, schoon met waerschijnlijck pericul van dese en alle andere Protestantse Landen. Groote menigte van uw Majesteyts Onderdanen waren gesonden en gecontinueert in de dienst van dien Coning, niet tegenstaende het oogenschijnlijck nadeel van uw Majesteyts Koninckrijcken, d'Addressen van het Parlement en uw Majesteyts gratieuse Proclamatien, daer tegens strydig. Wy konnen ons niet wederhouden te seggen, hoe dat in 't begin van de selfde Oorlogen selfs de Ministers van Engelandt waren gemaeckt Instrumenten, om aen te

nemen een Versoeck, onder andere van den Franssen Coning, tot bevorderinge van de Vrede met hun, dat sy souden toelaten de publijcke oeffening van de Rooms Catholijcke Religie in de Nederlandse Provintien, verdeelende aldaer de Kercken, en onderhoudende de Roomsse Priesters uyt des gemeene Lants Inkomsten.

En herwaerts over, wanneer uw Majesteyt, by Advys van uw Secrete Raedt, of uw beyde de Huysen des Parlements, gelaste te executeren de Wetten tegens de Papisten, selfs daer van wonnen sy seer veel voor haer Party, dewyl den Angel van die Wetten gedraeyt wierdt, om de dissentiërende Protestanten daer mede te steken, en de Papisten alsoo op een onbedachte maniere scappeerden. De Acte van 't Parlement, belastende de proef te nemen van alle Personen, geadmitteert tot publijcke Officien, welcke sijn insicht hadde tegens de Papisten, in eenige Bediening komende, had soo weynig effect, dat of door dispensatie, tot Romen geobtineert, sy haer selfs die proef onderwierpen, en soo selfs haer Officien behielden; of die in haer plaets quamen, waren selfs soo favorabel voor het selfde interest, dat de Papery eer grond heeft gewonnen als verloren by die Acte.

Maer op dat het werck, dat sy voor handen handen, te haestiger en met meer kracht sijn voortgang soude gewinnen, nam op 't laetst een Paeps Secretaris (sedert om sijn Verradery geëxecuteert) op hem, om aen te stellen en onderhouden correspondentie tot Romen (particulierlijck met een geboren Onderdaen van uw Majesteyt, verheven tot de Waerdigheyt van Cardinael) en in de Hoven van andere uytheemsse Princen (om haer eygen manier van spreecken te gebruycken) tot onderbrenging van die pestilentiale Kettery, de welcke so lang gedomineert heeft over dit Noorder Gedeelte van de Werelt: dat is, om de Protestantse Religie uyt Engelandt uyt te roeyen, en daer door de wegh te banen, om 't selfde des te mackelijcker te doen in andere Protestantse Landen.

Om dit groote werck te doen (gelijck Mr. Coleman dat soo beliefde te noemen) waren de Jesuyten (de periculeuste van alle Paepse Orders voor de Levens en Staten van Princen) verdeelt yder in haer District in dit Koninckrijck, en hielden gemeene raed met die van de selfde Ordre in alle naburige Landen: Uyt dese raed en correspondentie is voortgekomen dat verfoeylijcke en Helsse Verraet, door de goede Voorsienigheyt van Godt Almachtig, in 't licht gebracht ruym 2 Jaren geleden, maer echter ons noch dreygende, in de welcke de Verraders, ongeduldig van langer uytstel, rekenende het verlangen van 't Leven van uw geheyligde Majesteyt (de welcke Godt lang beware) als het grootste obstacul in de wegh van de volbrenginge van haer desseynen, en hebbende in haer gesicht een bekeerde Prins, die immediaet soude succederen op den Throon van dese Koninckrijcken, hebben geresolveert om haer werck te beginnen met het vermoorden van uw Majesteyt, het selfde voort te setten met gewapende Macht, tot destructie van uw Majesteyts Protestantse Onderdanen in Engelandt, om uyt te voeren een tweede Massacre in Yrlandt, en soo met gemack te geraecken tot de onderdruckinge van onse Religie, en omkeeringe van de Regeeringe.

Als dese vervloeckte Conspiratie of t'Samensweeringe begon aen den dagh te komen, begonnen sy die pot te decken met die Barbarise Moort van een Rechter van de Vrede, begaen in een van uw Majesteyts eygen Paleysen, de welcke dien aengaende eenige Examinatie hadde gedaen.

In 't midden van dese verruckinge en vreese passeerden Paepse Officiers, om de Machten te gebieden, de Monsteringen by speciale Ordres (subreptive verkregen van uw Majesteyt) maer gecontrasigneert by een Secretaris van Staet, sonder oyt te doen de proef of Test, voorgeschreven by de voor-aengeroerde Acte van 't Parlement. Op de selve manier wierden meer dan 50 nieuwe Commissien gegeven omtrent de selve tijdt aen bekende Papisten, behalven een groot getal desperate Paepse Officiers, schoon buyten dienst, echter onderhouden op halve Gagie. Wanneer in 't laetste Parlement het Huys der Gemeente gereed was, om voor haer wettige Rechter te brengen de voornaemste t'Samensweerders in dit Verraet, was dat Parlement eerst geprorogueert, en daer na gedissolveert: de tijdt tusschen het beroepen en sitten van dit Parlement was soo lang, dat sy nu hoop hebben, dat alle haer Schelmstucken sullen bedeckt zijn, en bequame tijdt en voordeel gewonnen hebben, om die met meer effect in 't werck te stellen.

Men heeft gesocht, om Getuygen te corrumperen, en niet alleen beloften van vergeldinge, maer de gunst van uw Majesteyts Broeder waren de motiven, die haer hier toe aenmoedigden. Verscheyde van de meest-considerabelste van uw Majesteyts Onderdanen zijn valschelijck belast met Schelmstucken van de hoogste natuur, welcke belastinge men soude ondersteunen met subominatie en meyneedigheyt, op dat sy mochten geruïneert werden by forme van Justitie en Wetten.

Voor de groote Gesvvooren Rechters van Middelsex, de saecke ter Rolle gepresenteert wesende tegens uw Majesteyts Broeder de Hartog van Jorck (onder wiens vleugels alle d'andere schuylen) waren de groote Gesworen Rechters op een ongehoorde onwettige manier, en sonder exempel, afgeset van haer Chargie, en dat met soo grooten haest en vreese, dat sy op die presentatie souden voort gaen, dat sy voorgekomen wierden om over te leveren verscheyde andere Beschuldigingen, by hun op die tijdt gevonden tegens andere Papiste Recusanten. Om dat weeckelijck een Papier voor den dag quam, genaemt: *Wekelijcke nieuwe Tydingen van Romen*; 't welck de Papery (gelijck sulckx meriteert) 't Volck belachelijck voorstelt, was een nieuwe en arbitrare Regel van het Hof, gemaeckt in 't Hof van 's Coninghs Banck (eer gelijckende na de Star-chamber, als een Hof van Wetten) dat de selfde in 't toekomende niet soude gedruckt werden, by wie 't soude mogen wesen.

Wy erkennen uw Majesteyts genade en sorge in 't voortsetten van verscheyde Proclamatien, zedert d'ontdeckinge van 't Verraet, om de Papisten te bannen uyt dese groote Stadt, en de Plaetsen daer uw Majesteyts Hof en Parlement resideert; maer wy moeten uw Majesteyt, tot ons hartseer, onderdaniglijck informeren, dat, onaengesien alle die prohibitien, een groot getal van haer, en van die gene, die de alder-dangereuste zijn, tot schrick van uw Majesteyts Protestantse Onderdanen,

hier dagelijckx komen en verblyven. Onder dese en andere bedroefde effecten en baerblijckelijckheden van 't prevaleren van het Pausdom en desselfs aenhang vonden wy, dat uw Majesteyts getrouwe Gemeente in dit uw Majesteyts benaude Koninkrijk en andere Gedeelten van uw Heerschappy belast was, als wy vergaderden.

En daerom hebben wy laetst, uyt onse plicht van gehoorsaemheyt tot uw Majesteyt, onse yver tot onse Religie, onse trouw tot ons Land, en onse sorge voor onse Nakomelingen, na voorgaende rype deliberatie voorgestelt een remedie voor dat groot quaet, sonder 't welcke (ons bedunckens) alle andere onnut en sonder vrucht sullen zijn; en (gelijck bedriegelijcke verseeckeringe tegens seeckere periculen) eer uw Majesteyts Persoon sullen exponeren voor 't grootste hazard, en 't Volck, mitsgaders al wat haer waert is, als Menschen of Christenen, tot de uytterste ruine en destructie. Wy hebben dese gelegentheyt waer genomen, om uw Majesteyts Koninckliјcke tegenwoordigheyt te naderen, om onderdaniglijck voor uw Majesteyts groot oordeel ende genadige consideratien neder te leggen dit schrickelijck desseyn, van 't invoeren van de Papery, en als nootsaeckelijcke gevolgen van het selve, alle andere calamiteyten in uw Majesteyts Koninckrijcken.

En soo na dit alles de private ingevinge van de subtile Complicen van die Party, en dat desseyn noch soo veel soude vermogen, of om te eluderen, of heel en al te niet te doen de getrouwe diensten van ons, uw Gemeente, tot een geluckige herstellinge van dit Koninckrijck, soo sullen wy, tot onse versterckinge, noch overig houden, *dat wy ons selven hebben bevrijd van de schult van dat Bloedt, en de desolatien, die daer op schijnen te sullen volgen.* Maer onse eenige hoop, naest Godt, is in uw geheyligde Majesteyt, dat wy by uw wijsheyt mogen met effect bewaert zijn voor Papery, en al het quaet dat daer uyt soude konnen volgen, en dat geen Persoon, als van bekende trouw voor uw Majesteyt, en sincere affectie tot de Protestantse Religie, moge gestelt werden in eenig Employ, 't zy Burgerlijck, 't zy Militair: dat, dewyl wy Geld geven sullen, om Tanger te assisteren, wy verseeckert mogen zijn, dat wy niet onse Paepse Tegenstryders versterckеn, noch meer pericul op ons eygen hals halen. Welck versoeck van uw getrouwe Gemeente, soo 't uw Majesteyt genadig gelieft toe te staen, sullen wy niet alleen gereed zijn, om uw Majesteyt te assisteren in 't beschermen van Tanger, maer oock doen alles wat anders oyt in onse macht sal zijn, om uw Majesteyt bequaem te maecken tot protectie van de Protestantse Religie en Interest, soo wel hier als buyten, en om tegen te staen en af te weeren de ondernemingen van uw Majesteyts en des Koninckrijckx Vyanden.

Eer wy verder gaen, konnen wy niet nalaten te seggen, dat den 27 Novemb. tot Londen den Paus weder, volgens gewoonte, wierdt verbrand, welckers Spot-ceremonien wy hier, om de vreemdigheyt, sullen inlassen: Voor aen quam den Capiteyn van de Paepse Guarde te paert: die volgden de Wachten, met roode Kappen, Kleden en Stocken, om plaets te maecken voor het gantse Gevolg: Na dese quam een Man met een Bel, roepende met een lugubre

en [illegible] : Gedenckt den Rechter Godfrey. En na desen het doode Lijck / representerende dito Godfrey / gevoert werdende te paert / en hebbende een Jesuyt van achter / met een bloedige Poock in sijn Handt : op welck voorspel een Banier van 2 wierdt gedragen / waer in aen d'eene zyde gerepresenteert wierdt de Jesuytse Cabale tot Wildhuyse / alle hangende aen een Galg / en aen d'andere zyde het Vroedwijf Celliers / met een bloedige Blaes / en alle d'andere die 't Presbyteriaensse Verraet hadden gesmeed / als Protestanten in Masquerade : Hier na quam het eerste Spel / zijnde een Meel-Tobbe / waer op het [illegible]. Vroedwijf leunde / staende aen d'eene kant / en aen d'andre kant een in 't swart / bloots hoofts / speelende op een Viool ; achter dese stonden de Figuren van 4 Protestanten in Masquerade ; en na dit Battement een Affschricker der Petitien te paerde / met sijn Aengesicht na de Staert / en op sijn Rugge dese Inscriptie : Dit is een Affchricker. En noch een ander na desen / met dese Inscriptie : Wy Proteftanten in Mafquerade helpen de Papery. In 't tweede Spel wierden vertoont 4 Franciscaner Monnicken / in haer eygen Kledingen / waer van twee waren Capucijnen in hare grauwe Rocken / met een Koort om hare Middels / en d'andere 2 waren Minoriten / insgelijcks in hare Dracht. In 't derde Spel vertoonden sig 2 Augustiner Monnicken / in swarte Klederen met een Ledere Gordel / en 2 Dominicanen of Preeckheeren. In 't vierde quamen 4 Jesuyten in 't swart : In 't vijf de 2 Bisschoppen / en achter haer 2 Paepse Bisschoppen in haer Pontificalibus : In 't sesde sag men 2 Patriarchen met Kruyssen / en 2 Cardinalen in 't rood Scharlaecken / die gevolgt wierden van den Meester der Ceremonien van den Paus / met een driedubbeld Kruys / uytdeelende Bullen / Pardons en Indulgentien / roepende overluyd : Hier kond gy Zaligheyt voor Geldt krijgen. In 't sevende Spel quam den Paus als den Antichrist / aenhebbende Scharlaecken Klederen / gevoert met Hermijnen / en gedeckt met goude en silvere Koorden / op-hebbende een driedubbelde Kroon / waer op geschreven stond / Myfterie, en 2 Sleutels in sijn Hand ; 2 Swaerden stonden aen sijn rechter-hand / vertonende sijn Excommunicatie en Wereltlijck Gebied over de Koningen en Princen / leggende / om 't selve te bewijsen / diverse Kroonen en Scepters aen sijn Voeten / en 2 Pagies met Standaerden stonden nevens hem. In 't achtste Spel quam Donna Olympia en de Hovelingen / met dese Inscriptie : De ordinaire Courtifanen. In 't negende was een geheele Rechtbanck van de Inquisitie opgerecht / sittende een Bisschop / als Inquisiteur Generael op een Rechts-Zetel / geassisteert van diverse andere Monnicken / en een arme Martelaer voor hem / gebonden zijnde aen een Pael / met Tackebossen rondom hem / om hem te verbranden / en een Sanbenite Kap / beschildert met Duyvels / op sijn Hooft / rondom stonden alderhande Instrumenten / om te pijnigen en wreedtheyt te plegen. Dese Processie gingh van White Chappel-Bar / door Bisschops-Gate / Cornhil / Cheapside / Ludgate tot Temple-Bar / alwaer gekomen zijnde voor de Beeltenisse van Coninginne

Elisabeth/ soo ontfing den Paus aldaer sijn Sententie/ en wiert voort gebracht voor die van Koning Karel de II./ alwaer ten vuure gedoemt zijnde/ tot Asse wierdt verbrand.

Daer waren ondertusschen wel particuliere Actien in 't Parlement voorgevallen/ en onder andere/ dat de Griffier van Londen/ George Jeffreyes/ om dat hy de Petitien van 't sitten van 't Parlement tegen gegaen had/ by 't Lager-huys wierdt verklaert/ daer mede verraden te hebben de Rechten van de Onderdanen/ en dat men soude versoecken/ om hem van alle sijn Bedieningen af te setten; gelijck oock geschiede: En wiert Mr. Treby in sijn plaets gestelt.

Daer was oock mede iets tegens de Grave van Hallifax ingebracht/ en leverde het Parlement het volgende Addres ten dien eynde aen sijn Majest. over.

Ootmoedig Request van 't Lager-huys aen den Koning, om George, Grave van Hallifax, van sijn presentie en Raden te removeren.

WY uwe Majesteyts getrouwste en gehoorsaemste Onderdanen, vergadert in dit tegenwoordige Parlement, seer gevoeligh zijnde van de menigvuldige gevaren en ongelucken, die aen uw Koninckrijck veroorsaeckt zijn, door de dissolveringe van het laetste Parlement, waer door de Papisten dapper aengemoedigt zijn, om haer Helsse en vervloeckte Conspiratien tegens uw Koninckl. Persoon en Gouvernement en de Protestantse Religie, soo als de selve onder ons opgerecht zijn, en veel gelegentheden hebben gehad, om valsse en malitieuse Complotteryen tegens het Leven en Eere van verscheyde van uw getrouwe Protestantse Onderdanen, te smeden. En hebbende rechte reden te geloven, dat de geseyde dissolvering is te weeg gebracht door de euvele en pernicieuse Raden van George, Grave van Hallifax, soo versoecken wy ootmoedigliјck uw Majesteyt tot het wegnemen van occasien van onlust en jalousye tusschen uw Majesteyt en uw getrouwe Communs, en dat wy met te grooter genegentheyt mogen procederen tot het perfectioneren van de materien, die nu onder handen zijn, welcke tenderen tot de versekertheyt en eere van uw geheyligde Persoon en Gouvernement, en tot preserveringe van de ware Protestantse Religie, beyde voor ons selven en onse posteriteyt, dat uw gunstelijck magh believen den geseyden George, Grave van Hallifax, te removeren van uwe presentie en Raden voor altijt.

Waer op sijn Majesteyt het volgende tot Antwoort gaf.

CHARLES R.

SYn Majesteyt hebbende ontfangen het Addres van dit Huys, relaterende tot de Grave van Hallifax, heeft goet gevonden die te antwoorden: dat hy 't selve Addres oordeelt verscheyde exceptien subject te zijn; maer groote begeerte hebbende alle mogelijcke goet verstant met dit Huys te preserveren, soo heeft hy goet gevonden het treden tot de particulariteyten te declineren, om te schuwen alle occasien

casten van dispuyt: derhalven vind hy goet haer te seggen, dat hy de gronden in 't Addres van dit Huys niet en vind, die suffisant souden wesen, om hem te induceren tot het removeren van de Grave van Hallifax; maer hy verseeckert haer met eene, dat wanneer oyt dit Huys in een behoorlijcke en reguliere cours bewysen sal eenige Crimen, of tegen den gesevden Grave, of eenig ander Persoon, die nu is of namaels sal zijn van sijn Raden, dat hy 't sal laten rusten op haer eygen wettelijcke defentie, sonder sig daer tusschen te stellen, om haer te protecteren.

Men resolveerde mede / om tegens de Lords in den Tour te procederen / en voornamentlijck tegen den Vicomte Stafford / op de informatie / die eenen Turberville aengaende sijn saecken gegeven had / doch 't selve sullen wy na malkander afhandelen.

Verscheyde dingen van weynig gewicht / en die geen reflexie op dese Affaires hebben / gaen wy voorby / als te verdrietig / uytgenomen een Bil / die opgestelt was / om een Acte / die in 't 35ste Jaer van de Regeeringe van de Coninginne Elisabeth was gemaeckt / te vernietigen / alsoo die naderhant eenige twist heeft gegeven: de selve passeerde wel in 't Lager-huys / en wierd in 't Hooger-huys gesonden / daer die mede niet verworpen wierdt / doch de selve quam echter tot geen effect.

Nu resteert noch te seggen / dat eenen Edward Seymour / zijnde Thesaurier van de Vloot / verdacht gehouden werdende / als of hy de Penningen / welcke het Parlement voor desen tot onderhout van de selve had geassigneert / tot andere gebruycken had geemployeert / mede voor 't tegenwoordige Parlement is beschuldigt; en in sijn reguard de volgende Articulen zijn opgestelt.

Articulen van Beschuldinge tegens Sr. Edward Seymour, Esq., eene van sijn Majesteyts Eerwaerdigste Secreten Raedt, Thesaurier van sijn Majesteyts Vloot, en eene van de Leden van 't Huys der Gemeente, in 't Parlement vergadert.

TEn eersten, alsoo de Somme van 584978 Ponden, 2 Schellingen en 2 Pencen was gelicht by een Acte van 't Parlement, tot het spoedig bouwen van 30 Oorlog-schepen, en daer by geapproprieert tot het geseyde gebruyck: by welcke Acte het particulierlijck was gedirigeert, dat den Thesaurier van de Vloot al 't Geldt, dat hem uyt kracht van de geseyde Acte wierdt betaelt, afgescheyden en apart soude houden van alle ander Geldt, en dat soude uytgeven en betalen op ordre van de voornaemste Officiers en Commissarissen van de Vloot, van 3 of meer van de selve: voort mentionerende en expresserende, dat het was voor de bouwing, tot de Stucken, het Want en andere Equipagie van de geseyde 30 Schepen van Oorlog, en tot geen ander gebruyck, intentie of voornemen, hoedanigh het oock mocht wesen; soo heeft den geseyden Edward Seymour in of omtrent het Jaer 1677, we-

sende Thesaurier van de Vloot, contrarie de geseyde Acte, en contrarie de plicht van sijn Officie, geleent de Somme van 90000 Pont, tegens 8 per cent, zijnde een gedeelte van de Somme, gelicht by de voorsz. Acte, wesende doenmaels in sijn handen, voor en tot onderhout en continuatie van de Armee, die doen opgelicht was, na sodanigen tijdt als by een Acte van 't Parlement de gemelde Armee had behoren afgedanckt geweest te zijn; waer door ged. twee onderscheyden Acten vruchteloos wierden gemaeckt, en de geseyde Armee gecontinueert en op de been gehouden, tot groote ontsteltenisse, hazard en gevaer van de vrede en verseeckertheyt van het Koninckrijck: En de Natie wierdt namaels op nieuws belast met het lichten en betalen van de Somme van 200000 Ponden, tot de afdanckinge van de selve Armee.

Ten tweede, alsoo een Acte van 't Parlement was gepasseert tot het lichten van Geldt by Hooft-geldt, om sijn Majesteyt bequaem te maecken in een actuele Oorlog te treden tegen den Fransen Koning, en 't Geldt, gelicht uyt kracht van de geseyde Acte, daer by was toegeëygent tot 't selve gebruyck, en tot remboursement van sodanige Personen, als die aen sijn Majesteyt souden fourneren eenige Sommen Gelt, of eenige nodige Voorraet ten dienste voorsz. En alsoo sekere Oosterse Kooplieden door sijn Majesteyts Officiers waren versocht te fourneren ende verschaffen groote quantiteyt van Voorraet voor de Vloot, en dat sy, als tot een aenmoedinge tot het selve, wierden verseeckert, dat de Somme van 40000 Ponden, zijnde een gedeelte van de Gelden, gelicht op de voorsz. Acte, in die tijt actuelijk was in handen van den geseyden Edward Seymour, dat hy erkende soo te wesen, en belooft, dat de selve Somme soude betaelt werden aen de voorsz. Kooplieden voor een gedeelte van de satisfactie der geseyde Voorraet, welcke sy fourneerden op 't credijt van de voorsz. affirmatie en aenneminge: Soo heeft den ged. Edward Seymour omtrent het Jaer van 1678 uytgegeven en betaelt de voorsz. Somme aen de gene, die Victualie voor de Vloot verschaften by maniere van avance, en voor de Provisien, die doen noch niet gelevert waren, contrarie de ware intentie en meeninge van de geseyde Acte, alsoo de selve, by de voorsieninge van de selve Acte, betaelt most werden aen de Oosterse Kooplieden, die sijn Majesteyt hadden gelevert Vlas, Hennip en andere Nootwendigheden tot den selven dienste. Over welck gedacht bedrogh en injustitie de geseyde Kooplieden in 't laetste Parlement hebben geklaegt.

Ten derde, dat den geseyden Edward Seymour, wesende Thesaurier van de Vloot, en doen al hebbende een Salaris van 3000 Ponden 's jaers, alleen voor het selve, gedurende den tijdt dat hy Spreecker was van 't laetste lange Parlement, heeft ontfangen uyt het Geldt, geappoincteert tot secrete dienst, jaerlijcks de Somme van 3000 Ponden, over en boven sijn geseyde Salaris, 't welck vervolgens aen hem is betaelt, soo wel gedurende de tusschen-komsten, als het sitten van 't Parlement, en particulierlijck gedurende de Prorogatie van 15 Maenden.

Ten vierde, dat hy in of omtrent het 18 Jaer van sijn Majesteyts Regeeringe, en

gedurende den Oorlogh met de Staten Generael der Geunieerde Nederlanden, by, den gesevden Edward Seymour, wesende doen eene van de Commissarissen over de Prijs-Goederen, frauduletelijck, onwettelijck, en in misleydinge van sijn Majesteyt, heeft doen ontladen seeckere Prijse, genomen van de Onderdanen van de gesevde Staten, sonder eenige ordre of authoriteyt tot het selve, en de Goederen en Ladinge van 't selve Schip in Huys laten brengen en opsluyten, buyten de presentie van een Magasijn-bewaerder, oock namaels de selve doen verkopen, pretenderende, dat die alleen bestont in Muscovade Suycker, en heeft de selve als sodanig sijn Majesteyt in reeckening gebracht, daer nochtans 't selve Schip was geladen met Cochenilje en Indigo, zijnde kostelijcke Koopmanschappen, van groote waerde.

't Hooger-huys/ dese Articulen nasiende/ oordeelde/ dat die wel opgestelt waren soo het hoorde. Seymour in 't Huys ontboden zijnde/ de selve voor hem wierden opgelesen; doch hy versocht daer van Copye/ om te antwoorden/ en dede/ na dat hem de selve was toegestaen/ de volgende Reden aen 't Parlement.

Reden van Mr. Edward Seymour.

ICk erkenne het faveur en de gerechtigheyt van 't Huys, dat het my een Copye van de geëxhibeerde Articulen, en tijd om te antwoorden, heeft gegeven. Om als een Criminele te verschijnen, is hart, maer het is noch best voor dit Huys, voor die gene, die sijn onnoselheyt wil betonen, en offenseurs straffen. Daer is gesegt, dat ick Paeps genegen ben, en in Paepse raedslagen, om Parlementen te dissolveren; doch ick kan niet geloven, dat ick billijck van dese Luyden gehoort ben, of iemals ydelheyt van my is gevallen, want de selve komt aen mijn saeck niet te pas. Ick ben van een Familie afgedaelt, die belang in de Reformatie heeft: mijn eerste ampt was, om een Lit van dit Eerwaerdige Huys te zijn, en toen tot de Stoel te komen, welcke ick noyt en socht, alsoo het mijn practijck niet en was. In dat Parlement kan ick niet seggen, dat ick aen fouten of questien onderworpen was, want ick gaf het Huys sulcken satisfactie, dat de questie in debat viel; en wanneer het debacht in 't Huys der Heeren omtrent de originele Jurisdictie opreês, soo was de Stoel in dat gedaelte niet stil en lydende (al schoon ick geen arbitrair Man was, wanneer den Koningh was op den Throon) dewyl, toen sy my lieten weten, een Bil staende om beneden gebracht te werden, dat ick my voor de Bar van 't Huys der Heeren soude voegen, en den Koning verstoort was, ick seyde, dat ick my door wilde Paerden liever uyt de Stoel wilde laten rucken, als dat ick het Recht van 't Huys soude overgeven. Daer was een Bil in Mr. Colemans Papieren gevonden; dese passeerden de Lords, en soo Eer of Loon over my geprevaleert konden hebben, soo had het al een Acte geweest, en ick soude een Present, dat my van de Stadt Londen gesonden was, gehad hebben; maer ick wilde geen indirecte wegh gebruycken, om mijn fortuyn te doen steygeren. Toen het Complot was ontdeckt, was er niets gebreck in de Stoel, om my 't selve, daer ick toe gerecommandeert

was by 't laetste Parlement, aen te raden, door een Persoon, die niemant flatteert. Ick was mede van 't Committé tegens de Paepse Lords, en die tegens my waren, vonden, dat ick maer een kleyne Vriend van de Papery was. Hoe 't Parlement was gedissolveer weet ick niet, maer ick adviseerde tot een ander. Hoe soo dickwils Prorogatien zijn geschied, weet ick mede niet, dewyl ick al die tijdt te Landewaert was: En hoe sijn Koninckl. Hoogheyt te rugh geroepen wierd, is my onbekent; doch zijnde weggesonden, dacht ick, dat het weynig goet met het Parlement, om daer op te speculeren en speelen, soude doen; want een vry Man, die niet schuldig is, wegh te senden, is een grooter crimen, als ick heb te verantwoorden, dewyl ick denck, dat het in niemants macht is, om den Koning en 't Parlement te separeren, als dependerende daer aen soo veel van binnen als buyten.

Ick heb het ongeluck, om onder 't mishagen van sommige te vallen; dien ick moet belyden, dat ick geen groote vriendschap voor Luyden heb, welcke de triple Ligue willen breecken, en d'Exchequer opsluyten, en 't is mijn fout niet deel in haer raetslagen te hebben.

Maer ick sal, soo veel in my is, trachten, om 't Recht van de Kroon, t'samen met het Recht van 't Parlement en 't Volck, te preserveren. Ick sal my niet afscheyden van de Kerck, gelijck als die door de Wetten is opgerecht; en ick submittere my aen 't oordeel van dit Eerwaerdige Huys.

Wy souden dit nu wel voort afhandelen/ maer alsoo sijn defentie tot in het naeste Jaer aenloopt/ en wy niet gaerne buyten ons bestech souden gaen/ sullen wy 't tot die tijdt uytstellen.

Al schoon het Hooger-huys de Bil tot de Seclusie van de Hartog van Jork hadde afgewesen/ so delibereerde het echter tot de securiteyt van de Protestantse Religie/ en adviseerde/ dat 'er geen Krijgsmacht/ sonder voorgaende consent van 't Parlement/ op de been gebracht soude mogen werden/ of dat men sigh daer tegens wettelijck soude mogen opposeren: dat by 't overlijden van den Koning 't Parlement/ dat alsdan in wesen was/ 6 Maenden soude blijven sitten; of so'er geen was/ 't voorgaende Parlament door een Committé de saecken soude laten af-doen. 't Lager-huys was mede wel daer toe genegen/ doch stemden tot een Bede-dagh/ 't welck de Lords toestonden/ en derhalven wierdt het navolgende Addres aen den Koning daer toe overgegeven.

WY uwe Majesteyts gehoorsaemste en getrouwste Onderdanen, de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Communs, in dit tegenwoordige Parlement vergadert, seer gevoelig zijnde van de bedroefde en jammerlijcke conditie van dit uw Majesteyts Koninckrijck, voornamentlijck veroorsaeckt door de Goddelose en schrickelijcke Conspiratien van een Paepse Party, die niet alleen t'saem gesworen en voorgehad heeft de destructie van uw Majesteyts Koninckl. Persoon, maer oock de gantsche omkeeringe van 't Gouvernement en de ware Religie, die onder

ons opgestelt is; en vindende de selve vervloeckte machinatien by haer in 't stille obstinatelijck vervolght, soo door gefomenteerde verdeeltheden onder uw Majesteyts getrouwe Protestantse Onderdanen, als alle andere boose tegenstrevingen, niet tegenstaende de menigvuldige ontdeckingen, die door Godts groote genade en wonderlijcke voorsienigheyt onlangs in 't licht zijn gebracht: alle welcke strenge oordeelen over ons welverdienlijck hangen, om onse veelvuldige en swure Sonden, en, na Menschelijcke reden, niet anders konnen voorkomen werden, als door de particuliere zegeningen van Godt op de Raedplegingen en overleggingen van uwen grooten Raedt, nu vergadert in 't Parlement: Soo versoecken wy ootmoediglijck uw Majesteyt, dat by uw Koninckl. Proclamatie een solemnelen Dagh magh gestelt werden, waer in wy, soo self, als alle andere uw Majesteyts getrouwe Onderdanen, ons met vasten en bidden mogen trachten met Godt Almachtigh te versoenen, en met ootmoedige en sondrouwige Herten te bidden, dat hy door Sijn Macht en Goetheyt wil diverteren dese oordeelen, vernietigen de bose raedslagen en verdichtselen van onse Vyanden, vereenigen de Herten van uw getrouwe Protestantse Onderdanen, continuëren Sijn Genade en 't licht van Sijn Godsdienst voor ons en onse Nakomelingen, en voornamentlijck schencken Sijn overvloedige zegeningen over uw geheyligde Majesteyt en dit tegenwoordige Parlement; dat onse raedplegingen en debvoiren mogen produceren een verseeckertheyt en voorspoet voor uw Majesteyt en uw Volck.

Sijn Majesteyt accordeerde haer 't selve / en liet den 12 December de volgende Bede-dagh uytschrijven.

CHARLES R.

De Geestelijcke en Wereltlijcke Heeren, en de Gemeente, in 't Parlement vergadert zijnde, hebben ons door haer Addres kennis gegeven, dat sy gevoeliglijck zijn geraeckt, wegens de droevige en beklagelijcke staet, waer in dit Koninckrijck is gebracht, door de godlose en verschrickelijcke Conspiratien van een Paepse Party, die niet alleen na 't verderf van onse Koninckl. Persoon heeft geconspireert, maer oock na de geheele ruïne van 't Gouvernement en de ware Religie, welcke onder ons is opgerecht: dat de selve Party noch hartneckigh continueert in dese vervloeckte machinatien, so in 't voeden van verdeeltheden tusschen onse getrouwe Protestantse Onderdanen, als in 't boosaerdiglijck en valschelijck inventeren van 't gene sy konnen, niet tegenstaende alle de ontdeckingen, die geschied zijn, en die door Godts Barmhertigheyt en Sijn wonderlijcke Voorsienigheyt zedert die tijdt in 't licht zijn gebracht geweest. Doch alle dese vervaerlijcke oordeelen, die wy hebben verdiend, en die wy door de menigte en enormiteyt van onse Sonden op ons hebben getrocken, na Menschelijck oordeel niet van ons afgeweert konnende werden, indien Godt niet een bysondere Zegeninge stort op de deliberatien en de effecten van onsen Grooten Raedt het Parlement, tegenwoor-

woordigh vergadert zijnde, soo hebben de Heeren Geestelijcke en Wereldlijcke en de Gemeente van dit tegenwoordigh Parlement ons seer ootmoediglijck versocht, dat wy een Dagh souden willen noemen, op de welcke wy en alle onse getrouwe Onderdanen door vasten en bidden ons souden trachten met God de Heer te versoenen, en Sijn Macht en Goetheyt met boetvaerdige en gebogen Herten af te bidden, op dat het Hem beliefde dese Oordeelen van ons Hooft af te weeren, en de quade raedslagen en ondernemingen van onse Vyanden te vernietigen, de Herten van onse getrouwe Protestantse Onderdanen te vereenigen, en Sijn Barmhertigheyt en 't Licht van Sijn Euangelie, soo voor ons als onse Nakomelingen, te continuëren; gelijck oock particulierlijck, dat Hy overvloediglijck Sijn Zegeningen op ons en dit tegenwoordig Parlement wilde storten, op dat onse deliberatien en effecten de eer, veyligheyt en prosperiteyt van ons en ons Volck, die wy daer van verwachten, mogen voortbrengen: Invoegen wy haer gewilliglijck dit versoeck hebben toegestaen; en derhalven is het, dat wy door dese tegenwoordige Koninckl. Proclamatie commanderen, dat'er generalijck en opentlijck een Vasten-dagh in ons geheele Koninckrijck, op de wyse als hier na voorgeschreven en geordonneert werden sal, sal gehouden werden, op dat wy en ons Volck God bidden voor de eynden die hier boven gedacht zijn: En op dat dese Godvruchtige plicht in een en selve tijdt en dagh door 't gantsche Koninckrijck mag geschieden, soo laten wy weten, en verklaren door dese tegenwoordige, aen alle onse geliefde Onderdanen, dat dese Vasten-dagh religieuselijck geobserveert en gecelebreert sal werden den 2 January in 't gantsche Koninckrijck van Engelandt, Prinsdom van Wallis, en tot Berwijck op de Tweed, op welcke Dagh wy haer beveelen en belasten die te observeren en celebreren. En gelijck wy wenschen, dat dese oeffening met alle billijcke welvoegentheyt en eendrachtigheyt geschiede, soo hebben wy, met het advys van onse Eerwaerdige Bisschoppen, geordonneert, om te laten drucken en publiceren een forme van Goddelijcke Dienst, soo als wy van noden geoordeelt hebben, en van de welcke men sigh dien Dagh sal bedienen in alle Kercken en Capellen van de geseyde Plaetsen, welcke forme wy aen onse Bisschoppen belast hebben, om die te distribuëren. Derhalven belasten en beveelen wy wel expresselijck door dese tegenwoordige aen alle onse Onderdanen, om religieuselijck en behoorlijck al 't gene, als boven is, te observeren, voor soo veel als sy Gods Genade soecken, en Sijn Gramschap en Toorn van dese Natie gaerne afgevoert wilden hebben; op pœne van in de straffe te vervallen, die wy gerechtelijck konnen stellen op de gene, die een soo Godsdienstige plicht sullen verachten of versuymen. Gegeven in ons Hof tot Withal den 12 December 1680, en van ons Rijck het 32ste.

Het Hooger-huys dede daegs daer aen tegens de Papisten noch het volgende Placcaet afkondigen.

Pl...

Veneris 13 December.

DOor de Geestelijcke en Wereldlijcke Heeren, in 't Parlement vergadert, is geordonneert en gecommandeert aen alle Papisten, soo Pairs als andere, die tegenwoordig in of omtrent de Stadt Londen en Westmunster zijn, datelijck daer uyt te vertrecken, op poene van de hartste straffingen, die de Wet op haer kan stellen, te lopen, om dat sy dese tegenwoordige Ordre niet gehoorsaemt hebben.

Daer boven is geordonneert, dat men dese tegenwoordige Ordre datelijck sal laten drucken en publiceren, op dat yder, die het raekt, kennis daer van mag nemen.

JO. BROWN, *Klerck van 't Parlement.*

Doch terwijl het Parlement sigh dus met particuliere saecken ophielt / en dat van de saeck van Tanger of de Alliantien niet gerept wierdt / quam sijn Majesteyt den 25 December in 't Hooger-huys / en dede / na dat het Lager-huys mede ontboden had / aldaer de volgende Aenspraeck.

Mylords en Edelen.

MEt de openinge van dit Parlement maeckte ick uw bekent de Aliantien, die ick hadde gemaeckt met Spangie en Hollandt, als de beste mesures, die genomen kunnen zijn tot beveylinge van Engelandt en de rust van Christenrijck. Ick verhaelde uw oock, dat indien onse vrindtschap onveylig soude werden, om op te vertrouwen, soo soude het niet te verwonderen zijn, dat onse Naburen souden beginnen nieuwe Resolutien te nemen, en misschien oock sodanige, die voor ons fatael souden zijn. Ick moet seggen, dat onse Geallieerden niet anders kunnen doen, dan sien hoe weynig dat'er gedaen is sedert de vergadering, tot encouragement van haer vertrouwen op ons: En ick vinde by haer, dat, ten zy wy vereenigt zijn thuys, om onse Alliantien gangbaer te maecken by haer, het niet mogelijck en sal zijn om haer te verhinderen na eenige andere haer toevlucht te nemen, om sodanige niewe Vrindtschappen te maecken, die niet wel konnen bestaen met onse rust. Considereert, dat een versuym van dese gelegentheyt noyt te repareren is. Ick leyde uw oock naecktelijck voor 't gene raeckte de staet en conditie van Tanger: Ick moet uw nu wederom verhalen, dat soo die Plaets waerdigh geacht magh worden, om te houden, soo moet ghy sodanige consideratie daer omtrent nemen, dat het spoedig werdt geassisteert; zijnde onmogelijck voor my 't selve te peserveren, wesende de Onkosten seer verre boven mijn macht. Ick beloofde uw de volkomenste voldoeninge die uwe Herten konden wenschen tot de versekeringe van de Protestantse Religie, en met uw te gaen tot alle remedien, die konden bestaen met de behoudinge van de Successie van de Kroon, in haer behoorlijcke en wettige loop van nederdalinge; ick doe nu wederom, met de selve reservatie, vernieuwinge van die beloften aen uw. Aldus gereed zijnde aen mijn syde, om alles te doen dat met reden van my verwacht kan werden, soo sal 't my lief zijn van uw te weten, so haest het mogelijck is, hoe verre ick van u sal geassisteert werden, en wat uw begeerte van my is.

't Lo-

't Lagerhuys resolveerde daer op/dat 'et des Konings Aenspraeck in overweging soude nemen/en gaf den 31 December 't volgende Addres daer op toe gesonden:

Met believen van uwe alder-uytstekenste Majesteyt.

WY uwe Majesteyts alder-verplichtste Onderdanen, de Gemeente, vergadert in dit tegenwoordige Parlement, hebben in onse ernstige overweginge genomen uw Majesteyts genadige Aenspraeck, aen beyde de Huysen des Parlements op den 15 deser gedaen; en erkennen met alle danckbaer gevoelen van getrouwe Onderdanen, en oprechte Protestanten, uw Majesteyts groote goetheyt aen ons, over het vernieuwen van uwe verseeckeringen, die 't uw gelieft heeft ons te geven van uwe gereedheyt, om met ons over een te komen in eenige middelen, tot beveyliging der Protestantse Religie, en uw genadigh versoeck, om van ons te verstaen, wat wy begeeren van uw Majesteyt. Maer wy konnen niet als met hertelijcke droefheyt aenmercken, dat nevens dese Princelijcke aenbiedingen, men uw Majesteyt heeft aengeraden (doch welcke geheyme Vyanden van uw Majesteyt en uw Volck is ons onbekent) om'er een Reserve aen te voegen; dewelcke, indien men daer op blijft staen, en op 't gene, daer het alleen op kan toegepast worden, so sal het al uw Majesteyts andere genadige genegentheden van geen waerde of voordeel voor ons maecken. Het heeft uw Majesteyt belieft in deser voegen te bepalen uwe beloften van over-een-kominge, in de middelen, die'er voorgeslagen sullen worden, dat sy souden mogen bestaen, behoudens de Successie van de Kroon, in sijn rechte en wettige loop van afdalinge. Wy onderrichten uw Majesteyt ootmoediglijck, dat wy noyt hebben getracht na eenige interruptie van die afdalinge, als alleen de afdalinge op de Persoon van de Hertogh van Jorck, die door de boose wercktuygen der Roomsse Kerck openbaerlijck verkeert is tot hare Religie. En wy geven uw Majesteyt ootmoedig te kennen, als een uytvloet van onse wel overwogen gedachten en raedtplegingen, dat voor soo veel de Papisten haer hoop noch continueert, dat een Prince van die Religie sal succederen op de Troon van dese Koninckrijcken, soo kan het uyterlijck niet bestaen met het welvaren van uw Majesteyts Persoon, behoudenis der Protestantse Religie, en 't geluck, vrede en welvaren van uw Majesteyts Protestantse Onderdanen. Dat uw Majesteyts geheyligde Leven is in een gedurig gevaer, onder het uytsicht van een Paeps Successeur, is sonne-klaer, niet alleen wegens de Grondregels van dese Devotarissen der Roomsse Kercke, welcke toestemmen, dat een Ketters Prince (soo noemen sy alle Protestantse Princen) geëxcommuniceert en uytgeseyt door den Paus, magh werden verdelgt en om hals gebracht; maer oock wegens de getuygenissen in 't vervolg van dit schrickelijck Paeps Verraet, tegens verscheyde Verraders alrede gegeven, die ondernomen hebben dese vervloeckte Grondregels in 't werck te stellen tegens uwe Majestey.

Uyt de verwachtinge van dese Successie is het getal der Papisten in dese weynig Jaren soo seer aengewassen binnen uw Majesteyts Gebied, en soo menigh over ge-

geworden, om de ware Protestantse Religie te verlaten, op dat sy geteet mochten zijn onder de gunste van een Paeps Prince, soo dra hy mochte komen tot de besitting van de Kroon. Ende dewijl dese verwachtinge blijft dueren, veel meer andere sullen in gevaer raecken van te werden omgeset.

Dit is het dat de Papisten van dit Koninckrijck heeft moedig gemaeckt, aengeruckt en t'samengesworen door Priesteren en Jesuyten, om een gemeene Beurs te maecken, haer van Wapenen te voorsien, haer aengegeven by vreemde Vorsten, haer hulp te versoecken, om de Papery op onse halsen te leggen; en dit alles geduerende uwe Majesteyts Regering, en terwijl uw Majesteyts Gouvernement en Wetten onse bescherming waren.

Het streckt tot uw Majesteyts glorie en waer belang, te zijn het Hooft en Beschermer van alle Protestanten, soo wel buyten als hier. Maer indien dese hope blijft, wat Alliantien konnen'er gemaeckt worden tot voordeel van de Protestantse Religie en belang, dive ertrouwen souden konnen geven aen uw Majesteyts Geallieerden, om haer soo krachtelijck te voegen met uw Majesteyt, als de stant van dat belang in de Werelt tegenwoordig vereyscht, terwijl sy dit Protestants Koninckrijck in soo veel gevaer sien van een Paeps Successeur, by wien tegenwoordig al haer raet en daet licht werdt bespot, gelijck tot hier toe is geschiedt, en by wien (indien hy sal komen te succederen) sy mogen versekert zijn van hare ruine.

Wy hebben dan ootmoediglijck uw Majesteyt voorgehouden sommige van die groote Gevaren en Ellenden, die oogenschijnlijck versellen de verwachtinge van een Paeps Successeur. De sekere en onuytsprekelijcke rampen, die'er op sullen volgen over uw Majesteyts Protestantse Onderdanen, en hare Nakomelingen, zijn ontelbaer, indien sodanig een Prince tot de Erffenisse sal komen.

Onse Religie, die nu soo gevaerlijck werdt geschut, sal dan gants werden ter aerde geworpen; niets kan'er overblyven, of sal'er gevonden worden, die se sal behoeden en beschermen.

De executie der oude Wetten sal ophouden, en het sal ydel zijn, om op eenige nieuwe te hoopen: de allerheyligste Verbintenissen van Contracten en beloften, (indien'er noch eenige sullen gegeven werden) die geoordeelt werden te strecken tegen het Roomsse belang, sullen geschonden werden; zijnde onwedersprekelijck, niet alleen volgens bewijsen en ondervindingen van buyten, maer volgens de bedroefde ervarentheyt, die dese Natie in diergelijcke gelegentheden heeft besuurt.

Onder de Regeringe van sulck een Prince sal den Paus als Opperste werden erkent (hoewel de Onderdanen van dit Koninckrijck het tegendeel hebben gesworen) en alle saecken, 't zy Geestelijcke, of dat nae Geestelijck sweemt, onder sijn heerschappye werden gebracht

De Levens, Vryheden en standen van al sulcke Protestanten, die haer Zielen en Religie waerdiger achten dan haer werelts belang, sullen geoordeelt worden verbeurt te zijn.

By dit alles mogen wy voegen, dat het blijckt in d'ontdecking van 't Verraet, dat'er vreemde Princen zijn aengeſocht, om de hulpende hand te bieden, met de Hartog van Jorck te verſekeren van de Kroon, met bewys-redenen van haer groote ſucht, om het Pausdom op te rechten, en de Proteſtanten uyt te roeyen (die ſy Ketters noemen) uyt haer Gebied; en dit wil by gevolg ſijn voltrecking hebben.

Vorder bidden wy uw Majeſteyt met ſijn groote wijsheyt t'overwegen, dat, ingevalle de Koninckl. Kroon van dit Proteſtantſe Koninckrijck ſoude afdalen op de Hartog van Jorck, de tegenſtant, die'er mogelijck ſal geſchieden tegens ſijn beſittinge, niet alleen de verdere afdalinge van de Koninckl. Linie in gevaer ſal ſtellen, maer de Monarchye ſelf.

Om deſe redenen zijn wy alder-onderdanigſte Verſoeckers by uw Majeſteyt, dat het uw Majeſteyt, in een tedere erberminge over uw arme Proteſtantſe Onderdanen, genadiglijck magh gelieven af te ſtaen van die reſerve in uw Aenſpraeck: En ſoo wanneer een Bil Parlements-gewyſe uw Majeſteyt ſal werden overhandigt, om de Hartog van Jorck onbequaem te maken tot de Erffeniſſe der Kroon, uw Majeſt. ſijn Koninckl. toeſtemminge daer toe gelieve te geven, en, om nootwendiglijck 't ſelve te verſtercken en te behoeden, dat het uw Majeſteyt van gelijcke genadiglijck gelieve toe te ſtaen een Acte, waer by uw Majeſteyts Proteſtantſe Onderdanen werden machtig gemaeckt, om haer ſelven te vereenigen, tot beſcherming van uw Majeſteyts Perſoon, de Proteſtantſe Religie en verſekerheyt uwer Koninkrijcken.

Wy zijn gedwongen, om ootmoediglijck dit van uw Majeſteyt te verſoecken, als een abſolute nootſakelijckheyt voor een veylige en vreedſame genietinge onſer Religie. Sonder dit alles zijn d'Alliantien van Engelandt van geender waerde, noch het Volck aengemoedigt, om iets tot uw Majeſteyts dienſt toe te brengen.

Aengaende de verdere middelen tot behoudenis van onſe Religie en Eygendom, ſoo verſoecken wy uw Majeſteyt ootmoediglijck, dat van nu voortaen ſulcke Perſonen mogen Rechters zijn in 't Koninckrijck van Engelandt en 't Gebied van Wallis, dat Mannen zijn van bekende bequaemheyt, opregtigheyt en toegenegentheyt tot de Proteſtantſe Religie, en dat ſy haer Ampten en Loon mogen behouden, ſo lang ſy haer wel dragen. Dat ook (alſo verſcheyde Gedeputeerde Luytenanten en Rechters van Vrede, bequame gaven hebbende tot die Bedieningen, a laetſt zijn verplaetſt, en andere in haer ſtede geſet, zijnde Lieden van arbitrare Grondregels, en ophouders van Papen en Papery) ſulcke alleenlijck mogen voeren 't Ampt van Lord Luytenant, de welcke Perſonen van bekende oprechtigheyt en toegenegentheyt tot de Proteſtantſe Religie zijn: dat oock de Gedeputeerde Luytenanten en Rechters van Vrede ſodanige qualiteyten mogen hebben, en daer en-boven Mannen van bequaemheyt, Staten en belang in haer Vaderland zijn.

Dat niemant tot eenige Militaire Ampten of Bedieningen op uw Majeſteyts Vloot werde gebruyckt, als Mannen van bekende ervarentheyt, couragie en toegenegentheyt tot de Proteſtantſe Religie.

Dit ootmoedig verſoeck verkregen hebbende, ſoo ſullen wy aen onſe ſnlegereed

nodsaken, om uw Majesteyt in 't behouden van Tanger by te staen, en uw Majesteyts Vloot in sulcken staet te stellen, datse machtig sal zijn uw Majesteyts Souvereiniteyt der Zeen te bewaren, en de Natie te beschermen.

Indien uw Majesteyt heeft of sal maecken eenige noodsakelijcke Alliantien tot bescherming der Protestantse Religie, en belang en verseeckertheyt van dit Koninckrijck, dit Huys sal gereed zijn, om uw Majesteyt tot het onderhout der selve te assisteren en by te staen.

Wy en hopen niet, dat, op dit ons ootmoedigh Antwoort op uw Majesteyts genadige Aenspraeck, daer eenige bose Instrumenten sullen zijn ('t zy wie 't oock soude mogen wesen) die machtig sullen zijn, om uw Majesteyts achtinge van de getrouwheyt en genegentheyt, die wy uw Majesteyts dienst toedragen, te verminderen; maer dat uw Majesteyt in sijn Koninckl. Boesem altijt gelieve te behouden dat gunstige gevoelen van ons, sijn getrouwe Gemeente, dat die andere goede Bils, die wy nu in overweginge hebben, strecken tot dat groote eynde, dat wy hier vooren hebben vermelt: dat van gelijcke alle Wetten, tot nut en troost voor uw Volck, die van tijdt tot tijdt overhandigt sullen werden, om'er uw Majesteyts Koninckl. toestemminge op te hebben, mogen by uw Majesteyt aengenomen werden.

En dewijl wy nu daer mede dit Jaer uyt hebben / sullen wy het vervolgh tot het naeste Jaer laten berusten.

Wy hebben hier voor gesegt / dat het Parlement had geresolveert / om tegens de gevangen Lords / en voornamentlijck Stafford / te procederen: Ten dien eynde had het Lager-Huys by den Koningh laten versoecken / dat hun alle de Papieren / &c. raeckende het Complot / die de Klercken van den Raedt in bewaring hadden / mochten ter handt gestelt werden / gelijck oock wierdt toegestemt en geschiede: En daer op wierdt den 10 December een aenvangh daer mede gemaeckt: 't Lager-Huys / als de Beschuldigers / verscheen als een Committé voor 't Hooger-Huys / om daer mede het dispuyt te ontgaen van bloodts hoofts te moeten staen / en 't Hooger-Huys alleen / als een Huys van Heeren / sonder de Bisschoppen / om eenige disputen te mijden omtrent de formaliteyten van het appoincteren van een Lord Hoogen Steward of Hofmeester door den Koningh / als waer toe nu den Lord Cancelier / haer Spreecker / verkoren wierdt: doch / eer wy voortgaen / sullen wy verklaren / wat het Ampt van Steward in heeft.

Den Lord Hoogen Steward was voor desen de tweede Persoon van Staet: dit Woort beteyckende in de Tael der oude Saxen Luytenant / dewijl hy gelijck als Onder-Koning of Luyt. Generael van 't Koninckrijck was; maer dewijl sijn macht seer excessijf was / wierdt dit Ampt in 't Jaer 1271 / op 't eynde van 't Rijck van Hendrick de III. / gesupprimeert: Zedert die tijdt hebben de Koningen van Engelandt sigh vernoeght / om 't selve alleen in de Vonnissen van Pairs en groote Ceremonien te laten representeren / gelijck de Hartog van Ormont

mont in de Krooningh van syn Majesteyt met dese Waerdigheyt [illegible]
Den Grooten Steward draegt, tot betuyging van syn [illegible]
die hy in 't openbaer breeckt / als de Functie / [illegible]
heeft geweest, afgedaen is.

Den Lord Stafford dan voor de Bar gebracht zijnde / soo dede gem. Lord Steward een fraye Reden / en seyde tegens den Gevangen: Dat hy van hoogh Verraet wierdt beschuldigt. Doch hy antwoorde: dat hy hem wilde verantwoorden, als niet schuldigh. Waer op den Sergeant Maynard / Sr. Francis Winnington en Mr. Treby / als Commissarissen van 't Lager-Huys / successivelijck produceerden de Getuygen / om te bewijsen / dat 'er een Verraet in 't generael was; en daer na dat hy Lord Stafford voor syn particulier daer aen schuldigh was / te weten: Dat hy was present geweest in een Raedspleging tot Tixal, alwaer hy hadde gepresenteert 500 Ponden, om 't selve uyt te voeren, en dat het was de eenigste wegh, om Engelandt tot de Roomse Religie te brengen: dat hy in July 1678 verscheyde Brieven aen de Jesuyten had gesonden, met de Naem van Lord Howard, en niet van Stafford, en dat hy toen Betaels-Heer van d'Armee was gemaeckt: dat Fenwick hem had geseyt, dat den Koning most weggenomen werden, en sy groote assistentie van Vranckrijck hadden te verwachten. Mr. Smith een Getuygen / ingeroepen zijnde / seyde: Dat verscheyde Priesters hem hadden verhaelt, dat de Paepse Religie soude ingevoert werden, en dat haer t'Samenspanninge sterck was: dat den Cardinael Barbarini aen hem had verseeckert, dat verscheyde Grooten van Adel tot haer party hadden getrocken: dat eenige van de Brieven waren gevonden in de bewaringe van den Lord Stafford; en dat die hadde geseyt, dat den Koning een goet Heer was, maer dat hy in de wegh was, en daerom van kant most. Den Lord Hoogen Steward vraegde Smith: Of hy een Protestant was? Waer op hy antwoorde: Dat hy nu een Protestant was, maer dat hy omtrent 't Jaer 1671 Papist was geweest. Hier na berichte Mr. Dugdale 't Hof: Dat verscheyde Lords, Priesters en Edellieden hadden desseyn gehad, om den Koning te dooden, en Geld en Wapenen tegens die tijd vaerdigh hadden, en dat hy Brieven by hem hadde, om sulkx te bewysen. Den Lord Stafford vraegde hem: Wat Sommen waren gegeven? Mr. Dugdale antwoorde: Dat hy had gehoort van groote Sommen. Dr. Oates ingeroepen zijnde / seyde: dat als aen Coleman de dissolveringe van 't lange Parlement was geweygert, sy meer als oyt hadden getracht den Koningh om te brengen. Mr. Denis seyde: Dat hy in Spangie was geweest, en Dr. Oates kende, voor wien hy een Brief aen een Aerts-Bisschop had gebracht; verklarende verder een Dominicaner Monnick te wesen, en dat Plunket in Yrland seer diep in 't Verraet was geëngageert. Waer mede 't Hof doenmaels scheyde tot 's anderendaegs 's morgens. Den volgenden dagh de Proclamatie in Westmunsters-Hal gedaen zijnde / en den Lord Steward hebbende den Gevangen verwittight / dat desen tijdt gestelt was tot syn verantwoordinge / soo seyde Sr. William Jones: Dat hy Turbervils Affidavit hadde mede

gebracht, 't welck sijn Lordschap konde gebruycken. Maer hy Lord Stafford versocht/ dat hy sijn eygen methode soude mogen volgen; en wierp Turberville verscheyde Questien voor: Waer na hy begeerde te weten/ volgens wat Statut dat hy wierdt beschuldigt. Den Lord Steward antwoorde: Volgens de Statut van Eduard de III., en soo hy eenige objectien daer tegens hadde, dat die van 't Hof souden gehoort werden. Dan hy moveerde aen Dugdale verscheyde Questien/ waer op den selven exactelijck antwoorde: Waer na hy (Stafford) noch eenige Woorden hebbende gebruyckt/ versocht: Dat dese Getuygen mochten weg-gaen, alsoo de sijne daer gekomen waren. Maer den Lord Steward antwoorde: dat d'eene tegen d'ander mosten geconfronteert werden. Hier op quam Thomas Boney en andere van sijn Getuygen voor den dagh/ die eerst tegens Dugdale wierden geëxamineert/ en daer na tegen Dr. Oates geconfronteert/ die als-doen een pertinent verhael dede/ hoe den Lord Stafford de Commissie van Paus had ontfangen/ en produceerde een Copy van sijn Depositie; waer over veele woorden vielen/ en hy Lord Stafford sprack veel tegen 't Lager-huys/ dog vallende weder op Dugdae/las sijn Depositie/by de Rechters van 't Landt aen den Raedt gesonden: hy vraegde Turberville/ of hy sijn Verhael van stuck tot stuck wilde goet doen? Hy antwoorde/ Ja. Waer op 2 Personen affirmeerden: dat sy met Mylord Stafford in Vranckrijck hadden geweest, maer noyt Turberville hadden gesien. En soo scheyden de Heeren tot den 13/ als wanneer den Lord Steward den Gevangen voorhield/ 't geen tot die tijdt tot sijn defensie tegens des Konings Getuygen hadde gesept: en doen quam den Lord Powis Botteller binnen/ en getuygde: Dat hy meer als 40 mael in Turbervilles compagnie was geweest, die aen hem hadde geseyt, dat hy niet en geloofde, dat den Lord Powis of eenige van de gevangen Lords in den Tour in 't Verraet geëngageert waren, en dat hy (Turberville) niet van 't Verraet wist; daer by voegende, dat'er nu geen Handel goet was, als het Aenbrengen. Den Lord Stafford vraegde Oates/ of hy Rooms was? Daer op den ander antwoorde/ dat hy soude goet maecken, 't geen sijn Getuygenis inhield, en niet anders. En soo vielen noch eenige woorden met Turberville. Sr. William Jones produceerde het Boeck van den Raedt/ of den Gevangen sigh daer van wilde dienen, die aen Dr. Oates versocht/ dat hy hem een van de Brieven wilde vertonen. Waer op den ander antwoorde/ dat hy meynde een van sijn Brieven te hebben, maer dat het niet seecker wist. 't Welck den Lord in hevige Woorden dede uytbersten/ seggende: Dat Oates geen Christen, maer een Duyvel en een Fielt was, appellerende aen 't Lager-huys, aen Godt en de Menschen, en dat hy God bad, dat hy (Oates) voor sijn eynde noch leetschap mocht hebben: Hem voorwerpende/ dat hy arm was, en dat door dese wegh sijn fortuyn socht te maken. Doch Oates repliceerde/ dat hy voor sijn Verhael en een gevangen Jesuyt 350 Ponden hadde gehad, maer dat hy die al gespendeert had. En alsoo den Lord Stafford voornamentlijck insisteerde/ dat Dugdale een Schelm was, diens geselschap hy altijt gemijd had: Soo

wiert William Hampſon ingeroepen/welcke ſeyde/ dat hy tot den Lord Ashtons den Lord Stafford en Dugdale dickmael te ſamen had geſien. 't Selve getuygde noch een ander. In tegendeel verklaerde eenen Mr. Booth/ dat hy kende Robinſon (een Getuygen van den Lord Stafford) dat het was een Perſoon van leugenachtigh en gedebaucheert Leven: 't Welck den Lord Manſild affirmeerde. En ſoo verklaerden verſcheyde tegen d'andere Getuygen van den Lord Stafford; ja eenen Simon Hits ſeyde/ dat de Hofmeeſter van den Lord Bellaſis hem 700 Ponden had aengeboden, om Dugdale te verraden, en tegens hem te ſweeren. En hier op ſcheyde 't Hof tot den 14.

Doch op dien dagh weder vergadert zijnde/ ſeyde den Lord Hoogen Steward tegens Stafford: Wy zijn nu hier, om te horen wat gy voor uw ſelfs hebt te ſeggen. Den Lord Stafford antwoorde: Dat hy noch 3 materiale Getuygniſſen had, meer als hy de voorgaende avont had genoemt. Waer op Sr. William Jones ſeyde: Dat ſoo de Getuygen ter ſaecke iets ſouden ſeggen, dat men haer dan mocht horen, maer ſoo 't alleen een repetitie ſoude weſen, dat het maer meer tijdt ſoude wegnemen, en dat'er bereyts 5 dagen geſpendeert waren; doch dat hy de Getuygen ſoude noemen, en de ſaecken, die ſy ſouden ſeggen, dat men dan daer niet tegen ſoude weſen. Waer op den Lord Stafford ſijn 3 Getuygen noemde/ om de Getuygen invalide te maecken. Mr. Dale wierdt ingeroepen/ en gevraegt/ of Dugdale hem Geld had geboden, om te ſweeren? Hy ſeyde/ Neen. Den Lord Steward vervolgde: hebt gy oock gehoort, dat hy 't aen iemant anders heeft gedaen? Hy ſeyde/ Neen. Den Lord Stafford ſeyde voorder: Dat hy was bericht, dat'er een ſaeck, de Wet aengaende, was, en verſocht, dat ſijn Raed daer in mocht ſpreecken: Hy maeckte vervolgens eenige exceptien over 't geen was geſeyt den 20 en 21 September/ leſende alles uyt een Papier. Hy appelleerde aen de Lordſchappen en de gantſche Werelt/ of'er oyt een Wet was geweeſt, om de Gevangens te houden van 't eene Parlement tot het ander: Ten 2, dat'er geen Hofs Acte was gealleguecrt, maer alleen geſeyt waer mede hy beſchuldigt was: Ten 3, dat het geen rechte Getuygen waren, alſoo om Geld wilden ſweeren: En ten 4, dat ſy wel een generael Verraet hadden beweſen, maer niet wat hy gedaen had. Voorder vallende op een Perſoon uyt Staffordshire/ ſeyde: Dat die een actief Man was tegens den Koningh, en malitieus tegens het Gouvernement, ſoo als men te Landewaert ſeyde. Sr. William Jones antwoorde daer op: Dat hy alleenig ſprack uyt horen ſeggen, maer dat men iemant ſoude brengen, die uyt ware kenniſſe ſprack. En doen verklaerde een van de Lords/ dat het een eerlijck Man was. Den Lord Hoogen Steward vraegde aen die van 't Lagerhuys de Beklaginge manieerden: Of ſy vaerdigh waren, om over de Poincten, volgens de Wetten, te argumenteren? Sr. Jones ſeyde/ Ja, ſoo hare Lordſchappen dat nodig oordeelden. Dan de Lords keerden na haer Huys/ om te overleggen/ of men den Lord Stafford ſoude toeſtaen ſijn Raedt te laten ſpreecken en de Poincten te bepleyten. Den 16/ na dat de Proclamatie tot ſtilſwijgen was

[illegible]/ vraegde den Lord Hoogen Steward aen Stafford: Wat hy vorder tot sijn eygen defentie had te seggen? Waer op hy eenige Papieren voor den dagh haelde/ en die met een gants flauwe Stemme las; vervolgens/ gelijck hy meer gedaen hadde/ appelleerde hy tot de Lords en de Communs/ protesterende van sijn onschult. In de Papieren waren de selve Pointen/ aengaende de Wet/ welcke hy hem des Saturdaghs te voren waren bygebracht/ particulierlijck/ dat men hem gedurende 3 Parlementen had beschuldigt, en niet te recht gestelt. 't Hof sijne redenen hebbende gehoort/ keerde weder na Huys/ om de selve te bedebatteren: dit duurde langh/ doch eyndelingh wierdt goet gevonden/ dat men een eynde soude maecken: En alsoo quam het Lager-huys den 17 voor het Hooger-huys/ en begeerde recht tegens den meergeseyden Lord Stafford: Waer na ten twaelf uren een complete Vergaderinge van het Hof zijnde/ soo sprack den Lord Steward haer in deser voegen aen: Mylords, gy behoort groote sorge te dragen in uw oordeel te geven over de saecken raeckende William, Vicomte Stafford, die nu voor de Barr staet beschuldigt, alsoo de oogen van de gantse Natie op uw zijn geslagen, en de Rechters van 't Landt hare opinie omtrent de selve hebben gegeven. Als doen wierden de Stemmen geuyt/ naementlijck/ of hy Vicomte schuldig was aen hoog Verraet of niet/ en waren 54 van ja/ en 32 van neen: 't welck gedaen zijnde/ hebben de Lords en de Communs haer weder na haer eygen Huysen begeven; van waer de Lords nochmaels geweert zijnde in 't Hof/ heeft den Lord Steward de Sententie gepronuncieert/ gelijck als volght.

Mylord Vicomte Stafford.

HEt gene dat uw Lordship heeft geseyt in 't Arrest van Sententie, is by de Lords gevonden, genomen hebbende behoorlijcke consideratie, te zijn van geen belangh: 't Is geen wesentlijck gedeelte van 't Examen, dat de Gevangene sijn Hand voor de Banck soude opsteecken; in alle de Registers vind men niet, dat 'et geschied is: 't Eenigste gebruyck is alleenlijck, om 't Hof aen te wysen wie den Gevangen is; en als dat blijckt, dan procedeert het Hof dickwils tegens hem, al weygert hy sijn Hand voor de Banck op te steecken; en daerom de naletigheyt van die Ceremonie in dese saeck, is geen wettige exceptie, als alle de Rechters verklaert hebben.

Belangende de provisie in de Statute, gemaeckt in 't 13 Jaer van dese Konings Regeeringe, haer Lordships vinden 't in geen manier geappliceert in dese saeck, voor so veel de proceduren tegens uw Lordship niet gegrond zijn op dese Statute, maer op de 25 Statute van Eduard de III. En al hadden de proceduren gegrond geweest op de laetste Statute, d'Articulen daer in konden uw Lordship geen dienst gedaen hebben.

Mijn werck daerom, dat noch te doen staet, is heel treurig, want ick hebbe als-noch noyt de Sententie des Doods op iemant gegeven, en ben geheel bedroeft, dat ick met uw Lordship moet beginnen.

Wie

Wie soude gedacht hebben, dat een Persoon van uw qualiteyt, van soo edele extractie, soo considerabel gegoed, gezegent door de fortuyne, die soo veel heft uytgestaen in de laetste tyden, soo geinterresseert in de preservatie van 't Gouvernement, so veel geobligeert aen de moderatie van de selve, en persoonlijk verobliget aen den Koningh en sijn Royale Vader, voor haer particuliere gunst voor uw, oyt sigh selfs engageren soud in soo Duyvelsse Conspiratie, [illegible] leggen den Koning te vergeven, den Staet te ruïneren, 't omkeeren van de Religie, en, soo veel als in uw lagh, de destructie van alle de Zielen en Lichamen [illegible] drie Natien.

De Beschuldinge van 't Huys der Gemeente begrijpt geen minder [illegible] van dese Crimen hebben haer Lordships uw schuldig gevonden.

Dat'er geweest is een generale desperate Conspiratie van de Papisten, en [illegible] Doot van den Koning continuëlijck is geweest een van de principaelste oog[illegible] ken der Conspirateurs, is nu baerblijkelijk, sonder dat iemant daer aen kan tw[illegible]

Wat was de meening van alle die Tractaten, welcke gedivulgeert wierden [illegible] trent 2 Jaren geleden, tegen den Eed van Allegiance, in sulck een tijdt, [illegible] geen Mensch van sodanige controversie droomde? Wat was de meening [illegible] der Conyers Sermoen op dit subject, dan alleenlijck, dat daer was een [illegible] van yver, soo sy het noemden, voorgenomen tegen 's Konings Persoon, [illegible] scrupelen, resulterende uyt den Eed, verhinderde het eenigsins.

Tot wat eynde waren alle de Correspondentien met Uytlanders? [illegible] ren van Geld by de Vaders, soo uyt als thuys? Wat was de meening [illegible] gouverneren en schicken na d'Advysen van Parijs en St. Omer? En [illegible] den Brief uyt Yrland uytleggen? versekerende de Vaders hier, dat [illegible] lijckx paraet was, soo dra als de slag gegeven soude zijn.

Twijffelt nu iemant hoe Londen verbrant quam, of door wat middel [illegible] ter Godfrey viel? Is 't niet blijckelijck by dese instantie? En dit is [illegible] van sommige grootgaende Papisten, en resolveren, niets sal nagelaten worden [illegible] avancement van de Roomsse saeck, al soude het by Vuur en Swaert zijn.

Mylord, soo als het Complot in 't generael onwedersproeckelijck is, [illegible] Lordships deel al te blijckelijck. Wat gy tot Parijs dede, en continueerde [illegible] tot Tixal in Staffordshire, bewijst een opgenomen intentie tegen den Koning [illegible] wat gy tot Londen seyde van *honest will*, bewijst, dat gy kennisse had van [illegible] ratie tegens het Leven des Koninghs, dat hier voortgeset wierd. In [illegible] een groot gedeelte van malitie; want uw Lordship op een tijdt noemde den Koning een Hereticq en Verrader Gods; en op een ander tijt lasterde gy den [illegible] om dat hy sijn gratie t'onrecht bestede, recompenserende Verraders en [illegible]

En dus siet gy, dat daer de wyse Man van voorseyde, op uw gekomen is: *Vloeckt niet den Koning, neen niet in uw Herte, want de Vogelen in de Lucht sullen het [illegible] ren, en al dat Vleugelen heeft sal de saeck ontdecken.*

Drie dingen wil ick uw Lordships consideratie recommanderen. Ten [illegible]

uw Lordship siet hoe het Godt belieft heeft uw soo ver te laten aen uw selven, dat gy gevallen zijt in de Strick en Put, en in die selve Put, die gy voor andere delfde. Considereert daerom, dat God Almachtig noyt eenig Mensch verliet, ten zy hy hem eerst verliet.

Ten anderen, denckt wat beter daer van, als gy tot noch toe gedaen hebt, wat voor een slag van Religie dat het is, in de welck de blinde giften mogelijck zijn geweest, om u te leyden in so groote ruïne en destructie, als uw nu over 't hooft hangt.

Ten laetsten, bidde ick uw Lordship te considereren, dat ware Bekeeringe noyt te laet komt: Een devoot penitentiael leetwesen, gevoegt met een ootmoedige en openhertige confessie, is van groot vermogen en wercking, beyde met Godt en de Menschen.

Daer zijn eenige kortelings geweest, welcke weygerden Godt de Eer te geven wegens Sijn Rechtvaerdigheyt, in 't bekennen van hare Crimen, daer over sy gecondemneert waren, de welcke onderrecht waren te geloven, dat het een doodelijcke sonde was die Crimen in 't publijck te bekennen, van welcke sy in 't heymelijck geabsolveert zijn; en soo hebben sy niet gederft God de Eer te geven, dat sy andersins gedaen souden hebben.

God verhoede dat uw Lordship op formalisatien soude staen. God verhoed, dat uw Lordship gevonden soude werden onder het getal van die arme en bedrogen Zielen, welck het eerst, dat haer ontwind, de dood selve is.

Lichtelijck dat uw Lordship niet veel estimeert de Gebeden van die gene, welcke gy lang onderricht zijt te misnoemen Hereticqs; dan of gy 't doet of niet, ick ben om uw Lordship te verseeckeren, dat alle de Lords hier, en die uw gecondemneert hebben, noyt sullen ophouden voor uw te bidden, op dat het eynde van uw leven Christelijck en Godvruchtigh magh wesen, hoe Tragedieus 't selve oock is, om uw derwaerts te brengen.

En nu Mylord, dit is de laetste mael dat ick uw Mylord noemen kan, want de naeste Woorden, dien ick spreken sal, uw sullen beschuldigen.

De Sententie van de Wet is, en dit Hof approbeert het.

Dat gy gaet na de plaets waer gy van daer quam; van daer moet gy gesleept worden op een Horde ter plaetse van de Executie: Als gy daer gekomen zijt, moet gy opgehangen werden aen de Neck, maer niet tot dat gy dood zijt, want gy moet levendigh afgeruckt werden; uw Mannelijckheyt moet afgesneden werden; uw Ingewant uytgeruckt, en voor uw Aengesicht in 't Vuur geworpen; dan moet uw Hooft van uw Lichaem gescheyden worden, en uw Lichaem in vier quartieren gedeelt, en dese zijn ter dispositie van den Koning.

God Almachtig zy uw Ziel genadig.

Daer op brack den Lord Steward sijn witte Stock/ en den Gevangen wiert weder na sijn plaets gebracht. Sijn Majesteyt liet sigh eyndelijck bewegen/ om hem alleen te laten onthoofden/ en wierdt den dagh daer toe op den 8 Ja-

maart 1681 vast-gestelt. Ondertusschen den een en d'ander by gen [illegible] mende/ soo wierdt van sijn Vrienden 't Hooger-Huys aengedient [illegible] was om 't gene dat hy van 't Complot wist / te ontdecken: [illegible] voor gebracht zijnde / met de Tranen in d'Oogen de volgende [illegible]

WY hebben lang in hoop geweest van te sien verandering in Religie, [illegible] ben groote swarigheden daer in ontmoet. Ick ging nevens andere [illegible] by den Koning, en presenteerde hem 100000 Ponden wegens de Room[illegible] wilde wegnemen de pœnale Wetten, tegens haerlieden gemaeckt. Dat, [illegible] Koningh in 't Rijck gekomen was, den Lord Oxford in 't Huys propo[illegible] nemen van de Eeden van Allegiance en Supremacy, 't welck niet [illegible] Mylord Bristol proponeerde een nieuwen Eed, welcke my in 't eerste [illegible] maer daer na disapprobeerde. Na dese bracht een ander een andere [illegible] gens den Heer Cancelier Hyde sigh opposeerde, en seyde, indien 't selve [illegible] soo mocht den Koningh een Paepse Priester Bisschop van Londen maken. [illegible] offereerde eenige Propositien aen Mylord Cancelier in sijn Huys tot [illegible] en 3 a 4 malen aen een ander: En om 't lange Parlement te dissolveren, [illegible] sprack ick tegens Mylord . . . . den welcken seyde, niet te [illegible] daer soude groote advantagie zijn, indien den Koning in 't leven bleef, [illegible] nale Wetten afgedaen konden werden, dan soud'er hope zijn tot het [illegible] onse Religie. Verder protesteerde hy van 't Complot niet meer te weten.

Maer 't Hooger-huys oordeelende / dat sulcks niet genoegh was / [illegible] weder na den Toür: Invoegen dat hy op den 8 January / tusschen [illegible] uren 's morgens / op een Schavot op Towerhill wierdt onthooft; [illegible] echter voor sijn doodt de volgende Aenspraeck aen 't Volck.

De laetste Woorden van William Howard, Vicomte Stafford.

BY toelating van Godt Almachtigh ben ick desen dagh alhier gebracht, om de Doot te sterven, als of ick schuldig was aen hoog Verraet. Ick protest[illegible] lijck in de tegenwoordigheyt van den Eeuwigen, Almachtigen en [illegible] Godt, op mijn Ziele Zaligheyt, dat ick daer van soo onschuldig ben, [illegible] Man kan wesen, en dat ick de minste gedachten niet gehad hebbe tot [illegible] den, waer mede ick beswaert werde.

Ick bekenne, dat het is een singuliere gratie van de Heylige Drie-eenigheyt, [illegible] my soo veel tijdt te geven, om my te bereyden voor de Eeuwigheyt: Ick [illegible] goeden gebruyck van die genade niet gemaeckt, als ick wel behoort hadde, [illegible] deele veroorsaeckt, om dat mijn gedachten soo niet hebbe gerecolligeert, [illegible] gedaen konde hebben; oock om dat niet alleen mijn Vrienden, maer oock [illegible] Vrouw en Kinderen voor eenige dagen verboden is my te mogen sien, als [illegible] presentie van een van mijn Wachters: dit heeft my groote moeyelijckheyt [illegible]

oorsaeckt, maer hope dat Godt, door Sijn grondelose Barmhertigheyt, my mijne onvolmaecktheyt sal vergeven, en mijn goede meninge aennemen.

In de tijdt van mijn gevangenis heb ick menigmael overdacht, wat doch de grond-oorsaeck van mijn Beschuldiging mocht zijn, om dat ick by my selven geen schult konde vinden, ja geen gedachten daer toe gehad hadde, en ick kan niet geloven dat het op eenige andere grond is, als dat ick Papist ben. Ick heb geen redenen van beschaemt te zijn over mijn Religie, want het raeckt niet anders als de ware aenbidding van God, gehoorsaemheyt tot den Koning, en behoorlijcke onderwerpinge van de tydelijcke Wetten van den Koning: En ick onderwerpe my aen alle d'Articulen des Geloofs, die in de Cathol. Kerck geleert en geloofst werden, gelovende dat die meest over een komen met Gods Woort: En vermits het soo menigmael is tegen gesproocken, dat de Kerck sustineert, dat Souveraine Princen, by den Paus geëxcommuniceert, by hare Onderdanen mogen werden afgeset of vermoort, soo is my, aengaende het vermoorden van Princen, geleert, als een Poinct van 't Geloof in de Cathol. Religie, dat sodanige Leere, van Koningen te vermoorden, is een Duyvelsse Leere, gruwelijck en vervloeckt, contrarie Gods Wet, van de Natuur en van de Natien; ick vervloecke en verlochene die van herten. En aengaende de Leere van Koningen af te setten, is contrarie de fondamentele Wetten van dit Koninckrijck, injurieus aen de hooge Macht, en consequentelijck soude sulckx in my zijn, of in iemant anders van des Konings Onderdanen, Godloos en verdoemelijck. Ick geloof en belyde, dat daer is een God, een Zaligmaker, en een Heylige Cathol. Kerck, van de welcke (door de genade en goetheyt Godts) ick sterf als een Lidmaet.

Tot mijn groot en hertelijck berouw en leetwesen heb ick mijn Godt op menigerhande wyse vertoornt door groote Sonden, maer dancke Sijn Majesteyt ootmoedighlijck, dat het door dese dingen niet en is, waer mede ick beschuldigt werde.

Alle de Leden van yder Huys hebben de vryheyt, om aldaer te proponeren wat sy oordeelen dienstig te zijn voor 't Rijck; soo heb ick oock geproponeert wat my goet dacht; 't Huys is den oordeelder, of het bequaem of onbequaem is: En ick vermeene noyt eenig ding voortgebracht te hebben, dat daer voor onbequaem is geoordeelt, of tegens de Wetten en Coustumen van 't Parlement; want indien ick sulckx gedaen had, soo souden de Lords (gelijck sy vermochten) my op d'een of de ander wyse gestraft hebben; sulckx dat ick daer in voor God niet schuldig ben.

Men spreeckt heel veel van Indulgentien, Dispensatien, Vergiffenis aen Moordenaers, Rebellen, Leugenaers, Meynedigers, en die diergelijcke dingen gedaen hebben, gegeven te zijn by de Kerck; maer ick belyde by desen, in de tegenwoordigheyt Godts, dat ick noyt geleert hebbe, noch gelooft, noch gepractiseert eenige van alle die dingen, maer altoos gesustineert het contrarie; en dit spreeck ick sonder eenige æquicovatie of reservatie. En voorseecker, indien ick schuldig was, ick voor my selven, of dat ick iemant wist of kende, die schuldig was, wie het oock mocht zijn, aen eenige van sodanige misdaden, als waer mede ick beschuldigt wer-

de, soo soude ick niet alleen de grootste Geck van de Wereldt zijn, maer een gans dol Mensch, en soo ondeugend als iemant van dese, die my nu soo valschelijck beschuldigt hebben, en schuldig zijn aen mijn eygen dood, 't welck een seer swaren hatelijcke sonde is. En alhoewel ick onlangs gebracht wierde voor de Bar van de Lords, soo heb ick echter groote redenen te geloven, dat ick voor d'eerste reyse gebracht ben geweest, om op de proef te stellen, op het vertrouwen, dat, om mijn Leven te salveren, ick een groote ontdecking soude geven; en seecker, ick soude soo gedaen hebben, indien ick eenige kennisse van eenig quaet desseyn gehad hadde, of van eenig onwettig Complot, sonder eenige exceptie: maer indien ick 1000 Lichamen had, soo woude die liever alle verliesen, als my selven of iemant anders valschelijck te beschuldigen; en soo ick van eenig Verraet geweten had, en op dese manier sulckx ontkende, als ick nu doe op mijn Zaligheyt, soo soude ick geen hoop hebben van zalig te werden, 't welck ick echter nu hebbe door de Verdiensten van Jesus Christus.

Ick bidde dat Godt sijn Majesteyt wil zegenen, die mijn wettige Koningh en Souverain is, die ick, volgens de Goddelijcke en Menschelijcke Wetten, gehouden was te obediëren: En ick ben verseeckert, dat geen Machten op der Aerde my wettelijk konnen toestaen, of aen iemant anders, van mijn hand tegens den Koning op te lichten, noch tegens sijn wettige Authoriteyt; en houde het daer voor, dat de constitutie van 't Gouvernement van dit Koninckrijck, d'eenigste wegh is om in vrede en rust te blyven, dat God lang wil laten continuëren.

Ick houde een Moort voor een horrible saeck, en hebbe altoos soo gedaen; en belyde ernstelijck, dat indien ick my selve in dese tijdt konde bevryden, en oprechten sodanigen Religie als ick wilde, en wat voor Regeringe ick wilde, en my selven soo groot maecken als ick wenschte, en dat door de dood van iemant van die Gesellen, die door haer valsch sweeren veroorsaeckt hebben, dat ick op dese plaets gekomen ben, daer ick nu sta; soo seer haet ick de Moordery en oorsaeck te zijn van eens Menschen dood, hoe veel te minder soude ick willen oorsaeck zijn van de dood van mijn Koning, dien ick acht te wesen soo goedertieren Koning, als oyt voor desen alhier, of in eenige Landen bevonden is, en onder wiens Regeringe het Volck haer vryheyt genieten kan, sodanig als ergens een Volck gedaen heeft: En soo Godt gelieft hem in 't leven te laten, en voorspoet te geven, soo ick altoos gewenscht en gebeden hebbe, soo verseecker ick my, dat hy en alle sijn Rijcken soo voorspoedig sullen zijn als oyt eenig Volck geweest is, dat ick God bidde te willen geven.

Ick bidde ootmoedig om vergiffenis aen den Almachtigen en Alderbarmhertighsten Godt van alle de groote Sonden, die ick oyt of oyt tegens sijn H. Majesteyt gedaen hebbe. Ick weet, dat hy niet en begeert de dood van een Sondaer, maer dat hy sig bekeere en leve. In welck vertrouwen ick hope, als wetende, dat Hy noyt een gebroken hert sal verachten. En hoewel ick sulcke verbryseling in mijn hert noyt gevoelt hebbe, als ick wel wenschte, so hebbe doch 't selve soo veel ick kan, en twijffel niet of God sal de goede wille aennemen.

Ick

Ick versoecke, dat alle 't Volck my wil vergeven alle 't ongelijck, dat ick haer mocht gedaen hebben in eenige saecken, 't zy willens of onwetende; en ick vergeve van herten een iegelijck, die my verongelijckt heeft; vergeve oock van gelijcken dese Meynedigers, die my hier toe gebracht hebben, door haer vals sweeren.

Ick verklare nu op mijn Dood en Zaligheyt, dat ick noyt een eenigh woort gesproocken hebbe, noch tegens Oates noch Turberville, noch hebbe haer noyt met kennis gesien, als by mijn Examinatie; en aengaende Dugdale, ick hebbe noyt van eenige dingen met hem gesproocken, als van een Voetknecht, en was dan noyt alleen met hem: Alle de straffen, die ick haer wensche, is, dat sy berouw mogen hebben, en bekennen het quaet en ongelijck, dat sy my gedaen hebben, en dan sal blijcken hoe onschuldig ick ben; God vergeeft het haer. Ick vertrouw, dat het Godt believen sal de waerheyt in 't korte aen 't licht te brengen, op dat gy en al de werelt moogt sien wat ongelijck my gedaen is.

Ick vertrouwe, dat ick hebbe doen blijcken, dat ick een Conscientie hebbe, want soo ick'er geen hadde, so soude ick seeckerlijck mijn leven gesalveert hebben, van my selven schuldigh te erkennen; want ick soude mijn Conscientie qualijck handelen, door dien ick my selven soude werpen in de eeuwige duysternis, door het standvastig ontkennen in de uure van mijn dood, geen kennis te hebben van 't geen waer mede ick beschuldigt ben.

Soo veel hebbe ick geseyt, om mijn Consciëntie te bevryden, en neem het op mijn Zaligheyt, dat al wat ick hebbe waerachtig is.

Ick sal maer weynig van mijn Examen seggen, en of 't alles geschied is volgens de bekende Wetten, daer van kan ick, als te grooten Party zijnde, niet veel seggen; soo niet, God vergeef het haer, die daer oorsaeck van zijn.

Mijn Rechters waren alle eerlijcke Luyden, die oock alle soo seer verbonden waren, om na recht en gerechtigheyt te oordeelen, als of sy waren onder Eede over 't gene wettig bewesen was, en niet anders te stemmen, als sodanig sy in haer Concientien gevoelden en overtuyght waren; en soo iemant van haer anders gedaen heeft, God wil het haer vergeven, gelijck ick van herten doe.

Ick sal eyndigen met een hertelijck Gebed voor de welstant van sijn Majesteyt, dat hy magh genieten alle prosperiteyt en heyl, in dit en in 't toekomende leven, en sijn Volck regeeren na Gods Wetten en Instellingen, en dat het Volck gevoelig magh zijn over de zegeningen, die God Almachtigh haer soo miraculeuselijck gegeven heeft, en haren Koning gehoorsamen, volgens haer plicht. Ick bidde Godt om vergiffenis, met een vernedert hert, over alle mijne Sonden, die ick tegens Sijn Heylige Majesteyt gedaen hebbe, verhopende door de Verdiensten en Dood van Jesus Christus de eeuwige geluckzaligheyt te verkrijgen, in wiens Handen ick mijn Ziel beveele, vergiffenis biddende aen een iegelijck, die ick misdaen hebbe, en vergevende van herten die my verongelijckt hebben.

Ick bidde, dat Godt niet en wil wreecken mijn onnosel Bloed aen dese Natie, noch aen die geen die daer oorsaeck van zijn. Ick affirmere met mijn laetste adem

mijn onschult, en verhope, dat de Almachtige, Alsiende en Rechtvaerdige God my daer na richten sal.

De selve was door een Jesuyt voor hem opgemaeckt / en las hy die uyt een Papier. Doch al schoon uyt de geheele Rechtvordering sijn schult bleeck / soo wilden de Roomsse echter niet toestaen / dat hy wegens die saken culpabel was / maer oordeelden hem eer als een / die voor 't Roomsse Geloof had geleden.

Wy hadden gedacht dit Jaer van Schotlandt niet meer te spreecken / doch wy konnen echter niet laten om aen te roeren / dat den 21 December eenen Jacob Skein / Archibald Steward en Jan Potter tot Edenburg / om de bewuste oproerigheden / zijn opgehangen.

Iemant sal licht verwondert zijn / dat wy tot noch van 't Verraet in Irlandt niet meer hebben gerept ; doch dewijl die saeck eerst ten principale in 't naest Jaer by 't Lager-huys is ondersocht / sullen wy voor dees tijdt daer niet meerder van spreecken.

Wy hebben laetst van Tanger geseyt / dat'er een Stilstant tusschen de Stadt en de Mooren was gemaeckt ; doch alsoo de selve den 25 September expireerde / sond den Alcaide van Alcazar eenen Hamet aen d'Engelsse / om haer daer van te verwittigen / en begon weder vyandtschap tegens haer te plegen. Eenige dagen gingen'er deur / dat de Moren niet anders en deden / als sig van eenige Posten te verseeckeren op de Gronden van de Forten Pole en Monmouth : maer d'Engelsse bemerckende / dat de Moren haer daer wat te dicht lagen / besloten een Uytval te doen / om hun van daer te verjagen / en een Retrenchement aldaer op te werpen ; daer toe wierden 4 Bataillons Infantery en eenige Cavallery gecommandeert / welcke soo wel haer plicht waer namen / dat d'Engelsse Arbeyders dit dien dagh noch soo verre gereed kregen / dat'er 500 Man in konden logeren / en wierdt het selve toen onder 't Commando van den Lt. Colonel Sackville gelaten. Den eersten October deden d'Engelssen een andere Uytval / gelijck oock den dagh daer aen / en voltoyden toen niet alleen haer Wercken / maer verjaegden de Moren oock uyt sommige van haer Linien : doch alsoo dit maer alleen geschied was / om het Retrenchement op te maken / wierden de selve weder verlaten ; en daer op namen de Moren gemelde Linien weder in besit : verscheyde Engelsse Heeren en Volontairen / en daer onder de Grave van Pleymuyen en den Lord Mordant / queten sigh hier seer deftig. Maer de Moren / hier over verstoort / brachten daer op noch meer Volk voor de Plaets / soo dat d'Engelssen niet alleen geen Uytvallen meer dorsten ondernemen / maer oock van haer seer eng ingesloten wierden : sy begonden daer op dit Retrenchement / dat op 't Fort Pole lag / te ondermijnen ; doch den Engelssen Gouverneur / Sr. Palmes Fairborn / haer Wercken willende besichtigen / wierdt sodanig door een Kogel getroffen / dat daer van quam te overlijden. Den Lt. Colonel Sackville kreeg toen 't Gebied in handen ; en dese bemerc-

ken-

Locus Cometæ Annorum 1680 & 1681.

Scheat
Marcab
Æquator
340
330
Equuleus
3
Delphin
1. Januarii 1681.
30
Cancri
Tropicus
Cygnus
27 Xbris 1680.
Sagitta
Antinous
Aquila
280
Colurus Solstitiorum
270

kende / dat sonder dit Retrenchement de Stadt verloren was / besloot daer op weder een Uytval te laten doen: de selve geschiede oock den 6 November / met 1500 Man te voet en 300 te paert / waer onder sigh 200 Spaensse Ruyters bevonden / die kort te voren tot hulp van de Plaets gekomen waren: gemelde Spaensse met de Bootsgesellen hadden de Voortocht; doch al schoon men by nacht uyttrock / kregen de Moren daer de weet van / en schoon sy by de 20000 Man sterck waren / pasten sy over-al wel op: het Gevegt was dieshalven ruw en bloedig; doch na dat het selve ontrent 6 uren geduurt had / en d'Engelssen bevonden / dat sy braeve Soldaten waren / mosten de Moren uyt haer Linien wijcken / en wierden meer als een uur van d'andere vervolgt: van haer sneuvelden'er wel by de 2000 / en van d'Engelssen 300 / welcke 4 Stucken Geschut en 5 Vaendels kregen. Dit was waerlijck een groote Victorie voor d'Engelssen / want sy slechten niet alleen alle de Trencheen van de Moren / maer noodsaeckten haer oock / om op goede Conditien een Stilstant met haer te maken / gelijck op de volgende Conditien geschiede.

1. DE liberteyt te hebben van onse vorige tyden, om Vee en Schapen te mogen weyden, en so die Gront niet seer bequaem is, so sullen wy de Velden van Out Tanger mogen gebruycken, mits betalende eenige kleynigheden aen de Moren, om na de selve te sien; en sal den Capiteyn van 't Velt sigh obligeren, om te versorgen, dat het selve getal van Beesten wederom kome, dat aen iemant van sijn Guardes gelevert sal zijn.

2. Met des voorsz. Capiteyns Tekens de vryheyt te hebben van 't Velt en Land tot de Jacht en ander vermaeck, als mede om Brandhout te kappen.

3. De Plaets Maendelijck met 100 stuckx Beesten, 200 Schapen en soo veel Gevogelte te voorsien, als sy goet vinden of van doen sullen hebben, alles voor een redelijcke prijs; oock de vryheyt te hebben, om langs den Oever te visschen, soo wyd als Out Tanger is.

4. Vryheyt om uyt te graven soo veel Steenen als nodigh sullen zijn ten dienste van de Moulie; en dit alles voor de Somme van 100 Stucken fijn Laken, 120 Tonnen Buskruyt, en 200 Canon-Kogels en Sloten aen de selve te geven. Sullende de Vrede duuren voor den tijdt van soo veel Jaren als 't den Gouverneur belieft; en als den Koning een Ambassadeur send, soo sal het t'eenemael in sijn keur staen, om die Vrede te continuëren of den Oorlog aen te gaen.

Tot verwondering en verschricking van gants Europa vertoonde sigh in 't laetste van dit Jaer een geweldige Comeet-Sterre: wy sullen nu niet bedispuleren of de selve uyt natuurlijcke oorsaecken voort komen / gelijck sommige willen / of dat het besondere Roeden van Godt de Heere zijn / gelijck het algemeene gevoelen is / soo veel is er echter af / dat men den meesten tijdt heeft gesien / wanneer sigh sulcke Teeckenen vertoonden / dat daer op of Water-nood / dieren Tijdt / Pest / Oorlog / Brand / Aertbeving / verandering van Regeering / of

of doodt van groote Heeren is gevolgt. Ged. Staert-sterre vertoonde sig eerst den 26 November / en wierdt toen tot Straetsburgh het aldergrootste gesien/ staende 4 Graden van de Spica Virginis en 2 Graden van de Ecliptica/ tegen 't Zuyden. Den 28 dito sagh men die oock tot Dresden / tusschen de Corvus en de Spica Virginis/ doch de Staert was/ om de menigte Wolcken/ met heel wel te onderscheyden. Den 29 verliep hy wat/ soo dat men toen sijn Staert op 36 Graden kon oordeelen. Den 30 vertoonde hy sig 's morgens ten 5 uren/ in 't Zuyd-Oost ten Oosten / oock in Hollandt / staende 6 Graden over den Horisont/ in 21 Graden van de Wage/ en 3 en een half van de Spica Virginis; sijn streeck hield hy als-doen na 't Zuyderlijck America / na de Eylanden tusschen Oost-Indien en Africa/ en na de stille Zee tusschen Asia en America.

Na dien tijdt was hy voor 14 a 16 dagen wegh/ en het is geloofselijck/ dat hy dat Gedeelte heeft omgelopen / wijl men op den 21 December / 's avonts ten 5 uren/ eerst in 't Westen een helder Licht / als een Staert / sagh ; 't welck al-lengskens hooger komende/ soo vertoonde sigh den 26 December/ wijl het als-doen seer bequaem We'er daer toe was / een soo lange Staert / dat men na de observatien / die daer van gedaen zijn / oordeelde / dat hy het vijf de deel van het Firmament in had / want hy was 68 Graden lang/ en elcke Graed wierdt op 1000 mijlen gereeckent : de Sterre / die onder was / was niet grooter als een gemeene vaste Sterre / soo dat men de selve in 't eerst nauw konde sien: sijn Staert / wiens begin van de Sterre omtrent den Horisont stond / streckte sigh van 't Zuyd-Westen na 't Noord-Oosten / en besloegh byna de hoogste top van de Lucht : de Staert was klaer / doch bleeck / soo dat men de vaste Sterren/ die daer onder waren/ wel konde beschouwen / hoewel de Mathematici oordeelden / dat de selve als een Oven stond / die Vlammen uytgaf: Omtrent ses uren 's avonts quam hy gemeenlijck op / doch verdween ten 10 of 11 uren des nachts: de Sterre stond als-doen van de heldere Sterre in de Lier 46 Graden / van de Staert van de Swaen 50 Graden / en van de Hals van 't Paert Pegasus 55 Graden / doch de Staert streckte sig opwaerts na Cassiopeia / nevens 't Hert van den Adelaer/ en de Zuyderlijcke Vleugel van de Swaen ; hy roerde de syde van den Dolfijn/ en sijn hoogste spits of uytterste eynde quam tot aen de hoeck van Andromeda. Drie dagen gingen 'er toen we'er voorby/ sonder dat men iets van beduyden konde sien/ maer den eersten January vertoonde hy sigh weder 11 Graden 15 Minuten van 't Hert des Adelaers / 39 Graden van de Lier / en oock soo veel van de Hals van Pegasus / soo dat hy doenmaels wel 11 Graden verlopen was ; sijn Staert was echter weynig vermindert / maer bestont noch wel uyt 67 en een halve Graed/ omtrent de Cassiopeia. 's Anderendaegs vertoonde hy sigh wel we'er / maer was toen 5 Graden meer verlopen. Om de donckere Lucht konde men hem toen in 3 dagen niet sien ; maer den 7 was hy weder 24 Graden van sijn vorige plaets geweecken / en stond sigh toen tusschen de Hals en de lincker Voet van Pegasus / en den 8

van

van den Dolfijn/ zijnde 50 Graden 40 Minuten van de Lier / 32 en een halve Graed van de Staert van de Swaen / en 27 Graden 15 Minuten van 't Hooft van Andromeda: de Staert was veel helderder als van te voren/ doch die was toen alleen op 56 Graden/ omtrent de lincker Voet van Andromeda/ en de middelste Ster van Cassiopeia / tot aen 't Hooft van Perseus : En vervolgens is hy hoe langer hoe meer verimindert / soo dat men ten eynde van January hem in Hollandt niet meer konde sien / hoewel hy noch tot in 't laetst van February in sommige Plaetsen van Duytslandt / Denemarcken / Sweden / Polen en Moscovien sig heeft vertoont: En 't is remarkabel / dat 'er byna niet een Plaets in Europa heeft geweest / of gemelde Comeet-Sterre is aldaer gesien / en wel bysonderlijck in Italien / Spangie/ Portugael/ Engelandt/ Vranckrijck/ Nederlandt/ Duytslandt/ Denemarcken/ Sweden/ Polen en Moscovien:

Wy sullen hier noch een Observatie van dese Comeet-Sterre/ die tot Brussel is gehouden / inlassen / dewijl die wy correct is / en wy voornamentlijck de Afbeeldinge van de Plaet daer na hebben laten maken.

Opmerckinge op de bewegingge van de Comeet-Sterre, gesien in de Jaren 1680 en 1681, op 51 Graden, Noorder breete, en langte 20 Graden 30 Minuten.

Den 15 November 's morgens, de Zon aen 't uytterste Teecken van Leo wesende, heeft sig de Comeet-Sterre voor eerst met seer kleyne Stralen laten sien.

Den 20 dito is hy gesien onder den lincker Voet van Leo, dicht by de Schael, t'samen treckende op 165 Graden, omtrent het beginsel van de Maegt, daer Mars die ontmoet, haer verwe zijnde licht-grauw, tusschen beyde duyster.

Den 26 was hy tusschen de Sterren van de Rave en de Koorn-Air van de Maegt, hebbende sijn wesen en Stralen klaer-schijnende.

Den 29 is hy bevonden gekomen te zijn Noordelijcker, sijn Lichaem en Stralen wesende geheel verlicht,

Den 30 in rechte linie met de Koorn-Air van de Maegt, omtrent de 24ste Graet van de Weeg-schael.

Den 1 December was sijn verwe silver-achtig, sijn Stralen schietende na 't Ecliptica, omtrent d'Air van de Maegt en de 4 Sterren, zijnde sijn couleur even als de hare.

Den 4 scheen sijn Lichaem wit te zijn, gelijck als beroockt en besmeurt, en was geplaetst op de Sterre van de vyfde groote, de welcke in 't drayen van de Muyl van Scorpio zijn.

De Comeet, omtrent het Solstitium Hiemale de Son gepasseert zijnde, is gesien omtrent den avont, sijn Stralen schietende van een wonderlijcke langte en breete, en is bemerckt als volgt.

Den 27 December wierdt hy gesien aen de rechter zyde van Antinous, 21 Graden van Capricorne, Noorder breete omtrent 17 Graden, sijn Staert eyndigende aen de Zuyder Voet van de Swaen, lang 50 Graden, of 750 Duytse mijlen aa de Aerde, sijn grootste breete zijnde van 5 Graden of 75 Duytse mijlen.

Den 30 was hy in de tiende Graed van Aquarius, 16 Graden van d'Ecliptica treckende na 't Noorden.

Den 1 January 1681 was hy in de 15 Graed van Aquarius, hebbende omtrent soo veel breete.

Den 3 in de 21 Graed van 't selve Teken, met 21 Graden Noordelijcke breete.

Den 8, ten 6 uren 's avonts, vertoonde sig de Ster van de Comeet so groot als die van d'eerste groote, maer duysterder, wesende in de rechte linie met d'eerste in den Vleugel Pegasus, gesegt Marchab, sijn Staert gaende door Scheat, en was gestelt op 12 Graden van Pisces, omtrent 27 Graden Noorder breete.

Den 9 was hy in de 16 Graed van 't selve Teken, met de selve breette.

Den 10 als voren, in de 21ste Graed.

Den 13 in de derde Graed van Aries, Noorder breete 27 Graden 30 Minuten, sijn Staert wesende van 41 Graden, zijnde 615 Duytse mijlen.

Den 14 was hy in de sesde Graed van 't selve Teken, hebbende 27 Graden Noordelijcker breette.

Den 15, 's avonts ten 11 uren, eclipseerde hy 't Hooft van Andromeda, 't welck is in de 9 Graed 52 Minuten van Aries, en 25 Graden 42 Minuten Noorder breette, soo als sijn langte en breete doen was.

Den 17 was hy in de 14 Graed van Aries, op 24 Graden Noorder breete.

Den 18 was hy vereenigt aen de klaerste Sterre van de lincker Schouder van Andromeda, zijnde als-doen in den 17 Graed 24 Minuten van Aries, hebbende Noorder breette 24 Graden 20 Minuten, sijn Staert eyndigende aen de Voet van Andromeda, hebbende sijn verwe gelijckformig aen de witheyt van den Melkweg.

Den 20 was hy omtrent 21 Graden in Aries, met 23 Graden Noorder breete, sijn schijnsel kleynder en wat duyster, en sijn Staert groot omtrent 18 Graden.

Den 23 vertoonde sig de Sterre als van de vierde groote, in rechte linie met den Triangel Deltoton, sijn Staert eyndigende tusschen den Basis Trianguli en de Voet van Andromeda, en was van 14 Graden, hy kon zijn omtrent 27 Graden in Aries, op 22 Graden Noorder breete.

Den 24 was hy omtrent 28 Graden 30 Minuten in Aries, met byna de selfde breete. Na desen Nacht heeft men hem niet meer gesien, wesende bedeckt en verduystert door mistachtig Weer.

Den 5 February, als men daer op lette, vertoonde hy sig als een Ster van de sesde groote, maer niet wel om te beoogen; hy was in de rechte linie met het Oosten in Basi Trianguli, sijn Staert aen de rechter Voet van Perseus, en was gestelt in de 10 Graed 30 Minuten van den Stier, 17 Graden Noorder breete.

Den 6 wierdt hy bevonden omtrent den elfde Graed van de Stier, met de selfde breete: En van doen af is hy onsichtbaer by ons geweest.

Wat uytwerckselen dese Comeet sal voort-brengen, is onbekent, [illegible] veele bysondere inbeeldingen daer van hebben, [illegible] meenen, dat [illegible]

die alles aenwijst / in 't vervolg van dese Jaer-Boecken overvloedige stoffe sal verschaffen / om die te verhalen.

Dat wy van Italien niet en spreecken / sal sommige wonderlijck schijnen; maer ons dunckt / dat er soo weynig van belang aldaer is gepasseert / dat wy de Penne daerom niet behoeven aen te vaerden / dewijl den Paus met de andere Italiaensche Princen sigh in een stille en diepe rust houden.

Van Moscovien en Poolen souden eenige andere mede wel iets begeeren / maer alsoo daer soo weynig van gewicht is voorgevallen / dat het de moeyte niet waerdt en is / om daer een woort van te reppen / sullen wy dit Jaer-Boeck besluyten / en hopen / dat Godt de Heer de raedslagen aldaer en elders sodanig sal dirigeeren / dat de selve tot het beste van Christenrijck in 't generael sullen wesen: Waer mede wy van den gunstigen Leser / alsoo wy door dit Jaer nu onse loop volbracht hebben / afscheyt nemen.

EYNDE.

REGISTER.

A

Me-

L.

M.

O.

P.

Ste-

van

Eynde van het Register.

